ERIHPLUS
EUROPEAN REFERENCE INDEX FOR THE HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES

no. 17/2019

International Romanian Humanities Journal
Published by ARHIPELAG XXI PRESS, Tîrgu Mureș

Arhipelag XXI Press
ISBN: 978-606-8624-00-6

The Journal of Romanian Literary Studies is an international online journal published by the ALPHA Institute for Multicultural Studies in partnership with the Department of Philology at UMFST Târgu Mureș and the "Gh. Șincai" Institute of Social and Human Research Research of the Romanian Academy. It is an academic publication open to academics, literary critics, theoreticians or researchers who are interested in the study of Romanian literature, as well as the Humanities. Our essential goal is to set communication paths between Romanian literary and humanistic research and the contemporary European cultural discourse, bringing the most valuable phenomena recorded in the Romanian culture into a beneficial dialogue with the other European cultures.

SCIENTIFIC BOARD:

Prof. Virgil NEMOIANU, PhD
Prof. Nicolae MANOLESCU, PhD
Prof. Eugen SIMION, PhD
Prof. George BANU, PhD
Prof. Alexandru NICULESCU, PhD

EDITORIAL BOARD:

Editorial Manager:
Prof. Iulian BOLDEA, PhD

Executive Editor:
Prof. Al. CISTELECAN, PhD

Editors:
Prof. Cornel MORARU, PhD
Prof. Mircea A. DIACONU, PhD
Assoc. Prof. Dorin ȘTEFĂNESCU, PhD
Assoc. Prof. Luminița CHIOREAN, PhD
Assist. Prof. Dumitru-Mircea BUDA, PhD

The sole responsibility regarding the contents of the articles lies with the authors.

Published by
Arhipelag XXI Press, Tîrgu-Mureş, România, 2019
8 Moldovei Street, Tîrgu-Mureş, 540519, România
Tel: +40-744-511546
Editor: Iulian Boldea
Editorial advisor: Dumitru-Mircea Buda
Email:tehnoredactare.jrls@gmail.com

ISSN: 2248-3004

JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES is included in the ERIH-PLUS European Reference Index for the Humanities and Social Sciences

CONTENTS

COMMUNICATION COMPETENCES DURING THE CYCLE OF FUNDAMENTAL ACQUISITIONS

Elena Lucia Mara

Prof., PhD., „Lucian Blaga" University of Sibiu 16

WEINBERG AND THE COSMOLOGICAL GRIDS

Mircea Oancea

Prof. PhD., „Politehnica" University of Bucharest 24

KEY COMPETENCES FOR THE CHILDREN IN THE PRIMARY SCHOOL

Elena Lucia Mara

Prof. PhD., „Lucian Blaga" University of Sibiu 30

MANAGERIAL PERFORMANCE VERSUS SOCIAL RESPONSIBILITY AS STRATEGIES OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT

Simona-Maria Baranga, Laurențiu Baranga, Laurențiu Popa

Prof. PhD., National College„Matei Basarab" of Râmnicu Vâlcea, Prof. PhD., „Valahia" University of Târgoviște, PhD., Râmnicu Vâlcea 36

DIGITAL COMPETENCES REQUIRED FOR PROFESSIONS IN ADMINISTRATIVE SCIENCES

Elena Tîrziman

Prof., PhD., University of Bucharest 46

PRIEST VASILE LUCACIU, HIS BATTLES FOR THE CAUSE OF THE ROMANIAN PEOPLE OF TRANSYLVANIA AND AGAINST THE BISHOP IOAN SZABO

Nicolae Iuga

Prof. PhD, Associate Researcher Gr. I,„Constantin Rădulescu-Motru" Philosophy Institute, Romanian Academy 54

THE VISIBLE TRANSLATING THE INVISIBLE. GHEORGHI GOSPODINOV

Carmen Dărăbuș

Assoc. Prof. , Habil Dr., PhD., Technical University of Cluj-Napoca, „St. Kliment Ohridski" University of Sofia, I.L.R. 60

THE SCIENTIFIC RESEARCH IN THE EDUCATIONAL FIELD FOR HEALTH PURPOSES

Mariana Muşat, Raluca Leotescu

Prof. PhD., University of Ploiești, PhD., „I.L. Caragiale" National College, Ploiești 66

THE LAST, ALWAYS THE SAME, MIRON KIROPOL

Mircea A. Diaconu

Prof. PhD., „Ștefan cel Mare" University of Suceava 76

AN ALIEN PERSPECTIVE ON THE AMERICAN COUNTERCULTURE: LODGE'S CHANGING PLACES

Eduard Vlad

Prof., PhD., „Ovidius" University of Constanţa 82

HUMAN FOLLY AND THE ALIENS

Ion Popescu-Brădiceni

Prof. PhD., „Constantin Brâncuşi" University of Târgu-Jiu 91

REFERENCES REGARDING BEHAVIORAL AND COMMUNICATION RULES IN THE WRITINGS OF TRANSYLVANIAN SCHOOL

Ioan Gherghel

Prof. PhD.,Technical University of Cluj-Napoca 103

ROMULUS GUGA. REALISM AND PARABLE

Iulian Boldea

Prof., PhD, UMFST Târgu Mureş 109

THE IMAGE OF A RECENT FASHION BUSINESS AND ITS EVALUATION

Maria-Ana Georgescu, Anca Cristina David

Prof. PhD., UMFST Tîrgu Mureș, MA student, „Transilvania" University of Braşov 113

VASILE PÂRVAN -AROUND THE NOTION OF STATE

Petru Dunca, Claudiu Holdiş

Prof., PhD., Technical University of Cluj-Napoca, PhD. student, Technical University of Cluj-Napoca 124

RHETORIC AND DIALECTICS IN TECHNÊ RHÊTORIKÊ

Daniela Dunca

Assoc.Prof., PhD., Technical University of Cluj Napoca, North University Center of Baia Mare 135

ROMANIAN CULTURAL MARKS AND THEIR REVERBERATION IN THE PRESS OF THE TIME : CASE STUDY, TOMIS MAGAZINE, 1968 (JULY - DECEMBER)

Oana Magdalena Cenac

Assoc. Prof., PhD., „Dunărea de Jos" University of Galaţi 145

BUCURA DUMBRAVA SUR LES ROUTES DE L'INDE (PE DRUMURILE INDIEI) JOURNAL DE VOYAGE EN INDE D'UNE FEMME ECRIVAIN ET TRADUCTRICE DE LA ROUMANIE AU DEBUT DU XXE SIECLE

Luiza Marinescu

Assoc. Prof., PhD., „Spiru Haret" University of Bucharest 159

THE ROLE OF THERAPEUTIC STORIES IN IMPROVING THE ATTITUDE-BEHAVIOURAL RISK CONDUCT IN CHILDREN

Maria Dorina Paşca

Assoc. Prof. PhD., UMFST Târgu Mureş 169

A CULTURE "PAINTED WITH DIFFERENT COLOURS" ON THE TERRITORY OF ROMANIA (CERAMICS)

Ioana-Iulia Olaru

Assoc. Prof., PhD., Faculty of Visual Arts and Design, *G. Enescu* National University of Arts, Iași 175

RELEVANT ASPECTS OF THE FUNCTIONING OF THE INTERNATIONAL MONETARY FUND

Anișoara Băbălău

Assoc. Prof., PhD., University of Craiova 180

NEW APPROACHES IN TEACHING MEDICAL ENGLISH TODAY

Laura Ioana Leon

Assoc. Prof., PhD., "Grigore T. Popa" University of Iași 186

VATICAN DURING THE FIRST WORLD WAR (1914-1918)

Claudiu Cotan

Assoc., Prof., PhD., „Ovidius" University of Constanţa 192

„GALILEO'S DEFENSE" THROUGH THE EYES OF OCTAVIAN PALER

Cristina-Eugenia Burtea-Cioroianu

Assoc. Prof., PhD, University of Craiova 201

GENRES OF CULTURAL JOURNALISM. DEBATE OR ROUND TABLE REFLECTED IN THE WRITTEN PRESS

Carmen Neamţu

Assoc., Prof., PhD., „Aurel Vlaicu" State University of Arad 209

SKETCHES ABOUT TRANSYLVANIAN LITERARY HUMANISM

Liliana Truţă

Assoc. Prof., PhD., Partium Christian University of Oradea 217

THE SYSTEM OF POLARITY WITHIN FUNCTIONAL FRAMEWORK

Mădălina Cerban

Assoc. Prof., PhD., University of Craiova 226

ABOUT EMOTION IN COMMUNICATION

Doina Mihaela Popa

Assoc. Prof., PhD., „Gheorghe Asachi" Technical University of Iași 235

MODELS OF COMMUNICATION IN A MILITARY ENVIRONMENT

Maria Magdalena Popescu

Assoc. Prof. PhD, Carol I National Defense University..... 241

THE BEGINNINGS OF THE ROMANIAN CHILDREN AND YOUTH LITERATURE IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Brânduşa Juică

Assoc. Prof., PhD., University of Belgrad 253

THE CONTRIBUTION OF THE ORTHODOX CLERGY TO THE STRUGGLE FOR ROMANIA'S INDEPENDENCE

Claudiu Cotan

Assoc., Prof., PhD., „Ovidius" University of Constanţa 261

HYPOTHETICAL FICTIONALISM

Dragoş Avădanei

Assoc. Prof., PhD., "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 269

CULTURE AND CONFLICT. A PARTICULARIZATION IN THE BUSINESS CONTEXT

Isac Florin-Lucian, Lavinia-Denisia Cuc

Assoc. Prof., PhD., Assist. Prof., PhD, „Aurel Vlaicu" University of Arad 278

THE BALKANS – THE IMAGINED HOMELAND OF ELIAS CANETTI

Ecaterina Hlihor

Senior Lecturer PhD, "Carol I" National Defense University 286

INDO-EUROPEAN MILITARY INSTITUTIONS AND BROTHERHOODS

Mădălina Strechie

Senior lecturer, PhD., University of Craiova..... 294

THE CONFESSIONS OF JEAN-JACQUES ROUSSEAU – BETWEEN AUTOBIOGRAPHY AND SELF-PORTRAIT

Ana-Elena Costandache

Lecturer, PhD., "Dunărea de Jos" University of Galaţi 303

DISCOURSE ON MEDIUM AGE PERIODIZATIONS

Ştefan Lifa

Lecturer, PhD., West University of Timișoara 309

THE PARTICIPANTS AT THE REAL ESTATE FORCED EXECUTION FORESEEN WITHIN THE NEW CIVIL PROCEDURE CODE, COMPARED TO THE OLD CIVIL PROCEDURE CODE

Ioan Micle

Lecturer, PhD, „Aurel Vlaicu" University of Arad 316

THE ROLE OF STORIES IN FICTION

Irina-Ana Drobot

Lecturer, PhD., Technical University of Civil Engineering, Bucharest 329

A SHORT INGRESSION IN THE HISTORY OF ROMANIAN-HUNGARIAN TRANSLATIONS

Nagy Imola Katalin

Lecturer, PhD., Sapientia University of Târgu-Mureș 337

LINGUISTIC INTERFERENCES BETWEEN THE ROMANIAN FUNCTIONAL STYLES

Mihaela Hriban

Lecturer, PhD. „Vasile Alecsandri" University of Bacău 347

VENIAMIN COSTACHI: POLITICAL APPROACHES FROM EXILE (1821-1823)

Mirela Beguni

Lecturer, PhD., "Ştefan cel Mare" University of Suceava 354

THE MANAGEMENT OF THE TEACHING CAREER IN THE CONTEXT OF REFORM IN ROMANIAN EDUCATION

Elena Oliviana Epurescu

Lecturer, PhD., „Politehnica" University of Bucharest 362

TRANSLATIONAL PERSPECTIVES ON SOME LINGUISTIC STRUCTURES OF THE BIBLICAL DISCOURSE: A COMPARATIVE - CONTRASTIVE ANALYSIS (ROMANIAN, FRENCH AND ENGLISH)

Mihaela Munteanu Siserman, Anamaria Fălăuş

Senior Lecturer, PhD, Technical University of Cluj-Napoca, North University Centre of Baia Mare,
Lecturer, PhD, Technical University of Cluj-Napoca, North University Centre of Baia Mare 367

THE RETURNING OF THE METROPOLITAN VENIAMIN COSTACHI FROM THE EXILE CAUSED BY ETERIA

Mirela Beguni

Lecturer, PhD., "Ştefan cel Mare" University of Suceava 379

SPORTING LANGUAGE – A PROFESSIONAL ONE

Mihaela Hriban

Lecturer PhD. „Vasile Alecsandri" University of Bacău 385

THE VIRGIN AND THE SPIRIT. A THEOLOGICAL REFLECTION

Ioan Valentin Istrati

Rev. Lecturer, PhD, Faculty of Orthodox Theology „St Apostle Andrew"

„Ovidius" University of Constanța 390

IMPROVING READING AND SPEAKING SKILLS BY USING PHARMACOLOGY REFERENCE

Stanca Ioana Bucur

Assist., PhD., UMFST Târgu-Mureș 394

TRAVELLING IN EDITH WHARTON'S WORLD

Oana Alexandra Alexa

Assist. Lecturer, PhD., „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 399

THE SUFFERING THROUGH THE EYES OF THE DOCTOR-PRISONER

Ionela Ganea

Assist. Lecturer, PhD, „Carol Davila" University of Medicine and Pharmacy, Bucharest 404

AN OVERVIEW OF THE EARLY INFLUENCES ON THE ENGLISH LANGUAGE LEXICON

Marius Uzoni

Assist. PhD. "Iuliu Hațieganu" University of Medicine and Pharmacy, Cluj-Napoca 408

CONCEPTS OF THE COMMUNICATION IN LEADER VS. MANAGER RELATIONSHIP

Andrei Ando

Assist., PhD., „Aurel Vlaicu" University of Arad 413

ELEMENTS OF ROMANIAN HISTORICAL SYNTAX, ON THE BASIS OF THE TRANSLATION INTO ROMANIAN OF THE BOOK ITHICA IEROPOLITICA – THE SYNTAX OF THE SENTENCE

Carmen Livia Tudor

Assist. PhD., „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 423

TEACHING ROMANIAN LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE USING MEDICAL ARTICLES FROM MAGAZINES

Stanca Ioana Bucur

Assist., PhD., UMFST Târgu Mureș 433

STUDY REGARDING THE DEVELOPMENT OF ONLINE PLATFORMS AND THEIR IMPORTANCE IN THE CONTENT OFFER OF THE RADIO STATIONS

Cătălin Nunu

PhD. student, Technical University of Cluj-Napoca 439

THE ANALYZE OF THE SCHOOL LIBRARIES ACTIVITIES DURING 1990-2017

Anca Zenaida Moțiu (Anghel)

PhD. Student, University of Buchares 445

CONSIDERATIONS ON HATE SPEECH IN THE JURISPRUDENCE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Izabela Bratiloveanu

PhD, University of Craiova 457

SCIENTIFIC KNOWLEDGE AND RELIGIOUS KNOWLEDGE NOWADAYS

Adrian Ioan Toporan

PhD. student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare 468

MASTERY AND TRUTH IN JEAN GIRAUDOUX'S THEATRE

Anuţa Batin

PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Centre of Baia Mare 475

IMPERMANENCE IN EMINESCU'S LYRICISM

Bianca Andreea Vasile

PhD. student, University of Craiova 482

QUIXOTIC POETICS: VICTORIA ANA TĂUȘAN AND GABRIELA HUREZEAN

Mihók-Géczi Tamás

PhD. student, UMFST Târgu Mureș 490

ANALYSE DE LA TRADUCTION EN ROUMAIN DE L`OUVRAGE LES 12 TRAVAUX D`ASTERIX

Eliza-Maria Biță

PhD. student, „Alexandru Piru" University of Craiova 497

LES HONGROIS DE LA ROUMANIE ET LEUR ALTERNANCE CODIQUE

Eliza-Maria Biță

PhD. Student, Universityof Craiova 509

STRUCTURAL PATTERNS OF THE IMAGINARY. THE WRITING OF DISSOLUTION AND THE NEGATION REGIME

Doina-Emanuela Vieriu

PhD. student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 518

(RE)READING„CRATYLOS". ABOUT LANGUAGE UNCERTAINTY

Simona-Andreea Șova

PhD. student, „Ion Creangă" University of Chișinău 529

LA STRATEGIE DE L'UNION EUROPEENNE EN MATIERE DE DROIT A LA SANTE

Hussein Kassem Ghzayel

PhD. Student, University of Medicine and Pharmacy, Craiova 534

LICENTIOUS LANGUAGE IN ROMANIAN TRANSLATIONS OF MARIO VARGAS LLOSA'S PROSE: LA CIUDAD Y LOS PERROS

Ioana Ilisei

PhD student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 543

A NOTE ON CN. MANLIUS VULSO'S SPEECH (TITUS LIVIUS, 38, 17, 2-9)

Dan Bălteanu

PhD Student, University of Craiova 555

AN INGRESSION IN THE CONTEMPORARY SHORT-STORIES

Raluca – Nicoleta Uilean (Isciuc)

PhD. Student, University of Medicine, Pharmacy, Science and Technology of Târgu Mureș 570

READING - PSYCHOLOGICAL MECHANISM. READING SCENES IN NOVELS

Anca Boldea

PhD. Student, University of Bucharest 576

EXPRESSIONS OF THE ROMANIAN POSTMODERNISM

Cristina A. Oprean Cornea

PhD Student, „1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia 584

THE LIBRARY AND MUSEUM, THE INSTITUTIONS OF THE GREEK CATHOLIC CHURCH

Carmen Ana Gința

PhD. student..... 591

CAPITALISM AND INDUSTRIALIZATION IN THE ANCIENT ECONOMY. THE VISION OF MIHAIL IVANOVICH ROSTOVTZEV

Valentina Popa Ilie

PhD. student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 596

THE ANALYSIS OF THE SYMBOLIC EXPRESSIONS- THE CONCEPT OF BEAUTY AS REFLECTED IN BYRON AND WORDSWORTH LITERARY WORKS

Gabriela Dodenciu

PhD. Student 604

THE POWER OF THE STATE EMBODIED IN CORRUPTION AND BETRAYAL IN ATHOL FUGARD'S A LESSON FROM ALOES

Octaviana Motoc

PhD Student, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iaşi 616

THE FOUNTAIN MOTIF IN FAIRY TALES

Daniela Ionescu

PhD Student, University of Bucharest 622

JAMES JOYCE – STREAM OF CONSCIOUSNESS. THE MANNER IN WHICH FORM GENERATES MEANING

Paul Mihalache

PhD. Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 627

THE POETICS OF AUTHENTICITY

Monica Andrei (Bako)

PhD Student, UMFST Târgu Mureș 636

MOTIVATION TECHNIQUES FOR EFFECTIVE ADULT LEARNING

Ingrid Cezarina-Elena Bărbieru (Ciochină)

PhD. Student, "Lucian Blaga" University of Sibiu 643

THE COMPLEXITY OF THE MFL MARKING SCHEME IN THE UK ~WRITING~

Codrean Mădălina Ioana

PhD student, „Aurel Vlaicu" University of Arad 649

A CULTURAL-SEMIOTIC APPROACH TO ROMANIAN AND JAPANESE ADVERTISING DISCOURSE. CASE STUDY: PUBLIC SERVICE PRINT ADVERTISEMENTS

Oana-Maria Bîrlea

PhD student, Babes-Bolyai University of Cluj-Napoca 662

MARIN SORESCU: IRONY, PARODY, HUMOR

Mirela Mladin

PhD. student, University of Craiova 673

EMULATION OF THE DIVINE IN DREAM VISION POETRY: THE DREAM OF THE ROOD ȘI A SAYINGE OF THE NYGHTYNGALE

Rebeca Denisa Dogaru

PhD. student, "Alexandru Piru", University of Craiova 679

VINTILĂ HORIA. SALVAREA DE OSTROGOȚI (PRIGONIȚI-L PE BOEȚIU)

Mihaela Jurje (Tănasă)

PhD. Student, Technical University of Cluj-Napoca, Northern University Center of Baia Mare 687

PROLETCULTISM VS. SOCIALIST REALISM

Mihaela Airinei

PhD. student, „Ovidius" University of Constanța 693

THE ROMANIAN BOOK-ACTIVE TOOL OF BIBLIOTHERAPY SINCE ITS FIRST APPEARANCE

Anca Laura Crăciun (Grigorov)

PhD. student, University of Bucharest 702

IDENTITY ANDOTHERNESS IN MARTA PETREU'S POETRY

Maria Viviana Niță (Bobic)

PhD. student, University of Craiova 707

PHANARIOTISM: CREATING A STIGMA

Elena-Luminița Hrițcu

PhD. Student, „Ovidius" University of Constanța 714

HYPOSTASES OF OTHERNESS IN VIAȚA LUI KOSTAS VENETIS BY OCTAVIAN SOVIANY

Ioana Nelia (Copilu)

PhD. student, „Alexandru Piru"University of Craiova 728

DIMINEAŢA TINERELOR DOAMNE BY MARTA PETREU. AN ANALYTICAL APPROACH

Laura Alexandra Petrea (Şopterean)

PhD. Student, UMFST Târgu-Mureş 736

SIMINA-MARIA TERIAN-ROMANIAN TEXTEMES. AN APPROACH FROM THE PERSPECTIVE OF INTEGRAL LINGUISTIC-THE EUROPEAN INSTITUTE IAȘI, 2015

Codruța Cozma

PhD. student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare 745

MIHAI EMINESCU AND THE ORIENTAL SPACE

Mirela Mladin

PhD. student, University of Craiova 748

THE BEGINNINGS OF THE SYMBOLIST MOVEMENT IN EUROPE

Livia Diana Buzilă

PhD Student, UMFST Târgu Mureș 755

FEMININE CHARACTERS IN VASILE VOICULESCU'S STORIES

Iuliana Voroneanu

PhD. student, „1 Decembrie" University of Alba Iulia 767

THE DIDACTIC, ORGANIZATIONAL, SCIENTIFIC AND CULTURAL ACTIVITY OF OVIDIU DRIMBA IN ITALY

Maria-Laura Milian (Duluș)

PhD. student, University of Oradea 772

DWELLINGS AND DWELLERS IN JOSEPH CONRAD'S FICTION

Dimitrie Andrei Borcan

PhD Student, „Ovidius" University of Constanța..... 780

MÂNTUIREA PĂCĂTOȘILOR (MS. BAR 2517, MS. BAR 494) – TRANSLATION ATTRIBUTED TO NICOLAE SPĂTARUL MILESCU

Onuța Georgiana Bîrlădeanu

PhD. student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 795

THE MYTH OF SALOME IN LITERATURE AND ART

Sofia Lavinia Cercel

PhD Student, University of Craiova 805

MEDICAL ETHICS AND CERVICAL CANCER

Hussein Kassem Ghzayel

PhD. Student, University of Medicine and Pharmacy, Craiova ..... **Error! Bookmark not defined.**

BUJOR NEDELCOVICI- A CLUMSY WRITER IN SEARCH OF LOST TIME

Ligia Monica Banciu

PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, Baia Mare Northern University Center 821

THE UNIVERSE OF CHILDHOOD IN THE WRITINGS OF IONEL TEODOREANU IN PERPESSICIUS VISION

Claudia-Cristina Dolea-Panaite

PhD. student, „Dunărea de Jos" University of Galați..... 835

MANIFESTATIONS OF THE RECURRENT DISCOURSE IN HANU ANCUȚEI BY MIHAIL SADOVEANU

Codruța Cozma

PhD. student ,Technical University of Cluj-Napoca, Baia Mare Northern University Center 844

LES BELLES INFIDELES ET LA RECEPTION DE SHAKESPEARE EN FRANCE (XVIIEME-XVIIIEME SIECLES)

Ioana Alexandra Lionte

PhD. student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 854

THE LANGUAGE USED IN ROMANIAN FAIRY TALES

Ioana-Steliana Tătulescu

PhD. student, University of Pitești 863

CONSIDERATIONS REGARDING THE STATUS OF THE ECUMENICAL PATRIARCHATE OF CONSTANTINOPLE FROM THE POINT OF VIEW OF THE LAUSANNE TREATY IN 1923

Corina-Maria Lenard

PhD. student, UMFST Târgu-Mureș 869

THE CONDITION OF PAPACY DURING THE "DARK CENTURY". A BRIEF PRESENTATION

Mircea Cristian Pricop

PhD., Reverend Confessor at „*Saint Apostle Andrew*" Faculty of Theology,

„*Ovidius*" University of Constanţa 878

THE RESTAURATION OF WESTERN CHURCH AUTHORITY DURING THE CENTURY OF "ASCETIC-POPES"

Mircea Cristian Pricop

PhD., Reverend Confessor at „Saint Apostle Andrew" Faculty of Theology,

„Ovidius" University of Constanţa 886

MENTAL DISTORTIONS IN WOYZECK BY GEORG BÜCHNER AND THE VISIT OF THE OLD LADY BY FRIEDRICH DÜRRENMATT

Roxana Rogobete

PhD, Research Assistant, West University of Timișoara 894

THE INTERNATIONAL POLITICAL STATUS OF THE ROMANIAN PRINCIPALITIES, MOLDAVIA AND WALLACHIA AT THE BEGINING OF THE MODERN ERA (1683-1812)

Florin F. Nacu

Scientific Researcher, PhD., „C.S. Nicolăescu-Plopșor", Social Humanistic Research Institute, Craiova 904

BARRIERS TO THE IMPLEMENTATION AND FUNCTIONING OF THE CIRCULAR ECONOMY IN ROMANIA

Gabriela Cornelia Piciu

Scientific Researcher II, PhD, Centre for Financial and Monetary Research "Victor Slăvescu" 910

LUCIAN DRIMBA, IN THE ANNALS OF THE UNIVERSITY OF ORADEA

Carmen Bodiu

Prof. , Director Casa Corpului Didactic Bihor 917

L'IMAGINAIRE DANS LA RECHERCHE DE L'IDENTITÉ: J. J.ROUSSEAU

Gabriela Vasilescu, Prof., PhD, Petroleum-Gas University of Ploiești 929

ALEXĂNDRIA, OR THE FIRST INSTANCE OF MONSTERS IN ROMANIAN CULTURE

Alexandru Ionașcu, PhD Student, University of Craiova 939

THE STYLISTIC VALUES OF THE ANTHROPONYMS IN THE WORKS OF VASILE ALECSANDRI

Adelina Iliescu, Lecturer, PhD, University of Craiova..... 945

THE SELECTION OF MATERIALS IN ESP CLASSES

Ana-Maria Demetrian, Lecturer, PhD, University of University of Craiova..... 951

PRÉNOMS FÉMININS D'ORIGINE HÉBRAÏQUE

Adela-Marinela Stancu

Assoc. Prof., PhD, University of Craiova..... 962

LA CRÉATION DANS LE MONDE DU NUMÉRIQUE: ASPECTS DU MOT-DIÈSE DANS LE DISCOURS DE/SUR LA VULGARISATION SCIENTIFIQUE

Ileana CONSTANTINESCU

Doctorante, Université de Craiova, Roumanie..... 968

ERIH Indexed Journal published by Arhipelag XXI Press

COMMUNICATION COMPETENCES DURING THE CYCLE OF FUNDAMENTAL ACQUISITIONS

Elena Lucia Mara
Prof., PhD., „Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: Due to its historical precedence and its highly functional role in human interaction, language occupies the most important place among the means of communication used. It encompasses all the signs and signals that interfere with information processing, the transmission of intentions, or the expression of attitudes, and form within the configured spoken language as a reflection of the historical and social reality, unique to the entire community. In the fundamental procurement cycle, the ability to receive and express an oral message refers to: correct expression, correct formulation of questions and answers, clear and logical exposition of a chance or information, expression of causal relationships, grammatical agreements, identification text / author / characters, storytelling of the text of a text, describing images, participating in individual and collective activities, expressing one's own opinion, using verbal politeness as well as initiating, maintaining and ending a dialogue. The integrative approach that the didactic of the Romanian language proposes in the design of the teaching-learning strategies in order to achieve these competences is the communicative-functional model, a flexible model that focuses the pupil on the point of convergence of all elements of the educational process. According to this model, the pupil must not only have literary culture, but must learn to present and to present, to ask and to provide information, to express opinions and to argue, to demonstrate that he knows and uses what he knows.
According to the classical structure, the curriculum prescribes proposals for learning activities that systematically support the development of vocabulary, conscious reading and connection with other disciplines, the new trend of primary education, being the integrated and mobilizing approach of the educational act, from the incipient stage of planning to the designing learning sequences and classroom deployment.

Keywords: competences, communication, primary school, integrated model, argument

Limba cuprinde întregul ansamblu decuvinte folosite, structurile gramaticale și regulile lexicale, ortografice și ortoepice. Aceasta definește un sistem de reprezentări care pot fi asociate într-un număr limitat și linear de combinații, dar care, supunându-se unor reguli exacte, oferă un model de referință pentru celelalte forme de comunicare. Uzând de sistemul lingvistic individual și de mijloacele nonverbale, fiecare partener poate transmite un mesaj cu valoare de comunicare, dacă îl adaptează corect particularităților situației și folosește reguli de codificare accesibile celorlalți. Limba permite transmiterea experienței sociale, prin cunoștințe, modele și valori, reprezentând atât un mijloc de comunicare interumană, cât și un instrument de formare a noii generații.

Noua reformă educațională, produsă cu nici un deceniu în urmă, a produs nu doar reorientarea misiunii școlii spre formarea competențelor, ci și retructurarea ciclului primar, prin coborârea vârstei de școlarizare și introducerea unor noi discipline. Astfel, binecunoscutele *Abecedar* și *Limba și literatura română* au fost înlocuite, la clasele pregătitoare, I și a II- a, cu *Comunicarea în limba română,* o disciplină care deține titulatură aparte în planul-cadru, urmărind dezvoltarea competențelor de receptare și exprimare a mesajelor orale și scrise.

Această nouă formulă educațională tinde să se adapteze standardelor internaționale, direcționând scopul studierii limbii materne, nu doar spre stăpânirea cuvântului, ci și spre înzestrarea elevilor cu capacități expresive, abilități de gestionare și înțelegere a lumii din jurul lor.

Având în vedere faptul că o competență nu se poate forma într-o oră sau în câteva zile, învățământul bazat pe acest tip de finalitate presupune raportarea la unități temporale extinse, suficient cât să permită inițierea unui proces de modificare a structurii interne a elevului. Acesta este motivul pentru care la disciplina *Comunicare în limba română*, regăsim patru competențele generale fomulate pentru întreg ciclul achizițiilor fundamentale, respectiv clasele pregătitoare, I și a II-a:

1. Receptarea de mesaje orale în contexte de comunicare cunoscute
2. Exprimarea de mesaje orale în diverse situaţii de comunicare
3. Receptarea unei varietăţi de mesaje scrise, în contexte de comunicare cunoscute
4. Redactarea de mesaje în diverse situaţii de comunicare

În formularea competențelor generale este remarcabil echilibrul creat în jurul noțiunii de comunicare, prin atribuirea unei egale importanțe, atât situațiilor de exprimare orală, cât și celor scrise. Reținerea adulților din era contemporană, în fața necesității expunerii unui discurs sau a unei prezentări, trădând implicarea, preponderentă sau permanentă, în acte educative care vizau doar cititul și redactatul, adică doar comunicarea scrisă.

În ciclul achizițiilor fundamentale, competențele de receptare și exprimare a unui mesaj oral fac referire la: exprimarea corectă, formularea corectă a întrebărilor și răspunsurilor, expunerea clară și logică a unei întâmplări sau a unei informații, exprimarea relațiilor de cauzalitate, realizarea acordurilor gramaticale, identificarea textului/autorului/personajelor, povestirea conținutului unui text audiat, descrierea pe baza unor imagini, participarea la activități individuale și colective, exprimarea propriei opinii, utilizarea elementelor de politețe verbală, precum și inițierea, menținerea și încheierea unui dialog. Așadar, învățământul românesc, prin noua curriculă, prevede pentru ciclul achizițiilor fundamentale, dezvoltarea competențelor elementare de comunicare orală și scrisă, prin intermediul disciplinei denumite *„Comunicare în limba română”*. Programa obligatorie diferențiază competențele generale, urmărite pe parcursul întregului ciclu, de competențele specifice cărora le atașează conținuturi adecvate particularităților fiecărei grupe de vârstă.

Abordând perspectiva de clasificare a competențelor, promovată de Rey Bernard, promotor al învățământului bazat pe competențe în Franța și ținuturile francofone, se pot identifica și în programa obligatorie autohtonă, competențe de diferite grade, cu sarcini standard care pot fi îndeplinite automatizat sau sarcini care solicită efort de interpretare, implicând mai multe operații. Competențele specifice care derivă din competențele generale privind dezvoltarea capacității de receptare și exprimare a unor mesaje orale, sunt aproape identice, pentru cele trei clase, urmărindu-se doar complicarea procedeului de expunere (de exemplu competența specifică clasei pregătitoare, 1.1. „*Identificarea semnificației unui mesaj scurt pe teme familiare, rostit clar și rar”* urmărește în clasa I „*Identificarea semnificației unui mesaj oral, pe teme accesibile, rostit cu claritate”,* iar în clasa a II- a *„Identificarea semnificației unui mesaj oral din texte accesibile variate”)*sau extinderea domeniului de acțiune de la un nivel de vârstă la altul (de exemplu competenței specifice clasei pregătitoare, 2.1. „*Pronunțarea clară a sunetelor și a cuvintelor în enunțuri simple”* îi corespunde în clasa I *„Formularea unor enunțuri proprii în diverse situații de comunicare”,* urmând ca în clasa a II- a să urmărească *„Formularea unor enunțuri proprii în situații concrete de comunicare”*). Nu același lucru este valabil și în cazul comunicării scrise. Competența specifică 3.1. „*Citirea unor mesaje întâlnite în mediul cunoscut”*

(Curriculum Naţional, 2012, p. 11) presupune deschiderea spre o suită de conjuncturi, diferite unele de altele, în timp ce 3.4. *„Exprimarea interesului pentru lectura unor cărți adecvate vârstei”* (Curriculum Naţional, 2012, p. 13), are un caracter destul de flexibil, bazându-se pe puterea de discernământ a elevului care are posibilitatea de a alege singur situațiile în care să acționeze. Demonstrarea acestor competențe nu implică doar simpla aplicare a unui algoritm însușit, ci vizează structuri mentale unice care supun particularitățile situației, unei analize amănunțite, în vederea selecționării și combinării celor mai potrivite demersuri. Alte competențe specifice clasei a doua, cum sunt 4.2. *„Redactarea unor mesaje simple, cu respectarea convențiilor de bază”* (Curriculum Naţional, 2012, p. 15) sau 4.3. „*Exprimarea unor idei, sentimente, păreri prin intermediul limbajelor convenționale„* (Curriculum Naţional, 2012, p. 16) depind de o suită de procedee exersate în clasele anterioare. 4.1.”*Scrierea unor mesaje, în diverse contexte de comunicare”* (Curriculum Naţional, 2012, p. 14), este precedată de *„scrierea literelor de mână”* din clasa I și *„trasarea elementelor grafice și a contururilor literelor”,* din clasa pregătitoare, fapt ce demonstrează că și competențele se bazează pe algoritmi care trebuie antrenați activ, aceștia reprezentând procedee uniforme tuturor situațiilor în care se aplică competența finală. Pe aceeași traiectorie se înscriu și scrierea cu majusculă, alineatul sau utilizarea semnelor de punctuație, acestea reprezentând acțiuni constante tuturor situațiilor care solicită redactarea.

Așadar, documentele oficiale evidențiază competențe elementare, bazate pe cunoaștere și operații simple, care trebuie formate în clasele pregătitoare și I pentru a fi transformate în automatisme și a deveni componente ale competențelor complexe, elementare clasei a II- a. Demersul integrator pe care didactica limbii române îl propune în proiectarea strategiilor de predare-învățare în vederea atingerii acestor competențe, este *modelul comunicativ-funcțional*, un model flexibil care centrează elevul în punctul de convergență a tuturor elementelor procesului educativ. Conform acestui model elevul trebuie nu doar să aibă cultură literară, ci să învețe să prezinte și să se prezinte, să solicite și să ofere informații, să exprime opinii și să argumenteze, să demonstreze că știe și folosește ceea ce știe. Conform structurii clasice, programa școlară prescrie propuneri de activităţi de învățare care susțin sistematic dezvoltarea vocabularului, lectura conștientă și conexiunea cu alte discipline, noua tendință a învățământului primar, fiind abordarea integrată și mobilizatoare a actului educativ, de la stadiul incipient al planificării, până la proiectarea secvențelor de învățare și desfășurarea propriu-zisă în clasă.

Asistăm astfel la o schimbare care, deși continuă să fie privită cu neîncredere, poate deveni mai mult decât s-a dorit, datorită posibilității unei abordări creative și nonconformiste a procesului didactic, lipsei standardizării și a delimitării exacte a domeniilor în care se aplică competențele prefigurate. Aceasta nu înseamnă că școala nu mai urmărește dobândirea de cunoștințe sau că practica pedagogică de la clasă trebuie să se modifice complet. Noile reglementări schimbă doar modul de formulare, vizând nu o transformare radicală, ci doar o redimensionare a intențiilor educative. Nu trebuie abandonată misiunea însușirii de cunoștințe, însă orice informație transmisă trebuie să devină obiectul unei deprinderi intelectuale. Cunoștința reprezintă unealta potrivită unei probleme, însă învățarea ei trebuie perpetuată printr-o activitate care să îi confere stabilitate, astfel încât elevul să reușească să o aplice fără a mai depune un efort susținut de analiză a situației.

Elevii își pot forma competențe legate de scrierea ortografică, redactarea unui bilet, exprimarea unei idei sau formularea unei solicitări, prin implicarea în situații în care instrumentele de muncă intelectuală și activitatea în echipă, să faciliteze schimbul de idei și să permită conștientizarea funcționalității sarcinilor îndeplinite. Situațiile de învățare trebuie să fie

inedite, dar simplificate, permițând elevului să devină actor al propriei formări, prin implicarea cunoștințelor în folosirea unor resurse noi, mobilizarea eficientă a acestora și raportarea consecventă la conexiunile teoriei cu practica. Conținuturile învățării trebuie să furnizeze răspunsuri la problemele actualității și să fie transmise într-o manieră integrantă care să reunească toate situațiile specifice unei competențe, obișnuind elevii cu elementul de noutate și necesitatea de a răspunde unui ansamblu de sarcini.

Aspectele promițătoare ale acestui nou tip de învățare sunt evidențiate și de posibilitățile de acționare a motorului motivațional al elevului, prin raportarea la scopuri ușor perceptibile, pentru îndeplinirea cărora se angajează voluntar. Instruirea concepută pe baza competențelor, vizează o învățare unitară și implică amplificarea interesului față de finalitățile urmărite, precum și atribuirea unui nou sens procesului de predare-învățare. În cadrul binomului educațional, comunicarea este o componentă interactivă prin care elevii depășesc nivelul cunoștințelor declarative, își dezvoltă competențe, corelează și transferă achiziții, și devin subiecți activi în prelucrarea propriei personalități.

Importanța competențelor de comunicare pentru elevi

Într-o societate în care modul de viață, profesia, statutul sau practicile cotidiene variază enorm în funcție de vârstă, tradiții sau proiectele individuale de viață, este destul de dificil să stabilim viitoarele nevoi sociale și competențele necesare pentru a răspunde acestora. Preconizând însă, că între solicitările adultului de „mâine” se vor regăsi cu certitudine, conducerea unui automobil, creșterea unui copil, citirea unui contract sau administrarea bugetului familiei, putem clasifica capacitatea de comunicare drept una dintre cele mai de succes calități ale unei persoane educate și competente, având în vedere inerența acesteia în realizarea nevoilor sociale amintite. De altfel, curriculumul național pentru clasele primare, acordă un rol primordial competenței de comunicare, alocându-i cel mai mare număr de ore din trunchiul comun specific și promulgând-o drept una dintre cele opt competenţe-cheie care determină profilul de formare al unui elev (conform art. 68, alin.1 din legea 1/2011).

Prin intermediul orelor de *Comunicare în limba română* elevii învață elementele de politețe verbală și își dezvoltă capacitatea de a asculta și respecta opinia celuilalt. Cutumele exersate în mediul educativ, extinse în comunicarea cotidiană și respectate indiferent de mediul, formal sau informal, în care se desfășoară comunicarea, asigură elevului accesul la o viață cu un standard calitativ ridicat. Îmbunătățirea capacităților de comunicare amplifică stima de sine, permițând exteriorizarea și optimizarea relațiilor cu școala, familia și societatea. Concomitent, exprimându-și corect trăirile și așteptările, subiectul oferă celorlalți un profil uman exemplar, capabil să comunice eficient și să primească un feedback asemănător.

Perioada școlară nu este eternă, iar bazele formării trebuie construite prin alegeri și priorități fixate încă din primii ani de școală. Existența de zi cu zi este un proces psihic care solicită mintea copilului prin întrebări, dubii, amintiri, trăiri, speranțe sau soluții. În aceste condiții, reducerea actului educativ la alimentarea competențelor cu numeroase cunoștințe, se dovedește a fi nesatisfăcătoare, impunând cu stăruință motivarea elevilor și stimularea acestora în direcția operării într-o manieră proprie, cu noțiunile. Comunicarea reprezintă mai mult decât vorbe, posibilitățile de transmitere a unui mesaj fiind infinite, de la gesturi, poezii, piese de teatru, până la muzică sau desen. Toate reprezintă mesaje care au fost create pentru a fi decodificate. Brown considera însăși arta un *„tip de comunicare profund și paraverbal, care face legătura dintre oameni”* (Brown și Vaughn, 2009, p. 62 cit in. Nell și Drew, 2012, p. 52). Încercând să răspundă întrebării *De ce comunicăm?* Roman Jackobson remarcă două axiome importante ale acesteia: *„Comunicarea este inevitabilă”* și *„Comunicarea se desfășoară la două*

*nivele: informațional și relațional, cel de-al doilea oferind indicații de interpretare a conținutului celui dintâi.*Așadar,comunicarea este informație, mesaj și relație.

Comunicarea, arta persuasiunii, este temelia descoperirii, relaționării, cunoașterii și autocunoașterii. Competențele de comunicare reprezintă scheletul construcției intelectu-ale, care poate stagna în stadiul primordial sau se poate întinde spre limite nemărginite. Reprezentările formate cu ajutorul limbajului îi permit copilului să recunoască ordinea și să o restabilească atunci când ea este modificată, constatare care susține ipoteza conform căreia „*limbajul nu este cauza gândirii, ci instrumentul și suportul indispensabil progresului ei*" (Wallon, 1975, p. 122).Limba și cultura literară a indivi-dului oferă finisaj vieții sociale a acestuia, sprijinindu-i ascensiunea profesională și socială, prin dezvoltarea universului atitudinal și motivațional. Modul în care acesta se ex-primă reflectă cu fidelitate nivelul său cultural, și prin extindere, gradul de dezvoltare al limbii pe care o vorbește și cultura poporului din care provine. Relațiile interumane sunt interacțiuni comunicaționale construite pe baza transmite-rii și comunicării de semnale, codificării și decodificării unor mesaje. Comunicarea, *„acțiunea de a comunica și rezultatul ei"* (Dicționarul explicativ al limbii române, 1998, p. 205), începe încă de la naștere și evoluează diferențiat în funcție de materialul nativ și mediul social în care se dezvoltă individul. Orice activitate umană, indiferent de domeniul în care se desfășoară, solicită schimb informațional, adică procese și relații de comunicare.

Cu origini în latinescul *communis*, termenul comunicare a început să fie folosit în secolul al XIV- lea, având sensul dea pune în comun. Odată cu dezvoltarea infrastructurii și a poștei, termenul a început să fie folosit cu sensul de a transmite, înțeles care a devenit fundamental din secolul al XIX- lea, datorită dezvoltării tehnologiei moderne de comunicație. Definițiile comunicării sunt numeroase, nuanțate diferențiat în funcție de specificul activității, forma sau mijloacele implicate. Astfel, dicționarul de psihologie definește comunicarea ca „*orice proces prin care o informație este transmisă de la un element la altul*" (Doron și Parrot, 2007, p. 157-158),în timp ceOxford English Dicționary notează în dreptul aceluiași termen *„faptul de a da, a transmite sau a schimba semne"* (cit in. Păduraru, 2010, p. 4). Tudor Vianu consemna comunicarea drept un *„proces prin care noi îi înțelegem pe alții și alternativ ne străduim să fim înțeleși de ei"* (cit in. Păduraru, 2010, p. 4). Fondatorul sociobiologiei, biologul american Edward Wilson înțelegea prin comunicare un *„proces care ia naștere din nevoia de a reduce incertitudinea, de a relaționa efectiv și de a apăra și întări eul"* (cit in. Păduraru, 2010, p. 4), în timp ce George Gerbner, cercetător de seamă al fenome-nului, concluziona despre comunicare că reprezintă un *„proces care unește părțile discontinue ale lumii vii"* (cit in. Păduraru, 2010, p. 4).

Dificil de cuprins într-o singură formulă, comunicarea este mai mult decât *„crearea unei țesături de cuvinte"* (McQuail, 1999, p. 15) și presupune existența mai multor factori și îndeplinirea a numeroase precondiții, de la intenția bine definită a celui care comunică, până la motivația celui care primește informația și indică o reacție sau producerea unei schimbări. Comunicarea prezintă numeroase dimensiuni, însă în orice formă înfățișează câteva elemente comune semnificative, remarcate de McQuail în profunda sa preocupare didactică față de această problematică a contemporaneității. Autorul american consideră că orice tip de comunicare implică: emițătorul, mesajul, codul, canalul, mijloacele de transmitere și receptorul.

Emițătorul reprezintă originea actului de comunicare și poate fi un individ, un grup sau o entitate. Poate fi întâlnit sub denumirea de stimul, autor, narator, destinatar sau sursă. Acesta deține o informație mult mai structurată de cât partenerul și o transmite sub motivația unui scop.

Mesajul este înlocuit în anumite lucrări de noțiunea de informație, din cauza caracterului său ambiguu și a posibilității ivirii unei distonanțe între ceea ce a vrut să transmită emițătorul și

ceea ce percepe receptorul. Mesajul face referire la un obiect comun din ambientul emițătorului și receptorului, adică transmite ceva, cuiva. Mesajul este o componentă esențială a comunicării reprezentând ansamblul cuvintelor, valorilor, imaginilor, semnelor sau sunetelor codificate de emițător pentru a le atribui o semnificație particulară.

Codul constituie un ansamblu de semne sau structuri lingvistice cu o semnificație constantă și posibilități multiple de combinare. În funcție de contextul comunicării, codificarea se supune unor norme formale sau specializate, aparținând atât conduitei „lingvistice", cât și cutumelor sociale ale spațiului în care se desfășoară.

Canalul reprezintă modalitățile fizice prin care poate fi difuzat mesajul, dar și căile de structurare a comunicării pentru distribuirea acesteia în spațiu (unde, cabluri, sistem nervos).

Mijloacele de transmitere presupun *„convertirea mesajului într-un semnal"* (Păduraru, 2010, p. 7) și pot fi prezentaționale (vocea umană, fața, corpul), reprezenta-ționale (fotografiile, cărțile, picturile) sau mecanice (telefonul, radioul, televiziunea, internetul).

Receptorul definește un individ, un grup sau o organizație, care primește informația, conștient, subliminal sau întâmplător, și pare că susține un rol pasiv atunci când confirmă schimbarea solicitată de emițător. În realitate, acesta poate iniția răspunsuri autonome cu interpretări și reacții diferite de cele preconizate de emițător, fiind chiar mai influent decât promotorul mesajului, prin capacitatea selectivă și puterea de a determina modelul cultural al discursului. Așadar, procesul de comunicare este specific uman, conștient și continuu, realizat pentru a distribui termenii schimbării, pentru a facilita înțelegerea și acceptarea. Comunicăm atunci când vorbim sau scriem, când încercăm să convingem sau să ne facem înțeleși, când vrem să fim ascultați sau acceptați, să stârnim zâmbete sau să provocăm reacții, când vrem să educăm sau să impresionăm. O acțiune mai mult teoretizată decât definită, comunicarea rămâne în esență, o comuniune de gânduri, acțiuni și simțiri, un fenomen natural, cu caracter permanent în viața cotidiană și cu o complexitate care necesită a fi înțeleasă, pentru a-și atinge scopul. Comunicarea nu se rezumă doar la discursul oratoric, ci presupune o convergență funcțională a tuturor resurselor expresivității, urmărind configurarea unui etos comunicativ.

Ultimele decenii au reprezentat o perioadă cu intense preocupări asupra subiectului comunicării, deosebirile dintre elemente ale diferitelor domenii de specialitate, permițând stabilirea mai multor tipuri. Astăzi limbajul de specialitate asociază comunicării două cuvinte paronime, *intrapersonal* și *interpersonal*, amândouă definind un grad aparte de transmitere a ideilor.

Comunicarea intrapersonală reprezintă procesul de comunicare cu sinele și depinde, în mare măsură, de particularitățile individului, în special de percepție, adică de actul prin care ia în considerare mediul înconjurător. Aceasta poate fi afectată de mai mulți factori, printre care: nevoile, așteptările, informațiile anterioare, sentimentele sau chiar dezvoltarea senzorilă. Comportamentul perceptual al unui individ depinde și de elemente fizice precum intensitatea sau mișcarea, dar și de factori contextuali determinați de cultura în care funcționează, statutul social, sistemul de relații cu ceilalți sau imaginea de sine. Cea din urmă joacă un rol deosebit în cadrul comunicării, pentru că tinde să-i condiționeze desfășurarea în așa fel încât să-și întrețină standardul etalat. Comunicarea intrapersonală eficientă constă în corelarea imagini de sine cu valorile și abilitățile personale, pentru a determina satisfacerea individului și a permite construirea unor relații coerente în cadrul comunicării interpersonale.

Comunicarea interpersonală reprezintă procesul de comunicare între indivizi atrași de anumite motive: interese comune, idei, preocupări, câștig, competență. Acest tip de comunicare dezvoltă comportamente/atitudini și aduce un nou aport informațiilor despre lumea

înconjurătoare, permițând o mai bună înțelegere a acesteia. Comunicarea între indivizi poate fi greoaie dacă există diferențe de limbaj, de vocabular sau stil, dacă se interpun factori fizici cum sunt distanța/zgomotul/acustica sau sunt afișate predispoziții personale din sfera neîncrederii, emoției, oboselii sau lipsei de interes. Valorile la care se raportează eficiența comunicării interpersonale, țin de autodezvăluire, încredere, feed-back, competența comunicativă și managementul interacțiunii. Acordarea de considerație partenerului, prin manifestarea ascultării active, stabilirea empatiei, combinarea comportamentului verbal cu cel nonverbal și oferirea unor conotații corecte acestora, sunt segmente care cultivate, permit angrenarea facilă în situații de comunicare eficace. Un alt reper în realizarea taxonomiei tipurilor de comunicare, îl reprezintă semnele utilizate pentru codificarea informației, această cunoscută clasificare diferențiind: comunicarea paraverbală, comunicarea nonverbală și comunicarea verbală.

Comunicarea paraverbală presupune codificarea informației cu detalii referitoare la: caracteristicile vocii (care pot oferi detalii despre vârstă, starea de spirit), particularitățile pronunției (furnizează informații despre mediul de provenienţă, zona geografică, nivelul de educație), intensitatea rostirii, tonul, ritmul, debitul, stilul, intonația, pauza sau râsul. Este cel mai expresiv tip de comunicare și joacă un rol definitoriu în transmiterea unui mesaj verbal, deoarece produce fenomenul de ”supracodificarea” și poate afecta semnificația acestuia. Se aproximează că un procent de 39% din actele comunicării sunt alterate prin paralimbaj. Pe principiul, tăcerea este capul filozofiei, în cadrul acestei ramuri a comunicării, încep să trezească un deosebit interes, cercetările referitoare la valoarea comunicativă a tăcerii. În locul unei exprimării redundante, comunicarea incitantă, autentică pare a se consolida temeinic pe momente de pauză, în care locutorul suspendă mesajul, ștergând urmele perimării sau monotonie (Cocoș, 2014, p. 392).

Comunicarea nonverbală se referă la o gamă variată de semnale transmise de: postură (a trunchiului, a umerilor sau a picioarelor), mișcarea a diferite segmente ale corpului (kinetica), mișcarea capului, mimică, privire, mers, dar și haine, obiecte sau simboluri. Spațiul între locutori înfățișează un aspect al comunicării nonverbale, care permite interpretarea specificului relațiilor dintre aceștia. Astfel, o distanță de 0 - 50 cm este permisă doar celor apropiați emoțional, zona personală impune o suprafață de până la 1,3 m, în timp ce comunicarea cu partenerii ocazionali trebuie să se realizeze într-un interval de până la 3,5 m, tot ceea ce depășește această distanță aparținând spațiului public, în care discursurile au un caracter oficial. Informația nonverbală, deși ambiguă și în mare parte inconștientă, exercită un mare impact asupra mesajului semantic, pentru că imaginilor vizuale li se revendică statutul de *„instanțe raționale, expresive și conative”* (Thibault-Laulan, 1972, p. 27 cit in. Cocoș, 2014, p. 393). Prin repetarea și actualizarea semnificației comunicării orale, mesajele nonverbale potențează și fluidizează actul comunicativ, dar prezintă și riscul contrazicerii anumitor aspecte ale acestuia, atunci când reflectă atitudini personale și stări afective contradictorii mesajului verbal. Gesturile reflectă dispoziția psiho-afectivă a vorbitorului și oferă observatorilor fini, indicii premature despre intențiile latente ale acestuia. Există contexte în care exprimarea lingvistică este incompletă fără artificiile sistemului motor uman, pentru că acestea, deși independent nu pot transmite semnificații complexe, sunt instrumente care nu vor suprima niciodată funcțiile superioare ale gândirii.

Comunicarea verbală presupune transmiterea informației cu ajutorul elementelor de limbaj. Specifică doar speciei umane este cea mai studiată formă a comunicării, deși antropogenic este mult devansată de celelalte două forme menționate anterior. Spre deosebire de celelalte tipuri, comunicarea verbală transmite un mesaj cu elemente structurale, clare și coerente, propune mai multe suporturi pentru înțelegerea acestuia șieste puternic influenţată de

particularitățile individuale ale partenerilor. Comunicarea verbală este guvernată de cuvinte, acestea constituind principalele semne și sunete utilizate pentru construirea mesajelor vorbite sau scrise, pentru că în funcție de canalul predilect utilizat pentru transmiterea mesajului, aceasta poate fi orală sau scrisă.

Comunicarea orală reprezintă cel mai uzual tip de comunicare și presupune transmiterea mesajului printr-un canal accesibil aparatului auditiv. Acțiunea comunicării orale combină limbajul articulat cu cel nearticulat (paralimbajul) și se poate prezenta sub diferite forme compoziționale: cuvânt, intervenţie, alocuţiune, toast, conferinţă, dezbatere, disertaţie, discurs. Acestă formă de comunicare beneficiază de aportul comunicării paraverbale, recurgând la toate posibilităție sociale și regionale ale limbii, Atunci când se realizează față în față devine productivă prin contribuția elementelor comunicării nonverbale. Comunicarea orală pune accent pe contextul situațional, feedback-ul acesteia atârnând și de capacitatea de valorificare a potențialului furnizat de conjunctură. Claritatea mesajului oral depinde de ținuta corectă a cuvintelor, de ajustarea formelor gramaticale și a eufemismelor, precum și de evitarea exprimărilor ambigue, presărate cu expresii împrumutate nefondat, din alte culturi. Deși comunicarea orală depinde de performanțele lingvistice ale participanților, aceasta se bucură de posibilitatea reformulării. Un mesaj oral permite adăugarea unor detalii neprevăzute în momentul conceperii, datorită feedback-ului imediat și caracterului său circular și reversibil, generator al premiselor negocierii sensurilor dintre vorbitori.

Comunicarea scrisă este tot o formă de comunicare verbală și este folosită atunci când nu este posibilă alternativa orală sau când se urmărește transmiterea unor conținuturi informaționale complexe. Cu origini în reprezentările pictografice, mesajul scris reprezintă una dintre cele mai influente schimbări ale omenirii, permițând transmiterea valorilor sociale și culturale, dar și întreținerea raporturilor sociale, în cadrul colectivității. Această formă de comunicare presupune un grad ridicat de formalizare și acuratețe, acceptând revenirea și îmbunătățirea formulării, până la obținerea înfățișării dezirabile. Permite o argumentare amplă și posibilitatea consultării mesajului, având caracter ireversibil și bazându-se pe formulări definitive. Comunicarea scrisă acordă importanță doar conținutului informațional, fapt pentru care este necesar un intens proces de sistematizare a gândirii, în vederea alegerii nuanțelor potrivite semnificației. Exigențele privind elaborarea, redactarea și receptarea mesajului scris sunt direct proporționale cu nivelul de educație al celor implicați în actul comunicării.

BIBLIOGRAPHY

Apetroaiei, E. (2009). *Strategii activ-participative în predarea –învățarea limbii și literaturii române*. Pitești: Paradigme

Bcajan, E.-O., (2014). *„Aplicații ale predării integrate la ciclul achizițiilor fundamentale”*, Bacău: Rovimed Publishers

Borzea, P., A., (2017).*Integrare curriculară şi dezvoltarea capacităţilor cognitive,* Iași: Editura Polirom

Leonte, R., Stanciu, M.(2004). *Strategii activ-participative de predare-învăţare în ciclul primar* Bacău: Casa Corpului Didactic

Molan, V., (2016). *Didactica disciplinelor „Comunicare în limba română” și „Limba și literatura română” din învățământul primar,* București: Miniped

WEINBERG AND THE COSMOLOGICAL GRIDS

Mircea Oancea
Prof. PhD., „Politehnica" University of Bucharest

Abstract: In the classic cosmological theory are available 6 constants: the world is such because of these. The fundamental constant is epsilon, the size of nuclear strong force. These constant form a grid. Steven Weinberg constant that in our world, in the lepton's family is an electron (tau) that is bigger than our electron.
Therefore not exists a grid but exists an infinity of grids. The solution (validation) is offer by the modal domain: not exists a modal logic but exist the infinities of modal logics.

Keywords:cosmological grids, constants, infinity, validation, modal logics.

În teoria cosmologică clasică, după John Leslie[1], există 6 constante care fac ca lumile să fie așa cum ne apar nouă. Fundamentală este constanta numită *epsilon*, mărimea forței puternice(strong force), forță care generează nucleul(menține împreună neutronii și pozitronii). Aceste constante formează o *grilă*. Am numit micro-univers o lume care are big-bang.[2] Pentru ca o lume să aibă *big-bang(marea explozie)* ea trebuie să posede o anumită cantitate de energie, conform relației lui Einstein:
E=m*c^2

Lumile care nu posedă acea cantitate minimă, nu pot fi micro-universuri și rămân sisteme complexe de reprezentare(SCR). Am *numit de reprezentare* un sistem care nu este în ierarhia ontologică dar are în componența sa cel puțin un sub-sistem din ierarhia ontologică.[3]

Deci există o infinitate de lumi(pe cele trei dimensiuni metafizice: spațiul, timpul și valoarea[4]) pe care le separăm în două tipuri fundamentale:

- micro-universurile și
- sistemele complexe de reprezentare(sisteme compuse din mai multe sisteme de reprezentare).

În funcție de mărimea forței puternice, mulțimea infinită a micro-universurilor se împarte în trei sub-mulțimi infinite:

- dacă epsilon are valoarea 0,007[5], atunci această soluție mediană este perfectă, și ea deschide *posibilitatea* ca micro-universul să evolueze(*micro-univers evolutiv*) până le generarea informației(categoria de informație face parte din axioma metafizică a

[1]Simion Singh, Big bang, Ed. Humanitas, B., 2008, p-427.
[2] Mircea Oancea, Clasificarea micro-universurilor, în Metafizică, logică și spiritualitate, Ed. Printech, B., 2018.
[3] Mircea Oancea, Sistemele ontologice și sistemele de reprezentare, în Cunoaștere, comunicare, spiritualitate, Ed. Printech, B., 2013.
[4] Mircea Oancea, Metafizica științifică, în Metafizică, logică și spiritualitate, Ed. Printech, B., 2018, p-68.
[5]Simion Singh, Big bang, Ed. Humanitas, B., 2008, p-425.

abordării supra-sistemice, creată de Wiener: materie, energie, informație[6]), a ființelor biologice și umane.

- Dacă epsilon are valoarea 0,006, sau o valoare mai mică, atunci legătura nucleară fiind mai slabă, permite doar generarea de nuclee ușoare de hidrogen. Iar această generare restrânge posibilitatea complexificării și imediat după nucleuo-sinteză micro-universul revine în starea de big-bang. Un asemenea micro-univers ciclează din ”vina” nucleelor ușoare de hidrogen.
- dacă epsilon are valoarea 0,008 sau o valoare mai mare, atunci legătura nucleară fiind mai puternică se creează nuclee grele de heliu. Și în acest caz simplitatea fiind absolută, se revine în big-bang și deci micro-universul este ciclic din ”vina” nucleelor grele de hidrogen.

O teoremă[7] atașată principiului al treilea al termodinamicii spune: în lumea noastră mică, lumea termodinamicii, nu poate fi atins zero grade absolut(care este infinitul mic) după cum în big-bang(micro-universul nostru fiind lumea noastră mare) nu poate fi atinsă temperatura infinită. Deci în lumea finită totul este finit. Acea teoremă este validă și pentru grila micro-universurilor: epsilon nu poate avea valoarea zero și nu poate avea valoarea infinită, deci valoarea este întotdeauna pozitivă și finită.

Pentru micro-universurile care au epsilonul egal cu 0,007, care sunt *lumile evolutive*, și care pot fi perfecte, prin generarea *informației, a ființelor biologice și umane*, în primele cinci minute de după big-bang[8] se formează aproximativ 74% nuclee ușoare de hidrogen, aproximativ 24%, nuclee grele de heliu, și sub 1%, nuclee de litiu și beriliu.

Teoremă: Generarea acestor 4 elemente(sau a mai multora, dar în cantitate infimă) blochează posibilitatea revenirii la big-bang și deci deschide posibilitatea evoluției.

În ciclul anterior, în manifestarea marii contracții(big-crash), intrându-se în starea de singularitate, electronii, pozitronii și neutronii au fost anihilați, ca și celelalte particule elementare. Deci s-a trecut din starea materială în starea energetică.

În prima milionime de secundă a big-bangului se refac cele trei particule fundamentale, electronul, pozitronul și neutronul, împreuna cu alte câteva sute de particule elementare, în cantități nesemnificative. Dar sunt aceleași particule elementare?

Teoremă: Mărimea forței puternice rămâne constantă în evoluția marii explozii și a marii implozii, și se schimbă doar în starea de singularitate, iar celelalte constante(numărul de electroni, de pozitroni, etc.) se schimbă în evoluția micro-universului, datorită interacțiunii cu celelalte lumi, și nu se schimbă în starea de singularitate(nu are sens schimbarea pentru că particulele materiale nu mai există).

Numim *proiecția a particulelor elementare forma energetică(PPEE)*, obținută de particulele elementare atunci când sunt anihilate în starea de singularitate. În starea de singularitate, ”nu mai există decât o supă de cuarci.”[9] Am numit *semi-emergență consistentă(SEC)* generarea particulelor elementare, electronii, pozitronii și neutronii, imediat după big-bang, din proiecția lor energetică din starea de singularitate. Deci se generează nu

[6] Mircea Oancea, Metafizica științifică, logica și matematica în Metafizică, logică și spiritualitate, Ed. Printech, B., 2018, p-71.
[7] Mircea Oancea, Principiile termodinamicii și consecințele asupra ființelor vii, în Raționalitate și spiritualitate, Ed. Printech, B., 2016, p-80.
[8] Steven Weinberg, Visul unei teorii finale, Ed. Humanitas, B., 2008, p-34.
[9] Paul Davies, Ultimele trei minute. Ipoteze privind soarta universului, Ed. Humanitas, B., 2008, p-141..

aceleași particule elementare, ci noi particule elementare, particule și antiparticule. Ele interacționează și oferă una din sursele fundamentale de energie, ale big-bangului. În micro-universul nostru[10] a predominat însă particulele materiale.
Steven Weinberg constată că în lumea noastră, în familia leptonilor, din care face parte electronul, există și alte particule, în cantități foarte mici, precum mionul tau care are o masă de 3477,56 mai mare decât a electronului.[11]

Această realitate ne-a sugerat ipoteza existenței unei *infinități de grile*. Iar descoperirea ne-a fost oferită de logică. În *domeniul modal* noi am descoperit că nu există numai o singură logică modală, *logica natural-științifică* creată de C. Lewis.
Pot fi construite o infinitate de logici modale, iar noi am creat, o a doua logică modală, *logica creativă(indusă)*.[12] Iar în fiecare logică modală există(putem crea, pentru că în logică și matematică descoperirea coincide cu creația) o mulțime infinită de sisteme. Deci logica ca și matematica, ca științe metafizice, nu se ocupă de mulțimile finite ci se preocupă de conceptualizarea și teoretizarea mulțimilor infinite(real conceptualizarea și teoretizarea, la un moment dat vor fi întotdeauna finite) de sub-mulțimi infinite. Logica conceptualizează și teoretizează mulțimile infinite calitative(propoziții valide), iar matematica conceptualizează și teoretizează mulțimile cantitative infinite(numerele, figurile, construcțiile etc.).

Crearea unei logici se realizează prin definirea unei pre-logici care reprezintă o totalitate de cerințe(cererea) plasate în ierarhia validităților. Deci pre-logica este echivalentul *grilei cosmologice*. Apoi cererea se adresează cadrului sistem[13](reprezentat de grafurile de definiție) care răspunde cu oferta, capabilă să satisfacă cererea. La întâlnirea cererii cu oferta se generează logica și infinitatea de sisteme individual meta-axiomatizabile.
Există trei tipuri de formule modale:

- formule modale simple(formule care au numai functori modali simpli, N sau P),
- formule modale pur-repetitive(formule care au numai functori repetitivi, N* sau P*) și
- formule modale mixte(formule care au cel puțin un functor simplu și cel puțin un functor repetitiv).[14]

Corelat pentru fiecare tip, construim trei logici(care formează un sistem, deci o *grilă*):

- logica modală (pur-)simplă,
- logica modală(pur-)repetitivă și
- logica modală mixtă.

Deci *lumea logicii* apare constituită dintr-o infinitate de grile de logici, fiecare logică având o infinitate de sisteme, iar în raport cu fiecare sistem există o infinitate de formule care sunt valide în acel sistem și o infinitate de formule care nu sunt valide în acel sistem iar corelat, *lumea cosmologică* este constituită dintr-o infinitate de grile, iar cerința lui epsilon este satisfăcută de oferta a trei mulțimi infinite de micro-universuri, după cum

- epsilon are valoarea cerinței normale, sau
- epsilon are valoarea mai mică decât cerința normală sau
- epsilon are valoarea mai mare decât cerința normală.

[10]Ionel Lazanu, Cosmologie și particule elementare, Ed. Univ. B., 1999, p-94.
[11] Steven Weinberg, Descoperirea particulelor subatomice, Ed. Humanitas,B., 2007, p-223.
[12] Mircea Oancea, Domenii și sisteme ale logicii modale, Ed. Printech, B., 2015, p-21.
[13] Mircea Oancea, Sisteme modale conexe semi-integrale, Ed. Printech, B., 2017, p-33.
[14] Mircea Oancea, Logici modale extensiv-repetitive, Ed. Printech, B., 2019, p-3.

Iar satisfacerea cerinţei normale, medii, pentru o grilă dată, generează micro-universurile evolutive, în unul dintre ele fiind noi acum.

Să abordăm și problema schimbării micro-universurilor și a grilelor cosmologice. Conform teoremei anterioare, numai în starea de singularitate(de dinaintea big-bangului) se schimbă mărimea lui epsilon iar celelalte constante se schimbă în evoluție, datorită interacțiunii cu micro-universurile vecine. Deci în interacțiunea lor, fac schimb de particule elementare. Și există posibilitatea ca schimbul să fie echivalent(o infinitate de cazuri), după cum există posibilitatea ca schimbul să fie neechivalent(o altă infinitate de cazuri), adică un micro-univers, să ofere micro-universului vecin mai multe particule elementare și să primească de la acesta mai puține particule elementare. Micro-universul nostru, este posibil, ca în ciclul anterior să fi avut, același epsilon(mărimea forței puternice să fi fost aceeași) sau un epsilon mai mic, sau un epsilon mai mare. După cum micro-universul nostru, în ciclul următor, poate avea același epsilon, un epsilon mai mic sau un epsilon mai mare. Dar, tot micro-universul nostru în ciclul anterior s-a încadrat în aceeași grilă, ca și grila noastră, sau s-a încadrat într-o altă grilă, după cum în ciclul viitor, micro-universul nostru se va putea încadra în aceeași grilă sau într-o altă grilă.

Teoremă: Schimbarea sau conservarea valorii lui epsilon și schimbarea sau conservarea grilei se realizează în starea de singularitate.

Demonstrarea teoremei o vom realiza apelând la una din cele mai remarcabile teoreme ale matematicii, teorema lui Dedekind:

Axa reală care este o mulțime infinită de sub-mulțimi infinite este echivalentă, dar nu egală, cu fiecare sub-mulțime a sa. Această teoremă este și definiția infinitului. Apelăm apoi la o aplicație: derivata funcției (x^2)' este o nouă funcție, 2x. Fiecare funcție are o zonă finită și două zone infinite(mersul asimptotic spre infinit). Deci fiecare funcție are o infinitate de puncte(obiecte matematice) și trecerea de la prima la a doua, nu are loc în zonele finite, unde ele sunt diferite, ci în zonele infinite, pentru că la infinit, cele două funcții sunt echivalente, conform teoremei lui Dedekind.

În mod corelat un micro-univers este o funcție cu momente finite completate cu momente infinite(mersul asimptotic spre infinit), momente care sunt plasate în cele două singularități.

Dar cine schimbă sau conservă grila și pe epsilon? În logică există patru *meta-proprietăți* fundamentale: două sunt esențiale în raport cu generarea sau distrugerea sistemelor, *consistența și non-validitatea*, iar două sunt neesențiale(adică nu participă singure, la generarea sau distrugerea sistemelor) dar pot fi victime ale non-validității sistemelor care sunt generate prin asocierea lor la consistență, *completitudinea și independența axiomelor*. Deci există un constructor, consistența(care poate să-și asocieze completitudinea și independența) și un destructor, non-validitatea. Deci unele sisteme generate de consistență, pot fi și sunt distruse de non-validitate.[15]

Corelat, în lumea cosmologico-ontologică, lumea reală, există un *constructor,emergența consistentă* și un *destructor, principiul doi al termodinamicii*.[16] Principiul doi al termodinamicii, (principiul consumului minim de masă și energie, din sistemul de reprezentare complexă, sistemul nostru finit, sistemul Pământ-Soare, sistem care a permis apariția ființelor care creează informația și apoi a sistemelor biologice și umane) nu permite constructorului să genereze sisteme ontologice care nu-l respectă și le distruge pe cele care nu-l mai respectă.

[15] Mircea Oancea, Axiomatizări gödeliene în domeniul K, Ed. Printech, B., 2018, p-194.

[16] Mircea Oancea, Principiile termodinamicii și consecințele asupra ființelor vii, în Raționalitate și spiritualitate, Ed. Printech, B., 2016, p-80.

Am redefinit, principiul doi al termodinamicii ca fiind alianța tuturor celorlalte sisteme din sistemul local de reprezentare complexă, împotriva unui sistem dat pentru a-l ”obliga” să consume cât mai puțină masă și energie(care conform primului principiu al termodinamicii sunt finite) pentru ca lor să le rămână cât mai mult posibil. Deci principiul doi permite constructorului să realizeze un sistem ontologic poziționat în piramida ontologică într-o poziție cu atât mai superioară cu cât sistemul ontologic consumă mai puțină masă și energie.

Corelat constructorul și destructorul vor funcționa în toate sistemele de reprezentare complexă, inclusiv în sistemul de reprezentare suprem, micro-universul nostru.

Teoremă: Funcționarea constructorului și a destructorului în starea de singularitate, determină grila în care se va manifesta noul mico-univers, mărimea forței puternice, deci valoarea viitoare a lui epsilon și mărimea viitoarelor particule elementare.

Dar care sunt actorii, în condițiile în care în starea de singularitate nu mai există particule elementare, ci numai energie(energia, în starea de singularitate, este simbolul infinității într-un punct al spațiului). Particulele elementare, trecând în starea de singularitate, prin anihilare, sunt reprezentate de *proiecțiile lor energetice*(care nu reprezintă altceva, decât faptul că au fost anterior particule materiale elementare). Aceste proiecții, permit funcționarea și a destructorului: principiul doi al termodinamicii începe să funcționeze în orice lume finită, din momentul în care apare un al doilea sistem sau o a doua proiecție energetică.

Teoremă: În starea de singularitate proiecțiile energetice prin funcționarea constructorului și destructorului, formează un *sistem mecanic aproape perfect(SMAP)*. Iar consecința este: se ”decide” în mod corect, care va fi grila cea mai adecvată, care va fi mărimea cea mai adecvată a forței puternice și în funcție de primele două decizii se acceptă și mărimea adecvată a particulelor elementare. Dar ca orice sistem mecanic, nici acesta nu ”calculează” întotdeauna perfect, în mod necesar. Și constatăm acest fapt prin existența și a altor particule elementare, în cantități neglijabile(rămășițe) cum este particula tau, considerată de Weinberg. Dacă ar fi funcționat perfect atunci nu ar fi existat decât particulele clasice necesare. Dar există și micro-universuri(și ele în număr infinit) în care sistemul mecanic funcționează perfect. Fiind în acele micro-universuri, pentru creatori, va fi foarte greu să formuleze această teoremă.

Și vom încheia cu teorema generalizată a lui Mendeleev:

Există o relație directă între mărimea forței puternice, dintr-o grilă, din micro-universurile evolutive, și mărimea particulelor elementare, și numărul lui Mendeleev(numărul nucleelor, și corelat, al atomilor și moleculelor, care sunt stabile). În grila și în micro-universul nostru, numărul lui Mendeleev este 92(loc ocupat de uraniu). În grilele care au mărimea forței puternice mai mare decât a noastră, mărimea particulelor elementare va fi mai mare iar numărul lui Mendeleev va fi mai mic, iar pentru grilele care au mărimea forței puternice mai mică de cât cea a noastră, mărimea particulelor elementare va fi mică iar numărul lui Mendeleev va fi mai mare.

BIBLIOGRAPHY

1. Steven Weinberg, Visul unei teorii finale, Ed. Humanitas, B., 2008.
2. Steven Weinberg, Descoperirea particulelor subatomice, Ed. Humanitas,B., 2007.
3. Simion Singh, Big bang, Ed. Humanitas, B., 2008.
4. Paul Davies, Ultimele trei minute. Ipoteze privind soarta universului, Ed. Humanitas, B., 2008.
5. Mircea Oancea, Metafizică, logică și spiritualitate, Ed. Printech, B., 2018.
6. Mircea Oancea, Domenii și sisteme ale logicii modale, Ed. Printech, B., 2015.

7. Mircea Oancea, Logici modale extensiv-repetitive, Ed. Printech, B., 2019.

KEY COMPETENCES FOR THE CHILDREN IN THE PRIMARY SCHOOL

Elena Lucia Mara
Prof. PhD., „Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: The learning psychology has always put the question of the objectives to be achieved in the training process. In the beginning, the objectives were formulated in a general way, without a systematic link between the qualities of the intellect that was intended to be formed and the content of the curricula. In historical order, behavior has the merit of drawing attention to the strict link that must exist between the goals stated in the program and the testing of achieved achievements. With the transformation of objectives into rigorous targets of the training process, it actually goes from classical didactic to didactic technologies. Two openings were later explored. The first, the one of the didactic practice, has led to the emergence of taxonomies. The second one starts from recognizing that intellectual processes are real and testable and has led to cognitive science. Initially, taxonomies pursued a classification of goals, namely a classification of behaviors, as it was found that these behaviors are very varied and impossible to classify in a purely behavioral perspective. The most significant formal classification of behaviors belongs to B. S. Bloom, who develops a whole theory and publishes it in the "Taxonomies of Pedagogical Objectives" in 1956. In Bloom's conception, taxonomy is a system of classification of purposes, which respects a special rule, namely that of the real order. This "real order" translates into a certain hierarchy of purposes. The simple behaviors of the learners are the basis of some of the higher order, and they will in turn constitute the foundation of a higher and higher one. Competencies are defined as integrated assemblies of knowledge, capabilities and capabilities of application, operation and transfer of acquisitions, which enable the successful pursuit of an activity, the efficient solution of a problem or of a class of problems / situations. Competencies increase the value of resource use by ordering, linking them so that they complement and potentiate each other, structure them in a richer system than their simple additive reunion.

Keywords: curricula, key competences, taxonomy of objectives, learning, primary school.

INTRODUCTION

In pedagogical terms, competence is the student's ability to mobilize (identify, combine and activate) an integrated set of knowledge, detachments, attitudes and values to achieve learning task families. In principle, competence can be considered as an active student availability, based on well-defined resources, but also on well-organized prior experience. It materializes in student performance, predictable to a large extent on the basis of past performance. During schooling, children make significant progress in physical and intellectual development, and organized learning becomes the fundamental type of activity. In school, they acquire knowledge, form skills and skills that they can't acquire on their own. By moving to the primary level, children change their social status, become more important in the family and in the group of children

METHODOLOGY

The learning psychology has always put the question of the objectives to be achieved in the training process. In the beginning, the objectives were formulated in a general way, without a

systematic link between the qualities of the intellect that was intended to be formed and the content of the curriculum. In historical order, behavior has the merit of drawing attention to the strict link that must exist between the goals stated in the program and the testing of achieved achievements. With the transformation of objectives into rigorous targets of the training process, it actually went from classical didactics to didactic technologies. Two openings were later explored. The first, the one of the didactic practical, has led to the emergence of taxonomies. The second one starts from recognizing that intellectual processes are real and testable and has led to cognitive science. Initially, taxonomies pursued a classification of goals, namely a classification of behaviors, as it was found that these behaviors are very varied and impossible to be categorized in a purely behavioral perspective. The most significant formal classification of behaviors belongs to B. S. Bloom, who develops a whole theory and publishes it in the "Taxonomies of Pedagogical Objectives" in 1956. In Bloom's conception, taxonomy is a system of classification of purposes that respects a special rule, namely that of real order. This "real order" translates into a certain hierarchy of purposes. The simple behaviors of the learners are the basis of some of the higher order, and they will in turn constitute the foundation of a higher and higher one

The next step that didactics has been to find ways to achieve these goals. Ways of achieving goals have been called, like their industry analogies, technologies. This has resulted in various technologies, materialized in various types of textbooks and didactic auxiliaries, which each aim to best meet the requirements of a particular grouping; if it goes beyond the intentions of Bloomian taxonomies, this path leads to the idea of multiple technologies that aim to achieve the same goals in very different learning conditions. In the context of the theoretical developments described above, the need to develop and develop competences through the educational process is today accepted as imperious in most educational systems. The major problems that belong, on the one hand, to the organization and definition of these competences in order to be described and "operationalised" and, on the other hand, to the identification of those modalities (technologies) that lead to the actual formation of competencies described. By partially anticipating the possibility of practical application of these theoretical developments, the Romanian curriculum at the level of high school education was structured on competences. Next, we explain how the general and specific competencies covered by each common trunk discipline were built in the National Curriculum.

RESULTS

The term of competences/proficiency has many implications: it has migrated slightly from the professional-technical field to education, acquiring complex valences in this field. Competencies are defined as integrated assemblies of knowledge, capabilities and capabilities of application, operation and transfer of acquisitions, which enable the successful pursuit of an activity, the efficient solution of a problem or of a class of problems / situations. Competencies increase the value of resource use by ordering, linking them so that they complement and potentiate each other, structure them in a richer system than their simple additive reunion.

In pedagogical terms, competence is the student's ability to mobilize (identify, combine and activate) an integrated set of knowledge, detachments, attitudes and values to achieve learning task families. In principle, competence can be considered as an active availability of the student, based on well-defined resources, but also on the prior, sufficient and significantly organized experience. It materializes in student performance, predictable to a large extent on the basis of past performance. General competencies are defined by subject matter and are formed during schooling; they have a high degree of generality and complexity. Specific competences

are defined by subject matter and are formed over a school year; they are deduced from general competences, being stages in their acquisition.

The design of the competency curriculum meets the acquisitions of cognitive psychology research, according to which the transfer and mobilization of knowledge and skills in new and dynamic situations / contexts is exemplified.

The competency-based curriculum design simplifies the structure of the curriculum and ensures greater efficiency in teaching / learning and evaluation processes. It allows the operation at all levels with the same unity: competence, able to guide the approaches of all agents involved in the education process. In order to ensure a broader coverage of study objects, the construction of the skill [4] derivation process has started from a finer differentiation of the sequences of a learning process.

1. Reception that can be concretized through the following operational concepts: identifying terms, relationships, processes; observing phenomena, processes; perceiving relationships, connections; nominating concepts, relationships, processes; collecting data from various sources; defining concepts.
2. Primary processing (data) that can be concretized through the following operational concepts: comparing data, establishing relationships; calculating partial results; data classifications; representation of data; Sorting discrimination; investigation, exploration; experimentation.
3. Algorithm that can be concretized by the following operational concepts: reduction to a scheme or model; anticipating results; data representation; the remark of invariants; problem solving by modeling and algorithm.
4. Expression that can be concretized through the following operational concepts: description of states, systems, processes, phenomena; generating ideas, concepts, solutions; argumentation of statements; demonstration.
5. Secondary processing of results that can be concretized by the following operational concepts: comparison of results, output data, conclusions; calculation, evaluation of results; interpretation of results; analysis of situations; developing strategies; relationships between different types of representations, between representation and object.
6. The transfer that can be materialized through the following operational concepts: application; generalization and customization; integration; check; optimization; transposition; negotiation; making complex connections; adaptation and relevance to the context.

The learning psychology has always put the question of the objectives to be achieved in the training process. In the beginning, the objectives were formulated in a general way, without a systematic link between the qualities of the intellect that was intended to be formed and the content of the curriculum. In historical order, behavior has the merit of drawing attention to the strict link that must exist between the goals stated in the program and the testing of achieved achievements. With the transformation of objectives into rigorous targets of the training process, it actually goes from classical didactics to didactic technologies. Two openings were later explored. The first, the one of the didactic practice, has led to the emergence of taxonomies. The second one starts from recognizing that intellectual processes are real and testable and has led to cognitive science. Initially, taxonomies pursued a classification of goals, namely a classification of behaviors, as it was found that these behaviors are very varied and impossible to be categorized in a purely behavioral perspective. The most significant formal classification of behaviors belongs to B. S. Bloom, who develops a whole theory and publishes it in the "Taxonomies of Pedagogical Objectives" in 1956. In Bloom's conception, taxonomy is a system of classification of purposes that respects a special rule, namely that of real order. This "real

order" translates into a certain hierarchy of purposes. The simple behaviors of the learners are the basis of some of the higher order, and they will in turn constitute the foundation of a higher and higher one.

The lessons of acquiring reading and writing are part of the lessons of communication in Romanian. This element should not be neglected, therefore, or introduce moments of communication in reading lessons, or special lessons for communication. In the first situation, in the lessons of reading-writing, moments of communication in Romanian can be:

- intuition by way of illustration of the illustrations in the manual;
- conversations about the behavior of a character in which the students support it or not;
- finding other conclusions of the actions in the texts read and the reasoning of the choice;
- presentation by students of events similar to those in the text, etc.

In the case of special communication lessons, you can: the "The Story of the Speaker" game, for which the teacher prepares a beautiful adorned chair and a large dice on the faces of which are written questions like: What happened to ...? Why... ? What did he do... ? What do you think... ? and so on Starting from a provision in the program: "Forms of oral speech, storytelling", this game is organized in which a student presents the event, the teacher throws the dice, and the students formulate questions about the presented ones starting with what he writes on the face of above the dice. The presenter answers the questions. There may be situations where some students ask the class questions, not the presenter.

- talks about a trip that the whole class attended; the conversation can start from a simple plan in the form of questions given by the teacher and students answer every question, then order the answers and make a speech, a presentation;
- debates for organizing an event; here the students practice the two communication situations: "to be a receiver" and "to be a transmitter"

The "Communication in Romanian" program mentions the same specific competences in the preparatory class, class I and class II, but with levels of communication between different classes. In class II, as in the other classes, communication skills are formed after the necessary knowledge has been gained in the preparation and reception of oral or written messages, after the appropriate skills have been formed so that the student can use the messages in different communication situations. These two requirements are possible if we succeeded in forming the right attitudes to students for proper and effective communication and if the student realizes that any communication, in order to be effective, must be done at a high level.

Class II has the advantage of using literary text as a support for achieving communication results that offer fair and beautiful expression patterns as well as means used by the author that can be learned by students. Knowing the text and discovering the artistic means used in an accessible form helps students appreciate their value and distinguish a message correctly made by others less successful, considering the text as a message of its author to the reader. The mastery of the teacher lies in the ability to attract the student to penetrate the "secrets of the text" and to motivate him to take the means of accomplishment into his own messages.

All these stages / moments / actions lead to the formation of communication skills at the age of 8-9 years. It is important to keep in mind that these skills do not take place in all students at the same time and at the same level. In order to contribute to the formation of communication skills, the lesson begins with the literary text developed by various authors, but ends with the messages elaborated by the pupils, either orally or in writing. In relation to the written expression skills, they form, for the most part, in the classroom; their passing on homework would be a

mistake. The student develops the written text under the teacher's qualified observation and guidance.

CONCLUSIONS

The child begins to master himself, he orders his gestures, has greater concentration power, can participate in learning more time than during the kindergarten. He is careful with his own person, he can entertain himself. He feels and manifests his desire to help the little ones, he wants to talk more with the big ones and be listened; can present some ideas and try to support them, ask questions and await answers. The horizon of knowledge is widening, it wants to behave like the big ones, sometimes overcoming its possibilities and discouraging it easily when it fails, therefore it needs support in strengthening its confidence in its own forces. During schooling, children make significant progress in physical and intellectual development, and organized learning becomes the fundamental type of activity. In school, they acquire knowledge, form skills and skills that they can't acquire on their own. By moving into primary school classes, children change their social status, become more important in the family and in the group of children. Presentation of key competences alongside primary-level competencies:

- *Communication competence in Romanian language* and in the mother tongue in the case of national minorities "aims at operating a variety of verbal and nonverbal messages to receive and transmit ideas, experiences, monitoring of their own communication and adapting it to different audience categories; the correct and effective use of languages acquired in different disciplines or by informal and non-formal ways.
- *Foreign Language Communication* begins formally in the preparatory class, but there are pupils who have this competence at an early stage of oral communication formed in the family and in the kindergarten.
- *Digital competences* are differentiated in primary education in our country because computer equipment is different and the curriculum does not provide a discipline that ensures this competence, however, it can be planned at the school's decision.
- *Basic Mathematics, Science and Technology* aims at developing functional strategies for solving problems; applying principles and methods of investigation to explore and explain, at primary level, natural and social processes; the formation of critical analysis capabilities, on the basis of relevant evidence.
- *Social and civic competences* aim at the formation of: the use of public, social and cultural services.
- *Entrepreneurial Competences* are in their early stages in primary education and manifest in: activating the spirit of initiative and entrepreneurship in the management of personal evolution; availability for physical and intellectual effort.
- *Competence for sensitization and cultural expression* is exercised by: awareness of rights and responsibilities, through positive interpersonal relation, by supporting cooperation in learning groups, respecting socio-cultural diversity.
- *Learning to learn* is aimed at: self-motivation in terms of their own potential of success, the application of intellectual work techniques that valorize the autonomy in the learning process, the assumption of responsibility for their own learning, and so on.

It is important to take into account some of their psychological peculiarities in order to develop key competences in primary school pupils. At the age of primary classes, children are at a higher level of generalization than those in the kindergarten, they can more easily group objects by common and essential skill. In their actions, they remain tied to concrete and link action to word.

Continuing the process of forming the inner language, the student experiences emotions and feelings, is attracted to characters and tries to imitate them.

BIBLOGRAPHY

Maciuc,I., (2005), Schimbari de paradigma in stiintele educatiei, Cluj Napoca: Risoprint.

Bîrzea C., (2010), *Definirea şi clasificarea competentelor*. În: Revista de pedagogie, Bucureşti:, nr. 2. 58 (3), pp7-12.

Chiş, V., (2009), *Pedagogie contemporană. Pedagogie pentru competenţe*, Cluj-Napoca, Casa Cărţii de Ştiinţă.

Schön, D.A., (1983), The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action, New York: Basic Booksm.

Joiţa, E.,(2008), Instruire constructivistă – o alternativă. Fundamente. Strategii, Bucuresti: Aramis.

Voiculescu, F.,(2004), Analiza resurse-nevoi şi managementul strategic în învăţământ, Bucuresti: Aramis.

MANAGERIAL PERFORMANCE VERSUS SOCIAL RESPONSIBILITY AS STRATEGIES OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT

Simona-Maria Baranga, Laurențiu Baranga, Laurențiu Popa
Prof. PhD., National College„Matei Basarab" of Râmnicu Vâlcea, Prof. PhD., „Valahia" University of Târgoviște, PhD., Râmnicu Vâlcea

Abstract:Staff recruitment, benefits systems, professional training programs, internal communication, health, employee safety, their involvement in community life and their attitude to the environment, stress management, change management - all get a new dimension if they are addressed from a double perspective of organizations that are aware of the social impact. Over time, the concerns of psychologists and managers about explaining human behavior have given rise to a number of motivational theories. This paper presents 3 motivational theories which are considered more important, namely:
- the theory of content - emphasizes the specific factors that motivate employees as individuals. These individuals can originate in themselves, referring to certain necessities and aspirations; or they belong to the micro-context in which they operate, that is, the position they occupy;
- the motivation process theory focuses on the dynamics of motivation, starting with the initial energizing of behaviors, continuing with the selection of alternatives and reaching the current effort. The process theory emphasizes psychological processes or forces that have an effect on motivation as well as on primary needs;
- the instrumental theory asserts that rewards or punishments serve as means to cause people to behave or act in different ways.

Keywords: responsibility, performance, motivation, psychology, recruitment.

Actul conducerii a avut întotdeauna un rol esențial în activitățile desfășurate de orice comunitate umană. Astăzi, parcă mai mult decât oricând, în condițiile în care complexitatea formelor de organizare și desfășurare a activităților a crescut exponențial, problema conducerii unei organizații ocupă un rol primordial. Această lucrare își dorește să analizeze o serie de probleme legate de procesul de conducere al organizațiilor în general și încearcă o particularizare a acestor aspecte pentru cazul conducerii unui hotel.

Capacitatea managerială a conducătorilor reprezintă o competență multidisciplinara, profesia de manager presupunând un set de capacități, cunoștințe, tehnici, care le depășesc pe cele specializate de plecare și care vizează deprinderea de organizare a activității, forța și priceperea de a stabili fluxuri informaționale modeme, de a valorifica superior resursele umane și materiale prin decizii corecte .

Profesia de manager presupune un angajament profesional și vocațional distinct și, ca atare, este necesară crearea unei imagini socio-culturale, precum și a unui statut social al acestuia, care să reprezinte „ ancora socială" a profesiei sale.

Managerii dețin rolul principal în dimensionarea performanțelor unității conduse, fie ea țară, fie întreprindere de orice fel, instituție socială, de învățământ, de cultură. Acest rol

trebuie corelat cu importanța deosebită pe care o are decizia în întregul sistem managerial și, de fapt, în orice activitate umană. .

1.1. Metode și tipuri de conducere

În expresia ei generală, conducerea este o formă de activitate umană. După cum accentuează mulţi cercetători în domeniu, de-a lungul timpului conducerea a apărut şi s-a dezvoltat în trei ipostaze: *ca practică, artă şi ştiinţă*[1].

Conducerea ca *practică* este cea mai veche şi cea mai simplă modalitate de dirijare cu activitatea altor persoane. Conducerea era redusă la o simplă acţiune practică, iar conducătorul avea sarcina de a găsi modalităţi de acţiune concrete pentru rezolvarea problemelor care apăreau.

Procesul de conducere în societatea contemporană este practic imposibil fără o reflecţie teoretică, fără utilizarea metodelor specifice de cercetare, descoperirea şi formularea legităţilor de manifestare a fenomenelor specifice din acest domeniu. Deci, se poate de spus, că se trece de la conducerea empirică la conducerea ştiinţifică.

Metode de conducere. Etimologic cuvântul metoda provine de la grecescul *methodos,* care însemnă cale, urmărire, mod de expunere.

În literatură se întâlnesc mai multe definiţii, care descifrează sensul acestui cuvânt. Evidenţiem câteva din ele.

O altă definiţie ar fi, că metoda de conducere este maniera în care managerii, cu ajutorul unui complex de instrumente, îşi exercită influenţa asupra factorilor de care dispun în scopul folosirii lor raţionale, pentru a atinge obiectivele prestabilite[2].

Criterii de clasificare a metodelor de conducere:

1. După durata de timp. După acest criteriu se evidenţiază 3 grupe de metode:

- conducere curentă (zile, săptămâni);
- conducere tactică (1-3 ani);
- conducere strategică (3-5 ani).

2. După etapa procesului managerial. În dependenţă de etapa procesului managerial se întâlnesc:

- conducerea previzională (corespunde fazei de previziune);
- conducerea operativă (în care se iau decizii şi se stabilesc elementele concrete legate de perfecţionarea activităţii sistemului);
- conducerea postoperativă (în care se iau decizii finale şi se întreprind acţiuni de evaluare a rezultatelor unui ciclu de conducere).

3. După metodele, principiile şi modalităţile de realizare se evidenţiază:

- conducerea colectivă (în care se iau deciziile în comun, de către toţi cei care fac parte din echipă);
- conducerea normativă (care se bazează pe reglementări prevăzute de legi, regulamente, programe etc.);
- conducerea colegială (ce atrage după sine conflicte de interese);
- conducerea empirică (bazată pe experienţa proprie a conducătorului);

[1] I. Verzea, Management general, Ed. Performantica, București, 2005, p. 144.
[2] M.Udrescu, Management general, ed. Artifex, București, 2013, p. 125.

- conducerea participativă (care constă în studierea în comun şi selectarea variantelor optime pentru obiectivele organizaţiei);
- conducerea ştiinţifică (care se bazează pe legi bine determinate);
- conducerea unipersonală (realizată exclusiv de o singură persoană);
- conducerea situaţională (se bazează pe stiluri de conducere adaptabile situaţiei la momentul dat).

4. După modul de acţiune (este o clasificare mai des întâlnită în literatura de specialitate). Din această grupă fac parte:
- metodele administrative;
- metodele economice;
- metodele socio-psihologice.

Tipuri de conducere. În funcţie de metodele de conducere se cunosc mai multe tipuri de conducere, dintre care mai des utilizate sunt:

1. Conducerea pe produs care constă în delegarea responsabilităţilor manageriale pentru toate problemele legate de un produs sau un grup de produse unei conduceri specifice şi separate din cadrul organizaţiei. Dacă conducerea tradiţională este bidimensională (ierarhică şi funcţională), atunci în acest caz se vorbeşte de conducere tridimensională - conducerea de produs, adică, toate activităţile de cercetare, producere, realizare etc. Sunt dirijate de conducătorul de produs.

2. Conducerea prin buget. Metoda are un profund caracter economic, urmărind în detaliu cheltuielile, veniturile, profitul sau pierderile totale, contribuind astfel la obţinerea unor rezultate optimale:
- urmăreşte încadrarea cheltuielilor în costurile planificate;
- utilizează ca instrument al conducerii bugetul de venituri şi cheltuieli;
- cheltuielile sunt stabilite pe fiecare obiectiv şi pe ansamblul sistemului.

3. Conducerea prin consens. Se realizează prin adoptarea deciziilor cu acordul unanim al participanţilor la procesul de elaborare a deciziilor.

4. Conducerea prin excepţii. Conducerea prin excepţii, după H.B. Maynard poate fi definită „ ca un sistem de identificare şi comunicare, care semnalează conducătorului, când este nevoie de intervenţia lui şi rămâne tăcut atunci, când intervenţia acestuia nu este necesară”[3]. Se bazează pe transmiterea şi reţinerea selectivă a informaţiilor privind abaterile pozitive şi negative, fiecare nivel ierarhic având competenţa de a lua decizii în funcţie de gravitatea abaterii, prin aceea că abaterile mari trebuie să ajungă obligatoriu la nivelul ierarhic superior.

5. Conducerea prin obiective. Este una din cele mai des folosite metode de conducere, iar unele principii ale ei se aplică şi la utilizarea altor metode. Această metodă asigură rezolvarea rapidă şi eficientă a unor lucrări complicate sau complexe în termenele stabilite şi cu cheltuieli minime.

6. Conducerea prin proiecte. Este utilizată în realizarea unor obiective complexe, precis definite, cu participarea unui colectiv larg de specialişti, cu diferite specializări, integraţi temporar într-o structură organizatorică autonomă.

7. Conducerea prin delegare. Constă în atribuirea temporară de către manager, unui subordonat, a uneia dintre sarcinile de conducere, însoţită de autoritatea şi responsabilitatea respectivă.

[3] Citat de A. Dobrescu, Management general, ed. ProUniversitaria, Bucureşti, 2012, p. 94.

1.2. Stiluri de conducere

Stilul de conducere reprezintă un anumit mod de exercitare a funcţiilor de manager, caracterizat printr-un ansamblu de atitudini şi metode de lucru adoptate, cu deosebire prin trăsături specifice ale relaţiilor cu subalternii, precum şi cu mediul extern.

„Managerul conducător” este, de regulă, un leader care se distinge printr-un talent nativ deosebit, printr-o mare capacitate de luare a deciziilor, este penetrant în relaţiile cu oamenii, respectat, atât la nivelele superioare, cât şi la cele inferioare; se bucură de un înalt prestigiu şi de o mare autoritate.

„Managerul constructor” se caracterizează prin echilibru, între calităţile native şi cele formative prevalând totuşi ultimele. Acest tip de manager este meticulos în tot ceea ce întreprinde, fiind preocupat de fundamentarea deciziei fară fisuri; evită, de regulă, riscurile şi preferă stabilitatea faţă de schimbare.

„Managerul distrugător” este înclinat, aşa cum se poate deduce şi din denumirea sa, spre distrugerea structurilor existente, fiind de preferat pentru a înlătura structuri învechite, ce nu mai corespund condiţiilor noi apărute în viaţa economico-socială.

„Managerul distrugător” este necesar în condiţii de criză, când se impun schimbări importante, dar comportă riscul aventurismului, al distrugerii de dragul distrugerii, al eludării raportului necesar dintre stabilitate şi schimbare.

„Managerul inovator” este acel conducător ce se situează în avangarda profesiei sale datorită înclinaţiei deosebite către inovaţie, către schimbări datorate cerinţelor reale, progresului tehnico-ştiinţific, ale vieţii socio-economice.[4]

Deosebirea faţă de distrugător constă în faptul că managerul inovator este înclinat să creeze prin schimbare, nu să distrugă.

„Managerul inovator” corespunde pe deplin cerinţelor dinamice ale progresului tehnico-ştiinţific, prioritatea fermă pe agenda lui managerială fiind invenţia şi inovaţia.[5]

Clasificarea managerilor în funcţie de relaţia conducător-subordonaţi[6]

Conducătorii autocraţi sunt energici, au mare capacitate de a lua decizii, dar practică un management tehnicist, subestimează rolul participativ al subordonaţilor.

Stilul managerial autocratic este necesar în activităţi deosebite cum sunt cele militare, dar şi în cazul unor structuri eterogene ale salariaţilor, în care cei care au competenţă sau o motivaţie redusă de a munci deţin o pondere importantă, riscul unor dezordini fiind mare.

Conducătorii democraţi sunt adepţii managementului participativ, considerând că împreună cu angajaţii, cu subalternii formează o echipă, tind să fructifice cât mai mult ideile, opiniile şi punctele de vedere ale subordonaţilor lor.

Conducătorii neutri se caracterizează prin aceea că se limitează la asigurarea direcţiilor şi orientărilor generale de principiu, lăsând angajaţilor o libertate foarte mare de acţiune în îndeplinirea obiectivelor date.

---

[4] Tiuzbăian I. N., Management general, ed. ASE, Bucureşti, 2003, p. 104.
[5] D. Rus, Management general, ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2006, p. 114.
[6] Adaptări pornind de la unele idei ale lui Joseph T. Straub, *Ghidul managerului începător,* Ed. Teora, Bucureşti, 2001.

Conducătorii situaţionali au o flexibilitate ieşită din comun, care, de regulă, reflectă lipsa de personalitate şi de caracter, îşi adaptează comportamentul la combinaţia de factori care influenţează situaţia curentă.

- ***Managerul participativ-reformist***- spirit inovator, creator; îşi asumă riscuri; disponibilitate pentru comunicare şi antrenare; strategii clare.

- ***Managerul populist***- acordă prioritate absolută rezolvării pretenţiilor salariale; tergiversează disponibilizările de personal; nu stăpâneşte managementul strategic.
- ***Managerul autoritar***- are bogată experienţă şi personalitate solidă; este corect, sever, exigent; urmăreşte maximizarea profitului; neglijează problemele materiale ale salariaţilor.
- ***Managerul reconciliator***- adoptă strategii de supravieţuire de pe o zi pe alta; are abilitate în situaţiile conflictuale; manifestă tendinţa spre manipularea sindicatelor.
- ***Managerul incompetent*** - se caracterizează prin absenţa unei strategii viabile; lipsă de iniţiativă, de curaj în asumarea unor riscuri; este uşor coruptibil.

1.3. Managerul și ierarhia managerială

Conducătorul (managerul) organizaţiei - este persoana, care deţine oficial postul de conducător (stătut formal) şi dirijează cu activitatea subordonaţilor. Acţionând asupra subordonaţilor, el îi impune să-şi îndeplinească sarcinile asumate. O altă definiţie stabileşte, că managerii sunt persoane investite cu autoritate şi responsabilitate decizională privind folosirea eficientă a resurselor (oameni, bani, timp, materiale, tehnologie, informaţii).

Se întâlnesc persoane care au reţineri în acceptarea unui post de conducere. Ele sunt determinate de:[7]

- teama de a lua o decizie, de a-şi evalua colegii, de a înăbuşi conflictele;
- teama de schimbări;
- lipsa disponibilităţii de a-şi sacrifica familia şi timpul liber;
- dubii cu privire la competenţa sa;
- nesupunere la o examinare publică a competenţei sale.

Pe de altă parte, există şi motivaţii care determină dorinţa şi acceptarea unui post de manager, cum ar fi:

- nevoia de putere;
- nevoia muncii în echipă;
- dorinţa de a-şi răspândi ideile;
- evitarea monotoniei;
- căutarea consideraţiei sociale;
- ameliorarea situaţiei materiale a familiei;
- lărgirea orizontului profesional şi personal etc.

Toate activităţile dintr-o organizaţie, sunt efectuate de cele două categorii principale de angajaţi: cadrele de conducere şi colaboratorii acestora, care acţionează în mod cu totul diferit asupra obiectului muncii, contribuie cu mijloace specifice la realizarea obiectivelor stabilite.[8]

---

[7] A. J. Gasse, A conduce eficient, ed. Teora, Iaşi, 2001, p. 125.
[8] I. Bordean, Management general, ed. ProUniversitaria, Bucureşti, 2010, p. 215.

Trebuie de menţionat, că funcţiile de conducere se îndeplinesc în orice organizaţie, dar, ele se diferenţiază în dependenţă de 2 factori: nivelul ierarhic, la care se află conducătorii şi specificul activităţii lor.

În funcţie de nivelul ierarhic se întâlnesc 3 categorii de manageri:

- ***top managers*** (senior manageri, manageri superiori, de vârf, care au în subordonare toate celelalte niveluri ierarhice ale managementului organizaţiei);
- ***middle managers*** (mijlocii, manageri de nivel mediu, care au în subordonare, atât executanţi direcţi, cât şi alţi manageri);
- ***first managers*** (inferiori, supervizori, funcţionali, operaţionali, cei care dirijează direct cu activitatea celor, ce produc şi nu au în subordonare alţi manageri).

Raportat la specificul activităţii, deosebim manageri financiari, operaţionali, de marketing, de resurse umane, de cercetare şi dezvoltare etc.

Aceste categorii de manageri îndeplinesc toate funcţiile managementului, dar în mod diferenţiat.

1.4. Performanțe și abilități necesare unui conducător

Însuşirile de manager nu se moştenesc, ereditatea, zodia, putând cel mult oferi unele predispoziţii pentru conducere, care trebuie însă cultivate, cu atenţie, pe parcurs.

Responsabilităţile de bază, la care trebuie să facă faţă un conducător pot fi formulate astfel:

1. Să orienteze pe cei aflaţi în subordonare, în acord cu misiunea şi obiectivele stabilite (orientare strategică).
2. Să lucreze cu oamenii pentru crearea unui climat favorabil şi a unor relaţii interumane care să favorizeze colaborarea.
3. Să direcţioneze activitatea în funcţie de particularităţile domeniului (orientarea de specialitate).

Pentru realizarea cu succes a acestor responsabilităţi, ce le revin, managerii trebuie să corespundă anumitor cerinţe şi să deţină anumite performanţe, întâlnite în literatura de specialitate sub diferite denumiri: abilităţi, calităţi, cunoştinţe, talente, aptitudini, deprinderi, însuşiri, comportamente, etc.

Majoritatea autorilor consideră că aceste performanţe pot fi grupate în 3 categorii distincte:

Abilităţi conceptuale (cognitive). Calitatea conceptuală este abilitatea de a gândi strategic, în termeni abstracţi; de a lua decizii pe termen lung. Calitatea conceptuală constă şi în capacitatea de a vedea organizaţia ca un tot întreg şi de a înţelege, cum părţile componente ale ei sau ale unei idei funcţionează împreună.

Abilităţi umane (interpersonale). Abilităţile interpersonale constau în capacitatea conducătorului de a avea de-a face efectiv cu alţi oameni, atât din interiorul, cât şi din exteriorul organizaţiei; de a motiva oamenii, de a se implica în soluţionarea problemelor lor, a conflictelor.

Abilităţi tehnice. Abilităţile tehnice vizează înţelegerea sarcinilor specifice pentru a realiza o activitate specializată şi includ cunoaşterea foarte bună a metodelor, tehnicilor, echipamentului implicat în producţie, servicii. De exemplu, calităţile de care medicii, farmaciştii, etc. au nevoie pentru a-şi face meseria sunt calităţi tehnice.

Centrul de competenţe manageriale de la IESE, Barcelona a iniţiat Programul de Conducere Sănătoasă, propunând inventarul abilităţilor manageriale, pe care le grupează astfel[9]:

[9] I. Popa, Management general, ed. ASE, Bucureşti, 2006, p. 132.

1. ***Abilităţi strategice*** - facilitează generarea de valoare economică pentru firmă prin adaptarea superioară la mediu: viziunea asupra afacerii, orientarea spre client, luarea deciziilor, gestionarea resurselor.

2. ***Abilităţi organizaţionale*** - facilitează dezvoltarea capacităţii angajaţilor şi buna înţelegere dintre aceştia: comunicare, lucru în echipă şi conducerea acesteia, coaching, negociere, organizare, relaţionare.

3. ***Abilităţi de eficacitate personală*** - facilitează conducerea propriei persoane într-o manieră eficace: autocunoaştere, iniţiativă, motivaţie, învăţare, autocontrol, autocritică, gestiunea timpului, optimism, creativitate, integritate, gestiunea stresului, gestiunea emoţiilor (inteligenţa emoţională).

Este necesar de menţionat, că din cerinţele care sunt înaintate faţă de personalitatea conducătorului mai fac parte:

- ***sănătatea fizică şi mentală*** (solicitată, mai ales, de necesitatea unei puteri de muncă şi rezistenţă la stres deosebite);
- ***personalitatea şi caracterul*** (corectitudine, curaj, integritate, imparţialitate, fermitate, sociabilitate, perseverenţă, iniţiativă, creativitate ş.a.m.d.);
- ***experienţa, atitudinea, educaţia*** (cultură generală, competenţă profesională, capacitatea de a lucra cu oamenii, de a comunica, de a negocia, de a lua decizii, de a-şi asuma riscuri, capacitatea de a prognoza pe termen lung, de analiză şi sinteză, viziunea de ansamblu, diferite îndemânări necesare etc.);
- ***motivaţia.***

A deveni un bun manager este rezultatul unui proces de transformare personală. Lărgirea perspectivei şi concepţiei despre lume şi viaţă, sporirea nivelului de conştiinţă, munca cu sine însuşi, descoperirea motivaţiilor şi principiilor corecte creează premise pentru a deveni o persoană capabilă să-i conducă pe ceilalţi, adică o persoană care să merite să fie urmată de ceilalţi şi să îi aibă în grijă şi nu în subordine.

1.5. Roluri și responsabilități manageriale

Pentru a avea succes, un manager trebuie să îndeplinească în cadrul organizaţiei mai multe roluri şi funcţii. Mintzberg, prin cercetările sale arată, că activităţile desfăşurate de un manager definesc trei tipuri de roluri: *roluri interpersonale, roluri informaţionale şi roluri decizionale (fig. 1).*

Figura 1. Rolurile managerului

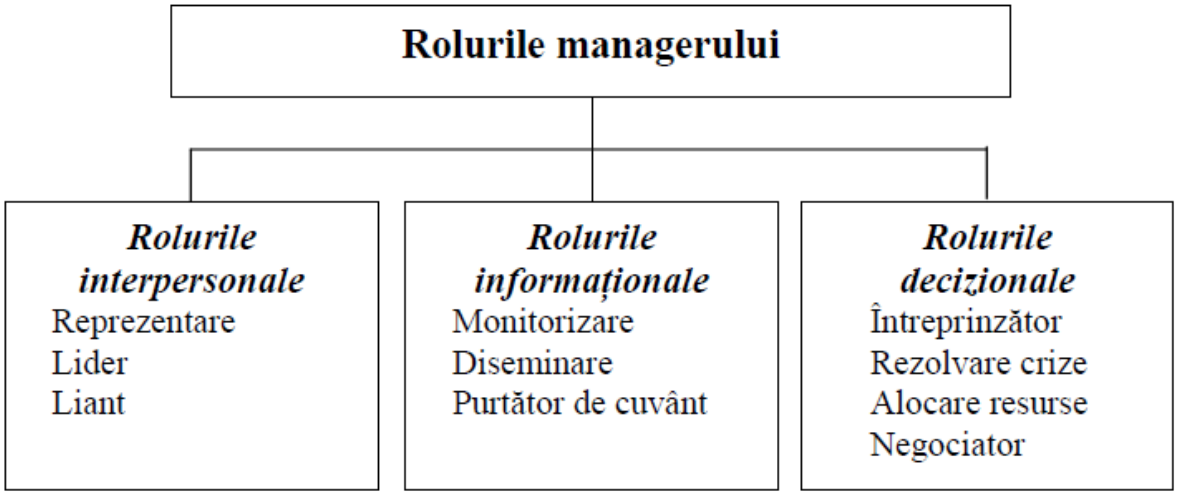

Sursa:Henry Mintzberg, The Nature of Managerial Work, Englewood Clifs, NJ: Prentice Hall, 1980.

Roluri interpersonale

Reprezentare. Conducătorul reprezintă simbolul organizaţiei. Chiar dacă acest rol nu este foarte important în procesele de schimbare şi dezvoltare organizaţională, el este critic pentru funcţionarea în bune condiţii a organizaţiei, pentru crearea unui climat favorizant.

Lider. Ca lider, managerul trebuie să-şi motiveze subalternii, ajutându-i în rezolvarea problemelor şi integrând nevoile indivizilor cu obiectivele organizaţiei în aşa fel încât să le asigure satisfacerea.

Liant. Rolul de liant se referă la acţiunea managerului de a menţine relaţii de cooperare cu oameni şi structuri din afara unităţii organizatorice pe care o conduce.

Monitorizare. Conducătorii se întâlnesc permanent cu o multitudine de date - rapoarte, telefoane, zvonuri, corespondenţă, reviste de specialitate, mass- media, întâlniri diverse etc.

Diseminare. Managerul transmite informaţiile din interiorul sau din afara organizaţiei, atât de sus în jos, cât şi de jos în sus în cadrul organizaţiei.

Purtător de cuvânt. În acest rol managerul reprezintă şi furnizează informaţii în mediul extern de activitate a organizaţiei.

Roluri decizionale

Cea mai importantă activitate managerială este luarea deciziilor. În această direcţie de activitate a conducătorului, Mintzberg identifică patru roluri decizionale:[10]

Întreprinzător. Managerul trebuie să identifice noi oportunităţi şi să ia decizii care presupun asumarea unor riscuri şi realizarea unor schimbări.

Rezolvare crize. În orice organizaţie apar evenimente neprevăzute care declanşează crize sau dereglări în organizaţie. În aceste momente critice managerul trebuie să ia decizii şi să acţioneze.

Alocare resurse. Abilitatea de a aloca resurse reprezintă pentru mulţi baza puterii manageriale. Rolul conducătorului este de a lua decizii în legătură cu utilizarea eficientă a resurselor de care dispune organizaţia..

[10]Henry Mintzberg, op.cit., p. 162.

Negociator. Conducătorul deseori este pus în situaţia de a lua decizii referitoare la negocieri. Aceste decizii privesc organizaţia şi includ situaţii de genul negocierii contractelor colective şi individuale de muncă, achiziţiilor, rezolvării conflictelor, negocierii de alte diverse contracte.

1.6. Deciziile

O parte deosebit de importantă a activităţii de conducere este procesul de luare a deciziilor (hotărârilor). Decizia este forma cea mai importantă de exprimare a managementului: în ultimă instanţă, conducerea se regăseşte concretizată în hotărârile cu privire la domeniul condus.

Managerul, prin poziţia pe care o are în organizaţie, se află într-o permanentă necesitate de rezolvare a diferitor situaţii, probleme. Pentru a găsi rezolvările optime, el trebuie să facă alegerea cea mai potrivită din toate alternativele posibile, adică să ia o decizie managerială.

Alegerea furnizorilor, perfectarea contractelor de colaborare, crearea unui nou compartiment, ce strategie să urmeze, sunt câteva exemple de decizii ce revin decidentului. În literatura de specialitate se întâlnesc mai multe definiţii ale deciziei manageriale, ele deosebindu-se numai prin forma de exprimare[11]:

- actul prin care se adoptă o anumită linie de conduită pentru atingerea unui obiectiv;
- hotărârea luată de organul de conducere în virtutea dreptului şi competenţei desemnate prin reglementări sau dispoziţii;
- alegerea unei direcţii de acţiune;
- elaborarea unui număr de strategii alternative şi alegerea uneia dintre ele;
- o afirmaţie care denotă angajamentul pe o direcţie de acţiune;
- rezultatul unor activităţi conştiente de alegere a unei direcţii de acţiune;
- cunoştinţe care indică o angajare într-o anumită direcţie de acţiune;
- alegerea unui plan de acţiune;
- forma specifică de angajare a resurselor într-o acţiune;
- alegerea unei strategii de acţiune;
- o alegere conducând la un anume obiectiv;
- alegerea unei variante dintr-o serie de alternative;
- act raţional de alegere a unei linii de acţiune, prin care se urmăreşte realizarea obiectivelor, ţinând cont de resursele disponibile şi de condiţiile concrete;
- actul prin care se adoptă o anumită linie de conduită, pentru atingerea unui obiectiv; hotărârea luată de organul de conducere în virtutea dreptului şi competenţei desemnate prin reglementări sau dispoziţii[12].

Sau, după afirmaţia făcută de C. Eţco: *Luarea deciziei este o artă de găsire a compromisurilor*[13].

Decizia managerială se deosebeşte de decizia personală prin câteva elemente:

1. Implică existenţa a cel puţin două persoane: decidentul şi una sau mai multe persoane executante sau cadre de conducere care participă la aplicarea deciziei.

[11] M. D. Dalotă, Management general, ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2005, p. 148.
[12] Dicționarul Explicativ al Limbii Române
[13] Citat de I. Grecu, Management general, ed. Europolis, Constanța, 2004, p. 172.

2. Decizia managerială are influenţe directe la nivelul grupului prin afectarea stării, comportamentului, acţiunilor şi a rezultatelor acestuia.

3. Decizia managerială totdeauna determină efecte directe şi indirecte pe plan economic, uman, tehnic, educaţional etc. Cel puţin la nivelul unui compartiment al organizaţiei.

4. Decizia managerială implică o responsabilitate mult mai mare în raport cu decizia personală, putând avea efecte negative asupra întregii organizaţii.

Decizia managerială reprezintă, în final, un act cu caracter obligatoriu, normativ, prin care organismele şi cadrele investite cu autoritate şi responsabilitate decizională stabilesc direcţia unei acţiuni şi modul ei de realizare cu asigurarea resurselor corespunzătoare.

Necesitatea adoptării unei decizii apare atunci, când apare „o problemă" în activitate. Apariţia „problemelor" este determinată de un şir de factori interni şi externi.

Factorii externi care pot duce la apariţia necesităţii de luare a deciziei sunt:

-nivelul, sensul, ritmul de modificare a ramurii sau domeniului de activitate;

-informaţiile referitoare la mediul înconjurător şi la acţiunea unor factori care pot duce la apariţia perturbaţiilor, restricţiilor legislative cu caracter funcţional sau de structură etc.

BIBLIOGRAPHY

1. I. Verzea, Management general, Ed. Performantica, București, 2005, p. 144.
2. M.Udrescu, Management general, ed. Artifex, București, 2013, p. 125.
3. A. Dobrescu, Management general, ed. ProUniversitaria, București, 2012, p. 94.
4. Tiuzbăian I. N., Management general, ed. ASE, București, 2003, p. 104.
5. D. Rus, Management general, ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2006, p. 114.
6. Joseph T. Straub, *Ghidul managerului începător,* Ed. Teora, Bucureşti, 2001.
7. A. J. Gasse, A conduce eficient, ed. Teora, Iași, 2001, p. 125.
8. M. D. Dalotă, Management general, ed. Universul Juridic, București, 2005, p. 148.
9. Dicționarul Explicativ al Limbii Române
10. I. Grecu, Management general, ed. Europolis, Constanța, 2004, p. 172.

DIGITAL COMPETENCES REQUIRED FOR PROFESSIONS IN ADMINISTRATIVE SCIENCES

Elena Tîrziman
Prof., PhD., University of Bucharest

Abstract: Internet infrastructures, together with all the specific applications, provide support for activities in all areas of social life. In practice, there is no longer a field of society that has not, to a greater or lesser extent, assimilated information and communication technologies in its activities. Society, through all its components, glides towards the digital environment and, thus, we find known domains redefined by the digital environment: e-Governance, e-Administration, e-Inclusion, e-Learning, e-Science, e-Culture, e-Health, e-Business, e-Market, e-Media, e-Entertainment, etc.
Professions in the field of Administrative Affairs, since they interact with all areas and social categories, undergo a spectacular transformation into some of the most complex professions. Therefore, these professions have a great deal of discretion in terms of specific attributions and, implicitly, require some of the most diverse specific skills. Digital competences are considered to be cross-cutting skills required to define these professions as well as specific professional training.
In our study, we propose ourselves to present the specificity of the professions in the field of Administrative Sciences, the necessary competences for the exercise of the activities by developing the necessary digital competences and their reflection in the university curriculum of the Managerial and Administrative Assistance.

Keywords: Digital Environment, Administrative Sciences Professionals, Competencies, Qualifications

Introducere

O profesie există şi are un anumit statut în comunitatea deservită, în măsura în care răspunde unei nevoi sociale. Calitatea exercitării oricărei profesiii depinde de satisfacţia pe care o au cei pentru care se propune acea profesie precum şi de competenţele pe care le presupune îndeplinirea atribuţiilor specifice şi care sunt însuşite de profesioniştii domeniului. Domeniul Ştiinţelor Administrative se supune aceloraşi reguli generale şi profesiile acestui domeniu se diversifică şi se adaptează în acord cu cerinţele mediului social şi cu dinamica societăţii în general.

Cea mai mare provocare, pentru toate profesiile şi domeniile de activitate, este evoluţia infrastructurilor internet, a Tehnologiilor Informaţiei şi Comunicării (TIC). Practic, nu mai există domeniu al societăţii care să nu fi asimilat, într-o măsură mai mare sau mai mică, tehnologiile informaţiei şi comunicării în activităţile sale. Societatea, prin toate componentele sale, glisează spre mediul digital şi, astfel, regăsim domeniile cunoscute redefinite de mediul digital: e-Governence, e-Administration, e-Inclusion, e-Learning, e-Science, e-Culture, e-Healt, e-Business, e-Market, e-Media, e-Entertainement, etc[1].

[1] TIRZIMAN, Elena. *Resurse Internet şi practici de informare*. Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, 2011, p.111 - 123

Competenţele digitale sunt competenţele transversale necesare în mod obligatoriu oricărei profesii la momentul actual. Prin urmare, compeţenele digitale au un rol determinant în formarea profesională şi în accesul pe piaţa muncii.

Din perspectiva domeniului nostru, Ştiinţe Administrative, suntem interesaţi de definirea şi înţelegerea Guvernării electronice (e-Guvernare) şi a Administraţiei electronice (e-Administrare) întrucât absolvenţii specializărilor de profil şi profesioniştii domeniului vor interacţiona în spaţiul digital preponderent în aceste zone de activitate.

Specificitatea profesiilor din domeniul Ştiintelor administrative

Nu se poate vorbi de o tipologie foarte divesificată a profesiilor din domeniul ştiinţelor administrative. Clasificarea Ocupaţiilor din România (COR) enumeră un număr mult mai mic de profesii decât cele din alte domenii de activitate (referent, consilier, administrator, manager diferite paliere, asistent manager, secretar, etc). Fără a fi numeroase, profesiile administrative sunt extreme de versatile. Specificul acestor profesii este acela că diversitatea se realizează în interiorul profesiei adică aceaşi profesie, regăsită cu o anumită titulatură dar care se exercită în domenii diferite de activitate sau sectoare, segmente ale societăţii, are cerinţe specifice şi conţinut, diferite. Aceeaşi profesie diferă în exercitarea sa de la un tip de instituţie la altul, de la un domeniu social de activitate la altul. Ex. Profesia *Referent de specialitate* necesită competenţe specifice în funcţie de cerinţele particulare determinate de instituţia sau sectorul de activitate unde se regăseşte. Referentul de specializate de la o primărie va avea alte activităţi decât referentul de specialitate de la o instituţie publică precum o instituţie de învăţământ sau spital, administraţie etc. iar un referent de specialitate din administraţia centrală va avea competenţe diferite în funcţie de ministerul în care îţi desfăşoară activitatea.

În plus, multe din profesiile acestui domeniu se regăsesc şi în sectorul privat de activitate întrucât nu este entitate organizatională sau persoană juridică care să nu fie nevoită să aibă activităţi prin care interacţionează cu structuri ale statului sau cu structuri organizaţionale similare şi care, îşi organizează intern resursele umane, informaţionale după reguli prestabilite. Toate acestea implică competenţe ale profesiilor domeniului ştiinţelor administrative. Activităţi diferite necesită dobândirea unor competenţe adecvate. Prin urmare şi formarea profesională de bază şi formarea continua trebuie să ţină cont de aceste specificităţi.

Indiferent de sectorul de activitate, fie că este vorba de sectorul public (administraţie, sănatate, învăţământ, asistenţă socială, cultură, ş.a.) sau privat (firme, organizaţii guvernamentale sau neguvernamentale, ş.a.), toate profesiile specifice domeniului trebuie să deţină şi competenţele digitale adecvate. Practic, nu se poate vorbi de exercitarea profesiilor la un înalt nivel calitativ în absenţa competenţelor digitale

Când vorbim de contextual digital al activităţilor specific domeniului administrativ avem în vedere internetul în sensul său larg de platforme integratoare de servicii şi aplicaţii specifice care fac posibilă informarea şi comunicarea precum şi sensul mult mai circuscris al guvernării şi administraţiei electronice unde regăsim toţi actorii vieţii sociale în relaţii funcţionale clar prestabilite. Guvernarea electronică (e-Guvernare) defineşte un context digital larg în care sunt implicate instituţii, cetăţeni, grupuri şi colectivităţi, procese sociale economice care interacţionează în direcţia democratizării deciziilor sociale şi susţinerii societăţii ca întreg. Administraţia electronică (e-Administration) este o componentă a guvernării electronice care constă în utilizarea TIC şi în special a internetului pentru a furniza servicii administrative de bună calitate[2]. Serviciile furnizate prin platformele specializate de administraţie electronică

[2]*Ibide*m. p. 112

permit utilizatorilor, cetăţeni sau persoane juridice, să relaţioneze pe diferite probleme cu instituţiile administrative, fără a mai fi necesară deplasarea la sediul acestora sau deplasarea de la un ghişeu la altul. Dacă administrarea electronică are în vedere sectorul public, guvernarea electronică are în vedere atât sectorul public, cât şi cel privat, precum şi societatea civilă urmărind ca obiectiv major participarea cetăţeanului la dezbaterea şi decizia politică. În toate activităţile specifice acestor componente digitale ale vieţii sociale regăsim profesiile domeniului administrativ şi competenţele lor specifice.

Competenţe digitale

Standardele ARACIS, care au rol referenţial în asigurarea formării profesionale de nivel universitar, definesc noţiunile de *competenţă* şi *competenţă profesională*[3]. Potrivit acestor standare, competenţa reprezintă capacitatea dovedită de a selecta, combina şi utiliza adecvat cunoştinţe, abilităţi şi alte achiziţii de tipul valorilor şi atitudinilor, în vederea rezolvării unor anumite categorii de sarcini sau situaţii de muncă sau învăţare, precum şi pentru dezvoltarea profesională sau personală în condiţii de eficacitate şi eficienţă. Competenţa profesională ar reprezenta competenţele specifice şi adecvate unei anumite categorii profesionale şi înseamnă ansamblul de cunoştinţe teoretice şi abilităţi practive necesare exercitării unei profesii în condiţii de maximă eficienţă.

O profesie este definită de:

- Competenţe de bază sau specifice;
- Competenţe complementare;
- Competenţe, aptitudini personale.

Competente de bază sau specifice exprimă capacitatea unei profesii de a înţelege şi realiza cât mai bine cu putinţă activităţile şi procesele pe care le presupune. O competenţă poate fi considerată nouă în raport cu ansamblul competenţelor care se exercită la un moment dat într-o profesie dacă descrie o atribuţie care nu s-a mai realizat până atunci. În cazul în care, în descrierea unei profesii, majoritatea competenţelor sunt noi şi se exercită într-un context profesional nou sau diferit faţă de cel obişnuit, avem o profesie nouă[4].

Competenţele digitale sunt regăsite în categoria competenţelor complementare alături de competenţele de comunicare, competenţele lingvistice şi alte competenţe suport care se pot regăsi la mai multe profesii din aceeaşi clasă profesională sau din clase profesionale diferite. Aceste competenţe sunt necesare şi în realizarea multora din atribuţiile specifice unei profesii în context tradiţional şi sunt indispensabile în realizarea atribuţiilor în context digital. Trebuie însă să înţelegem că aceste competenţe digitale nu pot fi puse în valoare în absenţa competenţelor de bază. Competenţele complementare, transversale sunt competenţe suport ale competenţelor de bază ale unei profesii.

Competenţele digitale sunt competenţe transversale şi au rolul de a ajuta un individ să devină autonom intelectual şi profesional din perspectiva cunoştinţelor teoretice şi a abilităţilor practice care i-ar permite să cunoască şi să realizeze activităţi în mediul digital şi utilizând

[3] Standarde specific ARACIS. [online], [accesat 20.03.2018]. **Disponibil pe Internet:**http://www.aracis.ro/fileadmin/ARACIS/Proceduri/2017/5._Standarde_ARACIS_-_Comisia_C5_Stiint__e_administrative__ale_Educat__iei_s__i_Psihologie__actualizate_in_data_de_30.05.2017_.pdf

[4] *Referentiel des metiers et des fonctions de l'information-documentation*. Paris: Association des Professionnels de l'Informationet de la Documentation (ADBS), 2007 [online], [accesat 20.03.2018]. **Disponibil pe Internet:**https://f.hypotheses.org/wp-content/blogs.dir/12/files/2009/04/referentiel-metier-rm.pdf

resurse şi aplicaţii digitale din cele mai diverse. În definirea, formarea şi însuşirea competenţelor digitale sunt importante în egală măsură cunoştinţele teoretice specific şi abilităţile practice adecvate. În absenţa cunoştinţelor teoretice specifice, cel puţin de bază, abilităţile practice sunt insuficiente, incomplete şi de nivel empiric. Pentru dobândirea unui set de competenţe digitale de bază este necesar să fie înţelese unele principii şi aspecte generale care definesc internetul, mai ales web-ul şi infrastructurile de informare şi comunicare cu aplicaţiile lor specifice[5]:

În primul rând, este necesară înţelegerea teoretică a internetului şi a webului, sub aspectul organizării şi structurării sale, al modalităţilor de funcţionare, al aplicaţiilor informatice existente.

În al doilea rând, este necesară cunoaşterea tipologiei resurselor informaţionale şi documentare existente în spaţiul digital. Resursele documentare şi informaţionale disponibile pe web sunt de o mare varietate tipologică: resurse documentare tradiţionale transpuse în format digital, baze de date de diferite tipuri, resurse digitale tip imagine, resurse digitale video, fonduri documentare instituţionale (muzee, arhive, biblioteci etc.), documente în format digital fără echivalent tipărit; literatură gri; situri Web de prezentare şi tematice, mass media; aplicaţii IT dintre cele mai diverse, care transformă www într-un mediu colaborativ şi de comunicare şi care asigură premisele utilizării mediului digital ca instrument de lucru pentru diferite proiecte şi activităţi curente.

În al treilea rând, trebuie cunoscute instrumentele şi aplicaţiile informatice utilizate în regăsirea informaţiei. Fiecare instrument de căutare, fiecare aplicaţie informatică are o utilitate bine precizată şi, de asemenea, limite în utilizare. Prin urmare, informaţia necesară trebuie căutată cu ajutorul instrumentului şi al aplicaţiei adecvate.

În al patrulea rând, sunt necesare competenţe care să facă posibilă evaluarea resurselor informaţionale. Este necesar să fie formulată şi exprimată corect o nevoie de informare, să fie realizată o căutare eficientă în acord cu această nevoie de informare şi să fie evaluate rezultatele regăsirii în funcţie de adecvarea la nevoia de informare exprimată, de tehnologia implicată în regăsire şi în utilizarea ulterioară, de costurile implicate, de facilitatea în accesare etc.

În al cincilea rând, trebuie luate în calcul limitele în regăsirea online a informaţiei. Acestea se pot datora reţelei globale care poate avea limite tehnologice din cauza dimensiunii, eterogenităţii şi complexităţii sale sau limite din cauza nerespectării standardelor şi normelor de publicare şi comunicare în reţea. Cele mai frecvente limite sunt legate de utilizator sau, mai bine spus, sunt cauzate de insuficienta pregătire a acestuia în regăsirea şi utilizarea resurselor de informare digitale.

În al şaselea rând, este necesară formarea unei culturi a informaţiei pentru toţi utilizatorii de internet, adică asigurarea unei instruiri, cel puţin minimale, în utilizarea TIC, astfel încât fiecare persoană care utilizează resurse informaţionale şi documentare digitale să dobândească cunoştinţele teoretice şi competenţele practice care să îi permită să formuleze o nevoie de informare, urmată de localizarea, evaluarea şi utilizarea informaţiei gândite într-un demers de rezolvare a unei probleme, de găsire a unui răspuns şi de comunicare a informaţiei reţinute şi prelucrate.

Este foarte important ca fiecare student şi ulterior individ care va lucra într-o profesie a domeniului administrativ, să dobândească, să îşi construiască, însuşească un set obligatoriu şi indispensabil de competenţe digitale şi o metodologie de muncă intelectuală de informare,

[5]TIRZIMAN, Elena. *Organizarea şi regăsiea informaţiei*. Târgovişte: Editura Bibliotheca, 2016, (Colectia Universitaria – Informare si Comunicare), p. 125 – 128.

documentare, comunicare în mediul digital care trebuie să fie integrate celorlalte competenţe de bază ale profesiei şi care îl ajută la rezolvarea unor sarcini de serviciu (documentare, evaluare, redactare, prezentare, comunicare a rezultatelor).

Formarea profesională la nivel universitar. Reflectarea în curricula universitară

Dobândirea şi dezvoltarea competenţelor solicitate de profesiile administrative se realizează prin formarea de bază de nivel universitar şi prin formarea continuă. Formarea continuă reprezintă o formă de perfecţionare sau de specializare în interiorul profesiei şi se adresează celor care deja lucrează. Este modalitatea concretă de învăţare de-a lungul vieţii (lifelong learning) prin care un individ cu o anumită profesie se preocupă să fie în permanenţă la un niel înalt şi actual al domeniului sau de activitate.

Ştiinţele administrative se regăsesc la nivel universitar în mai multe specializări de nivel licenţă şi masterat, fiecare încercând să se concentreze pe anumite profesii şi competenţe ale domeniului. De exemplu, există specializări de Ştiinţe Administrative, Administarţie şi Afaceri, Resurse umane, Asistenţă managerială şi Administartivă, etc. În România, majoritatea universităţilor au specializări de nivel licenţă şi masterat din acest domeniu[6]. Prin specializarea de nivel licenţă se asigură formarea competenţelor generale ale profesiilor administrative iar prin specializările de nivel masterat se asigurară formarea unor categorii de competenţe specializate ale profesiilor.

Curricula universitară trebuie să reflecte, prin disciplinele incluse, competenţele de bază şi complementare ale profesiei.Curriculara universitară este privită ca o sinteză a cunoştinţelor de bază dintr-un domeniu pe care trebuie să şi le însuşească un student în scopul pregătirii sale într-o profesie. Întrucât profesiile sunt din ce în ce mai mult determinate şi condiţionate de evoluţia TIC şi mare parte din administraţie s-a mutat în spaţiul digital, devine vital ca dezvoltarea curriculară a unor asemenea specializări să includă discipline care să urmărească formarea competenţelor digitale adecvate şi acestea să fie în mod real complementare disciplinelor fundamentale care asigură formarea competenţelor de bază.

Dacă luăm ca exemplu din spaţiul internaţional, două instituţii recunoscute ca formatoare pentru specializările administrative (ENA - Ecole Nationale d'Administration[7] din Franţa şi ENAP - Ecole Nationale d'Administration Publique[8] din Canada) observăm că aceste universităţi reuşesc să fie în deplină concordanţă cu solicitările de pe piaţa muncii şi au o ofertă extrem de diversificată prin multiple specializări (unele foarte înguste) atît pentru formarea de bază, toate nivelele (licenţă, masterat, doctorat) cât şi pentru formarea continuă[9] şi dezvoltarea curriculară asigură formarea tuturor compeetenţelor necesare exercitării profesiilor. Pentru competenţele digitale sunt asigurate cursuri dedicate iar conţintul lor este proiectat în acord cu specializarea şi nivelul de formare profesională. Mai mult, piaţa muncii este foarte bine reglementată astfel încât este aproape imposibilă intrarea în profesie în absenţa diplomei de specialitate şi în plus, sunt define clar profesiile pentru care nivelul obligatoriu de acces este de masterat sau doctorat. Analize asupra competenţelor solicitate de mediul social pentru profesiile domeniului administrativ şi oferta formatorilor universitari din Franţa relevă rolul important pe care îl ocupă

[6]Exceptie fac universităţile strict specializate precum cele de medicina, arte, sport, ş.a.

[7]*Ecole Nationale d'Administration*. [online], [accesat 20.03.2018]. **Disponibil pe Internet:**https://www.ena.fr

[8]*Ecole Nationale d'administration Publique.*[online], [accesat 20.03.2018]. **Disponibil pe Internet:**http://www.enap.ca/enap/fr/accueil.aspx

[9] formarea continua este absentă la mai toate universităţile româneşti şi este lăsată pe seama formatorilor din mediul profesional privat şi realizată sub forma unor cursuri de scurtă durată, fără control asupra curriculei oferite şi asupra competenţelor dobândite.

competenţele digitale întrucât însuşirea competenţelor digitale poate face diferenţierea între profesioniştii domeniului[10].

Din spaţiul românesc dorim să prezentăm un singur exemplu de formare universitară şi dezvoltare curriculară din domeniul Ştiinţelor Adminstrative pe care îl considerăm reprezentativ pentru profesiile din aria asistenţei manageriale (asistenţă managerială şi secretariat, referent). Departamentul Ştiinţe Administrative de la Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti asigură formare profesională de nivel licenţă prin specializarea Asistenţă Managerială şi Administrativă (AMA) şi formare profesională de nivel masterat prin specializaarea Managementul Informaţiei şi Documentelor (MID). AMA şi MID propun o dezvoltare curriculară care asigură, prin disciplinele incluse, o formare cât mai completă şi cât mai echilibrată a competenţelor de bază şi complementare necesare profesiilor propuse de aceste specializări.

Formarea competenţelor digitale, din perspectivă curriculară, are în vedere: cunoaşterea infrastructurilor TIC (*Infrastructuri informatice de birou - AMA, An I, sem I; Programe de birotica – AMA, An I, sem II, AMA, An II, sem I, II*); cunoaşterea tipologiilor documentare în context digital; însuşirea teoriilor şi metodelor de organizare a informaţiei şi documentelor digitale; însuşirea teoriilor şi metodelor de regăsire a resurselor informaţionale; comunicare în spaţiul digital utilizând infrastructurele TIC *(Gestionarea documentelor electronice – AMA, An III, sem I; Structuri web – MID, An I, sem I, II; Servicii publice on-line în administraţie – MID, An II, sem I, II);* evaluarea informaţiei şi utilizarea ei în scopul realizării unei documentaşii sau a altui tip de produs intellectual sau de informare; înţelegerea contextului juridic şi economic care însoţeşte informaţia; cunoaşterea aspectelor particulare de reprezentare în mediul digital a unui domeniu social anume (elearning, eadministrare, etc.) *(Sisteme automatizate de regăsire a informaţiei – AMA, An III, sem II, Teorii şi practice ale guvernării electronice – MID, An I, sem I, II, Organizarea şi regasirea informatiei- – MID, An I, sem I; Evaluarea sistemelor informatice în administraţie- – MID, An II, sem II).* Se observă că atât specializarea de nivel licenţa, Asistenţă Managerială şi Administrativă (AMA) cât şi specializarea de nivel masterat, Managementul Informaţiei şi Documentelor (MID), au prevăzute în fiecare an şi semestru, discipline care au ca obiective, formarea competenţelor digitale.

Studenţii care vin la universitate, la o anumită specializare, nu constituie un grup omogen: există diferenţe culturale, sociale şi de formare liceală. Practicile universitare de transmitere de informaţii le sunt de cele mai multe ori, străine. Ei trebuie să-şi însuşească noi metode de muncă intelectuală care să le permită o autonomie în pregatire şi integrare în mediul universitar. Un curs de instruire în informare şi documentare se integrează într-un domeniu mai vast al metodologiilor de muncă universitară şi al metodologiilor de muncă intelectuală. Scopul principal al unui asemenea curs este de a contribui la realizarea unei metodologii unitare de muncă intelectuală şi de cercetare care să permită însuşirea de modele, practici şi deprinderi necesare reuşitei în studiul universitar. Un curs de instruire informaţională permite studentului să-şi construiască un stil de muncă intelectuală, să integreze tehnicile documentare în investigarea şi analiza critică a documentelor dintr-un câmp disciplinar să-şi dezvolte capacităţile de autonomie intelectuală şi să îşi formeze competenţele necesare profesiei, inclusiv competenţele digitale. Un asemenea curs ar deschide perspectiva stabilirii unui referenţial al competenţelor

[10] MARTEL, Gaetan. *Des conditions de partage des connaissances dans l'administration publique: la contribution des acteurs a la performance organisationnelle*. These du doctorat en administration publique. Monteal: Ecole Nationale d'administration Publique, 2015. [online], [accesat 20.03.2018]. **Disponibil pe Internet:**http://espace.enap.ca/34/1/030889068.pdf

informaţionale, a unui minim de deprinderi de informare necesare precum: a şti să precizeze o nevoie de informare; a şti să identifice şi să localizeze sursele; a şti să selectioneze şi să evalueze resursele informaţionale găsite; a şti să citească, să înţeleagă şi să extragă elementele informaţionale esenţiale; a şti să prelucreze informaţiile obţinute şi să realizeze lucrarea finală; a şti să comunice rezultatele într-un mod eficient (oral sau în scris) cu ajutorul diferitelor tipuri de suporturi. Ideea de bază este de a reda studentului o pozitie mult mai activă pe întregul său parcurs universitar şi un plus de autonomie intelectuală. În absenţa unui curs autonom de instruire în utilizarea informaţiei digitale, multe cadre didactice proiectează disciplinele astfel încât să includă teme care urmăresc formarea unei tehnici de muncă intelectuală în context digital şi se contribuie astfel la formarea competenţelor digitle specifice.

Concluzii

Competenţele digitale sunt competenţe indispensabile profesiilor din societatea contemporană. Ele se adaugă competenţelor de bază care definesc aceste profesii şi contribuie la dezvoltarea abilităţilor personale ale indivizilor cre doresc să exercite anumite tipuri de activităţi.

Profesiile domeniului administrativ, asemeni profesiilor din alte domenii, sunt solicitate pe piaţa muncii atât timp cât răspund unei nevoi sociale şi cât exprimă un nivel de formare profesională adecvat cerinţelor reale pentru fiecare tip de activitate. Prin urmare, cunoaşterea competenţelor adecvate profesiilor administrative este utilă în realizarea referenţialului teoetic al acelor profesii, în definirea cadrului de formare profesională de bază şi formarea continuă precum şi în evaluarea indivizilor care doresc să acceadă într-o profesie de specializate sau sunt evaluaţi periodic în cazul în care au deja statutul de angajat.

Formarea profesională de nivel universitar trebuie să se realizeze în deplin accord cu solicitările de pe piaţa muncii iar curricula universitară tebuie să exprime, prin disciplinele incluse şi proporţiile dintre ele, competenţele de bază şi complementare necesare profesiilor administrative.

BIBLIOGRAPHY

Ecole Nationale d'Administration. [online], [accesat 20.03.2018]. **Disponibil pe Internet:**https://www.ena.fr

Ecole Nationale d'administration Publique.[online], [accesat 20.03.2018]. **Disponibil pe Internet:**http://www.enap.ca/enap/fr/accueil.aspx; *Des métiers et carriers*. [online], [accesat 20.03.2018]. **Disponibil pe Internet:**https://www.ena.fr/Formation-initiale/metiers-carrieres/carrieres; *Maîtrise en administration publique*. [online], [accesat 20.03.2018]. **Disponibil pe Internet:** http://www.enap.ca/enap/2215/1750_MAP_gestionnaires.enap

EUROGUIDE LIS - *Competencies and aptitudes for European information professionals* / European Council of Information Associations, 2004.

The European Information Association. [online], [accesat 20.03.2018]. **Disponibil pe Internet:**http://www.eia.org.uk

MARCEROU – RAMEL, Nathalie. Référentiels métiers, référentiels de compétences. În: *Bulletin des bibliothèques de France (BBF), nr. 13,* 2017, ISSN 1292-8399. p. 8-18[online], [accesat 20.03.2018]. Disponibil pe Internet: http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2017-13-0008-001

MARTEL, Gaetan. *Des conditions de partage des connaissances dans l'administration publique: la contribution des acteurs a la performance organisationnelle*. These du doctorat en administration publique. Monteal: Ecole Nationale d'administration Publique, 2015. [online], [accesat 20.03.2018]. **Disponibil pe Internet:**http://espace.enap.ca/34/1/030889068.pdf

Referentiel des metiers et des fonctions de l'information-documentation. Paris: Association des professionnels de l'informationet de la documentation (ADBS), 2007 [online], [accesat 20.03.2018]. **Disponibil pe Internet:**https://f.hypotheses.org/wp-content/blogs.dir/12/files/2009/04/referentiel-metier-rm.pdf

Standarde specific ARACIS. [online], [accesat 20.03.2018]. **Disponibil pe Internet:**http://www.aracis.ro/fileadmin/ARACIS/Proceduri/2017/5._Standarde_ARACIS_-_Comisia_C5_Stiint__e_administrative__ale_Educat__iei_s__i_Psihologie__actualizate_in_data_de_30.05.2017_.pdf

TIRZIMAN, Elena.*Organizarea şi regăsirea informaţiei*. Târgovişte: Editura Bibliotheca, 2016, (Colectia Universitaria – Informare si Comunicare), ISBN:978-606-772-085-3, 235 p.

TIRZIMAN, Elena. *Resurse Internet şi practici de informare*. Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, 2011, ISBN : 978-606-16-0038-0, 264 p.

PRIEST VASILE LUCACIU, HIS BATTLES FOR THE CAUSE OF THE ROMANIAN PEOPLE OF TRANSYLVANIA AND AGAINST THE BISHOP IOAN SZABO

Nicolae Iuga
Prof. PhD, Associate Researcher Gr. I,„Constantin Rădulescu-Motru" Philosophy Institute, Romanian Academy

Abstract.One of the most remarkable fighters for the right of self-determination of the Romanian people in Transylvania, according to the principles stated by US President Woodrow Wilson (1913-1921), was Vasile Lucaciu (1852-1922) priest from Maramures. He co-authored several memoirs about the national rights of the Romanians in the Austro-Hungarian Empire during the period preceding the First World War, as well as the bearer of these memoirs and messages to the Emperor of Vienna, the Pope of Rome and the United States of America . He has been an intransigent struggle for his nation's rights for more than thirty years.

If these things are well known, it is less known that priest Vasile Lucaciu had to fight not only with the Austro-Hungarian authorities, but also with his superiors in the Greek Catholic Church, especially with his bishop Ioan Szabo, which under these circumstances was on the side of the Hungarian government in Budapest and against the political interests of the Romanians in Transylvania.

Keywords: Vasile Lucaciu, Bishop Ioan Szabo, Memorial Movement, Transylvania, the Romanian people, national rights

Pe vremea Dualismului Austro-Ungar, în perioada cea mai grea a asaltului Ungariei de maghiarizare a românilor din nord-vestul Ardealului, Episcopia Greco-Catolică Română de Gherla a avut un episcop nu doar filo-maghiar ci și, prin modul lui de acțiune, un veritabil agent al Guvernului de la Budapesta, în persoana lui Ioan Szabo**,** acesta având și cea mai îndelungată arhipăstorire de 32 de ani, între 1879-1911, aflată pe de-a-ntregul în interiorul perioadei dualismului Austro-Ungar. Dacă pentru Episcopul Inocențiu Micu-Klein, Unirea cu Biserica Romei nu a fost un scop în sine, ci mai degrabă un mijloc, prin care el a urmărit obținerea de drepturi politice pentru poporul român din Transilvania, pentru Episcopul Ioan Szabo Unirea cu Biserica Romei a însemnat un mijloc pentru supunerea politică a națiunii române față de „națiunea dominantă" maghiară și finalmente de aneantizare a națiunii române prin politica maghiarizare.

Cercetătorul care ar vrea să se documenteze asupra Episcopului unit Ioan Szabo este surprins de la bun început de o ciudățenie. Datele elementare despre episcopii uniți în general existente pe Wikipedia care – după bibliografie, judecăți de valoare și stil sunt redactate de către medii apropiate Bisericii Greco-Catolice – sunt extrem de sărace cu referire la Ioan Szabo. Numai cinci rânduri pentru o arhipăstorire îndelungată de 32 de ani, în timp ce pentru predecesorul său Mihai Pavel, care a fost episcop de Gherla doar șase ani (1873-1879) și pentru succesorul său Episcopul Vasile Hossu, care a fost episcop la Gherla doar patru ani (1912-1916),

sunt consacrate mai multe zeci de rânduri. Să fie oare această exagerată parcimonie documentară în ce îl privește pe Ioan Szabo explicată numai prin aceea că activitatea anti-românească a acestui episcop român greco-catolic este jenantă și este preferabil să fie trecută sub tăcere?

Istoricii bisericești contemporani de confesiune greco-catolică îi fac Episcopului Ioan Szabo o biografie cosmetizată cu grijă[1], în care enormitățile cele mai grosolane (cum că guvernul de la Budapesta „n-a îndrăznit" să ridice problema înființării Episcopiei de Hajdudorogh, atâta timp cât a trăit Ioan Szabo) sunt amestecate cu finețuri stilistice iezuite, dar istoricul Nicolae Iorga, pe care nu îl putem crede un ignorant în temă, îi face acestui vlădic, pe care îl vizitează la Gherla în anul 1906, un portret întunecat. „În fruntea acestor aşezăminte diecesane stă un om care se poate intitula episcop, conte român, asistent al scaunului pontifical, prelat domestic, consilier intim al împăratului, cavaler al ordinului Francisc-Iosif. Excelenţa sa domnul Ioan Szabo, care-şi scrie numele în ortografia sufletului său, se simte bine, după douăzeci şi şase de ani de păstorire, în acea casă cu două rînduri [...], cu acea arhivă care mucezeşte, cu acea biserică parohială veche care se dărîmă, cu acea biserică parohială nouă, pe care o fac alţii, cu aceste şcoli, dintre care una are casă cu chirie, iar cealaltă limbă cu chirie. Clerul lui nu-l vede mai niciodată, iar credincioşii nu pomenesc să-l fi putut saluta cândva la vreo sărbătoare sau la vreo sfinţire de biserică. Pînă şi şedinţele consistoriului se ţin fără preţioasa prezenţă trupească a arhiereului. În schimb, Ioan Szabo e cel mai plăcut episcop românesc pe care şi-l poate dori orice guvern din [Buda]Pesta. Urmaşul la Gherla al lui Ioan Alexi cel învăţat, al lui Ioan Vancea cel energic, al lui Mihai Pavel cel blînd şi milostiv este acest bătrîn sumbru şi singuratec, fără inimă pentru diecesa sa şi pentru neamul său"[2]. Prezența redusă a episcopului în public este de înțeles. La numai șase ani de la instalare, adică începând cu anul 1885, Episcopul Ioan Szabo se îmbolnăvește grav, nu mai poate face nici vizitațiuni canonice și nici nu își poate onora cea mai mare parte din atribuțiile chiriarhale, dar rămâne cu toate acestea în scaunul episcopesc încă 26 de ani, fără să își dea demisia. Sau poate și-ar fi dat el demisia, dar nu i-a permis guvernul de la Budapesta să plece, ca unuia care făcea guvernului în mod constant servicii anti-românești.

Dar puținătatea surselor documentare și caracterul lacunar ale acestora în ceea ce îl privește pe Episcopul Ioan Szabo le putem suplini cu un folos foarte bun, prin studierea corespondenței acestuia. Și aici a fost publicată doar corespondența sa cu Sf. Scaun[3], nu însă și cea cu guvernul de la Budapesta, de la care ne-am putea aștepta la descoperiri terifiante. Se mai pot consulta cu folos mai slab și culegeri de portrete de episcopi de Cluj-Gherla, scrieri encomiastice, cu valoare obiectiv documentară mai redusă, unele redactate încă din timpul vieții Episcopului Ioan Szabo[4] de către preoți aflați în subordinea sa, cum ar fi de exemplu fostul Vicar al Maramureșului Tit Bud, de la care este de înțeles că nu trebuie să ne așteptăm la o evaluare critică a activității vlădicului, sau de canonici ai capitlului diecezan de Cluj-Gherla, denumirea din terminologia greco-catolică pentru conducerea unei episcopii[5].

---

[1] Vezi de exemplu Silvestru Augustin Prunduş şi Clemente Plăianu, *Catolicism şi Ortodoxie Românească – scurt istoric al Bisericii Române Unite*, Casa de Editură Viața Creștină, Cluj-Napoca, 1994.

[2] Nicolae Iorga, *Pagini alese din însemnările de călătorie prin Ardeal şi Banat,* vol. 2, Ed. Minerva (colecția BPT), Bucuresti, 1977.

[3] * * * *Episcopul Ioan Szabo și Sfântul Scaun. Corespondență. (1874-1910),* Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2007. Ediție, studiu introductiv și note Ion Cârja și Daniel Sularea.

[4] De exemplu vicarul Maramureșului Tit Bud, *Disertatiune despre episcopii și vicarii români din Maramureș*, Gherla, 1891.

[5] Victor Bojor, *Episcopii Diecezei Greco-Catolice de Gherla,* Cluj, 1837.

Pe scurt aflăm că viitorul episcop s-a născut la Istrău, actualmente în comuna Moftin județul Satu Mare, în anul 1836, în familia unui preot unit. Face seminarul la Oradea și apoi în 1836, la numai 17 ani, este trimis de către episcopul greco-catolic de atunci al Oradiei Vasile Erdelyi, la studii la Roma, Colegiul Sfântul Athanasie. După șase ani este doctor în Teologie și revine la Oradea. Este, pe rând, secretar al Episcopiei, director al seminariului și canonic, iar în 1879 ajunge episcop de Gherla. La Seminarul Teologic de la lângă Episcopia Gherlei, noul episcop Ioan Szabo scoate limba română ca limbă de predare, sub motivul că predarea în această limbă era și așa „obstaculată de politica statului dualist”[6] (argument sofistic, precum cel comis de individul care spune că a luat el această geantă văzută pe stradă, ca să nu se fure) și a înlocuit-o cu latina. A făcut apoi demersuri la guvern ca toți preoții din Episcopia Gherlei să primească salariu fix de la statul maghiar, la fel ca și preoții proveniți din parohiile românești preluate de la Eparhia Muncaciului.

Însă adevărata față de fals român a Episcopului Szabo s-a putut vedea în relațiile sale cu mișcarea națională românească, pe de o parte și cu guvernul maghiar, pe de altă parte. Episcopul era de părere că Partidul Național Român, adică partidul luptătorilor memorandiști este „o aventură politică de natură a tensiona inutil relațiile cu națiunea dominantă”[7], fiind vorba desigur de națiunea maghiară. În Rapoartele trimise periodic către Sf. Scaun era prevăzut și un paragraf cu un rol formal, în care erau menționate de fiecare dată vecinătățile, adică alte episcopii sau, dacă este cazul, alte state cu care se învecinează Episcopia în cauză. În ceea ce privește Episcopia sa, Ioan Szabo spunea în fiecarea Raport ea se învecinează „la Răsărit cu Moldova”, evitând cu bună știință să folosească denumirea reală a statului, care nu mai era demult Moldova, ci era Regatul României. Sau poate că el nu (re)cunoștea că există un Regat al României? În aceeași cheie psihanalitică trebuie interpretată și o altă „scăpare” lingvistică a lui Ioan Szabo. În terminologia Greco-Catolică din toate celelalte trei episcopii românești – Blaj, Lugoj și Oradea – pentru a desemna pe credincioșii ortodoși era încetățenită și unanim uzitată sintagma de „Greco-Orientali”, mai puțin în Episcopia Gherlei, unde episcopul continua să folosească pentru frații lui ortodocși români termenul medieval peiorativ de „schismatici”.

Apoi este cazul probabil ceva mai cunoscut al relațiilor încordate ale episcopului Ioan Szabo cu preotul Vasile Lucaciu, mai exact spus este vorba de persecutarea contiună de către episcop a luptătorului simbol pentru cauza românismului care a fost Vasile Lucaciu. Acesta era preot la Șișești, evident în Eparhia Gherlei păstorită de Ioan Szabo și era el însuși, la fel ca și episcopul, fost student la Colegiul Sf. Athanasie din Roma. Vasile Lucaciu avea un fiu botezat cu numele unui comandant militar celebru al antichității, Epaminonda, care a urmat teologia și a devenit la rândul său preot. Când Epaminonda era încă foarte tânăr, tatăl său ar fi vrut să îl trimită la studii tot la Colegiul Sfântul Athanasie, dar de o bursă nici nu putea fi vorba, pentru că aici lucrurile erau la mâna episcopului Szabo, care nu vedea cu ochi buni activitatea națională românească a părintelui Vasile Lucaciu. Așa se face că Vasile Lucaciu încearcă să vadă o modalitate de a-și trimite fiul la Roma pe cheltuială proprie. Episcopul află și trimite o scrisoare-denunț, pe 9 noimebrie 1886, adresată cardinalului Giovanni Simeoni, prin care judecă această intenție (proces de intenție!) a lui Vasile Lucaciu ca fiind o cauză subversivă[8]. Și faptul că Vasile Lucaciu l-a trimis pe fratele său Constantin la studii la Roma, trei ani mai târziu, s-a bucurat de același tratament. Într-un alt denunț din 26 martie 1889, adresat aceluiași cardinal, Episcopul

[6] * * * *Episcopul Ioan Szabo și Sfântul Scaun. Corespondență. (1874-1910)*, p. 6-7.
[7] Idem, p. 11.
[8] Ibidem, p. 147-148.

Ioan Szabo informează că, de pe urma parohului Vasile Lucaciu, guvernul (bineînțeles guvernul maghiar) are „multe neplăceri", iar în ceea ce îl privește pe fratele acestuia Constantin, Emineneța Sa cardinalul este rugat să îl trimită înapoi acasă, în interesul menținerii „disciplinei în rândurile clerului"[9]. Iar acasă, în Eparhie, episcopul l-a judecat și pedepsit pe preotul Vasile Lucaciu, cum că ar fi „negustorit cu intenții liturgice"[10] (alt proces de intenție!), pentru faptul că și-a trimis fratele la studii la Roma.

În timp ce era paroh în Șișești, între anii 1885-1890, Vasile Lucaciu a ridicat aici o biserică nouă de zid, impunătoare, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, dar care a fost totodată consacrată de către preotul ctitor și „Sfintei uniri a tuturor românilor". A pus pe frontispiciul bisericii o inscripție probabil voit ambiguă în sine: „Pro S[ancta] Unione Omnio Romanorum"[11]. Nu era clar dacă era vorba de o unire religioasă, de „sfânta" unire a tuturor românilor cu Biserica Romei, sau mai degrabă de o unire politică a tuturor românilor, de „sfânta" unire a tuturor românilor din Ardeal, Bucovina, Maramureș și Banat cu Regatul României. Episcopul Ioan Szabo a interpretat inscripția ca fiind iarăși subversivă politic și l-a dat afară din parohie pe preotul Lucaciu[12]. Preotul nu s-a lăsat intimidat, a făcut apel la Papa, iar Sfântul părinte de la Roma l-a găsit nevinovat pe Lucaciu și a anulat Ordinul de suspendare emis de către episcop. Vasile Lucaciu și-a reluat parohia, și așa se face că reputația de anti-român a Episcopului Szabo a devenit tot mai răspândită.

De manifestări mai clare filo-maghiare și anti-românești a dat dovadă Episcopul Ioan Szabo pe la începutul secolului XX, atunci când s-a pus problema reînființării unor parohii ortodoxe în sate din partea de nord-vest a eparhiei sale, în Maramureș. E greu de spus ce anume i-a făcut pe unii enoriași, oameni modești și unii chiar fără știință de carte, să ceară ieșirea din Biserica Greco-Catolică și trecerea lor la Ortodoxie. În cursul unei cercetări sumare făcută ad hoc în unele sate din Maramureș imediat după intrarea acestui ținut în componența României Mari, pe la 1923, unii credincioși se declarau convinși că „strămoșii noștri au fost de această credință" (în localitatea Virișmort), sau alții ziceau că au făcut trecerea „din dragoste față de Legea Ortodoxă" (în Vișeul de Jos)[13]. Este posibil să fi fost și unele reminiscențe de memorie colectivă, transmise prin slujitorii bisericii, privind o „Lege Ortodoxă" a românilor care a existat într-un trecut relativ îndepărtat, adică înainte de 1700, după cum este posibil să fi existat și oameni care au trecut / revenit de la greco-catolici la ortodocși din motive de conștiință și din convingere.

Dar cauzele mai importante și cu un caracter constrângător sunt probabil altele, mai prozaice. Acestea ar fi următoarele. (1) Autoritățile au înființat peste tot școli de stat cu predare numai în limba maghiară, iar mulți oameni îi iubeau pe stăpânitorii maghiari suficient de puțin, încât să nu dorească să își dea pruncii la școală maghiară, ci să caute să treacă la o confesiune care ar avea și școli confesionale românești. Iar Mitropolia Ortodoxă Română de la Sibiu avea înainte de Primul Război Mondial un Protopopiat Ortodox Român la Dej, nu foarte departe de Maramureș, prin care maramureșenii puteau lua contact cu Biserica Ortodoxă. (2) Pe timpul dualismului Austro-Ungar, în Maramureș s-a pornit o campanie de înlăturare a vechilor biserici

[9] Ibidem, p. 153-155.
[10] Silvestru Augustin Prunduș și Clemente Plăianu, *Catolicism și Ortodoxie Românească – scurt istoric al Bisericii Române Unite*, Casa de Editură Viața Creștină, Cluj-Napoca, 1994.
[11] Adriana Morar, Gheorghe Mândrescu, „Biserica din Șișești" în: *Monumente istorice și de artă religioasă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului*, pag. 267.
[12] După Adriana Zaharia, vezi: http://www.informatia-zilei.ro/sm/procesele-lui-vasile-lucaciu-de-la-satu-mare
[13] Laurențiu Batin, *Armata și Biserica Ortodoxă în Maramureșul interbelic,* vol. II, Ed. Limes, 2016, p. 114-115.

de lemn, construite după arhitectura veche românească, și de ridicare a unor biserici noi mai mari, din zid, construite după o arhitectură comună maghiară. Bisericile vechi de lemn nu au fost distruse, ci au fost donate la parohii mai sărace, care nu și-au putut construi biserici noi, de exemplu biserica de lemn din Vișeu de Jos a fost mutată în Botiza, cea din Onceşti într-o parohie de peste Tisa, biserica veche de lemn din Dragomirești a fost vândută la Muzeul Satului din București etc. În scopul construirii noilor biserici de piatră, după arhitectura maghiară, în parohiile în care s-au ridicat astfel de biserici, preoții au impus tuturor familiilor o contribuție fixă destul de mare, pe care cei mai săraci nu puteau să o plătească. În Dragomirești de exemplu, capii de familie care au făcut cerere de trecere la ortodocși menționau acolo pe hârtie acest lucru, cum că nu au de unde să plătească taxele impuse pentru biserica nouă. (3) A treia cauză a constat în lăcomia deplasată a unor preoți greco-catolici. Fiind singurii preoți existenți în sate, și având deci monopolul serviciilor religioase, aceștia au ajuns să pretindă taxe aberante. Se citează cazul unui protopop, Ioan Gyenghe, care a pretins de la un locuitor mai înstărit din Săcel o pereche de boi pentru o slujbă de înmormântare. Sau cazul preotului Tit Demian din Vișeul de Jos, care îi târa prin tribunale și îi executa silit pe credincioșii care nu puteau să plătească la timp taxele bisericești[14]. Astfel că, înainte de Primul Război Mondial, atunci când au apărut prin satele din Maramureș grupuri de inițiativă pentru (re)înființarea unor parohii ortodoxe, clerul și ierarhia greco-catolică au intrat în panică, deoarece pierdeau importante surse de venit în favoarea unei biserici concurente și au cerut intervenția în forță a autorităților Austro-Ungare. Motivul pe care îl invocau era acela că, prin apariția Ortodoxiei în zonă, „se periclitează maghiarizarea în Maramureș și integritatea statului ungar”[15]. Deci, nu se făcea nici un secret din faptul că clerul greco-catolic din Maramureș, spre deosebire de cel ortodox era dispus, cel puțin la nivel declarativ, să dea o mână de ajutor autorităților Austro-Ungare în procesul de maghiarizare a populației românești. Sau poate era doar un anume fel de „diplomație”, preoții uniți să aprobe în vorbe maghiarizarea propriilor credincioși români, doar cu scopul de a-și atrage ajutorul autorităților și al jandarmeriei maghiare pentru reprimarea apariției unei concurențe ortodoxe.

În acest context, reacția Episcopului Ioan Szabo este deosebit de grăitoare. Prea Sfinția Sa a depus o „plângere criminală” (un denunț penal în înțelesul de azi) la Tribunalul Comitatului Maramureș de la Sighet, precum și la Guvernul de la Budapesta, în care îi denunța pe românii trecuți la Ortodoxie că și-au falsificat adeverințele de trecere și că au provocat „agitație daco-romană” (sic!), primejdioasă pentru statul maghiar[16]. Este, din partea sa, mai mult decât un simplu colaborationism ocazional, de conjunctură și din oportunism cu guvernul maghiar de la Budapesta, pentru care s-ar putea găsi justificări. Ideea de a denunța la autoritățile din Budapesta o „agitație daco-romană” între românii din Maramureș, denota o identificare a acestui episcop român cu interesele statului maghiar și insinua primejdia geopolitică – pentru maghiari – a unei Românii Mari, „daco-romane”, care ar aspira să își refacă hotarele sale etnice, hotare care se suprapun aproximativ cu cele ale vechii Dacii. Acest om bolnav grav, care nu se putea ridica din patul durerilor pentru o vizitațiune canonică sau măcar pentru o ședință de Consistoriu, o făcea totuși pentru a redacta ba reclamații împotriva preotului Vasile Lucaciu, ba denunțuri penale împotriva unor presupuse „agitații daco-romane” în Maramureș.

O altă măsură anti-românească a Episcopului Ioan Szabo a vizat circulația cărților în eparhia sa. În anul 1906, prin Ordinul nr. 21441/29 martie 1906, Ministerul Cultelor și

[14]Idem, p. 110, 112.
[15]Idem, p. 121.
[16]Ibidem.

Instrucțiunii Publice de la Budapesta a întocmit o listă cu titluri de cărți în limbile română, maghiară și germană care erau „oprite" din școalele din Ungaria. Fără a schița nici încercare de protestare sau tergiversare în aplicarea acestei măsuri brutal anti-românești, în scurtă vreme Episcopul Ioan Szabo convoacă o ședință de Consistoriu, pe 12 mai 1906, în urma căreia expediază la toate parohiile circulara cu nr. 4233/1906 referitoare la cărțile interzise, „spre sciință și acomodare". Această listă de cărți interzise demnă de Evul Mediu conținea 148 de titluri, între care câteva zeci în limba română. Am menționa doar câteva, ale unor autori cu o mai largă notorietate. Astfel, întâlnim aici pe Dimitrie Bolintineanu cu *Legende noaue*, București, 1862; un manual numit „Carte de cetire", București, Socecu, 1894; un manual de Retorică al lui Dimitrie Gusti; apoi Samuil Isopescul, *Elemente de Geografie comparativă,* Cernăuți, 1882; Aug. Treboniu Laurean, *Atlas geografic*, Budapesta, 1868; *Din poesiile lui Andreiu Mureșanu,* Brașov, 1895; Jacob Negruzzi, „Convorbiri literare" nr. 3/1895; Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia,* Budapesta, 1883 (la început de secol XX Episcopia Greco-Catolică de Gherla interzicea scrierile reprezentanților Școlii Ardelene!); Aron Pumnul, *Lepturariu rumânesc,* Viena, 1862; Lazăr Șăineanu, *Autori români moderni,* București, 1895; Ioan Slavici, *Istoria universală,* București, 1881; Gr. Tocilescu, *Istoria românilor,* București, 1891; V. A. Urechia, *Legende Române,* București, Librăria Socecu, 1894; Josif Vulcan, „Familia"; A. D. Xenopol, *Istoria Românilor,* București, 1879.

Singura realizare notabilă a Episcopului Ioan Szabo este ridicarea Catedralei din Gherla, o construcție în stil bizantin existentă și azi, cu finanțare integrală de la guvernul maghiar de la Budapesta. În anul 1904, acest episcop a obținut de la guvernul maghiar, care nu făcea acte de binefacere dezinteresate, importanta sumă de 80.000 coroane aur, bani cu care biserica a fost zidită imediat, în anii 1905-1906. În mediile greco-catolice românești de atunci[17] circulau afirmații că acesta ar fi fost „prețul trădării" Episcopului Ioan Szabo, în favoarea intereselor maghiare.

[17] Vezi de ex. în: „Cultura creștină", an II, nr. 13, Blaj, 10 septembrie 1912, p. 386.

THE VISIBLE TRANSLATING THE INVISIBLE. GHEORGHI GOSPODINOV

Carmen Dărăbuș
Assoc. Prof. , Habil Dr., PhD., Technical University of Cluj-Napoca, „St. Kliment Ohridski" University of Sofia, I.L.R.

Abstract: The paperThe Visible Translating The Invisible. Gheorghi Gospodinov analyze in which way the ego it is in a de-structuring process, under the pressure of divorce trauma in the micro0novel of Gheorghi Gospodinov, A Natural Novel. The way through the narrative ego try to deal with the inner abyss it is the connection to the material world and, in the same time, by halving as fragmentation, creating a double hypostasis, as narrator and as character, in the game of the postmodern intertextuality.

Keywords: Bulgarian Literature, Postmodernism, Atomization of the Couple.

Motto: „Romanul ideal va fi acela în care firul roșu al diferitelor capitole este o muscă în zbor. Pot să repet – firul roșu va fi o muscă" (Gospodinov, p. 90).

Gheorghi Gospodinov ocupă un loc important în proza bulgară contemporană, reprezentând criza trăită de scriitorii bulgari după anii '90, odată cu căderea comunismului, a căror ideologie o serviseră mulți dintre ei, așa cum s-a întâmplat în toate fostele țări comuniste. Touși, o mică parte dintre ei au ales retragerea în „turnul de fildeș", atât ca formă defensivă, cât și ca promovare, fie și discretă, a esteticului în defavoarea politicului. Un rol important l-a jucat dispariția cenzurii, care a modificat modul de asumare a artei literare. Postmodernismul germinase, așadar înainte, explodând, la începutul ultimului deceniu al secolului trecut mai ales în poezie, proza necesitând mai mult timp pentru alcătuirea construcțiilor narative. Încă din penultimul deceniu se petrece, pas cu pas, o deconstrucție a canonului, sub influențele literaturii străine, dezvoltându-se în trei direcții[1]: sub influența modernismului anglo-saxon, a structuralismului și poststructuralismului francez și a artei socialiste ruse, ultima păstrând funcția prevalent socială a literaturii. Gruparea care a făcut posibilă trecerea la postmodernism e ghidată de „sentimentul că literatura bulgară practicată până atunci nu mai putea exprima adevăruri esențiale și că era nevoie de reformarea întregului sistem literar" (Nistor, Puiu: 2018: 17). Întru totul postmoderniste sau cu consistente urme postmoderniste, scrierile lui Gheorghi Gospodinov, Emil Andreev, Ivan Stankov, Ivan Hristov etc. scot cu fermitate literatura de sub dictatura ideologicului.

Un roman natural se întoarce spre universul interior, care capătă proporții semnificative în relație cu cel exterior, este povestea atomizării unui cuplu „este un *mixtum compositum,* un text imposibil de aranjat într-o ordine aparentă, care introduce, decupează, juxtapune tot felul de narațiuni [...]" (Nistor, Puiu 2018: 45). Visul și realitatea fuzionează; eul narativ, în primul vis, stă cu Ema, cea pe cale de a-i deveni fostă soție, lângă fereastra închisă, privind porumbelul căruia el îi va reteza gâtul cu discul pătruns, firesc, prin fereastră, ca printr-o realitate flexibilă,

[1] Cf. Livia Nistor și Cătălina Puiu în *Postmodernismul în literaturile slave.*

fără daune: „Ne despărțim. În vis despărțirea e legată doar de părăsirea casei. În cameră totul e împachetat, cutiile de carton sunt aranjate până la tavan și cu toate astea e mult spațiu. Holul și celelalte camere sunt pline de rude – ale mele și ale Emei" (Gospodinov 2011: 7). Blânda contemplație devine coșmar, fiecare aruncă discuri, retezând capete de porumbei, în cele din urmă trotuarul se umple de capete gri, de vise ucise, sublimând alienări și neputințe. Dezastrul personal se suprapune cu cel colectiv, cu sărăcia cumplită din anii de după căderea comunismului: „Îmi amintesc cum înaintea mea la piață o femeie roagă vânzătorul să-i cântărească jumătate de lămâie" (Ibidem: 9). Scaunul-balansoar cu care se plimbă prin oraș, spre casă, pentru a economisi banii de taxi, devine unul din leit-motivele cărții, esențializând dorința de stabilitate și mișcarea, siguranța și nesiguranța, fermitatea și ezitarea, forța și slăbiciunea.

O altă fuziune e cea dintre ficțiune și realitate. După ce casa le e spartă de hoți, care fură doar televizorul, în timp ce scanul-balansoar, prea lat ca să-l scoată pe ușă, rămâne. Întâmplarea prilejuiește scrierea unei povestiri în care furtul ia proporții halucinante, femeia preferă să fie violată decât să permită luarea televizorului, iar după ce hoții pleacă, se uită, în continuare, liniștită, la televizor, prelungindu-și existența în propriul ei tip de ficțiune, în care se refugiază și acum, negând trauma, și înainte, negând viața. Viața în tehnică cinematografică e alt ingredient al acelui *mixt compositum,* prin detașare, prin ecranare protectoare: „Oare cum se vor termina anii'90 – ca un thriller, ca un film cu gangsteri, ca o comedie neagră sau ca o telenovelă" (Ibidem: 10). Nota redactorului (un întreg capitol poartă acest nume), vine să nuanțeze perspectiva, prin resuscitarea tehnicii povestirii în povestire, cu notă de mister. Manuscrisul primit la redacție – povestea unei căsnicii eșuate - nu are titlu și nici autor asumat, centrându-se pe imposibilitatea autorului de a-și povesti eșecul ce-l ține prizonier, mai curând neputința de a pune ordine în poveste, de a o mărturisi îl blochează ca om și ca artist. Surprinzător, autorul pe care îl identifică, în cele din urmă, cu ajutorul soției scandalizate care se regăsește în fragmentele publicate în revistă, poartă același nume cu redactorul, Gheorghi Gospodinov, și-și petrece viața în scaunul-balansoar dintr-un parc de cartier. În fond, e disiparea postmodernă a eului, care luptă, totuși, să-și păstreze coerența, transpunând demonii fragmentării, cathartic, în artă: „Perspectiva multiplă, citatul, colajul, fragmentarea, autoreferențialiatea, toate aceste recuzite postmoderne sunt folosite din plin de Gheorghi Gospodinov, autor fascinat de limite, de ceea ce se află « dincolo » de substanța lucrurilor. Textul este dedicat modului în care putem să gândim lumea dincolo de așteptările noastre « înalte »" (Nistor, Puiu 2018 : 54). După un an de așteptări, o editură propune un contract decent pentru publicarea manuscrisului, însă autorul e de negăsit, astfel că tizul, redactorul, semnează contractul, asumându-și cartea și, de fapt, viața celuilalt.

Romanul perfect râvnit este cel compus numai din începuturi, având drept modele filozofia antică, Empedocle, Anaxagoras, Democrit și Aristotel, cu ale lor panspermii – semințe ale lucrurilor - atomi și homeomeri, colând câteva începuturi de roman, de fapt, viața *in nuce,* ideea de viață, în termeni platonicieni, dincolo de care, prin materializare și materialitate, lumea se diluează, devine haos confuz. Doar începuturile au viață independentă și ele primesc personalități multiple, în funcție de combinații: „Separate de text, în acest mod, începuturile capătă viață proprie și se adună după legi de atracție și de respingere intertextuale stranii, așa cum au prezis Empedecle, Anaxagoras și Democrit. Citite repede, unul după altul, ele se contopesc, se pun în mișcare, cadre asemănătoare celor din cinematografie, și capătă o cinetică proprie, care amestecă eroi și întâmplări într-o nouă poveste" (Gospodoinov 2011: 19), așa cum se contopesc cele două „da"-uri dintr-o căsătorie, de la începutul ei și de la sfârșitul ei la tribunal. Două etape imperceptibil strâns legate, la care ar trebui să participe aceiași martori și invitați, ca pentru a rotunji organic povestea. Mai apoi, timpul și viața dintre cele două variante ale

afirmației capătă rezonanțe neașteptate: „Am crezut că o să trec ușor peste asta” (Ibidem: 22). Însărcinată cu altcineva încă din timpul divorțului, Ema propune să facă o ultimă fotografie împreună, ceremonios, la fotograf, cu cel ce-i era încă, formal, soț, sporind confuzia din viața celui ce se confesează. În artă, precum în viață, „Apariția intermitentă a imaginilor trebuie socotită un fenomen normal. În cursul lecturii, acest fapt produce fenomenul special al străfulgerării și stingerii imaginilor dimpreună cu efectele estetice legate de ele” (Ingarden 1978: 71). Tot o fotografie îi amintește de începuturile relației lor, în timpul facultății, mai apoi pozele de la nuntă îi aduc în minte altă etapă - și din perspectiva prezentului analiza imaginilor, care atunci erau doar imagini convenționale, capătă alte semnificații.

De la filozofia Antichității, Gospodinov trece, firesc, la o hermeneutică a WC-ului, simbol al intimității, spațiu tabu care traduce un mod de viață: de la cel din aeroportul din Beijing, o hală lungă împărțită în pereți nu mai înalți de un metru” (Gospodinov 2011: 28), la inscripțiile de pe pereții toaletelor din lume, uneori adevărate „revoluții intime de WC” (Ibidem: 29). O lume căreia i se refuză tot mai mult magia, care pune în abis tragicul, care nu permite reverberații adânci, ci înecul, bine ori stângaci disimulat, în aparențe, generând o incapacitate de a trăi durerea și astfel de a te confrunta cu ea până la estompare: „Cum e posibil romanul de azi, când tragicul ne e refuzat? Cum e posibilă ideea de roman, când nobleța lipsește? Când există numai cotidianul – în întreaga lui previzibilitate sau mai rău, în misterul inexplicabil al întâmplărilor devastatoare. Cotidianul în cenușiul lui – aici strălucește doar tragicul și nobilul. În cenușiul cotidianului” (Ibidem: 33). Refuzul catharsisului prin suferință împiedică refacerea, stâlpii lumii se macină sub diluarea naturii umane, sub fragmentarizarea ei. Incapacitatea de a se confrunta cu căsnicia sa îl duce într-o iraționalitate (pe care și-o recunoaște) compensativă, scufundându-se în cercetări despre istoria WC-urilor ca ultim refugiu al civilizației. Nu poate detecta mecansimul care i-a distrus căsnicia, dar își amintește că ultima redută cade când dimineața se pândeau, dormind în camere separate, spre a nu se intersecta la toaletă. Totuși, are intuiția unui Lucru, „Lucrul Ăla, despre care auzisem că se numește Dinvisenurămânenicioamintire” (Ibidem: 52).

Perceperea lumii este diversă, iar universul infantil îi oferă explicații insolite, conversațiile cu copiii îl scot din banalitate: „- Și cine a făcut rădăcinile? – continui eu.

- Tunetele – răspunde el cu iuțeala fulegerului, cad în pământ și se transformă în rădăcini.

  Mă predau. Nu m-aș fi gândit niciodată la caracterul rizomatic al tunetului și al rădăcinii” (Ibidem: 48).

Cercetarea substanței divine are explicații aduse în cotidian, pe care, copil de 9 ani fiind, le află în timpul unei excursii la Sofia, la Catedrala „Aleksandr Nevski”, când un bătrân ce părea arierat, pe care încercau să-l convingă, cu argumente științifice, că Dumnezeu nu există, le spune că „Dumnezeu e ca electricitatea – există, dar nu se vede, curge și se manifestă în toate” (Ibidem: 53). Tot copilăria e timpul iubirii absolute, pentru că nimeni niciodată nu ne va iubi așa ca în copilărie, iubire care se pierde în timp, evaporată prin ieșirea în social, în spațiul concret, ca o ieșire din mit, în spirit expresionist: „Copiii nu au patrie. Patria lor e copilăria” (Ibidem: 115). Tot o pastișă expresionsită este capitolul 44, în care dialogul cu M. e dialogul cu o muscă, numită, astfel, generic, cu care discută despre Barthes și Lyotard, despre statutul autorului de literatură, despre curajul de-a publica un roman despre „un erou care se lălăie singur prin apartament, merge la toaletă, se uită prin ziare vechi, trage apa, cască” (Ibidem: 136). Vizita la Novisad îi conturează existența unei Europe Dunărene, „un stat utopic, diferit de cealaltă parte a continentului. Un loc unde valsul și saloanele coexistă cu barca și satul de pescari” (Ibidem: 58),

loc eteroclit, generator de atitudini psiho-sociale pe măsură. Pentru a ieși din labirintul interior, se agață de concret, încearcă să dea forme disperării, să o scoată la lumină pentru a o înfrunta: „De ce încerc să scriu un roman natural? Din cauza unei femei pe care trebuie s-o uit? Ca să-mi amintesc cum am trăit înainte? În aceste istorioare este multă geografie și asta mă neliniștește" (Ibidem: 61). Durerea, precum uitarea, sunt abstracte, așadar greu de administrat; demitizarea lumii vine cu pierderea instrumentelor pentru a plonja dincolo de materie și doar instrumentele și ispitele ei mai sunt cunoscute. Momentul când Ema îi mărturisește transformarea iubirii ei pasionale pentru el într-una frățească e similară cu pierderea reperelor și durerea capătă manifestări concrete: „Așa cum se scria în secolul al XIX-lea – ceva s-a rupt profund în mine. După asta nimic nu mi se părea atât de tragic și de important" (Ibidem: 66). În secolul XXI, precum în secolul XIX, durerea ne spulberă în egală măsură, doar mărturisirea e diferită într-o lume aflată sub dominația praxisului. Precum își ascund pisicile presimțirea sfârșitului, ascunzându-se în unghere ca să-și trăiască singure agonia, refuzând compasiunea din mândrie, ființa umană se retrage în intimitate spre a nu-și etala rănile. Pentru Gospodinov, regnul animal și cel uman se întâlnesc în administrarea instinctelor. Ema adoptase o pisică față de care își manifesta instinctele materne, transmițându-i cât de mult dorește să devină mamă, fapt ignorat de partenerul de viață, care abia acum începe să decodifice semnalele trimise în perioada de început a destrămării.

Gospodinov inserează și un fragment din *Ghidul florarului amator,* din 1913, în care sun înșiruite diverse simboluri florale în funcție de spații culturale, pierzându-se, iar, într-o geografie botanică, de astă dată, menită să alunge abisul lăuntric. De asemenea, fragmente dintr-un dicționar de psihologie (noțiunea de *anacasm*) despre subminarea lipsei de încredere în sine, înlăturarea neliniștilor prin negarea magiei, fragmente neverosimile dintr-o veche rețetă irlandeză despre evitarea sarcinii. Mai apoi, se întoarce spre Biblie și spre limba celor șase zile ale facerii, o limbă rămasă ascunsă, în care sălășluiește toată substanța lumii: „Întreaga Biblie este crestomația acestor încercări [de a cunoaște limba Lui]. În acest sens numesc eu filologia învățarea lui Dumnezeu. Limba e înaintea filologiei" (Ibidem: 79). Lumea s-a născut din rostire, iar omului nu i-a mai rămas decât să încerce, milenii, s-o descifreze. Capitolul 29 se numește *Contribuție la o istorie naturală a muștelor,* vietăți în care vede chintesența lumii noi, a postmodernismului lumii disipate: „Fragmentarismul, folosit de unii romancieri, este preluat de fapt de la ochiul muștei. Oare ce fel de roman ar ieși, dacă am reuși să convingem o muscă să povestească..." (Ibidem: 87). Aparent nesemnificative, muștele par a aveaa individualitate dată de un zbor specific fiecăreia și numai un ochi exersat le poate diferenția, așa cum numai o cunoaștere nuanțată poate decela diferitele manifestări aparent identice ale sufletelor. Printr-o demitizare explicită, mărturisind că doar musca ar corespunde intenției de roman „fațetat", asemenea ochiului insectei, „cu multe amănunte, cu cele mai mărunte lucruri, invizibile ochiului liber. Un roman cotidian, așa ca muștele. Uite, îmi spun, de asta am nevoie de muște. Aceste insecte care zboară deasupra noastră, moțăie pe tavan, se plimbă pe masă, în același timp trăiesc și își depun larvele în trupuri putrezinde sau în WC-uri. Ele sunt singurele în măsură să facă legătura ăntre spațiul eteric și împărăția subpământeană a WC-ului. Musca este mediatorul lumii, înger și demon lalolaltă" (Ibidem: 89) – uluitor omagiu adus unei viețuitoare neînsemnate, aparent, care capătă proporții mitice, o remitizare a banalului, în spirit postmodernist. Unica muscă pe care încă nu ajunge să o observe, să o stăpâneacă este cea din propriul lui cap, după cum mărturisește, și pentru care nu găsește ieșire, continuând să-l saboteze.

Nevoia de reinventare o traduce prin citate din Zhuangzi, sec. III î.e.n., ca de pildă: „de-a putea să găsesc pe cineva care a uitat cuvintele, ca să stau de vorbă cu el" (Ibidem: 91). Sprea a

se uita pe sine cel nefericit se cufundă în poveștile altor oameni, pe care-i ascultă pe furiș, pe unde are ocazia, dizolvându-se în lumile lor „ca un cub de zahăr în cafea" (Ibidem: 92). Privind spre trecutul, înțelege că nici acela nu a fost senin, înțelegând, încet, că prezentul nu putea arăta decât astfel, în ciuda tensiunii și a apocalipsei interioare, pentru că „Niciodată legătura cu ceilalți nu e atât de puternică precum în momentele în care îi pierdem" (Ibidem: 95). „Biocenoza" familiei, aparent perfectă, se dizolvă brutal pentru cei din exterior, care nu cunoșteau semnele disoluției care precedaseră anunțul divorțului.

Spre final, se proiectează pe sine în viitor, tot pentru a scăpa de prezent, construindu-i Emei două identități, o multiplicare ca o analiză prin care încearcă, iar și iar, să o înțeleagă. Obsesia *cuvântului* care să traducă, să inventeze, să reinventeze pare a fi, totuși, elementul de unitate în acest microroman al fragmentarului. Cu toată că tema creației concurențiale la divinitate e una romantică, Gospodinov o preia în registru narativ postmodern: „Trebuie să aflu de unde se înmulțesc cuvintele. Trebuie să ajung la cuibul lor, la vizuină, la clocitoare"./ Dar cuvintele sunt mult mai ușoare decât grăuntele de polen"./ „Nu descopăr nicio istorie naturală a cuvintelor. Nicăieri" (Ibidem: 102-103). Naturalist autodidact, tatăl său îl învățase să stabilească legături dintre numele plantelor și cuvinte, transformând până și luatul mesei într-un ceremonial de gastronomie herladică. Romanele nu le citește, ci intră în ele ca „un cuvânt printre cuvinte" (Ibidem: 108), creându-și legături particulare, inserându-se în text, pregătind întâlniri pentru un nou roamn într-o mărturisită intetextualitate: „Caut crăpături în text pe unde să intru. Cred că nu e prea înțelept să intru de la început. Începutul e puternic, sintaxa e plină de nerv și pot fi descoperit ușor. Îmi trebuie o divagație lirică, o descriere amănunțită care aduce cuvintele într-o stare de reverie, și eu mă bag ca o foaie de hârtie fremătând din când în când, dusă de un vânticel răzleț, sau ca o șopârlă micuță, furișându-se sub pietre" (Ibidem: 108). Gospodinov mărturisește lipsa unei structuri schițate dinainte; cartea e o călătorie care trebuie să rămână imprevizibilă, cu posibilitatea de a coborî la oricare stație, chiar dacă biletul e până la final; e „un scut" împotriva diluării conținuturilor, a banalității și banalizării din cauza convenționalismelor.

„*Un roman natural* rămâne o carte despre Bulgaria anilor '90, o ficțiune care ne arată cum « a fost », dar și cum « am fost » în acele vremuri. Și cum, poate, continuăm să fim" (Nistor, Puiu 2018 : 54). Bucuriile, dramele, elanurile se sfarmă în efemer la graniță dintre ideologii, una gata să moară, dar încă luptând, și alta neconfigurată, în căutări – totul sub semnul inconsistenței: „Un film doar despre efemerul din viața asta" (Gospodinov 2011: 137). Lumea mică a familiei și lumea mare a Bulgariei trăiesc, în *Un roman natural,* un transfer de semnificații. El încă nu și-a adunat de la ea „unele visuri și alte mărunțișuri" (Ibidem: 138), cu toate acestea nu s-a petrecut nicio catastrofă vizibilă a naturii care să o traducă pe cea din viața sa. Libertatea deplină o trăiește ca persoană fără adăpost asumată, adăpostit de un scaun-balansoar, transgresând limita dintre experiment și o viață nouă pe termen lung, ca un final agonizant, postmodern, după care e greu de prevăzut ce va urma.

BIBLIOGRAPHY

Gheorghiev, Nikola. *Nova kniga za bălgarskia narod.* Sofia: Editura Universității „Sv. Kliment Ohridski", 1991.

Gospodinov, Gheorghi. *Un roman natural.* București: Cartier, 2011. Traducere de Cătălina Puiu.

Ingarden, Roman. *Studii de estetică,* București: Univers, Traducere de Olga Zaicik.

Nistor, Livia și Cătălina Puiu. „Postmodernismul bulgar. Tablou liric și narativ" în *Postmodernismul în literaturile slave* (coord. Octavia Nedelcu). București: Editura Universității din București, 2018.

Puiu, Cătălina. *Proza scurtă română și bulgară anilor '80 (sec. XX). Aspecte narativeși stilistice.* Editura Universității din București, 2008.

THE SCIENTIFIC RESEARCH IN THE EDUCATIONAL FIELD FOR HEALTH PURPOSES

Mariana Muşat, Raluca Leotescu
Prof. PhD., University of Ploieşti, PhD., „I.L. Caragiale" National College, Ploieşti

Abstract: The research concerning health education in high school has had a predominantly experimental approach whose goal was the development and testing of the impact of a curricular model- a regime of optional discipline – Health Education for high school students.
The experiment focused on a target population of 200 10th grade high school stundets, aged 16-17,from "I.L. Caragiale" National College Ploiesti. The research tool was represented by a questionnaire of 11 questions, which was applied not only to the experimental group,but also to thae control group,at the experimental group and suited the fundamental educational needs of any teenager,depending on the psychosomatic development,the creation of a healthy lifestyle,stress control and the integrstion of sexuality in the teenager's emotional life becoming essential to the student's harmonious development.
The data collected in this research will be used to augment the health educational needs of students so that they,through good health practices and through their attitudes and opinions,can influence the health of the community and, indirectly,that of their parents.

Keywords:curricular model, lifestyle,health education, ponderal status,body hygiene

1. Introducere

În ultimele decenii cercetarea în domeniul sănătăţii s-a dezvoltat considerabil în mai toate ţările lumii, dat fiind rolul major al acesteia în asigurarea eficienţei manifestărilor educativ-sanitare.

Planificarea şi organizarea acţiunilor, alegerea şi aplicarea unor mijloace adecvate de influenţare în vederea formării unei concepţii corecte în legătură cu problemele de sănătate şi boală, a unui mod (stil) de viaţă sănătos, a unui comportament igienic sunt condiţionate de o prealabilă cunoaştere a colectivităţii căreia ne adresăm.

În prezent se dezvoltă în mod activ studii şi cercetări având ca obiect determinarea nivelului de cultură sanitară (cunoştinţele, opiniile, deprinderile, atitudinile, conduitele, prejudecăţile şi practicile în domeniul sănătăţii) precum şi evaluarea eficacităţii unor forme şi metode de educaţie sanitară, acordându-se o atenţie specială cercetărilor privind modificarea comportamentului igienic al diferitelor grupe populaţionale.

Orientarea ştiinţifică a oricăror măsuri educative de sănătate, stabilirea conţinutului, a problematicilor de sănătate specifice anumitor grupe presupune o prealabilă informare înainte de a acţiona, un "diagnostic" al studiului cunoştinţelor sau ignoranţei, o analiză a părerilor, atitudinilor şi comportamentelor populaţiei în probleme de sănătate, precum şi determinarea cauzelor unei eventuale comportări eronate.

Un document al O.M.S. relevă că pentru succesul programelor de educaţie pentru sănătate cercetările în domeniul educaţiei sanitare sunt de importanţă capitală: numeroase programe eşuează sau nu au decât o eficienţă redusă datorită lacunelor informaţionale ale

populaţiei pentru care aceste programe sunt făcute (L'education sanitaire de la population, Chrone OMS 1956,vol. 13, nr.7-8,p.330).

În consecinţă, este necesar să se întreprindă fără întârziere evaluarea nivelului de cultură sanitară a populaţiei şcolare deoarece nimic nu se poate realiza solid fără adeziunea conştientă a acesteia la programul căreia i se oferă (La sante et l'evolution du monde rural, sante de l'homme, Paris,1966,nr. 145,p.1).

Studiile şi cercetările de educaţie pentru sănătate ridică numeroase probleme, întrebări şi greutăţi. Aceasta deoarece există o serie de variabile necontrolabile, care nu sunt incluse în experiment şi capabile de a-l influenţa, afectând rezultatele. Variabile necontrolabile sunt, de pildă, particularităţile individuale ale subiecţilor sau unele caracteristici ale comunicaţiilor.

Este cunoscut faptul că educaţia pentru sănătate nu dă rezultate imediate, ci în timp,după o perioadă îndelungată.

Obişnuinţele igienice trebuie urmărite în dinamica lor, uneori ani la rând, pentru a putea trage concluzii valabile asupra fixării şi consolidării acesteia. Educaţia este un proces de durată. De aceea, urmărirea "procesului finit" este greu de realizat în cercetările educaţionale. Pentru acest motiv, se impune uneori comprimarea timpului, adică nu se cercetează procesul educativ în desfăşurarea sa progresivă, ci doar până la punctul în care se poate sesiza prezenţa unei "tendinţe stabile de progres", ceea ce constituie un criteriu de valabilitate a datelor cercetării.

Problema centrală a teoriei şi practicii educaţiei pentru sănătate constă în delimitarea metodologiei de cercetare ştiinţifică a metodelor de cercetare, a tehnicilor investigaţionale şi a procedurilor de interpretare a datelor.

2. Scopurile cercetării

1. Un studiu diagnostic privind nivelul cunostintelor sanitare la elevii de liceu.
2. Eaborarea și testarea experimentală a unui program complex de educție pentru sănătate.

3. Obiectivele cercetării

1. Evaluarea nivelului de cunostințe, atitudini și practici ale tinerilor cu privire la sănătatea și dezvoltarea lor.
2. Evaluarea nevoilor pe care le au tinerii cu privire la subiectele/temele ce trebuie dezbătute in cadrul programelor de educatie pentru sănătate.

4. Ipotezele cercetării

1. Dacă elevii aparțin specializării științele naturii, atunci ne așteptăm ca aceștia să ajungă la achiziții superioare în domeniul educației pentru sănătate, față de elevii aparținând specializării filologie.
2. Dacă se elaborează și implementează un program de educație pentru sănătate cu o anumită ,,fizionomie'' la elevii de liceu, atunci există un grad mai mare de probabilitate ca aceștia să aibă rezultate superioare, în nivelul de cunoștințe și comportamente ce privesc stilul de viață sănătos, comparativ cu cei care participă la procesul obișnuit de instruire.

5. Populatia țintă/eșantionul

Eșantionul a cuprins două sute de elevi din Colegiul National „Ion Luca Caragiale'', selectați din 8 clase cu două specializări diferite: patru clase având specializarea științele naturii, iar patru clase specializarea filologie.

Facem precizarea că acești elevi au participat la cursuri de biologie, dar cei de la științele naturii au avut două ore/săptămână, în timp ce elevii de la filologie au beneficiat de o oră/saptamana. Grupul experimental a fost format din 100 de elevi de clasa a X-a, iar grupul de control a cuprins 100 de elevi de clasa a X-a (varsta de 16-17 ani).

Am ales această vârstă deoarece adolescenţa este o perioadă a comportamentelor cu risc sporit, dar în acelaşi timp şi cea mai bună perioadă pentru a ajuta tinerii în vederea alegerii unui stil de viaţă sănătos.

Adolescenţa ocupă o etapă de viaţă caracterizată prin multiple modificări biologice, psihologice, sociale ce se produc pe parcursul acesteia. Adoptarea unor comportamente în această etapă poate avea o rezonanţă în mortalitatea, morbiditatea şi problemele sociale ale viitorului adult, astfel că adolescenţa este o etapă cu transformări vizibile mai târziu pe parcursul vieţii.

Conform multor teorii comportamentale, adolescenţii au nevoie de cunoştinţe specific adecvate de educaţie pentru sănătate pentru alegerea unui stil de viaţă sănătos şi minimizarea riscurilor.

6. Metode de cercetare

Metoda de cercetare cantitativă utilizată a fost experimentul iar instrumental de cercetare, chestionarul.

Experimentul a constat în organizarea unui grup experimental format din 100 de elevi clasa a X-a liceu şi un grup de control/martor format din 100 elevi clasa a X-a liceu. În ambele grupuri 50% dintre elevi aparţin specializării ştiinţele naturii şi 50% specializării filologie.

Toţi elevii aparţin Colegiului National Ion Luca Caragiale unde desfăşurăm activitatea de profesori titulari ai catedrei de biologie şi geografie.

7. Calendarul desfășurării cercetării

Cercetarea s-a desfășurat în perioada octombrie 2017-iunie 2018. Inainte de derularea programului educational, dar și la sfârșitul acestuia, atât grupului experimental, cât și grupului de control li s-au aplicat chestionare inițiale și finale, cu scopul de a evalua cunoștințele și practicile tinerilor, cu privire la sănătatea și dezvoltarea lor.

Elevii grupului expertimental au fost incluşi într-un Program de educaţie pentru sănătate ce s-a desfăşurat pe durata a 36 săptămâni. În cadrul acestui program am realizat săptămânal acţiuni teoretice şi practice pe teme ce corespund conţinuturilor programei opţionalului de educaţie pentru sănătate aprobată prin Ordinul ministrului în anul 2010. La acestea am mai adăugat în funcţie de nevoile de cunoaştere ale elevilor şi alte teme legate în special de educaţia sexuală, protecţia consumatorului, îngrijirea sănătăţii, alimentaţie sănătoasă.

Activităţile practice s-au finalizat cu organizarea unui "Târg de educaţie pentru sănătate" la sfârşitul anului şcolar şi care a avut drept scop înţelegerea de către elevii participanţi la acest târg a noţiunilor şi conceptelor legate de sănătate într-o manieră creativă, relaxantă, interesantă.

Târgul a fost mediatizat în presa locală şi difuzat pe canalele de televiziune *Observator Prahovean* şi *Valea Prahovei*.

Impactul a fost pozitiv deoarece rezultatele obţinute prin prelucrarea răspunsurilor la chestionarele aplicate participanţilor au fost bune şi foarte bune.

Chestionarul cuprinde:

- Date generale despre respondent
- Componentele stilului de viaţă sănătos
- Igiena personală
- Sănătatea sexuală şi a reproducerii
- Consumul de substanţe în rândul tinerilor

Cercetarea în educaţia pentru sănătate s-a realizat pe trei direcţii principale:

Prima direcţie şi-a propus determinarea, testarea, diagnosticarea nivelului de cultură sanitară, inclusiv depistarea eventualelor prejudecăţi ale elevilor de liceu (vârsta 16-17 ani) în diferite probleme de sănătate.

A doua direcţie de cercetare o constituie investigaţiile privind metoda educativ-sanitară, care porneşte de la stabilirea nivelului cultural-sanitar al grupei de populaţie determinate. Pe baza datelor obţinute prin corelarea cu condiţiile concrete economico-sociale şi a stării de sănătate a teritoriului se vor elabora programe educaţionale care să cuprindă obiectivele, organizarea, conţinutul şi mijloacele educativ-sanitare adecvate ce se vor aplica experimentului şi a căror eficienţă se evaluează ulterior.

A treia direcţie a avut ca obiectiv determinarea eficacităţii comparate a diferitelor mijloace de educaţie pentru sănătate.

Rezultatele chestionarelor finale obţinute la grupul de control nu arată diferenţe semnificative pozitive între rezultatele chestionarelor iniţiale, în schimb, la grupul experimental care a participat la programul de educaţie pentru sănătate se constată că există diferenţe semnificative între rezultatele chestionarelor iniţiale şi cele finale.

O primă determinare la care au fost supuşi elevii participanţi la cercetarea în educaţia pentru sănătate a fost **indicele de masă corporală** (IMC), care a permis clasificarea respondenţilor în categorii în funcţie de statusul ponderal. Această investigaţie este utilă deoarece greutatea corporală adecvată este rezultanta echilibrului între un aport alimentar zilnic echilibrat şi activitatea fizică regulată. Astfel, se ştie că persoanele supraponderale sau obeze au un risc mai mare de apariţie a bolilor cardio-vasculare,a diabetului zaharat sau chiar a unor forme de cancer, afecţiuni corelate cu reducerea duratei şi a calităţii vieţii.

Rezultatele măsurătorilor finale arată diferenţe semnificative, ceea ce ne conduce la concluzia că prin participarea la activităţile teoretice dar mai ales practice din cadrul programului educaţional, elevii grupului experimental şi-au modificat uşor stilul de viaţă, în special prin adoptarea unor obiceiuri alimentare sănătoase şi practicarea în mai mare masură a sportului.

Astfel, dacă la măsurătorile iniţiale în categoria celor supraponderali s-au încadrat 50% dintre elevi, la sfârşitul anului şcolar doar 31% dintre ei au rămas în această categorie. În schimb, a crescut numărul celor care s-au încadrat în categoria normoponderali de la 42% iniţial la 67% final. În acelaşi timp scade numărul elevilor supraponderali de la 7% la 2% şi al celor cu obezitate de gradul I de la 1% la 0%.

Ca profil, elevii subponderali dar şi normoponderali sunt fete deoarece au mai multă grijă de aspectul lor fizic (de exemplu 32.5% subponderali şi 37,5% normoponderali) decât băieţii care nu pun preţ prea mare pe modul cum arată fizic (de exemplu, 8% subponderali şi 17% normoponderali).

Din punct de vedere medical deficitul ponderal care înregistrează un nivel ridicat (31%) în cadrul experimentului nostru, are un impact negativ asupra sănătăţii, de multe ori această manifestare asociindu-se cu alte deficite nutriţionale cum ar fi carenţele de vitamine, minerale, proteine.

Rezultatele chestionarelor finale şi iniţiale obţinute la grupul de control nu arată diferenţe semnificative, ceea ce ne face să presupunem că neacumulând cunoştinţe suplimentare despre modul de viaţă sănătos nu au avut posibilitatea să îl modifice.

Unul dintre subiectele cercetate a fost **evaluarea nivelului de cunoştinţe privind stilul de viaţă sănătos**, deoarece atitudinile şi practicile se bazează pe cunoştinţe.

Educaţia este unul dintre cele mai puternice instrumente de intervenţie care poate fi utilizat pentru a schimba stilul de viaţă al populaţiei, mai ales al tinerilor.

Modificarea radicală a stilului de viaţă al omului modern prin sedentarism şi alimentaţie excesivă şi dezechilibrată, adoptarea unor obiceiuri precum fumatul sau consumul de alcool, izolarea socială, poluarea şi alţi factori externi au un impact dramatic asupra stării de sănătate a organismului. Omul modern suferă de boli pe care în bună parte şi le cauzează prin diferite alegeri pe care le face: stilul de viaţă este suma alegerilor mici de zi cu zi legate de ceea ce mâncăm, de a face sau nu mişcare, de a renunţa la fumat sau la un pahar de alcool în plus. Stilul de viaţă reprezintă o opţiune strategică adoptată de individ, ce-i va orienta deciziile, acţiunile şi modul de viaţă iar riscul, în acest caz este autoasumat fiind rezultatul opţiunilor valorico-normative ale fiecărei persoane.

Referitor la semnificaţia stilului de viaţă sănătos rezultatele cercetării arată că tinerii sunt conştienţi de componentele modului de viaţă sănătos. Există, însă diferenţe semnificative între rezultatele chestionarelor iniţiale şi finale la grupul experimental.

Astfel, iniţial marea majoritate (78%) a tinerilor nu consideră că un mod de viaţă sănătos implică neconsumarea alcoolului. Acest lucru se poate explica prin existenţa tradiţiei naţionale de consumare a alcoolului la sărbători religioase sau oficiale, în zile de naştere sau alte ocazii. Prin comparaţie, la sfârşitul programului educaţional 81% dintre adolescenţi consideră că neconsumarea alcoolului este o componentă a modului de viaţă sănătos. Aceasta se poate explica prin conştientizarea de către elevi a efectelor nocive ale consumului de alcool despre care au aflat mai multe în cadrul cursului opţional de educaţie pentru sănătate.

Diferenţe semnificative se înregistrează şi la celelalte componente ale modului de viaţă sănătos şi anume: iniţial, doar 12% dintre elevi aleg neconsumarea tutunului, în timp ce la finalul cursului numărul acestora creşte la 88%.

Dacă iniţial 49% dintre elevi aleg ca şi componentă a modului de viaţă sănătos respectarea regulilor de igienă la finalul cursului numărul acestora creşte la 91%. Şi în cazul componentei referitoare la neconsumarea drogurilor se înregistrează diferenţe semnificative (26% iniţial faţă de 70% final). Deşi suntem conştienţi că schimbarea stilului de viaţă nu se realizează într-un timp scurt, totuşi aceşti elevi care au fost incluşi în programul educaţional au fost receptivi la toate activităţile teoretice şi practice care s-au desfăşurat în cadrul cursului opţional de educaţie pentru sănătate şi au reuşit să îşi modifice uşor stilul de viaţă. Rezultatele arată că fetele cunosc mai bine componentele stilului de viaţă sănătos. Astfel, la alegerea variantei referitoare la neconsumarea drogurilor fetele înregistrează procente mai ridicate (49%) comparativ cu băieţii (21%). Acelaşi lucru şi în cazul variantei referitoare la respectarea regulilor de igienă (49% dintre fete şi 35% dintre băieti). În schimb,băieţii consideră mai des (43%) că practicarea sportului contribuie la stilul de viaţă sănătos, comparativ cu fetele (36%).

Rezultatele chestionarului iniţial şi final la grupul de control nu înregistrează diferenţe mai mari de 3-5% la toate întrebările adresate cu privire la componentele stilului de viaţă sănătos.

La întrebarea cu privire la **motivele utilizării drogurilor** rezultatele chestionarului iniţial aplicat grupului experimental arată că majoritatea (66%) alege varianta: urmează exemplul prietenilor iar jumătate dintre ei (52%) alege varianta: pentru a încerca senzaţiile şi pentru a uita de probleme. Un alt motiv de utilizare a drogurilor invocat de 41% dintre tineri este acela de a părea mai moderni şi pentru a se relaxa (28%). La chestionarul final rezultatele arată diferențe semnificative în alegerea aceloraşi variante de răspuns.

În cadrul cercetării au fost testate câteva informaţii despre alimentaţie, compoziţia alimentelor,nutriţie, pentru a se evalua gradul de cunoştere al problemelor complexe ridicate de alimentaţie. Cu cât un individ cunoaşte în mai mare măsură compoziţia alimentelor, valoarea nutritivă a acestora, rolul diferitelor categorii de alimente pentru buna funcţionare a organismului, cu atât va putea, în mai mare masură să aleaga în mod conştient o alimentaţie sănătoasă.

O primă informaţie testată în cadrul chestionarului aplicat se referă la **modul în care tinerii definesc ce înseamnă "să manânci sănătos"**. Toate variantele testate sunt practic caracteristici ale unei alimentaţii sănătoase: să nu consumi multe grăsimi, să manânci alimente naturale, să nu consumi alcool, să nu faci excese de sare,să manânci la ore fixe; gradul în care tinerii recunosc aceste variabile, caracteristici ale unei alimentaţii sănătoase, indica modul în care aceştia definesc, practic, un comportament alimentar sănătos.

Conform rezultatelor chestionarului iniţial aplicat grupului experimental, 54% dintre elevi consideră că a mânca sănătos înseamnă " a nu consuma multe grăsimi" sau "a mânca numai alimente naturale" (72%) iar 47% dintre tineri consideră că a mânca sănătos implică evitarea consumului de alcool sau a consumului excesiv de sare (45%). Există şi tineri (36%) care consideră că a mânca sănătos înseamnă " a mânca la ore fixe" iar 10% dintre ei nu au cunoştinţe necesare pentru a răspunde la această întrebare.

După aplicarea programului de educaţie pentru sănătate grupului experimental, rezultatele chestionarului final arată diferențe semnificative, ceea ce înseamnă că tinerii au însuşit şi aprofundat o serie de cunoştinţe referitor la "ce înseamnă să manânci sănătos." Astfel, 88% dintre tineri consideră că "a mânca sănătos" înseamnă să nu consume multe grăsimi iar 97% dintre ei consideră că alimentaţia sănătoasă presupune consumul de alimente naturale. Şapte din zece elevi consideră că a mânca sănătos implica evitarea consumului de alcool (72%) sau a consumului excesiv de sare (61%). Aproxmativ jumătate dintre tineri consideră că "a mânca sănătos" înseamnă " a mânca la ore fixe" iar 4% nu au cunoştinţe necesare pentru a răspunde la acest subiect.

Datele arată atât la chestionarele finale cât şi la chestionarele iniţiale că elevii de la profilul ştiinţele naturii au nivel de cunoştinţe mai ridicat la acest subiect comparativ cu elevii aparţinând profilului filologie. Aceasta deoarece elevii de la profilul ştiinţele naturii au asimilat cunoştinţe despre alimentaţie şi în cadrul orelor de biologie din trunchiul comun.

Rezultatele arată că fetele au un nivel mai ridicat de cunoştinţe sau sunt mai bine informate cu privire la alimentaţie, probabil datorită faptului că au conştientizat că "eşti ceea ce mănânci". Astfel, fetele ştiu că o dietă corectă şi echilibrată trebuie să includă alimente naturale, cât mai puţine grăsimi, fructe şi legume cât mai colorate,etc.

Rezultatele chestionarelor finale şi initiale aplicate grupului de control nu arată diferențe semnificative, ceea ce înseamnă că aceşti elevi, neparcurgând cursul opţional de educaţie pentru

sănătate, nu au avut posibilitatea să-şi îmbogăţească nivelul iniţial de cunoştinţe în acest domeniu.

În general,elevii grupului de control cunosc caracteristicile unei alimentaţii sănătoase,dar rezultatele arată că ar fi necesar ca şi ei să beneficieze de informaţii suplimentare cu privire la alimentaţia sănătoasă. Astfel,mai mult de jumătate (66%) consideră că a mânca sănătos presupune consumul de alimente naturale. Există tineri (59%) care spun că alimentaţia sănătoasă nu implică consumul de alcool sau consumarea în exces a sării în bucătărie (45%). Aproximativ 3 din 10 (3%) tineri nu ştiu să răspundă la acest subiect deoarece nu au asimilat cunoştinţe necesare despre alimentaţie sănătoasă.

Deşi,în general,se cunosc efectele pozitive ale consumului de alimente naturale,totuşi nivelul de informare este scăzut, în special în contextul campaniei CAN de promovare a stilului de viaţă sănătos pe toate posturile TV, în cadrul pauzelor publicitare (mesajele acestei campanii fiind: "Pentru o viaţă sănătoasă consumaţi zilnic fructe şi legume", "Pentru o viaţă sănătoasă faceţi mişcare cel puţin 30 de minute în fiecare zi", "Pentru o viaţă sănătoasă consumaţi zilnic minimum doi litri de lichide", "Pentru o viaţă sănătoasă respectaţi mesele principale ale zilei", "Pentru sănătatea dumneavoastră evitaţi excesul de sare, zahăr şi grăsimi"). Practic, cele 5 atribute prezentate se asociază în mod corect cu o alimentaţie sănătoasă. Cu cât numărul de răspunsuri oferit de respondent este mai mare, cu atât ei definesc mai bine alimentaţia sănătoasă şi au premise mai bune pentru a aplica şi în practică aceste cunoştinţe.

În cadrul chestionarului tinerilor le-au fost puse întrebări despre cele trei **componente esenţiale ale igienei personale**: spălarea pe mâini, igiena dentară şi igiena intimă.

Rezultatele chestionarului iniţial aplicat grupului experimental arată că majoritatea tinerilor are cunostinţe corecte cu privire la frecvenţa practicării igienei personale (mâinile, dinţii, igiena intimă). Spălarea pe mâini înaintea meselor şi după folosirea toaletelor are o importanţă deosebită în prevenirea bolilor caracteristice sistemului digestiv. Aproape jumătate (47%) dintre adolescenţi sunt conştienţi de faptul că trebuie să se spele pe mâini înainte de masă şi după folosirea toaletei.

În cazul igienei dentare există o discrepanţă semnificativă între cunoştinţe şi practici. Jumătate dintre tineri (54%) au cunoştinţe corecte despre spălarea pe dinţi însa 46% nu le practică, indicând o necesitate de a elabora programe care să-i încurajeze să aplice în practică cunoştinţele existente. Este nevoie astfel de mai multe cunoştinţe şi asistenţă în domeniul igienei dentare corecte printre tineri. Referitor la igiena intimă majoritatea tinerilor (70%) indică cunoştinţe corecte în domeniu relatând că practică igiena intimă o dată sau de două ori pe zi. Nivelul de cunoştinţe despre igiena intimă, precum şi frecvenţa mai înaltă de practici incorecte a fost observată la băieţi, care afirmă de 2,5 ori mai des decât fetele practici incorecte legate de igiena intimă (adică igiena intimă la 2-3 zile sau o dată pe săptămână). Şi la celelalte componente ale igienei corporale fetele sunt mai bine informate decât băieţii. De exemplu, practicarea igienei dentare de 2-3 ori pe zi este relatată de 92% dintre fete şi 87% dintre băieţi iar spălarea pe mâini înaintea meselor şi după folosirea toaletelor este indicată de 89% dintre fete şi 76% dintre băieţi.

Rezultatele chestionarelor iniţiale şi finale aplicate grupului de control nu arată diferenţe semnificative. Se constată că majoritatea tinerilor (74%) are cunoştinţe corecte în ceea ce priveşte practicarea igienei intime de 1-2 ori pe zi.

În ceea ce priveşte igiena dentară mai mult de jumătate (63%) dintre tineri au cunoştinţe corecte în ceea ce priveşte practicarea acesteia de 2-3 ori pe zi. Referitor la spalarea pe mâini înaintea meselor şi după folosirea toaletelor 59% dintre tineri sunt conştienţi de faptul că trebuie

să se spele pe mâini înainte de masă şi după ce au folosit wc-ul, pentru a evita îmbolnăviri ale aparatului digestiv.

Atât la grupul de control cât şi la grupul experimental rezultatele arată că elevii aparţinând specializării ştiinţele naturii au un nivel mai ridicat de cunoştinţe privind frecvenţa practicării igienei personale comparativ cu elevii aparţinând specializării filologie.

În ultimele decenii, în întreaga lume s-a accentuat preocuparea faţă de sexualitate, sarcină, sănătatea sexuală la adolescenţi. Datorită schimbărilor de ordin socio-economic şi cultural tinerii, în special adolescenţii, devin sexual activi la vârste mai mici decât în trecut. Ei au într-o manieră mai mare contacte sexuale premaritale, un număr mai mare de parteneri sexuali şi o incidenţă sporită de sarcini nedorite şi boli cu transmitere sexuală (BTS). Consecinţele negative ale comportamentelor sexuale ale adolescenţilor ar putea avea totodată influenţe dezastruoase pe termen lung asupra acestora. Efectele pe termen lung cuprind un grad mai redus de şcolarizare, reducerea şanselor de a găsi de lucru, un risc mai crescut de afectare a fertilităţii şi de desfacere a căsătoriilor şi chiar o speranţă de viaţă mai redusă deoarece, în ultimul deceniu, SIDA a devenit rapid una din cauzele principale de deces la bărbaţii şi femeile cu vârsta cuprinsă între 25 şi 43 de ani (Hain K,1991). Programele de prevenire menite să reducă procentul de sarcini nedorite şi de BTS în rândul adolescenţilor necesită o abordare din mai multe puncte de vedere. O serie de studii au demonstrat că programele de calitate din domeniul educaţiei sexuale pot întârzia debutul activităţii sexuale şi creşte gradul de utilizare a contracepţiei (Kirby D et al, 1994; Dawson DA, 1986).

Energia sexuală apare ca o fracţiune a energiei universale, lumea vie fiind cladită pe această dualitate complementară, prin reproducere rezultând o nouă unitate şi individualitate.

Astfel, evoluţia sexualităţii s-a făcut într-un proces continuu şi paralel cu procesul de hominizare şi umanizare de la posesiunea sexului ca simplu obiect sexual şi expresie a vehiculării informaţiei ereditare, trecându-se către dominanta afectivă a acestei pulsiuni, instinctul devenind iubire şi consumându-se numai într-un cadru afectiv.

Pe lânga rolul său biologic, sexualitatea umană a căpătat un puternic rol psihologic şi social. În acest context, afectivitatea a devenit dimensiunea psihologică şi umană specifică a sexualitaţii, cale autentică de automatizare ce a ridicat instinctul pe o treaptă superioară a iubirii umane.

Până în prezent, la nivel naţional au fost efectuate patru studii privind sănătatea reproducerii în România,care au prezentat date documentate privind prevalenţa scăzuta a utilităţii contracepţiei moderne şi faptul că se recurge masiv la metodele tradiţionale de planificare familială, al căror procent ridicat de eşec (31%) a dus la niveluri ridicate de sarcini nedorite.

În cadrul evaluării s-au relatat cunoştinţele tinerilor referitor la **metodele pe care ar putea să le utilizeze un tânăr şi o tânără cu scopul prevenirii unei sarcini nedorite**. De asemenea, s-a evaluat atitudinea tinerilor faţă de atribuirea responsabilităţii pentru prevenirea sarcinii nedorite şi faţă de avort, practicile contraceptive precum şi experienţa sarcinilor.

Respondenţilor li s-a propus o serie de opţiuni,unele dintre ele false, ce enumeră câteva modalităţi de prevenire a sarcinii nedorite.

La chestionarul iniţial aplicat grupului experimental majoritatea respondenţilor consideră că cea mai bună modalitate de contracepţie este prezervativul (67%), apoi pastilele contraceptive (62%) şi într-o măsură mai mică abstinenţa (22%).

Datele arată că majoritatea tinerilor cunoaşte cele mai eficiente metode de contracepţie (prezervativul şi pilulele contraceptive), atribuie o importanţă şi abstinenţei ca metodă de prevenire a sarcinii nedorite. Este necesar de menţionat că tinerii indică metode naturale de

contracepţie care au cel mai redus efect contraceptiv şi anume, metoda calendarului (19%). Totodată, tinerii au manifestat şi cunoştinţe greşite despre metodele de contracepţie, selectând în 27% dintre cazuri sterilizarea ca metodă contraceptivă potrivită atât fetelor cât şi băieţilor.

Rezultatele chestionarului final arată diferenţe semnificative în alegerea metodelor contraceptive, astfel,94% dintre tineri aleg prezervativul ca cea mai potrivită metodă de contracepţie, urmată de pastilele contraceptive (98%) şi destul de des se menţionează abstinenţa (39%). Metodele naturale de contracepţie cum ar fi metoda calendarului este indicată de tineri în procent de 24%. Numărul celor care au manifestat cunoştinţe greşite despre metodele de contracepţie, selectând sterilizarea, a scăzut la 3% şi igiena organelor sexuale după raportul sexual la 8% de la 38% cât înregistra la chestionarul iniţial.

Constatăm că elevii aparţinând profilului ştiinţele naturii au un nivel mai înalt de cunoştinţe la acest subiect, comparativ cu subiecţii aparţinând profilului filologic. Datele arată că fetele au un nivel mai înalt de cunoştinţe la acest subiect comparativ cu băieţii. Aceasta ne face să presupunem că fetele îşi asumă o responsabilitate mai mare în ceea ce priveşte folosirea metodelor de contracepţie comparativ cu băieţii care consideră că această metodă de evitare a sarcinii nedorite nu-i priveşte pe ei.

Rezultatele chestionarului iniţial şi final aplicat grupului de control constată că tinerii, în majoritate, cunosc cele mai eficiente metode contracepţie deoarece 78% dintre ei aleg ca cea mai potrivită metodă de contracepţie prezervativul, apoi pastilele contraceptive (74%) şi abstinenţa (24%).

Tinerii au manifestat şi cunoştinţe greşite despre metodele contraceptive selectând în 21% dintre cazuri sterilizarea şi spălarea organelor genitale după raportul sexual de 4%.

Prin chestionarele iniţiale şi finale li s-a cerut tinerilor să precizeze care sunt **sursele reale solicitate în vederea informării despre educaţia sexuală**. Rezultatele chestionarului iniţial aplicat grupului experimental arată că, chiar dacă respondenţii au declarat că prietenii/colegii (52%) şi internetul (47%) sunt cele mai răspândite surse de informare despre contracepţie, ei ar dori să afle şi de la părinţi (28%), lucrători medicali (25%), cărţi şi manuale (19%).

Din datele culese din chestionarul final aplicat grupului experimental reies diferenţe semnificative în alegerea surselor de informare reală cu privire la educaţia sexuală. Astfel, majoritatea (73%) preferă să afle informaţii despre acest subiect de la profesori, 53% de la părinţi, 46% de la lucrători medicali, 49% din cărţi şi manuale, 38% din ziare, reviste iar 41% doresc să afle astfel de informaţii de la prieteni.

Această modificare a opţiunii cu privire la sursele reale de informare despre educaţia sexuală se datorează conştientizării de către elevii care au participat la programul educaţional a importanţei asimilării unor cunoştinţe corecte şi pertinente despre acest subiect, pe care le-ar putea primi în primul rând de la profesori.

8. Concluzii

Conceptul de ,,sănătate'' are asociat mai multe definiții, dintre care cea mai folosită este cea oferită de Organizația Mondială a Sănătății, care include printre componente fizicul, mentalul, starea de bine socială.

Introducerea educației pentru sănătate ca disciplină opțională asigură informarea autorizată a elevilor, prezentând aspect legate de sănătate și boală, și ii ajută pe aceștia în formarea atitudinilor și deprinderilor indispensabile unui comportament sănătos.

Necesitatea parcurgerii conținuturilor benefice educației pentru sănătate se impune, deoarece condițiile societății contemporane, viața individuală a devenit mult mai complicată decât altă dată. Schimbările economice, sociale, culturale din toată lumea exercită o influență profundă asupra sănătății și dezvoltării elevilor. Pe fondul acestor schimbări, educația pentru sănătate devine componenta esențială a educației, obiectivul major al acesteia și, totodată, unul din drepturile fundamentale ale omului în dezvoltare.

BIBLIOGRAPHY

1. Amos, Sue and Susan Orchard, *Getting Assessment Right: Health and Psysical Education, Grade 9& 10,*Barrie,1999.
2. Babbi, Earl, *Practica cercetării sociale;* trad. De Sergiu Gherghina, George Jigalau, editura Polirom,2009.
3. Chelcea Septimiu,*Metodologia cercetării sociologice,* Ed. A 3-a a rev. Bucureşti, Editura Economică,2007.
4. D'Hainaut, *Elaborarea noilor continuturi în programe de învăţământ şi educaţie permanentă,* EDP, Bucureşti, 1981.
5. Halperin,W.And Baker,E.L Jr (eds), *Public Health surveillance,* Van Nostrand Reinhold, New York,1992.
6. Miller,F. Dean; Telljohann, K. Susan, *Health education in the elementary school,*Wm.C.Brown Publishers,1992.
7. Monahan, J.L and Scheirer, M.A., *The role of unking agents in the diffusion of health promoting programs,* Health Education Quarterly,15,417-33,1988.
8. Muşat M. Mariana, *Teza de doctorat,* Ed. Pentru sănătate, Bucureşti,2012.
9. Neacşu Ioan, *Pedagogie socială:valori,comportamente, experimente, strategii,* Ed. Universităţii, Bucureşti,2010-2014.
10. Şcoala Naţională de Sănătate publică şi management, *Promovarea sănătăţii şi educaţiei pentru sănătate,* Ed.Public H Press,Bucureşti, 2006.
11. Temertzoglou, Ted, *Healthy active living-Keep fit,stay healthy,have fun,* Teacher's manual, Thompson Educational Publishing,Inc. Toronto,2007.
12. Steckler, A. and Goodman, R.M., *How to institutionalize health promotion programs,*American Journal of Health Promotion,3,34-4,1989.
13. Theodore H. Tulchinsky, Elena A. Varavikova, *Noua sănătate publică. Introducerea in sec. XXI, Ed. Ulysse,* Chişinau,2003.
14. Ungureanu,D., *Teoria Curriculum- ului* , Ed. Mitron, Timişoara.

THE LAST, ALWAYS THE SAME, MIRON KIROPOL

Mircea A. Diaconu
Prof. PhD., „Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: This study aims to define the distinctive particularities of the poetry of Miron Kiropol, having as a reference volume La marginea focului extrem published at Vinea publishing in 2018. Consecrated in the Romanian poetry of the 1960s, self-exiled in France starting with 1969 and, therefore, a forbidden author in Romania during the communism years, Miron Kiropol returns on the literary market in Romania after 1990 with a poetry which generated different and even divergent interpretations. Within this study we localize the poetry of Miron Kiropol as a descendant of "Eminescu"'s poetry, through the relation between the poems taken in an individual manner and the dimension of the assembly. Considered to have a poetic nature, Miron Kiropol depicts his poetry as a field of visionary revenge before the actual world, in which being and idea, spirit and matter, visions and biography co-exist. Poetry thus becomes an existential journal, a saga of an inner man drunk and sorrowed by the world at the same time.

Keywords: Miron Kiropol, exile, neo-modernist Romanian poetry, religious poetry

Figură solitară și insolită, aproape straniu prin exultanță, exuberanță și entuziasm, Miron Kiropol revine pe piața (și în viața) literară din România cu un volum de peste 500 de pagini, *La marginea focului extrem* (Editura Vinea, 2018). Să reamintim că, plecând din România în1968, după ce editase două volume de versuri (al treilea, tipărit în 1969, a fost dat la topit), a reintrat în literatura română în 1989, surprinzând, în fond, prin formula lirică puternic personalizată? În DGLR, Valeriu Cristea își încheia prezentarea cu această afirmație emblematică: „Poet paradoxal, totodată de o rară concentrare și abundență, profund până la obscuritate, inventatorul unui limbaj poetic foarte personal, uneori derutant, Kiropol are accente, inițiative și izbutiri de mare poet". Firește că anvergura discursului său liric, lipsa parcă a oricărei cenzuri raționale, coborârea în bolgii și în „plutonic" (și trimiterea la acel Eminescu relevat de Negoițescu nu e întâmplătoare) au contrariat critica literară. Altfel nu-mi explic de ce Laurențiu Ulici îl plasează la temelia piramidei pe care și-o imaginase – deși e posibil ca autorul istoriei literare a generației '70, publicate în 1995, să fi avut în vedere doar forța și mai ales impactul volumelor tipărite de Kiropol înainte de plecarea din țară, ratând astfel șansa unei recuperări. Deduc, dintr-o cronică scrisă de curând de Cristian Livescu (nr. 3 din „Convorbiri Literare", 2019), că și în Franța s-a întâmplat cam același lucru; nu numai critica e derutată în fața acestui limbaj, editurile însele par speriate de proiectul liric pe care Miron Kiropol îl construiește. În fine, nu știu dacă a pătruns cu adevărat în conștiința criticii literare românești – dar există, clar, anumite dificultăți în a situa, înțelege, accepta chiar poezia lui Kiropol, care sparge obișnuințele noastre comode. La drept vorbind, e și greu ca vocile criticii să se armonizeze în fața acestui tumult care angajează deopotrivă subiectul și ființa.

De exemplu, în *Poezia românească neomodernistă* (Editura Școala Ardeleană, 2018), Ion Pop îi dedică mai multe pagini, punându-l alături de Nicolae Ionel, într-un capitol numit *Tematica religioasă*. În 1990, Eugen Simion publica în „România Literară" un text care se

intitula chiar„Un poet creștin”. Citim din Ion Pop: „Motive și teme religioase există, în chip firesc la mai mulți poeți, fără a da, însă, tonul ansamblului operei lor. Fac excepție”, aflăm, Nicolae Ionel și Miron Kiropol. Dar dă cu adevărat tematica religioasă tonul poeziei lui Kiropol? Din sinteza propusă de Valeriu Cristea în DGLR, faptul acesta nu prea putea fi bănuit. Dacă insistăm, am putea spune că el nu reiese prea clar nici din analizele pe care le face criticul clujean. Pe de altă parte, tocmai abundența de versuri, de care vorbește cu o anume concesie Ion Pop, și hieratismul asupra căruia atrage atenția sunt mai degrabă incompatibile. E aici o chestiune de nuanță pe care vreau s-o precizez. Firește, are dreptate Ion Pop când spune că textele lui Kiropol propun „un soi de monoculturi, căci și la nivel tematic și la cel al figurației, poezia dezvoltă, ramificând-o, aceeași năzuință obsedantă, care ajunge să o domine: depășirea condiției carnal-umane și transfigurarea în pură ființă spirituală”. Nu cred, însă, că poți ilustra „transferul dinspre carnal spre condiția austeră a subiectului – tendinței de asceză convenindu-i perfect hieratismul *sui generis* al imaginilor” cu versuri precum cele citate: „Zi de nebunie, unde ți-e inima? / – E între trandafir și frică”. Eu văd aici nu asceza, nu hieratismul, ci fervoarea spiritului, un fel de beție nu a simțurilor, ci a spiritului, un fel de sărbătoare a lui care contopește suferința cu o anume glorificare a ei. Mai mult, saltul acesta spre care ne duce cu gândul poezia lui Kiropol – corelat mai degrabă misticismului, decât religiozității –, este adesea expresia nevoii eului deopotrivă de a se construi și de a se exprima pe sine. Totul, poate, consecință a unei crize a subiectului. Oricum, între *trandafir* și *frică* înseamnă între spiritul pur și subiectul concret, într-un fel sau altul agresat.

În fine, am scris de câteva ori cu mulți ani în urmă despre poezia și eseurile lui Miron Kiropol. Voi încerca să dezvolt aici câteva lucruri care mi se par importante, pornind de la acest ultim volum publicat de Miron Kiropol în limba română. Primul poem se numește *7 iunie 2013*, ultimul, *27 martie 2017*. Prin urmare, este firească întrebarea: e un jurnal acest volum de peste 500 de pagini, un jurnal liric – unul al *exercițiilor spirituale*? Titlurile poeziilor – care sugerează respectarea criteriului calendarității, specific jurnalului – ne-ar putea trimite clar spre o astfel de interpretare. De altfel, același lucru se întâmpla cu volumele *Împerecheat cu sabia* (2012) și *Aur în sită* (2014), poate și cu altele. De ce să nu vorbim, mai degrabă, de o „epopee” lirică? Un volum, *Făt Frumos din lacrimă* chiar era numit de Valeriu Cristea epopee. Acum, o epopee care se hrănește și din cotidian. Firește, nu e cotidianul *realistic*, ci al unei lumi vizionare, fantasmatice. Dar la mijloc, totuși, nu e lumea vizionară în sine, ci o combustie care proiectează ființa în spații imaginare, trecute dincolo de oniric, în proiecții ardente. Voi reveni, însă, asupra acestui imaginar. Altceva mi se pare acum relevant. Firește, acest mod de a *trăi* liric are, pentru creația propriu-zisă, avantajele și dezavantajele sale. Natură lirică fiind – sau, mai degrabă, construindu-și identitatea exclusiv ca natură lirică, eludând adică, nu doar din versuri, ci din existență chiar, cotidianul, viața imediată, banala viață cotidiană, Miron Kiropol se construiește exclusiv în spații imaginare. E o proiecție care acoperă totul. Viața aceasta paralelă e singura lui viață. Or, tot ce pune în pagină Miron Kiropol, cele câteva ore de scris, devine astfel semnificativ. Și, ca în cazul jurnalului lui Amiel, tocmai lipsa de selecție e relevantă. De aceea, ar trebui să știm că nu citim poeme, ci avem acces direct la această combustie ardentă. Firește că nu avem de-a face cu *exerciții spirituale* – dar nici cu un „limbaj studiat, ușor artificios”, cum crede Ion Pop. I se poate reproșa lui Kiropol lipsa de orice preocupare formală, absența oricărei *studieri* a efectelor? Dacă ar fi scris poeme, poezii, texte care, suficiente lor însele, să reziste în izolarea lor, adică dacă ar fi rescris, prelucrat, cizelat, dacă s-ar fi chinuit cu versul, cum i se întâmpla lui Eminescu, într-un efort continuu cu perspectiva îndepărtată (și utopică) a „variantei ultime”, definitive, am fi putut avea lăzile de manuscrise și câteva poeme șlefuite ca un cristal.

Dar Miron Kiropol ne arată șantierul în starea lui naturală. Iar trimiterea la Eminescu nu e întâmplătoare – și, tipologic, situațional, ea poate să spună ceva. Expansiv, lirismul eminescian e deopotrivă intensiv. Marile viziuni, din care avem acces la fragmente, se decantau în poeme, asupra cărora Eminescu revenea cu obstinație. Evident, nici el nu era preocupat strict de poeme. Să nu uităm că *Se bate miezul nopții* e, la origine, o secvența mai degrabă contextuală prin raportare la semnificațiile întregului din poemul dramatic *Mureșanu*. Or, Miron Kiropol publică tot: o existență care se definește prin verb – din care, totuși, pot fi selectate câteva poeme memorabile. Dar, evident, nu o astfel de excelență – a fragmentului – caută Miron Kiropol, ci excelența viziunii, a totului. Poate că nu am dreptate. Dar mi se pare că această problemă e definitorie pentru lirismul său; a o pune în discuție, cred că este datul esențial de la care ar trebui să pornim în orice analiză. Altfel, putem vorbi, ca Ion Pop, de „recolta de versuri", de „sutele de parcele de texte", de „pericolul artificiozității", în nici un caz, totuși, de „limbajul studiat". Așadar, de ce scrie Kiropol așa cum scrie?! Și aici s-ar mai putea lansa niște ipoteze, poate de natură biografică, freudiană, psihanalizabile etc. Fără țară, Kiropol locuiește într-una pe care și-o construiește, rodul propriei disponibilități creative. Cu traume biografice care transpar în câteva versuri, Kiropol proiectează prin cuvânt spații ale libertății totale. Cenzurat de umilințele vieții cotidiene, Kiropol plonjează în vis. E un fel de *mag călător printre stele*, un *fecior de împărat fără de stea*. Călător printre stele, timpi, veacuri, lumi, între materie și transcendență, Kiropol scrie un fel de rugăciuni care consemnează plânsul în sine ca exuberanță. Cert este că, numindu-și poemele așa cum am văzut, și făcând din poeme un martor al existenței, nu știm unde începe și unde sfârșește acest discurs. Poemul de început și cel de sfârșit sunt simple accidente: de ce să nu spunem că poemul, așa artificios, cum zice Ion Pop, de fapt, parcă neîngrijit,e chiar existența lui Miron Kiropol.

Kiropol scrie, deci, *altfel* decât se scrie în mod obișnuit – iar motivația, cu un întreg câmp problematizant, e sugerată în poemul următor: „Își bătea joc de mine înnegurat înțeleptul. / Ridică mâna și între policar și degetul arătător, / Făcând semnul care indica nimicnicia, puținul, / Îmi spuse rânjind: «Dumneata ești acela care faci / Poezii nu mai mult decât atât?» / Și mi-am plecat capul căci spunea adevărul. / Nu eram albia unui fluviu, nu mă înnobilase / Nici un rege. Nu înnoiam cuvintele. / Mă troienise neputința. / Nu se arătau din mărgean sirenele. / Singur, vânăt ca străfundul de mare / Mă agățam de văzduhuri amare / Citind doar ca dureri semnele. / Trăiam într-un eu fără podoabe. / De ce ai îndrăznit să te naști / Îmi șopteau stelele, cărei siluiri întrupare? / Atunci mi-a vorbit îngerul păzitor: / «Nu vezi că ai în tine mereu aprinsă lumânarea de Paști?» / Atunci a căzut din carnea mea căderea cea mare, / Și l-am văzut pe înger și în întregime am fost rug / Izgonind din ochi orice alt văz. / L-am părăsit pe înțelept părăsind cenușă / Pe vorbele lui de clacă. / Îngerul punându-mi mâna ca o sabie pe umăr / M-a făcut nu numai patul fluviului / Ci fluviul însuși, / Din cuvinte am clădit Regate, / Iar stelele s-au născut și mi-au dat viață" (*16 mai 2015*). E aici o *ars poetica* și chiar mai mult decât atât. Și, deși nu-mi propun aici analizarea acestui poem, căci miza citării era doar de a arăta că în spatele angajării poetice nu stă finalitatea unei poezii, ci o anume asumare a viziunilor, nu poți să nu reții distanța antagonică dintre creatorul de poezii, pus sub conotații negative, și vizionarul, creatorul de lumi. Să fii nu doar „albia unui fluviu", ci fluviul însuși și deopotrivă rug, și toate acestea sub semnul simbolic al existenței care echivalează cu lumânarea aprinsă de Paști, iată care sunt coordonatele în care se înscrie pentru Miron Kiropol facerea poetică. Iată de ce nu scrie el versuri, poezii – scrierile-i fiind expresia *viziunii ca act*, a viziunii transmutate în existență.

Firește, putem face o radiografie mai amănunțită a felului cum se raportează Miron Kiropol la cuvânt – dar nu știu dacă vom obține neapărat un plus de semnificație; sigur vom

obține o ilustrare mai atentă și detaliată a ideii deja formulate, căci mi se pare evident că poezia lui Kiropol se întemeiază pe recurența câtorva obsesii, proiectate imaginar, fantasmatic. Tocmai datorită adevărului lor, autenticității care le face posibile, nu vom descoperi în universul lui Kiropol contradicții, ci continuități, dezvoltări. Și dacă vor fi existând idei care par să fie discrepante cu întregul, atunci ideile discrepante aparțin unui întreg încă nedescifrat, neperceput. Problema nu este a *autenticității* lor, ci a limitelor noastre, căci poezia lui Miron Kiropol e obsesivă. Tocmai de aceea, această continuitate pe care o susțineam mai devreme – căci natura, ca să zic așa, nu minte. Iată cum începe primul poem al volumului: „Cuvintele înaintează în mine fără față, / Strigoi vrând să mă îmbrățișeze / sau paji de spirite cu aripi de lumină? / Nu știu de ce inima îmi îngheață / Deși de rugăciune-i plină" (*7 iunie 2013*). *Cuvintele* își asociază *rugăciunea* și *călătoria*, motive, toate acestea trei, recurente și definitorii în poezia lui Miron Kiropol, care constituie osatura unei construcții vizionare și emoționale de anvergură. Și dacă am citat mai devreme din primul poem al volumului, să citim acum din unul de la pagina 183: „De unde vin cu foamea lor de viscol cuvintele? / Le întrebuințez ca și cum ar ieși proaspăt aur din atanor" (*3 iunie 2015*), ori alt poem: „Nu am nimic altceva, nimic altceva, / Doar tortura cuvintelor, / Doar sarea lor de bucurie. / Gras de frumusețe e locul unde mă așez / pentru a descrie puterile cerului. / E adevărat că puțin am împlinit / Din ceea ce mi s-a cerut să clădesc. / Dar cu timpul, cărămidă după cărămidă, / Casa mea s-a făcut turn și meterez, / Fortăreață cu aripi. / Și am înțeles că îngerii vegheau / În mine steaua lor (…)" (*6 august 2015*). Apoi: „Dacă vorbesc dau rugului puteri. / Dacă tac îmi dau mie însumi" (*12 august 2015*).

Este în poeziile acestea un extaz al suferinței purificate, proiectate în călătorie, în vis, care implică o mistică și o hermeneutică. Totul pare însă a fi o revanșă – nu un refugiu. Nu este soluția unui învins (citim: „Viață de câine jupuit de viu am avut – *29 iunie 2015*) – ci orgoliul aproape christic al depășirii concretului. „Vei fi acum călătorie pură / A fantasmelor în visul fără leac", citim într-un loc (*15 februarie 2015*). Altundeva, într-un scenariu dramatic (*19 iulie 2015*): „Eu calc pe aur când umblu peste rumegușul verii / Cu picioarele astea învelite în goliciune. / Le aud cum atingând țărâna cântă, / iar cel ce cântă e venit din cer. / Mut se înșiră cuvintele, / Vorbesc numai prin surâs", spune Copilul, una dintre vocile scenariului dramatic. Altundeva (*16 august 2015*): „Înaintez prin locuri ce au fost. / Poate trăiesc și fără să vreau m-am rătăcit / În ele purtat de spuma adierii. // Vreau să învăț ceea ce a rămas neînvățat; / Chiar dacă totul pare pierdut, / În mister nimic nu e pierde". În fine, cine este acest eu care „orbecăi(e) prin năruire" (*26 octombrie 2015*) și care spune „Sunt în pământ, sunt în cer, / Încă necreat" (*27 octombrie 2015*) sau „Aș râde de mine însumi / dacă aș mai fi în trup, / Dar sunt departe ca în ceață, / Din lumea de dincolo aud un cânt, / pare că se luminează de ziuă (…)"? Confesiunea aceasta – care are în centru ideea de rătăcire, călătorie, peregrinare în spații care eludează tot ceea ce ține de materialitatea imediatului, de viața concretă – se înscrie într-un scenariu de natură inițiatică, ce presupune o mistică. Dar o mistică neprogramatică. Citim: „Din loc în loc de taină am călătorit / Fără să știu de ce împins de voci / În foc, dincolo de Culme (…) / dureros rătăcind prin lumi intermediare. / Sabia o aștepta la câte un colț / De pustiu și în gâtlej primea nisipul / Ca unic tain ritual" (*29 decembrie 2014*). Altundeva: „Vino cutremurare să-ți aud / Râsul plângând, / Mercurul ermetic, / Totul e aripi chiar dacă zborul încetează" (*12 ianuarie 2015*). Spinii, aurul, alte elemente simbolice fac parte din acest scenariu hermeneutic, al transmundării, rătăcirea, călătoria, migrarea implicând o metamorfoză. Tot ceea ce se petrece în „epopeea" lui Miron Kiropol ar putea fi plasat în zona unei *imitatio Christi* – și, în felul acesta, în proximitatea lui Cezar Ivănescu. În fond, titlurile volumelor publicate de Kiropol în România înainte de a pleca în exil (*Jocul lui Adam*, *Schimbarea la față*, *Rosarium*) se situează în aceste coordonate.

Descinzând din poezia eminesciană și asumându-și această descendență, făcând din propria existență o experiență christică, Cezar Ivănescu nu scrie poeme, ci invocații orgolioase dintr-un timp căzut inserate în viziuni cosmice. Or, Miron Kiropol se situează în aceste coordonate, chiar dacă orgoliul a dispărut aproape cu totul (în locul eului, o fervoare a materiei) și chiar dacă experiența christică e mutată uneori în mitologii precreștine (într-un loc e invocată Artemis). Oricum, e la mijloc o jertfă: „Dacă universul mă îngroapă / E pentru a mă sărbători" (*5-6 iunie 2015*), citim într-un loc. Pe de altă parte, Kiropol nu-și face scrupule de expresivitate – el pur și simplu comunică o experiență care depășește subiectul și existența lui imediată. Coordonatele în care se înscrie această experiență nu sunt sociale, politice, morale – ci mai degrabă antropologice. Dar și așa, exemplaritatea îi este dată de unicitatea ei. O poezie puternic corelată imaginilor, visului scrie, prin urmare, Kiropol – dar nu în maniera suprarealiștilor. Pe de altă parte, deși în proximitatea livrescului, poezia lui este expresia unei naturi poetice. Referințele livrești fac parte din orizontul propriei existențe. Rilke, Jules Supervielle, Keats, Pascoli, Clemenat Marot, Apollinaire, E.A.Poe și alți poeți sunt invocați în poezia lui Kiropol din dorința de a dezvălui că propriul discurs poetic aparține unui dialog poetic; numite *prelucrări*, poemele lui Kiropol au deopotrivă osatura revanșei vizionare, a călătoriei care își asociază plânsul și rugăciunea, a plânsului care glorifică suferința, într-o revărsare necontrolată, o descătușare de energie. Tocmai de aceea, nu poeme scrie Miron Kiropol. Iar aceste dialoguri fac parte din existența lui cotidiană. Așadar, iată de ce jurnalul poetic e o epopee poetică.

Cu toate acestea, adică cu tot acest sens al întregului care angajează un subiect care iese din sine pentru a locui în cosmic și mitic, sunt câteva poeme care, citite izolat, au forța nu a materiei stelare, privite în anvergura ei, ci a unor cristale. Le citim tocmai pentru forța lor: „Nu am auzul fin, nu am vederea bună. / De nu-i adevărat, cerul să-mi spună. / Mi-e viața înghițită de potop, / Când voi muri nu știu cum să mă-ngrop, / Nu în costum cu papion la gât. / Nu marmura să-mi țină de urât. / Nu busuioc vărsând deasupra mea / Apă sfințită ca plâns de peruzea. / În viață n-am avut convoi de nuntă. / Mireasa mea a fost moarte fecundă. / Copilul ce-am avut mormânt se cască / În vis gonit de taina părintească. / Tatăl mi-a fost dușmanul cel mai mare. / Încă și azi, când viu, când mort mi-apare. / Îl scuip și blestemându-l îl arunc / Din gândul c-ar putea să-mi fie prunc, / Să nască într-o viață viitoare / Din mine-mperecheat cu o nălucă. / Se-așterne timpul ca întunecare / Și-ar vrea din carne să se ducă" (*26 august 2015*). Sau: „E periculos să scoți capul amețit pe fereastra trenului, / Așa cum e scris, / dar mai periculos e să ai nevastă și copii. / Deci pentru nimic în lume să nu-ți pui pirostriile în cap / Căci fără să știi când ești împins în groapă / Ascultă bine, ucenicule, tu, sufletul tatii, / Lumea e mică și prea mare e puterea ta de viață, / Ești fiul lui Hristos. / Să te încumeți la orice faptă de poezie, / În timp ce deșertăciune huruie împrejurul tău lumea. / Nu ești al ei, hulubașule, / Nu grohăi ca vânzătorii sufletului la bursă, / Nu te lași ademenit de Satana, / Nu născocești vanitate. / Gonit din calea rațiunii faci minuni" (*11 iulie 2015*). Sau: „Poate sub pământ un arhivar se ocupă / Ca pe pământ de cei vii, / De cei morți, / De cei care se pregătesc să treacă vămile. / Un arhivar ne numără și acolo degetele, / Unghiile, câte fire de păr avem, / Câtă inimă, / Câtă trecere avem la paradis. / face dosare cu tot ceea ce ni s-a întâmplat / În viața de aici, în cea de dincolo, / O face cu adâncă aplicație, / Cocoșat peste file înnegrite / ca de pasăre de noapte zburând / După pradă. / Din când în când, milos, / Lasă o lacrimă să cadă / Spălând câte o pagină prea de tot neagră / Și pune în locul ei / Câteva rânduri despre înviere" (*4 aprilie 2015*).

Firește, Miron Kiropol își asumă toate aceste *abateri* de la convențiile poeziei. De aici, și excelența, și izolarea (a se citi neînțelegerea) sa. Dar poate că natura sa poetică, cumva macedonskiană, va avea totuși câștig de cauză. Poet adevărat, într-un sens care implică opțiuni

radicale pentru un fel de a fi, el refuză orice formă de socializare a poeziei, chiar și pe aceea care, specifică modernității, are în vedere strategia efectelor produse. Nu efecte poetice caută Miron Kiropol; poezia lui este chiar coborârea într-un atanor care amestecă existența și ideea, spiritul și materia, viziunile și biografia. Poate că cineva ar putea vorbi despre o criză de formare; rămas în stadiul asocial al ingenuității, Kiropol asociază poezia cu acest jurnal al existenței, epopee a unui eu deopotrivă beat și îndurerat de lume.

BIBLIOGRAPHY

Kiropol, Miron, *La marginea foculuiextrem*, Prefață: Gheorghe Grigurcu, Editura Vinea, București, 2018.
Cristea, Valeriu, Kiropol, Miron, în Academia Română, *Dicționarul General al Literaturii* Române, E/K, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005., p. 776-778.
Diaconu, Mircea, *Miron Kiropol. Un funambul al imaterialităţii,* în „România literară”, nr. 44, 4-10 nov. 1998, p. 11.
Diaconu, Mircea, *Poeţi din exil (Al. Lungu, Miron Kiropol)*, în „Convorbiri Literare”, nr. 12/ 1997.
Grigurcu, Gheorghe, *Stihia Miron Kiropol*, în „România Literară”, nr. 1-2, 2015, p. 25.
Livescu, Cristian, *Miron Kiropol, căutătorul de miracole în profunzimi de ființă*, în”Convorbiri Literare”, nr. 3 (279), martie 2019, p. 70-75.
Pop, Ion, *Miron Kiropol*, în *Poezia românească neomodernistă*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018, p. 628-632.
Pop, Ion, *Kiropol Miron*, în Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, *Dicționarul Scriitorilor Români*, D-L, Editura Fundației Culturale Române, București, 1998, p. 703-705.
Simion, Eugen, *Un poet creștin*, în „România Literară”, nr. 26/1990.

AN ALIEN PERSPECTIVE ON THE AMERICAN COUNTERCULTURE: LODGE'S CHANGING PLACES

Eduard Vlad
Prof., PhD., „Ovidius" University of Constanța

Abstract: David Lodge's Changing Places is read both in the new tradition of the campus novel, with its title, A Tale of Two Cities, reminiscent of Dickens's towering influence as a great comic author. Lodge can also be included in the dialogic, polyphonic tradition, his novels creating special effects by the use of a plurality of voices and perspectives. This article focuses on one particular perspective, associated with one of the novel's two protagonists, an Englishman seeing an American campus at the height of the countercultural age. The comic vision of the main figures, events and key issues is doubled by a close, documentary, although indirect engagement with real events and people of that time, mainly due to the fact that Lodge himself witnessed it all.

Keywords: counterculture, dialogism, cultural studies, campus fiction, British invasion

David Lodge's *Changing Places*, the British author's first major attempt at updating the one campus formula of academic literature, is essentially a comic novel, with both experimental and traditional fictional ingredients. Whether it can be read for its documentary value or only as a pure work of fiction is up to the readers to decide, depending on their interests. If it engages, humorously and experimentally, but realistically enough, with aspects of traditional culture and the revolutionary counterculture of the late 1960s, with identity as quest in an uncertain age, the novel might be worth examining as documentary material combining the pleasant and the useful. If it deals with the counterculture as a defining feature for many people, especially the baby boomers of the late 1960s in their quest for identity while rejecting the Establishment culture of the previous decade, perceived as an age of conformity, once again, one is on the right track as far as this novel is concerned. It is 'an eccentric microcosm of society per se' (Bradford 35) and, more specifically, an entertaining introduction to the age of the counterculture. This is done by one British author who witnessed some of the most spectacular developments of the age at the University of California, Berkeley, in the tumultuous year of 1969, while being a visiting professor there.

At that time, young David Lodge (born in 1935) was one very important voice to consider in an examination of the plurality of voices which give substance and colour to the 1960s in the contexts in which the counterculture may be seen as a major stream with its dramatic twists and turns. The young author had started his academic life a little earlier and was moving in the right direction to act as a cultural double, or even multiple agent. He had got his BA and MA from UCL in the mid and late 1950s, then, changing places, he moved north, not to Oxford or Cambridge, but to Birmingham, where he got his PhD, started and continued his academic career until his early retirement in 1987. In the early and mid 1960s he was sharpening

his artistic pen for one particular subgenre that would make him famous as a novelist: campus fiction.

It is worth noting one detail that appears to be extremely significant in this examination of cultural and countercultural conversations in the 1960s, both in Britain and in America. David Lodge had been at Birmingham University for several years when the central event in the emergence and development of cultural studies occurred there, making it, in retrospect, 'the Mecca' of the new forms of critical inquiry. The creation of what would become the Birmingham Centre for Contemporary Cultural Studies in 1964 and subsequent events over there were linked to such prominent figures as Richard Hoggart, Stuart Hall, Dick Hebdige (*Subculture: The Meaning of Style*, 1979), Paul Willis, Patricia McCabe (who must have been one of David Lodge's students around 1970), Angela McRobbie (*Postmodernism and Popular Culture*), Richard Johnson.

David Lodge's attitude towards the nonconformist, rebellious youths of the late 1950s and early 1960s who, like the Beats and beatniks in the US, will pave the ground for the countercultural movements of the subsequent years, can easily be seen from the early portrayal of Charles Boon, Philip Swallow's former student at Rummidge University, the fictional version of Birmingham University, where Lodge was already teaching. Boon is described in relation to the group Philip Swallow associates him with, the Teddy-Boys, who are reminiscent of the British Teddy Boys as a distinct subculture of the 1950s and early 1960s.

The way Charles Boon comes over through Philip Swallow as focaliser shows him as one of the young people that are likely to have been attracted to the less middle-class program that had started at Birmingham University, the cultural studies programme, already announcing the countercultural ethos of the 1960s. Boon is one of those 'clever young men of plebeian origin who, unlike the traditional scholarship boys (such as Philip himself), showed no deference to the social and cultural values of the institution to which they had been admitted'(35).They are perceived as frequently under the influence, unwashed and unshaven, rebellious youths that cause disciplinary problems. Students like Boon, Swallow remembers, contributed to underground student newspapers that caused libel suits for indecent treatment of authority figures. They occasionally resorted to petty theft and shoplifting, most likely as 'revolutionary forms of undermining the system.'

To a considerable extent, the apparently biased way in which nonconformism and new ways of relating to authority of all kinds in the countercultural age is shown, both in Britain and America, Lodge's disregard, what is more, complete omission of cultural studies as a new academic development, can be blamed on the author's relatively conservative outlook. He had been a scholarship boy who had taken literary studies and traditional scholarship very seriously. However, while taking reading and interpreting literature in earnest, he had decided to deal with it humorously in his fiction, especially his campus fiction.

The best rhetorical device a novelist can use to achieve humorous effects is antithesis, stressing contrast and incongruity, and Charles Dickens as illustrious predecessor was a great master in this respect. What is more, antithesis reminds one of the subtitle of *Changing Places*, which is *A Tale of Two Campuses*, obviously pointing at Dickens's *A Tale of Two Cities*. The less humorous Dickensian novel evokes London and Paris at the time of the French Revolution, while Lodge's more humorous one deals with a provincial British campus and a flamboyant American one at the time of the 1968-1969 student revolutions. As a result, most of the humorous effects will be based on exaggeration and contrast, but the realist dimension will be there all right, in literary conversation with the extra-literary world of the age, as well as with

experiments in novel writing and critical approaches to literature. Therefore, he will be intent on creating humorous contrasts, in which no character, no campus, no culture is spared. Isn't that the right attitude to adopt in evoking the dialogic, carnivalesque atmosphere of campus life at that time, when defying all kinds of authority was the norm rather than the exception?

Exaggerations and contrasts will allow Lodge to create a highly entertaining narrative without preventing the careful reader from reconstructing, especially if this effort is aided by further documentation work, the world of the countercultural age. Beyond the exaggerations, one can see the facts, developments, real figures that were the starting points in this *roman à clef* with a difference. Will the informed reader detect Birmingham and Berkeley, Ronald Reagan as governor of California or Harold Bloom as authoritative critical voice under the fictional disguise, in addition to other real people and other real places?

Metafictionally, Lodge indicates the approach that the reader can take from the very beginning of the novel, in the first section of it, *Flying*. While Morris Zapp and Philip Swallow are flying to each other's cities, campuses, countries, they are in turn reflectors in an otherwise 3rd person narrative. Approached by Boon, Swallow appears to enjoy becoming the object of his former student's imagined admiration. It will turn out that his expectations will be thwarted, but the reflector recording dramatic changes in the new cultural environment will become systematic in the subsequent sections. Indirectly, through his focaliser's mind, Lodge himself is now poking fun at his own traditional English culture as a whole, which is seen as still considering itself superior to that of the rest of the world, in America included. This is Swallow, imagining how Boon sees him now in the new, apparently much more favourable circumstances:

> The glory of his adventure needs, after all, a reflector, someone capable of registering the transformation of the dim Rummidge lecturer into Visiting Professor Philip Swallow, member of the academic jet-set, ready to carry English culture to the far side of the globe at the drop of an airline ticket (37).

This reminds one that a person's identity considerably depends on that person's self-reflective side, their sense of who they are, but also on what is perceived as being other people's perception of one's self. If in a comic novel like *Changing Places*, dramatic contrasts between the two perspectives are bound to create considerable humorous effects, in real life it might lead to a lot of frustration and disappointment. As Swallow says to himself, the glory of his adventure needs a reflector. Lodge himself needs more than one reflector to tell the tale of two campuses, with the British and American protagonists in each other's country, using, in turn a series of more objective and more subjective ways of mediating 'information.'

Although Zapp and his narrative subplot are less important for this article's focus on an Englishman's perception of the American counterculture, the 'very American' Morris Zapp 'exiled' to Rummidge is important as a foil that provides a dramatic contrast to the 'very British' Swallow. Zapp will be experiencing an equally remarkable character development in what will appear to be 'the opposite direction,' from arrogant self-assertiveness to a more compassionate behavior in relation to his fellow beings. The American finds accommodation in an attic flat owned by Dr. O' Shea, an Irish Catholic living and working in Rummidge. Catholic issues will be, in David Lodge fashion, humorously dealt with in connection with Zapp's interaction with his Catholic landowner, with his niece Bernadette, with the miraculously reappearing Mary Makepeace, in which he will out-Catholicize many Catholics through his unexpectedly compassionate attitude. For reasons of space, although Zapp is to be seen as a great comic character embodying an American stereotype, he assumes a secondary position here, allowing Philip Swallow to be instrumental in the novel as a vehicle, both as involved character and as

focaliser, of a set of funny perceptions of the picturesque world of the counterculture on one of the revolutionary American campuses, represented by Euphoric State University.

In the plane scene, in Charles Boon's company, Swallow is aware of the fact that he is a dim lecturer back home, and that he would like to be seen as a glamorous visiting professor teaching the Americans about English culture. When readers learn this, they are likely to laugh and expect the opposite. But they may be in for surprises in a long series of unexpected comic situations, in which both the British side and the American side of the antithetical approach will be subjected to humorous treatment.

Thus, immediately afterwards in the same Swallow – Boon exchange, the former is thinking of telling the latter about what he considers, from his previous American experience, to be the rigours of the American doctoral programmes, in which Boon seems to be enrolled. Both the readers and Swallow himself, with Zapp about to complete the information, will be exposed to the revolutionary changes that the countercultural age brought to American campuses, in which such figures as Jane Austen or Henry James lost their cultural appeal and authority. Now, Boon, who has been to and at Euphoric State University, Plotinus, is in a better position to put Swallow in the picture, much to the latter's surprise.

Morris Zapp himself functions as a reflector and one of the two major sources of contrasts and parallellisms between Rummidge and Euphoric State. The reason for applying for the academic exchange with Rummidge is already known to the readers, so his version as given to his Dean of Faculty, Bill Moser, appears to be untrue: 'I think I need a change. A new perspective. The challenge of a new culture'(43)[1]. It will turn out that the exchange will be, among other things, what Zapp says but does not believe, one in the series of unexpected turns that the novel will exploit all through in terms of new perspectives and new challenges posed by a new culture. Some of these challenges are posed by what is new on both sides of the Atlantic: the counterculture, with the Student Revolution and 'its strikes, protests, issues, nonnegotiable demands'(39) featuring prominently.

Ironically and humorously, both the campuses and the two academics involved in the exchange appear to be experiencing critical moments, even identity crises. The students no longer feel they belong in the system and are critical of the Establishment. Morris Zapp, for himself, seems to be undergoing a very painful experience: he has achieved so many things and so much, he has got everything he has wanted so far, and he finds his needs to be modest ones:

> a temperate climate, a good library, plenty of inviting ass around the place and enough money to keep him in cigars and liquor and to run a comfortable modern house and two cars. The first three items were, so to speak, natural resources of Euphoria, and the fourth, the money, he had obtained after some years of strenuous effort (41-42).

The terrible thing is that there was nothing else he could desire. The complication came from his wife, Desiree, who wanted a divorce for very good reasons, which might mean for Zapp having to move out of his comfortable home. This also involves being almost certainly denied custody for his children, and having to eat alone at the Faculty Club. The deal about a postponement of the divorce proceedings amounted to Zapp leaving home for at least six months. This explains the initially inexplicable: a successful professor at Euphoric State choosing to go on a transatlantic exchange to the far from glamorous Rummidge University. The change in perspective that this surprising decision will have on Zapp will be considerable. The

[1] This and subsequent parenthetical page numbers from Lodge's *Changing Places* refer to the book's edition mentioned in this article's bibliography.

authoritarian academic had hated the idea of other scholars holding views different from his pronouncements. Zapp had wanted to finally and definitively state everything on Jane Austen from all the possible critical angles so that no one else had anything else to add. He runs the risk of becoming a figure of the past in the highly dialogic, revolutionary atmosphere that is emerging at the time of the Student Revolution in America. Zapp thinks without much enthusiasm about what he considers to be the 'gentle inarticulacy' that the new countercultural generation has brought about. This new attitude, he believes, anticipating such positions as Allan Bloom's in *The Closing of the American Mind*,

> had become so fashionable that even his brightest graduate students, ruthless professionals at heart, felt obliged to conform to it, mumbling in seminars, Well, it's like James, ah, well the guy wants to be a modern, I mean he has the symbolism bit and God is dead and all, but it's like he's still committed to intelligence, like he thinks it all means something for Chrissake - you dig?'(46).

Zapp vaguely realizes that, in addition to partially and temporarily solving his marital problems, a change in perspective can be beneficial for him at this stage in his academic career. He will leave the more spectacular side of the countercultural panorama of 1969 to his Rummidge counterpart, who will have to deal with the new dramatic American environment of Euphoric State as epitome of the dynamism of the new age. However, the exchange appears to exert an influence on the two protagonists' identities even before they land in each other's country.

Thus, a male chauvinist and an arrogant and authoritarian Morris Zapp is an atheist Jew who does not appear to care much about any of his fellow beings, at least in the first section of the novel, *Flying*. However, he is outraged to realize why everyone on his charter plane is of the opposite sex. The woman sitting next to him on the plane, Mary Makepeace, puts him in the picture. It has to do with the difference in legislation between Britain and America in 1969. The Catholic Church and fundamentalist Protestant churches, a large section of conservative Americans were against the feminist pro-choice claims, and Harvard Sitkoff, in his account of postwar developments in the US, describes the situation: 'In the 1960s the feminist movement made a woman's control over her body, including the right to terminate an unwanted pregnancy, a central demand of modern feminism. In response to these changed public attitudes, several states repealed or modified their anti-abortion statutes' (8).

Although Zapp is neither Catholic nor Protestant, he appears to be shocked to see that he is the exception on the charter plane: the American female passengers are flying to Britain to take advantage of the more liberal laws concerning the abortion issue. It turns out that he is one special kind of atheist, a nominal atheist, one that fears God. He does not want the God he does not believe it to strike with an angry lightning bolt the plane full of female sinners he has the misfortune to be on. Although the initial effect might be humorous, the subsequent course of the narrative will show Zapp showing almost paternal concern for such sinners as Mary Makepeace and Bernadette, trying to bring them on the straight path, an unforeseen development for what expectations one might associate with such a character at first.

Philip Swallow does not have to wait until he lands ... in the Land of the Free and of the Currently Countercultural to be immersed in the turmoil of the events, figures, organizations and movements animating the culturescape, as Charles Boon, much to his former teacher's despair, bombards him with an hours-long commentary about

> [...] the political situation in Euphoria in general and on the Euphoric State campus in particular. The factions, the issues, the confrontations; Governor Duck, Chancellor Binde, Mayor Holmes, Sheriff O'Keene; the Third World, the Hippies, the Black Panthers, the

> Faculty Liberals; pot, Black Studies, sexual freedom, ecology, free speech, police violence, ghettoes, fair housing, school busing, Viet Nam; strikes, arson, marches, sit-ins, teach-ins, love-ins, happenings (48-49).

The lecturer being lectured by his former student has difficulty and little interest in following Boon's speech, with its long enumerations of the villains and heroes of the countercultural age (Governor Ronald Duck, the hippies, the Black Panthers, the police, the anti-Vietnam war activists) but is amused, even fascinated, by the slogans on his interlocutor's innumerable lapel buttons, which he considers a new literary medium. Jokingly, he wonders whether, before long, such messages as those on the lapels (MAKE WATER NOT WAR, KEEP GOD OUT OF AMERICA, or FUCK D*CK!) will provide subjects for doctoral dissertations. Lodge must have known all along that his less conventional colleagues from Birmingham University, the somewhat marginalized (by the English Department) members of the Centre for Contemporary Cultural Studies, were already embarking on that academic path, and similarly revolutionary approaches to culture were to be adopted in America as well, as Swallow will realise.

A name had emerged to define a certain attitude (at the time written as a phrase, *counter culture*) and what it strongly opposed or defied. In 1968, Theodore Roszak had published *The Making of a Counter Culture*, and its subtitle defined the opposing sides: *Reflections on the Technocratic Society and Its Youthful Opposition*. The book acknowledged Ginsberg's *Howl* as a sort of founding document of this new movement, while also seeing it as distinct from the more politically committed SDS and the more radical, race-driven Black Panthers (Roszak 67).

Philip Swallow's introduction to the free-love, psychedelic dimension of the counterculture happens after the first Department meeting he attends. He returns to his rented apartment at the top of a two-storey house on Pythagoras Drive, Plotinus. The rent is unexpectedly low, as it is a slide area, the ground dangerously, if slowly, ready to move downhill, but Philip doesn't know it yet. This may be one reason why he shares this building with students, who might already have dropped out: it is 1969, and youthful opposition to the Establishment usually involves dropping out of school, choosing instead drugs, sex, and rock'n'roll (the British Invasion, more specifically the Beatles, had already conquered America five years before). Swallow realizes that he has mislaid his keys. Fortunately, the students renting the first floor (what he would have called the ground floor back home) are at home and up to something. Melanie Byrd, one of them, tentatively and slightly opens the door, realizes that it is not the police raiding the place, but the innocent visiting professor, welcomes him in. He will be invited to a special kind of awareness raising event, in which marijuana is the main catalyst. Swallow, like any well-behaved British academic, is not particularly interested in pot, but the introduction to the countercultural Human Be-In and intuitive spontaneity had already been done.

'Turn on, tune in, drop out,' summed up the countercultural philosophy. This had been the psychedelic slogan promoted by Timothy Leary, who had been a Harvard psychologist experimenting with drugs in the early 1960s. Richard Brownell describes Leary's transition from Harvard to the core of the countercultural ethos and to the hearts of the temporarily dropping out students of the time: 'His experiments drew negative attention at Harvard due to his own habitual use of the drug [LSD] and his experiments with undergraduate students. The university fired Leary in 1963, but he continued his experiments and became a spokesperson for the drug'(Brownell 45). A few years later, in 1966, the US government would ban LSD.

That drug and marijuana had become the forbidden fruit, which, bitten from the tree of psychedelic knowledge in the countercultural Eden of the time, promised new existential

insights. This also applied to such young people as those introduced by Melanie Byrd - Carol, Deirdre and the three picturesque-looking male students - to the newcomer to the improvised Human Be-In or encounter group. It was a way of dropping out which was not in the sense of dropping out of college only, but of detaching oneself from the constraints of the world around, a hippie attitude. This has to be contrasted with other forms of resistance to the Establishment, later dramatized in the novel (politically motivated, new left SDS students, peaceful civil rights activists, more violent Black Panthers, second-wave feminists, anti-Vietnam demonstrators).

After the gin and tonic, rather than the usual orange juice, at the Department meeting and then a few smokes with his new friends here from a circulating joint of pot, Swallow already appeared to be in the right mood to learn about the benefits of an encounter group: to get rid of one's inhibitions, to overcome loneliness, 'the fear of loving,' to recover control over one's own body, to defy the taboos of middle-class morality, etc. As a matter of fact, the influence of the 'euphoric state' on Swallow, produced by alcohol and pot and the attraction exerted by Melanie on him, accounted more than any hippie philosophy that the others seemed to espouse. Philip Swallow, although still inebriated, virtuously withdraws to his apartment upstairs, to be soon followed by Melanie, herself trying hard to avoid the excesses of human communication that the other brothers and sisters are about to engage in. Swallow generously shelters the young lady, to finally fall into temptation before long. Sleepily, Melanie calls him 'Daddy,' which reminds him of who he is, a respectable *pater familias* back in Britain: 'He stealthily disengaged himself from her embrace and crept back to his king-size bed. He did not lie down on it: he knelt at it, as though it were a catafalque bearing the murdered body of Hilary, and buried his face in his hands. Oh God, the guilt, the guilt!' (103)

David Lodge humorously exploits the conscience pangs and the self deception mechanism that Philip Swallow uses to prove to himself that he is a moral, decent man, a victim of circumstances, but one who might go on being subjected to similar experiences, without expressing very clear intentions to that effect. He tells himself that he needs to have a 'heart-to-heart' discussion with Melanie to clarify what he felt, hoping she could help him with this important issue, in very ambivalent, very non-assertive (British?) terms: 'What he had vaguely in mind was a mature, relaxed, friendly relationship which wouldn't entail their sleeping together again, but wouldn't entirely rule out such a possibility either' (108). Obviously, Melanie will not encourage his non-assertive advances, although Swallow will hear her speaking on the Charles Boon Show about a new concept of interpersonal relationships 'based on sharing rather than owning,' on 'a socialism of the emotions'(109). The encounter group episode is the first instance of the conventional, indecisive Brit moving from innocence to countercultural experience in Plotinus, Euphoria, thus marking one of the dramatic character developments triggered by the academic exchange.

After meeting the relaxed, nonconformist members of the mildly psychedelic counterculture in the Melanie episode, the more conformist, although guilt-ridden Swallow is to be shocked by his American students, once he gets to know their literary favourites: 'I had a student in my room the other day, obviously very bright, who appeared to have read only two authors, Gurdjieff (is that how you spell him ?) and somebody called Asimov, and had never even heard of E. M. Forster' (123-124).

The next thing innocent Swallow learns is about the emergence of identity politics and about students' strikes and boycotts. He is approached by a student called Wily Smith who, in spite of the light colour of his skin, claims to be black, eager to write an autobiographical novel about him as an oppressed African American. Smith begs Swallow to accept him in his creative

writing class, only to show him how American students support the Third World's students' strike, much to Swallow's surprise. The Brit describes his experience to his wife, Hilary, in one of his letters home: 'Wily Smith harangued his fellow students and persuaded them that they must support the strike by boycotting my class. There's nothing personal in it, of course, as he was kind enough to explain, but it did seem rather a nerve'(124). Swallow does not appear to understand the students' revolutionary ethos, naively believing in the students' right to study and get tuition, rather than in the right to boycott the courses they had chosen to enrol in. However, largely due to his connection to Charles Boon, whom he shelters for a while, Swallow will get closer to one of the highlights of the radical political movements of the time, the fight over what came to be called the People's Garden.

The most revolutionary episodes which Swallow witnessed in his 1969American adventure will be 'objectively' rendered in the fourth (out of the six) sections of the novel, *Reading*. They will be mediated, unlike other sections, by dramatic fictional clippings from radical and mainstream newspapers covering the involvement of the students and Philip Swallow himself turning into a living legend of the People's Garden story. They will be completed in the subsequent section with 3rd person and personal accounts, mainly by Swallow. Lodge, who had been at Berkeley University, like his British fictional protagonist, Swallow, in 1969, uses the real story of the radical activism around the People's Park to comically dramatize the interaction involving the police, the militant students, the various figures of the Establishment over a plot of land near the University which acquires for some militants a particular significance. The students claim the lot as neither the University's nor the state's. Initially, like all America, all land belonged to the Native Americans, so the militant students want to turn this piece of land into a People's Park, and go about developing it as such, encountering the resistance of the police.

David Lodge avoids the possible accusation of taking sides in this epic confrontation, while exploiting the comic dimension to the utmost, with Philip Swallow as central character. Thus, while casually driving by, Swallow stops to give a lift to a group of students, including Wily Smith, carrying bricks from a demolition site to the People's Park. The students see an approaching police car, provocatively shout, 'the pigs,' run away, thus making the cops suspicious. They search the car, find the bricks and arrest the innocent driver. He goes to jail, is soon released on bail, and immediately turned into a hero by the militant press.

Since this is seen as an episode of the students' just struggle against the Establishment, Swallow joins Charles Boon on the select list of two prominent Brits in the countercultural mythology, another memorable European contribution to the new rebellious and nonconformist ethos of the 1960s with such predecessors from the so-called British Invasion as the Beatles and the Rolling Stones.

BIBLIOGRAPHY

Appadurai, Arjun. 'Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy.' *The Globalization Reader*. Fifth edition. Ed. Frank J. Lechner and John Boli. Malden, MA and Oxford: Wiley

Bradford, Richard. *The Novel Now: Contemporary British Fiction*. Malden, MA and Oxford: Blackwell, 2007.

Brownell, Richard. *American Counterculture of the 1960s*. Detroit/ New York/ San Francisco/ New Haven, Conn./ Waterville, Maine/ London" Gale, 2011.

Lodge, David. *Changing Places: A Tale of Two Campuses*. London and New York: Penguin, 1975.

Roszak, Theodore. *The Making of a Counter Culture: Reflections on the Technocratic Society and Its Youthful Opposition.* Berkeley/ Los Angeles/ London: University of California Press, 1968.

Sitkoff, Harvard. *Postwar America: A Student's Companion*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2000.

Steger, Manfred. *Globalization: A Very Short Introduction*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2003.

HUMAN FOLLY AND THE ALIENS

Ion Popescu-Brădiceni
Prof. PhD., „Constantin Brâncuşi" University of Târgu-Jiu

Abstract:The story of Ion Creangă's "Prostia omenească" is a weird and extremely esoteric tale, although the playful ironic tone, the storyteller's joviality, the formal parody of the clichés of the fairy-tale, the ironic self-presentation introduces us, which will tell you in a fairy an esoteric fairy tale. Vladimir Streinu states that Ion Creangă was not "just a vagabond in any way", but a "story-teller" (Streinu, 1971, 103). "Baby in nappies" is not a child of any village and any family, but it is one upon which an imminent danger lurks: to have a piece of quarry salt fall onto one's head if a cat were to accidentally hit it. The child therefore has a life on which the relativity of things could act. As Einstein exclaims "in reality, there is no incompatibility between the principle of relativity and the law of the propagation of light." An irrefutable logical theory advocates rather for the simultaneous maintenance of these two laws.
A single condition must be given to the definition of simultaneity, namely to provide, in each real case, an empirical process for deciding whether or not the defined definition corresponds. The "married man" invented for each "human stupidity" such a process, which however has as a starting point an assumption of the two women (the two avant-to-date boots) or a hypothesis that you are free to adopt or not adopt it in order to arrive at a definition of simultaneity.
The "married man" (maybe even an avatar on the path of the metaphor of the road or in the world as a show of Einstein - nm) brings them out of a philosophical cognitive stalemate and the "bastard" with the oborok carrying the sun in the hut, and the rotor who could not take the whole carriage (built in) out of the house, the "married man" recommending "deconstructing" the machine, related to the key metaphor of the road; and the "cattle" who wanted to throw some nuts out of the tent in the hand (instead of resorting to ... the worshiper who had not been helpful to the one bringing the light to his dark home, so he belonged the nocturnal regime of the image, but converted into the diurnal by the protagonist of the "Story"); Finally, the "neghiobul" who wanted to climb the cow up the hawk to eat hay, advising him to take the hay from the snake with the kind of "unprepared" before trying to throw the walnuts in the bridge. The creature genius is, as you see, a decisive mad laugh and an overwhelming humour, though seemingly in the rules of a normal, peer-to-peer thinking (Creangă, 1993, 170-172).

Keywords: story, reality, imaginary world, causality chain, aliens

1. Drumul circular

E clar că legea lui Einstein coexistă cu legea permutării instrumentelor folosite, aparent, impropriu în nişte situaţii şi redistribuite spre a-şi îndeplini propriul rost (rostuire la Constantin Noica). „Omul însurat" dă sens exact enunţului simultaneităţii nu doar pentru patru evenimente şi pentru un număr de alte asemenea posibile evenimente, indiferent de locul pe care-l ocupă ele în raport cu sistemul de referinţă (aici, după cum explică George Munteanu, «drumul» (Munteanu, 212-213)). Astfel, pentru Creangă, Einstein este o proiecţie a lui însuşi în viitor. Teoria relativităţii unifică într-un singur principiu conservarea energiei şi principiul conservării masei (Einstein, 2008, 47).

George Munteanu remarcă, abil, nişte aspecte formidabile: „Omul însurat" pleacă să dea un sens anume lumii şi să-şi facă el însuşi o viziune presupunând nu doar coerenţa şi curgerea neîntreruptă a existenţei în anumite făgaşe, oricum în forme excluzând haosul, ci şi să asigure excelenţă deschisă comediei umane. Prin urmare metafora lumii ca spectacol – pe alocuri hilariant-absurd – se complementarizează cu metafora drumului (mitică, simbolică, virtual-posibilistă) ca-n Odiseea, Divina Comedie, ca în „epopeile" cu Don Quijote, Faust, Peer Gynt, Moby Dick, Sărmanul Dionis, sau ca-n capodopere precum Creanga de aur, Baltagul, Zodia Cancerului, Noaptea de decembrie, Micul Prinţ, Castelul. Dar cum drumul înseamnă cunoaştere, pentru Ion Creangă el înseamnă şi comprehensiune. „Omul însurat" ştie că drumul său trebuie, precum în „vremurile arhaice", să facă posibilă întoarcerea în sat, când îşi va da seama că nu duce nicăieri (putând fi drum fără întoarcere), ceea ce ar declanşa nu „râsu-plânsu" (lui Nichita Stănescu, 1990, 249) ci tragedia (Volkelt, 1978 / Munteanu, 1989 / Liiceanu, 1975) ca-n Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte (Ispirescu, 1966, 3-15) interpretabilă ca sentiment tragic al timpului (Alui Gheorghe, 2004). Bănuiesc că drumul eroului crengist e circular. În cerc, nu trebuie să te învrăjbeşti cu firea ci s-o urmezi… fireş. Pentru a te orienta cum se cuvine printre lucrurile şi întâmplările lumii, trebuie să te sileşti a-i descoperi fiecăruia măsura proprie şi-atunci imediat el din „prost" devine „deştept", din „deviant" devine „normal", din excentric devine… concentric (satul fiind centrum mundi – n.m.). Odată iniţiat, „omul superior", căci de el e vorba în „Poveste", în absolut, şi-a însuşit arhetipalul, mi(s)ticul, sacrul rol de «învăţător» şi totodată şi-a construit propriul bildungsroman satiric dar şi ezoteric totodată, o sinteză de tâlcuri ascunse, relatată cu voie bună, cu umor, cu ambiguitate, fecund, oximoronic, de „petrecere intelectuală, devenită reprezentabilă cinematografic" (Munteanu, 1976, 219-227) sau teatral.

2. Povestea trăznită

Mircea A. Diaconu subliniază gratuitatea umorului crengist, dar nu se poate rămâne la această coordonată, căci gratuitatea se transformă în ironie. Asta fiindcă umorul rezultă dintr-o «integrare» a omului în lume, iar ironia dintr-o «distanţare» faţă de ea (Diaconu, 2002, 111). Superioritatea lui Ion Creangă este aparenta lui «prostie», adică aparenta lui inferioritate, care se dovedeşte o reală superioritate când înălţimea lumii imaginare (virtual-posibile în multivers), o lume pe dos,este măsurată pe dimensiunea vieţii lui reale. Umorul – tragicul – sublimul şi absurdul se constituie într-o tetradă specifică lui Ion Creangă. Ca formă a comicului, alăturând la elementul ideal realitatea care îl anulează, umorul este o negaţie a sublimului, fiind mai potrivit cu proza decât cu poezia, şi mai potrivit cu proza în care povestitorul, ascuns sub masca prostiei, batjocoreşte ceea ce omul caută în imposibil. Dacă, totuşi, lucrurile n-or fi stând şi altfel!

„Povestea trăznită" a lui Creangă e devierea pură. E – cum ar fi de părere Freud – o „activitate fantasmatică" (Freud, 1980, 3-17). Şi tot el afirmă undeva că anormalul este un model pentru studiul normalului. Ceea ce în condiţii normale este insesizabil devine evident prin dereglarea mecanismului care astfel îşi arată piesele. Această „diferanţă" – deloc sociopată – e aceea a unui pedagog ambulant. Asta n-o afirm eu, slavă Domnului – ci Zoe Dumitrescu-Buşulenga ori Ion Pecie. Acesta din urmă sugerează că starea de alarmă este declanşată de gândirea unui subdezvoltat mintal. De fapt, mama copilului din scutece (s.m.) fie e o vizionară, (adică este avatarul zeiţei ce-i precede – n.m.) fie „temerea" ei este o efulguraţie a inconştientului. Este o anticipaţie „teoretică" care se sprijină pe credinţa că nu pot să existe fenomene psihice fără de sens. În cazul ei, nedumerirea/ revelaţia este înlocuită cu o formulă foarte precisă: „Mamă, mamă! Copilul meu are să moară!". De fapt, mama copilului are o „ficţiune" inaccesibilă altor persoane, iar tatăl (soţul) se duce în lume să-i facă rost de o

confirmare directă (cea indirectă, a familiei sale… feminine, fiind totuşi, pentru vulg, neverosimilă – n.m.). Fireşte, nu o obţine, dar pricepe că mama copilului avusese o „personanţă". Adică i se întâmplase un reflex din partea inconştientului cel adânc (cu un profil multidimensional). Categoric personanţa inconştientului e un fenomen statornic, care nu încetează nici o clipă de-a lungul duratei conştiinţei. Brusc, din inconştientul femeii, izbucneşte un gheizer sau o putere spărgătoare de sens ca a semințelor(s.m.) şi de o exuberantă, năvalnică, precum a larvelor sau a vieţii embrionare (Blaga, 1969, 29-32).

3. O altă vârstă a lumii

Ion Pecie se autosesizează de aducerea la limită, la absurd(s.m.), a acţiunilor, amintind de proza lui Swift. Al Piru o aseamănă cu basmul englezesc „The Three Sillies" („Cei trei proşti" din colecţia lui Joseph Jacobs). În fine, sunt de acord cu Ion Pecie că „Poveste / Prostia omenească" rămâne un text ce merită o atenţie specială, a cărui glocalizare ar fi riscantă / inutilă. Drobul de sare este oedipianul Sfinx ce stă să se prăbuşească de pe Stâncă. Gândul femeii constituie elementul lăuntric al naturii, care nu-şi are existenţă decât în conştiinţa umană. Oedip, Hegel şi Creangă marchează, în triadă, eliberarea spiritului. Judecata a priori a celor două femei produce o răsturnare în lanţul cauzalităţii. Închipuirea le face să sară din timpul cel real şi să trăiască în viitor cu anxietate crescândă. Nebunia subită a femeilor, panica lor iraţională – ar considera Mircea Eliade – este indicialitatea că în mamă şi fiică sălăşluieşte aceeaşi zeiţă, care-şi asigură astfel supravieţuirea în… eternitate. Funcţia bărbatului este de a restabili timpul real, căci întâmplarea rămâne neîntâmplată, dar, prin grija lui Ion Creangă, în curs de întâmplare/ intemplare (Popescu-Brădiceni, 2011, 55-57), întrucât pericolul planează în continuare asupra copilului. Ca atare, bărbatul „pleacă napristan în lume" (Pecie, 2001, 128-130) dar precum Socrate. Spre dezamăgirea şi spre nenorocul lui, se găseşte de fiecare dată mai înţelept decât alţii (sau mai prost ca ei?) dar – a nu se uita – după o rătăcire în nemarginile lumii pe dos. Ca atare, naratorul are un fel de admiraţie nedisimulată pentru drumeţ, iar noi, un plus de simpatie şi de înţelegere pentru „tonţi". Şcolarii, primii cititori şi destinatari ai acestui text, se vor fi amuzat pe scena aşa-zisei nerozii probată de oamenii maturi. Noi, cititorii adulţi, ne păstrăm (sau nu?!)/ ne regăsim atunci/ candoarea pierdută. Exploratorul nostru nu realizează că omul cu oborocul trăieşte într-o altă vârstă a lumii. El este un inocent, un poet. Însă, după Einstein şi Hawking, conferă materialitate luminii (corpuscul şi undă). „Atotştiutorul drumeţ" nu realizează, repet, că s-a produs o regresiune în timp, el este naratorul, şi eroul unei aventuri rarisime. A ieşit din timpul său, rătăcind bezmetic (cum zice Creangă, – n.m.) în copilăria lumii, unde minunile se înlănţuie imprevizibil. Astfel, rotarului nu îi… dispăruse perceperea lui „Afară" (Codrescu, 1995). Ion Pecie, moromeţian cum e, se întreabă dacă nărăvaşul car ar refuza să iasă afară din cauza îngustimii uşii. Ei, aş! Câtă vreme ne aflăm în Împărăţia Lumii pe dos, explicaţia „ştiinţifică" dată de către povestariul prea sigur pe sine nu ne poate mulţumi. Carul întreg nu poate fi înstrăinat din idee în realitate decât descompus piesă cu piesă, altfel spus după ce i se cunoaşte alcătuirea internă, formula… ezoterică. Ion Pecie se simte obligat să ne lămurească în plus. Meşteşugarul nu cunoaşte încă legi elementare ale fizicii, raportul dintre obiecte, mărimile… N-a aflat că nu toate corpurile sunt elastice sau plastice, nu cunoaşte succesiunea operaţiilor în timp. Toată încurcătura meşterului provine din inversarea momentelor aferente înjghebării unui car. Rezolvând din mers asemenea probleme, drumeţul îi aduce pe „tont", „nătărău", „dobitoc", „neghiob" în timpul prezent. Surpă rămânerile în alte ere, răspândeşte peste tot binefacerile civilizaţiei probând o indiscutabilă vocaţie pedagogică (sau o comică ratare a acesteia – n.m.). Sau, dimpotrivă, reala „prostie omenească" – a lui însuşi.

4. Copilul-zeu

Acu' să vedem ce-i cu drobul de sare. Latinescul „sal" are şi sensul figurativ de „glumă, împunsătură, luare în râs (salsus), cu conotaţie ironică". Homer numeşte sarea „divină"; ea era folosită şi în ritualurile sacrificiale expiative şi în timpul misterelor de purificare simbolică. Încă din perioada Romei antice, sugarilor li se punea sare pe buze, pentru a fi feriţi de pericole. Iisus îşi numeşte ucenicii „sarea pământului", iar teologul Hieronymus îl numeşte pe Hristos chiar sarea mântuitoare. În limbajul uzual al alchimiei, sarea reprezintă caracterul concret, palpabil. În alchimie, sarea („sal") este amintită şi în alte corelaţii simbolistice, de pildă ca „sare a înţelepciunii" (Biedermann, 2002, 378-380). Simbolul sării se aplică atât legii transmutărilor fizice, cât şi celei a transmutărilor morale şi spirituale (Chevalier, Gheerbrant, 1995, 190-191) întru noi poiotetes (calităţi – n.m.).

Eugen Simion ne relatează că la cinci ani Eugène Ionesco realizează condamnarea la anormalitate. El voise să se confeseze ci nu să fabuleze. Primul lui gând, când descoperă că între el şi lumea din afară există o gravă deosebire, este să depună mărturie despre această descoperire uluitoare. Să-şi scrie, adică, biografia sub formă de „biografeme" ca Emil Paraschivoiu (Popescu-Brădiceni, 2015, 427-431), bunăoară.

Practic, în voiajul său prin lume, călătorul nostru dă peste ce este de neconceput şi va povesti acasă, la femeile lui, ceea ce nu este de povestit. A cunoaşte înseamnă pentru dânsul că verbul începe unde se sfârşeşte posibilul, acceptabilul, verosimilul. Am putea spune că pentru eroul „Poveştii" profunzimea unei gândiri se judecă după numărul de relaţii imposibile pe care le asumă. Drama inteligenţei umane iese din ciocnirea cu absurdul (s.m.) care trăieşte în cea mai normală categorie. Toate acestea, Ion Creangă le sugerează în „teatrul" său, un scenariu iniţiatic. Plutarh îi atribuie lui Isis un episod însemnat din Istoria Demeterei, anume cel în care, ajungând la Eleusis sub înfăţişarea unei femei sărmane, este primită de regele Keleos ca doică a copilului său, pe care Zeiţa, voind să-l facă nemuritor, îl culcă noaptea pe vatra aprinsă; copilul devine din ce în ce mai frumos, începând să aibă o înfăţişare de zeu, dar mama, descoperindu-şi într-o noapte copilul în jăratic, începe să se lamenteze, fără a înţelege sensul acestui tratament magic, al cărui efect îl curmă astfel, readucând copilul în condiţia de muritor. E de remarcat că acest efect se produce mai cu seamă când simbolismul e mai mult sau mai puţin criptic şi ambiguu, înafară de cazul în care intenţia e profund parodistică, de exemplu în Ulysses al lui James Joyce (Paleologu, 1978, 109).

5. Terra stultorum

După cum se vede, realitatea întrece imaginaţia. Lumea se oferă ca virtualitate. Iar pustnicul lui Creangă este un om absurd(s.m.), un inocent uitat într-o lume absurdă. Cei patru antieroi pe care-i reconverteşte la normalitate sunt mai absurzi chiar decât omul lui Camus şi decât eroii lui Urmuz. Casa omului însurat este în centrul lumii şi aceasta îl face prizonier fără scăpare într-o lume fantastică. Terra stultorum este tărâm al demonilor şi al pierzaniei, aşa că drumeţul nu se mai miră de cele văzute. Îşi face cruce şi se întoarce. Terra stultorum deschide larg tema lumii pe dos, care este opera diavolului. Oricum, am recitit împreună povestea unui personaj, a încă unuia care nu are vocaţia călătoriei mistice, ca Iisus Hristos. Ion Creangă a ales să fie un învăţător ciufut şi pus pe glume, alterând încă o dată litera textului evanghelic pentru a-i contraface spiritul, într-o poveste despre faţa întunecată a lumii" (Pecie, 2018, 209-240).

6. Martorul imaginar

Cristian Livescu scoate de la naftalină un studiu al lui Cornel Regman despre biografia operei crengiste, apărut la editura Dacia în 1998, una de „ludic elaborat şi de esenţă barocă". Una ascunsă, incomodă prin conotaţii, căreia trebuie să-i înlăturăm răbdători stratul superficial al jovialităţii pentru a descoperi semnificaţii profunde, blocate în pitoresc ori în „nebunesc".

Într-o a doua ediţie din „Creangă şi Creanga de aur" (o monografie a lui Vasile Lovinescu – n.m.), Cristian Livescu recuperează un eseu „Lumea de pe lume" pe care mă încăpăţânez să-l integrez în lucrarea de faţă. De fapt, în „Prostia omenească" avem de-a face cu un ax, având la capătul superior un drob de sare, adică o piatră.

Dar totdeauna pietrele sfinte, betilele, cad din cer, de sus. La capătul inferior este copilul, reprezentat paradiziac al geniului uman. Verticala căderii este în realitate o Avatarana, pe care coboară avataric Logosul printre oameni, în acest caz căpşorul copilului ar fi înlocuit cu Piatra Filosofală.

Înlocuirea unui cap omenesc printr-unul de lemn, de piatră sau de fier se mai găseşte în folclor. Drobul de sare este sabia lui Damocles care, şi ea, este identică cu fulgerul spiritual, care poate oricând trăsni un om, dar îl poate transfigura ca pe Ilie. În „Tinereţe fără de tinereţe", eroul lui Mircea Eliade, Dominic Matei, este lovit de trăsnet în Noaptea de Înviere în creştetul capului, sub un semafor stradal din spatele unei biserici (Eliade, 1992, 164-250) şi brusc întinereşte şi rămâne aşa „pururea tânăr" vreo 30 de ani.

Şi eroii din „Fântâna Tinereţii" (Mihai Sadoveanu – n.m.) întineresc după ce se adapă din izvorul ascuns în Valea Frumoasă in illo tempore. Ba, lacomă, Glafira redevine puncă în faşă, ca prunculeţul din povestea lui Creangă, care, ca prozator, se dovedeşte a fi barthesian, ascunzând travaliul literar şi lăsând povestea să-şi urmeze drumul ei, sustrăgându-se timpului măsurat, iar pe personaj punându-l să se comporte ca un martor imaginar al unei lumi imaginare simultan paradiziacă şi infernală (Popescu-Brădiceni, 2018, 230).

Mostrele de „prostie" întâlnite pe drumul său sunt similitudini tangente cu transcendentul. Atunci de-abia întors acasă, ar putea face gestul eliberator de „inversare a Polilor", adică să ia piatra de deasupra capului copilului şi s-o aşeze dedesubtul lui. Că ar fi vorba de o restaurare primordială, o arată faptul că sarea are totdeauna un caracter „bazic", în fundul apelor, la suprafaţa lor, aspectul nominal al sării este giuvaierul din floarea de lotus, reprezentat de copil în albia sa. Aparent, omul sleieşte „prostia" prin „răsfoirea" ei. În realitate, răsfoieşte Cartea Vieţii, cu mesajele ei transcendente, care pentru lumea noastră par nişte nebunii. Dintre ele, povestea carului îşi găseşte corespondentul în „Dănilă Prepeleac" şi în „Povestea unui om leneş". Hermeneutul ce sunt o depistează ca având originea în Grecia antică platoniciană.

7. Prostul şi extratereştrii

Cum efortul hermeneutic al lui Vasile Lovinescu este extrem de original, recurg la a-l cita ca atare, ca „lecţie" probând virtuţi de „scenariu metadidactic şi transmetodic":

„Şi mergând el, văzu un om care ţinea un oboroc(s.m.) deşert cu gura spre soare şi-l băga repede în bordeiul lui. Voia să şi-l lumineze, ducând soarele în el. Mai întâi, acest bordei hermetic închis, fără nici o crăpătură, reprezintă însuşi *Athanorul*. Miracolul alchimic realizează soarele mineral într-un vas complet închis, adică tocmai ce încearcă aşa-zisul prost şi ce apare ca nebunie şi stupiditate în luna sublunară în care ne facem veacul. Bătrânii alchimişti ne spun că trebuie să transformăm lumina solară în soare lichid, dar aceasta este transportabilă tocmai cu un

oboroc! Ocluziunea vasului hermetic este condiţia *sine qua non* a lui *Magnus Opus.* Fisurarea lui este o catastrofă care nimiceşte procesul de transmutare. Este exact ceea ce face ţăranul nostru peregrin „deştept", când cu un topor sparge o gaură în bordei, pe unde intră soarele la toată lumea, soarele proştilor, distrugând astfel realizarea lui *Magnum Opus.*

Mai departe, un om făcuse un car în casă(s.m.) şi nu-l putea scoate pe uşă. Călătorul nostru, care era un filozof raţionalist, îl face pe rotar să-şi dezarticuleze analitic carul lui sintetic, scoţându-l afară în bucăţi componente. Este şi aceasta o soluţie care ar fi făcut bucuria lui Descartes. Un car ca toate carele, un bou ca toţi boii... dar, în snoavă, în inima casei, în altarul ei, în Intelect, se afla de fapt ideea de car, „Merkaba", căruţa de foc a lui Ilie Tesbiteanul sau buşteanul ielelor din basme. Prin magia albă, carul se putea subţia subtil prin horn, confundându-se cu prototipul său, Carul Mare... Şi fără această dezmembrare casa ar fi fost la capătul pământesc al lui „Axis Mundi", un sanctuar, un *temenos.*

Mai încolo, un alt „prost" încerca să ridice în pod, cu ţăpoiul, nişte nuci(s.m.). Vai, lucrul nu mai este posibil în lumea noastră; nu mai este posibil să nimereşti şi să împungi punctul central şi chintesenţial al unui lucru, chiar al unui atom şi să-l fixezi în „pod", adică *in Excelsis.* Dar simbolic şi sapienţial, lucrul este încă posibil, adică perfect real şi realizabil pe planul cauzal. Aceasta încerca „prostul" să realizeze, dar „deşteptul" îl împiedică să-l finalizeze.

În sfârşit, ultimul „prost" încearcă să-şi tragă cu funia vaca pe casă(s.m.), ca să pască fânul de pe acoperiş, în realitate în păşunile şi livezile cerului. Dacă reuşea, precum Harap-Alb cu gloaba lui costelivă, care zboară în cer, după ce a făcut o cură de jăratec, devenind un „un nu ştiu ce" miraculos, care vâsleşte prin cerul stelelor fixe – dacă „prostul" nostru reuşea să facă „gestul" său în modurile lui intelectuale, simbolice şi calitative, „vaca" ajungea la păşunile celor „şapte boi", *Septem Triones,* căruia îi zicem Carul Mare. Închizând cercul hermeneutic! Pentru prima oară.

Călătorul a sleit ciclul prostiei, aşa cum o înţelege lumea noastră. În fond a demitizat lumea; adică i-a tăiat rădăcinile cereşti cu un bun simţ mărginit, care este adevărata prostie. Se întoarce acasă şi nu se mai sinchiseşte de prostia femeilor, deoarece acelaşi bun simţ îi arată ca foarte improbabilă eventualitatea ca mâţa să împingă drobul de sare de pe poliţă, copilul găsindu-se tocmai în acel moment pe verticala care coboară din drob. Dar dacă ar fi ştiut să tâlcuiască semnele, ar fi coborât drobul pe podea, la capătul invers al axului, sau mai bine l-ar fi aşezat sub capul pruncului (ca element „bazic"), iar pruncul ar fi devenit astfel „Făt-Frumos născut din Piatră". Snoava *Prostia omenească* ar putea avea ca subtitlu „Ravagiile bunului simţ", iar plânsul femeilor ar reprezenta de fapt imposibilitatea dualităţii (erau două femei la sfârşitul ciclului - când Ion Creangă îşi scrie snoavele - de a realiza redresarea necesară).

Ce mult aş fi dat să văd figura acestui om rafinat şi complicat, sub aparenta lui ţărănie, până la limitele incredibilului, ce râs de Pan nepătruns îl înfiora interior, când scria în manualele lui didactice sau preda de pe catedră, copiilor, aceste învăţături ce ni se par locuri comune, mai greu de tâlcuit (din cauza aparentei lor mărunţimi) decât *Harap-Alb!*

Şi mă întreb: oare la cine s-a gândit autorul când a ales titlul snoavei sale *Prostia omenească:* la cei pe care părintele copilului i-a întâlnit, străduindu-se, în diferite moduri, să atingă perfecţiunea şi pe care nu i-a înţeles, sau chiar la tatăl pruncului?" De fapt, omul nostru însurat e cel prost iar ceilalţi „antieroi" sunt extratereştri. De aici încolo, „Prostia omenească" s-ar putea continua ca un S.F. gen Cristian Tudor Popescu, Mircea Cărtărescu, Mircea Liviu Goga, Silviu D.Popescu ş.a. (Lovinescu, 2017, 381-383)

8. Cei patru demiurgi şi, cu Gabriel Chifu, cinci

Tema carului urcă dinspre grecii antici spre noi, transmoderniştii de azi. «Óchéma» se tălmăceşte triadic: vehicul, car, corp astral. Acest «car» Vasile Lovinescu îl ratează. Eu, nu, căci conform platonismului târziu sufletul are un alt corp, sau ochema, cvasifizic, dobândit de obicei în cursul „coborârii prenatale din ceruri" (Kathodos, 2009, Plotin, Enn. IV, 3,15; Macrobius, In Somn. Scip. I, 12). Imediat se deduce că «omul cu carul» e un demiurgos care planează fiecare suflet pe câte o stea, „ca într-un car", înainte de a întrupa pe unele din ele pe pământ şi de a „depune" altele pe planete. Dar Platon îi lasă loc de-ntors lui Aristotel care va descrie pneuma ca fiind sediul sufletului nutritiv (threptike) şi senzitiv (aisthetike) şi ca având o compoziţie analoagă celei a aither-ului, care este elementul material al stelelor (De gen anim. 736b – 737a). Astfel, „vehiculul" sufletului este caracterizat de neoplatonicieni ca fiind un corp eteric (aitherodes) şi asemănător luminii (augoeides) (Iamblichos, De myst, III, 14; corpus luminosum şi siderum la Macrobius, In Somn. Scip. I, 12 şi II, 13) (Peters, 2007, 205-206).

«Omul cu oborocul», «omul cu carul», «omul cu ţăpoiul» şi «omul cu funia» par să reprezinte, desigur alegoric, cele patru cauze: ananche (necesitatea (Peters, 2007, 43)), episteme (cunoaştere teoretică, adevărată etc. – n.m.); noeton (inteligibil), proodos (înaintare, precizie) corelat cu hypostaseis şi cu epistrophe ((re)întoarcerea) şi cu trias (triadă, structură triadică).

Ciudaţii demiurgi (demiourgos = meşteşugar = creator) dau dovadă de dăinuire perpetuă, de daimonie, de desăvârşire (entelecheia), de devenire (ei lucrând obiecte ale activităţii productive genesis + techne), de deviere transaparentă (deci adâncă, arhetipală, motivată, ei concretizându-se în anarhetipuri) (Braga, 2002, 243-289), de diferenţă / diferanţă (Derrida, 1998, 375-292), diaphorică, de enthousiasmos (cei patru sunt posedaţi de zei, mantike – n.m.), de conservare de sine (ba şi de comprehensiune – n.m.).

Omului cu nucile i se explică de către „drumeţul / peregrinul nostru / nostrum" că „ţăpoiul e pentru paie şi fân, iar nu pentru nuci" (Creangă, 1968, 251). Prima problemă care se iţeşte, de sub „învăţătură" (adică phronesis = înţelepciune practică, fie ea şi nescrisă (agrapha dogmata)) este aceea a instrumentului potrivit (organon oikeion). A doua este cea a lui aisthesis bazată simultan pe asemănare (homoion) şi opoziţie (enantion). „Nucile" sunt formele (eidos-urile) transcendente, sunt „obiectele matematice" ce urmează a fi ca noţiuni unificate în înţelesul/ intelectul cosmic, sunt homoemerii (seminţe; aceste homoeiomereiai sunt stoicheia lui Anaxagora, scufundate la început într-un amestec precosmic, apoi separate prin intervenţia nous-ului, iniţiatorul mişcării de sistem; sunt infinit divizibile; să reţinem că „seminţele" poartă înăuntru lor propriile archai, ceea ce înseamnă că toate lucrurile câte sunt (sau vor fi) se află în aceste particule de bază). Prin substituţie cele patru corpuri canonice devin opt, apoi cele opt devine şaisprezece ş.a.m.d. Omul cu oborocul cară soarele (lumina) în bordei (întuneric) (sunt deci şase elemente dar pot fi opt dacă adăugăm toporul şi fereastra (spartă în zid – n.m.)). Toate cele patru stoicheia sunt silite de către demiurgii lor să-şi actualizeze potenţele prin kinesis. Faptul că fiecare element nu se găseşte în locul său natural derutează iniţial. Astfel «omul însurat» îşi duce uşurătatea gândirii pe o mişcare liniară de îndepărtare de un centru – casa lui proprie (ca adăpost al drobului de sare şi al zeului-copil – n.m.) –, care încetează însă atunci când subiectul ei ajunge în locul său natural; iar greutatea este contrariul ei, şi aparţine de drept şi de fapt celor „patru extratereştrii". Cel de-a cincilea element „aristotelic" este mişcarea circulară perfectă (Peters, 2007, 260-266). Cei patru demiurgi divini sunt desacralizaţi de «omul însurat şi prost» în meşteri / gospodari profani (Eliade, 1995, 11-19). Mirarea (thauma) ca motivare iniţială a filosofării lui Creangă – pe seama «omului însurat» – se transformă în miracole (practici miraculoase sesizate de cei „patru extratereştri"), nereceptate corect de către „călătorul nostru" ca „schimbări calitative (alloiosis)" în virtutea „sensului ascuns" (hyponoia).

Soarele (helios) are rolul său în teoria aristotelică a schimbării (fiind genesis, hégemonikón al universului, pneuma – n.m.). Omul cu ţăpoiul pare să-l reprezinte pe Creangă însuşi, căci „nucile" pot să fie literele, care ca şi atoma, nu au nici o semnificaţie proprie, dar prin manipularea ordinii (taxis) şi a poziţiei (thesis) lor, pot fi asamblate în agregate ce posedă diferite semnificaţii (vezi ţăpoi ca substitut al condeiului – n.m.). Astfel logosul va întruchipa în eon transmodern măsura schimbării… calitative.

Despre „marea parodie sau spiritualitate pe dos", René Guénon comentează spectaculos surprinzând „spaţiul calificat", „ura faţă de secret", „iluzia vieţii obişnuite", „fisurile Marelui Zid", „deviere şi subversiune", „sfârşitul unei lume şi începutul alteia" etc. Cât despre calitate şi cantitate, iată ce ne explică, conştiincios ca de obicei: „în orice caz, e vorba totdeauna aici de arhetipuri sau de principii esenţiale ale lucrurilor, care reprezintă ceea ce s-ar putea numi latura calitativă (s.m.) a manifestării". „Ura faţă de secret" o vom sesiza la „însurăţel": acesta „vulgarizează" excepţiile umane, ca să le pună la îndemâna tuturor, în virtutea „democraţiei" de dragul căreia să vrei să-ţi cobori cunoaşterea până la nivelul inteligenţelor inferioare, uniformizate, sacrificând calitatea în defavoarea cantităţii, or, se ştie, „uniformizarea postmodernă implică în mod necesar ura faţă de orice superioritate". Deşi intuind, poate, secretul celor patru „meşteri mari", „însurăţelul" nu-l poate suferi şi prin urmare îl „diseminează" ca să-l decodifice spre a-l submina ori retrimite în „uitarea" (căci doar anamnesisul lui Creangă îi readuce în nivel ezoteric – n.m.) cea de toate zilele (şi nopţile – n.m.). Dacă Ion Creangă, ori eu, metahermeneutul şi chiar transhermeneutul, ar (aş) încerca să-i explic(e) „călătorului" că privilegiile celor patru extratereştri au în realitate temeiul lor în însăşi natura fiinţelor, ar fi zadarnic, căci tocmai acest lucru îl neagă el cu încăpăţânare în „egalitarismul" său şi al vieţii celei obişnuite. Dar „iluzia vieţii obişnuite" (adică profane – n.m.) ori curente exclude orice caracter sacru ritual sau simbolic; împinge într-un domeniu „extraordinar", considerat ca excepţional, straniu şi neobişnuit, orice activitate.

„Povestea" lui Ion Creangă denunţă o răsturnare a ordinii normale, aşa cum e reprezentată de civilizaţiile integral tradiţionale, în care punctul de vedere profan nu există în nici un fel, şi această răsturnare nu poate ajunge în mod logic decât la ignorarea sau la negarea completă a „supraumanului". Dar modul de privire al «omului însurat» este în întregime fals, căci el provoacă degenerarea spaţiului sacru (singurul care este real, care există cu adevărat), opus restului spaţiului, profan, inform (Eliade, 1995, 21) care-l înconjoară. „Însurăţelul" îndepărtează ca „ireal" întregul domenial „suprauman"; reduce numai la modalitatea corporală tot ce este de ordin suprasensibil; reclamă proceduri mecanice de „bun-simţ" (numit şi simţ comun) la fel de mărginite (şi limitate) ca şi „viaţa obişnuită" la care cei patru „zei reîntrupaţi" într-un viitor oarecare, pe calea „drumeţului" nostru, sunt invitaţi să se integreze spre a nu se mai comporta „caraghios" şi „antiraţional" (ci dimpotrivă spre-a adera la „materialism şi pozitivism") (Guénon, 1995, in integrum).

Aproape surprins, continuu lectura cărţii unui mare prozator român contemporan, Gabriel Chifu, despre care am publicat un eseu într-o revistă craioveană (Popescu-Brădiceni, 2019, 18-19). Cartea a fost definită de Nicolae Manolescu „spirituală, profundă, originală, instructivă". Gabriel Chifu e un scriitor adevărat, de la care avem de învăţat o mulţime de lucruri, mai ales despre lumea sa năstruşnică şi despre (invers – n.m.) „năstruşnicia lumii" (Chifu, 2009, in integrum). Revin la ea, căci pare croită în haloul străluminos al „Poveştii" lui Ion Creangă, dar recitind-o de la coadă spre cap, adică de-a-ndoaselea.

Toposuri, motive şi mituri, simboluri, semne şi eikonuri (imagini ale fiinţei, ca de pildă aceea a tatălui, avocat provenit din proletariatul muncitor, posesor al unei biblioteci cu cărţi de

poveşti – n.m.) dau reflexe ale clipei de diamant pe momentul când te simţi infinit (cum se simţeau cei patru extratereşti crengişti, care avea tot-timpul din lume la dispoziţie ca să care lumina cu baniţa în bordei, să urce nucile cu ţăpoiul în pod ş.a.m.d.). Acestor patru inşi diferiţi, Gabriel Chifu se adaugă pe el însuşi. Citez: „Eu crescusem […] diferit, dintr-un aluat mai bun: eu am să zbor acolo unde el abia merge bâjbâind, socoteam eu prosteşte" (el fiind tatăl său, pe care-l iubea într-un fel aparte; nevoind să semene cu el – n.m.). Mai ales când într-o seară de toamnă este dedublat de o persoană invizibilă care, de grija „titularului prim", a îndreptat la propriu strada pentru el. Citez: „Ce putere are nevăzutul ăsta enervant, m-am mirat (s.m.) în gând, să-ndrepte strada asta plină de curbe aiuritoare". Cele patru „ciudate avatare de zei", Chifu le „alipeşte" pe „omul cu gâlma", un dublu monstruos al scriitorului, adică osânda creatorului, tiranică, înfricoşătoare, de nesuportat în ultimă instanţă.

Tema luminii e dominanta mitemică a întregii epopei cu „trena grea de poveşti", ele însele… luminiscente. Povestitor el însuşi, autorul lor se simte cauza acestui univers iluminat, se simte pământul din care totul rodeşte mistic. Iubita-i soţie „are consistenţa luminii" şi „pare o perdea de borangic, pe care razele lunii, tot trecând prin ea, au subţiat-o şi au topit-o până s-au făcut şi firele de borangic tot raze." (Chifu, 2009, 146). Ciclicitatea, ritualitatea istoriei, ba criminale ba kairotice cu un artist al cuvintelor, îl încurajează pe acesta să întoarcă spatele sistemului, ca şi Ion Creangă desigur în „Prostie omenească". Gabriel Chifu e mai direct, mai aspru, incriminator pe faţă. Citez: „întorc spatele oricărui sistem social, toate sunt întocmite rău, toate sunt făcut să te doboare, nu există instituţie, nu există forţă publică, nu există regulă colectivă, nu există ideologie care să te slujească cu adevărat…" (Chifu, 2009, 121). Poate toate acestea dimpreună să te sluţească.

Exact ca „omul cel însurat" prozatorul poet găseşte drumul de întoarcere acasă căci „o casă e ca o ţară, poţi călători prin ea fascinat, poţi să-i descoperi secrete şi poveşti. Căci însăşi cercetarea casei caselor e o plăcere aventuroasă, cunoaştere şi îmbogăţire, precum cititul ori hoinăreala prin ţinuturi noi." De pildă, Casa avocatului Popa are în casa lui de la marginea Calafatului o bibliotecă formidabilă (cu o ediţie ilustrată din „Don Quijote"). Cum tipul cu oborocul e un alchimist harnic, sisific, alchimistul chifuian are dorinţa să obţină aur pur din lumina solară. „Lumina, inspirată, cu litere febrile" îşi va scrie pe corpul autorului mesajul: un roman-fluviu, paradiziac. Calea îi va fi luminată tot timpul, căci lumina e vie, inundă cadrul, şi-i înlesneşte intrarea în încă o poveste cu „asemenea minuni" pe care şi Creangă le revelează noetonic şi stoichieionic (Peters, 2007, 260).

Există locuri unde cunoscătorii îşi umplu trupurile cu lumină, lucru care li se întâmplă şi celor patru tipi „aiuriţi" doar la vederea primă, nu şi la cea secundă sau la cea ascunsă (în dedesubtul semnelor „drumeţului" – n.m.), dar şi „însurăţelului proaspăt tată de fiu posibil a deveni zeu". Întors acasă, omul nostru se înnoieşte căci totuşi de-acum e altul: „Apoi drumeţul se întoarse acasă şi petrecu lângă ai săi, pe cari-i socoti mai cu duh decât pe cei ce văzuse în călătoria sa." (Creangă, 1968, 252). Finalmente, drumeţul lui Creangă pare „un specialist al călătoriilor în închipuire" şi imaginare, cum le identifică Gabriel Chifu, cel care, copil, se defecta din pricina luminii: „foarte grea şi vie, materială, ca de aur topit (ce) se aduna într-un fel de troiene, în grămezi plutitoare, în dune peste Dunăre şi în parcările de jos." Citez finalul de al fragmentul „Despre felul cum mă defectam în copilărie": „Îmi intrase în cap s-o strâng, s-o pun în găleată, s-o car acasă, în pivniţă…" (Chifu, 2009, 12).

Astfel am închis cercul hermeneutic (cu metamorfozele lui) pentru a doua oară cu speranţa că la această „şcoală grea a închipuirilor" câteva arhetipuri s-au văzut reînviate ca anarhetipuri şi ca eschatipuri.

Concluzii. Inteligenţa adevărată

Pe ultima sută de metri, un prieten, poetul George Drăghescu, mi-a dat să răsfoiesc „Familia" lui Ioan Moldovan de la Oradea, din martie 2019. Am tresărit dând peste articolul lui Traian Ştef „Prostia şi prostul. Întruchipări" (Ştef, 2019, 10-14). Acesta îl citează pe Andrei Pleşu care afirmă că cele mai mari prostii sunt cele care schimbă lumea, viaţa unei comunităţi, a unei planete; că nu există o mai proastă folosire a inteligenţei decât folosirea ei prudentă, garantată epistemologic, cuviincioasă. Inteligenţa adevărată îndrăzneşte şi riscă, dar fără alunecare în aroganţă şi temeritate vidă.

Prostul e serios, solemn, neludic, demn, inflexibil, pietrificat, ia toate lucrurile în serios. Şi fiindcă-i într-atât de serios, prostul e şi sfătos, are soluţii pentru orice problemă şi-i de-o suficienţă intelectuală glorioasă. Are idei fixe şi nu se îndoieşte de el însuşi şi îi place de el. Dintre factorii agravanţi ai prostiei, Andrei Pleşu menţionează consumerismul, gândirea pozitivă, corectitudinea politică, relativismul şi robia faţă de mass-media – în special televizorul, care întrerupe procesele gândirii – şi faţă de internet, ca sursă unică de cunoaştere şi informare (o scurtătură care încurajează impostura – n.m.).

„Cine este mai prost, atunci? Personajul lui Creangă care face carul în casă, cel care duce soarele cu oborocul în bordei, cel care vrea să suie vaca la fin ca să nu-l irosească prin manipulare, sau comodul din noi, cel care acceptă fără întrebare? Omul lui Creangă munceşte peste măsură în numele ideii lui, ca în transă, dar se trezeşte din acel vis şi acceptă realitatea, raţiunea celuilalt. O altfel de scurtătură i se propune, să facă loc luminii, printr-o spărtură, de exemplu, dar aceasta ţine de pragmatism şi adecvare la realitate, înlocuieşte munca sisifică sau pierderea altui bun care anulează valoarea lucrului celui nou. Aş zice că omul are în substanţa lui o mediocritate leneşă, adormită, sau o cădere ca un apostrof a raţiunii, a prezenţei inteligente, critice sau creative. Aceasta este prostia firească, consubstanţială firii noastre, pe care ne-o recunoaştem sau nu, dar cu care nu ne mîndrim şi n-o aruncăm pe umerii nimănui. Dar făcătorul de lucruri proaste, nefolositoare care duc la rău vede, privindu-se în oglindă, jilţul funcţiei, şi nu faţa sa reală şi corzile sau sforile care-l animă. Acesta este prostul folosit. Dincolo de el, ticălosul cinic. Aceştia ne fac să vorbim astăzi atîta despre prostie. Dar oare şcoala, aşa cum este ea întocmită astăzi, nu ne învaţă să ducem apa cu ciurul?" (Ştef, 2019, 14)

BIBLIOGRAPHY

- Ion Creangă: Opere; ediţie de Iorgu Iordan şi Elisabeta Brâncuş; cu două… prefeţe de Mircea Vulcănescu şi Zoe Dumitrescu-Buşulenga
- Vladimir Streinu: Ion Creangă; Editura Albatros, Bucureşti, 1971
- George Munteanu: Introducere în opera lui Ion Creangă; Ed. Minerva, Bucureşti, 1976
- Albert Einstein: Teoria relativităţii pe înţelesul tuturor; traducerea: Ilie Pârvu; Ed. Humanitas, Bucureşti, 2008
- Nichita Stănescu: Fiziologia poeziei; ediţie îngrijită de Alexandru Condeescu cu acordul autorului; Ed. Eminescu, Bucureşti, 1990
- Johannes Volkelt: Estetica tragicului; în româneşte de Emeric Deutsch, prefaţă de Alexandru Boboc; Ed. Univers, Bucureşti, 1978
- Romul Munteanu: Farsa tragică; Ed. Univers, Bucureşti, 1989

- Gabriel Liiceanu: Tragicul. O fenomenologie a limitei şi depăşirii; Ed. Univers, Bucureşti, 1975
- D.D.Roşca: Existenţa tragică; Fundaţia pentru literatură şi artă; Bucureşti, 1934
- Miguel de Unamuno: Despre sentimentul tragic al vieţii la oameni şi la popoare; traducere şi note de Constantin Moise; postfaţă de Dana Diaconu; Institutul European; Iaşi, 1995
- Lucian Blaga: Trilogia culturii (Orizont şi stil. Spaţiul mioritic. Geneza metaforei şi sensul culturii); cuv.în. de Dumitru Ghişe; Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1969
- Ion Popescu-Brădiceni: Cenaclul „Columna". Şcoala de Literatură de la Târgu-Jiu. Generaţia columnistă după cinci decenii; Editura CJCPCT Gorj, Târgu-Jiu, 1015
- Hans Bierdermann: Dicţionar de simboluri, traducerea: Dana Petrache; Ed. Saeculum I.O., Bucureşti, 2002
- Jean Chevalier, Alain Gheerbrant: Dicţionar de simboluri (volumul 3). P-Z; Ed. Artemis, Bucureşti, 1995
- Ivan Evseev: Dicţionar de simboluri; Editura VOX, Bucureşti, 2007
- Mircea A.Diaconu: Ion Creangă. Nonconformism şi gratuitate; Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2002
- Sigmund Freud: Scrieri despre literatură şi artă; Ed. Univers, Bucureşti, 1980
- Adrian Alui Gheorghe: Tinereţe fără bătrâneţe şi sentimentul tragic al timpului; Ed. Conta, Piatra Neamţ, 2004
- Andrei Codrescu: Dispariţia lui „Afară". Un manifest al evadării; traducerea de Ruxandra Vasilescu; prefaţă de Ioan Petru Culianu; Ed. Univers, Bucureşti, 1995
- Petre Ispirescu: Zîna zînelor; Ediţie îngrijită de Radu Albala; prefaţă de Corneliu Bărbulescu; Editura pentru Literatură; Bucureşti, 1966
- Ion Pecie: Phallusiada sau epopeea iconoclastă a lui Ion Creangă; cuvânt înainte, ediţie şi tabel cronologic de Cristian Livescu; Ed. Crigarux, Piatra-Neamţ, 2018
- Alexandru Paleologu: Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu; Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1978
- Ion Popescu-Brădiceni: Facerea şi corpul (II); Ed. Fundaţia Scrisul românesc, Craiova, 2011
- Ion Pecie: Meşterul Manole; Editura Viitorul Românesc, Bucureşti, 2001
- Mircea Eliade: Proza fantastică. IV. Les trois grâces; ediţie de Eugen Simion; Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1992
- Ion Popescu-Brădiceni: Reinventarea capodoperei. Schimbarea de paradigmă; Editura TipoMoldova, Iaşi, 2018
- Gheorghe Glodeanu: Fantasticul în proza lui Mircea Eliade; Editura Gutinul S.R.L., Baia Mare, 1993
- Cristian Livescu: Magiştri şi hermeneuţi. Prin ruinele canonului literar; Editura Timpul, Iaşi, 2007
- Vasile Lovinescu: Creangă şi Creanga de aur; Ed. Crigarux; ediţie adăugită, cu pagini inedite. Studiu introductiv, tabel cronologic, bibliografie de Cristian Livescu
- Cristian Tudor Popescu: Trigrama Shakespeare. Ficţiuni speculative; Ed. Corint, Bucureşti, 2005
- Mircea Cărtărescu: Enciclopedia zmeilor; Ed. Humanitas, Bucureşti, 2006
- Mircea Liviu Goga: A doua lună a pământului; Ed. Pavcon, Bucureşti, 2017
- Silviu D.Popescu: Dorinţa; Ed. Napoca-Star, Cluj, 2015

- Francis E.Peters: Termenii filosofiei greceşti; traducere de Dragan Stoianovici; Editura Humanitas, Bucureşti, 2007
- Corin Braga: De la arhetip la anarhetip; Editura Polirom, Iaşi, 2006
- Jacques Derrida: Scriitura şi Diferenţa; traducere de Bogdan Ghiu şi Dumitru Ţepeneag, prefaţă de Radu Toma; Editura Univers, Bucureşti, 1998
- Ion Creangă: Poveşti, povestiri; text stabilit de Iorgu Iordan şi Elisabeta Brîncuş; prefaţă de Eugenia Oprescu; Editura Tineretului, Bucureşti, 1998
- Mircea Eliade: Sacrul şi profanul; traducere de Brînduşa Prelipceanu; Editura Humanitas, Bucureşti, 1995
- René Guénon: Domnia cantităţii şi semnele vremurilor; traducere de Florin Mihăescu şi Dan Stanca; Editura Humanitas, Bucureşti, 1995
- Ion Popescu-Brădiceni: Fragmente din năstrușnica istoria a lumii de Gabriel Chifu trăită şi tot de el povestită; în „Constelaţii Diamantine”, anul X, nr.4(104), 2019
- Gabriel Chifu: Fragmente din năstrușnica istorie a lumii de Gabriel Chifu trăită şi tot de el povestită; Editura Ramuri, Craiova, 2009
- Traian Ştef: Prostia şi prostul. Întruchipări; în revista Familia, Oradea, seria V, anul 55(155), nr.3(640), martie, 2019

REFERENCES REGARDING BEHAVIORAL AND COMMUNICATION RULES IN THE WRITINGS OF TRANSYLVANIAN SCHOOL

Ioan Gherghel
Prof. PhD.,Technical University of Cluj-Napoca

Abstract:The urgent need for the national affirmation and the transmission among the Romanians of the knowledge disseminated at European level by the Age of Enlightenment determined an unprecedented activism in the Romanian culture by intellectuals involved in the cultural-national movement of the Transylvanian School. A less known representative of the Enlightenment in Transylvania was the theologian Vasile Gherghel of Ciocotiş, who published in 1819 in Vienna, the work "The Wordly Man", a manual containing rules of communication and behavior in society, as well as arguments about the importance of the cultivation and the promotion of the Romanian language as a condition for the recovery and affirmation of the identity in the inter-cultural dialogue of a multiethnic space, marked by strong cultural-political dominances. The uniqueness of the work is also given by the fact that it is the largest Romanian book with Latin spelling until then and the first work printed by someone from Maramureş.
Behavioral and communication rules translated, edited and interpreted by the author, thought as a step towards rising awareness of the importance of communication and orientation of young Romanians in accordance with the behavioral demands of time, are suggestive and extremely fresh for anyone who is concerned about the desiderata of the most appropriate communications and of personal fulfillment. These are subordinated to a capital virtue that young people must acquire: the correct writing and speaking of the Romanian language, its use before any other.

Keywords: transilvanian school, cultural identity, language cultivation, rules of communication, diserable behaviour.

Preocupați în principal de publicarea lucrărilor care să ateste romanitatea, unitatea și continuitatea istorică precum și latinitatea lingvistică a poporului român, reprezentanții Școlii Ardelene nu au ocolit însă teme de interes relaționate unor nevoi concrete de cunoaștere, instruire și educare, determinate de quasiabsența popularizării ideilor, principiilor și practicilor europene ale timpului în rândul românilor, a căror conectare la cultura și valorile europene a fost sistematic barată prin politicile de excludere națională cunoscute.

Complexitatea și amploarea curentului iluminist transilvănean, varietatea preocupărilor reprezentanților săi, mai proeminenți sau mai puțin cunoscuți, au făcut din Școala Ardeleană mișcarea cultural-națională și politic-identitară a cărei cercetare și valorificare se dovedește a fi încă insuficientă. Scrierile ardelenilor, rezultate dintr-o dorință evidentă de a contribui la luminarea nației, sunt marcate de impulsul puternic al patriotismului netrucat, de curaj și demnitate în dialogul inter-cultural al spațiului de interferențe multietnice în care se manifestă. Indiferent de tematică sau caracter (traduceri, prelucrări sau opere originale), este resimțită din plin nevoia unui bagaj lexical capabil să transmită în limba română a timpului înțelesurile cuprinse în lucrări, motiv ce a obligat la împrumut, imaginație și creativitate, determinând

apariția unui lexic și a unei sintaxe care pendulează între tradiție și influența culturală a limbilor de circulație ale vremii.

Pe aceste coordonate de filiație, ton și tematică se înscrie una din lucrările de excepție ale mișcării culturale ardelene (*Omul de lume/ seu Sontice Regule Cuvientiei, gratiei, mai alesului modu a vietiei, și a adeverateloru blândetie spre întribuintiarea tenerimei Romanesci, Acum Ăntea pe linba Daco-Romanâ tradusu și adausu)* căreia i-a fost acordată o anumită atenție sau alocate perspective de cercetare de către istorici, critici literari și lingviști, niciodată exhaustive, limitările exploratorii fiind însă de înțeles, așa cum nici studiul de față nu ambiționează epuizarea subiectului. Autorul volumului publicat la Viena în anul 1819, este teologul Vasil(i)e Gherghel(i) de Ciocotiș, în ortografie proprie, *Vasilie Gergely de Csokotis,* născut în Baia Mare la 27 februarie 1794 și decedat în Oradea la 9 februarie 1846 (Hossu, 2011, 304) unde a încheiat, în postura de asesor al Scaunului Consistorial al Eparhiei Greco-Catolice de Oradea Mare, o carieră teologică și culturală mult prea scurtă pentru înălțimea și rostul preocupărilor sale. Adausul *"de Ciocotiș"* din compunerea numelui ilustrului cărturar, reprezintă, în mod evident, semnul dorinței acestuia de a duce prin timp și a-i fi recunoscută descendența nobiliară din familia cu același nume. Se cunoaște că principii ardeleni au acordat, în secolele XVI-XVII, titluri nobiliare multor familii românești ("*olah nemes"*) de pe cuprinsul Cetății de Piatră sau Ținutului Chioarului, unde se află și localitatea Ciocotiș, recunoscându-li-se prin acestea faptele de arme și serviciul credincios în slujba apărării Principatului. În rândul familiilor chiorene deținătoare de blazon nobiliar regăsim și familia *Gherghel(i) deCiocotiș*, înnobilată pe seama localității cu același nume; "la 17 septembrie 1667 a fost dăruit cu *nobilitate adevărată și o casă scutită de contribuții,* **Ioan Gherghel(i)** (Grigore) zis "Gherghe" **din Ciocotiș"** (Hossu, 2011, 138).

Vasile Gherghel de Ciocotiș (vom opta în continuare pentru transcrierea numelui în forma sa actuală), și-a început misiunea pastoral-culturală, după absolvirea Teologiei la Viena, în localitatea sătmăreană Andrid, unde a slujit în perioada 1821-1834. Urmare a eforturilor depuse de episcopul Samuil Vulcan, în 1824 parohia Andrid trece împreună cu alte 71 unități bisericești din subordonarea Episcopiei de Muncaci în cea a Episcopiei greco-catolice de Oradea (cf. Câmpean, 2011, 11). Nu excludem activismul lui Vasile Gherghel de Ciocotiș pentru luarea unei asemenea decizii, dacă ținem cont de polemica purtată de acesta în paginile lucrării sus-menționate, cu rutenii, acuzându-i pe învățații lor de defăimarea românilor și a limbii acestora. "Se poate descifra că Vasilie Ghergheli de Ciocotiș nu s-a simțit confortabil sub ascultarea ierarhiei rutene" (Hossu, 2011, 303), un motiv în plus constituindu-l și practica bisericească în limba slavonă pe care bisericile rutene continuau să o mențină și împotriva căreia iluministul român a scris cu multă convingere.

Faptul că unul dintre cele șase vicearhidiaconate ale Episcopiei Oradiei își avea reședința la Andrid este relevant cu privire la poziția onorabilă pe care cărturarul ardelean o deținea în cadrul acesteia (cf. Câmpean, 2011, 12). Așa se explică și faptul că în 1825, preotul Vasile Gherghel de Ciocotiș reușește finalizarea construcției bisericii de zid românești din Andrid, cu hramul "Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril", una din primele construcții de acest fel din nord-vestul României, în care se oficiază și astăzi.

Inspirați fiind de atribuirea apartenenței la spațiul maramureșean a teologului Vasile Gherghel, de către Nicolae Iorga, în textul generos pe care i-l dedică în "Istoria literaturii românești", majoritatea autorilor îl consideră pe autorul "*Omului de lume*" ca aparținând acestui areal (Al. Piru, Dumitru Popovici, Șerban Cioculescu ș.a). Trebuie să menționăm că Nicolae Iorga considera Maramureșul întregul ținut aflat la nord de râul Someș. Nu e mai puțin adevărat

că atât locul nașterii lui Vasile Gherghel cât și cel al originii familiei sale (Baia Mare, respectiv Ciocotiș) se află pe teritoriul actualului județ Maramureș.

Revenind la lucrarea în discuție și la prima exegeză asupra acesteia, a lui Nicolae Iorga, care a fost până nu demult și cea mai amplă și din care s-au inspirat mai mult sau mai puțin studiile altor autori, vom arăta că dincolo de *îndreptarul de comportament și comunicare* pe care îl propune Vasile Gherghel tinerimii românești a începutului de secol XIX, unicitatea lucrării este dată, pe de o parte, de contribuția personală a acestuia la stabilirea de reguli ortografice ale limbii române, de înălțimea ideilor privind nevoia acută a emanciparii cultural-naționale într-un spațiu politic vast și extrem de eterogen, caracterizat de competiție și conflict cultural de natură a amenința identitatea popoarelor care își întârzie ieșirea la lumina cunoașterii, iar pe de altă parte, de aspectele, deloc de neglijat, că ”**e singura lucrare tipărită până la 1821 de un maramureșean (...), e cea mai întinsă carte românească apărută până la acea dată cu caractere latine și singura lucrare de acest fel care să nu fie o gramatică sau o operă scolastică**” (Iorga, 1933, 270, s.n. I.G.). Nu este astfel de mirare că în capitolul alocat *Școlii de renovație a istoricilor ardeleni* din ”Istoria literaturii românești”, Iorga îi dedică scriitorului maramureșean cel mai mare număr de pagini, după cele referitoare la Samuil Micu Clain, Gheorghe Șincai și Petru Maior, considerând că ”prelucrarea lui Ghergheli de Ciocotiș are atâtea lucruri întipărite de noul spirit al școlii ardelene, e așa de impregnată de dânsul, exprimă părerile despre origini cu atâta entuziasm, încât nu i se poate da analiza altundeva mai bine decât aici” (Iorga, 1933, 270).

În ceea ce privește capitolele cărții care privesc normele de conduită și comunicare pe care tinerii trebuie să le cunoască pentru a se face plăcuți în societate și a putea accede în mediile din care își pot servi mai bine nația, acestea sunt prelucrate după o lucrare a profesorului german Gottfried Immanuel Wenzel, și anume ”*Der Mann von Welt oder Grundsatzen und Regeln des Anstandes der Grazie, der feinen Lebensart und der wahren Hoflichkeit”,* potrivit constatărilor lui Șerban Cioculescu (1973, 46), care îl contrazice astfel pe Al. Piru, acesta considerând în *Literatura română premodernă* (Editura pentruliteratură, 1964*)* că ”izvorul cărții lui V. Gergely de Csokotis (...) este cartea baronului Adolf Knigge, *Uber den Umgang mit Menschen*” (Cioculescu, 1973, 46). Este de menționat că Șerban Cioculescu a colaționat cu multă scrupulozitate cartea lu G.I. Wenzel și volumul lui Gherghel de Ciocotiș, identificând structura identică a acestora în majoritatea capitolelor. Originalitatea contribuției cărturarului român este evidențiată de abordările personale pe care le are în cadrul fiecărui capitol dar mai cu seamă de ideile, observațiile și îndemnurile din capitolul VI, *Cultura limbei și a graiului, ”*unde se ridică apostolicește, să-și mustre copios și să-și îndrepte nația pe căile cele drepte ale dragostei de limbă și de țară” (Cioculescu, 1973, 47). Pe întreg parcursul lucrării transpare de altfel îngrijorarea autorului față de o realitate pe care o exprima mai critic și mai categoric Gheorghe Șincai, anume tendința multor nobili români de a-și abandona limba și a-și refuza originea pentru a accede cu mai mare ușurință în dregătorii. Deși nu s-ar părea, spune Șincai, sunt ”mai mulți neameși sau boeari de Romîni decît de unguri” (”*Calendariul*”, 1807, p. 92, apud. Iorga, 1933, 234), dar duritatea la adresa românilor era mai evidentă în rândul celor care ”se lăpădase de neamul, legea și credința Romînilor, din carii era prăsiți, numai ca să-și poată tăgădui neamul și să se arate a fi de neamul unguresc” (”Calendariul”, p. 214, apud. Iorga, 1933, 235). Gherghel de Ciocotiș este îngrijorat de dezinteresul pentru menținerea legăturilor etnice a multor conaționali și acuză lipsa preocupării pentru vorbirea limbii române, acestea conducând la abandonarea graduală a însăși identității. Pentru ca românii să progreseze în nația lor, trebuie ca mai întâi să-și cultive limba. Așa cum sunt ”*urgisiți de părinteștile bunele datine, carii se lapădă de către*

Romîni și de toată nația", la fel sunt români care "*mai bucuroși sînt a învăța pe fiii săi a grăi în limbi străine, iară a maică-sa o zdrumică cum pot"* (Gergely de Csokotis, 1819, 71, apud. Iorga, 1933, 271).

Similar, Dumitru Popovici (*La litérature roumaine a L'Époque des lumières*), observă, în rândurile dedicate scriitorului maramureșean, că "dacă există o slăbiciune a compatrioților săi, pe care Gherghel de Ciocotiș o cunoaște bine și pe care o critică, aceasta este ușurința cu care aceștia și-au abandonat limba lor maternă pentru a adopta alte limbi, străine. El admite totuși folosirea într-o anumită măsură a latinei, italienei sau francezei: acestea sunt surorile românei, mai exact a «romanei vechi devenită latina din care au descins italiana, franceza și spaniola». Dincolo de «bunele maniere», asupra lui Gherghel de Ciocotiș se întinde umbra lui Petru Maior. Acesta pare să-i fi insuflat respingerea împrumuturilor: pentru îmbogățirea vocabularului limbii literare, trebuie recurs la elementele latine din diverse regiuni unde se vorbește româna, iar în situația în care nu se pot satisface toate necesitățile, ar trebui să se apeleze la latină, italiană, franceză și spaniolă" (Popovici, 1945, 275). Este evidentă preocuparea iluministului ardelean, pe linie latinistă, de consolidare a unui corp lingvistic care să rămână conservat în matca romanității, aceasta reprezentând chezășia originii nobile a românilor și punct de plecare în negocierea unor drepturi politice. Majoritatea scrierilor primei generații a Școlii Ardelene trebuie înțelese ca raportate la acest scop final. Una din marile îngrijorări a intelectualilor transilvăneni ai timpului era ca asaltul asupra propriei lor limbi, fie prin interzicerea acesteia în treburile publice, fie prin receptarea cunoștințelor vremii pe filiere lingvistice străine, la care se mai adăuga infuzia de slavisme și maghiarisme, să nu conducă în timp la compromiterea fondului lexical de origine latină a limbii române.

Cea mai recentă și mai aplicată cercetare realizată până în prezent asupra cărții *Omul de lume,* aparține universitarului clujean Maria Aldea (2015) care realizează o excelentă prezentare și descriere a "regulilor vorbirii" tălmăcite și comentate de Vasile Gherghel de Ciocotiș, reguli care nu sunt nimic altceva decât norme de comunicare valabil a fi urmate, atunci ca și acum, de către oricine își propune exigențe rezonabile în materia discursului și a conversației.

Primele zece capitole ale lucrării scriitorului maramureșean, încadrate secțiunii întâi, tratează aspecte care țin preponderent de regulile unei bune comunicări în societate, "cultura feței și a căutăturii" (atenția ce trebuie acordată limbajului gestual și mimicii), "omenia și grația", "despre complimente", ca elemente care cadrează și însoțesc comunicarea, adică ceea ce numim astăzi aspectul relațional al comunicării sau funcția fatică a acesteia, "cultura linbei și a graiului", sau regulile cărora trebuie să li se subordoneze atât limbajul scris cât și cel oral; acesta este de altfel capitolul cel mai relevant al lucrării, care identifică principalele reguli generale ce trebuie însușite și aplicate în comunicare.

Secțiunea a doua, care conține șase capitole, privește normele de comportament ce trebuie să însoțească momentele ritualice ale zilei sau împrejurări sociale particulare "«la gustare de diminetia», la prânz, în societate, în vizite, în interacțiunea cu superiorii, dar și cu «partea femeiască»" (Aldea, 2015, 173).

Observațiile și recomandările asupra cărora insistă Gherghel de Ciocotiș sunt raportate frecvent la felul în care scriu, se comportă și evoluează alte nații dintre cele între care românilor ardeleni le-a fost dat să trăiască, apreciind cu onestitate meritele acestora, dar indicând totodată, cu accente critice deplin justificate, modul nedrept în care sunt tratați românii și limba lor de către cei care nu le agreează eforturile de ieșire din "*intunerecul nescientii*". Genul acesta de abordare este pe deplin înțeles și explicat de Nicolae Iorga, atunci când, concluzionând cu privire la absența din rândul creațiilor eruditilor ardeleni ai vremii a unor opere literare superioare,

”niciun poet, niciun istoric, niciun povestitor, numai filologi și erudiți; nici o evanghelie a inimii în forma poesiei, ci dicționare, disertații, tratate științifice, cărți de școală (...), numai cultură și politică iar literatură - în sensul superior al cuvântului - de loc (...), tot pentru cap nimic pentru inimă” (Iorga, 1933, 274), observă că așa se întâmplă în cazul culturilor făcute în primul rând pentru *onoarea unui neam* și apoi pentru nevoile lui, culturile care sunt nevoite să fie mai mult un *steag de luptă* decât o temelie de viață.

Revenind la eforturile lui Vasile Gherghel de Ciocotiș menite a le oferi tinerilor români un cod de comportament și comunicare care să le asigure succesul în societate, de a argumenta nevoia presantă a cultivării limbii naționale ori a tranșa disputele legate de originea și denumirea legitimă a românilor, remarcăm câteva atribute ale stilului, raportabile naturii specifice a referințelor, riguros și concentrat, concesiv și polemic, dar și aspru ori cu umor atunci când situația o permite sau o impune: ”*au nu e cunoscut, începând din Banat până la muntele Hemu, și de cel mai mic copil a nației noastre, de ce sămințe să fie? Când el pururе de la începutul sutei a doua a răscumpărării lumii până în zioa de astăzi nu altmintrelea fără numai romîn s-au numit? Zi-i lui «valah»! Nu va ști că bou au vacă vrei să-i spui”* (Gherghel de Ciocotiș, 1819, 74).

În cazul principalelor reguli ale vorbirii, descoperim pe lângă concizia și claritatea enunțării, perenitatea acestora, ele regăsindu-și locul în orice pragmatică actuală a comunicării: 1. ”**vorbeascâ omu acuratu gramaticesce**”; 2. ”**nuse intribuintiesè cu vorbe strâine, unde au alesale”; 3. ”quandu vorbesce quineva cu altu, lese tóte cuvintele quele ingômfate, indoite și greu la înțelesu**” (Gherghel de Ciocotiș, 1819, 70, 72, 88). Autorul prezintă în dreptul fiecărei reguli motivația și scopurile pentru care este importantă respectarea ei, după cum descrie elementele de context socio-cultural și național care impun performarea regulilor de către tinerii care doresc să se manifeste cu succes în societate. Prima regulă ne amintește că orice pedagogie a comunicării începe cu principiul corectei așezări sintactice a semnelor, indiferent de câmpul semiotic în care se comunică, vorbirii sau oralității revenindu-i, ca și limbajului scris, obligația subordonării regulilor de bază ale gramaticii. A doua și a treia regulă sunt emblematice pentru felul în care discursul trebuie conceput și îndreptat spre audiență, când resursele propriei limbi sunt arhisuficiente pentru a exprima conținturile vizate sau când claritatea și simplitatea mesajului este condiție a receptării. Evident că regula transmisă de iluministulul ardelean privitoare la nevoia de *a utiliza cuvintele propriei limbi, acolo unde acestea sunt apte să exprime înțelesurile ce trebuie comunicate*, este consecința preocupării pentru valorificarea potențialului de semnificare a limbii române, creșterea uzului acesteia și prevenirea invadării ei de lexicuri alogene sau termeni de împrumut circumstanțial, preocupare reprezentând la acea vreme o abordare vitală pentru obiectivul esențial al afirmării și menținerii identității prin performare lingvistică.

Această condiție a supraviețuirii oricărei limbi naționale este la fel de actuală și astăzi când globalizarea, superficialitatea actanților comunicării sau tendința infantilă a epatării sunt mijloacele introducerii tot mai agresive în vocabular a unor termeni induși artificial, fie de limbajul politic, fie de cel corporatist sau al rețelelor sociale. În sfârșit, ancorarea discursului de tip conversațional sau public în termeni inteligibili pentru participanții la o situație de comunicare este corelativă atributelor de claritate și rigoare care trebuie să însoțească orice comunicare.

Problema adaptării conversației sau discursului (structura și limbajul în care acestea sunt concepute), nu este o problemă atât de simplă pe cât pare, mai ales când comunicarea interpersonală este asimetrică sau audiența este eterogenă. Totuși, respectarea unor reguli

elementare, cum sunt evitarea expresiilor, citatelor în alte limbi decât cea a comunicării (ca semn al emfazei), neutilizarea termenilor polisemantici, de specialitate sau cu circulație restrânsă, reprezintă elemente care pot garanta un bun transfer al semnificațiilor dorite.

Cărturarul ardelean enunța aceste reguli, în limbajul epocii, firește, surprinzând ”tare comunicaționale” de care omul ca ființă care comunică nu a reușit nici astăzi să se debaraseze. Ba dimpotrivă, suficienți actori publici, în principal din categoria celor obsedați de publicitate și autoreferențialitate, formați în ”ideologia comunicațională” a formei fără fond, trăiesc cu impresia că împopoțonarea discursivă poate substitui conținutul ideatic.

Întoarcerea la simplitatea și claritatea vorbirii, la proprietatea termenilor și utilizarea lor corectă pentru exprimarea ideilor și sentimentelor, la normele de comportament discursiv și ritualic clasice, inspirate de corpul de învățături alimentate de doctrina creștină. Iată condițiile împlinirii ”omului de lume”, adică a omului ca ființă socială sau a omului care comunică, pe care le propune Vasile Gherghel de Ciocotiș tinerimii române acum două sute de ani. Acest ”Îndreptar” de comportament și comunicare este, după cum sintetizează Maria Aldea, ”un instrument ce poate fi înscris indiscutabil în seria manualelor a căror finalitate era, dincolo de cultivarea limbii, educarea individului pentru a ajunge la plinătatea ființării sale (Aldea, 2015, 177).

Sarcina sau datoria autorilor care au extras fragmente din această lucrare de referință a Școlii Ardelene pentru a face cunoscut un spirit și un luptător pentru limbă și neam, a instituțiilor care sub varii forme și denumiri gestionează patrimoniul cultural național, de a se ocupa de reeditarea volumului apărut la Viena în 1819, nu a fost încă îndeplinită. Salvarea de la neuitare a faptelor culturale a nobililor noștri înaintași trebuie să primească grija binemeritată.

BIBLIOGRAPHY

1. Aldea, M., ”«Regulile vorbirii», în tălmăcirea lui Vasilie Gergely de Csokotis”, în www.diacronia.ro/ro/indexing/details/V1672pdf, 2015.
2. Câmpean, V., ”Basilius Gergely de Ciocotiș, un cărturar din Andridul secolului XIX”, în Citadela, Satu Mare, an V, nr. 5-8, 2011.
3. Cioculescu, Ș., ”Un izvor literar necunoscut” în Itinerar critic, Editura Eminescu, București, 1973.
4. Gergely de Csokotis, V., ”Omul de lume”, Viena, 1819.
5. Hossu, V., ”Vasile Ghergheli de Ciocotiș - Arta de a trăi național”, în Elita Chioarului, Editura Napoca Star, 2011.
6. Mitu, S., ”Geneza identității naționale la românii ardeleni”, Editura Humanitas, București, 1997.
7. Iorga, N., ”Istoria literaturii românești”, Editura Fundației ”Regele Ferdinand”, București, 1933.
8. Popovici, D., ”La littérature roumaine a L´Époque des Lumières”, Centrul de studii și cercetări privitoare la Transilvania – Sibiu, 1945.
9. Neș, T., ”A doua carte despre oameni din Bihor”, Comitetul pentru cultură și educație socialistă al județului Bihor, 1979.

ROMULUS GUGA. REALISM AND PARABLE

Iulian Boldea
Prof., PhD, UMFST Târgu Mureş

Abstract: An authentic creator, whose texts are born from an acute experience of a convulsive reality, Romulus Guga has all the qualities of a complex and complete creator, through the very wide range of his cultural and literary preoccupations (poetry, prose, theater, essay, literary or plastic chronicle, etc.). The literary criticism found the proponent's inclination towards parabolic reflection or the cultivation of the major symbols of the human, the conflicts of Guga's novels being in essence dramatic confrontations of characters with their own limits or with limits imposed by an alienating historical context.

Keywords: experience, parabolic reflection, symbols, confrontation, characters.

Romulus Guga a fost o figură importantă a culturii şi literaturii tîrgumureşene postbelice. Poet, prozator şi dramaturg de certă valoare şi anvergură naţională, a fost o conştiinţă literară şi morală pregnantă a epocii. *Bărci părăsite* (1968), *Totem* (1970) şi *Poezii* (1986) sunt volume de versuri ce se disting prin valorificarea unei tradiţii expresioniste de influenţă blagiană, într-o expresie lirică austeră, de notaţie şi autenticitate ce „oferă imaginea unei conştiinţe chinuite de eternele întrebări în faţa universului interior şi al unui cosmos deteriorat" (Marian Popa). Poezia lui Romulus Guga îmbină fixarea emoţiei evanescente şi autoreflexivitatea, tensiunea confruntării dintre eu şi lume regăsindu-se în versuri sobre, nete, limpezi, cu sensuri aparente şi reflexe referenţiale.

Proza lui Romulus Guga, materializată în *Nebunul şi floarea* (1970), *Viaţa postmortem* (1972), *Sărbători fericite* (1973), *Adio, Arizona* (1974) sau *Paradisul pentru o mie de ani* (1974) se situează la intersecţia dintre observaţia realistă şi desenul alegoric sau parabolic, conflictele fiind schiţate într-un spaţiu claustrant nelipsit de striaţiile autoscopiei. În *Nebunul şi floarea*, romanul cel mai important al lui Romulus Guga, notaţiile cu amprentă fiziologică au menirea de a amplifica metafora bolii, percepută, rând pe rând, ca expiere, demistificare şi eliberare de contingent („Totul era să fii cinstit cu tine însuţi. Şi în clipa aceea am înţeles că trăiesc, că s-ar putea să fie altfel şi să nu mai fiu niciodată, niciodată"). Valoarea morală supremă, definitorie pentru fiinţa umană este, pentru scriitor, viaţa, destinul cu valenţele sale ontologice şi etice, un destin asumat cu luciditate şi responsabilitate.

Demnă de interes este, în multe privinţe, şi dramaturgia lui Romulus Guga, reunită în volumul *Evul mediu întâmplător* (1984). *Speranţa nu moare în zori* e o piesă de atmosferă, cu eroi conturaţi cu acuitate şi eficienţă caracterologică. Piesele cele mai semnificative pentru formula dramaturgică a lui Romulus Guga sunt *Evul mediu întâmplător* şi *Amurgul burghez*, piese cu densitate dramatică şi consistenţă a tipurilor umane, ce se disting prin alternanţa dialogului şi a monologului, dar şi prin percepţia autentică asupra lumii, prin veridicitatea viziunii, niciodată ternă, ci, dimpotrivă, dinamică, singulară, de incontestabilă autenticitate.

Nu trebuie, desigur, neglijat, în schiţarea unui portret al lui Romulus Guga, nici rolul relevant, de arhitect cultural pe care l-a jucat scriitorul. Romulus Guga a fost, din această

perspectivă, un susţinător devotat al valorii literare autentice, sprijinind numeroase tinere talente din această zonă geografică, ce s-au manifestat şi dezvoltat în ambianţa propice a revistei târgumureşene. Afirmat ca poet, prozator şi dramaturg, Romulus Guga a jucat un rol esenţial în edificarea şi afirmarea seriei noi a revistei „Vatra", una dintre revistele culturale cele mai reputate de după 1944. De altfel, deloc întâmplător, în necrologul publicat în „Vatra" (nr. 10, 1983), semnat *Redacţia revistei Vatra*, se arată că „prin dispariția prematură a lui Romulus Guga, literatura română contemporană a pierdut una dintre personalitățile de seamă, un scriitor cu o operă de poet, romancier și dramaturg, a cărei valoare și originalitate a fost unanim recunoscută". Pe de altă parte, într-un text intitulat *Călătorie în memorie*, scriitorul sublinia solidaritatea dintre trecut și prezent, continuitatea de idee, faptă și simbol dintre ceea ce a fost și ceea ce este, dintre tradiţie şi modernitate: „ori de câte ori mă gândesc la trecut, înseamnă că mă gândesc la viitor (…). Trăiesc în prezent și câteodată mă cutremur că fiecare clipă, fiecare fum de țigară, fiecare lacrimă, fiecare zâmbet se despart de mine și pornesc o lungă călătorie în memorie, se duc și se așează în bogăția cuiva pe care-l invidiez". În acelaşi timp, adevărul, libertatea, frumosul reprezintă, pentru Romulus Guga, elemente constitutive ale identităţii eului cu sine şi cu alţii, cu timpul în care trăieşte şi cu propria sa operă, alimentată de trăiri, imagini, responsabilităţi diverse: „Calea libertății e una. Calea adevărului e aceeași. Scriitorul, artistul cel adevărat este suma amândurora". Poemele lui Romulus Guga își regăsesc, astfel, energia și dinamismul prin recuperarea detaliilor intime ale unei memorii atente la contururile lumii şi la avatarurile afectivităţii, astfel încât oglinda devine, pentru poet, o „promisiune fictivă", într-un timp „menit risipei și visului" („Acest timp e menit risipei și visului?/ La ce să mă văd în oglinzi,/ Cu această promisiune fictivă,/ Cum să mă cobor în teacă fără luptă?").

Creator autentic, ale cărui texte se nasc dintr-o trăire acută, liminară a unui real cu aspecte paradoxale, Romulus Guga are trăsăturile unui creator complex, prin evantaiul divers al preocupărilor sale culturale şi literare (poezie, proză, teatru, publicistică, eseu, cronică literară sau plastică). Dacă operele sale literare, în care se defineşte efigia unei conştiinţe interogative, cum s-a mai afirmat, reprezintă o oglindă a unei epoci şi a unui spaţiu delimitat cu rigoare, ele conţin şi o problematică general-umană, având ca substrat generator un set de simboluri, reflexe ideatice şi reprezentări cu valenţe arhetipale. Zaharia Sângeorzan afirma, pe bună dreptate, că „romancierul Romulus Guga este un poet excepțional al nostalgiei existenței, care se împotrivește convenției realității, reinventând-o în chip de metaforă". În această perspectivă, în *Nebunul şi floarea*, scriitorul este „un transfigurator liric al suferinţei morale şi al regenerării sufleteşti" (Mircea Iorgulescu), certificându-se, cu asupra de măsură, apetenţa prozatorului pentru reflecţia parabolică sau spre cultivarea simbolurilor majore ale umanului, conflictele romanelor lui Guga fiind, în fond, confruntări dramatice ale personajelor cu propriile lor limite sau cu limitele impuse de un context istoric alienant.

Nebunul şi floarea, edificiu narativ sobru, dens, riguros articulat, sugerează prezenţa eului narator într-o lume deconcertantă, ce se lasă descrisă, decupată sau focalizată pe de o parte prin prisma percepţiei realist-obiective, dar şi prin filtrul detentei imaginative, al reducţiei fenomenologice a evenimentelor la simbol, sugestie sau metaforă. Spectacularul prezent în paginile epice ale lui Romulus Guga se impune prin tensiunea dintre forţe antinomice: puterea/ morala, vina tragică/ sancţiunea, avatarurile afectivităţii/ absolutismul raţionalităţii. Cu toate acestea, aşa cum subliniază Cornel Moraru, „tendinţa spre parabolă, organică autorului, nu sărăceşte imaginea lumii şi nici nu estompează sinceritatea suferinţei – dimpotrivă, le intensifică. Rezultă de aici un amestec original de violenţăşi poezie, de coşmar şi luciditate, de obsesie a morţii şi de aspiraţie la puritate, cu un sentiment de credinţă în viaţă, în regenerarea ei de fiecare

clipă. Un asemenea rafinament artistic, de o nobilă distincţie intelectuală,conferă autorului un loc de prestigiu, deja consolidat în proza românească de azi”.

Nebunul și floarea, romanul cel mai reprezentativ, e remarcabil prin eficienţa introspecției și postularea sensurilor existențiale într-o lume confuză, lipsită de speranță; din această perspectivă, romanul este, cum observă Nicolae Ciobanu, ,,o parabolă semnificativă, de un realism fundamental tulburător”, astfel încât personajele îşi atenuează, adesea, conturul caracterologic, legitimitatea identitară, asumându-şi funcţii simbolice, conduite dictate de un destin parabolic, în cadrele narative ale unui „generos text-matcă” (Constantin Ciopraga). Desigur, o astfel de eliberare a materiei epice de substanţialitate evenimenţială, de prezenţa subiectului, de avatarurile tramei poate atrage după sine anumite riscuri în ordinea reprezentării sau a proiecţiei discursului narativ, fapt subliniat de Cornel Regman: „Dacă pentru cei mai mulți romancieri problema care se punea și se mai pune este de a învinge presiunea materiei de viață, grea, haotică, primară, de a pune ordine în impresii, de a stăvili, lumina și elimina deopotrivă, în cazul lui Guga și a altor prozatori din vremea mai nouă, istoria, faptica, timpul cu care operează manifestă o vădită tendință aerostatică și chiar volatilă, încât teritoriul epic amenință să se videze în lipsa unor repere obiective care să înainteze sistematic, și a unui program consecvent de reținere și densificare”.

Scriitorul înregistrează, cu acuitate şi vibraţie perceptivă, imaginile lumii cvasicarcerale ale spitalului, surprinzând sentimentul inevitabilului, dar şi metamorfozele unui eu alienat prin izolarea în acest spaţiu al claustrării, suferinţei şi spasmului agonic: „Bolnavii stăteau într-un şir lung, erau foarte slabi şi toţi tunşi zero. Deasupra inimii purtau cusut un număr.Toţi îşi ţineau izmenele cu mâna dreaptă şi toţi păreau adevăraţi puşcăriaşi. Nici astăzi nu sunt sigur că nu erau aşa ceva. Feţe cenuşii, ochi căzuţi în orbite, stele ce-au străbătut fulgerător cerul şi acum zac şi trăiesc pe pământ. Câţiva infirmieri îi înghionteau de colo-colo. Nu era atât de minunată lumea noastră!”. În acelaşi timp, în *Paradisul pentru o mie de ani*, scriitorul subliniază insuficienţa retoricii memoriei de a reuni fragmentaritatea unui univers delabrat, supus efemerului şi agresiunii insidioase a temporalităţii viscerale: „Acesta este, pentru ochiul meu, lucrul cel mai înspăimântător: să văd oameni sfărâmați și împrăștiați ca și cum ar fi azvârliți pe o câmpie de carnagiu. Și când ochiul fuge din prezent către trecut, el găsește întotdeauna același lucru: resturi, membre și întâmplări îngrozitoare”.

Dramaturgia lui Romulus Guga are mai multă priză la critică parcă, deşi, trebuie subliniat faptul că receptarea critică a operei lui Guga este încă una inconsistentă, lacunară, leneşă. *Speranța nu moare în zori, Noaptea cabotinilor, Evul mediu întâmplător* și *Amurgul burghez* – sunt piese ce se impun prin tehnica dramaturgică, substanţialitatea ideatică, dar şi prin pregnanţa personajelor. Într-un articol, Patrel Berceanu subliniază simptomele unei evoluţii a percepţiei dramaturgice, în sensul mai amplu al generalizării şi esenţializării: „Dacă în *Speranţa nu moare în zori* şi în *Noaptea cabotinilor* reflecţia morală are un grad relativ de universalitate, odată cu *Evul mediu întâmplător* şi, recent, cu *Amurgul burghez*, arcul parabolei dramatice se deschide spre un maximum posibil de generalizare asupra existenţei Binelui şi Răului în lume”. Dramaturgia lui Guga se caracterizează, aşa cum sublinia Dumitru Solomon, prin „amestecul de poezie fantastă și umor absurd (...), de spaimă și eliberare prin vis, de elementaritate și subtilitate, de tragism și comic buf”, autorul cultivând, cu patos, parabola impregnată de irizări poematice, într-un registru ce își asumă, nu de puţine ori, grotescul, elevaţia onirică sau expresivitatea traumei cu desen halucinant.

Opera lui Romulus Guga nu este încă percepută în toate articulaţiile, nuanţele şi resursele sale semantice. E posibil ca ea să fie pusă în lumină, în viitor, de o critică mult mai răbdătoare cu

operele trecutului, căzute adesea în uitare dintr-o neglijenţă imposibil de motivat sau de scuzat. Concluzia ce s-ar putea extrage este că, în momentul de faţă, critica îi rămâne încă datoare poetului, prozatorului şi dramaturgului Romulus Guga. Opera sa, atât de atentă la semnele realului, dar şi la avatarurile emoţiilor umane, este expresia unui spirit al amplitudinii şi al unei etici intrinseci a scrisului.

BIBLIOGRAPHY

Mircea Iorgulescu, *Rondul de noapte*, București, 1973; Valeriu Cristea, *Domeniul criticii*, București, 1975; Mihai Ungheanu, *Arhipelag de semne*, București, 1975; Dan Culcer, *Citind și trăind literatura*, Cluj-Napoca, 1976;Cornel Regman, *Colocvial*, București, 1976; Mircea Iorgulescu, *Scriitori tineri contemporani*, București, 1978; Fănuș Băileșteanu, *Refracții: prozatori români contemporani*, București, 1980; Zaharia Sângeorzan, *Conversații critice*, Cluj-Napoca, 1980; Cornel Moraru, *Semnele realului: Secționări critice convergente*, București, 1982; Petru Mihai Gorcea, *Structură și mit în proza contemporană*, București, 1982; Ioan Holban, *Profiluri epice contemporane*, București, 1987; Anton Cosma, *Romanul românesc contemporan*. 1945-1985; vol. I. *Realismul*, București, 1988; Fănuș Băileșteanu, *Romanul unei perioade de tranziție*, în „Manuscriptum”, nr. 1-4, 1993; Dumitru Chirilă, *Guga înainte de Guga*, în „Familia”, nr. 2, 1995; Cornel Moraru, *Un roman uitat: Viața postmortem*, în „Vatra”, nr.5, 1994; Mircea Măluț, *Poezia continuum-ului „viață-moarte”*, în „Steaua”, nr. 6, 1998; A. Sasu, M. Papahagi, M. Zaciu, *Dicționarul scriitorilor români*, vol. II, D-L, București, 1998; Cornel Munteanu, *Romulus Guga – Polifonia unei voci*, Târgu-Mureș, 1998; Dumitru Micu, *Istoria literaturii române de la creația populară la* postmodernism, București, 2000; Constantin Miu, *Romulus Guga, spirit al amplitudinii*, în „Tomis”, nr.10, 2001; Marin Radu Mocanu, *Renunțarea la primul născut. Din arhivele cenzurii*, în „Contemporanul – ideea europeană”, nr. 47, 2002; Marian Victor Buciu, *Romulus Guga – prozatorul*, în „Familia”, nr. 4, 2005; Mariana Cristescu, Nicolae Băciuț, *Romulus Guga – bărci în amurg*, Târgu-Mureș, 2006; Marian Popa, *Istoria literaturii de azi pe mâine*, București, 2009, Iulian Boldea, *Romulus Guga, azi*, în revista „Vatra”, nr. 12, 2013.

THE IMAGE OF A RECENT FASHION BUSINESS AND ITS EVALUATION

Maria-Ana Georgescu, Anca Cristina David
Prof. PhD., UMFST Tîrgu Mureș, MA student, „Transilvania" University of Brașov

Abstract:The image of an organization or of a business corresponds to the mental model, based on the representations of the individuals that make up the public, about it. Nowadays, image construction becomes a vital element for any firm, but especially for those that enter on the competitive market. This paper aims to evaluate the image of a recent fashion business – Larrange shop.
As methodology, we used the survey method for assessing the social image and the analysis of the content and frequency of the messages present on social media communication channel, for the public image. The findings highlighted the need to focus on communication between the organization and its customers.

Keywords: social image, public image, image evaluation, Larrange, communication

1. Introducere

Imaginea unei organizații sau firme corespunde modelului mental, rezultat pe baza reprezentărilor pe care le au indivizii care formează publicul, despre aceasta. În prezent, constucția de imagine devine element vital pentru orice firmă, dar cu deosebire pentru cele care se afirmă pe piața concurențială.Succesul, din acest punct de vedere, aduce un profit atât de evident, încât investițiile în construirea imaginii sunt la fel de importante ca investițiile în fabrici și utilaje, imaginea având rolul de a stabili identitatea în cadrul pieței[1]. Ca urmare, promovarea unei imagini pozitive (dezirabile) devine element esenţial al afirmării organizaţiei/firmei, obiectiv important al strategiilor de gestionare performantă a acesteia.[2] Imaginile implicate în comunicare nu constituie numai complexe de reprezentări asupra indivizilor şi organizaţiilor care comunică, ci şi asupra lumii în general, asupra posibilităţilor de cunoaştere, fluxurilor sociale informaţionale, orizonturilor de interpretare, asupra actului de comunicare însuşi.[3]

În cazul particular al pieței românești de îmbrăcăminte şi încălţăminte (inclusiv de echipamente sportive), aceasta a fost evaluată la peste 15 miliarde de lei și va continua să crească, consumatorii de la noi comportându-se ca şi când ar avea salariile germanilor sau ale francezilor[4]. Paradoxal, deşi puterea de cumpărare este mult sub nivelul acestora, românii aproape că se află pe picior de egalitate atunci când vine vorba de consum în materie de fashion, se arată în Revista *Capital*.

Mediul economic – Factorii care influențează puterea de cumpărare și structura cheltuielilor unui consumator formează mediul economic. În România, în condițiile în care venitul mediu al

[1] I. Stănciugelu, 2009, p.119
[2] B.A. Halic, I. Chiciudean, 2007, p.4
[3]Idem, p.3
[4]https://www.capital.ro/se-inteteste-concurenta-in-piata-de-moda.html

populației este de opt ori mai scăzut decât cel din UE, în mod normal ar trebui ca și preturile producatorilor să fie cu câteva ordine de mărime mai mici decât in UE.

Datele Institutului Naţional de Statistică (INS) arată că veniturile totale medii lunare ale populaţiei pe o gospodărie, au fost de 4.151 lei în al doilea trimestru din 2018, iar cheltuielile totale au fost în medie de 3.558 lei lunar.[5] Astfel, cheltuieli de consum au reprezentat 57,3%, iar cele pentru îmbrăcăminte, încălțămine, doar 0,4%.[6]

Un aspect general de menționat este că vânzarea prin intermediul unor platforme de tip marketplace a luat amploare în ultimii ani, deoarece gradul de încredere al oamenilor a crescut față de cei care își desfăsoară activitatea online și s-a constatat optimizarea activităților de aprovizionare și livrarea rapidă către clienți. „Cu o creştere susţinută de 25% în fiecare an, aceste afaceri online au adus peste 2,5 miliarde de dolari în 2016. De la alimente şi haine până la piese auto, orice magazin virtual promite câştiguri mai mari decât unul real, la costuri reduse.Dacă în 2015 se vindeau produse în valoare de 300 de miliarde de dolari, specialiştii spun că în 2020 această cifră se va tripla. Aproape 70% dintre tineri cumpără deja online.”[7]

Industria modei este caracterizată în prezent de termenul „fast fashion“, care descrie rapiditatea cu care moda se schimbă de la un sezon la altul, pentru a încuraja consumul.

„Un ingredient important al succesului oricărui retailer este folosirea fenomenului «fast-fashion» pentru propriul avantaj, plus integrarea în colecţii a unor creaţii care seamănă izbitor de mult cu cele ale unor case de modă prestigioase, dar vândute la preţuri de mass market. Cu alte cuvinte, un astfel de retailer va avea grijă să îşi înnoiască permanent mini-colecţiile din magazine, să profite de dorinţa consumatorilor de a se îmbrăca „după ultima modă”.[8]

2. Descrierea și prezentarea firmei

2.1. Aspecte generale

Magazinul *Larrange* este o relativ recentă afacere în domeniul vestimentației, cu vânzări on-line.

Prin hainele și accesoriile handmade, oferta se adresează adulților și copiilor, iar din punct de vedere al strategiei de proiectare a arhitecturii portofoliului, conform clasificării lui Rick Riezebos, este ăleasă strategia monolitică - „monolithic”, adica o singură marcă *Larrange*, aplicată tuturor produselor, cu intenția de dezvoltare.

Vânzarea și promovarea produselor se realizează pe platforma www.breslo.ro, care este și cel mai mare marketplace handmade din Romania, pe site www.larrange.ro, pe facebook. Magazinul online are oportunitatea de a-și optimiza foarte mult cheltuielile operaționale, putând să reducă foarte mult unele costuri.

[5]https://www.agerpres.ro/economic-intern/2018/10/05/venituri-medii-de-4-151-lei-gospodarie-in-t2-din-2018-cheltuielile-au-ajuns-la-3-558-de-lei-ins--187535

[6]http://www.insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/abf_tr1r18.pdf

[7]https://stirileprotv.ro/stiri/financiar/vanzari-de-120-000-de-euro-din-haine-vandute-pe-internet-pariul-antreprenorilor-in-online.html

[8]https://adevarul.ro/life-style/moda/modaresponsabila-pionierii-modei-eco-fashion-slow-fashion-foto-1_591891155ab6550cb81922c0/index.html

„Crezul”- Fiecare om este unic, atunci fiecare trebuie să poarte ceva creat doar pentru el în această lumea ștearsă a tiparelor.
Slogan: *Ceva colorat pentru cineva vesel de colorat !*
Viziunea este de a trezi curiozitatea si îndrăzneala în fiecare om spre a purta, măcar o dată, un produs *Larrange* și totodată de a transforma o pasiune, un vis, în ceva foarte real.

Misiunea este aceea de a continua diversificarea modelelor de haine fără tipar, oferind libertate de mișcare, libertate de exprimare și de a putea alege să te imbraci într-un produs unicat, să îmbraci o poveste.

2.2. Mediul, clientela și concurența

Furnizorii sunt firme și persoane fizice care asigura resursele necesare desfășurării activitații de producție și creare de haine și accesorii handmade (fire de tricotat, croșetat, materiale textile, diverse accesorii) ca de exemplu: Texline Timișoara, Fire Tricotaj Argeș, merceriile.

Intermediarii sunt firmele care ajută la promovare, vânzare și distribuția produselor către consumatorul final .

Livrarease face cu ajutorul serviciilor de curierat (Poșta Romana si Fan Courier). Timpul mediu de livrare pentru pentru anul 2018 a fost de 4 zile.

Promovarea se face online, prin programele de promovare disponile pe platforma www.breslo.ro cu diverse ocazii (Ziua îndrăgostiților, 1 și 8 Martie, Sărbătorile de Paște, Ziua copilului, Reduceri de toamnă, Black Friday, Sărbătorile de iarnă).

Platformele de tip marketplace asigură expunerea produselor către o audiență uriașă. Din momentul în care clientul finalizează comanda, platforma transmite cererea către comerciant, acesta fiind nevoit să se ocupe de livrarea produselor.

Una dintre cele mai mari provocări ale unui magazin online este exact expunerea afacerii în fața unui număr cât mai mare de clienți. În timp ce un magazin fizic își atrage clienții în locație pentru a le expune produsele comercializate, un magazin online se va preocupa ca pe site să intre un număr foarte mare de potențiali clienți. Dintre aceștia, unii vor ajunge să comande efectiv produsele listate pe site, devenind clienți. Totuși, este necesar un efort constant pentru păstrarea unui număr mare de potențiali clienți pe site pentru perioade lungi de timp, astfel încât afacerea să se poată susține și să obțină profit.

Nu toate afacerile se pot înscrie cu succes în cadrul unei astfel de platforme, astfel că anumite domenii de activitate au din start șanse mai mari de reușită, iar printre acestea se numără produsele cosmetice, produsele de IT, produsele textile și de încălțăminte, electrocasnicele.[9]

Consumatorii și ***clienții*** produselor *Larrange* sunt persoane dornice să iasă din tipar, cu un grad mai mare de îndrazneală, persoane cărora le place să fie în centrul atenției și care își doresc

[9]https://www.avocatnet.ro/articol_47887/Solu%C8%9Bii-pentru-cre%C8%99terea-vanz%C4%83rilor-in-mediul-online-Marketplace-ul-dropshipping-ul-%C8%99i-externalizarea.html

o schimbare. Pentru a reuși să întelegi comportamentul acestora și al potențialilor clienți care reprezintă ținta vânzărilor, este foarte bine să încerci să existe o clasificare exactă.

Tipurile de consumatori indentificate :

Consumatorii constanți, deveniți clienți fideli, presupun că trebuie menținută o legătură constantă, trebuie să li se ceară părerea, să le fie satisfăcută o nevoie nouă, să se țină cont de punctul lor de vedere ca să te recomande în jurul lor. Altfel spus, sunt asa numiții cumpărători atașați de marcă - „likers of the brand”[10]. Cu aceștia magazinul are o relatie îndelungată, veche, experiențe pozitive, ei fiind cei care s-au familiarizat cu stilul specific. „Consumatorii loiali stimulează alti clienți potențiali să cumpere marca (prin reclama *de la gură la gură*).[11]

Clienții de reduceri sunt cei „indiferenți și instabili”[12] cumpără frecvent, dar vânează reducerile. Această categorie este reprezentată de oamenii care vor avea de foarte multe ori critici la adresa produselor, cum ar fi faptul că nu este corect raportul calitate-preț.

Consumatori impulsivi – nu cumpără în mod frecvent, dar există momente în care acționează bazat pe instinct - aceștia achiziționează de obicei când apar haine noi, colecții noi și urmăresc modele unicat, foarte deosebite si extravagante. Acesta este segmentul care poate devein o tintă importantă, ar dacă vor fi multumiți, va fi usor să devină clienti loiali.

Clienți ai nevoii – cumpără ceea ce au nevoie, doar când au nevoie și nimic altceva - adică sunt cei care caută de obicei cadouri pentru prieteni cu diverse ocazii și au un buget limitat. În această categorie situăm bărbații, care sunt un segment în creștere, cu două grupe: cei care sunt tineri pană în 35 de ani, care își achiziționează haine ușor clasice, gen un poncho, un pulover și a doua grupă, anume cei care intră pe site pentru a cumpăra cadouri pentru mamă/iubită/soție căutând cadouri interesante, unicat, iar prețul nu conteaza foarte mult. De obicei cumpară/comandă 3-4 produse. Tot în această categorie am identificat doamnele peste 50 de ani, uneori pensionare care au mai mult timp liber și care urmaresc colecțiile noi, vrând să-și achiziționeze câte un outfit pentru diverse ocazii /petreceri/aniversări/nunți.

Conform conceptiei de marketing, pentru a avea succes, o firmă trebuie să satisfacă nevoile și dorintele consumatorilor mai bine decat concurenții săi.

Concurentii directii sunt magazile de pe breslo care merg pe ideea de handmade, unicat si care vin cu o echipă în spatele magazinului, reușind astfel să aibă o livrare mai rapidă, modele mai multe, materiale mai prețioase. Avantajul identificat, față de restul magazinelor de pe site, constă în combinația de materiale si croșet, care ține de partea de creație, acesta fiind un plus față de hainele clasice, după tipar, realizate de alte magazine.

3. Analiza SWOT, poziționarea și brandul

Analiza SWOT este o tehnică utilizată pentru evaluareaunor produse, servicii, organizaţii, astfel încât să fie posibilă luarea unei decizii corecte privind cea mai buna strategie de dezvoltare.

Puncte tari (Strengths)

Reprezintă factorii interni care sunt favorabili pentru atingerea obiectivului propus. Punctele tari se determină utilizând următoarele întrebări:

- Care sunt avantajele produsului (firmei) faţă de produsele similare sau firme concurente?
- Cu ce este mai bun produsul (compania) decât alte produse similare sau companii similare?
- Ce puncte tari identifică alţii la produsul sau compania ta ?

[10] O.I.Moisescu, 2012, p.69
[11] Idem, p.64
[12] Idem, p. 69

Specific *Larrange:*

- Produsele sunt unicat
- Creativitatea și diversele combinații de materiale
- Livrarea la domiciliul clientului
- Diversitatea de produse și accesorii pentru categoria doamne/domnișoare
- Mărimi universale, modele versatile
- Posibilitatea de a cumpara 24 de ore
- Acoperire națională.

Puncte slabe (Weaknesses)

Reprezintă factorii interni care pot împiedica atingerea obiectivului propus. Punctele slabe se determină utilizând următoarele întrebări :

- Ce poate fi îmbunătăţit ?
- Ce trebuie evitat ?
- Ce văd alţii ca puncte slabe ?

Specific *Larrange:*

- Nu se poate proba produsul cumpărat
- Interacțiunea cu clientul este minimă
- Consumatorii sunt foarte pretențiosi și atunci ai nevoie de mai mult timp pentru a-i întelege
- Costuri ridicate cu returul
- Gama restrânsă pentru bărbați și copii.

Oportunități (Opportunities)

Reprezintă factorii externi care sunt favorabili pentru atingerea obiectivului propus. Oportunitățile se determină utilizând următoarele întrebări:

- Ce oportunităţi puteţi identifica?
- Care sunt tendințele de care sunteţi conştienţi?

Specific *Larrange:*

- Accentuarea diferenței dintre produse unicat și serii mici, prin preț
- Lărgirea gamei de produse pentru categoria *domni* și pentru categoria *copii*

- Creșterea gradului de vizibilitate pe facebook, Instagram, prin campanii de promovare lunare
- Deschiderea unui magazin pe platforma: https://www.etsy.com/c/clothing/womens-clothing?ref=catnav-10923
- Mișcarea „slow fashion“, care pune accentul pe calitate, nu pe cantitate și presupune crearea de haine trans-sezoniere, care pot fi purtate timp de mai multe sezoane.

Amenințări (Threats)

Reprezintă factorii externi care pot împiedica atingerea obiectivului propus. Amenințările se identifică utilizând următoarele întrebări :

- Care sunt obstacolele întâmpinate?
- Ce face competiţia?
- Există posibilitatea schimbării legislaţiei, a standardelor sau a cerinţelor clienţilor?

Specific *Larrange:*

- Apar foarte ușor noi concurenti pe platformă/piață
- Costul publicității poate crește nejustificat
- Jucătorii mari pot deturna ușor clienții (sezonul reducerilor)
- Defecțiuni tehnice la platforma de pe breslo și implicit, site–ul devine nefuncțional
- Furnizorii nu își reînnoiesc stocurile.

Poziționarea

„In societatea noastră care consumă excesiv, numele jocului actual este *poziționarea*.[13] Ries și Trout spun ca poziționarea este „primul raționament înțeles ca soluție la eforturile unei companii de a se impune pe piață, în contextul unei societați care suferă de sindromul comunicării exagerate, așa cum este societatea noastră."[14]

Lancaster si Reynolds definesc poziționarea ca fiind „procesul prin care se ajunge la segmentul țintă și se asigură percepția corectă a consumatorilor potențiali asupra brandului."[15]

Pentru Kotler, poziționarea înseamnă „actul proiectării ofertei și imaginii unei firme astfel încât aceasta să ocupe un loc distinct și apreciabil în atenția cumpărătorilor vizați."[16]

Pozitionare prin categoria sau tipul de utilizatori **-** ne adresăm persoanelor educate**,** femei care stiu ce vor, care îndrăznesc să arate altfel, care vor sa iasă din tipare și la propriu și la figurat.

Jack Trout[17] susține că nu mai este suficient să te poziționezi în funcție de preț și calitate, iar pentru o poziționare relevanta pe piață identifică un set de șase strategii, redate în tabelul următor:

Tabel nr.1. Strategii de poziționare pe piață

Pozitionare prin:	Larrange
Atributele produsului	Produs unicat, combinatii de materiale croșet +material textil interesante, se pot purta în mai multe feluri
Procesul tehnologic	Handmade
Pionierat	Schimbarea cadrelor pentru poze – pozele în natura
Noutate	Rochiile sac – inventive,modele noi care apar lunar
Leadership	Strategie în lucru - se dorește diferențierea produselor unicat, cele care sunt foarte deosebite, printr-un pret ridicat, ca produse exclusiviste
Specializare	Rochii /veste – croșetate, purtate atat la colanți /jeansi cât și cu o jupă.

Poziționarea în funcție de beneficii **-** Ansamblul de beneficii pe care le oferă un produs constituie un instrument eficient de poziționare. Poziționarea în funcție de beneficii pornește de la ideea potrivit căreia consumatorii nu cumpără doar obiecte fizice, ci soluții pentru problemele lor.

Pentru Larrange, tipurile de beneficii ar fi cele:

- Funcționale ale produsului - faptul că se pot purta în 2/3 variante,
- Emoționale - produsul îți aduce satisfacție, fiind un produs unicat,
- Economice - printr-un click, la un un preț rezonabil îți poti achiziționa un produs unicat,
- Expresive- îți conferă sentimentul că ești la modă, că arăți bine si că nimeni nu este ca tine.

[13] Al. Ries, J.Trout, 2004, p.17
[14] Idem
[15] G.Lancaster, P.Reynolds, 1999, p.19
[16] P. Kotler, 1997, p.391
[17] J. Trout, S. Rivken, 2008.

Brandul

In viziunea specialiștilor[18], „brandul este o rețea de asocieri cu un nume de marcă în creierul unei persoane.” Brandurile sunt părţi de informaţii, semnificaţii, experienţe, emoţii, imagini şi intenţii interconectate prin legături neuronale de diferite intensităţi. Brandurile sunt acele resurse intangibile care trebuie dezvoltate zi de zi și menținute cu mare grijă. Caracteristicile unui brand sunt: reputația, încrederea și recunoașterea în rândul clienților.

Un brand este constituit din mai multe elemente:

Numele – *Larrange*.

Logo - Dacă ne referim la caracterizarea oferită în lucrarea *Codul primar al marcii* de către Patrick Hanlon, cel specific *Larrange* face parte din categoria „icoanelor” alături de culorile specifice.[19]

Logotipul constă în reprezentarea grafică a numelui propriu-zis al mărcii, logoul simbolic/iconic ca reprezentare grafica şi respectiv **logoul mixt**, care combină reprezentari grafice ale numelui mărcii cu figuri sau imagini suplimentare.[1]

Slogan – Cuvintele sacre **-** ***Ceva colorat pentru cineva vesel de colorat!***

Fig. 3.1. Logo mixt

Culoare - Verdele, având ca simbolistică faptul că reprezintă natura, primăvara, echilibrul, renaşterea, reînnoirea şi revitalizarea. Este un simbol al prospeţimii, sănătăţii, armoniei, evoluţiei, prosperităţii, progresului, fertilităţii, dezvoltării, speranţei şi siguranţei.

4. Sondaj de opinie privind imaginea socială *Larrange*

Așa cum afirmă autorii Halic și Chiciudean[20], imaginea socială a oricărei organizaţii este la fel de importantă ca şi celelalte elemente pe care organizaţia le manifestă: scop, obiective, mijloace, structuri, resurse umane, resurse materiale, management, produse, servicii, interese specifice, cultură organizaţională. Ba mai mult, imaginea socială condiţionează din ce în ce mai mult şi mai subtil performanţele organizaţiilor, raporturile dintre ele şi raporturile dintre oameni şi organizaţii[21].Imaginile sociale devin astfel părţi componente ale patrimoniului organizaţional şi componente ale procesului de reproducere performantă a acesteia.

Pentru aflarea imaginii sociale *Larrange* a fost utilizată metoda sondajului de opinie.Metodologic, a fost conceput și aplicat un chestionar pe un lot de convenienţă, format din 20 de persoane, din rândul clienților *Larrange*. Completarea acestuia a fost facută online, în perioada 20–25.01.2019. Realizând o selecţie din cele 20 de întrebări, au rezultat date și opinii relevante pentru imaginea socială.

Î.2. De cât timp sunteți clienții magazinului? Un procent de 90% dintre subiecți au declarat că sunt clienti ai magazinului de mai bine de un an.

[18]G. Frazen și M. Bouwman, 2001
[19] P. Hanlon, 2006.
[20] B.A. Halic, I. Chiciudean, 2007, p.5
[21]Idem, p.4

Î.3. Prin ce metoda ați aflat de magazinul nostru ?

În Fig.4.1. se poate observa că dintre cei chestionati, 67% știu despre existența magazinului de pe platforma breslo, iar 22% de pe facebook.

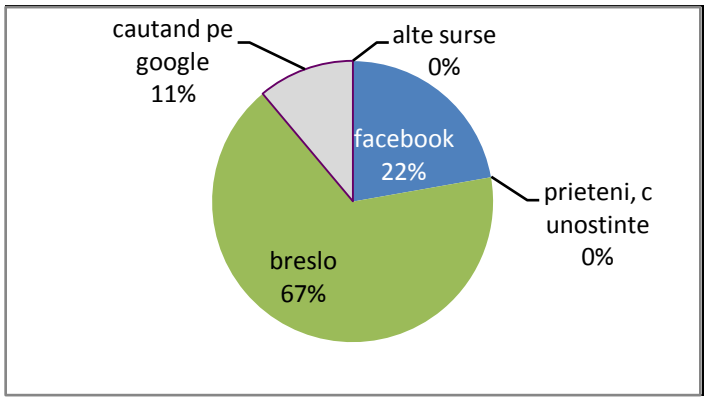

Fig.4.1.

Î.5. Cât de des faceți cumpărături Larrange? 80% din cei chestionati cumpără de câteva ori pe an.
Î.6. Cel mai des se achiziționează rochii și sarafane, reprezentand 46% din cumpărături.
Î.8. Cât de mult vă influențează tendințele în modă? La această întrebare, 40% din respondenți au declarat că sunt influențați de aceste tendințe.
Î.9. De ce cumpărați haine Larrange?

Motivul cel mai des invocat, de către 35% din cumpărători, ține de aspectul vesel și de coloristică, iar apoi, de combinațiile interesante – 25%.

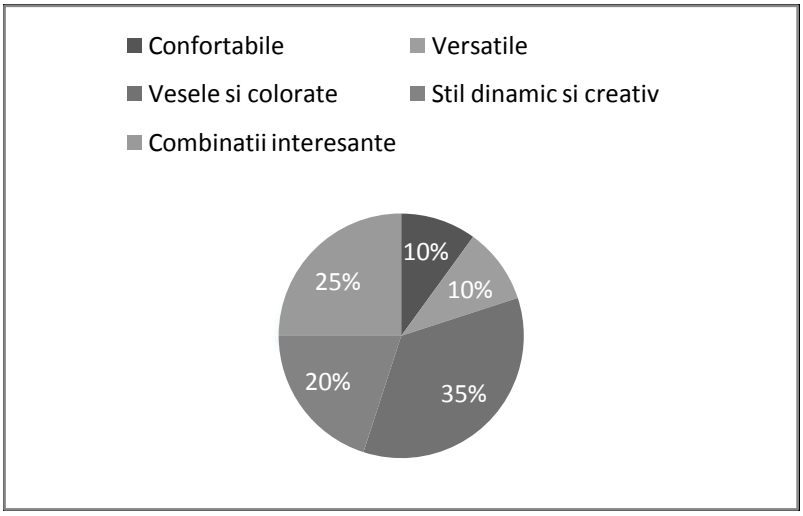

Fig.4.2.

Î.14. Ce contează în procesul de cumpărare:

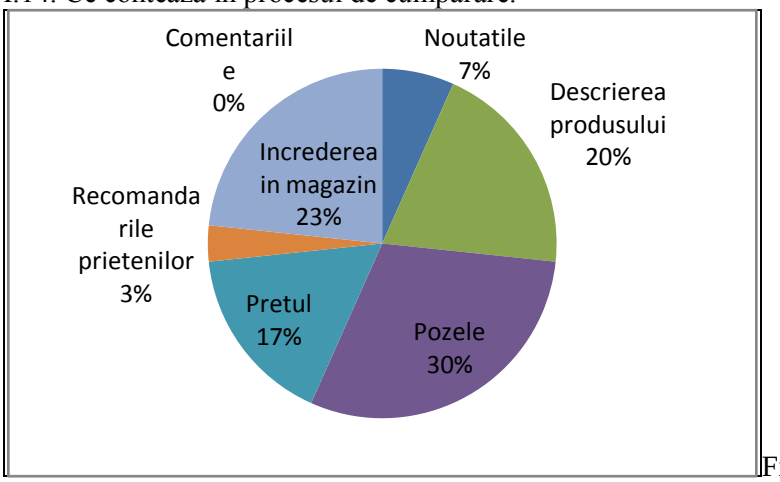

Fig.4.3.

Cel mai mult contează pozele postate cu îmbrăcămintea – 30%, apoi încrederea în magazin; pentru 17% dintre subiecți contează prețul. Recomandările prietenilor conteaza foarte puțin sau deloc.

Î.10. Întrebați dacă ar avea de ales între produse de serie și cele unicat, 100% din cei chestionați ar alege produsul unicat, dar nu i-ar deranja nici produsele realizate în serii mici.
Î.12. și 13: pe viitor, 100% din clienți vor cumpăra și vor recomanda *Larrange* prietenilor.
Î.18. Câți bani alocați lunar achiziției de produse vestimentare?

Se poate constata din Fig.4.4. că jumătate dintre subiecți, respectiv 50%, alocă între 10% și 30% din venitul lor pentru cumpărarea de haine.

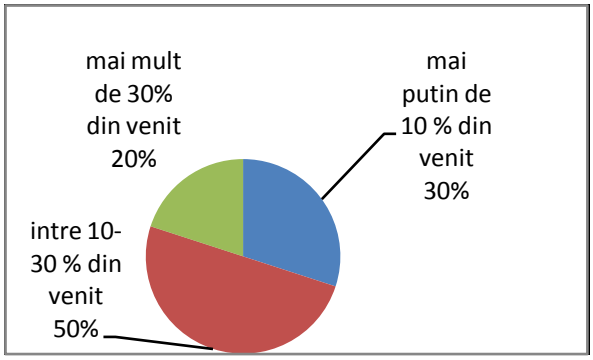

Fig.4.4.

Î.19. Ca interval de vârstă, consumatorii devotati, acei „committed buyers", așa cum rezultă din Fig.4.5., sunt reprezentați de categoria doamnelor cu vârsta cuprinsa intre 40-49 de ani, sustinatoare ale mărcii și mandre că au descoperit-o .

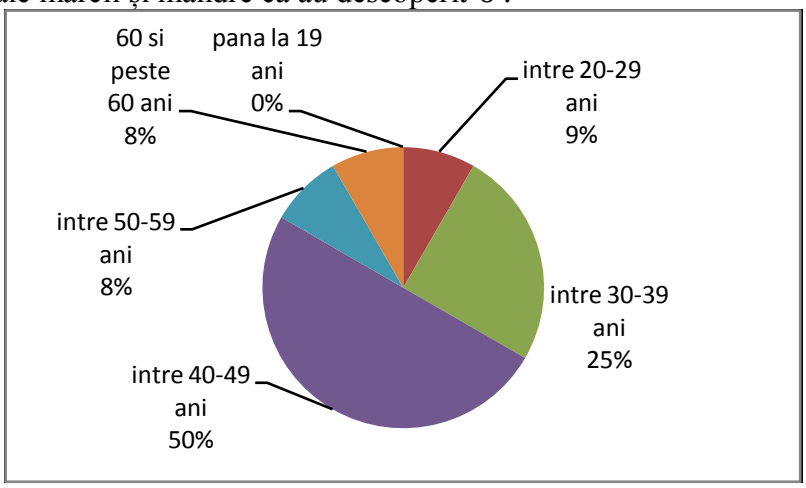

Fig.4.5.

Clienții loiali – reprezinta maximum 20% din clientelă, dar mai mult de 50% din vânzări.

5. Imaginea publică

Imaginea publică se definește în raport cu percepția publică, ca reprezentarea favorabilă pe care o entitate o are în rândul publicului său.

5.1. O analiza a imaginii magazinului Larrange în mediul online

Activitatea magazinului e vizibilă în mediul online pe platforma breslo, site, facebook si mai nou instagram. Pe platforma breslo online https://www.breslo.ro/Larrange sunt expuse 115 produse (accesorii , haine) în present, cu prețuri diferențiate. Dacă există un produs unicat, atunci prețul este cu 30%-40% mai ridicat decât un produs realizat în serii mici, de max 5 buc.
Pe această platformă putem afla diferite statistici (timpul mediu de răspuns, timpul mediu de livrare, valoarea medie a unei comenzii, rata de anulare a comenzilor, produse vândute, clinți) care ajută mult în desfășurarea activității. Tot aici este o sectiune de feedback care este foarte importantă pentru susținerea părții artistice si emoționale, ceea ce ajută în procesul de creație.

Chiar dacă nu totdeauna vânzările sunt la nivelul așteptat, feedbackul pozitiv demonstrează direcția bună .

Exemplificări de vizualizări și de impact pe produse sunt prezentate în continuare.

Rochia aceasta a fost postată și în 12 ore a avut 35 de vizualizări.	Aceasta rochie, postată, a avut într-o oră: Impact 47, cu 8 interacțiuni, 5 like-uri.

Produsele sunt postate pe primele pagini după numarul de vizualizări și în fuctie de motoare de cautare.

In ultimul an au inceput ușor vânzarile pe site www.larrange.ro , unde sunt 347 de prieteni, dar se speră ca acest numar sa crească.

Pe Instagram magazinul e la inceput, fiind un mediu nou de lucru, unde sunt 41 de postari și 419 urmaritori; a existat o postare apreciata de 260 de oameni, în rest sunt 10/14 aprecieri la o postare .

Pe Facebook pagina este deschisa din anul 2010 (https://www.facebook.com/larrangeai), cu un numar de 3008 de prieteni, cu 1408 aprecieri, cu 1425 de urmariri, iar recomandările și recenziile sunt de 5 stele .

Rezultatul statisticilor pentru pagina *Larrange* 24.04-21.05: Impactul postărilor – 412, interacțiuni cu postările – 245, aprecieri noi pentru pagina 6 - https://www.facebook.com/Larrange/

Pe Pinterest (https://ro.pinterest.com/LarrangeAI/) există urmatoarea situație: 167 de abonați, 205 abonări.

6. Concluzii și recomandări

Imaginea unei entități corespunde modelului mental rezultat pe baza reprezentărilor pe care le au indivizii care formează publicul, despre organizația/firma respectivă. În prezent, constucția de imagine devine element vital pentru orice organizație. Această lucrare și-a propus să evalueze imaginea unei firme relativ recente din domeniul vestimentației. Ca metodologie s-a utilizat sondajul de opinie pentru evaluarea imaginii sociale și analiza conținutului și frecvenței mesajelor prezente pe diverse canale de comunicare, pentru imaginea publică.

Concluziile arată că magazinul *Larrange* deține o imagine bună, bine conturată, deoarece hainele se individualizează și își găsesc un loc în mintea clienților ca fiind vesele și colorate, plecând de la sloganul *Ceva colorat pentru cineva vesel de colorat*! Aceștia au o imagine favorabilă, iar motivele pentru care sunt achizitionate hainele sunt chiar atributele care le caracterizează cel mai mult.

Pentru creșterea activitatii online trebuie depusă o munca zilnică și o continuitate a postărilor pentru sporirea numărului celor care apreciază pagina și implicit, hainele *Larrange*. Se realizează pași mici pe un drum propriu, care trebuie construit prin comunicarea intensă în mediul virtual.

BIBLIOGRAPHY

- Frazen, G., Bouwman, M. (2001) *The Mental World of Brands*, NTC Publications, Disponibil: https://www.hdm-stuttgart.de/~britsch/nmdesdev/downloads/article/branding_2.pdf. Accesat: 20.03.2019.
- Halic, B. A., Chiciudean, I. (2007) *Analiza imaginii*, Multiplicare la SNSPA, București.
- Hanlon, P. (2006) *Primal Branding: create zealots for your brand, your company and your future* , Ed Simon &Schuster, New York.
- Lancaster, G., Reynolds, P. (1999) *Introduction to marketing*, Editura Kogan Page, Londra.
- Kotler, Ph. (1997) *Managementul marketingului*, Ediția a8-a, Ed.Teora București.
- Moisescu, O.I. (2012) *Marketingul mărcii*, Ed.Eikon, Cluj-Napoca.
- Ries, Al., Trout, J. (2004) *Poziționarea*, Editura Curier Marketing, București.
- Stănciugelu, I. (2009) *Măștile comunicării*, Ed.Tritonic, București.
- Trout, J., Rivken, S. (2008) *Differentiate or die: survival in our era of killer competition*, Ed. John Wiley &Sons, New Jersey.
- https://adevarul.ro/life-style/moda/modaresponsabila-pionierii-modei-eco-fashion-slow-fashion-foto-1_591891155ab6550cb81922c0/index.html. Accesat: 20.03.2019.
- https://www.agerpres.ro/economic-intern/2018/10/05/venituri-medii-de-4-151-lei-gospodarie-in-t2-din-2018-cheltuielile-au-ajuns-la-3-558-de-lei-ins--187535. Accesat: 20.03.2019.
- https://www.avocatnet.ro/articol_47887/Solu%C8%9Bii-pentru-cre%C8%99terea-vanz%C4%83rilor-in-mediul-online-Marketplace-ul-dropshipping-ul-%C8%99i-externalizarea.html. Accesat: 21.03.2019.
- https://www.capital.ro/se-inteteste-concurenta-in-piata-de-moda.html. Accesat: 21.03.2019.
- http://www.insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/abf_tr1r18.pdf. Accesat: 21.03.19.
- https://stirileprotv.ro/stiri/financiar/vanzari-de-120-000-de-euro-din-haine-vandute-pe-internet-pariul-antreprenorilor-in-online.html. Accesat: 20.03.2019.

VASILE PÂRVAN -AROUND THE NOTION OF STATE

Petru Dunca, Claudiu Holdiș
Prof., PhD., Technical University of Cluj-Napoca, PhD. student, Technical University of Cluj-Napoca

Abstract: Our existence moves between the individual and the society. The state organizes the lives of the nations. Human society can not be conceived without a functional organization. Individual life is a gift of the gods who protect the state. Vasile Pârvan saw the indestructible connection between man and society between the individual and his peers. Laws, justice in itself, human society are something of a natural nature. Starting from the analysis of the Greek history of the Euxin Pontus, Parvan transposes his own reflections on the political philosophy.

Keywords: human society, functional organization, laws,justice, political philosophy

Vasile Pârvan a fost un gânditor și un istoric remarcabil. El s-a aplecat asupra istoriei și protoistoriei neamului românesc, preocupările sale fiind însă mult mai profunde. El dezvoltă o filozofie a istoriei cu ample ramificații și interpretări deosebite. ,,Opera sa de filosofie a istoriei este realizată într-un verbiaj abscons, greu accesibil şi redactată indescifrabil în multe părţi”[1]. Amprentele durerii personale, în urma decesului soției și copilului său, se vor reverbera în tragice note abisale, asupra tuturor scrierilor sale. Astfel tocmai această durere personală ,,se sublimase şi se cristalizase în poemele în proză elegiace din *Memoriale* şi în ceţuri de teoria cunoaşterii”, dar ,,*Getica,* operă monumentală de sinteză a protoistoriei şi arheologiei române”[2], rămâne un adevărat sistem de referință în cultura românească. ,,În monografia despre *Marc-Aureliu,* în *Memoriale,* este aderenţa intimă, organică, la stoicismul elino-roman. Excrescenţele retorice sunt de la Cicero, marele orator. În Vasile Pârvan avem un filosof valah, de factură antică precisă, cu morala strictă a stoicilor, cu aceleaşi meditaţii pustiitoare asupra destinului nemilos, cu frugalitatea şi dorinţa jertfei pentru cetate şi datoria de conştiinţă împlinită prin imolarea Eului”[3].Filosofia politică a constituit de asemenea o preocupare majoră a gândirii pârvaniene. Savantul român a ajuns la concluzia că este necesară o adâncă analiză asupra conceptelor şi fundamentelor care conduc şi ghidează viaţa politicului. Teoria filosofică a politicului, poate fi abordată la Pârvan, atât din perspectivă deductiv-nomologică, cât şi funcţionalistă[4]. Din păcate gânditorul român nu va apuca să ducă demonstraţia până la capăt. Cum am mai arătat, Pârvan a fost un cunoscător al filosofiei anticilor, iar meditaţiile lui Socrate, Platon sau Aristotel în legătură cu statul nu îi erau străine. Asemenea lui Leo Strauss(1899-1973), Pârvan vedea în

[1] Petre Pandrea, *Soarele melancoliei”,* București, Editura Vremea, 2005, p. 7;
[2]ibidem
[3]ibidem
[4] Din perspectiva deductiv-nomologică, explicarea unui fenomen se face supunându-l unei legi generale; potrivit abordării funcţionaliste, aceasta presupune a arăta ce funcţie îndeplinişte respectivul fenomen în societate, contribuţia pe care acesta o are în înţelesul mai larg a societăţii (vezi Adrian Miroiu, *Introducere în filosofia politică,* Iaşi,Editura Polirom,2009, p. 16-18)

centrul filosofiei politice ,,Cetatea şi Omul". Sintagma aceasta ,,sugerează în mod explicit şi subiectul scrierilor de filosofie politică ale clasicilor"[5]. Viața politică reprezintă pentru Pârvan un domeniu extrem de larg şi delicat totodată în abordare. El vede diferitele dezvoltări şi dimensiuni ale politicului, analizându-le în diferitele epoci istorice. Ernst Cassirer (1874-1945), arăta că nimeni ,,n-ar rezolva o problemă tehnică sau una ştinţifică prin metodele recomandate şi aplicate în soluţionarea problemelor politice". În cazul problemei tehnice, ,,nu putem alege decât o metodă raţională". Domeniul gândirii raţionale se extinde ,,în mod constant" şi mereu ,,asistăm la noi şi nemaiântâlnite victorii ale cunoaşterii ştiinţifice şi tehnice". În ,,viaţa practică şi socială a omului, gândirea raţională pare să fi fost irevocabil învinsă"[6]. Cassirer desparte în mod clar filosofia politică de elementele fantasticului şi ale mitului, mergând pe linia unei riguroase analize a vieţii politicului.[7]. Pârvan va vedea o adevărată legătură care transcede dincolo de imensitatea absolutului, între viața îndividuală și conceptul de stat. Mai exact Statul și Eul sunt legate prin forme nevăzute dar trainice. Se vede aici în mod clar influența pe care Platon a avut-o asupra lui Pârvan. La filozoful antic, Socrate este cel care ne introduce în Kallipolis, în orașul – suflet sau cetatea dreptă[8]. De aici pornește politicul, care ca sistem de guvernare, va desfășura în cădere încă patru forme. Astfel vom avea: constituția dreaptă, timocrația, oligarhia, democrația, tirania, toate acestea născându-se din caracterele oamenilor[9]. Potrivit lui Platon, vor exista tot atâtea caractere dominanante în ceea ce-i privește pe oameni[10]. Mai departe, același Platon arăta că și în această ordine a Kallipolis-ului există două forme, părți componente ale aceleiași figuri morfologice: ,, acel sistem de guvernare pe care l-am descris este unic, dar el ar putea fi numit în două feluri : dacă printre cârmuitori unul singur ar avea o poziție aparte, sistemul s-ar numi regat, dacă ar fi mai mulți –aristocratie,[11]acestea reprezentând același sistem de guvernământ. O problemă va apărea aici. Una care trebuie amintită. Dacă este o constituție ideală, sau un stat ideal, atunci declinul nu-i este propriu. Explicația pe care o oferă Platon ar fi că ,, nici o formă de stat dintre cele existente acum, nu este demnă de natura filosofului . Iată de ce, ea se frânge şi se alterează"[12]. Acelaşi Platon arăta că mitul trebuie să dispară din viaţa politică, datorită caracterului său irational[13]. Pe de altă parte, Cassirer subliniază că la Platon, ,,dreptatea" şi ,,dorinţa de putere" sunt antagonice. Prima este susţinută de raţiune, iar cea dea doua este sprijinită de mit[14].

La Pârvan o legătură perpetuă și imobilă, transpare într-un mod aparte, pentru că viața individului ,, e doară un dar al zeilor cari ocrotesc Statul; şi întrucât Statul continuă a inflori,

[5]Leo Strauss, *Cetatea şi omul*, Editura Polirom, Bucureşti, 2000, p. 6;
[6] Ernst Cassirer, *Mitul statului*, Institutul European, Iaşi, 2001, p. 22-25;
[7]„Poate că nu există nici o tensiune sau un conflict mai mare în istoria culturii intelectuale greceşti decât între gândirea sofistă şi cea socratică. Însă, în ciuda acestui conflict, sofiştii şi Socrate au căzut de acord în privinţa unui postulat fundamental. Ei erau convinşi că primul deziderat al oricărei teorii filosofice este o teorie raţională despre natura umană. Toate celelalte probleme pe care le tratase până atunci filosofia socratică au fost declarate ca fiind secundare şi subsumate acesteia(...)Ţelul lor comun era acela de a „umaniza" filosofia, de a transforma cosmogonia şi ontologia în antropologie(ibidem p. 83)
[8]Platon, *Republica*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986, 445c
[9] ibidem , 544d
[10]ibidem , 445d.
[11] ibidem
[12] ibidem
[13] Ernst Cassirer, *Mitul statului*, Institutul European, Iaşi, 2001, p. 101;
[14] ibidem p. 105;

moartea nu e pentru cetăţean decât o senină odihnă bine meritata”[15]. Să vedem cum înțelege gânditorul român dualitatea existenței, care pendulează între individual și social. Viața individuală este descrisă prin ,,simţirea în dreapta şi în stanga a aproapelui: că omul e prin excelenţă un animal sociabil, se demonstrează nu prin opera păcii — care are numai foloase chiar pentru individul izolat— ci prin opera războiului; animalele nu poartă războaie: conflictele lor sunt individuale, pricina conflictului fiind individuală; oamenii poartă războaie şi indivizii mor cu entuziasm pentru motive total străine de binele lor personal: au murit o vreme, în războaie groaznice, pentru a face să biruiască cutare credinţă religioasă; astăzi mor pentru ideea naţională; mâine, când naţionalitatea va ajunge ca şi religia o chestie de conştiinţă a individului, vor gasi alta idee, pentru care să poată muri în comun : omenirei îi trebuie întotdeauna o idee pentru care să sângereze: fără sânge nu e nobleţă; pacea ca atare nu e decât odihna între războaie”[16]. Pe lângă toate acestea intervine și latura socială materializată prin școală, biserică, armata, meseria, factorul politic. Toate acestea reprezintă elemente ale socialului care încorsetează individul influențând Eul. Pe de altă parte Statul este obiectul unui adevărat cult, prin care se exprimă și se organizează viața națiunilor. La fel se întâmpla și cu grecii și tracii pârvanieni. Cu toate că a fost un singuratic, Pârvan a avut luciditatea necesară pentru a vedea legătura dintre om și societate, dintre individ și semenii lui. Este vorba de o legătură indestructibilă, fără de care individul nu ar putea exista, astfel dezvoltându-se ,,toate talentele”, formându-se ,,gustul” și ,,chiar prin cunoaștere progresivă, se face începutul pentru întemeierea unei mentalități care poate transforma cu timpul dispoziţiunea primitivă spre moralitate în principii practice determinate și astfel, în sfârșit, un acord social produs prin constrângere patologică, într-o unitate morală”[17]. Leo Strauss compunea imaginea filosofiei antice grefând-o pe filosofia politică efectivă, deosebind între natură şi convenţie. El se întreabă dacă societatea omenească, legile ei, dreptatea în sine, sunt ceva de ordin natural sau ar fi rezultatul unei convenţii[18]. Această întrebare naşte cele două laturi în filosofia politică. Este vorba de convenţionalism şi teoria dreptului natural[19]. Să vedem dacă acestea transpar din imaginea pârvaniană a grecilor din Pont, care au influenţat pe traci. ,,Republica” lui Platon îi era cunoscută lui Pârvan, drept pentru care anumite aspecte ale acesteia le vom găsii în scrierile sale. Pentru a arăta explicit propriile sale reflecții, Pârvan se va folosi de imaginea complexă oferită de coloniile greceşti de pe malurile Pontului Euxin. Recompunând viața acestora, el, dă frâu liber propriilor sale concepții despre stat sau existență. Este un lucru care transpare din scrierile sale. Viața grecilor din Pont este una foarte activă în statul lor mic. Să nu uităm că vorbim de un oraș-stat plăsmuit după chipul și asemănarea metropolei. Statul reprezenta un organism politic complex ,,cu funcţiuni numeroase deliberative şi executive - în ale afacerilor interne şi externe, în special în legatură cu războaiele nesfârşite în care trăiau”[20]. În altă ordine de idei, ,,Grecii din Pont dădeau o așa amplitudine autonomiei municipale pe care le-o dăruiseră noii lor ocrotitori, Romanii, încât noi azi, văzând numeroasele decrete pe care «consiliul si adunarea poporului» le dadea la ficcare prilej, fie pentru cutare

[15]Vasile Pârvan, *Memoriale,* Bucureşti, Cultura Națională, 1923, p. 13-14;
[16]ibidem p. 32;
[17]Immanuel Kant, *Despre frumos și bine”,* Bucureşti, Editura Minerva, 1981, p. 249-250;
[18]Leo Strauss, *Cetatea şi omul*, Editura Polirom, Bucureşti, 2000, p. 28-29;
[19]convenţionalul presupune: omul nu poate trăii singur nefiind înzestrat pentru aşa ceva, drept pentru care nevoie de sprijinul semenilor săi; teoriile dreptului natural subliniază că: natura omului este aceea a animalului politic; organizarea politică este în esenţa ei intimă naturală şi nu este nicidecum rezultatul unei convenţii; drepturile naturale ale omului sunt reale şi nu depind de organizarea şi dezvoltarea societăţii
[20]Vasile Pârvan, *Memoriale,* Bucureşti, Cultura Națională, 1923, p. 33;

îmbunătăţire edilitară ori înfrumuseţare monumentală, fie, mai ales, pentru onorarea propriilor concetăţeni ori a străinilor — Greci, Thraci şi Romani— de cari oraşele aveau nevoie pentru binele ce li-1 puteau face, avem iluzia că ne aflam încă in nişte State libere greceşti, unde cetăţeanul, de multa ocupaţie ce o are ca factor politic, aproape nu mai are vreme să se ocupe de ale lui"[21]. „Sclavii aveau prilejul sa ia parte la viaţa publică: vedem de pildă sclavi ca membri activi ai asociaţiilor religioase", de asemenea femeile au activitate, „în special în asociaţiile religioase"[22]. Viața socială este una foarte activă, drept pentru care ea covârşeşte „viaţa individuală, hrănindu-i conştiinţa şi dându-i directivele"[23]. Este prototipul clasic al unui oraş-stat grec, şi este aşa cum arăta şi Strauss, imaginea unei cetăţi de meşteşugari sau artizani. Astfel, fiecare individ, bărbat sau femeie, are o profesie, pe care se va strădui să o facă foarte bine. Nici unul nu se gândeşte la câştigul personal, ci doar la binele comun[24]. Influențele filosofilor antici sunt vizibile, evidente, mai ales când Pârvan scrie despre organizarea Histriei. El pleacă de la concretul inventar arheologic descoperit, recompune viața grecilor din cetate, prilej de a lăsa libere propriile reflecții filozofice despre stat. De aici, din antichitatea greco-romană, aceste reflecții vor merge evolutiv înspre modernitatea noastră, ieșind puternic în evidență tonul gri sau cenușiu al tristeții, contrapus meșteșugit cu atmosfera de veselia și tihna a locuitorilor Histriei și a altor cetăți de pe malul Pontului Euxin. Vorbim despre o îmbinare fericită a cercetărilor de tip arheologic cu reflecția de tip filozofic, nu prea sistematizată însă, dar fermecătoare, reieșită din singurătatea de factură stoică a istoricului român. Socrate[25] arăta că statul a apărut ca urmare a faptului că oamenii se află în absoluta imposibilitate de a trăii singuri şi de asemenea nu-şi pot realiza în mod individual toate cele necesare traiului, nevoile zilnice. Apre astfel specializarea şi diviziunea muncii: agricultorul, cizmarul, etc. De aici va rezulta şi cooperarea[26]. Platon descria statul ideal ca pe un organism, existând între părțile sale componente, legături perfecte. Acest organism înglobează toate manifestările umane, cele social politice ocupând un loc important. Este vorba de o închegare și relaționare ideală între întreg și elementele constitutive, între om și putere, precum și în ceea ce privește aplicarea legii. Cu toate acestea, temelia statului este asigurată de unitatea cetățenilor, fără de care întregul edificiu s-ar prăbuși. De aici va rezulta caracterul universal al statului în viziunea platoniciană, interesele fiecărui cetățean fiind identice cu ale comunității din care face parte. Statul promovează legile fără de care comunitatea nu ar putea dăinui. În fruntea statului platonician se află aristocrația. Aici Platon merge pe două formule. Una aparține înțelesului potrivit căreia, prin conceptul de aristocrație, puterea poate aparține unei singure persoane, iar pentru a doua formulă este similară ideea conducerii statului de către mai multe persoane, în sensul celor mai buni, destoinici, evoluați din punct de vedere spiritual, morala cetățenilor se răsfrânge în mod indisolubil asupra cetății din care fac parte[27]. Cu alte cuvinte, este vorba de un întreg unde totul funcționează perfect. Virtutea are ca atribuție

[21] ibidem p. 34;
[22]ibidem
[23] Petre Marcu-Balș, *Pârvan și filozofia statului,* în *Gândirea,* nr. 4, an VIII, 1928;
[24] Soldaţii sunt artizanii libertăţii; filosofii sunt sinonimi cu virtutea, cumpătarea, dreptatea; astronomul area în aria sa de interes cerul, Zeul este creatorul Ideilor cu character etern. (Leo Strauss, *Cetatea şi omul*, Editura Polirom, Bucureşti, 2000, p. 88100)
[25] Din perspectiva lui Socrate, politica reprezintă arta de a conduce sau comanda oamenii şi este atributul înţeleţilor; democraţia nu este o metodă eficientă de guvernare; prin metoda maeuticii, el va încerca să scoată la iveală adevărul; pe cale de consecinţă din ideile prezentate şi discutate vor rezulta tezele efective şi de aici apare o regulă generală, împărtăşită tuturor prin educaţie;
[26]Platon, *Opere*, I (369b-373a)
[27]Olivier Nay, *Istoria ideilor politice,* Iași, Editura Polirom, 2008, pp. 56-70;

menținerea și dezvoltarea justiției și a puterii. Aceștia sunt polii importanți ai cetății. Justiția înseamnă îndeplinirea funcțiilor pentru care cetățenii s-au născut, o implicare totală în viața publică și juridică. Puterea se află în apanajul înțelepților de a conduce statul[28]. Este vorba așadar de un imens organism viu, cu elemente care funcționează la modul ideal, un organicism contractual de factură antică. Toate acestea se vădesc în descrierea stelei lui Anaxandros, descoperită de Pârvan, unde ideile filozofilor antici se întrepătrund, accentuate fiind de către gânditorul român răbdarea, fericirea de a trăi a grecilor și nu în ultimul rând un anumit soi de tristețe. Iată cum trasează Pârvan tușele acestui tablou: ,,Avem, până acum, cel puțin, din Histria și Apollonia – cele mai vechi colonii din Pontul Stâng – dovezi autentice că viața grecească de aici era între secolele VII și IV a. Chr., la fel inspirată cu aceea din Grecia mamă și, fără îndoială, gândurile Grecilor de aici în privința celor veșnice și a rostului vieții omenești, erau perfect asemănătoare cu cele ale Grecilor din Sud”[29]. După această introducere, Pârvan ne arată imaginea vieții sociale și politice, atât de bine concentrată în stela lui Anaximandru din Apollonia. Aceasta, ,,pe la începutul secolului al V – lea, adică pe vremea luptei de la Maraton și a tragediilor eshileene, pe vremea templelor dorice celor mai aspre și pure, ne stă mărturie de perfecta unitate sufletească între Sudul sobru în eroismul său și Nordul simplu în seninătatea sa modestă și săracă: inimitabil în simplicitatea austeră a liniilor, în grația sobră a gesturilor, în viața latentă sub relieful abea pronunțat, stă fiul lui Anaxandros, rezemat într-un toiag lung – în atitudinea bătrânilor din friza Partenonului – cu capul plecat tare spre pământ, jucându-se ca în ceasurile lui de seninătate deplină din viață, cu câinele lui, pe care îl momește cu hrană, după care animalul se ridică zadarnic în două picioare, ca s-o apuce”. Aici, între ,,vecinicia acestei scene de simplicitate senină a sufletului omenesc blând și între vecinicia scenelor de pe friza Partenonului nu e deosebire. Aceeași deplină liniște, venind din aceeași armonie între lupta vieții și scopul vieții: consacrată toată Statului; aceeași împăcare întru odihna de veci după o viață de jertfă și glorie întru binele public”. Este însăşi imaginea conducătorului în accepţiunea platoniciană şi de ce nu stoică. Potrivit lui Platon, statul ideal este acela prin care fiecare individ, bărbat sau femeie se identifică cu comunitatea socială în sine. Statul este acela care generează legi armonioase pentru toţi cetăţenii, în faţa cărora aceştia trebuie să se supună. Stela cuprinde și o inscripție al cărui înțeles adânc se referă la ,,aceleași gânduri ca în Grecia luptelor pentru libertate”, iar ,,idealul vieții e acela de a excela în meseria ta și de a nu ridica asupră-ți vorbele rele ale nici unui concetățean; moartea e o fatalitate, e un sorț care și se trage de la Moire mai curând ori mai târziu; de prisos să te scoli împotriva ei; deajuns că ți-ai încheiat viața fără ați imputa nimic asupra ei”[30]. Este evidenă linia stoicismului urmată aici de Pârvan, care continuă prin a arăta propriile sale gânduri referitoare la stat sau la viață, întregind imaginea de altădată a fostelor colonii grecești de pe malul Pontului. Gânditorul român, referindu-se la reprezentarea și imaginarul celui mort(în antichitatea greco-romană), arată că, aceasta ,,n-are de ce să fie amărâtă, cu cât e mai senină, cu atât răspunde mai deplin sentimentului de mulțumire de sine, cu care cel răposat e pus să vorbească despre viața sa armonios sfârșită: viața lui e doară un dar al zeilor care, ocrotesc Statul; și întrucât Statul continuă a înflori, moartea nu e pentru cetățean decât o senină odihnă binemeritată”[31]. Pârvan va încerca să ne transmită propriile reflecții cu privire la crearea statului roman, la importanța influenței pe care acesta o avea asupra popoarelor din jurul

[28]ibidem
[29]Vasile Pârvan, *Memoriale*, București, Cultura Națională, 1923, p. 12-13;
[30]ibidem p. 13;
[31]ibidem p. 13-14;

său. Platon arăta că aristocrația este forma de guverământ perfectă, dar care se pervertește mai apoi în timocrație. Din timocrație se va ajunge la democrație, iar de aici la anarhie, un tip de guvernare unde legea nu are nici o valoare și unde asistăm la intrarea în scenă a tiranului[32]. Spre deosebire de Platon și mai apoi de Aristotel, care au trăit toate acestea, Pârvan se va transpune în locul cetățeanului grec dintr-una dintre coloniile grecești de pe malul Pontului Euxin. Exercițiu intelectual de excepție, în urma căruia reprezentările geopolitice ale lumii antice se vor constitui într-un tablou istoric și filozofic cu o transgresare nelimitată. Iată cum își creionează Pârvan apariția și întinderea puterii romane, unde aceasta ,,ni se arată în aceea, că înfățișa pentru sine ca și pentru toate popoarele pământului, nu autoritatea organizator-nivelatoare a unui administrator tiran, păzind cu strășnicie liniștea și asigurând buna stare, folositoare tuturora, nu gloria cuceritoare de suflete a unui dionysiac supunător al întregului pământ, nu hieratica încorporare a unor zei atotputernici și cruzi, în trupul unor muritori proclamați zei, și adorați cu teamă și supunere de robi, de cei credincioși lor, nu strălucirea superioară a unei mari cetăți a cugetării geniale suprapământene, nu aspra autoritate rațională a unui consiliu de administrare prin delegații date unor regi, unor mari preoți, unor bătrâni collegiați, ori unor generali, - ci, un nou fel de religiune”[33]. Dacă Platon venea cu un determinism destul de strict în privința succesiunii formelor de guvernământ, Pârvan transpune cu totul altceva, având conotații profund filosofice. Iată că, pentru ,,întâia oară și – până azi – pentru cea din urmă, în istoria omenirei se creă acel măreț concept al Statului-Zeu, cu teribila voință a unei divinități abstracte, Roma, căreia împăratul însuși nu-i era decât un alcolyt divin și de la care proceda, toată maestatea, toată puterea, toată gloria, - acea religie politică, în care fiece credincios admis la mysterii era un membru cetățean cu depline drepturi egale, chiar celor ale împăratului zeu, asemenea căruia era în dreptul său de a deveni oricând prin singură devotarea lui întreagă cultului Zânei-Mame”[34]. Roma cea strălucitoare și veșnică, în accepțiunea lui Pârvan, ,,nu-și lua de pristav al ordinelor ei imutabile pe muritorul făcut o clipă preot suprem al cultului ei, ci pe întregul popor al credincioșilor ei, în abstracția lui supraumană:<<Senatul și Poporul Roman>>”[35]. A fi cetățean roman înseamnă ,,a fi un om de specie unică, a fi membru al imensului colegiu religios militant al adoratorilor Romei, a fi însuși participant la puterea și la Gloria Romei”. Și prin urmare aceea ce ,,nici geniul incomparabil al Greciei, prin brațul eroului sublime unic, Alexandru fiul lui Filip, aceea ce nici regii-zei ai Orientului, aceea ce nici teribilii servitor ai lui Alah, n-au putut realiza în marile diluvii de sânge, cu care au inundate pământurile ce voiau să și le modeleze după sine, - a fost etern creat, dintr-o singură încordare, în două secole, de Statul-Zeu al Romei, Nemuritoarea”[36]. Mai mult, dacă ,,cultul religios al Statului –Zeu, Roma, cu templele, preoții și colegiile ei de slujitori, atrăgea fără putință de opunere pe toți cei ce-i veneau aproape, făcându-i credincioși ai noii religii, apoi viața romană în toate formele ei concrete, era o unică clădire de piatră, un templu unic, cât însuși imperiul de mare”[37]. Referitor la mărețul imperiu al Romei, cuvintele lui Pârvan sunt profunde, el arătând că, acesta era ,,o răbdătoare, simetrică, armonioasă, uriașă construcție a unui singur, divin arhitect: cu drumuri, orașe, granițe, poduri, cetăți, apeducte, băi, amfiteatre zidite ca pentru vecie, zidite deolaltă, legate între ele, ca o singură

[32]Olivier Nay, *Istoria ideilor politice,* Iași, Editura Polirom, 2008, pp.60-66;
[33]Vasile Pârvan, *Memoriale,* București, Cultura Națională, 1923, p. 186;
[34]ibidem p. 186-187;
[35]ibidem p. 187;
[36] ibidem
[37]ibidem

neasemănată rețea, din care nu scăpau marei strângeri, între firele ei nesfârșite, nici națiunile, nici indivizii odată cuceriți”[38].

Roma cea măreață și veșnică a jucat astfel rolul unui preot cu o puternică acțiune de convertire, pe care nici o națiune nu a putut-o înlătura sau refuza, purtată în numele unei religii deosebite puse în slujba tuturora. Forța este exclusă, cuvântul cucerire nu este întrebuințat de Pârvan. Influențele lui Platon și a școlii stoice sunt vizibile. La guvernare se acorda credit aristocrației, sau în cel mai bun caz unei forme, să-i spunem mixte, aceasta fiind promovată în mod direct de școala stoică, influențată de Platon. Aceeași școală stoică, afirma că statul are ca principală grijă organizarea vieții umane, lucru întrevăzut de Pârvan atât la romani dar și la cetățenii din coloniile grecești. Principiile școlii stoice se regăsesc în continuarea reflecţiei pârvaniene, care arată că statul se bazează pe ideea transcedentală, ,,absolut contrarie experienţei bilogice, a mandatului legal şi al interesului etic social”[39]. Din perspectiva stoică, atât de dragă lui Pârvan, statul reprezintă cetatea omului înţelept fundamentată pe liniştea, libertatea, armonia, pacea interioară. Raţiunea este cea care ne conduce la concluzia că ordinea în societate nu este ceva natural şi ea naşte conflicte şi pasiuni, acestea putând fi controlate de înţelept. Binele social este acela care poate fi atins doar după absoluta dobândire a binelui individual[40].

La romani este subliniată pe lângă toate acestea credința în Statul Zeu, ca formă de supunere aproape benevolă a oamenilor în fața lui. Omul este cel care își organizează viața în conformitate cu ,,liniile” convieţuirii sociale spunea Aristotel. Acesta subliniase că apariția, dar și existența statului este strâns legată de caracterul social al omului, iar dreptul natural se află în strânsă legătură cu cosmopolitismul, atât de evident în cadrul imperiului Romei[41]. Potrivit lui Aristotel, statul este acel ceva de imediată și strictă necesitate, aflat în legătură intimă cu binele suprem. Din perspectivă stoică, omul este cetățean al lumii, al unui stat cu accente de universalism, statele fiind pe cale de dispariție în viitor în accepțiunea lor[42]. Între stat și individ, cu alte cuvinte ,,între Eu și Stat”, există o legătură extrem de puternică, exact ca aceea ,,de la organ viu la organ viu”, aceasta presupunând ,,relații” de ,,o condiție subînțeleasă de reciprocă existență”[43]. Eul este ,,compus în cea mai mare parte din elemente sociale, iar componentele exclusiv individuale sunt excepții la regulă”. Astfel, elemente precum ,,familia, școala, biserica, armata, politica, meseria, cutumele aruncă rând pe rând semințele lor în grădina eului”[44]. Aceste elemente sociale au rolul foarte important de a covârși ,,viața individuală, hrănindu-i conștiința și dându-i directivele”. Iar aici ,,Cultul Statului” își găsește un rol pe deplin justificat, acela de a întrona ,,o regulă normală și sănătoasă a colectivităților organizate”[45]. Thracii și grecii vor fi actorii unui astfel de tablou istoric, ei suferind reciproc influențe de la unii la alții. ,,Sufletul omenesc”, subliniase Pârvan, nu va îngloba ,,nimic eterogen și antinomic”, deoarece, ,,fiecare gând nou trebuie altoit pe unul înrudit, mai vechi”. La fel cum ,,numai oamenii cei mai târzii ar fi să aibă fericirea de a locui în clădirea la care a muncit o lungă serie a străbunilor lor(firește că

[38]ibidem p. 188;
[39] Pârvan, Vasile, *Idei și forme istorice*, Editura Cartea Românească”, București, 2003, p. 127;
[40] Frederik Copleston, *Istoria filosofiei,* Editura All, 2008,vol I, p. 346-355;
[41]Olivier Nay, *Istoria ideilor politice,* Iași, Editura Polirom, 2008, pp. 69-76;
[42]Zenon din Citium şi adepţii săi se declarau împotriva sclaviei, a comerţului şi a banilor, dar şi a familiei; ei propun pentru prima dată în istorie ideea statului mondial unic.
[43] Petre Marcu-Balș, *Pârvan și filozofia statului,* în *Gândirea,* nr. 4, an VIII, 1928, p. 145;
[44] ibidem
[45]ibidem

fără a avea această intenție), fără a fi părtași la fericirea ce o pregătiră”[46],subliniase Kant în felul său propriu. Astfel, așa cum ,,nemurirea sufletului elenistico-romană trebui să se altoiască pe toate vechile legende homerice și pe poveștile populare despre infern și câmpiile elizee(...)”[47]. Thracii și grecii trăiau într-o adevărată comuniune. Grecii viețuiau în conformitate cu propriile lor precepte statale, chiar și după cucerirea romană. Cetățeanul grec era profund implicat în viața politică a comunității sale. Pe de altă parte ,,viața în asociații religioase, ori în cluburi social economice, forma alte mici <<State în Stat>> cu magistrații, preoții, << senatul>> și <<adunarea>> lor, special; nu numai cetățenii deplini, greco-romani, și liberții, dar chiar sclavii aveau prilejul să ia parte la viața publică(…)”[48]. Femeile erau extreme de acive la rândul lor în viața cetății, ele fac parte din ,,asociații religioase, ca <<mame>> ale colegiilor, ca protese, ca simple member, iar onorurile publice ale soților ori părinților lor sunt un motiv ca și ele să fie distinse în chip public cu diferite onoruri”[49]. Copiii, de asemenea, de la fragede vârste erau scoși în viața publică, luând parte la diferite manifestări, jocuri, întreceri. Ei erau îngrijiți de ,,maeștrii și învățători speciali, aleși de popor și plătiți cu leafă fixă anuală – în școli publice”. La vârsta de 18 ani, tinerii deveneau efebi, ,,ei formând atunci un Stat în Stat”. Asociația efebilor, printe altele, dădea ,,decrete pentru lauda publică la sărbători a cutărui personaj, care a făcut vreun bine clubului lor”. Existau și alte asociații ale cetățenilor, care dădeau un avânt important vieții publice. De altfel, cetățeanul grec, ,,avea despre sine gândul că fără contribuția lui personală de bani, muncă sau discursuri, patria ar fi mult mai slabă și întreg imperiul ar decade”[50]. Pentru cetățeanul greco-roman îndatoririle sunt multe, el făcând parte din diferite asociații, fiind poate preot sau magistrate, acestea se înmulțesc îngrijorător. Dar ,,suprema satisfacție a unui cetățean din acest timp e să fie proclamat de către cetățenii săi ca binefăcător al patriei sale”[51]. Iată unul dintre marile precepte ale lui Aristotel, acesta arătând că ,,fiecare cetate este o comunitate determinate și că fiecare comunitate a fost alcătuită în vederea unui bine determinat, căci toți acționează în numele a ceea ce li se pare a fi bine”[52]. Stagiritul nu era cetățean al Atenei, dar el admira organizarea politică a acesteia, lui aparține comparația potrivit căreia societatea este asemănătoare unui corp omenesc, iar buna funcționare a părților componente asigură sănătatea întregului. Nici un organ nu poate funcționa în mod independent față de întreg, iar pe cale de consecință, individual nu poate trăi în afara societății. De altfel, societatea în care trăiește individual, ca organizare îi este superioară. La rândul său, influențat de Aristotel, Pârvan, observă în reflecțiile sale că ,,individul nu trăiește prin sine, ci prin societate, ca atare el are nu atât drepturi, cât datorii în societate și, și invers, societatea, care dă individului prin însăși esența ei posibilitatea existenței, nu are atât datorii față de individ, cât drepturi”[53]. Mai mult același Pârvan, crede cu tărie că societatea omenească de oriunde se află ,,în continua evoluție: idealuri politice, economice, religioase, ori de altă natură, îi colorează treptat ori simultan, în perpetuă agitație, sentimentele ei active; idealul social va varia deci potrivit acestor prefaceri, și ceea ce e astăzi bine, mâine va fi rău, ori invers; dar binele ori răul va fi tot rational-etic, va fi tot ideal

[46]Immanuel Kant, *Despre frumos și bine”,* București, Editura Minerva, 1981, p. 248-249;
[47]Vasile Pârvan, *Memoriale,* București, Cultura Națională, 1923, p. 15;
[48]Ibidem p. 35;
[49]ibidem
[50]ibidem p. 36;
[51]ibidem p. 37;
[52]Aristotel, *Politica,* București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2010, 1252a;
[53] Vasile Pârvan, *Idei și forme istorice*, Editura Cartea Românească”, București, 2003, p. 106-107;

valorificat”[54]. Singurul regim politic viabil, acceptat de Aristotel este politeia sau republica, unde priceperea aristocrației de a conduce se împletește strâns cu exprimarea democratică. Cei care se vor face remarcați datorită priceperii lor, vor ocupa funcții publice aferente acestor iscusințe, cu condiția ca ei să fie aleși de comunitate. Politeia este regimul politic potrivit, departe de a fi însă perfect. Pentru a tinde spre perfecțiune, legile ar trebui să nu favorizeze anumite grupuri în detrimental altora, lucru care nu prea este posibil. Suveranitatea poporului, ar trebui să primeze subliniază Aristotel, iar o importanță aparte o are clasa de mijloc, aceasta fiind o contrapondere între săraci și bogați.

Platon uzitează de metoda dihotomiei pentru a scoate în evidență laturile omului politic. Artele auxiliare ale politicii sunt imposibil de împărțit, pentru că ,,o astfel de împărțire n-ar urma articulațiile natural ale genului”[55]. Există mai multe tipuri de împărțire a părților, de diviziune: cea a multiplicităților nedefinite, apoi dihotomia mediană, diviziunea naturală prin număr minim de părți definite. Platon se va opri la ultima, socotind-o ideală pentru delimitarea clară a omului politic, pentru auxiliarii regimului politic și pentru constituții[56]. Urmând liniile trasate, Platon credea că domeniul politic poate fi descris sau înțeles pe cale rațională. Astfel, într-un cadru mai larg se poate afirma că ,,toate diseminările în părți care sunt specii și care aparțin în mod natural și esențial genului sunt circumscrise ideii implicite că fiecare specie se găsește delimitată printr-o funcție precisă și de o sferă de acțiune care îi este proprie”[57]. Există unele neclarități aici, dar Platon merge pe idea conform căreia, din definiția omului politic sunt eliminați slujitorii și preoții. Vor rămâne doar acei oameni care dețin știința politică. Aceștia sunt împărțiți după numărul lor, făcându-se referire la un regim politic ideal și la o constituție model[58]. Pârvan este cunoscătorul acestor scrieri platoniciene și profitând de lucrările arheologice de la cetățile grecești, în special cele de la Histria, își expune propriile reflecții în legătură cu clasa politică de aici, cu omul politic grec, analiza sa continuând și mai departe de antichitatea greco-romană. Sugestiv este redat de către Pârvan acel fragment din decretul lui Acornion din Dyonisopolis, care surprinde mulțumirile aduse de cetate omului politic, preocupat de binele general al societății în care trăiește. Fragmentul este extreme de sugestiv arătând că, ,,și poporul să arate că cinstește pe bărbații de ispravă și care-i sunt binefăcători, a hotărât, consiliul și poporul, ca să laude pentru toate aceste fapte pe Acornion al lui Dionysios și să-l încoroneze pe dânsul la sărbătoarea Dionysiilor cu o coroană de aur și să-i ridice o statue de bronz și să-l încoroneze și pe viitor în fiecare an la Dionysii cu o coroană de aur și să i se dea pentru ridicarea statuii locul cel mai de vază în viața publică”[59]. În Olbia, Niceratos al lui Papias va avea parte de o inscripție onorifică datorită binefacerilor sale eroice de pe câmpul de luptă, dar și datorită celor săvârșite în conducerea cetății. Pentru acesta, Senatul și poporul au hotărât ca ,,să-l încoroneze pe și în fiecare an la adunarea pentru alegerea magistraților ți la jocurile de pe hippodrom închinate lui Achilleus după oracolul zeului pythic, (...), pentru ca și ceilalți cetățeni să devină mai zeloși întru binefacerile către patrie, văzând pe binefăcători împodobiți cu onorurile care li se cuvin”[60]. Pârvan, încercând să surprindă esențele intime ale conceptului de stat și rolul jucat de acesta în viața poporului geto-dac, dar și al altora, ne vorbește despre viața interioară a individului,

[54]ibidem p. 108;
[55]Vasile Muscă, Alexander Baumgarten, *Filosofia politică a lui Platon,* Editura Polirom, București, 2006, p. 189;
[56]ibidem
[57]ibidem
[58]ibidem p. 190;
[59]Vasile Pârvan, *Memoriale,* București, Cultura Națională, 1923, p. 37;
[60] ibidem

marcată la început instinctual. Deoarece, „subconștientul și iraționalul" vor forma „structura primară" și vor da „direcțiile fundamentale ale eului". Mai mult, fenomenele conștientului „sunt dirijate de viața obscură și formidabilă asubteranelor interne unde zac experiențele ancestrale, memoria speciei, afinitățile și repulsiile fără motivare conștientă acum, dar care se bazează pe evenimentele anterioare"[61].

În concluzie, elemental unificator al poporului nostru este conştiinţa autohtoniei naţionale, sinonimă cu conştiinţa culturală. Rolul statului este acela de a susţine cultura singura în măsură să dezvolte un oarecare progres în interiorul neamului omenesc. Pârvan merge pe linia kantiană, de la care nu se abate. În statul pârvanian, natura, adică biologicul, instinctualul, chiar dacă este pe o treaptă inferioară, constituie un motor al progresului istoric, întrucât aici în cadrul unui proces cu valenţe fiziologice apare raţiunea. Prin raţiune genul uman se dezvoltă, transmiterea cunoştiinţelor făcându-se de la o generaţie la alta şi nu de la un individ la altul[62]. Kant ne vorbeşte despre Providenţă, aceasta în înţelepciunea sa extrem de adâncă, îndreaptă lumea spre obiectivul final. La Pârvan, Cosmosul reprezintă universul, divinitatea, şi forţele acesteia în integralita lor. Kant aduce în discuţie socialitatea antisocială, ca formă a conflictului de a accepta opiniile altora şi tendinţa de a urma propria sa gândire[63]. Pârvan adoptă mecanismul kantian, vorbind despre libertatea fiecărui individ de aşi urma ideile, de a zbura „fără oprire şi fără hotar". Luminarea kantiană se va face însă cu strictă referire la cultură, într-un stat pârvanian susţinător a acesteia. Statul Cultură este nevoit a susţine cunoaşterea şi şcoala. Profesorul are un rol deosebit de important, el fiind autorul dematerializării fără cruţare, înlăturării biologicului şi primitivismului.

BIBLIOGRAPHY

1. Aristotel, *Politica*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2010
2. Cassirer Ernst, *Mitul statului*, Institutul European, Iași, 2001;
3. Copleston Frederik, *Istoria filosofiei*, Editura All, 2008
4. Kant Immanuel, *Despre frumos și bine*, București, Editura Minerva, 1981
5. Miroiu Adrian, *Introducere în filosofia politică,* Iaşi,Editura Polirom,2009;
6. Marcu-Balș Petre, *Pârvan și filozofia statului*, în *Gândirea*, nr. 4, an VIII, 1928
7. Muscă Vasile, Baumgarten Alexander, *Filosofia politică a lui Platon*, Editura Polirom, București, 2006
8. Nay Olivier, *Istoria ideilor politice,* Iași, Editura Polirom
9. Leo Strauss, Cetatea şi omul, Editura Polirom, Bucureşti, 2000;
10. Pandrea Petre, Soarele melancoliei", București, Editura Vremea, 2005
11. Pârvan Vasile, *Memoriale*, București, Cultura Națională, 1923
12. Pârvan, Vasile, *Idei și forme istorice*, Editura Cartea Românească", București, 2003,
13. Platon, Republica, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986

[61] Petre Marcu-Balș, *Pârvan și filozofia statului*, în *Gândirea,* nr. 4, an VIII, 1928, p. 145;
[62] Immanuel Kant, *Despre frumos şi bine*, Bucureşti, Editura Minerva, 1981, p. 254-255;
[63] ibidem

RHETORIC AND DIALECTICS IN TECHNÊ RHÊTORIKÊ

Daniela Dunca
Assoc.Prof., PhD., Technical University of Cluj Napoca, North University Center of Baia Mare

Abstract:For Aristotle, rhetoric is more an art of identifying means of persuasion for each situation than an art of persuasion as such. Where demonstration is not possible, in order to deal with a polemic debate, the rhetoric brings with it all the means necessary for persuasion in a particular case, in a particular situation. Practiced by sophists, in the eristic version, dialectics translates into an art of permanent controversy, which ended imposing the fallacy of falsity. For Socrates, then for Plato, dialectics is found in the exclusive service of truth (alethes), becoming the very method of philosophy. For Aristotle, dialectics is distinguished by both the philosophical and the scientific demonstration, because it regards both the probable (endoxa) and the eristic of sophists, because its judgments are constructed in a rigorous manner, strictly following the logical rules.Thus, "rhetoric is the corresponding (antistrophos) of dialectic."Thus, both dialectic and rhetoric, can distinguish the truth of appearance: dialectics distinguishes true syllogism from sophistry, and rhetoric, true persuasion from deception.If formally, rhetoric is antistrophos of dialectics, from the perspective of its content, its sphere of application is related to ethics and politics.Thus, dialectics is a rational approach, which, among its possible applications, involves rhetoric.If dialectics sometimes demonstrates "only in appearance", rhetoric is not intended to support a thesis, but to defend a cause that concerns the legal, political, or ethical destiny of the people. That is why, instead of a constantly inescapable evidence, rhetoric must take into account the plausible.

Keywords: eristic, dialectic, rhetoric, antistrophos, appearance

Două mari tratate care au marcat a doua jumătate a sec. IV î.Hr., impunându-se ca adevărate cursuri de retorică, sunt *Retorica* lui Alexandru și *Retorica* lui Aristotel.

Retorica lui Alexandru datată în 340 – 300 î.Hr., a fost transmisă ca manuscris cu numele lui Aristotel (atribuire incorectă, deoarece autorul manualului ar fi Anaximene din Lampsacus (380 – 320 î. Hr., orator și istoric). (Pernot 2000, 56). Tratatul aborda în special problematica tehnică a retoricii, propunând diviziunea discursului retoric în șapte specii: îndemnul, disuasiunea, elogiul, blamul, acuzarea, apărarea, examenul. Apoi stabilea structura discursului fiecărei specii în parte, precum utilizările în speciile de discurs amintite. Tratatul propune definiții, sfaturi și reguli, care devin adevărate „norme" de utilizare a discursului retoric în epocă. Astfel, oratorii învățau să elaboreze discursuri complexe, elegante și persuasive dar și să evite ambiguitățile, lipsa de stil și inspirație, dezordinea discursivă – adevărate pericole ale oricărui discurs retoric.

Retorica lui Aristotel este, cu certitudine, încoronarea teoriei retorice grecești clasice. Tratatul vine în continuarea unor cercetări asupra retoricii, marcate de două scrieri pierdute astăzi, *Gryllos* – dialog de tinerețe și *Sunagoge tekhnom* – o compilație a scrierilor de retorică existente la acea dată. (Pernot 2000, 63). *Retorica* prezintă aspecte comune cu restul operei lui

Aristotel, în special cu *Poetica, Topicele, Respingerile sofistice, Politica, Eticile*. Lucrare esoterică (acroamatică, gr. acroasis - a asculta), Tratatul *Retorica* era destinat exclusiv cursurilor din interiorul Lykeionului și cuprinde transcrierea lecțiilor de retorică ținute în fața discipolilor chiar de Aristotel. Multe aspecte esențiale ale retoricii au fost abordate și formalizate în tratatul lui Aristotel pentru prima oară: definiția retoricii și locul său în câmpul cunoașterii; identificarea celor trei genuri de discurs retoric (deliberativ, juridic și epidictic); distincția între două forme de persuasiune: persuasiunea logică, prin demonstrație și persuasiunea morală prin ethos și pathos; rolul psihologiei în construirea și receptarea discursului retoric; utilizarea diferită a celor două tipuri de raționament, deductiv și inductiv; calitățile stilului, analiza frazei, părțile discursului.

Datarea *Retoricii* este o problema controversată și nerezolvată definitiv, apariția sa fiind situată aproximativ după anul 338 î. Hr.[1] Tratatul este compus din trei cărți, fiecare carte cuprinzând mai multe părți. Prima carte cuprinde 15 capitole și abordează definiția și domeniul retoricii, genurile discursului retoric (deliberativ, judiciar, epidictic), identificând pentru fiecare timpul, scopul și locurile comune, analizând apoi și problematica complexă legată de scopul deliberărilor. Cartea a doua conține 26 de capitole grupate în funcție de problematică în două părți: în partea întâi, capitolele de la 1 – 17 sunt dedicate studierii dovezilor morale și subiective: autoritatea oratorului, caracterul celor care compun auditoriul, pasiunile induse în sufletul ascultătorilor (dovezile invocate de Aristotel sunt *ethos* – caracterul oratorului și *pathos* – pasiunea ascultătorilor). În partea a doua, capitolele de la 18 – 26, revine la dovezile logice abordate în cartea I, însă nu mai relevă locurile specifice (*eide*) fiecărui gen al retoricii, ci locurile comune (*topos*) ale celor trei genuri, acestea fiind posibilul și imposibilul, realul și irealul, marele și micul; prezintă apoi dovezile logice comune genurilor retorice: entimema, exemplul, paradigma (exemple ca model de urmat, fie decupat din viața reală – exemplu istoric, fie inventate – parabola și fabula), maxima (entimemă prescurtată).Cartea a treia cuprinde 19 capitole grupate, în funcție de tematica abordată, în două părți: în prima parte, capitolele 1 - 12, face referire la aspecte legate de stil (calitățile și genurile stilului, utilizarea figurilor) și acțiunea oratorică propriu-zisă (*pronuntatio* și *oratio*); în partea a doua, capitolele 13 – 19, prezintă într-o manieră comparativă părțile discursului, subliniind că din cele patru părți ale discursului prezentate de Isocrate (exordiu, narațiunea, dovezile, peroația), doar două sunt fundamentale: prezentarea cazului și dovada.

În prima carte a *Retoricii*, Aristotel afirmă că retorica este „o facultate de a cerceta pentru fiecare caz în parte, ceea ce poate fi capabil de a convinge" (Ret.I,1, 1355 b 25-26)[2]. Domeniul considerat este cel al discursului persuasiv, iar pentru Aristotel, retorica este mai mult o artă a identificării mijloacelor de persuasiune pentru fiecare situație în parte, decât o artă a persuasiunii propriu-zise.

Alăturând acestui fragment pasajul lui Gorgias din *Elogiul Elenei*, se remarcă două moduri de evidențiere a specificului retoricii. Dacă Gorgias îi subliniază puterea, afirmând că „persuasiunea proprie discursului a întipărit, modelând așa cum voia, chiar și sufletul", Aristotel îi afirmă utilitatea atât intelectuală cât și practică. Studiul retoricii permite triumfarea adevărului și a dreptății în cadrul tribunalelor, mijlocește persuasiunea în toate cazurile, de la un public

[1]Vezi *Datarea Retoricii* în *Studiu introductiv la Aristotel, Retorica,* Ediție bilingvă, traducere – studiu introductiv, index Maria- Cristina Andrieș, Note și comentarii, Ștefan – Sebastian Maftei, Editura IRI, București, 2004, p.16.

[2]Aristotel, *Retorica,*ediție bilingvă, traducere, studiu introductive și index Maria –Cristina Andrieș, note și comentarii de Ștefan-Sebastian Maftei, Editura IRI, Colecția Cogito, București, 2004, p.91. Pe tot parcursul articolului se va face referire la această ediție.

restrâns, până la un larg auditoriu, conferă aptitudinea de a susține o teză, precum și capacitatea de a formula argumente, contraargumente și întrebări. Aristotel argumentează astfel rolul retoricii pentru care „lucrurile adevărate și lucrurile drepte sunt, prin natura lor, mai puternice decât contrariile lor, astfel încât, dacă deciziile judecătorilor nu sunt consecvente, atunci pledanții sunt învinși în mod necesar din cauza lor înșile". (Ret.,I,1, 1355 a 21 -22) O cauză dreaptă este pierdută nu datorită imperfecțiunilor retoricii, cât mai ales lipsei de experiență și instruire sau imoralității celor care pledează pentru ea. Această redefinire a disciplinei, dă retoricii o semnificație mai profundă și mai solidă, în sensul că ea nu se mai prezintă ca o putere ce domină, ci doar ca una care apără. Acest fapt îi conferă legitimitate, filosoful atribuindu-i o valoare pozitivă, chiar dacă relativă.

Retorica își evidențiază utilitatea și prin instruirea pledanților de a susține atât pro, cât și contra unei teze (nu pentru a le face echivalente, cum încercau sofiștii) dându-le astfel posibilitatea de a înțelege mecanismul argumentării adverse. Astfel „dacă un altul nu se folosește pe drept de aceste argumente, să fim în stare să le respingem". (Ret.,I,1, 1355a 30 – 31) Rolul retoricii este amplificat prin atașarea limbajului la condiția umană. „Dacă cuvântul este propriu omului, atunci este mai dezonorant pentru el de a nu se putea apăra prin puterea cuvântului, preferând forța trupului sau de a fi învins de cuvânt mai degrabă decât forța fizică". (ibidem, 1355a 35)

Aceste argumente au în vedere pe lângă discursul judiciar, toate genurile de discurs public. În lumea dreptului, a politicii, a vieții internaționale, arată Olivier Reboul, oamenii se găsesc adeseori în situații polemice, în care sunt obligatorii distincții în ceea ce privește dreptatea și nedreptatea, utilul și neutilul, noblețea și lipsa de noblețe. Ori, toate aceste delimitări valorice nu se realizează prin forța fizică; doar cuvântul are această posibilitate, ca urmare, subliniază Reboul, retorica se legitimează ca artă sau tehnică a cuvântului. (Reboul 1991, 37 -38)

Depășind „totul" sofiștilor sau „nimicul" lui Platon (Reboul 1991, 36), Aristotel îi oferă retoricii un rol mai modest, dar indispensabil. Adică, acolo unde demonstrația nu este posibilă, pentru a face față unei dezbateri polemice, retorica aduce cu sine toate mijloacele necesare persuasiunii într-un anume caz, într-o anume situație. Pentru a clarifica acest specific, Aristotel examinează în cartea 1, relația dintre retorică și dialectică. Astfel, „retorica este corespondentă (*antistrophos*) dialecticii, căci ambele se ocupă de anumite lucruri care, comune până la un punct tuturor, pot fi cunoscute și fără ajutorul vreunei științe determinate" (Retorica I, 1, 1355a). Termenul *antistrophos* este tradus prin "corelativ" sau "coordonat" (Aristotel 2004, p.369) sau analog (Reboul 1991, 46). Relația de analogie se susține chiar prin afirmația lui Aristotel care susține că retorica este asemănătoare (*omoion*) dialecticii.

Înainte de a evidenția ce au în comun cele două, este necesară clarificarea specificului dialecticii la Aristotel, față de Socrate și Platon. Practicată de sofiști, în varianta eristică, această metodă se traducea printr-o artă a controverselor permanente, care se finalizau prin impunerea falacioasă a falsității. Pentru Socrate, apoi pentru Platon, dialectica se regăsește în serviciul exclusiv al adevărului (*alethes*), ea devenind chiar metoda filosofiei. Pentru Aristotel, dialectica se distinge atât de demonstrația filosofică și științifică, deoarece ea are în vedere probabilul (*endoxa*), cât și de eristica sofiștilor, deoarece raționamentele sale se construiesc într-o manieră riguroasă, cu respectarea strictă a regulilor logice. Aristotel diferențiază în Topica (I, 100ab) între *raționamente demonstrative* ale căror premise „sunt adevărate sau primare sau sunt astfel încât cunoașterea pe care o avem asupra lor provine din premise primare sau adevărate" și *raționamente dialectice* „bazate pe opinii general acceptate" de toți sau de marea majoritate sau de către cei mai remarcabili și importanți dintre aceștia, înțelepții. Acestor două tipuri de

raționament, Aristotel le mai adaugă și *raționamentul eristic* sau probabil, cel care pornește de la opinii doar aparent acceptate. În *Respingerile sofistice*, este analizat acest tip de raționament precum și erorile la care acesta conduce. Ca urmare, silogismul demonstrativ pornește de la premise evidente, necesare, ajungând la o concluzie indubitabilă, în timp ce silogismul dialectic pornește de la premise probabile (*endoxa*) care par adevărate și sunt acceptate de toți, majoritatea sau cei competenți. La acest nivel al raționamentului, unei teze general admisă de majoritate (*endoxa*) i se poate opune o teză cu caracter paradoxal, în sensul că deși este susținută ca adevărată de un filosof sau o școală, ea se opune unei opinii general admisă la un moment dat. Dialectica renunță deci la adevărul (*alethes*) despre lucruri, în favoarea opiniilor admise despre ele. Aristotel va distinge însă consensul adevărat de consensul aparent (*phainomenon endoxa*) pe care îl practicau sofiștii.

Dacă dialectica este tehnica discuțiilor, a conversației și argumentării, retorica este tehnica discursurilor (*tekhne ton logon*). Amândouă urmăresc să obțină convingerea prin cuvântare (*pithanon*), însă, așa cum s-a văzut deja, fiecare o face cu propriile mijloace. Din perspectiva moralei însă, cele două discipline au abordări diferite. Astfel ”moralitatea” dialecticii constă în a respecta legile logicii în demersurile sale. Retorica însă, ca disciplină legată de acțiunea socială implică problema moralității. În acest sens, retorica a fost privită fie ca o metodă de dezbatere și persuadare cinstită, legitimă, fie ca o manipulare și influențare necinstită a ascultătorului.

Aristotel tranșează această problemă, afirmând că retorica este o tehnică utilă, adeseori indispensabilă. Aceasta, deoarece exercițiul retoricii este necesar, în cazuri de incertitudine și de conflict, atunci când verosimilul și nu adevărul este prezent în dezbatere. Astfel, în lipsa unei demonstrații riguroase, fiecare orator va trebui să găsească pentru cazul său, tot ceea ce poate fi persuasiv. Însă, dacă utilizarea sa este uneori imorală, nu trebuie blamată arta, ci utilizatorul. Chiar Aristotel îi sfătuiește pe oratori ce să spună sau să nu spună în anumite situații. În capitolul 15 din cartea I a Retoricii, Aristotel îi indică pledantului (avocatului) ce trebuie să spună dacă are legea de partea lui și ce nu trebuie să spună dacă legea i se împotrivește. Într-o primă lectură avem sentimentul că el legitimează astfel ”trucurile” avocatului. Dialectica însă, nu este morală, dar nici imorală, pentru că este un joc – afirmă Olivier Reboul. „Iar într-un joc, problema este de a câștiga. Și în acest caz, a învinge, înseamnă a convinge… (dialectica) este un joc analog șahului, în care hazardul este cel mai puțin prezent. Un joc în care trebuie să faci totul pentru a câștiga, dar fără a trișa, respectând regulile logicii”. (Reboul 1991, 40)

În *Respingerile sofistice*, la final, Aristotel afirmă că, deși până la el, s-a vorbit foarte mult despre retorică, profesorii de retorică ofereau discipolilor o educație exclusiv empirică în „argumentarea în contradictoriu”. El mărturisește că nu a găsit nici o lucrare edificatoare care să ofere o abordare sistematică domeniului sau o metodologie științifică, fiind silit să pornească el însuși lucrurile. (Copleston 2008, 159) Ca urmare, pornind de la un set de reguli empirice, Aristotel a făcut din retorică o adevărată *tekhne*, datorită extinderii logosului și asupra opinabilului (valori, credințe, impresii, verosimil). Această nouă redimensionare, face din retorică o *antistrophos* a dialecticii, situându-le pe același plan, punctele lor comune fiind subliniate atât în *Retorica* cât și în *Topica*.

Astfel, „dintre celelalte arte, nici una nu formulează concluzii contrare, în schimb, doar dialectica și retorica fac acest lucru; căci amândouă se aplică în mod asemănător chestiunilor contrare” (Ret.,I,1,1355a). Aceasta nu înseamnă că cele două teze sunt echivalente, dar persuadând contrariile, să putem cunoaște argumentul adversarului, înainte de a-l respinge. Pe de altă parte, deoarece „ambele se ocupă de anumite lucruri care, comune până la un punct tuturor,

pot fi cunoscute și fără ajutorul vreunei științe determinate" (ibidem), retorica și dialectica nu implică nici o specializare și, ca urmare, nu sunt științe. Însă, chiar dacă ambele se practică pornind de la propoziții cuprinse în opinii curente și urmând reguli empirice, ambele pot fi învățate metodic, tocmai datorită caracterului lor tehnic.

Aristotel conturează alt element comun celor două, raportându-le la sofistică. Astfel, atât dialectica cât și retorica, pot distinge adevărul de aparență: „dialectica (distinge) adevăratul silogism de sofism, iar retorica, adevărata persuasiune de înșelătorie". După cum și cele două tipuri de argumentație pe care le utilizează ambele, inducție și deducție, „se situează ambele între demonstrația proprie științei și eristica înșelătoare a sofiștilor" (Reboul 1991, p.47). În felul acesta Aristotel ajunge la distincția între *persuasivul real* și *persuasivul aparent* arătând că retorica și dialectica nu aparțin unui gen determinat. După cum în dialectică silogismul adevărat este diferențiat de silogismul aparent și „tot la fel, nu există termen pentru a distinge retorul cel cinstit de cel rău intenționat. În dialectică ești dialectician în funcție de facultatea ta și sofist după intenție" (Aristotel 2004, 24).

În capitolul 2 din cartea I, Aristotel clasifică mijloacele de persuasiune (sau dovezile) în două categorii: extratehnice și tehnice. Cele extratehnice nu sunt creația oratorului, ci există ca atare înaintea demonstrației (martorii, mărturiile smulse sub tortură). Cele tehnice sunt inventate sau descoperite de orator. Acestea sunt: „primul constă în caracterul vorbitorului (*ethos*), al doilea – în punerea auditorului într-o anumită dispoziție (*pathos*), al treilea – în discursul însuși (*logos*), datorită faptului că el demonstrează sau pare a demonstra" (Ret., I, 2, 1356 a). Virtutea morală a oratorului, considerată dovada „aproape cea mai eficace" în dobândirea credibilității, împreună cu stările afective de care sunt cuprinși ascultătorii în urma audierii discursului, sunt foarte importante pentru Aristotel deoarece „noi producem judecăți în mod diferit, după cum simțim durere sau plăcere, prietenie sau ură" (Ret., I, 2, 1356 a 10 – 15). Al treilea tip de dovezi, raționamentul, logos, constituie de fapt elementul dialectic al retoricii.

Aristotel arată că, atât deducția cât și inducția sunt „la fel", nu doar prin structură, cât și prin conținut în cele două tehnici, retorica și dialectica. Raționamentele care sunt implicate în demonstrația reală sau aparentă se bazează pe verosimil (*eikos*) – termen utilizat de vechii retori, pe care Aristotel îl asimilează la *endoxa* din dialectică. Deși este limitată la verosimil, argumentarea își păstrează forma rațională. În acest sens, retorica și dialectica, în viziunea lui Aristotel se diferențiază de sofistică, care, centrată pe neverosimil ajunge la raționamente aparente. În cartea a II-a, capitolul 23, Aristotel analizează sofismele, iar în capitolul 24 expune tipurile de argumente verosimile care servesc ca premise în raționamentul retoric.

Dovezile implicate în demonstrația reală sau aparentă sunt „la fel" – afirmă Aristotel – în retorică și în dialectică: „inducția, silogismul și silogismul aparent; căci exemplul este o inducție, iar entimema, un silogism, < entimema aparentă – un silogism aparent >. Numesc entimemă silogismul retoric și exemplu – inducția retorică" (Ret., I, 2, 1356b5). Făcând apel la *Analitica* și *Topica*, Aristotel explică în continuare specificul silogismului retoric, dar și diferențele care există între entimemă și exemplu.

Caracteristică demonstrației retorice este entimema, ai cărei termeni exprimă probabilități (verosimilități) și semne, iar majora lipsește, fiind subînțeleasă. Spre deosebire de demonstrația apodictică ce pornește de la premise necesare și ajunge la certitudini, demonstrația retorică pornește de la considerații și ajunge tot la considerații. Pe lângă *premisa verosimilă*, silogismul retoric pornește și de la semne. Cât despre *semne*, arată Aristotel, „unul este la fel precum este individualul față de general iar celălalt este la fel ca universul față de particular. Dintre semne, cel necesar este indiciul…" (Ret., I, 2, 1357b).

Pornind de la două exemple, Aristotel identifică două categorii de semne:

1. În raportul individualului față de general:
   - *semnul refutabil*, are un probabil; ilustrat prin exemplul: „cei înțelepți sunt drepți" are ca semn (temei) afirmația: „pentru că Socrate era totodată și înțelept și drept". Chiar dacă propoziția este adevărată nu se poate construi un silogism cu ea, deoarece, chiar dacă Socrate era înțelept și drept în egală măsură, nu înseamnă că toți înțelepții sunt drepți.
   - *semnul irefutabil*, are un caracter necesar. De exemplu: „un semn că cineva este bolnav, este că are febră, iar un semn că cineva a născut, este că are lapte" (Ret., I, 2, 1357b, 15-20). Numai această categorie de semne, poate fi inclusă în *clasa indiciilor*, cu condiția ca propozițiile să fie adevărate.
2. În raportul universalului față de particular, identificăm, de asemenea, semne refutabile. De exemplu, „un semn că cutare are febră, este că are respirația rapidă. Iar acesta este un semn refutabil, chiar dacă faptul enunțat ar fi adevărat; căci se poate întâmpla să gâfâim și fără a avea febră". (ibidem).

Aristotel specifica în continuare, că definițiile probabilului, semnului și indiciului, precum și deosebirile dintre ele, apar însă în Analitice.

Cu privire la *exemplu,* pe care-l asimilează inducției, Aristotel afirmă că acesta nu determină relațiile parte-întreg, întreg-parte sau întreg față de întreg. Exemplul se întemeiază „doar ca partea față de parte, ca asemănătorul față de asemănător", cu condiția ca ambii termeni să aparțină aceluiași gen, iar unul dintre ei să fie mai cunoscut decât celălalt. În *Analitica primă,* Aristotel stabilește că științifică este doar inducția completă deoarece aceasta „are loc prin enumerarea tuturor cazurilor" (II,23,68b). Inducția incompletă este folosită mai ales de oratori și ajunge mai degrabă la verosimil decât la certitudini. La fel și în exemplul următor, Aristotel subliniază probabilitatea concluziei și nu certitudinea ei. Astfel teza „Dionysos complotează împotriva tiraniei, deoarece pretinde o gardă" se întemeiază pe enumerarea unor exemple (cazuri particulare) de conducători, care după ce au solicitat și obținut o gardă, au devenit tirani. Pisistrate, Theogenes și alții care au procedat ca atare și au devenit tirani, constituie exemple cu rol de temei în susținerea tezei de mai sus; aceasta este doar probabilitate, pentru că nu se cunoaște cu adevărat motivul pentru care Dionysos a solicitat o gardă: se presupune doar în virtutea unei concluzii generale, „anume că, cel care conspiră în vederea tiraniei solicită o gardă" (Ret., I, 2, 1357b).

După enumerarea dovezilor logice specifice argumentării demonstrative, Aristotel subliniază diferențele care există între entimemele retoricii și silogismele dialecticii pe de o parte și altele din alte domenii, arătând că, „cu cât împrumutăm de la alte arte premisele lor, cu atât depășim limitele retoricii și ale dialecticii. Premisele primelor construiesc locurile comune (topoi), premisele retoricii și dialecticii determină locurile specifice sau specii (eide)". (Aristotel 2004, 27).Genurile (eide) retoricii sunt în număr de trei: „deliberativ, judiciar, epidictic. Pentru fiecare, Aristotel prezintă tipurile de auditoriu, tipurile vizate de discurs, scopurile fiecărui gen și locurile comune (topoi) ale acestora.

Genul deliberativ îi vizează pe judecătorii faptelor viitoare (de exemplu, membrii Adunării) iar vorbitorul deliberează asupra unor fapte eventuale, fie că le susține, fie că le combate. Scopul acestui gen de discurs este de a evidenția utilul (atunci când susține o cauză și o recomandă ca fiind bună) sau dăunătorul (atunci când combate cauza, respingând-o ca fiind rea). Totodată deliberările vizează și ceea ce este drept/nedrept, nobil/rușinos.

Genul judiciar are ca auditor „judecătorul care se pronunță asupra faptelor petrecute", iar timpul vizat este trecutul. Adică, cei care pledează acuză sau apără fapte deja petrecute, cu scopul de a stabili dreptatea sau nedreptatea.

Genul epidictic (demonstrativ) se adresează spectatorilor, fiindu-i propriu elogiul sau blamul. De aceea, vorbitorii au în vedere prezentul, atunci când laudă ceea ce este nobil și blamează faptele rușinoase. Fiecare dintre cele trei genuri, fie că susține sau combate, apără sau acuză, laudă sau blamează, trebuie să aibă la îndemână premise ce trebuie să se refere mai întâi la aceste chestiuni". Aceste premise însă, trebuie să aibă în vedere faptul că lucrurile *imposibile* nu au desfășurare în timp, ci doar cele *posibile* pot fi prezente, trecute sau viitoare. La fel, aceste premise trebuie să considere și să compare faptele între ele, din perspectiva mărimii lor. Adică „bunul sau răul, nobilul sau rușinosul, dreptul sau nedreptul sunt mari sau mici, multe sau puține, generale sau individuale. În acest context, Aristotel face referire la locurile comune (*topoi*) din retorică și dialectică: *posibilul și imposibilul, universalul și individualul, marele și micul.*

În capitolul 5, Aristotel afirmă că toți oamenii au un scop comun, fericirea (*eudaimonia*) „în urmărirea căreia ei adoptă sau resping o decizie", cu alte cuvinte, deliberează. Definițiile fericirii trimit spre "bunul trai însoțit de virtute, sau autarhia mijloacelor de existență, sau viața cea mai plăcută, însoțită de siguranță sau prosperitatea bunurilor și a sclavilor, însoțită de capacitatea păstrării și folosirii acestora". (Retorica, I, 5, 1360b, 10-15). Părțile constitutive ale fericirii sunt pentru Aristotel „noblețea originii, prietenia unui mare număr de oameni, prietenia oamenilor de bine, bogăția, binecuvântarea cu copii, bătrânețea frumoasă, virtuțile corpului (…), virtutea (sau, și mai mult, părțile acesteia: înțelepciunea practică - *phronesis*), curajul, spiritul de demnitate, cumpătarea" (ibidem, 20-25). Numai posesiunea simultană a acestora însoțite de onoare și noroc îi conferă omului autarhie, adică „o anumită autonomie a individului care se sprijină pe acțiunea proprie și pe sentimentul nobil al propriei valori" (Aristotel 2004, 378). Abia din această poziție autarhică, omul poate emite un act deliberativ.

Pentru genul epidictic, Aristotel arată că elementele acestuia „virtute și viciu", „nobil și rușinos", constituie „scopurile pentru cel ce laudă și pentru cel care blamează" (Retorica I, 9, 1366a, 25). În capitolul 9 sunt enumerate și definite diverse virtuți care alături de noblețe sunt considerate bune și lăudabile. Ca urmare, „dreptatea, curajul, cumpătarea, magnificența (virtutea de a face cheltuieli mari – opusă meschinăriei), magnanimitatea, generozitatea, blândețea, înțelepciunea practică, înțelepciunea <în general>." Virtutea este definită aici ca "facultatea de a fi binefăcător" adică de a face lucrurile cele mai utile pentru alții (ex. curajul este util în timpul războiului, generozitatea oferă posibilitatea de a face fapte bune privind banii, înțelepciunea practică (virtute dianoetică) potrivit căreia oamenii deliberează cu scopul atingerii fericirii. Forme ale discursului epidictic sunt elogiul, panegiricul, beatificarea și felicitarea. Dintre acestea, elogiul poate trece în deliberare.

Cu privire la genul juridic, Aristotel arată că pentru acuzare și apărare, în stabilirea premiselor, trebuie luate în considerare trei aspecte: natura și numărul motivelor ce generează nedreptatea, dispozițiile morale ale făptașilor și în al treilea rând, caracterele și dispozițiile morale ale făptașilor (Retorica I, 10, 1368b). Actele nedrepte se caracterizează prin prejudiciul cauzat, prin intenția avută și prin violarea legii. Aristotel subliniază că oamenii comit nedreptăți, fie din „cauze nedatorate lor înșile" (întâmplarea, natura, constrângerea), fie din „cauze datorate lor înșile" (obișnuința, reflecția, mânia, pofta). Are în vedere în ultimele capitole stabilirea culpabilității unei persoane în funcție de legile scrise și nescrise, apoi, diferitele categorii de delicte (cele comise împotriva individului sau împotriva comunității), definiția veridicității în actul de judecată, valoarea morală a delictului. În legătură cu locurile specifice (eide) ale celor

trei genuri oratorice, Aristotel arată că, pe lângă dovezile tehnice, care alcătuiesc corpul argumentării, genul judiciar mai utilizează și cele cinci dovezi extratehnice (care sunt date și preexistente și nu țin de intervenția oratorului): legile, martorii, convențiile, mărturiile smulse sub tortură, jurământul. Cu analiza acestora, se încheie prima carte a Retoricii, care a avut în vedere relevarea specificului argumentației, ca parte esențială pentru intervenția oricărui orator.

În partea a 2-a din Cartea a-II-a, capitolele 18-26, Aristotel revine la dovezile logice prezentate în cartea I. Astfel, dacă în cartea I analizează dovezile deductive, entimemele, în cartea a doua evidențiază „locurile comune" ale celor trei genuri retorice: posibilul și imposibilul, realul și irealul, marele și micul.„Conform accepțiunii generale, un loc (*topoi*) este acel element de discurs în care se pot găsi aranjamente sau mijloace, sau, mai general încă, niște metode de argumentare. Aceasta trebuie să fie concepția unui logician" (Aristotel 2004, 51).

În această parte a analizei, Aristotel afirmă că „dacă un lucru contrar poate, fie să existe, fie să devină și contrariul ar părea că este posibil", astfel dacă un om este sănătos, asta nu exclude că el a fost și bolnav la un moment dat. Apoi, „dacă un lucru asemănător este posibil și asemănătorul lui este astfel. Și dacă un lucru mai greu este posibil și lucrul mai ușor este la fel". Lista posibilităților continuă cu relația întreg - parte, gen - specie. Pe de altă parte – afirmă Aristotel – relativ la imposibil, este clar că el rezultă din lucrurile contrare celor enunțate. Al doilea loc comun, cu privire la existența sau inexistența faptelor este utilizat în special în discursul judiciar. Un loc comun tuturor discursurilor este cel referitor la mare și mic, deoarece toți oratorii, arată Aristotel, amplifică sau atenuează "și când deliberează și laudă sau blamează, și când acuză sau apără". (Ret., II, 18, 1392a,b; 19,1393a).

Dovezile comune tuturor genurilor de discurs sunt exemplul și entimema. Aristotel prezintă mai întâi exemplul, care fiind o specie a inducției este mai convingător, mai clar și mai apropiat spiritului comun (vezi definiția inducției din Topica și Analitica primă).

Entimema, specie retorică a deducției este mult mai eficientă în construirea argumentelor de respingere a adversarilor Pe lângă faptul că exemplul este un punct de plecare, el reprezintă și un model de urmat sau o paradigmă. Pentru a fi convingători, oratorii pot utiliza două tipuri de exemple paradigmatice: fie cele preluate din realitate, cum sunt exemplele istorice, fie pot fi inventate. Acestea din urmă sunt *parabolele* și *fabulele.*Pentru parabole, exemplifică prin discursurile socratice care critică politica cetăților de a-și desemna conducătorii nu în funcție de meritele lor de oameni politici, ci prin tragere la sorți. În această situație și atleții sau navigatorii ar putea ocupa funcții publice. Fabulele sunt de două feluri: „fabule propriu-zise, în care ființele însuflețite și neînsuflețite sunt antropomorfizate; alt tip de fabule reprezintă ficțiuni și legende" (Aristotel 2004, 399). Aristotel exemplifică prin fabulele lui Stesichoros despre Phalaris și cea a lui Esop în apărarea demagogului (Aristotel 2004, 253 – 255), arătând că argumentele provenite din fabule sunt mai ușor de procurat și sunt mai potrivite pentru discursurile publice. Pentru genul deliberativ, sunt însă mai potrivite argumentele ce conțin fapte și întâmplări reale, deoarece ele ajută ascultătorul de a lua o decizie mai conformă cu realitatea. Aristotel mai recomandă oratorilor cum să plaseze exemplele într-un discurs. Astfel, dacă utilizatorul nu construiește un argument bazat pe entimemă, poate folosi și exemple pentru a fi convingător. Dacă are la dispoziție entimeme, „să uzeze de exemple ca mărturii, anume ca adaos la entimeme". Ca urmare, în primul caz, oratorul plasează exemplele la începutul argumentării, procedând inductiv. Neajunsul unui asemenea demers, constată Aristotel, este faptul că trebuie găsite multe exemple, care de puține ori reușesc să convingă. Dacă însă oratorul plasează exemplul la sfârșitul argumentării, este nevoie de un singur exemplu (în cazul în care este bine ales) pentru ca persuasiunea să fie eficientă. Deci, Aristotel preferă o argumentație puternică,

edificată cu entimeme retorice, dar completată cu „un adaos" de exemple adecvate subiectului abordat.

Fiind definite de Aristotel ca entimeme prescurtate (în sensul că ele conțin doar majora sau concluzia, lipsind deducția), maximele au un important rol argumentativ, cu condiția ca deducția să se realizeze de la sine, astfel încât ascultătorul să-i înțeleagă sensul. Filosoful recomandă oratorilor să utilizeze maxima fie la sfârșit, după perorație, fie la începutul demonstrației. Exprimări generale, maximele sunt eficiente deoarece auditorii sunt încântați să-și regăsească propriile experiențe individuale în conținutul acestora. „De pildă, dacă cineva s-ar întâmpla să aibă vecini sau copii răi, l-ar aproba pe cel care a spus „nimic mai anevoios decât vecinătatea" sau că „nimic nu este mai nesăbuit ca zămislirea de copii" (Ret., II, 21, 1359b, 5 – 10). În aceste cazuri, ele stârnesc pasiunile ascultătorilor, de la compasiune până la indignare. Având și un conținut moral, maximele conferă discursurilor în care sunt utilizate, un caracter etic. Aristotel subliniază că doar discursurile în care intenția este clară sunt etice. Astfel, dacă maximele sunt oneste, ele îl fac pe vorbitor *să pară* de un caracter onest. „Ea imită, așadar acele dovezi subiective și morale, a căror importanță Aristotel a subliniat-o în *Retorica*, I, 2 și care constă pentru orator în a se arăta auditorilor săi într-o lumină favorabilă" (Aristotel 2004, 54).În capitolul 22, Aristotel revine la entimeme, abordându-le la modul general. Cu enumerarea și analiza celor 28 de locuri comune ale entimemelor, Aristotel se găsește însă în afara retoricii.

Rezumând, dacă din punct de vedere formal, Retorica este *antistrophos* dialecticii, din perspectiva conținutului, al sferei sale de aplicație este legată de etică și politică. Oamenii își exercită activitatea lor de persuadare în tribunale, în adunări, în general pentru a acuza sau apăra, pentru a lăuda sau blama, pentru a susține sau combate, în privința binelui sau răului, a virtuții sau viciului. Pentru Aristotel, exigența morală rămâne intactă.

Retorica și dialectica sunt deci două demersuri diferite, dar care din perspectiva extensiunii lor se găsesc într-un raport de intersecție. Astfel, dialectica este un demers rațional, care printre aplicațiile sale posibile, comportă retorica. Aceasta, este tehnica discursului persuasiv, care printre alte mijloace de convingere, utilizează dialectica, ca pe un instrument intelectual.

În mod cert, ele nu au nici același rol. Dacă dialectica demonstrează, uneori, așa cum precizează Pierre Aubenque, „doar în aparență", în retorică nu se urmărește susținerea unei teze, ci apărarea unei cauze ce vizează, destinul juridic, politic sau etic al oamenilor. De aceea, în locul unei evidențe mereu insesizabile, în retorică trebuie luată în considerare „aparența", verosimilul. Spre deosebire de filosofie și științele exacte, care ajung la adevăruri necesare, ce permit comprehensiunea și predictibilitatea, retorica ajunge doar la verosimil și, ca urmare, se verifică doar circumstanțial. Urmând distincția aristotelică între cele două lumi, lumea divină și lumea sublunară, Olivier Reboul plasează retorica în spațiul întâmplării, contingenței, imprevizibilului, al probabilului și verosimilului, unde cunoașterea absolută nu este posibilă niciodată. „O lume deschisă acțiunii umane, în care previziunea este mai mult sau mai puțin probabilă, decizia mai mult sau mai puțin justă". (Reboul 1991, 52-53). Retorica este deci un instrument al acțiunii sociale iar domeniul său este cel al verosimilului. Deliberările specifice retoricii nu se realizează asupra lucrurilor evidente, nici asupra a ceea ce este imposibil; în retorică se deliberează asupra faptelor incerte, dar care se pot realiza și se realizează în parte și prin noi.

BIBLIOGRAPHY

Aristotel, *Retorica***,** ediție bilingvă, traducere, studiu introductive și index Maria –Cristina Andrieș, note și comentarii de Ștefan-Sebastian Maftei, Editura IRI, Colecția Cogito, București, 2004

Cassin, Barbara, *L'EffetSophistique*, Gallimard, Paris, 1995

Copleston, Frederick, *Istoria Filosofiei*, vol.I. Editura All, București, 2009

Defradas, Jean, Literatura elină, Editura Tineretului, București, 1968

Florian, Mircea,*Respingerile sofistice*,în Aristotel, *Organon*, vol.II, traducere, studiu introductiv, note, Mircea Florian, Editura IRI, București, 1998

Meyer, Michel, *PrincipiaRhetorica. Unethéoriegénérale de l'argumentation*, LibrairieArthèmeFayard, Paris, 2008

Pernot, Laurent, *La Rhétorique dans l'Antiquité*, Librairie generale francaise, Paris, 2000

Reboul, Olivier, *Introduction à la rhétorique*, PressesUniversitaire de France, Paris, 1991

ROMANIAN CULTURAL MARKS AND THEIR REVERBERATION IN THE PRESS OF THE TIME : CASE STUDY, TOMIS MAGAZINE, 1968 (JULY - DECEMBER)

Oana Magdalena Cenac
Assoc. Prof., PhD., „Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: Our study aims to capture and analyze the most relevant aspects of the cultural and literary life in the post-war period, i.e.1968, as they were reflected through the eyes of „Tomis" magazine editors.

Keywords: „Tomis", culture, ideology, cultural context, literature.

Revista lunară „Tomis", editată de Comitetele pentru cultură şi artă ale județului Constanța, publică în paginile ei, pe parcursul anului 1968, o serie de articole, semnate de cunoscuţi oameni de cultură ai epocii. Demersul nostru are în vedere analiza celor mai importante articolele publicate în perioada iulie-decembrie, care creionează contextul ideologic al epocii, comentează producţiile literare şi activitatea unor oameni de cultură reprezentativi.

Al. Protopoescu analizează *Pagini de critică literară* (Fundația pentru Literatură și Artă, Regele Carol II, 1938) de Vladimir Streinu, un demers dificil, autorul fiind „aproape cu neputință deprins în cingătorile vreunei formule. [...] Idealul lui Streinu se îndreaptă spre acel critic cu unica deprindere a reflecției estetice", iar „orice altă sculă descoperită asupra cercetătorului de literatură e de natură să ne alarmeze și să ne facă neîncrezători". Și continuă: „Singura menire precisă a criticului: *opera de artă în sine*". Analiza articolelor care compun volumul îl determină pe semnatarul articolului să-l considere pe V. Streinu „cel mai riguros poate chiar cel mai pedant critic dintre cele două războaie. Se remarcă desăvârșitul rafinament intelectual cu care el divulgă simbiozele poetice, ceea ce indică pe de o parte o temeinică exigență în afirmarea unicului artistic, pe de altă parte un mod de apărare a specificului național. Ușor fastuos, ușor galant în gesturile sale critice, cu voluptatea speculației estetice, [...] având în cel mai înalt grad arta eruditului de a-și deghiza impresia, Vladimir Streinu [...] este un critic care nu se citește, ci se învață".

Cornel Regman semnează articolul *Doinaș refuzat de critici* (I), un demers menit a-l plasa pe cunoscutul autor la locul său binemeritat în peisajul literar românesc. El se întreabă retoric: „Ce forțe conjugate și ce neprielnică zodie intră în joc pentru ca un poet ca Ștefan Aug. Doinaș, care întrunește în personalitatea sa însușiri eminente ajunse la desăvârșirea maturității, să fie menținut în planul de penumbră rezervat tuturor mediocrităților, în timp ce printr-un activ sistem de impulsionare, [...] talente mult mai puțin temeinice, aflate încă în stadiul virtual, sunt supraestimate, impuse prin uzurpare scării de valori a cititorilor?" Admițând că în creația sa mai nouă, „poetul experimentează tonuri și modalități inedite de expresie și chiar o înnoire de substanță (evidențiată în parte și în volumul precedent *Omul cu compasul*), laolaltă cu unele suprafețe mai sumar tratate", semnatarul articolului concluzionează că aceste aspecte nu pot constitui argumente pentru a-i „rezerva poetului un statut de indiferență".

În articolul *Poezia lui Ion Barbu și exegeza recentă*, Marin Mincu reclamă ca necesară „o abordare de ansamblu exhaustivă" a operei barbiene, mai ales că „ultimele exegeze n-au făcut decât să amestece unghiurile de receptare, apelând, mascat, la vechi afirmații critice". Salutând demersurile critice necesare, utile, dar incomplete ale lui Al. Paleologu, Basarab Nicolescu și C. Dumitru, autorul articolului notează: „Prin abordările parțiale întreprinse de Al. Paleologu, Basarab Nicolescu și C. Dumitru, s-au făcut deja pași considerabili în mersul exegezei barbiene. Ceea ce rămâne de acum înainte este cuprinderea sintetică, printr-o abordare de ansamblu exhaustivă. Întâlnirea tuturor drumurilor pentru o imagine unică".

Opiniile formulate de Ștefan Aug. Doinaș în articolul „*Formula poetică – un blazon care obligă,* au fost precedate, după cum mărturisește semnatarul, de „apariția unor volume de versuri: *Cine mă apară* de Gheorgeh Pituț, *Metamorfoze* de Victoria Ana Tăușan, *Tinerețea lui Don Quijote* de Marin Sorescu". Încercând să explice conceptul din titlul articolului, notează: „Fiecare poet tinde spre o formulă poetică proprie ca spre blazonul distinctiv al personalității sale. Formula poetică poate să însemne doar o sumă de procedee care-l singularizează pe un creator; dar ea poate să cuprindă [...] o inedită viziune asupra realului și o nouă artă poetică, definind o nouă voce a unei culturi, un nou teritoriu al existenței, explorat cu mijloace strict personale și oferit sensibilității și spiritului nostru. Există poeți care nu ajung la această formulă decât după o îndelungată activitate; alții o posedă de la început".

I.Nuredin semnalează apariția volumului *Filozofia valorii* (Editura Fundația Regele Mihai I, 1945), de Petre Andrei, o carte pe care recenzentul o privește „cu satisfacția câștigului ce ni-l dau reușitele analize uneori în detaliu privind valoarea, sistemul de valori, geneza, cunoașterea și realizarea lor, dar și cu anumite rezerve privind mai ales rigurozitatea științifică – obiectivă a afirmațiilor care nu mai pot satisface pe cercetătorul actual".

Petru Tulniceanu, recenzentul volumului *Versuri* (E.P.L,1968), de Virgil Mazilescu, consideră creația lirică a acestuia un „seismograf defect care desenează cu intermitențe pe hârtia milimetrică diverse linii și curbe". Sunt sesizate elemente din recuzita suprarealistă, chiar dadaiste, constituind „un experiment interesant în contextul actual al liricii noastre, care-i va permite clarificări și trasări de coordonate proprii".

În articolul *Marginalii coșbuciene la Hasdeu*, Constandina Brezu abordează „dintr-un unghi inedit relația Hasdeu-Coșbuc, grație prezenței în arhiva M.L.R a două din principalele lucrări ale lui Hasdeu, citite și adnotate de Coșbuc (provenite din biblioteca poetului): *Etymologicum Magnum Romaniae* și *Istoria critică a românilor*". Se apreciază că „mobilul fundamental care-l determină pe poet să întreprindă cercetarea *Enciclopediei* lui Hasdeu nu ține de un scop absolut practic, ci urmărește completarea unor compartimente ale culturii poetului, cum ar fi filologia, folclorul, etnografia, mitologia, cu alte cuvinte tot ce poate implica noțiunea de enciclopedie a unui popor".

Ion Florea semnalează „în noianul de reviste apărute de la începutul secolului pe aceste meleaguri, în primul rând în Constanța, dar și în Tulcea sau Hârșova", apariția unei publicații „unice prin preocupări care purta un subtitlu semnificativ: „Revista Ligei pentru apărarea limbei" sau, de la al treilea număr al lunarului, „Revista pentru apărarea limbei" și „Selecțiunea", documente de epocă „în stare să lumineze dintr-un unghi inedit viața culturală a Constanței la începutul acestui secol".

Sub titlul *Scriitori în amintiri. Ion Minulescu*, Virgil Carianopol se referă la „câteva însemnări scurte, pentru că ele se integrează unui text mai lung, privind diferitele manifestări ale lui Minulescu".

Numărul din luna iulie al revistei publică poezie de Barbu Cioculescu, Aurel Dumitrescu, Ion Armanu, Vasile Negreanu, Aurelian Iorga, Rodica Ciocârdel, Ion Faităr, Ștefania Plopeanu, Sanda Ghinea, Elena Pele, Iancu Defta, și fragmente de proză, semnate de Jean Nedelcu, Mircea Ionescu, Maria Cioti, Anatolie Paniș și Eugen Lumezianu. În rubrica *Din lirica universală*, se publică poezie semnată de Vicente Blasco Ibanez și Salvatore Quasimodo, traducerea fiind asigurată de Idea Camozzi-Andreșoiu.

Al. Protopopescu analizează romanul lui Marin Preda: *Intrusul*(E.P.L., 1968): „Ultima carte tipărită a lui Marin Preda pare multă vreme un fel de «confesiune a unui copil al secolului». ... Mai presus de orice stă vocația personajului, a caracterului literar pe care Marin Preda o are în cel mai înalt grad, și existența lui Ilie Moromete ne scutește de orice altă probă... *Intrusul* începe prin a fi o retrospecție simetrică, poate chiar prea simetrică, pe care Călin Surupăceanu o întreprinde cu o brutalitate ce tinde să-i devină specifică. [...] Artisticește vorbind, abia acum romanul își dezvăluie tainele, și acea dualitate de mijloc observată la început își justifică rostul. Pe de o parte aflăm drama unui Surupăceanu material, ancorat în prezent, hărțuit în întâmplări cenușii, obligat la convenții și constrâns de legi, pe de altă parte începe romanul evaziunii din realitate într-o lume ideală, la fel de dificilă și chinuitoare. Eroul lui Marin Preda vine dintr-una spre cealaltă și marea revelație a acestui drum este chiar una dintre izbânzile cărții.”

Cornel Regman se referă la *Doinaș refuzat de critici*: „Sfârșeam foiletonul precedent întrebându-mă dacă nu cumva creația lui Doinaș conține în formula ei și pricinile unei insatisfacții ale cititorului, ce s-ar putea converti în tot atâtea argumente în mâinile unor critici grăbiți, dispuși la minimalizare. Argumente îndemnând o dată în plus la tăcere, căci – cum am putut vedea – prea puțini dintre profesioniștii cronicii literare au găsit de cuviință să dea seamă despre *Seminția lui Laokoon* (Editura Tineretului, 1966). (Am remarcat, în schimb, prezența colegială a criticilor-poeți, unii dintre ei critici adevărați: Victor Felea și Gh. Grigurcu, alții, ca Laurențiu Ciobanu și Cezar Baltag, buni mânuitori ai foiletonului eseistic). Parte din rezerve le-am găsit de altfel formulate în chiar puținul ce s-a scris despre poet. Dacă pe Laurențiu Ulici («Contemporanul», nr.14/1968) îl nemulțumește și-l obosește doar... perfecțiunea poeziei lui Doinaș, în schimb Cezar Baltag («Gazeta literară», nr. 4/1968), a cărui concluzie, elogioasă dar îndeajuns de indeterminată, e că «*Seminția lui Laokoon* reprezintă, fără îndoială, un moment poetic important», nu scapă prilejul de a sublinia ceea ce socotește a fi un anume conceptualism în versurile comentate și de a semnala unele eșecuri pe această linie...”.

Marian Mincu expune posibilitățile prozei: „Este indiscutabil că apariția unor prozatori ca Nicolae Breban, Alex. Ivasiuc și Dumitru Țepeneag (ca să-i numim pe cei mai controversați) anunță o interesantă restructurare a genului. Ivirea lor se include unei evoluții de durată a prozei românești, în firesca prelungire a fenomenului epic interbelic. Astfel, Nicolae Breban sondează viguros lumea clocotitoare a energiilor latente... Prozatorul reușește să parcurgă printr-o introspecție liniară granițele subconștiinței unui personaj cu tare patologice, cum este anticarul Pamfil, de exemplu. [...] Modalitatea prozei analitice a lui Al. Ivasiuc se pune în prelungirea unui modernism acut... Al.Ivasiuc răstoarnă marginile realului dat, intersectându-l cu unul psihic de absolută subiectivitate și prin aceasta rupe vălul static al aparențelor, instaurând posibilitatea dinamismului în oricare lucru, în oricare act... În general, eroii lui Ivasiuc au mania introspecției, disecându-și disperați propria existență și justificându-și-o. [...] La Dumitru Țepeneag, firul epic a dispărut sau în orice caz nu contează. Prozatorul nu mai ține cont de recuzita clasică a genului epic, negând de fapt orice separare de această natură. Într-o proză simbolică totul este posibil, depinzând în ultimă instanță de zonele explorate”.

Dumitru Mureșan prezină antologia de versuri -*Monada*- semnată de Cezar Baltag: „Antologie selectivă, *Monada* este totodată un debut paradoxal, deoarece operațiile substanțiale pe trunchiul poemelor mai vechi au fost făcute într-o lumină nouă de sine, în sfârșit deplină și revelatoare. Poemele selectate sunt triumful adevăratei strune orfice, după repetate experiențe pe strunele învecinate, aproximative, triumful sublimării lexicului favorit, caracteristic, sunt în fine certitudinea unei formule ritmice distincte, cristalizarea unor căutări".

Alexandru Mihalcea scrie despre studiul lui Edgar Papu: *Călătoriile Renașterii și noi structuri literare* (Editura pentru Literatură Universală, 1967): „După stabilirea riguroasă a premiselor care au generat noile structuri literare, studiul se ocupă de acestea, în toate implicațiile lor: lărgirea imensă a artei de cunoștințe, răsturnarea totală a unor concepții, în sfârșit - «consecințe în noul tablou al vieții» cum își intitulează E. Papu unul dintre capitole... Pe lângă informația științifică, erudită – contrazicând afirmația inițială că «nu este o lucrare de erudiție» - cartea lui Edgar Papu este scrisă alert, într-un stil care îmbină rigoarea exactității cu imaginea ades strălucitoare. Este, în cel mai adânc înțeles al cuvântului, o carte de idei".

Nicolae Motoc recenzează volumul *Câmpia eternă*, semnat de George Alboiu, un autor care „se încadrează, cu însemne distincte, în falanga expresionistă a poeziei actuale, în imediata apropiere a lui Ion Gheorghe și, mi se pare, cu șanse egale, alături de Grigore Hagiu, Gheorghe Pituț, Dumitru Mureșan, Ion Alexandru, Nicolae Ioana și Gheorghe Istrate. Expresionismul său este de factură mitică și ar putea să se subsumeze, după o formulă concretă de Lucian Blaga în *Filosofia stilului*, unui tradiționalism metafizic. [...] În *Câmpia eternă* cred însă că trebuie privite cu simpatie mai ales acele puternice răbufniri vitaliste, în firea poetului, care, dincolo de orice filiații sau similitudini, afirmă curajos primatul vieții".

Intitulându-și intervenția *Încrederea în cuvinte*, Ștefan Aug. Doinaș analizează poezia lui Ion Gheorghe, poetul pe care îl consideră a fi „fenixul cel mai proteu al noii noastre poezii: el renaște cu fiecare carte a sa, și renaște de fiecare dată altfel: *Vine iarba* (E.P.L. 1968) este ultima sa față poetică, cu totul diferită de *Zoosophia*, precedentul său volum de versuri, și înrudită întrucâtva cu *Scrisorile esențiale*. Posesr al unei formule poetice proprii, Ion Gheorghe se dovedește – intuitiv sau rațional – atât de conștient de riscul sclerozării manieriste... încât refuză – uneori cu ostentație – să semene cu sine însuși, să se repete. Mimetism? Deloc. Ion Gheorghe nu se înnoiește schimbându-și modelele sau maeștrii... el se înnoiește schimbându-și – exterior – temele, modificându-și – interior – viziunea asupra lumii și vieții, inventând necontenit un limbaj al său și numai al său. [...] Înrudit, în poezia tânără, cu Ion Alexandru (al cărui expresionism e marcat de geamătul sau tăcerea scrâșnită a unei suferințe sau culpe metafizice...) și cu Gheorghe Pituț (al cărui expresionism tinde spre imaginea cosmică a balanței, a cumpănirii lucrărilor omenești și a firii), Ion Gheorghe este exponentul unui expresionism mitic. Mitul principal (cel puțin în acest volum)... este acela al vitalității, al creșterii organice...".

Numărul din august al revistei publică versuri, semnate de Ileana Roman (*A fi*), Mariana Filimon *(Pământul pe care visez*) şi fragmente din nuvela *Acasă,* de Ilie Tănăsache.

În *Poet și critic*, Cornel Regman îl aduce în prim plan pe Victor Felea, cel care mărturisea că „am început cu poezia și critica în același timp" sau cum ar spune semnatarul articolului „poet și critic într-adevăr, critic și poet în fine. Dacă va fi fost cândva ager în primele timpuri, criticul a început devreme să dea semne de moțăială, iar poetul dintrânsul ani de zile s-a căznit să-și administreze dozele cuvenite de retorică.[...]Revirimentul propriu-zis îl anunță volumul de poezie din 1966, *Revers citadin* (E.P.L.,1966), al patrulea în seria volumelor sale, dar criticul – mai bine cunoscut decât poetul – era afirmat editorial la acea dată prin *Dialoguri despre poezie* (1965), certificatul unei activități care intrase oarecum în sfera de interes a cititorilor". Despre

lirica lui Victor Felea, recenzentul notează: „Psihologeşte interesantă, cu realizări de necontestat, bogată în virtualități, poezia sa are acest nărav că deschide prea multe uși, fără să închidă în urmă vreuna. Impresia finală (trezită mai ales din ultimul volum de versuri) este – ierte-ni-se neaoșismul - de casă cu ferestrele și ușile vraiște".

Lectura volumului *Oul și sfera* (E.P.L.,1967) de Nichita Stănescu îi relevă lui Al. Protopopescu „cel mai *european* poet din generația sa, unde *europenitate* înseamnă în primul rând *proporție*. Adică, câtă spontaneitate, câtă rigoare, câtă aventură, atâta disciplină. Poezia sa este înainte de toate o *tehnică spirituală*, adică râvnă întru aflarea celei mai desăvârșite expresii verbale pentru raportul subiect–obiect și univers". Dezbaterea filozofică aflată la baza poemelor care compun volumul *Oul și sfera* „se concretizează în niște *pseudo-psalmi* al căror tragism ține de însăși continuitatea materiei, implacabil ciclu pe care ființa nu-l poate percepe decât cu cuvântul". După analiza poemelor care compun volumul, recenzentul observă: „Nichita Stănescu este un poet de inspirație rece, fără broderii sentimentale, un «martir al clarviziunii». Poezia lui profund cerebrală, ermetică atât cât pretinde metafora *sui generis*, înaintează în *Oul și sfera* spre acea haliucinație simplă în care cristalul se zărește strălucind cu o infinitate de suprafețe. Este, negreșit, o chestiune de destin: «*Născut dintr-un cuvânt, îmi duc înțelesul / într-o pustietate divină»*".

În numărul din luna septembrie, se publică poezie, semnată de Ion Vinea, Andrei Ciurunga, Ermil Rădulescu, Petre Manolache, Mircea Lazăr, Dumitru M. Ion, Gheorghe Anca, Damian Necula, Abdișa Abdișa, Vasile Mihăescu, Vasile Petre Fati, Ion Pachia Tatomirescu, Ion Andrei, Matei Alexandrescu, Virgil Teodorescu, Grigore Sălceanu, Ioanid Romanescu, N. Caratană, Vasile Pop, Constantin Brătescu (Salsovia) și fragmente de proză, purtând semnătura lui Nicolae Oancea, Petre Vălureanu, Mihai Totolan și Dumitru Vunvulea.

În *Criticii și «critica»*, Marin Mincu realizează o radiografie dură a fenomenului critic românesc din epocă, pornind de la afirmarea rolului pe care îl are „critica adevărată" care „nu poate exista în afara vocației, deci înainte de toate ea cere talent. [...] Criticului *adevărat* îi revine sarcina menținerii armoniei necesare pentru ca tonul fundamental să nu fie acoperit de zgomotoase acorduri adiacente". După afirmarea acestor condiții necesare criticii valoroase, Marin Mincu prezintă realitatea epocii în care se constată că ceea ce lipsește cu adevărat criticii este „în mod fundamental *unitatea de principii*". Situația este exemplificată cu perioada interbelică în care „exista un ton impersonal al criticii, dedus în primul rând din unitatea principiilor estetice în judecarea operei. [...] Deși G. Călinescu, Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu își conturaseră deja o personalitate individualizatoare, ei, conform unui resort inexplicabil, ajungeau aproape la aceeași concluzie în declararea valorilor. Și desigur că numai de uniformitate a părerilor nu puteau fi învinuiți". În total contrast cu situația de atunci, critica și criticii de azi „se contrazic flagrant în judecățile de valoare, justificarea ținând adesea de umoarea criticului și nu de rigorile principiilor estetice". Finalul articolului clamează rolul şi statutul criticii: „Un critic pur nu cunoaște decât *opera*, făcând abstracție de circumstanțele apariției. [...] N-au decât să fie cât mai mulți critici, dar o *singură critică*. [...] Deocamdată trebuie instaurat *primatul criticii* și nu al «criticilor»".

Petru Vălureanu recenzează volumul de debut al lui Nicolae Oancea, intitulat *Roata* (E.P.L., 1968): „Cele cinci cicluri care alcătuiesc cartea, aparent fără să comunice între ele, sunt „niște oglinzi paralele care se luminează și se conțin reciproc".

Zeii prind șoareci (E.P.L, 1968),de Dimitrie Stelaru este „un auto-comentariu, o glosă" pe care autorul „o propune operei sale lirice". Este „cartea patetică a unei aventuri existențiale, a unui mod de a încerca și de a forța destinul prin gesturi de sublimă nebunie. Textul [...] e retoric,

fără exagerare însă și fără ca autorul să împingă relatarea pe panta sentimentalismului". Cartea se impune prin „varietatea momentelor confesiunii și bogăția registrului de mijloace literare folosite". Recenzentul apreciază „descripțiile poematice, diafane, [...] descripțiile dure, naturalistice, [...] cadrele idilice-câmpenești sau marine. Scenele tragi-comice ori grotești alternează cu cele eroice sau duioase. [...] Metafora e lucrată din materiale nobile, dar și din detritusuri și mucegaiuri".

Ion Buzași salută apariția unui volum „despre Ion Minulescu" semnat de Claudia Millian: „Subintitulată «triptic memorial: omul, opera, veșnicia», cartea este o evocare vie a amosferei literare de la începutul secolului al XX-lea și a celei interbelice, Minulescu fiind privit în cadrul complex al vieții sociale și culturale: pătrunderea și afirmarea poeziei simboliste, împrejurările legate de apariția revistelor «Insula» și «Revista celorlalți», cafeneaua Kübler sau terasa Oteteleșeanu, calvarul îndurat în timpul celor două războaie mondiale alcătuiesc elementele principale ale cadrului social și cultural în care figura pitorească a poetului Ion Minulescu se înfățișează nu întotdeauna pe prim plan, dar în permanență viguros și precis conturată". Analiza cărții oferă recenzentului posibilitatea să stabilească că „marea calitate a cărții constă în sobrietatea evocării, în evitarea tonului dulceag și siropos. [...] Cartea are semnificația unui discret și sfios omagiu postum, așa cum sugerează și finalul: «*Poate că de pe pajiștea smălțuită a infinitului vei prinde cuvintele mele ca pe niște boabe de mei pentru porumbeii cerului*»".

Același recenzent prezintă culegerea de studii, semnată Mircea Tomuș, și intitulată *15 poeți* (E.P.L.,1968). Titlul cărții este considerat a fi „polemic: fără s-o mărturisească, el vrea să sublinieze adevăratele valori ale poeziei românești – de la V. Alecsandri la T.Arghezi; creația acestora e discutată cu sobrietatea și competența cu care ne-a obișnuit din paginile revistei clujene". Scopul declarat al acestei exegeze este de a analiza „figuri proeminente ale poeziei românești. În cercetare, autorul începe de obicei prin a face un excurs în exegezele anterioare sau recente care îl obligă oarecum să ia atitudine". Despre maniera de analiză, Ion Buzași nu vede în Mircea Tomuș un polemist, „un bătăios, căci autorul este în linii generale de acord cu exegeții anteriori, observațiile sale aducând doar nuanțări ale problemelor sau aprofundări ale unor sugestii culese din cercetări trecute".

Vasile Petre Fati prezintă *Bunavestire* (E.P.L.,1968), ultima carte a poetului Ilie Constantin, care, „fără a se impune în mod deosebit, fără a avea amploarea succesului, rămâne dovada talentului acestui poet și, mai ales, a faptului că poezia sa a intrat în rigorile artei pe un drum particular, definitoriu". Stilistic, Ilie Constantin este „un rafinat al cuvintelor și al unei anume sintaxe poetice, cum poate mai este doar la Ștefan Aug.Doinaș, cu tot atâta risipă de aurărie, dar fără garderoba romantică a acestuia. Savant în frazare, imprevizibil în expresie și cu destule inițiative lexicale, poetul este un architect vigilent al edificiului său. Suplețea, o geometrie aparte în ordonarea materialului liric, majestatea și o prețioasă lipsă de sinceritate, în sensul obiectivității lirice, sunt alte caracteristici ale demersului său". Analiza volumului îi relevă recenzentului un „poet circumspect cu cuvintele, atent la nuanțe, cu un echilibru formal doveditor de atâtea energii, cu gustul pentru antichitate", care „izbutește cu această carte să se înscrie în peisajul poeziei noastre ca o individualitate bine conturată".

În *Simptome ale diversității poetice*, Ștefan Aug.Doinaș pornește de la observația certă că „diversitatea stilurilor poetice derivă din diversitatea vieții literare care, la rândul ei, răspunde diversității spiritului național: este de neconceput o direcție unică a poeziei noastre contemporane pentru că o atare situație ar presupune că spiritul național românesc are o singură coardă, un singur organ, adică o receptivitatea limitată și fixate odată pentru totdeauna". Sursa diversității noastre actuale este, consideră autorul articolului, „diversitatea pe care lirica românească a

acumulat-o și a nuanțat-o treptat, de-a lungul a două sute de ani". Articolul analizează „trei simptome ale acestei diversități care marchează astăzi, mai mult ca oricând, tinerețea poeziei noastre". Primul dintre acestea este George Alboi[u] și al său volum *Câmpia eternă* (E.P.L.,1968) cu care „se înscrie în familia tinerilor expresioniști". Urmează Mihai Elin cu placheta *Treaz între două cadrane* (Luceafărul, 1968)*: „*Starea firească a poetului e veghea: el nu se lasă atras în vâltorile întunecate ale somnului, refuză confundarea cu elementele nocturne, manifestând astfel o trezie care-l definește ca anti-romantic". Ultimul este Virgil Mazilescu a cărui lectură „ni-l reactualizează pe Voronca, punându-l pe acesta într-o lumină mai avantajoasă; ceea ce probează că poezia voronciană posedă încă virtuți fertilizante, că Ilarie Voronca n-a fost numai un poet de sezon". În finalul demonstrației sale, pe care și-ar fi dorit-o mai amplă, recenzentul notează: „Acestea sunt numai trei – din multele simptome care atestă diversitatea liricii românești de astăzi. Fiind vorba de poeți debutanți, am considerat experiențele lor – oricât de valabile – doar ca niște *simptome*; pentru a se transforma în *repere* fixe ale unor direcții existente în poezia noastră actuală, ele au nevoie să fie continuate, adâncite, investite cu o pecete și mai personală".

Nicolae Motoc semnalează apariția volumului *Versuri* (E.P.L. 1968), semnat de M. Ivănescu: „Această orientare spre *poezia reală*, care pune, evident, accent pe utilitatea cuvântului [...] coincide cu un anume pragmatism, de soiul empirismului radical al lui William James. [...] În acest spirit, Mircea Ivănescu nu se poate plânge că n-are precursori. Concepția sa despre poezia *reală* reprezintă o orientare estetică *cu stagiu*, ca să spun așa". Printre „slăbiciunile" semnalate, N. Motoc notează: „Poezia sa se resimte mai ales prin simțul exact al realului, al expresiei detașate, sarcastice și de influența unui «pragmatic» francez contemporan: Jacques Prévert. La noi, cei mai reprezentativi poeția ai generației «de mijloc», Dimitrie Stelaru, Geo Dumitrescu, Constant Tonegaru, Ion Caraion, trecuți existențial prin experiențe radicale, sunt în fond tot niște «pragmatici». De altfel, influența acestora asupra versurilor lui Mircea Ivănescu este ușor de detectat nu numai în privința orientării, ci și în detalii". Analiza volumului îi relevă recenzentului un poet ale cărui obiective sunt „modeste". Un alt aspect „ține de insistența cu care este bombardat cititorul cu imagini și date livrești. Chiar dacă intenția lui a fost de a-și bate joc de obiceiul criticii de a nu fi de acord cu invaziile livrești în poezie, acest fapt nu-l avantajează. Rămâne interesantă preocuparea, de sorginte pavesiană (*Lavorare stanca*), de a folosi în poezie *imaginea-povestire*, [...] un procedeu care face din multe poezii un fel de micro-schițe [...] care anunță, după părerea mea, și un prozator".

Michaela Bulgărea dialoghează cu Virgil Teodorescu. Temele dialogului sunt variate: auspiciile estetice ale debutului, opinii despre „neosuprarealism" și relația acestuia cu doctrina suprarealismului „clasic", despre capriciu sau nu în ceea ce privește disocierea în critica literară între „experiment poetic" și „experiență poetică", despre „inflația poetică" și despre ce va urma *Rocadei*.

Articolul *Ion Vinea inedit. Ultima imagine, ultimele poezii* este pentru Gh. Sprințeroiu un prilej de a publica trei dintre ultimele poezii (*Moartea nu vine când o chemi, De ziua ta…* și *Rânduri dintr-un jurnal inedit*) ale celui evocat, „descoperite printre manuscrisele poetului aflate în posesia soției sale, Elena Vinea".

Al. Protopoescu recenzează volumul lui Ion Brad – *Ecce tempus* (E.P.L., 1968), „o culegere selectivă pe care autorul o înfăptuiește în propria poezie din ultimele două decenii. [...] Nu ceea ce se găsește cuprins în volumul de față, reluat sau adăugat, configurează profilul provizoriu încă al poetului, ci în primul rând cantitatea de versuri rămasă în volumele *Cu sufletul deschis* (1954), *Mă uit în ochii copiilor* (1962) ori *Fântâni și stele* (1965). [...] Titlul ultimei cărți

de versuri – *Ecce tempus* – îmi pare în primă instanță un fel de circumstanță sprijinitoare și lămuritoare”.

În *Poet și critic II*, Cornel Regman propune o analiză a activității de critic literar a lui Victor Felea, așa cum se configurează în cronicile din *Dialoguri despre poezie,* care „păstrează destul de marcant caracterul partizan al întreprinderii. Ele mai sunt încă niște dialoguri despre prieteni și neprieteni. Mușcătorul Felea [...] a devenit cu acest volum o realitate, încă binișor ținută sub oboroc, căci literar vorbind, maliția n-a devenit și un precipitant pe planul expresiei”.

Analiza volumului îi relevă semnatarului articolului „o carte în care poetul se face simțit doar în măsura în care impune criticului pe care-l adăpostește, să se limiteze cinstit la ceea ce cunoaște bine: poezie și critică. [...] Criticul caută «experiența spirituală», «suportul existențial», «substanța lirică» ce stau la baza creației, nemulțumit când nu întâlnește decât «conduită»”. Pentru Cornel Regman, activitatea de critic literar a lui Felea este apreciată, „considerând-o latura pozitivă a contribuției noului volum – preocuparea de a stabili cu exactitate, în legătură cu fiecare operă comentată, raportul foarte personal și delicat – favorabil sau precar – dintre intenție și realitate, dintre izbutire și ratare, fără insistență naturalistă asupra anatomiei, dar cu suficientă fermitate pentru a nu lăsa loc judecăților convenționale”.

În *Eminesciana*, Marin Mincu analizează o parte a producțiilor critice apărute după exegeza călinesciană: „După ce Călinescu a căutat și a reușit să impună o viziune nouă asupra poetului național, explicită pe cât permitea misterul infuz ce stăpânește opera cercetată, au apărut, mai ales în ultima vreme, destule alte pretenții de comprehensibilitate critică. Unele [...] prelungesc șansa perenității operei (Ion Negoițescu) sau o consolidează prin relevarea nex-ului ideativ (D. Murărașu), pe când altele o diminuează localizând-o autohtonist pe direcția gheristă (Liviu Rusu, G.C.Nicolescu)”.

Scopul declarat al articolului îl constituie analiza „ultimelor abordări mai serioase ale operei eminesciene, ce au fost destul de puțin comentate la apariție (în afară de I. Negoițescu). Aici se includ *Poezia lui Eminescu*, de I. Negoițescu, *Comentarii eminesciene* de D. Murărașu, *Eminescu și Schopenhauer* de Liviu Rusu și *Studii și articole despre Eminescu* de G.C.Nicolescu”.

E. Vasiliu semnalează apariția volumului de versuri *Umbra femeii* (Ed. Tineretului, 1968) de Radu Cârneci pe care îl consideră a fi „ca un fapt editorial, ca realitate artistică demnă de luat în seamă și – firește – demnă de discutat. Volumul are un contrast de umbră și lumină care s-ar putea să fie o calitate, după cum s-ar putea să fie și un defect...Depinde de unghiul din care suntem dispuși să contemplăm faptul în sine!”

Deși volumul Lidiei Bote se intitulează *Antologia poeziei simboliste românești* (E.P.L.,1968), Florin Muscalu o cataloghează drept „o culegere selectivă a poeziei simbolite românești și nu o antologie. Aceasta neînsemnând o diminuare a valorii volumului. Dimpotrivă, o punere cu adevărat în drepturi a lui”. Scopul autoarei este „de a introduce pe cititor într-un climat poetic specific, identificându-l de-alungul întregii poezii românești, trecând deci peste limitele didactice”. Despre maniera în care a realizat selecția autorilor, se precizează că aceasta „nu poate fi nici exhaustivă, nici infailibilă, nici pe măsura tuturor gusturilor.” Așadar au trecut testul selecției Al. Macedonski, Traian Demetrescu, D.Anghel, I. Minulescu, G. Bacovia, Emil Isac, Horia Furtună, Alice Călugăru ș.a.

Vopsește-ți părul castaniu (Ed.Tineretului, 1967) de Valentin Raus, este, după cum menționează recenzentul său, Gh. Postelnicu, „un volum de nuvele” care cuprinde „cu câteva fericite excepții, schițe și povestiri, piese de album cu subiecte din mediul rural sau semi-urban”. Scopul demersului auctorial este „o reabilitare mascată a sămănătorismului”, iar metoda folosită

„este simplă, ușor de controlat: personajele contemporane ca prezențe fizice sunt posedate de conștiințe vetuste.” Între punctele slabe ale volumului, recenzentul punctează lipsa de dinamism a intrigilor, superficialitatea analizelor psihologice, iar „toate drumurile povestirilor duc la lecția de etică, prezență masivă ca într-o bătrână fabulă”.

Cu apariția volumului *Teatru* (E.P.L., 1968) de Eugen Barbu, „se confirmă prejudecata că un autor consacrat într-un gen literar, greu își va putea depăși consacrarea abordând un alt gen”. Debutul cu piesa *Să nu-ți faci prăvălie cu scară* a fost urmat „de o ezitare care l-a ținut în afara scenei până anul trecut, când a descins cu o nouă piesă, de astă dată mult mai bună și poate mai aproape de o piesă adevărată, farsa *Sfîntul*”. Analiza lui Stere Gulea se oprește asupra a doua piese *Sfântul* și *Labirintul*, piese „care-l ridică pe dramaturg” căci Eugen Barbu „știe să înconjoare cu abilitate un subiect, să-l ducă până la capăt, dar eludează, prin facilitatea discursului, tocmai esența subiectului. Povestește atractiv și antrenant, dar expediază subiecte care dădeau șanse la piese de mare interes”.

Petru Tulniceanu semnalează apariția volumului *Nemoarte* (Ed.Tineretului, 1968) de Dimitrie Stelaru, o carte care nu face decât să sporească „prestigiul liric al poetului, laureat al poeziei pe anul 1967 și să-i adauge o notă de firesc și de limpezime”. Poetul „fantazează despre sine proiectându-se în diverse ipostaze, monologul liric, fulgurant, devenind modalitatea sa predilectă. Ipostaza propusă de poet este aceea a unui *nelegiuit, biruitor învins, blestemat, bolnav*, și este determinată de izgonirea lui din astral. Poetul are sentimentul acut al frustrării, al condiției de paria impusă lui pe nedrept de forțe exterioare, modul de răzbunare sau mai precis de revanșare fiind găsit în evaziunea propriului eu, mai ales în *nemoarte*”.

Poezia lui Gheorghe Pituț, în special cea din volumul *Cine mă apără* (Ed.Tineretului, 1968), „păstrează mai toate dovezile poeziei ardelene, patetismul, sentința, dar și fragilitatea de totdeauna a poeziei, prezența unor mituri, a unei fabuloase lumi, dar și o energie deplină a cuvintelor”. Vorbind despre metafora la Gh.Pituț, Vasile Petre Poni, recenzentul cărții notează: „metafora, atunci când se întâmplă, pentru că poetul nu are o dispoziție permanentă pentru aceasta, devine globală, constituind de fapt, pretextul unei întregi poeme”. Se remarcă incipitul cărții care stă sub semnul unei invocații „către fantoma unui înțelept aproape biblic ca măsură a lumii, simbol deschis al guvernării unor tainice legi, cu neputință de surprins: «*Dacă-l întreabă lumea / spune un cuvânt / rotund și greu / ca piatra dintr-un râu / și mai ales: / să poți privi-ntr-un om / e cea mai mare / întâmplare*». (*Înțeleptul*)”.

Pentru Nicolae Motoc, Mircea Ciobanu este un „poet remarcabil prin rafinament și vigoare, printr-o tehnică impecabilă și prin capacitatea de a se apropia intuitiv de esențe – într-un cuvânt, hotărât să se ridice la *modul intelectual al lirei”*.

Cartea *Patimile* (Ed.Tineretului, 1968) este „ruptă în două: de o parte primele cicluri (șapte la număr), de alta, ciclul cel mai substanțial, care-i dă și titlul: *Patimile”*. Ceea ce conferă unitate volumului este „în primul rând tematica, cartea fiind în întregime o încercare de a surprinde zvârcolirile imprevizibile, nu o dată cutremurătoare, ale subconștientului, dintr-un unghi de vedere existențialist de tip kirkegaardian”.

Analiza volumului îi relevă recenzentului „o sinteză originală a tuturor tendințelor poetice barbiene, în care parnasianismul (în ce privește rigoarea), balcanismul, expresionismul și intelectualismul fuzionează fericit. Pasta limbajului este mult mai densă, mai plină de seve, simțindu-se binefăcător, și greu identificabil totuși, duhul lui Blaga. Axul poemului, fiindcă este vorba de un lung poem, este ideea coborârii în infernul stărilor sufletești confuze încă, ca la hotarul dintre somn și moarte, *infernul alb*, unde poetul este osândit să alunece ca într-o *țară răsturnată*”.

Lia Vasilescu surprinde două fațete ale lui Gib Mihăescu - autorul și criticul dramatic – aspecte mai puțin cercetate de exegeții scriitorului. Semnatara articolului se oprește la cronicile dramatice „privind reprezentațiile Teatrului Național din Cluj, apărute în revista «Gândirea», al cărui colaborator literar constant a fost, fără a-i împărtăși însă și ideologia". În ceea ce privește activitatea de autor dramatic, este amintită piesa de debut – *Pavilionul cu umbre* – în care „Gib Mihăescu caută să sondeze în adâncime sufletul omenesc frământat de patima dragostei, a geloziei și aurii". Calitățile piesei sunt „umbrite de stângăcia pe care scriitorul o dovedește în înlănțuirea episoadelor piesei, de dinamismul ei atât de palid". Finalul articolului surprinde capacitatea scriitorului de a-și înțelege și accepta limitele: „Perioada în care Gib Mihăescu a fost interesat de fenomenul teatral reprezintă probabil o etapă de autoconfruntare. Faptul că prozatorul a renunțat să mai slujească Thalia, îmbrățișând proza, trădează o conștiință lucidă, care a optat pentru un gen față de care avea disponibilități infinit mai mari".

Cu articolul său – *Conachi – poetul* – Petru Tulniceanu încearcă să demonteze o idee preconcepută referitoare la Costache Conachi pe care „spiritele antrenate în cursa fără scop a poeziei moderne" îl consideră „desuet și iremediabil compromis. [...] Recitindu-l, îți dai seama că poetul e apropiat de sufletele noastre mai mult decât s-ar fi putut bănui, că dincolo de aparențe, este tot atât de modern, ca unii dintre cei ce moderni fiind nu s-au pretins niciodată. Conachi face parte din categoria de spirite care rămân consecvente cu ele însele, care își exagerează conștient trăsăturile firești ale temperamentului lor." Lectura poeziilor îi relevă lui Petru Tulniceanu un poet „îmbrăcat în haine fanariote, [...] cu suflet modern, fiind, printre altele un inițiat în ritualurile subtile ale dragostei: «*Doamne, giudecător drept, / Vezi ce foc imi arde-n pept / Și la ce stare-am venit / Din pricină c-am iubit. / Ah, vicleanule amori, / Prietene vânzători, / Tu ai rădicat cuțât / Asupra cui te-au iubit / Și în inima ai dat, / Fără să fiu vinovat*»".

Paginile de poezie, semnate de Marin Mincu, Vasile Terzea, Ștefan Aug. Doinaș, Ion Docheru, Nic. Grig. Mărășanu, Ion Regman, Rodica Ciocârdel, Octavian Georgescu, Dumitru Mureșan, Ami-Amet Gemal și Dumitru Olariu, și fragmentele de proză, aparținând lui Constantin Pastor, completează tabloul literaturii române evocat în numărul din octombrie al revistei.

Articolul *Roadele culturii transilvănene în Dobrogea*, semnat de N. Talpă, A.Băleanu și N.Perțache, își propune să evidențieze „influența culturală bilaterală între Transilvania și Dobrogra, îndeosebi sub aspectul învățământului". Toate exemplele oferite de semnatarii articolului demonstrează „că, de-a lungul secolelor, prin relațiile lor cu frații dobrogeni, românii transilvăneni s-au dovedit a fi, cum spunea G. Anghelescu, „români prin excelență, cei mai activi păstrători ai limbii, obiceiurilor și culturii românești." Partea a doua a articolului, nu la fel de generoasă sub aspectul exemplificăriilor, surpinde „aspectul invers: influența culturală a Dobrogei asupra Transilvaniei."

Despre monografia *Dinicu Golescu* (Ed.Tineretului, 1968) de Gh.Popp, Ion Buzași consideră „că are toate calitățile cerute unei astfel de cărți: expunerea limpede, metodică și convingătoare a datelor esențiale în legătură cu unul din cei mai de seamă reprezentanți ai iluminsimului românesc". Cu toate acestea, analiza îi relevă recenzentului și o serie de aspecte care ar fi impus „o tratare mai amplă, mai ales asupra *Însemnărilor călătoriei mele* – cea mai originală și atractivă carte de proză din epoca literaturii iluministe românești (1780-1830), operă care a constituit un model pentru autorii de călătorii de mai târziu".

Teama de păsări (E.P.L.,1968), de Iosif Naghiu, este o carte pe care parcurgând-o, „cititorul constată că n-are de spus prea multe despre el, că pe undeva, în soluția concentrată, s-a

infiltrat prea multă apă". Analiza ideatică a volumului îl face pe Petru Tulniceanu, recenzentul său, să constatate că „primul ciclu, numit *Mitologie*, pe lângă faptul că nu-și justifică decât vag titlul, se resimte de pe urma unor digitații, a unor căutări de exprimare proprie și în afară de câteva poezii, el este un tribut plătit primelor sale încercări lirice".

În *Metamorfozelor poeziei* (E.P.L., 1968), de Nicolae Manolescu, recenzentul Al. Protopopescu punctează „tentativa criticului întru eliberarea poeziei și implicit a criticii printr-o *sinteză* care păstrează totuși ritmul bergsonian al momentelor disparate și înlănțuite în același timp. [...] Virtuțile și servituțile vin deopotrivă din încercarea temerară de a face din analiza critică un moment ideal, egal și pe măsura idealității poeziei. Riscurile nobile și venerabile ale unei atari convingeri stau, nu tocmai tăinuite, în fiecare secțiune a *Metamorfozelor*... în care *durante causa, durat effectus,* ceea ce trebuie tradus neapărat cu un adverb de aproximație: atâta timp cât durează cauza, *cam* atât durează și efectul...".

În *Etape ale meditației lirice*, Ștefan Aug.Doinaș își începe demonstrația plecând de la observația că „tot mai mulți tineri de azi se angajează în lirismul meditativ. Tonul l-a dat, cu peste zece ani în urmă, Nicolae Labiș, cu vocea lui candidă și silvestră. [...] De atunci, acest ton și-a găsit amplitudinea și gravitatea de rigoare prin lirica lui Nichita Stănescu, Ion Alexandru și Adrian Păunescu".

În demersul său, Ștefan Aug.Doinaș identifică trei etape distincte: „prima etapă este cea a angajării în meditația lirică prin tratarea unor *teme* permanent umane: conștiința de sine a poetului, singurătatea, intercomunicarea umană, aventura cunoașterii, sensul vieții etc."

A doua etapă cuprinde „sensibilități mai ascuțite, dublate de o conștiință estetică mai severă: e tipul poetului cu antene fine, atent nu la teme, ci la *situații de viață* fundamentale, pe care le și traduce – literar – *în situații poetice* coerent elaborate de către inteligența artistică".

A treia etapă „e marcată de poetul *confesiv* prin excelență, la care ideile despre lume și viață în general nu pot fi despărțite de carnea vie a unor mărturisiri dureroase, cutremurătoare. Valabilitatea universală a afirmațiilor poetice e dată de autenticitatea, de profunzimea strigătului liric: poetul e atît de intim în expresia sa, încât se revelează un *tip* nou de existență".

Plecând de la cele trei etape identificate, analiza se continuă cu stabilirea „a trei etape ideale pe drumul meditației lirice" în cadrul cărora se urmărește modul în care „trei poeți tineri"– Al. Protopopescu, Adi Cusin și Adrian Păunescu – „reușesc să le personifice".

Poetul de la Histria este Vasile Pârvan, „poetul filozof", cel care „a desfundat lacunele istoriei noastre vechi", afirmă Marin Mincu în articolul său: „Concepția spiritualistă asupra istoriei, construită de Pârvan, emană o mare forță contemplativă, punând omul în raport cu cosmosul și dezvăluindu-i finalitatea demiurgică". Este menționat studiul *Idei și forme istorice* în care „aspirația este de integrare a faptului individual într-o necesitate cosmică, decurgând din răsfrângerea în unitate a ritmului universal". Se afirmă că „forțele *tradiției* și *inovației* desăvârșesc ritmul istoric punându-l într-o contemporaneitate absolută, dincolo de momentul dat. Istoria, după cum reiese din *Memoriale*, trebuie să urmărească un țel *eticist,* prin cercetarea luptelor omului pentru bine, adevăr, frumos și fericire, explicarea înfrângerilor și suferințelor, povestirea biruințelor și jertfelor rodnice". Tema individului confruntat cu ideea morții apare în *Gânduri despre lume și viață la greco-romanii din Pontul stâng:* „Indiferent de cultură, insul are o reacție aproape asemănătoare în fața neantului. Este pătruns de neliniștea metafizică, derivată din existența efemeră".

Finalul articolului se dorește lămuritor pentru felul în care înțelege V.Pârvan istoria: „Cufudat în nisipurile mișcătoare ale istoriei, Pârvan le-a transfigurat reclădindu-le după configurația propriului spirit. Actul de contemplație istorică a putut deveni relevare a propriului

eu, reflectat în oglinzile istoriei, într-un cuvânt confesiune eroică. Concepția tragică asupra vieții și morții nu are legătură directă cu angoasa existențialistă, fiind altoită pe o atitudine eroică de tip eticist. Pentru a-ți cunoaște destinul ca individ, [...] este obligatoriu să accepți gestul eroic. Eroismul acesta este unul de cunoaștere, implicând un optimism [...] demn de stoicismul filozofului antic".

Tabloul literar al epocii se întregește prin publicarea de poezie, semnată de Ion Docheru, Valeriu Gorunescu, Ion Trandafir, George Acsinteanu, T. Onescu, Ștefania Plopeanu, Alexandru Protopopescu, Ovidiu Genaru, Vasile Botta, Ion Panait, Petru Vălureanu, Nicolae Motoc și Florin Muscalu, și prin fragmentele de proză, semnată de Eugen Lumezianu și Eugen Barbu.

Analizând Romanul *Martorii* (E.P.L.,1968) de Mircea Ciobanu, Al. Protopopescu îl consideră a fi „un argument pentru ceea ce s-ar potrivi să numesc *aventura* romanului românesc. O aventură nici prea nouă, nici prea tulburătoare, în rezultatele mai recente adeseori un reflex european, temperat aproape în fiecare din manifestările sale de o implacabilă condiție a balcanismului nostru epic". Și continuă: „Despre *Martorii* se pot spune, în complicitate cu autorul, lucruri paradoxale: roman fără structură, alcătuit din structuri planetare cu instabilitate de ochean. Autorul a sacrificat rând pe rând conjuncțiile dintre capitole, astfel încât întregul să sfârșească într-o stare de reflexivitate prelungită cu repere minime. Accentul cărții se mută deruntant de pe o frază pe alta, de la anchetatorul-personaj la anchetatorul teoretician, care cel puțin o dată își explică drama faustiană într-una din versiunile ei".

Finalul recenziei încearcă să explice esența cărții: *Martorii*, cartea însăși a devenit un fel de luptă cu lucrurile, creație enigmatică și ideală în care spiritul pare să înfrângă pentru o clipă materia înfiorătoare. Te desparți de ea cu sentimentul că ai ținut în mâini un superb foc de artificii".

Al. Protopopescu salută debutul editorial al prozatorului Eugen Lumezianu „ca pe o recoltă trecută în care semnele prevestitoare la probabilul belșug trebuie în primul rând subliniate. *Mersul ciudat al lucrurilor* (Ed.Tineretului, 1968) este un tipic volum de schițe, fiindcă schițele însele sunt, prin dimesiune, timp, ritm și personaje în cea mai deplină conformitate cu regulile genului". Analiza îi relevă recenzentului o predilecție a prozatorului pentru „faptul divers, fără să îngroașe liniile, trecând elegant printre cuvinte, pregătind un deznodământ care de cele mai multe ori nu este al narațiunii, al unui fond de evenimente logice, ci al unei stări, al unui dialog, al unui episod".

Despre Nicolae Dragoș aflăm, prin vocea lui Mihail Diaconescu, autorul articolului *Rațiune și tenebrele*, că „practică o creație reflexivă, insistent interiorizată, fără exultanțe sau gesturi spectaculoase, cutrerată de mari combustii interioare, sugerând trăiri devastoatoare, incendii sentimentale sau crize cutremurătoare ale gândirii preocupată de marile întrebări existențiale". Se analizează *Moartea calului troian* (E.P.L.,1968), o carte „plină de meditații asupra destinului omenesc și a rostului poetic în lume".

Volumul *Joc de umbre* (în colecția „Tomis", 1968), semnat de Sanda Ghinea, evidențiază „o poetă de o sensibilă notație, a cărei dezinvoltură lingvistică oferă șansele unei realizări trebuincioase în direcția unui anume lirism, mai mult comunicativ, mai mult de vrednică ambiguitate".

Ion Buzași recenzează monografia *Mihail Sebastian* (Ed.Tineretului, 1968), scrisă de Cornelia Ștefănescu care „încearcă o reconsiderare axiologică destul de îndrăzneață a operei lui Mihail Sebastian", în contextul în care „critica literară de ieri și de astăzi a tins să pună pe primul plan contribuția dramaturgului, mai puțin a romancierului și aproape deloc a eseistului. Adept al genului eseistic de demonstrație critică, [...] Mihail Sebastian este considerat ca aducându-și aici

contribuția cea mai viabilă a operei sale. [...] Scriitorul aduce în procesul de evoluție al dramaturgiei noastre moderne o notă inedită, cultivând un teatru psihologic de factură intimistă, învăluit în farmecul unei atmosfere nostalgice, teatru de la care se reclamă atâtea piese contemporane".

Micro-romanul lui Iosif Petran – *Contratimp* (E.P.L.,1968) – este pentru recenzentul A. Popescu, o carte „lipsită totalmente de analiză psihologică, adică de acel necesar balast al oricărei povestiri moderne".

Cu *Destine intermediare*, Florin Mugur propune „un univers poetic insolit prin aceea că optează pentru această pendulație între existența intensă, mistuitoare și încremenirea obsesivă în așteptarea destinului", arată V.Eugen, recenzentul volumului.

În *Temperament liric și inovație*, Ștefan Aug. Doinaș își plasează analiza sub semnul unei întrebări, formulate încă din primele rânduri: „Există un raport de echivalență între diversitatea temperamentelor lirice actuale și pasiunea pentru inovația formală? Cu alte cuvinte: este inovația un mijloc de afirmare a particularităților lirice, proprii fiecărui tânăr poet? Sau, din contra, există un singur mod de a inova, o tendință nediferențiată spre ceea ce e nou, care șterge tocmai deosebirile, atât de prețioase, dintre un tânăr poet și altul?"

Se analizează problema mimetismului, a imitației modelelor care nu garantează reușita și afirmarea: „Marele număr de poeți care-l imită astăzi pe Nichita Stănescu ne obligă să atragem atenția asupra un asemenea fenomen. Farmecul aparte al unei asemenea poezii [...] subjugă pe cei sensibili la modalitățile noi ale poeziei; prestigiul poetului impune, iar succesul său de public [...] îi creează fatalmente discipoli. O situație asemănătoare se petrece și cu poezia lui Marin Sorescu. [...] *Preluând modalitățile lirice* ale lui Stănescu și Sorescu, *adică inovând ca ei, tinerii poeți [...] nu mai inovează: ei cântă pe instrumente împrumutate, fiind victimele a ceea ce numim modă poetică*".

Pledoaria lui Doinaș se continuă pe aceeași linie până la finalul articolului unde reia ideea noutății în poezie: „noutatea unei lirici nu poate fi decât de substanță: ea înseamnă o nouă viziune asupra lumii și asupra omului, o nouă expresie dată unor adevăruri care se nasc odată cu noi – lucru foarte rar – sau sunt vechi de când lumea. E nouă lirica lui Nichita Stănescu, [...] e nouă lirica lui Marin Sorescu, [...] e nouă lirica lui Ion Alexandru. [...] Ceilalți care îi imită, crezând că vor ajunge la același rezultat, umblă împleticiți sub povara unor imagini sau expresii străine, mai grele pentru ei decât bolta cerului pentru umerii lui Atlas".

Cartea criticului Al. Protopopescu – *Exilul imaginar* (E.P.L.,1968) – este, pentru Nicolae Motoc, „fermecătoare prin lipsa de *spirit critic* cu care sunt adunate sub un titlu comun, relativ întâmplător, versuri de sertar, unele pur și simplu exerciții, crochiuri, altele, puține, piese bine articulate, rotunde, dar toate înregistrând cu oarecare fidelitate aventurile formării unei conștiințe poetice".

Problema originalității în artă este abordată în articolul *Despre originalitate*, semnat de Grigore Sălceanu care își începe demersul prin a explica în ce constă de fapt originalitatea și unde ar trebui să o căutăm: „Cine nu are dezvoltată conștiința valorilor și mai este și adeptul părerilor greșite, care circulă adesea în artă, este înclinat să vadă originalitatea într-o anumită formă de vers pe care a adoptat-o cineva, într-o anumită formă de strofă, într-o anumită muzicalitate. [...] Ele sunt inovații, desigur, meritorii, dar ele nu înseamnă un pas mai departe în literatură, în sensul apariției unor noi opere de valoare, ci reprezintă doar o inovare a tehnicii literare". Situația este ilustrată cu cazul lui Eminescu care „adoptând o muzicalitate existentă, și versuri ce s-au mai spus, este profund original. De ce? Pentru că această melodie a versului popular și cele câteva versuri de la începutul poeziei bănățene au trezit în sufletul lui Eminescu o

gamă întreagă de sentimente. [...] Aceasta este originalitatea lui Eminescu. Suflul de viață dat cuvintelor, suflu care străbate în fiecare vers și, pe care nu-l putem defini". Exemplele nu se limitează doar la cazul lui Eminescu, ci continuă: „Înainte de Goethe s-au scris 20 de piese inspirate din legenda doctorului Faust. Goethe a reluat acest subiect și trecându-l prin flacăra închipuirii lui, din elementele folclorice, transformate de gândirea, simțirile și viziunea lui grandioasă, a creat o sinteză de poezie, dramă, filozofie și basm, atât de armonios închegate într-un tot unitar încât numai *Faust* al lui Goethe a rămas în vigoare pe scenele lumii".

Finalul articolului accentuează rolul criticii, al criticii adevărate care „are o misiune înaltă: aceea de a selecționa valorile literaturii și artei. Dar pentru aceasta, adevărații critici trebuie să o rupă cu favoritismul, să ajungă la o înaltă conștiință a valorilor".

Profitând de „apariția primelor două volume din *Istoria literaturii române,* editată sub egida Academiei", redacția revistei „Tomis" inițiază o rubrică care oferă specialiștilor în domeniu posibilitatea de a-și expune opiniile „legate de această temerară editare". Corespondența cu „distinșii colaboratori" vizează următoarele aspecte: principiile de bază ale alcătuirii unui tratat de istoria literaturii, relația dintre „istoria literaturii ca știință cu personalitatea pregnantă a istoricului literar", „calitățile și slăbiciunile istoriei literare cu autor colectiv și a celei individuale", „impresii referitoare la primele două volume ale *Tratatului de istorie a literaturii române"*.

Numărul din luna decembrie al revistei publică poezie (semnată de Ion Bănuță, Ioan Regman, Mariana Filimon, Aurelia Diaconu, Sanda Ghinea, George Acsinteanu, Octavina Georgescu, Veronica Stănei, Dumitru Bălăieț, Dumitru Mureșan, Aurel Stoenescu, Elena Cristea, George Mihăescu și Ion Chiriac) și fragmente de proză (sub semnătura lui Cicerone Cernegura, Ilie Tănăsache și George Cucură).

BIBLIOGRAPHY

Antofi, Simona, *General Dictionary of Romanian Literature - Obverse and Reverse Critical Reception*, în Oana Cenac (coord., edit.), International Conference of *Common Vocabulary/Specialized Vocabulary: Manifestations of Creativity of Human Language*, 6-7 iunie 2014, publicate în volumul *Manifestări ale creativităţii limbajului uman*, 2014, p. 13-19, ISBN:978-606-17-0623-5, WOS: 000378446400001

Antofi, Simona, *Contemporary Critical Approaches to the Romanian Political and Cultural Ideology of the XIXth Century - Adrian Marino, Al treilea discurs. Cultura, ideologie si politica in Romania /* The Third Discourse. Culture, Ideology and Politics in Romania, în Antofi, S., Ioana N., Necula, G., Ifrim, N., Crihană, A., (edit.), *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 4th International Conference on *Paradigms of the Ideological Discourse - The Dynamics of Terminologies and (Re)Shaping of Ideologies*, 2012, p. 22-28, DOI: 10.1016/j.sbspro.2012.10.005, Galati, ROMANIA, 31 mai – 1 iunie 2012, **Accession Number** WOS:000361477200004

Ifrim, Nicoleta, *History and Identity in Post-Totalitarian Memoir Writing in Romanian, CLCWeb: Comparative Literature and Culture* (ISSN 1481-4374) http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/, nr. 16.1 / March 2014, Purdue University Press, revistă indexată ISI Art and Humanities Citation Index- http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/vol16/iss1/11/, **Accession Number:** WOS: 000333326200011**.**

„Tomis", 1968 (iulie-decembrie).

BUCURA DUMBRAVA SUR LES ROUTES DE L'INDE (PE DRUMURILE INDIEI) JOURNAL DE VOYAGE EN INDE D'UNE FEMME ECRIVAIN ET TRADUCTRICE DE LA ROUMANIE AU DEBUT DU XXE SIECLE

Luiza Marinescu
Assoc. Prof., PhD., „Spiru Haret" University of Bucharest

Abstract:From time to time, many notable and certainly remarkable writers have contributed their piece to the Romanian literature on India and have indeed made a mark in the history, geography and science of the world of writing. The article refers to Bucura Dumbravă (1868/1926), a famous 20th century Romanian writer who considered India as a country where you will find everything from culture, language, religion, people, cooking, and also the literary public. Bucura Dumbravă has devoted himself to the study of theosophy, as evidenced by the various articles and conferences that have witnessed the newspapers of the time. She translated the book At the Feet of the Master (1924) by Krishnamurti. In addition, she created the Romanian Theosophical Lodge in Bucureşti in 1925 and helped to establish strong links between this lodge and the Indian circles. To strengthen these ties, she made one last trip to India. On her return from a theosophical congress where she actually met Krishnamurti, she fell ill on the sailing boat. The city doctor of Port Said puts her down in the hospital where she died.The notes taken during this last trip are published post mortem probably by Emanoil Bucuţa under the title "Pe drumurile Indiei. Cele din urmă pagini. Scrisori "(" On the Roads of India, The Last Pages, Letters ") in 1927.

Keywords: Romanian literature, woman writer and translator, Bucura Dumbravă, Adyar, theosophy.

a. Les premiers pas de Pressburg (la dénomination allemande)/ Prešporok (la dénomination slovaque) / Pozsony (la dénomination hongroise/magyare) ou Bratislava (la dénomination tchécoslovaque) à Vienna/ Vienne et Bucarest : qui est Františka Jozefíny Szekuliszovej ou Francisca Iosepha Szeculici?

Le destin littéraire de Bucura Dumbravă est exceptionnel, enveloppé des ombres des confusions, tel comme un diamant hors ligne. Puisque son œuvre a réussi survivre aux régimes politiques qui se sont changés comme les oranges du milieu des mers tous le long d'un siècle dans son pays natal, comme dans son pays adoptif, c'est le temps que les ombres qui lui ont protégé les contours se dispersent, pour mettre en relief, enfin, le miracle de la création littéraire, ainsi que l'importance du voyage dans son existence.

Conformément à la réponse offerte par madame Dr. Anna Buzinkayová de Ministerstvo Vnútra Slovenskej Republiky *Archív hlavného mesta Slovenskej republiky Bratislavy* nous avons la possibilité d'offrir au public des informations concernant le certificat de naissance de cette femme écrivain. Bucura Dumbravă est la pseudonyme de *Františka Jozefíny Szekuliszovej***,** née le 28 décembre 1868, à Pressburg (la dénomination allemande de la ville), ou Bratislava (la dénomination officiel de la ville tchécoslovaque depuis le 27 mars 1919) au lieu de Prešporok (la dénomination slovaque), ou même Pozsony (la dénomination magyare), baptisée dans le culte romano-catholique, à/ dans la paroisse Saint Martin de Bratislava, son nom étant enregistré dans

le registre Catholique: Matrix, tome 42 (611) / p. 451 (227) / no. 573). Des frères ou de sœurs aux nomes similaire n'ont pas été enregistrés. Dans le registre de baptisés ou des mariés se trouvent plusieurs détails concernant sa famille, ses parents et ses ancêtres.

Elle était la fille de *Július Bernhard Szekulis*, née le 6 octobre 1843, probablement à Pressburg, employé à la Banque Hungaria. Quoique de culte mosaïque, il fut baptisé le 3 décembre dans l'Eglise de la Confession Evangélique d'Augsbourg de Bratislava, devenant chrétien évangélique (reformé, protestant). Le père de Bucura Dumbravă *Július Bernhard Szekulis*, c'était la même personne avec Eduard Século (Szekulisz) qui est devenu romano catholique le 31 décembre 1867, et sa mère était *Josephine (Josefina)* née *Leinkaufová* (Matr. pokrst. ev. a. v. zv. 618 / str. 595 (298) / č. 179). En conclusion, le janvier 1868, fut célébré le mariage de *Július Bernhard Szekulis*, un jeune homme âgé de 24 ans avec Louise Hanno *(Lujzou Hannovou)*, une jeune fille de 24 ans, aussi, tous les deux étant romano catholiques. Les parents de Louise Hanno, le père, chef d'orchestre, et Karolina, la mère née *Vogtová.* (Matr. sobáš. ev. a. v. zv. 631/str. 253(127)/č. 5).

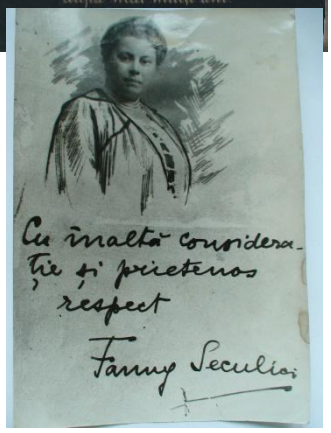

Le père de Bucura Dumbravă, Iuliu Seculici, fond des documents photographiques , photos 16209, photo Fr. Mandz, Bucarest. Des remerciements à madame Adriana Gagea qui a indiqué l'existence de cette image aux Archives Nationales de Bucarest

Les différentes modalités d'orthographier le nom Seculis, Sekulis, Szekulisz ou Seculici dérivent des changements qui surviennent dans la prononciation et l'écriture en alphabet latin et la prononciation magyarisante. Pressburg, la deuxième grande ville industrialisée du Royaume Hongrois a gardé son nome jusqu'à le 27 mars 1919, quand la dénomination officielle de la ville tchécoslovaque fut celle de Bratislava. La Tchécoslovaquie a été née par la déclaration de 28 octobre 1918 de Prague. Les dirigeants de la ville Pressburg (où majoritaires étaient les allemands et les hongrois) ont désiré que leur ville, appelée aussi Pozsony, ne fasse pas partie de la Tchécoslovaquie. Ils l'ont déclaré une ville libre, l'ont ré dénommé Wilsonovo mesto (Wilson City) après le président de Etats Unis Woodrow Wilson. Quand la vile fut conquisse par les troupes tchécoslovaques, le 1 janvier 1919, seulement la rive gauche de Danube est revenue à la Tchécoslovaquie (celle droite qui n'appartenait pas de Bratislava, mais de Budapest, a été occupée le 14 août, quand celle- à avait été justement accaparée par les troupes roumaines commandées par le général Marcel Olteanu, devenu le gouverneur de Budapest jusque le mois de novembre 1919).

Bucura Dumbravă, (le pseudonyme de Františka Jozefína Szekulisz, Františky Jozefíny Szekuliszovej**,** Fany (Fanny) Seculici, comment se signait elle dans les lettres adressées aux amis et aussi comment son nom est encore écrit en parenthèses, dans les catalogues des bibliothèques roumaines) est née à Pressburg/ Presbourg le 28 décembre 1868 en l'Empire Austro-Hongrois gouverné par Franz Iosif I; l'Empereur d'Autriche ; Roi apostolique d'Hongrie, Roi de la Bohême, de Croatie; Roi de la Galice et Lodomeria; Grand-Duc de Cracovie. A l'âge de 4 ans elle était à Wiene et à 5 ans avait le privilège de vivre en Roumanie de Carol I, auprès de la cour de la reine Elisabeta de Roumanie. Son père, Július Bernhard SzekulisouIuliu Seculici était un ancien ami de roi Carol I et un important employé de la Société d'assurances Dacia Română ou Dacia România. Dans son livre « Le journal de bonheur » N. Steinhardt notait/écrivait que celui-ci avait été « le capitaine de navire autrichien qui a emporté le Prince Carol en Roumanie en '66 » (Steinhardt : 1944, 171). En réalité, le jeune Prince Carol avait été oblige de voyager incognito pour arriver à Bucarest et pour devenir le roi de la Roumanie, sous le nom de Karl Hettingen. Il a voyage en train sur la route Düsseldorf- Bonn- Freiburg- Zurich- Vienne Budapest, à cause de conflit qui existait entre l'Allemagne et l'Empire Autrichien. En avril 1866, Carol I est entré en les Principautés Roumains, par Turnu Severin, a passe par Horezu, Râmnicu Vâlcea, Curtea de Argeş, Câmpulung et Târgovişte, vers Bucarest, l'ancien chemin qui est mentionné de Carol I dans ses Mémoires.

Dans le Moniteur Officiel nr. 221 / 1925, le Ministère de la Justice par l'autorité du Journal du Conseil des Ministres de la session de 17 septembre 1925 se mentionne l'approbation de la procédure de naturalisation de la femme écrivain « mademoiselle Francisca Iosepha Szeculici,sujet magyar, résident en Bucarest, Calea Dorobanţilor no.4 », naturalisation discutée dans le rapport du président du Conseil des Ministre no. 1706 de 13 juin 1925. En ce temps-là, la femme écrivain avait reçu la médaille Bene Merenti classe I pour mérites littéraires et se préparait pour un long voyage comme secrétaire de la Première Loge Féminine de Roumanie, en fait la première Loge féminine indépendante du monde.

Dans le fairepart publié dans le revue « Convorbiri literare » (« Conversations littéraires ») no. 1-2 de janvier- février 1926 signé par Alexandru Tzigara-Samurcaş avec les initiales ATS on se souvient les œuvres grâce aux quelles Bucura Dumbravă a été connue comme une femme écrivain de formation allemande, mais désireuse de connaître les journaux et les mémoires de la génération de 1848, aussi comme les légendes locales, avant l'aspiration de mieux comprendre le monde au milieu du quel elle vivait : « Le pandour », « Le Haïdouk », « Le livre des montagnes ». (Tzigara-Samurcaş 2003: 230-231).

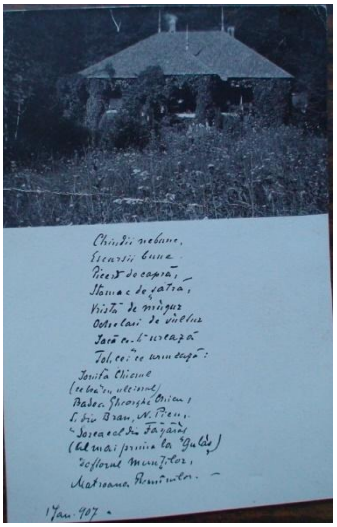

Remarquée par la reine-poète, Carmen Sylva, pour son talent et par son don d'écrire poésie en allemand, Bucura Dumbravă a appris, d'abord à Sinaia et après à Bucarest, d'écrire et de lire en roumain, allemand, français et anglais. La reine Carmen Sylva a désiré la connaître, la rencontre et la assiste matériellement et Františka Jozefína Szekuliszovej ou Fany/ Fanny Seculici lui a devenu une proche collaboratrice. Eliza Brătianu, sa bonne amie, a raconté dans ses mémoires que mademoiselle Seculici (…) « était la secrétaire de la reine », pendant que mademoiselle Văcărescu, « une grosse jeune très myope » « venait chez la reine avec les brouillons illisibles, et « d'un jour à l'autre » elle apparait avec « un poème en français, du quel mademoiselle Seculici me lisait quelques fragments considérés subjectivement comme sublimes ». (Brătianu 1992 : 63)

Outre son activité littéraire, à 18 ans a fondé avec madame Brăiloiu les premières écoles de dimanche et aussi la société Tibişoiul, après le nom d'un petit orphelin qui avait besoin de protection. Son nom apparait aussi parmi ceux qui ont fondé la Polyclinique « la Reine Elisabeta de Roumanie ».

La passion pour musique l'avait hérité de ses grands-parents maternels et elle a eu la chance d'étudier la musique. Emanoil Bucuţa se rappelle qu'en 1913, elle jouait très bien au piano Brahms, Bach, Schumann et Beethoven et elle participait souvent aux soirées organisées, au Palais Peleş, de la Reine – Poète et auxquelles ont participé parmi les autres aussi G. Enescu et Dimitrie Dinicu. En 1905, Bucura Dumbravă a créé la Société « Chindia » (« Le couchant ») qui conformément à l'opinion de son amie, Frozy Neniţescu, était le fruit de la collaboration avec Vasile Lascăr, Victor Miclescu, Nicu Berindei, Vintilă Brătianu, Emil Costinescu ». (Neniţescu 1934: 634) La société a promu le folklore roumaine et les danses traditionnelles jusqu'au commencement de la Grande Guerre. Un film de 1913, mis en scène par Nicolae Barbelian, illustre l'activité de la société (voir http://www.cinemagia.ro /filme/ jocuri-nationale - executate-de-membrii-societatii chindia -jocuri-populare-33457/ site consulté le17 IX 2014) Après certains auteurs (Cernătescu 2010: 182) la société « Chindia » (« Le couchant/ Le crépuscule ») était le paravent d'une Loge maçonnique mixte, la seule qui permettait l'initiation des femmes dans les mystères de la maçonnerie. Quand Bucura Dumbravă a atteint 39 ans, son ami, « le médecin » V. A Urechia et sa femme lui ont envoyé, le 1 janvier 1907, une poésie signé « Le médecin des montagnes » et « La Matrone des Roumains » (Borş Bucuţa, sans date: fond Bucura Dumbravă no. 1825, feuille 24, page 4 verso) :

Des fous couchants
Des fameuses excursions
Pied de chèvre
Estomac de tente bohémien
Lunettes de vautour
Tous ceux que suivent :
Ioniţă le Borgne
Qui boit avec la cruche (la jarre, le troc)
Oncle Gh. Ghica
Et de Bran, N. Picu
Sorea, celui de Făgăraş.
(Celui qui est formidable
Au goulasch)
Le Docteur des montagnes,
La Matrone des Roumaine.

(Borş Bucuţa, sans date: fond Bucura Dumbravă no. 1825, feuille 24, page 4 verso)

Les femmes initiés portant le nom des „magnifiques matrones et belles filles de Roumanie". La Digne ou l'Honorée Matrone était la personne qui présidait l'Ordre de l'Etoile d'Orient /du Levant/ (*The Order of the Eastern Star)*, une organisation maçonnique ouverte aux femmes aussi comme aux hommes, initiée à Boston, Massachusetts, par Rob Morrison. Les membres de l'Ordre, soit qu'ils étaient maçons, soit qu'ils avaient certaines relations spécifiques avec ceux-ci; les femmes étaient initiées seulement si elles étaient soit la fille, soit une femme, soit la veuve ou la mère d'un maçon d'un rang haut. Il y avait 18 rangs d'initiation. (http://en.wikipedia.org/wiki/ Order_of_the_Eastern_Star#History consulté le 24 III 2017)

Le père de Bucura Dumbravă, Július Bernhard Szekulis avait été en 1875 le Premier Surveillant et ensuite Vénérable de la Loge «*Zur Bruderlichkeit» (La Fraternité)* de Bucarest, initialement une loge maçonnique de langue allemande (Cernătescu 2010: 181). Le voyage en particulier celui par les montagnes était une métaphore, utilisée souvent en l'histoire de la littérature roumaine, symbolisant l'existence humaine unique. L'histoire de la Société Théosophique a été écrite en Roumanie par Bucura Dumbravă. Plus tard, Mircea Eliade va suivre le chemin outre mers, vers l'Inde. Arrivant à Adyar, il va comprendre l'importance de la connaissance de l'histoire des religions et des croyances religieuses. En fait, en 1875, Helena Blavatsky, le colonel Henry Steel Olcott et William Quan Judge avaient fondu à New York, dans les Etats Unis, The Theosophical Society. Helena Blavatsky est morte en 1891 et récemment, en 1895 la branche américaine de la Société Théosophique a déclaré son indépendance à l'égard de l'organisation mère gouvernée par le colonel Olcott et Annie Bessant, comme The Theosophical Society, Adyar, Inde. Rudolph Steiner, le secrétaire général de la Société Théosophique allemande-autrichienne a maintenu en 1902 son indépendance à l'égard de la Société d'Adyar et en 1913 a formé la Société Anthroposophique. Après la scission de la Société Théosophique, l'Ordre l'Etoile du Levant/ de l'Orient/ les Etoiles d'Orient/ (The Order of the Star in the East, abrévié OSE) a étendu son gouvernement sur la Société Théosophique d'Adyar, Inde de 1911 jusqu'à 1927). La mission de celle-ci était la formation, l'instruction spirituelle de l'humanité en vue de la rencontre avec une entité messianique, avec le-ainsi-nommé Maître du Monde ou Maytreya dont son successeur était Jiddu Kryshnamurti/ Krishnamurti. (http://en.wikipedia.org/wiki/Order_of_the_Star_in_the_East consulté le 23 09 2014)

En 1922, le suivant grand Maître de la Grande Loge de Roumanie, le colonel Ioan T. Ulic, a accordé autonomie entière à Loge Féminine d'Adoption et il a fondé le 1 mars 1922 la Grande Loge Féminine indépendante d'Adoption. Cette loge a été la première Loge Autonome Féminine d'Adoption du monde, et Bucura Dumbravă l'a dirigé. À côté de Bucura Dumbravă out fait partie aussi des autres femmes exceptionnelles de la société culturelle roumaine: Martha Bibescu, Agepsina Eftimiu Macri, Zoe Pallade, Smaranda Maltopol, Claudia Milian-Minulescu, Elena Rose Prager, Mariana Huch et Georgeta Davidescu. Grace à la création de la première Loge Féminine, les femmes de Roumanie ont reçu plusieurs privilèges par rapport de celles de reste de l'Europe. En 1927, les femmes de Roumanie ont reçu le droit de vote aux élections locales à la différence d'Espagne ou ce droit fut appliqué en 1931 et en France, en 1945.Cette branche / rameau androgyne de la Maçonnerie Universelle, cette « verrue du féminisme sur le visage de la tradition » (R. Guénon), a travaillé dans le rite d'adoption, rite gouverne d'Adyar, Inde, par V***ills***Ssr*** Annie Bessant (grand niveau 12, Maître Souverain), auteur de livre Esoteric Cristianity (le Christianisme Esotérique), avec la quelle « Bucura Dumbravă (grade 9, Dive de la Rose Croix) a corréspondé intensément ». (Cernătescu 2010:182)

Bucura Dumbravă a fondé la première Société Touristique de Roumanie – L'auberge des passants ou Touring Clubul României. Conformément à Mihai Haret, la Société a été créée de

pair avec Frozy et Mircea Neniţescu, Elena Romniceanu et Natalia Slavici qui étaient ses amis qui lui rendaient visite à son appartement de bloc situe actuellement à 32, Boulevard Dacia, Bucarest, appartement mentionné dans la décision de naturalisation, voie «Calea Dorobanţilor no.4 Bucureşti», en fait, bloc construit par la Société d'Assurance Dacia România ou son père était directeur.

Bucura Dumbravă a été aussi impliquée dans l'activité YMCA (Young Women's Christian Association) créée en 1919, dont la présidente d'honneur était, entre 1919-1938, la reine marie de la Roumanie, surnommée la belle-mère des Balkans. L'activité de YMCA a été très bien structurée pour l'éducation de la jeune génération en l'esprit chrétien et pour l'accroissement du rôle de la femme dans l'évolution de la société. Apres 4 ans d'activité, une attaque anonyme a été publiée dans le journal « L'idée européenne ». Aux Archives Nationales de Roumanie ont trouvé une lettre de protestation de Bucura Dumbravă, adressée au rédacteur de la publication, C. Beldie. La lettre est une protestation élégante et polie à l'adresse de ceux qui dénigraient l'activité YMCA.

b. La révélation du manuscrit : le journal ne censuré de voyage vers l'Inde ou le chemin sans retour

Préoccupée des études théosophiques et des mouvements des illuminés qui créaient leurs réseaux spirituels des inities dans le monde entier, Bucura Dumbravă rencontre à Paris, au Congrès des Femmes, Annie Bessant. Ainsi a lieu une conjonction de forces créatrices pour la soutenance du même projet : la propagation des œuvres de Jiddu Kryshnamurti au sujet de Maître du monde. Il s'agissait d'un type spécial d'expérience spirituelle et d'une littérature philosophique et initiatique dont la vocation était que l'homme découvre ses hautes vibrations et qu'il utilise une plus grande partie de son potentiel avec lequel il avait été doté par le Créateur.

Bucura Dumbravă va traduire en 1924, le livre de Jiddu Kryshnamurti « Au Pieds de Maître », auteur considère par les élites du mouvement théosophiques, comme un Messie, et, par conséquent, elle participera au Congrès de la Société Théosophique d'Ayar de 1925-1926, convaincue que, surtout après la Grande Guerre, les mots de Jiddu Kryshnamurti avaient fallu produire le changement «L'homme est encore aussi comme il fut… disait Kryshnamurti. Il est toujours brutal, violent, agressif, avide, compétitif. Et… il a construit une société selon ces traits…» (Kryshnamurti 1926) Au retour de Congrès de la Société Théosophique d'Adyar, où elle a rencontré Jiddu Kryshnamurti, on raconte / dit/ que sur le vaisseau, Bucura Dumbravă a tombé malade et qu'elle a été débarque à Port Saïd, par le médecin responsable de la quarantaine, étant internée à British Hospital, où d'ailleurs elle a décédé. Un accord international signe récemment par la reine Maria de Roumanie relatif à la quarantaine et à l'arrêt de la propagation en Europe des maladies contagieuses de l'Inde et d'Asie, par l'intermède des moyens de transport, prévoyait que tous ceux soupçonnés d'une possible maladie soient débarques à Port Saïd. À la Bibliothèque de l'Académie Roumaine se trouve dans le fond ms. A 1135 un

document en anglais extrait de The President's Watch Tower in the April Théosophiste, que je le considère édificateur pour le mode en lequel s'est produit le débarquement de la femme écrivain souffrante en l'absence des antibiotiques et des analyses précises pour déterminer le diagnostic.

Un autre document trouvé dans la garde de la Bibliothèque de l'Académie de Bucarest, dans le fond ms. A 1135 est la lettre dactylographiée a un certain N. P. Thadani, expédie de Naples, probablement un indien intéressé de vivre en Suisse. Il s'agit d'une missive d'une feuille (face-verso) en lettres bleues, rédigée en anglais, adressée à Madame Elena Romniciano, l'amie de Bucura Dumbravă qui sa conversation avec la femme écrivain qui avait en le plaisir de lui parler relate de l'activité d'Elena Romniciano.

Le passager relate les circonstances dans lesquelles, avant d'arriver à Port Saïd, la femme écrivain se sentait malade et faible. Il ajoute aussi les conversations animées sur le pont du vaisseau, relatifs à l'activité de son amie à la Ligue de Nations de Genève. L'indien intéressé de s'établir à Genève saisit l'occasion de s'adresser à Madame Romniciano qu'il ne connaissait pas d'ailleurs.

Impressionne de la fin inattendu, rapide, son amie, le prêtre et l'écrivain Gala Galaction a écrit que, «sans savoir si il s'agissait d'une maladie contagieuse ou du dernier souhait de Bucura Dumbravă: ses déchets terrestres ont été incinère et la cendre suivait de se retourner en Roumanie dans une urne égyptienne» (Galaction 1926: 8).

Le manuscrit A 1135 (acquisition 113/ 1994; 100/1956) est un petit calepin a feuilles des maths, format A5 écrit en crayon, en réalité deux calepins de même type collés comme s'ils auraient été un seul. Les notes de voyage réalisées le long de son chemin vers l'Inde et de retour ont été publiées partiellement post-mortem par un de ses amis en 1927, anonymement. En les comparant avec les textes dédies à Bucura Dumbravă après sa mort, résulte que Emanoil Bucuţa est l'auteur de l'édition (*Pe drumurile Indiei. Cele din urmă pagini. Scrisori / Sur les chemins de L'Inde. Les dernières pages. Lettres)* publiée en 1927. Comparant cette édition avec le manuscrit qui existe dans la Bibliothèque de l'Académie Roumaine de Bucarest (fond ms. A 1135, donne après la mort de son amie Elena Romniciano, celle qui l'remplacé à la direction de la Loge « Fraternité », on peut voir qu'ont été éliminées certains passages du texte originel *Ultimele scrieri ale Bucurei Dumbravă Note de drum luate în calea ei din urmă spre Indii / Les derniers ouvrages de Bucura Dumbravă. Notes de voyage prises de son dernier chemin vers l'Inde,* considères indésirables. Le manuscrit contient d'abord un dessin : la rose avec huit pétales, en crayon. Par-dessus est écrit en rouge Bucura Dumbravă et en bleu entre parenthèses Fanny Szeculici.

Ensuite, il y a 24 feuilles agrafées au milieu comme un faisceau avec deux boutons pression, un en faut et l'autre en bas. Les pages ne sont pas numérotées ; on suppose que la personne qui a fait la reluire est la même que celle qui a réalisé la censure au moment de la publication. On suit 24 feuilles agrafées toujours à la douzième page i deux fois avec deux bouton-pression faits pendant a la partie de dessus et à la partie d'en bas de la feuille. Donc il y a stablement quatre faisceaux agrafées en groupes de 12 feuilles, à voir 24x4, ensuite, il y a de nouveau la reliure d'un faisceau écrit par l'inversion de l'ouverture du calepin, dans lequel les feuillées sont agrafées 18 à la fois, par conséquent 36 pages d'un autre calepin.

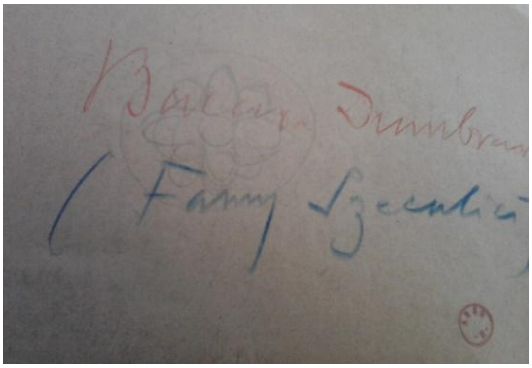

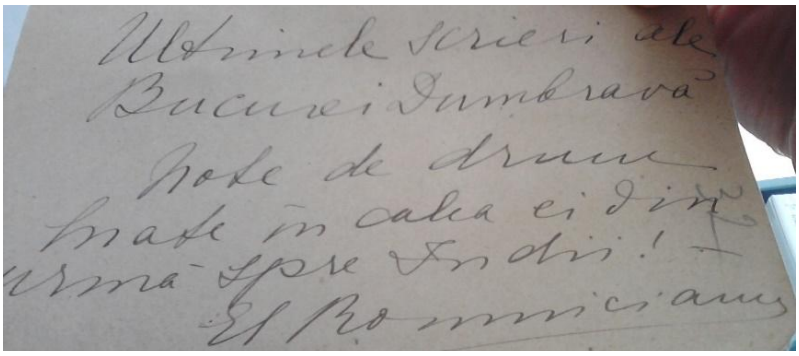

Les premières pages du manuscrit *Les derniers ouvrages* de Bucura Dumbravă

L'accoutumance des longs chemins, aux surprises ne supposées, l'habitude de partir en voyage accompagnée des calepins pour de notes littéraires immédiates, réalisées en la poursuite des évènements, dans les rares moments d'accalmie et de tranquillité, l'habitude de ne pas laisser passer le jour sans coucher sur le papier les plus intéressantes descriptions des moments de celle-ci, représente une particularité d'une porte-plume exercée et d'un esprit vif mais discipline à réfléchir seulement à ce que l' œil voit, que l'âme ressent et que la pensée peut transposer en mots. Ainsi doit qu'elle soit été la femme écrivain Bucura Dumbravă jusqu'à le fin de ses jours, vue que de son dernier voyage sur les chemins de l'Inde se sont retournées dans le grand livre de la littérature, inconnues de trop de personnes, « Les dernières pages » édite en hâte, en cachette, après un an départ sans retour de l'écrivain, à Port Saïd, le 26 janvier 1926.

Celui qui a écrit la préface du tome posthume sans le signer, comment il était normalement, est très plausible un proche ami, une personne qui l'connaissait de longtemps. Certainement aurait pu être Emanoil Bucuţa, après les syntagmes que nous pouvons reconnaître et les pages qui l'ont rendu des hommages, ultérieurement signées.

Bucura Dumbravă avait comme écrivain, l'habitude de la notation immédiate. Comme un peintre, elle vous notait parfois un effet de soleil sur l'eau ou la couleur d'un nuage à une certaine heure de jour, et comme un compositeur, l'atmosphère et la tristesse. À peine le loisir de plus tard apportait la sous-mission à l'égard des règles de la composition littéraire.(Dumbravă, sans date, 1927, p.3)

Celui qui a pensée de lui garder la mémoire des dernières lignes assemblées dans un calepin aux pareilles notations, manuscrit qui nous est revenu sans celle qui l'avait rempli avec sa grande et lisible écriture comme un dessin sur les chemins de l'Inde, était lui-même un homme avec des préoccupations littéraires exotiques et la réunion de coopération des huit grandes credo du monde dans la salle tao-formée du quartier général Adyar signifie un tournant dans l'histoire de l'humanité.

BIBLIOGRAPHY

BRĂTIANU, E.1992. *Regele Carol şi Regina Elisabeta* par Eliza Brătianu dans *Magazin istoric*, année XXVI, nr. 7 (304), juillet 1992, p. 63-68.

BORS BUCUTA, L., aucune année. *Notă* dans Archives nationales de Roumanie Bucureşti *Fond Bucura Dumbravă, no.1825, File 24, p. 4 reverse.*

BUCUŢA, E., 1932 a: non signé *Seri ale amintirii* dans *Boabe de grâu*, III, no. 1-2 Janvier - Février 1932, p. 58.

BUCUŢA, E. 1932 b: non signed *Altfel de literatură descriptivă* în *Boabe de grâu,* année III, no. 6, Juin 1932, p.255.

BUCUŢA, E.1933: non signé *Cronica* în *Boabe de grâu*, 4, no. 7, Juillet 1933, p.445.

CAROL I, 2007: *Jurnalul lui Carol I al României,* volume I, 1881-1887, Polirom, Iaşi, 2007, p. 311.

CERNĂTESCU, R., 2010. *Literatura luciferică O istorie ocultă a literaturii române,* Cartea Românească, Bucureşti.

DICŢIONARUL, 2004 a: *Dicţionarul General al Literaturii Române,* volume II, C-D, Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2004, p. 773-774.

DICTIONARUL, 2004 b: Ion Istrate, Mircea Popa, Ioan Milea, Auirel Sasu, Doina Modola, Elena Stan, Augustin Pop, Valentin Taşcu, Mariana Vartic Académie roumaine L'Institut de linguistique et d'histoire littéraire 'Sextil Puşcariu' Cluj Napoca *Dicţionarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 2004, 112,125.

DUMBRAVĂ, B., 1908 a. *Der* Haiduck roman von Bucura Dumbravă Regensburg. W. Wunderling's Hofbuchhandlung, 1908, 492p.

DUMBRAVĂ, B., 1908 b. *Haiducul* traduit par Teodor Nica Bucureşti, Sfetea, 1908, II+456p.

DUMBRAVĂ, B., 1911. *Haiducul* traduit par Teodor Nica Bucureşti, Sfetea, 2ème édition 1911, II+444p.

DUMBRAVĂ, B., 1912 a. *Der Haiduck Roman Mit einem Vortwort von Carmen Sylva* Dritte Auflage Regensburg W Wunderling's Hofbuchhandlung, 1912, XIV+ 480p.

DUMBRAVĂ, B., 1912 b. *Der Pandur Geschichte des* Rumanischen *Volksaufstandes im Jahre 1821*. I-II Band Regensburg, 1912, 2 volumes.

DUMBRAVĂ, B., 1912 c. *Pandurul* traduit par Eliza Brătianu,Bucureşti, 1912, 458p.

DUMBRAVĂ, B., 1914. *Haiducul* traduit par Teodor Nica, 3ème edition, Bucureşti, 1914, VII+ 444p.

DUMBRAVĂ, B., 1919. *Haiducul*, traduit par Teodor Nica, 4ème édition, Bucureşti, 1919, IV+ 501p.

DUMBRAVĂ, B., 1920. *Cartea Munţilor*, Bucureşti, 1920, 97p. + Table.

DUMBRAVĂ, B., 1924. *Cartea munţilor*, Bucureşti, 1924, 113p.-115p. Hanul Drumeţilor, Biblioteca literară no. 1.

DUMBRAVĂ, B., 1925. *Haiducul*, traduit par Teodor Nica, 6ème édition, Bucureşti, 1925, 416p.

DUMBRAVĂ, B., 1927 a. *Ceasuri sfinte*, 2ème édition, Bucureşti, 1927, 251p.

DUMBRAVĂ, B., 1927 b. *Pe drumurile Indiei... în lumina teosofiei*, Bucureşti, 1927, 109p.

DUMBRAVĂ, B., 1941. *Pandurul*, traduit par Eliza I. Brătianu, Préface par Carmen Sylva, 2ème édition, Bucureşti, 1941.

DUMBRAVĂ, B., 1942. *Haiducul*, traduit par Teodor Nica, 8ème édition Bucureşti, 1942, 478p.

DUMBRAVĂ, B., 1943 a. *Cartea munţilor*, 3ème édition, Préface par Emanoil Bucuţa, édition réalise par Valeriu Puşcariu, couverture de livre et vignetées par I. Druga, Bucureşti, 1943, 98 p. (100p.) + 9 pl.

DUMBRAVĂ, B., 1943 b. *Haiducul*, traduit par Teodor Nica, 9ème édition Bucureşti, 1943, 444 p.
DUMBRAVĂ, B., 1943 c. *Pandurul*, traduit par Eliza I Brătianu, 7ème édition Bucureşti, 1943, 444p.
DUMBRAVĂ, B., 1947 a. *Haiducul*, traduit par Teodor Nica, 10ème édition Bucureşti, 1947, 410p.
DUMBRAVĂ, B., 1947 b. *Pandurul*, 8ème édition, Bucureşti, Cartea Românească, 1947, 377p.-379p.
DUMBRAVĂ, B., 1954. *Pandurul*, roman traduit par Eliza I. Brătianu, Vârşeţ, Libertatea, Bucureşti, 1954, 331p.
DUMBRAVĂ, B., 1956. *Haiducul*, traduit par Teodor Nica, édition de l'exil, Madrid, Carpaţii, 1956, 417p.
DUMBRAVĂ, B., 1969. *Pandurul*, traduit par Elisa I Brătianu, Préface par Dumitru Almaş, Bucureşti, Tineretului, 1969, 350p. + f.f. portrait.
DUMBRAVĂ, B., 1970. *Cartea munţilor*, Edité avec une préface et les notes par Mircea Handoca, Bucureşti, Stadion, 1970, 86 (89) p. + 19 f.pl.
DUMBRAVĂ, B., 1981. *Pandurul*, roman, traduit par Eliza I Brătianu, introducteur Ileana Manole, Bucureşti, Editura Militară, 1981, 349p.- 351p.
DUMBRAVĂ, B., a. *Haiducul*, traduit par Teodor Nica, 5ème édition, Bucureşti, 416p.
DUMBRAVĂ, B., b. *Haiducul*, traduit par Teodor Nica, 8ème édition Bucureşti, 413p.
DUMBRAVĂ, B., c. *Pandurul*, traduit par Eliza I. Brătianu, Prefaţă de Carmen Sylva, 4ème édition, Bucureşti, 478p.
PREDESCU, L., 1940. *Enciclopedia României Cugetarea material românesc oameni şi înfăptuiri,* édition anastatique,Saeculum I.O. Vestala, Bucureşti, 1999, p. 294.
GALACTION, G., 1926. *Bucura Dumbravă* dans *Adevărul literar şi artistic, 7,* no. 270, February 7, 1926, p. 8.
KRYSHNAMURTI, J. Alcyon, 1924. *La picioarele învăţătorului*, traduit par Bucura Dumbravă, Bucureşti, 1924, 1pl. + 71p.
MONITORUL OFICIAL 221/1925: Monitorul Oficial no. 221 din 8 octombrie 1925, decizia de naturalizare a Franciscăi Iosepha Szeculici cu încheierea numărul 2578/925 de la comisia de naturalizări.
NENIŢESCU, F., 1934. *Fanu* dans *Boabe de grâu*, 10, Oct. 1934, p. 634, 635.
STEINHARDT, N., 1994. *Jurnalul fericirii* Editura Dacia, Cluj Napoca, p. 171.
TZIGARA SAMURCAŞ, A., 2003. *Memorii vol. III, 1919-1930 Lupta vieţii unui octogenar* , Préface par C.D. Zeletin, Bucureşti, Meridiane, 2003, p.230-231.

Web bibliographie:

http://www.cinemagia.ro/filme/jocuri-nationale-executate-de-membrii-societatii-chindia-jocuri-populare-33457/ (consulté le 7 II 2017).
http://en.wikipedia.org/wiki/Order_of_the_Eastern_Star#History (consulté le 24 03 2017)
http://en.wikipedia.org/wiki/Order_of_the_Star_in_the_East (consulté le 24 03 2017)
http://www.spartacus.schoolnet.co.uk/Wbesant.htm (consulté le 24 03 2017)

THE ROLE OF THERAPEUTIC STORIES IN IMPROVING THE ATTITUDE-BEHAVIOURAL RISK CONDUCT IN CHILDREN

Maria Dorina Paşca
Assoc. Prof. PhD., UMFSTTârgu Mureş

Abstract:By its conceptual identity, the therapeutic story try and in most cases , manages , to improve and/or even to stop certain behavior of risk that can become in time the characteristic features . In this context, the therapeutic story can represent the 'cure' of such situations, especially when it is addressed to the patient/customer-child

Keywords: child, risk management, therapeutic story, identity, abstract, behavior

Periplul nostru cognitiv porneşte de la a găsi contextul identităţii conceptuale a celor două entităţi şi anume , povestea terapeutică şi conduita de risc în contextul atitudinii comportamentale vizând fundamentarea lor .

Astfel , după Sillamz N(1996) Dicţionarul de psihologie-Larousse , se porneşte de la :

a)-conduită - ansamblu de acţiuni prin care un organism caută să se adapteze la o situaţie determinată ; este un răspuns la o motivaţie , punând în joc componente psihologice , motorii şi fiziologice ;

b)-atitudine -maniera de a fi pus într-o situaţie ; poate fi personală , subiectul le percepe ca făcând parte integrantă din personalitatea sa , ceea ce face ca atitudinile să fie foarte înrudite cu trăsăturile de caracter ;

c)comportament -conduită a unui subiect luat în considerare într-un mediu şi într-o unitate de timp dată , având întotdeauna un sens , putând să corespundă căutării unei situaţii sau unui obiect susceptibil , să reducă tensiuni şi să satisfacă trebuinţele individului ;

În acest context ,decodificarea prin povestea terapeutică a conduitei de sine , vine să sublinieze strategia , prin care mesajul transmis , are impactul dorit asupra receptorului (R)-în cazul nostru –copilul , de către emiţător (E) ce poate avea identitatea psihoterapeutului , psihologului , consilierului şcolar , cadrului didactic şi de ce nu , chiar şi pe cea a părintelui .

Aşadar , povestea terapeutică , Paşca M.D şi Tia T.(2007) nu face altceva decât să transmită , pe baza celor relatate , o experienţă de viaţă , o stare de fapt şi care să aibă un rol în găsirea unei soluţii , implicând ,, povestitorul'' cu întreaga sa personalitate . Ea trebuie să ţină cont de particularităţile de vârstă a celui căruia i se adresează ştiind că el , cuvântul , poate să aibă puterea să vindece , are forţă terapeutică , clădeşte sau dărâmă , doare dar şi iartă .

Să reţinem faptul că , povestea terapeutică :

- ,,comprimă'' prin narare , experienţe de viaţă ;
- are un scop bine definit ;
- mesajul se desprinde din context ;
- nu se citeste , ci se povesteşte (se spune) ;
- nu trebuie explicată ;

- în ,, arhitectura ''sa porneşte de la :
  a)- indicaţii terapeutice ;
  b)- efecte dorite

De asemenea , să ţinem cont de :

-unde - locul în care se spune povestea (spaţiul)
-când - timpul în care se spune povestea (timpul astral)
-cum - modul în care sunt prezentate evenimentele din poveste (modalitate de exprimare)
-cât – cantitatea văzută ca şi calitate a expresiei verbale (1-2 poveşti- să primeze calitatea)
-de ce - motivul pentru care apelăm la povestea terapeutică (motivaţia, mesajul)

astfel încât relaţia dintre cauză şi efect să reprezinte chintesenţa a ceea ce prin acest instrument psihoterapeutic , putem să rezolvăm o situaţie – problemă ivită într-o anumită conjunctură dată şi la un moment surprins într-o contextualitate cognitivă sau nu legată de copil .

Totodată, în practica aplicării poveştilor terapeutice, putem porni de la Kellmer, Pringle M(2000- dupa Paşca M D-2008) cele zece comandamente legate de educarea unui copil-în cazul nostru, din perspectiva dezvoltării armonioase a personalităţii sale, făcând în aşa fel încât să amelioram conduitele de risc atitudinal-comportamental, deci:

- Oferiţi-i copilului o mare parte din timpul şi înţelegerea dumneavoastra, jocul cu copilul şi lectura sunt mult mai importante decat un mesaj bine facut;
- Copilul are nevoie de experienţe noi şi de comunicare permanentă, ceea ce îi oferă şi asigură dezvoltarea spirituală;
- Oferiţi-i copilului îngrijiri permanente, coerenţa iubitoare, ceea ce este de o importanţă fundamentală pentru sănătatea sa spirituală, la fel cum alimentaţia corectă este esenţială pentru sănătatea corpului;
- Copilul va fi stimulat să se joace singur sau cu alţi copii, ceea ce îi permite: explorarea, imitaţia, construcţia şi creaţia;
- Părinţii trebuie să-i dea copilului responsabilităţi din ce în ce mai mari, deoarce simţul responsabilităţii se dezvoltă prin activităţi practice;
- Fiecare copil este unic in felul său, astfel că părintele trebuie să-şi adapteze comportamentul la caracteristicile acestuia;
- Atunci cand nu suntem de acord cu comportamentul copilului, manifestarea dezaprobării trebuie să ţină cont de temperament, vârstă şi capacitatea de înţelegere a copilului;
- Copilul nu trebuie ameninţat cu pierderea dragostei sau cu abandonul, părinţii pot respinge comportamentul copilului, dar nu-şi pot respinge propriul copil;
- Părinţii nu trebuie să aştepte recunoştintă, deoarce copilul nu şi-a solicitat naşterea.
  Dacă analizăm cele menţionate anterior, vom observa că este absolut necesar ca relaţia şi comunicarea dintre părinte şi copil să fie una care să manifeste:
  - înţelegere,
  - acceptare,
  - optimism,
  - cunoaştere,
  - toleranţă

in asa fel încat, ele:

- conduita,
- riscul,
- atitudinea

comportamentale să fie cele care să determine în timp puţine stări (sau dacă se poate deloc) conflictuale.

Şi cu toate acestea, datorită complexităţii vârstei copilăriei (până la 12ani) văzută şi prin prisma achiziţiilor acumulate în această perioadă cât şi a oscilării valorilor umane privite prin prisma bio-psiho-socială pe care copilul o trăieşte , conduita sa manifestată în timp , prin atitudine şi comportament , poate la un moment dat să surprindă identitatea sa de risc , determinând noi abordări ce apar pe un fond al non-valorilor .

În acest moment , ,,valori'' ca :

1- iritabilitatea (comportament certăreţ) ;
2- dezinteresul (în special faţă de şcoală) ;
3- nerespectarea unor reguli ;
4- negativismul ;
5- lipsa de respect (impoliteţea) ;
6- refuzul ;
7- izolarea (lipsa de comunicare şi relaţionare) ;

se regăsesc ca ,,teme'' ale poveştilor terapeutice venite ca modalitate de conştientizare la acastă vârstă , a riscului conduitei de risc si-a atitudinii comportamentale .

Din punct de vedere metodologic , ne vom rezuma la următoarele poveşti terapeutice , Paşca MD (2008) şi anume : (se va face corepondenţa între ierarhizare şi poveste

1.Povestea ariciului Pogonici

a)-indicaţii terapeutice :

-comportament certăreţ ;
-iritabilitate ;

b)-efecte dorite :

-reducerea agresivităţii interpersonale

Într -o pădure trăia un arici care obişnuia să rupă flori şi să le strivească . Într-o zi , o căprioară îl văzu rupând flori şi-l întrebă de ce face acest lucru . Pogonici simţi cum îl cuprinse supărarea .

-Vezi-ţi de treaba ta , că mă superi , zise ariciul .

-Dar nu e bine să rupi flori degeaba , că nu ţi-au făcut nici un rău , îi răspunde căprioara .

Ariciul plecă mai departe . La marginea lacului văzu un iepuraş care dormea . Ariciul începu să fluiere tare :

-Hei , nu vezi că dorm ? strigă iepuraşul supărat .

-Puţin îmi pasă , zise ariciul şi plecă mai departe .

Zilele care urmară trecură la fel . Cu fiecare zi , ariciul Pogonici se simţea tot mai singur pentru că nimeni nu mai voia să se joace cu el .

Într-o seară , în timp ce se întorcea acasă , ariciul căzu într-o groapă . Zadarnic strigă după ajutor , pentru că nimeni nu veni .

2. Povestea lui Bibi

a)-indicaţii terapeutice

-dezinteres ;
-dificultăţi şcolare ;
b)-efecte dorite :
-înţelegerea importanţei şcolii ;
-prevenirea abandonului şcolar ;
-responsabilizarea elevilor faţă de rezultatele şcolare ;

Bibi era un pui de leu foarte drăgălaş . Pe el nu-l interesau sfaturile tatălui său , care voia să-l înveţe tactica vânătorii , pescuitului şi a apărării de alte animale , pentru că jungla era periculoasă , fie şi numai dacă te rătăceai în ea . În timp ce fraţii săi învăţau aceste lecţii de viaţă , Bibi stătea toată ziua la soare , se bronza sau se strâmba cu maimuţele şi se întrecea la înot cu broaştele .

Într-o zi , Bibi a fost atacat de un tigru şi , cum el lipsise în ziua în care tatăl său îi învăţase cum să facă faţă acestui pericol , nu a ştiut ce să facă .

Speriat de moarte , şi-a strigat din toată puterea fraţii şi surorile , care l-au salvat în ultima clipă . Bibi s-a hotărât atunci să-şi viziteze tatăl şi să-l roage să-l înveţe tot ce consideră că iar fi necesar . El a promis că va munci de două ori mai mult pentru a recupera timpul pierdut . Tatăl a acceptat şi Bibi a făcut progrese foarte rapid .

După mai mulţi ani , i-a succedat tatălui său la tron . În calitate de rege al animalelor , le-a explicat copiilor importaţa cunoaşterii pentru învingerea greutăţilor vieţii .

3) Povestea lui Lapinot

a)- indicaţii terapeutice :
-nerespectarea regulilor din interiorul unui grup ;
b)-efecte dorite :
-favorizarea unei mai bune discipline în clasă sau acasă ;

Lapinot era un iepuraş tare distrat , care întotdeauna îşi deranja colegii în clasă . La şcoală se agîţa de coama leului , îi dădea şuturi şoricelului sau trăgea de coadă maimuţa .
În clasa sa erau un urs şi o cămilă care îl găseau comic şi care făceau ca el , dar celelalte animale îl găseau nesuferit şi nu se jucau cu el .

Într-o zi , Lapinot a vrut să se joace cu girafa , dar aceasta i-a zis :

-Nu vreau să mă joc cu tine pentru că tu mă loveşti tot timpul şi mă deranjezi când lucrez . Mă voi juca cu tine când vei merita .

Lapinot i-a răspuns girafei :

-Puţin îmi pasă că nu vrei să te joci cu mine !

În sinea sa , Lapinot s-a simţit trist şi supărat . Atunci şi-a zis : ,,Aş vrea să am mulţi prieteni cu care să mă joc toată ziua . M-am săturat ca toată lumea să se plângă de mine ’’ .
Ce credeţi că ar putea face Lapinot pentru a câştiga încrederea girafei şi a deveni prietenul ei ?

4) Povestea piticului care nu vrea nimic

a)-indicaţii terapeutice :
-negativism ;
-lipsă de implicare în activitate ;
-socializare nevăzută ;

b)-efecte dorite :
- înţelegerea noţiunii de colaborare şi acceptare ;

Într-o casă în pădurea îndepărtată , trăia o familie formată din : tată , mamă şi fiică. Fetiţa se obişnuise să spună ,,nu'' la toate solicitările pe care i le adresau părinţii . Dacă mama o ruga să facă ceva , fetiţa o refuza imediat , spunând că nu-şi murdăreşte mâinile sau că nu are chef să se ridice din pat la ora aceea .

Şi azi aşa , mâine aşa , fetiţa i-a adus la disperare pe părinţii săi , încât mama l-a rugat pe spiritul pădurii să o ajute . Acesta , înduioşat de rugăminţile repetate ale femeii , luă înfăţişarea unui pitic simpatic şi se ascunsese în pletele fetiţei .

La ora mesei , mama o strigă pe fetiţă spunându-i că i-a pregătit prăjitra ei preferată . Bucuroasă , fetiţa vru să răspundă chemării mamei , dar simţi că nu mai poate scoate niciun sunet din gură , cu excepţia unui ,,nu'' răguşit . Situaţia se repeta ori de câte ori voia să spună ,,da'', din gura sa ieşea ,,nu''.

Tocmai când se simţea mai disperată , piticul îi apăru înainte şi îi zise : ,,NU te speria , eu sunt piticul care te ajută să zici ,,nu''. Pentru că ai zis de prea multe ori ,,nu'', m-am gîndit că vrei să stau permanent cu tine '' .

-Ce prostie !zise fetiţa . Eu vreau să pot spune şi ,,da'' atunci când îmi place ceva .

-Atunci trebuie să înveţi să spui şi ,,da''. Dacă vei continua să spui ,,da'' numai când îţi convine , vei rămâne blocată în această situaţie . Este important să ţii cont şi de dorinţele celorlalţi , mai zise piticul .

Fetiţa a înţeles vorbele piticului şi de atunci , nu a mai abuzat de ,,nu'' .

5) Norul şi Soarele

a)-indicaţii terapeutice :

-lipsa de respect ;

-impoliteţea ;

b)-efecte dorite :

-renunţarea la obiceiul cuiva de a se bate cu altcineva ;

Se spune că odată băiatul cel mic şi cuminte al Vântului se plimba liniştit prin văzduh . O zarvă puternică îl făcu să rămână nemişcat . Soarele şi un nor se certau de zor :

-Numai tu eşti de vină!Mi-ai dat cu o rază în ochi şi m-ai trezit din somn! striga Norul .

-Ba nu ! Tu eşti vinovat !Mi-ai acoperit faţa ! striga şi mai puternic Soarele .

-Tu eşti !pentru că , în loc să-ţi ceri scuze ,mi-ai scos limba şi te-ai strâmbat.

-Nici tu nu ţi-ai cerut scuze . Mi-ai întors spatele şi mi-ai acoperit chipul . Micul vânt a vrut să intervină , să-i potolească . Dar ... în zadar . Cine să-l asculte ?

Din ziua aceea Soarele şi Norul au devenit duşmani . De câte ori aveau ocazia , îşi făceau rău unul celuilalt şi se certau . Toate lumea ştia că Norul , când plânge , înseamnă că Soarele l-a lovit cu o rază în ochi , iar când Soarele era acoperit de nori însemna că acesta s-a răzbunat .

Şi , cu toate acestea , vântul cel mic este cel mai perseverent , căci , ştiindu-i şi buni pe cei doi , nu se va lăsa până n-o să-i împace . A spus cineva că nu se poate ? Nu cred , pentru că ştiu că atunci când vântul promite ceva , îndeplineşte cele promise .

În acelaşi context , al mesajului poveştii terapeutice , Peseschkian N (2005) îl întâlnim şi sub forma :

6) Cuiburile murdare

O porumbiţă îşi schimbase mereu cuibul . Mirosul puternic pe care îl făceau cuiburile în timp , era insuportabil pentru ea . Se plânse de asta cu amărăciune , în timp ce vorbea cu o porumbiţă plină cu experienţă , bătrână şi înţeleaptă . Aceasta din urmă dăduse de câteva ori din cap şi zise :

,, Nu schimbi nimic schimbându-ţi cuibul tot timpul . Mirosul care te deranjează nu vine de la cuiburi , ci de la tine !

7) Dă-i mâna ta !

Un om se scufundase într-o mlaştină în partea de nord a Persiei . Numai capul îi mai ieşea încă din mocirlă . Striga din toate puterile după ajutor . Curând se adună o mulţime de oameni la locul accidentului . Unul se hotărî să încerce să îl salveze pe bietul om .

,,Dă-mi mâna , îi strigă . Te scot eu din mlaştină ’’ . Dar cel vârât în noroi continua doar să strige după ajutor şi nu făcea nimic să-i îngăduie celuilalt să-l ajute .

,, Dă-mi mâna ’’ , ăi ceru omul de mai multe ori . Dar răspunsul era mereu doar un strigăt jalnic după ajutor . Atunci , altcineva se apropie şi spuse : ,,Nu vezi că nu îţi va da mâna niciodată ? Trebuie ca tu să îi dai mâna ta. Atunci îl vei putea salva !’’.

Folosită ca terapie în acest context şi ţinând cont de procedurile sale de aplicare specifice , povestea terapeutică ajută la ameliorarea conduitei de risc atitudinal –comportamental , determinând în timp , noi abordări şi conduite ale valorii umane , având ca actor social , copilul în perspectiva dezvoltării sale armonioase şi sănătoase din punct de vedere moral .

BIBLIOGRAPHY

1.Paşca MD (2008)-Povestea terapeutică , ediţia a-II-a, Ed.V Integral , Bucureşti .
2. Paşca MD şi Tia T (2007)-Psihologie şi consiliere pastorală , Ed.Reîntregirea , Alba Iulia .
3.Peseschkian N(2005)-Poveşti orientale ca instrumente de psihoterapie, Ed. Trei , Bucureşti .
4.Sillamy N(1996)-Dicţionar de psihologie –Larousse-Ed.Univers enciclopedic , Bucureşti .

A CULTURE ”PAINTED WITH DIFFERENT COLOURS” ON THE TERRITORY OF ROMANIA (CERAMICS)

Ioana-Iulia Olaru
Assoc. Prof., PhD., Faculty of Visual Arts and Design, *G. Enescu* National University of Arts, Iași

Abstract:The present study has in view an ancient period from the History of Art on the territory of Romania, that is the Eneolithic one. Though it is a utilitarian field, ceramics can not be separated from the artistic side which has accompanied the creative manifestations of people since immemorial times. In a developed Eneolithic – which itself comes with changes, among which it is very important the level reached by the creative activity of the human being of that time –, the culture Petreşti is one of the important cultures with ceramics painted polychrome, which occupies a central place near the well-known Cucuteni culture. Despite the poor conservation of pots (but also of the small statuettes), this ceramics completes the image of ”painted” and ”not painted” cultures of the period.

Keywords: horror vacui, Eneolithic, slip, tetraskelion, triskelion

În a doua perioadă a Eneoliticului – Eneoliticul dezvoltat (4 600/4 500 – 3 800/3 7000 î.Hr.)[1] – agricultura ajunge la un înalt grad de dezvoltare, precum și creșterea animalelor. Viața spirituală este axată în continuare pe cultul fertilității și fecundității, dar alături de idolul feminin apare și cel masculin și chiar cuplul divin. Inhumația rămâne ritul funerar dominant, dar se practica și incinerația.

Eneoliticul dezvoltat este perioada în care activitatea creativă a omului atinge apogeul.

Ariile teritoriale ale culturilor se lărgesc, se diferențiază, iar culturile sunt acum mai evoluate, apărute fiind pe baza fondului anterior. Două mari categorii de disting: culturile cu ceramică pictată cu grafit (**Gumelnița**, **Sălcuța**) și culturile cu ceramică pictată cu diferite culori (**Petreşti**, **Cucuteni**). **Gumelnița** – după stațiunea de pe un deal cu același nume de lângă Oltenița (jud. Ilfov) – este o cultură răspândită în Muntenia, nord-estul Olteniei, Dobrogea, sudul Moldovei, Republica Moldova, Ucraina, estul Bulgariei; constituită pe fondul culturilor Boian și Hamangia, ea va contribui la formarea aspectului Stoicani-Aldeni. **Sălcuța**, denumită după o localitate din jud. Dolj, cuprinde Oltenia, sud-estul Banatului, nord-vestul Bulgariei, nord-estul fostei Iugoslavii și este o cultură constituită pe fondul culturii Vinča târzii. **Cultura Petreşti**, după localitatea de lângă Sebeș (jud. Alba), este răspândită în centrul și sud-vestul Transilvaniei, Banat; aspectul Turdaș și poate cultura Dimini din nordul Greciei (Thessalia)[2] stau la baza formării culturii Petreşti, care, la rândul ei, a avut un rol în geneza ceramicii pictate pre-cucuteniene și

[1]N. Ursulescu, P. Petrescu-Dîmbovița, D. Monah, Cap.II. *Neo-eneoliticul*, in Mircea Petrescu-Dâmbovița, Alexandru Vulpe(coord.), *Istoria românilor,* vol.I, *Moştenirea timpurilor îndepărtate*, Bucureşti, Academia Română, Ed. Enciclopedică, 2010, p.146
[2]*Ibidem*, p.154

cucuteniene. Apărută în centrul și în vestul Moldovei, pe fondul culturilor Precucuteni, Gumelnița și Petrești, **Cucuteni,** de fapt, cultura Ariușd-Cucuteni-Tripolie, numită astfel după localități eponime, din jud. Covasna și din jud. Iași, la care se adaugă și un oraș din Ucraina, este răspândită în toată Moldova, sud-estul Poloniei, sud-estul și centrul Transilvaniei[3], nord-estul Munteniei, precum și în afara granițelor țării noastre, până la Nipru.**Grupul Suplac** (după stațiunile de la Suplacu de Barcău, jud. Bihor), din nord-vestul Transilvaniei, apare pe fondul ceramicii pictate din Neoliticul dezvoltat. De menționat pentru ceramica pictată, dar cu deosebiri tehnice (pictură crudă) este și **complexul Sălcuța IV-Băile Herculane-Cheile Turzii-Hunyadihalom** (în Oltenia, Banat, Crișana, Transilvania), apărut ca o sinteză între triburile grupului cultural Cernavoda I, Bodrogkeresztúr și cu influențe ale Bronzului timpuriu dinspre sud[4] (din Sălcuța IV va deriva cultura Coțofeni din Bronzul timpuriu). Tuturor acestora li se adaugă culturile cu ceramică nepictată, cu elemente de origine est-central europeană și nord-pontică. **Românești-Tiszapolgár**, numită după descoperirile din Peștera Românești, com. Tomești (jud. Timiș) și după o localitate din Ungaria, este răspândită în centrul și în sud-vestul României, estul Ungariei, Ucraina, sud-estul Slovaciei. S-a constituit pe fondul anterior al culturii Tisa, precum și al grupurilor Iclod și Suplac. **Gorneşti-Bodrogkeresztúr** – după localitatea Gorneşti (jud. Mureș) și un sat în Ungaria – aparține interiorului Transilvaniei și este constituită pe fondul culturii Românești-Tiszapolgár. **Cernavoda I** – după așezările de pe Dealul Sofia, orașul Cernavodă – este răspândită în Dobrogea, sudul Olteniei, nord-estul Munteniei, sudul Moldovei, nord-estul Bulgariei; **Decea Mureșului** – numită după localitatea cu același nume (jud. Alba) – ocupă centrul Transilvaniei. Ambele aceste ultime două culturi au luat naștere pe baza unui aflux de populație de origine răsăriteană, același ca și în cazul culturii Cucuteni.

În Eneoliticul dezvoltat, cunoaște o mare dezvoltare olăritul, mai ales în ceea ce privește tehnica producerii vaselor: metodei răsucirii sulurilor de lut adăugându-i-se și procesul de rotație (disc, turnetă sau roată – acesta din urmă folosit din cultura Cucuteni A-B). Se generalizează cuptoarele închise, cu reverberație (cu ardere indirectă, dirijată), cu camere diferite (pentru foc și pentru coacerea vasului), despărțite printr-un grătar perforat – ceea ce creștea nivelul tehnicii: cu pastă omogenă, prin care se obțin vase rezistente[5]. Nivelul superior al ceramicii denotă apariția specializării unor meșteșugari în cadrul comunității.

În cultura Petrești, tehnica de obținere a vaselor este desăvârșită: pasta este foarte fină, fără impurități, densă, bine arsă în cuptoare oxidante (uneori, culoarea nu este cărămizie, ci, din cauza arderii incomplete, este cenușie, cu stratul superficial gălbui sau cărămiziu), având mare rezistență și rezonanță[6], fiind angobată și lustruită.

Performanței tehnicii i se adaugă eleganța și suplețea formelor (și o precizie în modelare ca și cum ar fi fost lucrată la roată): cești, oale, fructiere[7], între care se distinge suportul de vas cilindric și gol în interior, lățit în partea inferioară – pentru susținerea vaselor de ofrandă[8] –, precum și strachina carenată, decorată în interior dar și în exterior.

---

[3] Dinu C. Giurescu, *Istoria ilustrată a românilor*, București, Ed. Sport-Turism, 1981, p.24
[4] N. Ursulescu et al., in Mircea Petrescu-Dâmboviţa, Alexandru Vulpe(coord.), *op. cit.*, p.158
[5]*Ibidem*, p.147
[6]Vladimir Dumitrescu, *Arta preistorică în România*, vol.I, București, Ed. Meridiane, 1974, p.76
[7]Iuliu Paul, *Cultura Petrești*, București, Ed. Museion, 1992, p.67
[8]L. R., in Radu Florescu, Hadrian Daicoviciu, Lucian Roşu (coord.), *Dicţionar enciclopedic de artă veche a României*, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980, p.267, s.v. *Petreşti*

În ceea ce privește decorul, ca și în cultura Cucuteni, 3 faze descriu ceramica – pictată[9] înainte de ardere – aparținând culturii Petrești: A, A-B și B. Tricromia primei faze – în care benzile late roșii și albe sunt mărginite de linii groase negre, iar fondul este mai mult gălbui-portocaliu – se continuă și în faza următoare, când fondul este alb-gălbui-verzui –, în care liniile negre de pe margini sunt mai înguste, iar benzile roșii (și nu cele albe, ca în faza A) sunt acoperite de linii paralele negre sau ciocolatii; ultima fază, în schimb, este caracterizată în general prin bicromie (chiar dacă tricromia nu va dispărea): pe fondul brun-deschis-gălbui (sau roșcat) se pictează cu negru, dar uneori și cu roșu, iar benzile nu mai sunt unitare, ci sunt alcătuite din 2-4 linii paralele în interior, mărginite fiind de câte o linie mai groasă. Decorului în benzi (în general dispuse oblic) i se adaugă și cel din dungi înguste independente. Nu au fost găsite vase sau fragmente cu motivistică altfel decât geometrică, iar amplasarea urmărește același *horror vacui* comun întregului Neolitic.

Prima fază conține și ceramică monocromă – care va exista de altfel și în celelalte faze –, dar procentajul acesteia va scădea treptat în favoarea picturii bicrome și policrome. În ceramica monocromă, pictura roșu-închisă acoperă compact suprafața vasului, lustrul puternic conferind un aspect metalic; pe unele vase, din cauza pensulei rare, răzbate fondul gălbui al vasului, dar acest tip de ceramică monocromă pensulată va dispărea în ultima fază a culturii[10]. În această fază, motivele sunt mai puțin variate, dar sunt corect și cu acurațete executate. Din faza A-B, amplasarea tectonică a decorului pe vase se accentuează: motivele principale sunt amplasate pe zonele cele mai largi și mai vizibile, iar umerii, gâtul și buza sunt rezervate motivelor complementare[11]. Creativitatea meșterilor a funcționat din plin în ceea ce privește combinarea mai multor motive diferite pentru decorarea aceluiași vas, astfel încât, ca și în cazul ceramicii cucuteniene, este greu să găsim două vase identic decorate. Iar din faza B, se remarcă un oarecare *manierism* al execuției – de mare finețe –, dar și al selectării motivelor în funcție de tipul de vas. De altfel, este tot mai evidentă opțiunea pentru anumite forme de vase care primesc pictură: suporturi, vase-fructieră, străchini, străchini carenate, oale, vase piriforme[12].

O mențiune generală în ceea ce privește decorul este faptul că spirala este mai rară între motivele ceramicii Petrești și este integrată ansamblurilor decorative meandrice[13].

Câteva exemple de vase cu decor pictat necesită mai multă decât o simplă menționare.

Un suport de vas de la Câlnic este acoperit de șiruri suprapuse de croșete unghiulare, derivate din spirale în S, oblice și cu capetele întoarse în direcții opuse, o bordură neagră separându-le de benzile roșii din jur. Un fragment ceramic de la Petrești prezintă o metopă verticală, cu șiruri paralele de triunghiuri negre pe fond alb, mărginită lateral de zone roșii. Banda roșie, mărginită de dungi negre și umplută de o rețea de linii negre, va fi realizată doar bicrom în faza B, în negru pe fondul brun-gălbui. Frecvente sunt și registrele de romburi pline, încadrate de romburi concentrice, alternând cu triunghiuri pline. Pe un suport din faza A-B, benzile liniare întretăiate lasă între ele două succesiuni de benzi rombice cu romburi mai mici în interior, cu câte o spirală înăuntru. Celebra strachină cu suport cilindric evazat de la Pianul de Jos, aparținâne fazei B și este decorată cu pătrate mari, mărginite de benzi late cu rețea,

[9] Dacă există incizii în decor, acestea sunt foarte fine. Și foarte rare. Cf. Manuela Wullschleger (ed.), *L'art néolithique en Roumanie*, Napoli, Arte'm, 2008, p.44; Iuliu Paul, *op. cit.*,p.67
[10]Iuliu Paul, *op. cit.*, p.72, 92
[11]*Ibidem*, p.80
[12]*Ibidem*, p.91
[13]Ion Miclea, Radu Florescu, *Preistoria Daciei*, București, Ed. Meridiane, 1980, p.89

dreptunghiul din interior fiind și el acoperit cu rețea. Spirala se înscrie în ordonanța rombică axială[14].

Uneori, benzile în rețea alcătuiesc zig-zag-uri orizontale în jurul vasului, care se ating la colțuri (șirurile superioare cu cele inferioare), romburile obținute între ele înscriind romburi mai mici, cu spirale sau cu motive unghiulare în interior, astfel aceste benzi liniare în formă de romburi concentrice ducând mai departe frizele de romburi concentrice din faza A-B. Benzile de zig-zag-uri în rețea se pot desfășura și fără să se întâlnească la vârfuri, ci alternând cu benzile în zig-zag din fondul vasului, ca într-un suport fragmentar de la Petreşti,unde parcursul acestei desfășurări este separat în două mari metope prin câte două benzi verticale, cu grupe de 3 liniuțe oblice.

Pe străchinile carenate (de influență gumelnițeană), un registru aparte întâlnim pe buza înaltă: cuo friză dintr-o succesiune de motive (bucle spiralice, dreptunghiuri concentrice) sau cu benzi liniare oblice și în semicercuri. Uneori, corpul străchinilor este decorat cu aceleași motive în benzi liniare frânte la colțuri, romburile rezultate conținând câte un motiv mic. Dar în general, străchinile cu friză pe buză au corpul ornamentat în partea superioară cu registre înguste, decorate cu grupe de liniuțe paralele, iar în partea inferioară, cu un tetraskelion cu cele 4 brațe în formă de bucle spiralice din câte 3 linii, restul spațiului fiind acoperit de alte croșete spiralice.

Pe alte vase și pe străchinile necarenate, câmpul unitar al suprafeței exterioare este acoperit în întregime cu un decor din benzi liniare, spirale în S reduplicate, ori, pe unele vase, găsim un triskelion pe centrul fundului. De asemenea, întâlnim motivul tablei de șah – de influență precucuteniană – care decorează benzi late ce trasează un pătrat, cu o altă tablă de șah în interior.

Există și motive unghiulare, semicirculare, în potcoavă sau în ghirlandă, atunci când registrul este îngust și nu poate cuprinde motivul meandric sau pe cel în spirală[15].

Sunt de menționat și alte realizări tehnice ale decorului olăriei Petreşti.

În faza târzie, sub influența culturilor Sălcuța și Gumelnița, apare și categoria ceramicii negre pictate cu grafit[16].

Precum trebuie menționate și reliefurile – zoomorfe – de pe vase: cornute, porcine sau protome de păsări (o toartă de capac). Deosebită este o asemenea aplicație în care este combinată reprezentarea antropomorfă a unei fețe umane, cu cea zoomorfă, cele două coarne fiind rupte acum. Pictura cu vopsea roșie acoperea și reprezentarea fantastică, și vasul.

Desigur, nu am amintit ceramica nepictată a acestei culturi, de uz comun, ornamentată sau nu (cu incizii, șiruri de impresiuni, ciupituri în pasta moale, alveole în creste, făcute cu unghia, mai sumar sau mai fin executate, proeminențe și tortițe-butoni cu perforație orizontală), a cărei evoluție este mai lentă față de cea a ceramicii pictate. Formele predominante sunt: străchini, castroane, oale cu gât cilindric, cupe, chiupuri, capace. În general, ceramica nepictată este de 3 tipuri: grosolană: dintr-o pastă cu nisip și pietricele, de culoare cărămizie cu nuanțe cenușii, în funcție de tipul de ardere; intermediară: cu pastă omogenă, cu nisip uniform ca mărime și cu mică, arderea bună dând naștere unei culori cărămizii-roșcate sau gălbui, uneori cu nuanțe violacee, acoperită fiind cu slip; fină: din pastă omogenă, cu nisip mărunt, prin ardere vasele căpătând culoarea cenușie-închisă sau neagră, acoperite cu slip înainte de ardere, și fiind foarte

[14]*Ibidem*, p.89
[15]Iuliu Paul, *op. cit.*, p.69
[16]L. R., in Radu Florescu et al. (coord.), *op. cit.*, p.268, s.v. *Petreşti*

lustruite, sau există vase care prin ardere devin gălbui sau cărămizii-deschis, ori cenușii-deschis (nelustruite)[17].

De o înaltă măiestrie, ceramica pictată a culturii Petreşti dovedește astfel stăpânirea tehnicii, siguranță adesenului, realizat cu acuratețe, deși ceva mai stângaci și mai rigid decât pe vasele cucuteniene[18], precum şi o mare sensibilitate în armonizarea culorilor. Influențele civilizațiilor micro-asiatice și mediteraneene nu pot pune în umbră specificul etno-cultural local.

BIBLIOGRAPHY

Dumitrescu, Vladimir, *Arta preistorică în România*, vol.I, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1974
Florescu, Radu, Daicoviciu, Hadrian, Roşu, Lucian (coord.), *Dicţionar enciclopedic de artă veche a României*, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980
Giurescu, Dinu C., *Istoria ilustrată a românilor*, Bucureşti, Ed. Sport-Turism, 1981
Miclea, Ion, Florescu, Radu, *Preistoria Daciei*, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1980
Paul, Iuliu, *Cultura Petreşti*, Bucureşti, Ed. Museion, 1992
Petrescu-Dîmboviţa, Mircea, Vulpe,Alexandru (coord.), *Istoria românilor*, vol.I, Bucureşti, Ed. Meridiane, 2010
Wullschleger, Manuela (ed.), *L'art néolithique en Roumanie*, Napoli, Arte'm, 2008

[17] Pentru mai multe amănunte, vezi capitolul despre ceramica nepictată a culturii Petreşti, in Iuliu Paul, *op. cit.*, p.46-66
[18] L. R., in Radu Florescu et al. (coord.), *op. cit.*, p.268, s.v. *Petreşti*

RELEVANT ASPECTS OF THE FUNCTIONING OF THE INTERNATIONAL MONETARY FUND

Anișoara Băbălău
Assoc. Prof., PhD., University of Craiova

Abstract: The operating rules of the international monetary system adopted at the Bretton Woods Conference were some of the most stable ones in the world, and the set goals were achieved over time. One of the most important operational rules of the IMF was to establish the ratios for the countries of the world. The IMF's operation was faced with a difficult problem with the lack of dollars because of the fact that a large part of the European countries and Jardonias are in the process of meeting the needs of all the citizens who are involved in the process of supplying them with more information United States. In the years 1948 and 1952, the United States sent to Europe, in the years 1948 and 1952, 13billions dollar. According to this Plan, countries have to be banned in the process of redevelopment of barriers and intranasalisations; but also, and the risk of becoming more vulnerable to wind turbidity. The Marshall Plan benefited only the countries of Western Europe, not the socialist countries in the USSR's sphere of influence. The US's promotion of the Marshall Plan has diminished the role of the IMF, as the Marshall Plan has in some ways proved to be an alternative to IMF programs, and it could no longer ask countries that no longer borrow from it to apply the programs reforms to remove monetary imbalances in member countries.

Keywords: Statute of the International Monetary Fund; international financial institution; amendment; fixed parities; the US dollar; special shoothing rights.

Crahul economico-financiar din anii 1929-1933 a fost rezultatul unei puternice dezordini economico-financiare internaționale, care a provocat mari costuri și tensiuni sociale ce au stat la baza declanșării celui de-al doilea Război Mondial. În această perioadă, valoarea comerțului mondial a scăzut cu 60%, determinând scăderea producției și creșterea șomajului în mai toate țările lumii. Recesiunea economică a fost determinată de frecventele devalorizări ale monedelor naționale ale țărilor cu o pondere mai mare în comerțul internațional și de măsurile de protecție a propriilor industrii naționale adoptate în acest sens.

În următoarele perioade de timp, în cadrul mai multor conferințe internaționale, s-a încercat adoptarea de măsuri menite să ducă la o relansare economică și la reinstaurarea ordinii economice și monetare, dar au eșuat datorită lipsei de cooperare dintre țări în aplicarea deciziilor stabilite.

Începând din anul 1941, au fost create simultan două planuri pentru crearea unui nou sistem monetar internațional- **planul englez**, conceput de John Maynard Keynes (reputat economist englez) și **planul american**, aparținând lui Hary Dexter White (înalt funcționar al Trezoreriei Statelor Unite ale Americii). Obiectivele celor două planuri erau stabilitatea ratelor de schimb valutar, relansarea comerțului liber și reducerea șomajului. Pentru atingerea acestor obiective, erau prevăzute atât abordări identice, dar și multe măsuri divergente. Abordările identice se refereau la stabilitatea cursului de schimb valutar, convertirea liberă a monedelor,

dezvoltarea comerțului mondial, acordarea de asistență financiară țărilor cu probleme de deficit în balanța de plăți externe.

Pentru **rezolvarea divergențelor** au avut loc mai multe întâlniri în cursul anului 1943, unde s-a ajuns în cea mai mare parte la un compromis, prin mai multe renunțări ale englezilor, datorită poziției dominante a Statelor Unite ale Americii, ca națiune învingătoare în cel de-al doilea Război Mondial.

În anul următor (iulie 1944), în micul oraș Bretton Woods (din statul New Hampshire), s-au întrunit delegațiile din 45 de țări (inclusiv Uniunea Sovietică). La finalul Conferinței au semnat un **acord final**, rezultat al negocierilor din anii anteriori. Din conținutul acordului, au rămas consacrate în istorie două prevederi: una se referă la **statutul Fodului Monetar Internațional**, iar cealaltă la **statutul Băncii Internaționale de Reconstrucție și Dezvoltare**. Cea din urmă instituție a fost propusă pentru înființare de de Harry White în vederea susținerii din punct de vedere economic a țărilor aflate în curs de dezvoltare și pentru finanțarea reconstrucției țărilor afectate grav de conflictele militare.

Prin statutul FMI s-au stabilit obiectivele și regulile de funcționare, care se referă la[1]:

- înființarea Fondului Monetar Internațional ca instituție permanentă care avea ca scop dezvoltarea comerțului mondial, reducerea șomajului în țările membre, urmată de funcționarea armonioasă a sistemului monetar internațional;
- stabilirea unei **parități oficiale a monedei naționale a fiecărei țări membre față de aur** (implicit și comparativ cu dolarul), paritate care nu trebuia să depășească o fluctuație de 1%;
- țările membre erau obligate să asigure **convertibilitatea monedelor proprii pentru operațiunilecurente,** care vizau tranzacțiile de import-export cu bunuri și servicii. De la această regulă au fost prevăzute excepții care vizau țările membre cu deficite în balanța de plăți. Acestora li s-a permis amânarea trecerii la convertibilitatea propriilor monede până în 1961 (această prevedere a permis statelor europene menținerea de restricții comerciale și valutare);
- țările membre puteau să apeleze la **împrumuturi de la FMI** în vederea susținerii unor programe de reformă în vederea echilibrării balanței de plăți;
- în raport cu țările care aveau dificultăți financiare, FMI-ul avea ca obiective impunerea acestora de măsuri care vizau liberalizarea schimburilor comerciale, a regimului valutar și a deficitelor interne.

Regulile de funcționare ale sistemului monetar internațional adoptat la Conferința de la Bretton Woods au fost unele dintre cele mai stabile care au funcționat în lume, iar obiectivele stabilite s-au realizat în timp.

Una din **primele reguli de funcționare ale FMI-ului** a vizat stabilirea parităților pentru monedele țărilor membre: În decembrie 1946 paritățile au fost fixate pentru 32 din cei 39 membri de la acea dată, iar pentru celelalte la puțină vreme după această dată, cu excepția Italiei, care; la momentul aderării sale în 1947, în plină reconstrucție; a obținut permisiunea de a menține parități fluctuante: De la sfârșitul lui 1949, autoritățile monetare italiene au menținut lira stabilă (625 lire la 1 dolar), valoare utilizată pentru fixarea parității oficiale și până în martie 1960(se impune să precizăm că această paritatea rămas neschimbată până în decembrie 1971)[2].

Funcționarea FMI s-a confruntat pentru început cu o problemă dificilă legată de **lipsa dedolari,**datorită faptului că o mare parte a țărilor europene și Japonia înregistrau deficite ale

[1]Vezi Florin Georgescu, *Prefață la ediția în limba română a lucrării lui Patrick Lenain*, ***FMI-ul***, Editura C.N.I. Coresi SA, București, 2000, p. 9.

[2]Ioan Lazăr, *Instituțiile financiare internaționale*, Revista Română de Drept al Afacerilor, nr. 3/2014, p. 72.

ieșirilor curente ale propriilor balanțe de plăți, din cauza cererii mari de importuri, furnizate mai cu seamă de Statele Unite. Deficitele au fost agravate de faptul că diferite țări europeneau adoptat parități supra-evaluate; prin care creșteau dificultățile exporturilor lor pe piețele lumii, determinate de lipsuri de ordin structural ale capacității de producție:

La rezolvarea problemei lipsei de dolari a contribuit în mod determinant **Planul Marshall**, prin care Statele Unite au trimis către Europa, între 1948 și 1952, circa 13 miliarde de dolari. Conform acestui Plan, țările beneficiare trebuiau să coopereze în vederea reducerii barierelor comerciale și de plăți internaționale; de asemenea, a contribuit și la procesul derulat către deplina convertibilitate a valutelor europene. De planul Marshall au beneficiat doar țările din Europa de Vest, nu și țările socialiste aflate în sfera de influență a URSS-ului.

Promovarea de către Statele Unite a planului Marshall a dus, însă, la diminuarea rolului FMI-ului, întrucât Planul Marshall s-a dovedit în unele privințe o alternativă la programele FMI, iar acesta nu mai putea să ceară țărilor care nu mai apelau la împrumuturi la acesta să aplice programele de reformă specifice înlăturării dezechilibrelor monetare din țările membre.

În Europa, în paralel cu planul Marshall s-a înființat Uniunea Europeană de Plăți care funcționa ca o cameră de compensație între țările europene[3]. În acestă situație FMI a decis în 1948 ca țările participante la UEP să nu mai aibă acces la resursele fondului.

În îndeplinirea obiectivelor din statutul inițial referitoare la acordarea de împrumuturi, se cuvine să menționăm că, la început, activitatea de creditare viza susținerea țărilor în realizarea deplinei convertibilități a monedelor naționale și pentru înlăturarea dezechilibrelor temporare în balanțele de plăți. Pentru îndeplinirea acestor obiective, FMI a întâmpinat și dificultăți în aprecierea ca justificate sau nu a cererilor de împrumut. De obicei, țările membre cereau împrumuturi pentru a face față importurilor, în vederea reconstrucției după pierderile cauzate de război și care generau dezechilibre în balanța de plăți pe termen mediu și lung; iar așa cum am arătat mai sus, FMI acorda împrumuturi pentru acoperirea dezechilibrelor temporare din balanța de plăți. În aceste condiții, creditele FMI se cifrau la puțin peste 1 miliard de dolari, din care peste jumătate au fost acordate între 1947-1948, adică înainte de Planul Marshall.

Între anii 1950-1955 FMI a acordat un volum redus de credite, în medie, 100 miloane de dolari anual, ceea ce era foarte puțin comparativ cu resursele Fondului și nevoile statelor membre. Obiectivul liberei convertibilități și al stabilității monetare prevăzut la creearea sistemului monetar internațional de la Bretton Woods a fost atins abia la sfârșitul deceniului al VI-lea după o creștere constantă a economiei din țările Europei și pe fond de stabilitate a prețurilor.

În aceste condiții, a fost adus un **prim amendament de modificarea a statului FMI**, la 28 iulie 1969, prin care **au fost introduse drepturile speciale de tragere (DST),** ca instrument de gestiune al lichidității sistemului monetar internațional. Astfel potrivit noului articol 18 paragraful 1(a) al Statului, „*Fondul, în toate deciziile sale referitoare la alocările și anulările de DST, se va strădui să răspundă nevoilor globale pe termen lung, atunci când și în măsura în care este nevoie să suplimenteze instrumentele de rezervă existente pentru a facilita realizarea țelurilor într-o manieră proprie și evitarea stagnării economice și a deflației, precum și a excesului de cerere și inflație în lume*”[4].

[3]Vezi Florin Georgescu, *Prefață la ediția în limba română a lucrării lui Patrick Lenain*, ***FMI-ul***, Editura C.N.I. Coresi SA, București, 2000, p.10.
[4]Patrick Lenain, *FMI-ul*, Editura C.N.I. „Coresi” S.A, București, 2000, p. 56.

Drepturile speciale de tragere sunt unități de cont care joacă rolul de instrumente internaționale de plată și de rezervă. Garanția DST constă în acceptarea lor valorică și nu în valoarea lor intrinsecă[5]. Drepturile speciale de tragere sunt nerambursabile, iar alocarea lor se face proporțional cu cotele părți ale statelor-membre ale Fondului Monetar Mondial. La început, DST erau definite printr-o cantitate de aur, iar mai târziu ca o medie ponderată, calculată zilnic, a cursurilor de schimb valutar ale unui ***coș valutar***, alcătuit din cele mai puternice cinci monede convertibile. Ponderea valutelor în coș este revizuită la fiecare cinci ani. Orice operațiune cu DST apare într-un cont al Fondului Monetar Internațional. Țara-membră care primește DST, în schimbul propriei monede (sau al altor monede convertibile) este creditată, iar dacă trage DST i se mărește debitul[6].

Devalorizarea lirei sterline în 1967 și a francului francez în noiembrie 1969 a fost urmată de o presiune tot mai mare pe dolar în direcția devalorizării sale. În anul 1970, rezervele oficiale de dolari se ridicau la suma de 40 de miliarde; în timp ce rezervele de aur ale SUA se reduseseră la doar 11 miliarde dolari. În primele luni ale anului 1971, s-a realizat *o așa-zisă fugă* dinspre dolar către valutele mai stabile ale sistemului, mai ales marca germană și yen-ul japonez. În august 1971, SUA a suspendat convertibilitatea dolarului în aur, o decizie luată fără o prealabilă consultare cu FMI. Aceasta era o lovitură decisivă dată sistemului de parități fixe; și care însemna *începutul sfârșitului*. Așadar, diminuarea stocului oficial de aur depozitat la Fort Knox, politica fiscală și monetară expansionistă promovată de autoritățile americane, atacurile speculative asupra dolarului, precum și capacitatea limitată de intervenție în sprijinul dolarului a băncilor centrale europene, au determinat SUA **să suspende convertibilitatea dolarului în aur la 15 august 1971**, ceea ce însemna în mare parte încheierea funcționării sistemului monetar de la Bretton Woods.

După adoptarea măsurii de suspendare a convertibilității în aur a dolarului, principalele puteri s-au reunit la Washington, pentru a găsi soluții pentru evitarea colapsului sistemului monetar internațional. Astfel, **au fost încheiateAcordurile Smithsoniene** (de la numele lui Smith) prin care s-au redefinit paritățile; limitându-se deprecierea dolarului la 8%, fără să fie eliminate imperfecțiunile fundamentale ale sistemului.Totuși, în anul 1972, Marea Britanie a adoptat măsuri care permiteau fluctuația propriei valute; iar în urma unor puternice atacuri speculative,în ianuarie 1973, autoritățile italiene au introdus și ele un regim de schimb multiplu: un curs valutar fix pentru operațiunile comerciale, iar pentru mișcările de capital se folosea un curs valutar de pe piață (lira financiară). În pofida acestor măsuri adoptate, dolarul SUA a fost depreciat pentru *a doua oară* în februarie1973 (cu 19% față de DST), iar autoritățile japoneze și cele italienes-au hotărât să adopte definitiv cursuri valutare fluctuante pentru valutele lor, yen-ul japonez și lira italiană[7].

Tot în anul 1973, 5 țări vest-europene (Belgia, Franța, Germania, Luxemburg și Țările de Jos), urmate de Danemarca, au decis să lase să fluctueze liber propriile valute în conformitate cu dolarul, străduindu-se în același timp să limiteze oscilațiile în intervalul ±2,25%[8].

Din analiza principalelor aspecte subliniate până acum, se poate aprecia ca motivele căderii sistemului de la Bretton Woods au fost: ***rigiditatea mecanismului de ajustare a***

[5]Sterian Dumitrescu, Ana Bal, *Economie mondială*, Editura Economică, București, 1999, p.333.
[6] Ibidem.
[7] Ioan Lazăr, *op.cit*., p. 74.
[8]M. Braboveanu, *Rolul Organizației Naţiunilor Unite în asigurarea securității globale*, Editura Universității Naționale de Apărare Carol I, București, 2011, p. 285.

parităților, scăderea rezervelor de aur și dezechilibrele continue în balanțele de plăți ale majorității țărilor membre ale FMI, dar mai ales ale SUA[9].

În acest context **se impunea revizuirea statutului FMI** prin numeroase negocieri. **Noul statut a** fost ratificat în 1976 la Kingstone (Jamaica) și a devenit efectiv în 1978, când a fost aprobat de țările-membre. Acordul din Jamaica a fost rezultatul negocierilor dintre Franța și Statele Unite ale Americii. Prin conținutul acestuia, s-a pus capăt sistemului de schimburi fixe instituit prin Conferința de la Bretton Wooods, iar țările-membre trebuiau *să promoveze un sistem stabil de schimburi.* ***Al patrulea paragraf al art.4 din Statutul FMI modificat*** *menționează că instituția financiară internațională poate determina, cu o majoritate de 85%, condițiile internaționale care sunt favorabile pentru a permite restabilirea unui sistem de schimburi fixe*[10]*. SUA s-a stabilit că aveau drept de veto asupra unei astfel de decizii.*

De asemenea, prin modificările aduse statutului, FMI-ul *trebuia să exercite o supraveghere fermă asupra politicilor de schimb ale țărilor-membre.* Această prevedere dădea dreptul FMI-ului să examineze politicile țărilor-membre ce au legătură directă sau indirectă cu politicile lor de schimb, cu politicile monetare și de finanțe publice, deschiderea și reglementarea piețelor financiare, cu politicile comerciale etc.

După abrogarea prevederilor acordului de la Bretton Woods, s-a considerat că Fondul Monetar Internațional nu mai putea să influențeze politica țărilor industrializate, deoarece monedele acestora puteau să fluctueze liber. Țările industrializate se puteau împrumuta direct de pe piețele europene și, în aparență, nu mai aveau nevoie de creditele acordate de FMI. În 1974, Robert Aliver, un economist american, nota „după câțiva ani, singurul vestigiu al sistemului administrat de FMI este FMI-ul însuși, adică un fond comun de de rezerve de schimb, de talie modestă și cu utilitate îndoielnică dată fiind creșterea rapidă a rezervelor internaționale și cei 1800 de funcționari, renumerați cu generozitate, care sunt însărcinați să supravegheze reguli ale unui joc care nu mai există''[11]. Deci, se punea sub semnul îndoielii utilitatea menținerii unei astfel de instituții.

Aceste îndoieli au fost spulberate în momentul **declanșării crizei petrolului**,care s-a manifestat prin creșterea de 4 ori a prețului petrolului, determinând intrarea economiei mondiale într-o puternică recesiune, urmată de inflație și multe alte fenomene negative. Astfel, FMI a trebuit să-și redefinească misiunea sa și să-și întărească activitatea de asistență, mai ales în rândul țărilor aflate în curs de dezvoltare careș începând cu anul 1980, încep să se confrunte cu **criza datoriilor**.

Pentru gestionarea acestei crize a datoriilor, FMI a primit multe critici, care de multe ori s-au dovedit a fi și justificate.

Evoluția ulterioară a evenimentelor a determinat adoptarea celui de-al treilea amendament al statutului FMI în anul 1992. Potrivit acestui amendament, au fost introduse sancțiuni împotriva țărilor care achitau datoriile cu întârziere și refuzau să coopereze pentru a găsii soluții în rezolvarea acestei probleme. Tot acest amendament permitea suspendarea dreptului de veto țărilor care nu-și îndeplineau obligațiile asumate față de Fondul Monetar Internațional.

În concluzie, **Fondul Monetar Internațional** a fost creat ca o instituție internațională permanentă, în urma unui acord final semnat la Bretton Woods în anul 1944, care avea ca scop

[9] Idem, p. 287.
[10]Patrick Lenain, *op.cit*, p. 57.
[11] Patrick Lenon, *op.cit*, p.59.

dezvoltarea comerțului mondial, reducerea șomajului în țările membre și funcționarea armonioasă a sistemului monetar internațional. Din conținutul acordului, au rămas consacrate în istorie două prevederi: una se referă la **statutul Fodului Monetar Internațional**, iar cealaltă la **statutul Băncii Internaționale de Reconstrucție și Dezvoltare**. Regulile de funcționare ale sistemului monetar internațional adoptat la Conferința de la Bretton Woods au fost unele dintre cele mai stabile care au funcționat în lume, dar care și-au dovedit valabilitatea până în august 1971, când a fost suspendată convertibilitatea dolarului în aur. Principalele cauze ale prăbușirii sistemului de la Bretton Woods au fost: rigiditatea mecanismului de ajustare a parităților, scăderea rezervelor de aur și dezechilibrele continue în balanțele de plăți ale majorității țărilor membre ale FMI, dar mai ales ale SUA. În aceste condiții, s-a impus modificarea statutului FMI. Deci, funcționarea FMI ca instituție financiară internațională s-a bucurat de mult succes, dar s-a confruntat și cu probleme complexe, pe care a trebuit să le rezolve și multe critici, venite din rândul unor specialiști, cărora timpul și viața le-a dat mai mult sau mai puțin dreptate.

BIBLIOGRAPHY

1. Patrick Lenain, *FMI-ul*, Editura C.N.I. „Coresi" S.A, București, 2000.
2. Sterian Dumitrescu, Ana Bal, *Economie mondială*, Editura Economică, București, 1999.
3.M. Braboveanu, *Rolul Organizaţiei Naţiunilor Unite în asigurarea securităţii globale*, Editura Universității Naționale de Apărare Carol I, București, 2011.
4.Ioan Lazăr, *Instituțiile financiare internaționale*, Revista Română de Drept al Afacerilor, nr. 3/2014.
5.Simona Gaftaniuc, *Finanțe internaționale*, Editura Economică, București, 2000.
6.Sorin Gabriel Anton, *Instituții financiar-bancare internaționale*, Editura C.H.Beck, 2013.

NEW APPROACHES IN TEACHING MEDICAL ENGLISH TODAY

Laura Ioana Leon
Assoc. Prof., PhD., "Grigore T. Popa" University of Iași

Abstract:Foreign language education has gone through many changes over the last 20 years or so. The traditional methods of teaching a foreign language no longer correspond to the needs our students have today. No one says that we should no longer focus on the traditional methods, but that they should be approached from a different perspective. This paper wants to present some of the methods we use during ESP classes (English for Specific Purposes) at the "Grigore T. Popa" University of Medicine and Pharmacy Iasi. Besides the traditional methods that we still consider important, foreign language teachers have realized the importance of bringing into their classes notions that are related to the students' field of study. In our case, references will be made to the ways in which ESP classes for medical students can be used to teach notions on developing communication skills in health care settings.

Keywords: Medical English, ESP, communication skills, doctor-patient relationship, medical interview.

In the past teaching ESP was regarded as the poorer relative of ELT (English Language Teaching). Therefore the main focus of the ESP classes on the idea of teaching specialized vocabulary and some notions on Academic Writing. It is true that we still do this today because our students have to become familiar with the specialized vocabulary that is used in their field. Likewise, they still have to learn about Academic Writing by and large. This whole revolution in the field of ESP is very nicely summed up in Elzbieta Jendrych' study on the **Development in ESP** Today: "At the early stages of ESP teaching, courses were aimed mainly at specialized linguistic competence. In the 1950s, specialized terminology and functional language were regarded to be the priorities in ESP courses. Courses were, to a great extent, language oriented, and their main aim was to teach specialized lexis and grammar. In the mid-1970s and 1980s, a new approach to teaching business English appeared – it was the communicative language teaching approach focused on communication in typical professional situations. With time the priority of linguistic competence, and communication skills became target number one in ESP" (Jendrych 2013). We do believe that in the new economy of things, the role of the foreign language teacher has also changed. Nowadays a teacher does not only teach language (Baker 2016), his / her role has become more significant than it was to be in the past, becoming part of the whole training of our future doctors, a process that has in view the acquiring of the skills required in their future profession. Foreign language teachers are expected to teach students something more than language, they are expected to prepare students for success in the 21st century world (Baker 2016). In her study on **21st Century teaching and learning**, Fiona Baker asks herself what the context of the English language learning should be nowadays, eventually coming to the conclusion that "teachers must nurture technological adeptness, communication and collaboration, and problem-solving. Learning English is playing an increasingly important

global role and, through the medium of English, there is also an opportunity to develop these 21st century skills" (Baker 2016).

It is true that nowadays ESP courses and seminars still focus on specialized vocabulary and the teaching of Academic Writing, as part of the academic curricula, but foreign language teachers had to find new approaches that updated these notions, making them compatible with the needs and requirements of the new world. Therefore we still preserve all traditional methods as the process of learning a foreign language will always mean to acquire the four skills, i.e. reading, writing, listening and speaking, but the discussion will be moved to a whole new level. We have to introduce the element of culture in foreign language teaching. The notion of culture in foreign language teaching was introduced more than three decades ago (mainly with the help of the American linguists Ned Seeley and Wilga Rivers who were the first to speak about the necessity of introducing the element of culture in foreign language classes; however, it was Claire Kramsch, in 1993, who set the foundation of this theory of culture as part of foreign language teaching, once she published her book **Context and Culture in Language Teaching**. That was probably the decade when foreign language teachers started to gradually re-think their roles, especially when it came to teaching specialized language and vocabulary. Starting with these years, we witnessed a major step in the development of foreign language teaching methodology because everything had to be understood in its cultural context, giving a better understanding of the whole phenomenon of language proficiency.

The second huge transformation took place once we started to experience the effects of globalization and cultural diversity. Luckily, having already understood the role of culture in foreign language teaching and learning, maybe it was easier to explain all these things to our students. Moreover the Internet and the rapid technological development have also influenced the way in which we teach foreign languages today. Besides the fact that teachers had to keep themselves updated with the new technology, they also had to adapt their teaching strategies so as their students would better cope with the activities during the ESP classes. The Academic Writing had to introduce some notions on writing for the Internet, and every piece of writing (starting with application forms and finishing up with dissertations and long essays) had to take into account cultural issues and therefore had a much more complex approach. Likewise, when talking about the communication process, we also had to take into account the electronic communication in health care settings or the role and impact of social media on health care professionals.

Medicine relies a lot on communication between doctors and patients. Health care professionals have come to realize the importance of acquiring these communicative skills as they become vital in building a trustworthy relationship with their patients. Foreign language courses at a medical university seemed to be a good opportunity to teach notions on the theory of communication, developing communication skills, understanding intercultural communication and eventually the idea of communication in health care settings. Under the impact of globalization the notion of intercultural communication competence had to be introduced.

All these things prove themselves to be useful in our students' training, along with the development of some optional courses which will enable them to develop some specific communication skills related to their future professional career. Thus, almost a decade ago we introduced some optional English courses in which students are taught how develop their communication skills with the patient, everything being discussed in the context of the English language. Though the discussions take place in the context of using the English language as a medium of communication with the foreign patient, we do not encourage our doctors to leave the

country (but we cannot help but notice the big number of Romanian doctors that chose to leave the country in order to carry out their profession outside the Romanian borders – so such courses have their benefits under these circumstances), and our students should know that the same communication rules can be applied in the Romanian context. Moreover, discussing all these things in the context of English-speaking environments, may actually bring about some more benefits for the Romanian student. Western context may still be very challenging for our doctors as they present some realities that are not to be found in the Romanian context yet (things related to taking the social history or discussing sensitive issues etc.).

Thus one of the key aspects in teaching ESP to medical students today is that of helping our students understand the importance of communication in building a trustworthy relationship between the patient and the doctor. Another revolution in the context of discussing about communication in health care settings was that of seeing the patient as a whole, not as a simple individual. The patient had to be "judged" in his / her cultural context, the doctor having to understand the patient's health choices in this new light. In their study entitled **Physician Communication and Patient Adherence to Treatment: A Meta-analysis**, Kelly B. Haskard Zolnierek and M. Robin DiMatteo emphasize the same idea: "Over the past three decades, the biopsychosocial model of health has become increasingly important in the effective practice of medicine. Central to this model is an emphasis on treating the patient as a whole person, including the biological, behavioral and social aspects of their health. Essential elements of the physician-patient relationship include verbal and nonverbal communication, effective questioning and transmission of information (task-oriented behavior), expressions of empathy and concern (psychological behavior) and partnership and participatory decision-making. In recent decades, teaching and evaluation of biopsychosocial care and communication skills have been incorporated into the medical training process" (Zolnierek 2009).

Today one of the key aspects in the developing the relationship with the patient, from a doctor's perspective, is trying to build a good relationship with him / her, based on mutual respect and understanding. Therefore we put a lot of emphasis on these skills today. As part of foreign language courses, we try to teach our students the importance of developing these communication skills. This will allow them to become better communicators with their patients. They should also know that when they will apply for jobs, employers will look for such skills in their candidates. Therefore we mingle in our courses and seminars activities that will help students understand better all these necessary steps. Discussion take place in the context of the English language and most of the examples used belong to the British context.

The beginning of the interview necessitates a lot of preparation from the doctor. Patients may experience a lot of anxiety before the consultation and, most of the times, they are in a position of vulnerability. Therefore doctors should treat their patients with the utmost care from the very beginning of the interview. Preparing a setting that facilitates communication is a compulsory thing. The skills involved in the beginning of the interview are very important as they dictate how the relationship will progress. Thus, besides establishing a supportive environment, doctors have to develop an awareness of the patients' emotional state. This can be done only if doctors have an idea of how the communication process take place and how communication strategies can be used in their favor. When learning about the communication process, foreign language teachers should draw their students' attention on the nonverbal component. They should develop skills to become good observers, being able to pick up cues that would indicate the patient's emotional state. Future doctors should also know that out of the all five components of the communication process (verbal communication, nonverbal

communication, paralanguage, active listening and cultural awareness), the nonverbal one is the least independent. The nonverbal communication may be very misleading if it is considered on its own, therefore it should always be interpreted in the context in which it is produced. In the first part of the interview, communication requires planning and thinking in terms of outcomes. Therefore, outlining the objectives is very important. In order to establish initial rapport with the patient, the following elements deserve consideration: greeting the patient, introducing yourself, clarifying your role, obtaining the patient's name, demonstrating interest and respect. In terms of relating notions about the medical interview with some grammar notions, we can say that this is a very good moment to discuss with our students how they should ask questions in the English language. The most obvious and direct way to obtain information is to ask questions. However, research shows that the most effective way to do this is by an appropriate choice of different questioning styles, usually starting with open questions and then moving on to closed questions to fill in any gaps in the information the patient has given.

Developing listening skills is also an important skill for doctors. Patients appreciate and respond positively to the doctor who listens carefully. Listening is one of the most important components of communication. Likewise, when we speak about the communication process, students should learn about their position in the first part of the interview when they have to listen to their patient's presenting complaint. They will have to master techniques of active listening, that will show the fact that the receiver's role during the communication process is not a passive one. On the contrary, research shows that 80-90% of the diagnosis relies on the information received in this first part of the interview so how information is received is vital in establishing the diagnosis. In relation to effective listening, we may also mention facilitation. The aim is to help patients to talk as fully as possible about their problems. Doctors may help their patients both verbally and nonverbally to talk. Verbal facilitation may refer to the use of some prompts such as "Please go on and tell me more about your pain!", while nonverbal facilitation may include adopting an appropriate posture (leaning slightly towards the patient, maintain eye contact and nodding the head at times). During the ESP classes, in order to develop students' appropriate skills to deal with such moments of the interview would be asking short and gentle questions, vocabulary related to description (especially adjectives that describe pain). In terms of verb tenses, some focus may be directed towards the use of both Present Tense Simple and Continuous, understanding the difference between these two aspects of the tense in the English language.

Moving on, the medical interview as such (formed of taking the medical history, drug history, family medical history, personal and social history) is not an easy thing to do. The medical interview should have a structured form as the doctor will need to learn about a number of different topics: gathering information, examining the patient and making investigations, making a diagnosis, formulating a treatment plan, explaining and discussing with the patient and closing the interview). Throughout their medical studies, students are taught how to take notes while taking the patients' medical history and most likely, in times, doctors develop their own system of taking a history based on the general framework. In order to be able to evaluate the presenting complaint, doctors need to find out more information about it. The aim is to obtain a detailed history that is complete and accurate, and also to find out the patient's perspective on their illness, how it affects them. This idea goes back to what we have previously said in terms of understanding the patient in the context of his / her own culture. Failing to do so, doctors may mistreat their patients, failing to put a correct diagnosis and ultimately not to succeed in making their patients follow the treatment plan. How patients understand their illness depends a lot on

their cultural choices. Good communication skills are essential in taking an accurate and relevant medical history. In the majority of patients, a diagnosis can be made based on the history taking alone. Doctors should take any opportunity they are given to interview patients, they should be prepared to spend time with the patients. These will ensure them in obtaining a good medical history, establishing rapport, listening actively, asking mainly open questions, picking up and responding to verbal and nonverbal cues, helping the patient when needed, summarizing and checking for accuracy. Grammar reference will be related to discussing with students Present Perfect Tense versus Past Tense. The difference between these two tenses is important in actually making it possible for doctors to detect for how long the patient may have experienced the symptoms or if they stopped at all.

The next level of discussion implies the examination of the patients. Doctors, nurses and other healthcare professionals need to be able to give and receive instructions on how to perform various procedures. When talking to each other, health care professionals may use imperatives, but when it comes to talking to the patient, it is essential to take a more gentle and indirect approach to fit in with the conventions of politeness in the English language. Therefore, when addressing patients, doctors should no longer use imperatives, but rather use the so-called softeners (can, could, just) that will "soften" the imperative. During the ESP classes this could be a good opportunity for teachers to discuss with their students culturally-related matters that would involve the ideas of politeness and gentleness in different languages. A literal translation would be strange in such cases, so students need to learn that they need to translate the meanings, not the words. Grammar reference would be to giving instructions, using imperatives, explaining procedures and making polite requests to patients and colleagues.

Giving results and making a diagnosis constitute the second part of the interview. The roles switch now, because the doctor is the one who gives information to the patient and the patient has to listen. The doctor is supposed to explain the diagnosis and treatment, make decisions and agree on future management. All these may look easy to do, but they are not. Doctors should know that patients will be distressed when they hear about the diagnosis, so they may not be listening. Doctors should be able to pick any cues that would indicate anxiety and they may choose to postpone the meeting and explain all things later. Also, they should know that using appropriate language is also an important way to make the doctor's explanations to be understood more easily. Therefore doctors should give the most important information first, they should also use short words and short sentences, avoid medical jargon. Patients are likely not to understand medical jargon. Grammar could really focus on the Future Tense now as talking about managing the treatment plan implies using the future. Future Passive could also be explained. Future Passive can be used to describe what will happen to the patient (for instance, "You will be given an antibiotic"). Explaining procedures can also be used with *be going to* future.

Breaking bad news is another challenging moment during the doctor-patient encounter. Whenever doctors are giving information to a patient, they may be potentially breaking bad news. Doctors should prepare themselves for such moments, they should take their time while talking to the patients. Patients may need to receive support to cope with these difficult situations. Grammar will focus on expressing the idea of permission, being polite, and also on offering help.

Of course, this is only a superficial look at the techniques used in ESP classes to develop students' communication skills. As ESP teachers we have to remember all the time that "Medical English teaching represents a constant challenge for teachers because they need to be flexible,

open to new approaches and methods, make decisions and adapt themselves to constant changes. In this context, they should take on the role of organizers whose job is to create the conditions and opportunities for learning and provide assistance to students in the acquisition of knowledge and skills necessary to achieve their professional and academic goals" (Milosavljevic 2015). On the other hand, our students have to make sure that today they make all their references in the context of culture. Culture is an important influencing factor in doctor-patient communication for the simple reason that the patients may not share the same perspective upon the world as the doctor. Doctors should treat people as individuals, but at the same time to acknowledge the influence of culture and explore it when it is relevant or necessary. It is important to allow patients to explain their cultural background, values, beliefs and expectations. Awareness of cultural issues can help doctors to make a more accurate assessment of the patient's behavior, to improve the therapeutic relationship and enhance treatment. It has become thus compulsory for us, as ESP teachers, to be ready to handle our job from an interdisciplinary perspective, focusing on developing English language skills in relation to our students' future profession.

BIBLIOGRAPHY

Baker, Fiona. **21st century teaching and** learning in *English Teaching* Professional, Issue 104, May 2016, pp 22-23.

Jendrych, Elzabieta. **Development in ESP Today** in *Studies in Logic, Grammar and Rhetoric* 34 (47), 2013.

Milosavljevic, Natasa & others. **Learning medical English: a prerequisite for successful academic and professional education**. Srp. Arh. Celok Lek. Mar-Apr; 143 (3-4), 237-240, 2015.

Zolnierek, Kelly B. Haskard & M. Robin DiMatteo. **Physician Communication sand Patient Adherence to Treatment: A Meta-**Analysis. *Med Care* Aug, 2009, 47 (8), pp. 826-834 http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC278700 .

VATICAN DURING THE FIRST WORLD WAR (1914-1918)

Claudiu Cotan
Assoc., Prof., PhD., „Ovidius" University of Constanţa

Abstract:The World War I involved not only the European political diplomacy, but also the ecclesiastic diplomacy, especially that of the Vatican who had to face a new situation, as it had religious interests in all the states involved in war. In such a case, pope Benedicat XV could not be the partisan of any political alliance, the universal character of the Catholic Church exceeding the diplomatic agreements among states concluded on temporary political grounds. Pope Benedict XV has certainly been the most important religious and political leader who has applied constant diplomatic actions for re-establishing peace. Although his actions have not been applied in the political and diplomatic fields, because Vatican was suspiciously watched by all belligerents, from a social and humanitarian point of view it succeeded in saving the lives of thousands of sick, injured or imprisoned people. Due to these humanitarian actions, pope Benedict remained in history as a man of peace and of love for those in distress. I shall present in this study some of the diplomatic actions initiated by Vatican for re-establishing peace and helping those affected by war.

Keywords: pope, Catholic, war, mission, diplomacy, encyclical, help, prisoners

Personalitatea papei Benedict al XV-lea a fascinat mulţi istorici şi teologi. Implicarea sa în diplomaţia Primului Război Mondial a fost una de anvergură, cu toate că îndemnurile la pace pe care le-a lansat liderilor politici nu au fost urmate sau ascultate. Dintre numeroasele lucrări publicate amnitim câteva care sunt rezultatul unor serioase cercetări întreprinse chiar în arhivele Vaticanului. Astfel, lucrările unor istorici ca Antonio Scottà, *Papa Benedetto XV. La Chiesa, la Grande Guerra, la pace (1914 - 1922)*, Editore: Storia e Letteratura, Roma, 2009,N. Simonetti, *Principi di teologia della pace nel magistero di Benedetto XV*, Santa Maria degli Angeli (PG), Porziuncola, 2005, J.F. Pollard, *The Unknown Pope. Benedict XV (1914 – 1922) and the Pursuit of Peace*, Cassell, 1st Edition edition, 2001, Caterina Ciriello, Benedetto XV, la guerra e le posizioni dei vescovi italiani, în *Anuario de Historia de la Iglesia*, vol. 23, 2014, pp. 41-60; Luigi Bruti Liberati, *Il clero italiano nella grande guerra*, Roma, 1982, Alberto Monticone, „I vescovi italiani e la guerra 1915-1918", in *Benedetto XV, i cattolici e la prima guerra mondiale*, Giuseppe Rossini (ed.), Roma, 1963, pp. 627-659, dar şi altele publicate în ultimii ani, sunt doar câteva dintre cele mai importante cercetări istorice care au urmărit prezentarea eforturilor papei Benedict la reinstaurarea păcii în anii Marelui Război. Vedem că unele studii au fost elaborate în ultimii ani, ceea ce dovedeşte faptul că cercetarea evenimentelor din timpul Primului Război Mondial constituie încă o temă de actualitate, mai ales acum la împlinirea unui secol de la Tratatul de la Versailles.

În anii războiului Vaticanul a avut un rol important în acţiunile diplomatice de reinstaurare a păcii, dar şi în organizarea misiunilor de salvare a prizonierilor, răniţilor,

bolnavilor şi orfanilor[1]. Papa Pius al X-lea (1835-1914) a murit în faza de început a războiului, încheind un pontificat rigid care a promovat un catolicism conservator. Pontificatul său a vizat în special problemele interne ale Bisericii, iar diplomaţia internaţională a avut de suferit din cauza atitudinii rezervate pe care papa a avut-o în relaţiile cu Franţa, Portugalia, Spania şi Rusia. La 2 august 1914, papa Pius al X-lea a ţinut un discurs care era mai mult o chemare la rugăciune decât un apel la raţiune şi la pace. Se crede că papa chiar dorea o reacţie dură a Austro-Ungariei faţă de Serbia. La moartea sa, lumea era conştientă că viitorul papă urma să se confrunte cu o situaţie total diferită. La alegerea urmaşului, catolicii din ţările beligerante căutau ca noul papă să fie o persoană care să le susţină cauza. Contele Berchtold, ministrul austriac de externe, a încercat să-i convingă pe cardinalii austrieci să aleagă un papă care să nu afecteze poziția Austriei în război.A fost ales Giacomo Delia Chiesa, arhiepiscopul de Bologna, o persoană nu foarte publică[2]. Ca secretar de stat a fost numit Domenico Ferrata, fost nunțiu la Bruxelles și la Paris, care însă a murit imediat după alegere. Ferrata a fost înlocuit de cardinalul Pietro Gasparri, unul dintre cei mai valoroşi ierarhi catolici din secolul al XX-lea.

Catolicii britanici au salutat alegerea cu o mare speranță. În prima sa zi pontificală, Benedict al XV-lea a scris lui Poincare, preşedintele Franţei, ţara cu care Vaticanul dorea să refacă legăturile politice, după ani de răceală diplomatică. Papa Benedict al XV-lea (1854-1922), a fost asediat cu solicitări diplomatice la nivel înalt, precum și cu mii de solicitări individuale de ajutor pentru salvarea celor din lagăre şi închisori[3]. Deşi vorbim de două războaie mondiale, observăm că cel de-al doilea război mondial este consecinţa Tratatului de pace de la Versailles. Avem de fapt un singur război cu un armistiţiu de douăzeci de ani. De altfel, văzând condiţiile impuse Germaniei după război, generalul francez Foch ar fi exclamat că în scurt timp va veni un nou război, proorocie care s-a adeverit. În anii războiului 1914-1945, Biserica Romano-Catolică a fost condusă de papii Benedict al XV-lea şi Pius al XII-lea[4], doi capi ai catolicismului care s-au confruntat cu provocări pe care înaintaşii lor nu le cunoscuseră. În momentul declanşerii primului război mondial, Antanta avea 120 de milioane de catolici, iar Puterile Centrale 60 de milioane. Într-o astfel de situaţie papa era obligat să afişeze o atitudine de neutralitate şi imparţialitate.

La 8 sept. 1914, papa Benedict a făcut apelul*Ubi Primum* în care a chemat la reluarea tratativelor politice pentru instaurarea păcii.În enciclica sa*Ad Beatissimi Apostolorium*, prima din cele dousăsprezece pe care le-a publicat în timpul păstoririi sale, făcută publică 1 noiembrie 1914, papa a vorbit despre durerea, ororile şi distrugerile produse de război. Pacea a devenit obiectivul diplomaţiei papale pe toată durata războiului. Daca la început mulţi credeau că războiul se va termina pana la Craciun, în urma bătăliilor de la Marna, unde soldații au început să-și sape tranșee, și de la Ypes, desfășurată o lună mai târziu, devenea clar faptul că războiul

[1]Philippe Levillain, „Le Saint-Siège et la Première Guerre Mondiale", în *Les Internationales et le problem de la guerre au XXe siècle. Actes du colloque de Rome (22-24 novembre 1984)*, Rome: Ecole Francais de Rome, 1987, pp. 123-137; Roger Aubert, „L'Église catholique et le problème de la guerre [Bilan des travaux et état des problèmes]", în *Les Internationales et le problem de la guerre au XXe siècle. Actes du colloque de Rome (22-24 novembre 1984)*, pp. 107-122.

[2] August Franzen, Remigius Baumer, *Istoria papilor*, Edit. Arhiepiscopiei Eomano-Catolice, Bucureşti, 1996, pp. 400-401.

[3]Ioan Marius Bucur, Ion Cârja, „Un papa în vremuri de război: Reacţii româneşti la alegerea lui Benedict al XV-lea (1914-1922)", în *Primul Război Mondial - perspectivă istorică şi istoriografică*, coordonatori Ioan Bolovan, Gheorghe Cojocaru, Oana mihaela Tamaş, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj napoca, 2015, pp. 187-198.

[4]Emil Diac, *Papa Pius al XII-lea, apărător al drepturilor omului*, Edit.Sapientia, Bucureşti, 2013.

devenea unul static care va dura mai mult decât se credea la început. Astfel, pe data de 7 decembrie 1914, papa Benedict al XV-lea a cerut statelor beligerante un armistitiu de Crăciun, în speranţa unei viitoare păcii. Propunere a fost respinsă de ortodocşii ruşi care foloseau vechiul calendar iulian. Deşi a fost refuzat, au existat anumite porțiuni ale frontului de Vest unde focul a încetat, iar soldații au ieșit din tranșee pentru a sarbătorii împreună Crăciunul, eveniment transpus în filmul "Christams Truce", realizat 100 de ani mai tarziu.

În discursul ţinut în Consistoriul din 22 ian. 1915, papa a reafirmat obligaţia sa de a veni în sprijinul tuturor catolicilor aflaţi pe câmpurile de luptă. De aceea, s-a opus în 23 mai 1915, intrării Italiei în război. Ororile războiului l-au obligat ca la 28 iulie 1915, să susţină exhortaţia*Allorché fummo chiamati*, în care a îndemnat guvernele să caute mijloacele politice pentru întreruperea războiului.La 6 decembrie 1915, a făcut un apel la pace prin adoptarea unor compromisuri de ordin militar, politic ş economic

În decembrie 1915, papa Benedict i-a îndemnat pe episcopii diecezelor în care se găseau lagăre de prizonieri să numească preoți cu o cunoaștere suficientă a limbilor vorbite de deținuți pentru a-i ajuta spiritual și material. Preoții trebuiau să transmită familiilor prizonierilor ştiri despre situaţia în care se găseau sau să scrie scrisori în cazul în care prizonierii erau analfabeţi. Papa a intervenit în numele deținuților în vederea eliberării lor sau pentru îmbunătăţirea condiţiilor din lagăre. Până la sfârşitul războiului, Vaticanul s-a ocupat de trimiterea a 600.000 de scrisori, iar clericii catolici au făcut 170.000 de anchete cu privire la persoane dispărute şi 40.000 de demersuri pentru repatrierea prizonierilor de răbzboi, în special a celor bolnavi. Responsabil cu această misiune a fost numit tânărul Mons. Eugenio Pacelli, viitorul papa Pius al XII-lea. Acţiunile papei Benedict al XV-lea au definit poziţia Vaticanului în noua situaţie politică[5]. Deşi papa a arătat că nu susţinea războiul şi niciuna dintre naţiunile beligerante, au existat cardinali care au încercat să-l atragă de partea uneia sau alteia dintre alianţele politice. Rolul său de mediator a fost recunoscute şi de necreştini. În 1916 trei milioane de evrei americani au scris lui Benedict al XV-lea cerându-i să-i apere pe coreligionari lor persecutaţi în unele state beligerante.

Dornic de a opri crimele răboiului, papa Benedict al XV-lea a alcătuit o rugăciune în 1915, invocând ajutorul lui Dumnezeu pentru încetarea războiului[6]. Şi patriarhul ecumenic a îndemnat la pace printr-o enciclică trimisă Sfintelor Sinoade din ţările ortodoxe. Patriarhul Gherman al V-lea s-a declarat partizanul unei cât mai intense acţiuni pentru pace pe care să o promoveze toţi ierarhii ortodocşi[7].

Atitudinea pacifistă desfăşurată de papă a fost criticată de naţiunile beligerante care nu aveau încredere în politica sa. În Franța, era acuzat ca fiind filogerman. Chiar și în Austria și Germania, care aveau relații mai strânse cu Vaticanul, au fost enunţate critici la adresa papei. Marea Britanie a făcut însă câteva încercări de restabilire a relaţiilor politice prin trimiterea diplomatului catolic Henry Howard, ca șef al misiunii britanice la Vatican. Totuşi, cei mai mulți britanici nu au dat foarte multă atenție rolului papei. Faptul că papa nu a condamnat atrocitățile comise de germani la invadarea Belgiei, a fost considerat de unii ca o lipsă de preocupare pentru cei aflaţi în suferinţă. Totuşi papa l-a primit la Vatican cu deosebit respect pe cardinalul Mercier, căruia i-a cerut să-i prezinte realitatea războiului din Belgia. Papa a susţinut toate demersurile

[5] Katherine Finlay, *British Catholic Identity during the First World War: The Challenge of Universality and Particularity*, Wolfson College Oxford University DPhil Thesis Michaelmas Term 2003, pp. 140-141.
[6] „Însemnări. Rugăciunea pentru pace a Papei Benedict al XV-lea", în *Cultura Creştină*, nr. 3/1915, pp. 88-89.
[7] „S-a mişcat şi patriarhul din Ţarigrad", în *Cultura Creştină*, nr. 4/1915, p. 126.

cardinalului Mercier. La rândul său, clerul catolic din Marea Britanie a fost devotat cauzei britanice în timpul războiului[8].

Prin Pactul de la Londra din 4 mai 1915, Italia a intrat în război alături de Antanta, urmând să primească teritoriile: Trentino, Tirolul de Sud, Trieste, Gorizia, Istria și Dalmația deţinute de Austro-Ungaria. În faţa acestei situaţii, papa Benedict a cerut nunţiului papal de la Viena să ducă mai departe tratativele de pace şi a îndemnat ca împăratul Austriei să trimită o telegramă în acest sens regelui Italiei. Despre această iniţiativă a papei, prinţul von Bülow, fost cancelar german însărcinat cu dialogul politic austriaco-italian, i-a scris papei Benedict al XV-lea mulţumindu-i pentru implicarea sa în oprirea conflictului, fără a depăși în vreun fel limitele slujirii sale spirituale. Decizia Italiei a pus Vaticanul într-o situație delicată. Papa a fost nevoit să ceară ambasadelor Puterilor Centrale să se retragă din Vatican. De acum deciziile Vaticanului au fost afectate de cenzură şi de poştea italiană care funcţiona deficitar. Totuşi, ierarhii catolici italieni au fost alături de decizia politică luată de Roma şi au susţinut efortul de război. Preoţii militari italieni au fost alături de soldaţi în tranşee în timpul marilor bătălii, trecând prin aceleaşi suferinţe şi greutăţi[9].

La 28 iulie 1915, la împlinirea unui an de la declanşarea războiului, papa a adresat un apel apostolic intitulat *Când am fost chemați*, popoarelor beligerante și conducători lor, folosind un ton părintesc în dorinţa de a fi căutată o soluţie diplomatică pentru încetarea războiului. El îi invită pe beligeranţi să stea la masa negocierilor, pentru că *binecuvântat va fi cele ce ridică primul ramura de măslin*. Războiul a afectat direct şi Vaticanul deoarece bombardamentele aviaţiei austriece asupra oraşelor italiene au produs pagube bisericilor monumentale italiene. Papa Benedict a cerut nunţiului de la Viena să solicite autorităţilor austriece respectarea tratatele international privind monumentele istorice și locaşurile sfinte. Din păcate, apelul papei nu a avut niciun efect. Ierarhia catolică italiană a sprijinit categoric războiul și a făcut declarații patriotice, cerând italienilor catolici să se mobilizeze. Prin acordul de la Londra, dar mai ales prin articolul 15 al acestui tratat, semnatarii documentului au exclus Vaticanul de la viitorele tratative de pace. Italia nu a avut o conducere politică şi militară strălucită în anii Marelui Război şi doar intervenţia Antantei a salvat dezastrul italian de la Caporetto din 1917. Deşi Italia a fost considerată câştigătoare la Conferința de Pace de la Paris și a primit concesii teritoriale, societatea italiană a rămas profund fragmentată, fiind un teren fertil apariției fascismului. De altfel, ideologiile naziste din statele învinse au cultivat ideea unui nou război ca revanşă.

După ce papa Benedict al XV-lea a emis *Exortația apostolică pentru pace*, care a marcat o schimbare a diplomației papale, a fost alcătuit un plan în șapte puncte. Documentul diplomatic denumit *Nota de pace* din 1 august 1917, a avut rolul de a încuraja negocierile pentru instaurarea păcii în Europa. Papa a făcut mai multe propuneri în acest document: încetarea ostilităților, înlocuirea forței armelor cu cea a legii, reducerea simultană a armamentului de către toate țările implicate în conflict, introducerea arbitrajului internațional în scopul menținerii păcii, comunicarea gratuită pe uscat și pe mare, contribuția reciprocă la costurile pagubelor de război, eliberarea teritoriilor cucerite în timpul conflictului și restaurarea independenței Belgiei. *Nota de pace* reprezintă cel mai faimos document al papei Benedict al XV-lea, în care condamnă războiul pe care îl numeşte *masacru inutil* şi oferă propuneri concrete pentru deschiderea unui dialog politic internaţional. Papa a propus ca toate părțile implicate în război să renunțe la pretențiile de despăgubire. Belgia și Franța afectate profund de război au perceput propunerea papei ca fiind

[8] Katherine Finlay, *British Catholic Identity during the First World War*, pp. 155-158.
[9] Roberto Morozzo della Rocca, *La fede e la guerra. Cappellani militari e preti-soldati (1915-1919)*, Roma, 1980.

favorabilă Germaniei. Numai Marea Britanie nu s-a opus categoric și era dispusă să analizeze posibilitățile. Papalitatea a fost însă supusă unui proces de neîncredere din partea ţărilor implicate în război. Primul ministru Clemenceau a interpretat scrisoarea ca pe un apel la o pace împotriva intereselor Franței. Aceeaşi atitudine a avut-o şi Italia. Nici guvernele Puterilor Centrale nu au primit cu bucurie propunerile. Documentul a fost bine primit doar de împăratul Carol I al Austro-Ungariei, care a fost însă obligat de Berlin să continuie războiul. Apelul papal a fost prezentat şi comentat şi în *Gazeta Bucureştilor* din 14 august 1917. *Gazeta Bucureştilor* anunţa la 19 septembrie, că între Vatican şi Statele Unite a avut loc un schimb de mesaje în legătură cu amintitul demers al papei. Berlinul şi Viena au demarat o acţiune de propagandă în străinătate prin care încercau să arate că Puterile Centrale doresc pacea şi că încheierea războiului depindea doar de Antanta, fapt expus astfel şi de ziarul *Lumina* la 29 septembrie 1917. În nota de răspuns adresată papei, preşedintele Woodrow Wilson al Statelor Unite își manifestă însă neîncrederea în conducerea politică a Germaniei. Interesul inițial manifestat de Germania a fost pierdut odată cu prăbușirea Rusiei sub loviturile bolşevismului. Cele două publicaţii româneşti afirmau că într-o astfel de situaţie România, părăsită de aliaţi, trebuia să încheie pacea cu Puterile Centrale.

Marele Război a fost o piatră de hotar pentru Biserica Romano-Catolică care s-a afirmat ca instituție umanitară imparțială. Prin acţiunile sale de asistenţă socială, papa Benedict al XV-lea a adus aproape de falimentat visteria Vaticanului, mai ales în eforturile sale de a-i salva pe prizonierii de război și pe refugiații loviţi de ororile războiului.

Deoarece instaurarea păcii devenea tot mai improbabilă, fiecare din beligeranţi urmărind ceva, Germania hegemonia europenă, Franţa şi Anglia înfrângerea Germaniei, Austro-Ungaria păstrarea teritoiului imperial, iar Rusia salvarea statului autocrat, papa Benedict al XV-lea și-a concentrat activitatea asupra intervențiilor religioase și umanitare.

În epistola *Al tremendo conflitto* din 4 martie 1916, adresată cardinalului Basilio Pompili, vicar general al Romei, a îndemnat catolicii italieni să doneze alimente pentru cei de pe front și a aprobat inițiativa unor doamne evlavioase de a se organiza în timpul Postului Mare pentru a-i ajuta pe cei săraci şi pe orfanii de război. Gestul papei a fost comentat de publicaţia teologică *La Civiltà Cattolica* care a subliniat existenţa unei viziuni religioase asupra lumii aflată în conflict cu politica dură a unor state care nu văd dincolo de propriile interese[10]. Papa a avut initiativa ca prizonierii de război germani şi francezi care aveau mai mult de trei copii să primească încartiruire în Elveţia. Propunerea a fost acceptată de Germania care a solicitat ca şi Franţa să aibe aceeaşi atitudine faţă de prizonieri. Pentru ajutorarea celor de pe front, parohiile, prin femeile catolice, s-au organizat pentru strângerea de haine, mai ales în perioada iernii dintre anii 1915-1916, când mulţi soldaţi italieni din Alpi erau îmbrăcaţia cu hainele de vară. Lipsa hranei a dus la răspândirea bolilor, care au început să facă un număr de victime egal cu cel produs de arme pe front.

Dacă până în mai 1916 papa a fost singura personalitate politică care a făcut un apel la pace, prin discursul din 28 mai 1916, şi preşedintele Willson al SUA a lansat un apel pentru încetarea războiului. Iniţial papa Benedict al XV-lea a crezut că nu este vorba decât de un simplu discurs politic în vederea alegerilor ce urmau în noiembrie.La 21 noiembrie 1916, împăratul Franz Joseph a murit, fapt ce a declanşat o criză politică în blocul Puterilor Centrale. Noul împărat Carol nu era un războinic, acesta cerând papei să facă un apel la pace. Apelul Austriei

[10] ***, «Il "ripetuto grido di pace" contro "il suicidio dell'Europa civile"», în *La Civiltà Cattolica*, LXVII, 1916, vol. I, n. 1578, pp. 644-648.

din 12 dec. 1916, era însă unul realizat în termini generici, fiind tratat ca atare de Vatican. Conferința de la Roma a miniștrilor de externe ai Antantei, întrunită pentru a răspunde propunerilor de pace venite din partea Puterilor Centrale, s-a încheiat fără un acord. La începutul anului 1917 papa Benedict nu a mai fost la fel de activ, protestând însă faţă de acţiunile submarinelor germane care au scufundat mai multe nave britanice, printre care şi nava spital *Lusitania*. Deşi papa a încercat o stopare a războiului submarinelor, demersurile sale nu au fost primite de Londra. Întrarea SUA în război alături de Antanta a produsă o reală dezamăgire Vaticanului, care îşi vedea de aici înainte demerurile ca fiind inutile. Cardinalul Gasparri a cerut ca episcopii din întreaga lume, începând cu iunie 1917, să invoce la slujbele religiose ajutorul Sfintei Fecioare Maria pentru încetarea războiului.

În alocuţiunea din 24 dec. 1917, a patra din timpul războiului, pe care a adresat-o cardinalilor cu prilejul Crăciunului, papa Benedict a deplâns situaţia în care se găsea omenirea, zdrobită de urgia războiului[11]. Lupta de la Isonzo a marcat o grea înfrângere pentru Italia. Sute de mii de italieni au rămas pe câmpurile de luptă şi alte sute de mii au ajuns prizonieri în Germania. La începutul anului 1918, Germania a propus, prin mijlocirea Vaticanului, ca să se facă un schimb de prizonieri cu Italia. Guvernul italian s-a opus implicării Vaticanului. Prin nunțiul Teodoro Valfrè di Bonzo s-a reuşit repatrierea din Austria a prizonierilor italieni bolnavi de tuberculoză.

Preşedintele american Woodrow Wilson a declarat că pacea era imposibilă, considerând propunerile papale ca fiind o revenire la situaţia de dinaintea războiului, fără o soluţionare a cauzelor care au condus la conflict. În ianuarie 1918, preşedintele Wilson a lansat *Fourteen Points*, propria sa propunere politică pentru încetarea conflictului în care a reluat unele dintre ideile diplomatice promovate de papa Benedict pentru istaurarea păcii. După ieşirea Rusiei şi a României din război, la 9 mai 1918, papa Benedict a cerut clerului catolic ca de sărbătoarea Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel, în cadrul Sfintei Liturghii să se ceară de la Dumnezeu instaurarea păcii. Deşi pe frontul de est războiul era încheiat, Puterile Centrale, după o serie de ofensive victorioase, au fost înfrânte pe frontul de vest.

Enciclica *Quod Iam Dium* din 1 dec. 1918, a fost una dintre cele mai importante emise de Vatican, în care papa Benedict a prezentat bucuria încetării războiului. La sfârşitul enciclicei, papa a cerut tuturor catolicii din lume să se roage pentru conferința de pace care va urma şi care este chemată să dea dreptate şi pace durabilă, să adopte decizii pe care nu le-a mai luat până atunci nicio altă adunare umană. Cei chemaţi la conferinţa de pace aveau nevoie de lumina divină pentru a putea să-şi îndeplinescă mandatul.Atenția papei s-a mutat la evenimentele Conferinței de la Paris.Datorită art. 15 din Pactul de la Londra, impus de Italia şi acceptat de Marea Britanie, Franţa şi Rusia, Sfântul Scaun nu a putut să participe. Nici cardinalul Mercier, simbolul rezistenţei belgiene, nu a fost invitat.

Conferința de la Paris a fost deschisă oficial la 18 ianuarie 1919. Atitudinea lumii catolice faţă de conferinţă a fost una pesimistă, pornind de la lipsa prezenţei papei la discuţiile politice. Mulţi gândeau că prezenţa papei nu ar fi permis atitudinea dură faţă de cei învinşi. Vaticanul dorea să aibe însă un reprezentant la discuţiile politice care să apere misiunile catolice din Africa şi Asia. Trimisul papei a fost Bonaventura Cerretti. La 28 iunie 1919, aliații au semnat Tratatul de la Versailles cu Germania. Sfântul Scaun a obţinut recunoaşterea misiunilor catolice germane

[11]*Discorso del Santo Padre Benedetto XV al sacro Collegio dei Cardinali nella vigilia della solennità del Natale*: „La nuova parola del Papa e le nuove aberrazioni del giornalismo", în *La Civiltà Cattolica*, LXIX, 1918, vol. I, nr. 1622, pp. 97-107.

subordonate Vaticanului. Privind hotărârile Tratatul de la Versailles, multe publicaţii catolice au concluzionat ca acesta era doar un armistițiu. Papa Benedict a fost unul dintre primii care au recunoscut că pacea instaurată avea o anumită fragilitate, că Tratatul de la Versailles era „răzbunător" şi mult prea dur cu Germania. Deşi s-a pus capăt războiului militar, începea războiul diplomatic şi social. Societatea post-versailles era una care se dorea fără Dumnezeu. De altfel, comunismul şi nazismul au dovedit din plin acest lucru. Deşi tratativele de pace erau în plină dezbatere, războiul a continuat. În Ungaria a ajuns la conducere un regim comunist, iar în Germania, proclamată republică, un regim politic asemănător, fenomen care ameninţa Europa şi înspăimânta democraţia[12].

În enciclica *Paterno iam diu* din 24 noiembrie 1919, papa a invitat pe aceia care aveau inimă şi dragoste să ajute la salvarea copiilor, categoria cea mai expusă ororilor războiului, lipsurilor, bolilor şi suferinţelor. Cererea a fost adresată în special pentru ajutorarea copiilor din Europa Centrală şi de Est.În acelaşi an, la Londra, Eglantyne Jebb a fondat organizaţia *Salvați Copiii*, care a primit ajutorul papei pentru ocrotirea copiilor din Europa de Est. Prin enciclica *Maximum illud*, din 30 noiembrie 1919, papa i-a îndemnat pe misionarii catolici să-şi îndeplinească cu curaj misiunea oriunde în lume.

Papa Benedict al XV-lea, în enciclica sa, *Pacem Dei munus*, din 23 mai 1920, a continuat să vorbească despre pace.Un alt aspect important care a fost menționat în enciclică se referă la Societatea Națiunilor, înființată prin voința preşedintelui american Wilson. Papa dorea ca toate țările să participe la această organizaţie mondială și a subliniat necesitatea de se a reduce cheltuielile militare uriaşe, pentru a fi evitate în viitor războaiele dezastruoase.

Vaticanul s-a implicat în protejarea minorităţilor religioase şi etnice expuse persecuţiilor şi abuzurilor. Confruntat cu masacrarea armenilor, papa Benedict al XV-lea nu a păstrat tăcerea, ci s-a angajat într-un dialog cu autorităţile otomane. Fără a avea o influenţă mare în Orient, papa a cerut Mons. Dolci să protesteze împotriva masacrelor săvârşite de soldaţii turci. Acelaşi lucru l-a cerut şi guvernelor germane şi austro-ungare aliate Turciei. La Viena, nunţiul Scarpinelli a cerut intervenţia Puterilor Centrale pentru a salva poporul armean. Papa a scris sultanului Mehmet pentru a opri crimele şi pentru a-i proteja pe cei nevinovaţi. Dacă la Istanbul vocea papei nu a fost auzită, intervenţia sa a avut un mare ecou în presa europeană . În Consistoriul din 6 dec. 1915, papa a denunţat în faţa lumii atrocităţile la care erau supuşi armenii, fiind una dintre puţinele voci care s-au ridicat în apărarea poporului armean. *Il Corriere d'Italia* a lăudat intervenţia papei. Până la sfârşitul războiului peste un million de armeni pieriseră din pricina terorii otomane. Au fost şi publicaţii socialiste, naţionaliste şi liberale care au acuzat Vaticanul de tergiversarea implicării pentru a nu-şi deteriora relaţiile pe care le avea cu marile imperii. Printre principalii critici s-a numărat şi Benito Mussolini, care, în coloanele ziarului *Il Popolo d'Italia* a acuzat Vaticanul de pasivitate. Presa italiană nu era însă destul de familiarizată cu situaţia politică şi religioasă din Asia Mică, iar informaţiile din teritoriile turceşti erau foarte puţine, astfel încât interesul pentru situaţia în care se găsea poporul armean a scăzut treptat.

În 1917 Biserica Romano-Catolică a adoptat un nou cod canonic - *Codex Iuris Canonici*. Noul Cod a intrat în vigoare în 1918 și a reprezentat prima reorganizare majoră a Bisericii Catolice după Conciliul de la Trento. Acest cod a fost în vigoare pe parcursul secolului al XX-lea, fiind revizuit în 1983 la iniţiativa papei Ioan Paul al II-lea. *Codex Iuris Canonici* interzicea clerului catolic să poarte arme, dar cu toate acestea unii clerici au luptat pe front unde au ucis sau

[12] Valer Moga, „Post-scriptum la Marele Război: încercări de restauraţie habsburgică în Ungaria", în *Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis*, 9, 2017, pp. 269-315.

au fost ucişi. Acest lucru s-a datorat lipsei unui acord dintre Biserică şi stat, cum a fost cazul Franţei, unde preoţii, monahii şi chiar rabinii nu au fost scutiţi de serviciul militar activ. Situaţie cu totul diferită a fost în Austro-Ungaria, care avea bune relaţii cu Vaticanul.

Papa Benedict al XV-lea a fost cu siguranţă cel mai important lider religios şi politic care a dus o acţiune diplomatică constantă pentru reinstaurarea păcii. Deşi în plan politic şi diplomatic acţiunile sale nu au fost urmate, Vaticanul fiind privit cu suspiciune de toţi beligeranţii, sub aspectul acţiunilor sociale şi umanitare a reuşit salvarea vieţii a mii de oameni bolnavi, răniţi sau prizonieri. Prin aceste misiuni umanitare, papa Benedict a rămas în istorie ca un om al păcii şi al dragostei pentru cei aflaţi în suferinţă.

BIBLIOGRAPHY

***, «Il “ripetuto grido di pace” contro “il suicidio dell’Europa civile”», în *La Civiltà Cattolica*, LXVII, 1916, vol. I, n. 1578, pp. 644-648.

*** „Însemnări. Rugăciunea pentru pace a Papei Benedict al XV-lea”, în *Cultura Creştină*, nr. 3/1915, pp. 88-89.

***, „S-a mişcat şi patriarhul din Ţarigrad”, în *Cultura Creştină*, nr. 4/1915, p. 126.

Roberto Morozzo della Rocca, *La fede e la guerra. Cappellani militari e preti-soldati (1915-1919)*, Roma, 1980.

***, „Il papa e gli Armeni – una lettera di Benedetto XV a Maometto V”, în *Il Messaggero*, 14 otombrie 1915.

***, *Discorso del Santo Padre Benedetto XV al sacro Collegio dei Cardinali nella vigilia della solennità del Natale*: „La nuova parola del Papa e le nuove aberrazioni del giornalismo”, în *La Civiltà Cattolica*, LXIX, vol. I, nr. 1622, 1918, pp. 97-107.

Aubert, Roger, „L'Église catholique et le problème de la guerre [Bilan des travaux et état des problèmes]”, în *Les Internationales et le problem de la guerre au XXe siècle. Actes du colloque de Rome (22-24 novembre 1984)*, pp. 107-122.

Bucur Ioan Marius, Cârja, Ion, „Un papa în vremuri de război: Reacţii româneşti la alegerea lui Benedict al XV-lea (1914-1922)”, în *Primul Război Mondial - perspectivă istorică şi istoriografică*, coordonatori Ioan Bolovan, Gheorghe Cojocaru, Oana mihaela Tamaş, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj napoca, 2015, pp. 187-198.

Dadrian, V.N., *Storia del genocidio armeno*,Guerini e Associati, Milano, 2003.

Diac, Emil, *Papa Pius al XII-lea, apărător al drepturilor omului*, Edit. Sapientia, Bucureşti, 2013.

Finlay, Katherine, *British Catholic Identity during the First World War: The Challenge of Universality and Particularity*, Wolfson College Oxford University DPhil Thesis Michaelmas Term 2003.

Franzen, August, Remigius Baumer, *Istoria papilor*, Edit. Arhiepiscopiei Romano-Catolice, Bucureşti, 1996.

Impagliazzo, M., *Una finestra sul massacro - Documenti inediti sulla strage degli armeni (1915-1916)*, Guerini e Associati, Milano, 2000.

Levillain, Philippe, „Le Saint-Siège et la Première Guerre Mondiale”, în *Les Internationales et le problem de la guerre au XXe siècle. Actes du colloque de Rome (22-24 novembre 1984)*, Rome: Ecole Francais de Rome, 1987, pp. 123-137.

Martelli, Vladimir, „Il genocidio degli armeni e la stampa italiana nel 1915”, în *Leussein* (λeussein) - Rivista di studi umanistici, Roma, nr. 3, 2015, pp. 213-231.

Moga, Valer, „Post-scriptum la Marele Război: încercări de restauraţie habsburgică în Ungaria", în *Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis*, 9, 2017, pp. 269-315.
Morozzo della Rocca, Roberto, *La fede e la guerra. Cappellani militari e preti-soldati (1915-1919)*, Roma, 1980.
Riccardi, A., „Benedetto XV e la crisi della convivenza multi religiosa nell'Impero ottomano", în G. Rumi (a cura di), *Benedetto XV e la pace – 1918*, Brescia, Morcelliana, 1990, pp. 83-128.
Ruyssen, George, „Sfântul Scaun şi genocidul armean", în *Tabor*, X, 2017, pp. 51-60.

„GALILEO'S DEFENSE" THROUGH THE EYES OF OCTAVIAN PALER

Cristina-Eugenia Burtea-Cioroianu
Assoc. Prof., PhD, University of Craiova

Abstract: "Galileo's Defense" places writer Octavian Paler in the stance of moralist of his time, stance that will become iconic for his articles. This dialogue is one "about prudence and love", starting from Galileo Galilei's well documented case. Octavian Paler resorts to this classical symbol with a view to metaphorically but obviously express his disagreement towards the political mingling in human creativity, be it scientific or artistic. In this "imaginary" process of defending Galilei is actually concentrated the artist's destiny, placed between compromise and resistance, against a totalitarian dystopia. This historical character, Galileo Galilei, is used by the author as a voice of his own consciousness, and the idea of the inquisitional terror constitutes as an echo of the restrictive and limitative times on all the levels throughout the author's life.

Keywords: dialogue, Galileo Galilei, Inquisition, symbol, totalitarian

Introduction

The Romanian prose emerging on the background of an epoch of social convulsion is marked, as a real *fatum*, by politics.

The novels of the 70s, the prose in general, "has been chosen to do the necessary services and reflect, at the risk of generating a degradation of the aesthetic level, the desires manifestated by the party. The relation, once mentioned by Sartre, between prose and ideology is fully confirmed now."[1] Resistance through culture / writing" represents the resistance of the authentic art and literature in front of the ideological pressure. The destinies of the "executioners," annihilated by the mechanism that they themselves, the self-proclaimed "shapers" of history called into play, are associated with a similary experience of the "victims" fascinated by the game of power. This dream of power that those self-exiled in their personal utopia shape as a space of consolation in front of the terror of history marks the destinies of all the heroes in Octavian Paler's novels: *Life on a Station Platform*, *A Lucky Man*, *Galileo's Defense*.

Galileo's Defense confers the writer the quality of a moralist of his times, hypostatsis that will become emblematic for his articles, too. This dialogue deals with "prudence and love," staring from the case of Galileo Galilei, well-documented by the writer: "At the level of personal psychology, Galileo Galilei embodies the interior drama and endless suffering of the thinker damned to give up his own convictions publicly. It was not an accident tyhe fact that during Ceauşescu's regime, when any intellectual initiative was cancelled, when thinking itself was forced to express itself in ideological terms, when the wooden language destroyed the human personality too early, Octavian Paler resorts to this classical symbol; he manifests metaphorically, but evidently enough, his disagreement with the political interference in the

[1] Eugen Negrici, *The Romanian Literature under Communism*, Fundaţia Pro, (Pro Foundation), Bucharest, 2003, p. 47.

human creativity, whether scientific or artistic. The allusions are too many and obvious to be considered accidental. (...) By this book, the Romanian intellectuals are indirectly exonerated from the guilt for the tacit agreement and the concessions they made with the power, in the name of the joy to create and live; we deal here with a certain category of intellectuals, those that have resorted to the Galileo Galilei's stratagem in order to survive, and not with the category of the opportunists, ready to make any kind of compromise, to gain access to privileges and power."[2] Octavian Paler focuses on the Renaissance hero, in his work entitled *Galileo's Defense* (1978), a purely Platonist dialogue, that reminds us of *Socrates Defense* or *Criton*."[3]

„*Galileo's Defense*" in the vision of Octavian Paler

The same confessive formula that lies at the basis of the novels *Life on a Station Platform* and *A Lucky Man*, where the narration is doubled by the sapiential comments, is also resumed in ***Galileo's Defense***, a parable that deals with the problems of the "autistic refuge" of the intellectual as a solution against the evil embodied by the totalitary power. *Galileo's Defense* was published in 1978 (when Paler was 50 years old) and reedited (with a few modifications), 20 years later. There are more than 200 pages of dialogue, an imaginary dialogue beween the author and *Galileo Galilei*, a dialogue with history. This time, the parabolic architecture fits this structure of the dialogue, whose "protagonists" are Galilei and his image reflected in the mirror: the first one is the "judger" of the dreams that opens for the second one the gates of the inferno inside himself, revealing him the dark aspect of light, making him discover the fact that the inferno is the other face of the utopia. Also present in the two novels mentioned above, the oneiric elements, that remind us of Eliade, that confer the "dialogue" epic substance, allow for the symbolic projection of the "real" into the empire of darkness. *Galileo's Defense* focuses on a history – reflected, similar to the one in *Life on a Station Platform*, in several mirrors –, on the Artist's destiny between compromise and resistance, as well as on the fight between "the saint and the rat," that involves any descent into the hell. The totalitary dystopia that is based on the political allegory seems to find its opposite in the utopia of art; the latter becomes itself, more or less latently, the object of deconstruction: "the dialogue on prudence and love" takes shape from a calling concerned with the torture by effigy, common to all those in search of ideals, from the novels of the 1960s.

Essayistically contaminated, this novel represents "an overwhelming interrogation (…) and a number of moral justifications, that, all together put to the issue the relation between the truth and the ethics of the man that fights for the truth."[4] The author's appeal to Galileo's process stands for a form of his personal judgment, a confession of the anxieties and anguishes that preoccupy him, as the similaritz between the creative-self and the her's destiny. The idea of the terror instaurated by the Inquisition, in accordance with the times experienced by the writer himself, made Octavian Paler use *Galileo Galilei* as the voice of his own conscience.

In the middle of Octavian Paler's book, there lies the cult of life, rendered by Galileo's voice, the writer's *alter ego*. It is a confession that involves inner turmoil, a monologue of the one that abjured and whose conscience keeps him on the alert, accusing him of having been unable to carry out his destiny, dying for the Idea he did believe in: "You did nothing else but make me face my destiny and help me understand, using the same words, that one is able to hope

[2] Ionel Funeriu, *Romanian Editorialists*, Augusta, Timişoara, 1996, pp. 111-112.
[3] Nicolae Oprea, *Opera şi autorul*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2001.
[4] Eugen Simion, *Contemporary Romanian Writers*, vol. III, Cartea Românească, Bucharest, 1984, p. 519.

and at the same time despair."[5]Galileo discovers life with its real values and meanings, so simple now, but so confusing before, at the end of his life, faced with an extreme situation: to choose "between the pyre and life," between the darkness of nothingness and the sun that lights and warms the hills, between the nothingness from beyond and the cypresses that now, after the impact with his own limits, represent for him the joy of life, its symbol: "(…) I like to see the clear sky early in the morning and the shining dew on the cypresses when the sun rises. There is something extremely beautiful in the way I begin my mornings on these hills and I just could never get tired of rejoicing in everything I would have missed, under other circumstances. Anything that exalts life, helps me grow away from the pyre."[6]

Although he abjured, Galilei could not save himself from the pyre; he continues to live haunted by another pyre, not the one that burns immediately until it turns everything into ashes, but by one equally unmerciful: the pyre within himself. Galilei carries inside himself, in his soul, "an injury that will never be healed"[7] and that transforms his nights into nightmares. The old man that had abjured discovers now that instead of talking about "fear," he should talk about "love," that "death lacks tenderness," that after he had lied at death's door, he can finally what happiness is: "Each second the earth tells us the same thing, that death lacks tenderness. If we manage to understand this language, the pyres are never right."[8]

Galilei actually represents the man reduced to his essence, "(…) a particularized hypostasis of a human general aspect."[9] This return to the originary condition can only be achieved by reaching a subliminal level. The life discovered after having gone through that extreme experience, is less fascinating than the previous one: it is divided now between the sun and the agile cypresses during the day and the terrible nightmares experienced during the night, between light and darkness, paradise and hell, life and death. The man divided between the diurnal peace and the nocturnal turmoil comes to face another limit-situation, that he overcomes due to love for what he has got left: life. Now, "reason gets tired before the heart does" and this brings about the vulnerability of the human being: "When you feel more than you understand, you become extremely vulnerable."[10]

The relation between the intellectual and the power (the Italian scholar and the Inquisition) that the writer subjects to meditation by the symbolic parable anchored in the history of Western Catholicism, cannot be debated upon without making reference to the imaginary of the secularized religion, that, resorting to subversion, accentuates the political fiction. Galilei is not actually faced with the dilemma concerned with either supporting or giving up his faith in the truth, he finds himself in front of the discretionary and blind power, in its fanatism: "I have never dared to revolt against the Inquisition. (…) I have always detested the inquisitors, without showing it. I preferred to express my discontentment in silence and there are things that I have never dared to tell anybody. I closed them inside myself, lest I should give myself away. If they had suspected something, they would have crushed me like a grub."[11] The conflict related to the character's will seems to be annihilated by the crushing inequality with the opposite part and also

[5] Octavian Paler, *Galileo's Defense*, Albatros, Bucharest, 1997, p. 230
[6] Octavian Paler, *Galileo's Defense*, Albatros, Bucharest, 1997, p. 26.
[7]*Ibidem*, p. 25.
[8] *Ibidem*, p. 27.
[9] Mircea Tomuş, *The Literary Movement*, Eminescu, Bucharest, 1981, p. 209.
[10]*Ibidem*, p. 67.
[11]*Ibidem*, p. 140.

by the fact that, loving life "hopelessly," he preferred failure to holiness and divinity: "A world without martyrs is a world incapable to defend the truth."[12]

Each line in this book seems to be dedicated to life itself, as the unique escape from the hell of the inquisitorial fear and terror: "Inquisition threatens us precisely because it feels in our love for life a danger for its allmightiness."[13] Galilei does not defend himself, he defends life, by the refusal of a pyre he no longer believed in and by the elimination of glory and martirization: I do not think the world needs martyrs. Why should we need examples about how we can die? (…) the martyrs may have lived a failed life, but they did not fail their death."[14] Thus, a possible gesture of human weakness becomes a real act of conscience. The successive embodiment of such characters as Nero, Oedipus, an inquisitor, suffering in their place, turns Galilei into a communicating vessel of history, an assumption of the entire human condition. The projection of this suffering becomes its inner pyre, also amplified by the obsessive image of teh venomous snakes, as a symbol of the purifyng fear: "The day lays between myself and the inquisitors everything that surrounds me. Neither their intentions, nor their questions can affect me anymore. I am somehow defended by the light, the summer, the fruits. But, during the night, while I am sleeping, I am defendless. Then the snakes start to twist, to make restless movements in my dream."[15]

Meridional structure, similar to the French writers France de Gide, Montherlant, Camus, where the solar indulgence is accompanied by a sceptic reflection, by a virile melancholy, lacking ilusions, Octavian Paler dispenses with transcendence, being powerfully anchored in the immanent, with a certain "panic pathetism:" "I have always considered that I can only rely on the promises made in the life I am living now. Look at the cypresses. When the afternoon light overshadows them, they resemble some monks. However, there is nothing saint in them, or at least they make me imagine a saint with his arms full of fruits and grass smelling like the fragrances of summer."[16]

The religious theme seems to have here a heretical turn, as Octavian Paler adheres to the perspective of a pantheistic thinking and the meaning of the Orthodox faith seems to be diverted: "My god has a simpler name, actually several names. Summer. Light. The beating heart. Life. (…) Some would like to convince us of the fact that the only reason of this world would be to confess and admit our sins, but my sin consists precisely in the fact that I am not ashamed to feel sinful. In the absence of the earth, the sky does not value anything."[17] ; "My world is a world without saints."[18] Paler becomes a poet of the communion with a nature that functions as an emodiment of being: "Now, everything I encounter speaks to me about what I carry inside myself."[19] Galilei seems to be ossified between the cypresses: "I kept still a good while, (…) and I think there was no longer any difference between me and the cypresses that were rustling around, or the pines on the hill in front of me."[20] The natural elements protect the author similar to some divinities that answer his needs: "The trees, the rocks or the sky have never offended

[12]*Ibidem*, p. 133.
[13]*Ibidem*, p. 36.
[14] Octavian Paler, *Galileo's Defense*, Albatros, Bucharest, 1997,p. 22.
[15]*Ibidem*, p. 14.
[16]*Ibidem*, pp. 33 - 34.
[17]*Ibidem*, p. 113.
[18]*Ibidem*, p. 31.
[19]*Ibidem*, p. 96.
[20]*Ibidem*, p. 24.

me. Nobody has threatened me here. Nobody has forced me to believe something different from what I feel. if I am thirsty, I bend down and drink water from a spring, if I am sad, I stop and look at the clouds and birds."[21]

By his meditation on life, the author surpasses himself, taking part in a kind of intellectual transcendence. The philosophical ideas spring from the text as the juices from a ripe fruit, revealing us an artist that becomes one with an earthy Eden, maintaining however his lucidity by the mixture of freedom and suffering that he experiences: "(...) summer awakens inside myself all the wishes and regrets. I am almost similar to Oedipus. Suffering taught me to be free"[22] The perception of guilt by the resort to mythology, outlines a troubling image of this ancient conscience: "Death still seems to me a repulsive, unplesant mystery. In order to better understand certain things, maybe we must first be guilty."[23]

The old age, opposed to the Dyonisiac tumult, is envisaged by Octavian Paler as the end of the road and not as a salvation, as a spiritualization: "Yes, I am grateful that I exist and desperate that there will come a summer when I will no longer be able to notice how the light overshadows the cypresses in the afternoon, isn's this natural at my age? It hurts me everything I love now, because I anticipate the end in each and every beautiful thing, but maybe this is how real love looks like. Enjoy this ephemeral gift, a voice inside me cries, as all the gifts are ephemeral. Where do we come from? Where do we go? We do not go anywhere. Everything is here. (…) It is enough to see the sky, the cypresses, the sunny grass, to feel inside myself a bitter passion. Everything I do not touch now will remain forever lost. The only real paradises are those we wondered through, where we loved and were grateful, here is what I think about each morning when the light flows down the bark of the cypresses."[24]

This existential inability, the old age, reflects, by the fusion with the landscape, a degradation of the moral and physical world, perceived by means of an inevitable loneliness of the biological being. Everything seems to crumble, the sky, the light, the universe, as in a great solidarization with the human elements, under the haunting sign of the cypresses: "After having studied the sky so many years, calculating the movement of the stars, I discovered, only now, that while in the afternoon, the sky is dull, young and indifferent, when it gets dark, he grows old… Sometimes, when I was getting cold, it was enough to stretch my hands to the fire. Soon, the warm blood made me feel good, happy. Now, everything is different, especially in the afternoon, when the cypresses wave gloomily. Maybe it was destined for me, after having lived a spoiled life, to remain alone and not share my loneliness with anybody."[25] The only protection against degradation remain the memories, that somehow become sacred, coming up to the power of the absolute: "We are equal to the gods in front of our memories. Not even gods can change them. What happened does not lie within their power anymore. Neither does it lie within the power of destiny."[26]

However, undermined by the old age in the sphere of the biological, vitality is also threatened by an unnatural enemy, in the sphere of history, emodied by the Inquisition. Symbol of the oppressive structures, this plays the role of spiritual stigmatization, (a theme incomode for the ideology of totalitarism), that opposes the revealing nature. The inquisitors are "the agents of

[21]*Ibidem*, p. 96.
[22] Octavian Paler, *Galileo's Defense*, Albatros, Bucharest, 1997, p. 97.
[23]*Ibidem*, p. 125.
[24]*Ibidem*, pp. 28 – 29.
[25]*Ibidem*, pp. 177 - 178.
[26]*Ibidem*, p. 13.

an aggressive void," illustrating an antipode of life by immobility and torturous silence: "They ere lying in high armchairs, wearing expensive cloths and, after having stopped talking, no sound could be heard in the hall and a heavy silence reigned there. I had never imagined that it is so difficult to bear a silence that constraints you to remain in a place you would like to run away from. I felt like I was going to choke and be sick. What do they care about how the sun and the earth look like? I told myself. What do they have to do with the sun and the earth? I only wanted to share them something, anything and leave as quickly as possible... and never see them again. They were staring at me with empty, cold eyes, heartlessly."[27] Galilei is "always trapped between the burning pyre and the snakes of memory, that could be woken by his own words, the hro seems to be an easy victim, that cannot influence the mechanism of the historical fatality."[28] The oppressors take different forma within the imagination of the one tortured by the anguish caused by abjuration, turning his dreams into nightmares: "I dreamt a monster last night. He had a bird-like head and bulging, frog-like eyes. When it opened its mouth, it was hissing, as snakes do, or it was laughing boldly, similar to an immoral woman. «Abjure the thought that I could be a monster», it was hissing and it kept on laughing. «Abjure and declare that I am beautiful»."[29]; "You have more and more strange nightmares. You make yourself responsible for what the Inquisition should do, Galilei, you are trying to do their job."[30]

The fear is terrible, invading the thoughts of man, "seized with loneliness," winding your way into his affections and and suffocating him with its tentacles, as: "The Inquisition understood that, in order to mutilate your soul, it is not always mandatory for them to uproot your nails. It is enough to make you be afraid, in order to force you say something different from what it is appropriate. Later, you will say with complete goodwill what it likes to hear. You will have no other choice."[31] By fear, the human being is pushed to the wall and destroyed from the inside by her own tribulation. "To say the truth, the Inquisition is not just an instituion. Or it is more than an institution. It is a disease, a plague that paralyses sincerity in the people. It inhabits each of us."[32] As Octavian Paler was going to say later in an interview: "I was trying to encourage myself speaking about fear, as I have done in *Life on a Station Platform*, or searching for consolation inside this fear, as I have done in *Galileo's Defense*. (…) There has always existed an imaginary Rubicon that I have never dared to face."[33]

The resistance of those guided by "the love for life" against the modern Inquisition represents a stringent necessity of the human being, of the salavation of her essence, by love: "(…) love is for me something that opposes the fears, that fights against them (…). You are alone with yourself and your moral, exclusively based on your love for life. This world cannot absurd as long as we admit that it was born from love. Everything alive and everything that hums with life was born from love."[34] The malefic institution can be exorcized only by truth, by the unmasking of the universal evil: "(…) there is no perfect Inquisition as long as there is a single man that tells the truth."[35] The real conflict is not exterior, between the heretic and the

[27] Octavian Paler, *Galileo's Defense*, Albatros, Bucharest, 1997, p. 10.
[28] Cornel Moraru, *Text and Reality*, Eminescu, Bucharest, 1984, p. 146.
[29] Octavian Paler, Galileo's Defense, Albatros, Bucharest, 1997, pp. 48 – 49.
[30] *Ibidem*, p. 181.
[31] *Ibidem*, p. 173.
[32] *Ibidem*, p. 64.
[33] Daniel-Cristea Enache, *The Drawer of the Romanian Writer*, Polirom, Iaşi, 2005, p. 164.
[34] Octavian Paler, *Galileo's Defense*, Albatros, Bucharest, 1997, p. 48.
[35] *Ibidem*, p. 231.

Inquisition. This absurd insitution stimulates, gives rise to another, primary conflict inside the man: the conflict between reason, with everything that it involves, and affectivity: "The humiliations the Inquisition had made me experience, had left my soul empty. The trust in myself, I have always been proud of, up to arrogance, was about to leave me pier on the edge of the road. Then, lest I should fall down, I decided to listen to my heart, not to my brain. This way, I could allow myself to feel, without having to understand, as there was nothing I could understand anymore."[36] This dichotomy is present in the case of man himself, the man reduced to his essence, the man that finds himself very close to the beginning, to his origin. Galilei contrasts the dogmatic conception of the Inquisition with a purely humanist principle: "they will never accept that in the middle of the universe, there is aman's heart. (…) the only real philosophical issue is life."[37] There is a drama, that is immanent to the human being, a drama discovered scoperit in a liminal situation, capable to make the individual return to oneself, to get him out of the influence manifested by the social mask, that had laid hold of him. The expression of this kind of drama seems to be embodied by Galilei. In Octavian Paler' parable, the authentic existence is the one lived in the empire of nightmares, that allows us to discover the path to ourselves and "the reconciliation" between the executioner and his victim: between Galilei, the one that, abjuring, ranges himself on the side of the Inquisition and the one that saves himself by suffering, similar to the blind Oedipus and Giordano Bruno.

Galileo's Defense metaphoriyes *de facto*, both a general state in a totalitary epoch and the writer's own moral existence: "Galileo's dilemma was certainly the dilemma of Paler himself."[38]

Conclusion

Growing away from the book's essence, in this volume, we find more of Octavian Paler even more than in his autobiographical writings. A proof of this fact is represented by the necessity of a new version of the book. Reaching an older age, the essayist fells the need to amend certain things, in accordance with his new vision, without retracting what he wrote in the initial version: "Meanwhile, I understood that despair is a way of loving, a form of love, and that each great love has something tragical deep inside it. I realized, at the age of 70, that a sunny day can sometimes value more than heroism. Guided by this thought, I adjusted this new version of *Galileo's Defense.*" (Octavian Paler). This book is part of his parabolic novels, abounding in symbols and nuances: *Life On A Station Platform, A Lucky Man* and *Galileo's Defense*, dealing with the revelation of truth. The totalitary distopia that is shaped on the basis of the political allegory, seems to find its opposite in the utopia of art; in actual fact, the latter turns itself, more or less latently, into the object of deconstruction: "the dialogue on prudence and love" takes shape from a vocation of the effigy-related torture, (burn in effigy), common to all the those in search for ideals, from the novels of the 1960s. The experiences of the heroes present in the novels of the 1960s, always end with the painful revelation of the existence of the inner executioner. The one of Octavian Paler's statements, significant for that period may be like a conclusion: "As long as there is one man that tells the truth, there is no perfect Inquisition. Although the nights defeated me, I can no longer separate truth from love. They are right only together. Now I know this."[39]

---

[36] *Ibidem*, p. 74.
[37] Octavian Paler, *Galileo's Defense*, Albatros, Bucharest, 1997, p. 52.
[38] Nicolae Manolescu, *The Critical History of Romanian Literature*, 5 centuries of literature, Paralela 45, Piteşti, 2008, p. 1177.
[39] Octavian Paler, *Galileo's Defense,* Cartea Românească, Bucharest, 1978, pp. 243-244.

BIBLIOGRAPHY

1. Enache, Daniel-Cristea, *The Drawer of the Romanian Writer*, Polirom, Iaşi, 2005.
2. Funeriu, Ionel, *Romanian Editorialists*, Augusta, Timişoara, 1996.
3. Manolescu, Nicolae, *The Critical History of Romanian Literature*, 5 centuries of literature, Paralela 45, Pitești, 2008.
4. Moraru, Cornel, *Text and Reality*, Eminescu, Bucharest, 1984.
5. Negrici, Eugen, *The Romanian Literature under Communism*, Fundaţia Pro, (Pro Foundation), Bucharest, 2003.
6. Oprea, Nicolae, *Opera şi autorul*, Editura Paralela 45, Pitești, 2001.
7. Paler, Octavian, *Galileo's Defense,* Cartea Românească, Bucharest, 1978.
8. Simion, Eugen, *Contemporary Romanian Writers*, vol. III, Cartea Românească, Bucharest, 1984.
9. Tomuş, Mircea, *The Literary Movement*, Eminescu, Bucharest, 1981.

GENRES OF CULTURAL JOURNALISM. DEBATE OR ROUND TABLE REFLECTED IN THE WRITTEN PRESS

Carmen Neamţu
Assoc., Prof., PhD., „Aurel Vlaicu" State University of Arad

Abstract: Is it possible a place of objectivity, fairness and balance in a world of polemic journalism? It's hard, if not impossible, for the writer. Just as it is difficult to make a clear distinction between cultural genres and other journalistic genres. Media analysts, like José de Broucker, ignore the subject, while others, like Michel Voirol, see cultural genres reduced to a single type of text: criticism. However, there are genres of cultural journalism, texts with a special style, depending on the medium in which they appear, daily press, on line journalism, cultural magazine etc. The public of cultural journalism is a special one, with a level of training that imposes on the written text a certain demand for a particular structure of the discourse.
In this article, I will stop on the debate (round table), a distinct cultural genre, reflected in the daily press.

Keywords: genres of cultural journalism, debate and round table.

Este posibilă relatarea obiectivă, echilibrată, echidistantă într-o lume a polemicii? Este greu, dacă nu imposibil pentru jurnalistul-scriitor. La fel cum e greu să facem o distincţie netă între genurile culturale şi alte genuri jurnalistice. Analiştii media ca José de Broucker[1] ignoră subiectul, în timp ce alţii, precum Michel Voirol[2], reduc genurile culturale la un singur tip de text - critica. Cu toate acestea, există genuri ale jurnalismului cultural, texte cu o stilistică aparte şi în funcţie de suportul în care apar, presa cotidiană, *on line*, reviste de cultură etc. Publicul acestor genuri de presă, de nişă, este unul special, cu un nivel de pregătire care îi impune textului redactat de jurnalist o anumită exigenţă a structurării discursului. În acest articol, mă voi opri asupra dezbaterii (masa rotundă), un gen cultural aparte, reflectat în presa cotidiană şi în cea cu profil literar.

Presa culturală este una specială, cu o abordare particulară asupra subiectelor zilei. Am putea spune că întâlnim acum o suspendare a exigenţelor jurnalistice clasice, care suportă amendamente deloc de neglijat. Concizia şi claritatea frazării cedează teren în favoarea nuanţării şi a eleganţei în exprimare, iar gradul de actualitate al textului este impus mai mult de opţiunea jurnalistului/scriitorului decât de un eveniment anume relatat de acesta.

Dezbaterea din presa scrisă (sau masa rotundă**,** care se deosebeşte de corespondentul său din presa audio-vizuală, *talk show-ul*) presupune prezenţa mai multor invitaţi, adunaţi în jurul unui moderator sau animator. Scopul acestei întâlniri este de a dezbate/comenta/ lămuri una sau mai multe teme de interes actual. Reuşita demersului jurnalistic presupune alegerea unui subiect

[1]José de Broucker, *Practique de l'information et de l'écriture journalistique,* Paris, CFPJ, 1995.
[2]Michel Voirol, *Guide de la rédaction*, Paris, CFPJ, 1992.

actual, incitant, provocator, dar şi invitaţi importanţi (adică cu un grad sporit de notorietate şi cu un cuvânt de spus în tema aleasă – profesionişti în domeniul dezbătut).

Dezbaterea îl obligă şi pe jurnalist la o documentare atentă a discuţiei în aşa fel încât, din nenumăratele intervenţii ale invitaţilor, să poată selecta mesajele cele mai importante şi mai percutante. Nu de puţine ori analiţtii media au remarcat, pe bună dreptate, că revistele literare (şi cu atât mai puţin, presa cotidiană) evită să găzduiască acest tip de articol, fiind convinşi că orice dezbatere este „plicticoasă", „greu de urmărit", „fără sare şi piper", „monotonă grafic". Iar atunci când o fac, publicaţiile mizează pe un subiect fierbinte (cum ar fi apariţia unei cărţi cu subiect controversat[3]) şi pe prezenţa unor personalităţi importante care nu se dau în lături la a-şi spune punctul de vedere în intervenţii vii, dezbrăcate de limbajul de lemn. Profesorul Doina Ruşti[4], care analizează textele din jurnalismul cultural, volum apărut în 2002, nu include şi masa rotundă în rândul speciilor jurnalismului cultural.

Masa rotundă, ca şi dosarul tematic, alt gen al jurnalismului cultural, presupune o gestionare atentă a paginii din presa scrisă. Articolul trebuie să conţină: şapou (informativ, explicativ, incitant), intertitluri (interesante, care să provoace cititorul la lectura textului mai lung), concluzia/concluziile dezbaterii, eventual reliefarea unor noi teme deschise de invitaţi şi care merită a fi continuate într-o viitoare întâlnire.

Ca structură a textului, dezbaterea nu presupune o simplă alăturare de opinii ale participanţilor la discuţii. Moderatorul are datoria de a crea un spaţiu al dialogului deschis tuturor ideilor, chiar dacă părerile lui nu coincid de fiecare dată cu cele ale invitaţilor săi. În dezbatere, „opinia nu are valoare expresivă în sine, ci o valoare relaţională de disensiune sau, mai rar, de consens (…) Animatorul reprezintă instanţa mediatică (propria sa opinie contează mai puţin sau deloc n.n.). El joacă doar rolul de «gestionar al cuvântului». Întreabă, distribuie roluri, încearcă să atenueze schimburile de replici prea agresive, cere explicaţii şi de multe ori încearcă să provoace reacţii, făcând-o pe avocatul diavolului, pentru a forţa trăsăturile dramatice sau emoţionale ale unei acuzaţii".[5]

Sorin Preda[6] remarca şi el că dezbaterea pare mult mai potrivită televiziunii şi nu întâmplător aici au găsit consacrarea diferite forme de conversaţie: *salonul literar* (celebra emisiune a lui Pivot, *Apostrophes*) sau *colocviul cultural* (o altă emisiune a lui Pivot, *Bouillon de culture*). La noi, e de părere profesorul, genul se află într-o reală suferinţă, singurele tentative aparţinând lui Nicolae Manolescu şi Alex Ştefănescu (cu emisiunea *Un metru cub de cultură)* care,în momentul de faţă, şi-a întrerupt activitatea[7]. Dar despre dezbaterea şi talk-show-ul de televiziune – într-un articol viitor.

---

[3] Un exemplu care îmi vine în minte – dezbaterile din jurul cărţilor istoricului Lucian Boia. *Istorie si mit in conştiinţa românească* a fost o carte elogiată şi hulită în acelaşi timp, văzută ca un atac la valorile naţionale româneşti în anul centenarului.

[4]*Presa culturală,* Ed.Fundaţiei PRO, Bucureşti, 2002. Doina Ruşti împarte genurile jurnalismului cultural în specii narative (ştirea scurtă; reportajul; jurnalul foileton; portretul) şi specii non-narative (manifestul şi programul; eseul; analiza şi comentariul de eveniment; tableta sentenţioasă; recenzia; cronica; pamfletul; interviul; polemica; scrisoarea deschisă).

[5] Patrick Charaudeau, *Le discourse d'information médiatique. La construction du miroir social,* Paris, Nathan,1997, p. 214, citat şi de profesorul Sorin Preda.

[6]Sorin Preda, *Genuri culturale şi de opinie*, Ed. Polirom, Iaşi, 2006, p.50-52.

[7] Principalii duşmani ai unei dezbateri îl reprezintă *simulacrul*, mediocritatea, mimarea curiozităţii şi, finalmente, plictisul. În plus, nu trebuie să ne facem iluzii – niciodată textul nu va respecta întru totul ideile şi intervenţiile fiecărui participant la discuţie. Ziarul îşi rezervă tot timpul dreptul de a selecta, reţinând din conversaţie un anume aspect şi eliminând un altul. E important ca invitaţii să fie avertizaţi de la bun început despre acest aspect, tocmai

*

Pentru a ilustra modalitatea prin care se poate structura dezbaterea în presa scrisă, voi prezenta două priviri asupra aceluiaşi eveniment - ***Colocviul Naţional al Revistelor de Cultură, ediţia a IV-a, de la Arad.*** **Prima variantă pe care o propun este una mai seacă şi mai greu de parcurs, nefiind „spartă" de intertitluri incitante, dar corectă ca modalitate de redactare. Am transcris intervenţiile de la colocviu în maniera în care s-au derulat, deci în cronologia derulării lor, sintetizând opiniile/propunerile/soluţiile scriitorilor care au luat cuvântul.**

A doua propunere de text pentru care am optat, în înţelegerea redactării dezbaterii, alege un alt unghi de abordare. În acest caz am selectat informaţiile care mi s-au părut relevante (nu toate ca în articolul nr. 1) şi le-am prezentat într-o ordine proprie, cu intertitluri menite a ajuta cititorul să parcurgă textul. Varianta aceasta e, cred, mai uşor de parcurs şi mai incitantă la lectură. Ea implică un mai mare efort din partea jurnalistului, deoarece, renunţând la relatarea cronologică, acesta trebuie să stabilească propria ierarhizare a informaţiilor relevante.

VARIANTA NR.1 de abordare a dezbaterii, organizarea cronologică.

Colocviul revistelor de cultură a avut loc în 7 mai, în Sala „Vasile Goldiş" a Consiliului Judeţean Arad. Tema simpozionului, formulată de scriitorul Vasile Dan a fost: „Ce fel de revistă de cultură (ori literară) scoatem?" Cu subtemele: 1. una în tradiţia câştigată a revistei? 2. una culturală generalistă, doar cu accent literar? 3. sau generaţionistă, cu un program exclusivist literar? 4. una tematică, pe genuri literare, de proză, de poezie, de critică, de eseu, de traduceri? 5. revistă locală, de circulaţie locală, centrată pe veleităţi locale?

Claudia Boghicevici, vicepreşedinta Consiliului Judeţean Arad, a vorbit despre acest eveniment ca fiind unul cu valoare de simbol, într-un spaţiu în care cultura, în general, rezistă eroic. La Arad, autoritatea locală a devenit partenerul instituţiilor de cultură, reuşind conturarea unui pol cultural în jurul revistei „Arca". Meritul îi revine, în primul rând, lui Vasile Dan, redactor-şef.

Doru Sinaci, director al Centrului Cultural Judeţean Arad, a vorbit despre cele trei provocări pentru arădeni: o monografie a oraşului, una a cenaclului „Aron Cotruş" şi Centenarul Marii Uniri. În acest sens, a făcut o invitaţie scriitorilor arădeni de a se implica în realizarea acestor dorinţe. În sfârşit, Vasile Dan i-a prezentat pe invitaţi: Nicolae Manolescu, Gabriel Chifu, Răzvan Voncu, Simona Vasilache („România literară"), Dan Cristea („Luceafărul de dimineaţă"), Nicolae Prelipceanu, Daniel Cristea-Enache („Viaţa Românească"), Aurel Maria Baros („Proza 21"), Mircea Mihăieş, Cornel Ungureanu, Adriana Babeţi („Orizont"), Adrian Popescu („Steaua"), Ioan Moldovan, Traian Ştef („Familia"), George Vulturescu („Poesis"), Adrian Alui Gheorghe, Vasile Spiridon („Conta"), Olimpiu Nuşfelean („Mişcarea literară"), Daniela Şontică, Gheorghe Pârja şi Felix Nicolau. Înainte de a preda cuvântul colegilor săi, Vasile Dan şi-a exprimat părerea că „o revistă literară există numai dacă are o personalitate publicistică distinctă. O culegere de articole sau de texte literare, oricât de bune, nu fac o revistă. O revistă literară este condiţionată de un spirit critic, de o anumită direcţie, de consecvenţă şi de o coeziune a corpului redacţional cât şi a colaboratorilor."

Ca în fiecare an, moderatorul colocviului a fost criticul literar Nicolae Manolescu, care a precizat că se află în Arad în calitate de director al revistei „România literară" şi implicit de

---

pentru a evita nemulţumiri sau acuze inutile, vezi: Sorin Preda, *Genuri culturale şi de opinie*, Iaşi, Ed. Polirom, 2006, p.50-52.

preşedinte al Uniunii Scriitorilor din România. Domnia sa a vorbit despre revista literară pe care o conduce, ca fiind una cu o personalitate publicistică inconfundabilă, probată prin spirit critic şi competenţă. În cei 27 de ani, revista a trecut prin metamorfoze financiar-contabile şi prin schimbări ale condiţiilor de apariţie. Preţul hârtiei, din mai până în decembrie 1990, a sporit de 22 de ori, având ca efect o cădere spectaculoasă de tiraj. S-au găsit cu greu sponsori care au fost însă oameni generoşi, pentru că au oferit ajutor dezinteresat. În cele din urmă, după mari eforturi, s-a reuşit impunerea unei legi, votată în unanimitate în Parlamentul României, care stipulează finanţarea de către stat a „României literare". Nici statul nu se amestecă în planul editorial al revistei. De asemenea, autorităţile locale se implică în finanţarea unor reviste şi a activităţilor organizate de U.S.R., desfăşurate cu precădere în Ardeal. Revistele culturale sunt importante pentru supravieţuirea limbii şi literaturii române, implicit a culturii naţionale. În condiţiile în care televiziunile noastre nu promovează valori. De pildă, n-au semnalat dispariţia recentă a scriitorilor Ştefan Radof, Constantin Ţoiu şi George Bălăiţă. Discută cărţile sub raport politic sau oferă spaţiu unor persoane aculturale care se întreabă ce a făcut Ion Caramitru şi cine este Nora Iuga, a propos de distincţiile primite de aceştia din partea preşedintelui ţării.

Nicolae Prelipceanu („Viaţa Românească") sesizează „pericolul pe care îl reprezintă cei care desconsideră elitele, atât cei din trecut, cât şi cei de azi, pentru că nu văd literatura sau cultura în ansamblul ei. Pentru aceştia, Mircea Cărtărescu nu există sau e un scriitor mizerabil. Din aceste motive şi multe altele, marea poezie a lui Eminescu a ajuns să fie cu greu prizată, ori, dacă ne referim la Enescu, compozitorul să fie perceput global, nu doar prin rapsodii, ci şi prin marile lui simfonii. Spre deosebire de revistele „tip Mizil", cele nouă reviste ale U.S.R. sunt atotcuprinzătoare, cultural-generaliste, care păstrează un standard al literaturii de valoare, prin opiniile critice exprimate de oameni care ştiu ce e literatura şi îşi exprimă sincer părerile. În acest mod, revistele sunt o barieră în faţa Internetului care îţi dă grozăvii despre literatură."

Mircea Mihăieş („Orizont") s-a referit la parteneriatul care ar trebui să existe între reviste şi şcoală, dar din păcate, aceasta din urmă se află în mare suferinţă. „Profesorii ar trebui să fie aliaţii revistelor, dar ei nu mai au exerciţiul lecturii. Când au avut posibilitatea să achiziţioneze cărţi pentru biblioteca personală, au cerşit bonuri pentru decontare, dar nu şi-au cumpărat cărţi. Sistemul educaţional a devenit o groapă fără fund în care se aruncă bani, dar din care iese puţină valoare. E necesar să se găsească formule atractive pentru cititori, în vederea contracarării Internetului şi a revistelor mediocre. Astfel, revistele de top ar putea să-şi afirme rolul de agent sanitar şi de sursă de lumină în această devălmăşie unde toţi pretind că sunt geniali. Astea sunt problemele: care sunt partenerii noştri din lumea actuală, cum vom reuşi să facem trecerea în mediul virtual şi mai ales cine ne va finanţa atunci."

Daniel Cristea-Enache („Viaţa Românească") s-a declarat optimist pentru că situaţia e atât de rea, încât se poate îmbunătăţi în anii următori. În perspectivă mai largă, revistele culturale şi instituţiile care se ocupă de literatură şi de cultura naţională au fost puse, în ultimele decenii, în faţa unor probleme ce păreau insurmontabile. Astăzi, revistele literare se află în faţa unei noi provocări, care nu mai este o provocare de natură ideologică, nici economico-financiară: migrarea publicului cultural spre Internet. Şcoala e într-o criză gravă. Cumpărătorii sunt aceiaşi, astfel încât revistele şi site-urile revistelor pot inventa un nou public."

Dan Cristea („Luceafărul de dimineaţă") a apreciat faptul că „revistele se bucură de independenţă şi reprezintă o alternativă la piaţa amorfă a cărţii, dar nu pot exista fără spirit critic. Misiunea criticului este de a apăra, a conserva spaţiul cultural şi de a aduce în scenă noi scriitori. Revistele ar mai avea nevoie de sprijinul Ministerului Educaţiei."

Gabriel Chifu („România literară”) a opinat că „în peisajul românesc ar exista mai multe culturi, deoarece codul de valori e diferit de la o revistă la alta. Există o ruptură între elite, codul corect de valori şi publicul mare. Revistele funcţionează ca un soi de insule, de rezervaţii în care se respiră aer curat”, „scriitorii se află sub apă, iar revistele sunt trestiile prin care încearcă să respire”. „Marele public se mută pe Internet, iar noi vom fi în curând dinozauri, noi şi revistele noastre. Aşadar, marele pericol vine din partea tehnologiilor. Deocamdată, revistele centrale trebuie să fie puncte de intersecţie pentru toţi scriitorii din ţară. Dintre revistele din vest a apreciat „Orizont” şi „Arca”.

Adrian Alui Gheorghe („Conta”) s-a alăturat optimiştilor, având în vedere că procentul de cititori din România este de 8% raportat la cei 10% în Europa. Pentru revistele de provincie Internetul e o formă de promovare. A invocat două previziuni exprimate în revista „Conta”. Prima în legătură cu anul 2000: vor apărea hangare de cărţi, dar va fi o stare de lehamite şi nu se va citi nimic. A doua, pentru viitor: se vor bate cititorii pentru cărţi. Oricum, cărţile vor supravieţui în formă clasică sau pe tabletă. Şi acum zece ani s-a vorbit despre moartea bibliotecilor, dar nu s-a întâmplat nimic.

Răzvan Voncu („România literară”) a categorisit „pericolele cu care se confruntă revistele literare: existenţiale, strategice şi tactice. Internetul e un pericol de tip strategic care produce o confuzie a valorilor şi a limbajelor. Riscă să ne marginalizeze şi să ne plaseze pe un circuit care nu e al nostru firesc. De asemenea, un alt mare pericol strategic e deculturalizarea. Se citeşte tot mai puţin. Nu se citesc cărţi, scriitori clasici şi contemporani şi cu atât mai puţin revistele care scriu despre aceşti scriitori. Un risc strategic îl constituie şi dispariţia personalităţilor competente, capabile să facă o revistă. Nu avem totdeauna un partener serios în Ministerul Învăţământului, care îşi spune, pompos, Ministerul Educaţiei Naţionale, dar nu se străduieşte să refacă acea punte firească între literatură şi şcoală. Pericolele tactice ar fi dispariţia spiritului critic şi riscul de a deveni prea locali. A dispărut, de asemenea, dezbaterea de idei în legătură cu naţional-universal, Europa, valoare, identitate”.

Ioan Moldovan („Familia”) a rememorat spiritul critic care domina „Familia” în perioada Andriţoiu, când în revistă publicau Nicolae Balotă, Aron Cotruş, Radu Enescu, Ion Negoiţescu, Ştefan Augustin Doinaş, Gheorghe Grigurcu. Acum se încearcă o continuitate în acest sens prin colaborări. Problemele apar din pricina agresiunii locului. A menţionat că revista de la Oradea a obţinut în acest an două premii: Premiul „Iacob Negruzzi”, decernat la Iaşi, cu ocazia sărbătoririi a 150 de ani de apariţie a revistei „Convorbiri literare” şi celălalt, Premiul „Nicolae Balotă”, obţinut la Sibiu, cu ocazia Simpozionului „Actualitatea Cercului Literar de la Sibiu”, ediţia a XV-a.

Cornel Ungureanu („Orizont”), în contrapartidă, s-a pronunţat împotriva numărului prea mare de premii care se oferă în ultimul timp în lumea literară. După opinia sa, ar fi bine ca spiritul critic să-şi păstreze autoritatea.

Vasile Spiridon („Conta”) a observat că problemele cu care se confruntă lumea literară au existat de prin decembrie 1991 când se decreta moartea culturii române şi de-atunci au trecut atâţia ani. „Suntem ţara cu cele mai multe reviste literare. La nivelul anilor ‘30, existau vreo şapte numai la Bârlad. Numărul revistelor rămâne constant, în ciuda atâtor dificultăţi. Important este să se mizeze pe scriitorii adevăraţi.”

Gheorghe Schwartz („Arca”) s-a referit la formulele prin care ar putea fi ajutaţi scriitorii să devină vizibili în arealul lor: un raft în librării dedicat scriitorilor locali. La nivel naţional, scriitorul, fiind un om cu capul în nori, ar putea fi ajutat de agentul literar. Doar că acesta nu există în România, din pricina lipsei secţiilor de profil la Facultăţile de Litere.

Simona Vasilache („România literară”) şi-a exprimat convingerea că „nu va dispărea cartea scrisă şi nici revistele literare. Pericolele vin din altă direcţie. O redacţie e o mică industrie şi la bunul mers al acesteia contribuie corectori, tehnoredactori şi alte funcţii auxiliare. Există riscul să dispară aceste meserii. De asemenea, de acum se simte lipsa redactorilor şi lectorilor de carte. Un alt pericol îl constituie prezenţa unui marketing agresiv şi uniformizator, de multe ori între coperta a IV-a şi conţinutul unei cărţi există un decalaj evident.”

Olimpiu Nuşfelean („Mişcarea literară”) a remarcat că şcoala nu are o soluţie prin care să-i motiveze pe elevi să citească. Misiunea aceasta rămâne grupurilor motivate de o anume perspectivă publicistică. Revistele provinciale trebuie să găsească soluţii pentru a rezista presiunii locale.

Lucia Cuciureanu („Arca”) a pledat pentru diversitate. „Revistele literare să dedice mai mult spaţiu poeziei, prozei scurte, prozei foarte scurte, experimentului şi creativităţii. Acestea ar veni în orizontul de aşteptare al autorilor, al specialiştilor şi al cititorilor. Indiferent de tipul de revistă abordat, important este ca revistele să se situeze deasupra simpatiilor şi empatiilor de tip central/provincial. Revistele nu reflectă decât o mică parte din fenomenul apariţiilor editoriale. Cronicarii se îndreaptă cu precădere spre valori deja validate estetic. Este regretabil ca o carte bună să treacă neobservată, scriitori semnificativi să treacă şi ei neobservaţi. Pe fondul unor receptări parţiale şi aleatorii, creşte sentimentul de confuzie a valorilor. (Nu întâmplător, Nicolae Manolescu, într-un editorial din 2016, atrăgea atenţia că desfiinţarea cenzurii în democraţie are o consecinţă foarte gravă: desfiinţarea totodată a autocenzurii.) De aceea, propune o rubrică de „menţiuni critice” în care să apară câteva observaţii referitoare la cărţile valabile care apar. De asemenea, revistele ar trebui să practice constant o critică de negaţie şi de respingere a nonvalorii. Unele reviste au un PR defectuos, nu răspund celor care trimit texte spre publicare printr-o simplă confirmare de primire sau printr-un răspuns tranşant da/nu.

După circa trei ore de dezbateri aplicate, Nicolae Manolescu a tras concluziile. „Fără îndoială, instituţia revistei literare are o importanţă deosebită în viaţa noastră şi de aceea nu trebuie marginalizată şi ignorată. Ar fi bine să ţinem seama de ideile şi observaţiile exprimate cu acest prilej, pentru că din ele avem ceva de învăţat. Vom ieşi din impas nu prin intervenţie divină, ci prin noi, prin echipe redacţionale care vor şti să muncească şi să se bată pentru excelenţă.”

ABORDAREA DEZBATERII, VARIANTA A II-A DE REDACTARE.

Revistele de cultură – pericole, capcane, provocări

Un lucru e cert. Ne-am dori noi, cei care scriem despre literatură, ca ea să fie iubită/ citită. Nu doar amintită în manuale, istorii, tomuri de exegeză critică. Iar scriitorii prezenţi în revistele literare să fie preţuiţi nu doar postum. Colocviul naţional al revistelor de cultură s-a născut ca o pledoarie pentru această formă de „rezistenţă” prin cultura scrisă – jurnalismul cultural. Discuţia cordială, moderată de criticul Nicolae Manolescu, a încercat o radiografie a stării revistelor de cultură la momentul de faţă.

Presa culturală scrisă este asaltată şi ea, precum mass-media tipărite, de pericole. Răzvan Voncu (revista „România literară”) le-a sesizat clar: *pericole existenţiale, pericole strategice şi pericole tactice*. În jurul acestor trei capcane s-a intervenit la discuţii, fiecare dintre cei care au luat cuvântul accentuând propriile-i urgenţe în peisajul cultural scris de la noi. Presa literară nu se află în pericol de moarte, deci în pericol existenţial, e convins Răzvan Voncu. Ceea ce se observă proliferând, internetul şi reţelele sociale acaparatoare, ar putea intra la categoria „pericole strategice” (cum e şi deculturalizarea, observată de toţi cei de la colocviu). Iar

programele strategice se rezolvă prin strategii care sunt în grija decidenţilor statului (ministere, guvern). Acesta din urmă constată (sau nu?) că dispar rând pe rând cei ce fac reviste de cultură autentice. La capitolul pericole tactice, există în rândul celor ce fac reviste de cultură în afara capitalei, riscul de a le concepe „localist".

Despre „pericolul localismului" au atras atenţia şi Ioan Moldovan (de la revista „Familia"), Olimpiu Nuşfeleanu („Mişcarea literară") şi Nicolae Prelipceanu (revista „Viaţa Românească"). Prelipceanu crede că „revistele localiste nu văd literatura română în ansamblul ei, concentrându-se pe «elitele» locale. E adevărat că mai toate oraşele mari sau mici scot reviste culturale".

Dacă în România apar peste 50 de reviste de cultură (numărul l-am preluat din revista timişoreană „Orizont" – Nr. 4 \1620), există pericolul nu doar de a rămâne multe dintre ele necitite, ci şi al naşterii a tot atâtea premii literare care ar deturna ierarhiile autentice. „Oare Caietele de la Ţinteşti nu ar putea acorda Premiul Judeţean de literatura celui mai de seamă poet din judeţul nostru? Din comuna noastră?" („Orizont", Nr.4\1620) Redactorul-şef adjunct de la revista timişoreană, Cornel Ungureanu, a dus semnalul de alarmă mai departe, vorbind despre cultură şi contracultură şi întrebându-ne dacă ştim cu adevărat câte reviste apar în oraşele din proximitatea noastră?

Mircea Mihăieş („Orizont") s-a arătat neliniştit în ceea ce priveşte publicul căruia i se adresează revista de cultură. „Omul educat", aliaţii noştri – profesorii, studenţii, elevii, cu toţii au pierdut exerciţiul lecturii revistelor. Profesor la Litere, în Universitatea de Vest din Timişoara, Mihăieş a oferit o imagine plastică pentru învăţământul superior românesc – „această groapă neagră în care intră mulţi bani şi iese foarte puţină valoare". În condiţiile în care internetul cucereşte teren, soluţia – crede Mircea Mihăieş – este găsirea unor formule atractive şi pentru acest spaţiu virtual de exprimare: „Nu sunt pesimist la nivelul difuzării revistelor culturale, dar cred că ele mai trebuie şi deschise şi citite!"

Mai optimist, Dan Cristea Enache (de la revista „România literară") a vorbit despre o nouă provocare a revistelor de cultură, care nu e nici economică, nici financiară, ci „a publicului cititor, care trebuie reînvăţat să citească".

Emiţătorii culturali şi majoritatea aculturală

Dan Cristea (de la „Luceafărul de dimineaţă") şi Gabriel Chifu („România literară") au punctat importanţa „spiritului critic" pentru o revistă culturală, într-o vreme aspră din punctul de vedere al codului de valori. „Văd revistele de cultură ca insule, ca rezervaţii în care respirăm aer curat". (Gabriel Chifu) Pericolul sesizat de Chifu este acela că „valorile promovate de revistele de cultură nu ajung la marele public, existând o ruptură între cei cu un cod autentic şi majoritatea aculturală". Vorbind despre calitatea intelectuală a cititorilor, Chifu s-a referit şi la priceperea emiţătorilor culturali: „Valoarea celor ce fac o revistă de cultură este la fel de importantă. Ca să fie validate valorile, oameni valoroşi trebuie să fie puşi în fruntea unei reviste". Ideea valorii a fost dusă mai departe şi de intervenţia Simonei Vasilache (de la „România literară") care a vorbit despre pericolul dispariţiei corectorului şi despre „marketingul agresiv" de pe coperta a patra a cărţii, cu texte impropriu redactate (girate de o autoritate anonimă, irelevante critic, dar inţesate de epitete pompoase).

Şi revista de cultură are nevoie de o „umbrelă", care e PR-ul eficient

Lucia Cuciureanu (de la revista „ARCA") a sesizat o defecţiune de „PR", de imagine a revistelor culturale. Multe au renunţat la „Poşta redacţiei" şi textele trimise rămân pierdute, fără niciun răspuns pentru cei interesaţi de soarta\valoarea lor. Scriitoarea crede că la nivelul conţinutului revistele culturale au rămas „conservatoare", spaţiile dedicate poeziei, prozei scurte,

creativităţii în general fiind limitate, dacă nu chiar inexistente. Acelaşi conservatorism îl remarcă şi în receptarea critică, revistele preferând valorile deja validate estetic, neriscând cu nume mai puţin mediatizate. Prozatorul arădean Gheorghe Schwartz a atins şi el tot un subiect de „relaţii publice", vorbind despre importanţa managerierii operei scriitorului printr-un agent literar eficient (şi cam inexistent la noi).

Şi puţină istorie a presei culturale posdecembriste

Nicolae Manolescu a rememorat experienţa deloc uşoară a celor peste 20 de ani de la „România literară", timp în care a văzut fluctuaţii de preţ (la hârtie) şi de tiraj ameţitoare. „Numai din mai 1990 până în decembrie 1990, preţul hârtie de tipar a crescut de 22 de ori!". O informaţie picantă, de istorie a presei postdecembriste. Directorul „României literare" a sintetizat importanţa revistelor culturale, ca fiind una „decisivă pentru supravieţuirea culturii româneşti": „Revistele de cultură sunt cele care într-o mare de cărţi apărute acţionează precum o sită, fac selecţii, ne spun ce să mai citim astăzi".

***

Îmi place să cred că în această devălmăşie în care ne aflăm azi, în care „toţi sunt geniali" şi cam „grafomani", revista de cultură autentică oferă o „omologare", o igienizare a locului, comportându-se precum un „agent sanitar". Altfel, demersul jurnalistic e o risipă de energie, bani şi hârtie.

BIBLIOGRAPHY

Charaudeau, Patrick, La *discourse d'information médiatique. La construction du miroir social*, Nathan Paris, 1997.

De Broucker, José, *Practique de l'information et de l'écriture journalistique,* Paris, CFPJ, 1995.

Neamţu, Carmen, *Limbă şi stil în presa scrisă,* Ed.Mirador, 2007.

Preda, Sorin, *Genuri culturale şi de opinie*, Ed. Polirom, Iaşi, 2006.

Ruşti, Doina, *Presa culturală,* Ed.Fundaţiei PRO, Bucureşti,2002.

Voirol, Michel, *Guide de la rédaction,* CFPJ, Paris, 2002.

SKETCHES ABOUT TRANSYLVANIAN LITERARY HUMANISM

Liliana Truţă
Assoc. Prof., PhD., Partium Christian University of Oradea

Abstract: This study outlines some landmarks in approaching Ardelenism as a form of cultural regionalism, particularly literary. Following a short history of this concept and its applicability, this study draws a sketch of protoardelenism, then it outlines a few bold features of typical Transylvanian humanism as it appears in the oeuvre of some Transylvanian writers. It is noted that they generally opt for individual values that often clash with social or collective values.

Keywords: Transylvanian humanism, protoardelenism, mimesis as a form of knowledge, ethical values, individual-system relationship, social and political utopia, utopian deconstruction, oppressive system, individual values.

1. Scurt istoric al conceptului

Conceptul de ardelenism este la ora aceasta o realitate, unul dintre acele concepte existente în spaţiul cultural care, deşi au fost atacate de nenumărate ori sub pretextul că ar fi nişte ficţiuni ideatice, şi-au impus, în cele din urmă existenţa, prin acumulări succesive, vehiculări din ce în ce mai energice şi valuri de argumentări. De la stadiul incert de ficţiune teoretică, conceptul de ardelenism a devenit, în timp, un adevărat mit cultural, deja stând alături de conceptul de „balcanism" ca realitate stabilă. La rotunjirea şi consistenţa teoretică a acestuia au contribuit în cea mai mare parte eseiştii şi criticii literari care au căutat, regândit şi diagnosticat aspecte care în literatura scriitorilor ardeleni erau exprimate într-o formă ficţională. Pe de altă parte, aceştia au urmărit şi sursele istorice, ideologice şi culturale care au generat aceste aspecte. Abia după depistarea acestor surse conceptul de ardelenism a început să prindă consistenţă, căci simpla enumerare a unor trăsături constatate intuitiv nu e suficentă în degajarea unei tipologii regionale.

Un concept de acest tip poate să devină un mit în momentul în care problema demonstrării şi argumentării existenţei sale nu se mai impune ca necesitate, căci funcţionează deja pe baze axiomatice, şi la ora actuală conceptul de ardelenism se vehiculează fără rezerve, căci existenţa unei tipologii regionale ardeleneşti este deja dovedită printr-o serie de cercetări, mai mult sau mai puţin sistematice, însă reluate obsedant în diverse momente culturale româneşti.

Problemele care se cer degajate în jurul acestui concept la ora actuală ţin de o privire justă asupra originilor sale culturale, istorice, depistarea conţinuturilor ideologice şi a mesajelor sale culturale, într-un moment în care Europa secolului XXI pune un acent mare pe redefinirea spiritului local şi regional, şi studiul spaţiilor de interferenţă culturală. Datoria cercetătorilor acestui moment este să limpezească acest concept-mit de zgura tuturor prejudecăţilor sau deformărilor, să-l scoată eventual de sub tirania generalizărilor pripite sau a analogiilor neîntemeiate.

Născut sub semnul unei exaltate crize identitare a românilor din Transilvania, conceptul a evoluat treptat, ajungând, sub imperiul lucidităţii, să se deschidă, prin abordări diferite, pe mai

multe spaţii de investigaţie, de la cele care aveau ca obiect definirea lui din perspectiva unui spaţiu spiritual, geografic şi istoric specific, la cele vizând încorporările acestei spiritualităţi în spaţiul literaturii. Sinteze cu caracter deja sistematic apar după 1989 în spaţiul universitar clujean, prin cărţile lui Mircea Zaciu şi Liviu Petrescu, iar după 2000 se pare că tinerii cercetători sunt din ce în ce mai interesaţi de studierea lucidă şi aprofundată, pe baze ştiinţifice, a fenomenului, din perspectiva unor interferenţe româno-maghiare din spaţiul ardelenesc. Astfel, într-o teză de doctorat, Nagy Imola aduce contribuţii însemnate la limpezirea acestui concept urmărindu-l din perspectiva dublă a celor două literaturi: română şi maghiară, un demers salutar, cu aprecieri ciritce, judecăţi de valoare şi diagnoze convergente, de care este mare nevoie în cercetarea fenomenului. Făcând istoricul conceptului de ardelenism, cu evoluţiile sale în ambele spaţii culturale, român şi maghiar, ea sesizează o serie de elemente comune prezente în ambele tipuri de ardelenism, dar semnalează şi paralelismul absolut în care conceptul a fost tratat până în prezent, în ciuda convergenţelor. Conceptul de ardelenism, aşa cum s-a conturat în cele două spaţii culturale, a evoluat fără încercări de armonizare, mizându-se mai degrabă pe delimitare. Autoarea observă de pe poziţii juste însă că „acest fenomen de autodefinire prin opoziţie este un fenomen specific regiunii Europei Estice şi Centrale”.[1]

Concluziile cercetătoarei fenomenului se referă tocmai la această necesitate de armonizare cu iniţiative de ambele părţi, fiind vorba, în cele din urmă, de acelaşi spaţiu geografic şi spiritual, în care convergenţele şi interferenţele culturale sunt nenumărate şi trebuie doar depistate. Tocmai această armonizare a perspectivelor o caută şi autoarea după ce trece de capitolele teoretice, conjugând cele două perspective şi urmărind cu metodele comparativismului manifestarea unor teme obsedante comune scriitorilor români şi maghiari ai acestui spaţiu şi nu numai.

O distincţie binevenită în urma demersului de urmărire a evoluţiei conceptului este între transilvanism (promovat în spaţiul cultural maghiar cu preponderenţă) şi ardelenism (vehiculat mai ales în spaţiul cultural românesc), denumirile fiind făcute tot în direcţia delimitării:

„ ...putem conchide că transilvanismul este o ideologie, o orientare regională ardeleană care a pătruns mai multe teritorii, mai multe discursuri (cultural, literar, politic, social, mediatic etc.), o ideologie care poate fi identificată atât în discursul promovat de intelectualii maghiari interbelici (care l-au şi teoretizat), dar şi în discursul intelecualilor români. Transilvanismul operează cu o serie de concepte, sintagme, cuvinte-cheie care nu sunt invenţii exclusiv româneşti sau maghiare. Ambele discursuri operează cu geografia spiritului ardelean, suflet transilvan, ambele accentuează relaţia de determinare cu istoria transilvană, peisajul transilvan, psihicul transilvan.”[2]

Pseudo- delimitarea conceptuală de care am vorbit mai sus va fi depăşită în 1996, când apare cartea lui Mircea Zaciu în care autorul foloseşte termenul de *transilvanism*, fără ca acest lucru să aducă confuzii însă, dar nici să elimine din uz deja tradiţionalul „ardelenism”.

Originile transilvanismului la maghiari, dar şi la români sunt depistate în perioada Imperiului multinaţional central-european care determină un discurs anticentralist izvorând din condiţia periferică pe care o are provincia în cadrul imperiului. La maghiari, această reacţie anticentralistă se va developa ca discurs transilvanist coerent apoi prin contribuţiile lui Ady Endre de la începutul secolului XX, care reconstruieşte conceptul în jurul ideii unui Ardeal văzut

[1]Nagy Imola, *Interferenţe narative româno-maghiare în prima jumătate a secolului XX*, rezumatul tezei de doctorat, Universitatea Petru Maior, Târgu-Mureş, 2010, pag. 15
[2]Ibidem, pag. 13

ca centru de cultură, de toleranţă, de libertate şi de deschidere europeană, direcţii pe care le vor continua contribuţiile lui Kos Karoly şi gruparea „Erdelyi Helikon”.

În spaţiul românesc de după 1918, în perioada interbelică se face o integrare a scriitorilor români ai spaţiului ardelenesc în contextul literaturii române şi se încearcă semnalarea unui specific local al acestor scriitori. Critici literari ai acestei perioade care nu aparţin neapărat prin origine sau formaţie acestui spaţiu (George Călinescu, Pompiliu Constantinescu, Eugen Lovinescu) fac eforturi de valorizare, integrare şi impunere a literaturii ardeleneşti prin analiza operelor unor scriitori precum Slavici, Rebreanu, Coşbuc etc., încercând deja, schematic, şi o definire a spiritualităţii ardeleneşti.

În perioada postbelică, problema ardelenismului s-a reluat prin studiile lui Nicolae Balotă, Dimitrie Popovici, Liviu Petrescu, Mircea Zaciu etc.)şi i s-au adăugat numeroase nuanţări astfel încât o tipologie transilvană începe să se contureze din ce în ce mai pregnant, nu fără a lăsa suficiente spaţii de investigare.

2. O schiţă a protoardelenismului

Spiritul ardelenismului incipient promovat de Şcoala Ardeleană este, evident, vascularizat de exaltări specifice momentelor de trezire a conştiinţei, şi, din păcate, literatura destul de matură a acestei perioade (Ioan Budai Deleanu, Ion Codru Drăguşanu) nu va intra în circuitul valorilor decât mult mai târziu. Studierea atentă a acestui protoardelenism este importantă deoarece acum se conturează cele mai importante direcţii ce vor defini profilul spiritual al ardelenismului matur.

Este momentul iluminist cu un aer de profetism transilvan, cu ingrediente mesianice în care trezirea conştiinţei naţionale se întâlneşte cu năzuinţa de a făuri o cultură cu adresabilitate europeană. Funcţia culturii în definirea spiritului naţional devine centrală, şi ardelenismul în această etapă încearcă să construiască, de multe ori de pe poziţii utopice, o mitologie a descendenţei, ca formă de apărare în faţa marginalizării. Aici deja se conturează dubla tendinţă ce va marca întregul discurs ardelenist ulterior şi anume: conjuncţia dintre *autodefinirea regională* prin conturarea profilului specificului local şi *integrarea europeană* prin năzuinţa de a crea o literatură la nivel european.

Se conturează în această perioadă un imaginar caracteristic, însoţit de o atitudine specifică ce vor tipiza multă vreme intelectualul sau scriitorul ardelean, o configuraţie de gesturi şi de modalităţi de reprezentare pe care le vom reîntâlni peste timp crescute din această etapă embrionară.

Nicolae Balotă insistă pe bună dreptate asupra acestui moment iniţial în conturarea ardelenismului într-un studiu „transilvan” integrat unui capitol despre prozatori ardeleni din cartea *De la Ion la Ioanide*.[3] El desprinde din această fază embrionară câteva trăsături de mai târziu ale ardelenismului: profetismul, vocaţia educativă, de „luminare”, responsabilitatea sacră a scrisului, încrederea în cuvânt (spus sau scris), dorinţa scriitorului ardelean de a purta un mesaj, cultul adevărului şi al dreptăţii etc., toate acestea fiind numite de autor „ calităţi şi tendinţe ale spiritului”. Ele vor defini profilul spiritual al intelectualului ardelean, născute fiind odată cu conştiinţa identitară şi developate în perioadele moderne.

Tipic pentru acest moment este şi viziunea unei transcendenţe istorice pe care Balotă o depistează la I.C Drăguşin. Am putea adăuga că aceeaşi concepţie răzbate şi din paginile

[3]Balotă, Nicolae, *De la Ion la Ioanide*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1974, pag. 261

Ţiganiadei într-o manieră mai explicită, chiar dacă intens ficţionalizată: Vlad, domnitorul iluminat este o unealtă, erou civilizator sau profet al unei asemenea transcendenţe istorice, aceeaşi care apare şi la sfârşitul eposului oprind realizarea, pe moment, a unui ideal de organizare pentru care timpul nu este potrivit. Aceste imagini ale unei transcendenţe reci, inumane, prezidând istoria sau destinele umane vor reapărea în prozele unor ardeleni de mai târziu (Slavici, Rebreanu). Vom vedea în capitolele următoare în ce fel se va concretiza acest fapt.

Revenind la perioada protoardelenismului, trebuie să remarcăm o altă tendinţă ce apare tot acum şi anume viziunea unui Ardeal care e un fel de „imago mundi" derivând dintr-o conştiinţă europeană incipientă, susţinută probabil şi de ideologia latinizantă a „corifeilor" Şcolii Ardelene. Acesta va fi, probabil, punctul de pornire pentru o permanentă tendinţă de deprovincializare prezentă la scriitorii şi intelectualii din Ardeal pe care o remarcă şi Liviu Petrescu în cartea sa dedicată prozei ardeleneşti.[4]

Nicolae Balotă insistă în studiul său asupra atitudinii peregrinului transilvan (Ion Codru-Drăguşanu) care i se pare relevantă în acest sens: acesta se poartă în timpul călătoriei sale „ca un european" şi se simte ca unul „de-ai casei", având conştiinţa clară de a fi un cetăţean al Europei. [5]Am putea completa aceste observaţii comparând atitudinea intelectualului ardelean călător cu un alt peregrin, sosit în spaţiul european dintr-o altă provincie, din Ţara Românească cam tot în aceeaşi perioadă: boierul muntean Dinicu Golescu, ce-şi va consemna observaţiile de călătorie tot într-un memorial, *Însemnare acălătoriei mele*. Peregrinul transilvan lipsit de complexe şi instalat fără dificultăţi de adaptare în ţările europene este total diferit de anxiosul, speriosul şi văicăreţul boier muntean care se îngrozeşte când vede nesfârşita „pustă" maghiară („acea groaznică pustă"), de parcă Bărăganul nu i-ar oferi aceeaşi privelişte. Reacţia lui Dinicu pare paradoxală, psihologic însă este perfect explicabilă prin teroarea viscerală pe care o simte călcând într-un spaţiu pe care-l simte străin. Comparaţiile permanente pe care le va face de-a lungul călătoriei între ceea ce vede în ţările Occidentului şi realităţile lăsate acasă îi amplifică acestui călător anxios complexele de om venit de la porţile Orientului. Nu degeaba Dimitrie Popovici va vedea în această carte expresia primă a unui complex european. Se pare că I.C. Drăguşanu însă este deja „rodul Şcolii Ardelene", şi, de aceea atitudinea sa nu este aceea a unui provincial căzut în marile oraşe europene, el are o „înaltă conştiinţă a demnităţii sale spirituale".[6] Ardeleanul de atunci deja începe să se simtă un cetăţean al lumii, o idee ce este reformulată şi în secolul XXI, evident, de pe alte coordonate.

3.Despre o tipologie ardelenească

Stabilirea unei tipologii regionale este dificilă deoarece e necesară o foarte atentă scrutare a operelor literare ce provin din această regiune, iar generalizarea acestor trăsături nu este posibilă decât în paralel cu găsirea unor posibile surse, aşa cum face criticul Liviu Petrescu în cartea sa dedicată scriitorilor ardeleni. La fel va face şi Nicolae Balotă în studiul amintit în capitolul anterior. Punctul de plecare este în studiile respective proza scriitorilor ardeleni, genul epic având o desfăşurare spaţială şi temporală mai amplă, în felul acesta devenind mai vizibile anumite particularităţi de stil, dar şi de ideologie literară sau de poetică a scriitorilor.

[4]Petrescu, Liviu, *Studii transilvane. Epic şi etic în proza transilvăneană*, Editura Viitorul Românesc, Bucureşti, 1997

[5]Balotă, Nicolae, *De la Ion la Ioanide*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1974, pag. 269

[6]Ibidem, pag. 268

O analiză a stilului a fost făcută deja în numeroase studii dedicate tipologiilor regionale, chiar dacă aceste consideraţii au fost de fiecare dată sporadice. O mai atentă nuanţare aduce Nicolae Balotă şi în acestă privinţă, căci el nu se mulţumeşte doar să constate particularităţile stilistice ale prozei ardeleneşti, ci are ambiţia să caute şi sursele istorice şi ideologice ale acestui aspect.

În ceea ce priveşte atitudinea scriitorului faţă de literatură, actul scrisului, limbaj şi relaţia acestor aspecte cu stilul, se pot observa nişte constante.

Scriitorul moldovean este un bun povestitor, el se lasă vrăjit de propria lui poveste. Creangă, Negruzzi, Sadoveanu, Eminescu se caracterizează toţi prin paseism, re-construirea unui paradis pierdut, obsesia lor este retrăirea voluptuoasă a istoriei, căutarea tâlcurilor ei, nostalgia ţesând de multe ori o întreagă mitologie istorică sau personală. Voluptatea povestirii îl conduce pe scriitorul moldovean spre detalii, ceremonial al limbajului, naraţiune întârziată cât mai mult pentru a i se savura deliciile epice.

Scriitorul muntean se particularizează prin căutarea deliberată a efectului stilistic, el insistă mai degrabă pe felul cum povesteşte, iar nu pe actul povestirii. De aceea, un Caragiale, Odobescu, Arghezi, G. Călinescu sunt scriitori de o mare expresivitate verbală, căutând efectul stilistic, căci pentru ei cuvântul este personajul principal. Ei caută pitorescul, comicul sau chiar violenţa de limbaj, efectul dat de ciocnirea unor cuvinte, adică în mare parte, chiar şi în variantele mai moderate, scrisul muntenesc se caracterizează prin estetizare.

Prozatorul ardelean nu este un mare stilist, toţi cercetătorii au căzut de acord în privinţa aceasta, căci pentru ardelean cuvântul este prezent doar ca mijloc de a exprima adevărul şi de a crea o realitate. Cuvântul are valoare instrumentală, la fel şi naraţiunea. Ardeleanul nu se lasă dus de vraja povestirii, ci preferă să construiască cu ajutorul cuvântului o realitate narativă solidă, structurată în jurul unui miez de adevăr.

Datorită acestor trăsături, nu e de mirare că primele romane cu adevărat solide din punct de vedere estetic au venit din Ardeal: Slavici, urmat de un alt constructor de roman, Rebreanu, care a impus romanul ardelenesc. Amândoi au devenit adevărate modele în edificarea unui realism esenţial în literatura română.

Faptul că proza ardelenească stă la începuturile ei sub semnul problematicii rurale nu este nici acesta întâmplător. Intelectualii români din această regiune, de la paşoptişti până la interbelici, sunt de origine rurală şi satul apare în prozele ardeleneşti ca un spaţiu generator, ca o matrice spirituală şi purtătoare de valori. Umanismul ardelenesc îşi are originea în această cultură rurală, dar are şi o origine cărturărească, de sorginte latină.

Tot din această cultură latină se trage şi spiritul de ordine, de concizie şi precizie, virtuţi ce se regăsesc în scriitura ardelenească. Este, însă, şi o origine temperamentală, care va da naştere acelui „realism gospodăresc ardelean”[7], aşa cum îl numeşte, foarte plastic, Nicolae Balotă. Datorită acestei virtuţi, prozatorii ardeleni sunt foarte buni organizatori ai spaţiilor epice şi au un talent realist înnăscut, datorită unui ascuţit simţ al observaţiei: la Rebreanu, de pildă, descrierile sunt relevante în acest sens. Există o fascinaţie a amănuntelor, un elan de cunoaştere a lumii ce are rădăcini culturale tot în spiritul iluminist al Şcolii Ardelene: cunoaşterea lumii echivalează cu stăpânirea ei. Slavici, de pildă, organizează întreaga realitate în jurul unor principii de structurare a lumii şi caută, prin naraţiune, să înţeleagă acele legi generale ce pun lumea în mişcare. La fel se întâmplă şi la Rebreanu. Mimesis-ul lor stă sub semnul cunoaşterii.

[7]Ibidem, pag. 260

Ceea ce contează în primul rând la scriitorul ardelean este rostirea adevărurilor vieţii, de aici şi umanismul adânc al scriiturii ardeleneşti. Cel care stăpâneşte cuvântul, poate înţelege şi astfel stăpâni lumea.

4. Relaţia dintre individ şi sistem în literatura ardeleană

În cartea sa dedicată scriitorilor ardeleni, *Studii transilvane*,[8] criticul Liviu Petrescu insistă asupra valorilor eticismului, aspect care nu a fost îndeajuns discutat până atunci în critica literară, toţi cercetătorii rezumându-se doar la a-l numi, fără a-i studia sursele. Analizând cu atenţie proza lui Slavici şi Rebreanu, criticul observă că vocaţia eticistă acestora se datorează în primul rând umanismului care pune mai presus valorile individului faţă de valorile colective.

Vom urmări, în cele ce urmează, pornind de la această constatare, felul în care se conturează în proza ardelenească relaţia dintre individ şi sistem, esenţială, credem noi, în ceea ce priveşte conturarea unei viziuni sociale tipice pe care o promovează scriitorul ardelean, diferită de ceea ce citim în proza realist-obiectivă a unor scriitori ce nu aparţin acestui spaţiu.

Orice roman realist tradiţional sau de tip balzacian propune o puternică ancorare socială, încercând să demonteze specificul relaţiilor sociale într-un sistem dat, la un anumit moment istoric, analizând determinările sociale ale individului, felul în care acesta se raportează, se relaţionează sau dialoghează cu sistemul social şi istoric. Interesant este însă că, şi aici vom anticipa una dintre concluzii, scriitorii ardeleni se situează la extreme: fie construiesc utopii sociale, fie resimt sistemul social ca fiind puternic opresiv.

Vom avea în vedere aici scriitori aparţinând mai multor epoci literare, pentru a evita generalizări ce ar putea fi datorate anui anumit context social sau istoric. Vom urmări aspecte ideologice în *Ţiganiada*lui Ioan Budai Deleanu, la Ioan Slavici şi Liviu Rebreanu.

În *Ţiganiada* se construieşte o utopie socială şi politică, aşezată de majoritatea cercetătorilor sub semnul ideilor pozitiviste şi melioriste ale Iluminismului, dar mai interesant este de observat aici felul în care este deconstruită această utopie, pentru că întreaga „epopee" narează de fapt felul în care se năruieşte această ideologie. Ideologia pozitivistă a Luminilor se goleşte treptat de sens, devenind doar o formă goală, căci realităţile haotice ale acestei lumi de-a-ndoaselea nu susţin prin nimic realizarea acestei utopii, spre deosebire de faimoasa utopie socială şi politică pe care o realizează de pildă Sadoveanu în *Fraţii Jderi***,** unde mitizarea este posibilă. La scriitorul ardelean al secolului XVIII mitizarea nu este posibilă, dimpotrivă, toată creativitatea sa este pusă în slujba de-mitizării realităţii şi deconstruirii ideologiei iluministe. Ardeleanul este mai sceptic, neîncrezător în forţele istoriei şi ale progresului.

Deşi această umanitate din *Ţiganiada*pare să fie căzută în întunericul ignoranţei şi e dezintegrată de forţele haotice, e interesant de observat care este raportarea la o posibilă transcendenţă. Evident că, până la un punct, inclusiv ideea de transcendenţă suferă o puternică eroziune sub acidul parodiei, atât dracii cât şi îngerii părând doar nişte caricaturi ale oamenilor, neavând aşadar puterea superioară de a influenţa destinele umane. Relaţiile sociale sunt haotice,

[8]Petrescu, Liviu, *Studii transilvane. Epic şi etic în proza transilvăneană*, Editura Viitorul Românesc, Bucureşti, 1997

comunicarea socială lipseşte şi degenerează fie în ceartă, fie în păruială, individualul este totalmente absorbit de colectiv. Nu se individualizezaă decât figura profetică a lui Vlad, ca un Moise decis a-şi scoate poporul întunecat spre lumină, spre un pământ al Făgăduinţei. Sfârşitul *Ţiganiadei* pune însă istoria sub semnul unei transcendenţe impersonale, cu valoare de lege, aflată deasupra tuturor acestor spaţii transcendente false, o lege la care se supun toate, iar profetul se retrage din scenă pentru că timpul nu sosise pentru realizarea structurii sociale. Umanitatea nu este pregătită pentru primirea legii, pământul făgăduinţei i se refuză deocamdată după această rătăcire în deşert care seamănă foarte mult cu drumul lui Moise în căutarea Canaanului. Transcendenţa rece care stă deasupra destinelor colective şi individuale este ideea demnă de reţinut pentru că o vom întâlni şi la alţi scriitori ardeleni.

În cazul lui Slavici, tot un cetăţean al imperiului multinaţionalist, ideea unei utopii sociale există şi scriitorul îi dă o materializare particulară. El nu deconstruieşte, ci construieşte o utopie socială, în care legea armoniei domneşte deasupra destinelor individuale şi colective. Nu acesta este, de altfel mesajul *Marei*?

Aşa cum observa Magdalena Popescu[9], una din cele mai avizate voci interpretative pentru opera scriitorului, proza lui Slavici şi a ardelenilor degajă un aer de a-literaritate prin supratema destinului care leagă şi deznoadă firele, împingându-le spre un deznodământ fatal. Transcendenţa este imaginată la Slavici tot ca o imensă reţea de legi universale care ghidează destinele indivizilor. Ceea ce poate să facă omul este să aleagă: fie legile armoniei şi coeziunii (*Mara)***,** fie căutarea intereselor proprii (*Moara cu noroc*) şi sfidarea, prin aceasta a marelui mecanism transcendent, urmată de sancţionare în plan moral.

Universul lui Slavici stă sub semnul cumpătării, al echilibrului, ridicate la rang de valoare supremă. Tensiunile etnice şi sociale sunt mereu armonizate la prozator, şi destinele individuale se varsă mereu în marele fluviu al colectivităţii, o colectivitate ardelenească multietnică şi multiconfesională. În scenele colective, s-a observat, de pildă, că Slavici preferă situaţiile de omogenizare colectivă, prezente mai ales în romanul *Mara*. El selectează doar tendinţele armonizatoare căci există o lege superioară a echilibrului care guvernează posibilele conflicte sociale şi politice.

Sensul tragic este totuşi prezent şi în opera lui Slavici, echilibrul dintre om şi sistem se clatină atunci când individul încalcă aceste legi ale armoniei şi este incapabil să rezolve luminos tensiunile sociale sau psihologice. Atunci este sancţionat de aceeaşi transcendenţă implacabilă. (*Moara cu noroc, Pădureanca*).

Tendinţa lui Slavici este însă realizarea unei utopii sociale în care legile superioare fiind înţelese şi respectate de individ, armonizarea este oricând posibilă. Umanismul prozei lui Slavici acordă şi individului aceeaşi şansă. De aceea, Slavici agreează personalităţile puternice, admiră forţa pe care o degajă individul, construieşte personaje energice şi active şi se lasă fascinat de acestea, crede în puterea individului de a se construi pe sine (Persida) prin forţe interioare active. Aceeaşi fascinaţie în faţa puterii, a forţei degajate de individ, în formele ei chiar abisale, o vom întâlni şi la Breban, un at prozator ardelean, aparţinând perioadei postbelice.

La Rebreanu, relaţia dintre individ şi sistem este altul. Rebreanu se situează la cealaltă extremă şi nicio utopie nu mai este posibilă. Legea armoniei universale este înlocuită la el de o lege implacabilă a tragicului, căci sistemul deja este unul închis şi opresiv. El exercită presiune

[9]Popescu, Magdalena, *Slavici*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1977

asupra individului care vrea să-şi afirme valorile individuale. Sistemul acţionează ca o transcendenţă crudă, nemiloasă, pedepsind individul care încearcă să iasă dintre limitele sale.

Eroii tragici ai lui Rebreanu (Ion, Apostol Bologa) sunt sancţionaţi în momentul în care încearcă să se smulgă determinărilor sociale căutând valorile proprii ale eului lor interior. Liviu Petrescu observa de pildă că eroii lui Rebreanu balansează între legea datoriei şi legea iubirii, dar balanţa înclină de fiecare dată spre afirmarea legii iubirii. Opţiunea aceasta umanistă pe care o deagjă proza lui Rebreanu (prezentă şi în romanul *Adam şi Eva*) nu are însă o rezolvare pozitivă, ea stă sub semnul tragicului şi al inaccesibilului, sistemul devine o tancendenţă invizibilă ce sancţionează revolta individuală sau se identifică cu legea morală fără faţă. Interferenţele cu Slavici sunt vizibile sub acest aspect: *Moara cu noroc* şi *Ion* sancţionează de fapt afirmarea ce nu se face sub semnul legii morale. Doar în cazul lui Apostol Bologa avem erou tragic în adevăratul sens al cuvântului, pentru că evoluţia lui începe cu abdicarea de la valorile colective impuse de un sistem opresiv şi se îndreaptă spre dobândirea valorilor interioare, individuale prin asimilarea legii iubirii.

Pentru a verifica aceste concluzii ce se leagă de tipologia ardelenismului, să vedem cum funcţionează relaţia dintre individ şi sistem la un scriitor muntean, George Călinescu, adept tot al formulei realiste, contemporan cu Rebreanu. Prima constatare este absenţa tragicului într-un roman ca *Enigma Otiliei*. Perspectiva socială este prezentă la fel de puternic şi aici. Realitatea socială este analizată aici însă la modul clinic şi chiar cinic pe alocuri, cu accente caricaturale şi dramatismul fierbe de multe ori laolaltă cu grotescul. Personajele acţionează în conformitate cu legile sociale, sistemul este constrângător dar nu opresiv, individul pur şi simplu se supune şi le acceptă, sub semnul supravieţuirii cu orice preţ, fiind în stare să renunţe oricând, fără prea multe traume la legea iubirii pentru a o înlocui cu parvenirea socială.

Scriitorul ardelean creează universuri închise, organice, în care nimic nu este lăsat la voia întâmplării, totul este situat sub semnul unei transcendenţe sau legi superioare, un cosmos supus rigorii: în timp ce la Rebreanu satul este o realitate închisă, stând sub un ochi impersonal şi implacabil din care evadarea nu este posibilă, la Marin Preda, scriitor muntean, satul este o realitate dinamică, deschisă, iar soluţiile individuale pot ieşi învingătoare.

Faţă cu retrospecţia istorică la moldoveni, la ardeleni domină viziunea socială, în general văzută ca transcendenţă (la Călinescu, scriitor muntean, socialul este doar un mediu de viaţă).

Crearea utopiilor, fie din perspectivă sceptică, deconstructivă (Ioan-Budai Deleanu), fie din perspectivă idilică (Slavici), este la scriitorii ardeleni o formă de a propune o realitate alternativă, sau de a impune ficţional spaţii compensative în faţa unor realităţi sociale şi politice resimţite ca opresive.

Subiectivitatea din scriitura moldovenească este înlocuită la ardeleni de un puternic raţionalism şi obiectivitate maximă. Realitatea individului în relaţie cu sistemul, chiar dacă se conturează ca o luptă dintre David cu Goliat, se construieşte de pe poziţiile unui profund umanism, tipic pentru universul spiritual ardelenesc.

BIBLIOGRAPHY

Balotă, Nicolae, *De la Ion la Ioanide*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1974
Manolescu, Nicolae, *Arca lui Noe*, Editura Gramar, Bucureşti, 2007
Nagy Imola, *Interferenţe narative româno-maghiare în prima jumătate a secolului XX*, rezumatul tezei de doctorat, Universitatea Petru Maior, Târgu-Mureş, 2010

Petrescu, Liviu, *Studii transilvane. Epic şi etic în proza transilvăneană*, Editura Viitorul Românesc, Bucureşti, 1997
Popescu, Magdalena, *Slavici*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1977
Zaciu, Mircea, *Ca o imensă scenă, Transilvania*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1996

THE SYSTEM OF POLARITY WITHIN FUNCTIONAL FRAMEWORK

Mădălina Cerban
Assoc. Prof., PhD., University of Craiova

Abstract:In this paper we are concerned with the interpersonal metafunction which analyses the communicative exchange. We have to mention that we follow Halliday's systemic model, using the meta-language set up by him. We discuss the concepts of of Modality, Mood and Polarity, by taking into account their defining characteristics: Modality as the "speaker's judgment, or request of the judgment of the listener, on the status of what is being said", Mood as the grammaticalized expression of modality and Polarity as the opposite between positive and negative.
First of all, we must point out that speakers have basically two options to express their attitude towards what they are saying: modal auxiliaries and modal adjuncts. The domain of modality encompasses a wide range of semantic shades: obligatory, necessary, hypothetically, jussive etc., which have the purpose to add a supplementary sense to the most neutral semantic value of a sentence.
The paper is divided into two parts. In the first part, we point out that mood and modality are often discussed together, as they seem intimately connected. The second part analyses the most important means of expressing the concepts of polarity, namely positive and negative polarity items, their distribution and their licenses. The examples provided in this paper and their negation raises a number of questions that are in need for explanation.
We propose in this paper a brief overview of different possibilities for expressing polarity, discussing their values and degrees of commitment and responsibility.

Keywords: positive polarity items, negative polarity items, polarity, modality

I. General remarks

The notion of "polarity" has been in the focus of linguistic theories that were trying to deal with the vast amount of problems that this domain of study raises. Halliday claims that "polarity is the choice between positive and negative, as in is/ isn't, do/ don't " (Halliday, 1970: 338). When taking into consideration the way polarity works in English, it must be pointed out the fact that it is encoded in the finite verbal operator, which in its turn has two forms: a positive one and a negative one. Furthermore, the negative is based upon a morpheme (as a distinct morpheme n't or not) that is included in the structure of the verbal group not in the structure of the clause.

As we know, negative sentences are more restricted and less frequent than positive sentences; they tend to mark fewer grammatical distinctions and it is common to find restrictions on the scope of adverbs under negation, on the use of referential indefinites under negation, and on the use of negation in a range of complex constructions. If we proceed with a contrastive study between negation and affirmation, we could notice that affirmation is associated with truth and negation with falsity. Affirmative sentences are objective and relate directly to the world; negative sentences are subjective and relate merely to the affirmative sentences which they deny.

When analysing both types of sentences (affirmative and negative) we could point out that affirmative sentences are objective and relate directly to the world whereas negative sentences

are subjective and relate merely to the affirmative sentences which they deny. Taking into account the study of language as a system of communication, it results that the differences between negative and positive sentences are seen from a functional point of view, and, at the same time, we can notice that they perform different speech acts, in spite of the fact that they convey the same proposition". Regarding the distribution of both types of sentences, it is pointed out that negative sentences are characterized by more constraints than the positive ones. The same idea is supported by Allwood (1999) who notices that negative sentences, in order to become relevant, are bound to meet more and stronger requirements in comparison with the positive counterparts by negative indefinites. By their nature, positive sentences are neutrally informative, whereas their corresponding negatives are subject to responses, corrections of false assumptions. The examples below are illustrative for the way the interpretations work for both types of sentences:

e.g. *It's seven o'clock./ It isn't seven o'clock.*

As we can notice, the occurrence of the negator in the second example has the role to correct the information contained in the positive sentence, having more to be true than the positive one. On the contrary, if this constitutes an odd reply to the question *What is the time*? we remark that this is an improper answer as it does not provide the information asked for. The example below reveals the vagueness in interpreting its meaning.

e.g. *We haven't seen an accident.*

This sentence is not only vague but also very ambiguous. It could be paraphrased as:

e..g *What we have seen was not an accident.* (1)

During the whole journey we haven't seen a single accident. (2)

Another interpretation, beside the one made in discourse analysis, belongs to Halliday who classifies polarity (positive/ negative) as a binary system with an unmarked/ marked term. But he does not limit to this basic view of polarity as dichotomy and as a result of being inspired by the idea of the role of gradability in natural language, he also speculates that there are "intermediate degrees between yes and no : various kinds of indeterminacy that fall in between, like 'sometimes' or 'maybe'. (Halliday, 1994: 88) From this idea it can be drawn the conclusion that polarity relies on an option between positive and negative that is influenced by the presence of **not.**

II. Means of Realization of Polarity System

In this paper we are going to discuss the more important means of realization of polarity system, paying attention to the most frequently used ones.

1.1. Polarity items

Natural languages have two broad categories of polarity sensitive expressions: negative polarity items and positive polarity items. Szabolcsi (2004: 430) claims that "whatever property is desired by some negative polarity items will turn out to be detested by some positive polarity items".

Concerning the definition of polarity items, it must be pointed that there is actually no standard definition, being constructions whose use or interpretation is sensitive to polarity.

Polarity items are characterized by an inherent polarity and restrict their occurrence to certain types of sentence. We shall take as an example quantifier *any* and its compounds: *anyone, anything, anywhere*. There are two different uses of this quantifier: universal quantifier with the

meaning similar to *every* (i.e. *You can have everycake you like*) and the second use of *any* regards it as a partitive quantifier which is similar to *some* and can be unstressed. Words and expressions that can occur only in affirmative sentences are called "affirmative polarity items" (now usually called "positive polarity items", PPIs), and those that can occur only in negative sentences are called "negative polarity items" (NPIs).

Regarding the most well-known and widely observed class of polarity items, we must include in our study on polarity the minimizers—NPIs in which a stereotypically minimal unit is employed to render an emphatic negation. Minimizers typically take the form of an indefinite NP which either combines freely with different predicates (*a jot, a red cent, a soul, a stitch of clothing, a stick of furniture*), or else is incorporated in a VP idiom (*lift a finger, sleep a wink, bat an eyelid, breathe a word, miss a beat, crack a book*). Moreover, minimizersare abundant within languages and widespread across languages, and their emphatic force is exemplary of an important trend found in many polarity items.

In his study, Krifka (1992) argues that while many NPIs denote minimal units of some sort, PPIs typically involve maximal units: for example, high scalar degree adverbs—forms like *utterly, thoroughly* are PPIs (cf. Hinds: 1974; Klein: 1998). Krifka proposes that polarity items are interpreted with respect to a set of alternatives, and that their sensitivity reflects a need to occur in contexts where they will be informative with respect to these alternatives.

1.1.1 Negative polarity items

Regarding their occurrence and distribution, negative polarity items (NPIs) are to be found in many languages and they typically occur in a specific class of contexts within the scope of negation.

A syntactic theory on negative polarity items pertains to Klima (1964) who asserted that NPIs must be "in concord with" or as it is claimed in recent studies "c-commanded by a *trigger"* (an overt negation or an affective element such as : the verb 'surprised'). According to a standard observation, NPIs must occur under the syntactic scope of their licensors that are downward entailing operators: e.g. expressions like *yet, at all* are licensed by downward - entailing operators: *anything,nobody, rarely* (Ladusaw, 1979).

e.g. *John didn't say anything.*
We were surprised that John said anything.

Another view on NPIs came on the part of Baker (1970) who eliminated "affective elements" (here the verb "surprise") and reduced the set of triggers to negation and he also claimed that NPIs may be licensed derivately by semantic entailment. The second example can be paraphrased as *We expected that John wouldn't say anything.*

Another situation regards the presence of negative polarity items in sentences that are not syntactically negative:

e.g. *I doubt his son is* ***all that intelligent***
Scarcely ***anybody*** *can pass the chemistry test.*
He disliked doing ***any****more than necessary.*

By approaching the usage of these words Klima (1964) states that *doubt, scarcely,* and *dislike* incorporate a phonologically empty "negative affix" which carries the feature *neg* and characterizes these sentences as being negative "in a deeper syntactic sense". The negative polarity items are allowed, since they occur in the presence of *neg*, and *Indef*-incorporation is

available to create them. On the other hand, Klima notices also that the words *any* and *ever* can also be licensed by some environments that cannot be claimed to be negative questions, restrictors of quantifiers and antecedents of conditionals:

e.g. *Have you ever been to Paris?*
If you have any problems, please let us know.
Everyone who has any interest in literature should get this book.

1.1.2 Negative Polarity Items and their Licensing

In what the origin the term "negative polarity items" (NPIs) is concerned, we must point out that is to be found in the works of Baker (1970). He considers that most words and idioms may occur in both affirmative and negative sentences, there are a handful which might be termed 'polarity-sensitive', in that they may occur only in affirmative, or only in negative sentences. Words and expressions that can occur only in affirmative sentences are called "affirmative polarity items" (now usually called "positive polarity items", PPIs), and those that can occur only in negative sentences are called "negative polarity items" (NPIs). Both types of items are 'polarity-sensitive', in that they may occur only in affirmative, or only in negative sentences.

In the class of negative polarity items we may include the following list: the determiner *any*, the adverbs *ever, anymore, yet, in years, much, too, until*. Moreover, NPs such as " a thin dime", "a red cent", verbs and verb phrase idioms: " budge an inch", " lift a finger", "have a hope in hell", " cut (any) ice", "hold a candle to", and so forth.

e.g. *Michael didn't speak* ***any*** *Italian.*
They didn't ***lift a finger*** *to help the injured woman.*
There hasn't been an accident ***in years****.*
I haven't ***ever*** *cheated on him.*
She doesn't ***much*** *like them.*

As it can be noticed, these expressions are allowed only in negative environments, (negative sentences) and are denied acceptability in positive counterparts:

e.g. *Michael spoke any Italian.*
They lifted a finger to help the injured woman.
There has been an accident in years.
I have ever cheated on him.
She much likes them.
John didn't invite any students.
Any students weren't invited by John.

In addition to overt negation, we should add that NPIs are also licensed in English by a number of expressions which are listed below:

(i) indefinite pronouns

e.g. *Few people have any interest in this.*
Some people have any interest in this.
John is too tired to give a damn.
John is tired enough to give a damn.
Only John has a hope in hell of passing.
Even John has a hope in hell of passing.

(ii) adversative predicates

e.g. *She was surprised that there was any food left.*
She was sure that there was any food left.
(iii) antecedent of Conditional:
If you steal any food they will arrest you.
If you steal food, they will ever arrest you.
(iv) comparatives
e.g. *He was taller than we ever thought he will be.*
He was so tall that we ever thought he would bump his head.
(v) relative clauses headed by a universal quantifier
e.g. *Everyone who knows a damn thing about English knows that it's an SVO language.*
Someone who knows a damn thing about English knows that it's an SVO language.
(vi) questions:
e.g. *Have you ever met George?*
You have ever met George.
Who gives a damn about Bill?
Bob gives a damn about Bill.

What we should notice in the examples above is the ungrammaticality regarding the distribution of NPIs that should be captured by grammatical rules. Regarding the NPI acceptability, we should point out that it varies considerably as a function of the inherent strength of the NPI. That is, weak NPIs such as *any* are acceptable in a much wider range of environments than strict NPIs such as *until*.

Klima (1964) proposed an additional rule deriving NPIs from positive counterparts: *any* for example was derived from *some*; *yet* from *already*; *anymore* from still.[1]

We should add that this rule applies to expressions preceded and commanded by an overt negation or by an affective element: we have to take into consideration that all the examples bear lexical feature specification [+ affective]. However, this analysis confronted a number of difficulties that we will consider here: not all NPIs have positive counterparts and some contexts allow both NPIs and their positive counterparts, although with different meaning.

Trying to deal with these problems in his account of polarity licensing, Baker (1970) observed that positive polarity expressions which are usually denied acceptability in negative contexts, may occur in sentences like those that are given below:

e.g. *Someone isn't still holed up in this cave.* (1.a)
You can't convince me that someone isn't still holed up in this cave. (1.b)

Furthermore, Baker proposed that positive polarity expression is licensed by the entailment from 1.b to the example 2 below:

e.g. *I firmly believe that someone is still holed up in this cave*. (2)

From the examples provided above we can draw the conclusion that licensing expressions for NPIs license NPIs by virtue of negative entailments. For instance, *too* is a licensing expression because of entailment we can notice in the examples 3 and 4:

e.g. *John is too tired to give a damn.* (3)

[1] Klima, E. S. 1964. *Negation in English*. In Jerry A. Fodor and Jerrold J. Katz, *The Structure of Language*. New York: Prentice Hall

John doesn't give a damn. (4)

We shall conclude that negative polarity expressions are appropriate in structures within the scope of negation, whereas affirmative-polarity items are appropriate elsewhere, being identical with Klima 's and Jackendoff's rules. As a result, the scope of negation is to be defined over surface structure.

From here, it results that NPI licensing is a two-stage process reflected like this: either the sentence containing the NPI must contain an overt negation commanding the NPI, or else the NPI must be licensed by entailment. Furthermore, NPIs also occur in other types of contexts that include first argument position of universal quantifiers, interrogatives, the scope of items such as at most DPs or semi-negative expressions like *hardly*:

e.g. *Every student who comes to school by car is tasteless.* (5)
John hardly speaks any French. (6)
At most hundred people came to the demonstration. (7)

Regarding the licensing of NPIs, Fauconnier (1979) and Ladusaw (1980) claimed that they are licensed in contexts that are scale-reversing or downward entailing and that in their turn allow inferences from more general to more specific properties. NPIs have to occur in the immediate scope of their licenser . The following sentence illustrates that only the narrow-scope reading of *every party* is possible, not the wide-scope reading (i.e. there are no earrings that Mary wore to every the party.) not the wide-scope reading (i.e. it was not to every party that Mary wore earrings.)

e.g. *Mary didn't wear any earrings to every party*.

1.2. Negative indefinites

We must point out that a class of expressions closely related to NPIs is negative indefinites. In English, a sentence containing an NPI indefinite and the licensing negation is more or less equivalent to one with a negative indefinite:

e.g. *I didn't see anyone. / I saw no-one*.

In order to recognize the negativity of a sentence, Jackendoff (1992) provides the following explanations. Thus, a sentence is an instance of sentence negation if exists a paraphrase (disregarding presuppositions): *It is not sothat [X-Y]*. The negative operator is extracted from the sentence and then put in front of it where it denies the whole proposition.If we make a comparison between this paraphrasing approach and some empirical tests for negative sentences that are widely recognized among linguists (Quirk et al. 1985), here considering the reverse polarity of the question tag (*is it/isn't it?*), we come to the conclusion that the presence of an explicitly negative element in the sentence is not a necessary condition of negativity, as it is illustrated below:

e.g. *He was hardly audible, was he?*
**He was hardly audible, wasn't he?*

Another author, Klima (1964) considers the following for testing negative-sentence: either-conjoining, the negative-appositive tag *not even* and the *neith*er-tag. On the other hand, the example bellow illustrates that the presence of a negator does not guarantee for the negativization of that specific sentence:

e.g. *With no job I could be quite happy.*

1.3. Positive polarity items

Positive polarity items are expressions that are outside the scope of negation and thus barred from negative sentences. The most common case when PPIs are encountered is a result of the fact that are anti-licensed by sentential negation: i.e. they cannot be interpreted in the scope of sentential negation.

For example, in sentence 1.a below, the existential indefinite introduced by the positive polarity item *some* can only be interpreted with wide scope relative to negation. We can interpret this by pointing out that among these books there were some they did not find, but not that they found none of them. Example 1.b is unacceptable, as word order prevents the positive polarity item *sometimes* from taking semantic scope over the preceding negation.

e.g. *They didn't find some of these books.* (1.a)
* *They didn't sometimes complain*. (1.b)

Another situation regards that positive polarity items can also be anti-licensed by other negative expressions, such as quantifiers introduced by *no*. Sentence 2.a below means that some of these types were found by no one, but not that no-one found any of them. Example 2.b is unacceptable, as the position of the adverb prevents it from taking semantic scope over the subject.

e.g. *No one found some of these typos.* (2.a)
**No one sometimes complained*. (2.b)

Ladusaw (1979) states that positive polarity items can often be interpreted in the scope of a potential anti-licenser as long as they are not interpreted in its *immediate* scope. Baker (1970) was the first who identified PPIs as a class. The list provided by the literature includes expressions like: *some*, *already*, *would rather* and speaker-oriented adverbs:

e.g. *John bought some books.*
Susan would rather stay at home and watch TV.
Unfortunately, John died.
He is far taller than his uncle.

As we can observe, *some books* exhibits the scope outside negation that *any* lacks. A context where two books were bought by Bill and ten books were not, would verify *John didn't buy some books* but falsify *John didn't buy any books*. PPIs like *some* are thus the opposite of NPIs in terms of referential properties: they tend to be specific, and take wide scope.

Baker observed that a negative clause with a positive polarity item that is unacceptable in isolation can be acceptable if it is a part of a larger negative sentence. What is more, this phenomenon is called by Baker "polarity reversal" whereas Szabolcsi calls it "rescuing".

e.g. **He wouldn't rather be in Montpellier.* (1.a)
There isn't anybody in this camp who wouldn't rather be in Montpellier. (1.b)
They couldn't do pretty well on that exam. (2.a)
George has never come across anyone who couldn't do pretty well on that exam.(2.b)

We may assume that all the operators in 3.a below, namely the negation, the quantificational adverb *always*, and the indefinite, can be interpreted with surface scope. Thus,

the sentence can be read as denying that they always found books. And in 3.b, the indefinite can be interpreted within the embedded clause, that is, the embedded clause can be understood as expressing the proposition that they found books.

e.g. *They didn't always find some books.* (3.a)
I didn't say they found some books. (3.b)

Conclusions

The present paperapproaches the concept of polarity by presenting some important theories regarding the way negation works in English and the means it is achieved. We have also dealt with the conditions that determine the occurrence of negative and positive polarity items. As a result, we provide an account of the conditions under which NPIs may be triggered by negation: these will be sufficient but not necessary conditions on NPI acceptability.

BIBLIOGRAPHY

Allwood, J. S. 1999. *Cognitive Semantics: meaning and cognition.* Amsterdam: Philadelphia
Austin, J.L. 1962. *How To Do Things With Words.* London: Oxford University Press
Baker, C. Lee: 1970. *Double Negatives*, Linguistic Inquiry, Vol. 1, No. 2 (April 1970), pp. 169-186, the M.I.T. Press
Brown, P., Levinson S.C. 1987. *Politeness. Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press
Coates, J. 1983. *The Semantics of Modal Auxiliaries*. London: Routledge
Fauconnier, G. 1979. *Theoretical Implications of Some Global Phenomena in Syntax*. California: University of California
Givón, T. 1975. *Serial Verbs and Syntatic Change: Niger-Congo.* Amsterdam: John Benjamins
Halliday, M.A.K. 1970. *Functional Diversity in Language as seen froma Consideration of Modality and Mood in English.* Foundations of Language: International Journal of Language and Philosophy
Halliday, M.A.K. 1985. *Introduction to Functional Grammar*, London: Edward Arnold
Halliday, M. A. K. 1994. *Linguistics as Metaphor*. Amsterdam: Benjamins
Horn, L.R., Katõ, Y. 2000. *Negation and Polarity: Syntatic and Semantic Perspectives*. Oxford: Oxford University Press
Hoye, L. 1997. *Adverbs and Modality in English*. New York: Longman Inc
Israel, M. 1996, *Polarity Sensitivity as Lexical Semantics. Linguistics and Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press
Jackendoff, R. 1992. *Languages of the Mind. Essays on Mental Representation*. MIP Press
Klima, E. S. 1964. *Negation in English. In Jerry* A. Fodor and Jerrold J. Katz (eds), *The Structure of Language*, New York: Prentice Hall
Krifka, M. 1992. *Some remarks on polarity items.* In Zaefferer, ed., Semantic Universals and Universal Semantics. Berlin, Foris
Ladusaw, W. 1979. *Polarity sensitivity as inherent scope relations.* Austin: University of Texas
Linebarger, M. 1987. *Negative polarity and grammatical representation*, Linguistics and Philosophy 10: 325-387
Palmer, F. R. 2001. *Mood and Modality*. 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press
Progovac, L. 1994. *Negative and Positive Polarity: A Binding Approach*. Cambridge University Press

Szabolcsi, A. 2004. Negative polarity – positive polarity. Natural Language and Linguistic Theory, Volume 22, Issue 2, pp 409–452, Springer

ABOUT EMOTION IN COMMUNICATION

Doina Mihaela Popa
Assoc. Prof., PhD., „Gheorghe Asachi"Technical University of Iași

Abstract:The analog language, that dominates artistic communication, was theorized by Palo Alto researchers in mid XX century. According to their studies, the concepts of digital language and analog language are largely corresponding to dichotomies such as: rational vs irrational, verbal vs nonverbal or conscious vs unconscious and are based on the theory of bilateral cerebral specialization. The right hemisphere fulfills functions defining artistic communication and specializes in the holistic perception of relationships, creativity and emotions; this hemisphere reconstitutes the structures (Gestalt) and represents our metonimic, metaphoric, musical, associative and synthetic understanding, also known as the analog communication hemisphere. For Carl Gustav Jung the analog or fantasy thinking is a relic of primitive thinking just as the myth is a relic of humanity's soul; the oniric thinking, the dream is the myth of the individual. Later, the French psychoanalyst Jacques Lacan will extend the Jungian theory, figuring the three essential registers of the triple node loop, where opening any one of them implies opening all. The imaginary register is, according to Lacan, the register of the feeling and its essence is simultaneously an intrasubjective and intersubjective projection.

Keywords: analog language, psychoanalysis, imaginary, artistic communication, conscious vs unconscious.

I. Limbajul analogic, dominant în comunicarea afectivă sau artistică, a fost teoretizat de cercetătorii Școlii de la Palo Alto, la mijlocul secolului XX. Conform studiilor lor, noţiunile de *limbaj digital, limbaj analogic* corespund, în linii generale, dihotomiilor: *rațional* vs *irațional*, *verbal* vs *nonverbal* sau *conștient* vs *inconștient* şi se sprijină pe teoria specializării cerebrale bilaterale.

Această teorie, mai veche decât am crede, datează încă din 1844, când anatomistul englez Artur Wigan publica*The Duality of the Mind,* carte în care, cu mijloacele şi dotările tehnico-medicale modeste ale epocii, demonstrează bilateralizarea funcţionării mentale şi specializarea diferită a celor două emisfere cerebrale. Teoria mai nouă lui Paul Watzlawick (*Nos deux cerveauxinLe langage du changement*,Paris, Seuil, 1980) reia ideile lui Wigan și emite ipoteza emisferei stângi ca *emisferă dominantă*, sediu al reprezentărilor logice, semantice şi fonetice, responsabilă cu procesarea analitică a informaţiilor, sediu al limbajului, gândirii, lecturii, scrierii, calculului, într-un cuvânt, al *comunicării de tip digital,* complementar celui situat pe emisfera cerebrală dreaptă, unde este localizat limbajul analogic :

> *În termeni psihanalitici, funcţiile emisferei stângi corespund mai mult sau mai puţin la ceea ce poartă numele de procese secundare. Ea este, de asemenea, la originea predominanţei mâinii drepte, contralaterale, ceea ce face ca mâna stângă să deţină doar rol de asistenţă. Această specializare face ca, de aici, să plece riscul de a nu vedea decât copacii, în detrimentul pădurii. Leziunile emisferei stângi antrenează*

handicapuri la nivelul dicţiei, scrisului, calculului, judecăţii şi raţionamentului. Complicaţii surprinzătoare apar adesea; astfel, în urma unei emisferotomii stângi totale, un pacient poate să cânte cuvintele unui cântec, dar se dovedeşte incapabil să utilizezetermenii separat, în afara contextului cântecului. (Watzlawick, 1980, p.30)

Funcţiile complementare, cele care definesc comunicarea de tip artistic, emoțional, sunt îndeplinite de emisfera dreaptă, specializată în ceea ce Watzlawick numeşte "perceperea holistică a relaţiilor"; ea reconstituie astfel structurile (*Gestalt*) şi reprezintă sediul înţelegerii metonimice, metaforice, muzicale, asociative, intuitive şi sintetice, fiind emisfera *comunicării analogice* :

Limbajul emisferei drepte este arhaic şi puţin dezvoltat, ceea ce face ca aceasta emisferă să fie ades calificată ca "silenţioasă". Ea nu dispune de prepoziţii şi, de fapt, de nici unul dintre elementele gramaticale, sintactice şi semantice ale emisferei stângi. Emisfera dreaptă are tendinţa de a se sprijini pe asociaţii de sunete şi pe confuziile între sensul literal şi cel metaforic; este înclinată să utilizeze condensările, cuvintele confuze, ambiguităţile, calambururile şi alte jocuri de cuvinte, adică toate acele forme lingvistice asociate curent în psihopatologia schizofreniei. Este fără îndoială că această emisferă dreaptă este ceacare furnizează răspunsul global la testul Rorschach. (Idem, p.34)

Paul Watzlawick oferă, astfel, indirect, o explicaţie plauzibilă memorabilului pasaj proustian al *madeleinei*, și, implicit, a comunicării artistice, emoționale:

Percepţiile olfactive joacă un rol foarte mare în reconstrucţia şi reînvierea mentală a scenelor trecutului în totalitatea lor.Această caracteristică a emisferei drepte răspunde principiului ***pars pro toto*** *care corespunde identificării unei totalităţi pornind de la unul dintre elementele sale.* (Ibidem, p. 35)

Cu mult înaintea acestor teorii, Aristotel însuși remarca nu doar complementaritatea suflet/rațiune, ci și prevalența celui dintâi în „aprofundarea adevărului”, chiar din primele rânduri ale tratatului său, *De Anima* :

Dacă prețuim știința printre îndeletnicirile frumoase și respectate, pe una mai mult decât alta, fie pentru exactitudinea ei, fie că este printre preocupările mai alese și mai admirate, atunci din ambele considerații, pe drept cuvânt se cadesă situăm cercetarea despre suflet printre cele mai de seamă. Cunoașterea lui pare de altfel să contribuie în mare măsură la aprofundarea adevărului în întregul său... (Aristotel, 1996, p.5)

Celor două emisfere le corespund, aşadar, două limbaje distincte, două polarităţi simetrice în procesele de *emitere şi de recepţie a mesajelor*: limbajul digital şi limbajul analogic, sau rațiunea și intuiția. Primul este utilizat în construcţia şi scrierea frazelor, în elaborarea analitică a definiţiilor, în detalierea logică, explicativă şi interpretativă, de exemplu, chiar acum, când redactăm aceste rânduri. Celălalt, este limbajul viselor noastre, al emoției, intuiţiei (care operează tocmai prin *analogie*), al receptării/creației artistice şi al metaforei. Îl putem numi şi limbaj *figurat, simbolic,* în dihotomie cu primul, numit şi *propriu, concret* sau *exact*.

II. Actuala teorie paloaltistă a polarităţii gândirii nu este o achiziţie recentă: traversând istoria, arta, religia şi filosofia, opoziţia dintre raţiune şi simţire, gândire şi sentiment, minte şi suflet vine de foarte departe. De la Platon şi mitul peşterii sale (*lumină* vs *umbră*), până la topica freudiana a unui *conştient* opus ireconciliabil *inconştientului,* fiinţa umană a fost constant sfâşiată între *paradis* şi *infern,* între *cumineţenie* şi *păcat.* Existenţa simultană a celor două limbaje dovedeşte faptul că ele sunt necesare pentru a pune în evidenţă două imagini ale lumii foarte diferite, imagini nu numai reflectate, recepţionate, cât şi create, expediate. Această bipolaritate este invocată şi de Jung prin opoziţia *animus/anima*, procentul de *masculinitate/feminitate* pe care acesta îl detectează în limbajul diurn sau oniric al pacienţilor analizaţi fiind întotdeauna suprapus altor dihotomii fundamentale: pământ/apă, viaţă / moarte, sus / jos; în *Simboluri ale transformării,* psihologul pune faţă în faţă *gândirea ştiinţifică* şi *gândirea simbolică*, căutând în acest impact explicaţia psihologică a apariţiei fenomenului religios:

> *Ar trebui creată o nouă fundamentare a realităţii simbolice, şi anume o fundamentare care să nu se adreseze nmai sentimentului, ci şi intelectului. Dar aceasta se poate petrece numai dacă ne gândim, retrospectiv, ce s-a întâmplat pentru ca omenirea să simtă nevoia neverosimilităţii mesajelor religioase şi ce trebuie să însemne faptul că existenţei lumii perceptibile senzorial şi tagibile i-a fost suprardonată ospirituală atât de diferit constituită.* (Jung, 1999, p. 70)

Convertirea universală a conştiinţei înspre partea *masculină, cerebrală*– scrie Jung în *Psihologie şi alchimie*- este compensată prin aspectul *feminin, intuitiv și irațional*al inconştientului:

> *În anumite religii pre-creştine apare o diferenţiere a masculinului sub forma specificării tată/fiu, transformare care va dobândi apoi, în creştinism, o semnificaţie majoră. Dacă inconştientul ar fi fost doar complementar, atunci ar fi însoţit această transformare a conştiinţei prin scoaterea în evidenţă a mamei şi a fiicei, pentru care există materialul necesar în cadrul mitului Demeter/Persefona. El (...) s-a dovedit însă nu complementar, ci compensator.* (Jung, 1998, p. 54)

Jung focalizează dihotomia : *comunicare digitală/ comunicare analogică,* prin grila altei opoziţii: *prezent/trecut*; pătrunzând în *tunelul* subteran dintre *individual* şi *ancestral,* el recunoaşte, laolaltă cu Freud, că unul din nenumăratele nume ale acestei căi de acces este *Complexul lui Oedip*. Fantoma incestului care bântuie, afirmă părintele psihanalizei (Freud, 2000, pp.221-291), copilăria oricăruia dintre noi, după ce a bântuit cândva însăşi copilăria omenirii, trece într-una, încolo şi încoace, prin acest tunel întunecat şi inavuabil, între conştient şi inconştient, între noi şi preistorie, între *cunoaşterea obiectivă* şi *cunoaşterea subiectivă*. Şocul produs de revelaţia faptului că un conflict individual actual este rădăcina subiectului unei copleşitoare tragedii **a**ntice se poate compara, în viziunea autorului, cu impresia stranie resimţită atunci când descoperi o relicvă preistorică într-un muzeu adapostit de aglomeraţia zgomotoasă vreunei metropole moderne. Tentaţia gândirii logice, raţionale, *digitale* este de a o respinge, de a o reprima pe cea simbolică, *analogică*; însă – afirmă Jung - în lupta dintre conştient şi inconştient învinge aproape întotdeauna cel din urmă:

> *Dar dacă reuşim să facem deosebirea între* ***cunoaşterea obiectivă*** *şi* ***aprecierile sentimentale****, atunci prăpastia care desparte epoca noastră de antichitate este traversată şi constatăm cu uimire că Oedip e totuşi viu.(...) Astfel se deschide o cale fără precedent spre înţelegerea spiritului antic, calea unei* ***compasiuni interioare*** *pe de o parte şi a* ***înţelegerii intelectuale****, pe de altă parte. În mod indirect, prin temeliile îngropate ale propriului nostru suflet, noi punem stăpânire pe sensul viu al culturii antice, dobândind chiar prin acesta acel punct stabil în afara sferei noastre proprii, punct din care să devină posibilă înţelegerea obiectivă a cursului ei* (s.n.). (Jung, 1999, p.16)

Autor al conceptului de *inconştient colectiv,* Carl Gustav Jung îl teoretizează in detaliu în două dintre lucrările sale: *Despre arhetipurile inconştientului colectiv (1934), Conceptul de inconştient colectiv (1936),* diferenţiindu-l, din start, de *inconştientul individual* freudian, structură distinctă a aparatului psihic tripartit. Limitat, inițial, *la desemnarea conţinuturilor refulate sau uitate... conceptul de inconştient este extins de către* Jung și polarizat în*inconștientul personal***,** și cel *colectiv,* sprijinit pe un strat mai adânc, care nu mai provine din experienţa personală, ci este înnăscut, transpersonal, universal, adică în opoziţie cu psihismul individual (...) şi formează baza psihică de natură suprapersonală, prezentă în fiecare individ.

C.G. Jung își defineşte noul concept prin conţinutul acestuia: spre deosebire de inconştientul personal, sediu al dorinţelor şi pulsiunilor refulate, dominat de *complexele afective*, pe care le deosebestede *imago*, recunoscând, însă înrudirea lor conceptuală: "*amandouă au legatura cu același domeniu: relațiile copilului cu mediul său familial și social. Dar, în timp ce complexul desemnează efectul ansamblului situației interpersonale asupra subiectului, imago-ul desemnează o urmă imaginară a unuia sau altuia dintre participanții la aceasta situație"* şi este reprezentat de "*ansamblul conţinuturilor nonprezente în câmpul actual al conştiinţei"* , conţinutul *inconştientului colectiv*este format cu precădere din *arhetipuri*, descrise de Jung ca *"tipuri arhaice sau originare", "imagini universale existente din vremurile străvechi",* traduse prin mituri, basme, legende:

> *...alături de conștiință, care are o natură pe deplin personală și pe care o considerăm – chiar atunci când îi anexăm ca pe un apendice inconștientul personal – ca fiind singurul sistem psihic, există un al doilea sistem psihic, a cărui natură este colectivă, nonpersonală. Inconștientul colectiv nu se formează pe parcursul vieții individului, ci este moștenit.* (Jung, 2003, p.54)

În capitolul intitulat chiar "Despre cele două feluri de gândire", Jung admite diferenţa netă dintre *gândirea orientată, realistă,* exprimată prin *cuvinte* şi îndreptată spre exterior, spre lumea din afară, și *gândirea fantezistă*, cea a viselor sau a reveriilor:

> *Avem deci două feluri de gândire: gândirea orientată şi visarea (reveria) sau fantazarea. Cea dintâi trudeşte pentru comunicare cu elemente lingvistice, cere efort şi este obositoare; cea de-a doua însă operează facil, spontan am zice, cu conţinuturi deja prezente, condusă de motive inconştiente. Cea dintâi procură noi cuceriri, adaptare, imită realitatea şi încearcă* să *şi acţioneze asupra ei. Cea din urmă, din contră, întoarce spatele realităţii*. (Jung, 1998, pp.27-28)

Pentru Jung, gândirea *fantezistă* este o relicvă, un rest al gândirii primitive, aşa cum mituleste o rămăşiţă din viaţa sufletească a umanităţii; gândirea onirică, visul este "*mitul individului*", în acest sens Jung scrie, citându-l direct pe Nietzsche:

> *Din aceste procese putem deduce cât de târziu s-a dezvoltat gândirea logică mai ascuţită, întelegerea riguroasă a cauzei şi efectului, în condiţiile în care funcţiunile raţiunii şi inteligenţei noastre mai recurg încă regresiv şi involuntar la acele forme dejudecată primitive şi noi trăim aproape jumătatedin viaţa noastră în această stare.* (Jung, 1998, p.32)

Alfred Binet, în *L'Âme et le corps,* analizează ipoteza unei „inconștiențe a conștientului" și limitele acestei dizolvări :

> *Dacă ne lăsăm călăuziți de conceptul de separabilitate, observăm acum că am epuizat întreaga serie de probleme posibile, deoarece am examinat toate separările posibile între conștiință și obiectul său; dacă însă ne servim de un alt concept, acela de inconștiență, putem merge mai departe și ne putem pune o problemă nouă:* ***poate conștiința să devină inconștientă****? (s.n.). (Binet, 1996 p. 96)*

Ulterior, psihanalistul francez Jacques Lacan reia teoria junghiană, figurând cele trei registre esenţiale ale câmpului psihanalitic - *real, simbolic, imaginar* -, prin metafora vizuală a celor triple bucle de noduri: desfacerea oricaruia dintre ele atrăgand desfacerea celorlalte două. Registrul imaginarului este, după cum afirmă Lacan, registrul sentimentului, iar esenţa acestuia, una ambivalentă: ea este, simultan, o proiecţie *intrasubiectivă* (descriind raportul narcisic al subiectului cu propriul său eul) și *intersubiectivă* (descriind o relaţie dublă, sprijinită pe imaginea unui semen şi pe relaţia de atracţie sau adversivitate faţă de acesta). Aceasta concepție a lui Lacan asupra imaginarului va influența orientarile cercetarilor ulterioare, ducand, in 1964, la aparitia noțiunii de "*imaginar grupal"* sau *colectiv,* introdusă de Didier Anzieu, conform căreia "*în orice situație de grup, o reprezentare subînțeleasă este comună mai multor participanți: nu există grup fără imaginar"* (Doron, R., Parot, F. 1999, p. 385).Structural, "*imaginarul grupal*" pare să reunească atât trăsăturile "*inconștientului colectiv*" junghian, populat de *arhetipuri*, cât și cele ale *reprezentărilor sociale,* teoretizate de S. Moscovici, fiind o componentă a mentalității de grup și sprijinindu-se pe câteva direcții comune de cercetare a conceptului de *grup*: *a)* ca obiect al unor reprezentări imaginare (fantasme, imagini etc.); *b)* ca arhitectură comună de imagini interne, angoase şi emoţii colective; *c)* ca loc de emergenţă şi de manifestare a imaginilor inconştiente raportate la originea grupului, la scopurile sale, la relaţiile dintre membrii săi.

Concluzii Analizând argumentele invocate de autori atât de diferiţi - filosofi, psihologi, lingvişti - putem spune că *bilateralizarea emisferică*, având drept consecinţă dezvoltarea celor două tipuri de limbaj: *digital* vs *analogic*, este rezultatul acţiunii constante a celui mai dramatic şi mai constructiv antagonism care a marcat vreodată fiinţa umană: opoziţia dintre *cultură şi natură.* În prezentarea generală pe care o face în *La nouvelle communication,*Yves Winkin subliniază contribuţiile incontestabile aduse de către membrii *Colegiului,* reuniţi cu entuziasm într-un "*spaţiu"* intelectual comun. Pentru toţi aceşti autori - Bateson, Weakland, Watzlawick, Jackson, Beavin, Birdwhistell, Scheflen, Hall, Mead, Goffman, Haley, Satir sau Ruesch - comunicarea reprezintă un proces social permanent, implicând totalitatea comportamentelor umane: *vorbire,*

privire, gest, mimică, spaţiu interindividual etc; dihotomia *verbal vs non verbal* este denunţată ca perimată: *comunicarea este un tot unitar*. Verbale sau nu, componentele mesajului încetează să deţină un *sens* intrinsec: semnificaţia capătă o formă definită numai în *contextul* ansamblului modurilor de comunicare, la rândul lui raporat la contextul extins al interacţiunii.

Imaginea metaforică a *partiturii invizibile* – emblematică pentru *Colegiul* însuşi, prin unitatea în diversitate pe care o relevă - trimite, până la urmă, la postulatul lor fundamental, cel al unei *gramatici comportamentale* intuitive, comune, universal utilizabile în schimburile interindividuale. Revenind la Aristotel și la primul tratat de psihologie al lumii, chiar dihotomia *anima* vs *entelehia* pare să se estompeze, deoarece „sufletul este cauză și principiu al corpului viu*" :*

> *Căci și ca punct de pornire al imboldului mișcării și ca scop al acestei mișcări și ca substanță formală a corpurilor însuflețite, sufletul este cauza. Că el e cauza de existență ca substanță formală, e evident. (...) Apoi el este rațiunea de a fi sau entelehia a tot ce există ca potență. Așadar, devine limpede că sufletul este cauză și totodată scop final." (Aristotel, 1996, p. 37)*

BIBLIOGRAPHY

Aristotel, *Despre suflet*, Oradea, Editura Aion, 1996.
Binet, A., *Sufletul și corpul,* Bucureşti, Ed. IRI, 1996.
Doron, R., Parot, F., *Dicționar de psihologie,* Bucureşti, Ed. Humanitas, 1999.
Freud, S., *Totem şi tabu*în *Opere,*vol. 4, Buc., Ed. Trei, 2000.
Jung, C.G., *Arhetipurile și inconștientul colectiv*, Bucureşti, Ed. Trei, 2003.
Jung, C. G., *Psihologie şi alchimie,*Bucureşti, Ed. Teora, 1998.
Jung, C. G., *Simboluri ale transformării,*Buc., Ed. Universitas, 1999.
Rorschach, H., *Manual de psihodiagnostic***,** Bucureşti, Ed. Trei, 2000.
Thomä, H., Kächele, H., *Tratat de psihanaliză contemporană***,** Bucureşti, Ed.Trei, 1999.
Watzlawick,P., *Le langage du changement***,** Paris, Ed. du Seuil, 1980.
Watzlawick, Paul *et al.*, *Une logique de la communication***,** Paris, Ed. du Seuil, 1979.

MODELS OF COMMUNICATION IN A MILITARY ENVIRONMENT

Maria Magdalena Popescu
Assoc. Prof. PhD, Carol I National Defense University

Abstract: The world of an organizational culture speaks the language habits of those who assume it, in a self-labelling process, but when two cultures are overlaid in the same organization, new models of communication emerge, in an endeavor of common task solving and shared group interests. The present paper showcases models of communication in a military institution where a number of civilians work along to solve tasks or build understanding within working hours. The way they communicate, from verbal to non-verbal impacts the way people react and it is all due to the different cultures individuals come from.

Keywords: communication, organizational culture, model, military

1. Introduction

The main purpose of activity in an educational military environment is that of sharing knowledge, building skills, training and building interoperability. To this end, communication is the most important factor that both unites the two and makes them act efficiently to form competences and develop understanding necessary for effective mission accomplishment or theatre of operation deployment. A difference yet is that communication used for educational purposes is not the same with the communication used for commanding troops mainly because the goals are different, the parties involved are dissimilar and the time management varies from one task to the other, not to mention the information exchange. To communicate in order to educate involves not only verbal but also non-verbal, emotional and personal aspects, while ordering troops to train or accomplish tasks is a matter of go-not go expression, in a concise and non-emotional manner. In performing these two goal oriented tasks, two cultures come together, military and civilian. In this combination, communication and the culture it manifests itself through impact the relationships among individuals, as bearers of cognitive and practical experience. Communication build culture and culture is reflected in communication, all due to language selection. As Seen by Lotman (1977), effective communication especially when more cultures interact relies on a common code of reference, an idea highlighted as well by Strauss (2005) who mentions some rules that are to be respected when more cultures meet and different languages are spoken. Moreover, Eco (1996) connects referential culture to the way language is used as being both a system of communication and of signification, same language giving rise to different interpretations when decoded in two different cultures, since communication is seen as a channel of both language and metalanguage that complements the meaning. The main point is that communication contributes to building cultures by differentiating manners of expression and labeling individuals, in a richer or simpler way- appealing to verbal cues or appealing to both verbal and nonverbal elements to render a more complex information. In return, cultures lay prints on the way people communicate with each other in society or in an organization and differences that are not cared for may give rise to serious misunderstandings, malfunctioning in

activities management or even alter social or working relationships. Drawing awareness on the way people communicate within an organization, what patterns they use to accomplish tasks is even more important especially when two cultures meet within the same organization and coexist in order to cover common macro-goals.

2. The Military and The Civilian – one organization, two cultures, two languages and a half

Communication both connects people with common objectives but it can also bring mistrust and may disfavor serious endeavors, especially when the institution under lens is a mixt organization, hosting employees formed and developed in two different worlds, the military and the civilian, resulting in a military stratified organization that benefits from various behaviors and power status, often in balance with a flexible, forward thinking democratic and civilian organization. They say that Cranfield Conference (2003) blurred the borders between the military and the civilians yet simultaneously the comparison between the two types of cultures has gained momentum. The war in Iraq is a clear example of how the two cultures can become conflictual one to another. On the other hand, some people say the differences between civilians and the military are more than welcomed, while others highlight and reinforce them, insisting on the important roles the military play for the society. Thus, the cultural differences between the two types of organizations are not necessarily dangerous for democracy and they need to function in a way to serve both society and theatre of operations wherever the latter might be (Hillen, 1999) since they are, sociologically speaking, goal oriented cultural systems. The problems arise when disruptive imbalances between visions and ways to address, to connect and to work together are a factor that may impede a linear task accomplishment. To differentiate the two, the military organizations, however, are specialized on using threat and collective violence, concentrating over the inter-social macro-violence, while the civilians are more peaceful and emotionally oriented.

2.1 The Organizational Culture

In a nutshell, if we compare the two cultures for a better representation and understanding, we can notice all in the chart below:

MILITARY CULTURE (COMMAND AND CONTROL OPERATION MODEL)	**NON-MILITARY CULTURE** (COLLABORATIVE MODEL)
- Hierarchical, vertical structure - Clearly cut rules of conduct - Defined roles, ranks and status - Consistency in action across organization - Clearly defined career progression - Relevant information is sent from higher echelons downwards - The skill to initiate is limited hierarchically (Snider, 1999)	- Matrix organizational structure - Less consistency than in the military - More implied/ understood rules of conduct - Flexible / more ambiguous roles of status - Variations across teams - Less defined career progression - Civilian culture imposes civilian values in the organization - Clear differences from the orderly military structure (the non-military are less structured) - The chain of command in the civilian may not be clear since there may be more than one leader in the matrix

Figure 1-*military versus civilian culture (Zulean, 2005)*

At a close critical observation of the chart, the following emerge:

- While the military have a clear chain of command that determines their working relationships and teamwork as well as communication that is linear and hierarchical, the civilians have a matrix organizational structure that imprints a network structure of labor which allows communication in all directions and from all directions, horizontally and only on executive level. All the network is reported to higher echelons in single vertical points (direct hierarchical superior on the chain of command)
- If the military have clearly cut rule of conduct and patterned thinking in drill formation, civilians think outside the box, in an open-mindedness and breaking rules with the scope of innovation and creativity. Conversely, military people are forbidden creativity except for the hierarchical approval-based one, while innovation and initiation are not permitted, unless carefully planned. If the civilians have more flexible working relationships, democratic and multi-led, with fluid roles for leadership, the military are more rigid, their relationships are all regulated by doctrines and any disregard bears various degrees of consequences, based on the level of apprehension. The military leadership roles are rule-based determined and exceptions from that are scarcely made, while the civilian leadership is networked based, merit and assessment –based and more subjective

In another vein, research has shown that the post-communist countries have identified common differences between the former and the western countries in terms of the military-civilian relationships including lack of civilian experts in defense and, conversely, lack of military experts in societal security issues, resulting in an uneven distribution of the two categories inside mixt organizations as well. More than that, if the environment undergoing analysis is educational, discrepancies can be highlighted between military and civilian students as well. Among these, while the military students are predominantly materialistic, pragmatic and

target oriented, the civilian students are post-materialistic, favoring liberal values and public involvement in the decision making process. The role of patriotism, the role of discipline in education, the foreign and security politics goals are seen differently inside the two categories. Values like patriotism and country's defense are seen as natural for the military while the civilians look more at international relationships, mobility and multimodal politics.

In this context, any disruption might cause barriers in communication since communication is one of the important skills for professional competence, especially in higher echelons activities. Disruptions always arise, however, out of miscommunication issues between the military and civilians in relation to military rules imposed to the civilians. Where a military culture is dominant including the leadership, the top-down approach considers that the civilian culture needs to be agglutinated by the military, the emotional intelligence should be reduced to zero and the pride and prejudice issues, if existent, should be minimized. What is noticeable and connected to this is that while a lot of research is being carried out for Civilian-Military Cooperation (CIMIC) operations during humanitarian missions, the interactions between the military and the civilians in the working environment are left untouched.

Consequently, one of the solutions that would contribute to an efficient and effective task solving medium is analyzing the way people communicate in the stratified military-civilian organization, understanding that they come from two different cultures and bearing in mind each other's traits. Future work should consider communicative solutions to render effective exchange of information for both worlds.

2.2 Building form and meaning in the military communication process

The aspects we choose to look at are the way models of communication manifest themselves in such an organization, considering the differences between the two layered worlds. In other words, the differences between cultural values among the military and the civilians create big gaps in communication- the more integrated in the society the military are, the more obvious the difference between the civilian and the military ways of thinking are, as a perfect argument for the military organization and its structure which refer back to Schopenhauer- every individual lives in a different world though they all inhabit the same environment where communication is extremely controlled. Speaking about the military, one refers to its communication process as the Great Silent Man, coming from the 16th century, to hint at the military regulation system. It was in 1972 when the general military status established that military people may have their own opinions or beliefs but these can only be expressed outside work, obeying the rule of the military conduct.

As far as written and oral expressions are concerned, advantages of verbal expression in the military are speed and freedom of expression (of what complies with the rules of conduct and can be expressed publicly) due to loss of trace. The downside of all this is improvisation, sloppiness, exaggeration, emotion, dare. Written communication on the other hand, allows text elaboration in form and content, yet it takes time, as written texts leave traces, may be used as proof and therefore need careful preparation to resist time, to provide reflection and reserve.

Nonverbal communication is also present in military organizations in facial expressivity- attention, boredom, irritation, caution, scarcely manifested and extremely carefully controlled, similar to body movement- tensed or relaxed, gesture – head movement, hands, voice- sigh, interrogation, appearance, silence, carefully managed and controlled, based on rules of conduct, hierarchy and context. To extract examples and build models of interaction and communication between the two cultures, to observe manifestations, the author chooses to place under lens an

educational institution where both civilian and military cooperate in order to accomplish common goals, i.e teaching, training and instruction for both military and civilian students.
Thus, looking at the communication process from a functional point of view, one notices the following:

- The phatic function is active among interlocutors of the same branch, in a more complex approach when relationships are established in solving common tasks or when support is given for others, whereas in a military - civilian interaction, complexity is reduced to at least half. This is so, because most military address the civilians with orders to be followed and accomplished, they do not establish cooperating democratic relationships, but hierarchical, subordinated ones. The phatic function is thus downsized, half developed and unidirectional. The status relationship poses problems as the civilian may feel restrictions to rules of communication that they may not agree with and thus freedom of expression may be altered. The referential function in a military to civilian communication may suffer distortions also based on the differences between the two cultures, and because the civilians may not be familiar with the procedures and rules that the military coordinate their messages with. The persuasive function employed in a military-civilian exchange of information is a co-native function that tailor-orients the message for the receiver in order to stir a reaction- answer. For this purpose, strong command, ordering verbs are used. This is the language military higher echelons employ to address the civilians in performing tasks.
- On the other hand, the metalinguistic and the poetic functions are present only in civilian statements to regulate communication and act on two levels, informational and interpersonal, relational. Power relationships such as adaptation and adjustment reports developed inside the process of communication act when interlocutors from the two cultures, military and civilian are in a communicative relationship.

All in all, military language is integrating, outspoken, unique and mandatory. In a perpetual cooperation to solve tasks inside the organization, military linguistic stereotypes have penetrated civilian common language. Whereas the military dialogues are rigged in between elevation and the mundane, the interoperability common endeavor and training the Euro-Atlantic military offensive brings modernity, reform and language issues- higher status or jargon, abbreviations and a combination of languages, Romanian-English in our case, all stereotypes of the superior and subordinate relationship. The common language needs to be adapted and devoid of defiant emphasis.

In addition to this, more problems are posed when technology intervenes in command, when higher echelon leaders develop communication through the use of technological devices. Conflicts inside hierarchical relationships appear. Beyond the communication patterns applicable in the military, there is the specialized technologically enhanced communication. Using technology, superiors can, from their offices, hundreds of miles away, counter command and dismiss orders previously taken by subordinates placed in the theatre of operations. Technology provides a multiple simultaneous use of non-tactical means to communicate- email, FB chat, Excel, PowerPoint, doubling or tripling information and producing confusion. The message can be very well distributed for the military audience, whereas for the civilians it can bring signals of distortion. To avoid all this and be effective, military communication needs to have feedback and contain the following distinct stages- stimulus, attention, filtration and interaction complete, an element that is common to the civilian communication process. Feedback shows if the message has been understood. Unfortunately, many military leaders fear feedback though others believe

they need it. Lack of feedback means lack of reaction both for the military and for the civilians. However, while the military leaders may fear feedback lest they should find out about the forcefulness of order and command, imposed on subordinates and regulated by military rules, compared to an empathetic communication mainly developed inside civilian communities, the civilians' lack of reaction assimilated with lack of feedback triggers a more extended dialogue and conversation into questioning about the reasons conducive to the situation. Military people are allowed no questioning over issues in a strictly regulated hierarchical dialogue.

2.3 Factors influencing communication

Working climate inside the mixed, stratified military- civilian organization is as important as in any organization. An anxious working environment will develop a defensive behavior of the group, unlike the ones which can use feedback through a constant support from the leadership. On the other hand, there are two types of groups inside military organizations- aggregate (a casual group of people running possibly same activities but not with the same purpose) and functional groups (more people that interact willingly). The aggregate groups are seen at institutional level, in macro structures, while the functional groups are seen at micro-structural level. In the military organizations, groups act as intermediary between individuals and society and influence the people through values accepted and through behavioral standards of the group one belongs to. When it comes to communication, the military leader will consider the group characteristics to tailor his message for- structure, cohesion, composition, dimension and role. Both for interpersonal and group communication, the military leader can influence the quality of communication as an initiator, as a coordinator of communication process (sender) as a receiver as well. However, hindrances may appear in the communication process due to a number of factors:

- Insufficient documentation- the sender may not have all the information the group has and either there is a lack of common referrentiality in the meaning negotiation or the message is not compliant with the group needs
- Trend to turn dialogue into monologue- the sender is self-absorbed in exposing own's ideas or there may be a position abuse or power status in meaning negotiation. Sometimes it may simply be the lack of common reference between the sender and receiver and this might result in a unidirectional message.
- Stereotypes in sending information – stereotypes may not be a common denominator for the sender and the receiver and thus message decoding can be interfered.
- Using an inappropriate language with the person who negotiates the message- barriers in communication of emotional nature can also distort the meaning
- Using raised voice or showing irritability can result in inadequate paralanguage which may lose audience
- Lack of attention or inability in dialogue control- may lead to distortion of meaning due to slips of decoding in receiver's reference. The sender may miss the slips and become unable to render a proper answer to continue dialogue. The control power fades and either third parties might intervene or overall meaning may be compromised.

Apart from all these, as a receiver, the military leader can negatively influence the communication due to interlocutor's lack of respect, limited concentration capacity, the myth

that subordinates can only have bad ideas, the inappropriate intervention of other members of the group into discussion or resilience towards new ideas.

After all, the military people can influence the process of communication both as a sender and as a receiver due to the fluidity of the communication process and the mobility of roles one has in a group, in society. Subjective deficiencies are to be counted as well, existent due to security needs or the lack of involvement into organization's activities, or even due to lack of attention. The difficulty in mastering and controlling the communication process according to coordination needs are a result of imperfection in the message semantics corroborated with people's trend to perceive and interpret communication subjectively, through lenses of needs and goals, under the influence of feelings and own emotional states.

3. Models of communication in a military-civilian stratified organization

In order to avoid all the miscommunication situations in a stratified organization due to the clash of cultures, the military and civilian culture, models of communication are to be brought under scrutiny, to be understood and to make people aware and be able to differentiate which are the ones functional in an organization where differences cannot be blurred due to mentalities and due to history, due to differences of perception and goals the two cultures meet.

The most relevant and important communication models are:

The **Aristotle** (300 BC) model focuses on thesender, the message, the occasion or context of the speech and the receiver (mass communication) effect. Aristotel's model is a linear model where the speaker is the most important element and the receiver is passive, therefore there is a one-way model, from the sender to the receiver, very well exemplified in the military leadership speech. The genuine Aristotle model of communication is based on a three mode of persuasion triangle- logos, pathos and ethos. *Ethos* is given by authority gained with experience or study or proven track of record- the military leader. Ethos is the most sensitive one, being easily affected in an image hit, in a framing, to happen in lower levels of a military organization, in a horizontal interaction among peers. *Pathos* is the emotional side which is not part of military communication. The military people refrain from expressing emotion in their communication due to the pragmatic and effective nature of the message. In common circumstances the speaker appeals to receiver's emotional side to convince him on the ideas exposed with humor, visual materials that evoke strong emotions, intonation and tempo of speech, to render enthusiasm or anxiety. Ultimately, *logos* connect to the facts, statements and arguments that support the ideas. Logos is the communication core valid both in the military and civilian message production but differences are to be mentioned between the two contexts: In logos, the context, the counter-arguments and evidences are important, as well as avoidance of generalization. Rhetorical strategies like repetition and re-stirring of discussion support vision and goals and bring amplification. Not all these mentioned are applicable to both areas even when they coexist in the same organization. Thus, the military communication does not make use of repetition and amplification while, on the contrary, civilian communication does not avoid generalization, appeals to repetition and re-stirring of discussion, to generate amplification of a topic. These few differences are but some to bring miscommunication between the military and civilians inside the same organization.

An interactive model, **Schramm**'s (1954), gives importance to the impact the message has on the receiver. This model can easily be applied to civilian communication patterns while it has no relevance for the military communication. The military feedback is pragmatic and action-oriented. The military feedback is actually mission accomplishment. The impact of the message

for a military is reflected in the success of task accomplishment. The amplitude of communication impact for a civilian interlocutor gives, however, rise to other messages and actions, concerted. It implies expertise as well as the phatic function in a common field with symbolic interactions.

The **White** (1992) model looks at thinking, symbolizing, expressing, transmitting, receiving, decoding, reacting or feeding back and monitoring. Therefore, this model looks at the way information is selected to be put into a certain selection of symbolic representation, channel and context of representation, but it also looks at the impact the message has, manifested as feedback and monitoring of conversation. What is more, this model predicts the decisional outcomes by exerting a complex approach to messages from its inception to its manifestation back, as a cyclic process. It is circular and continuous and has no beginning or end. This model is applicable to both the military and civilian communication irrespective of the direction the communication process is delivered, top-down, bottom -up or cross-structures, the approach to message construction and delivery is the same and lays accent on the same elements, from selection to delivery and back to effects produced.

Barnlund (2008) on the other hand, provides the transactional model that highlights the field of expertise the sender and receiver should have and which should be different, to enhance an information exchange. Moreover, there is a transaction between the sender's and receiver's role, taking turns, in a constructionist approach. This model is not functional in the military civilian stratified organization due to stereotypes and preconceived behaviors. The military exchange expertise horizontally and only in their groups, there is no exchange of expertise vertically in a stratified organization, since the civilians are situated on the inferior strata and are not allowed to exchange expertise vertically with higher military echelons. The stratified organization exchanges expertise horizontally, the verticality is meant for execution only.

Having looked at the functional fabrication of the message and at the discrete manifestation this triggers to be delivered and to produce effect, we shall now bring forward *the geometrical distribution of the way people communicate* in a stratified organization like the one this paper is focused on.

The military system runs various types of communication based on the geometrical directions the message travels from the sender to the receiver- the star communication, the circle communication (where each military is a doer, e receiver and a transmitter simultaneously) , the Y communication, the diagonal communication (some are transmitters and others are centralizers), centralized communication (all communicate to a single one who controls and makes decisions to then communicate them to others)

The ***star communication***presupposes that the leader is situated in the centre and equally distant are all the other members of the community that interact with the centre. This is to be seen in the commander of the organization since here all members can communicate with the centre and this is mutually reversible. However, like in a star, the sides do not interact with one another as if they were unaware of the others' existence. This is applicable to a big organization where structures report to the commander but do not interact horizontally with one another, similar to more departments of more faculties in one university. The leader communicates with them all but they may not even know one another. Less problems arise and distortion of information is low, while feedback is quick and simultaneous.

The ***circle communication*** presupposes a leader and hierarchies. However, contrary to the star communication model, the leader can only talk to the people situated next to him, left and right, his subordinates. If lower hierarchical subordinates need to talk to the leader, this is

done respecting the chain of command (higher echelons leading to the commander). The message flows in one direction only and passes through all members that serve the higher echelon up to the commander. This can be performed from the lowest ranking personnel that need to communicate to the commander- the chain of command will pass the problem upwards. This is not functional for the stratified organization in focus since the civilians are more dynamic and need a quick solution to their problem, most usually skipping the chain of command to reach the decisional level. The circle communication method takes time. The circle of communication functions horizontally, i.e. on one stratum of organizational level. Besides, civilians' decision making process is multi-directional and accomplishment oriented, irrespective of the steps taken. In other words, civilians concentrate more on solving the problem as fast as possible while the military concentrate more on the procedures to be followed in solving a problem. Barriers may occur in the intersection of these two approaches, therefore leadership communication as an adjacent model needs to intervene in this case. A need-to-do basis priority is given in these situations either to speed of action or accuracy of procedures.

Chain communicationpattern works similarly with the circle pattern allowing people to communicate only by following the chain of command. The difference is that the message in the circle can reach all members of the group horizontally, for the structures on the same level, even though in a slowly manner, whereas the message in the chain model the information goes top-down or bottom up, therefore penetrating various hierarchical structures, cutting through from management to execution level. Both chain and circle pattern provide one way communication process. The problem with these models is that the message may be distorted in its way from the initiator to the last receiver, to alternate versions. Feedback can also be distorted in its turn.

The ***Y communication*** model can be applicable to middle management level, since this model presupposes the existence of subgroups led by a leader (seen as departments led by the dean if the organization is an educational one) In each subgroups people communicate based on chain model. In the educational organization under lens the subgroups contain both military and civilian members and they all communicate horizontally, i.e. in a circle. They all communicate equally with the leader who sends the message hierarchically to middle management, i.e. to the Y leader.

The administrative structures inside each faculty communicates in circles with the teaching staff of all departments and in a Y structure with the students (the leader being the manager of the administrative issues) If the organization under lens is an educational institution with more faculties, where administrative personnel is both civilian and military and the teaching staff is both civilian and military yet with military leaders, then we can state that circle model is applicable inside departments, chain model functions from department to commander, but also star model, from the department leaders to the commander, while at the dean level the Y structure is applicable. Faculties and the leading structures in the university communicate with the commander based on star model.

The ***network communication*** pattern implies prescriptive information, top-down or in circles, in star or in Y, such as procedures shared by leaders to his subordinates or descriptive, bottom-up, from subordinates to their leaders, with reports on tasks accomplished. In a network anyone communicates with anyone, mostly applicable for civilian or corporate, democratic organizations. The military hierarchy does not approve of such a communication model due to procedures to be followed on chain of command hierarchy and the way the organizational structures report to one another. A stratified military and civilian organization like the one in focus may partially allow network communication model function at times with common

complex endeavor, university level approach (teams for evaluation or groups of representatives at top management level to solve temporary issues) Therefore, the network model is functional based on need-to-do basis in the stratified military-civilian organization, communicating to various extent and in an inordinate types of interventions like questions, orders, commands, appreciation, answer.

In terms of addressing among the interlocutors, the accent falls on the educational or administrative or even management role each has in the conversation. If military ranks intervene, they only bring barriers in communication, even though not visible at all times, since a military ranks is the signal of power status, bringing lack of arguments to the superiors and impatience towards execution to the subordinates. Barriers that may arise apply in the chain of command, from subordinates to the superiors and manifest themselves in grammar mistakes, defensive style manifested in superiority certainty as opposed to a supportive style manifested in spontaneity, understanding, flexibility. Barriers in communication might appear in uncertain logic, grammar mistakes, defensive style (evaluation, control, superiority certainty) vs supportive style (description, orientation, spontaneity, sympathy, understanding, equality, flexibility) which may lead to polarization of perception or defensive perception. Miscommunication may arise and thus task accomplishment and work effectiveness are compromised due to the above mentioned barriers.

4. Conclusions

Drawing awareness on the way people communicate within an organization, what patterns they use to accomplish tasks is important especially when two cultures meet within the same organization and coexist in order to cover common macro-goals. To differentiate the two, the military organizations, however, are specialized on using threat and collective violence, concentrating over the inter-social macro-violence, while the civilians are more peaceful and emotionally oriented.

- The phatic function is active among interlocutors of the same branch, in a more complex approach when relationships are established in solving common tasks or when support is given for others, whereas in a military - civilian interaction, complexity is reduced to at least half. This is so, because most military address the civilians with orders to be followed and accomplished, they do not establish cooperating democratic relationships, but hierarchical, subordinated ones. The phatic function is thus downsized, half developed and unidirectional. The status relationship poses problems as the civilian may feel restrictions to rules of communication that they may not agree with and thus freedom of expression may be altered. The referential function in a military to civilian communication may suffer distortions also based on the differences between the two cultures, and because the civilians may not be familiar with the procedures and rules that the military coordinate their messages with. The persuasive function employed in a military-civilian exchange of information is a co-native function that tailor-orients the message for the receiver in order to stir a reaction- answer. For this purpose, strong command, ordering verbs are used. This is the language military higher echelons employ to address the civilians in performing tasks.
- On the other hand, the metalinguistic and the poetic functions are present only in civilian statements to regulate communication and act on two levels, informational and interpersonal, relational. Power relationships such as adaptation and adjustment reports developed inside the process of communication act when interlocutors from the two cultures, military and civilian are in a communicative relationship.

- the military communication does not make use of repetition and amplification while, on the contrary, civilian communication does not avoid generalization, appeals to repetition and re-stirring of discussion, to generate amplification of a topic. These few differences are but some to bring miscommunication between the military and civilians inside the same organization. Thus, hindrances may appear in the communication process due to a number of factors:
- Insufficient documentation- the sender may not have all the information the group has and either there is a lack of common referrentiality in the meaning negotiation or the message is not compliant with the group needs
- Trend to turn dialogue into monologue- the sender is self-absorbed in exposing own's ideas or there may be a position abuse or power status in meaning negotiation. Sometimes it may simply be the lack of common reference between the sender and receiver and this might result in a unidirectional message.
- Stereotypes in sending information – stereotypes may not be a common denominator for the sender and the receiver and thus message decoding can be interfered.
- Using an inappropriate language with the person who negotiates the message- barriers in communication of emotional nature can also distort the meaning
- Using raised voice or showing irritability can result in inadequate paralanguage which may lose audience
- Lack of attention or inability in dialogue control- may lead to distortion of meaning due to slips of decoding in receiver's reference. The sender may miss the slips and become unable to render a proper answer to continue dialogue. The control power fades and either third parties might intervene or overall meaning may be compromised.
- the military communication does not make use of repetition and amplification while, on the contrary, civilian communication does not avoid generalization, appeals to repetition and re-stirring of discussion, to generate amplification of a topic. These few differences are but some to bring miscommunication between the military and civilians inside the same organization.
- The military feedback is pragmatic and action-oriented. The military feedback is actually mission accomplishment. The impact of the message for a military is reflected in the success of task accomplishment. The amplitude of communication impact for a civilian interlocutor gives, however, rise to other messages and actions, concerted. It implies expertise as well as the phatic function in a common field with symbolic interactions.
- The transactional model is not functional in the military civilian stratified organization due to stereotypes and preconceived behaviors. The military exchange expertise horizontally and only in their groups, there is no exchange of expertise vertically in a stratified organization, since the civilians are situated on the inferior strata and are not allowed to exchange expertise vertically with higher military echelons. The stratified organization exchanges expertise horizontally, the verticality is meant for execution only.

BIBLIOGRAPHY

1. Artistotle (300BC) - https://www.coursehero.com/file/35742988/Aristotle1docx/
2. Barnlund, D. C. (2008). A transactional model of communication. In. C. D. Mortensen (Eds.), *Communication theory* (2nd ed., pp47-57). New Brunswick, New Jersey: Transaction.

3. Hillen, J., & Owens, M.T. (1999). "Gaps," Imagined and Real: American Society and the Military Ethos. *Online Newshour Forum: Civil-military Gap*. Available at: http://www.pbs.org/newshour/forum/november99/owens2.html, 17.03.2004.[Google Scholar]
4. Lévi-Strauss, Claude (2005), Myth and Meaning, First published 1978 by Routledge & Kegan Paul, U.K, Taylor & Francis Group, ISBN 0-415-25548-1, retrieved 5 November 2010
5. Lotman, Yuri M. (1977 [1967a]). Problems in the typology of culture. In Soviet Semiotics, D. P. Lucid (ed.), 213–221. Baltimore: Johns Hopkins University Press
6. Schramm, W. (1954). How communication works. In W. Schramm (Ed.), *The process and effects of communication* (pp. 3-26). Urbana, Illinois: University of Illinois Press
7. White, J. and Dozier, D. (1992), "Public relations and management decision making", in Grunig, J.E., Dozier, D.M., Ehling, W.P., Grunig, L.A., Repper, F.C. and White, J. (Eds), Excellence in Public Relations and Communication Management, Lawrence Erlbaum, Hillsdale, NJ.
8. Zulean M. (2005), DIFERENȚE CULTURALE DINTRE ARMATĂ ȘI SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ, Ed. UNAp, Bucuresti

THE BEGINNINGS OF THE ROMANIAN CHILDREN AND YOUTH LITERATURE IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Brândușa Juică
Assoc. Prof., PhD., University of Belgrad

Abstract:The Romanian literature for children and youth is a part of the literature that was written in Romanian in Serbia (and a good part in Yugoslavia). Its beginnings (and of the literature in general) are identified in the writings that appeared on the pages of the Romanian inter-war periodicals, having the true development in the second half of the last century. During this period, literary works for children and youth began to appear and was increasing in number.
The present article aims to present the first phases of the development of literature for children and youth, written in Romanian, which is linked to the name of the magazine "The Joy of the Pioneers" (1946), later " The Joy of the Children" (1956). In this magazine, which is still published at the publishing house "Libertatea" in Pančevo, most of the writers made their literary debut and then later they published books for children and young people. Books in Romanian, which were intended for or accessible to younger readers, appeared much later, starting in 1970.
The Romanian literature for children and youth, written in Vojvodina, the Republic of Serbia and post-war Yugoslavia, fulfills the noble purpose of cultivating and preserving our native language and complementing the self-image of the Romanian national minority that created artistic values in a specific socio-cultural context.

Keywords: Romanian literature, children, youth

Noţiuni introductive

Având în vedere faptul că literatura acceptată sub denumirea de literatură pentru copii şi tineret se adresează unui public cu interese, preocupări şi preferinţe deosebite de cele ale adulţilor, este absolut necesar să se ia în considerare latura ei formativ-informativă, dar şi cea artistică, precum şi receptarea, nu doar pe plan moral, ci şi estetic, din partea acestui public.

Literatura pentru copii şi despre copii şi tineri explorează sufletul lor, universul infantil, vârsta neuitării, copilăria, preadolescenţa şi adolescenţa întrunind o îmbinare reuşită între exprimarea frumoasă şi bogăţia de idei şi sentimente, ceea ce ,,înseamnă literatură, uneori marea literatură, arta adică. Cu personaje memorabile ce exprimă esenţial lumea." (Cândroveanu 1988: 8)

La fel ca şi literatura pentru adulţi, în ansamblul ei, şi literatura pentru copii îşi are originea în creaţiile populare orale. Nu se poate afirma cu certitudine când şi cu ce a început literatura pentru copii. Se pare că ,,literatura pentru copii există încă de la ivirea mitului, îşi născoceşte şi diversifică necontenit formele, încărcătura, instrumentalitatea şi, lăudată sau ignorată de cartografii de specialitate, ea nu se ruşinează să ocupe, ca şi apa mărilor o întindere mai mare decât continentele beletristicii adulţilor." (Raţiu 2003: 8)

Când este vorba de literatura română, din Iugoslavia, apoi din Serbia, (inclusiv creaţiile menite copiilor şi tinerilor) considerăm că are origine comună cu literatura naţională, în timp ce

fizionomia sa a fost marcată de însemnele vremurilor şi ale locului în care a crescut şi s-a maturizat.

Faptele folclorice autentice ţin de identitatea minorităţii naţionale române, care a trăit şi trăieşte sub semnul confluenţelor culturale interetnice variate, prezente în spaţiul existenţial dat. Creaţiile folclorice au populat din plin paginile periodicilor româneşti interbelice. Nu au fost însă cercetate şi sistematizate până în a doua jumătate a secolului al XX-lea.

Folclorul a rămas un fapt viu şi permanent în viaţa minorităţii naţionale române. Unii cercetători consideră că ,,el adesea nu reprezintă o sursă literară benefică, interesantă din punct de vedere axiologic, deoarece poate duce la glorificarea etnică prin literatură."(Dan 2010: 39)

Scurtă incursiune în copilăria literaturii de limbă română

Minoritatea română din Republica Serbia s-a constituit ca unitate etnică după anul 1918, când Banatul a fost împărţit între România, Regatul Sârbilor, Croaţilor şi Slovenilor şi Ungaria. În contextul socio-cultural şi politic, care s-a creat în urma delimitării Banatului, viaţa culturală a românilor voivodineni şi evoluţia cuvântului scris românesc au traversat o perioadă deosebit de dificilă. „Patru ani după proclamarea Regatului Sârbilor, Croaţilor şi Slovenilor, viaţa culturală a românilor era în suspensie, fixată bine în spaţii albe; rolurile erau răsturnate. Anul 1918, pentru românii de pe aceste meleaguri, era înţeles ca anul închiderilor de porţi" (Almăjan 1996: 20)[1]. Românul minoritar trebuia să se adapteze la rânduială altei ţări, ţara a cărei limbă nu o vorbea. În situaţia dată trebuia să-şi păstreze memoria istorică şi să accepte un cadru cultural şi educaţional nou.

Această situaţie a început să se amelioreze abia din anul 1923, când s-a înfiinţat Partidul Român şi Asociaţia Culturală a Românilor (Popi 1996, p. 78).

Datorită condiţiilor socio-politice nefavorabile şi constrânşi de persecuţiile noului regim, un număr însemnat de intelectuali de naţionalitate română s-au stabilit în România. Acţiunile culturale din localităţile cu populaţie românească (majoritatea rurale) au fost organizate de preoţi şi puţinii învăţători, care au mai rămas în şcolile româneşti.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, nu putem vorbi de o mişcare literară organizată a românilor din cadrul Regatului Sârbilor, Croaţilor şi Slovenilor, cu toate că au existat unele sclipiri şi creatori, grupaţi în jurul săptămânalului ,,Nădejdea" (1927-1944), cea mai cunoscută şi longevivă publicaţie în limba română din perioada interbelică, precum şi a altor publicaţii de durată mai scurtă.

Când e vorba de creaţiile literare, care s-au publicat în ziarul ,,Nădejdea", încă de la primul număr, precum şi în *calendarele* ei, se poate afirma că redacţia a pledat pentru varietate şi depăşirea mărginirii. Astfel, nume cunoscute ale literaturii române şi universale au contribuit la emanciparea cititorului român şi la formarea conştiinţei scriitoriceşti în spaţiul literar voivodinean (Juică 2018: 31).

În paginile săptămânalului ,,Nădejdea" şi-au făcut debutul unii condeieri locali, care s-au afirmat ca scriitori, jurnalişti şi activişti culturali în perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial. Câteva nume sunt demne de amintit: Ion Bălan, scriitor, publicist şi traducător, Simion Drăguţa, scriitor şi ziarist, Aurel Păsulă, poet popular, Aurel Trifu, poet, prozator şi publicist.

Categoria de condeieri români, poate cea mai numeroasă, au format-o scriitori care s-au stabilit în România, unde şi-au desăvârşit opera aducând spre lumină şi informaţii preţioase despre meleagurile natale. Astfel de cărturari au fost: Romulus Roman (1875-1952) (autorul

[1]Slavco Almăjan (1940) reprezintă un punct de reper în poezia românească din Serbia. Este unicul autor care a încercat să definească, prin eseuri imagologice şi literare, poziţia culturii minorităţii române.

primei cărţi în limba română din noul stat iugoslav (Popi 1996: 216)[2], Petru Bizerea (1881-1953, Gheorghe Bulic (în unele monografii George) (1924-1990), Ion Niţă Secoşan (1900-1939), Nicolae Ţinţariu (1958-?)[3], publicistul, scriitorul şi traducătorul Alexandru Ţinţariu (1880-1934) etc.

Pe lângă autorii autohtoni, a existat şi o altă categorie de scriitori, care au contribuit la promovarea şi dezvoltarea literaturii de limbă română, în perioada dintre cele două războaie mondiale. Ei au provenit din rândul învăţătorilor contractuali, care au venit din România, în urma aplicării în practică a *Convenţiunii relative la reglementarea şcolilor primare minoritare din Banat*[4](Popi 1996: 146). Două nume reprezentative pentru literatura română sunt ale învăţătorilor Mihai Avramescu şi Teodor Şandru, care s-au afirmat mai târziu şi ca scriitori pentru copii.

O contribuţie benefică pentru evoluţia spaţiului cultural şi literar românesc din Banatul Iugoslav a fost înfiinţarea, în anul 1937, a *Societăţii de Lectură* a elevilor români de la şcolile secundare din Vârşeţ - *Junimea bănăţeană*.

În cursul celor cinci ani de existenţă (1937-1942), *Junimea bănăţeană* a devenit un adevărat focar al culturii româneşti. În cadrul manifestărilor organizate de *Junimea,* elevii citeau lucrări originale, în versuri sau proză, se desfăşurau cursuri din domeniul literaturii şi istoriei românilor. Din rândurile acestor tineri s-au ridicat mai târziu personalităţi de seamă ale culturii româneşti din Banatul Iugoslav: Radu Flora, Ion Marcoviceanu, Aurel Trifu, Ion Bălan, Traian Doban, Gligor Popi etc. Cele mai reuşite lucrări au fost publicate în ziarul ,,Nădejdea", care a intitulat o pagină din cuprinsul său - *Junimea Bănăţeană* (Popi: 1998).

Necesară pentru demersul acestei lucrări este observaţia că, în perioada în discuţie, în Banatul Iugoslav, unde exista o cultură românească de tip popular, cu influenţe moderate din sfera culturală sârbească, nu au apărut cărţi pentru copii şi tineret, scrise în limba română de autori autohtoni, cu excepţia unor manuale şcolare. Creaţii literare menite, sau accesibile, acestui public cititor se pot identifica în paginile periodicelor româneşti. Cărţi în limba română se procurau în condiţii dificile, doar din România.

Revista „Bucuria pionierilor"/ „Bucuria copiilor" şi primii paşi spre dezvoltarea literaturii pentru copii şi tineret în limba română

În baza numeroaselor studii care s-au elaborat la sfârşitul veacului trecut, dar şi la începutul noului mileniu, se poate observa cu uşurinţă că încă din primii ani postbelici viaţa culturală a românilor din Banatul Sârbesc a fost marcată de transformări deosebite. Acestea s-au concretizat în fondarea primei mişcări culturale şi întemeierea unor instituţii de învăţământ, culturale şi religioase.

Printre realizările imediate a fost înfiinţarea, la 27 mai 1945, la Vârşeţ, a primei publicaţii în limba română, săptămânalul ,,Libertatea", care a persistat în timp până în zilele noastre. În anul următor hebdomandarul ,,Libertatea" a avut deja câteva suplimente, între care: ,,Libertatea

[2] Conform istoricului Gligor Popi, prima carte în limba română, care a apărut în noul stat iugoslav, a fost un mic volum de poezii şi proză intitulat *În serile de iarnă*, editat la Panciova, în anul 1922, autor fiind Romulus Roman.

[3]A fost redactorul primei reviste literare, în limba română *Steaua*, care a apărut la Panciova în anul 1901. S-a stabilit în România în anul 1922. Este considerat unul dintre primii scriitori români din Banatul Iugoslav.

[4] Convenţia, pe bază de reciprocitate, a fost semnată la Belgrad în anul 1933, dar s-a transpus în practică în anul şcolar 1935-1936.

literară"[5], redactat de Vasile Popa (cunoscutul poet de mai târziu Vasko Popa) şi ,,Bucuria pionierilor", care au devenit publicaţii independente.

În perioada care a urmat, de destinul literaturii menite celor mai mici cititori şi şcolari s-a ocupat ,,Bucuria pionierilor", care începând cu 1 noiembrie 1946 a devenit revistă independentă. Un timp a apărut sub îngrijirea Cercului Literar ,,Lumina" şi sub patronatul Uniunii pionierilor din Iugoslavia.

De la 1 ianuarie 1956, când toate publicaţiile din Iugoslavia au trecut sub patronatul Uniunii Socialiste a poporului muncitor (U.S.P.M.), această revistă a primit denumirea de ,,Bucuria copiilor", nume pe care îl poartă şi astăzi, fiind editată de Casa de Presă şi Editură ,,Libertatea din Panciova". În decursul anilor, revista a avut numeroşi redactori, cei mai mulţi fiind scriitori.

Primul redactor responsabil a fost Mihai Avramescu (1914-1981), i-a urmat Ion Bălan (1925-1976) şi din nou Mihai Avramescu. Mihai Condali (1932-1977) a redactat ,,Bucuria" o perioadă mai lungă de timp. Iulian Rista Bugariu (1932-1990) a redactat onorar câteva numere, urmându-i după aceea Cornel Mata (1940-1912), Miodrag Miloş (1933-1998), Todor Ghilezan (1934-2000), Eugenia Bălteanu (1948) şi în prezent Ioţa Bulic (1953).[6]

Deşi nu a avut de la început un program bine definit, revista a reprezentat spaţiul care a cultivat în exclusivitate creaţiile literare în limba română pentru copii şi a lansat scriitorii care în deceniile următoare s-au consacrat literaturii române pentru copii şi tineret. Tot în paginile ei s-au definit primele două etape evolutive ale acestei literaturi, care au fost în strânsă legătură cu dezvoltarea în general a literaturii în limba română din Iugoslavia.

Pe lângă materialele cu caracter educativ, pe paginile acestei reviste s-au publicat, pe parcursul a şapte decenii şi mai bine de la apariţie, foarte multe contribuţii literare care, ulterior, au fost cuprinse în zeci de volume, scrise sau accesibile puterii de înţelegere a copiilor sau tinerilor şcolari.

Demne de luat în seamă, dar nu obligatoriu şi ca valori, sunt şi încercările literare ale copiilor, mulţi dintre aceştia devenind mai târziu scriitori consacraţi. Aceştia, dar şi scriitorii adulţi au abordat toate genurile şi speciile literare, în versuri şi în proză.

În ,,Bucuria copiilor" au fost publicate şi multe traduceri (în versuri şi în proză) din literatura iugoslavă (de pe întreg teritoriul fostei ţări comune) şi universală pentru copii. De asemenea, prin intermediul acestei publicaţii, copiii români au avut oportunitatea de a cunoaşte cele mai de seamă realizări din domeniul literaturii pentru copii din România.

Interesante şi atractive au fost şi portretele unor scriitori români consacraţi din Iugoslavia, care au fost publicate în câteva numere.

Reportajele literare, notele de drum, din ţară şi din străinătate, informaţiile despre activitatea şcolară şi extraşcolară a elevilor din şcolile cu predare în limba română, ca limbă maternă, au fost articole menite extinderii orizontului de cunoaştere al copiilor, dar şi cunoaşterii de sine. Astfel de materiale rămân valorose, în special, în contextul documentelor istorice.

Cei mai devotaţi şi sârguincioşi colaboratori ai revistei au fost, şi au rămas, învăţătorii şi profesorii, precum şi elevii lor.

---

[5] Suplimentul literar-artistic - *Libertatea literară*, redactat de Vasile (Vasko) Popa, a apărut în luna aprilie a anului 1946, iar din ianuarie 1947 a evoluat în revista de literatură, artă şi cultură *Lumina*, al cărei redactor resposabil a fost tot Vasile Popa.

[6] Majoritatea informaţiilor referitoare la anii de naştere şi de deces ai redactorilor sunt preluate din volumul *Personalităţi româneşti din Voivodina*, publicat de Costa Roşu, la Editura *Libertatea* din Panciova, în anul 2004.

Pentru preşcolari, ,,Bucuria copiilor" a rezervat un supliment intitulat ,,Albiniţa", mai târziu *Ghiocei*, care a ţinut cont de sfera de interese, preocupări şi preferinţe a celor mai mici cititori sau ascultători.

Printre colaboratorii zeloşi ai ,,Bucuriei copiilor" îi amintim pe: Mihai Avramescu, care a semnat contribuţiile sale cu ,,Moş Mihai", înspirat probabil de pseudonimul ,,Moş Nae" al renumitului Nicolae Batzaria, directorul revistei româneşti ,,Dimineaţa copiilor". Apoi Ion Bălan, Florica Ştefan (1930-2016), poetul ţăran Traian Bogdan (1928-?), Radu Flora (1922-1989), Teodor Şandru (1912-1993), Nicolae Polverejan (1911-1995), Mihai Condali, Cornel Bălică (1929-1994), Sima Petrovici (1933), Todor Ghilezan, Ion Marcoviceanu (1922-2012), Aurelia Penţa Mîndrea (1940-2004), Felicia Marina Munteanu (1945- 2015), Eugenia Bălteanu, Veronica Lăzăreanu (1951), doar o parte dintre scriitorii români care au scris şi literatură pentru copii şi tineret în limba română. Unii dintre aceşti autori, cărora li s-au adăugat nume noi, au publicat mai târziu cărţi pentru copii şi tineret, care au început să apară abia după anul 1970.

S-a amintit mai sus, că prima şi a doua etapă de dezvoltare a creaţiei literare pentru copii în limba română şi-au conturat profilul datorită revistei ,,Bucuria pionierilor/copiilor".

Creaţiile literare originale ale condeierilor autohtoni (nu neapărat semnificative din punct de vedere valoric) din prima etapă, situată între anii 1946-1956, ilustrează firea timpului în care au apărut. În condiţiile sociale şi politice ale vremii, creaţiile literare, la fel ca şi restul materialelor publicate în paginile revistei, au răspuns cerinţelor de educare şi formare a copiilor în spiritul noii orânduiri. ,,Acestea sunt texte îndrumătoare, de factură anecdotică, superficiale, nu îndeajuns de elaborate literar, dar care reprezintă expresia entuziasmului creator şi a dispoziţiei conjuncturale." (Lăzăreanu 2004: 12)

Autorii textelor, scriitori şi învăţători (unii amintiţi deja mai sus) au abordat teme tradiţionale, patriotice, inspirate din lupta de eliberare a ţării, din viaţa şcolarilor etc. Cele mai multe texte sunt versificate, ticluite într-un limbaj accesibil copiilor, presărat adeseori cu exprimări specifice locului.

Cea de-a doua etapă a dezvoltării creaţiei literare pentru copii în limba română cuprinde perioada dintre anii 1956 şi 1970, care s-a detaşat treptat de începuturi.

Astfel, în anul 1956, redacţia revistei a hotărât să-i schimbe numele în ,,Bucuria copiilor", adoptând şi o nouă concepţie de redactare. În articolul *„Cîteva cuvinte despre „Bucuria copiilor”*, semnat de scriitorul Ion Bălan, care a fost publicat în prima pagină a *Bucuriei copiilor*, nr. 2, din luna februarie 1956, autorul a oferit informaţii referitoare la coordonatele viitoare ale revistei.[7] Pentru cei mai mici cititori, sau auditori, s-a publicat suplimentul *Ghiocei*.

Încă din primul an de apariţie cu noul nume, revista a exprimat preocuparea redacţiei de a atrage un număr cât mai mare de cititori: preşcolari, şcolari mici şi mai mari.

Ca tematică, redactorii au optat pentru: creații literare originale, creații ale elevilor, folclor, traduceri din literatura sârbă, a celorlalte minorități și cea universală, rubrici științifice și educative, reportaje, informații, portrete, biografii, evenimente din țară și lume, pagini

[7] ,,Numele a devenit prea îngust pentru noile sarcini pe care le are în viitor ziarul, fiindcă s-a mărginit numai la una dintre organizațiile copiilor noștri. Ca să poată cuprinde material pentru toți copiii, indiferent de organizație, ziarul a fost numit *Bucuria copiilor*. Și altceva. Pînă acum *Bucuria* a avut caracterul de revistă, în viitor va fi ziar. Ziarul poate cuprinde mai multe probleme din viața copiilor, pe cînd revista a fost mai mult un manual ajutător folosit ca material obligatoriu în școală. Ziarul, așa cum îl vede redacția, va cuprinde material mai atrăgător pentru copiii cetitori, prin el își vor lărgi cunoștințele primite în școală, fiindcă vor fi apropiate cît mai mult de realitate…” (Ion Bălan, *Cîteva cuvinte despre „Bucuria copiilor”* în Revista ,,Bucuria copiilor, nr. 2, februarie, 1956, p. 1.

distractive, poșta redacției, publicarea unor concursuri pe categorii de vârstă și curiozități din diferite domenii. (Juica 2018: 46)

Creaţiile literare publicate de scriitorii autohtoni au în centrul atenţiei universul copilăriei, vieţuitoarele, natura şi trecutul istoric. În această perioadă a crescut atât numărul textelor, cât şi al autorilor. Pe lângă scriitorii începuturilor, în ,,Bucuria" au publicat şi scriitori mai tineri, genul preferat fiind cel liric. Creaţiile în versuri exprimă efortul poeţilor de a-şi perfecţiona mijloacele artistice, precum şi de a imprima atitudini distincte de cele anterioare.

Textele publicate în ,,Bucuria copiilor", scrise în limba română sau traduse din limba sârbă, sau prin intermediul acesteia traduse din limba popoarelor şi minorităţilor naţionale, sunt redate în limba română literară, accesibilă puterii de înţelegere a copiilor.

Considerăm că este demn de amintit faptul că această fază de dezvoltare a revistei, coincide cu perioada în care în spaţiul literar românesc din Iugoslavia s-au auzit primele semnale de protest împotriva doctrinei realismului socialist. Schimbările survenite în spaţiul literar iugoslav, care era deja antrenat într-un proces al deschiderilor spre noile tendinţe literare europene, s-au reflectat şi asupra mişcării literare în limba română.

Scriitorii români nu erau străini de ceea ce se întâmpla în cercurile literare de la Belgrad şi nici de înnoirile din spaţiul literar iugoslav. Eseul *Ce-i de făcut?* (publicat în Revista *Lumina*, nr. 6, 1957), a apărut în ecoul *polemicilor belgrădene*[8], a fost prima critică din spaţiul literar românesc, iar tânărul scriitor ,,Ion Miloş a fost primul nostru dizident. Înainte de dizidenţi ... şi primul intelectual român de pe aceste meleaguri bănăţene care a ridicat vocea împotriva dogmatismului infect şi degradant" (Slavco Almăjan).[9]

În urma acestui eseu polemic s-a produs inevitabilul conflict dintre generaţiile literare. S-a instalat apoi o situaţie dilematică, care a dus chiar la tăcerea scriitorilor, ratându-se şansa apariţiei unei noi generaţii, ceea ce s-a produs, însă, în anii şaptezeci.

Scriitorii acestei generaţii, numită *generaţia de mijloc sau spărgătorii de tipare*, ,,deşi prozonieri ai unui spaţiu minoritar, şi ai unei limbi cu circulaţie redusă ... s-au îndreptat spre noile direcţii ale esteticii modernismului european mult mai repede decât scriitorii din patria istorică." (Agache 2010: 185). Priviţi cu rezerve de scriitorii vârstnici, scriitorii noi generaţii au reuşit chiar să impună înnoirea discursului liric al acestora. Liderul generaţiei de mijloc a fost Slavco Almăjan, „primul care a îmbrăţişat serios şi temeinic spiritul modern al vremii, dedicându-i-se din plin."[10]

Odată cu debutul generaţiei literare din anii şaptezeci, şi literatura pentru copii şi tineret a cunoscut o nouă etapă de dezvoltare, marcată de apariţia creaţiilor în volum.

Până în prezent, patrimoniul literaturii pentru copii şi tineret, scrisă în limba română în Serbia (şi în Iugoslavia), cuprinde mai mult de patruzeci de volume, în versuri şi proză, menite copiilor şi tinerilor sau accesibile acestora prin forma, mesajul şi conţinutul textelor. Analizând lista cărţilor pentru copii şi tineret publicate în limba română, conţinută în studiul *Privind spre copilărie*, Editura *Libertatea* Panciova, 2018, se poate observa că 22 de cărţi sunt volume de poezii, 17 sunt volume de proză, două cărţi cuprind versuri şi povestiri şi un volum conţine piese de teatru pentru copii. (Juică 2018: 148).

---

[8] Polemicile literare au însemnat eliberarea literaturii iugoslave de realismul socialist, fenomen important fiindcă s-a produs mai devreme decât în alte ţări.

[9] *Poezia de dincolo de cărţi*, Săptămânalul *Libertatea*, Anul LXI, nr. 18 (3327), pag. 9.

[10] Simeon Lăzăreanu – *O generaţie în mişcare, Libertatea*, Anul LXI, nr. 19 (3328), pag. 9.

Cărţile pentru copii şi tineret, scrise în limba română, sunt semnate de 19 autori, majoritatea fiind creatori de literatură pentru adulţi. În versuri şi proză, de factură tradiţionalistă sau modernă, apelând, sau nu, la modelele literare ale timpului în care au creat, aceşti scriitori au reuşit să creeze un tezaur original, care reprezintă valori perene şi îmbogăţeşte cultura minorităţii naţionale române.

Literatura pentru copii şi tineret, la fel ca şi cea pentru adulţi, scrisă în limba română, a fost apreciată de criticul şi istoricul literar Radu Flora, personalitate proeminentă a mişcării culturale şi literare în limba română, drept o *micro-literatură*[11](Flora 1971: 11), nu însă ca un sector izolat, ca o enclavă închistată, ci larg deschisă spre două mari culturi şi literaturi, cea iugoslavă (înainte de toate cea sârbă şi cea a minorităţilor naţionale) şi cea română. Această poziţie privilegiată a fost exploatată din plin de scriitorii de limbă română, inclusiv de cei care au scris opere pentru copii şi tineret sau accesibile acestora, după formă şi conţinut.

Privitor la literatura pentru copii, Radu Flora, aidoma unor personalităţi din literatura universală, nu a fost convins de existenţa acestui sector al creaţiei literare. A aceentuat această idee în studiul monografic *Literatura română din Voivodina - Panorama unui sfert de veac (1946-1970)*: „Mai întîi revine întrebarea mult discutată, dacă, în principiu, există o literatură pentru copii?" (*Ibidem*: 72).

În timpul când istoricul amintit a realizat bilanţul primului sfert de veac de literatură în limba română, şi a mişcării literare postbelice, nu apăruse niciun volum pentru copii şi tineret, cu toate că unele cărţi publicate până atunci erau accesibile acestora. Radu Flora însuşi, în acel timp, şi-a publicat romanul *Cînd vine primăvara* (1970), despre preadolescenţa şi adolescenţa unei generaţii de şcolari din preajma celui de-al Doilea Război Mondial, în vremuri şi condiţii istorice specifice.

Realitatea consemnată în anul 1971 nu a mai fost valabilă în anii următori, mai precis în următoarele două decenii, când au apărut deja nouăsprezece volume de versuri şi proză pentru copii şi tineret. Acestea împreună cu volumul *Poemele anului* (1953) al lui Teodor Şandru, respectiv cu romanul amintit al lui Radu Flora, au conturat un tezaur de valori al minorităţii naţionale române, creat în împrejurări specifice, de oamenii de condei din loc, pentru cei mai tineri cititori, surprinzându-le interesele, preocupările, formele de activitate, universul existenţial.

În decursul deceniilor care au urmat în urma publicării primei istorii dedicate literaturii române din Voivodina, semnată de Radu Flora, *Literatura română din Voivodina, Panorama unui sfert de veac (1946-1970)*, în care se găsesc şi primele referinţe critice asupra literaturii pentru copii, au văzut lumina tiparului şi alte studii monografice, care au avut în vedere evoluţia acestui sector literar. Le vom aminti în ordinea publicării lor: *O istorie a literaturii române din Voivodina*, Editura *Libertatea*, Panciova, 1997,autor Ştefan N. Popa; *Vântul seamănă cuvântul – antologie de literatură română pentru copii şi tineretul şcolar, scrisă în Voivodina, Republica Serbia*, autor Ileana Magda, trei ediţii, cea din urmă în colaborare cu Brânduşa Juică, *Dumbrava însorită* (*O antologie de poezie româneascăpentru copii din Voivodina*), Editura Libertatea, Panciova, 2004, alcătuită de Veronica Lăzăreanu;*Literatura română din Voivodina (1945-1989) – La confluenţa a două culturi,* ICRV, Zrenianin, 2012, autor Brânduşa Juică,*Opinii şi reflecţii* II, Editura *Libertatea*, Panciova, 2016, autor Virginia Popović şi *Privind spre copilărie. Consideraţii despre literatura română pentru copii şi tineret, scrisă în Voivodina, Republica Serbia*, Panciova, Editura *Libertatea*, 2018. autor Brânduşa Juică.

[11] Aceeaşi afirmaţie se află şi în ediţia în limba sârbă „Rumunska književnost u Vojvodini, Matica srpska, Novi Sad, 1976, p. 58

Concluzii

Literatura română pentru copii şi tineret este parte componentă a literaturii care s-a scris în limba română în Serbia (şi o bună parte în Iugoslavia). Începuturile ei (a literaturii în general) se identifică în scrierile care au apărut în paginile periodicelor româneşti interbelice, cunoscând adevărata dezvoltare în a doua jumătate a secolului trecut, odată cu întemeierea unor instituţii de învăţământ, culturale şi religioase de importanţă esenţială şi existenţială pentru minoritatea naţională română. În această perioadă, au început să apară şi să crească cantitativ şi creaţiile pentru copii şi tineret.

În articolul de faţă au fost prezentate primele faze ale dezvoltării literaturii pentru copii şi tineret, scrisă în limba română, care se leagă de numele Revistei ,,Bucuria pionierilor" (1946), mai târziu ,,Bucuria copiilor" (1956). În această revistă, care apare şi în prezent la Editura *Libertatea* din Panciova, şi-au făcut debutul literar majoritatea scriitorilor care au publicat cărţi pentru copii şi tineri. Cărţile în limba română, menite celor mai tineri cititori, sau accesibile lor, au apărut mult mai târziu, începând cu anul 1970.

Literatura română pentru copii şi tineret, scrisă în Voivodina, Republica Serbia, respectiv în Iugoslavia postbelică, îndeplineşte nobila menire de a cultiva şi păstra limba noastră maternă şi de a completa imaginea de sine a minorităţii naţionale române, care a creat valori artistice într-un context socio-cultural specific, la periferia limbii materne, dar nu şi a valorilor culturii naţionale, spre care statornic tindem.

BIBLIOGRAPHY

Agache (2010): Catinca Agache**,***Literatura română din Voivodina*. Panciova: Editura *Libertatea*

Almăjan (1996): Slavco Almăjan, *Metagalaxia minoritară*, Novi Sad: Editura Libertatea

Cândroveanu (1988): Hristu Cândroveanu *Literatura română pentru copii, Scriitori contemporani*, Bucureşti: Editura Albatros

Dan (2010): Mariana Dan, *Construcţia şi deconstrucţia canonului identitar*, Panciova: Editura Libertatea

Flora (1971)**:** Radu Flora, *Literatura română din Voivodina - Panorama unui sfert de veac (1946-1970)*, Panciova: Editura Libertatea

Juică (2018): Brânduşa Juică, *Privind spre copilărie. Consideraţii despre literatura română pentru copii şi tineret, scrisă în Voivodina, Republica Serbia*, Panciova: Editura Libertatea

Lăzăreanu (2004): Veronica Lăzăreanu, *Dumbrava însorită(O antologie de poezie românească pentru copii din Voivodina)*: Panciova, Editura Libertatea

Popi (1996): Gligor Popi, *Românii din Banatul Iugoslav între cele două războaie mondiale* (1918-1941), Timişoara; Editura de Vest

Popi (1998): Gligor Popi, *Românii din Banatul Sârbesc (1941-1996), vol II*, Panciova: Editura Libertatea

Raţiu (2003): Iuliu Raţiu, *O istorie a literaturii pentru copii şi adolescenţi*, Bucureşti: Editura Biblioteca Bucureştilor.

THE CONTRIBUTION OF THE ORTHODOX CLERGY TO THE STRUGGLE FOR ROMANIA'S INDEPENDENCE

Claudiu Cotan
Assoc., Prof., PhD., „Ovidius" University of Constanţa

Abstract: The acquisition of independence has represented a special time in the history of Romania till nowadays. The sacrifices of the soldiers on the fronts in the South of the River Danube showed Europe that the young Romanian state could defend its own political interests. The Orthodox clergymen have also taken part in all the events which outlined independence and affirmed Romania as important state in the European South – Eastern politics. During the fights of 1877 – 1878 and 1913, the Orthodox priests were near the Romanian soldiers in trenches or hospitals for wounded persons. The Orthodox monks and nuns left the peace and quiet of the monasteries to support the medical staff, and certain monasteries have been changed into military hospitals. I will try to present, in these pages, the contribution of the Orthodox clergy to the acquisition of Romania's independence and to the religious organisation of Dobrudgea, the Romanian territory acquired through the sacrifices of the soldiers and of the entire people.

Keywords: soldiers, priests, monks, hospitals, monasteries

Perioada cuprinsă între anii 1871-1914, adică de la înfiinţarea Germaniei şi până la declanşarea Primului Război Mondial (1914-1918), a fost marcată de o tot mai pronunţată concurenţă între Marile Puteri, interesate în dobândirea de noi teritorii şi pieţe economice. Treptat, s-a ajuns la formarea a două blocuri politico-militare: Antanta (Anglia, Franţa, Rusia) şi Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Italia, România), fiecare dintre acestea urmărindu-şi propriile interese. Rusia şi Austro-Ungaria au dus o politică de control asupra ţărilor din Balcani, în timp ce Franţa era în dispută cu Germania după pierderea Alsaciei şi Lorenei (1871). Germania a cunoscut o dezvoltare economică puternică în timpul regimului lui Bismarck, Anglia a încerca să ţină pasul cu aceasta, iar Franţa a încuraja revitalizarea societăţii prin introducerea unor reforme sociale, politice, economice şi chiar religioase (separarea Bisericii de stat – 1905 şi expulzarea ordinelor religioase catolice în timpul guverării prim-ministrului Clémenceau – 1906-1911). Italia, cu toate încercările sale, a rămas o putere europeană de mâna a doua[1].

Răscoala din Balcani, care a dus la schimbări politice majore în Europa, a izbucnit în 1875, şi s-a răspândit cu mare rapiditate în Bosnia-Herţegovina, Bulgaria, Serbia şi Muntenegru. Revoluţionarii bulgari refugiaţi în România în frunte cu Hristo Botev au trecut în sudul Dunării, dar mica grupare revoluţionară a fost înfrântă de intervenţia otomană. Conflictul balcanic a oferit Rusiei prilejul de a interveni în politica balcanică pe baza statutului său de apărătoare a ortodocşilor din Imperiul otoman. Mitropolitul Filaret al Moscovei i-a susţinut pe bulgari în lupta lor pentru emanciparea religioasă, determinând diplomaţia rusească de la Constantinopol să-i încurajeze pe otomani în a da satisfacţie bulgarilor, care cereau autocefalie faţă de Patriarhia Ecumenică. Prin

[1] Vezi Claudiu Cotan, *Ortodoxia şi mişcărilor de emancipare naţională din sud-estul Europei în secolul al XIX-lea*, Edit. Bizantină, Bucureşti, 2004, p. 306.

intervenţia politică şi militară din 1877, Rusia a salvat populaţia bulgară de atrocităţile soldaţilor turci şi a contribuit la producerea unor schimbări substanţiale în geopolitica sud-est europeană[2].

În vara anului 1876, Serbia a declarat război Turciei, acţiune imitată şi de Muntenegru. În noua situaţie, România a cerut Turciei o lărgire a drepturilor sale internaţionale. După discuţiile politice de la Livadia - Crimeea, unde s-au stabilit condiţiile trecerii trupelor ruseşti pe teritoriul României, în aprilie anul următor, la Bucureşti s-a semnat un acord ruso-român. Curând România a intrat în război sprijinind Armata ţaristă în bătăliile de la Plevna şi Griviţa. Astfel, România intrat în primul război care avea să-i schimbe statutul politic internaţional.

La acest prim conflict militar al tinerei Armate române au luat parte şi preoţii militari ortodocşi care activau în garnizoanele marilor oraşe. Arhimadritul Gavriil Răşcanu, fost preot militar, a scris în timpul războiului un articol intitulat: *Datoriile preotului în Armată, pe timp de pace sau de război*, unul dintre primele articole care prezentau viziunea unui cleric asupra rolului capelanului pe front. Încă din timpul domnitorului Al. I. Cuza erau activi câţiva preoţi militari, fiind adoptată o primă legislaţie cu privire la atribuţiile acestei categorii de clerici. În 1870 a fost aprobat primul *Regulament pentru clerul de armată*, în care se preciza că fiecare regiment putea avea câte un preot militar. La izbucnirea războiului ruso-româno-turc din 1877 în Armata română se găseau zece preoţi militari, majoritatea călugări. Unul dintre aceştia, confesorul Gavrilă Ursu a fost decorat cu Virtutea Militară pentru dăruirea arătată pe front alături de soldaţii pe care i-a îmbărbătat în momentele grele ale războiului.

O contribuţie importantă la susţinerea Armatei române au avut-o monahii care au activat cu precădere în serviciul sanitar. Din 25 aprilie 1877, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice se interesa de situația în care se găseau mănăstirile, de ce posibilități de cazare aveau, dar mai ales de distanţa la care se aflau față de calea ferată pentru a fi transformate în caz de nevoie în obiective militare. Printr-un document din 28 mai 1877, I. C. Brătianu cerea întocmirea unui raport referitor la reparațiile de care aveau nevoie mănăstirile pentru a putea fi folosite ca spitale de război. La 26 iulie 1877, Mitropolia de la București înștiința Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice că dispunea de 50 de călugări și 50 de călugărițe pentru serviciu sanitar la ambulanțele Armatei. Până în august 1877 erau înrolați deja 200 de călugări și călugărițe în serviciul sanitar. Între aceşti monahi s-au găsit mulți călugări din mănăstirile din preajma Bucureștiului (20 de călugări de la Mănăstirea Cernica, 26 de la Mănăstirea Căldăruşani, 20 de călugărițe de la Mănăstirea Pasărea). De la Cernica și Căldăruşani au mai fost mobilizați 12 călugări pentru transportarea răniților la barăcile construite în incinta Spitalului Filantropia. Mitropolitul Iosif Naniescu a cerut la 13 sept. 1877, ca 20 de maici de la Mănăstirea Agapia să meargă la București pentru a îngriji răniții din spitale. După două zile, episcopul Iosif de Huși a solicitat ca 8 călugărițe să meargă să ajute Spitalul din Galați[3].

Spitalul Brâncovenesc, al cărui prim efor era mitropolitul primat, a pus la dispoziția Armatei 8 saloane cu 86 de paturi și îngrijirea gratuită a răniților. Seminarul din Buzău și Episcopia au fost pregătite pentru a fi transformate în spitale. Preotul Mihalache Nicolăescu din Drăgășani a ajutat la organizarea unui spital cu 150 de paturi pentru răniți. În sprijinul său au venit și alți preoți din regiune. În ajutorul răniților au venit Epitropia bisericii Madona Dudu și Epitropia bisericii Sfântul Ilie din Craiova, care în cele două localuri pe care le deținea, Școala Lazaro-

[2] H. A. Hristov, „The Russo-Turkish War of 1877-1878 and Bulgaria's Liberation from Ottoman Joke", în *Bulgarian Historical Review* nr. 3, Sofia, 1988, p. 9.

[3] Al. N. Stănciulescu, „Clerul ortodox român în sprijinul războiului de independență", în *Mitropolia Olteniei*, XXIX, 1977, nr. 4-6, pp. 342-351.

Ottelișanu și Institutul Sfântul Ilie au organizat un spital cu 330 de paturi. La fel, Dispensarul medical al bisericii Sfânta Treime din Craiova a venit în ajutorul celor răniți. De ajutorul călugărilor au avut parte și 500 de prizonieri turci internați la Mănăstirea Bistrița. Aceștia primeau o rație de hrană zilnică mai mare decât cea a soldaților români aflaţi în Bulgaria. Episcopul Athanasie Stoenescu al Râmnicului-Noul Severin a avut o bună colaborare cu Comitetul Doamnelor Craiovene care patrona Spitalul *Independența* pentru soldații răniți. Pentru implicarea sa exemplară în susţinera Armatei române, episcopul Athanasie a fost decorat cu Steaua României în grad de comandor. De asemenea, pentru jertfele făcute și pentru devotamentul cu care au slujit în spitale au fost decorate călugărițele de la Mănăstirea Horezu și de la Mănăstirea Dintr-un lemn. Arhimadritul Ghenadie Enăceanu a primit ordinul rusesc Sfânta Ana clasa a III-a, ca semn de apreciere pentru ajutorul dat soldaților aflaţi pe front.

Călugăriţele au urmat un curs de pregătire sanitară la Spitalul *Filantropia*, iar călugării de la Cernica şi Căldăruşani au fost puşi la dispoziţia Crucii Roşii pentru transportul răniţilor. Pe lângă ajutorul oferit de mănăstirile ortodoxe, în sprijinul Armatei a venit şi Comitetul Doamnelor din Iaşi condus de Maria Rosetti-Roznovanu, care a strâns bani şi ofrande pentru ostaşii români. Acest comitet a înfiinţat Spitalul din Târgu-Măgurele şi Ospiciul Sfânta Maria din Iaşi în care se găseau mobilizate şi zece călugăriţe. Numeroase donaţii au făcut ierarhii ortodocşi, dar şi preoţii şi protopopii. Chiar şi elevii Seminarului Central din Bucureşti au făcut o colectă pentru front.

Episcopul Ghenadie al Argeșului a emis la 12 sept. 1876, o circulară pentru susținera Armatei române. La 19 mai 1877, mitropolitul Iosif Naniescu al Moldovei a cerut ca în biserici să se facă colecte la cutia milei pentru soldații români, îndemnul la această acțiune venind din partea Comitetului de Doamne din Iași. Același îndemn l-a repetat după două luni în dorinţa de a spori colectele credincioşilor. Sfântul Sinod a trimis o circulară către toți preoții pentru ca cei morți pe front să fie pomeniți la Sfânta Liturghie timp de trei ani, ca să le fie dedicată o zi pe an pentru pomenire şi ca în fiecare biserică să fie așezată cutia milei pentru ajutorarea familiilor celor morţi în război. Preoților li s-a cerut să întocmească un tablou statistic cu numărul și situația materială a familiilor eroilor de război. Protopopii și comitetele aveau datoria să preia fondurile strânse în biserici și să le distribuie după necesitate fiecărei familii de eroi. Astfel, donaiile au fost încredinţate Comitetului Doamnelor care le-au folosit pentru ajutorarea răniţilor, văduvelor şi orfanilor. Pe durata războiului, preoţii, călugării şi ierarhii au făcut rugăciuni pentru pomenirea eroilor şi pentru victoria Armatei[4]. Pentru fiecare eveniment petrecut pe front s-au făcut rugăciuni și slujbe în biserici și chiar prtocesiuni pe străzile orașelor. Episcopul Athanasie al Râmnicului-Noul Severin a tipărit o broșură cu rugăciuni speciale pentru procesiunile ce se săvârșeau în parohii.

Solidaritatea a depăşit hotarele României, în sufletele românilor ardeleni fiind prezentă nădejdea unei viitoare unităţii naţionale. S-au format comitete de ajutorare în mai multe oraşe transilvănene, care însă au fost interzise de autoritățile maghiare la sfârșitul lunii mai 1877. Guvernul maghiar presimţea că momentele dificile prin care trecea Imperiul otoman puteau să lovească şi Austro-Ungaria. Sub presiunea Budapestei comitete de ajutorare s-au transformat în centre de colectare a ofrandelor destinate soldaților români mobilizaţi pe fronturile din Bulgaria. Inițiativa înființării comitetelor de ajutorare a răniților români i-a aparținut Iuditei Măcelariu, care a organizat un asemenea comitet la Sibiu în 5/17 mai 1877. Următorul comitet s-a format la Brașov sub președinția lui Diamandi I. Manole. La Năsăud comitetul a fost condus de Elisabeta

[4] Mircea Păcurariu, „90 de ani de la proclamarea Independenţei de Stat a României", în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul LXXXV, 1967, nr. 5-6, pp. 602-617.

Pop Păcurariu, iar la Făgăraș de Anastasia Popescu, soția protopopului Petru Popescu. S-a format și un comitet al studenților români din Viena, condus de Octavian Blasian. S-au organizat comitete în toate orașele importante din Transilvania spre îngrijorarea autorităților austro-ungare care nu vedeau cu ochi buni solidaritatea românilor aflaţi de o parte și de cealaltă a munților Carpați. De aceea, în locul acestor s-au înființat centre de colectare care au funcționat pe toată durata războiului ruso-româno-turc. Centrul de colectare de la Sibiu era condus de Iudita Măcelariu, iar cel din Brașov de Diamandi I. Manole. La încurajarea acțiunilor de colectare a contribuit și presa transilvăneană prin publicațiile: *Telegraful român*, *Gazeta Transilvania* și revista *Familia*[5]. Pentru ajutorarea răniților au fot donați 45.000 de lei aur, comprese, pansamente, sute de cămăși, cearșafuri și mulţi metri de pânză. În comitetele de ajutorare au intrat ca membre soții de preoți, fiind cunoscute preotesele Maria Hania, soția directorului Seminarului Teologic Andreian, Elefteria Cristea, soția lui Nicolae Cristea, asesor consistorial și redactorul ziarului *Telegraful Român*, Caliope Boiu, soția profesorului Zaharia Boiu și Maria Cunțan, soția profesorului Dimitrie Cunțan. Între cei care au contribuit cu donații au fost preoți, profesori ai Seminarului, episcopul Ioan Popasu și chiar mitropolitul Miron Romanul[6]. Teologul ardelean Vucențiu Grama a trecut munții pentru a se înrola voluntar în Armata română.

Victoriile trupelor ruso-române au îngrijorat Marile Puteri care vedeau o revenire în plan politic internaţional a Rusiei. De aceea, când trupele ruseşti au ajuns să lupte pe teritoriul bulgar în 1877, ameninţând să ocupe Constantinopolul şi Strâmtorile, englezii au cerut stoparea războiului care le afecta interesele politice în Marea Mediterană. Imperiul otoman, „omul bolnav al Europei", era într-un declin accentuat, dar existenţa sa era necesară pentru echilibrul politic din Balcani. Controlul financiar străin făcea însă imposibilă o redresare economică a Porţii otomane, iar legislaţia semifeudală şi despotismul sultanului Abdul-Hamid (1877-1909) plasau imperiul la limita haosului. În această perioadă, Imperiul otoman a trebuit să facă faţă mai multor războaie şi răscoale, dar şi revoluţiei otomane a Junilor Turci. Balcanii au constituit zona fierbinte a continentului, care a perpetuat lupta populaţiei ortodoxe pentru independenţă, dar şi câteva conflicte directe între statele ortodoxe.

Congresul de la Berlin a recunoscut independenţei României, Serbiei şi Muntenegrului, iar Bulgaria a devenit autonomă. Serbia a preluat Nişul, Pirotul şi Vranje, iar România a dobândit Dobrogea, dar a pierdut sudul Basarabiei ocupat de Rusia. Din punct de vedere politic, situaţia Bulgariei se îmbunătăţea, cu toate că era divizată. Bulgaria a fost nemulţumită pentru că a pierdut multe dintre teritoriile pe care le dobândise prin pacea de la San Stefano. De aceea, populaţia s-a revoltat faţă de deciziile de la Berlin şi a pornit o adevărată răscoală încurajată de clerul ortodox bulgar. Răscoala de la Kresna împotriva tratatului de la Berlin (1878) a fost condusă şi organizată de mitropolitul Natanail de Ohrida, cu participarea a sute de clerici ortodocşi bulgari[7]. Adeziunea exarhului Antim la revoltă a obligat autorităţile otomane să-l înlăture. Succesor în scaunul arhieresc a fost desemnat exarhul Iosif. În 1890 Exarhatul bulgar a dobândit trei noi episcopii în Macedonia cu toate că acest fapt a nemulţumit profund Patriarhia

[5] A. Paul, „Ofrande bănești și materiale ale Românilor transilvăneni și bănățeni în sprijinul războiului pentru independență", în *Mitropolia Ardealului*, XXII, 1977, nr. 4-6, pp. 365-367.

[6] Ilie Frăcea, „Un document inedit despre ecourile proclamării independenței de stat a României în Transilvania", în *Mitropolia Ardealului*, XXII, 1977, nr. 4-6, pp. 361-364; D. Călugăr, „Preoți și familii preoțești în sprijinirea războiului de independență", în *Mitropolia Ardealului*, XXII, 1977, nr. 4-6, pp. 359-360.

[7] Chiril al Bulgariei, „Opoziţia contra Pactului de la Berlin. Răscoala de la Kresna", Edit. Academiei de Ştiinţe, Sofia, 1955, recenzie de pr. lector Chiril Pistrui în *Mitropolia Ardealului*, 1966, nr. 1-3, pp. 187-188.

Ecumenică. Rusia dorea extinderea Exarhatului bulgar pentru propriul său interes, majoritatea clericilor bulgari fiind rusofili.

Deşi Congresul de la Berlin a extins teritoriile sârbilor, ocuparea Bosniei-Herţegovina de către austrieci a însemnat un eşec al politicii Belgradului. În Bosnia-Herţegovina, intrată sub protecţie austriacă, noile autorităţi au încurajat hegemonia mahomedană a marilor proprietari de pământ[8]. Mitropolia de Belgrad s-a interesat de acum mai mult de soarta sârbilor ortodocşi din Bosnia şi Herţegovina, cu toate că Viena controla viaţa religioasă printr-un acord pe care-l negociase cu Patriarhia Ecumenică. Viena decidea asupra clerului şi ortodocşilor sârbi din Patriarhia de Karlovitz. Totuşi dobândirea independenţei a dus la recunoaşterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Sârbe (1879) de către Patriarhia Ecumenică[9]. Patriarhia Ecumenică era pregătită să ofere o autonomie Bisericilor Ortodoxe din teritoriile autonome sau independente, însă în care patriarhul ecumenic să-şi păstreze o anumită autoritate[10]. Interese divergente au apărut în Macedonia, acolo unde s-a dezvoltat un conflictul religios sârbo-greco-bulgar.

Biserica Ortodoxă Sârbă a susţinut lupta împotriva otomanilor în timpul crizei balcanice din anii 1875-1878. Mitropolitul Mihail de Belgrad a ţinut o corespondenţă permanentă cu principali ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Ruse şi a avut contacte cu revoluţionarii bosniaci. Numeroşii revoluţionari refugiaţi pe teritoriul Serbiei vedeau în mitropolitul de Belgrad un protector, unii dintre ei primind ajutor şi din partea mitropolitului Ilarion al Muntenegrului. În Bosnia şi Herţegovina numeroşi preoţi activau în conducerea comitetelor insurecţionale. După intrarea Serbiei în conflict, mulţi preoţi s-au înrolat fiind prezenţi pe front. Peste 300 de preoţi sârbi au participat direct la luptele revoluţionare[11]. În urma războaielor balcanice (1912-1913), Patriarhia de Peci şi-a extins jurisdicţia şi în Muntenegru. Sârbii se pregăteau pentru realizarea unităţii politico-religioase mult visate[12].

În aprilie 1877 s-a organizat o adunare a oamenilor politici albanezi la Ianina, adunare la care au cerut autonomia ţinuturilor locuite de albanezi şi folosirea limbii albaneze în administraţie şi în şcoli. Tratatul de la San Stefano i-a defavorizat, iar Liga de la Prizren, înfiinţată în 1878 din membri ce reprezentau cele trei grupări religioase din teritoriile albaneze: catolică, musulmană şi ortodoxă, n-a obţinut nimic prin apelurile înaintate delegaţilor la Congresul de la Berlin. Albanezii erau consideraţi supuşi ai sultanului. Refuzaţi de toate cercurile politice, albanezii au organizat revolte violente, pe care Poarta le-a înăbuşit cu o deosebită cruzime. Necesitatea unei emancipări naţionale a albanezilor se făcea tot mai simţită, iar războaiele balcanice au determinat Marile Puteri europene să acorde independenţă tânărului stat albanez[13].

La încheierea războiului ruso-româno-turc din 1877-1878, România a dobândit Dobrogea, un teritoriu cu o situaţie socială şi religioasă diferită de restul ţării, dar a pierdut sudul Basarabiei reocupat de Imperiul ţarist. Mitropolitul Calinic Miclescu a solicitat în scris binecuvântarea patriarhului ecumenic Ioachim al III-lea pentru unirea canonică a populaţiei ortodoxe din acest

---

[8] A. J. P. Taylor, *Monarhia habsburgică (1809-1918). O istorie a Imperiului austriac şi a Austro-Ungariei*, trad. Cornelia Bucur, Edit. All, Bucureşti, 2000, p.133.

[9] Claudiu Cotan, „Serbia şi Biserica Ortodoxă Sârbă în secolul al XIX-lea", în *Analele Universităţii din Craiova, Seria Teologie*, nr. 3, 1998, pp. 31-44.

[10] Raymond P. Janin, *Les Eglises orientales et les rites orientaux*, Paris, 1922, p.151.

[11] J. Mousset, *La Serbie et son Eglise (1830-1904)*, Paris, 1938, pp. 307-308.

[12] Claudiu Cotan, „Independenţa politică şi religioasă a popoarelor din sud-estul Europei", în *Analele Universităţii Ovidius-Seria Teologie*, nr. 1, 2008, pp. 145-160.

[13] Claudiu Cotan, „Relaţiile cu Bisericile Ortodoxe din Serbia, Bulgaria şi Albania", în *Autocefalie şi comuniune*, Edit. Basilica, Bucureşti, 2010, pp. 178-200.

teritoriu cu Mitropolia Ungrovlahiei. Patriarhul a acceptat cererea, dar a cerut clerului ortodox român să nu aibe comuniune religioasă cu bulgarii schismatici. Biserica Ortodoxă Bulgară fusese declarată schismatică în 1872, când Patriarhia Ecumenică era condusă de patriarhul Antim al VI-lea, fiind învinuită de filetism[14]. Într-o scrisoare din mai 1880, mitropolitul Calinic i-a mulţumit patriarhului pentru recunoaşterea jurisdicţiei Bisericii Ortodoxe Române asupra Dobrogei, dar preciza că bulgarii dobrogeni erau cetăţeni români şi membrii ai Bisericii Ortodoxe Române[15]. De altfel, în acestă corespondenţă, mitropolitul Calinic îndeamna diferitele etnii care faceau parte din Biserica Ortodoxă la o bună înţelegere.

O imagine foare clară asupra situaţiei bisericeşti din Dobrogea ne este oferită de Raportul din 1879 înaintat episcopului Iosif Gheorghian de revizorul bisericesc Ieronim Ştefănescu. Documentul publicat de G. Ilinoiu într-un studiu este un rechizitoriu excelent asupra stării sociale, morale şi canonice a clerului, dar şi asupra stării materiale a locaşurilor de cult[16]. În timpul păstoririi episcopului Partenie Clinceni s-a reuşit ridicarea de noi biserici în cele două judeţe, Constanţa şi Tulcea. Legislaţia adoptată de statul român a permis o îmbunătăţire a situaţiei materiale a parohiilor dobrogene. În Dobrogea, ca şi în restul României, religia ortodoxă era considerată dominantă, iar la consolidarea legăturilor dintre Dobrogea şi România a participat şi clerul ortodox.

În 1902 la conducerea Eparhiei Dunării de Jos a ajuns Pimen Georgescu. La investirea sa, regele Carol preciza: „Propovăduieşte, dar, cuvântul Evangheliei în limba străbună, neuitând niciodată că mărirea ţării este o menire a Bisericii ca şi a statului, ambii de pururi nedespărţiţi întru îndeplinirea aspiraţiunilor naţionale”. Episcopul Pimen a reuşit o bună organizare a clerului, fiind preocupat în mod special de pregătire pastorală a acestuia. De aceea a introdus conferinţele preoţeşti, dar şi obligaţia clerului de a ţine predici şi cateheze pastorale. A introdus foile matriculare în care să fie notate pregătirea culturală a preotului, conduita morală şi activitatea acestuia. Prin condiţiile economice create de stat numărul românilor ortodocşi a crescut, iar viaţa bisericească s-a îmbunătăţit[17].

Situaţia politică şi religioasă din sud-estul Europei s-a complicat în timpul celor două războaie balcanice, România fiind implicată în aceste conflicte şi în disputele politice care au urmat. În timpul celui de-al doilea război balcanic contribuţia la susţinerea Armatei române a fost încurajată de ierarhii români şi împlinită cu dăruire de călugării şi călugăriţele care au slujit în lazaretele de bolnavi. Mitropolitul Pimen al Moldovei şi Sucevei le-a cerut călugărilor şi călugăriţelor să slujească în spitalele militare, iar în ianuarie 1913 a trimis o circlară emoţionantă mănăstirilor din Moldova: „... adevărata călugărie se desăvârşeşte nu numai în rugăciuni şi îndeletniciri duhovniceşti, ci, unite cu acestea, să fie şi faptele, care să aducă foloase omenirii la toate cerinţele vieţii... E vremea ca toţi fiii ţării, de orice stare şi orice vârstă, să aducă jertfa cuvenită, căci zilele grele sunt. Călugăriţele din mănăstirile noastre să vegheze şi să se pregătească. Cele bătrâne în singurătate să se roage lui Dumnezeu pentru ţară şi oastea noastră,

[14] Ioan Rămureanu, Milan Şesan, Teodor Bodogae, *Istoria Bisericiască Universală*, vol. II, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1993, p. 485.
[15] Gheorghe Vasilescu, „Mitropolitul primat Calinic Miclescu şi recunoaşterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române”, în *Autocefalia libertate şi demnitate*, Edit. Basilica a Patriarhiei Române, Bucureşti, 2010, p. 338.
[16] G. Ilinoiu, “Cultele din Dobrogea”, în *Dobrogea. Cincizeci de ani de viaţă românească, 1878-1928*, Cultura Naţională, Bucureşti, 1928, pp. 612-630.
[17] G. Ilinoiu, “Cultele din Dobrogea”, în *Dobrogea. Cincizeci de ani de viaţă românească, 1878-1928*, p. 625.

cele tinere în corturi şi spitale să îngrijească de răniţi”[18]. La chemarea mitropolitului pentru pregătirea sanitară în caz de război au răspuns călugării şi călugăriţele din toată ţara[19]. Călugăriţele au fost solicitate să ajute şi soldaţii holerici din lazaretul Turnu Măgurele, unde se pare că nu a mai fost nevoie de ajutorul lor. Sacrificiile preoţilor militari şi jertfa monahilor din spitalele de răniţi au contribuit la consolidarea statutului Bisericii Ortodoxe în societatea românească de la începutul secolului al XX-lea. Dar cea mai importantă implicare a clerului ortodox în susţinerea dezideratelor naţionale s-a făptuit în timpul Primului Război Mondial care a culminat cu făurirea României Mari.

BIBLIOGRAPHY

Arhiva Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, Dosar nr. 51/1923, Implicarea călugărilor din Moldova în Primul Război Mondial.

Arhiva Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, Dosar nr. 116/1912, Ajutoare pentru Flota de război şi pentru Crucea Roşie, doc. nr 876/23 martie 1913.

Chiril al Bulgariei, „Opoziţia contra Pactului de la Berlin. Răscoala de la Kresna”, Edit. Academiei de Ştiinţe, Sofia, 1955, recenzie de pr. lector Chiril Pistrui în *Mitropolia Ardealului*, 1966, nr. 1-3, pp. 187-188.

Călugăr, D., „Preoţi şi familii preoţeşti în sprijinirea războiului de independenţă”, în *Mitropolia Ardealului*, XXII, 1977, nr. 4-6, pp. 359-360.

Cotan, Claudiu, *Ortodoxia şi mişcărilor de emancipare naţională din sud-estul Europei în secolul al XIX-lea*, Edit. Bizantină, Bucureşti, 2004.

Cotan, Claudiu, „Serbia şi Biserica Ortodoxă Sârbă în secolul al XIX-lea”, în *Analele Universităţii din Craiova, Seria Teologie*, nr. 3, 1998, pp. 31-44.

Cotan, Claudiu, „Independenţa politică şi religioasă a popoarelor din sud-estul Europei”, în *Analele Universităţii Ovidius-Seria Teologie*, nr. 1, 2008, pp. 145-160.

Cotan, Claudiu, „Relaţiile cu Bisericile Ortodoxe din Serbia, Bulgaria şi Albania”, în *Autocefalie şi comuniune*, Edit. Basilica, Bucureşti, 2010, pp. 178-200.

Frăcea, Ilie, „Un document inedit despre ecourile proclamării independenţei de stat a României în Transilvania”, în *Mitropolia Ardealului*, XXII, 1977, nr. 4-6, pp. 361-364.

Hristov, H. A., „The Russo-Turkish War of 1877-1878 and Bulgaria’s Liberation from Ottoman Joke”, în *Bulgarian Historical Review* nr. 3, Sofia, 1988, pp. 9-18.

Ilinoiu, G., “Cultele din Dobrogea”, în *Dobrogea. Cincizeci de ani de viaţă românească, 1878-1928*, Cultura Naţională, Bucureşti, 1928, pp. 612-630.

Janin, P. Raymond, *Les Eglises orientales et les rites orientaux*, Paris, 1922.

Mousset, J., *La Serbie et son Eglise (1830-1904)*, Paris, 1938.

Paul, A., „Ofrande bănești și materiale ale Românilor transilvăneni și bănățeni în sprijinul războiului pentru independență”, în *Mitropolia Ardealului*, XXII, 1977, nr. 4-6, pp. 365-367.

Păcurariu, Mircea, „90 de ani de la proclamarea Independenţei de Stat a României”, în *Biserica Ortodoxă Română*, Anul LXXXV, 1967, nr. 5-6, pp. 602-617.

[18] Arhiva Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, Dosar nr. 51/1923, Implicarea călugărilor din Moldova în Primul Război Mondial.

[19] Arhiva Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, Dosar nr. 116/1912, Ajutoare pentru Flota de război şi pentru Crucea Roşie, doc. nr 876/23 martie 1913.

Stănciulescu, Al. N., „Clerul ortodox român în sprijinul războiului de independență”, în *Mitropolia Olteniei*, XXIX, 1977, nr. 4-6, pp. 342-351.
Rămureanu, Ioan, Şesan, Milan, Bodogae, Teodor, *Istoria Bisericiască Universală*, vol. II, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1993.
Taylor, A. J. P., *Monarhia habsburgică (1809-1918). O istorie a Imperiului austriac şi a Austro-Ungariei*, trad. Cornelia Bucur, Edit. All, Bucureşti, 2000.
Vasilescu, Gheorghe, „Mitropolitul primat Calinic Miclescu şi recunoaşterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române”, în *Autocefalia, libertate şi demnitate*, Edit. Basilica a Patriarhiei Române, Bucureşti, 2010, pp. 336-353.

HYPOTHETICAL FICTIONALISM

Dragoş Avădanei
Assoc. Prof., PhD., "Alexandru Ioan Cuza" University of Iaşi

Abstract:As a philosophical discipline, fictionalism can be—and has been—used to explore the conscious and unconscious "fictions" informing discourses about the quasi-universal problem-solving fabric of human science and culture (language included). To a certain extent, factionalism is based upon a theory of imposibilia, and thus relies heavily on dialetheism: there are no such things as fictional realities/entities, yet we make-believe that something like that does exist; and they exist in philosophy (metaphysics), in mathematics and natural sciences, in religion, politics, morality, history, law, psychology, aesthetics… and literature (though "one cannot be a factionalist about 'real fictions'"). The title is a half-ironic and obvious allusion to Hans Vaihinger and his highly influential Philosophy of "As If," that seems to be very much behind most of the later work outlined in this paper.

Keywords:: Fiction(-Alism), (Non-)Existence, Pretense, Belief, Acceptance

"All matters confronting man might best be
regarded in hypothetical ways."
Hans Vaihinger

Experience may have taught many of us that a great number of things that are frequently taken for granted are quite all right as such—i.e. as they simply exist—until some philosophical mind starts taking them apart and dissecting them and they all become very complex and complicated. We can thus grow up and live (happily) with such (apparently, it seems) simple ideas—that literature is basically made up of stories that we generally like and often remember for their imaginative worlds where things are more rewardingly arranged than in real life; that mathematics is about numbers and proportions and equations that help us see this world as more organized than it really is; that the various sciences provide yet other ways of understanding our universe; and so on.

But this growing up comes at a price, and this price is that we get to think and talk about the theory of literature, the theory of fiction, about mathematical philosophy or the philosophy of science, about realism and factionalism and how the human mind relates to all of these. And so, here we are confronting factionalism at a time when we should have been well beyond it and its various forms and implications; also wondering, for instance, if college students should be given introductory courses on such concepts before their in-depth study of literature/fiction (and/or mathematics, philosophy, aesthetics, ethics…) or sometime later, when they have already got a feeling of what is in store for them.

And so, for the time being, we compile an (intimidating) bibliography and start reading about factionalism; and we learn (too late?) that whenever the mind expresses itself by means of language, i.e. constructs sentences and texts, a smaller or greater amount of fiction is created and introduced into the discourse—i.e. what mind and language most often produce—because for our

minds the reality of language is at least as important as the reality of the universe around. Moreover, students—or uncommitted readers—of philosophy often find themselves facing the question whether philosophy is basically thought and talk about language or considerations (by means of language, nonetheless) about other (greater, more important) things. As we tend to side with the former opinion, let us just mention that philosophical discussions about fiction and factionalism (see infra) are mostly about the semantic relationships among the concepts of "fiction," "reality,"(authenticity), "pretense," "ersatz," "appearance," "fictitious" and "factitious," "make-believe," "deception," "perversion of truth," "fraudulent impositions" and, in the subtext, about "hypocrisy" and/or "imposture," all of which philosophers cannot afford to avoid, or have to find "useful" or "convenient" in approaching the less unpleasant problems of "truth/falsity," "right/wrong,"…

Time to mention, incidentally, that "pretense" for instance, may seem to be very much like a fundamental human characteristic: see the unavoidable roles of double talk, split personality, constructed interpersonal relations, appearance, fashion and clothing…, but also—and closer to our purposes—hermeneutic fictionalism's sentences best seen not as efforts to say what is literally true, but as useful fictions (they have "pretense-uses" as a result of the pretense-theoretical stance); or one of the aphorisms of Nietzsche—very much behind this type of philosophy himself—in The Gay Science: "Life is no argument; error might be among the conditions of life…"; or the very two theses of factionalism: linguistic—the aims of participants in the discourse are not anything like truthful descriptions of the world, i.e. not to speak the truth, but some other aims, like make-believe, pretense or usefulness (infra); and ontological—the entities characteristic of this discourse do not exist.

The central entity in our discourse is "fiction," so we can ask, alongside philosopher R. M. Sainsbury, "What is fiction?" (Stanford…) And unsurprisingly (supra) one finds that the concept is more than can be seen at face value: among others, we sill see that, in English, fiction is both included in and includes literature. But first—etymology: "fictio-," from "fingere" (to shape, to form, to fashion), is "feigning,""fabrication," "concoction," "figment," "illusion," "phantasm"…, and, finally, "untruth," "falsehood," and/or "deception" or "misrepresentation"; as such, "fiction" would include all forms of imaginative creation, products of "fictive intentions" (Sainsbury)—stories, plays, poems, paintings, films, TV series, mythology, popular culture, comic books, etc. etc. On the other hand, "fiction" refers to the class of literature comprising works of imaginative narration especially in prose forms, "writing regarded as having permanent worth through its intrinsic excellence" (dictionary definition); finally, "fiction" could refer to whatever is not real or reality, including elements or parts of mathematics, natural sciences, history, religion, law, ethics…; no wonder then that factionalism may be regarded as a fundamental dimension of human existence and experience.

But before getting there, let us look at fictionalism in general, and its variants (modal, mathematical, scientific, historical, legal, religious, moral…) and simultaneously try to avoid a tedious survey of views (wishful thinking in an informative paper). We immediately learn (from Gregory Currie among others) that there is more to fiction than shown above; Professor Currie wonders whether fiction can be used as a model for how to "explain away" the "existence" of problematic kinds of "objects," and answers that fiction is a natural means for the expression of philosophical ideas; another answer had come from utilitarian (n.b.) Jeremy Bentham (1747-1832, quoted by his commentator C. K. Ogden): "To language then, to language alone—it is that fictitious entities owe their existence: their impossible, yet indispensable existence." Most likely, by "language" the philosopher means such approaches as pragmatics, speech acts, cognitive

studies and discourse analysis. So the aim of any kind of discourse (mind- and language-dependent) is not truth, bu explanation and clarification, and thus it is true or false on its own terms; which goes even in such cases as "Speaking of Nothing" (Donnellan), where the empty reference/referent is part of the speaker's pretense that he refers to something; anyway, meaning does not always need a referent to be explained, but can easily function with an "as if" one.

And thus we go back to Die Philosophie des Als Ob/The Philosophy of As If (1911, 1924) by Hans Vaihinger (1852-1933), who himself continued impulses from Medieval nominalists, from Hume, Kant, Bentham, Nietzsche, Schopenhauer; his assumption is something we have already tentatively introduced: the pervasiveness of illusion in human life and the undeniable human tendency towards self-deception; fundamentally therefore, the human condition is totally dominated by fictions (easily reminding one of Mark Turner's "story minds" or George Lakoff's cognitive metaphors). From Kant, Vaihinger borrowed the thesis that knowledge is limited to phenomena and thus cannot reach the things-in-themselves; so he proposes factionalism as a non- rational solution to problems that have no rational answers; consequently, his philosophy of "as if" is based upon the idea that men willingly accept falsehoods or fictions in order to live peacefully in an irrational world (the "hypocrisy" and "imposture" supra); the more so as human curiosity does not cease to produce fictions beyond necessity, i.e. beyond the pressure of survival in a hostile environment (Darwinism), so the philosopher made up his "Law of Preponderance of Means over Ends"—man sets himself problems of the kind that would presumably not arise as a matter of simple biological necessity; Vaihinger must have remembered Nietzsche's rhetorical question: "Why might not the world which concerns us be a fiction?" And one reproof (that we subscribe to) from his translator C. K. Ogden: "the chief defect of Vaihinger's monumental work was its failure to lay stress on the linguistic factor in the creation of fictions."

A superficial short history of modern factionalism would certainly include Jeremy Bentham, Hans Vaihinger, David Hume, Friedrich Nietzsche, the more recent Richard Joyce, Mark Kalderon, W. V. O. Quine, Daniel Nolan, Arthur Fine, Hartry Field, Mark Balaguer, Stephen Yablo, Bradley Armour-Garb, James Woodbridge, Gideon Rosen, John Nolt, Seahwa Kim, John Divers, R. M. Sainsbury, David Liggins…(see also our REFERENCES section). So, it looks like we have to go back to Bentham once again to assess the power of his utilitarianism, doubled by obvious Kantian precepts; such as "truth is beyond human grasp," whence factionalism as the view that a serious intellectual inquiry need not aim at truth or a subjective idealist philosophical concept which regards human cognition as a system of fictions that are justified in practice but have no theoretical significance (The Free Dictionary); following that every kind of being has its own peculiar way of apprehending reality, and, necessarily, that usefulness rather than truth is the norm of acceptance (though one also remembers, from Nietzsche, that truth itself may be a "useful lie"); thirdly, each of the above forms of apprehension is more likely to conceal than to reveal the nature of reality, determining Sainsbury ("Preface") to say that "taking fictional entities seriously requires one to explore unfamiliar realms—realms of nonexistent things, or non-actual things, or non-concrete things…"(p. XVIII); or Eklund (in Stanford…) to be less resolute: "Fictionalism about a region of discourse can provisionally be characterized as the view that claims made within that discourse are not best seen as aiming at literal truth but are better regarded as a sort of fiction…"(our emphases); or Fine, to sum it up: factionalism as an anti-realist position which argues that a scientific theory may be reliable without being true and without the entities it invokes existing. All these philosophers' problem—we take it—is that with fictionalism "what is true" can easily be replaced by "what is good," or "what is convenient/useful/believable…"; as fictionalists they may tend to have a simplified view of

semantic content and ask people to engage in make-believe or fiction more often than in anything else; and hence Quine's hostility toward some "philosophers' double talk."

Fictionalism has been variously discussed in its relationships with error theory (from Loke to Mackie, Joyce, Field…) and found as a more attractive alternative; with anti-realism and the theory of meaning (Kripke: meaning does not rely on reference or truth-conditions, but on definition, and all definitions rely on other definitions); and with views of virtual reality (virtual irrealism, and virtual digitalism (Michael Heim, David J. Chalmers: much knowledge is and will be based on the values of virtual worlds, which may be second-level realities, but not second-class realities). Finally, fictionalism has been classified as hermeneutic (descriptive) or revolutionary (prescriptive), cognitivist (belief in alternatives) or non-cognitivist (belief in empirical adequacy).

Still, the next category is that of modal fictionalism, a frequently discussed application of a fictionalism treatment of abstract objects, providing—in David Lewis' words—" a philosopher's paradise"; i.e. a place where you can spend your time combining words in statements: some things are true; some are false; some are true, but might have been false; some are true, but could not have been false; some are false, but might have been true; some are false, but could not have been true…(Encyclopedia of Philosophy); these are modes of truth and falsity and how they interact with necessity and possibility; which is the subject of modal logic (so vehemently rejected by Quine); and modal fictionalism has traditionally been conceived (beginning with Leibniz, apparently) as fictionalism about possible worlds and their "contents." In time it has come to be discussed by Russell, Rosen, Evans and Walton, Currie and Ravenscroft, Zalta, Parsons, Plantinga, Salmon, Van Inwagen, Kripke, Nolan…

As distinct from actual, real worlds, possible worlds or "as if" or "what if" worlds are all the ways in which a "world" can be, i.e. convenient, useful fictions developed as techniques or devices for exploring these issues of necessity and possibility that are essential for examining non-existent topics such as fictionalia, universals, qualities, properties (qualia, like "blueness," for instance), numbers…, God…, and then create a modal discourse, in which modal operators ("necessarily," "possibly" and equivalent expressions) play important roles. Again, the role of language is paramount: a "possible world" itself is a "specification of a way the world could have been," also described as "nonnormal," "nonclassical," "nonstandard"…; the different meanings of "actuality" or "actualism" (modal elements are ultimately true or false in such a world defined in non-modal terms); plus Quine's claim that the very sources of "necessity" and "possibility" are in the language first and foremost.

Unsurprisingly, modal fictionalism has also been received with multiple forms of skepticism; a John Divers title—"Modal fictionalism cannot deliver possible worlds semantics"; an Alexander Steinberg one—"Pleonastic Possible Worlds"; claims involving modal operations are among the most controversial issues; "modal fictionalism… is self-refuting" (Daniel Nolan in Stanford…); "theories of possible worlds might be conceived only as inkmarks on pieces of paper, or information states inside brains…" (ibid); and, also from Nolan, a tough question: "Why is making modal claims any more important than any other engagement with stories /like the literary critical ones, for instance/?"

All such serious objections to the seemingly problematic modal factionalist theories necessarily invite alternatives, such as instrumentalism (see Anthony Dardis), eliminativism, and reductionism (D. Lewis). The only area where modal theories employing possible worlds terminology have been found really useful is that of thought experiments (which could also prove harmful at times), i.e. stories with epistemic power proposing imaginative situations, based

upon "impossible" hypotheses, theories, or principles, and meant to discover new things without the "trouble" of empirical data; from among the ones that almost all of us remember, we can mention the Turing machine in computer science, Searle's Chinese Room and Putnam's Twin Earth Experiment in (linguistic) philosophy, Maxwell's Demon and Schroedinger's Cat in physics, Hilbert's Paradox of the Grand Hotel and the Infinite Monkey Theorem in mathematics (and literature)…

If the possible worlds of modal fictionalism may exist or not and may be a part of a useful discourse (like many thought experiments), mathematical fictionalism (see Hartry Field), i.e. talk of numbers, sets, equations and other "mathematical objects" does not habe to be truke to be good, while the aim of science in general is not truth but empirical adequacy, and neither should involve belief in its content; acceptance need not be truth-normed. With belief suspended and acceptance relieved from the strictures of truth, we can easily pretend to join Bertrand Russell's intended audience for his 1919 Introduction to Mathematical Philosophy, i.e. "those who have… no more knowledge of math than can be acquired at a primary school," and face some of the controversial issues concerning mathematics before getting to mathematical fictionalism proper.

First comes mathematicism (as distinct from mathematism—an ideology), which is as old as Pythagoras: from the mathematical universe hypothesis, and everything is math, and "nature is inherently (or even innately) mathematical" to "math as the language of nature" or being the very foundation of reality (Pythagoras, Plato, Galileo, Leibniz, Tegmark, Lutus, Dirac, Feynman…). Second: with very many tentative definitions (logicist, intuitionist, formalist…) mathematics (mathema= knowledge, study/science, learning) does not finally have a generally accepted definition, except, probably, the circular one ("Math is what mathematicians do…). Moreover (and "Thirdly…"), there is no consensus even on whether math is a science or not: from being regarded as "the queen of the sciences" (Galileo, Gauss) or one of the formal sciences (alongside logic, computer science, systems theory) to being no science at all (Goedel, Popper…) and described as a game (Hilbert), as an art (Morse), as symbolic logic (Russell), or a specialized linguistic structure (Piaget). Fourth—and closer to our purpose here—there are doubts as to whether there is (need of) a philosophy of mathematics; see such titles as "Does math need a philosophy?" (by William Timothy Gowers—in Hersh, 2006) or "Does philosophy still need mathematics and vice versa? (Jeremy Arigad et als.), or even Russell's own claim (supra) that "much of…/his book/…is not properly to be called philosophy."

Even so, we can approach fictionalism in the philosophy of math with these quotes: "Math may be defined as the subject in which we never know what we are talking about, nor whether what we are saying is true…" (B. Russell); so—"There'sk no sense in being precise when you don't even know what you are talking about" (John von Neumann); and—"As far as the laws of mathematics refer to reality, they are not certain; and as far as they are certain, they do not refer to reality" (Albert Einstein). Therefore, (and to cut a long story short): "According to fictionalism, math is a collection of useful fictions whose statements are, despite their usefulness, actually all false. In these fictions there are recurring 'characters' like numbers, straight lines, graphs and many others, all entirely fictitious. Nevertheless, the fictions are useful because they convey (or rather, reflect) truths about our world. Furthermore, discussing our experiences in terms of carefully chosen, representative fictional characters, facilitates communication" (our emphases: Essays on Mathematics). For the literati, Sainsbury describes math as "a useful myth, to which we can help ourselves without believing in numbers" ("Preface") and Balaguer (2009) emphasizes that "rather than describe a mathematical statement—a fictitious 2+2=4-- as 'true,' it could be described as 'true within the story of mathematics…l"(see supra); "Hamlet's father is a

ghost" is not true, as there are no ghosts, but the statement is true in the Shakespearean story. Some of us may like Field's opinion/statement that math stories are like fiction stories, such as fairy tales and novels, but may also want to remember that this is an utterance within a story about math fictionalism (part of nominalism) and that all extant philosophies of math (needed or not needed)—Platonism, realism and quasi-realism and irrealism, rationalism, intuitionism, structuralism, logicism, empiricism, physicalism…--face serious difficulties.

So one can try his luck with science-s; a good, simple-minded (and unpromising) beginning here would be to assume that, since mathematics is supposed to provide not only descriptions, but also explanations for all (the other) sciences, and since mathematics is mostly a fiction in factionalist philosophy, then fictionalism is a feature of all empirical, social, and humanistic sciences—ant that would be the long and short of it. Only one has to go back to philosophy—the philosophy of science—and find that the importance of fiction-s in science (see Suarez) is given by such idealizations as scientific models, i.e. "laboratory fictions," explanatory fictions," "fictional representations"…, all of them proof that fictions are as ubiquitous in scientific narratives and practice as they are in any other human endeavor. Even so, the basic scientific principle remains that the accuracy of a theory does not depend on the researcher's belief-s—it is more or less true, no matter how much he believes it; a scientific theory may never be literally true, but empirically adequate (van Fraassen)—the only object of belief in fact; and thus, once again, acceptance without (full) belief.

And empirical adequacy is first ensured by the effort of building, using, and revising of models (prepared descriptions, images, computer generated patterns) created to examine how different parts of the world work, from subatomic particles (electrons, quarks, fermions…), neural networks, frictionless planes, electromagnetic waves…, to solar systems, world history and the international system (Toon, Corry, Walton); and the researchers talk as if, and handle as if, and think as if these models were the respective realities themselves; moreover, such modeling may be seen as a kind of performative speech act, while the similarity between the model-system and the real-world target system is basically that of a metaphor (mappings between properties); and one can certainly look at narratives or stories as fictional model-systems of world outside (see Godfrey-Smith).

In a 1987 keynote address Carl Sagan makes a useful distinction: "In science it often happens that scientists say, 'You know that's a really good argument; my position is mistaken!'.../This/… happens every day; I cannot recall the last time something like that happened in politics or religion…," or, one should add, in morality, law, history, psychology, aesthetics or…literature; and the reason is given by Stan Husi: "One cannot be a fictionalilst about fictions…, since their purpose is not truth…," or empirical adequacy, "and consequently suffer no defect if shown to be literally false."Politics is practiced by self-sufficient factionalists about their own life stories; religious fictionalism holds it to be legitimate to engage in religious practices without believing the content of religious claims (M. Scott); the plentiful theories about fictionalism in morality are given by the fact that one's moral truth forms another moral truth for others (R. Joyce, M. Kalderon) as all our moral judgments involve systematically false beliefs; it is now commonplace that "the writing of history involves the use of regulative fictions"(Fr. Kermode); for thinkers like Kenneth Campbell and Lon Fuller legal fictions are lies that are not intended to deceive, while for Bentham "lying and nonsense compose the groundwork of English judicature…"; as to psychology, H. Vaihinger, A. Adler or G. Kelly talk about the irrelevance of mental fictionalism in the study of mental fiction; and K. Walton, or Andrew Kanie refer to the obvious fictionalism in aesthetics, in music and the arts; finally, the effectiveness of literary

fiction in dealing with the world is a reasonable effectiveness, not an unreasonable one as in math (Vaihinger, Winger); literary fictions belong to Vaihinger's category of "the consciously false," where "as if" is taken as such, without claims, and so the literati may be the only ones who do not claim (in this philosophy) to practice something other than they really do; and, once again, "one cannot be a fictionalist about fictions."

As a fundamental dimension of human existence and experience, the fictionalist or pretense-theoretical approach (Walton, Barbero) can be applied to a wide variety of (epistemological) areas (global or universal fictionalism) as "whatever can be thought must certainly be a fiction…" (Nietzsche in Kermode); and even though he has to steer though some very treacherous waters (Sainsbury on Meinongianism) and be viewed as the advocate of duplicity and hypocrisy, "the fictionalist's distinctive claim is that a false claim can be ideally acceptable." (G. Rosen)

BIBLIOGRAPHY

Armour-Garb, B. and J. Woodbridge, Pretense and Pathology (Cambridge: CUP, 2015);
Austin, Michael, Useful Fictions: Evolution, Enaxiety, and the Origins of Literature (Lincoln: Univ. of Nebraska Press, 2010);
Badura, Chr. & Fr. Berto,"Truth in Fiction, Impossible Worlds, and Belief Revision," Published online: Feb.2012; https://doi.org/10.1080/00048402.2018.1435698;
Balaguer, Mark, "Fictionalism in the Philosophy of Mathematics," The Stanford Encyblopedia of Philosophy (Fall 2018 ed.), Edward N. Zalta (ed.), URL=https://plato.stanford.edu.archives/fall2018/entries/fictionalism-mathematics/
Balaguer, Mark, Platonism and Anti-Platonism in Mathematics (Oxford: OUP, 1998);
Barbero, Carola et.als. (eds), From Fictionalism to Realism (Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2013);Benacerraf, P., "Mathematical Truth," Journal of Philosophy (1973) 70: 661-679;
Benacerraf, P., "What numbers could not be," Philosophical Review (1973) 74: 47-73;
Benacerraf, P. and H. Putnam, Philosophy of Mathematics. Selected Readings, 2nd ed. (Cambridge: CUP, 1983);
Brock, Stuart, "Fictionalism about Fictional Characters," Nous (2002) 36(1), 1-21;
Brock, S. and A. Everett (eds.), Fictional Objects (Oxford: OUP, 2015);
Burgess, A. and J. Burgess, Truth (Princeton: PUP, 2011);
Burgess, J. and G. Rosen, A Subject with No Object: Strategies of Nominalistic Interpretation of Mathematics (Oxford: Clarendon Press, 1997);
Chalmers, D. J., "The Virtual and the Real," Disputatio, www.consc.net/papers/virtual.pdf;
Chihara, Ch., The Worlds of Possibility (Oxford: Clarendon Press, 1998);
Colyvan, Mark, "Fictionalism in the Philosophy of Mathematics," Routledge Encyclopedia of Philosophy (Taylor and Francis, 2011);
Currie, A., "From Models-as-fictions to Models-as-tools," URL: https://quod.lib.ukmich.edu/...;
Currie, G., The Nature of Fiction (Cambridge: CUP, 1990);
Dardis, A., "Modal Fictionalism and Modal Instrumentalism," Organon F22(4)2015:439-460;
Divers, J., "Modal Fictionalism cannot deliver possible worlds semantics," Analysis 1995, 55/2: 81-88; https://doi.org/10.1093/anal;
Divers, J., "A Modal Fictionalist Result," Nous 1999, 33/3: 317-346;k

Donnellan, K., "Speaking of Nothing" in S. P. Schwartz (ed.), Naming and Necessity and Natural Kinds (Ithaca: Cornell UP, 1977;
Einstein, Albert, Sidelights on Relativity… (New York: E.P. Dutton & Co., 1923);
Eklund, Matti, "Fictionalism," The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2017 ed.), Edward N. Zalta (ed.), URL=<https://plato.stanford.edu/archives/win2017/entries/fictionalism/>;
Essays on Mathematics: "What Is Mathematics," math-essays.com/…/philosophy-of-math…;
Field, Hartry, Realilsm, Mathematics, and Modalilty (Oxford: Blackwell, 1989);
Field, H., Science without Numbers (Oxford: Blackwell, 1980);
Fine, A., "Fictionalism," Midwest Studies in Philosophy, 18, 1-18;
Fuller, Lon, Legal Fictions (Stanford University Press, 1967);
Godfrey-Smith, Peter, "Models and fictions in science," Pilosophical Studies (2009)143,no.1, 101-116; http://dx.doi.org/10.1007/s11098-008-9313-2;
Hein, M., Virtual Realism (Oxford: OUP, 2000);
Hellman, G., Mathematics without Numbers: Towards a Modal-structural Interpretation (Oxford: Clarendon Press, 1989);
Hersh, R.(ed.), 18 Unconventional Essays on the Nature of Mathematics (New York: Springer, 2006);
Husi, Stan, "Against Moral Fictionalism," Journal of Moral Philosophy(2013), DOI 10.1163/…;
Jay, Chr., Realistic Fictionalism (PhD, 2011, UCL-Philosophy Dept., dir. Mark Kalderon, 243p.)
Joyce, R., The Myth of Moralilty (Cambridge: CUP, 2001);
Kalderon, M. (ed.), Fictionalism in Metaphysics (Oxford: Clarendon Press, 2005);
Kalderon, Mark Eli, Moral Fictionalism (Oxford: OUP, 2005);
Kermode, Fr. The Sense of an Ending… (new Epilogue—Oxford: OUP, 2000/1966);
Kroon, Fr. et als., A Critical Introduction to Fictionalism (London,..: Bloomsbury Acad, 2018);
Leng, Mary, "Fictionalism in the Philosophy of Mathematics,"http://www.iep.utm.edu.mathfict;
Lewis, D., On the Plurality of Worlds (Oxford: Blackwell, 1986);
Liggins, D.,"Modal fictionalism and possible-worlds discourse," Philosophical Studies 138.2 (March 2008): 151-160;
MacKie, J. L., Ethics: Inventing Right and Wrong (Harmondsworth, UK: Penguin, 1977);
Meinong, A., in Realism and the Background of Phenomenology, ed. by R. Chisholm (New York: Free Press, 1960, pp.76-117);
Menzel, Chr., "Possible Worlds," The Stanford Encyclopedia… (Winter 2017 ed.)…;
Nolan, D., "Modal Fictionalism," The Stanford Encyclopedia… (Spring 2016 ed.)…;
Nolt, J., "What Are Possible Worlds?", Mind 1986, 95: 432-445;
Ogden, C. K., Bentham's Theory of Fictions (Paterson, N.J.: Adams and Co., 1959);
"Philosophy of Mathematics," (June 2017), in Britannica.com (M. Balaguer);
Plantinga, A., "Actualism and Possible Worlds," in M. J. Loux (ed.), The Possible and the Actual (New York: Cornell UP, 1979, pp.253-274);
Rosen, G., "Modal Fictionalism," Mind (1990) 99: 327-354;
Russell, B., Introduction to Mathematical Philosophy (London: The Macmillan Co.,1919);
Sainsbury, M., Fiction and Fictionalilsm (London: Routledge, 2010);
Scott, M., "Religious Fictionalism," Philosophy Compass 13(4): e12474, Jan.2018;
Seahwa, Kim, "Modal Fictionalim Generalized and Defended," Philos.St. 111(2): 2002, 121-46;
Suarez, M. (ed.), Fictions in Science. Philosophical Essays on Modeling and Idealization (London: Routledge, 2009);
Toon, A., Models and Make-Believe… (London: Palgrave, Macmillan, 2012);

Vaihinger, H., The Philosophy of "As If"… (London: Kegan Paul, Trench, Trubner, 1924);
Van Fraasen, B., The Scientifics Image (Oxford: OUP, 1980);
Zouhar, M., "The Fiction of Fictionalism," Filozofia (2017) 72(8), 603-615.

CULTURE AND CONFLICT. A PARTICULARIZATION IN THE BUSINESS CONTEXT

Isac Florin-Lucian, Lavinia-Denisia Cuc
Assoc. Prof., PhD., Assist. Prof., PhD, „Aurel Vlaicu" University of Arad

Abstract: The various interactions between employees create the premises for the emergence and development of conflicts, which, if not managed, can adversely affect the results of the work. Cultural values influence preferences for different conflict resolution options. The article analyzes the influence of different cultural dimensions on the emergence, as well as the ways of managing conflicts in the context of business.

Keywords: culture, conflict, context, organization, business

Introduction

The complexity of contemporary organizational life, the multiplication of complicated and stressful situations at work requires skills to work well with others who sometimes disagree with us. Conflict is a fundamental force that governs all aspects of life. Conflict occurs when there is a disagreement over essential issues within a social situation or when emotional antagonisms create frictions between individuals or groups (Uhl-Bien, M et al., 2014, p. 214). Within an organization, conflicts can occur between individuals, groups and departments (Huczynski, A.A., Buchanan, D.A., 2013, p. 726). Leaders and team members sometimes have to devote a significant amount of time to managing conflicts, sometimes being direct participants, sometimes acting as mediators or neutral third parties.

In literature, we can identify many points of view regarding the nature and content of the conflict, some of which are summarized in Table 1.

Table 1 Conceptual approaches to the Conflict

Author and year	Definition
Huczynski, A.A., Buchanan,D.A.(2013, p.726)	Conflict is a process that begins when one party perceives that another party has negatively affected, or is about to negatively affect, something that the first part cares about"
Wagner and Hollenbeck (2010, p.227)	A process of opposition and confrontation that can occur in organizations between either individuals or groups- occurs when parties exercise power in the pursuit of valued goals or objectives and obstruct the progress of other parties"
Johns, G., Saks,A.M. (2014,p.494)	„Interpersonal conflict is a process that occurs when one person, group or organizational subunit frustrates the goal

	attainment of another”
Meier and Barabel (2015, p.534)	The conflict symbolizes the divergence between one or more actors on one or more dimensions (objectives, values, interests, methods, means, roles and statutes) and engaging antagonistic relations.
Popescu,D. (2010, p.228)	"A behavior in the direction of obstructing the attainment of goals by other persons"

Source: Synthesis from specialized literature

The various opinions identified in the specialized literature highlight the different causes or dimensions of the phenomenon: affecting the interest pursued by the other party, exercising the power in pursuing the objectives considered important, incompatibilities that arise in the interaction of individuals, differences in the interpretation of the different organizational situations.

There is no consensus on the role of the conflict in organizations, and there are several approaches to this. The traditional approach suggests the need to avoid the conflict, being consistent with attitudes towards group behavior that prevailed in 1930-1940. The interactionist approach encourages the conflict based on the supposition that harmonious and cooperative groups tend to become static and do not respond to the needs of innovation and change. However, some scholars who supported this approach have begun to identify problems when encouraging conflict. Therefore, the researchers have focused on managing the entire context in which the conflict takes place, before and after the behavioral stage (Robbins and Judge, 2013, p.447-449). We appreciate that studies on the role of culture in explaining and managing conflicts fall within this broader process view regarding conflict.

1. Culture and conflict

Globalization raises the need for employees to be as effective as possible when confronted with cultural barriers, both inside and outside their country of residence. As companies are increasingly operating globally, a large number of employees are sent to other countries, and at the local level, migratory flows amplify cultural diversity (Van der Zee and Hofhuis, 2018).

The way individuals seek to manage conflicts can be influenced by their cultural background. The conflict reflects some tensions that arise among the members of a group as a result of some perceived differences. When people from different cultures meet, there is a greater probability of a conflict occurring.

There are a number of research questions related to the culture-conflict relationship: what are the characteristics of the intercultural conflict? How does it differ from other forms of conflict? Martin and Nakayama (2014, pp. 231-232) identified three unique characteristics of the intercultural conflict: ambiguity, language difficulties and contradictory conflict resolution styles.

Individuals may often be uncertain about the perception of the conflict situation by the other party or about how to resolve conflicts. Moreover, the partner may not think he might be in

a conflict. When they experience ambiguity, individuals resort to the implicit conflict-solving style, the one learned in the family.

Language can lead to intercultural conflict, but it can also be the first tool to solve it. Poor knowledge of the language spoken by the partner involves difficulties in managing the conflict and remaining silent can sometimes be a useful aspect.

Intercultural conflict can be characterized by contradictory styles. An interesting example is that of "maquiladoras", assembly factories located on the border between Mexico and the US. Certain Mexican managers believe that US leaders have a rudimentary, tough style in their relationships with workers, expecting them to value harmony in interpersonal relationships. Instead, US managers expect from their Mexican colleagues a direct and honest style and a lesser concern for the emotional side. In these factories, the biggest difference between the two camps appears to be the way of expressing disagreement of US managers at meetings. Different styles of conflict management can cause difficulties and even amplify it.

Hellriegel and Slocum (2011, p.386) argue that the conflict is related to incompatibilities between the goals, cognitions or emotions within or between individuals or groups. Incompatible objectives can create certain breaks in the business, and when employees involved in a conflict of this type are from different cultures, misunderstandings can escalate. For example, the main objective in the mind of a Chinese negotiator when participating in a series of meetings can be to create an appropriate space of interactions that will allow him profitable exchanges in the future. Instead, the US negotiator's main goal in the same meeting may be to conclude a single transaction. In such a situation, there may be attempts by the US negotiator to clearly define its position the Chinese negotiator may not pay attention to these issues (Velo, 2012)

Cognitive differences can involve many challenges at different levels. Managers from cultures with a large range of power will prefer not to use the delegation of duties to subordinates. Thus, they will have much less information when they have to get in touch with partners on the same hierarchical level from low power cultures. On the role of emotions, businesspeople in emotional cultures express their feelings very openly, confusing their partners from neutral cultures, who often do not perceive what it is about (Velo, 2012, p.128).

The existence of conflicts is also based on the conscious or unconscious use of reality simplifications, through stereotypes, prejudices, and value judgments. Stereotypes are based on the principle of cognitive economy that drives the individual to establish categories. Cultural stereotypes are more evident in relations between cultures of different countries. Thus, the French are generally perceived by the Germans as being less hard workers, dishonest, disorderly and whiners. On the other hand, the Germans are perceived by the French as rigid, effective, disciplined, and strict (Meier, 2016, p.96-97). Prejudices are generalizing assessments, established in advance, without empirical or rational basis. The association of the Germans with disciplined and strict individuals implies a stereotype, and the refusal to discuss a business with a German just because it belongs to this nationality is a prejudice. The value judgment, which is more than a preference, may be acceptable or not, depending on the justification that justifies it.

2. Styles of conflict management and cultural differences

Different studies that seek to identify cultural differences in conflict management styles turn to the framework created by Geert Hofstede (2001,2012). Most of them address the

dimension of "Individualism-Collectivism," which Hofstede regards as the main component of cultural variability. In individualist cultures there is a stronger focus on the "self-interest" dimension, while collectivist cultures put more emphasis on the "concern for others" dimension, thus influencing the choice of negotiating strategies. Ting-Toomey et al. (1991) have shown that Americans are turning to dominance, while Japanese, Taiwanese, Chinese, and Korean people prefer the style of avoidance. The meta-analysis led by Holt and DeVore (2005, p.165-166) based on 123 pair comparisons revealed that: (1) individualist cultures use force (forcing) as a style of conflict resolution more than collectivist cultures; (2) Collectivist cultures prefer the style of withdrawal, reconciliation and problem-solving more than individualistic ones; (3) In individualist cultures, the compromise is supported mainly by women; (4) irrespective of the type of culture, women will use compromise more than men; (5) men tend to use compulsion (forcing) more than women in individualist cultures; (6) If we refer to organizational roles, men are more inclined than women to practice coercion with superiors. Günkel et al. (2016, p.579) have found a positive relationship between collectivism and the style of integration, and a negative relationship between collectivism and the style of domination.

Relatively few studies have tested the association of power distance and conflict management styles. Thus, Volkema (2004) conducted a study on accepting different negotiation behaviors among college graduates from a large number of countries. Respondents in high-power distance cultures developed a lesser acceptance of competitive negotiation tactics (such as exaggerating requests to open negotiations). Purohit and Simmers (2006) have shown that there is a positive relationship between the power distance and the styles of domination and avoidance. Van Oudenhoven et al., (1998) found a positive relationship between the power distance and the integrative style. In cultures with a high power distance it is considered more appropriate for one party to gain advantage over the other, reflected in the bargaining tactics used, while in low-power distance cultures the parties are more inclined to compromise.

Purohit and Simmers (2006) have shown a positive link between uncertainty avoidance and dominant conflict management style and avoidance. Confirming their theoretical predictions, He, Zhu and Peng (2002) found that avoiding uncertainty is negatively related to integration and positively with accommodation. Contrary to predetermined assumptions, the authors have found a positive relationship between avoiding uncertainty and avoiding conflict management. Günkel et al. (2016, p.577) have shown that avoiding uncertainty is positively related to the integration style.

Few studies have examined the influence of the "masculinity-femininity" dimension on individual preferences for a particular style of conflict resolution. Gabrielidis et al. (1997) identified a relationship between femininity and style of accommodation, while integration (collaboration) was related to both masculinity and femininity. He et al. (2002) found a negative relationship between masculinity and style of domination and no significant effect on the other four styles. Van Oudenhoven et al. (1998) found that individuals in more feminine countries tended to prefer a style of integration.

Respect for tradition and long-term attachment are specific to long-term oriented companies. Günkel et al. (2016, p.577) tested the hypothesis that long-term orientation is positively related to integration and compromise styles, with no effect on avoidance style. Contrary to the theoretical assumptions, the study showed that long-term orientation was positively and significantly associated with the style of domination.

Table 2 Studies that analyzed the influence of culture on conflict resolution styles

Study	Cultural dimension	Conflict handling style	Operalisation of culture/countries
Boros et.al.(2010)	Individualism/collectivism	Avoidance, contending, cooperating	Cultural dimension is directly measured; respondents from two countries, Netherlands and China
Cai and Fink (2002)	Individualism/Collectivism	Avoiding, Compromising, dominating, integrating, obliging	Cultural dimension is directly measured. Individuals from 31 countries
Croucher et.al.(2012)	High versus Low context culture	Avoiding, obliging, dominating, compromising	Cultural dimension is not directly measured; respondents from four countries(India, Ireland, Thailand and the United States)
Gabrielidis et. al.(1997)	Individualism, masculinity	Accommodating, avoiding, competing, collaborating	Cultural dimensions are not directly measured; respondents from two countries, Mexico and United States
He et. al.(2002)	Individualism, masculinity, uncertainty avoidance, power distance	Dominating, integrating, compromising, avoiding, obliging	Cultural dimensions are not directly measured; respondents from three countries USA, France, China
Kim and Meyers(2012)	Holism	Accommodating, avoidance, competing, collaborating, compromising	Cultural dimension is directly measured; respondents from two countries (South Korea and the United States)

Oudenhoven et.al.(1998)	Power distance, uncertainty avoidance, masculinity	Problem solving, assertiveness, emphasizing	Cultural dimensions are not directly measured; respondents from five countries (Denmark, United Kingdom, The Netherlands, Spain, Belgium)
Purohit and Simers(2006)	Power distance, uncertainty avoidance	Accommodating, avoiding, compromising, collaborating, competing,	Cultural dimensions are not directly measured; respondents from three countries (USA, Nigeria, India)

Source: Synthesis of **Günkel, M., Schlaegel, C., Taras, V. (2016)** - *Cultural values, emotional intelligence and conflict handling styles. A global study*, Journal of World Business, 51, p. 582-583

Conclusions

Conflict has become a natural phenomenon of personal existence and organizational life. Managing conflict in an inappropriate way can cause negative feelings, staff fluctuations, and extra costs, being one of the most difficult challenges faced by managers. These challenges are amplified by the fact that there are interactions between employees with different values and cultural norms. Individuals belonging to different cultures often have different ideologies, such differences being important in selecting the way to respond in a conflict situation.

There are differences between the ways Western and Eastern cultures use conflict management strategies. Most often researched and most differences have been identified in the dimension of "Individualism-Collectivism," although other dimensions such as masculinity-femininity or power distance play an important role. Further research is needed on the influences of other cultural dimensions proposed by Hofstede on conflict resolution styles. It is necessary to deepen the mechanism by which cultural values directly or indirectly influence conflict resolution strategies. It is recommended to take into account several cultural dimensions and to investigate them in several cultures to create the possibility of relevant comparisons and generalizing the results.

Managing organizational conflicts sensitive to cultural values increases job satisfaction; positively influences work results and has a beneficial impact on training employees working in an international environment. Negative stereotypes about other cultures can cause these employees to observe differences rather than similarities and respond to conflict with distributive behavior (Van der Zee and Hofhuis, 2018). Developing intercultural skills and cultural intelligence will help them create a climate of work that will positively value differences.

BIBLIOGRAPHY

1. **Barabel, M., Meier, O.(2015)**- *Manageor. Tout le management à l'ère digitale*, Dunod, Paris
2. **Gabrielidis, C., Stephan, W.G., Ybarra, O., Pearson, V.M., Villareal, L.(1997)**- *Preferred styles of conflict resolution Mexico and the United States*, Journal of Cross Cultural Psychology, 28(6), p.661-677
3. **Günkel,M., Schlaegel, C., Taras, V.(2016)**- *Cultural values, emotional intelligence and conflict handling styles. A global study*, Journal of World Business, 51, p.568-585
4. **He,Z, Zhu, J., Peng, S.(2002)**- *Cultural values and conflict resolution in entreprises in diverse cultural setting in China*, în **Chen, G.M., Ma,R.(Eds.)**- *Chinese conflict management and resolution*, Ablex Westport, USA, p.129-147
5. **Hellriegel, D., Slocum, J.W.(2011)**- *Organizational Behavior, 13 th edition*, SouthWestern Cengage Learning
6. **Hofstede, G., Hofstede, G.J., Minkov, M.(2012)**- *Culturi şi organizaţii. Softul mental*, Ed. Humanitas, Bucureşti.
7. **Holt, J.L., DeVore, C.J.(2005)**- *Culture, gender, organizational role and styles of conflict resolution. A meta-analysis*, International Journal of Intercultural Relations, 29 ,p. 165-196
8. **Huczynski, A.A., Buchanan, D.A(2013)**.- *Organizational Behaviour, eight edition*, Pearson
9. **Johns, G., Saks, A.M.(2014)**- *Organizational Behaviour. Understanding and Managing Life at Work*, Pearson, Toronto.
10. **Martin, J.N., Nakayama, T.K. (2014)**- *Experiencing Intercultural Communication. An Introduction*, McGraw-Hill
11. **Meier,O.(2016)**- *Management interculturel. Stratégie, organisation, performance*, Dunod, Paris,
12. **Popescu,D.(2010)**- *Comportament organizaţional*, Ed. ASE, Bucureşti.
13. **Purohit, Y.S., Simmers, C.A.(2006)**- *Power distance and uncertainty avoidance: a cross-national examination of their impact on conflict management modes*, Journal of International Business Research, 5(1), p.1-19
14. **Robbins, S.P., Judge, T.A**.(2013)- *Organizational Behavior, 15 th edition*, Pearson Prentice Hall
15. **Ting-Toomey, S., Gao, G., Trubisky, P., Yang, Z.Z., Kim, H.S., Lin, S.L., Nishida, T.(1991)**-*Culture, face maintenance and styles of handle interpersonal conflict. A study in five cultures*, International Journal of Conflict Management, 2, p.275-296
16. **Uhl-Bien, M., Schermerhorn, J.,Osborn,R**. (2014)- *Organizational Behavior, 13th edition*, Wiley
17. **Van der Zee, K., Hohuis, J.(2018)**-*Conflict Management Styles Across Cultures*, in **Kim, Y.Y., Mc Kay-Semmler, K.L.(2018)**-*The International Encyclopedia of Intercultural Communication*, John Wiley and Sons.
18. **Van Oudenhoven, J.P., Mechelse, L., De Dreu, C.W.(1998)**-*Managerial conflict management in five european countries. The importance of power distance, uncertainty avoidance and masculinity*, *Applied Psychology: An International Review*, 47, p.439-455

19. **Volkema, R.J.(2004)**- *Demographic, cultural and economic predictorsof perceived ethicality of negotiation behavior:A nine country analysis*, Journal of Business Research, 57, p.69-78
20. **Velo, V.(2012)**-Cross cultural management, Business Expert Press, LLC, New York.

THE BALKANS – THE IMAGINED HOMELAND OF ELIAS CANETTI

Ecaterina Hlihor
Senior Lecturer PhD, "Carol I" National Defense University

Abstract:Elias Canetti's perception of his birthplace and the first years of his childhood and their representation in his works has prompted us to investigate this socially-constructed reality in the text of Canetti's autobiographical works. We shall trace the history of Canetti's birthplace, Roustchouk, Bulgaria, where he spent his childhood years from 1905 until 1911, and explore how the memory of Roustchouk is represented in his autobiographical, writings in an effort to outline the way these early experiences in his native city inspired major themes in his work. Canetti's social thoughts and ideas gravitate around mass movements, mass destruction, the paranoid leader, and power, and although he did not identify specific events, his worldview was shaped by the trauma inflicted on Eastern European Jewry by the National Socialists. Even though he tookthe path of exile in England, the fate of his family and friends in Central and Eastern Europe concerned him deeply. All of these thoughts and concerns are descriptively presentin his entire work and it is the aim of the present study to identify them.
Keywords:multiculturalism, multilingualismism, Balkanism, personal mythology, cultural identity

Care este patria unui mare scriitor,un autentic homo europaeus,laureat al Premiului Nobel, aşa cum este Elias Canetti? El a considerat că singura constantă din viaţasa a fost limba în care a creat o operă ce a fascinat prin bogăţia de idei şi prin mesajul, mai actual astăzi ca niciodată, că identitatea europeană este una fluidă, nu constituie un dat, ci un construct, o întrebare ce nu poate primi de fiecaredată acelaşi răspuns.„*Cine sunt eu?" e o întrebare greacă, ebraică, creştină, iar filozofii şi scriitorii europeni n-au făcut decât să-şi construiască opera pornind deaici"*[1]. Remarca semioticianului Julia Kristevai se potriveşte în totalitate omului, artistului Canetti, care în realitatea socială a fost un călător. S-a născut şi a trăit primii ani ai copilăriei în Bulgaria (ca şi Kristeva, de altfel), s-a mutat apoi în Anglia, la Manchester, oraş în care a locuit timp de trei ani. Şcoala generală a finalizat-o în Elveţia, iar liceul l-a urmat în Germania, la Frankfurt. A studiat chimia la Universitatea Tehnică din Viena. După anexarea Austriei de către nazişti, în 1938, emigrează la Paris, iar în anul următor ajunge la Londra unde va şi rămâne pentru câteva decenii. Cei din urmă ani din viaţă şi-i petrece în Elveţia, la Zurich[2].Scrierile saleevidenţiază însă că parcursul creator i-a fost marcat semnificativ de un *anume* spaţiu geografic iniţial - un *tărâm al mumelor*cum l-ar fi numit Goethe -, legat de „trezirea" nu atât biologică, cispirituală*întâi de toate a eului profund, pur,* de care era atât de preocupat Marcel Proust şi mai târziu Paul Valery[3].Nuse poate despărţi numele lui Franz Kafka de centrul cultural şi spiritual conturat în jurul oraşului Praga, nu poţi pronunţa numele lui James Joyce şi să nu te gândeşti la Dublin şi New York, sau al lui Nicolai Gogol ori Osip Mandelştam fără să îi asociezi cu imagineapierdută în ceţuri a Sankt Petersburgului. Primii ani de viaţă ai

[1]Matei Martin, „*Identitatea nu e un cult, ci o întrebare" – interviu cu Julia Kristeva*, în Dilema veche, nr. 562, 20-26 noiembrie 2016, online https://dilemaveche.ro/sectiune/tema-saptamanii/articol/identitatea-nu-e-un-cult-ci-o-intrebare-interviu-cu-julia-kristeva/ accesat la 10 aprilie 2019

[2] Daniel Rucăreanu, *Note despre Elias Canetti*, in **LaPunkt.** Despre lumea în care trăim, online https://www.lapunkt.ro/2015/11/note-despre-elias-canetti/ accesat la 10 aprilie 2019.

[3]Eugen Simion, *Genurile biograficului*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2002, pp. 8-9; vezi şi Philippe Lejeune, *Pactul autobiografic*, traducere de Irina Margareta Nistor, Editura Univers, Bucureşti, 2000.

lui Elias Canetti sunt legați de Rusciuc, astăzi Ruse, un oraș ca un mozaic din punct de vedere etnic, lingvistic, religios, pe a cărui imagine se proiectează peste anio anumită trăire, o nevoie spirituală a scriitorului de apartenență la o*patrie,* imaginată nu ca o țară anume, ci ca o regiune mult mai vastă: „*Rusciucul (...) era un oraș minunat pentru un copil și, dacă spun că se află în Bulgaria, dau o informație neîndestulătoare.*”[4]Lărgirea perspectivei spațiale se datorează filtrării amintirilor, a trăirilor prin experiența de viață acumulată până la vârsta rememorării, completată de informații pe care un copil la vârsta de cinci-șase ani nu avea cum să le aibă, ci doar să le intuiască:„*nu-mi dădeam seama de această varietate, dar îi simțeam necontenit efectul*”[5].Amestecul de seminții, de limbie observabil chiar din pragul casei părinților – prietena rusoaică a mamei,copilele bulgăroaice dereticând prin gospodărie, un servitor circazian ajutând la treburile casnice, urmat mai târziu de altul armean, țiganii ospătați în curtea casei în fiecare vineri. O lume pestriță, într-un cuvânt -un talmeș-balmeș cum îi plăcea etnologului Irina Nicolau să spună[6], - exotică dacă e privită din afară și careîn Occident s-a consacratprintr-un termen gastronomic,*macedoine des fruits,* desert specific unui larg areal geografic din Balcani, Macedonia. De fapt, ca să preluăm o glumă specifică regiunii, care spune că *Balcanii încep imediat la sud sau la est de casa cuiva*[7],în cazul lui Canetti aceștia încep chiar din casa unde s-a născut.

Pe scriitor l-a însoțit toată viațao anume convingere că tot ce a trăit mai târziu *„se petrecuse deja odată la Rusciuc*”[8]. Acest sentiment de deja-vu a fost probabil un imbold puternic pentru a începe să-și spună povestea în paginile autobiografiei. Afirmația a căpătat valoare de sentență și poate fi considerată un moto pentru întreaga creație a lui Canetti din perspectiva rememorării evenimentelor cu adevărat semnificative pentru devenirea sa spirituală. Tripticul autobiografic compus din *Limba salvată* (1977), *Facla în ureche* (1980) și *Jocul privirilor* (1985) se înscrie în tradiția germană a romanului formării (Bildungsroman), inițiată în 1796 de Goethe,cu *Anii de ucenicie ai luiWilhelm Meister*. Miza trilogiei canettiene este iluzoria, dar cu atât mai mult tentanta, de la autorul lui *Faust* încoace, încercare de a opri clipa, de a stăvili șuvoiul timpului: „*Mulți au încercat să-și surprindă viața în înlănțuirea ei spirituală; cei cărora acest lucru le-a reușit cu greu vor îmbătrâni”*[9], notează scriitorul. Sincronizarea timpului trăirii, al devenirii spirituale cu acela al rememorării, implicit al prinderii în plasa textului a clipelor biografice semnificative, pare a fi una dintre mizele scrisului canettian: „*Adevarata valoare a amintirii constă în înțelegerea că nimic n-a trecut vreodată”*[10].

Rusciucul a devenit o patrie imaginată pentru Canetti atât prin forța întâmplărilor ce i-au marcat copilăria, cât și prin istoria care a determinat ca încă din perioada medievală să devină un oraș cosmopolit, cu o extrem de diversă populație sub toate aspectele, de la cel lingvistic și confesional până la cele de ordin comercial și cultural. Primele informații despre existența unei așezări umane datează din antichitatea clasică, însă cele mai multe informații le avem din Evul Mediu, când Rusciucul a devenit un centru comercial prosper, asemeni altora din regiune sau chiar din Italia[11]. Pentru câțiva ani s-a aflat sub

---

[4]Elias Canetti*, Limba Salvată. Istoria unei tinereți*, traducere de Elena Viorel, Editura Art, București, 2012, p. 30
[5] Ibidem.
[6] Irina Nicolau, *Talmeș balmeș de etnologie și multe altele*, Editura Ars Docendi, București, 2007.
[7]În Andrew Baruch Wachtel, *Balcanii. O istorie despre diversitate și armonie*, Editura Corint, București, 2016, p. 114.
[8] Elias Canetti, *op. cit.*, p. 31.
[9] Elias Canetti, *Provincia omului. Însemnări 1942-1972,* Editura Univers, București, 1985, p. 7.
[10] Idem, p. 328
[11]Svoboda Alexandra Dimitrova, Penka Angelova, *Canetti, Roustchouk, and Bulgaria: The Impact of Origin on His Works*, p. 260, online https://www.google.com/search?rlz=1C1CHBF_roRO787RO787&biw=1366&bih=576&ei=9NbdXJSXEOOjrgSE3YjoCg&q=++Svoboda+Alexandra+Dimitrova%2C+Penka+Angelova%2C+Canetti%2C+Roustchouk%2C+and+Bulgaria%3A+The+Impact+of+Origin+on+His+Works&oq=++Svoboda+Alexandra+Dimitrova%2C+Penka+Angelova%2C+Canetti%2C+Roustchouk%2C+and+Bulgaria%3A+The+Impact+of+Origin+on+His+Works&gs_l=psy-ab.12...4247.7915..10260...0.0..3.238.3459.0j24j1.....1....1j2..gws-wiz.....0..0i22i30.77fyNa7mNHQ, accesat la 19 aprilie 2019, p. 261.

autoritatea luiMihai Viteazul, care l-a eliberat,la sfârșitul secolului al XVI-lea, de subdominația otomană. Sfârșitul domniei voievodului valah readucea orașul sub dominația otomană. Confruntările dintre otomani și ruși pentru supremație în Balcani aveau să conducă la ocupația țaristă,astfel rămâne în oraș și o populație rusofonă. Sunt doar câteva elemente prin care se pot explica trăsăturile specifice muticulturalismului pentru orașul Rusede astăzi și pe care le-a percepuțsi Canetti în aniicopilăriei.[12]

Potrivit cercetătoarelor Svoboda Alexandra Dimitrova și Penka Angelova, Canetti „*afost primul scriitor german de renume, care nu numai că era originar din Bulgaria, dar a și pretins că Bulgaria este patria sa. Spre deosebire de alții, născuți și crescuți în afara Bulgariei, el nu a considerat niciodată Bulgaria o țară exotică sau un teritoriu străin, ce urmează a fi descoperit și explorat. În textele sale autobiografice Bulgaria apare, mai degrabă, ca o componentă integrală a vieții și a caracterului său, <aspectul divin al existenței sale>*”[13], după cum preciza chiar scriitorul într-un interviu (rămas nepublicat) cu traducătorul său bulgar Wenzeslav Konstantinov.

Doar primii șase ani din viață, din 1905 până în 1911, i-a petrecut micul Elias la Ruse, pitorescul oraș-portde la Dunăre, „*minunat pentru un copil*”, înainte de se muta cu părinții la Londra, apoi, după moartea neașteptată a tatălui, cu mama și cei doi frați mai mici la Manchester, Viena, Zurich. Au fostsuficienți, se pare,din moment cepeste decenii scriitorul i-a consideratca un prim reper afectiv și spiritual în periplul său biografic: „*evenimentele acelor ani îmi sunt prezente în toată puterea și prospețimea lor; mai mult de 60 de ani m-am hrănit din ele*”[14]. Momentele rememoratesunt convertite parcă în pepite de aur și nu în fire de nisip ce s-ar putea scurgeprintr-o clepsidră oarecare.Rusciucul, judecând după mărturisirea lui Canetti,devine un cronotop impregnat de o mitologie personală.

În 1981, Elias Canetti primea Premiul Nobel pentru literatură pentru întreaga operă, nu foarte extinsă, caracterizată însă de o perspectivă cuprinzătoare, de viziune, bogăție ideatică și forță artistică, după cum se menționa în motivația Juriului Nobel. Avem toate motivele să fim de acord cu scriitorul când afirmă că îndepărtata sa copilăriela Rusciuc l-a însoțit ca o zestre spirituală și senzorială în toate momentele vieții. Împărtășim, totodată, și convingerea căbogăția ideatică și forța imaginilor din paginile canettiene, remarcate de membrii Juriului Nobel, au ca sursă „talantul” prețios primit de copil la Ruse. Din perspectiva mai sus amintitelor cuvinte ale lui Canetti, poate părea, la prima vedere, cel puțin straniu faptul că în discursul rostit la Banchetul Nobel, pe 10 decembrie 1981, scriitorul laureat nuface nici o referire la Rusciuc.Subliniază, în schimb, ca fiind cruciale în devenirea sa trei „*zeități urbane ieșite din comun, plăsmuiri sub semnul amenințării, al nemărginirii și al capacității de transfigurare*”[15], Viena, Londra, Zurich, semnificând „*târzia”*, „*adevărata*” Europă.Lipsă de recunoștință, amnezie? Dimpotrivă, credem că este vorba despre dorința scriitoruluide a salva peste timp perspectiva idilică, mitică, a celor dintâi ani din viață *de a imagina*atât Rusciucul, cât și Europa, dacă ne întoarcem la „*Limba salvată*”: „*Cu greu voi izbuti să redau imaginea primilor ani trăiți la Rusciuc. (...) Restul lumii se numea acolo Europa și, când cineva pleca pe Dunăre în sus la Viena, se spunea că pleacă în Europa. Europa începea acolo, unde se sfârșise cândva Imperiul Otoman”*[16].Este evident că la ambele extremități ale teribilului veac al XX-leaRușciucul se situează în afara hotarelor europene.Suficient de mobile, totuși, dacă ținem seama de cunoscuta butadă a cancelarul austriac Metternich (1773-1859), după care Asia începe din Landstrasse (drumul care pleacă din Viena spre Răsărit)[17].*Celălalt* s-a construit întotdeauna, pe bătrânul continent, la margini[18]. Analizând raportul centrului cu periferiile, Doinița Milea precizează: „*Spațiul central-*

[12] Ibidem, pp.267-268.
[13]Ibidem.
[14] În *Limba salvată*, ed.cit., p. 38.
[15]În *Limba salvată*, ed. cit., pp. 15-17
[16]Idem, p. 31
[17]În Antoaneta Olteanu, *Homo balcanicus. Trăsături ale mentalității balcanice*, Editura Paideia, București, 2004, p. 80
[18]Victor Ieronim Stoichiță, *Imaginea celuilalt. Negri, evrei, musulmani și țigani în artaoccidentală în zorii epocii moderne 1453-1800*, Editura Humanitas, București, 2017, p. 7.

european, teritoriu ex-centric și frontieră culturală, istorică, identitară, în permanent dialog centru-margine, est-vest (...) *generează realități afective și mituri ale unor identități nostalgice*"[19].Pentru Canetti, în zorii sau la amurgul vieții sale, Rusciuc, în ciuda situării în Balcani, ținut ce a rezonat întotdeauna pentru vestici cu statutul de graniță,rămâne centrul lumii în care stausemnificațiile latente ale vieții. *Restul,* lumea largă, Europacivilizatăurmează a fi descoperite. Din perspectiva individualității creatoare, geopoliticul e sublimat în geocultură, periferia în sens geografic este înnobilată în „*Limba salvată*" de valori transpolitice, transnaționale, primind, într-o mitologie personală, valențele centrului.

Scriitorul şi-a petrecut prima parte a copilăriei într-o lume închisă în frontiere, dar în care se intersectau comercianţi şi meseriaşi care vorbeau în afară de bulgară şi alte limbi, ca turca, greaca, româna, ladino, rusa, albaneza, dialecte ale romilor[20]. Varietatea limbilor ce puteau fi auzite cotidian în orașul de la Dunăre, multilingvismul, cu alte cuvinte, este una dintre caracteristicile orașului, fascinantă pentru copilul care mai târziu, peste ani, avea să ajungă la convingerea că „*Vocile oamenilor suntpâinea lui Dumnezeu*"[21] : ...„*acolo trăiau oameni de cele mai diverse origini – într-o zi puteai auzi șapte sau opt limbi. În afară de bulgari, care veneau adesea de la țară, existau încă mulți turci care aveau un cartier al lor, vecin cu cartierul nostru, al sefarzilor. Existau greci, albanezi, armeni, țigani... Pe alocuri puteai întâlni și ruși"*[22]. De pe malul opus al bătrânului fluviu soseau în acest Babel tipic balcanic şi români. Printre ei - şi doica „*de la Giurgiu*" a micului Elias, „*țărancă puternică, sănătoasă*", ce își hrănea şi propriul copil adus cu ea. Chipul aceleia care l-a hrănit „cu laptele ei", iar mai târziu n-a stat pe gânduri să vină pe Dunăre numai ca să vadă ce-i face copilul alăptat cândva, se va estompa în memoria scriitorului. Mai târziu va auzi despre ea numai cuvinte de laudă. De dragul celei care l-a iubit ca pe propriul copil, *românesc* va rămâne un cuvânt plin de rezonanțe calde pentru scriitor[23], iar pentru țara de baştină a doicii acesta a avut întotdeauna un sentiment de duioșie[24].

Amestecul voluntar şi involuntar de etnii şi idiomuri pe unteritoriu foarte limitat, precum micul oraș de la Dunăre,i-a permis scriitorului să trăiască sentimentul unor multiple identități, fără însă ca una să predomine. Referindu-se la acest aspect, Giustina Selvelli afirma: „*O multitudine de influențe au fost prezente în primii ani ai vieții sale, ceea ce a contribuit la construirea unei identități<<neidentificabile>>. Una dintre acestea este cu siguranță cea austriacă, deosebit de puternică din cauza interesului părinților față de cultura și limba ei, dar există și o sefardie evreiască, una turcească și una "orientală". Toate aceste tendințe pot fi recunoscute în viața familiei Canetti din orașul Rușciuc."*[25]Identitatea *neidentificabilă*, eludând dimensiunea națională, reflectă răscrucea de arii, de

[19]Doinița Milea, *Textul ficțional și demersul critic – miza identitară*, onlinehttps://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Textul%20fictional%20si%20demersul%20critic%20-%20miza%20identitara.pdf,accesat la 2februarie 2019

[20] Cercetătorul Andrew Baruch Wachtel subliniază şi el realitatea multilingvă evocată de Canetti: *„În Balcanii aflați sub stăpânire otomană, greaca era prima limbă a culturii (...) Turca otomană era limba folosită în orașe și în administrația centrală, în timp ce limbile comerțului erau greaca, veneta, armeana și ladino (vechea limbă a evreilor spanioli); Majoritatea populației era fie bilingvă, fie poliglotă."*, în Andrew Baruch Wachtel, *op. cit.*, p. 117.

[21]Elias Canetti, *Provincia omului. Însemnări 1942-1972*, ed. cit., p. 20.

[22]Elias Canetti, *Limba salvată*, ed.cit., p. 30.

[23] Idem, p. 36

[24] Ibidem, p. 145

[25] Giustina Selvelli, IDENTITY AND MULTIPLICITY IN CANETTI'S AND WAGENSTEIN'S BIRTHPLACES: EXPLORING THE RHIZOMATIC ROOTS OF EUROPE, in Bulgarian Studies 1 (2017), p. 63, *online* https://www.google.com/search?rlz=1C1CHBF_roRO787RO787&biw=1366&bih=576&ei=9NbdXJSXEOOjrgSE3YjoCg&q=Giustina+Selvelli%2C+IDENTITY+AND+MULTIPLICITY+IN+CANETTI%27S+AND+WAGENSTEIN%27S+BIRTHPLACES%3A+EXPLORING+THE+RHIZOMATIC+ROOTS+OF+EUROPE%2C+in+Bulgarian+Studies+1+%282017&oq=Giustina+Selvelli%2C+IDENTITY+AND+MULTIPLICITY+IN+CANETTI%27S+AND+WAGENSTEIN%27S+BIRTHPLACES%3A+EXPLORING+THE+RHIZOMATIC+ROOTS+OF+EUROPE%2

influențe culturale în care s-a format Canetti, deopotrivă*homo balcanicus* și *homo europaeus*. Este un aspect de care Paul Valery a fost pe deplin pătruns, mai cu seamă după lecția dură reprezentată de prima conflagrație mondială: „*Mă veți ierta dacă dau cuvintelor Europa și european o semnificație mai mult decât geografică și un pic mai mult decât istorică, dar într-un fel funcțională. Aproape că aș spune, gândirea abuzând de limbajul meu, că Europa este un fel de sistem format dintr-o anumită diversitate umană și dintr-o localizare extrem de favorabilă, construită, în sfârșit, de o istorie extrem de agitată și vie. Produsul acestei conjuncturi de circumstanțe este un european*”[26].

Aureolat de o nostalgie recunoscătoare,Rusciucul este chiar vârsta copilăriei.Mama scriitorului, Mathilde, de departe personajul-cheie în formarea lui spirituală[27],se va raporta și ea la Ruse, la Bulgaria, „*țara piersicilor, a pepenilor și a strugurilor*”[28], întotdeauna ca la *patria* ei:locul unde a copilărit și mai târziu a trăit fericită cu tatăl copiilor săi, unde a rămăs o mare parte a familiei. Bunicul patern al lui Elias vorbea, la rândul lui, mereu afectuos, cu patimă de Ruse - acolos-a îmbogățit ținând o prăvălie, a ridicat case -, fără să se rușineze, precum alții: „*Rusciucul era amintit cu dispreț de evreii spanioli pe care i-am cunoscut în Anglia și la Viena* – notează Canetti -*, ca un cuib provincial, fără cultură, unde oamenii habar n-aveau ce se-ntâmplă în Europa. Toți păreau fericiți că au scăpat de acolo și-și închipuiau că sunt mai buni și mai luminați pentru că trăiesc în altă parte*”.[29] Fragmentul e o mostră de discurs tipic orientalismului prin defectele atribuite omului din Balcani - înapoierea, ignoranța, provincialismul, „*un discurs stigmatizator, prin care se opune această parte a Europei celei vestice, civilizate.*”[30]

Ca vechi port la Dunăre, legat prin apele bătrânului fluviu cu centrul Europei, cu lumea întreagă, Rușciucul este cosmopolit, multicultural am spune astăzi.Scriitorul simte că el aparține nu unei țări anume, ci unei regiuni mult mai vaste: „*Dacă aș spune că Rusciuc se află în Bulgaria, ar fi ca și cum aș proiecta locul într-o lumină falsă.*”[31]Pentru că Bulgaria constituie chiar inima Balcanilor, un „*spațiu spiritual situat la întretăierea unor mari zone de culturi diferite”.*[32]Prin puterea lui de a atrage „*oameni de pretutindeni*”, orașul natal al lui Canetti se înscrie într-unprototipcentral-răsăritean european ca spațiu al diversității, cu identități multiple – etnice, lingvistice, naționale, sociale, religioase[33]- care se amestecă în fiecare zi, dar nu se confundă.O realitate tipic balcanică până în secolul al XX-lea, îndeosebi în ultimii ani ce au precedat izbucnirii Primului Război Mondial. Cercetătorul Andrew Baruch Wachtel pune acest aspect nu numai pe seama configurației geografice a Peninsulei Balcanice, acoperite de munți în proporție de 70%, ci în primul rând pe specificul explicit multietnic și multicultural al Imperiului Otoman: „*În timp ce statele vest-europene au trecut printr-un proces lent, dar permanent, de omogenizare, începând cu secolul al XV-lea, impunându-le cetățenilor lor o singură limbă, un singur cod de legi și un singur sistem social, politic și cultural, adesea alungându-i din societate sau chiar eliminându-i pe cei care refuzau să se supună (cum li s-a întâmplat musulmanilor și evreilor din Spania), otomanii le-au lăsat destulă libertate supușilor lor, nu au făcut nici un efort să impună limba turcă, nu i-au obligat pe oameni să se convertească la islam (...), au permis, și câteodată chiar au încurajat, mobilitatea diverselor grupuri sociale în interiorul granițelor imperiului*”.[34]Unei asemenea politici tolerante față de nemusulmani, în special creștini și evrei, popoare ale Cărții, își datorează traiul liniștit și îndestulat la Dunăre familia de negustori evrei sefarzi, de rit spaniol, în care vedea lumina zilei, în 1905, viitorul scriitor.

C+in+Bulgarian+Studies+1+%282017&gs_l=psy-ab.12...2232.7782..9824...0.0..3.192.3218.0j24.....1....1j2..gws-wiz.....0..0i22i30.nCnPS1bYKzM, accesat la 27 aprilie 2019.

[26]A se vedea eseul *Nota (sau Europeanul)* în Paul Valery, Criza spiritului și alte eseuri, traducere franceză de Maria Ivănescu, Editura Polirom, Iași, 2016, p. 253

[27] În *Limba salvată*, ed. cit., p. 32.

[28]*Op. cit*., p. 309.

[29]Ibidem, pp. 143-144.

[30]Antoaneta Olteanu, *op.cit*., p. 61.

[31] Ibidem, p. 30.

[32]Antoaneta Olteanu, *op.cit*., p. 10.

[33]Ibidem, p. 188.

[34]A se vedea Andrew Baruch Wachtel, *op. cit*., p.22.

Consecința toleranței, implicit a bogăției culturale, cum ține să sublinieze scriitorul, este sentimentul de plenitudine, de bunăstare și de siguranță al oamenilor, indiferent de originea lor: „*Dintre sefarzi cei mai mulți erau încă cetățeni turci. Sub turci le-a mers totdeauna bine, mai bine decât creștinilor slavi din balcani. Dar, pentru că mulți dintre sefarzi erau comercianți avuți, noul regim bulgar întreținea relații bune cu ei și Ferdinand, regele care a domnit mulți ani, trecea drept prieten al evreilor*".[35]Ambii bunici paterni veniseră la Rusciuc de la Adrianopol, *Edirne* în turcă, des pomenit în discuții, aducând cu ei și atmosfera tipic orientală, impregnată în traiul de zi cu zi, de neuitat pentru micul Elias. O va evoca în „*Limba salvată*"printre altele și prin reconstituirea atmosferei tipice de bazar oriental din prăvălia („*la butica*") cu mărfuri coloniale en gros a bunicului, aflată într-o casă cu trei etaje, strategic situată între cartierele bogate și port. Simfonia senzorială de care se bucură Elias în scurtele sale vizite la prăvălie trimite la un corn al abundenței. Încântarea copilului vizuală – „*Pe podea erau înșirați saci mari, deschiși, cu diferite feluri de cereale, saci cu mei, cu orz și cu orez*"; „*chibrituri, săpun, lumânări; de asemenea cuțite, foarfeci, tocile, seceri și coase*" -, tactilă – „*Dacă eram curat pe mâini aveam voie să bag mâna în ei și să pipăi boabele*", olfactivă – în prăvălie „*mirosea frumos*", „*îmi umpleam mâna de boabe, le miroseam și le lăsam să curgă iarăși în sac*"[36]va rezista testului timpului, impregnândmai târziu paginile autobiografiei canettiene. Numai papilele gustative nu se bucurau, cum ține să precizeze scriitorul, de ceaiul, cafeaua și mai ales ciocolata frumos împachetate și în cantități mari, datorită faptului că în prăvălie nimic nu se vindea cu amănuntul.

Pitoresc și oriental e însuși bunicul. Autoritar precum vechii patriarhi, aproape un tiran pentru numeroasa-i familie -n-a pregetat să-și blesteme unul dintre fii, tatăl scriitorului, când acesta a trecut peste voința lui și a părăsit Rusciucul -, bătrânul Canetti este,în schimb, un histriondeosebit de iubit de prietenii și cunoscuții din oraș pentru istorioarele povestite, „*în care juca multe roluri*" și pentru vocea lui frumoasă: „*Bunicul cânta cântece turcești interminabile, în care unele tonuri înalte trebuiau ținute deosebit de mult*"[37]. Mai cu seamă micul Elias e intrigat de bunica Laura (numită opulent *Oro*, aur, de către bunic).Portretul ei, șezând pe sofaua turcească, fumând și bândnelipsita cafea neagră, aidoma turcoaicelor din pânzele lui Iosif Iser, rămâne antologic: „*Dintre toate rudele ea a rămas cu adevărat turcoaică. Nu se scula niciodată de pe sofa, nu știu cum ajungea acolo că n-am văzut-o niciodată umblând și, din când în când, mai ofta și mai bea o ceașcă de cafea și fuma. (...) Poate că se credea bolnavă, poate că și era, dar sigur este că avea o mentalitate orientală: foarte leneșă și, cu un soț ca bunicul , îndrăcit de vioi, avea cu siguranță de suferit*"[38].Ipostaza tipic orientală în care rămâne întipărită *Oro* în memoria nepotului ține, cum observăA. B.Wachtel, de amprenta lăsată demoștenirea otomană asupra vieții cotidiene: „*Cafeaua în sine, aflată în centrul vieții sociale este la origine și o instituție otomană, imaginea balcanicilor strânși în jurul unei ceșcuțe de cafea, cu o țigară aprinsă în mână (o altă invenție otomană (...) constituie o scenă care poate fi savurată în orice oraș din balcani.*"[39]Destul de posibil, având în vedere răspândirea și importanța ritualului băutului cafelei în Balcani, ca și la Rusciuc să fi circulatun poem-rugăciune,atestat încă din secolul al XVlll-lea, „*Doamne, nu mă lăsa fără cafea*",menționat în studiul său de A. B. Wachtel:

„*...Doamne, nu mă lăsa să-mi întrerup postul cu*
Nimic de mâncat decât sirop, miere,
O, Doamne, tu ești salvarea mea,
Doamne, nu mă lăsa fără cafea (...)."[40]

[35]*Limba salvată*, ed. cit., p. 31. Starea de siguranță de care s-au bucurat evreii în Imperiul Otoman este, practic, un laitmotiv al autobiografiei: „*Dintr-un fel de fidelitate ereditară față de Turcia, unde fuseseră tratați totdeauna bine, cei mai mulți sefarzi rămăseseră cetățeni turci*", *op.cit*., p. 153.
[36]Ibidem, pp. 33-34
[37]Idem, pp. 45-46.
[38]Ibidem.
[39]Andrew Baruch Wachtel,*op. cit*., p. 114.
[40]Idem, p. 113.

Prin 1920, în perioada adolescenței la Zurich, evocată în partea a cincea din „*Limba salvată*”, Canetti însuși, în timp ce parcurge un manual de lectură stenografiat, *Lădița cu giuvaiere,* al lui Hebel, are revelația unor profunde afinități cu lumea Orientului.Nu înainte de a face cunoștință cu un stereotip deloc măgulitor din debutul uneia dintre istorioare:„*În Turcia, unde lucrurile nu stau chiar bine*”…Clișeul negativ rezumă, cum avea să afirme Edward Said, o semnificativă „*diferență între cunoașterea altor popoare ca rezultat al înțelegerii, al compasiunii, studiului și analizei pertinente dezinteresate, și, pe de altă parte, cunoașterea – dacă o putem numi așa – care ține de o campanie generală de autoafirmare, ostilitate*”[41]. Băiatul nu se lasă convins de exotismul tendențios al povestirilor și ajunge să se identifice,cu emoție, cu un balcanic, un turc, constatând că*înTurcia lucrurile chiar stau bine*: „*Eu mă simțeam totdeauna de parcă aș fi provenit din Turcia, bunicul crescuse, tata se născuse acolo. În orașul meu natal existau mulți turci, toți de acasă le înțelegeau și le vorbeau limba. Chiar dacă eu n-am învățat-o, am auzit-o totuși adesea, cunoșteam unele cuvinte turcești care pătrunseseră în spaniola noastră (...). La acestea se adăugau veștile din cele mai vechi timpuri: cum ne-a invitat sultanul Turciei la el când a trebuit să părăsim Spania, cât de frumos ne trataseră turcii. Încă de la primele cuvinte citite mi se încălzea inima; ceea ce alți cititori resimțeau ca informație exotică mie îmi era familiar, de parcă ar veni dintr-un fel de patrie*”[42].

Istorioarele din „*Lădiță*” sunt chiar despre Elias și înaintașii lui. Morala povestirilor, un îndemn și o pledoarie pentru toleranță, pentru iertare și înțelegere - „*Dușmanului tău să nu-i porți piatră în buzunar și răzbunare în inimă*”[43]- este chiar lecția de umanitate a Balcanilor, hotar de imperii și creuzet etnic.Canetti și-a însușit-oîn zorii vieții la Ruse, odată cu sonurile turcești ale fiecărei zile, cu poveștile transmise în ladino,din generație în generație,despre bunăvoința sultanului față de strămoșii săi, popor al Cărții, alungați din Spania. Ideea traversează șivalorosul studiu*Homo balcanicus* al etnologului Antoaneta Olteanu:„*În cadrul regiunii balcanice se poate vorbi de o contribuție culturală a musulmanilor, (...) de valori ce pun accent pe ospitalitate și toleranță pentru oamenii de altă credință.”*[44]Așadar,nu „ciocnirea” artificială, orchestrată uneori de la mii de kilometri, a civilizațiilor, trâmbițată de politologi naivi și improvizați e urmarea contactului dintre*aceiași* și *alții*, diferiți.Ceea ce ne dă de înțeles Canetti în autobiografia sa este aceea că a-ți asuma Balcanii, ca avanpost al Occidentului, înseamnă a-ți asuma Europa. Ambele perspective, Orientul și Occidentul, ca lumi imaginate, nu pot existauna fărăcealaltă, precum fața și reversul unei medalii. Prin capilare, precumcredințele, obiceiurile, limbile, istoriile personale, mentalitățile, atitudinile oamenilor, culturile convieţuiesc și împrumută unele de la altele.

BIBLIOGRAPHY

Canetti, Elias, *Limba salvată.Istoria unei tinereți*, traducere din limba germană de Elena Viorel,Editura Art, București, 2012

Canetti, Elias, *Însemnări 1942-1972*, în românește de Al. Șahighian, Univers, București, 1985

Lejeune, Philippe, *Pactul autobiografic*, traducere de Irina Margareta Nistor, Editura Univers, București, 2000

Martin, Matei,„*Identitatea nu e un cult, ci o întrebare” – interviu cu Julia Kristeva*, în Dilema veche, nr. 562, 20-26 noiembrie 2016, online https://dilemaveche.ro/sectiune/tema-saptamanii/articol/identitatea-nu-e-un-cult-ci-o-intrebare-interviu-cu-julia-kristeva/

Milea, Doinița, *Textul ficțional și demersul critic – miza identitară*, online,https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Textul%20fictional%20si%20demersul%20critic%20-%20miza%20identitara.pdf

[41]Edward W. Said, *Orientalism. Concepțiile occidentale despre Orient*, Editura Art, 2018, p. 13.
[42] Ibidem, p. 315
[43]*Limba salvată*, ed. cit., p. 315.
[44]Antoaneta Olteanu, *op. cit.*, p. 84.

Olteanu, Antoaneta,*Homo balcanicus. Trăsături ale mentalității balcanice*, Editura Paideia, București, 2004

Said, Edward W., *Orientalism. Concepțiile occidentale despre Orient*, traducere din limba engleză de Doina Lică și Ana Andreescu, Editura Art, 2018

Selvelli, IDENTITY AND MULTIPLICITY IN CANETTI'S AND WAGENSTEIN'S BIRTHPLACES: EXPLORING THE RHIZOMATIC ROOTS OF EUROPE, in Bulgarian Studies 1 (2017), online https://www.google.com/search?rlz=1C1CHBF_roRO787RO787&biw=1366&bih=576&ei=9NbdXJSXEOOjrgSE3YjoCg&q=Giustina+Selvelli%2C+IDENTITY+AND+MULTIPLICITY+IN+CANETTI%27S+AND+WAGENSTEIN%27S+BIRTHPLACES%3A+EXPLORING+THE+RHIZOMATIC+ROOTS+OF+EUROPE%2C+in+Bulgarian+Studies+1+%282017&oq=Giustina+Selvelli%2C+IDENTITY+AND+MULTIPLICITY+IN+CANETTI%27S+AND+WAGENSTEIN%27S+BIRTHPLACES%3A+EXPLORING+THE+RHIZOMATIC+ROOTS+OF+EUROPE%2C+in+Bulgarian+Studies+1+%282017&gs_l=psy-ab.12...2232.7782..9824...0.0..3.192.3218.0j24.....1....1j2..gws-wiz.....0..0i22i30.nCnPS1bYKzM

Simion, Eugen, *Genurile biograficului*, Univers enciclopedic, București, 2002

Stoichiță, Victor Ieronim, *Imaginea celuilalt. Negri, evrei, musulmani și țigani în artaoccidentală în zorii epocii moderne 1453-1800*, traducere din franceză de Anca Oroveanu, Ruxandra Demetrescu, Editura Humanitas, București, 2017

Svoboda Alexandra Dimitrova, Penka Angelova, *Canetti, Roustchouk, and Bulgaria: The Impact of Origin on His Works*, onlinehttps://www.google.com/search?rlz=1C1CHBF_roRO787RO787&biw=1366&bih=576&ei=9NbdXJSXEOOjrgSE3YjoCg&q=++Svoboda+Alexandra+Dimitrova%2C+Penka+Angelova%2C+Canetti%2C+Roustchouk%2C+and+Bulgaria%3A+The+Impact+of+Origin+on+His+Works&oq=++Svoboda+Alexandra+Dimitrova%2C+Penka+Angelova%2C+Canetti%2C+Roustchouk%2C+and+Bulgaria%3A+The+Impact+of+Origin+on+His+Works&gs_l=psy-ab.12...4247.7915..10260...0.0..3.238.3459.0j24j1.....1....1j2..gws-wiz.....0..0i22i30.77fyNa7mNHQ

Valery, Paul, *Criza spiritului și alte eseuri*, traducere franceză de Maria Ivănescu, Editura Polirom, Iași, 2016.

Wachtel, Andrew Baruch, *Balcanii. O istorie despre diversitate și armonie*, traducere din engleză de Cristina Ispas, Editura Corint, București, 2016

INDO-EUROPEAN MILITARY INSTITUTIONS AND BROTHERHOODS

Mădălina Strechie
Senior lecturer, PhD., University of Craiova

Abstract:Indo-European antiquity developed due to war, the means by which it conquered the world. All Indo-European civilizations had a cult for military art, which was exercised as a profession, with numerous leading social classes in all these civilizations. For the Indo-Europeans everything was decided by war, which took place both among the gods and among the people. Military brotherhoods were the first military associations to achieve a team spirit, solidarity, a kinship through the practice of military art. It is known that the Celts practised the so-called blood brotherhood, which consisted of a twin ritual of people who were not blood related. The use of animal totems, especially predators, was for the Indo-Europeans a way of transferring the effective predator qualities of these animals to the military constituting the professional association.
Along with the great migration of the Indo-Europeans and the development of their civilizations, military brotherhoods became much more, they became social classes, institutions and even institutional systems which developed the war power of the served civilizations. Persia, Sparta and Rome created the most effective military institutions which deeply transformed not only the homeland, but also military art, governance and administration.

Keywords: indo-europeans, military brotherhoods, animal totems, military institutions, antiquity.

INTRODUCERE

Subiectul tratat de noi în prezentul studiu a fost ignorat în lucrările de specialitate, atât în cele din aria științelor sociale, umaniste, dar mai ales militare. De aceea, considerăm că prin abordarea lui deschidem o cale de viitoare cercetări multidisciplinare cu privire la civilizațiile antice fondate de către indo-europeni, în care prima războiul. Nu se poate face studiul acestor civilizații antice fără a cerceta fenomenul care le-a determinat, anume războiul.

Acest studiu continuă preocupările noastre cu privire la fenomenul războiului în civilizațiile indo-europene, deoarece am tratat în prealabil și despre zeii indo-europeni ai războiului.

Războiul era în Antichitatea indo-europeană „domeniul acțiunii, care avea drept scop restabilirea păcii și înfrângerea răului.”[1] Marile religii indo-europene se bazau și ele pe lupta dintre bine și rău. De exemplu, Zoroastrismul avea la bază confruntarea a două principii cosmice, care se luptau între ele, Binele și Răul numite *Spenta Mainya=Ahura Mazda= Stăpânitorul înțelept=Ormuzd* și *Angra Mainya=Ahriman*[2]*, Stăpânitorul răului.*

În religia hindusă sunt prezente numeroase simboluri războinice antagonice, care se confruntă pentru supremația lumii, dintre care campionii Binelui sunt de regulă păsări,

[1] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, (coordonatori), *Dicționar de simboluri,* Traducere de Micaela Slăvescu, Laurențiu Zoicaș (coordonatori), Iași, Editura Polirom, 2009, p. 776.
[2] Arthur Cotterell, *Dicționar de mitologie,* Traducere de Elena I. Burlacu, București, Editura Univers Enciclopedic, 2002, p. 19, p. 26.

combinații între vulturi cu lei, iar campionii Răului sunt șerpii monstruoși.[3] De asemenea, în mitologia germanică, zeii, reprezentanți ai Binelui, se luptă cu forțele Răului pentru a scăpa omenirea de haos, zeii sunt agenții ordinii care trebuie impusă lumii celor vii, ordine bazată pe morală și legi.[4]

În civilizațiile ariană, persană, celtă, dacă, vikingă, greacă și romană războiul era o parte a politicii statului sau chiar statul însuși, se luptau atât zeii, cât și oamenii

Am grupat frățiile militare din punct de vedere alfabetic pentru o mai bună receptare a lor. Am început cu ele pentru că ele au constituit modelul viitoarelor instituții militare ale indo-europenilor, instituții pe care le-am organizat în studiu tot în ordine alfabetică. Nu am găsit date despre frății militare sau instituții războinice la toate civilizațiile indo-europene, bibliografia fiind foarte săracă cu privire la acest fenomen, dar majoritatea civilizațiilor indo-europene sunt amintite. De asemenea, este foarte important și asemănarea dintre diferitele civilizații indo-europene în ceea ce privește frățiile și instituțiile militare.

FRĂȚII MILITARE

BESERKIR frăție de războinici scandinavi, vikingi, care în traducere ar însemna „războinici cu blană", erau acei războinici vikingi care consumau un amestec de ciuperci (cel mai probabil), care îi făceau să intre într-o transă războinică, sau acel *furor bellicus*. Faptul că se îmbrăcau în blănuri de animale (se crede că în blană de lup sau de urs) completa ritualul de metamorfozare a lor în fiare, ceea ce îi făcea invincibili, în credința lor.[5] O altă traducere a termenului de *beserkir* sau *beserck* dată de Georges Dumézil este „cel înveșmântat în piele de urs".[6]

Tot o asociație războinică celtică era și *DAL*, care avea rostul unei adunări politice și militare.[7]

DRAGONI, era tot o frăție militară care a fost atestată la parți, așa cum ne spune Mircea Eliade[8]. Probabil era o formațiune de cavalerie, mai ales că de-a lungul timpului dragonii au denumit formațiuni de cavalerie.

EROII la greci au constituit o veritabilă frăție militară mistică, dacă luăm în considerare descendența lor divină, pe jumătate. Grecia antică a inventat această „instituție a eroizării"[9]tocmai ca un model pentru oamenii de arme din polisurile grecești, cei mai cunoscuți dintre eroii lor fiind Herakles și Ahile. Primul a generat Jocurile Olimpice ca mijloc de repetare a eroismului, cel de-al doilea a fost prototipul războinicului grec[10] și modelul pentru revoluția

[3] Cf. Hinrich Zimmer, *Mituri și simboluri în civilizația indiană",* Traducere de Sorin Mărculescu, București, Editura Humanitas, 1994, p. 73.
[4] Cf. Ernst Uehli, *Mitologia nordic-germanică în perspectiva misterelor,* Traducere din limba germană de Magda Petculescu, București, Editura Saeculum I.O., 2001, p. 154.
[5] Mircea Eliade, *De la Zamolxis la Genghis-Han*, Traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980, p. 26.
[6] Georges Dumézil, *Mit și epopee,* 3 volume, Traducere de Francisca Băltăceanu, Gabriela Creția, Dan Sluşanschi, București, Editura Științifică, 1993, p. 978.
[7] Dumitru Berciu, *Lumea celților,* București, Editura Științifică, 1970, p. 166.
[8] Mircea Eliade, *De la Zamolxis la Genghis-Han*, Traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980, pp. 28-29.
[9] Dana Dinu, *Introducere în cultura și civilizația Greciei Antice*, Craiova, Editura Universitaria 2008, p.
[10] Vezi și studiul nostru Strechie Mădălina, „Iliada, teatrul de operaţii pentru prototipul războinicului grec, Ahile",în volumul celei de-a IX-a conferinţe internaţionale: ***Limbă, cultură, civilizaţie, A IX-a Conferinţa internaţională, Confluenţa ideilor inovatoare,*** București, România 29-30 mai 2015, organizată de către Universitatea Politehnica

hoplitică și nu numai, Alexandru cel Mare îl avea drept model de luptă militară. Cei mai mulți dintre eroi au fost fii lui Zeus, are și-a creat astfel o armată fidelă prin legăturile de sânge, care să îl ajute pe Zeus în lupta pentru supremația în Panteonul grecesc.

La irlandezi îi întâlnim și pe războinicii foarte antrenați numiți *FENIANI*, care alcătuiau tot o frăție războinică.[11]

La celți se găseau la mare cinste și așa numiții *FLATHA*[12] care erau războinici din familiile nobile, care deținеau ceea ce se numea „virtutea războinică" numită *oghma*.[13] La irlandezi cel mai exemplar războinic din categoria *FLATHA* a fost Cu Chulainn, în traducere *viteazul fără pereche.*[14] Din legenda sa aflăm că această frăție militară se antrena foarte mult, având o perioadă de inițiere în viața militară, alegerea armelor se făcea probabil în funcție de abilitățile fiecăruia, iar perfecționarea în această frăție și implicit testul de maturitate final, era uciderea unor monștri în cazul lui Cu Chulainn,[15] sau a unor elemente care puneau în pericol comunitatea acestor *FLATHA*. Eroinele feminine nu lipsesc nici ele din lumea celtică. Una dintre modelele de războinice pentru celți a fost *Morigan*.[16] Celții aveau foarte mulți eroi războinici, probabil proveniți din această frăție militară, mai ales că aveau ca simbol al războiului „sabia lui Nuadu", considerată o armă care îl făcea invincibil pe cel care o purta și „lancea lui Lug" care asigura victoria eternă fie a zeilor, fie a oamenilor.[17] Este știut faptul că în metalurgia fierului celții au excelat.

JARLA reprezenta pentru vikingi[18] mai mult decât o frăție militară, o veritabilă asociație a eroilor războinici care datorită faptelor lor aveau acces în *Walhalla*, raiul eroilor războinici.

La perși existau și așa numiții *KERESA*[19] care potrivit aceluiași savant, Mircea Eliade, erau o formațiune militară, care acționa ca o frăție împotriva religiei lui Zarathrustra la începuturile sale. Termenul se traducea prin *lupii cu două picioare,* sau chiar *hoții*. Și aceștia dădeau dovadă de *furor bellicus* prin consumarea unei băuturi care îi transformau în adevărate animale sălbatice (*lupi* după traducerea termenului, lupul fiind un totem foarte folosit de războinicii antichității indo-europene și nu numai). Un războinic de legendă din această frăție militară persană a fost *Keresaspa* cunoscut ca un erou războinic care a asasinat dragoni și care a oprit chiar vântul de a distruge lumea.[20] Tot la perși era și un înger războinic, care avea o putere foarte mare de a lupta pentru binele oamenilor, conceput de însuși Zarathrustra ca o unire între forța războinică și supunerea față de bine, numit *KHSHATHRA VAIRYA*.[21]Tot la perși a fost foarte cinstit și eroul

---

București, Facultatea de Inginerie în Limbi străine, Departamentul de Comunicare și limbi moderne, ISSN 2067 – 1628 Editorii volumului: Coordonator-Yolanda-Mirela Catelly, Fabiola Popa, Brândușa Răileanu-Prepeliță, Voichița Alexandra Ghenghea, Redactor șef: Yolanda-Mirela Catelly, București, Politehnica Press, pp. 339-346.

[11]Arthur Cotterell, *Dcționar de mitologie,* Traducere de Elena I. Burlacu, București, Editura Univers Enciclopedic, 2002, p. 152.

[12] Dan Grigorescu, *Druizii și lumea lor enigmatică,* București, Editura Saeculum I.O., 2003, p. 261.

[13]*Ibidem,* p. 262.

[14]*Ibidem,* p. 264.

[15]*Ibidem,* p. 264.

[16] Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală. Mituri. Divinități. Religii,* București, Editura Albatros, 1995, p. 385.

[17] Dumitru Berciu, *Lumea celților,* București, Editura Științifică, 1970, p. 163.

[18] Victor Kernbach, *Op. cit*., p. 669.

[19] Mircea Eliade, *Imagini și simboluri,* Prefață de Georges Dumézil, Traducere de Alexandra Beldescu, București, Editura Humanitas, 1994, p. 27.

[20] Jean Vertemont, *Dicționar al mitologiilor indo-europene,* Traducere de Doina Lică, Lucian Pricop, Timișoara, Editura Amarcord, 2000, p. 194.

[21]*Ibidem,* p. 195.

numit *Thraetaona*, cel care a rămas în legendă ca eroul care a ucis dragoni.[22]Un alt erou persan, un războinic iscusit, antrenat în lupta cu forțele răului foarte cinstit a fost *Fredun*, care a legat demonul Azdahak.[23]

La romani exista o frăție militară, devenită cult, *LUPERCII* sau așa cum spune Mircea Eliade „confrerie magico-religioasă"[24], se pare, înființată de primul rege al Romei, semizeul Romulus, formată mai ales din militari bine pregătiți, cei mai mulți fiind din familii ecvestre deoarece purtau inelul de cavaler, semnul rangului lor.

LUPTĂTORII LUPI DACI erau, cel mai probabil, o confrerie militară dacică de preoți războinici care se intitulau „cei asemeni lupilor" atât în privința curajului, vitejiei și rezistenței lor în luptă", mai ales că în mitologia dacă, lupul „era considerat ca simbol al unui popor războinic și viteaz."[25]*DACII LUPI* cum îi numea Mircea Eliade era reprezentanții unei societăți secrete de războinici care avea o „ideologie războinică"[26]. De asemenea, dacii aveau și așa zișii *MESAGERI AI LUI ZAMOLXIS*, un fel de trupă specială de kamikaze, care își ofereau viața pentru asigurarea binelui comunității. Îi putem asemăna cel mai bine cu luptătorii vikingi care mergeau în raiul eroilor pentru faptele lor de vitejie, dar și cu eroii persani din Cei 10000 de nemuritori pentru că dacii, credeau ca și perșii lui Darius I într-o religie monoteistă, asemănătoare Zoroastrismului și în nemurirea sufletului, fiind legați de cel mai important pentru daci Zamolxis, mai degrabă un profet decât un zeu, așa cum era și Zoroastru.

În timpul dinastiei ahemenide a perșilor a existat încă o frăție militară numită *MAIRIYA*, care în traducere ar fi războinicii fiare, cel mai probabil legată tot de simbolul lupului numit și *varka*. Ca armă distinctivă această frăție militară avea drept simbol măciuca însângerată[27] (armă care apare și în tradiția ariană, așa cum reiese din Vede).

MARYA erau la arieni o frăție militară destul de temută, din moment ce termenul desemnează în sanscrită: „tânăr luptător închinat spre violență".[28] Se pare că sunt diferiți de cei din frăția militară expusă mai sus.

MARUTI/MARUȚI erau o ceată de războinici vedici, (arieni deci) considerați fii lui Rudra[29], deci tot o frăție militară, nu o instituție, mai ales că triburile ariene care au cucerit India aveau conducători militari numiți *raja*.[30]

La arieni îi întâlnim pe *RATHAESTAS*[31] care îi denumea pe războinici, probabil tot o frăție războinică, mai ales că arienii au fost unii dintre cei mai aprigi războinici indo-europeni. Se pare

[22]*Ibidem*, p. 311.
[23] Mircea Eliade, *Op. cit.*, p.132.
[24]Mircea Eliade, *Imagini și simboluri,* Prefață de Georges Dumézil, Traducere de Alexandra Beldescu, București, Editura Humanitas, 1994, p. 116.
[25]*Cf.* Mitică Georgescu, *Mitologie zoocinegetică. Obiceiuri, credințe, superstiții*, Pitești, București, Brașov, Cluj-Napoca, Editura Paralela 45, 2002, p. 84, p. 83.
[26] Mircea Eliade, *De la Zamolxis la Genghis-Han*, Traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980, p. 25.
[27]*Ibidem*, p. 28.
[28] Apud Georges Dumézil, *Mit și epopee,* 3 volume, Traducere de Francisca Băltăceanu, Gabriela Creția, Dan Sluşanschi, București, Editura Științifică, 1993, p. 979.
[29]*Apud* Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase,* volumul I, Traducere din limba franceză C. Baltag, Chișinău, Editura Universitas, 1994, p. 223.
[30]*Ibidem*, p. 206.
[31] Ligia Bârzu, Rodica Ursu Naniu, *Istoria universală veche. Istoria Orientului antic,* București, Editura Fundației „România de Mâine" , 1999, p. 147.

că traducere termenului ar însemna „cei care mână carele de luptă”[32], erau așadar o frăție militară de cavalerie grea.

ULFHEDHNAR, frăție de războinici germani, care în traducere însemna „războinici în blană de lup”,[33] era organizată pe aceleași principii ca *BESERKIR*.

WALKIRII o asociație/frăție războinică feminină, cu dublu rol. Aceste războinice vikinge era și războinice de temut, dar și călăuze ale războinicilor vikingi uciși în războaie către raiul eroilor vikingi, *Walhalla*.[34] Acestea aveau și rolul de mesageri ai zeilor, erau ghizi în timpul luptei, uneori și seducătoare de eroi, fiind considerate nimfele lui Odin.[35]

Walhalla nu era altceva decât tărâmul unde fiecare războinic viking dorea să ajungă, era raiul vikingilor, imaginat sub forma unor Câmpii ale zeilor unde era o „energie de virtuți războinice.”[36]

INSTITUȚII MILITARE INDO-EUROPENE

BARATHA[37] ofițeri la arieni, cu status oficial, fiind echivalenți cu *tarabostes* ai dacilor sau cu *ordo equester* roman. De numele lor este legată și *Mahabharata*, celebra epopee indo-europeană cu cea mai mare întindere, care s-ar traduce prin Marele război, anume războiul de cucerire a Indiei de către arieni.

CAVALERII CELȚI erau clasa războinicilor gali/celți de care amintește Caesar în *De bello Gallico*, cei care erau la cea mai mare cinste la aceștia, după druizi. Din rândul acestor cavaleri se alegeau șefii triburilor, numiți impropriu regi, *rix*. Erau de fapt aristocrația militară, arma lor preferată era cavaleria cu carul de luptă.[38]Nu știm denumirea lor celtică, știm doar că așa îi numește Caesar, care cel mai probabil îi echivalează cu *ordo equester* al romanilor.

CEI 10000 DE NEMURITORI[39] a fost una dintre cele mai elitiste instituții militare ale indo-europenilor, ea fiind înființată de către perși, atestată mai ales în timpul genialului Darius I. Avea rol de gardă regală, dar și de serviciu secret și de trupe speciale. Era o instituție de bază a primei organizări imperiale ale lumii Persia, militari polivalenți, atât ca arme, cât și ca pregătire, foarte educați, adevărați soldați ai Binelui după teoria zoroastriană. Organizarea lor ca instituție depășește tot ceea ce a existat înaintea lor, nemaifiind egalați, cel puțin în privința numărului imens, de nicio altă civilizație indo-europeană, ne gândim aici la cea greacă, elenistică sau de cea romană. Organizarea acestei instituții militare de top avea și un impact psihologic, ei nu numai că erau pregătiți pentru război, asemeni unor zei, singurii nemuritori, dar numărul rămânea constant, indiferent de pierderi, rezerva celor 10000 de nemuritori intra în acțiune, înlocuindu-i imediat pe cei căzuți în luptă, oferindu-le astfel o aură de invincibilitate și de nemurire în ceea ce privește gloria. Ca gardă regală aveau și o funcție protocolară, nu numai de gărzi de corp ale regelui, fiind printre primele instituții militare indo-europene cu specializarea de pază și de protocol pentru decidenții politici, un model pentru romana Gardă Pretoriană.

---

[32] Arthur Cotterell, *Op. cit.*, p. 41.
[33] Mircea Eliade, *De la Zamolxis la Genghis-Han*, Traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980, p. 26.
[34] Arthur Cotterell, *Op. cit.*, p. 179.
[35] Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, (coordonatori), *Dicționar de simboluri,* Traducere de Micaela Slăvescu, Laurențiu Zoicaș (coordonatori), Iași, Editura Polirom, 2009, p. 1038.
[36] *Ibidem*, p. 1038.
[37] Magda Stan, Cristian Vornicu, *Istoria lumii pentru toți. Antichitatea,* , București, Editura Niculescu, 2007.
[38] Dumitru Berciu, *Lumea celților,* București, Editura Științifică, 1970, p. 166, p. 171.
[39] Magda Stan, Cristian Vornicu, *Istoria lumii pentru toți. Antichitatea,* , București, Editura Niculescu, 2007.

Putem spune că uimitorii 10000 de nemuritori au constituit cea mai eficientă verigă instituțională a statului persan, mai ales în perioada marelui Darius I, cel care a adus Persiei cele mai performante și eficiente instituții, Grada regală fiind parte majoritară din sistemul instituțional organizat și condus de către renumitul rege persan, Darius I.

COLEGIUL CELOR 10 STRATEGI[40], a fost o instituție militară, dar și politică, având rol executiv, un fel de guvern al Athenei, creat de marele Pericle. Cei 10 strategi erau guvernul Athenei, mai ales în timpul activării lui Pericle, guvern care avea decizie în politica internă, dar și externă a Athenei, fiind colegiul care gestiona și interesele financiare ale Ligii de la Delos, controlul central al sferelor de influență ale Athenei. Acropolele atenian i se datorează tocmai acestui colegiu și desigur conducătorului său, Pericle, o vastă lucrare arhitectonică pentru polisul Athena, care a implicat organizarea de tip militar, dar și suportul financiar al Ligii de la Delos. Această instituție militară a fost printre primele instituții militare care și-a diversificat atribuțiile, adăugându-și și atribuții economice, dar și diplomatice, mai ales că Liga de la Delos, în fapt a alianță de state grecești, atât din punct de vedere militar, comercial și politic, în jurul Athenei, era controlată de către Consiliul celor 10 strategi, Pericle a fost cel mai cunoscut conducător al acestei alianțe, militare, politice și economice. Componența acestui colegiu era aristocrată, eupatrizii controlând politica și armata Athenei.

EFEBIA era instituția militară a Athenei. Ea reprezenta un stagiu obligatoriu pentru toți cetățenii atenieni, înainte de se dedica treburilor obștești, adică democratice.

KSHATRYA[41] reprezenta cea de-a doua castă a societății ariene, sau vedice așa cum mai este cunoscută. Era de fapt o clasă a militarilor de carieră, clasă socială care își găsește corespondentul și în cazul altor societăți indo-europene, mai ales la perși, spartani și romani, dar și la traci și daci. Dacă analizăm cuvântul din perspectivă lingvistică observăm că el reprezintă un compus între *kshatra=putere* și *arya=nobil*, stăpân, arian, așadar putem traduce termenul fie prin: *puterea nobilului*, fie *nobilul cu putere*, desigur puterea războinică, știu fiind faptul că arienii au implementat pentru prima dată atacul combinat, specializând și unificând în atac, toate forțele militare existente atunci precum: flota, cavalerie și infanterie.

ORDO EQUESTER[42] este instituția executivă militarizată a Romei Antice, care era de fapt guvernul Romei în perioada Principatului. Romanii au combinat, la fel ca și spartanii, administrația centrală cu armata, alcătuind astfel cea mai eficientă administrație militarizată din lumea antică, controlând totul. Acest binom instituțional roman primea organizarea și disciplina militarilor de profesie, *ordo equester*, care era o clasă socială a militarilor, din eșalonul superior al armatei romane, adică statul ei major. Dezvoltarea acestui binom instituțional a fost una armonioasă atât pentru armată, care s-a implicat foarte mult social, cât și pentru administrație, care a devenit un model de bune practici pentru orice administrație din lume. Statul major al armatei romane avea mai ales puterea economică, mai puțin cea politică (din acest punct de vedere sistemul spartan era superior, binomului roman), fiind administratorii puterii imperiale, a finanțelor, a comunicațiilor. Puterea militară beneficia astfel de resurse proprii, de posturi plătite după retragerea din armata activă și desigur de informații din toată lumea supusă imperiului, trupele speciale romane dezvoltându-se mai ales în perioada imperială, cea mai cunoscută trupă

[40] J. B. Burry, Russell Meiggs, *Istoria Greciei până la moartea lui Alexandru cel Mare,* Ediția a IV-a revăzută, Traducere de Diana Stanciu, București, Editura ALL, 2006, 2008.

[41] Liviu Burlec, *Istoria antică. Grecia și Orientul,* Iași, Editura Institutul European, 1996 și Michel Boivin, *Istoria Indiei*, traducere, prefață și note: Daniela Zaharia, București, Editura Corint, 2003.

[42]Bohec, Yann Le, *L'Armée Romaine sous le Haut-Émpire*, ouvrage publié avec le concurs du CNRS, Éditeur Picard, Paris, 1989.

cu unități speciale fiind Garda pretoriană, care pe lângă controlul administrației centrale, deținea și controlul informațional al Romei, fiind și serviciu secret, dar și trupă de commando, dar și cea care implementa politica Romei prin lovituri de stat pentru impunerea fidelilor statului roman în regatele clientelare și altele. Romanii s-au înscris și ei în galeria civilizațiilor indo-europene care au făcut din armată o veritabilă instituție, un guvern din toate punctele de vedere.

PANKUS era instituția aristocrației militare hitite, sau cea a conducătorilor de care. La hitiți ei erau și preoți, dar aveau și conducerea executivă să spunem după rege.[43]

SPARTIATAI, HOMOIOI=EGALII[44]reprezentau nu numai aristocrația spartană, ci întreg statul spartan. Considerăm că Sparta prin acești *spartiatai* a creat un veritabil sistem militar, nu o simplă instituție, deoarece toate instituțiile spartane erau dominate de aceștia. Astfel instituțiile diriguitoare ale Spartei precum: 1. *Appela*, era Adunarea cetățenilor spartani care alegea regii și magistrații, deci dominată de către egali, cei care erau cetățenii spartani; 2. *Regalitatea*, prin cei doi regi aleși tot din rândul cetățenilor, deci ai egalilor, era și ea parte din sistemul militar; 3. *Gerusia*, instituția militarilor pensionați din armata spartană, aleși pe viață; 4. *Eforii*, cei mai importanți dintre egali, deoarece ei controlau tot acest sistem politic militarizat al Spartei, având rolul unui serviciu secret, poliție economică, inspectori, trupe speciale etc. Selecția acestui sistem politico-militar spartan era extrem de eficientă, dură și lipsită de corupție, dacă luăm în considerație proba numită *krypteia*,[45] un fel de test de supraviețuire, nu un simplu test de maturitate. Dintre civilizațiile indo-europene, Sparta a reprezentat cel mai bun exemplu de instituții militare, ea realizând un sistem militar de neegalat până astăzi de nicio civilizație.

TARABOSTES era conducătorii militari ai dacilor, erau în fapt o clasă aristocratică militară, sau așa cum îi numea Grigore Tocilescu „nobilime militară și teritorială”.[46] Din rândul lor se alegea regele, așadar aveau o importanță instituțională foarte mare, care depășea atribuțiile militare, de conducători de oști, ei fiind și aceia care guvernau statul dac ca regi sau ca „miniștri” ai guvernului regal. Se aseamănă foarte mult cu corespondentul lor arian, celtic și spartan.

CONCLUZII

Toate civilizațiile indo-europene au transformat războiul nu doar într-o artă, ci într-un veritabilă instituție sau chiar sistem instituțional. Fie că a fost vorba de frății, ca asociații de profesioniști militari, fie că a fost vorba de instituții militare care dominau statele indo-europene, toate slujeau războiul și scopul acestuia, care asigura de fapt dezvoltarea politică, teritorială mai ales, economică și demografică a acestor civilizații. Observăm că în mai toate civilizațiile indo-europene frățiile aveau unele ritualuri mistice, de consumare a unor băuturi, sau alimente, considerate că le ofereau tinerilor militari calități extraordinare, invincibilitate și rezistență războinică. De asemenea, toate instituțiile militare indo-europene se aflau lângă politica acestor civilizații, sau chiar ele făceau politica așa cum este cazul Spartei. Toate aceste frății și instituții militare care se găsesc în toate civilizațiile indo-europene demonstrează caracterul războinic al acestora, toate aducând multe inovații tehnologiei militare și dezvoltând fără precedent până

[43]*Apud*, Margarete Riemschneider, *Lumea hitiților,* Cuvânt înainte de Helmuth Th. Bossert, traducere și note de paul B. Marian, București, Editura Științifică, 1967, pp. 66-68.
[44]*Cf.* Paul Cartledge, *Spartanii, o istorie legendară,* Traducere din limba engleză de Daniela Fudulu, București, Editura Herald, 2018.
[45] Xenofon, *Statul spartan. Statul atenian*, Traducere, prefață, cuvânt introductiv şi note de Maria Marinescu-Himu, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1958.
[46] Nicolae Gostar, Vasile Lica, *Societatea geto-dacică de la Burebista la Decebal*, Iași, Editura Junimea, 1984, p, 64, p. 68.

atunci arta războiului. Războiul a devenit elementul comun al acestor civilizații create de indo-europeni.

BIBLIOGRAPHY

Bârzu, Ligia, Ursu Naniu, Rodica, *Istoria universală veche. Istoria Orientului antic,* București, Editura Fundației „România de Mâine", 1999.

Benveniste, Émile, *Vocabularul instituțiilor indo-europene*, Traducere din limba franceză de Dan Sluşanschi, București, Editura Paideia, 1999.

Berciu, Dumitru, *Lumea celților,* București, Editura Științifică, 1970.

Bohec, Yann Le, *L'Armée Romaine sous le Haut-Empire*, ouvrage publié avec le concours du CNRS, Éditeur Picard, Paris, 1989.

Boivin, Michel, *Istoria Indiei*, traducere, prefață şi note: Daniela Zaharia, București, Editura Corint, 2003.

Burlec, Liviu, *Istoria antică. Grecia şi Orientul,* Iași, Editura Institutul European, 1996.

Burry, J., B., Meiggs, Russell, *Istoria Greciei până la moartea lui Alexandru cel Mare,* Ediția a IV-a revăzută, Traducere de Diana Stanciu, București, Editura ALL, 2006, 2008.

Cartledge, Paul, *Spartanii, o istorie legendară,* Traducere din limba engleză de Daniela Fudulu, București, Editura Herald, 2018.

Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, (coordonatori), *Dicționar de simboluri*, Traducere de Micaela Slăvescu, Laurențiu Zoicaș (coordonatori), Iași, Editura Polirom, 2009.

Cotterell, Arthur, *Dicționar de mitologie,* Traducere de Elena I. Burlacu, București, Editura Univers Enciclopedic, 2002.

Dinu, Dana, *Introducere în cultura și civilizația Greciei Antice*, Craiova, Editura Universitaria 2008.

Dumézil, Georges, *Mit și epopee,* 3 volume, Traducere de Francisca Băltăceanu, Gabriela Creția, Dan Sluşanschi, București, Editura Științifică, 1993.

Eliade, Mircea, *De la Zamolxis la Genghis-Han*, Traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.

Eliade, Mircea, *Imagini și simboluri,* Prefață de Georges Dumézil, Traducere de Alexandra Beldescu, București, Editura Humanitas, 1994.

Eliade, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase,* volumul I, Traducere din limba franceză C. Baltag, Chișinău, Editura Universitas, 1994.

Georgescu, Mitică, *Mitologie zoocinegetică. Obiceiuri, credințe, superstiții*, Pitești, București, Brașov, Cluj-Napoca, Editura Paralela 45, 2002.

Gostar, Nicolae, Lica, Vasile, *Societatea geto-dacică de la Burebista la Decebal*, Iași, Editura Junimea, 1984.

Grigorescu, Dan, *Druizii și lumea lor enigmatică,* București, Editura Saeculum I.O., 2003.

Haudry, Jean, *Indoeuropenii*, Traducere de Aurora Pețan, București, Editura Teora, 1998.

Kernbach, Victor, *Dicționar de mitologie generală. Mituri. Divinități. Religii,* București, Editura Albatros, 1995.

Riemschneider, Margarete, *Lumea hitiților,* Cuvânt înainte de Helmuth Th. Bossert, traducere și note de Paul B. Marian, București, Editura Științifică, 1967.

Stan, Magda, Vornicu, Cristian, *Istoria lumii pentru toți. Antichitatea*, București, Editura Niculescu 2007.

Strechie, Mădălina, „Iliada, teatrul de operații pentru prototipul războinicului grec, Ahile”,în volumul celei de-a IX-a conferinţe internaţionale: ***Limbă, cultură, civilizație, A IX-a Conferinţa internaţională, Confluenţa ideilor inovatoare,*** București, România 29-30 mai 2015, organizată de către Universitatea Politehnica București, Facultatea de Inginerie în Limbi străine, Departamentul de Comunicare şi limbi moderne, ISSN 2067 – 1628 Editorii volumului: Coordonator-Yolanda-Mirela Catelly, Fabiola Popa, Brânduşa Răileanu-Prepeliţă, Voichiţa Alexandra Ghenghea, Redactor şef: Yolanda-Mirela Catelly, Bucureşti, Politehnica Press, pp. 339-346.

Uehli, Ernst, *Mitologia nordic-germanică în perspectiva misterelor,* Traducere din limba germană de Magda Petculescu, București, Editura Saeculum I.O., 2001.

Jean Vertemont, *Dicționar al mitologiilor indo-europene,* Traducere de Doina Lică, Lucian Pricop, Timișoara, Editura Amarcord, 2000.

Xenofon, *Statul spartan. Statul atenian,* Traducere, prefață, cuvânt introductiv şi note de Maria Marinescu-Himu, București, Editura Științifică, 1958.

Zimmer, Hinrich, *Mituri și simboluri în civilizația indiană,* Traducere de Sorin Mărculescu, București, Editura Humanitas, 1994.

THE CONFESSIONS OF JEAN-JACQUES ROUSSEAU – BETWEEN AUTOBIOGRAPHY AND SELF-PORTRAIT

Ana-Elena Costandache
Lecturer, PhD., "Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: An emblematic figure of the 18th century, Jean-Jacques Rousseau has given to the French (and universal) literature books that reveal the man and the writer. Our attention is based on "Confessions", a plural writing, which represents the author himself, as a philosopher confronted with realities of his time, a man of letters, who made a great passion for books, religious man, in constant search of his faith. As a consequence, we propose a fine analysis of the "Confessions", in order to discover the heterogeneous writing, which mixes elements of autobiography with the self-portrait.

Keywords: autobiography, self-portrait, personal history, writer, "Confessions".

Jean-Jacques Rousseau a occupé une place à part dans la vie culturelle du XVIIIème siècle, car il a été connu comme une personnalité qui a fait éclater tout le système philosophique de son temps. Avec une profondeur de réflexion distinguée, il a exprimé ouvertement sa méfiance en ce qui concerne le rationalisme, en ouvrant des voies nouvelles à la littérature et en accordant un rôle important à la sensibilité et à l'imagination. Il s'est opposé au courant de la pensée qui dominait son époque et il a traité des thèmes tels que l'accord de l'âme avec la nature et le renouvellement du sentiment religieux. En même temps, il a inauguré un style, une prose poétique unique et un genre d'écriture : l'autobiographie. Toutes ces orientations nouvelles le distinguent de la majorité des écrivains de sa génération.

Jean-Jacques Rousseau a toujours exprimé, sans réserve, ses sentiments. C'est pour cela que ses *Confessions* se dévoilent comme un projet avec un caractère novateur, un projet autobiographique qui vient en fin de carrière (l'œuvre est parue posthumément). Il ne s'agit pas d'un livre dont l'auteur « se confesse » à la manière religieuse en avouant ses péchés ; Jean-Jacques Rousseau ne fait que raconter, en détail, sa vie. C'est ainsi qu'il dresse son portrait complet, l'image de son entière existence.

Loin de considérer *LesConfessions* comme une œuvre qui dévoile la personnalité égocentrique de l'auteur, donc une pratique de l'autoreprésentation, on tente de traiter les aspects qui tiennent à l'écriture qui propose l'autoportrait et/ ou l'autobiographique. Les opinions des théoriciens sont partagées : Philippe Lejeune donne la définition suivante de l'autobiographie : « Récit rétrospectif en prose qu'une personne réelle fait de sa propre existence, lorsqu'elle met l'accent sur sa vie individuelle, en particulier sur l'histoire de sa personnalité. La définition met en jeu des éléments appartenant à quatre catégories différentes :

1. Forme du langage :
a) récit
b) en prose.
2. Sujet traité : vie individuelle, histoire d'une personnalité.

3. Situation de l'auteur : identité de l'auteur (dont le nom renvoie à une personne réelle) et du narrateur.
4. Position du narrateur :
a) identité du narrateur et du personnage principal,
b) perspective rétrospective du récit. Est une autobiographie toute œuvre qui remplit à la fois les conditions indiquées dans chacune des catégories. »[1]

Une autre opinion appartient à Michel Beaujour : « L'autoportrait se distingue de l'autobiographie par l'absence d'un récit suivi. Et par la subordination de la narration à un déploiement logique, assemblage ou bricolage d'éléments sous des rubriques que nous appellerons provisoirement « thématique ». Ces textes s'ordonnent donc logiquement et thématiquement… L'autoportrait… tente de constituer sa cohérence grâce à un système de rappels, de reprises, de superpositions ou de correspondances entre des éléments homologues et substituables, de telle sorte que sa principale apparence est celle du discontinu, de la juxtaposition anachronique, du montage, qui s'oppose à la syntagmatique d'une narration… »[2]

Si l'autobiographie s'organise autour d'une narration, « dans le cas de l'autoportrait, le lecteur est comme une tierce personne, mis à l'écart, mais qui finit par s'identifier à l'auteur de façon analogique. »[3] Donc, par la construction d'une relation avec un destinataire, par le désir de se montrer aux autres, et parce que l'auteur s'adresse directement ou, plutôt, explicitement, au lecteur, *Les Confessions* sont plus proche de l'autobiographie. Cependant, par la forme confessionnelle, l'ouvrage de Jean-Jacques Rousseau relève de l'autoportrait : « L'autoportrait se constitue inéluctablement en tant que topographie, ou description, parcours et destruction de lieux, ce qui implique un horizon rhétorique, mythologique et encyclopédique. »[4]

Le désir de l'écrivain de se dévoiler aux autres est en accord avec son projet philosophique et la pensée des Lumières. D'ailleurs, Jean-Jacques Rousseau va même jusqu'à prendre sa parole : « Que la trompette du jugement dernier sonne quand elle voudra ; je viendrai, ce livre à la main, me présenter devant le souverain juge. Je dirai hautement : Voilà ce que j'ai fait, ce que j'ai pensé, ce que je fus. J'ai dit le bien et le mal avec la même franchise. Je n'ai rien tû de mauvais, rien ajouté de bon ; et, s'il m'est arrivé d'employer quelque ornement indifférent, ce n'a jamais été que pour remplir un vide occasionné par mon défaut de mémoire ; j'ai pu supposer vrai ce que je savais avoir pu l'être, jamais ce que je savais être faux. Je me suis montré tel que je fus ; méprisable et vil quand je l'ai été ; bon, généreux, sublime, quand je l'ai été. J'ai dévoilé mon intérieur tel que tu l'as vu toi-même, Être éternel. Rassemble autour de moi l'innombrable foule de mes semblables : qu'ils écoutent mes confessions, qu'ils rougissent de mes indignités, qu'ils gémissent de mes misères : que chacun d'eux découvre à son tour son cœur au pied de ton trône avec la même sincérité, et puis qu'un seul te dise, s'il l'ose, *je fus meilleur que cet homme-là*. »[5]

Tout en tirant profit des deux variantes, on pourrait considérer *Les Confessions* comme un portrait autobiographique, qui présente des pensées, des comportements, et qui exprime franchement des sentiments et des attitudes distinctes. Nous allons nous appuyer sur quelques extraits qui soutiennent ces propos :

---

[1] Philippe Lejeune, *Le pacte autobiographique*, Ed. Le Seuil, Paris, 1975, p. 14.
[2] Michel Beaujour, *Miroirs d'encre*, Ed. Le Seuil, Paris, 1980, pp. 8-9.
[3] *Idem*, p. 14.
[4] *Idem*, p. 21.
[5] Les *Confessions de Jean-Jacques Rousseau*, citoyen de Genève, Paris, chez A. Belin, Imprimeur-Libraire, 1817, p. 3. Toutes les citations renvoient à cette édition.

a/ *Pensées* :

« Un jour que *je ne pensais à rien* moins, on vint me chercher de la part du comte de la Roque. À force d'y aller et de ne pouvoir lui parler, *je m'étais ennuyé*, je n'y allais plus : *je crus* qu'il m'avait oublié, ou qu'il lui était resté de mauvaises impressions de moi. *Je me trompais*. » (partie I, livre III, p. 69)

« *La fausse idée que j'avais des choses me persuadait* que pour lire un livre avec fruit il fallait avoir toutes les connaissances qu'il supposait, *bien éloigné de penser* que souvent l'auteur ne les avait pas lui-même, et qu'il les puisait dans d'autres livres à mesure qu'il en avait besoin. » (partie I, livre VI, p. 179)

b/ *Conduite/ Comportements* :

« *J'étais inquiet, distrait, rêveur ; je pleurais, je soupirais, je désirais du bonheur* dont je n'avais pas l'idée, et dont je sentais pourtant la privation. Cet état ne peut se décrire, et peu d'hommes même le peuvent imaginer, parce que la plupart ont prévenu cette plénitude de vie, à la fois tourmentante et délicieuse, qui, dans *l'ivresse du désir*, donne un avant-goût de *la jouissance*. » (partie I, livre III, p. 66)

« Cette *agitation* rouvrit mes plaies, et rendit ma correspondance orageuse, au point de l'en dégouter tout-à-fait. J'entrevoyais mille choses cruelles, sans rien voir distinctement. » (partie II, livre X, p. 378)

« *Mon agitation* crût au point que, ne pouvant contenter mes désirs, je les attisais par les plus extravagantes manœuvres. J'allais chercher des allées sombres, des réduits cachés, où je pusse m'exposer de loin aux personnes du sexe dans l'état où j'aurais voulu être auprès d'elles. » (partie I, livre III, p. 67)

c/ *Sentiments* :

« *Loin de m'ennuyer* de ses entretiens,*j'y pris goût* à cause de leur clarté, de leur simplicité, et surtout d'un certain intérêt de cœur dont je sentais qu'ils étaient pleins. *J'ai l'âme aimante*, et *je me suis toujours attaché aux gens* moins à proportion du bien qu'ils m'ont fait de celui qu'ils m'ont voulu, et c'est sur quoi mon tact ne me trompe guère. » (partie I, livre III, p. 69)

« Ici finit le roman, où l'on remarquera, comme avec Mme Basile et dans toute la suite de ma vie, que *je ne suis pas heureux* dans la conclusion de mes amours. *Je m'affectionnai inutilement* à l'antichambre de madame de Breil ; je n'obtins plus une seule marque d'attention de la part de sa fille… » (partie I, livre III, p. 72)

d/ *Attitudes/ réactions* :

« On conçoit que ma réponse n'était pas prête. *Je me remis* cependant ; et, *m'évertuant* dans ce moment critique, *je tirai de ma tête* un expédient romanesque qui me réussit. *Je lui dis, d'un ton suppliant*, d'avoir pitié de mon âge et de mon état ; que j'étais un jeune étranger de grande naissance *dont le cerveau s'était dérangé*. » (partie I, livre III, pp. 67-68)

« Pour établir les devoirs de l'homme, *il fallait bien remonter* à leur principe. D'ailleurs, *le pas que je venais de faire, et dont mon état présent était la suite*, nous conduisait à parler de religion […] Quoiqu'alors ma conversion fût peu solide, *je ne laissais pas d'être ému*. » (partie I, livre III, p. 69)

« *Pour concevoir jusqu'où mon délire allait dans ce moment,il faudrait connaîtreà quel point mon cœur est sujet à s'échauffer sur les moindres choses*, et *avec quelle force il se plonge dans l'imagination de l'objet qui l'attire*, quelque vain que soit quelquefois cet objet. » (partie I, livre III, p. 76)

En outre, *Les Confessions* de Jean-Jacques Rousseau sont parsemées des marques du « moi » de l'écrivain : « L'ensemble de ces repérages fait apparaître que le locuteur (je) prend

pour thème de présentation ce qui lui appartient, ce qui le caractérise, manière d'agir, de penser, sentiments et sensibilité, intentions et capacités et les analyse en se mettant à distance par rapport à lui-même. Cette manière de procéder définit la démarche de l'autoportrait. »[6] On découvre des pronoms personnels, des pronoms et des adjectifs possessifs, des pronoms personnels compléments directs ou indirects, qui renvoient à l'auteur-personne-protagoniste de ses histoires et qui sont, évidemment, des indices de l'autoportrait :

a/ *pronoms personnels* à la première personne du singulier : *je* suis, *je* dis, *je* parle,*je* sens, *je* forme, *je* connais, *je* sentis, *j'*éprouvais, *je* cherche, *je* restai, *je* n'ose pas.

b/ pronoms et *adjectifs possessifs* liés aux sentiments, aux attitudes, aux choix personnels : *Moi*, seul ; *ma* mémoire ; je *me* rappelle ; *mon* cœur, *ma* figure, mon esprit, *mon* âme, *mes* idées, *mon* oncle, *ma* tante.

c/ *pronoms personnels compléments* d'objet direct ou indirect : *me* brûle, *m'*éblouit, en *moi*, *me* donner, *m'*émouvoir.

Quant à l'autobiographie, on identifie les indices qui dévoilent l'intention de l'auteur, celle d'offrir au lecteur une image de l'écrivain en tant que personnage d'autrefois. La présence du *je*, spécifique à l'autoportrait, indique le fait que le locuteur parle de soi-même, mais il n'y a pas de données d'ordre biographique. On croirait qu'il ne s'agit pas de l'auteur qui écrit ses « confessions », mais au contraire, on a affaire avec une écriture personnelle.

Cependant, des indices précis « trahissent » l'autobiographie :

a/ l'identité du locuteur et du *je* qui raconte des histoires personnelles : « *J'*avais une tendre mère, une amie chérie, mais il me fallait une maîtresse. *Je* me la figurais à sa place ; *je* me la créais de mille façons pour me donner le change à *moi-même*. Si *j'*avais cru tenir maman dans mes bras quand *je* l'y tenais, mes étreintes n'auraient pas été moins vives, mais tous mes désirs se seraient éteints ; *j'*aurais sangloté de tendresse, mais *je* n'aurais pas joui. Jouir ! ce sort est-il fait pour l'homme ? Ah ! si jamais une seule fois en ma vie *j'*avais goûté toutes les délices de l'amour. *Je* n'imagine pas que ma frêle existence y eût pu suffire : *je* serais mort sur le fait. » (partie I, livre V, pp. 167-168)

b/ l'utilisation fréquente des temps verbaux du récit (imparfait, passé simple, plus-que-parfait) : « Quand *j'étais* absolument seul, mon cœur *était* vide, mais il *ne m'en fallait qu'*un pour le remplir. Le sort *m'avait ôté*, m'avait aliéné du moins en partie celui pour lequel la nature *m'avait fait*. Dès-lors, *j'étais* seul, car *il n'y eut jamais* pour moi d'intermédiaire entre tout ou rien. Je *trouvais* dans Thérèse le supplément dont *j'avais* besoin ; par elle je *vécus* heureux autant que *je pouvais* l'être selon le cours des événements. Je *voulus* d'abord former son esprit ; *j'y perdis* ma peine […] » (partie II, livre VII, p. 251)

c/ la perspective globale du mode : « Quoiqu'il fît froid et qu'il y eût même encore de la neige, la terre commençait à végéter ; on voyait des violettes et des primevères ; les bourgeons des arbres commençaient à poindre, et la nuit même de mon arrivée fut marqué à ma fenêtre dans un bois qui touchait la maison. » (partie II, livre IX, p. 307)

d/ l'organisation rigoureuse de l'écriture ; les événements sont racontés de manière très détaillée : « Il avait fait très chaud ce jour-là ; la soirée était charmante ; la rosée humectait l'herbe flétrie ; point de vent, une nuit tranquille ; l'air était frais sans être froid ; le soleil après son coucher avait laissé dans le ciel de vapeurs rouges dont la réflexion rendait l'eau couleur de rose ; les arbres des terrasses étaient chargés de rossignols qui se répondaient de l'un à l'autre. » (partie I, livre IV, p. 129)

[6] Fanny Marin, *Les mouvements littéraires du XVIe au XVIIIe siècle*, Éditions Hatier, Paris, 2001, p. 145.

e/ les registres de langue sont un mélange d'épique et de comique : « Le commandeur de Graville, vieux débauché, plein de politesse et d'esprit, mais ordurier, y logeait, et y attirait une folle et brillante jeunesse en officiers aux gardes et mousquetaires. Le commandeur de Nonant, chevalier de toutes les filles de l'opéra, y apportait journellement les anecdotes de ce tripot. » (partie II, livre VII, p. 260)

Le texte des *Confessions* est une preuve sans conteste de la capacité d'analyse de Jean-Jacques Rousseau. Avec une précision d'horloger, l'auteur décrit des faits et des événements vécus qui donnent un sens fort à l'idée d'œuvre autobiographique. Il partage avec le lecteur, son confident, toutes les aventures de sa vie, qu'il ne veut pas du tout cacher. L'écrivain offre une double image de son existence : « *Deux choses presque inalliables s'unissent en moi* sans que j'en puisse concevoir la manière : un tempérament très-ardent, des passions vives, impétueuses, et des idées lentes à naître, embarrassées, et qui ne se présentent jamais qu'après coup. On dirait que *mon cœur* et *ma tête* n'appartiennent pas au même individu. Le sentiment, plus prompt que l'éclair, vient remplir *mon âme* ; mais au lieu de m'éclairer il me brule, il m'éblouit. *Je sens tout et je ne vois rien*. […] *Cette lenteur de penser*, jointe à cette vivacité de sentir, je ne l'ai pas seulement dans la conversation, je l'ai même seul et quand je travaille. » (partie I, livre III, p. 86) La citation entière dévoile un portrait fait de termes opposés, qui expriment des contradictions concernant les sentiments et les idées: la distinction « corps » vs. « tête » est soulignée par l'opposition « passions vives, impétueuses » vs. « idées lentes, embarrassées ». La sensibilité est soulignée par des termes tels que : « passions, sentiment, cœur, émotion, vivacité de sentir, je *sens* tout », alors que l'esprit est soutenu par « idées, esprit, âme, penser, lenteur de *penser* ». Les deux verbes qui représentent la base assise de la vie intellectuelle et de la sensibilité de l'écrivain sont « sentir » et « penser » : « Je *sentis* avant de *penser* ; c'est le sort commun de l'humanité ; je l'éprouvai plus qu'un autre. J'ignore ce que je fis jusqu'à cinq ou six ans ; je ne sais comment j'appris à lire, je ne me souviens que de mes premières lectures et de leur effet sur moi ; c'est le temps d'où je date sans interruption la conscience de moi-même. » (partie I, livre, p. 5) L'ouvrage entier reste une véritable archéologie de la pensée de l'écrivain ; il a senti, a pensé, a vécu. Dans la lecture du texte il est impossible de rester passif comme lecteur, car l'auteur marque la naissance dramatique de l'autobiographie personnelle profonde et l'analyse psychologique de l'expérience humaine.

Dès sa parution, l'œuvre a fait couler beaucoup d'encre. Autobiographie et/ ou portrait, *Les Confessions* de Jean-Jacques Rousseau sont un travail de la mémoire, une écriture personnelle, où le narrateur et le personnage s'identifient. L'auteur n'a rien caché de sa vraie vie ; à travers son long récit introspectif, il a fait preuve de sincérité tout en faisant référence à ses expériences vécues : son éducation, ses années d'enfance et d'adolescence, qui ont aidé à mieux comprendre sa personnalité. Par son écriture, l'auteur explique ce qu'il est devenu par ce qu'il a été autrefois ; d'ailleurs, il fait le lecteur réfléchir sur l'humanité en général, sur la complexité de l'âme. *Les Confessions* font « entendre » deux voix en alternance: celle de la narration poétique et romanesque dans le récit des épisodes, et celle de l'analyse critique, qui ajoute une interprétation aux événements. L'une est la voix du passé, l'autre celle du présent. Mais toutes les deux se lient intimement.

L'ouvrage de Jean-Jacques Rousseau reste un long récit objectif de la vie de l'écrivain et de son évolution en tant qu'individu. On découvre un rêveur romantique, bien influencé par les lectures d'enfance, qui réunit l'intimité et l'espace public, la vie privée et la polémique intellectuelle. *Les Confessions* restent une écriture étonnante, considérée comme la première

grande autobiographie de la littérature française, une œuvre immense qui a fait naître un genre littéraire.

BIBLIOGRAPHY

- Beaujour, Michel, *Miroirs d'encre*, Le Seuil, Paris, 1980.
- Lejeune, Philippe, *Le pacte autobiographique*, Ed. Le Seuil, Paris, 1975.
- Marin, Fanny, *Les mouvements littéraires du XVIe au XVIIIe siècle*, Éd. Hatier, Paris, 2001.
- Rousseau, Jean-Jacques, Les *Confessions de Jean-Jacques Rousseau, citoyen de Genève*, chez A. Belin, Imprimeur-Libraire, Paris, 1817.

DISCOURSE ON MEDIUM AGE PERIODIZATIONS

Ştefan Lifa
Lecturer, PhD., West University of Timişoara

Abstract:A series of important events have made them considered landmarks for the beginning or the end of one period or another. These events may only concern limited geographical areas and are the result of longer historical processes.

Keywords: the Middle Ages, the European environment, the Romanian environment, periodization, historical landmarks

Aşa cum ne este cunoscut,istoria umanităţii a fost împărţită după diverse criterii în câteva perioade. Până nu demult la scara istorică şi folosind strict criterii sociale şi ideologice istoria a fost împărţită în: istoria comunei primitive , sclavagism, feudalismul, capitalismul şi socialismul.

Pentru că unele popoare nu au cunoscut sclavagismul s-a spus despre acestea din urmă fie că au sărit peste o perioadă, fie s-a folosit termenul de orânduire tributală .

Dintr-un alt punct de vedere mai apropiat de realitate putem împărţi istoria umanităţii astfel: 1. Comuna primitivă când omul era vânător şi culegător; 2. Societatea Agricolă ; 3.Societatea industrială ; 4.o Societate în care să domine serviciile sau informaţia- Societatea informaţională.

Trecerea de la o perioadă la alta, indiferent cine face clasificarea şi indiferent de criteria presupune o evoluţie a respective societăţi, un eveniment important care oarecum trebuie să inaugureze această trecere, să o arate ca fiind definitivă, şi schimbarea necesară a mentalităţii umane. Mai uşor spus, un vânător-culegator trebuie să se convingă că cultivând plante şi crescând animale va trăi mai bine. Un agricultor a fost greu de convins că lucrând într-o fabrică sau chiar manufactura, va avea un trai mai bun, ş.a.m.d.

Evul mediu în multe locuri a folosit o parte din bogata moştenire culturală a antichităţii. În antichitate s-au format imperii dezvoltate din multe puncte de vedere cel puţin pentru Europa şi pentru civilizaţia europeană a fost semnificativ Imperiul Roman. Moştenirea sa culturală s-a transmis până în zilele noastre. Un singur exemplu ni se pare elocvent- principiile dreptului public roman care au învins principiile de drept gentilice ale geniilor. Primele se aplică şi în prezent.

Din diverse motive Imperiul Roman a decăzut . Unii au deplâns decăderea moravurilor. Alţii au susţinut că Imperiul nu se mai putea extinde sau au dat vina pe popoarele migratoare, mai mult germanicii. Acestea au beneficiat la un moment dat de sistemul ospitalităţii şi au fost aşezate în interiorul graniţelor imperiului. Cert este că în acest moment insa societatea română urma deja un curs descendend.

Pentru Europa în general şi pentru teritoriul de la Nordul Dunării de Jos decăderea Imperiului Roman a marcat un nou început – începutul perioadei medievale. Chiar dacă în perioada antichităţii s-au format civilizaţii înfloritoare, evul mediu a fost perioada în care s-au

format principalele state și popoare europene. În aceste din urma zone o lunga perioada de timp o cunoastem sub denumirea de perioada pre-feudala.

Diverse repere referitoare la Imperiul Roman

Pentru teritoriul de la Nordul Dunării de Jos parasirea Daciei Traiane de către romani a însemnat un moment foarte important .

La jumătatea secolului al III lea Imperiul Roman a trecut printr-o perioada grea astfel, invaziile barbare au avut loc aproape în fiecare an. Mai amintim *perioada celor treizeci de tirani* sau uzurpatori.

Pentru regiunile dunarene amintim revolta lui Regalianus, guvernatorul Moesiei inferior. Regalianus s-a proclamat împărat și a batut moneda proprie la Carnutum[1]. Acțiunile sale au vizat în special IIlyricum și Panonia , dar au fost implicate și regiunile dunarene. Autoritatea lui s-a extins până la Durostorum, oraș pe care l-a și stăpânit pentru foarte puțin timp[2]. Revolta lui Regalianus din anii 258-250 d.hr. nu a avut sort de izbândă.

Pentru teritoriile de la Nordul Dunării de Jos abandonarea provinciei Dacia de către administrația și armata romana a însemnat un punct de reper pentru începutul unei noi perioade. Populația rămasă s-a in obsti satesti teritoriale și în uniniuni de obsti care au dăinuit și după formarea statelor medievale până în epoca modernă.

Am fi în dezacord cu mersul evenimentelor dacă am propune aceasta perioada ca reprezentând sfârșitul antichității și începutul perioadei pre-feudale. Spre sfârșitul perioadei pre-feudale însă a apărut poporul vechi roman și limba straromaneasca[3]

Dacă ne referim la părăsirea Daciei vom avea, în ceea ce privește un eveniment-reper câteva nelămuriri.

Considerăm însă, chiar pentru vremurile tulburi de atunci că acest lucru e insuficient pentru a vorbi de pierderea defintivă a Daciei. După complotul împotriva lui Gallienus însă, Claudius cu supranumele de "*Gothicus Maximus"* și Aurelian *"restitutor orbi Romana"*au avut de înfruntat numeroase atacuri ale gotilor, carpilor,herulilor etc.,.Totusi Dacia Felix mai este pomenită într-o inscripție[4]de pe vremea lui Decius, care a purtat și titlul de *"restitutor Daciarum"*, la fel ca și Gallienus[5].

Izvoarele pe care le cunoaștem despre retragerea romanilor din Dacia nu prezintă pe larg evenimentul și nu sunt contemporane lui (*Sextus Aurelius Victor , Rufius Festus, VIII; Eutropius, IX,5 si XI,6; Historia Aigusta Aurelianus ,394, din secolul al IV-lea; Orosius ,VII,22,7 din secolul al V-lea ; Iordanes ,Romana,217; Lexiconul Suidas,II,2 din secolul al VI-lea*). Toate însă leagă retragerea administratiei romane de evoluția lucrurilor de la sudul Dunării, nu de neputința păstrării teritoriilor nord-dunarene[6].

Aurelianus însuși a mai intervenit și la nordul fluviului, astfel că deși Legiunea a V a Macedonica a fost mutate de la Potaissa la Oeascus, unități ale acesteia au lucrat la întărirea

[1] Stein , *Die Legaten von Moesin*, Budapesta, 1940,p.264, cu referiri si la *Historia Augusta-Claudius,7,4 (Kaiser Claudius),II;* . Pachia Tatomirescu, *Regalianus*
[2]*Ibidem*
[3] Teodor.D.,Gh., *Preliminariile culturii vechi romanesti in Musaios,VI*,2001,p.89-96.
[4] I.D.R., III,2,82
[5] D.Tudor, *Sucidava*,Bucuresti,1976,p.95
[6] Fontes *Historiae Daco-Romanae*, vol.II, Bucuresti,1970,p. V ; vezi si Ligia Barzu , S.Brezeanu, *Originea si continuitatea romanilor. Arheologie si traditie istorica*, Bucuresti,1991,p.189

Suicidavei[7]. În vremea lui Constantinius (sfârșitul secolui al III lea) se vorbea de *"provincia Dacia restabilita"(Panegyrici latini),* afrimatie demnă de menționat.

Gallerius, supranumit și Armentarius (" *Ciobanul")* originar din Dacia Ripensis numit în 293 d.hr. Caesar de către Diocletian avea de gând, după cum scria Lactantius (*De mortibus persecutorum, XVII,9*) *,"refacerea Imperiului dacic".* În acest sens însă trebuiau să existe și condițiile pentru înfăptuirea acestei refaceri fie vroba desigur și de nordul Dunarii.

În orice caz, probelemele referitoare la acesta din urmă au revenit de multe ori în atenția Imperiului Roman (și mai apoi a Imperiului Romano-Bizantin) care și-a exercitat influența aici. După retragerea aureliana, multe din așezările de secol II și III și-au continuat existența și la sfârșitul secolului al III lea, în secolul al IV lea și al V lea.

Un alt eveniment important care poate marca sfârșitul antichității este tot legat de Imperiul Roman. De curând s-au împlinit 1700 de ani de la edictul din 313 care făcea din creștinism o religie tolerată.

Încă înainte de Constantin și Licinus Diocletian a fost foarte îngrijorat de răspândirea creștinismului în Imperiu.[8]Multe schimbări în societate se pot produce odată cu schimbarea mentalităților. În aceasta perioadă creștinii nu se închinau zeilor oficiali și refuzau cultul imperial.

În anul 303 la îndemnul lui Gallerius și a altor sfătuitori inclusiv oracolul lui Apolo, Dioclentian a ordonat să fie dărâmată catedrala din Nicomedia și a emis un edict împotriva creștinilor. În continuare se interziceau serviciile religioase, se ordona distrugerea bisericilor, iar creștinii marturisiti nu puteau apela la tribunale.[9] Edictul nu a fost aplicat mai ales în Occident . Un eveniment în accea vreme incediul palatului din Nicomedia, a dus însă la înasprirea persecuției.

In anul 304 Diocletian si Gallerius au renuntat la masurile moderate si au pornit o persecutie crancena impotriva crestinilor[10].

Diocletian insa dupa cum stim a renunta la tron , bolnav dupa o domnie indelungata si odata cu el a renuntat si Augustul Apusului Maximilian.Gallerius a devenit Augustus in Orient si Constius in Occident.

Gallerius a avut o mare influenta asupra lui Diocletian , astfel au fost numiti cezari un nepot si un prieten a lui Gallerius. Pretentiile lui Constantin fiul lui Constantius si ale lui Maxentius nu au fost luate in seama . Desi se refuzase succesiunea ereditara Diocletian si Gallerius i-au pus pe noii augusti sa si adopte cezarii . Diocletian s-a retras in 305[11] .

La moartea lui Constantius trupele sale l-au programat Augstus pe Constantin si in anii urmatori luptele pentru putere s-au aprins din nou. In aceste lupte s-a afirmat si Licinius .

Din anul 310 Gallerius s-a imbolnavit grav . In anul 311 era pe moarte si gandindu-se probabil ca e pedepsit de zeul crestinilor a, revocat masurile luate impotriva lor.

Propietatiile confiscate ale crestinilor nu le-au fost date inapoi , in schimb multi cercetatori considera ca adevaratul edict de toleranta a fost dat in 311 de Gallerius .

„Tot atunci, situația creștinilor în Imperiu avea să se schimbe cu totul, fără vreo intervenție în acest sens din partea lui Constantin. Adevăratul edict de toleranță a fost emis în 311, de

[7] D. Tudor, *op.cit*,p.96-98.
[8] Warren Treadgold , *O istorie a statului si societati bizantine*, Iasi, 2004,p.39
[9]*Ibidem*
[10]*Ibidem*
[11]*Ibidem*

Galerius. El proclama recunoașterea creștinismului ca religie și dădea creștinilor dreptul de a se întruni, sub condiția de a nu tulbura ordinea publică; în schimb, creștinii aveau datoria să se roage zeului lor pentru prosperitatea împăratului și a statului roman. Explicația emiterii acestui edict, surprinzător dacă ne gândim că mai înainte de anul 311, Galerius îi persecutase cu asprime pe creștini, trebuie căutată, poate, în starea de derută în care acesta se găsea în acel moment, atins fiind de o boală necruțătoare, de pe urma căreia avea să și moară în scurtă vreme: este de crezut, de asemenea, că romanii începuseră să se sature de atâtea persecuții, vădit zadarnice, împotriva creștinilor"[12]

Printre alte aranjamente pe care am fost întotdeauna obișnuiți să le facem pentru prosperitatea și bunăstarea republicii, am dorit anterior să aducem toate lucrurile în armonie cu vechile legi și ordinea publică a romanilor și să ne asigurăm că chiar și creștinii care au rămas religia părinților lor ar trebui să revină la rațiune; deoarece, într-adevăr, creștinii înșiși, dintr-un motiv oarecare, au urmat o astfel de capriciu și au căzut într-o așa nebunie încât nu vor asculta de institutele antichității, pe care le-au stabilit pentru început strămoșii lor; dar, la voința și plăcerea lor, ei vor face legi la sine pe care ar trebui să le respecte și ar aduna diverse popoare în diverse locuri din congregații. În cele din urmă, când legea noastră a fost promulgată în sensul că ar trebui să se conformeze institutelor antichității, mulți au fost supuși de teama de pericol, mulți chiar au suferit moartea. Și totuși, majoritatea dintre ei au perseverat în hotărârea lor și am văzut că ei nu au plătit respectul și venerația datorate zeilor și nu s-au închinat Dumnezeului creștinilor, având în vedere cea mai ușoară clemență și obișnuința obișnuită cu care ne-am obișnuit pentru a acorda indulgență tuturor, ne-am gândit că ar trebui să le acordăm și celorlalți, astfel încât aceștia să fie din nou creștini și să își poată purta conventiile, cu condiția să nu facă nimic contrar ordinii bune. Dar vom spune magistraților într-o altă scrisoare ce ar trebui să facă.

De aceea, pentru această îngăduință, trebuie să se roage Dumnezeului lor pentru siguranța noastră, pentru republică și pentru propria lor, ca republica să poată continua să fie nevinovată de fiecare parte și să poată trăi în siguranță în case.

Am prezentat edictul din 311 spre comparatie cu cel din 313. Acesta din urma nici nu e considerat de multi cercetatori un edict proriu-zis. Cu toate acestea in 313 se prevedea restituirea proprietatilor crestinilor.

„ aceleași lucruri trebuie să fie înapoiate creștinilor, fără plată sau orice pretenție asupra unei recompense și fără nici un fel de fraudă sau de înșelăciune "

A fost în mod impropriu numit edict, de fapt, este o scrisoare adresată de Licinius guvernatorilor provinciilor controlate de el, prin care le cerea să înceteze orice persecuție asupra creștinilor, iar proprietățile confiscate de la aceștia să fie imediat returnate. Scrisoarea nu consfințea creștinismul ca religie de stat și nici nu-l angaja personal pe Licinius în credința creștină.[13]

Posteritatea insa i-a atribuit principalul merit lui Constantin. Dupa cum stim Constantin a avut un tata pagan si o mama crestina. Marea valoare a edictului din 313 consta in faptul ca imparatul Constantin i-a favorizat pe crestini. El a vazut in crestinism o cale de a asigura unitatea imperiului.

Constantin cel Mare si Licinus si-au dat seama de rolul important pe care l-ar putea juca crestinismul in pastrarea unitatii Imperiului Roman, ce era amenintat din exterior,dar si din

[12] https://ro.wikipedia.org/wiki/Edictul_de_la_Milano
[13] https://ro.wikipedia.org/wiki/Edictul_de_la_Milano

interior de tendintele centrifuge ale diverselor popoare . Edictul de tolerant dat de cei doi il completeaza pe cel dat de Gallerius in 311, dar erau abrogate dispozitiile restrictive cu privire la crestini; se ordona astfel si restituirea lacasurilor de cult ,ale bunurilor confiscate ,inaugurandu-se o noua jurisprudenta privind aceste bunuri ale bisericii[14].

Chiar si in cazul in care unele lacasuri fusesera cumparate de particulari ,acestia din urma aveau sa fie despagubiti de stat ;aceste dispozitii au fost communicate prin circulare (Lactanius,*De mortibus persecutorum,48*; Eusebiu din Cezareaa, *Istoria eccleziastica, X,1-14*) in tot Imperiul. O circulara asemanatoare a fost adresata lui Licinus ,provinciilor din Orient si mai ales Asia Mica dupa infangerea lui Maximus Daia ,nefiind exclus ca acesta din sa fi facut la fel inainte de a muri tot in scopul de a castiga sprijinul crestinilor numerosi in partile orientale ale Imperiului[15].

Tot in vremea lui Constantin au izbucnit o serie de neintelegeri in sanul bisericii pe probleme teologice. Stiind ca Licinius, din cauza acestor neintelegeri a ordonat indepartarea tuturor crestinilor . In legatura cu teriotoriul de la Nordul Dunarii de Jos putem sa afirmam ca au existat martiri la Sudul Dunarii in vremea mai sus numitului Licinius.Tot in legatura cu aceste teritorii cunoastem si faptul ca mai apoi Constantin cel mare si-a impus stapanirea si la nord de fluviu, construind si un pod intre Oescus si Sucidava in timpul razboaielor cu gotii .

In ceea ce priveste crestinismul de aici nu putem sa facem referire la o data fixa, am putea afirma ca in rastimpul de liniste, pe cand aceste teritorii se aflau in stapanirea hunilor s-a generalizat noua religie[16]. Alti cercetatori au considerat ca evul mediu are ca data de reper oficializarea religiei crestine. Astfel in anul 380 imparatul Teodosiu s-a imbolnavit si a crezut ca va muri. Imparatul s-a crestinat de frica,insa el s-a insanatosit.

Cu ocazia unor lupte impotriva unor uzurpatori in vest Teodosiu a cerut inchiderea templelor pagane si a interzis riturile pagane . Aceasta s-a intamplat pentru ca episcopul Romei Ambrozie l-a facut cu un an inainte sa se caiasca public pentru masacrarea, la Tesalonic a unei mari multimi de oameni (desi o parte a acestei multimi linsase un general). In Egipt si Siria au izbucnit tulburari ale paganilor la inchiderea templelor lor[17].

Edictul de la Tesalonic: Edict al împărații Graciano, Valentinian (II) și Theodosius Augustus, în orașul Constantinopol.

„*Ne dorim ca toți oamenii care sunt guvernate de administrarea clementa noastre profesează religia pe care divinul Apostolul Petru a dat romanilor, care până acum a fost predicată așa cum el însuși a predicat, și este clar că propovăduiesc Pontif și Damasus episcopul Alexandriei, Petru, un om de sfințenie apostolică. Aceasta este, în conformitate cu învățătura apostolică și doctrina evanghelică cred numai în divinitatea Tatălui, Fiul și Duhul Sfânt sub conceptul de măreție egală și o Trinitate pios. Hirotonim că ei au numele de creștini catolici care respectă această normă, în timp ce alții îi judecă pe dementi și nebuni despre care va cântări infamia ereziei. Întâlnirea lor nu plasează primi numele bisericilor și, mai întâi de răzbunare divină, iar apoi va fi pedepsit pentru propria noastră inițiativă vom lua după voința cerească. "*

În cea de-a treia zi a Calendarelor din martie din Tesalonic, în cel de-al cincilea consulat al lui Gratian Augustus și în primul rând al lui Theodosius Augustus[18]*"*(trad.autorului).

---

[14] N.Iorga, *Istoria vietii bizantine.Imperiul si civilizatia dupa izvoare*,Bucuresti, 1874,p.61 si urm;I. Barnea, O.Iliescu ,Constantin cel Mare ,Bucuresti,1982,p.37-39.

[15]*Ibidem*

[16] N.Iorga,*Istoria romanilor*,vol.II *Oamenii pamantului(pana la anul 1000)*, Bucuresti 1992,p.42

[17] Warren Treadgold , *op.cit*, p.86-87

[18]https://es.wikipedia.org/wiki/Edicto_de_Tesal%C3%B3nica

Prin acest edict, creștinismul trebuia să devină singura religie oficială a Imperiului Roman în întregime. Pantheonul Roman a fost completat de-a lungul multor secole cu zeii, zeități și lazi domestice, cu cultul propriilor lor strămoși și chiar cu divinitățile preromane asimilate după procesul romanizării în multe părți ale Imperiului. Toate acestea trebuie abandonate pentru a îmbrățișa cultul unei religii monoteiste și a normelor morale care l-au însoțit. Cu toate acestea, Teodosie a protejat păgânii acum semi-clandestini de persecuția și hărțuirea creștinilor în măsura posibilităților lor.[19]

In partea de vest Valentinian a fost asasinat de generalul german pagan Arbogast, a fost ales un imparat care era crestin doar cu numele si care era controlat de generalul Arbogast .

Teodosiu, impreuna cu armata gotilor aliati a pornit spre rasarit. Aici a reusit pana la urma s ail invinga si sa il omoar, pe pe imparatul Eugeniu[20].

Inainte de a pleca imparatul a lasat partea de est a imperiului fiului sau Arcadius . In vest l-a chemat pe celalalt fiu Honorius . Dupa sosirea lui Honorius in 395 Teodosiu a murit la Milano, ambii au fost dati in grija lui Stilichon un general pe jumatate german care s-a casatorit cu o nepoata a lui Teodsiu[21].

Imperiul a fost impartit de nenumarate ori . De aceasta data insa impartirea a ramas definitiva.Si aceasta impartire poate fi considerate drept un punct de reper pentru inceputul istoriei medievale a Europei .

Reperul oficial pentru inceputul perioadei medievale sau mai bine zis pentru sfarsitul antichitatii il constituie anul 476. Atunci imparatul roman Romulus Augustulus a fost detronat de Odoaclu.Acesta din urma a trimis insemnele imperiale la Constantinopol.

Putem insa atrage atentia ca in secolul urmator Iustinian a recucerit o mare parte a teritoriilor pierdute, inclusive in Italia.De asemenea Imperiul Roman de Rasarit a mai dainuit inca 1000 de ani ca imperiu grec si bizantin(cultura greceasca a devenit preponderenta iar neoplatonicismul doctrina politica).

Concluzii

Am observat ca putem considera ca date reper pentru sfarsitul antichitatii diverse evenimente religioase sau politice . Acestea pot fi contestate . Ar fi important de retinut ca antichitatea nu s-a sfarsit la o data fixa. De asemenea evul mediu European a fost crestin. In ceea ce priveste Dunarea de Jos aici crestinismul si apoi crestinismul ortodox a jucat rolul cel mai important in supravietuirea de a lungul secolelor a populatiei. Religia a determinat in acele vremuri schimbarea mentalitatilor si a constiintelor .

Fara se negam data reper ,oficiala a sfarsitul epocii antice propunem doar ca aceasta sa fie insotita si explicata de evenimentele descrise in acest studiu. In ceea ce priveste situatia de la Dunarea de Jos ea a fost influentata de situatia din Imperiul Roman de Rasarit-Bizantin.

BIBLIOGRAPHY

Ligia Barzu , S.Brezeanu, *Originea si continuitatea romanilor. Arheologie si traditie istorica*, Bucuresti,1991

I.Barnea, O.Iliescu ,*Constantin cel Mare* ,Bucuresti,1982

[19]*Ibidem*

[20] Warren Treadgold, *O scurta istorie a bizantului*,Bucuresti ,2003,p.45

[21]*Ibidem*

Fontes *Historiae Daco-Romanae*, vol.II, Bucuresti,1970
N.Iorga, *Istoria vietii bizantine.Imperiul si civilizatia dupa izvoare*,Bucuresti, 1874
Idem , *Istoria romanilor*,vol.II *Oamenii pamantului(pana la anul 1000)*, Bucuresti 1992
Stein , *Die Legaten von Moesin*, Budapesta, 1940
Teodor.D.,Gh., *Preliminariile culturii vechi romanesti in Musaios,VI*,2001
Idem, D.Tudor, *Sucidava*,Bucuresti,1976
Warren Treadgold, *O scurta istorie a bizantului*,Bucuresti ,2003
Idem , *O istorie a statului si societati bizantine*, Iasi, 2004

THE PARTICIPANTS AT THE REAL ESTATE FORCED EXECUTION FORESEEN WITHIN THE NEW CIVIL PROCEDURE CODE, COMPARED TO THE OLD CIVIL PROCEDURE CODE

Ioan Micle
Lecturer, PhD, „Aurel Vlaicu" Universityof Arad

Abstract:As a peculiarity of forced execution in our procedural system, we can see the humanitarian character of the forced execution in that it can not, in principle, be applied to the person of the debtor, but only to his possessions. Also, as an expression of the social protection enshrined in the law, certain goods, rigorously determined, can not be prosecuted, and the stamp duties collected in the forced execution procedure are of low level.
In our country, forced execution has always been considered as an exceptional procedure that could only be used on the basis of prior authorization. The sources of forced execution in Romania are relatively unknown, considering that the execution procedure followed the rules contained in the Basilicas, but that, however, the enforcement issues were generally left to the liking of those concerned, the Lord's command being the legal element triggering the execution and which refers to "grip on wealth" or to prison for
Enforced execution is the procedure by means of which the creditor, the holder of the right recognized by a court order or by another enforceable title, compels his debtor, who does not voluntarily execute his obligations arising from such a title, brings them into force.
Enforced execution, the second and final phase of the civil process is one of the forms of manifestation of civil action, being governed by the principle of availability. Forced execution as well as the other acts of execution that are within the competence of the bailiff are fulfilled upon request, unless the law provides otherwise. Enforced execution is not mandatory, but it is always possible.
This means that forced execution can be triggered, in principle, only at the request of the creditor or his heirs. Therefore, the creditor will have to notify the enforcement body through a request, to which he is required to file the original enforceable title on the basis of which the prosecution is to be pursued.
After obtaining the enforcement of the forced execution, the bailiff will start forced execution, being obliged, according to the law and the contract concluded with the creditor, to execute all the enforcement acts requested by the pursuing creditor.
According to the principle of availability, it is also up to the creditor to choose the form of execution or whether the bailiff will make moves, immovable property or attachment, simultaneously or successively, until the right recognized by the enforceable title, payment of interest, penalties, or other amounts granted under the law through it, as well as the execution costs.
Enforced execution can not be conceived without the participation of the parties and the enforcement bodies, and under certain circumstances the court's participation is indispensable. The parties (the creditor and the debtor) and the enforcement bodies are indispensable procedural participants in this phase of the civil process, but the prosecutor may also participate in the forced execution activity. It is also possible to exclude the participation (in forced execution) of third parties, in particular those who claim to be injured by the follow-up measures.

Keywords: forced execution, participants in forced execution, executor, bills, norms, etc.

1. Conceptul de executare silită

Ansamblu de măsuri prevazute de lege prin care creditorul realizează, cu ajutorul constrângerii de stat, drepturi patrimoniale recunoscute prin hotărârea unui organ de jurisdicţie sau prin alt titlu, dacă debitorul nu-şi îndeplineşte de bună voie obligaţiile.

Executarea silită constituie faza ultimă a procesului civil şi reprezintă, în ţara noastră, o importantă garanţie a înfăptuirii justiţiei, întemeindu-se, în toate fazele ei, pe principiul legalităţii. Concomitent cu realizarea drepturilor creditorului, legea ocroteşte debitorul şi orice alte persoane împotriva oricăror măsuri execisve.

Urmărirea se efectuează numai asupra patrimoniului debitorului, fiind cu desăvârşire interzisă orice măsură de constrângere asupra persoanei acestuia. Deşi de regulă, executarea silită se aplică asupra întregului patrimoniu al debitorului, legea exceptează da la urmărire unele bunuri strict necesare pentru existenţa sa şi întreţinerea familiei sale, pentru exercitarea meseriei sau profesiei ori alte bunuri cu destinaţie specială.

Prin lege sunt reglementate şi unele proceduri speciale de executare silită. Printre acestea se enumeră reglementările cu privire la executarea silită împotriva persoanelor fizice a plăţii impozitelor şi a creanţelor băneşti ale persoanelor juridice. Hotărârea judecătorească conferă posibilitatea celui care a câştigat procesul de a solicita să valorifice drepturile ce rezultă din aceasta, pe cale silită, dacă cel care a pierdut procesul nu-şi execută obligaţia de bunăvoie.[1]
Executarea silită reprezintă ultima fază a procesului civil şi una din formele de manifestare a acţiunii civile[2;] aşadar, scopul activităţii judiciare nu se poate limita doar la obţinerea unei hotărâri judecătoreşti favorabile întrucât simpla recunoaştere a dreptului sau obligarea debitorului de a restabili dreptul încălcat ori contestat nu este, adeseori suficientă[3.]

Astfel, executarea silită poate fi definită ca fiind „procedura prin mijlocirea căreia debitorul, titular al dreptului recunoscut printr-o hotărâre judecătorească sau printr-un alt titlu executoriu, constrânge cu concursul organelor de stat competente, pe debitorul său, care nu-şi execută de bună voie obligaţiile decurgând dintr-un asemenea titlu, de a şi le aduce la îndeplinire, în mod silit”[4.]

Realizarea dreptului pe calea constrângerii are în vedere nu numai dreptul subiectiv (sau interesul legitim încălcat) dar şi dreptul obiectiv, ordinea de drept care a fost deopotrivă nesocotită o dată cu atingerea adusă dreptului subiectiv al titularului[5.]

Trebuie reţinut că executarea silită nu este însă obligatorie, dar ea este întotdeauna posibilă, întrucât de ele mai multe ori, debitorul, în faţa unei hotărâri înzestrate cu forţă executorie şi putere de lucru judecat, conştientizează justeţea hotărârii date, motiv pentru care ca proceda de bună voie la realizarea obligaţiei dispuse în sarcina sa.

Dar, întrucât pot exista şi situaţii în care debitorul nu-şi execută voluntar obligaţiile, legiuitorul a instituit un ansamblu de mijloace procedurale de natură a face posibilă realizarea

---

[1]Florea Măgureanu, *Executarea creanţelor bugetare,*Analele Academiei de Poliţie *„Alexandru Ioan Cuza”*, anul IV, 1996, p. 56 şi urm.; E. Heroveanu, *Editura executării silite***,** Editura Cioflec, Bucureşti, 1942; Florea Măgureanu, *Executarea creanţelor bugetare potrivit Ordonanţei Guvernului nr. 11/1996 în contextul armonizării cu legislaţia Europeană***,** Simpozion de comunicări Ştiinţifice, I.N.I., Bucureşti, 1997; D. Negulescu, *Execuţiunea silită. Principiile generale***,** Vol. I, Tipografia „*Guttenberg*”, Bucureşti, 1910;
[2]SavellyZilberstein, Viorel Mihai Ciobanu, *Tratat de executare silită***,** op. cit., p. 23; Gabriel Boroi, Dumitru Rădescu, *Codul de procedură civilă comentat şi adnotat***,** Editura All, Bucureşti, 1995, p. 642;
[3]Ioan Leş, *op. cit*., p. 811;
[4]Florea Măgureanu, *Drept procesual civil***,** *op. cit*., p. 402;
[5]Florea Măgureanu, *Drept procesual civil***,** *op. cit*., p. 402.

efectivă a dreptului în cazurile de opunere ale debitorului la îndeplinirea obligaţiilor statuate prin hotărârea judecătorească pronunţată împotriva sa.

Atunci când cel condamnat printr-o hotărâre judecătorească îşi îndeplineşte de bunăvoie obligaţiile reţinute în sarcina sa de către instanţă, se realizează o executare voluntară şi orice altă procedură pentru finalizarea constrângerii devine inutilă; dacă însă partea obligată prin hotărâre nu o execută de bunăvoie, atunci cealaltă partea - care a avut câştig de cauză - va putea cere executarea silită, situaţie ce îşi găseşte justificarea în faptul că atâta vreme cât legea recunoaşte şi garantează persoanelor drepturi subiective şi interese legitime, ea trebuie să le pună la dispoziţie şi mijlocul legal pentru realizarea lor. Reţinem astfel, că această fază procedurală - executarea silită - se caracterizează prin existenţa unor norme procedurale destinate a institui mijloace eficiente pentru realizarea dispoziţiilor cuprinse într-un titlu executoriu. Denumirea este consacrată şi în alte legislaţii, în termeni identici sau asemănători. Astfel, în Franţa, vechiul Cod de procedură civilă consacra Titlul al VI-lea din Cartea a V-a (intitulată „De l'execution des jugements") tocmai regulilor generale privitoare la executarea silită ("Regles generales sur l'exécution forcée des jugements et actes")[6].

Legea nr. 91-650 din 9 iulie 1991, care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1993 - noua reglementare procesuală din Franţa - se referă chiar în primul articol la conceptul de executare forţată sau silită.

Legislaţia provinciei canadiene Quebec se referă şi ea în termeni expreşi la instituţia executării silite: în acest sens, pot fi date ca exemplu dispoziţiile cuprinse în Cartea a IV-a a Codului de procedură civilă din Quebec, consacrate executării hotărârilor ("Exécution des jugements"). Primul titlu din această carte a execuţiei voluntare este denumit "De l'exécution voluntaire", iar cel de-al doilea titlu este rezervat instituţiei denumite în dreptul român - executare silită (în dreptul francez: "De l'exécution forcée des jugements"). În aceeaşi ordine de idei, exemplificăm şi aspecte din Codul de procedură civilă italian, care consacră Cartea a III-a procedurii de executare ("Del Prcocesso di executione"). În primul articol din această carte - art. 474 alin. 1 se arată că executarea silită ("esecuzione forzata") nu poate avea loc decât în temeiul unui titlu executor ("titulo executivo").

1.2 Natura juridică a executării silite

Ori de câte ori titlul executor îl constituie o hotărâre judecătorească, executarea silită este ultima parte a procesului civil, care începe o dată cu introducerea cererii de chemare în judecată şi sfârşeşte în momentul în care hotărârea dată în cauză a fost efectiv executată - moment de obicei marcat prin încheierea ultimului act de executare prin care, instanţa care a ordonat urmărirea confirmă sfârşirea executării. Faza de judecată şi cea de executare nu sunt, deci, rupte una de cealaltă, ci sunt numai două forme ale aceleiaşi activităţi, fiecare având, totuşi, caractere specifice[7].

În literatura juridică mai veche s-a susţinut concepţia potrivit căreia executarea silită nu ar reprezenta o activitate jurisdicţională, ci doar o simplă activitate administrativă, situaţie în care activitatea de judecată ar depinde de funcţia judecătorească iar executarea silită de funcţia executivă[8]. Potrivit acestei concepţii, executarea silită ar fi o activitate cu caracter administrativ,

[6]Ioan Leş,*op. cit.*, p. 812.
[7]Constantin Dragoş Popa, *Executarea silită a creanţelor financiar bugetare***,** Editura Lumina Lex, Bucureşti, 2000, p. 75;
[8]V. Cădere, *Tratat de procedură civilă***,** ediţia a II-a, Bucureşti, 1935, p. 463 şi urm;

în care rolul instanţei de judecată ar ţine de aşa numitul „imperium„ deosebit de dreptul de jurisdicţie care s-ar epuiza în momentul în care instanţa a pronunţat hotărârea în cauza judecată şi prin aceasta s-a dezinvestit.

Problema noţiunii juridice a executării silite nu este una de dată recentă, ea a format obiect de preocupare atât în doctrina franceză mai veche, cât şi în literatura română antebelică, aşa cum am arătat.

Astfel în doctrină[9]s-a subliniat că "executarea silită nu constituie o instituţie diferită de acţiunea civilă, ci ea ne apare ca o fază succesivă a procesului civil pentru obţinerea realizării hotărârii definitive"; astfel că "a considera executarea silită ca o instituţie distinctă de acţiunea civilă înseamnă a goli conţinutul acţiunii civile de mijlocul concret de realizare efectivă a drepturilor recunoscute.; ar însemna a lipsi acţiunea civilă de elementul constrângerii, necesar realizării efective a dreptului recunoscut în cauză ...".

În acelaşi timp nu se poate ignora faptul că activitatea execuţională are şi unele componente care se apropie de activitatea executivă şi care prezintă trăsături particulare faţă de judecata propriu-zisă. Poate acest motiv, a justificat de fapt, în doctrina mai veche, acreditarea opiniei potrivit căreia executarea silită ar avea mai degrabă un caracter mixt, atât jurisdicţional, cât şi administrativ[10].

Activitatea desfăşurată de organele de urmărire silită nu poate fi totuşi identificată, în toate detaliile sale, cu activitatea de judecată[11]. În primul rând, este de observat că executarea silită nu se caracterizează prin existenţa unei instrucţii propriu-zise, materializată în administrarea unor dovezi pentru stabilirea dreptului urmărit a fi realizat în justiţie.

Pe de altă parte, executarea apare, în principiu, ca o fază ulterioară recunoaşterii judecătoreşti a dreptului afirmat prin acţiune. Intervenţia instanţei în cursul executării silite este uneori necesară. Este ceea ce se realizează în mod deosebit în sistemul execuţional reglementat prin dispoziţiile Codului de procedură civilă.Această împrejurare a justificat exprimarea opiniei potrivit căreia aceste forme de executare se înfăţişează ca "proceduri execuţionale judiciare, care se realizează sub forma unui adevărat proces civil, public şi contradictoriu, în care instanţa decide printr-o hotărâre, supusă căilor de atac"[12].

Totodată, trebuie reţinut că în sistemul actual, executorul judecătoresc este un organ auxiliar al justiţiei: "lucrează din ordinul acesteia şi sub controlul ei"[13].

În literatura juridică de specialitate se vorbeşte de un adevărat „proces de execuţie" mai exact execuţia este o fază, în continuarea procesului civil, care urmează aceleia de judecată[14]. Ea ţine şi de dreptul de jurisdicţie al instanţei şi nu este în sistemul codului o activitate exclusiv administrativă. Se consideră[15] însă că această caracterizare nu mai poate fi aplicată, în totalitatea ei, executării silite reglementată prin unele dispoziţii speciale cum este cazul procedurii execuţionale pentru realizarea creanţelor bugetare, reglementată prin Ordonanţa Guvernului nr. 61(r[1])/2002.

---

[9]Gr. Porumb, *Codul de procedură civilă comentat şi adnotat*, vol. II, p. 144 şi urm.; Gr. Porumb, *Teoria generală a executării silite şi unele proceduri speciale*, op. cit., p. 22 şi urm;
[10]V. Cădere, *op. cit.*, p. 435;
[11]I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă*, Vol. III, Editura Servo-Sat, 2000, p. 123;
[12]S. Zilberstein, V. M. Ciobanu, *Drept procesual civil. Executarea silită*, vol. II, *op. cit.*, p. 18;
[13] Participarea unor organe administrative la executare nu poate conduce la concluzia că activitatea desfăşurată de acestea are un caracter administrativ - G. Boroi,*op. cit.*, p. 638;
[14]E. Heroveanu, *Teoria execuţiunii silite*, Editura Cioflec, Bucureşti, 1942, p. 7;
[15]Savelly Zilberstein, Viorel Mihai Ciobanu, *op. cit.*, p. 31;

Executarea silită de drept comun[16,] se înfăţişea ca o activitate complexă, cu caracter mixt, în care trebuie distins între latura jurisdicţională, reprezentată prin activitatea instanţei de executare şi latura administrativă, constând în activitatea execuţională a executorului judecătoresc.

Se considera că acest caracter mixt rezultă în cadrul noii reglementări prin însăşi condiţia prealabilă, stabilită de art.632 din Noul C. proc. civ., 374 vechiul C. proc. civ.[17,] care prevede că nici o hotărâre judecătorească nu se va putea executa dacă nu este investită cu formulă executorie prevăzută de art. 633 C. proc. civ., învestire ce se face de prima instanţă, textul stabilind totuşi că încheierile executorii, hotărârile executorii provizorii şi alte hotărâri prevăzute de lege se execută fără formulă executorie.

Hotărârile judecătoreşti şi celelalte titluri executorii se execută de către executorul judecătoresc din circumscripţia judecătoriei în care urmează să se efectueze executarea, iar în cazul urmăririi bunurilor, de către executorul judecătoresc din circumscripţia judecătoriei în care se află bunurile urmărite. Instanţa de executare este judecătoria în circumscripţia căreia se va face executarea.

Totodată, acest caracter mixt al executării silite rezultă şi din mecanismul procedural al pornirii acesteia, respectiv, sesizarea executorului judecătoresc, sesizare ce implică totodată obligaţia acestuia de a solicita instanţei de executare încuviinţarea executării, instanţa fiind aceea care, după încuviinţare prin încheiere data în camera de consiliu, alcătuieşte şi dosarul de executare, piesă fundamentală în asigurarea legalităţii activităţii execuţionale.
Intervenţia instanţei în unele proceduri execuţionale, cum este cazul popririi şi al urmăririi silite imobiliare, a fost diminuată în mod considerabil[18.]

Cu toate acestea, instanţa a păstrat un rol important în cadrul executării silite, fiind chemată adeseori să soluţioneze diferitele incidente ivite în cursul urmăririi. Astfel, în doctrină[19] [s]e consideră că executarea silită, în prezent, are un caracter mixt administrativ-jurisdicţional, latura administrativă fiind însă preponderentă. Executarea silită, după cum rezultă din însăşi denumirea sa[20], este destinată să intervină numai în cazul neexecutării de bunăvoie a măsurilor dispuse de judecător. În acest fel se poate desprinde ideea că scopul executării silite este acela de a face posibilă realizarea efectivă a dreptului subiectiv şi, în cazurile de împotrivire a debitorului, îndeplinirea obligaţiei cuprinse într-un titlu executoriu.

Neîndeplinirea de bunăvoie a obligaţiei asumate atrage executarea silită în cazul în care debitorul nu execută de bunăvoie obligaţia sa, aceasta se aduce la îndeplinire prin executare silită, potrivit dispoziţiilor prezentei cărţi, dacă legea nu prevede altfel[21.] Executarea silită prezintă o importanţă deosebită pentru creditor, întrucât reprezintă ultima cale de valorificare a dreptului în caz de opunere din partea debitorului. Faza executării silite, prezintă, de altfel, importanţă şi pe planul mai general al dreptului obiectiv. În acest sens, se impune precizarea că, constrângerea statală nu intervine doar pentru restabilirea unui drept subiectiv privat, ci si în scopul salvgardării ordinii de drept; din această optică, instituţia executării silite prezintă şi un

[16]Paul Petrescu, *Contestaţia la executarea silită imobiliară,*Editura Oscar Print, Bucureşti, 2002, p. 22 şi urm;
[17]*Codul de procedură civilă, cu modificările aduse prin Ordonanţa de Urgenţă a Guvernului nr. 138/2000,*Editura All Beck, Bucureşti, 2000;
[18]Ioan Leş**,** *op. cit*., p. 816;
[19]I. Deleanu**,** *op. cit*., p. 123;
[20]Ioan Leş,*op. cit*. p. 812;
[21] Noile prevederi privind executarea silită cuprinse în Secţiunea I-a Capitolului I, al Cărţii a V-a sub *titlu* „ *Scopul şi obiectul executării silite",* pot fi apreciate ca fiind norme inedite - Raul Petresc, *op. cit*., p. 30 şi urm.;

caracter preventiv, deoarece avertizează participanţii la viaţa juridică despre consecinţele patrimoniale ale neexecutării obligaţiilor asumate[22.]

1.3 Normele execuţionale şi principalele acte normative ce reglementeazã executarea silită în Noul Cod de Procedură civilă

Noul Cod de Procedură Civilăa adus importante modificări instituţiei executări silite, inclus în Cartea a V-a a Codului de procedură civilă, intitulată „Despre executarea silită”.
Noua reglementare ţine seama de regulile specifice comerţului, cum ar fi stricta executare a obligaţiilor comerciale, buna-credinţă în executarea obligaţiilor, precum şi norme referitoare la natura sau calitatea bunurilor, precum şi norme referitoare la natura sau la calitatea bunurilor ce fac obiectul actului de comerţ[23.]

Acest sediu normativ se completează cu un complex de acte normative de grad diferit: legi, ordonanţe şi hotărâri de guvern, ordine administrative, care pot fi sistematizate după criteriul raporturilor execuţionale pe care le reglementează, la care se adaugă tratatele şi convenţiile internaţionale la care România este parte şi care cuprind norme referitoare la executarea silită[24.] În literatura juridică de specialitate[25] se face distincţie între următoarele categorii de raporturi juridice execuţionale:
-ambele părţi - creditorul şi debitorul - sunt persoane fizice, sau ambele părţi - creditorul şi debitorul - sunt persoane juridice de drept privat;
-debitorul este o persoană juridică de drept privat, iar debitorul o persoană fizică, sau creditorul este o persoană fizică, iar debitorul o persoană juridică de drept privat;
-creditorul este statul sau o persoană juridică de drept public, iar debitorul este o persoană fizică (pentru o creanţă interesând patrimoniul public);
-creditorul este o persoană fizică sau o persoană juridică de drept privat, iar debitorul este statul sau o persoană juridică de drept public;
-creditorul este statul, Banca Naţională ori altă bancă comercială într-un raport bazat pe un contract de credit în cadrul acţiunii de compensare, iar debitorul este un agent economic, indiferent de forma de organizare şi forma de proprietate, care a beneficiat de credit;
creditorul şi debitorul sunt titulari de conturi bancare, raporturile juridice dintre ei implicând obligaţii de plată de la debitor la creditor, realizabile prin decontare bancară executorie.

După câmpul de aplicare, general sau restrâns, normele execuţionale sunt norme generale sau norme speciale. Astfel, Codul de procedură civilă, dreptul comun în materia executării silite, conţine normele generale, iar diversele acte normative de reglementare specială a unor forme de executare silită conţin normele speciale, care derogă de la dreptul comun, aşa cum este şi cazul Ordonanţei nr. 61/2003 privind executarea silită a creanţelor bugetare[26.] Ca instituţii ale

[22]Gh. Dobrican, *„Obiectul executării silite şi procedura de executare în cazul debitorilor regii autonome şi societăţi comerciale”*, în Revista Dreptul nr. 2/1994, p. 57; Curtea Supremă de Justiţie, secţia contencios administrativ, decizia nr. 586/1993, în Buletinul Jurisprudenţei Curţii Supreme de Justiţie, Culegere de decizii pe anul 1993, p. 396 şi urm.;
[23] Exemplificativ este articolul 371[1], care are un caracter inedit. Astfel, este prevăzut că *„obligaţia stabilită prin hotărârea unei instanţe sau printr-un alt titlu se aduce la îndeplinire de bunăvoie”*.
[24]Florea Măgureanu, *Drept procesual civil*, *op. cit*., p. 406;
[25]Savelly Zilberstein, Viorel Mihai Ciobanu,*op. cit*., p. 28;
[26] Legea generală sau de drept comun este aceea care se aplică în orice materie şi în toate cazurile, în afară de cele pentru care legea stabileşte un regim derogatoriu;

executării silite, dreptul comun, Cartea a V-a a Codului de procedură civilă, reglementează şase tipuri de executare silită, prin urmărirea debitorului asupra banilor, bunurilor mobile şi imobile.
Întrucât executarea silită poate reprezenta uneori o activitate deosebit de complexă, participanţii sunt părţile, instanţa de executare, organele de executare, alte persoane şi organe care participă la realizarea actelor procedurale pe baza cărora iau naştere, se modifică şi se sting raporturile procedurale execuţionale[27.]

În tot timpul executării silite, până la pronunţarea încheierii prin care instanţa de executare constată îndeplinită executarea, activitatea organului de executare se află sub controlul de legalitate al instanţei de executare. Acest control se exercită pe baza sesizării instanţei de executare, pe calea contestaţiei la executare, formulată de parte, procuror sau terţii interesaţi. Prin soluţionarea contestaţiei la executare, instanţa va restabili dreptul încălcat.
Părţile în faza executării silite sunt creditorul urmăritor şi debitorul urmărit[28,] care pot fi, după caz, persoane fizice sau persoane juridice[29.]

Dreptul de a solicita declanşarea executării silite aparţine persoanei căreia i s-a eliberat titlul executoriu, adică persoanei care a câştigat procesul, iar poartă denumirea de creditor, urmăritor sau chiar creditor urmăritor[30.]

Creditorul urmăritor (fizică sau juridică) este aşadar, persoana în favoarea căreia a fost constituit titlul executoriu. Partea obligată prin hotărâre sau prin alt titlu executoriu şi împotriva căreia urmează să se pornească executarea poartă denumirea de debitor, datornic sau urmărit.

Nici o dispoziţie procedurală nu împiedică mai mulţi creditori să acţioneze împotriva aceluiaşi debitor. Coparticiparea procesuală pasivă nu se poate realiza însă în faza executării silite, căci urmărirea are un caracter individual, în sensul că ea se răsfrânge, în principiu, numai asupra patrimoniului debitorului[31.] Aceasta înseamnă că procedura execuţională va trebui realizată faţă de fiecare debitor în parte.

Creditorul poate fi reprezentat şi în faza executării silite printr-un mandatar. Executarea silită poate fi solicitată şi de moştenitorii universali, cu titlu universal sau cu titlu particular ai creditorului. Cesionarul unui titlu executoriu nu poate declanşa urmărirea bunurilor decât după notificarea prealabilă a debitorului despre cesiunea titlului ; în aceeaşi ordine de idei, se impune precizarea că o astfel de obligaţie revine şi moştenitorilor creditorului, care trebuie să notifice debitorului despre decesul creditorului şi de spre calitatea lor de succesori în drepturi ai creditorului.

În acest sens, legea face totuşi unele distincţii, respectiv după cum executarea s-a declanşat în timpul vieţii debitorului sau ulterior: dacă datornicul a murit, lăsând numai moştenitori majori, executarea începută asupra bunurilor sale va continua împotriva acestora după zece zile după ce ei au fost înştiinţaţi în mod colectiv la ultimul domiciliu al defunctului - art. 689 alin. 1 C. proc. civ.; în cazul în care printre moştenitori se află şi minori executarea se va suspenda până la desemnarea reprezentanţilor legali, aşa cum dispune art. 688 alin. 3 C. proc. civ.

---

[27]Florea Măgureanu, *Drept procesual civil*, *op. cit*., p. 413; Savelly Zilberstein, Viorel Mihai Ciobanu,*op. cit*., p. 52;
[28] Calitatea de creditor, sau aceea de debitor, pot fi dobândite de oricare dintre părţile procesului civil, respectiv atât de reclamant, cât şi de pârât ;
[29]Gheorghe Beleiu, *Unele aspecte ale regimului persoanelor juridice după Revoluţia din Decembrie 1989,*Analele Universităţii din Bucureşti, Anul XXXIX, 1990, p. 3 şi urm.;
[30] Coparticiparea procesuală activă se poate realiza şi în faza executării silite;
[31]S. Zilberstein, V. M. Ciobanu, *Drept procesual civil. Executarea silită*, vol. I, p. 49; G. Boroi, D. Rădescu,*op. cit*., p. 641;

Când executarea s-a declanşat după moartea datornicului, legea dispune că hotărârile şi titlurile executorii nu se vor putea executa în contra moştenitorilor, sub pedeapsă de nulitate, decât zece zile după ce li s-a făcut o încunoştinţare colectivă a acestor titluri sau hotărâri la domiciliul deschiderii succesiunii pe numele moştenirii, fără a se arăta numele si calitatea fiecărui moştenitor[32.] În cadrul procedurii execuţionale, legea îi recunoaşte creditorului, în principiu, aceleaşi drepturi ca şi în cursul judecăţii. Totodată, în cadrul acestei faze procesuale creditorul poate uza de atributele disponibilităţii procesuale, renunţând la executare, solicitând suspendarea acesteia etc. O particularitate ce trebuie subliniată, aşa cum se arată în doctrină[33], vizează dreptul creditorului de a-şi alege bunurile pe care doreşte să le urmărească în cazul executării silite indirecte, ceea ce implică, în ultimă instanţă, şi alegerea modalităţii de executare. În exercitarea acestui drept al creditorului există şi unele limite ce sunt impuse de lege din considerente umanitare sau de protecţie a debitorului. Astfel, anumite bunuri ale debitorului sunt exceptate de la urmărire sau pot fi urmărite numai în anumite condiţii. Pe de altă parte, tot ca o expresie a principiului disponibilităţii, trebuie subliniat că executarea silită se declanşează, în principiu, numai la cererea expresă a creditorului.

De la această regulă există şi unele excepţii, în sensul că executarea trebuie ordonată din oficiu de instanţa de fond cum este cazul sumelor datorate cu titlu de obligaţie de întreţinere sau alocaţie pentru copii, precum şi în cazul sumelor datorate cu titlu de despăgubiri pentru repararea pagubelor cauzate prin moarte, vătămarea integrităţii corporale sau a sănătăţii dacă executarea se face asupra salariului sau asupra altor venituri periodice cunoscute realizate de debitor[34].

Debitorul este persoana împotriva căreia se înfăptuieşte executarea silită. Întreaga avere mobilă şi imobilă a debitorului poate constitui, în principiu, obiect al executării silite. Moştenitorii debitorilor pot fi şi ei urmăriţi, întrucât se subrogă în drepturile autorilor lor. Totuşi unele distincţii se impun a fi făcute. Astfel, moştenitorii universali şi cu titlu universal răspund cu bunurile lor de toate datoriile şi sarcinile succesiunii.

Pentru a evita o atare răspundere moştenitorii au posibilitatea de a accepta succesiunea sub beneficiu de inventar, situaţie în care vor răspunde numai în limita bunurilor culese din moştenire. Moştenitorul cu titlu particular va putea fi însă urmărit numai în legătură cu bunul dobândit şi doar dacă obligaţia a luat naştere în legătură cu acel bun. Executarea silită poate fi declanşată şi împotriva garanţilor, adică împotriva acelor persoane care şi-au asumat obligaţia de a garanta datoriile debitorului.

Începând cu data intrării în viguare a O.U.G nr. 1/2016 cererile de încuvinţare a executării silite se soluţionează de către instanţelejudecătoreşti şi cu procedura prevăzută de Legea nr. 134/2010 privind Noul Cod de Procedură Civilă.Începând cu data intrării în viguare a O.U.G nr. 1/2016 executarea ipotecii mobiliare prin vânzarea bunului mobil ipotecat se poate face numai după încuviinţarea executării potrivit art. 2445 Noul Cod Civil de către instanţele judecătoreşti prevăzute la art. 181ind.1 din Legea 71/2011 pentru punerea în aplicare a noului Cod Civil.

Ori de câte ori printr-un act normativ se prevede investirea cu formulă executorie a titlurilor executorii şi/sau încuviinţarea executării de către executorul judecătoresc , acestea vor fi puse în executare după încuviinţarea executării de către instanţa judecătorească competentă potrivit legii, fără a fi necesară investirea cu formulă executorie(Decizia ICCJ complet DCD nr.

[32] Art. 398 C. proc. Civ;
[33]Savelly Zilberstein, Viorel Mihai Ciobanu**,** *op. cit*., p. 60;
[34] Art. 453 alin. 2 C. proc. Civ;

7/2017 pub. În M. Of. nr. 220 din 30 martie 2017);,în interpretarea şi aplicarea unitară a art. VII O.U.G nr. 1/2016 pentru modif. NCPC şi a unor acte normative conexe , raportat la art. 640 şi art. 666 NCPC . învestirea cu formulă executorie a biletului la ordin se face în cadrul procedurii de încuvinţare a executării silite ,iar nu ca etapă prealabilă distinctă.

Executarea silită este procedura prin mijlocirea căreia creditorul, titular al dreptului recunoscut printr-o hotărâre judecătorească sau printr-un alt titlu executoriu, constrânge pe debitorul său, care nu-și execută de bună voie obligațiile decurgând dintr-un asemenea titlu, de a și le aduce la îndeplinire, în mod silit.

Executarea silită, cea de-a doua și ultima fază a procesului civil este una din formele de manifestare a acțiunii civile, fiind guvernată de principiul disponibilității. Executare silită precum și celelalte acte de executare care sunt de competența executorului judecătoresc se îndeplinesc la cerere, dacă legea nu dispune altfel. Executarea silită nu este însă obligatorie, dar ea este întotdeauna posibilă. Aceasta înseamnă că executarea silită se poate declanșa, în principiu, numai la cererea creditorului sau a moștenitorilor acestuia. Prin urmare creditorul va trebui să sesizeze organul de executare printr-o cerere, la care este obligat să depună titlul executoriu în original, în baza căruia urmează să se facă urmărirea.

După obținerea încuviințării executării silite executorul judecatoresc va începe executarea silită, fiind obligat, conform legii și contractului încheiat cu creditorul, să facă toate actele de executare cerute de creditorul urmăritor.

Conform principiului disponibilității tot creditorul este cel care va alege forma de executare, respectiv dacă va dori că executorul judecătoresc să facă acte de urmărire mobiliară, imobiliară sau poprire, simultan sau succesiv, până la realizarea dreptului recunoscut prin titlul executoriu, achitarea dobânzilor, penalităților, sau a altor sume acordate potrivit legii prin acesta, precum și a cheltuielilor de executare.

Așadar, avem de o parte executorul judecătoresc, auxiliar al justiției care este învestit de stat în scopul de a impune realizarea întocmai a dispozițiilor cuprinse într-o hotărâre judecătorească sau într-un alt titlu executoriu, iar de cealaltă parte creditorul, acea persoană căreia i s-a eliberat un titlu executoriu și care dorește să își valorifice creanța pe care acest înscris o constată

Întrucât executarea silită poate reprezenta uneori o activitate deosebit de complexă, participanţii sunt părţile, instanţa de executare, organele de executare, alte persoane şi organe care participă la realizarea actelor procedurale pe baza cărora iau naştere, se modifică şi se sting raporturile procedurale execuţionale.

1.4 Participanţii la executarea silită

Executarea silită nu poate fi concepută fără participarea părților și a organelor de urmărire silită, iar în anumite condiții apare indispensabilă și participarea instanței de judecată. Părţile (creditorul şi debitorul) şi organele de executare sunt participanţi procesuali indispensabili în această fază a procesului civil, însă, la activitatea de executare silită poate participa şi procurorul. Nu este exclusă nici participarea (la executarea silită) a unor terţe persoane, în mod special, a acelora care se pretind vătămate prin măsurile de urmărire.

În tot timpul executării silite, până la pronunţarea încheierii prin care instanţa de executare constată îndeplinită executarea, activitatea organului de executare se află sub controlul de legalitate al instanţei de executare. Acest control se exercită pe baza sesizării instanţei de executare, pe calea contestaţiei la executare, formulată de parte, procuror sau terţii interesaţi. Prin soluţionarea contestaţiei la executare, instanţa va restabili dreptul încălcat.

Potrivit art. 644 alin. 1 NPCV participanţii la executarea silită sunt:

1. părţile;
2. terţii garanţi;
3. creditorii intervenienţi;
4. instanţa de executare;
5. executorul judecătoresc;
6. Ministerul Public;
7. agenţii forţei publice;
8. martorii asistenţi, experţii, interpreţii şi alţi participanţi, în condiţiile anume prevăzute de lege.

Sunt părţi în procedura de executare silită creditorul şi debitorul.Calitatea de creditor sau de debitor se poate transmite oricând în cursul executării silite, potrivit legii. În acest caz, actele de executare îndeplinite până la data transmiterii calităţii procesuale produc efecte, în condiţiile legii, faţă de succesorii în drepturi ai creditorului sau ai debitorului, după caz.

a.Drepturile părţilor

Creditorul şi debitorul au dreptul să asiste, personal sau prin reprezentanţii lor, la efectuarea tuturor actelor de executare, să ia cunoştinţă de actele dosarului de executare şi să obţină adeverinţe şi copii de pe aceste acte, certificate de executorul judecătoresc, pe cheltuiala părţii interesate, iar atunci când se consideră vătămaţi în drepturile ori interesele lor legitime, pot contesta actele de executare sau executarea silită însăşi, în termenele şi condiţiile prevăzute de lege. Acest drept îl au şi alte persoane care justifică un interes ocrotit de lege.

La cererea debitorului, executorul judecătoresc va aplica, în condiţiile legii, compensaţia legală dintre creanţa prevăzută în titlul a cărui executare s-a cerut împotriva sa şi creanţa pe care el o opune pe baza unui alt titlu executoriu.

b. Obligaţiile părţilor

Creditorul este obligat să acorde executorului judecătoresc, la cererea acestuia, sprijin efectiv pentru aducerea la îndeplinire, în bune condiţii, a executării silite, punându-i la dispoziţie şi mijloacele necesare în acest scop. El este obligat să avanseze cheltuielile necesare îndeplinirii actelor de executare, potrivit dispoziţiilor luate de executor.

Debitorul este obligat, să declare, la cererea executorului, toate bunurile sale, mobile şi imobile, inclusiv cele aflate în proprietate comună pe cote-părţi sau în devălmăşie, cu arătarea locului în care acestea se află, precum şi toate veniturile sale, curente sau periodice.

Debitorul ale cărui bunuri au fost deja sechestrate este ţinut să aducă la cunoştinţa executorului care sechestrează aceleaşi bunuri existenţa sechestrului anterior şi identitatea organului de executare care l-a aplicat, predând executorului o copie a procesului-verbal de sechestru.

c.Terţii

Orice terţă persoană vătămată printr-un act de executare silită poate solicita desfiinţarea acestuia sau, după caz, încetarea executării silite înseşi, numai pe calea contestaţiei la executare, dacă prin lege nu se dispune altfel.

Creditorul, în condiţiile legii, poate urmări, în limita creanţei şi a accesoriilor acesteia, concomitent sau, după caz, separat, şi bunurile terţilor care au garantat plata datoriilor debitorului. În acest caz, dispoziţiile privitoare la drepturile şi obligaţiile debitorului se aplică în mod corespunzător şi terţilor garanţi, în afară de cazul în care prin lege se dispune altfel.

Când se urmăreşte numai terţul fidejusor ori garant ipotecar, toate actele de executare vor fi comunicate în acelaşi timp şi debitorului principal, care va fi introdus din oficiu în procedura de urmărire silită.

d.Instanţa de executare

Instanţa de executare este judecătoria în circumscripţia căreia se află biroul executorului judecătoresc care face executarea, în afara cazurilor în care legea dispune altfel. Instanţa de executare soluţionează cererile de încuviinţare a executării silite, contestaţiile la executare, precum şi orice alte incidente apărute în cursul executării silite, cu excepţia celor date de lege în competenţa altor instanţe sau organe.

Hotărârile pronunţate de instanţa de executare sunt executorii şi pot fi atacate numai cu apel, în termen de 10 zile de la comunicare, dacă prin lege nu se dispune altfel.

f.Organe principale de executare silită sunt:

executorii judecătoreşti, care sunt învestiţi să îndeplinească un serviciu de interes public;

organele financiare, care asigură executarea silită a creanţelor bugetare, îndeplinind o funcţie ce implică exerciţiul autorităţii de stat;

executorii bancari, care sunt învestiţi să îndeplinească orice activităţi legale în scopul realizării obligaţiilor stabilite prin titlurile executorii ce aparţin băncilor;

executorii Oficiului pentru Recuperarea Creanţelor Bancare

Executorul judecătoresc este principalul organ de executare cu plenitudinea competenţei de executare, în materie civilă.

e. Executorul judecătoresc

Dacă prin lege nu se dispune altfel, hotărârile judecătoreşti şi celelalte titluri executorii se execută de către executorul judecătoresc din circumscripţia curţii de apel, după cum urmează:

a) în cazul urmăririi silite a bunurilor imobile, al urmăririi silite a fructelor prinse de rădăcini şi al executării silite directe imobiliare, executorul judecătoresc din circumscripţia curţii de apel unde se află imobilul;

b) în cazul urmăririi silite a bunurilor mobile şi al executării silite directe mobiliare, executorul judecătoresc din circumscripţia curţii de apel unde se află domiciliul sau, după caz, sediul debitorului;

c) în cazul executării silite a obligaţiilor de a face şi a obligaţiilor de a nu face, executorul judecătoresc din circumscripţia curţii de apel unde urmează să se facă executarea.

Dacă bunurile urmăribile, mobile sau imobile, se află în circumscripţiile mai multor curţi de apel, oricare dintre executorii judecătoreşti care funcţionează pe lângă una dintre acestea este competent să realizeze executarea, inclusiv cu privire la bunurile urmăribile aflate în raza celorlalte curţi de apel.

Dacă bunul mobil care face obiectul urmăririi silite ori al executării silite directe a fost mutat în timpul procedurii de executare, competent teritorial este executorul judecătoresc care a început procedura de executare.

Nerespectarea dispoziţiilor prezentului articol atrage nulitatea necondiţionată a actelor de procedură efectuate.

j.Ministerul Public

Ministerul Public sprijină, în condiţiile legii, executarea hotărârilor judecătoreşti şi a altor titluri executorii. În cazurile anume prevăzute de lege, Ministerul Public poate să ceara punerea în executare a hotărârilor judecătoreşti şi a altor titluri executorii.

k.Agenţii forţei publice

În cazurile prevăzute de lege, precum şi când executorul judecătoresc consideră necesar, organele de poliţie, jandarmerie sau alţi agenţi ăi forţei publice, după caz, sunt obligaţi să sprijine îndeplinirea promptă şi efectivă a tuturor actelor de executare silită, fără a condiţiona îndeplinirea acestei obligaţii de plata unor sume de bani sau de efectuarea unei alte contraprestaţii.

În acest scop, executorul se va adresa autorităţii competente pentru a asigura concursul forţei publice, care va trebui să ia măsuri de urgenţă pentru a se evita tergiversarea sau împiedicarea executării.

Agenţii forţei publice nu pot refuza să sprijine activitatea de executare silită sub motiv că există impedimente, de orice natură, la executare, singurul răspunzător pentru nesocotirea acestora fiind executorul judecătoresc, în condiţiile legii.

l.Martorii asistenţi

În cazurile şi în condiţiile anume prevăzute de lege, prezenţa martorilor asistenţi este obligatorie la pătrunderea într-o locuinţă, în localuri, depozite sau alte încăperi, în vederea sechestrării şi ridicării bunurilor debitorului.

La aprecierea executorului judecătoresc sau la cererea părţilor, martorii asistenţi pot fi invitaţi şi în alte cazuri.

Pot fi martori asistenţi persoanele cu capacitate de exerciţiu deplină care nu sunt interesate de săvârşirea actelor de executare şi care nu se află cu participanţii la procedura de executare în legătura de rudenie până la gradul al patrulea inclusiv sau de afinitate până la gradul al doilea ori de subordonare.

Dacă prin lege nu se dispune altfel, numărul martorilor asistenţi trebuie să fie de cel puţin doi.

m.Drepturile şi îndatoririle martorilor asistenţi

Martorul asistent, prin semnarea procesului-verbal, atestă faptele la care a asistat.

El este îndreptăţit să ceară informaţii despre actele de executare la care este invitat şi să facă observaţii în legătură cu îndeplinirea lor. Observaţiile martorului asistent, când este cazul, vor fi consemnate de către executorul judecătoresc în proces-verbal.

Înainte de a începe efectuarea actelor de executare la care urmează să participe, executorul judecătoresc va explica martorilor asistenţi drepturile şi îndatoririle lor.

Pentru serviciul prestat, martorul asistent are dreptul la sumele prevăzute la art. 326, care se aplică în mod corespunzător.

BIBLIOGRAPHY

1. Beleiu, Gheorghe, Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Ed. a VII-a revăzută şi adăugită de M. Nicolae şi P. Truşcă, Bucureşti, 2001;
2. Boroi, G., Rădescu, Dumitru, Codul de procedură civilă comentat şi adnotat, Ed. All, Bucureşti, 1995;
3. Boroi, G., Drept civil. Partea generală, ed. a II-a revizuită şi adăugită, Ed. All Beck, Bucureşti, 1999;
4. Camuzet, C. E., Manuel des matieres de code de procédure civile, 7 edition, Maresco Jeune, Librairie-Editeur, Paris, 2004;
5. Cădere, V., Tratat de procedură civilă, ediţia a II-a, Bucureşti, 1935;
6. Ceterrchi, I., (coordonator), Istoria dreptului românesc, Vol. II, Editura Academiei, Bucureşti, 1984;
7. Ciobanu, Viorel Mihai, Tratat teoretic şi practic de procedură civilă, Editura Naţional, Bucureşti, 1997.
8. Costin, Mircea N., Leş, Ioan, Minea, Mircea Ştefan, Costin, Călin M., Spinei Sebastian, Dicţionar de drept procesual civil, Ediţia a 2 a, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2007;

9. Cadiet, Loic, Droit judiciaire prive, Editions Litec, Paris, 1998 ;
10. Deleanu, Ion, Tratat de procedură civilă, Vol. III, Editura Servo-Sat, 2000;
11. Deleanu, Ion, Tratat de procedură civilă, Editura All Beck, Bucureşti, 2005;
12. Dobrican, Gh., Obiectul executării silite şi procedura de executare în cazul debitorilor regii autonome şi societăţi comerciale, în Revista Dreptul nr. 2/1994;
13. Firoiu, D. V., Istoria statului şi dreptului românesc, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti;
14. Guinchard, Serge, Code de procedure civile, Editions Litec, Paris, 1995 ;
15. Heroveanu, E., Teoria execuţiunii silite, Editura Cioflec, Bucureşti,1942;
16. Lesviodax, Al., Contestaţia la executare în materie civilă, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1966;
17. Leş, Ioan, Drept procesual civil, Editura All Beck, Bucureşti, 2005;
18. Leş, Ioan, Codul de procedură civilă. Comentariu pe articole, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2007;
19. Leş, Ioan, Legislaţia executării silite.Comentarii şi explicaţii, Editura C.H.Beck, Bucureşti, 2008;
20. Luca, Nicola, Ex. silită asupra bunurilor imobile, ediţia a II-a, Ed. Curierul Judiciar S. A. 1928;
21. Măgureanu, Florea, Executarea creanţelor bugetare, Analele Academiei de Poliţie „Alexandru Ioan Cuza”, anul IV, 1996;
22. Măgureanu, Florea, Ex.creanţelor bugetare potrivit Ordonanţei Guvernului nr. 11/1996 în contextul armonizării cu legislaţia Europeană, Simpozion de comunicări Ştiinţifice, I.N.I., Bucureşti, 1997;
23. Măgureanu, Florea, Drept procesual civil, ediţia a IV-a, Editura All Beck, Bucureşti, 2001;
24. Negulescu, D., Execuţiunea silită. Principiile generale, Vol. I,Tipo. „ Guttenberg ”, Bucureşti, 1910;
25. Nicolae, Marian, Prescripţia extinctivă, Editura Rosetti, Bucureşti, 2004;
26. Petrescu, Paul, Contestaţia la executarea silită imobiliară, Editura Oscar Print, Bucureşti, 2002;
27. Popa, Constantin Dragoş, Ex. silită a creanţelor financiar bugetare, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 2000;
28. Porumb, Gr., Codul de procedură civilă comentat şi adnotat, vol. II,Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1962;
29. Porumb, Gr., Teoria generală a ex. silite şi unele proc. speciale, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1964;
30. Tăbârcă, Mihaela, Drept procesual civil, Editura Universul Juridic, vol. I, II, 2008;
26. Ungureanu, O., Drept civil. Introducere, Editura Rosetti, Bucureşti, 2002;
31. Vurdea, I. C., Intervertirea executării silite directe în executare silită indirectă, în Revista Română de Drept nr. 10/1974,
32. Zilberstein, S., Ciobanu, V. M., Drept procesual civil.Executarea silită, vol. I, II, Editura Lumina Lex, Bucureşti, 2001;

THE ROLE OF STORIES IN FICTION

Irina-Ana Drobot
Lecturer, PhD., Technical University of Civil Engineering, Bucharest

Abstract: The purpose of this paper is to examine the role of the fairy-tales in novels with respect to the way characters think about their life experiences. The experience can be explained by metafiction and by script theory.

Keywords: metafiction, script, psychology, literature Braine, Kristof, senryu.

Introducere

În romane apar adesea referințe către povești, iar rolul acestor referințe poate fi de a evidenția parcursul unui personaj conform unui plan anume, de a-i evidenția încercările și obstacolele prin care trece (exemplul personajului Joe din romanul *Drumul spre înalta societate* de John Braine, personajul din volumul de senryu *Povestea soldatului* de Mihail Buraga), de a contrasta așteptările nerealiste cu întâmplările care au loc de fapt (Adela de Garabet Ibrăileanu), sau pur și simplu face parte din viața personaejlor, ficțiunea împletindu-se armonios cu realitatea (romanele *Scrisoare de dragoste* de Mihail Drumes, *Trilogia gemenilor* de Agota Kristof, *Pobby și Dingan* de Ben Rice și *Fata de hârtie* de Guillaume Musso). Poveștile folosesc drept un pretext pentru a ordona experiența personajelor, orientând-o către un scop, dar și pentru a glumi pe seama unor convenții. În unele cazuri se testează limitele graniței dintre real și fantastic. Poveștile și alte opere de ficțiune care funcționează după tiparul poveștilor (menționarea finalului fericit al romanelor din *Adela*) merg dincolo de experiență descrisă de metafictiunea explicită (Wolf 2009: 37-38), în sensul că naratorul nu comentează despre povestea pe care tocmai o spun. Nu atrage atenția asupra artificialității, ci comentează asupra altor povești sau opere de ficțiune și le folosesc drept mod de a-și ordona propria experiență a vieții. Deși se explorează chestionarea convențiilor și se explorează legăturile dintre literatură și viață, care fac parte din definiția metaficțiunii, nu are loc neapărat o realizare a faptului că personajele sunt ele însele produs al ficțiunii. Se folosește metaficțiunea indirectă (Wolf 2009: 37-38), adică se fac legături cu alte opere externe. Numai în Scrisoare de dragoste se face referire la un roman scris despre experiență Andei legată de povestea de dragoste, însă această referință nu atrage perceperea romanului drept operă de ficțiune, totul rămânând sub aparență de realitate pentru cititor.

Din anii 1960, Patricia Waugh (1984: 3) a observat frecvența fenomenului de metaficțiune în operele literare, termen care e legat de modul în care există reflectări asupra experienței personale și în care această experiență e construită. Literatura, sub formă de povești, e doar o reflexie a tiparului basmului după care e construită experiență vieții umane, pentru a motiva către atingerea unor obiective. Personajele se pot confruntă cu obstacole și atunci se identifică și se imaginează ca fiind eroii unor povești cunoscute, aflându-se în căutarea fericirii.

Unele experiențe personale însă devin ele însele prilej pentru subiectul unor scrieri, precum sunt romanul Andei și experiența gemenilor din *Trilogia gemenilor*. În *Pobby și Dingan*,

ce e real și ce e imaginar nu poate fi deosebit clar, granițele se șterg, iar în Fata de hârtie la fel, există o permanentă comunicare între realitate, ficțiune și imaginație.

***Drumul spre înalta societate* de John Braine: obstacole şi încercări**

Romanul este despre un tânăr foarte ambiţios, Joe, dornic să-şi croiască "drumul spre înalta societate". Tiparul urmat e acela al reusitei unui tanar modest din basme care in cele din urma devine print, atingand astfel un statut social model in cadrul comunitatii. De multe ori, Joe face paralele între viaţa lui, dorinţele lui şi poveşti. E un fel de a spune că, pentru el, a ajunge în înalta societate e un vis, ceva de poveste. E vorba, desigur, pe de o parte de fanteziile lui, pe de alta de un vis care în cele din urmă va deveni realitate. Calitatea de visător ni-l apropie pe Joe, ni-l face simpatic. Prin ambiţia sa, Joe este un materialist fără scrupule, însă o parte din el va rămâne un visător.

În fanteziile sale, Susan e prinţesa, spre exemplu, dar el nu e prinţul, ci porcarul, subliniind, astfel, diferenţele de statut social:

> Susan era fără doar şi poate o prinţesă, iar eu un porcar, sau aşa ceva. Într-un fel, participam din plin la desfăşurarea unui basm. Nenorocirea era că aveam de trecut piedici mai mari decât balauri şi vrăjitoare şi n-aveam la îndemână nicio zână ocrotitoare. (Braine 2010: 26)

Într-adevăr, viaţa e ca un basm, cu obstacole. Eva îi spune, mai înainte de această comparaţie, lui Joe: "Joe, eşti complet lipsit de experienţă. Nu poţi să obţii tot ce doreşti, aşa, dintr-odată." (Braine 2010: 19)

Joe are, de asemenea, momente în care îşi închipuie unele lucruri. Spre exemplu: "[…] am început să visez cu ochii deschişi. Şi am făcut-o până în cele mai mici amănunte. Visam că am primit o scrisoare de la Susan, prin care mă invita la o petrecere la ei acasă şi în care mă întreba ingrijorată dacă făcuse ceva care să mă supere. […]" (Braine 2010: 67)

Într-o discuţie cu Susan, mai în glumă, mai în serios, apare din nou o paralelă cu basmele:

> – Ce încheieturi delicate ai.
>
> – Acum mă sperii cu adevărat, spuse ea fericită. Exact ca Scufiţa Roşie şi lupul cel rău şi mare.
>
> – Dar eu sunt cu adevărat un lup rău, am spus, îngroşându-mi vocea şi muşcându-i urechea.
>
> – Oh, spuse ea. Susan ameţeşte. Susan e furnicată peste tot, peste tot, mai fă-mi o dată aşa… (Braine 2010: 252)

Rivalitatea lui Joe cu Jack Wales e interpretată cu ajutorul unei comparaţii cu basmele: "Tăticul pusese piciorul în prag, ridicând podişca; prinţesa alerga cu răsuflarea tăiată, dar puntea castelului se înălţa încet, porţile se ferecau. Şi Jack Wales va fi acasă de Crăciun – ce şansă avea oare porcarul pe lângă prinţ?" (Braine 2010: 118)

Îşi imaginează scene în care e alături de Susan şi toţi îi invidiază, că face cumpărături scumpe pentru ea şi pentru el. Personajul Joe Lampton nu e numai un ambiţios ci şi un om cu trăiri complexe. Susan îl impresionează prin tinereţea ei, e atras de Alice până devine posesiv, amândoi se ataşează mult unul de celălalt până devin geloşi. Pe lângă acestea, Joe are şi imaginaţie, e visător, face comparaţii cu basmele, îşi imaginează despre el ceva scris la persoana

a treia. Îl înţelegem pe Joe, îi iertăm greşelile sau măcar încercăm să-i găsim scuze pentru comportamentul său.

Personajul Joe face tot posibilul să se adapteze lumii în care trăieşte. Doreşte să trăiască în confort, să îşi depăşească umila condiţie, să progreseze. De aici înţelegerea cititorului pentru Joe. Dorinţa cuiva de a fi fericit este ilustrată în Joe. Întrebări despre ce înseamnă fericirea ni le punem cu toţii. Societatea valorizează banul, şi de aici ne gândim că avem nevoie de avere pentru a fi fericiţi şi preţuiţi. Însă, cum află şi Joe, averea nu scuteşte de frământări.

***Adela* de Garabet Ibrăileanu: există finalul fericit?**

Adela este o poveste de dragoste din alte timpuri, cu alte obiceiuri, şi altă atmosferă, şi cu un alt fel de a trăi iubirea.

Cel care povesteşte este profesorul particular al Adelei. Îndrăgostit de eleva sa, ţine un jurnal prin paginile căruia participăm la poveste. În subtitlu apare scris "Fragmente din jurnalul lui Emil Codrescu (iulie-august 189…)". Ea are 20 de ani, el 40. El parcă nu admite că e îndrăgostit de ea, se gândeşte la tot felul de probleme, legate de diferenţa de vârstă. În plus, caută tot felul de semne care să-i dovedească faptul că şi ea are aceleaşi sentimente. El o cunoaşte de când era mică, de când se jucau împreună; în adolescenţă s-a ocupat de educaţia ei, apoi Adela s-a căsătorit, apoi a divorţat. Acum Emil e din nou cu ea si asistam la plimbări, discuţii, la tot felul de momente petrecute împreună. El recunoaşte că există un anumit farmec în a ghici, fără nicio certitudine, reciprocitatea sentimentelor ei.

Cei doi nu îşi spun deschis că se iubesc; in final el nu admite sentimentele pe care le are pentru ea, nu şi le exprima deschis. Înainte ca ea să plece îi sărută însă mâna, gest de mare îndrăzneală în acea epocă. În final ea pare că îi înţelege frământările şi că îi împărtăşeşte sentimentele.

La sfârşit, asemenea lui Dinu Gherghel, din *Scrisoare de dragoste* de Mihail Drumeş, profesorul intră în casa şi în camera Adelei, căutând să regăsească acea atmosferă, acele trăiri, chiar pe ea, pe Adela, în lucrurile de acolo.

Atrag atenţia discuţiile lor despre literatură:

Adela […] Isprăvea *Război şi pace*.

– Romanul a început să devină trist. Nimic din ce făgăduia încântător nu se realizează. Aşa e şi viaţa? (Ibrăileanu 2009: 112)

Discuţiile par să aibă legătură cu felul în care fiecare din ei doi vede viitorul poveştii lor de dragoste, o poveste de dragoste discretă, nemărturisită. Adela e optimistă:

- Dar în viaţă lucrurile nu se isprăvesc întotdeauna ca în 'Război şi pace'. Uneori se isprăvesc ca în romanele care-i plac mamei, unde cei care se iubesc fug, îi cunună un preot în secret şi sunt fericiţi toată viaţa. Pentru ce scriitorii cei mari nu-i lasă niciodată pe bieţii oameni să fie fericiţi? Nu cumva pentru că sunt nefericiţi ei, din lipsa de simplicitate a sufletului, cum mi-ai spus mata odată? (Ibrăileanu 2009: 123)

Răspunsul lui însă dovedeşte pesimismul:

– Operele de ficţiune – i-am spus Adelei, care începuse să zâmbească şi zâmbi cât ţinu toată prelegerea -, operele de ficţiune care se isprăvesc cu triumful binelui şi cu fericirea sunt

false, pentru că contrazic realitatea şi dezmint experienţa omenirii; sunt imorale, pentru că creează iluzii zadarnice; sunt lipsite de interes, pentru că toate fericirile sunt la fel, cum zice Tolstoi, aici de faţă. (Ibrăileanu 2009: 124)

În romanul *Adela*, referințele la alte opere de ficțiune urmează tiparul basmelor, cu dorința căutării unui final fericit. Însă în realitate, lucrurile nu se întâmplă așa. Basmele și finalul fericit sunt doar așteptări și vise în contrast cu realitatea.

***Trilogia gemenilor* de Agota Kristof: provocarea delimitărilor graniţelor realitate - ficţiune**

Romanul e o poveste despre război şi viaţa din timpul şi de după război. Personajele principale au un caiet, în timp mai multe, cu însemnări despre viaţa lor. Cu timpul, în jurnale apar (sau cel puţin aşa susţine unul din gemeni) şi însemnări fictive, despre viaţă aşa cum ar dori-o el. Un alt personaj doreşte să-şi urmeze visul de a scrie o carte, însă nu reuşeşte să scrie decât câteva însemnări.

Prima parte, *Marele Caiet*, conţine aceste însemnări – despre doi gemeni care sunt aduşi de mama lor la bunica în sat, pe timpul războiului. La un moment dat cei doi se despart, unul din ei trecând graniţa şi plecând să trăiască în altă ţară, în alt oraş. Cel rămas în casa bunicii păstrează în continuare un fel de jurnal pentru a i-l arăta fratelui său când se va întoarce.

În *Dovada*, cei doi încearcă să se regăsească. Până se vor regăsi, vor nota într-un jurnal tot ce li se întâmplă.

În *A treia minciună*, constatăm că de fapt *Marele Caiet* era o operă de ficţiune, adevărul fiind cu totul altul: cei doi fraţi sunt despărţiţi încă din copilărie. După foarte mulţi ani revine un frate, însă celălalt îl respinge, nu-l recunoaşte ca rudă şi nici nu spune cuiva de întoarcerea sa. Pe parcursul lecturii, luăm drept adevăr prima parte, pentru ca mai apoi să aflăm că era vorba de o operă de ficţiune.

Există o protecţie pe care ne-o oferă în unele momente crearea unei lumi imaginare, scrierea unei ficţiuni. Suntem derutaţi văzând cum povestea de la început e redusă la ficţiune, cu toate că ficţiunea face parte din viaţa oricui, iar un roman e el însuşi o operă de ficţiune. A lăsa în urmă ceva, a păstra anumite gânduri, dorinţe este important. Astfel, scrierea unei cărţi este ceva extrem de important pentru unul dintre personaje:

Sunt convins, Lucas, că orice fiinţă umană se naşte pentru a scrie o carte şi pentru nimic altceva. O carte genială ori una mediocră, nu contează, dar acela care nu va scrie nimic este o fiinţă pierdută, n-a făcut decât să treacă prin această lume fără să lase nimic în urma lui. (Kristof 2007: 329)

Imaginaţia se foloseşte şi în jocurile copilăriei. Felul în care foloseşte un artist imaginaţia e asemănător cu acela al jocurilor copilăriei, potrivit Freud, în scrierile sale despre creaţie (1907).

Anumiţi cititori au interpretat ca aparţinând realităţii numai un singur frate. Acesta şi-ar creea o proiecţie în celălalt. Asfel, romanul îşi provoacă cititorii la interpretări, la a-şi imagina ei înşişi ce e realitate şi ce e ficţiune.

***Pobby şi Dingan* de Ben Rice: există cu adevărat graniţa real – fantastic, imaginaţie – realitate?**

Povestea este a unei fetiţe, Kellyanne, care îşi pierde prietenii imaginari, Pobby şi Dingan. Ea susţine că au mers în mină împreună cu tatăl ei, iar acolo s-au rătăcit şi au murit. Cei

din jur mai întâi nu o iau in serios, doar e vorba de nişte prieteni imaginari. Fetiţa îi caută, ceilalţi se prefac că i-au găsit, însă nu e atât de simplu. Deşi părea o joacă, se dovedeşte a fi ceva foarte serios. Dispariţia lui Pobby şi Dingan e ceva grav, iar fetiţa este foarte afectată, ca şi cum prietenii ei ar fi fost reali. Prietenii imaginari ai lui Kellyanne, pierduţi, atrag atenţia întregii comunităţi până la urmă; toţi ii caută, toţi participă la înmormântarea acestora.

Dispariţia unor personaje imaginare îi afectează pe toţi cei care o cunosc pe Kellyanne. Ashmoll, fratele ei, doreşte să o facă pe sora lui să se simtă mai bine aşa că va încerca să-i găsească şi să-i îndeplinească lui Kellyanne dorinţele legate inclusiv de înmormântarea lor, oentru că fetiţa se îmbolnaveşte după pierderea prietenilor ei imaginari.

Cei care o cunosc pe Kellyanne se dovedesc a fi înţelegători, spre final. La urma urmelor, toată lumea din Lightning Ridge, un orăşel din Australia, avea vise. Tatăl copiilor visa să găsească un opal în mină. Fratele ei visa să devină James Bond. Iar în finalul cărţii, băiatul nu poate accepta moartea lui Kellyanne şi recunoaşte că mai şi vorbeşte cu ea şi la fel şi restul oamenilor din Lightning Ridge.

Deşi imaginari, prietenii lui Kellyanne au însemnat mult pentru ea. Ca în urma pierderii unor persoane dragi reale, Kellyanne e foarte afectată odată ce i-a pierdut, chiar dacă totul se petrece, aparent, pentru alţii, în imaginaţia ei. După dispariţia lui Pobby şi Dingan, fetiţa nu poate stabili o legătură la fel de puternică de prietenie cu oricine altcineva din jurul ei. Pierderea ei poate însemna atât pierderea unei legături sincere şi apropiate de prietenie cu alte persoane, dar şi pierderea unor speranţe, a unor vise. Visul fetiţei era de a avea prieteni foarte buni, foarte sinceri, foarte apropiaţi, legături pe care nu le regăseşte în realitate. Deşi cei din jurul ei încearcă să o ajute şi în cele din urmă reuşesc să o înţeleagă. Însă poate că reuşesc să o înţeleagă prea târziu. Mai înainte nu au luat-o în serios, nu au înţeles-o. Cartea ne arată ce înseamnă o suferinţă psihică şi cum aceasta trebuie luată în serios. Chiar dacă un anumit lucru nu există aparent, nu înseamnă că trebuie ignorat.

***Fata de hârtie* de Guillaume Musso: experienţa bookcrossing-ului ca aventură**

Protagonistul, un scriitor de romane comerciale recent părăsit de iubită, trece printr-un blocaj. Nu mai poate scrie. Însă în viaţa lui apare o persoană neaşteptată: eroina din seria de romane creată de el. Fata aceasta trăieşte în lumea ei, doreşte să-l păcălească, are el halucinaţii? Cu timpul se ataşează de ea.

Aflăm că tot ce trebuie să facă este să scrie un nou roman din seria sa de succes pentru a o putea trimite pe fată înapoi în lumea ei, în lumea cărţilor ei. Ea căzuse în lumea lui din cauza unei erori de tipar. Un singur exemplar cu defect trebuie să existe şi să se afle în posesia scriitorului pentru ca eroina să trăiască. Personajul principal e gata să creadă, însă totul se dovedeşte a fi fost de fapt o "piesă de teatru" pusă la cale de prietenul său, pentru a-l face să-şi revină şi să scrie în continuare.

Scriitorul are parte de aventuri la care nu se gândise. Începe să n-o mai placă pe Aurore, ci pe Billie, eroina de roman creată de el, iar aceasta se pare că există cu adevărat.

Bookcrossing-ul e sugerat în *Fata de hârtie* prin faptul că romanul cu defect pe care-l cautaă scriitorul, precum şi prietenii săi, trece, accidental însă, din mână în mână, şi cei care îl citesc îşi scriu pe paginile goale câte ceva din propria lor viaţă. La fel se intampla şi cu bookcrossing-ul ca fenomen în realitate. Cititorii trec cartea din mână în mână, lasă pe un bileţel nişte impresii după ce o citesc. Cartea *Fata de hârtie* trece din mână în mână prin intermediul give-away-urilor organizate pe bloguri.

Pe parcursul acestei cărţi, avem impresia că scriitorul nostru s-a rătăcit în propria imaginaţie, în propria lume a ficţiunii creată de el. De fapt prietenii săi fac tot posibilul să-i stimuleze imaginaţia. Literatura face parte din viaţa scriitorului, par să observe prietenii săi. Dacă nu are inspiraţie, ei încearcă să i-o provoace, folosindu-se de literatura creată mai înainte chiar de el. Astfel el va avea ocazia să trăiască o perioadă împreună cu personajul creat de el, tânăra Billie, să o cunoască mai bine, să afle poate că ea e altfel şi că ar vrea altceva în afară de ce-i oferă el în seria de romane în care a inclus-o. Aventurile cu Billie au ca scop stimularea imaginaţiei personajului principal. Acesta trebuie să scrie un nou roman din seria sa celebră. Dacă întâmplările neaşteptate prin care trece nu sunt suficiente, apare altceva: trebuie să scrie pentru a-i salva viaţa lui Billie.

Desigur că nu putem să nu ne întrebăm, oare ce se întâmpla de fapt? Scriitorului i se pare, sau avem de-a face cu un roman în care realitatea se întrepătrunde cu fantezia? Ori scriitorul, ori eroina, pot fi pe rând suspectaţi că trăiesc într-o lume a imaginaţiei, că se cred cine nu sunt de fapt, că au pierdut contactul cu realitatea. În cele din urmă, aflăm cum, într-o manieră asemănătoare romanului *Magicianul* de John Fowles, totul era de fapt ca o piesă sau ca un film, un joc, un experiment psihologic în care scriitorul nostru este atras. În ambele cazuri avem de-a face cu un scriitor, sau scriitor aspirant, poet aspirant în cazul personajului lui Fowles; vedem legătura acestora cu literatura, facem paralele între viaţa lor şi literatură; apare şi un personaj feminin, o actriţă, în viaţa lor. Romanul acesta prezintă în mod creativ conceptul de metaficţiune: nu e doar o simplă reflecţie asupra procesului scrierii unui roman, ci o adevărată aventură plină de neprevăzut.

Problemele scriitorului încep odată cu despărţirea de iubita sa, Aurore. Prietenii săi îi creează o nouă "muză", care îi stârneşte curiozitatea prin misterul ei. Reuşeşte să se apropie de altcineva într-un moment dificil al vieţii sale şi să facă ceva pentru ea. Salvarea eroinei aminteşte de încercările prin care trece un erou din basme, iar ajutorul dat de prietenii săi la fel.

***Scrisoare de dragoste* de Mihail Drumeş: încercările de a obţine fericirea**

La început, aflăm de ambiţiile lui Dinu Gherghel, de idealurile ce i-au fost insuflate de mic, şi anume să se căsătorească din interes, cu o fată bogată şi să trăiască bine. Aflăm şi despre ambiţiile sale de a-l întrece pe un coleg, Relu Apelevianu, precum şi despre unele minciuni pe timpul liceului ce ar trece drept nevinovate.

Aflăm în paralel despre copilăria Andei şi despre ambiţiile ei literare. Cei doi, Dinu şi Anda, se vor întâlni şi vor cunoaşte dragostea adevărată. Povestea de dragoste se conturează din interacţiunea Andei cu Dinu. Pe măsură ce se apropie tragedia ce nici nu putea parcă fi prevestită de la început, personajele Dinu şi Anda devin şi mai dragi cititorului, şi mai apropiaţi, în povestea lor de dragoste.

Unele elemente din roman amintesc de intamplari si incercari din basme la care e supus eroul: planul lui Dinu legat de cucerirea Andei, jocurile ei, obstacolele puse la cale de ea. Viaţa lor împreună e perfectă, însă ei nu-şi dau seama de asta până nu o pierd, şi mai ales Dinu. Felul în care vede Anda dragostea – în încercările şi, de fapt, reuşitele ei literare, ca idealizată, se va produce până la urmă şi în realitatea lor, a lui Dinu şi a Andei.

La un moment dat, cititorul se amuză chiar de gândurile lui Dinu, de înţelegerea lui că până la urmă căsătoria nu e eternă, de planurile lui de viitor, de cum să scape de Anda; parcă ar fi o comedie, o piesă de teatru, însă apoi totul devine serios, grav şi trist. Ni se spune: "Există şi oameni inapţi de a gusta fericirea." Dinu caută căsătoria din interes, când ar fi putut păstra dragostea adevărată. Sfârşitul e romantic, aproape desprins din visele şi scrierile de început ale

Andei. Din lumea basmelor, eroii alunecă în lumea reală, sau se îndoiesc de posibilitatea existării în realitate a tiparului basmelor, a găsirii fericirii adevărate, a aprecierii unor valori.

Anda va scrie un roman despre povestea lor de dragoste, intitulat *Arivistul*, pe care Dinu îl va citi. Se va simţi foarte tulburat de el, regăsindu-şi viaţa acolo. Acest episod se apropie de ilustrarea termenului de metaficțiune: Dinu se regăsește în pielea personajului și reflectează asupra propriei sale purtări.

***Povestea soldatului. Haiku, senryu și alte micropoeme* de Mihail Buraga: încercările eroului sub formă de poezie**

Cartea lui Mihail Buraga începe cu o poveste, prezentată pe scurt, a unui soldat îndrăgostit de fiica regelui, care îl pune la încercare: să aștepte 100 de zile și 100 de nopți sub balconul ei pentru ca ea să răspundă dragostei lui. Faptele sunt simple, emoțiile complexe. De câte ori nu am citit despre astfel de încercări în povești, dar de câte ori ne-am imaginat ce simte un erou într-o astfel de situație?

Natura pare să participe la întreaga poveste, creând un cadru romantic, însoțind eroul pe parcursul frumoaselor sale trăiri:

e sărbătoare –
vântul spulberă petale
de pomi înfloriți

sau exprimându-i dorința puternică de a obține ce își dorește de la povestea de dragoste, de a face tot posibilul pentru că dorințele să i se împlinească:

verzile câmpii –
le rupe trenu-n două
pentru tine

Așteptarea e o ocazie pentru a observa mai bine natura, această consolandu-l și încurajându-l că un ajutor fermecat al eroului în basme:

zile grele –
îmi ridică privirea
merii înfloriți

Soldatul se află cuprins de o stare de visare, de speranțe, de așteptări, la fel cum este orice îndrăgostit:

vântu-i neputincios –
nisipul din clepsidră
nu-i aparține

Povestea amintește nu numai de obișnuitele încercări din basme, ci și de amour courtois, amour de loin din Evul Mediu francez, unde există un ritual asemănător celui cerut de fiica regelui soldatului, acela de a curta doamna, scriindu-i versuri și cântându-i-le, acompaniat și de un

instrument muzical. În unele poeme rămase doamna aflată departe reprezintă un ideal al iubirii, greu dacă nu imposibil de atins.

Asemenea basmelor, nu finalul contează ci mai mult seria de trăiri de până atunci, așa cum în basme ne încântă mai mult aventurile prin care trece eroul.

Concluzii

Viața merge în mod neașteptat, însă personajele încearcă să o ordoneze potrivit unor reguli și așteptări, conform unui șablon al basmelor, care prezintă etapele prin care se trece pentru a obține ceva. Cu toate acestea, rareori fericirea se obține ca în basme sau durează pentru totdeauna. Ordonarea experienței după schema basmelor nu se potrivește întotdeauna; uneori există un contrast realitate – schema basmelor, alteori se potrivește pe alocuri, creîndu-se paralele, asemenea teoriei scriptului din psihologie. Teoria scriptului susține că în anumite situații ne așteptăm la anumite comportamente sau că anumite evenimente să se întâmple (Barnett 2006: 158). Referințele la povești conturează așteptările unui script în mintea personajelor dar și a cititorului. Așteptările însă pot fi și contrazise, sau rezultatul așteptărilor e privit cu umor, ca în cazul personajului Joe din romanul lui John Braine, care se pune în rolul porcarului și nu al prințului.

BIBLIOGRAPHY

Barnett, D.W. et al. 2006. Preschool Intervention Scripts: Lessons from 20 years of Research and Practice. *Journal of Speech Language Pathology and Applied Behavior Analysis*, 2(2).

Braine, John. 2010. *Drumul spre înalta societate*, Editura Litera, Bucureşti.

Freud, Sigmund. 1907. *Creative Writers and Daydreaming*. Available online at: http://courseweb.stthomas.edu/ajscheiber/engl%20380%20spring%202011/sigmund%20freud.docx

Ibrăileanu, Garabet. 2009. *Adela*, Editura Litera, Bucureşti.

Kristof, Agota. 2007. *Trilogia gemenilor*, Editura Trei, Bucureşti.

Waugh, Patricia. 1984. Metafiction – The Theory and Practice of Self-Conscious Fiction. London, New York: Routledge.

Wolf, Werner. 2009. "Metareference across Media: The Concept, its Transmedial Potentials and Problems, Main Forms and Functions". *Metareference across Media: Theory and Case Studies*. Studies in Intermediality 4, eds. Werner Wolf, Katharina Bantleon, and Jeff Thoss. Amsterdam: Rodopi.

A SHORT INGRESSION IN THE HISTORY OF ROMANIAN-HUNGARIAN TRANSLATIONS

Nagy Imola Katalin
Lecturer, PhD., Sapientia University of Târgu-Mureș

Abstract:In this article we outline the historical evolution of translations within the larger field of Romanian-Hungarian/Hungarian-Romanian intercultural relations. We intend to make a presentation of the most remarkable moments, translators and volumes. We start off with the translation of sacred texts, continuing then with the contribution of the Transylvanian School, whose members were the promoters of modernization in Romanian culture, and who were, in the same time, the first translators of literary and nonliterary texts. We further present the history of translations in the 19th century (translations in the domains of folk culture and the first high quality literary translations) and the 20th century (the remarkable progress in the domain of literary translations).

Keywords:Romanian culture, Hungarian culture, translation, the history of translations, intercultural

În acest studiu urmărim să facem o scurtă incursiune în istoria traducerilor dintre limbile română și maghiară, prezentând și contextul istoric și cultural în care aceste traduceri au apărut, deoarece examinarea comunicării culturilor nu poate fi concepută fără traducere. Traducerea facilitează contactul între civilizaţii, asigură constituirea a ceea ce se numește patrimoniu cultural universal. „O viziune retrospectivă asupra istoriei civilizaţiei permite constatarea că traducerile in diferite epoci, in diferite colţuri ale lumii, au exercitat un rol nodal in transmiterea valorilor culturale, a ştiinţelor, a cunoaşterii, in general. [...] Comunicarea interculturală este opera capitală, pe care traducătorii eruditi au realizat-o pe parcursul secolelor şi a succesiunii civilizaţiilor. Cercetătorii istorici au misiunea de a valorifica totalizator imensa şi inepuizabila contribuţie a traducătorilor, in context societal şi civilizaţional."(Guțu,2015,150-151)

Ce anume se traduce dintr-o cultură în alta este dirijată de o bună vreme de politicile de traducere. Aceste politici de traducere sunt în strânsă corelație cu deciziile politice, cu acele constrângeri pe care regimurile politice le pot introduce la un moment dat. Folosindu-se de ideile lansate de Gisele Sapiro privind politicile de traducere, Surugiu (2011, 124) subliniază faptul că „în țările în care domeniul economic este subordonat celui politic, producția și circulația bunurilor culturale sunt guvernate de constrângerile și evoluțiile politice. De asemenea, importul și receptarea textelor sunt profund influențate de caracterul inegal al schimburilor culturale și de relațiile de putere ce se instaurează între cultura sursă și cultura țintă, pe baza unor aspecte de ordin politic, economic și cultural, cel din urmă incluzând, […], hegemonia lingvistică. De fapt, […], cele trei dimensiuni nu se manifestă niciodată în stare pură, operând individual. Acestea acționează mai curând simultan, implicând norme specifice de traducere, începând cu selectarea textelor ce urmează a fi traduse și până la strategiile de traducere utilizate. Astfel, numărul traducerilor produse din/ într-o anumită limbă depinde de poziția pe care limbile/ literaturile respective o ocupă pe plan mondial, cu alte cuvinte, de măsura în care acestea sunt limbi/

literaturi minore sau majore." În ceea ce privește traducerile dintr limbile română și maghiară în trecut, situația era puțin diferită, necesitățile economice și politice intervenind însă și aici, într-o măsură sau alta.

Periodizarea istoriei traducerii româneşti se înscrie în graniţele istoriei limbii române literare, deoarece traducerile sunt, alături de scrierile originale, elementele fondatoare ale culturii române scrise (Lungu Badea, 2013, 23). Cercetătoarea de la Timișoara vorbește de trei etape evolutive ale traducerilor românești:

1. Prima etapă a traducerilor româneşti începe în secolul al XV-lea şi durează până prin 1640 şi este caracterizată de de prezența sporadică a traducerilor religioasei „care vehiculau două variante literare, una de tip nordic (textele rotacizante), alta de tip sudic (munteană – sud-transilvăneană). Există şi ipoteza, verosimilă de altfel, că primele traduceri de cărţi religioase au fost făcute sub influentă husită şi acestea ar fi fost folosite în secolul următor de Coresi." (Lungu Badea, 2013, 24)
2. Etapa a doua acoperă secolul al XVII-lea, când se înregistrează un progres însemnat, prin varietatea textelor traduse și prin calitatea traducerilor. „Se observă că eforturile depuse de cărturari pentru cultivarea limbii literare prin scrieri originale şi traduceri sunt considerabile, dar limba românească scrisă rămâne, încă, destul de tributară limbii populare, principalele sale surse de împrumut fiind orientale (slavona, turca, greaca). Nu dispune de stiluri funcţionale, doar cel administrativ se delimitează mai clar. Cea de-a doua etapă a epocii vechi, 1640-1780, se va încheia odată cu apariţia primei gramatici româneşti, *Elementa linguae daco-romane sive-vlahicae* a lui Micu şi Şincai." (Lungu Badea, 2013, 28-29)
3. Perioada premodernă sau de tranziţie se confundă cu activitatea Școlii Ardelene (1780-1840), dar este și întâia etapă de „occidentalizare romanică sau de reromanizare a lexicului, este caracterizată de scrieri laice, originale sau traduse, ce înlătură supremaţia textelor religioase, dar şi de distrugerea unităţii limbii culte realizate prin traducerile bisericeşti, între 1723-1780, şi accentuarea diferenţelor dialectale. O încercare deliberată de unificare a limbii culte se va face prin tipărirea cărţilor de la Buda şi prin Petru Maior, care urmărea o apropiere maximă de prototipul latin." (Lungu Badea, 2013, 36)

Am încercat să adunăm date legate de acest început al traducerilor românești, cu o aplecare specială pe domeniul traducerilor din/în limbile și culturile maghiară și română. La prima şcoală românească, deschisă la Braşov în 1559, se utilizează primul manual românesc, o traducere a *Catehismului luteran* al lui Martin Luther, publicat la Sibiu în 1544. Mai multe cărţi româneşti, în majoritate traduceri inspirate de reforma protestantă, au fost tipărite de către Coresi (cf. Sulica 1937; Farkas, 2010, 58) cu ajutor venit din partea vieţii culturale maghiare. De exemplu, publicarea volumului *Tîlcul evangheliilor și molitvenic,* scos de Coresi în 1564, a fost finanţată de către nobilul maghiar Miklós Forró Háportoni, iar textul românesc este, de fapt, o traducere după *Agenda* lui Gáspár Heltai, apărut la Cluj în 1559, precum și alte câteva surse maghiare. Cheltuielile legate de apariţia *Paliei de la Orăştie* (1582) au fost suportate de către FerencGeszthy din Deva (Farkas, 2010, 58).László Gáldi demonstrează în studiul *Az erdélyi magyar tudományosság és a kolozsvári egyetem hatása a román tudományra/Influența vieții științifice maghiare din Transilvania asupra dezvoltării științei românești* (1941) faptul că *Palia*, pe lângă finanţarea venită din partea nobilului maghiar, a avut drept model traducerea Bibliei în limba maghiară făcută de către clujeanul Gáspár Heltai și publicată în în 1551 (fapt semnalat deja de către Sulica 1937). Ba mai mult, ideea publicării primei Biblii româneşti îi aparţine principelului Gábor Bethlen, datorită şcolii fondate de acesta şi tipografiei de la Alba Iulia, aici

apărând, în 1651, prima traducere a unui psalm din limba ebraică în limba română. În 1570, în tipografia clujeană a lui Heltai era tipărită prima carte de cântece religioase în limba română, folosindu-se caractere latine (Gáldi, 1941, 286-287). În 1570 a apărut, la Oradea sau Cluj o traducere în limba română a unui volum cu cântece religioase semnat de Gergely Szegedi, traducerea românească fiind tipărită cu caractere latine. Sulica (1937, 9-10) consideră că *Întrebarea creștină*, apărută la Brașov în 1559 nu ar fi traducerea catehismului lui Martin Luther din limba germană, ci ar avea drept izvor de inspirație și text sursă un catehism maghiar, și anume catehismul lui András Batizi din 1550.

Printre alte traduceri din limba maghiară (cf. Sulica 1937) se numără catehismele românești din 1640, 1648, 1656, apărute la Alba Iulia, traduceri ale psalmilor în limba română au fost făcute în 1640 de către Mihail Halici tatăl, în 1642 de către Sándor Agyagfalvy, în 1651și în 1697 de către János Viski. Tot în secolul al XVII-lea a fost tradus din limba maghiară în limba română textul *Graduale*. În 1641 *Evanghelia* de la Alba Iulia și în 1648 *Noul Testament* de la Alba Iulia pornesc de la niște izvoare sau surse maghiare, ca și *Molitvenicul* de la Alba Iulia din 1689. Textul semnat de István Makó, *Kegyes cselekedetek rövid ösvénykéje/Scurtă cale a faptelor cuvincioase* (1666) a fost, de asemenea, tradus în limba română.

Secolul al XVIII-lea este marcat de activitatea corifeilor Școlii Ardelene, redutabili traducători, care au pus bazele mai multor terminologii, prin traducerile pe care le-au făcut: de exemplu Ion Budai-Deleanu pune bazele terminologiei juridice românești, prin traducerea Codului Civil și a Codului Penal austriac.La răspîndirea ideilor iluministe, Samuil Micu Klein a contribuit prin operele sale istorice, dar şi prin traducerile sale. „Cea mai importantă şi valoroasă traducere a lui Samuil Micu Clain este cea a Bibliei, cu titlul integral *Biblia adecă dumnezeiascăscriptură a legii vechi şi ceii noao toate*. Clain a tradus şi numeroase opere filosofice importante. Traduce toate volumele lui Chr. Baumeister, dar reuşeşte să publice numai două. Primul se intitulează *Logica adecă partea cea cuvîntătoare a filosofiei* tipărit la Buda în 1799, fără numele traducătorului. La Buda i-a apărut deasemeni lucrarea *Istoria, lucrurile şi întîmplările românilor pe scurt* (1806)." (Berenyi, 2000, 40)

Tipografia Universității de la Buda a publicat numeroase cărți în limba română, printre care și traduceri[1]. Cele două sute de volume româneşti publicate la Buda între 1777 şi 1848, prin contribuţia lui Samuil Micu, Petru Maior sau Gheorghe Şincai au ajuns nu doar în Ungaria şi Transilvania, ci şi în Moldova şi Ţara Românească. Farkas (2010) îl citează pe Nicolae Iorga care afirmă că cele mai frumoase ediţii şi volume româneşti din această perioadă provin de la editura maghiară. „Un mare rol pentru prosperarea culturii românești din Transilvania – mai puțin pentru cea din provinciile românești de dincoace de Carpați a jucat tipografia de la Buda, care funcționa pe lângă Universitate." (Simonescu-Buluță, 1981, 92)

Petru Maior a publicat aici 12 scrieri proprii şi traduceri, dar a lucrat la editarea a circa 100 de cărţi româneşti (44 manuale, 22 cărţi religioase, 10 cărţi de istorie, 12 cărţi de economie, 16 alte publicaţii), subliniază Jenő Farkas (2010, 58). Tot la tipografia Universităţii de la Buda au apărut mai multe cărţi bilingve, dicţionare, manuale, abecedare, tot redactate de români, precum şi primele traduceri. Prima gramatică ştiinţifică a limbii române, *Elementa linguae Daco-Romanae sive Valachicae*, (1780), volum scris de către Samuil Micu şi Gheorghe Şincai, a fost

[1] Pentru detalii legate de volumele românești scoase la Tipografia Universității de la Buda vezi Veress Endre, *Tipografia din Buda*. In *Boabe de grâu*, 1932/1-2. 611-612 sau *A budai egyetemi nyomda román kiadványai és dokumentumai/Publicațiile și documentele românești ale Tipografiei Universității de la Buda*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982.

tipărit întâi la Viena, dar ediţia a doua a apărut deja la Buda (1805). Şincai devine profesor de retorică al seminarului de la Blaj, unde va impune acest curent latinist, dar în 1804 devine corector al tipografiei Universităţii de la Buda. Volumele româneşti tipărite aici sunt numeroase şi importante şi toate au edificat apariţia conştiinţei naţionale româneşti. Volume ale literaturii române au apărut aici, spre exemplu jurnalul de călătorie al lui Dinicu Golescu (1826), traducerile făcute de către Nicolae Beldiman din opera lui Voltaire şi Gessner, traducerea din Fénélon, făcută de Petru Maior. Trebuie menţionat şi momentul 1825, când a apărut primul dicţionar quadrilingv român-latin-maghiar-german, *Lexiconul de la Buda* sau *Lexicon Budense*. „Incontestabila distincţie între practica traductivă de la 1780 şi traducerea de la începutul secolului al XIX-lea, continuare puţin nuanţată a precedentei, şi traducerea în a doua jumătate a secolului, marcată de „Dacia literară", 1840, aduce în prim-plan sincopa specifică tuturor curentelor traductive, deci şi a celui românesc. Este vorba despre ruptura care delimitează retorica şi strategiile de traducere anterioare de cele ce urmau şi se doreau a fi puse în aplicare. Motive politice, administrative, culturale şi lingvistice accelerează conştientizarea rolului plurifaţetar pe care îl joacă traducerea în viaţa unei culturi, a unei societăţi. Astfel, s-a trecut de la concepţia şi practicarea traducerii libere – (*ad libitum*, caracterizată de interpolări, inserţii variate şi adaptări numeroase), practică oarecum exclusivă, care trăda şi cunoaşterea aproximativă a limbilor de lucru – şi de la dificultatea echivalării deosebirilor dintre realităţile sursă şi ţintă, la conceperea şi aplicarea traducerii literale (*ad verbum, ad sensum*)." (Lungu Badea, 2013, 9)

Volumul lui Simonescu-Buluță, *Pagini din istoria cărții românești,* apărut în 1981, cu toate că este o carte puternic influențată de ideologia timpului în care a apărut, amintește de numărul mare de cărți românești scoase în Transilvania și Buda, descriind, în același timp, în paragrafe largi felul în care cititorii români din Transilvania au fost împiedicați să citească cărți rămânești sau au fost privați de acestea (vezi paginile referitoare la colportajul cărților, Simonescu-Buluță, 1981, 79-81). „Circulația vechilor cărți în Transilvania a fost studiată pornind de la frecvența lor pe centre tipografice și s-a ajuns la concluzia că tipografiile din București au trimis cele mai multe cărți peste Carpați, apou Râmnicul, Iașii și mai puțin Buzăul." (Simonescu-Buluță, 1981, 81). Nu același lucru este semnalat de către Victor Neumann care apreciază că emanciparea spirituală a românilor a fost catalizată de producția de carte românească de la tipografia Universității de la Buda (universitate fondată în 1635 la Nagyszombat), tipografie care este „o simbioză a vieții sociale, politice și culturale a mai multor națiuni în formare din centrul și sud-estul continentului, având un rol important în adunarea și răspândirea cunoștințelor în perioada cuprinsă între anii 1777-1849." (Neumann, 1994, 201) La această tipografie se editează abecedare, ghiduri ortografice, gramatici, manuale, cărți de matematică, istorie nu doar în limba maghiară, ci și în limbile sîrbă, croată, slovacă, română, bulgară, greacă, evreiască, ucraineană. Acum și datorită acestor instituții începe să se generalizeze învățământul în limba maternă. Aici se tipărește și gramatica limbii române redactată de Gheorghe Șincai, *Lexicon Budense,* un mare dicționar român-latin-maghiar-german, al cărui principal redactor este Petru Maior, o istorie a genezei românilor în Dacia de Petru Maior. „Tipografia Universității din Buda redă, la nivelul producției de carte, ansamblul fenomenului cultural central-sud-est european; ea ne explică sistemul relațional și tentațiile culturale și politice ale regiunii. O întâlnire a feluritelor conștiințe și mentalități care converg atunci când ideile de egalitate și libertate intră în scena vieții cotidiene. Teoriile naționale, contribuind la emancipare (de la doctrina ceho-slovacă a lui Kollar, la teza continuității daco-romane susținută de Maior și Murgu, de la doctrina panslavistă a lui Herkel, la concepția privind dezvoltarea națională sârbă a lui Obradovic și Karadzic) vizează nu numai fiecare popor în parte, ci și o conlucrare mutuală a tuturor. Tipografia avea să favorizeze,

ba chiar să încurajeze înmulțirea coridoarelor care legau Răsăritul de Apus, avea să promoveze acele cărți care reliefau utopia luminilor reformatoare. Ea dobândește o oarecare independență în fața autorităților. Nu rareori cărțile și colecțiile sunt lansate pe piață fără acordul mai marilor zilei." (Neumann, 1994, 204).

Într-o carte dedicată penetrării spiritului european în cultura românească, în secolul luminilor, Victor Neumann, pornește de la definirea unor coridoare culturale care leagă mediul cultural ardelean de mediile intelectuale din Apusul Europei. Una din componentele fundamentale ale acestui transfer și împrumut cultural o reprezintă bibliotecile, care devin „un adevărat plămân, respirând aerul culturii europene; prin ele nu numai că pătrunde, dar se și saturează imaginea omului modern." (Neumann, 1994, 145) Principalele mijloace de comunicare cu Europa sunt cărțile, și în centrele urbane mai mici sau mai mari ale Transilvaniei (Sibiu, Blaj, Alba Iulia, Cluj, Târgu-Mureș, Aiud, Oradea etc), cartea pătrunde prin intermediul intelectualilor, al aristocraților, al negustorilor ambulanți. Activitatea tinerilor intelectuali români a fost de foarte multe ori inspirată, facilitată sau ajutată la modul propriu zis de către prieteniile lor cu intelectualii maghiari ai vremii, relațiile lor personale sau contactul cu opere și scrieri din cultura maghiară. „Din această cauză nu ni se pare deloc întâmplător faptul că o serie de cărturari şi filologi români şi-au ales drept modele opere ale filologiei maghiare. Astfel, Teodor Corbea şi-a luat drept model pentru al său *Dictiones latinae cum Valachica interpretatione* din 1703, ediţia a III-a a *Lexiconului Latino-Greco-Hungaricum* al lui Szenczi Molnár Adalbert, că *Dictionarum Vlachico-latinum*, cunoscut în literatura română sub numele de *Anonymus Caransebiensis* (cca 1710) are la bază dicţionarul lui B. Fabricius Szikszovianus, *Nomenclatura seu Dictionarum Latino-Hungaricum* (1630), că un alt dicţionar, lucrat de către un preot la Oradea şi păstrat în manuscris la biblioteca din Kalocsa a avut drept îndreptar ediţia a II-a de la Nagy-Szombat (1762) a lucrării *Dictionarum Latino-Hungaricum*, după cum glosarul lui Şincai *Vocabulorium partensis ad tria regna naturae* (1808-1810) conţinând nume de plante, de animale şi de minerale, nu poate face abstracţie de lucrările anterioare: cea a lui Benkő József, *Nomina vegetabilum* (1738) şi cel al lui Sigerius (1791), mai ales că primul a fost ajutat pentru stabilirea terminologiei botanice româneşti de medicul Ádám Molnár care ştia foarte bine limba română, căci petrecuse 20 de ani la Bucureşti[2]. Nu ne miră nici faptul că Dimitrie Eustatevici şi-a luat drept model pentru gramatica lui gramatica latină a lui Gregorius Molnár, profesor protestant la Cluj, intitulată *Elementa gramaticae latinae*, apărută la Cluj în 1556 şi care a cunoscut de-a lungul timpului enorm de multe ediţii [...], iar Samuil Micu şi Gheorghe Şincai s-au inspirat în redactarea lucrării lor *Elementa linguae daco-Romanicae sive Valachicae* (Viena, 1780) după o alta asemănătoare *Elementa linguae Germanicae, ingratiam Hungaricae et Transylvaniae inventutis, ex optimis autoribus colleta a Georgio Nagy, Transylvano de Nagy-Ajta*, Viena, 1775. Autorul, contemporan cu lexicografii noştri, a fost profesor de filosofie şi germană la şcoala superioară din Cluj şi nu este exclus ca el să se fi cunoscut personal cu Samuil Micu, fie la Cluj, fie în timpul studiilor la Viena.

Tot prin relaţii personale se explică şi faptul că în jurul anului 1800, când Samuil Micu şi-a alcătuit *Dicţionarul* său latin-român-maghiar, el s-a adresat pentru ajutor profesorilor de la universitatea din Budapesta, Virág Benedek, pentru partea maghiară şi Andrei Halitzki pentru partea germană, după cum singur o mărturiseşte la 9 aprilie 1805." (Popa 1998, 13-14) Activitatea lexicografică a lui Samuil Micu-Klein au fost inspirate de activitatea similară a lui Ferenc Pápai Páriz, iar un fragment de dicţionar al lui Micu-Klein, rămas în manuscris a fost

[2] Privitor la rolul lui Molnár în medicina românească a se vedea şi Gáldi, 1941, 292

scris în colaborare cu Virág Benedek, care a întocmit lista de cuvinte în limba maghiară (Gáldi, 1941, 293).

Dincolo de traducerile religioase și traducerea cărţilor populare, se începe traducerea textelor beletristice, între 1780 şi 1820 s-au tradus circa 20 de romane, „puţine în comparaţie cu traducerile din literaturile occidentale, în contextul adversităţii existente în Principate faţă de acest gen, nedemn pentru occidentali, subversiv pentru români, aşadar, privit cu suspiciune, numărul este impresionant. În perioada 1830-1860, traducerile au avut un rol considerabil mai mare decât până atunci, la îmbogăţirea limbii române literare cu termeni ori construcţii sintactice provenite din surse externe. Dezvoltarea rapidă a literaturii naţionale este încă marcată de traducerile religioase, literare şi ştiinţifice. Cele din urmă i-au pus la încercare pe traducători şi i-au constrâns, adesea, să introducă (prin împrumut ori românizare) în textul tradus termeni din limba tradusă, atunci când aceştia nu existau în limba română ori când nu îşi găseau un echivalent." (Lungu Badea, 2013, 70-72) Paul Cornea (1966) arată în studiul *Traduceri și traducători în prima jumătate a secolului al XIX-lea* că între 1780 și 1980 s-au tradus aproape 680 opere beletristice, filozofie și științifice, dintr-un număr de circa 281 autori.

Traducerea folclorului românesc începe în secolul al XIX-lea. În 1831 apare, în periodicul maghiar *Felső-Magyarországi Minerva* o traducere făcută de Ponori Thewrewk József, traducerea baladei *Brumărelul/ A dér.* Printre momentele importante ale primei perioade Farkas enumeră prima antologie de traduceri din literatura populară română: *Virágok az oláh népköltészet mezejéről* (traducere de Károly Ács, 1858, Pest). De altfel, Károly Ács a fost un intelectual care a avut o bogată activitate de traducere, traducând mult din literatura populară românească, publicându-le în diferite reviste precum *Magyar sajtó, kalauz, Hölgyfutár* etc. El a scris (cf. Domokos) și articole și studii asupra creației folclorice românești (studiul *Román népköltészet*). Demersul lui Ács a fost urmat de volumul de traduceri îngrijit de Iosif Vulcan, intitulat *Román népdalok*. Vulcan a fost, și el, un prestigios și talentat traducător al baladelor românești. Volumul îngrijit de Vulcan (în care acesta prelucrează și traduceri făcute de Iulian Grozescu și Ember György) a fost comandat și sprijinit de asociația culturală Kisfaludy Társaság.

După această primă fază a traducerilor româno-maghiare, în care accentul cade pe transpunerea creațiilor folclorice, încep și primele traduceri din literatura cultă. Prima traducere din opera lui Eminescu este datată în anul 1885 (ediția de Crăciun a publicației clujene *Kolozsvári Közlöny).* Aici apare traducerea poeziei *Atât de fragedă*, traducere făcută de către Sándor József, sub titlul *Cseresznyefa fehér virága*. În 1889 (anul morții marelui poet) Brán Lőrinc sau Laurențiu Bran publică, în revista *Szilágy-Somlyó*, sub pseudonimul Szamosújvári, cinci poezii eminesciene traduse în limba maghiară: *De ce nu-mi vii/Miért nem jössz?, Melancolia/Melancolia, Departe sunt de tine/Távol tőled, Despărțire/Elválás, Povestea teiului/Bűvös vadász*. Titlurile traducerilor arată că în primele patru cazuri Bran a aplicat tehnica traducerii prin calchiere (traducând literal), iar în cazul ultimei poezii el utilizează tehnica transformării totale, adoptând o metodă mai liberă, adaptativă. Traducătorul continuă traducerea operei eminesciene și după moartea poetului și va scoate chiar un volum de poezii semnate de Eminescu, traduse în limba maghiară. In ceea ce privește metoda sa de lucru, se remarcă fidelitatea față de formă și față de textul sursă (*traducere recreativă* în tipologia lui Etkind). Printre ceilalți traducători ai operei eminesciene se remarcă: Dux Ármin, Pérvu Mihály, Szőcs Géza (cf. Domokos). În 1895 se naște prima teză de doctorat despre Eminescu în limba maghiară, teză elaborată de către Cristea Illes. În perioada interbelică traducerile din Eminescu iau un avânt excepțional, printre traducători numărându-se marii poeți și scriitori maghiari ai

timpului (Lajos Áprily: *Luceafărul/Esticsillag*, Dsida Jenő: *La steaua/A csillagig, Peste vîrfuri/Esti kürtszó, Somnoroase păsărele/Jó éjszakát, Glossă/Glossza*, Ferenc Szemlér: *Scrisoarea II/Második levél*, Mária Berde: *Rugăciunea unui dac/Dák ima*, ș.a.)

Un alt poet foarte intens tradus în limba maghiară este Vasile Alecsandri. Versuri ale lui Alecsandri, traduse în limba maghiară, vor fi incluse într-un volum de antologie din 1881 (Sándor Márki, *Bihari román írók/Scriitori români bihoreni*) (cf. Domokos, 1966). Árpád Bardócz va publica două volume de traduceri din Alecsandri, *Emlék/Amintiri* (1935) și *Könnycseppek/Lăcrămioare* (1938). Aceste volume de poezii sunt precedate de un volum de proză în traducerea lui Endre Veress (*Elbeszélések*, Budapest, 1922, Wodianer és Fiai Könyvnyomdája).

Opera lui George Coșbuc este tradusă de către Károly Révai. În 1903 apare o selecție de traduceri de proza scurtă (*Román elbeszélők/Nuvelişti români*, în traducerea lui Nándor Szabó, la editura Incze és Mátyás könyvkereskedők), iar în 1907 apar primul volum de poezii românești traduse în limba maghiară (volumul *Delelő*, în traducerea lui Károly Révai). În 1908 apare, la Budapesta, volumul *Aventuri spirituale/Lelki kalandok*, conţinând 31 de povestiri, din care Rebreanu tradusese 10.

În 1909 apare la Baia Mare o antologie de traduceri de dimensiuni mai mari (traducători fiind Károly Révay, Lőrinc Brán/Laurențiu Bran és Aurél Simon/Aurel Simon). Deja la începutul secolului XX se traduc proze românești, printre care piese semnate de Barbu Ștefănescu Delavrancea, Ion Luca Caragiale. Se scoate un volum de antologie din marea literatură a lumii (intitulat *A nagyvilágból*), volum în care este inclusă traducerea *Morii cu noroc,* de Ioan Slavici, sub titlul *Szerencsemalom*. Volumul de debut al lui Liviu Rebreanu *Frământări* (1912) este precedat de un volum de traduceri semnat de Rebreanu(care traduce de exemplu *Cavalerii* de Mikszáth Kálmán).

Perioada de după primul război mondial aduce schimbări majore în politicile de traducere, oricum dintotdeauna influențate de disputele politice sau istorice dintre cele două națiuni. Rolul Budapestei în coordonarea activităților de traducere scade, centrele traductologice fiind de acum Clujul și Târgu-Mureșul. Această perioadă se subîmparte în trei etape: între1920-1948, între 1948-1990, etapa de după 1990.

În 1928Ioan, Lupu scoate, la editura Fundaţiei culturale Regele Mihai I un volum de traduceri din proza maghiară, *Povestitori unguri ardeleni*, volum prefațat de Liviu Rebreanu. Între anii 1920 és 1948 Lajos Áprily, Jenő Disda, Attila József, Jenő Kiss, Ferenc Szemlér traduc din opera Tudor Arghezi, George Coşbuc, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Octavian Goga, Ion Minulescu. În 1924 se traduce *Chira Chiralina de* Panait Istrati, iar în 1938 apare versiunea maghiară a romanului *Pădurea spânzuraților* Liviu Rebreanu sub titlul *Akasztottak erdeje,* traducătorul fiind Somogyi Imre(acest roman scris în 1922 va mai fi tradus în limba maghiară în 1972, traducerea lui Bözödi György, Editura Kriterion, București).În 1942 Ferenc Szemlér scoate, la Budapesta volumul *Mai román költők/Poeți români* de azi, o antologie din opera celor mai importanți poeți români (Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Barbu, Octavian Goga, Aron Cotruș, Ion Minulescu, Camil Petrescu, Ion Pillat ș.a.) Romanul *Răscoala* este tradus în 1945 la Budapesta (Editura Renaissance) de către László Gáldi, fragmente din această traducere apărând în revistele *Új Élet* (1977, nr. 3/6)), *Dolgozó Nő* (1977, nr.2/12)

Secolul XX aduce o proliferare a activității traductive. Editura Cartea Românească, înființată în 1919 prin reunirea mai multor edituri mai vechi, va scoate traduceri din literatura pentru copii (Hauff, de Amicis) dar și *Divina comedie* de Dante Alighieri în traducerea lui George Coșbuc. Editura *Cultura națională* începe să publice traduceri în limbile franceză,

engleză etc. ale unor volume de istorie. Se dezvoltă vertigionos traducerea specializată, care începe să concureze traducerea literară. In 1906 apare *Calvarul focului* de Alexandru Macedonski, tradus în limba franceză. In 1932 romanul *Viața la țară* de Duiliu Zamfirescu este tradus în italiană (*La vita in campagna*, Torino), în 1936 *Baltagul* de Mihail Sadoveanu este tradus în germană (*Nechifor Lipans Weib*, Munchen), iar în 1930 *Pădurea spânzuraților* de Liviu Rebreanu este transpus în limba engleză (*The Forest of the Hanged*, New York-Londra).

În perioada 1945-1972 2000 de volume semnate de 790 autori români au fost traduse în 60 de limbi (cf. Simonescu-Buluță, 1981, 161). Intre 1961 și 1980 doar Editura Univers, promotoarea traducerilor din literatura lumii în limba română, a publicat cca. 2700 titluri dintr-un număr de 2100 autori (cf. Ionescu, 2004, 5). „Printre cei mai cunoscuți scriitori români, în afara țării, așa cum reiese dintr-o recentă cercetare bibliografică (*Cartea românească în lume, bibliografie*, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975), se numără I.L. Caragiale (tradus în 34 de țări), Ion Creangă (24 de țări) și Mihai Eminescu (21 de țări). Alături de acești clasici ai literaturii române, alți clasici: Mihail Sadoveanu (36 de țări), Liviu Rebreanu (29 de țări), Tudor Arghezi (27 de țări), G. Călinescu (10 țări) reprezintă literatura română dintre cele două războaie mondiale."(Simonescu-Buluță, 1981, 161) Zaharia Stancu a fost tradus în 37 limbi, Geo Bogza în 20 limbi, și Marin Preda în 20 de limbi, iar Eugen Barbu în 18 limbi. Nu doar volumul traducerilor crește, ci și tematica lor se diversifică, traducerea începe să ia proporții și în domeniul științific se traduc lucrări științifice din/în mai multe limbi (franceză, engleză, rusă, spaniolă, poloneză, germană, cehă, italiană etc. (vezi Simonescu-Buluță, 1981, 163).

După cel de-al doilea război mondial traducerile politice vor culmina după instalarea regimului comunist, când Editura Partidului Comunist este înființată cu scopul promovării discursului socialist-comunist. Și aici se publică traduceri: volume dar și documente de stat, traduse în limbile *naționalităților conlocuitoare*, arată Simonescu-Buluță (1981, 135): maghiară, germană, sârbă. La Editura Politică se vor publica traduceri din filozofia universală (traduceri din opera lui I. Kant, Friedrich Hegel, Georg Lukacs). „La rândul său, literatura naționalităților conlocuitoare este tipărită reprezentativ de editura specializată Kriterion. Intre anii 1970-1976 au fost tipărite în limbile maghiară, germană, sârbă, ucraineană, idiș peste 1200 titluri într-un tiraj de opt milioane de exemplare. Au apărut: studii de etnografie și folclor în limba maghiară și germană de Kós Károly și Carol Göllner, antologii de poezie populară în limbile ucraineană și sârbă […]. Din proza și poezia contemporană au fost publicate volume semnate de Sütő András, Szilágyi Domokos, Méliusz József, Szemlér Ferenc, Szász János, Franz Storch, Georg Scherg, Wolf Aicelburg, Nikolaus Berwanger, Vladimir Ciocov. Multe volume au fost traduse și în limba română (*Dimensiunile convieţuirii* de Gál Ernő, *Clio și Caliope* de Csehi Gyula, *Destin și simbol* de Méliusz József). De asemenea, s-au făcut și multe tălmăciri din scrierile scriitorilor români în limbile naționalităților conlocuitoare." (Simonescu-Buluță, 1981, 151)

În perioada între 1948-1990, combinarea esteticului cu ideologicul ia proporții. Au apărut noi antologii pe baza acordului cultural dintre cele două state: *Román Irodalom Kis Tükre* (în patru volume, București, 1961-1964), *Mai román elbeszélők* (Budapesta, 1953), *Romániai elbeszélők* (Budapesta, 1965). Politica oficială şi ideologia statelor socialiste au jucat un rol decisiv în alegerea scriitorilor și operelor care pot fie traduse. Înfiinţarea Editurii Kriterion a catalizat decisiv traducerile româno-maghiare, traducerile se făceau după un plan bine gândit, iar traducerile promovate în carul editurii erau în marea lor majoritate de o calitate deosebită. Erau publicate creaţii scrise de cei mai buni scriitori şi poeţi români. Cele mai multe opere ale lui Slavici, Eminescu, Rebreanu, Sadoveanu, Ion Luca Caragiale, Creangă, Cezar Petrescu, Zaharia Stancu, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Alexandru Ivasiuc, Augustin Buzura, Ana Blandiana,

Eugen Uricariu, A. E. Baconsky, Mircea Horia Simionescu, Marius Robescu, Mircea Ciobanu pot fi citite în limba maghiară datorită activității de traducere promovată la Editura Kriterion. Unul din cei mai buni traducători ai acestei perioade a fost László Lőrinczi. Farkas (2010) mai amintește activitatea de traducător a lui Domokos Szilágyi, Andor Bajor, Jenő Kiss, János András, László Csiki, Aladár Lászlóffy, Rudolf Németi, József Balog, Árpád Farkas, László Király, Lajos Kántor, Erzsébet Kántor, Andor Horváth, marea lor majoritate poeți sau scriitori ei înșiși. Producția de carte/traducere din limba română în limba maghiară nu se rezumă la o singură editură. De exemplu romanul de debut al lui Rebreanu, *Ion* este tradus doar în 1960 sub titlul neschimbat *Ion* (în traducerea lui Oláh Tibor, volumul apărând la București la Irodalmi Könyvkiadó).

În perioada 1970-1996 s-au scos cele 18 volume ale *Világirodalmi lexikon*/*Lexiconul literaturii universale*: în aceste volume sunt incluși 500 de scriitori români. După 1990 politicile traductologice româno-maghiar se schimbă, deciziile privind traducerea nu mai depinde de un acord bilateral, ci este legată de decizia unor instituții culturale: sponsori, antreprenori şi edituri private. Locul ideologiei este luat de finanțare și vânzări, subliniază Farkas (2010). Cu toate acestea în perioada postdecembristă s-au tradus multe lucrări sau creatori puși la index (Mircea Dinescu, Gabriela Adameşteanu, Mircea Cărtărescu, Gheorghe Crăciun, Florina Iliş, Dan Lungu, Norman Manea sau, mai recent, Nichita Stănescu).

Istoria traducerile româno-maghiare evoluează sincopat. Prima fază este mai degrabă o etapă a traducerilor din limba maghiară în limba română, având în centru mai ales texte sacre. Urmează apoi o etapă în care încă predomină traducerile dinspre limba maghiară în limba română (contribuția Școliii Ardelene). Traducerile vor începe și în sens invers (din limba română în limba maghiară) doar în secolul XIX, când apar primele traduceri din folclor și primele traduceri ale operei lui Eminescu. Secolul XX adduce o diversificare a traducerilor care se desfășoară deja în ambele sensuri și include o mai mare varietate de genuri și specii (cu predominanța traducerilor literare care iau un avânt deosebit). Dacă până în perioada interbelică traducerile s-au bazat și pe opțiunea personală și preferințele estetice ale traducătorilor, după cel de-al doilea război mondial domeniul traducerilor a devenit un domeniu în care deciziile depindeau de factorul politic (unii autori fiind puși la index și din punctul de vedere al traducerilor). Cu toate acestea, în această perioadă s-a tradus probabil cel mai mult. După schimbarea de regim din decembrie 1989 evoluția traducerilor româno-maghiare și maghiaro-române a cunoscut o perioadă de stagnare, urmată de un nou avânt (însă de data aceasta traducerile nu se desfășoară pe baza un acord cultural dintre cele două țări, ci depind mai degrabă de deciziile editurilor, care uneori au și ele tendința de a evita unii autori sau de a-i favoriza pe alții, aspect asupra cărora vom reveni într-un studiu următor).

BIBLIOGRAPHY

Berenyi, Maria. 2000. *Cultură românească la Budapesta în secolul al XIX-lea*. Publicaţie a Societăţii culturale a românilor din Budapesta, Giula.

Clopoţel, I. 1970. *Originile, dezvoltarea şi desăvârşirea limbii române literare*. Bucureşti: Editura Didactică și Pedagogică.

Domokos Sámuel, *Magyar-román irodalmi kapcsolatok, http://mek.oszk.hu/01300/01370/01370.pdf*, accesat 3 martie 2016.

Farkas Jenő. 2010. *A román irodalomról magyar szemmel*. in *Bárka* 2010. 3.http://www.barkaonline.hu/kritika/1539-roman-irodalom-magyar-szemmel, accesat 26 aprilie 2015.

Gáldi László. 1941. *Az erdélyi magyar tudományosság és a kolozsvári egyetem hatása a román tudományra*, in Bisztray Gyula- Szabó T. Attila, Tamás L ajos (coord), *Az erdélyi egyetemi gondolat és a M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem története*, Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár. http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf9463.pdf , accesat 14 aprilie 2015

Guțu, Ana. 2015. *Eseuri traductologice. Scrieri traductologice*, Univ. Liberă Intern. din Moldova,Fac. de Litere, Inst. de Cercet. Filologice şi Interculturale. Chişinău :ULIM, 2015. –, anagutu.net/files/2015/08/Eseuri_Gutu_FINAL.pdf, accesat 10 septembrie 2017.

Ionescu, Gelu. 2004. *Orizontul traducerii*. Ediția a II-a revăzută. București: Editura Institutului Cultural Român.

Lungu Badea, Georgiana. 2013. *Idei şi metaidei traductive româneşti(secolele XVI-XXI*), Timişoara: Editura Eurostampa.

Neumann, Victor. 1997. *Tentația lui Homo Europaeus. Geneza ideilor moderne în Europa centrală şi de sud-est*. București: Editura All.

Popa, Mircea. 1998. *Apropieri literare şi culturale româno-maghiare*.Cluj-Napoca: Editura Dacia.

Simonescu, Dan – Buluță, Gheorghe.1981. *Pagini din istoria cărții românești*. București: Editura Ion Creangă.

Sulica Szilárd. 1937. *A magyar irodalom és művelődés hatása a román irodalom és művelődés fejlődésére*. in *„Acta Litterarum ac Scientiarum Reg. Universitatis Hung. Francisco-Iosephinae. Sectio Geographico-Historica”,* Tom III Fasc. I, Szeged. Ediția A. Buday et C. Kogutovicz.

Surugiu, Oana. 2011. *Contacte literare româno-britanice: Politici de traducere în România interbelică*.http://www.philippide.ro/Metafore%20ale%20devenirii_2011/11.%20O.%20Surgiu.pdf, accesat 10 septembrie 2017.

Vrabie, Diana. 2014. *Traducerea ca formă a transferului cultural*. In „INTERTEXT, Scientific journal”. Nr.1/2 (29/30 anul 8, Chișinău, ULIM, 2014, pp. 239-242. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Traducerea%20ca%20forma%20a%20transferului%20cultural.pdf, accesat 10 septemrie 2017.

LINGUISTIC INTERFERENCES BETWEEN THE ROMANIAN FUNCTIONAL STYLES

Mihaela Hriban
Lecturer, PhD. „Vasile Alecsandri" University of Bacău

Abstract: In this paper, we are trying to bring into focus some linguistic interferences that are between different Romanian functional styles: scientific, legal and media language.

Keywords: linguistic interferences, scientific, media, legal language, lexis

I. Scopul comunicării actuale este acela de a aduce în prim-plan câteva aspecte legate de trăsăturile comune sau diferenţiatoare, care se remarcă în stilurile funcţionale ale limbii române: stilul tehnico-ştiinţific, stilul publicistic şi cel juridic.

Stilul tehnico-ştiinţific reprezintă stilul comunicării, al transmiterii informaţiei sub forma unor raţionamente în domeniul ştiinţei şi, respectiv, în literatura de specialitate tehnică. De asemenea, consemnăm faptul că informaţia poate fi transmisă tot sub forma raţionamentului şi în cadrul lucrărilor încadrabile în domeniul juridic: legi, ordonanţe de urgenţă, emiterea unor rezoluţii, coduri de lege ş.a.m.d.

Astfel, evidenţiem câteva trăsături comune şi generale ale stilului tehnico-ştiinţific vs. ale stilului juridic. Menţionăm că precizia şi claritatea formulărilor au ca repercusiune lingvistică numărul mare al raporturilor sintactice de subordonare atât în propoziţie, cât şi în frază, fiind imperioasă evidenţierea clară a mijloacelor specifice de construcţie. Prin folosirea atentă a prepoziţiilor, a locuţiunilor prepoziţionale, a conjuncţiilor, a locuţiunilor conjuncţionale etc. se stabilesc relaţii sintactice precise în ambele stiluri funcţionale. Datorită caracterului general şi impersonal al celor două stiluri funcţionale, remarcăm lipsa polisemantismului atât în procesul comunicării scrise, cât şi orale.

Funcţia conativă/cognitivă sau de cunoaştere determină în cele două stiluri discutate anterior, pe lângă proprietatea termenilor, tendinţa spre crearea unei baze terminologice, care să fie adecvată fiecărui limbaj, în mod particular. Astfel, atenţia cercetătorului va fi focalizată pe claritatea construcţiilor logice, pe abordarea unei atitudini obiective faţă de cele relatate, pe corectitudinea exprimării faptului de limbă, luându-se în analiză norma neutră a limbii literare „care exclude nu numai expresia reacţiei afective din vorbirea familiară sau populară, dar şi particularităţile expresiv-estetice ale exprimării artistice"[1].

Din necesitatea de a reda ceea ce este cu adevărat important în stilul juridic, fraza textelor de lege devine dificilă din punctul de vedere al semnificantului, de cele mai multe ori. S-a constatat faptul că textele de lege prezintă relaţii complexe în planul frazei. Se consideră că, pe

[1] Paula Diaconescu, *Elemente de istorie a limbii române literare moderne* (II), Bucureşti, Editura „Universitatea din Bucureşti", 1974, p. 95.

lângă caracteristicile comune, pe care limbajul juridic le are cu stilul ştiinţific, mai pot fi identificate două trăsături specifice stilului juridic, şi anume:

a) caracterul detaliat al legii în discuţie pentru receptarea corectă a acesteia;

b) încercarea de a înlătura ambiguitatea din textele de lege.

Prin urmare, utilizarea frecventă a neologismelor, a infinitivelor lungi şi scurte, a gerunziilor, a structurilor verbale abstracte, preferinţa pentru fraza care are aspect nominal, folosirea constantă a prepoziţiilor, a locuţiunilor prepoziţionale şi conjuncţionale, consecvenţa construcţiilor cu valoare circumstanţială introduse prin structura „în mod" ş.a.m.d., toate acestea sunt trăsături comune celor două stiluri funcţionale puse în discuţie.

II. În continuare, vom aborda câteva unităţi lexicale (în ordine alfabetică), pe care le putem identifica *atât în limbajul juridic*, în corpusurile de legi, *cât şi în limbajul tehnico-ştiinţific*.

▪ *a capitulá* – „*vb. intr*. (despre un beligerant) a înceta ostilităţile, predându-se învingătorului". ▪ (*fig*.: despre oameni) a ceda, a se da învins". (< fr. *capituler*, lat. *capitulare*), cf. **DAN**[2], s.v.

d.e. „Exceptând unele modificări de ordin terminologic, nu constatăm deosebiri de substanţă între reglementarea infracţiunii de *capitulare* în noul Cod penal şi în Codul penal din 1968, nici în privinţa conţinutului legal şi, în principiu, nici asupra regimului sancţionator"[3].

▪ *consecínţă* – „*s. f.* **1.** rezultat al unui fapt, al unui principiu, al unei acţiuni; efect, urmare"; ▪ în ~ = **a)** prin urmare, deci; **b)** conform situaţiei, împrejurărilor". **2.** „(log.) consecvent". (după fr. *conséquence*, lat. *consequentia*)", cf. **DAN**, s.v.

d.e.$_1$„*Consecinţele* răspunderii penale – (**1**) Faţă de minorul care, la data săvârşirii infracţiunii, avea vârsta cuprinsă între 14 şi 18 ani se ia o măsură educativă neprivativă de libertate"[4].

d.e.$_2$ „El (*lexicul specializat*) are o sferă de întrebuinţare limitată şi, *în consecinţă*, este înţeles doar de un grup social strict determinat"[5].

Autoarea evidenţiază faptul că: „De asemenea, relaţiile existente între *lexicul comun* şi cel *specializat* fac posibilă deplasarea unităţilor lexicale dintr-un registru în celălalt. Pe de o parte, *vocabularul specializat* atrage prin specializare şi transfer elemente curente ale *lexicului comun*, iar pe de altă parte, el împrumută altor arii lexicale termeni, care pot fi supuşi unei alte specializări sau unui nou transfer metaforic. În principal, prin limitarea câmpului obiectual-noţional, cuvintele din lexicul comun pot trece în componenţa lexicului specializat". (vezi *infra*, nota de subsol: 5).

▪ *a contaminá* – „*vb*. **I.** tr. refl. a transmite agenţi patogeni; a (se) infecta; a (se) molipsi"; **II.** „refl. (despre două limbi) a se încrucişa; (despre două cuvinte) a se influenţa reciproc (schimbându-şi forma); "(despre elemente folclorice) a se întrepătrunde". **III.** „*tr.* (*fig.*) a influenţa, a înrâuri". (< fr. *contaminer*, lat. *contaminare*)", cf. **DAN**, s.v.

---

[2]Florin Marcu, *Dicţionar actualizat de neologisme* (**DAN**), Bucureşti, Editura „Saeculum I.O.", 2013.

[3]https://lege5.ro/Gratuit/gezdmnrzgi/art-421-capitularea-codul-penal?dp=gqytsojwgi4dc, Art. 421 („*Capitularea*/Codul Penal"), consultat: duminică, 26 mai 2019, ora: 12.57).

[4]https://wolterskluwer.ro/art-114-consecintele-raspunderii-penale/, **(Art. 114: „*Consecinţele* răspunderii penale")**, consultat: duminică, 26 mai 2019, ora: 13.09).

[5]*Limbajul juridic şi limba comună*, de Adriana Sferle, Universitatea Tibiscus din Timişoara şi Université Paris III Sorbonne Nouvelle în: https://litere.uvt.ro/litere-old/vechi/documente_pdf/aticole/uniterm/uniterm3_2005/asferle.pdf, consultat: duminică, 26 mai 2019, ora: 13.43.

• Despre problema lexicului comun şi a lexicului specializat, ne vorbeşte şi coordonatoarea lucrării, *Angela Bidu-Vrănceanu*, în cartea: *Lexic comun, lexic specializat*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2000.

d.e.$_1$„*Contaminarea* venerică – (**1**) Transmiterea unei boli venerice, prin raport sexual sau alte acte sexuale, de către o persoană care ştie că suferă de o astfel de boală, se pedepseşte cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă”.

d.e.$_2$ (**2**) „Instanţa de judecată va dispune măsura de siguranţă a obligării la tratament medical”[6].

▪ *a degradá* – „*vb*. **I.***tr*. **1.** a înjosi. ▪ a strica”. **2.** „a destitui pe cineva dintr-o funcţie, dintr-o demnitate”; „(*mil*.) a ridica cuiva gradul (ca pedeapsă).”; **II.** „**1.***tr. refl*. a decădea, a (se) altera, a (se) deteriora; a (se) dezonora, a (se) deprava”. **2.** „(despre soluri, terenuri) a deveni, a face să devină neproductiv, a (se) fertiliza”. (< fr. *dégrader*, it. *degradare*), cf. **DAN**, s.v.

d.e. „Accidentul de cale ferată: Accidentul de cale ferată constă în distrugerea sau *degradarea* adusă mijloacelor de transport, materialului rulant sau instalaţiilor de cale ferată în cursul circulaţiei sau manevrei mijloacelor de transport, manevră, întreţinere sau intervenţie pe calea ferată”[7].

▪ *iminént, -ă* – „*adj*. pe punctul de a se produce; inevitabil”. (< fr. *imminent*, lat. *imminens*), cf. **DAN**, s.v.

d.e.$_1$„Împiedicarea intervenţiei ajutoarelor pentru salvarea unei persoane de la un pericol *iminent* şi grav pentru viaţa, integritatea corporală sau sănătatea acesteia se pedepseşte cu închisoare de la unu la 3 ani sau cu amendă”[8].

d.e.$_2$ „Opinia publică e servită cu veşti incendiare despre un *iminent* război, cu nişte documente ciudate despre cum, cînd şi unde se vor deplasa unităţile militare. Şi pune-ţi pofta de stabilitate-n cui”[9]. (Vsevolod Ciornei, *Pacea dintre noi şi noi*, săptămîna.md, 28.06.13).

▪ *obscén, -ă* – „adj. (despre gesturi, cuvinte, atitudini) neruşinat, trivial, indecent, pornografic”. (<*obscene*, lat. *obscenus*), cf. **DAN**, s.v.

d.e. „Răspândirea de materiale *obscene*:Fapta de a vinde sau răspândi, precum şi de a confecţiona ori deţine, în vederea răspândirii, obiecte, desene, scrieri sau alte materiale cu caracter obscen, se pedepseşte cu închisoare de la 6 luni la 4 ani sau cu amendă”[10].

▪ *prejudíciu* – „*adj*. (**juridic**: despre o cauză, o pricină) care trebuie judecat în primul rând (< fr. *préjudice*, lat. *praeiudicium*)”. cf. **DAN**, s.v.

d.e. „*Prejudiciul* ce ar fi cauzat prin pierderea unei şanse de a obţine un avantaj poate fi reparat proporţional cu probabilitatea obţinerii avantajului, ţinând cont de împrejurări şi de situaţia concretă a creditorului”[11].

▪ *propagándă* – „*s. f.* activitate de răspândire a unor idei care prezintă şi susţin o teorie, o concepţie, un partid politic”. (< fr. *propagande*), cf. **DAN**, s.v.

---

[6]Art. 353 – Capitolul V – „Infracţiuni contra sănătăţii publice” – https://legeaz.net/noul-cod-penal/art-353, consultat, duminică: 26 mai 2019, ora: 14.02.

[7]Art. 333 – Capitolul I – *Infracţiuni contra siguranţei circulaţiei pe căile ferate*; https://legeaz.net/noul-cod-penal/art-333, consultat: duminică, 26 mai 2019, ora: 14.10.

[8] Art. 204, *Împiedicarea ajutorului* – Capitolul V – *Infracţiuni privind obligaţia de asistenţă a celor în primejdie* – https://legeaz.net/noul-cod-penal/art-204, consultat: duminică: 26 mai 2019, ora: 14.21.

[9] Viorica Molea, *Oralitatea în textul publicistic actual românesc* (*sub aspect pragmatic şi stilistic*), http://dspace.usm.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1760/Teza%20Oralitatea%20in%20textul%20%20%20%20%20publicistic%20actual%20romanesc%2C%2022.05.18%20FINAL.pdf?sequence=1&isAllowed=y , consultat: duminică, 26 mai 2019, ora: 14.44.

[10]Art. 325 – Capitolul V – *Alte infracţiuni care aduc atingere unor relaţii privind convieţuirea socială*; https://legeaz.net/cod-penal-actualizat-2011/art-325-cpen , consultat: duminică: 26 mai 2019, ora: 14:51.

[11] Art. 1532 *Noul Cod civil*, Caracterul cert al *prejudiciului*, Executarea prin echivalent, Executarea silită a obligaţiilor (https://legeaz.net/noul-cod-civil/art-1532, consultat: sâmbătă, 25 mai 2019, ora: 20.24).

d.e. „*Propaganda* pentru război: (**1**) *Propaganda* pentru război de agresiune, precum şi răspândirea de ştiri tendenţioase sau inventate, în scopul provocării unui război de agresiune, se pedepsesc cu închisoarea de la 2 la 7 ani şi interzicerea exercitării unor drepturi”[12].

▪ *represiúne* – „s. f. **1.** reprimare, înăbuşire violentă a unei operaţiuni, revolte, greve etc.”; „**2.** măsură de constrângere şi de pedepsire a celui care săvârşeşte o infracţiune”. (< fr. *répression*, lat. *repressio*), cf. **DAN**, s.v.

d.e. „*Represiunea* nedreaptă: (**1**) Fapta de a pune în mişcare acţiunea penală, de a lua o măsură preventivă neprivativă de libertate ori de a trimite în judecată o persoană, ştiind că este nevinovată, se pedepseşte cu închisoarea de la 3 luni la 3 ani şi interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcţie publică”[13].

▪ *universalitate* – „*s. f.* – **1.** caracterul a ceea ce este universal; universalism”; **2.** „totalitate, generalitate”; **3.** „(*jur.*) caracter al acelor reguli care se aplică fără nicio discriminare şi în mod egal în toate statele”; ▪ „caracterul unei organizaţii internaţionale de a fi deschisă tuturor statelor lumii care-i acceptă statutul”. (< fr. *universalité*, lat. *universalitas*), cf. **DAN**, s.v.

d.e.$_1$„Constituie o *universalitate* de fapt ansamblul bunurilor care aparţin aceleiaşi persoane şi au o destinaţie comună stabilită prin voinţa acesteia sau prin lege”.

d.e.$_2$„Bunurile care alcătuiesc *universalitatea* de fapt pot, împreună sau separat, să facă obiectul unor acte sau raporturi juridice distincte”[14].

▪ *utilitáte* – „*s.f.* – însuşirea a ceea ce este util(zabil)”; ▪ „folos, serviciu, pe care îl (poate) aduce cineva sau ceva”. (< fr. *utilité*, lat. *utilitas*), cf. **DAN**, s.v.

d.e.$_1$„De aceea, dreptul de folosinţă cu titlu gratuit reglementat de art. 874 din noul Cod civil trebuie înţeles în cadrul întregului sistem de drepturi constituite corespunzător proprietăţii publice. Astfel, potrivit art. 866 din noul Cod civil, corespunzător proprietăţii publice se pot constitui următoarele drepturi reale:

a) dreptul de administrare, ai cărui titulari sunt regiile autonome sau, după caz, autorităţile administraţiei publice centrale şi alte instituţii publice de interes naţional, judeţean ori local;

b) dreptul de concesiune, putând avea drept titular orice persoană fizică sau juridică (atât de drept public, cât şi de drept privat) şi

c) dreptul de folosinţă cu titlu gratuit, având drept titulari instituţiile de *utilitate* publică”.

d.e.$_2$ „Prima remarcă în ceea ce priveşte titularii o constituie faptul că, atunci când se referă la dreptul de administrare, noul Cod civil are în vedere «instituţiile publice de interes naţional», în timp ce, atunci când se referă la dreptul de folosinţă cu titlu gratuit, vorbeşte despre «instituţii de *utilitate* publică»”[15].

În funcţie de această listă de termeni neologici, facem precizarea că majoritatea acestora [excepţie fac doar termenii care nu au o etimologie sigură în *Dicţionar actualizat de neologisme* (**DAN**)] sunt de origine franceză, italiană, latină, uneori, rusă.

---

[12] Art. 405, – Capitolul III – *Infracţiuni contra libertăţii religioase şi respectului datorat persoanelor decedate*, https://legeaz.net/noul-cod-penal/art-405, consultat: duminică, 26 mai 2019, ora: 15.15.

[13]Art. 283 - Infracţiuni privind frontiera de stat; (https://legeaz.net/noul-cod-penal/art-283); , consultat: sâmbătă, 25 mai 2019, ora: 21.06.

[14]„Art. 541. *Universalitatea* de fapt” – http://www.codulcivil.ro/art-541-universalitatea-de-fapt – consultat, sâmbătă, 25 mai 2019, ora: 21.43.

[15]*Dreptul de folosinţă cu titlu gratuit în reglementarea noului Cod civil*, de prof. dr. Raluca Dimitriu – (format pdf,), consultat: sâmbătă, 25 mai 2019, ora: 22.19, p. 49.

III. Cercetătorul N.A.Ursu[16] consemna faptul că „factorul principal care a contribuit la modernizarea atât de rapidă a stilului ştiinţific al limbii române a fost influenţa franceză care s-a exercitat puternic atât asupra vocabularului, cât şi asupra sintaxei”.

Aşadar, este încă o dovadă faptul că existenţa termenilor neologici în limbajul juridic constituie o particularitate comună cu limbajul ştiinţific, dar şi cu cel publicistic, fiindcă influenţa franceză a exercitat o acţiune rapidă asupra modernizării celor trei stiluri funcţionale ale limbii române. O importanţă deosebită o deţine existenţa neologismului tehnic, prin intermediul căruia se fixează terminologia juridică modernă. Deşi sunt unele „voci” care afirmă că limbajul juridic se află între cel tehnico-ştiinţific şi limbajul publicistic, odată cu trecerea timpului, limbajul juridic a căpătat autonomie lingvistică.

IV. În calitate de fapte lingvistice, în limbajul textelor de lege, remarcăm prezenţa *infinitivului* ca mod care denumeşte acţiunea exprimată de verb, şi anume: indică numele unei acţiuni. Infinitivul ţine atât de verb, cât şi de substantiv, putând avea funcţii sintactice adecvate fiecăreia dintre cele două părţi de vorbire. În limbajul textelor de lege, identificăm două forme de infinitiv: una scurtă: (**d.e.** „a achita”) şi una lungă (**d.e.** „achitare”), care s-a substantivizat prin procedeul intern al conversiunii.

d.e. „**(3)** Constituie *exploatare*a unei întreprinderi *exercitare*a sistematică, de către una sau mai multe persoane, a unei activităţi organizate ce constă în *producere*a, *administrare*a ori *înstrăinare*a de bunuri sau în *prestare*a de servicii, indiferent dacă are sau nu ca scop *obţinere*a de profit”[17].

Din exemplul menţionat, observăm utilizarea frecventă a infinitivelor lungi, şi anume: **d.e.***exploatare*, *exercitare*, *producere*, *administrare*, *înstrăinare*, *prestare*, *obţinere* etc. Exemplele pot continua prin extragerea din *Codul civil* a unor noi unităţi verbale infinitivale, substantivale ş.a.m.d.

De asemenea, în limbajul textelor de lege, verbul *a putea* este însoţit, în mod frecvent, de o structură verbală la modul infinitiv:

d.e.$_1$„(**2**) *Nu se poate deroga* prin convenţii sau acte juridice unilaterale de la legile care interesează ordinea publică sau de la bunele moravuri”[18].

d.e.$_2$„(**1**) Oricine *poate dispune* liber de bunurile sale, dacă legea nu prevede în mod expres altfel”.

(2) „Nimeni *nu poate dispune* cu titlu gratuit, dacă este insolvabil”.

Consemnăm faptul că, în textele de lege, modul *gerunziu* nu este atât de folosit aşa cum este modul infinitiv cu variantele sale: scurt şi lung:

d.e. „**(1)** În materiile reglementate de prezentul cod, dispoziţiile *privind* drepturile şi libertăţile persoanelor vor fi interpretate şi aplicate în concordanţă cu Constituţia, Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, pactele şi celelalte tratate la care România este parte”[19].

---

[16]N.A.Ursu, *Crearea stilului ştiinţific* [*al limbii române*] în „Studii de istoria limbii române literare. Secolul XIX”, vol. I, Bucureşti, 1969, p. 150.

[17]*Noul – Cod – civil* – http://www.imliasi.ro/noul-cod-civil.pdf, **Capitolul I**, *Dispoziţii generale*, Art. 3, *Aplicarea generalăa Codului civil*, consultat, duminică, 26 mai 2019, ora: 16.48.

[18]*Noul – Cod – civil* – http://www.imliasi.ro/noul-cod-civil.pdf, **Capitolul III**, Art. 11, *Aplicarea unor categorii de legi* – pentru exemplul **d.e.$_1$** şi Art. 12, *Libertatea de a dispune* – pentru cele două exemple: **d.e.$_2$**, consultat, duminică, 26 mai 2019, ora:17.38.

[19]*Noul – Cod – civil* – http://www.imliasi.ro/noul-cod-civil.pdf, **Capitolul I**, *Dispoziţii generale*, Art. 4, *Aplicarea prioritară a tratatelor internaţionale privind drepturile omului*, consultat, duminică, 26 mai 2019, ora: 17.49.

Referitor la trăsăturile lingvistice, ce au fost extrase din Codul civil sau din articolele de lege, sunt multe aspecte de limbă ce merită a fi analizate, poate, însă, într-o etapă ulterioară acesteia.

V. Conchidem comunicarea noastră, prin sublinierea faptului că: utilizarea frecventă a infinitivelor, dar şi a gerunziilor (vezi *supra*) este în strânsă legătură cu o trăsătură a limbajului juridic, şi anume: fraza mixtă, arborescentă, în care sunt elocvente construcţiile nominale cu multe determinări.

Punerea în discuţie a acestor particularităţi ne determină să considerăm că putem aborda limbajul juridic în calitate de limbaj ce deţine trăsături proprii şi care are limite bine stabilite. Date fiind aceste considerente, stilul juridic are o structură independentă.

BIBLIOGRAPHY

▪ Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* (**DOOM$_2$**), Bucureşti, Editura „Univers Enciclopedic", 2005.
▪ Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", *Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie* (**IOOP$_v$**), Bucureşti, Editura „Univers Enciclopedic", 2001.
▪ Diaconescu, Paula, *Elemente de istorie a limbii române literare moderne* (II), Bucureşti, Editura „Universitatea din Bucureşti", 1974.
▪ Marcu, Florin, *Dicţionar actualizat de neologisme* (**DAN**), Bucureşti, Editura „Saeculum I.O.", 2013.
▪ Sferle, Adriana, *Limbajul juridic şi limba comună*, Universitatea Tibiscus din Timişoara şi Université Paris III Sorbonne Nouvelle în: https://litere.uvt.ro/litere-old/vechi/documente_pdf/aticole/uniterm/uniterm3_2005/asferle.pdf, consultat: duminică, 26 mai 2019, ora: 13.43.
▪ Ursu, N.A., *Crearea stilului ştiinţific* [*al limbii române*] în „Studii de istoria limbii române literare. Secolul XIX", vol. I, Bucureşti, 1969.
▪ Vrănceanu-Bidu, Angela (*coord.*), *Lexic comun, lexic specializat*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2000.

IZVOARE:

▪ https://lege5.ro/Gratuit/gezdmnrzgi/art-421-capitularea-codul-penal?dp=gqytsojwgi4dc, Art. 421 („*Capitularea*/Codul Penal"), consultat: duminică, 26 mai 2019, ora: 12.57).
▪ https://wolterskluwer.ro/art-114-consecintele-raspunderii-penale/, **(**Art. 114: „*Consecinţele* răspunderii penale"), consultat: duminică, 26 mai 2019, ora: 13.09).
▪ Art. 353 – Capitolul V – „Infracţiuni contra sănătăţii publice" – https://legeaz.net/noul-cod-penal/art-353, consultat, duminică: 26 mai 2019, ora: 14.02.
▪ Art. 333 – Capitolul I – *Infracţiuni contra siguranţei circulaţiei pe căile ferate*; https://legeaz.net/noul-cod-penal/art-333, consultat: duminică, 26 mai 2019, ora: 14.10.
▪ Art. 204, *Împiedicarea ajutorului* – Capitolul V – *Infracţiuni privind obligaţia de asistenţă a celor în primejdie* – https://legeaz.net/noul-cod-penal/art-204, consultat: duminică: 26 mai 2019, ora: 14.21.

▪ Viorica Molea, *Oralitatea în textul publicistic actual românesc* (*sub aspect pragmatic şi stilistic*), http://dspace.usm.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1760/Teza%20Oralitatea%20in%20textul%20%20%20%20%20publicistic%20actual%20romanesc%2C%2022.05.18%20FINAL.pdf?sequence=1&isAllowed=y , consultat: duminică, 26 mai 2019, ora: 14.44.
▪ Art. 325 – Capitolul V – *Alte infracţiuni care aduc atingere unor relaţii privind convieţuirea socială*; https://legeaz.net/cod-penal-actualizat-2011/art-325-cpen , consultat: duminică: 26 mai 2019, ora: 14:51.
▪ Art. 1532 *Noul Cod civil*, Caracterul cert al *prejudiciului*, Executarea prin echivalent, Executarea silită a obligaţiilor (https://legeaz.net/noul-cod-civil/art-1532, consultat: sâmbătă, 25 mai 2019, ora: 20.24).
▪ Art. 405, – Capitolul III – *Infracţiuni contra libertăţii religioase şi respectului datorat persoanelor decedate*, https://legeaz.net/noul-cod-penal/art-405, consultat: duminică, 26 mai 2019, ora: 15.15.
▪ Art. 283 - Infracţiuni privind frontiera de stat; (https://legeaz.net/noul-cod-penal/art-283); , consultat: sâmbătă, 25 mai 2019, ora: 21.06.
▪ Art. 541. „*Universalitatea* de fapt" – http://www.codulcivil.ro/art-541-universalitatea-de-fapt – consultat, sâmbătă, 25 mai 2019, ora: 21.43.
▪ *Dreptul de folosinţă cu titlu gratuit în reglementarea noului Cod civil*, de prof. dr. Raluca Dimitriu – (format pdf,), consultat: sâmbătă, 25 mai 2019, ora: 22.19, p. 49.
▪ *Noul – Cod – civil* – http://www.imliasi.ro/noul-cod-civil.pdf, **Capitolul I**, *Dispoziţii generale*, Art. 3, *Aplicarea generalăaCodului civil*, consultat, duminică, 26 mai 2019, ora: 16.48.
▪ *Noul – Cod – civil* – http://www.imliasi.ro/noul-cod-civil.pdf, **Capitolul III**, Art. 11, *Aplicarea unor categorii de legi* – pentru exemplul **d.e.$_1$** şi Art. 12, *Libertatea de a dispune* – pentru cele două exemple: **d.e.$_2$**, consultat, duminică, 26 mai 2019, ora:17.38.
▪ *Noul – Cod – civil* – http://www.imliasi.ro/noul-cod-civil.pdf, **Capitolul I**, *Dispoziţii generale*, Art. 4, *Aplicarea prioritară a tratatelor internaţionale privind drepturile omului*, consultat, duminică, 26 mai 2019, ora: 17.49.

VENIAMIN COSTACHI: POLITICAL APPROACHES FROM EXILE (1821-1823)

Mirela Beguni
Lecturer, PhD., "Ştefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: Compromised in the eyes of the Turks because of his public support for the Greek's Revolution for freedom from the Ottoman suzerainty, the Metropolitan Veniamin Costachi had to leave Moldavia, in May 1821, for Colincăuţi.The article presents the hierarch's political approaches from the exile, who mediated the rescuing of Moldavia through an ample correspondence with refugee boyars and with other Romanians, as well as with the Russian high dignitaries.

Keywords: Moldavia, Greek Revolution, Bessarabia, Metropolitan Veniamin Costachi, corespondence, exile

În anul 1821, Moldova a fost implicată în mişcarea de eliberare a grecilor de sub suzeranitatea Porţii, aspectele negative pe care Eteria le-a luat pe pământ românesc făcând ca aceasta constituie unul dintre cele mai dificile episoade ale istoriei moderne a Principatelor.

La 22 februarie 1821, armata eteristă condusă de Alexandru Ipsilanti a trecut Prutul, a intrat în Iaşi şi a impus un regim de teroare asupra locuitorilor ei, prin uciderи, jafuri, rechiziţii şi ameninţări[1], fapte ce au dus curând la schimbarea atitudinii de simpatie şi susţinere a românilor faţă de revoluţia grecilor, izvorâtă din aspiraţia dobândirii propriei libertăţi de sub aceeaşi stăpânire.

Deşi, la început, mitropolitul Veniamin Costachi al Moldovei[2] – animat de dorinţa de înlăturare a apăsătoarei suzeranităţi turceşti şi influenţat atât de sprijinirea revoltei de către domnitorul Mihail Suţu şi de către înalţi oficiali ruşi, cât şi de aluzia lui Ipsilanti referitoare la susţinerea şi încurajarea ei de către ţarul Alexandru I[3] – a binecuvântat, oarecum forţat, acţiunea, oastea şi pe conducătorul ei[4], ulterior, văzând faptele reprobabile ale răsculaţilor şi dezavuarea de către ţar a mişcării[5], s-a convins că promisiunile în legătură cu eliberarea Moldovei nu se vor concretiza şi şi-a schimbat atitudinea faţă de greci. După ce domnitorul a părăsit Moldova la 29

[1] Alecu Beldiman, *Eterie sau Jalnicile scene prilejite în Moldavia din resvrătirile grecilor, prin şeful lor Alesandru Ipsilanti, venit din Rusia la anul 1821*, ediţie de Alecu Balica, Tipografia Buciumului român, Iaşi, 1861,pp. 4-6; V. A. Urechia, *Istoria românilor,* tom. XIII, Tipografia şi fonderia de litere Thoma Basilescu, Bucureşti, 1901, pp. 52, 96, 97; Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, Editura Junimea, Iaşi, 1975, pp. 33, 34, 37, 38, 39, 306.

[2] Personalitate proeminentă a istoriei naţionale, mitropolitul Veniamin Costachi s-a aflat la conducerea Bisericii Moldovei aproape patru decenii (1803-1808; 1812-1842).

[3]Fapt cu atât mai credibil cu cât Ipsilanti era general maior în armata rusă şi aghiotant al ţarului.

[4] Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldaviei şi Sucevei şi a Catedralei mitropolitane din Iaşi*, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1888, p. 105.

[5]Despre cauzele schimbării atitudinii Rusiei faţă de Eterie şi despre consecinţele asupra Moldovei, vezi Mirela Beguni, *The disavowal of Eteria by Russia: consequences upon Moldavia*, în "Journal of Romanian Literary Studies", nr. 16, mar. 2019, pp. 401-403.

martie, spre a se refugia în Rusia, mitropolitul Veniamin a ajuns în fruntea statului pentru aproximativ o lună, timp în care, încercând să salveze ţara de dezastru, a făcut diverse demersuri politice către Poartă, fapt ce a agravat conflictele cu insurgenţii greci până la intenţia acestora de a orchestra o lovitură de stat ce implica uciderea mitropolitului moldav[6].

Dând dovadă de clarviziune politică, la 5 aprilie 1821, Tudor Vladimirescu le-a scris mitropolitului Dionisie Lupu şi lui Alexandru Filipescu despre necesitatea de a colabora cu moldovenii, „ca unii de un neam, de o lege şi sub aceeaşi stăpânire", pentru ca, „într-un glas, să poată câştiga deopotrivă dreptăţile acestor Principaturi, ajutându-se unii pe alţii" şi, sfatul fiindu-i urmat, la 29 aprilie, Divanul muntean plătea serviciile unui trimis cu „cărţi" la mitropolitul Veniamin[7], astfel fiind puse bazele colaborării celor doi conducători de biserici.

La foarte scurt timp, rămas aproape singur în faţa multor greutăţi, văzând că „umbra" sa de administraţie nu reuşea să împiedice ruinarea ţării şi exodul populaţiei, compromis în faţa turcilor, înfricoşat şi îndurerat, Veniamin a lăsat Mitropolia în grija dichiului Isaia[8] şi a luat şi el drumul pribegiei[9], pe la începutul lunii mai exilându-se în Basarabia[10], în ţinutul Hotinului, pe proprietatea de la Colincăuţi a Mitropoliei.

Despre aceasta, ilustrul prelat a scris în prefaţa *Istoriei Scripturii Vechiului Testament*[11], tradusă de el însuşi în perioada surghiunului: „La anul 1821 februarie 22, seara spre 23, când fărădelegile noastre au încordat arcul dumnezeeştii urgii şi l-au gătit pe el, şi într-însul au gătit vasele morţii, ca un trăsnet din cer a căzut peste ticăloasa ţară această cumplită răzvrătire a grecilor şi, îndată după aceasta, nemaiputând suferi grozăviile şi relele ce urmau cu necontenire şi cu sporire, a început fieştecare a-şi căuta scăparea vieţii sale. Toate averile chironomisite şi agonisite erau de nespusă supărare celui ce le avea şi, unde apuca, zvârlindu-le, le mistuia, de nimic alta îngrijindu-se fără numai de viaţă. Câmpii cu necuprinsă de ochi întindere erau pline de norod, cerul având ca acoperământ şi ca aşternut pământul. Şiraguri necurmate de drumuri de bărbaţi şi femei cu copii în braţe, îmbulzindu-se, năvăleau la scăpare. Codrii cei mai adânci gemeau de norod rătăcind. Cel mai ticălos bordei în locul de scăpare se părea palat la cei care mai înainte nu încăpeau în cele mai desfătate Curţi, iar cei mai mulţi dintre aceştia se desfătau pe sub trăsurile lor, dosindu-se de soare şi de ploaie. Întru o aşa înfricoşată privelişte am dat şi eu dosul urgiei şi am trecut peste hotar într-o căruţă proastă, îmbodolit peste obraz cu un brâu de lână, cu o manta nemţească îmbrăcat şi cu o pălărie pe cap. Ticălosul om, ce nu-şi închipuieşte ca să-şi apere viaţa! Şi am ales de tristă petrecere satul Colincăuţi". De mare sensibilitate, mărturisirea ierarhului dovedeşte atât disperarea generală a moldovenilor din pricina ororilor cărora le fuseseră martori implicaţi, cât şi faptul că el însuşi a plecat din Iaşi abia când viaţa îi era

[6]Constantin Erbiceanu, *op. cit.*, pp. 539-541.

[7]Ioan C. Filitti, *Frământările politice şi sociale în Principatele române de la 1821 la 1828,* Editura „Cartea românească", Bucureşti, 1932,pp. 66, 70; Constantin Erbiceanu, *op. cit.*, pp. 150, 151, 237, 238.

[8] Apoi, la 1 octombrie 1821, caimacamul Ştefan Vogoridi l-a însărcinat pe Meletie al Huşilor cu locotenenţa Mitropoliei, dându-i, până la intoarcerea lui Veniamin, titlul de „vechil şi epitrop asupra întregii ţări" (*Ibidem*, pp. 159, 160).

[9]*Ibidem*, pp. 110, 111; V. A. Urechia, *op. cit.*, tom. XIII, p. 110; Alecu Beldiman, *op. cit.*, p. 35; *Enciclopedia română,* tomul II, coord. C. Diaconovich, Editura şi tiparul lui W. Krafft, Sibiu, 1900, p. 23.

[10] Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor,* vol. X (infra *Hurmuzaki*, vol. X), coord. Nicolae Iorga, Bucureşti, 1897, p. 563; Ioan C. Filitti, *op. cit.*,p. 70; Constantin Erbiceanu, *op. cit.*, p. 121.

[11]*Istoria Scripturii Vechiului Testament*, tom. I, Tipografia Mitropoliei, Iaşi, 1824. Prefaţa lui Veniamin a fost reprodusă integral în Ilie Gheorghiţă, *Un veac de la moartea mitropolitului Veniamin Costachi*, Mănăstirea Neamţ, 1946,pp. 160-173.

în primejdie, fără să fi avut acceptul eteriştilor, motiv pentru care, spre a nu fi recunoscut, a fost nevoit să-şi schimbe veşmintele arhiereşti cu unele nemţeşti şi să-şi acopere faţa.

Evenimentul, ce nu poate fi datat cu precizie, ştiindu-se doar că s-a petrecut la începutul lunii mai[12], a fost relatat şi de vornicul Alecu Beldiman, care oferea câteva informaţii suplimentare: „Îngrijit mitropolitul, şi cât vrei înspăimântat/ Singur în Mitropolie, de turma sa deşărtat/ Decât vornicul Conachi, frate-său Şarban Negel/ Nu avea, nu rămăsese mai mulţi boieri lângă el/ Mâhnit, scărbit pân la suflet, plângând foarte cu amar/ Lasă scaunul şi fuge, împrostit peste hotar/ Într-o brişcă jidovească, a ţărei mitropolit/, A intrat în carantină, galbăn şi mult obelit/ Suita lui după dânsul, Prutul trecând i-a urmat/ Dintre ei, care de care mai pătruns şi mai dărmat/ În câmp, în nişte bordeie, carantina a făcut/ Cuvânt n-am s-arăt necazul întru care-a petrecut”[13].

Corespondenţa stabilită cu conducătorul bisericii muntene a continuat şi în exilul celor doi prelaţi, printr-o scrisoare adresată în acelaşi an mitropolitului Veniamin, Dionisie rugându-l să îl înştiinţeze despre orice demers al moldovenilor, căci „amândouă aceste Eparhii, Moldavia şi Valahia, dintru început au avut pre aceleaşi obiceiuri, pre aceleaşi privileghiuri şi chiar pre aceeaşi sprijinitoare protecţie, precum şi noroadele acestor două Eparhii totdeauna au fost unite şi de o ţinere, după care urmează ca şi Arhiereii lor să fie de un cuget, de o hotărâre şi de o urmare”[14]. De asemenea, Veniamin a corespondat din exil atât cu boierii români, cât şi cu înalţi demnitari ruşi[15], pe lângă care a mijlocit pentru izbăvirea neamului lui, în „cele mai amărâte zile ale vieţii sale” găsind oarecare mângâiere doar în traducerea cărţilor sfinte[16].

La mijlocul lunii iunie turcii au intrat în capitală şi, cu toate că primiseră porunci să trateze bine populaţia, ienicerii şi topcii, sprijiniţi de unii dregători români corupţi, au prădat ţara sub pretextul că avuţiile furate ar fi fost proprietăţi greceşti[17], fapt ce a amplificat suferinţa ierarhului exilat, care era permanent informat despre starea deplorabilă a Moldovei şi despre planurile protipendadei din ampla corespondenţă purtată cu boierii din Iaşi şi cu cei refugiaţi în Bucovina, precum şi cu alte persoane, mai ales cu vornicul Şerban Negel, fratele său, cu Iordache Bucşănescu, arhimandritul Isaia şi paharnicul Enuţă[18].

Astfel, din Basarabia, Veniamin îi scria îndurerat unui înalt demnitar rus, relatându-i cumplita stare a ţării sub turci, spre a mijloci către ţar pentru salvarea ei: „Foc, sabie, dezbrăcare, răpire, dărâmarea bisericilor, omorârea slujitorilor bisericeşti, silnicia fecioarelor, răpirea femeilor de lângă bărbaţi şi a fiilor de lângă părinţi, prădăciunile [...], silnicia schimbării legii, prin mucenicie […], săracii pământeni goi, morţi de frig cu copiii lor, prunci fără suflet în braţele

[12] Aproximarea rezultă din faptul că la 30 aprilie 1821 Veniamin a dat din Iaşi o carte adresată moldovenilor, cu scopul de a-i linişti, apoi, la 2 mai, i-a scris din Iaşi arhimandritului Varlaam, iar la 14 mai se afla în Basarabia, de unde i-a trimis o epistolă paharnicului Constantin, sameşul Mitropoliei (*Hurmuzaki,* vol. X, p. 563; V. A. Urechia, *op. cit.,* tom. XIII, pp. 106, 107, 133; Constantin Erbiceanu, *op. cit.,* p. 121).

[13]Alecu Beldiman, *op. cit.,* p. 35.

[14]Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...,* pp. 237, 238; Anastasie Iordache, *Principatele române în epoca modernă,* vol. I, Editura Albatros, Bucureşti, 1996, p. 79.

[15] Constantin Erbiceanu, *Docomente inedite privitoare la istoria naţională, politică şi bisericească a românilor,* în „Biserica Ortodoxă Română” (infra B.O.R.), an. XVII, 1894, pp. 396-400; Idem, *Istoria Mitropoliei...,* pp. 366, 367.

[16]După propria mărturie din prefaţa *Istoriei Scripturii Vechiului Testament*.

[17]Alecu Beldiman, *op. cit.,,* pp. 50, 65-69; A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană,* ediţia a III-a (de I. Vlădescu), vol. X, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1930, p. 76; V. A. Urechia, *op. cit.,* tom. XIII, p. 133.

[18]Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...,* pp. 120-247. Şerban Negel, unicul frate al mitropolitului rămas în lumea laică după moartea lui Matei, în 1805, era sfetnic al său şi purtător de grijă, atât în privinţa problemelor personale, cât şi în cea a unor afaceri legate de Mitropolie, fapt vădit mai ales cu prilejul evenimentelor din 1821.

maicilor, fac pe maicile acestea să umple văzduhul de tânguire. Preoţi ocărâţi, cărând cu trupurile lor lemne şi fân pentru oşteni […] Averile boiereşti s-au isprăvit cu răpirea cea de acum, iar zidirile trec prin foc jalnic nopţile, căci s-a făcut fire a aprinde noaptea şi a culege ziua şi a prăpădi grabnic […] S-au afumat trupurile noastre ca un cuptor osândit, toată Moldavia plângere a luat şi pierderea sa s-a apropiat, şi pe tot ceasul se aşteaptă"[19]. Încercări similare de salvare a ţării sale a făcut şi mitropolitul muntean Dionisie Lupu, care, cu sufletul „întristat până la moarte şi plin de mâhnire de pieirea cea nenădăjduită şi stingerea cea desăvârşită, ce fără de veste a căzut asupra nevinovatului popor al Valahiei", a intervenit, din Transilvania, la Sinodul rus[20].

Deşi, ca răspuns la un arz trimis în iulie din Cernăuţi, un nou firman, dat la 7 septembrie, le cerea comandanţilor turci din Principate să protejeze populaţia neunită cu eteriştii şi să combată excesele trupelor lor, comportamentul rebelilor ieniceri a rămas samavolnic, încât, după două zile, Iordache Bucşănescu îi scria despre acest act mitropolitului Veniamin: „cuvintele sunt bune, noimele sunt bune şi faptele cumplite şi, în loc de milă, oşti, care au firea potopului lumii"[21]. Timp de un an, până în iulie 1822, Principatele române au fost foarte greu încercate de ocupaţia turcească, întrucât „tot ceea ce răzbunarea politică şi religioasă, unită cu sălbăticia orientală, poate născoci, turcii au pus în aplicare de-a lungul acestei cumplite perioade"[22], printre numeroasele abuzuri fiind incendierea şi jefuirea sistematică a capitalei, prădarea unor mănăstiri ce nu fuseseră implicate în Eterie sau interzicerea slujbelor bisericeşti[23].

Între alte demersuri ale ierarhului vizând salvarea patriei a fost un arz din 17 ianuarie 1822 al moldovenilor refugiaţi în Bucovina, trimis din Iaşi prin Salih paşa şi semnat de mitropolit şi de boieri, precum şi un alt arz, menţionat de Veniamin şi de boieri într-un act din 1822, fără lună, prin care autorităţile otomane erau asigurate de supunerea Principatului, iar grecii erau acuzaţi că au „stricat vechile rosturi" ale ţării şi că ar fi „prăpăd" dacă în continuare cârmuirea ar fi lăsată în mâinile lor, cerându-se ca aceasta să fie încredinţată boierilor pământeni[24].

La 1 aprilie 1822, Veniamin îi scria arhiepiscopului Hersonului că, „rău nenorocit, nemerniceşte în mare strâmtorare"[25] în satul Colincăuţi, unde, „lipsit fiind de toate, abia şi-a putut scăpa viaţa cu fugirea", că mulţi creştini rămaşi în ţară mor din cauza împilărilor şi silniciilor turcilor, că, numai în Iaşi, aproape de 2.000 bărbaţi şi femei au fost obligaţi să treacă la islam, precum şi că cea mai mare parte dintre clădirile capitalei au fost distruse în numeroasele incendii provocate de turci[26].

Din Basarabia, mitropolitul Veniamin l-a trimis pe Leon Asachi la Hotin, la 13 iunie 1822, pentru a-l saluta pe generalul rus Ivan Vasilievici Sohania − care-l ajutase în anul

[19]*Ibidem*, pp. 366, 367.
[20]Idem, *Docomente inedite…,* în B.O.R., an. XVII, 1894,pp. 396-400.
[21]Idem, *Istoria Mitropoliei...*, p. 163; Ioan C. Filitti, *op. cit.*,pp. 76, 77.
[22] Pompiliu Eliade, *Influenţa franceză asupra spiritului public în România,* ediţie de Alexandru Duţu, Editura Univers, Bucureşti, 1982, p. 329.
[23]Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, pp. 141, 144, 194.
[24]Alecu Beldiman, *op. cit.*, p. 131; Ioan C. Filitti, *op. cit*,p. 80.
[25] Încă din luna august a anului 1821, lipsiţi de mijloace financiare, Veniamin şi câţiva boieri moldoveni îi ceruseră guvernatorului Galiţiei, sub a cărui conducere se afla Bucovina, un împrumut de 15.000 de ducaţi pe o perioadă de trei luni, solicitare care a fost respinsă ca ilegală (cf. Teodor Bălan, *Refugiaţii moldoveni în Bucovina. 1821 şi 1848,* Editura „Cartea românească", Bucureşti, 1929, p. 15; I. Zugrav, *Legăturile mitropolitului Veniamin Costachi cu Mănăstirea Sf. Ioan cel Nou din Suceava,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei" (infra M.M.S.), an. XLIII, nr. 1-2, 1967, pp. 107, 108).
[26] Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, p. 393.

precedent la carantina de la Sculeni−, apoi şi la 4 august, pentru a clarifica unele probleme băneşti în legătură cu ştafetele trimise de ierarh la Petersburg cneazului Alexandru Goliţîn[27].

Nicolae Iorga scria că, în exilul de la Colincăuţi, „acompaniat de cei mai lipsiţi de curaj şi mai filoruşi[28] boieri, Veniamin, sensibil şi temător, inconsecvent din prea multă frică[29], a făcut puţină şi rea politică”[30], însă credem că ierarhul, compromis în faţa turcilor prin binecuvântarea dată mişcării şi prin alte acţiuni de sprijinire a ei, avea suficiente motive de îngrijorare. Astfel, uciderea patriarhului ecumenic Grigorie, ororile din Constantinopol[31] şi din Principate, pe lângă care psihologia nici unui popor nu poate trece netraumatizată[32], precum şi hotărârea turcilor de a-i omorî pe toţi conducătorii creştinilor, după descoperirea conspiraţiei eteriste, pe ale cărei liste erau iscăliţi „puţin de nu toţi cei mai mari ai grecilor dintru toată împărăţia, şi partea politicească, şi cea duhovnicească”[33], sunt argumente suficiente şi convingătoare în favoarea prelatului.

Mai mult, Turcia, ca răspuns dat unui ultimatum al Rusiei, solicita respectarea tratatelor şi extrădarea de către Rusia şi Austria a domnitorului Mihail Suţu, a complicilor lui şi a trădătorilor refugiaţi în aceste ţări, sau măcar pedepsirea lor, ceea ce probează faptul că temerile ierarhului erau justificate.

Caracterizându-l pe mitropolitului muntean Dionisie Lupu ca om de stat şi comparându-l cu Veniamin, despre care scria că „îl întrecea cu mult”, Nicolae Iorga îl considera „cu ştiinţă de trebile arhipăstoriei, îndrăzneţ la cuvânt, precum ar trebui la această vreme, un adevărat român, încă şi de viţă bună, fecior de boier şi cu daruri împodobit, practicos atât întru cele bisericeşti, cât şi întru cele politiceşti, şi cu totul depărtat de iubirea de argint“[34]. Totuşi, marele istoric completa imediat acest portret elogios al arhiereului muntean cu unul mult mai puţin măgulitor: „Ca şi contemporanul său, Veniamin Costachi, Dionisie Lupu a fost, ca om politic, inconsecvent,

---

[27]Nestor Vornicescu, *Arhimandritul Leon Asachi,* în M.M.S., an. XXXVIII, nr. 3-4, 1962, pp. 236, 237.

[28] O explicaţie a constantei reveniri a moldovenilor sub aripa protectoare a Rusiei, în ciuda acţiunilor ei vădit potrivnice intereselor naţionale şi a politicii de expansiune mascate de mesianismul ortodox, o oferea A. D. Xenopol, care consemna că, deşi se temeau că „cei ce veneau cu crucea în mână spre pretinsa lor mântuire să nu-i îngroape încă mai adânc decât barbarii de a căror stăpânire voiau să-i izbăvească [...], suferinţele pe care le îndurau sub turci erau aşa de cumplite, aşa de usturătoare, încât erau împinşi în chip fatal a se arunca mai curând în braţele ruşilor, decât a pieri mâncaţi de păgâni”. Explicaţia lui A. D. Xenopol era împărtăşită şi de Nicolae Iorga, care o completa cu ideea că „lui Veniamin nu-i plăceau turcii, şi pe atunci cine nu iubea pe turci trebuia să îndrăgească pe ruşii pravoslavnici, căci nimeni n-avea îndrăzneala să creadă că am putea trăi de sine, fără nici un fel de stăpâni” (A. D. Xenopol, *op. cit.,* vol. VIII, p. 126; vol. IX, p. 243; Nicolae Iorga, *Viaţa şi faptele mitropolitului Moldovei Veniamin Costachi,* Institutul de Arte grafice şi Editura „Minerva”, Bucureşti, 1907, p. 61).

[29]Scrierile şi documentele vremii dezvăluie sentimentul unanim de teamă, care l-a încercat şi pe mitropolitul Veniamin − în pofida faptului că a fost „un om politic curajos, care nu s-a temut să înfrunte autorităţile de ocupaţie”−, lipsa de curaj şi precauţia fiind izvorâte, mai curând, din dorinţa de evitare a unor decizii greşite (Vlad Georgescu, *Ideile politice şi iluminismul în Principatele Române 1750-1831*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1972, pp. 33, 49).

[30] Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, vol. II, ediţie de Barbu Theodorescu, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1969, pp. 328, 329.

[31]Într-un manifest din 14 martie, Ipsilanti pomenea de uciderea a 20.000 de creştini (V. A. Urechia, *op. cit.,* tom. XIII, pp. 110, 111).

[32] Vlad Georgescu, *op. cit.,* p. 181.

[33]Constantin Erbiceanu, *Un manuscript românesc. Istoriile bisericeşti şi politiceşti din anii de la Christos 1701 până în zilele noastre, de mine mult păcătosul Andronic. În sfânta Monastire a Neamţului, anul 1856,* în B.O.R., an. XVII, 1894, pp. 808-811.

[34]Nicolae Iorga, *Istoria literaturii...*, vol. II, pp. 307, 323. Şi de contemporani a fost foarte apreciat Dionisie Lupu, care l-au lăudat pentru „vorba netedă, dezinteresare, iubire a culturii şi pricepere în ale bisericii, ca şi în ale statului” (Niculae Şerbănescu, *Mitropoliţi Ungrovlahiei,* în B.O,R., an. LXXVII, nr. 7-10, 1959, p. 805).

uşuratic şi – ceea ce n-a făcut Veniamin niciodată – a recurs la tot felul de subterfugii, de intrigi, de minciuni şi de înjosiri faţă cu ruşii pentru a-şi păstra şi recăpăta mai târziu scaunul episcopal"[35], sugerând, dincolo de aspectele pozitive sau negative, dificultatea şi complexitatea situaţiilor cu care s-au confruntat cei doi ierarhi.

Pentru a rezolva diferite probleme şi pentru a se sfătui cu „patrioţii" în privinţa demersurilor pe care urmau să le facă pentru binele ţării, Veniamin a părăsit de mai multe ori locul de refugiu din Colincăuţi şi Basarabia, gest confirmat de o serie de documente, ce menţionează unele vizite făcute sau programate de ierarhul moldovean, uneori şi scopurile lor, în câteva locuri din Bucovina. Astfel, în prima parte a lunii iulie 1821, Veniamin a fost la Cernăuţi şi la Chişinău[36], în septembrie 1821, era aşteptat la Suceava şi la Cernăuţi pentru a-i sfinţi pe noii teologi[37], la Cernăuţi era şi în octombrie[38], iar în iulie 1822 era la Bosanci[39].

De asemenea, la 17 septembrie 1822, Isaia Băloşescu ruga Administraţia Bucovinei să accepte găzduirea în casele episcopale din Cernăuţi a mitropolitului Veniamin, care urma să vină după şase zile, şi solicita şi permisiunea ca ierarhul să hirotonească tinerii candidaţi la preoţie, iar un raport din 25 noiembrie al aceluiaşi arhimandrit preciza că prelatul s-a întâlnit cu egumenii mănăstirilor Putna, Dragomirna şi Suceviţa şi că a vizitat numitele mănăstiri, dar „numai ca simplu oaspete, cu evitarea oricărei vâlve"[40]. Alte documente atestă că Veniamin a petrecut oarece timp găzduit la Mănăstirea Sfântul Ioan din Suceava, unde a adresat unele cereri autorităţilor habsburgice de stat, a aplanat vechiul diferend dintre Mitropolie şi cetăţenii oraşului pentru moşia Tătăraşi şi a iscălit, la 15 ianuarie 1823, la presiunile lui Vogoridi, un act pentru preluarea de către Mitropolie a datoriei de 100.000 de lei[41].

Documentele dovedesc şi că, la 31 octombrie 1822, prelatul a fost la Rădăuţi, de unde urma să meargă două zile la Putna[42], precum şi că o altă parte a timpului a petrecut-o la Bosanci, de unde, la 17 decembrie 1822, a solicitat permisiunea de a mai rămâne o lună în Bucovina, pentru „nişte neapărate pricini" ce presupuneau „oarecare zăbavă la moşie, unde se afla"[43].

---

[35]Nicolae Iorga, *Istoria literaturii...*, vol. II, p. 307. Astfel, un document semnat în 1819 atestă că, înainte de confirmarea lui ca mitropolit, Dionisie s-a angajat să „conserve nepătate şi neschimbate respectul şi datorita corectitudine şi recunoştinţă către prea respectata şi prea creştina împărăţie a Rusiei" şi „să păstreze curată şi neîntinată sinceritatea către consulul general de aici al puternicei Rusii, excelenţa sa domnul Pini, şi în orice împrejurare să anunţe excelenţei sale abuzurile vătămătoare patriei, cerând sprijin şi îndreptare, totdeauna unindu-se cu cugetările, cu zelul şi cu dispoziţia excelenţei sale" (Constantin Erbiceanu, *Docomente inedite...*, în B.O.R., an. XVI, 1893, pp. 874-877).

[36]Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, pp. 132, 133, 138, 149.

[37]*Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente (1393- 1849),* Direcţia Generală a Arhivelor Statului, Bucureşti, 1983, pp. 569, 572. La 7 septembrie, egumenul Filaret al Suceviţei îi scria arhimandritului de la Putna că episcopul Romanului se află la Suceava, unde va veni şi Veniamin, de la Slatina (Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei,* vol. I, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1993, p. 353).

[38]Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, p. 167.

[39] Ilie Gheorghiţă, *op. cit.*, p. 65, 92.

[40] Teodor Bălan, *op. cit.*, pp. 75-77; I. Zugrav, *op. cit.*, p. 108.

[41] Gheorghe Moisescu, Ştefan Lupşa, Alexandru Filipaşcu, *Istoria Bisericii Romîne,* vol. II,Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1957, p. 426.

[42]*Din tezaurul documentar sucevean*, p. 572.

[43] Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 77; I. Zugrav, *op. cit.*, pp. 108, 109. Şi peste câţiva ani, la 15 ianuarie 1826, mitropolitul Veniamin a adresat o cerere autorităţilor bucovinene, prin care solicita prelungirea permisiunii de a rămâne în Bucovina, întrucât "asprimea iernii şi a răcelilor despre care pătimeşte iscălitul nu-i iartă a face o aşa prelungită călătorie până la Iaşi", un alt motiv invocat fiind necesitatea de a rămâne până în luna martie, pentru o învoială legată de moşia de la Bosanci (Teodor Bălan, *op. cit.*, pp. 17, 100).

Cu toate că primise mai multe invitaţii să revină la Iaşi şi fusese tentat să o facă, iar într-o însemnare din iulie 1822 scria el însuşi că, „după furtuna cea primejduitoare de 16 luni mai bine, s-a descoperit înseninarea”[44], Veniamin, aflat în fruntea boierilor din exil, a mai rămas în afara ţării pentru o vreme, încât abia la 31 ianuarie 1823 avea să se întoarcă în Moldova[45].

Analiza activităţii lui politice ulterioare a evidenţiat faptul că evenimentele din 1821, deşi au reprezentat un moment de cumpănă în viaţa ierarhului, au contribuit la dobândirea unor noi dimensiuni patriotice şi la înlocuirea conştiinţei unităţii de credinţă cu unitatea naţională, ajutându-l să devină unul dintre cei mai influenţi prelaţi din istoria Moldovei.

BIBLIOGRAPHY

Beguni, Mirela, *The disavowal of Eteria by Russia: consequences upon Moldavia*, în "Journal of Romanian Literary Studies", nr. 16, mar. 2019, pp. 401-406.

Beldiman, Alecu, *Eterie sau Jalnicile scene prilejite în Moldavia din resvrătirile grecilor, prin şeful lor Alesandru Ipsilanti, venit din Rusia la anul 1821*, ediţie de Alecu Balica, Tipografia Buciumului român, Iaşi, 1861.

Corfus, Ilie, *Însemnări de demult*, Editura Junimea, Iaşi, 1975.

Diaconovich, C. (coord.), *Enciclopedia română,* tom. II, Editura şi tiparul lui W. Krafft, Sibiu, 1900.

*** *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente (1393- 1849),* Direcţia Generală a Arhivelor Statului, Bucureşti, 1983.

Eliade, Pompiliu, *Influenţa franceză asupra spiritului public în România,* ediţie de Alexandru Duţu, Editura Univers, Bucureşti, 1982.

Erbiceanu, Constantin, *Docomente inedite privitoare la istoria naţională, politică şi bisericească a românilor,* în „Biserica Ortodoxă Română”, an. XVI, nr. 12, 1893, pp. 870-911, an. XVII, nr. 6, 1894, pp. 385-417.

Idem, *Istoria Mitropoliei Moldaviei şi Sucevei şi a Catedralei mitropolitane din Iaşi*, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1888.

Idem, *Un manuscript românesc. Istoriile bisericeşti şi politiceşti din anii de la Christos 1701 până în zilele noastre, de mine mult păcătosul Andronic. În sfânta Monastire a Neamţului, anul 1856,* în „Biserica Ortodoxă Română”, an. XVII, 1894, pp. 802-823.

Filitti, Ioan C., *Frământările politice şi sociale în Principatele române de la 1821 la 1828,* Editura „Cartea românească”, Bucureşti, 1932.

Georgescu, Vlad, *Ideile politice şi iluminismul în Principatele Române 1750-1831,* Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1972.

Gheorghiţă, Ilie, *Un veac de la moartea mitropolitului Veniamin Costachi,* Mănăstirea Neamţ, 1946.

Hurmuzaki, Eudoxiu, *Documente privind istoria României,* serie nouă, vol. II, coord. A. Oţetea, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1967.

Idem, *Documente privitoare la istoria românilor,* vol. X, coord. Nicolae Iorga, Bucureşti, 1897.

Iacobescu, Mihai, *Din istoria Bucovinei,* vol. I, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1993.

[44]Cf. Ilie Gheorghiţă, *op. cit.*, p. 64.

[45] Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privind istoria României,* serie nouă, vol. II, coord. A. Oţetea, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1967, p. 901; Ionică Tăutul, *Scrieri social-politice,* ediţie de Emil Vîrtosu,Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1974, pp. 107-109.

Iordache, Anastasie, *Principatele române în epoca modernă,* vol. I, Editura Albatros, Bucureşti, 1996.
Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, vol. II, ediţie de Barbu Theodorescu, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1969.
Idem, *Viaţa şi faptele mitropolitului Moldovei Veniamin Costachi,* Institutul de Arte grafice şi Editura „Minerva", Bucureşti, 1907.
*** *Istoria Scripturii Vechiului Testament,* tom. I, Tipografia Mitropoliei, Iaşi, 1824.
Bălan, Teodor, *Refugiaţii moldoveni în Bucovina. 1821 şi 1848,* Editura „Cartea românească", Bucureşti, 1929.
Moisescu, Gheorghe, Lupşa, Ştefan, Filipaşcu, Alexandru, *Istoria Bisericii Romîne,* vol. II,Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1957
Şerbănescu, Niculae*, Mitropoliţi Ungrovlahiei,* în „Biserica Ortodoxă Română", an. LXXVII, nr. 7-10, 1959, pp. 722-826.
Tăutul, Ionică, *Scrieri social-politice,* ediţie de Emil Vîrtosu,Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1974.
Urechia, V. A., *Istoria românilor,* tom. XIII, Tipografia şi fonderia de litere Thoma Basilescu, Bucureşti, 1901.
Vornicescu, Nestor, *Arhimandritul Leon Asachi,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", an. XXXVIII, nr. 3-4, 1962, pp. 213-242.
Xenopol, A. D., *Istoria românilor din Dacia Traiană,* ediţia a III-a (de I. Vlădescu), vol. VIII-X, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1929-1930.
Zugrav, I., *Legăturile mitropolitului Veniamin Costachi cu Mănăstirea Sf. Ioan cel Nou din Suceava,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", an. XLIII, nr. 1-2, 1967, pp. 105-113.

THE MANAGEMENT OF THE TEACHING CAREER IN THE CONTEXT OF REFORM IN ROMANIAN EDUCATION

Elena Oliviana Epurescu
Lecturer, PhD., „Politehnica" University of Bucharest

Abstract: The managerial approach of teacher training systems has in recent years seen a serious reconsideration of how the relationship between centralization and decentralization has been modulated.The tendency, generalized at European level to maintain the centralized level of initial training systems and gradually to provide greater autonomy, the decentralization of lifelong learning systems through the implementation of transferable professional credit units, was also felt in the priorities of the educational policy in our country.

Keywords: management, career, reform.

Introducere

R.Iucu și O.Păcurari consideră că autonomia instituțională a condus la o modificare structurală a raporturilor dintre conducerea centrală și cea instituțională de învățământ.

În aceste condiții, raporturile dintre guvernare și politică față de cariera didactică îmbracă unele dintre formele care urmează:

a. Managementul centralizat

Presupune ca deciziile strategice fundamentale sunt luate la nivel central, rolul managerilor educaționali și a unor instituții educaționale interesate de o veritabilă piață a programelor de formare reducându-se la simple acte aplicative.

Se disting în ultima perioadă influențe pe care le pot exercita în plan managerial ierarhic organismul central, dar și în plan regional comunitățile locale.

În condițiile în care, instituțiile de învățământ, prin componenta de resurse umane îndeplinesc o serie de funcții specifice prin serviciile culturale și sociale oferite comunității, este necesar ca din partea acestora să apară inițiative de sprijin economic și financiar pentru procesul de formare a cadrelor didactice.

b. Managementul descentralizat

Se fundamentează pe autonomia instituțională nelimitată fațăde managementul resurselor umane - cadre didactice.

Sistemele de acest gen, care pot fi întâlnite cu precădere acolo unde ethosul social și disponibilitățile manageriale ale școlilor permit acest lucru, sunt mai puțin identificabile în țara noastră.

Apreciem că nu sunt încă dezvoltate condițiile pentru aplicarea unor asemenea tipologii de politici manageriale.

Dependența acestui sistem de autonomie școlară ne obligă în paragrafele care urmează să analizăm conceptul și manifestările sale în sistemul de educare/formare a cadrelor didactice din România.

Autonomia școlară trebuie să devină un principiu managerial de bază în instituțiile de învățământ din sistemul românesc.

Sursa acestei concepții se regăsește în experiența îndelungată a școlilor românești de a-și consolida individualitatea și de a se conduce după reglementările interne ale acestora, acceptate ca particularizări ale normativității generale în domeniul învățământului în ceea ce privește politica de recrutare,selecție și dezvoltare profesional-pedagogică a cadrelor didactice.

„În acel cadru instituțional în care comunitatea profesorilor și a elevilor își exercită libertățile educaționale, asociate predării, învățării și cercetării,transmiterii și dezvoltării cunoașterii, în condițiile de autoconducere, se poate observa la următoarele nivele: autonomia structural-organizațională, autonomia educațională, autonomia funcțională, autonomia administrativă, autonomia financiară, autonomia jurisdicțională.” (R. Iucu, O. Păcurari, 2001)

c. Managementul ambivalent

Este bazat pe combinații ale orientărilor de jos în sus și de sus în jos.

Această formă alternativă presupune următoarele restructurări ale atitudinilor organismelor guvernamentale: coordonare strategică a învățământului prin forme și instrumente consultative în raport cu comunitatea socio-educațională, organizarea unui sistem concurențial interinstituțional corect precum și operații de anticipare și prevenție a dificultăților care pot apărea pe parcursul derulării programelor educaționale.

În momentul de față, datorită relativității aplicării principiilor autonomiei instituționale, managementul ambivalent este mai degrabă o realitate decât o soluție, idealul constituindu-l managementul responsabil descentralizat.

Extinderea descentralizării și a formelor de autonomie la nivelul sistemului de formare a cadrelor didactice au generat și un model specific de furnizare, ofertare, autorizare, acreditare, implementare și evaluare a acestora.

În managementul proiectelor de formare există mai mute etape, respectarea acestor etape dă coerență demersurilor formative.

Etapa proiectării: proiectul de formare și programul de formare.

Proiectul de formare se referă la stabilirea și urmărirea realizării unor intenții cu caracter general, unde sunt descrise și instrumentele cu care se va acționa, dar și nevoile care au dus la apariția proiectului.

Un proiect de formare se stabilește în urma unui demers stabilit în funcție de politicile educaționale și de nevoile de formare.

Proiectul de formare are ca scop elaborarea programului de formare.

Programul de formare are în compunere următoarele elemente definitorii: obiectivele, resursele, modalitățile și instrumentele de evaluare, suportul de curs.

Programul de formare trebuie să fie structurat foarte clar, specificându-se, pe cât posibil, desfășurarea fiecărei sesiuni.

În urma activității de proiectare se conturează planul de formare.

Planul de formare cuprinde: etapa experimentării, etapa optimizării,etapa validării demersului.

Etapa experimentării este cea mai riscantă etapă.

Acum se transpune în practică curriculum-ul realizat în urma demersului de proiectare.

În această etapă se urmăresc posibilele erori de proiectare.

Etapa optimizării în care se verifică viciile de proiectare, se introduc elementele care nu au fost prevăzute și se realizează armonizarea cu celelalte programe de formare existente.

Etapa validării demersului prin care, în urma evaluării se stabilește modul în care proiectul a adus beneficii în plan formativ și se definitivează curriculum-ul de formare.

În urma acestor demersuri se conturează un curriculum în care se regăsesc răspunsurile la nevoile de formare, dar trebuie menționat că acest curriculum nu este definitiv deoarece el trebuie supus permanent restructurărilor în conformitate cu progresele cunoașterii sau cu inovațiile pedagogice.

S-au extins și s-au accentuat provocările așezate în fața sistemului de pregătire a personalului didactic.

Managerii din domeniul formării cadrelor didactice întâmpină obstacole majore generate de faptul că încă nu a fost conștientizată ideea că investițiile în domeniul educațional și implicit cele în resursele umane constituie o prioritate.

Tot în sensul obstacolelor se mai consemnează și dificultățile întâmpinate în domeniul formării cadrelor didactice, faptul că instituțiile de învățământ nu dispun încă de mecanisme adecvate pentru colectarea de fonduri suplimentare și de gestionare eficientă a acestora.

Orientările fundamentale ale reformei cu privire la sistemul de pregătire a cadrelor didactice se axează pe:

- pregătirea și motivarea cadrelor didactice în scopul menținerii unei motivații înalte de autoeducație;
- reevaluarea și restructurarea rutelor de formare introduse prin intermediul unor decizii cu caracter normativ, formulate și aplicate corespunzător noilor evoluții axiologice ale sistemului de învățământ;
- dezvoltarea capacității de cuprindere a sistemului de pregătire inițială și continuă a personalului didactic, în concordanță cu standardele educaționale;
- rolurile specifice pe care le va îndeplini cadrul didactic în învățământul românesc;
- modelul de personalitate vizat: competența profesională, capacitatea de cooperare, participare la viațasocio-culturală, flexibilitate, umor, creativitate.

Într-un cuvânt, am putea sintetiza cele menționate anterior afirmând că una dintre cele mai importante și complexe probleme ale managementului carierei didactice este eficacitatea acestuia.

Eficacitatea carierei didactice este apreciată atât din perspectiva individului cât și cea a organizației.

Cele mai importante criterii de apreciere a eficacității carierei sunt: performanța carierei, atitudinea față de carieră, adaptabilitatea carierei, identitatea carierei.

Cei mai cunoscuți indicatori ai performanței în carieră sunt salariul și postul, deoarece o creștere a salariului sau o avansare mai rapidă reflectă un nivel înalt al performanței în carieră.

Din perspectiva organizației, performanța carierei este deosebit de importantă, deoarece acestea se află în legătură directă cu eficacitatea organizațională.

Un alt aspect la nivelul organizației, îl reprezintă măsura în care sistemul de evaluare a performanței și sistemul de recompensare recunosc pe deplin performanța.

Uneori, numeroși angajați constată că organizația stabilește o anumită recompensă a performanței care,defapt,este rezultatul non-performanței sau organizația așteaptă performanță individuală, însă individul nu dorește sau nu poate să o realizeze.

Astfel, performanța este necorespunzătoare potențialului individual.

În acest caz, este posibil ca individul să fie satisfăcut de performanța carierei, însă organizația este dezamăgită, iar neconcordanța respectivă apare ca o consecință a atitudinii individului față de carieră.

Atitudinea față de carieră se referă la modul în care indivizii percepși evaluează cariera lor.

Atitudinile față de carieră au implicații foarte importante și pentru organizație deoarece indivizii devin parte integrantă din organizație.

Cu toate că este un proces psihologic și social deosebit de complex, atitudinile față de carieră pot coincide cu necesitățile carierei și cu oportunitățile oferite,care trebuie să corespundă intereselor,valorilor și abilităților indivizilor.

Adaptabilitatea carierei implică aplicarea ultimelor cunoștințe, deprinderi sau calificări și tehnologii în realizarea unei cariere ca urmare a numeroaselor schimbări și dezvoltări ale profesiilor sau ocupațiilor contemporane.

În aceste condiții, dacă indivizii nu fac dovada capacității lor de adaptare la schimbările respective și nu introduc aceste schimbări în practică, există riscul plafonării și apariției monotoniei.

Identitatea carierei cuprinde componente deosebit de importante: măsura în care indivizii sunt conștienți și demonstrează claritate în ceea ceprivește interesele și aspirațiile viitoare, precum și propriile lor sisteme de valori; măsura în care indivizii percep viața în raport cu timpul care trece sau înțeleg să-și rezolve problemele singuri.

Prin urmare, realizarea eficacității carierei este un proces deosebit de complex care poatefi apreciat în funcție de mai multe criterii,care se intercondiționează în moduri diferite pentru indivizi diferiți.

F. Clark consideră „cariera ca o succesiune de posturi sau activități planificate sau nu, implicând elemente de avansare, angajare și dezvoltare personală de-a lungul unei perioade definite de timp.” (F. Clark, 1992)

Autorul identifică 8 tipuri de evoluții de carieră:

1. evoluția de tip triunghi: angajatul avansează în timp, în cadrul unei organizații, de la bază către vârf, pe măsură ce acumulează experiența și este capabil să obțină rezultate mai bune, posturile ocupate nerespectând în mod obligatoriu o ordine prestabilită;
2. evoluția de tip scară: impune ca avansarea să se facă obligatoriu conform unei succesiuni prestabilite a posturilor, o astfel de situație se poate întâlni în cazul cadrelor didactice din învățământ;
3. evoluția de tip spirală: presupune ca individul să părăsească organizația în care a fost angajat, deoarece avansarea la un moment dat îi reduce posibilitățile viitoare de avansare; noul post din noua organizație îi permite obținerea unei poziții preferate celor pe care i le-a oferit organizația la care a fost angajat inițial;
4. evoluția staționară: presupune menținerea de-a lungul unui interval mare de timp a aceluiași nivel profesional sau a unuia foarte apropiat;
5. evoluția tranzitorie: indivizii parcurg diferite faze intermediare în carieră, fapt ce permite acestora să-și îmbogățească experiența și cunoștințele;
6. evoluția tip „rute și salturi” este o evoluție întâmplătoare, în care individul urmează o succesiune de posturi care nu a fost prestabilită, nici măcar prevăzută,

poate să treacă de la o ocupație la alta, în funcție de prioritățile pe care le are la un moment dat;

7. evoluția tip „spalier”oferă posibilitatea individului de a ocupa una dintre cele mai bune poziții în cadrul organizației, fără să fie condiționat să parcurgă anumite stadii;
8. evoluția tip „montagnesrousses” obligă indivizii să facă schimbări și în ceea ce privește cariera.

Concluzii

Din cele prezentate putem afirma că individul dispune de numeroase alternative sau oportunități privind cariera.

Teoria și practica subliniază necesitatea cunoașterii și înțelegerii cât mai corect a următoarelor comandamente ale carierei: performanța; rezistența vizibilă; dorința pentru schimbare; descoperirea unui mentor; conducerea propriei cariere; educația continuă.

Toate acționează în interdependență și formează un sistem unitar, în centrul cărora se află individul de-a lungul întregii sale vieți, nu doar în instituția școlii, ci și în diferite alte structuri și rețele pe care un sistem educativ sau o societate educativă le pune în practică.

BIBLIOGRAPHY

1. Clark, F. (1992). Total career management. McGraw Hill.
2. Iucu, R., Păcurari, O. (2001). Formarea inițială și continuă. București: Humanitas Educațional.
3. Mihăilescu, I. (1994). Legislative and administrative issues on higher education, Council of Europe - Legislative Reform Project

TRANSLATIONAL PERSPECTIVES ON SOME LINGUISTIC STRUCTURES OF THE BIBLICAL DISCOURSE: A COMPARATIVE - CONTRASTIVE ANALYSIS (ROMANIAN, FRENCH AND ENGLISH) *

Mihaela Munteanu Siserman, Anamaria Fălăuş
Senior Lecturer, PhD, Technical University of Cluj-Napoca, North University Centre of Baia Mare, Lecturer, PhD, Technical University of Cluj-Napoca, North University Centre of Baia Mare

Abstract: The analysis of some linguistic structures that are defining for the biblical discourse will capture both, the differences and the similarities of construction encountered in all the three languages taken into discussion. The paper attempts to focus on some morphosyntactic elements (the categories of tense and mood being mostly emphasized) and on the changes that might appear at the level of canonical word order, for example emphatic constructions and verb elliptical structures, some discourse related issues being also mentioned.

Keywords: biblical text, comparative analysis, morphosyntactic level, archaic, sententious character

1. Introduction

This research attempts to investigate, from a comparative perspective (emphasizing not only the differences, but also the similarities) the way in which the biblical discourse is constructed and functions at various linguistic levels. The research methodology adopted is related, on the one hand, to the principles of contrastive analysis which attempt to identify the convergent / divergent elements of the three linguistic systems in order to see whether they lead to a (quasi-)identical trans-coding of the message. On the other hand, the biblical discourse can be considered a type of specialized language, with its own defining features, in terms of structure and functionality at different linguistic levels (from lexical to stylistic or pragmatic components).

2. The lexical, semantic level

The basic constitutive element of each language, irrespective of its functional role (common, everyday language or specialized language) is represented by its lexical and semantic baggage. The material encountered at this level can be found in various dictionaries (general, explanatory, encyclopedic, specialized, terminological, bi- / multilingual etc.). In what concerns the lexis of the biblical discourse[1], we consider that a comparative analysis should first and foremost focus on the cult and / or dogmatic differences that define various Christian denominations (Orthodox, Catholic, Protestant, each of them with their fractions), differences that can be en- / decoded at a terminological level. On the other hand, if we were to mention a defining feature of the Orthodox biblical text, this would be its highly archaic character, or, more precisely, its “archaic intention” [10, p. 93], inscribed in the very spirit of the Orthodox cult tradition.

3. The morphosyntactic level

In what concerns the two levels of language (the morphological and syntactic ones), the grammatical analysis, in most of the cases, cannot treat them separately, their reciprocal conditioning being given, on the one hand, by the morphological ascription that a lexico-grammatical unity has in the language system, and on the other, by its inherent syntactic character (the only exceptions being the connective elements: prepositions and prepositional phrases, conjunctions and conjunctional phrases).

The contrastive-comparative analysis of the fragments taken from the biblical text usually emphasizes a (quasi-)identical equivalence of the three linguistic systems at a morphosyntactic level, the differences that appear being given by way in which each linguistic system is organized and structured. For example, the structuring of the lexico-semantic information can be realized differently at the level of speech parts, whether we speak about individual lexemes or phrases:

ro. *a merge înainte* – fr. *avançer* – eng. *to advance / to go or move forward*; ro. *a vizita* – fr. *rendre visite* – eng. *to visit / to pay a visit*; ro. *a face justiție cuiva* – fr. *rendre justice à quelqu'un*– eng. *to do justice to somebody*; ro. *a face + adjectiv* (*fericit, nefericit* etc.) – fr. *rendre + adjectif* (*heureux, malheureux*, etc.) – eng. *to make + adjective (happy / sad)*; ro. *a depune mărturie* – fr. *rendre temoignage* – eng. *to testify*;

The morphosyntactic analysis has tried to underline the most defining linguistic aspects for this type of discourse. Without attempting to realize an exhaustive study, we are going to mention some of these aspects, more precisely those connected to the verbal paradigm.

3.1. The alternation ro. **perfect compus** – fr. **passé simple** (ro. perfect simplu) – eng. **past simple** (ro. perfect compus)

In what concerns Romanian and French, both linguistic systems make use of two different past tenses (ro. perfect compus / perfect simplu or fr. passé composé / passé simple). Through a comparative analysis, we have noticed that, quite frequently, the Romanian 'perfect compus' (or passé composé) has 'passé simple' as its French counterpart. The English version, on the other hand, uses Past Simple in the same context, this tense being the Romanian equivalent of 'perfect compus'.

ro. *Și* ***s-a iscat*** *o neînțelegere între uncenicii lui Ioan și un Iudeu, asupra curățirii* (Ioan 3:25)
fr. *Or il* ***arriva*** *qu'une discussion concernant la purification opposa un Juif à des disciples de Jean* (Jean 3:25)
eng. *Then there* ***arose*** *a question between some of John's disciples and the Jews about purifying* (John 3:25)

ro. *Și în vremea aceea, regele Irod* ***a pus mâna*** *pe unii din Biserică, ca să-i piardă* (Fapte 12:1)
fr. *À cette époque-là, le roi Hérode* ***entreprit*** *de mettre à mal certains membres de l'église* (Actes des Apôtres 12:1).
eng. *Now about that time Herod the king* ***stretched*** *forth his hands to vex certain of the church.* (Acts 12:1)

The temporal value associated with the Romanian 'perfect compus' or the English Simple Past is that of a complete verbal action, and from the point of view of textual grammar (mostly the theory of enunciation), simple past (or 'perfect compus') expresses an action or a state that precedes the moment of speech, without making reference to other temporal landmarks [4, p. 250], this form pointing towards the idea of anteriority with no mentioning of the present moment, or "l'expression d'une antériorité par rapport au présent dans l'énonciation de discours" [2, p. 268]. Indeed, English grammar stresses the use of Past Simple in contexts which express complete actions or events which happened at a stated past time or complete past actions not connected to the present with a stated or implied time reference [3, p. 236].
The occurrence of passé simple in French, even if it suggests, as in the case of the Romanian passé composé and the English Simple Past, a complete past action or state, is dictated by its constant reference to the moment of narration (*temps du récit*[2]), and its belonging to the field of literary language, for which it is considered to be defining. From the point of view of textual typologies, passé simple can be usually encountered in narrative paragraphs[3]:

dans des propositions indépendentes, coordonnées ou juxtaposées, dans des principales avec leurs subordonnées […] pour poser, dans l'époque du passé, des événements dans leur succession chronologique. Les passés simples se succédant, entretiennent des rapports à l'intérieur d'une chaîne causale qui intègre et rend solidaires les uns des autres les faits qu'ils dénotent et qui construisent de la sorte la *cohérence temporelle* [s.n.] d'un monde passé, réel ou fictif. [2, p. 277]

The fact that the Romanian version of the biblical text opted for 'perfectul compus'[4] can be related to the oral character that this verbal form can bestow on the biblical discourse which is a narrative type of text by default. In English, besides various other uses, the Simple Past is a constant of narratives meant to express past fictional or true events. Due to its recurrence, there has also "grown up a convention of using the past for narratives even when the events portrayed are supposed to take place in the future, as in science fiction." [15, p. 323]

There are also situations in which all the three languages use 'perfectul compus'(ro.) (fr. passé composé or eng. Simple Past) in order to render the same idea:

ro. **perfect compus** – fr. **passé composé –** eng. **Simple Past**

ro. *Și* ***a căzut*** *ploaia și* ***au venit*** *râurile mari și* ***au suflat*** *vânturile și* ***au izbit*** *în casa aceea, și* ***a căzut****. Și căderea ei* ***a fost mare*** (Matei 7:27)
fr. *La pluie* ***est tombée****, les torrents* ***sont venus****, les vents* ***ont soufflé****; ils* ***sont venus*** *battre cette maison, elle* ***s'est écroulée*** *et grande fut sa ruine*. (Mathieu 7:27)
eng. And the rain **descended**, and the floods **came**, and the winds **blew**, and **beat** upon that house; and it **fell**: and great was the fall of it. (Matthew 7:27)

In terms of aspect, the Simple Past (or its Romanian and French variants, 'perfectul compus' or 'passé composé') brings forward a perfective valence (which is also emphasized by the French and Romanian terminology), indicating a definite, complete action or state [4, p. 251]. The above mentioned example evokes a series of successive actions, happening one after another and culminating with a resulting, cumulative effect, emblematic of the unchaining of the forces of nature.

3.2. This second part of our analysis attempts to take into discussion a grammatical issue that seems to be defining for the morphosyntactic system of the Romanian language, and which can have various counterparts (equivalent linguistic structures) in English or French due to various constraints imposed by the act of translation, and the meaning intended to be preserved or rendered. The structure in question is 'gerunziul' (the Romanian terminology), and it has a multitude of occurrences in the biblical text, as an impersonal non-finite verbal form. Its corresponding verbal paradigm in French and English is the Present Participle[5].

The comparative-contrastive analysis of the biblical text of the three linguistic systems taken into discussion has led to the following situations of linguistic equivalence:

a) The three idiomatic systems make use of the same verbal form:

- ro: **gerunziu** – fr. **participe présent** (with a verbal character)–eng. **Present Participle** (verbal character)

ro. *Dar el* ***cunoscând*** *gândurile lor, le-a zis...* (Luca 11:17)
fr. *Mais Lui,* ***connaissant*** *leurs réflexions, leur dit...* (Luc 11:17)
eng. *But he,* ***knowing*** *their thoughts, said unto them,* (Luke 11:17)

b) There are also differences worth noticing:

- ro: **gerunziu** – fr. **participe présent** (with a verbal character)–eng. **time subordinating clause**

ro. *Și* ***văzând*** *Isus mulțime împrejurul Lui…* (Matei 8:18)
fr. ***Voyant*** *de grandes foules autour de Lui* ... (Mathieu 8:18)
eng. *Now* ***when Jesus saw great multitudes about him***, … (Matthew 8:18)

ro. *Acesta,* ***auzind*** *că Isus a venit din Iudeea în Galileea, s-a dus la El...* (Ioan 4:47)
fr. ***Ayant entendu*** *dire que Jésus arrivait de Judée en Galilée, il vint le trouver...* (Jean 4:47)
eng. ***When he heard*** *that Jesus was come out of Judea into Galilee, hewent unto him,* (John 4:47)

In what concerns the Romanian-French distinction, the French variant of the second example does not have a direct equivalent in the Romanian morphological system. In comparison with the Romanian version, French comes with a past form of the participle (*participe passé*), with its specific forms for each verbal group (*chant**é**, fin**i**, cr**u**, di**t**, mi**s**, n**é**, part**i*** etc.), or makes use of a phrase[6] that uses an auxiliary verb (*avoir / être*) as a present participle + a past participle: *ayant vu*, *étant sorti* etc., verbal forms that mark the anteriority of the action in relation to the main clause.

ro. *Și Isus,* ***auzind*** *că Ioan a fost întemnițat, a plecat în Galileea* (Matei 4:12)
fr. ***Ayant appris*** *que Jean avait été livré, Jésus se retira en Galilée*. (Mathieu 4:12)
eng. *Now* ***when Jesus had heard*** *that John was cast into prison, he departed into Galilee*; (Matthew 4:12)

The same idea of temporal anteriority is preserved in the English version of the text which uses a time subordinating clause with a finite verb form in the Past Perfect in order to stresses the idea of an action happening before another past action or a stated moment in the past. By making use of time subordinating clauses, English underlines, once again, the idea of temporal succession, the actions taking place one after another.

- ro. **gerunziu** – fr. **infinitif** – eng. **Present Participle**

ro. *Departe de ei era o turmă mare de porci,* ***păscând*** (Matei 8:30)
fr. *Or, à quelque distance, il y avait un grand troupeau* ***en train de paître***. (Mathieu 8:30)
eng. *And there was a good way off from them an herd of many swine* ***feeding***. (Matthew 8:30)

ro. *…a văzut pe Simon și pe Andrei* ***aruncând*** *mrejele în mare* (Marcu 1:16)
fr. *… il vit Simon et André* ***en train de jeter*** *le filet dans la mer* (Marc 1:16)
eng. *….he saw Simon and Andrewhis brother* ***casting*** *a net into the sea* (Mark 1:16)

The French versions propose a periphrastic construction *(verbal periphrasis*[7]) that underlines the durative aspect of the action which is expressed through the use of the gerund in the Romanian version.
In English, however, the verbs of sensation 'see', 'hear', 'feel', etc. may also be followed by the **short infinitive** to express a complete action, something that one saw or heard from the beginning to the end. When they are followed by the **present participle,** the idea rendered suggests an incomplete action, an action in progress or a long action [3, p. 21].

- ro. **gerunziu** – fr. **subordinating clause** (time, reason) – eng. **subordinating clause** (time)

The absolute, participle constructions mentioned above have, as their macrosyntactic counterparts, a subordinating clause, the connective element being present this time in both French and English variants, marking a subordinating relationship:

ro. *Și* ***venind*** *Isus în casa lui Petru a văzut pe soacra acestuia* ***zăcând****…* (Matei 8:14)
fr. ***Comme Jésus entrait*** *dans la maison de Pierre il vit sa belle-mère* ***couchée****…*(Mathieu 8:14)
eng. *And* ***when Jesus was come*** *into Peter's house, he saw his wife's mother laid*, (Matthew 8:14)

- ro. **gerunziu** – fr. **finite verb form in a main clause** – eng. **subordinating clause** (time)

ro. ***Intrând*** *El în corabie, ucenicii Lui L-au urmat* (Matei 8:23)
fr. *Il* ***monta*** *dans la barque et ses disciples le suivirent*. (Mathieu 8:23)
eng. *And* ***when he was entered*** *into a ship, his disciples followed him*. (Matthew 8:23)

At the level of syntax, the French version proposes two coordinated sentences, connected with the use of the conjunction *et* (*and*), the coordination being also strengthened by the use of the two finite verb forms (passé simple:*monta*, *suivirent*), which, at a textual level, render the succession of actions in a coherent chronological order. In English, nevertheless, the

subordinating clause suggests the same processual, chronological order of events, time subordinators such as *when*, *after*, *before*, *as soon as* being useful as chronological order signals.

- ro. **gerunziu –** fr. **subordinating clause (relative) –** eng. **subordinating clause (time)**

ro. *Iar un samaritean, **mergând** pe cale, a venit la el….* (Luca 10:33)
fr. *Mais un Samaritain, **qui était en voyage** arriva près de l'homme…* (Luc 10:33)
eng. *But a certain Samaritan, **as he journeyed**, came where he was…*(Luke 10:33)

English grammar makes use of different linking words and phrases in time clauses to be more precise about various temporal relations[8] [8, p. 102]. In what concerns the above mentioned example, the use of '*as'* as a linking word introducing a time clause manages to create a relationship of equivalence between the Romanian gerund and the English subordinating construction.
In French, the possibility to equate a non-finite verbal form (at a microsyntactic level) with a syntactic structure (a relative clause) is given by the present participle's dual character, i.e. *verbal* (verifiable through the expansion of this non-finite verbal form into a subordinating relative clause) and *adjectival* (morphological value that justifies its attributive use). (see *Note 5*).

- ro. **relative subordinating clause** – fr. **present participle** (a mirror image of the above mentioned relationship) – eng. **relative subordinating clause**

ro. *Și a tămăduit pe mulți **care pătimeau de felurite boli**...* (Marcu 1:34)
fr. *Il guérit de nombreux malades **souffrant** de maux...* (Marc 1:34)
eng. *And he healed many **that were sick of divers diseases**, …* (Mark 1:34)

- ro. **relative subordinating clause** – fr. **past participle** – eng. **relative subordinating clause**

ro. *A doua zi mulțimea, **care sta de cealaltă parte a mării**, a văzut că nu era acolo decât numai o corabie* (Ioan 6:22)
fr. *Le lendemain la foule **restée** sur l'autre rive se rendit compte qu'il y avait eu là une seule barque* (Jean 6:22).
eng. *The day following, when the people **which stood on the other side of the sea** saw that there was none other boat there* (John 6:22).

The French past participle represents the contraction of a relative clause, functioning as a verbal adjective in the nominal group (*la foule restée*).

3.3 Word order considerations

Depending on the context, all the three language systems make use of specific word order structures such as the displacement (déplacement) or detachment (détachement) of some syntactic positions from their "canonical" order. The most frequent occurrences of inversions or 'frontings' are given by complex predicative structures in which the predicative adjective

precedes the copular verb (as in the case of The Sermon on the Mount or the Beatitudes) or subject-verb inversions. By making use of these techniques, the text becomes more emphatic and expressive, preserving a certain oral flavor.

ro. ***Fericiți cei ce plâng****,că aceia se vor mângâia*. (Matei 5:4)
fr.***Heureux ceux qui pleurent*:***ils serons consolés*. (Mathieu 5 :4)
eng. ***Blessed are they that mourn****: forthey shall be comforted.*(Matthew 5:4)

ro. ***Hericiți cei blânzi****,că aceia vor moșteni pământul*. (Matei 5:5)
fr. ***Heureux les doux:*** *ils auront la terre en partage.*(Mathieu 5:5)
eng. ***Blessed are the meek****: for they shall inherit the earth.* (Matthew 5:5)

ro. *Și* ***a căzut ploaia*** *și* ***au venit râurile mari****… Și căderea ei a fost mare*. (Matei 7:27)
fr. *La pluie est tombée, les torrents sont venus… et* ***grande fut sa ruine***. (Mathieu 7:27)
eng. *And the rain descended, and the floods came, and the winds blew, and beat upon that house; and it fell: and* ***great was the fall of it****.* (Matthew 7:27)

ro. *În acele zile* ***s-au coborât****, de la Ierusalim în Antiohia,* ***proroci***. (Fapte 11:27)
fr. *En ces jours-là, des prophètes descendirent de Jérusalem à Antioche* (Actes des Apôtres 11:27).
eng. *And in these days* ***came prophets*** *from Jerusalem unto Antioch*. (Acts 11:27)

4. Features of discourse

Another distinction that might prove relevant for the comparative analysis of the same fragment of the biblical discourse belonging to the three linguistic systems taken into discussion is the one that focuses on the way information is ordered and structured into paragraphs. At this textual level, we can notice the predominantly descriptive way in which chapters are named in Romanian and English, in comparison with the French variant, where the semantic information is rendered more synthetically.

ro. *Cartea neamului lui Isus Hristos, zămislirea, numele și nașterea* (Matei 1)
fr. *Généalogie de Jésus Christ* (Mathieu 1).
eng. *Christ is born of Mary—She conceives by the power of the Holy Ghost—OurLord is named Jesus.* (Matthew 1)

At the same Evangelist (Matthew), the title of the fourth chapter has a more powerful explanatory value in Romanian and English, while the French chapter is structured in more paragraphs, interrupted by subtitles:

ro. *Isus este ispitit de diavol. Începutul propovăduirii lui. El cheamă pe cei dintâi ucenici la apostolat și vindecă tot felul de bolnavi* (Matei 4)
fr. *La tentation de Jésus* (4:1-11)
Jésus se retire en Galilée (4:12-17)
Appel des premiers disciples (4:18-22)
Jésus et les foules (4:23-25)

eng. *Jesus fasts forty days and is tempted — He begins His ministry, calls disciples, and heals the sick.* (Matthew 4)

The division of a fragment into smaller units by introducing a title (subtitle) or other "material markers" [13, p. 173] sequentially orients the reading and interpretation of the text and contributes to the building of a complete future image. The theoretical basis of this interpretation is explained by Carmen Vlad in her theory of the so-called *iceberg text*[9][12, 13]. The fragmentation of the evangelical chapter in different paragraphs reunited through *material markers* (titles) brings about two types of interpretations: on the one hand, it updates the "evocative" representations of the title [13, p. 179], which can usually make reference to the history that is about to be narrated (the title can offer the reader, or the addressee an *a priori* interpretation of the text, it can lead to the creation of some expectations); on the other hand, this organization of the text in distinct sequences creates just a seeming break in the discursive chain, because the textual meaning is retrieved from the connection that bounds these different parts, seen and interpreted not as isolated entities, but as vast discursive ensembles that constantly preserve a close relationship with the whole text [13, p. 173].
Another example in this respect is given by the title of the first chapter of St. Mark's Gospel:

ro. *Ioan Botezătorul. Botezul lui Isus Hristos. Ispitirea. Predica. Primii ucenici. Primele vindecări* (Marcu 1).
fr. *Jean le Baptiste* (1:1-8); *Baptême de Jésus* (1:9-11); *Jésus tenté au désert* (1:12-13); *Jésus proclame l'Évangile en Galilée* (1:14-15); *Appel de quatre pêcheurs* (1:16-20); *Jésus manifeste son autorité à la synagogue de Capharnaüm* (1:21-28); *Guérison de la belle-mère de Simon* (1:29-31); *Guérisons après le sabbat* (1:32-34); *Jésus quitte Capharnaüm* (1:35-39); *Purification d'un l'épreux* (1:40-45).
eng. *Jesus is baptized by John—He preaches the gospel, calls disciples, casts out devils, heals the sick, and cleanses a leper.*

The first two sequences of the title are identically expressed in both Romanian and French: *Ioan Botezătorul* (*Jean le Baptiste*), and *Botezul lui Isus Hristos* (*Baptême de Jésus*). The English version lacks the first subtitle and for the second one it makes use of a passive construction. However, for the next subdivisions, at a morphological level, the equivalence is made through the name of the action in Romanian (*Ispitirea*), the French version proposing an elliptical passive structure (*Jésus tenté au désert*), while the English variant chooses not even to mention this part. The following informational content is equated through a synthetic linguistic expression in Romanian, *Predica [the Sermon]*, and an analytical version of French and English: *Jésus proclame l'Évangile en Galilée*and *He preaches the gospel, calls disciples, casts out devils, heals the sick, and cleanses a leper.* As it can be easily noticed, the English variant reunites all the information in this very sequence. The symbolism created by the use of a series of short finite verbs one after the other, emphasizes the idea that all the above mentioned actions are the very consequence of Jesus being baptized by John.

5. The sententious character of the biblical text

Jesus uses parables when addressing the crowds, their sententious character being rendered through a language that can be accessible to every reader or listener of the post Christi period, the precepts being organized under the form of utterances devoid of any emphatic tone.

According to Daniela-Luminița Teleoacă [10, p. 105], these paraboles[10] are actually a "*narratio"*, a "*pars epica*", a story with characters and action meant to emphasize a sententious truth.

The message sent through these moralizing expressions is still alive and up-to-date, and the ideas are interpreted as general truths, because they encapsulate the image of the ordinary, average man, with his fears, sufferings, sins or virtues and prove their argumentative force, as a persuasive strategy in different contexts of everyday speech.

ro. *Ajunge zilei răutatea ei*. (Matei 6:34)
fr. *A chaque jour suffit sa peine*. (Mathieu 6:34)
eng. *Sufficient unto the day is the evil thereof*. (Matthew 6:34)

ro. *Nu judecați ca să nu fiți judecați* (Matei 7:1)
fr. *Ne vous posez pas en juges afin de n'être pas jugés.* (Mathieu 7:1)
eng. *Judge not, that ye be not judged*. (Matthew 7:1)

ro. *De ce vezi paiul din ochiul fratelui tău, și bârna din ochiul tău nu o iei în seamă?* (Matei 7:3)
fr. *Qu'as-tu à regarder la paille qui est dans l'œil de ton frère ? Et la poutre qui est dans ton œil tu ne la remarques pas* ? (Mathieu 7:3)
eng. *And why beholdest thou the mote that is in thy brother's eye, but considerest not the beam that is in thine own eye?* (Matthew 7:3)

6. Conclusions

The comparative – contrastive analysis of some biblical fragments has allowed us to notice both similarities and differences between the three idiomatic variants taken under discussion (Romanian, French and English versions).

As we have mentioned from the very beginning, the present research does not focus on the lexical aspects of the biblical text. In what concerns the morphosyntactic and discursive levels (that were placed under close scrutiny in this study) we can reach the following conclusions:

(i) the archaic character of the Romanian version (as compared to the present day language) is given by both lexical elements and the preference for some emphatic structures (cleft sentences or fronting) and inversions: the predicative adjective preceding the copular verb, subject-verb inversions, etc. Every time the editor or the translator of the biblical text has in mind some emphatic effects, the French and English versions of the same text will make use of the same dislocations / detachments.

(ii) the differences are mostly determined by the morphosyntactic features that are defining for the languages in question: the existence / absence of some morphological structures with similar counterparts in the other two languages: the Romanian gerund is the equivalent of the French and English Present Participle, the French passé simple has no English counterpart, the Romanian language system allows for the absence of the Subject (included in or inferred from the verb desinence), whereas French and English do not make use of this type of construction.

(iii) at the level of discourse, the organizing into smaller or larger paragraphs in French (the number of biblical versets staying always the same) guides the readers and offers

them different reading keys, by clustering the informational content with the help of some (sub)titles.

(iv) the sententious character of the biblical text results from the advancing of some general truths, expressed through the use of a gnomic present and some indefinite nominal structures that offer them the status of generalities.

Notes:

1. The comparative analysis of the three idiomatic systems (Romanian / French /English) will constitute the object of a future research.

2. « En français moderne, le passé simple n'est plus guère en usage dans la langue du *discours* (conversation, dialogue, évocation personnelle et non historique du passé …» [14, p. 351].

3. In GBLR [4, p. 276)] passé simple is also called "fictional narrative time", being mostly used in the 3rd person singular.

4. We have decided to use the Romanian term when naming the tense (**perfectul compus**) so as not to confuse it with the English **Past Perfect**, which is the counterpart of another Romanian past tense, namely mai-mult-ca-perfectul.

5. In the French morphological system of the verb, 'participiul prezent' or Present Participle (fr. *participe présent*) and 'gerundivul' or the Gerundive (fr. *gérondif*) have identical forms (*chantant, finissant, écrivant* etc.). The distinction between the two impersonal moods is given, on the one hand, by the presence of the preposition *en* (in the case of the Gerundive), and, on the other hand, by their syntactic function. The Present Participle covers two types of morphosyntactic functions in French:

a) as a *verbal* form [6, p. 195] it preserves the properties of the class of the verb and it represents the contraction of a subordinate clause (usually of a relative one): *C'est le bateau naviguant* [qui navigue] *sur tous les océans*.

b) as a *verbal adjective*, it has the status of a descriptive adjective which obeys the rules of syntagmatic agreement dictated by the noun it determines: « *Glissez, glissez, brises* ***érantes*** */ Changez en cordes murmurantes...*» (Lamartine).

The French Gerundive has an adverbial character: *Il lui parlait* ***en riant,*** *L'appétit vient* ***en mangeant***, in this case the subject of the Gerundive being identical with the subject of the finite verbal form, and the presence of the preposition *en* expressing the temporal simultaneity of the two actions (for details, see [6, p. 195-198, 339-342]; [7]; [2, p. 217-220]; [11, p. 59-62]).

In English, the *–ing* forms (e.g. *smoking, walking*) can be used not only as verbs, but also as adjectives, adverbs or nouns. [9, p. 277] When *–ing* forms are used as verbs, adjectives or adverbs they are often called 'present participles'. When they are used more like nouns, they are often called 'gerunds'. In fact, the distinction is not as simple as this, and some grammarians prefer to avoid the terms 'participle' and 'gerund'. (For a detailed discussion of the point, see section 17.54 of *A Comprehensive Grammar of the English Language*, by Quirk, Greenbaum, Leech and Svartvik. (Longman 1985))

As its French counterpart, the English Present Participle has a double character, an *adjectival* one and a *verbal* one. As a *verbal* form [15, p. 425-428], it is used in absolute constructions that have as their implied subject the subject of the sentence's finite verbal form: *Walkingthrough the park, we saw a lovely show of daffodils*; in nominative absolute constructions, where the subject of the present participle differs from that of the finite verb, or it is to be stressed (in this case, the subject of the participle is stated: *Christmas day being a holiday, the shops were all closed*); in a number of idiomatic expressions where the participle may be found unattached and not logically related to the subject: *Strictly speaking…, Judging by….*

6. Some grammarians use the same terminology to speak about the same construction, i.e.*participe passé* [7], others make use of different formulae, such as *participe passé composé* (*participe 1 composé*) [2], or *participe passé composé* [5], the last two terms being used to avoid a possible confusion with past participle.

7. Verbal periphrases, irrespective of their nature (of time, mood, aspect) make use of a semi auxiliary that bears the semantic "load" of the entire structure, followed, most of the time, by an infinitive preceded by a preposition (*venir de, commencer à, finir par, être en train de, être sur le point de + infinitiv*)
8. when things started (*since, ever since*), one thing following another (*after, before, as soon as, when, once*, etc.), one thing following another very quickly (*no sooner…than, the moment / minute …*, etc.), every time (*when, whenever, every time*), when things finish (*until, by the time*), things happening at the same time (*as, while, whilst, when*).
9. According to the author, the text, as a semiotic category, has the capacity to make "visible" an *explicit* area, identified at the level of the surface relations that it generates, and an *implicit* meaning, retrieved from various inferential mechanisms. By emphasizing the importance of this implicit area that the iceberg text contains *in nuce*, Carmen Vlad continues the idea of Coșeriu, according to which the meaning of the text that we consider true and appropriate should surpass the pure linguistic sphere, as the texture, the character of a text can be derived from both linguistic and extralinguistic means. [1, p. 182-183].
10. In fact, Matthew, the Evangelist (13:3), announces this parable-like character of Jesus' words: *And he spake many things unto them in parables, saying, ...*

BIBLIOGRAPHY

1. Coseriu, E. *Linguistica del testo. Introduzione a una ermeneutica del senso*. Editione italiana a cura di Donatell di Cesare. La nuova Italiana Scientifica, [1980] 1997.
2. Dospinescu, V. *Le Verbe. Morphématique. Sémantique. Syntagmatique. Mode, temps, aspect et … voix en français contemporain*. Iași: Junimea, 2000.
3. Evans, V. *Round-Up*. English Grammar Practice. Edinburgh: Pearson Education Limited, 1995.
4. *GBLR - Gramatica de bază a limbii române* (coord. Gabriela Pană-Dindelegan). București: Univers Enciclopedic Gold, 2000.
5. Girodet, J. *Savoir conjuguer tous les verbes français*. Paris: Bordas, 1994.
6. Grevisse, M. *Précis de grammaire française*, Paris – Louvain-la-Neuve: Duculot, 1990.
7. Riegel, et all. *Grammaire méthodique du français*, Paris: PUF, 1994.
8. Side, R. and Wellman, G. *Grammar and Vocabulary for Cambridge Advanced and Proficiency*. Edinburgh: Pearson Education Limited, 1999.
9. Swan, M. *Practical English Usage*. Oxford: Oxford University Press, 1996.
10. Teleoacă, D.-L. Morfosintaxa textului biblic actual. Evanghelia după Matei, in *Limba Română*, An LXI, nr. 1/2012, pp. 91-108.
11. Țenchea, M. *Noms, verbes, prépositions. Études de linguistique française et roumaine*. Timișoara: Hestia, 2006.
12. Vlad, C. *Textul aisberg*. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2000.
13. Idem. *Textul aisberg. Teorie şi analiză lingvistico-semiotică, ediția a II-a revăzută și adăugită*. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2003.
14. Wagner, R.-L et Pinchon, J. *Grammaire du français classique et moderne*, Paris: Hachette, 1962.
15. Zdrenghea, M. M. and Greere, A.L. *A Practical English Grammar with Exercises*. Cluj-Napoca, Clusium: 1997.

Corpus of texts

Biblia sau Sfânta Scriptura. Bucureşti: Ed Institutului Biblic de Misiune al BOR, 1991.

Nouveau Testament. Traduction œcuménique de la Bible (TOB). Édition intégrale. Paris: Editions du Cerf, 1980.
The Holy Bible. Authorized King James Version. Salt Lake City, Utah, USA: The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints, 2013.

THE RETURNING OF THE METROPOLITAN VENIAMIN COSTACHI FROM THE EXILE CAUSED BY ETERIA

Mirela Beguni
Lecturer, PhD., "Ştefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: Involved in the political games of sustaining Greek's Revolution for freedom from the Turks, in which he publicly compromised himself in the eyes of The Sublime Porte, The Metropolitan Veniamin Costachi was forced to leave Moldavia, in May 1821, for Colincăuţi. The article shows the political steps took for the hierarch's return, the reasons that made him to postpone this moment until the beginning of 1823, and the historiographical controversy about the date of his coming back in the country.

Keywords: Moldavia, Greek Revolution, Bessarabia, Metropolitan Veniamin Costachi, exile

În anul 1821, Moldova a fost afectată de izbucnirea Eteriei, mişcarea de eliberare a grecilor, care, în pofida faptului că i-a făcut pe autohtoni să o considere drept o şansă de a-şi recuceri libertatea, a reprezentat un moment istoric de mare suferinţă pentru ei.

În baza aspiraţiei comune de înlăturare a jugului otoman, dar şi din cauza implicării foarte active a domnitorul Mihail Suţu în susţinerea mişcării şi a demersurilor unor agenţi ruşi de influenţă, românii au sprijinit iniţial revolta grecilor, atitudine ce s-a schimbat radical la scurtă vreme de la intrarea insurgenţilor în Moldova (la 22 februarie 1821), ca urmare a ocupării capitalei, a comportamentului samavolnic, a jafurilor sistematice, a uciderilor şi a ameninţărilor asupra localnicilor[1].

La început, considerându-l pe şeful eterist, Alexandru Ipsilanti, drept reprezentant al ţarului Alexandru I şi al ortodoxiei şi crezând în posibilitatea eliberării Principatului prin aderarea la această luptă, mitropolitul Veniamin Costachi al Moldovei (1803-1808; 1812-1842) i-a binecuvântat persoana, oştile şi intenţiile[2], pentru ca ulterior, urmare a dezavuării Eteriei de către ţar şi a escaladării conflictelor cu grecii, să îşi schimbe sentimentele şi să ajungă în stare de conflict cu ei[3].

Fuga domnitorului Mihail Suţu în Rusia (la 29 martie 1821) l-a adus la guvernare pe prelat, care, după aproximativ o lună, constatând că demersurile sale politice către Poartă nu au reuşit să oprească ruinarea ţării şi exodul populaţiei, ci au produs doar sporirea furiei insurgenţilor, compromis public faţă de turci, a părăsit ţara, pe la începutul lunii mai exilându-se

[1] Alecu Beldiman, *Eterie sau Jalnicile scene prilejite în Moldavia din resvrătirile grecilor, prin şeful lor Alesandru Ipsilanti, venit din Rusia la anul 1821*, ediţie de Alecu Balica, Tipografia Buciumului român, Iaşi, 1861,pp. 4-6; V. A. Urechia, *Istoria românilor,* tom. XIII, Tipografia şi fonderia de litere Thoma Basilescu, Bucureşti, 1901, pp. 52, 96, 97; Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, Editura Junimea, Iaşi, 1975, pp. 33, 34, 37, 38, 39, 306.

[2] Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldaviei şi Sucevei şi a Catedralei mitropolitane din Iaşi*, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1888, p. 105.

[3] Despre atitudinea Rusiei faţă de Eterie şi despre urmările jocului politic al Moscovei asupra Moldovei, vezi Mirela Beguni, *The disavowal of Eteria by Russia: consequences upon Moldavia*, în "Journal of Romanian Literary Studies", nr. 16, mar. 2019, pp. 401-406.

în Basarabia[4], pe proprietatea de la Colincăuţi a Mitropoliei. Dezastrului produs de greci i s-a adăugat curând cel cauzat de turci, din iulie 1821 până în iulie 1822, Principatele, aflate sub ocupaţia armatelor otomane, fiind supuse unor mari abuzuri şi acte de cruzime, fapt ce a amplificat suferinţa ierarhului, care, după propria mărturisire, a trăit atunci „cele mai amărâte zile ale vieţii sale”[5].

Din exil, mitropolitul a purtat o amplă corespondenţă atât cu boieri refugiaţi şi cu persoane aflate în ţară – fiind astfel informat în legătură cu tot ce se petrecea în Moldova şi mai ales cu pustiirea ei de către turci –, cât şi cu oficialităţi ruse de rang înalt[6], pe lângă care a intervenit cu cereri pentru salvarea românilor şi a Principatului.

Deşi Veniamin însuşi aprecia, în iulie 1822 că „după furtuna cea primejduitoare de 16 luni mai bine, s-a descoperit înseninarea”[7] şi a fost invitat în mai multe rânduri să revină în Iaşi, a mai rămas în exil încă aproximativ o jumătate de an, timp în care înclinaţia de a da curs invitaţiilor a fost contrabalansată de temerea că demersul ar fi periculos.

O primă invitaţie în acest sens îi fusese adresată la mai puţin de două luni de la părăsirea Moldovei din partea caimacamului Ştefan Vogoridi, care, după ce a sosit în Iaşi la 29 iunie 1821, l-a însărcinat pe arhimandritul Isaia să-i trimită mitropolitului Veniamin o epistolă la Colincăuţi, spre a-i îndemna pe el şi pe toţi boierii să se întoarcă în ţară, apoi, la 6 iulie, i-a scris el însuşi. Invitaţiile caimacamului au fost primite cu rezerve nu doar din partea ierarhului, ci şi din partea apropiaţilor lui, încât, în vederea analizării oportunităţii repatrierii, Şerban Negel şi Nicolae Canta l-au sfătuit, la 21 iulie, să meargă la Cernăuţi pentru a se pune de acord cu nobilimea refugiată în Bucovina. O altă propunere, de aceeaşi factură, i-a fost făcută ierarhului de seraschierul Chihaia Bey, care, sosit în Iaşi la sfârşitul lunii iunie, i-a ordonat arhimandritului Isaia să le scrie mitropolitului şi tuturor boierilor, atât celor din Basarabia, cât şi celor din Bucovina, să revină în ţară, căci „preastrălucita Poartă n-a trimis oştile ca să bată război cu ei şi cu raiaua, ci ca să o curăţească de tâlharii greci”, cerere în privinţa căreia boierii au dorit să cunoască, mai întâi, părerea lui Veniamin[8].

Solicitând opiniile altora, episcopul Dimitrie al Benderului şi generalul rus Inzov i-au răspuns ierarhului că „hotărârea de a se întoarce la eparhie sau de a şedea rămânea la înţelepciunea preasfinţiei sale”, însă mitropolitul Grigorie al Ierapolei l-a avertizat de câteva ori

---

[4] Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor,* vol. X, coord. Nicolae Iorga, Bucureşti, 1897, p. 563; Ioan C. Filitti, *Frământările politice şi sociale în Principatele române de la 1821 la 1828,* Editura „Cartea românească”, Bucureşti, 1932,p. 70; Constantin Erbiceanu, *op. cit.,* pp. 110, 111, 121.

[5]După propria mărturie din prefaţa *Istoriei Scripturii Vechiului Testament,* tom. I, Tipografia Mitropoliei, Iaşi, 1824, reprodusă integral în Ilie Gheorghiţă, *Un veac de la moartea mitropolitului Veniamin Costachi,* Mănăstirea Neamţ, 1946,pp. 160-173.

[6] Constantin Erbiceanu, *Docomente inedite privitoare la istoria naţională, politică şi bisericească a românilor,* în „Biserica Ortodoxă Română” (infra B.O.R.), an. XVII, nr. 6, 1894, pp. 396-400; Idem, *Istoria Mitropoliei...,* pp. 366, 367. Cu toate că românii începuseră să vadă că puternicii lor vecini „nu din dragă inimă se jărtfesc pentru ei”, pretinşii eliberatori ai creştinilor de sub jugul păgân dovedindu-se „călăi, prin desmădularea a jumătate din moşia lor”, şi „oarde de despoitori care dănţuiesc şi se îndoapă pe seama unui popor nenorocit”, suferinţele, teama şi umilinţele la care fuseseră supuşi sub turci îi făceau să prefere „în chip fatal” protecţia acestora, în virtutea împărtăşirii credinţei ortodoxe. Ulterior, realitatea a confirmat faptul că Rusia lupta nu pentru a le înapoia libertatea uzurpată de către Poartă sau pentru bunăstarea lor, ci pentru a le supune propriei sale autorităţi, înlocuind suzeranitatea turcească cu stăpânirea moscovită (A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană,* ediţia a III-a (de I. Vlădescu), vol. IX, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1929, pp. 121, 122, 243, 289-284).

[7]Cf. Ilie Gheorghiţă, *op. cit.,* p. 64.

[8]Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...,* pp. 125, 132, 138, 139; V. A. Urechia, *op. cit.,* tom. XIII, p. 112, 113, 134.

ca „nicidecum să nu facă vreo poznă să se ducă la Iaşi, căci paradigme are multe şi destule îi sunt aceste pilde să-l facă a nu trece în Moldova nicidecum, nu numai preasfinţia sa, ci nici din boieri nimeni să nu îndrăznească a trece în Moldova dacă vor să nu-şi pună capetele în primejdie". Pentru a nu-i lăsa vreo umbră de îndoială, mitropolitul Grigorie l-a informat despre cumplitele fapte din Constantinopol ale turcilor, care i-au ridicat pe toţi arhiereii de la Bostangi Başa, probabil pentru a-i „reteza", şi care, „pe zi ce trece, se îndrăcesc, taie pe cine întâmpină, nu aleg şi femeile acelora, iar pe copii îi vând ca pe oi"[9].

Cu toate că la 22 aprilie 1822 Veniamin înclina să revină în Iaşi, el a primit un sfat similar celui al mitropolitului Grigorie şi de la consilierul său în probleme politice, protopopul Leon Asachi, refugiat şi el în Basarabia, care i-a scris cu convingere că „planul nu va fi de folos", astfel de avertismente înclinând balanţa în favoarea deciziei prelatului de a-şi prelungi exilul.

Deşi Nicolae Iorga aprecia că, mitropolitul exilat, „acompaniat de cei mai lipsiţi de curaj şi mai filoruşi[10] boieri, sensibil şi temător, inconsecvent din prea multă frică[11], a făcut puţină şi rea politică"[12], credem că ierarhul, compromis faţă de turci prin acţiuni publice de susţinere a Eteriei, avea motive să fie precaut şi neîncrezător. Astfel, asasinarea patriarhului ecumenic Grigorie şi a altor arhierei, ororile din Constantinopol[13] şi din Principate, precum şi decizia Porţii de a-i ucide pe toţi conducătorii creştinilor − după descoperirea conspiraţiei greceşti pe ale cărei liste figurau, în cvasiunanimitate, semnăturile conducătorilor politici şi bisericeşti"[14] – justifică atitudinea temătoare a prelatului.

Mai mult, Turcia, convinsă fiind că „o stăpânire nu poate a lucra ceea ce-i place şi să numească fapta mărime de suflet", răspundea unui ultimatum al Rusiei, cerându-i ca, în puterea tratatelor, domnul Moldovei Mihail Suţu „şi cei lipiţi lui, care au fugit cu el, precum şi acei din vânzători câţi au putut să fugă în pământurile Rusiei şi Austriei", să fie extrădaţi stăpânirii

---

[9] Vezi Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, pp. 127-130, 145, 173, 176, 177.

[10] Cu toate că românii începuseră să vadă că puternicii lor vecini „nu din dragă inimă se jărtfesc pentru ei", pretinşii eliberatori ai creştinilor de sub jugul păgân dovedindu-se „călăi, prin desmădularea a jumătate din moşia lor", şi „oarde de despoitori care dănţuiesc şi se îndoapă pe seama unui popor nenorocit", suferinţele, teama şi umilinţele la care fuseseră supuşi sub turci îi făceau să prefere „în chip fatal" protecţia ţaristă, în virtutea împărtăşirii credinţei ortodoxe. Ulterior, realitatea a confirmat faptul că Rusia lupta nu pentru a le înapoia libertatea uzurpată de către Poartă sau pentru bunăstarea lor, ci pentru a le supune propriei sale autorităţi, înlocuind suzeranitatea turcească cu stăpânirea moscovită (A. D. Xenopol, *op. cit.*, vol. IX, pp. 121, 122, 243, 289-284).

[11] Deşi scrierile şi documentele vremii abundau în mărturisiri ale sentimentului de teamă, diverse conjuncturi demonstrează faptul că lipsa de curaj nu era o însuşire caracteristică mitropolitului, Vlad Georgescu caracterizându-l ca fiind „nu numai un mare om de cultură, dar şi un om politic curajos, care nu s-a temut să înfrunte autorităţile de ocupaţie". Presupusa lipsă de curaj poate fi explicată, mai curând, prin prudenţa izvorâtă din dorinţa de a nu greşi şi prin incertitudinea climatului politic, despre care ierarhul scria în testamentul său, amintind de „felurimea şi mulţimea împrejurărilor aduse de desele prefaceri ale vremurilor" (Vlad Georgescu, *Ideile politice şi iluminismul în Principatele Române 1750-1831*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1972, pp. 33, 49).

[12] Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, vol. II, ediţie de Barbu Theodorescu, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1969, pp. 328, 329.

[13] Într-un manifest din 14 martie, Ipsilanti menţiona omorârea a 20.000 de creştini (V. A. Urechia, *op. cit.*, tom. XIII, pp. 110, 111).

[14] Constantin Erbiceanu, *Un manuscript românesc. Istoriile bisericeşti şi politiceşti din anii de la Christos 1701 până în zilele noastre, de mine mult păcătosul Andronic. În sfânta Monastire a Neamţului, anul 1856,* în B.O.R., an. XVII, 1894, pp. 808-811.

turceşti sau să fie pedepsiţi acolo unde „vor fi apucat a se adăposti”[15], solicitare ce demonstrează că precauţiile lui Veniamin erau întemeiate.

Într-o notiţă scrisă pe cartea pe care tocmai o traducea, Veniamin saluta astfel alegerea ca domn a lui Ioniţă Sandu Sturdza: „1822 iulie 12. Astăzi s-a făcut şi nouă cunoscută mila dumnezeiască. După furtuna cea primejduitoare de 16 luni mai bine, s-a descoperit înseninarea şi, ca un anghel vestitor de bucurie, a venit şi nouă carte din 1 al lunii curgătoare cu vestirea de rânduire a domnului Moldovei, prea bine cinstitorul de Dumnezeu, înălţat Ioan Sandu Sturdza voievod, dintre boierii patriei noastre, înnoindu-se şi acest pronomion al ei, care mai de două veacuri era pierdut”[16].

La 8 noiembrie 1822, primul domn pământean l-a invitat pe mitropolit să revină în ţară, la dorinţa lui, a „săracilor orăşeni şi a simpatrioţilor”, care, printr-o petiţie nedatată adresată şefului statului, se tânguiau că „le lipseşte mângâierea duhovnicească a părintelui lor”, rugându-l să „răcorească setea lor şi a tot norodul cu aducerea adevăratului lor duhovnicesc păstor”. Cu toate că mitropolitul ar fi dorit să revină, luând în consideraţie avertismentele sfătuitorilor lui, a răspuns invitaţiei domnitorului, în aceeaşi lună, că aşteaptă retragerea turcilor din ţară pentru a se întoarce „cu cei cunoscuţi bătrâni”, căci venirea înainte de aceasta ar fi „numai spre a pătimi”[17].

La 31 ianuarie 1823, Veniamin a sosit în Moldova, „îndată ce nu a mai avut motive, serioase sau neserioase, de temere”[18], fiind primit cu mare fast şi entuziasm de oameni din toate straturile sociale, care i-au ieşit în întâmpinare şi l-au acompaniat cu cântări special compuse pentru acest eveniment, intonate de psalţii Mitropoliei[19].

Deşi au fost vehiculate informaţii dintre cele mai diverse, data repatrierii ierarhului a fost precizată, fără echivoc, într-un raport consular din Iaşi al lui Lippa către Metternich, cu data de 14 februarie, în care Lippa afirma că „la data de 12 a acestei luni, seara, mitropolitul şi arhiepiscopul Moldovei, Veniamin, care a scăpat de tulburările acestui Principat în Basarabia, în ultimul moment s-a întors în dioceza şi reşedinţa sa episcopală”[20]. Lămurindu-se, astfel, o seamă de neclarităţi, trebuie precizat faptul că diplomaţia austriacă folosea calendarul gregorian, în timp ce în Moldova era folosit cel iulian (potrivit căruia datei de 12 februarie îi corespundea ziua de 31 ianuarie), aspect a cărui neglijare, uneori, face ca destule acte să devină contradictorii.

În privinţa datei înapoierii în ţară a mitropolitului Veniamin, informaţia prezentată de Lippa este susţinută şi de Ionică Tăutul, care, în februarie 1823, în *Apelul adresat mitropolitului Veniamin,*menţiona de „până acum […] neaflarea în ţară a bisericescului arhipăstor”, iar apoi, că „întâia zi a lunii a doua a acestui an fericit a mărturisit turmei că n-a rămas până în sfârşit părăsită”[21]. Totuşi, în *Lista boierilormoldoveni refugiaţi în Bucovina,* din 2 februarie (21

[15]V. A. Urechia, *op. cit.*, tom. XIII, pp. 166, 171.

[16] Cf. Andrei Vizanti, *Veniamin Costaki, mitropolit al Moldovei şi Sucevei. Epoca, viaţa şi operele sale,* Tipografia Buciumului Român, Iaşi, 1881, p. 68, această notiţă a fost şi ea tipărită, aflându-se la pagina 348 a *Istoriei Scripturii Vechiului Testament*, tomul I, Tipografia Mitropoliei, Iaşi, 1824.

[17]Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, pp. 53, 54,146, 147.

[18] Nicolae Iorga, *op. cit.*, vol. II, p. 329.

[19] Teodor Cerbuleţ, *Veniamin Costache, 1768-1864, Viaţa şi înfăptuirile,* Editura Cartea românească, Bucureşti, 1939, p. 24.

[20] Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privind istoria României,* serie nouă, vol. II, coord. A. Oţetea, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1967, p. 901.

[21] În acest *Apel,* Ionică Tăutul îi cerea mitropolitului să „sprijinească silinţele domnului, ce întinde ca să arate în faptă osebirea ce este între ocârmuirea unui patriot şi aceeea a unui străin”, invitându-l să „lucreze împreună a se înălţa temelia altarului dreptăţii”, ca să lase urmaşilor „stâlpul fericirii lor şi pomenirea numelui unui adevărat

ianuarie, cf. calendarului iulian=n. ns.) 1823, „Veniamin, mitropolit de Iaşi", apărea la numărul 43, cu observaţia că „s-a întors în Moldova"[22], deşi după o săptămână, la 9 februarie, guvernatorul provinciei, Stutterheim, îl invita pe ierarh fie să se repatrieze, fie să plece în interiorul Austriei, potrivit decretului din 23 ianuarie referitor la cei care, „din pricina tulburărilor, au fugit în partea aceasta"[23].

Cu toate că unii autori consideră că data revenirii mitropolitului în Moldova a fost 3 februarie[24], credem că şi alte informaţii nedumeresc, precum cea potrivit căreia, la 1 februarie 1823, Mihail Sturdza i-a scris consulului rus Minciaky despre dispoziţia mitropolitului de a se întoarce în ţară, la 12 februarie acesta răspunzându-i că încuviinţează gestul[25], dar şi faptul că, abia la 11 aprilie 1823, prelatul a primit de la Mohamet Selim Paşa o epistolă de felicitare pentru revenirea în Principat[26].

După evenimentele din 1821, Veniamin „a sfărâmat pereţii înguşti ai cugetării călugăreşti", iar patriotismul lui a dobândit alte dimensiuni[27], mai ales după acest moment istoric de cumpănă, conştiinţa unităţii ortodoxe începând, pentru el, să fie înlocuită de cea a unităţii naţionale.

BIBLIOGRAPHY

Bălan, Teodor, *Refugiaţii moldoveni în Bucovina. 1821 şi 1848,* Editura „Cartea românească", Bucureşti, 1929.

Beguni, Mirela, *The disavowal of Eteria by Russia: consequences upon Moldavia*, în "Journal of Romanian Literary Studies", nr. 16, mar. 2019, pp. 401-406.

Beldiman, Alecu, *Eterie sau Jalnicile scene prilejite în Moldavia din resvrătirile grecilor, prin şeful lor Alesandru Ipsilanti, venit din Rusia la anul 1821*, ediţie de Alecu Balica, Tipografia Buciumului român, Iaşi, 1861.

Cerbuleţ, Teodor, *Veniamin Costache, 1768-1864, Viaţa şi înfăptuirile,* Editura Cartea românească, Bucureşti, 1939.

Corfus, Ilie, *Însemnări de demult*, Editura Junimea, Iaşi, 1975.

Erbiceanu, Constantin, *Despre viaţa şi activitatea mitropolitului Veniamin Costache ca mitropolit al Moldovei,* Imprimeria statului, Bucureşti, 1888.

---

păstor, care a ştiut a preface zilele plângerii într-un veac aurit" (Ionică Tăutul, *Scrieri social-politice,* ediţie de Emil Vîrtosu,Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1974, pp. 107-109).

[22]În dreptul locului de şedere fiind indicată localitatea Bosanci.

[23] Teodor Bălan, *Refugiaţii moldoveni în Bucovina. 1821 şi 1848,* Editura „Cartea românească", Bucureşti, 1929, pp. 16, 78, 81, 88, 89; I. Zugrav, *Legăturile mitropolitului Veniamin Costachi cu Mănăstirea Sf. Ioan cel Nou din Suceava,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei" (infra M.M.S.), an. XLIII, nr. 1-2, 1967, p. 109.

[24] Gheorghe Moisescu, Ştefan Lupşa, Alexandru Filipaşcu, *Istoria Bisericii Romîne,* vol. II,Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1957, p. 426; Nestor Vornicescu, *Arhimandritul Leon Asachi,* în M.M.S., an. XXXVIII, nr. 3-4, 1962, pp. 237, o altă opinie, indubitabil falsă, fiind aceea că ierarhul a revenit în toamna anului 1822 (Constantin Erbiceanu, *Despre viaţa şi activitatea mitropolitului Veniamin Costache ca mitropolit al Moldovei*, Imprimeria statului, Bucureşti, 1888, p. 26).

[25] Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor,* supl. I, vol. IV, coord. D. A. Sturdza, D. C. Sturdza, Octavian Lugoşianu, Bucureşti, 1891, pp. 6, 17. Totuşi, s-a consemnat că la 11 februarie 1823, ca o distincţie deosebită, Veniamin a fost „îmbrăcat cu blană" de către domnitorul Ioniţă Sandu Sturdza (Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, Editura Episcopiei Romanului şi Huşilor, 1984, p. 268).

[26]Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, pp. 248, 249.

[27]Nicolae Iorga, *O icoană curată: Mitropolitul Veniamin Costachi*, în *Oameni cari au fost*, vol. I, ediţie de Ion Roman, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1967, p. 78.

Idem, *Docomente inedite privitoare la istoria naţională, politică şi bisericească a românilor,* în „Biserica Ortodoxă Română", an. XVII, nr. 6, 1894, pp. 385-417.
Idem, *Istoria Mitropoliei Moldaviei şi Sucevei şi a Catedralei mitropolitane din Iaşi*, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1888.
Idem, *Un manuscript românesc. Istoriile bisericeşti şi politiceşti din anii de la Christos 1701 până în zilele noastre, de mine mult păcătosul Andronic. În sfânta Monastire a Neamţului, anul 1856,* în „Biserica Ortodoxă Română", an. XVII, 1894, pp. 802-823.
Filitti, Ioan C., *Frământările politice şi sociale în Principatele române de la 1821 la 1828,* Editura „Cartea românească", Bucureşti, 1932.
Georgescu, Vlad, *Ideile politice şi iluminismul în Principatele Române 1750-1831*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1972.
Gheorghiţă, Ilie, *Un veac de la moartea mitropolitului Veniamin Costachi,* Mănăstirea Neamţ, 1946.
Hurmuzaki, Eudoxiu, *Documente privind istoria României,* serie nouă, vol. II, coord. A. Oţetea, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1967.
Idem, *Documente privitoare la istoria românilor,* supl. I, vol. IV, coord. D. A. Sturdza, D. C. Sturdza, Octavian Lugoşianu, Bucureşti, 1891; vol. X, coord. Nicolae Iorga, Bucureşti, 1897.
Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, vol. II, ediţie de Barbu Theodorescu, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1969.
Idem, *O icoană curată: Mitropolitul Veniamin Costachi*, în *Oameni cari au fost*, vol. I, ediţie de Ion Roman, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1967.
Idem, *Viaţa şi faptele mitropolitului Moldovei Veniamin Costachi,* Institutul de Arte grafice şi Editura „Minerva", Bucureşti, 1907.
*** *Istoria Scripturii Vechiului Testament,* tom. I, Tipografia Mitropoliei, Iaşi, 1824.
Moisescu, Gheorghe, Lupşa, Ştefan, Filipaşcu, Alexandru, *Istoria Bisericii Romîne,* vol. II,Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1957.
Porcescu, Scarlat, *Episcopia Romanului*, Editura Episcopiei Romanului şi Huşilor, 1984.
Tăutul, Ionică, *Scrieri social-politice,* ediţie de Emil Vîrtosu,Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1974.
Urechia, V. A., *Istoria românilor,* tom. XIII, Tipografia şi fonderia de litere Thoma Basilescu, Bucureşti, 1901.
Vizanti, Andrei, *Veniamin Costaki, mitropolit al Moldovei şi Sucevei. Epoca, viaţa şi operele sale,* Tipografia Buciumului Român, Iaşi, 1881.
Vornicescu, Nestor, *Arhimandritul Leon Asachi,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", an. XXXVIII, nr. 3-4, 1962, pp. 213-242.
Xenopol, A. D., *Istoria românilor din Dacia Traiană,* ediţia a III-a (de I. Vlădescu), vol. IX, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1929.
Zugrav, I., *Legăturile mitropolitului Veniamin Costachi cu Mănăstirea Sf. Ioan cel Nou din Suceava,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", an. XLIII, nr. 1-2, 1967, pp. 105-113.

SPORTING LANGUAGE – A PROFESSIONAL ONE

Mihaela Hriban
Lecturer PhD. „Vasile Alecsandri" University of Bacău

Abstract: Romanian lexis is into a continuous development and evolution by means of words that are coming into it, bring new meanings and accomplish a new role to the linguistic enrichment of our language. We are going to reveal the way in which sporting language, that is a professional one, influences the Romanian vocabulary, through words, expressions that are specific to different sporting domains.

Keywords: sporting domains, linguistic enrichment, lexis, professional language, meanings

Limbajul sportiv este inclus în cadrul limbajelor tehnico-profesionale, care sunt de multă vreme în atenţia lingviştilor. Cercetătorul Al. Graur evidenţia faptul că „de justeţea terminologiei depinde înţelegerea corectă a problemelor tehnice şi posibilitatea comunicării dintre specialişti"[1]. Limbajul sportiv este considerat un *limbaj specializat*, iar nicidecum unul comun, şi este evidentă accesibilitatea sa la o masă largă de cititori şi, de asemenea, larga lui circulaţie, datorită numărului crescut de practicanţi ai acestui sport, precum şi celor care constituie publicul doritor de spectacol sportiv.

În evidenţierea unor trăsături particulare, consemnăm faptul că limbajul sportiv deţine expresii specifice utilizate în general sau precizăm că unele cuvinte şi structuri perifrastice sunt întrebuinţate în anumite domenii sportive: fotbal, rugbi, volei, baschet, tenis de câmp, tenis de masă, pugilism etc. Toate acestea oferă limbajului sportiv o anumită *tehnicitate*. Precizăm că o parte a îmbinărilor stabile de cuvinte utilizate în limbajul sportiv sunt comune stilului publicistic, expresivitatea acestora se adaptează intenţiilor comentatorilor sportivi în procesul relatărilor sportive, de exemplu: „a opune rezistenţă", „acţiune pe cont propriu", „fără drept de apel", „a crea dureri de cap", „a da câştig de cauză", „a avea iniţiativă, „a pune în pericol", „a pune în valoare", „a pune la îndoială", „a încheia conturile" ş.a.m.d. De asemenea, putem sublinia, existenţa unor superlative sau a unor structuri stereotipice cu tendinţa de a deveni clişee lexicale. În calitate de exemple, menţionăm structuri lingvistice de genul: „a câştiga la limită", „a da totul pe teren", „a avea cuţitul la os", „a se umple de umilinţă[2]", „victorie la limită", „s-a comportat la înălţime", „meci palpitant", „lovitură capitală", structuri cărora, treptat-treptat, li se cam pierde din expresivitate. Exegeţii au arătat faptul că limbajul sportiv se apropie de stilul tehnico-ştiinţific, publicistic şi, în anumite contexte lingvistice, acesta poate avea valenţe ce pot fi adecvate stilului beletristic. Aceste aserţiuni sunt elocvente dacă ţinem cont de faptul că sportul, în calitate de disciplină, înregistrează, actualmente, o ascensiune. Atât practicanţii unui sport, cât şi cei interesaţi de sport în general sau de o anumită ramură sportivă se încadrează în categorii

[1] Al. Graur, *Unele probleme ale vocabularelor profesionale*, în revista „Limba română", nr. 6, 1953, p. 23.
[2] „Gazeta Sporturilor", anul 96, luni, 18 martie 2019.

sociale distincte, deţin un nivel de cultură şi de pregătire intelectuală diferite din punctul de vedere al abordării domeniului sportiv.

Media, emisiunile difuzate pe canalele sportive, internetul au un rol important în popularizarea diverselor întreceri sportive, campionate europene de fotbal, de handbal, competiţii naţionale şi, respectiv, europene, de dans sportiv etc. De asemenea, o parte din scriitorii noştri prestigioşi: Camil Petrescu, Dan Deşliu, Eugen Barbu, Theodor Mazilu, Fănuş Neagu etc. au susţinut rubrici sportive în cadrul presei noastre, prin intermediul unor reportaje calitative în domeniul evidenţiat.

Atât în media sportivă, cât şi în transmisiunile sportive live, putem observa un interes crescut pentru o corectitudine a transmiterii informaţiei. Însă ne întâmpină frecvent abateri de la normele gramaticale ale limbii literare. Aspectul mai puţin îngrijit al limbajului sportiv se explică în două feluri:

1. persoanele care folosesc limbajul sportiv aparţin diverselor categorii socioculturale;

2. un alt argument îl are efectul utilizării limbajului sportiv, fiindcă acesta trebuie să impresioneze rapid, să creeze dinamism, în funcţie de gradul solicitării informaţiei, al redactării acesteia şi, respectiv, al relatării ei. Aceste aspecte impun o mare libertate de limbaj, acceptabilă şi necesară în limbajul sportiv, care este util să fie viu şi să servească scopului comunicării expresive.

Nu întotdeauna sunt stăpânite normele corecte ale limbii române, ceea ce duce, adeseori, la greşeli de exprimare atât orală, cât şi scrisă. Astfel, am grupat o parte din greşelile de limbă identificate frecvent în limbajul sportiv, acestea apărând şi în alte aspecte ale limbii române actuale, ca o consecinţă a aspectului lor mai puţin îngrijit. Prin urmare, vom face apel la acordul gramatical, fiindcă acesta reprezintă o modalitate importantă de evidenţiere a relaţiilor dintre cuvinte, un fenomen sintactic, care afectează şi alte situaţii.

În general, acordul dintre subiect şi predicat este în atenţia comentatorilor sportivi, care ştiu că auditoriul este destul de pretenţios actualmente. În ciuda acestei circumstanţe, identificăm, în mod frecvent, construcţii care nu satisfac regulile acordului. Astfel, verbul-predicat este, câteodată, acordat greşit cu numele-subiect:

d.e. „*Lipsa* de tinereţe, de vigoare, de rezistenţă *au jucat un rol* mult mai mare în defecţiunea formaţiei române decât presupusa sa lipsă de clasă la ora actuală”[3].

Alteori, dezacordul subiect-predicat se datorează influenţei substantivului celui mai apropiat:

d.e.*Întrecerile* primei manşe, *disputată* joi, *a oferit* dispute dârze şi extrem de pasionante”[4].

Adjectivul *disputată* şi verbul *a oferit* au fost acordate cu substantivul *manşă* şi nu, cu substantivul *întrecerile*,care îndeplineşte pentru ambele, rolul de determinat.

Probleme speciale de acord ridică folosirea articolului posesiv genitival. Frecvent identificate sunt situaţiile în care acesta nu se acordă în număr sau în gen cu regentul genitivului, pe care îl precedă, ca în exemplul:

d.e. „Ne permitem să recomandăm federaţiei de specialitate să nu ţină seama de aceste propuneri care şi-au dovedit fisurile cu prilejul altor ediţii *a* campionatelor”[5].

[3] „Sportul”, nr. 7164, p. 1.
[4] „Sportul”, nr. 7162, p. 4.
[5] „Sportul”, nr. 21, 1973, p. 4.

De asemenea, dezacordul articolului posesiv genitival se produce şi în cazul construcţiilor în care atributul unui substantiv se exprimă printr-un alt substantiv, precedat de articolul posesiv, urmat de una sau de alte forme cazuale ale relativului *care*[6]. De regulă, atât forma articolului posesiv genitival, cât şi aceea a relativului *care* variază în funcţie de genul şi de numărul substantivului cu care fiecare dintre acestea se află în relaţie. Când raportarea celor două elemente de relaţie se face greşit are loc dezacordul. Oferim, în acest sens, structurile:

d.e.$_1$ „Timp de trei zile... în Sala Sporturilor din Piteşti s-au desfăşurat întrecerile finalei pe ţară a Campionatului Naţional sătesc de trântă, ediţia a V-a, *competiţie* iniţiată şi organizată de U.T.C., la *a* cărei *etape* de masă au participat peste 15.000 de tineri sportivi din mediul rural”[7].

d.e.$_2$ „Din *echipa* F.C.Argeş, al <u>cărui</u> joc l-am putea caracteriza drept anchilozat...”[8].

În primul exemplu, nu este utilizat corect în relaţie articolul posesiv genitival *a*, care trebuie raportat la substantivul *etape*, iar, în al doilea exemplu, pronumele relativ *cărui* este necesar să fie raportat nu la substantivul aflat după acesta, ci la acela cu care stabileşte raportul sintactic, şi anume: substantivul *echipa*.

Folosirea adverbelor în scrierile sportive ridică diferite probleme de acord. Eroarea constă în aşa-numita „acordare” a adverbului, prin urmare, în folosirea adverbului în calitate de adjectiv[9].

d.e. „... pentru a le lua această posibilitate coşurile au fost prinse de panouri *speciale* amenajate...”[10]. Structura corectă este: „panouri *special* amenajate”.

Vom face apel la două situaţii în care, dintr-o neatenţie accentuată, este omis sau este inclus fără să fie nevoie, un pronume ce are o formă neaccentuată.

d.e. „Nunweiller îl lansează, cum îi convine lui, pe Marcu, acesta pătrunde în *stilulcaracteristic* şi îi pasează lui Dobrin...”[11]. Pentru ca ideea de apartenenţă să fie clară, substantivul *stilul* trebuie urmat de pronume: „în stilu-<u>i</u> caracteristic”.

Dimpotrivă, o prezenţă inutilă o dovedeşte pronumele ataşat verbului *am dori* din exemplul:

d.e.<u>L</u>-am dori să-l alăturăm marilor sportivi de care aminteam mai sus...”[12].

Deşi este un fenomen destul de răspândit în afara limbajului sportiv, confuzia dintre prepoziţii se dovedeşte a fi foarte frecventă în relatările sau în scrierile sportive. Astfel, <u>din</u> înlocuieşte, deseori, pe <u>dintre</u>:

d.e. „Părerea ziarului parizian este împărtăşită de foarte mulţi <u>din</u> cei prezenţi aici...”[13].

d.e. „Polonezele s-au bazat pe pivoţi şi acţiunile acestora au fost multă vreme determinate <u>în</u> menţinerea unui scor restrâns”[14], situaţie în care prepoziţia <u>de</u> este impusă de agentul verbului <u>au fost determinate</u>.

---

[6] N. Mihăiescu, *Carte despre limba românească*, Bucureşti, 1972, p. 53-55.
[7] „Scînteia Tineretului”, nr. 7644, p. 3.
[8] „Sportul”, nr. 7167, p. 3.
[9] Valeria Guţu Romalo, *Corectitudine şi greşeală*, Bucureşti, 1971, p. 52./Valeria Guţu Romalo, *Corectitudine şi greşeală* – Limba română de azi, versiune nouă, Bucureşti, Editura „Humanitas Educaţional”, 2002.
[10] „Curs de baschet”, Bucureşti, 1961, p. 28.
[11] „Sportul”, nr. 7165, p. 3.
[12] „ Sportul”, nr. 7164, p. 1.
[13] „ Sportul”, nr. 7163, p. 1.
[14] „ Sportul”, nr. 7160, p. 1.

Prepoziţia de apare de foarte multe ori în construcţii în locul genitivului, a cărui întrebuinţare ar fi făcut construcţia mai corectă: „întrerupere de joc”[15], „schimbare de jucători”, „în caz de recidivă”, „la nivel de reprezentativă”, „repriza de prindere” etc..

Prepoziţia de ar fi putut fi înlocuită şi cu alte prepoziţii în cazuri asemănătoare, şi anume: prepoziţiile: la, pentru: **d.e.** „faze de poartă” („faze la poartă”), „confruntările de lupte libere” („confruntările pentru lupte libere”), „baloane de contraatac” (baloane pentru contraatac).

Menţionăm şi exemple în care unele prepoziţii sunt utilizate într-o manieră complet greşită:

d.e.$_1$ „Petrolul s-a prezentat sub Tâmpa ca o echipă solidă”[16]. („Petrolul s-a prezentat la Tâmpa ca o echipă solidă”).

d.e.$_2$ „Începutul partidei aparţine gazdelor care iniţiază câteva acţiuni periculoase pe aripi”... [17]. (... din aripi...).

Schimbările de topică din interiorul propoziţiei au în vedere şi grupurile sintactice, dar nu întotdeauna se obţin efectele stilistice, aşteptate. Astfel, *ordinea firească a cuvintelor* din exemplul: „... după o triplă înverşunată dispută cu naţionala Ungariei, acest atât de inaccesibil adversar al generaţiilor precedente...”[18], *ar fi dat mai multă claritate comunicării aspectelor lingvistice*.

Aşadar, remarcarea unor aspecte de sintaxă, ce implică limbajul sportiv, ne determină să realizăm câteva observaţii generale asupra acestuia.

Limbajul sportiv reprezintă un aspect al stilului tehnico-ştiinţific, dar el deţine mai multe puncte comune atât cu stilul publicistic, cât şi cu cel al literaturii artistice. Facem aceste afirmaţii, deoarece constatăm o mobilitate în redarea faptelor sportive, îmbinându-se, astfel, în funcţie de caracterul evenimentului, sobrietatea şi concentrarea, cu limbajul personal, nereţinut, uneori, chiar familiar. Posibilitatea exprimării este în strânsă legătură cu structura acestui limbaj, prin intermediul căruia este redată realitatea imediată. Limbajul sportiv este necesar să fie unul vioi şi să servească scopului comunicării expresive. Astfel, se face apel la diferite procedee sintactice, folosindu-se, cu predilecţie, clasa morfologică a verbului. Dacă conciziunea prezentării rezultatelor sportive face ca verbul să fie foarte puţin utilizat, iar, în cazul folosirii îl întâlnim la moduri nepersonale, în schimb, îi simţim prezenţa în proporţii accentuate, mai ales, în cazul relatărilor sportive care impun obiectivitate şi dinamism. Relatarea energică este elocventă, fiindcă evenimentele în discuţie, deşi terminate, sunt redate folosind modul indicativ, timpul prezent sau prezentarea aspectelor însemnate este redată de comentatorul sportiv, utilizând modul indicativ, timpul viitor. Astfel, cititorul pare a fi prins în desfăşurarea evenimentului sportiv prezentat.

Se remarcă faptul că, în limbajul sportiv, circulă un număr de construcţii sintactice, iar o parte dintre acestea sunt luate din limbajul media sau beletristic, dar se adaptează contextului sportiv, contribuind, astfel, la o accentuată expresivitate a expunerii.

Unele construcţii sunt de formaţie proprie, creată din necesităţile impuse de comentariul sportiv, altele depăşesc cadrul limbajului sportiv, devenind străine limbajului sportiv şi căpătând, astfel, sens figurat. Fiind un limbaj de structură tehnică, limbajul sportiv dispune de modalităţi diverse de îmbinare a unităţilor lexicale.

---

[15] „Regulamentul jocului de volei” – Bucureşti, 1972, p. 102.
[16] „Sportul”, nr. 7381, p. 3.
[17] „Sportul”, nr. 7378, p. 3.
[18] „Sport”, nr. 22, 1973, p. 9.

Am avut în vedere şi o parte din abaterile de la normele corecte ale limbii române. Am consemnat toate aceste greşeli de exprimare, evidente în limbajul sportiv, tocmai pentru a face un modest apel la aplicarea consecventă a normelor limbii literare şi în ceea ce priveşte respectarea sintaxei în comunicările sportive atât scrise, cât şi orale. Se impune o selecţie a construcţiilor lingvistice, reţinându-se doar cele ce sunt necesare şi eliminându-se cele care sunt folosite exclusiv pentru a produce impresie şi care, de fapt, nu sunt expresive.

Un alt aspect deosebit de important îl constituie respectarea normelor ortografice, ortoepice şi de punctuaţie în limbajul sportiv, deoarece, prin abaterile de la aceste norme, se poate produce confuzie atât în transmiterea mesajului din partea emiţătorului, cât şi în receptarea mesajului primit de receptorul implicat în comunicare. Susţinem toate acestea, pentru că limbajul sportiv cunoaşte o răspândire largă în rândul tuturor celor care îl îndrăgesc.

BIBLIOGRAPHY

Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* (**DOOM$_2$**), Bucureşti, Editura „Univers Enciclopedic”, 2005.

Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie* (**IOOP$_v$**), Bucureşti, Editura „Univers Enciclopedic”, 2001.

Graur, Al., *Unele probleme ale vocabularelor profesionale*, în revista „Limba română”, nr. 6, 1953.

Marcu, Florin, *Dicţionar actualizat de neologisme* (**DAN**), Bucureşti, Editura Saeculum I.O, Bucureşti, 2013.

Mihăiescu, N., *Carte despre limba românească*, Bucureşti, 1972.

Romalo Guţu Valeria, *Corectitudine şi greşeală*, Bucureşti, 1971, p. 52./ Valeria Guţu Romalo, *Corectitudine şi greşeală – Limba română de azi*, versiune nouă, Bucureşti, Editura „Humanitas Educaţional”, 2002.

IZVOARE:

„Curs de baschet”, Bucureşti, 1961
„Gazeta Sporturilor”, anul 96, luni, 18 martie 2019
„Regulamentul jocului de volei” – Bucureşti, 1972
„Scînteia Tineretului”, nr. 7644, p. 3
„ Sportul”, nr. 7160
„ Sportul”, nr. 7163
„ Sportul”, nr. 7164
„Sport”, nr. 22, 1973
„Sportul”, nr. 21, 1973
„Sportul”, nr. 7162
„Sportul”, nr. 7165
„Sportul”, nr. 7378
„Sportul”, nr. 7164
„Sportul”, nr. 7381

THE VIRGIN AND THE SPIRIT. A THEOLOGICAL REFLECTION

Ioan Valentin Istrati
Rev. Lecturer, PhD, Faculty of Orthodox Theology „St Apostle Andrew"
„Ovidius" University of Constanța

Abstract:The present article tries to analyse the connection between the Holy Spirit, the Comforter and the Inspirer of the Church, and the Virgin Mary, the Full of grace, the Mother of Christ. The Bible itself contains some similarities and theological convergences between the third Person of the Holy Trinity and the Theotokos. These similarities allow us to establish a intimate bond between the prayer of the Virgin in the Church and the presence of the Spirit in it.

Keywords: Virgin, Spirit, protection, prayer, virginity, inspiration, mother

The Orthodox feast of the Protection of the Most Holy Mother of God ("Pokrov" in rus., "Acoperământul Maicii Domnului" – in rom.) celebrates the power of Theotokos to shadow and preserve the humanity in a state of sacrifice and resurrection. The dignity of the Mother of God on the right side of the heavenly Throne of her Son means together an ocean of love towards humanity and the hymn of praise brought to God by men.

The sacred and divine bond between the Holy Spirit and the Mother of God is obvious in all the history of salvation. Fruit of the blessing of the Comforter, the Virgin, the holy child, was kept in a state of purity and holiness by the Holy Spirit, all her childhood and youth. The state of virginity and continuous prayer is a gift of the Spirit. When the General of the celestial armies, Archangel Gabriel, came to announce her, that she will give birth to God, the angel greats her: "Hail, Mary, full of grace", showing the divine intimacy between the Virgin Mary and the Holy Spirit. Then, when she asks how it is possible to give birth to a baby from virginity, the archangel answers: "the Holy Spirit will come upon you and the power of the Most High will shadow you". All her life, the Mother of heavenly love worked the humble joy of the Spirit. She was present at Pentecost, when the Church of Christ, that is His Body, was born in the world, among the Apostles. In this Descent of the Spirit, Christ became interior to every baptized believer in the name of the Most Holy Trinity.

In the heaven, at the Throne of the glory of God, the Mother speaks incessantly with the Holy Spirit, imploring him to heal all the pain of the world. Every tear of the human kind passes through the eyes full of heaven of the Mother of God, and arrives in the heart of the Trinity, where all the tears from all the faces are wiped out.

This holy connection between the Comforter and Theotokos has saving effects in the work of the Son to sanctify the world. The Holy Spirit is the Cover, the Protection of creation from the Genesis: "the Spirit was walking above the waters" (Gen. 1.2), meaning that – in the words of Saint Basil the Great – he was "warming and giving life to the waters, as a hen warming her chicken". So the Virgin of the tears is a cover and a protection, a shadow of salvation and a support, a loving and life giving warmth for the entire creation.

We say in one of the most common prayers of the Church: "My hope is the Father, my refuge is the Son and my protection is the Holy Spirit, Most Holy Trinity, glory to Thee" (the prayer of Saint Ioanikios). This holy protection is brought by the holy prayers of the Mother of God, through the vigil of the Virgin for the Church.

The Holy Spirit is the Guide of the entire universe toward its vocation in the Kingdom of God. And the Mother of God is the "Hodegetria", the Directress, the Guide to her Son, listening all the prayers of the world and hiding them in the infinite heart of Christ.

The Holy Spirit is praying for us "with wordless groans" (Romans 8, 26), healing our helplessness, in order to see the heavens of love, and the Mother of God is the incessant suppliant for every each of us, the heart of a mother at the Throne of the Trinity, healing diseases and listening the sufferance of the world[1].

The Holy Spirit is called by Christ himself "the Comforter" ("Parakletos"), the "Episkopos" of the hearts, as in the prayer: "Holy, search – "episkepse" and heal our iniquities, for thy name", and the Holy Virgin is the comforter to all in pain and illnesses.

The Holy Spirit is the Spirit of fruitful virginity, the spring of grace, and the Mother of God is the fruitful Virgin who gave birth to the Son of God, the "full of grace"[2].

Therefore, the work of the Holy Spirit in the Church and the work of the Mother of God are divinely interconnected and fulfilling themselves. Nobody can receive the Holy Spirit if he (she) doesn't give birth to Christ in his heart, nobody can give birth to Christ in his heart without the mystical work of the Spirit. Nobody can love the Theotokos without being carried on the wings full of light of the Spirit. No man or woman can receive the scent of holiness without having a heart of a mother, and no man can carry God in his heart without the tearful prayers of the Virgin.

This is happening because in the heart of the Holy Mother are kept, like in a river bed of light, all the tears of the world, when she saw her Son crucified. All her pain became love full of grace when she saw him resurrected, in the overflow of the Spirit over the history.

The Holy Virgin is a spring of love, because she fulfils in her heart all the painful love of the man undressed of grace and all the longing of God to unite with us. Her mercies flow toward humanity without waiting confirmation, but incessantly flooding the sweetness of love from her motherly heart.

The entire universe, pregnant with God, beholds his mother and learns how the fill itself with the light that rises from the eternal One. The humanity enters the mysteries of history and learns the Eucharistic becoming of matter into energy through grace, as a birth of the kingdom without death.

We see a little virgin and we understand the greatness of the love of God. We look to a woman and we learn the unspeakable wisdom of the Trinity. We see a fragile human being and we understand beyond tears how much a creature can rise through love. We kiss with our soul a baby, and we are disciples at the theological cathedra of the ages. Her silence is more priceless than all the words of this world.

For the greatest power of the universe is the life giving love, the self sacrifice. And the greatest light in the world is the power to love an eternity those who killed your baby.

---

[1] For an extensive analysis of the presence of the Holy Spirit in the early Church prayers: Boris Paschke, *Praying to the Holy Spirit in Early Christianity*, Tyndale Bulletin, 64:2 (NA 2013).

[2] For a deeper extension of the Orthodox Tradition on the Holy Spirit, see John Oliver, Giver of Life, *The Holy Spirit in Orthodox Tradition*, Paraclete Press, January, 2011 .

If we are friends of Theotokos all our life, we will find her waiting us in the heaven, soothing our passage from darkness to light, recognising in our eyes the look of her Son that we wanted and missed all our life.

In the Orthodox Church, the supra-veneration accorded to Theotokos is a unique manner of love and worship for the Mother of God[3]. The Christians feel her prayer to the Throne of the Saviour and her intercession as not only Mother of God, but Mother of the Church, that is the Body of Christ. That is why in the icons, Theotokos is always with the divine Child in her arms, and this icon of the mother keeping in her arms the Divine Child is the most encountered and famous icon in orthodoxy. In addition, there is a multitude of miracle working icons in all orthodox space with the Theotokos.

The orthodox believer feels the comforting presence and prayer of the Mother in all his/her life. Many cannons are composed in her honour, and the chants of the Church are always containing hymns of praise to the Mother of God. The invisible divine bond between the Mother and the Child, due to Christ's divine foreknowledge, is transmitted to all the people. Christ knows all the Virgin`s concerns and desires, and fulfils them out of his love for her. This fact is proved by the miracle of Canna of Galilee.

Jesus and his Mother were invited to attend a wedding in Canna. There, out of unknown reasons, the wine was over. Mary doesn't plead for the grooms, doesn't ask anything, and just says: "They have no more wine".The intimate and infinite love between the Son and the Mother means that every thought of her passes through his mind and heart, out of his divinity. And he cannot live without fulfilling his mother's wish. Although his time wasn't there: "My hour has not yet come" (John 2, 4), Christ overthrows the eternal plan of God's salvation for the mankind out of love for his mother. So powerful is her heart, that Christ cannot pass her need. She doesn't plead, she only says to the servants: "Do whatever he tells you". This is the eternal legacy of the Mother: she looks and points to her Son, and says to the world: "Do whatever he tells you". And Christ turns the water into wine, showing the Eucharistic nature of love (love transforms everything), the mystical substance of marriage and the connubial dimension of the bond between human being and the Groom, God.

The young poet Richard Crashaw (1613-1649), being asked, among other students to write an article on the wedding of Canna, wrote only few words: "*Nympha pudica Deum vidit, et erubuit* – The virginal water met its Master and blushed" and won the contest[4].

This infinite bond between the Son and the Virgin is the Spirit, who is upon Christ, and inspires him to save the world through word and blood.

The intimate connection between the Mother of God and the Holy Spirit is yet to be discovered. For instance, the inspired saints of the Church were always in love with Theotokos. The lovers of the Virgin are often visited by the Holy Spirit and vice versa. The Gospel of John, where the deepest significance of the Incarnation was revealed, is written by the disciple who received the divine Mother and took care of her after the death and Resurrection of Christ. From her, John found the peaks of theological abysses and the reality of the Logos, the Word of God who became Man for our salvation.

[3]For a meaningful insight into the spirituality of Romanian Orthodox Church, see Pr. Mircea Cristian Pricop, *Ortodoxie, Etnicitate şi Identitate europeană*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanţa, 2012.

[4]*The Complete Works of Richard Crashaw*, edited by Alexander B. Grosart, two volumes (London: printed for private circulation by Robson and Sons, 1872 & 1873).

BIBLIOGRAPHY

- Grosart, Alexander B. (ed.), *The Complete Works of Richard Crashaw*, two volumes (London: printed for private circulation by Robson and Sons, 1872 & 1873).
- Henry, Carl F.H., *Dumnezeu, revelaţie şi autoritate* (3 vol.), Cartea Creştină, Oradea, 1996.
- Istrati, Pr. Dr. Ioan Valentin, *Taina Veacurilor, timp şi eternitate în rugăciunile Bisericii*, Doxologia, Iaşi, 2010.
- Oliver, John, *Giver of Life, The Holy Spirit in Orthodox Tradition*, Paraclete Press, January, 2011.
- Paschke, Boris, *Praying to the Holy Spirit in Early Christianity*, Tyndale Bulletin, 64:2 (NA 2013).
- Pricop, Pr. Mircea Cristian, *Ortodoxie, Etnicitate, Identitate europeană*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanţa, 2012.
- Spidlik, Thomas, *Spiritualitatea Răsăritului creştin* (in Rom., 3 vol.), Deisis, Sibiu, 1997.

IMPROVING READING AND SPEAKING SKILLS BY USING PHARMACOLOGY REFERENCE

Stanca Ioana Bucur
Assist., PhD., UMFST Târgu-Mureș

Abstract:This article refers to developing reading and speaking skills by using patient information leaflets. The activities are particularly addressed to students in Pharmacy and imply understanding a printed text about different medicines, about their active substance, use, contra-indications, side-effects, dose etc. The article suggests different activities that use patient information leaflets as the basic material for building up dialogues between patient and pharmacist.

Keywords: patient information leaflet, active substance, disease, contra-indications, side-effects.

Teaching medical English is a challenging task for any teacher in that he needs to address a specific group of students, depending on their main field of study which may be dentistry, general medicine, pharmacy, nutrition or any other field and in doing this he needs to focus on a certain terminology which the students are more likely to use in their subject area.

In my experience as a teacher of medical English I have noticed that students may find very hard to deal with medical articles that do not belong to their research field because they contain medical terminology they are not familiar with. It was a surprise for me to see that general medicine students found themselves in great difficulty when asked to translate an article about bridges and orthodontic bands used in dentistry, while they were really quick and confident when dealing with general medicine topics. My intention was to see to what an extent they comprehend a text that doesn't necessarily address medical students but students in dentistry and to encourage them to read medical articles regardless of their subject, to improve their vocabulary. The most important thing though is that the students learn the terminology that is most used in their field of study.

This article has in view the students in Pharmacy as a target group and it suggests some practical methods of helping them acquire pharmaceutical terminology by using patient information leaflets of different medicines. These methods include reading and speaking skills development which I will describe step by step.

Leaflets are of great help because they offer a lot of information for the user: the active ingredient in the pill/capsule, the medical conditions in which a certain medicine is used for treatment, it talks about warnings and precautions when taking a given medicine or how it interacts with other prescribed pills and it also gives information about the doses in which a medicine should be taken, depending on the weight of the patient, or on whether he is a child or an adult.

Leaflets are a great source of medical language for pharmacists, they contain the terminology that the pharmacists use in their everyday life at work and the students will encounter in them exactly what they will meet in real life. Moreover, patient information leaflets

for medicines can be found easily on the internet, so that you can choose any leaflet you find proper for your English course. The challenge in doing that belongs exclusively to the teacher because the information about a certain medicine can be displayed on too many pages containing too many details, whereas the practical course has to be taught in two hours on one hand, and the 1st or 2nd year students may not have all the knowledge needed for understanding all the information in the leaflet. The proper thing to do is to minimize the amount of information while preserving the most important data:

1. Indications
2. Cautions
3. Contra-indications
4. Side-effects
5. Dose

For my course, I chose leaflets about medicines the students are familiar with, such as 1) ampicillin, 2) erythromycin, 3) gentamicin, 4) paracetamol and 5) aspirin. I tried to compress the information I found about these medicines and I wrote them down on charts. For example, for ampicillin I wrote the following:

Ampicillin
Indications: urinary-tract infections, otitis media, chronic bronchitis, invasive salmonellosis, gonorrhea, it is used to treat bacterial infections.
Cautions: hypersensitivity reactions have been seen in patients on penicillin therapy (such as penicillin, amoxicillin, carbenicillin, dicloxacillin). If you know you are allergic to penicillin, tell your doctor or pharmacist about the allergy and what signs you had, like rash, itching, shortness of breath, wheezing, cough, swelling of face, tongue or throat, or any other signs.
Contra-indications: before using this medication, tell your doctor or pharmacist your medical history, especially of kidney disease, a certain type of viral infection (infectious mononucleosis). Ampicillin may cause live bacterial vaccines (such as typhoid vaccine) to not work as well. Do not have any immunizations/vaccinations while using this medication unless your doctor tells you to.
This medication is removed by the kidneys. Therefore, elderly people may be more sensitive to this drug or those who have a kidney condition.
Ampicillin passes into breast milk. Consult your doctor before breast-feeding.
Side-effects: erythematous rashes in glandular fever and chronic lymphatic leukaemia; reduce dose in renal impairment.
Dose: *by mouth*: 0.25-1g every 6 hours, at least 30 minutes before food. Urinary-tract infections, 500 mg every 9 hours; *by intramuscular injection or intravenous injection or infusion*, 500mg every 4-6 hours; higher doses in meningitis; CHILD – ½ adult dose.

None of the leaflet should be longer than half a page and teachers should bear in mind that they do not address doctors, but student in the first years of study. Each of these five leaflets is written on a different sheet of paper which is numbered from 1 to 5.

The 1st Step aims at developing reading skills by understanding a printed text. All the charts are presented to the students who are then asked to read them in silence. They are given a few minutes to do so. During this stage the students should first read the passages through, even

if they don't understand each word, the meaning of this activity being to give them a general idea about the medicines described in the leaflets.

The 2nd Step implies checking the understanding of a written text by translating the given material. During this stage the students read and translate in detail the medical leaflets, with the help of the teacher who can give information on the unknown words. The most common difficulty that the students may encounter during this stage is the pronunciation of some medical terms standing for chemical substances and in learning how to pronounce them they should be encouraged by the teacher to repeat them for several times.

The 3rd Step – After the activities of reading and understanding the texts, the class is divided in pairs. Depending on how many students you have in the class, there should be ten or fifteen pairs of students, each given one of the charts presented above, patient information leaflets for ampicillin, erythromycin, gentamicin, paracetamol and aspirin. Each pair of students is then given the same list of possible patients, a list that includes 10 different medical conditions, each case numbered by a letter, such as:

a) A five-year-old girl with meningitis due to infection with pneumococcus. Her medical history shows that she is allergic to penicillin;

b) A 58-year-old man with a history of chronic bronchitis now suffering from pneumonia. The infected organism is resistant to tetracycline;

c) A 16-year-old girl with right leg amputation as a result of a road traffic accident;

d) A 25-year-old woman with urinary tract infection in first stage of pregnancy. She complaints of nausea and vomiting;

e) A 5-year-old boy with fever after running during a sport game, drinking cold water afterwards, complaints of sore-throat;

f) A 41-year-old woman suffering from acute sinusitis and septum deviation, accusing difficulty in breathing; etc,

there could be any number of medical conditions you would want to choose, they should not be exactly as many as the number of the charts you agreed to use and you can think about other cases in which the medicines described in the leaflets can be prescribed. It is up to you how many charts you decide to use or what deseases you want to bring into discussion, just keep in mind that you address students, not doctors and that your number of medical leaflets should be established by the size of the group you have in the class.

The next step, *Step 4* challenges students' ability to find connections and correlations between symptoms, diseases and treatment. They will be asked to use the prescribing information in the leaflets and find the medical condition that requires a specific treatment, in other words they need to match the numbers with the letters, for example number 4) (Paracetamol) with letter e).

During this stage the students have to prove that they have understood the information in the leaflets very well and that they can make use of the new knowledge by sustaining their choice and their point of view. During this stage the teacher asks questions addressing each pair of students, checking if they have chosen the right answer, if they can use the vocabulary properly. He also has to guide them towards the right answer in case they failed in finding it by challenging them, asking them more questions that would trigger closer attention to the details of this exercise, until the answer is clear and obvious.

At this point, the students should be confident in using the medical vocabulary contained in the medical texts of the leaflets and should be prepared to use it in a more realistic situation. This could be a visit to the Chemists' to buy some over-the-counter medication that one needs

for himself or for somebody else he tries to help or with prescription from the family doctor or a general practitioner in case antibiotics are needed.

Step 4 implies developing communication skills through role-play activities. The students remain grouped in pairs as in the previous activities. The situation the students are asked to imagine is a dialogue between a patient / someone helping a patient and the pharmacist. The situation they have to create is one that they have encountered in real life when going to buy medication with or without prescription from the doctor.

Each pair of students is given one of the numbered leaflets about which they know a lot of details by now, including the medical conditions the active substance may be prescribed for.

The students are given 8 minutes to improvise the dialogue at the pharmacy. They are instructed to start by using greetings and common questions and answers. In doing so students who play the role of the patient/ patients friend or relative have to describe the medical condition of the patient, ask for details about the over-the-counter medication/ prescribed medication that they need, they have to begin by referring to the general condition of the patient, they need to mention the symptoms that the patient may experience, add details regarding the onset of the disease or speak about the moment that they realized something was going wrong because of some disturbing signs of being unwell. In their turn, those students who play the part of the pharmacist should ask questions about the debut of the medical symptoms, about the present health condition of the patient, they should offer information about the indication and use of the medicine they give, they should give instructions on how the pills should be taken. In case they are associated with other pills they should also recommend how they should be administered, if they have to be taken, after meals or with a glass of water, not to impair their effectiveness. They should also tell the patient how many times a day he needs to take his medicines. They should also be careful not to forget to mention the quantity of a dose (if they have to give a cough syrup or linctus for example), or to specify the dose for a child in case the medicine can be prescribed to an adult or a child as well. They should offer reassurance and confidence to the patient by being polite and helpful in their answers. While listening to the students' dialogues, the teacher should take notes on the students' answers, write down any grammatical mistakes they may make in their conversations. While doing that, the teacher should never interrupt the conversation, should wait for the students to finish their dialogue, and only then intervene with explanations and correction of grammar mistakes.

As I already mentioned, this part of the course involves pair-work and speaking or communication skills. During this stage the teacher has to follow the dialogue of each pair of students and point out the possible grammar mistakes, suggest more proper expressions if needed, help students be more fluent in English. The teacher should intervene only when the students have ended their discussion and not interrupt them while they carry on their lines, because that would only make them feel uncomfortable and it is likely that they feel embarrassed and unsure about what they need to say next. All the corrections and suggestions should therefore be given only when pairs have finished presenting their task. The teacher should also encourage his students to keep up the good work, pointing out what each pair has done in a very good and impressive manner and stress on the positive points of each presentation.

This is a sequence of activities that use patient information leaflets for different medicines prescribed for different medical conditions, they are the basic material for the class. The activities are centered on reading and speaking skills. They can be done during one course, meaning two hours and they can be followed by another course focused on grammar. The students' dialogues presented during these activities imply the knowledge of building up

questions which can be very difficult for non-native speakers. Doctor-patient dialogues are carried out by using Present Perfect Tense and Past Tense and students need to know when they have to switch from one tense to the other. Building up questions, Past Tense and Perfect Tense can be explained in another English course following the one suggested in these pages.

This is a type of practical activity that I have experienced with my group of students in Pharmacy and I can say that they have shown great motivation in carrying out the tasks they have been given, they showed great interest. They enjoyed every step of the activity, while they were very serious and focused on what they needed to prepare. The medical leaflets they were given, the explanations and exercises that they had to do made them more confident in carrying out dialogues that take place in everyday live, in pharmacies, between the two sides of the counter, the pharmacist and the patient.

BIBLIOGRAPHY

Byrne, Donn, *Teaching Oral English*, Longman Group UK Limited, Essex, 1994.
Cummings, Louise, *Clinical linguistics*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2008.
Glendinning, Eric H., Holmstrom, Beverly A. S., *English in Medicine. A course in communication skills*, Cambridge University Press, Cambridge, 1994.
Harmer, Jeremy, *The Practice of English Language Teaching*, Pearson Education Limited, Harlow, 2007.
James, V. David, *Medicine*, Prentice Hall International (UK) Limited, Hemel Hempstead, Hertfordshire, 1992.

ONLINE RESOURCES

http://ro.search.yahoo.com/search?p=patient+information+leaflet

TRAVELLING IN EDITH WHARTON'S WORLD

Oana Alexandra Alexa
Assist. Lecturer, PhD., „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: Travelling is inevitably an enriching experience, but for Edith Wharton's late 19th century New York leisure class, going to Europe was a ritual to be performed with the utmost attention to form. Wharton's characters travelled east to Europe for a number of reasons: from the customary honeymooning and the annual trips to Paris to order one's wardrobe, to the initiatic tours for young men and the serious business of finding an aristocrat husband willing to overlook a girl's 'new money' which the leisure class was so keen on rejecting back home.
This paper aims to discuss the issue of Americans visiting Europe as they are pictured in several of Wharton's novels, by emphasizing what they lost and what they gained during this experience. It will show that, no matter the reason, travelling was a powerful instrument for the rich in the game of social conventions and that a trip to Europe could sometimes make or break one's fortune.

Keywords: travelling, east, Europe, Edith Wharton, leisure class

Introduction

Edith Wharton was born into a milieu which regarded travelling, much as anything else, as an obligation within the social game. Their income permitted them to prolong their stays abroad for months and sometimes years on end, not necessarily because they took the opportunity to visit as many places as possible – as we might do today - but due to the fact that social norm required them to remain in Europe for a certain amount of time (divided into 'seasons'). And customs were rarely something to be tampered with, especially by "leisure class" (Veblen 2007: 33) Americans who, as Wharton suggests at some point in *The Buccaneers*, were perceived as trying too hard to observe tradition, even long before their European counterparts had moved on to new social habits.

Why, how, when and with whom the members of the leisure class travelled were just as important matters as the choice of people one wanted to be associated with, or the area one picked in order to establish his/her permanent residence. This paper aims to discuss the particularities of the American leisure class' travels abroad by starting with her autobiography and then looking at several of Wharton's novels: *The Age of Innocence* (1920), *The House of Mirth* (1905), *The Buccaneers* (1938) and *The Reef* (1912).

Wharton's Travelling Guidelines

According to *A Backward Glance* (1934), Old New York "was in continual contact with the land of his fathers." (Wharton 1998: 36) London, Paris and Rome were mandatory destinations, and the travellers enjoyed the scenery, ruins and historic sites most, together with shopping in the big cities.

To Wharton, New Yorkers "were never so happy as when they were hurrying on board the ocean liner which was to carry them to new lands." (*A Backward Glance* 1998: 36) Thus, she is almost shocked to find that the Bostonians she met through her husband were so sedentary, "seemingly too lacking in intellectual curiosity to have any desire to see the world." (*A Backward Glance* 1998: 36)

However often Old Newyorkers might have travelled, they always made sure to follow the social norms dictated by such situations. Both "artistic and intellectual advantages of European travel" and the "social opportunities" it provided were ignored, in favour of the above-mentioned norm-approved activities: sight-seeing and shopping. (*A Backward Glance* 1998: 36)

> It was thought vulgar and snobbish to try to make the acquaintance, in London, Paris or Rome, of people of the class corresponding to their own. The Americans who forced their way into good society in Europe were said to be those who were shut out from it at home; and the self-respecting American on his travels frequented only the little colonies of his compatriots already settled in the European capitals, and only their most irreproachable members! (*A Backward Glance* 1998: 36)

The same idea is echoed in *The Age of Innocence*:

> In all the rainy desert of autumnal London there were only two people whom the Newland Archers knew; and these two they had sedously avoided, in conformity with the Old New Yoek tradition that it was not 'dignified' to force one's self on the notice of one's acquaintances in foreign countries. Mrs. Archer and Janey, in the course of their visits to Europe, had so unflinchingly lived up to this principle, and met the friendly advances of their fellow travellers with an air of such unpenetrable reserve, that they had almost achieved the record of never having exchanged a word with a 'foreigner' other than those employed in hotels and railway stations. Their own compatriots – save those previously known or properly accredited – they treated with an even more pronounced disdain; so that, unless they ran across a Chivers, a Dragonet or a Mingott, their months abroad were spent in an unbroken tête-à-tête. (*The Age of Innocence* 2010: 157)

With this amount of solitude, one would think that their time was occupied with other enjoyable activities. But sightseeing itself was not "cultivated," remarks Wharton. People were following the same itineraries recommended by early 19th century travellers, without really discerning between what was interesting to others and to their own person and without an understanding of what was really in front of them. Travelling, as many other things, was not a matter of personal taste, but rather a custom that simply required following. It was as much of a ritual devoid of true meaning as their social lives were:

> What these artless travellers chiefly enjoyed were scenery, ruins and historic sites [...] Public ceremonials also, ecclesiastical or royal, were much appreciated, though of the latter only distant glimpses could be caught, since it would have been snobbish to ask, through one's Legation, for reserved seats or invitations. (*A Backward Glance* 1998: 36)

Long-distance travelling is such an expensive and strenuous affair that Wharton's characters prefer to limit themselves to two or three times in their lifetime: the quest for an European husband, the honeymoon, their children's initiatic tour and, if necessary, a self-imposed exile.

Honeymooning in Europe is, in many of Wharton's stories, one of the meaningless rituals that New York society requires of its inhabitants. To Boston residents, travelling abroad is actually limited to it: "married couples, after a brief honeymoon abroad, were expected to divide the rest of their lives between Boston in winter and its suburbs, or the neighbouring sea-shore, in summer." (*A Backward Glance* 1998: 55) So when Wharton and her husband plan a Mediteranean cruise, their families are shocked at the prospect.

Newlyweds May and Newland Archer from *The Age of Innocence* are certainly far less adventurous in terms of breaking travel customs. They go on the customary European honeymoon, "a three months' wedding tour" following more or less the footsteps of so many other leisure class newlyweds. *(The Age of Innocence* 2010: 157) It includes ordering the bride's clothes in Paris and the groom's in London, alongside some popular sightseeing in Italy and Switzerland. There is not much room for spontaneity.

> They had not gone to the Italian Lakes [...]. Her own inclination (after a month with the Paris dressmakers) was for mountaneering in July and swimming in August. This plan they punctually fulfilled, spending July at Interlaken and Grindelwald, and August at a little place called Etretat, on the Normandy coast, which some one had recommended as quaint and quiet. (*The Age of Innocence* 2010: 159)

As a perfect exponent of her social circle, May Welland is not keen on travelling, not even for her honeymoon. As soon as the customary destinations had been ticked, and "they finally got back to London (where they were to spend a fortnight while he ordered *his* clothes) she no longer concealed the eagerness with which she looked forward to sailing." (*The Age of Innocence* 2010: 160)

After the honeymoon, May goes to Europe one more time, for her oldest son's initiatic tour: "After Dallas had taken his degree, she had thought it her duty to travel for six months; and the whole family had made the old-fashioned tour through England, Switzerland and Italy." (*The Age of Innocence* 2010: 285) After that, she settles back into her undisturbed routine of New York in the winter and Newport in the summer, because "she could imagine no other motive for leaving the house in Thirty-ninth Street or their comfortable quarters at the Wellands' in Newport." (*The Age of Innocence* 2010: 285) Travelling outside the established leisure class circle has a negative effect on Newland's wife, who is so keen on following the rules that finds herself at a loss whenever he takes her out of her comfort zone: "If, now and then, during their travels, they had fallen slightly out of step, harmony had been restored by their return to the conditions she was used to." (*The Age of Innocence* 2010: 169)

For many of Wharton's women characters, the rest of the world was almost completely unknown, and they automatically associated it with uneducated people. The British upper-class look down on American 'new money' and tend to feign geographical ignorance in order to maintain their perceived superiority: "Lady Brightlingsea sighed at this new call upon her powers of concentration. 'I hear of nothing but Americans.' [...] 'Is she from the same part of the States – from Brazil'?" (*The Buccaneers* 1994: 79)

Travelling to these remote places insured a new beginning in society, since most people tended to forget the reasons for one's departure as long as their return was accompanied by a substantial amount of cash. Julius Beaufort from *The Age of Innocence* went to South America to escape scandal in New York and returned even richer, Madam Olenska went back to France in order to avoid interference in the Archers' marriage, while Lily Bart planned a double-purposed getaway to Alaska, "which had at least the negative advantage of removing her from the fiery centre of criticism and discussion." (*The House of Mirth* 2012: 274)

Travelling as an escape is a recurrent theme in Wharton's world. It is supposed to clear one's head, remove a person from compromising situations and provide a fresh start (the longer the absence the cleaner the slate upon return). But this only works if the traveller is willing to accept societies' conventions upon return, that is if the journey had resulted in coming back to their senses and doing the right thing. In the case of Lily Bart from *The House of Mirth*, not marrying the right person and compromising herself during her trip abroad did not result in a fresh start but rather sank her reputation even further, to the point that her return home was only the beginning of her tragic end.

On the other hand, Miss Jacqueline March from *The Buccaneers* stayed in London rather than returning to the States after her failed engagement with an English nobleman and had become a true life coach for "transatlantic pilgrims in quest for a social opening." (*The Buccaneers* 1994: 80) With her help, and even more so guided by their savvy governess, Laura Testvalley, 'new money' Virginia and Annabel St. George both marry very well and make their way up the British aristocracy, though both their marriages prove to be unhappy in the end. On the surface, however, their trial of "a London season" (*The Buccaneers* 1994: 86) proves to be immensely successful because the only thing that the English aristocracy could not refuse was a huge infusion of American capital that would save their titles from extinction and a complete loss of dignity.

In Wharton's world, few things are more worth it to dedicate one's time and finances than travelling to Europe in the quest for a husband with an aristocratic title. Although most Americans wives soon find the old-fashioned British society suffocating, they maintain a certain reverence towards its ancient rules. Anna Leath, the heroine of *The Reef*, much like her mother-in-law, Madame de Chantelle, had married a Frenchman because she was subdued by his old world charm:

> Every word, every allusion, every note of his agreeably-modulated voice, gave Anna a glimpse of a society at once freer and finer, which observed the traditional forms but had discarded the underlying prejudices; whereas the world she knew had discarded many of the forms and kept almost all the prejudices. (*The Reef* 1996: 53)

The same fascination towards Europe's rich history leads young Annabel St.George to marry an English duke, whom she does not love but who is an exponent of everything that America's newness cannot provide.

Once married, American wives must strive to navigate the numerous social conventions that they so much admired from the outside (mainly because of their authenticity, as opposed to the American rules which were barely immitations), but they never quite manage to do so:

> Life, to Mr. Leath, was like a walk through a carefully classified museum, where, in moments of doubt, one had only to look at the number and refer to one's catalogue;

> to his wife it was like groping about in a huge dark lumber-room where the exploring ray of curiosity lit up now some shape of breathing beauty and now a mummy's grin. [...] She did not adopt her husband's views, but insensibly she began to live his life. (*The Reef* 1996: 55)

It's as if life both begins and ends for Wharton's characters with a 'good' marriage. As long as her characters enter the right circle, their happiness is not questioned. Even if things don't work out, most of them choose to stay in Europe, as a return to the States would be a sure sign of defeat. Countess Olenska from the *Age of Innocence* makes the mistake of leaving her husband after years of living in France and returns to New York, hoping to divorce him with her family's support. But, in the end, they rally against her and she is forced to go back to France because the *right* marriage is not to be given up to in favour of *feelings*.

Conclusions

For Edith Wharton's characters, travelling East, was a ritual. Like everything else in the world of the leisure class, it was to be performed with the utmost attention to form, while any slip-ups were sanctioned immediately and drastically. From the timing of the trip to the destination, means of transportation, accommodation, the chosen company, the choice of attire and leisure activities, travelling was as much of a statement as the performance of social conventions back home. Too much travelling, however, would have meant losing touch with the social norms back home, and that was not somethimg to be desired. It would equate to an act of rebellion or would raise suspicions as to the reason for distancing oneself from society, and 'foreignness' was perceived as something negative within the leisure class. Thus, being away from society for too long was better avoided and travelling was better kept to a minimum outside the customary time and destinations.

BIBLIOGRAPHY

Veblen, Thornstein. *The Theory of the Leisure Class*. New York: Oxford University Press, 2007.
Wharton, Edith. *A Backward Glance: An Autobiography*. New York: Touchstone Simon and Schuster, 1998.

Wharton, Edith. *The Age of Innocence*. London: Harper Collins, 2010.

Wharton, Edith. *The Buccaneers*. Completed by Marion Mainwaring. New York: Penguin, 1993.

Wharton, Edith. *The House of Mirth*. London: Penguin, 2012.

Wharton, Edith. *The Reef*. New York: Scribner, 1996.

THE SUFFERING THROUGH THE EYES OF THE DOCTOR-PRISONER

Ionela Ganea
Assist. Lecturer, PhD, „Carol Davila" University of Medicine and Pharmacy, Bucharest

Abstract. This paper aims at presenting the way in which a scientist manages to use his knowledge not only as a doctor but also as a writer in presenting the story of his life in such a way that he succeeds in touching the heart of the reader. By making use of both specialized and non-specialised medical vocabulary in presenting the hardships of his life, the writer will end up in encouraging the reader and make him prepared to overcome any hardships.

Keywords: suffering, doctor, prisoner, resistance, survival

În cartea sa „Omul în căutarea sensului vieţii", Viktor Frankl prezintă experienţa personală trăită ca prizoner în lagărele de la Dachau şi Auschwitz. Motivul pentru care a scris această carte a fost acela de a-i convinge pe cititori că viaţa are sens în orice situaţie fie că vorbim de fericire sau necazuri. Exemplele concrete folosite au fost menite să întărească această idee, mai ales că este vorba de o situaţie extremă precum viaţa într-un lagăr de concentrare.

Deşi a fost scrisă doar în nouă zile, cu intenţia de a fi publicată anonim şi de a nu beneficia de reputaţie autorială, „Omul în căutarea sensului vieţii" a devenit un adevărat succes datorită modului de prezentare şi explicare a evenimentelor petrecute în lagăr. Cartea este o combinaţie de ştiinţă şi umanism, prezentată de autor din mai multe perspective: cea de psihiatru, scriitor, deţinut şi supravieţuitor al Holocaustului. Aceasta este structurată asemenea unei vizite la cabinetul doctorului unde sunt descrise simptomele pacientului, afecţiunea este identificată şi explicată pe înţelesul pacientului pentru ca mai apoi să i se prescrie tratamentul.

Viktor Frankl a fost un psihiatru vienez, doctor în neurologie şi filozofie şi întemeietorul celei de-a treia şcoli vieneze de psihoterapie, logoterapia sau analiza existenţială. Fiind de origine evreu, în timpul celui de-al doilea război mondial, după instalarea nazismului în Germania, Frankl a fost deportat în lagărele morţii împreună cu mama, tatăl şi soţia sa. La intrarea în lagăr, Frankl avea alături de el manuscrisul primei sale cărţi care conţinea conceptele fundamentale ale logoterapiei create de acesta, precum şi experienţele sale clinice ca neurolog şi psihiatru, care susţineau teoria sa. Manuscrisul i-a fost confiscat, iar Frankl l-a refăcut în timp ce se afla la Auschwitz, pe bucăţele de hârtie furate de un camarad din birourile lagărului.

Întâmplările din interiorul lagărului sunt dureroase şi sensibile, cartea prezentând cea mai intimă perspectivă asupra înțelegerii omului în situaţii de inimaginabilă teroare, cum acceptă trauma și în final, găsește sens în ceea ce trăiește. Pe tot parcursul cărţii întâlnim suferinţă atât la nivel fizic cât şi la nivel psihic. În ceea ce privește suferința fizică, pe lângă condiţiile insalubre, lipsa hranei şi a hainelor, aceasta este cauzată de munca realizată în condiţii meteorologice greu de suportat precum frig, ploaie, vânt și ger cumplit.

(1) a. "Altădată, în pădure, la o **temperatură de -17 grade C**, am început să săpăm pământul, foarte îngheţat, ca să tragem nişte conducte de apă". (p.40)

b. " **Pământul îngheţat trosnea sub vârful târnăcopului, de săreau scântei**." (p.52)

c. " Aşa că a trebuit **să aşteptăm afară în ploaie şi în vântul tăios** până când omul lipsă a fost găsit." (p.59)

d. " găseam timp să ne căutăm de păduchi (…) presupunea **să stai dezbrăcat în baraca neîncălzită de al cărei tavan atârnau ţurţuri.**" (p.61)

Autorul ţine să sublinieze că în aceste condiţii, până şi orice semn de oboseală din partea deţinutului sau de ajutor acordat altui deţinut era aspru pedepsit:

(2) a. „ Şi atunci am auzit primul sunet de bici - **curele de piele şfichiuind trupurile goale** (...) după o vreme s-au auzit iarăşi **şfichiuiturile bicelor, însoţite de urletele celor torturaţi**. De data aceasta bătaia a durat ceva vreme." (p.30-31)

b. „ Era o practică favorită să se trimită un convoi proaspăt sosit, ca grupă de lucru, cu **sarcina de a curăţa latrinele şi de a îndepărta murdăria din canalizare** (...) excrementele îţi săreau pe faţă în timp ce le transportai peste câmpurile de hârtoape, aşa că **orice semn de scârbă de-al deţinutului sau orice încercare a acestuia de a-şi sterge murdăria era pedepsită cu lovituri de către Capi**." (p.36)

c. **„ Omul avea febră, dar raportase infirmeriei faptul într-un moment nepotrivit**. Aşa că **era pedepsit** pentru această încercare neregulamentară de a fi scutit de îndatoririle sale" (p.37)

d. „**i-am sărit în ajutor** fără sămai stau pe gânduri. **Imediat am fost lovit în spate**, apostrofat grosolan şi somat să mă întorc la locul meu. (p.40)

În ceea ce priveşte suferinţa psihică, autorul explică faptul că în astfel de circumstanţe, suferinţele, moartea şi morţii au devenit atât de obişnuite încât deţinutul nu mai era uimit absolut deloc. Pe lângă acestea, deţinutul mai îndura şi chinul dorului de casă şi de familie, ajungând să fie mistuit de dor. Frankl face uşor trecerea de la limbajul curent prezentat în exemplele (1) şi (2) la terminologia specifică omului de ştiinţă explicând în termeni ştiinţifici (3) fazele prin care trecea deţinutul: de la starea de şoc în momentul când intră în lagăr, la cea de apatie care se instalează în momentul în care este martor al tuturor lucrurilor nedrepte care aveau loc în interiorul lagărului.

(3) a."Prizonierul **a trecut de la prima la cea de-a doua fază, una de relativă apatie**, în care s-a instalat un soi de moarte emoţională." (p.36)

b. „Dar deţinutul, care trecuse deja **în cea de-a doua fază a reacţiilor sale psihologice**, nu-şi mai ferea acum privirea. Sentimentele lui se tociseră şi putea privi la astfel de scene fără să clipească."(p.37)

c. „Apatia, principalul **simptom** al celei de-a doua faze, era **un mecanism de autoapărare** necesar." (p.43)

d. „ Mai mulţi colegi medici din lagăr, **specializaţi în psihanaliză**, vorbeau adeseori despre un soi de **„regresie" a deţinutului** în lagăr – o repliere a acestuia într-o formă mai primitivă de viaţă sufletească." (p.43)

e. „**În timpul acestei faze psihologice**, se poate observa că oamenii cu o natură ceva mai primitivă nu pot scăpa de influenţa brutalităţilor care i-a înconjurat în viaţa de lagăr." (p.102)

Autorul menţionează că dincolo de suferinţele fizice îndurate zilnic în lagăr, cea mai dureroasă era agonia sufletească ce era cauzată de nedreptăţile la care era martor sau pe care trebuia să le îndure. Un exemplu concret este jignirea pe care a îndurat-o în momentul în care s-a oprit un moment să-şi tragă sufletul: „în schimb luă de jos o piatră şi o aruncă în mine. Mie

gestul mi se părea a fi potrivit mai degrabă pentru a atrage atenţia unei sălbăticiuni, pentru a repune la lucru un animal domestic,o făptură cu care ai atât de puţin în comun încât nici măcar n-o pedepseşti" (p.39). Prin urmare, într-o astfel de stare de încordare, toate eforturile şi emoţiile se concentrau asupra unei sarcini unice şi anume aceea de a rămâne în viaţă.

Făcând o prezentare psihologică şi dând o explicare psihopatologică a trăsăturilor tipice ale colegilor din lagăr, autorul evidenţiază faptul că există o legătură strânsă între imunitate şi starea sufletească, chiar el fiind martorul unei astfel de demonstraţii. Este vorba de o demonstraţie dramatică ce priveşte un deţinut care şi-a pierdut încrederea în viitor, lucru care i-a fost fatal: eliberarea mult aşteptată nu s-a petrecut când acesta a estimat, ceea ce l-a dezamăgit enorm. Prin urmare, rezistenţa organismului i-a scăzut brusc, iar corpul a căzut pradă infectării cu tifos. Acest lucru s-a întâmplat în cazul mai multor deţinuţi care au sperat să fie liberi de Crăciun. În opinia autorului, faptul că veştile încurajatoare nu apăreau în apropierea datei respective a dus la pierderea curajului şi la dezamăgirea acestora. Astfel, acest lucru a avut o influenţă periculoasă asupra puterii lor de a rezista şi prin urmare mulţi dintre ei au pierit. Ca o concluzie la acest exemplu, putem spune că pentru starea sinelui lăuntric nu erau răspunzătoare cauzele psihofizice ci mai degrabă libera decizie a deţinutului.

Pe lângă explicaţiile de natură ştiinţifică, autorul recurge şi la limbajul curent, folosind simple analogii. Un astfel de exemplu prezintă legătura dintre suferinţa omului şi comportamentul gazului:

(4) „Dacă se pompează o anumită cantitate de gaz într-o încăpere goală, gazul va umple camera complet şi uniform, indiferent cât de mare ar fi ea. Tot astfel, suferinţa umple întru totul sufletul uman şi gândirea conştientă, indiferent dacă e vorba de o suferinţă mare sau de una mică. De aceea, mărimea „suferinţei" umane este absolut relativă." (p. 58)

În acest mediu, singurele arme ale sufletului în lupta pentru autoconservare erau formele de artă adaptate la viaţa de lagăr: cântece, poezii, glume. Dezvoltarea simţului umorului a fost unul dintre lucrurile pe care Frankl şi prietenul acestuia şi le-au propus ca să-i ajute să se distanţeze şi să vadă lucrurile dintr-o perspectivă hazlie pentru a trece mai uşor peste suferinţele omniprezente.

Citatele folosite pe parcursul cărţii au fost menite să evidenţieze şi să întărească ideile prezentate de autorul-prozonier. Printre acestea remarcăm afirmaţia lui Dostoievski, conform căruia „omul se poate obişnui cu orice", fapt demonstrat şi de autor, care a constatat pe propria piele că organismul uman se poate adapta oricăror circumstanţe, ceea ce era contrar noţiunilor prezentate în cărţile de specialitate:

(5) a. „Eram nerăbdători să aflăm ce urma să ni se întample mai departe, de pildă care va fi urmarea faptului că **stăm goi puşcă, nemişcaţi, în aerul rece al toamnei târzii, încă uzi de la duşuri**.(...) curiozitatea s-a transformat în uimire: **eram miraţi că nu răciserăm deloc**." (p.32)

b. „ **Aceia dintre noi care erau medici au învăţat, mai înainte de toate, că „manualele spun minciuni!"**, pentru că într-un loc scrie că omul nu poate trăi fără să doarmă un anumit număr de ore. Nu-i adevărat! (...) am dormit pe priciuri suprapuse. Pe fiecare prici (măsurând 1,8-2 metri lăţime) au dormit nouă oameni care s-au învelit cu numai două pături. Desigur, a trebuit să stăm întinşi pe o parte, lipindu-ne şi înghesuindu-ne unii în alţii, ceea ce ne era înrucâtva de folos, dat frigul pătrunzător. (...) unii şi-au folosit pantofii în loc de pernă, în ciuda faptului că erau plini de noroi. (...) Cu toate astea, somnul a venit totuşi (...) uşurându-ne suferinţa preţ de câteva ceasuri." (p.32-33)

Alte citate care au menirea să susţină ideile prezentate de autor şi care un impact puternic asupra cititorului găsim în exemplele următoare:

(6) a. „viaţa e ca la dentist; te tot gândeşti că urmează ce-i mai rău şi când colo totul s-a terminat deja.” (Bismark, p.85)
b. „Emoţia, care este o suferinţă, încetează să mai fie suferinţă de îndată ce ne formăm o imagine clară şi precisă despre ea.” (Spinoza, p.87)
c. „Cel care are un *de ce* pentru care să trăiască poate îndura aproape *orice*.”(Nietzsche, p.89); „Ceea ce nu mă omoară, mă întăreşte.” (Nietzsche, p.94)

În concluzie, putem spune că atât suferinţa îndurată de autor, fiind în acelaşi timp şi doctor şi deţinut în lagărele de concentrare de la Dachau şi Auschwitz, cât şi cunoştinţele în domeniul psihiatriei au dus la crearea unei lucrări care are menirea de a ghida şi de a încuraja persoanele aflate în dificultate. Frankl ne învaţă, pornind de la exemplele personale, că oricât de mari sunt problemele noastre, întotdeauna se găsesc motive pentru a continua să existăm. Prin metodele folosite de prezentare a evenimentelor, de explicare a situaţiilor prin termeni ştiinţifici sau prin simple analogii şi citate, autorul ne arată cum să căutam sensul vieţii noastre.

BIBLIOGRAPHY

Viktor E. Frankl, *Omul în căutarea sensului vieţii*. trad.: Silvian Guranda, Bucureşti: Meteor Press, 2009.

AN OVERVIEW OF THE EARLY INFLUENCES ON THE ENGLISH LANGUAGE LEXICON

Marius Uzoni
Assist. PhD. "Iuliu Haţieganu" University of Medicine and Pharmacy, Cluj-Napoca

Abstract: When thinking of culture and civilization, one thinks of history, literature, philosophy, art and various other domains, but seldom does one think of the importance and influence that a nation's language has on it. This paper emphasises the early stages of the becoming of the English language. This will be put in connection with the waves of invaders that pillaged and settled on the Isles. A more detailed analysis will be provided for the Norman Conquest and its linguistic and cultural influences that took part in the making of nowadays England.

Keywords: English, borrowings, lexicon, the Norman Conquest, history

The Beginnings of the English Language

The history of the English language begins somewhere in the year 449, when, according to Bede's *Historia ecclesiastica gentis Anglorum*, three tribes from the North-West of Europe invaded the Isles: the Angles, the Saxons and the Jutes[1].

Arriving from the nowadays territories of Germany, the Netherlands and Denmark, the Germanic tribes overpowered the Celtic peoples living in the previously Roman-conquered Albion.

The name by which they will be referred to comes, strangely enough, not from the dialect originally spoken by the West-Saxons – the one to become the source of Modern English, but from the OE *engla-cynn*[2], 'the kind of the Angles'.

Influences in the *Englisc* Lexicon

Old English developed from the dialects spoken by the mainland tribes, out of which the later West-Saxon will have prevailed. The Celtic influence in the Old English vocabulary consists mainly of toponyms, such as *Kent, Devonshire, Cornwall* etc. The preserved Saxon elements are part of the basic word stock (f*æder, mōdor, god, dæg, gōs, ic, gōd* etc.). Latin played a role in the contouring of English even before the second half of the 5th century, since the mainland tribes had been in contact with it and consequently began using words that will become in Modern English *camp, mile, cup, copper, mule, dragon* etc. [3].

[1] Crystal, *The English Language* p. 146
[2] Tătaru, p. 117
[3] Id., p. 117-121

Although impossible to obtain precise data on the matter, scientists speculate over the extent of the *Englisc* vocabulary and, as L. Frăţilă points out, it might have only had around 24,000 words[4]. This might be the main reason for English's 'eagerness' to accept so many words from a wide array of languages.

Latin – During and After the Christianisation of *Englaland*

Apart from the French waves of lexical enrichment, Latin presented as one of the most interesting influences on *Englisc*. This is because Latin had influenced Old English even before the Anglo-Saxon tribes reached the Isles. One and a half century after the first wave of borrowings on the mainland and with a small number of indirect borrowings through the Celtic tongues of the natives in their cultural background, the *engla-cynnes* underwent an extensive transformation which began at a cultural and spiritual level: the Christianisation of the end of the 6th century.

From a polytheistic society, worshiping a plethora of gods and spirits of nature, the peoples of the Isles began to align themselves to a new, fresh, European religion. This meant that the scattered tribes had yet one more thing in common; they had taken one more step towards becoming a nation and they were now more similar to the rest of the mainland.

Christianity was brought, as in all the West-European regions, via Latin, be it literary or the Vulgata. The relatively small number of words – cca 450 – that entered the language in this period had an enormous influence over *Englisc*, entering the basic word stock and surviving up to the present. (cf. Tătaru, 121-123)

The most important part of the church-related vocabulary was formed then, at the end of the 6th century, consisting of words such as: *nun, monk, abbot, pope, candle, shrine* etc. and words from various other domains: *lentil, cap, pine, lily, school, master, verse, metre* etc. (ibid.).

The lexicon will have increased about eight centuries later, when the first great wave of Latin borrowings put its toll on the language. Over 1000 words came into various degrees of usage. Unlike the Latin element of the 6th century, many of these words remain as part of specialised vocabularies, not having made their way into the basic word stock[5].

The Scandinavian part of the *Englisc* lexicon

Alongside the extensive role played by Latin, and during the period in which it did not influence *Englisc* extensively, Scandinavian dialects represented the major element of change in the lexicon.

Beginning in 787 with the first Viking raids, Scandinavian words began to be assimilated in the every-day use of the native Anglo-Saxons. They consist either of proper names – *Derby, Rugby, Davidson* etc. – or very common words which easily replaced their Old English counterparts, since the languages were mutually intelligible: *they, them, get, give, egg, silver, sister* etc.[6]

The Norman Conquest and Its Influence on *English and Englishness*

[4] Frăţilă, p. 18
[5] Tătaru, p. 122
[6] Id, p. 29-30

The Norman French invasion of 1066 is undoubtedly one of the most significant events of the history of the English people. This event brought social and political changes to the Anglo-Saxons and it ensured the beginning of the age of Middle English.

The Invaders' Threat on the Natives' Englishness

A sense of belonging, of ethnicity to put it in modern terms, existed among the people of the Isles long before the Normans invaded their territories. Thus, after the invasion of 1066, cultural clashes between the two peoples began to emerge. On the one hand, the native English were keen on keeping their heritage alive but on the other, peace among the two nations was necessary for them to be able to ensure prosperity.

At first glance, the main means through which this could have been obtained was religion – shared Christian values should have meant peace. In reality things were quite different. After William had ensured the people of the Isles that they would not be mistreated if they remain loyal to him, religion was the only thing that stood in the course of assimilating the Normans. The fact that the Norman clergy felt that the Christianity of the isles was going backwards, as opposed to that of the mainland and their attempt to make the English more progressive in terms of rites and rituals led to numerous riots and delayed the unification of the two peoples[7].

After the arrival of William I and of the new aristocracy, the Anglo-Saxon nobility risked being captured and either be exiled to Normandy, taken as a war-prize, or be imprisoned in monastic communities. This was a general practice for the clergy, thus Æthelric, bishop of Durham was confound in Westminster Abbey, but some of the laymen were fortunate enough to have the same fate as the clergy. Another option was to flee their lands. This meant that the Scottish lands and noblemen would soon be a haven for the Engla-cynnes, and so were Denmark and Norway. The largest documented escape from the occupied Anglo-Saxon territories comprised 235 ships going towards the Byzantine Empire. The only other option was to fight the invaders, which, for a Viking people was very appealing, thus making way for numerous battles between the natives and the Norman French.[8]

Predictably enough, the aristocrats began playing a game of genes that will become one of the great travesties of history. Since the throne was held by the Normans and since the lower-class Normans did not cross the Channel in great numbers, all the places in the upper-class were held by the conquerors. This led to a large number of claims from English aristocrats that they were of Norman descent, in order to ensure their social status and stability.[9]

The Norman Conquest meant the arrival of a new monarchy, a French-speaking one. This gave way to the use of French in official circumstances; not only did the aristocracy have to learn the new language, but also the commoners. Thus, the printing of manuals to learn French made the usage of Norman borrowings frequent among the people of the Isles.

The French Spelling Convention and the Great Vowel Shift

In roughly 100 years after William, Duke of Normandy, had conquered the Isles, changes

[7] Thomas, p. 107-8
[8] Daniell, p. 13-14
[9] Thomas, p. 109

in the language became quite obvious. The Norman French having taken over the land, were in the optimum position to impose changes in the spelling of *Englisc*, event known as 'The French Spelling Convention'. This did not mean that they could force the *engla-cynn* to utter the words in a French manner. The changes in spelling were made according to the standards of Norman French, which brought about the replacing of 'cw' with 'qu' (*cwēn* vs. queen), 'þ', 'ð' and 'θ' with the cluster 'th' (*mūþ* vs. mouth), long vowels were replaced by double lettering (*gōd* vs. good).[10]

The other major linguistic event of the age began around the 15th century and became finalised roughly in the 18th century and is known as 'The Great Vowel Shift'. Its importance is perhaps greater than the one of the 'French Spelling Convention', since it affected the language at a phonetic level.

The push-me and pull-you chains generated changes in pronunciation that marked According to the image below, the long, high vowels became diphthongs (*mūþ* vs. [mauθ]).[11]

The Great Vowel Shift is the landmark for the development of Middle English into Early Modern. The end of the shift completes the transformation of the language.

Borrowings from Norman French

Two centuries after the Norman Invasion, researchers found that the manuscripts written in Middle English contain a large number of words borrowed from French, around 10,000 out of which roughly 75% are still in use today. David Crystal comprised a list of about 250 of them, pertaining to various domains: administration (*baron, chancellor, council, court, duke, government, majesty, mayor, parliament, peasant, prince, royal, tax, treaty*), religion (*abbey, baptism, cathedral, confess, convent, creator, crucifix, immortality, mercy, miracle, ordain, prayer, religion, solemn, trinity, virgin, virtue*), law (*accuse, adultery, arrest, attorney, bail, convict, crime, decree, evidence, gaol, judge, prison, sue, verdict*), military (*army, battle, captain, combat, defend, enemy, guard, lance, lieutenant, peace, sergeant, soldier*), fashion (*brooch, button, diamond, embroidery, emerald, ornament, pearl, robe*), food and drink (*appetite, bacon, beef, biscuit, date, dinner, feast, fry, mustard, mutton, plate, pork, salad, saucer, tart, toast, veal, venison, vinegar*), learning and art (*art, beauty, geometry, grammar, image, medicine, music, noun, paper, poet, romance, sculpture, story*), general (*action, adventure, age, blue, certain, chair, chess, city, conversation, dance, flower, forest, gay, hour, joy, lamp, leisure, mountain, ocean, pain, people, piece, real, reason, river, special*,)[12].

French has influenced the vocabulary on English to a greater extent than any other language. Since the language gained such a large number of terms, the people were facing a difficult choice: what term to use if the same object or concept could be named in two ways, even three if we consider the almost simultaneous borrowings from Latin. The key to the nowadays highly developed vocabulary of English is that the language chose, on very many occasions, to use all the existing terms. Over time, the various origins ended in a slight difference of meaning or of usage: the Old English word is of a more common use, the French one more literary, while the Latin word is viewed as the learned, bookish variant, even specialised. Thus, the English can use *kingly*, *royal* and *regal* or *rise*, *mount*, and *ascend* to relate to the same basic

[10] Crystal, *The English Language*, ch. 10
[11] Tutschka, p. 5
[12] Crystal, *The English Language*, p. 174-175

idea, but with a great difference in style. Some French words did not preserve their pure, original meaning, but were adapted by the English to refer to a concept related to their existent word, but slightly different. This is the case with *pig* and *pork*, *cow* and *beef*, *calf* and *veal*, *deer* and *venison*, pairs of words in which the latter, of French origins, refers to the meat obtained from the animal of the Old English origin[13].

BIBLIOGRAPHY

Crystal, David. *The English Language*. London: Penguin Books. 1990;
Crystal, David. *English as a Global Language*, Cambridge University Press. 1997;
Daniell, Christopher. *From Norman Conquest to Magna Carta: England, 1066-1215*. London: Routledge. 2003;
Frăţilă, Loredana. *Words About Words. An introduction to English Lexicology*. Timişoara: Editura Universităţii de Vest. 2011;
Tătaru, Cristina. *An Outline of English Lexicology*, Ed. Limes, Cluj-Napoca. 2002;
Thomas, Hugh M. *The Norman Conquest: England After William the Conqueror*, Rowman & Littlefield. 2008;
Tutschka, Victoria. *Great Vowel Shift: From Middle to Standard English*. GRIN Verlag. 2009.

[13] Id, 176-177

CONCEPTS OF THE COMMUNICATION IN LEADER VS. MANAGER RELATIONSHIP

Andrei Ando
Assist., PhD., „Aurel Vlaicu" University of Arad

Abstract:The way an organization operates is decisive for achieving performance-enhancing results, maintaining it in competition and operating in the most efficient conditions of that entity. The person in charge of the organization becomes one of the most important factors in the proper functioning of the whole mechanism. Driving style is therefore a very important element in the relationship between the leader of an organization and the subordinate, a good relationship equating to the achievement of the objectives proposed by both sides. At the level of the current society, leadership has become a basic element, on which the economic and social development of an organization depends to a large extent. The evolution of society, in the context of accentuated globalization, implicitly led to an evolution in the field of leadership of an organization and human resources.
The rapid changes that contemporary societies record require the development of leadership at the level of managers, given that the leader can work with the emotional side of a collective, knows how to gather people around a goal, and through the power of persuasion can turn it into reality. The manager also has characteristic attributes that relate to work efficiency and less on the emotional side. The ideal to which it tends is where the elements of the two notions come together so that the act of leadership becomes effective from all points of view.

Keywords: manager, leader, management, leadership, commnunication

1. Manager şi management: definiţii şi caracteristici

Trecerea de la economia centralizată, practicată în perioada comunistă, la economia de piaţă, aflată în curs de globalizare, este condiţionată de aplicarea în organizaţii a teoriilor managementului şi de formarea unor specialişti şi în acest domeniu. ***„Fiecare organizaţie este unică în felul ei. Motivul pentru care se întâmplă acest lucru este de la sine înţeles: organizaţiile diferite sunt compuse din oameni diferiţi – cu valori şi expectaţii diferite - acestea din urmă fiind armonizate, de fiecare dată, într-o manieră unică, rezultând cultura organizaţiei respective.***"[1]

Aşadar, se pune întrebarea: ce este un manager, cu ce se ocupă acesta? Paul Drucker spune că treaba unui manager ***„este să orienteze resursele şi acţiunile firmei spre ocazii favorabile obţinerii unor rezultate semnificative din punct de vedere economic".***[2] Acesta completează, stabilind totodată şi prima datorie şi răspundere permanentă a managerului: ***„să se străduiască să obţină cele mai bune rezultate economice cu putinţă folosind resursele angajate sau disponibile în mod curent."***[3] Citând opinia mai multor autori de specialitate, V. Păuş spune

1 Georgeta Pânişoară, Ion Ovidiu Pânişoară, Managementul resurselor umane, Iaşi, ed. Polirom, 2004, p.53
2 P. Drucker, Profesia de manager, Bucureşti, Ed. Meteor Press, 1998, p.71
3 Idem, p.70

că ***„managerii reprezintă un grup de persoane împuternicite, special pregătite, care orientează, coordonează şi dirijează activitatea tuturor membrilor unei organizaţii spre îndeplinirea întocmai a obiectivelor prestabilite.”***[4]

Simplificând, putem spune că managerul este aşadar, persoana responsabilă de îndeplinirea sau neîndeplinirea obiectivelor economice ale organizaţiei. Managerul este cel care are sarcina de a pune în practică planurile stabilite împreună cu echipa pe care o conduce, folosindu-se de pregătirea şi cunoştinţele de specialitate pe care le are.

„Ţinând cont că un manager conduce alţi oameni, regăsiţi într-o formulă organizatorică bine delimitată şi dimensionată (firma, compartimentul etc.), acesta trebuie să adopte decizii şi să iniţieze acţiuni care să permită realizarea obiectivelor în condiţii de eficienţă şi eficacitate. Cu alte cuvinte, trebuie:

- ***să prevadă***
- ***să organizeze***
- ***să coordoneze***
- ***să antreneze***
- ***să controleze***
- ***să evalueze”***[5]

Potrivit lui Paul Marinescu, pentru a conduce eficient, managerul trebuie:

„- să cunoască personalul pentru a putea poziţiona oamenii în posturile în care produc maximă eficienţă;

- să cunoască natura contractelor dintre întreprindere şi agenţii săi;
- să conducă prin exemplul personal;
- să inspecteze periodic corpul social;
- să nu se lase absorbit de amănunte;
- să facă să predomine unitatea, activitatea, iniţiativa şi devotamentul.” [6]

De asemenea, următoarele însuşiri nu trebuie să lipsească din „bagajul” unui bun manager:

-caracter accentuat creator al activităţii pe care o desfăşoară

-rezistenţă la suprasolicitarea determinată de extinderea zilei de muncă dincolo de timpul reglementat oficial

-responsabilitate sporită prin preluarea integrală asupra sa a consecinţelor deciziilor sale

- prestigiu în faţa colectivului pe care îl conduce

-îndeplinirea unor atribuţii, cum ar fi: inovator, evaluator, conciliator şi arbitru, consilier şi susţinător.

La baza eficienţei activităţii unui manager stă procesul de comunicare, pentru că o conducere eficientă se poate face doar printr-un proces de comunicare clar şi concis. Potrivit autorilor Verboncu şi Zalman, comunicarea este, ***„un proces de transmitere a informaţiilor, sub forma mesajelor simbolice, între două sau mai multe persoane, unele cu statut de emiţător, altele cu statut de receptor, prin intermediul unor canale specifice.”***[7] Potrivit lui Ion Ursachi, ***„importanţa dexterităţilor în comunicare este evidenţiată de ponderea acesteia, precum şi de***

4 Cornescu, Mihăilescu, Stanciu, apud. V. Păuş, Comunicare şi resurse umane, Iaşi, ed. Polirom, 2006, p.19
5 I. Verboncu, M. Zalman, Management şi performanţe, Bucureşti, ed. Universitară, 2005, p.9
6 Paul Marinescu, Managementul instituţiilor publice, editura Universităţii din Bucureşti, 2003, accesată la data de 24 mai 2019, disponibil la adresa http://ebooks.unibuc.ro/StiinteADM/marinescu/2.htm#6
7 I. Verboncu, M. Zalman,op.cit., p.15

caracteristicile şi consecinţele comunicării pentru performanţele organizaţiei. Studii empirice ne oferă următoarele date în acest sens: 75% dintr-o zi de muncă vorbim şi ascultăm; 75% din ceea ce auzim, auzim imprecis; 75% din ce auzim cu acurateţe, uităm în următoarele trei săptămâni."[8] Aşadar, rezultatele activităţii desfăşurate de angajaţii aflaţi în subordinea unui manager depind în mare măsură de modul în care sunt comunicate dispoziţiile privind sarcinile şi activităţile ce trebuie îndeplinite. Datele prezentate mai sus ar trebui cunoscute de toate persoanele ce deţin funcţii de conducere, pentru eficientizarea comunicării şi a activităţii din organizaţie.

În desfăşurarea activităţii sale, managerul este obligat să ia o serie de decizii: pozitive sau negative din punctul de vedere al angajatului, dar absolut necesare pentru finalizarea muncii depuse. În literatura de specialitate au fost formulate opinii potrivit cărora deciziile sunt esenţiale în activitatea managerului, fiind aşezate chiar mai presus decât buna înţelegere a lucrurilor. ***„Produsele finale ale muncii managerului sunt mai degrabă deciziile şi acţiunile, decât cunoaşterea şi înţelegerea profundă a lucrurilor"***[9], este de părere Peter Drucker. În cazul în care s-ar întocmi o ierarhie a importanţei deciziilor pe care un manager le adoptă, tot Peter Drucker stabileşte cine va ocupa primul loc: ***„cea mai importantă decizie este legată de alocarea resurselor umane. Indiferent cât ar fi de dureros, o regulă ar trebuie să fie respectată cu stricteţe: în alocarea resurselor, mai ales a acelor umane cu potenţial ridicat, nevoile acelor domenii care promit cel mai mult trebuie să fie satisfăcute întâi, în cel mai înalt grad cu putinţă. Aceasta presupune adoptarea unor decizii dureroase şi riscante în acelaşi timp. În definitiv, pentru aceasta sunt plătiţi managerii."***[10]

V. Păuş este de părere că, ***„din punct de vedere formal, managerul are, în principal, rolul de a soluţiona problemele administrative ale organizaţiei, de a face faţă disfuncţionalităţilor care apar în condiţiile complexităţii tot mai mari a proceselor economice pentru atingerea obiectivelor propuse, ţinând cont de evoluţiile pieţei naţionale şi mondiale."***[11]

Toate aceste roluri şi atribuţii pe care le îndeplineşte managerul sunt reunite sub denumirea de management. În dicţionarul Explicativ al Libii Române, varianta on-line, managementul este definit astfel: ***„1. Activitatea şi arta de a conduce. 2. Ansamblul activităţilor de organizare, de conducere şi de gestiune a întreprinderilor. 3. Ştiinţa şi tehnica organizării şi conducerii unei întreprinderi."*** [12]

Potrivit lui Ioan Ursachi, ***„managementul ca proces este un tip special de muncă intelectuală, prin care cei ce o practică îi determină pe alţii să facă ceva ce trebuie făcut. Prin management se înţelege uzual şi un grup, o echipă sau o persoană investiţi cu autoritatea, competenţele şi răspunderile funcţiei de conducere într-o organizaţie."***[13]***„Managementul, abordat concomitant ca teorie şi practică, este unul dintre cei mai importanţi factori generatori de performanţe economice la nivel de firmă."***[14]

Ca domeniu de sine stătător, managementul a apărut în ţările dezvoltate, însă dată fiind importanţa practică, el a fost preluat şi de ţările în curs de dezvoltare. Dezvoltarea societăţii, precum şi evoluţia rapidă a mijlocelor de comunicare la nivel global, au făcut din management

8 Ion Ursachi, Management, Bucureşti, ed. ASE, 2001, p.10
9P. Drucker, op.cit., p.83
10*ibidem*, p.83
11 V. Păuş, op.cit., p. 23
12www.dex-online.ro, accesat la data de 19 mai 2019
13 Ursachi, 2001, p.10.
14 Verboncu, Zalman, *op.cit.*, p.8

un contribuabil important în procesul economic, conducând la crearea unei economiii cu adevărat globale. În aceste condiţii, specialiştii au abordat domeniul din multiple puncte de vedere, încercând definirea lui şi a caracteristicilor principale. Peter Drucker lansează o serie de întrebări retorice referitor la definiţia şi elementele de bază ale managementului ***„Ce este managementul? Este un bagaj de tehnici şi şmecherii? O grămadă de instrumente analitice precum cele care se învaţă în şcolile de administrare a afacerilor?”***[15]Tot el este cel care oferă răspunsul, potrivit căruia managementul se referă la organizare, iar „traiul nostru şi capacitatea de a face ceva depind de management.”[16] Potrivit unor alte concepţii (Verboncu, Zalman) ***„funcţionalitatea, eficienţa şi eficacitatea acesteia (n.n.organizaţiei) sunt dependente apreciabil de calitatea, eficienţa şi eficacitatea managementului”.*** Persoanele care ţintesc ocuparea unor funcţii manageriale au nevoie de cunoştinţe de specialitate, în contextul în care managementul tinde să se ramifice în forme din ce în ce mai aprofundate şi ramificate.

2. Conceptul de leader şi „leadership”. Atributele unui leader de succes

Noţiunea de leader trebuie, la rândul ei, analizată în acelaşi context, al rolului şi atribuţiilor pe care persoana respectivă le desfăşoară în organizaţie***. „Liderii sunt persoane ordonate care îşi consacră o parte a vieţii lor organizării activităţii proprii şi a celorlalţi membri ai grupului, organizaţiei, comunităţii umane.”***

În literatura de specialitate nu a fost formulată o opinie unanimă a calităţilor pe care trebuie să se aibă un leader de succes sau a modului în care acesta trebuie să se comporte pentru a întruni aprecierea colaboratorilor şi a le capta atenţia. Peter Drucker este de părere că fiecare om are propria idee despre ceea ce înseamnă a fi leader competent, la fel cum şi membrii unui grup au idei proprii despre ce înseamnă un leader eficient. Ambele opinii trebuie însă armonizate şi aduse la un numitor comun, astfel încât să se formeze liantul de încredere între cele două entităţi. ***„Membrii unei organizaţii percep în mod diferit ceea ce reprezintă un lider eficace. Aceştia evaluează competenţele liderului din perspectiva percepţiei lor despre caracteristicile specifice persoanei ce vrea să dobândească statutul de lider în/al organizaţiei respective. Deci, este important pentru un lider să cunoască propriile capacităţi, cunoştinţe şi valori, precum şi modul în care ceilalţi le percep. De exemplu, dacă grupul atribuie o foarte mare valoare factorului încredere, este important pentru cel ce doreşte să devină lider să fie perceput ca o persoană demnă de încredere”.***[17]

Personalitatea unui leader de succes trebuie să reunească o serie de caracteristici, printre care amintim: caracterul, viziunea, comportamentul, încrederea, inteligenţa, charisma.

a) din caracterul unui lider de succes nu trebuie să lipsească următoarele elemente: conştientizarea necesităţii de a participa la un proces de perfecţionare continuă, abilitatea de a trata subalternii din organizaţie în mod egal, orientarea continuă spre acţiune şi obţinerea rezultatelor propuse prin intermediul unor metode legale şi eforturi continue. Liderii trebuie să fie conştienţi de propriile puncte tari şi slabe, să fie abordabili şi să încurajeze comunicarea între ei şi colaboratori. Aceştia trebuie să fie deschişi şi să respecte adversarii sau competitorii, să poată să învețe din greşeli sau din experienţa celor din jur.

15 Peter Drucker, *op.cit.,* p.163
16*ibidem*, p.163
17C. Moştoflei, P. Duțu, București, Liderul militar în România, Editura Universității de Aparare „Carol I”, 2007, p.9

b) un lider bun are o viziuneclară asupra lucrurilor pe care le are de îndeplinit. El ştie de unde pleacă şi unde doreşte să ajungă şi îşi foloseşte toate calităţile pentru ducerea la îndeplinire a obiectivului propus. Scopurile sunt precise, iar viziunea îl ajută să îşi transpună în practică ceea ce şi-a propus. Viziunea presupune o înţelegere remarcabilă a locului pe care intreprinderea îl ocupă în timp şi spaţiu, precum şi poziţia unde trebuie să ajungă.

c) comportamentul unui lider este un factor determinant în activitatea pe care acesta o desfăşoară. ***„Ei sunt cei care deţin puterea în organizaţie. Ca atare, nici unul dintre comportamentele lor nu poate fi considerat neutru. Toate le transmit angajaţilor anumite mesaje, iar aceştia le citesc în contextul organizaţiei."***[18] Un lider trebuie să îşi stabilească în mod clar obiectivele şi să acţioneze în funcţie de acestea. Comportamentul este unul activ, dinamic, care să mobilizeze echipa şi să ofere siguranţă în derularea proiectelor aflate pe agenda de lucru.

d) încredere în sine. Pentru a putea transmite încredere, liderul trebuie în primul rând să inspire încredere şi aibă încredere în el însuşi. Atitudinea aceasta este imediat remarcată ce persoanele aflate în grupul de lucru, oamenii devenind mai puternici şi, la rândul lor, mai încrezători în obţinerea succesului şi în rezolvarea problemelor cu care se confruntă.

e) inteligenţa. Într-o lume care devine din ce în ce mai pragmatică, în mod paradoxal relaţionarea şi capacitatea de comunicare şi înţelegere a celorlalţi, a aşteptărilor şi dorinţelor lor, reprezintă calea spre succes. Acest lucru presupune o inteligenţă nativă, o capacitate de „a citi" dintr-o privire persoanele cu care leaderul are de-a face şi capacitatea a se adapta fiecărui tip de auditoriu, în funcţie de pregătirea, aşteptările şi planurile celor cu care lucrează.

f) **charisma** este o altă calitate esenţială**,** ce contribuie la completarea factorilor ce definesc leaderul.Liderii charismaticiau un magnetism aparte, care îi determină pe oameni să îi urmeze. Ei beneficiază de dinamism, spontaneitate, putere de atracţie, calităţi care ce explică de ce sunt urmaţi cu entuziasm de un număr mare de oameni.

În orice organizaţie, activitatea poartă amprenta stilului de conducere practicat de persoana aflată în vârful piramidei, în cazul nostru, a leader-ului. Activitatea aceasta, cu tot ce înseamnă ea, a primit în literature de specialitate denumirea de leadership, iar specialiştii în domeniu au formulat o serie de definiţii, pentru a putea înţelege mai bine elementele de bază ale noţiunii. Cu toate încercările care au fost formulate, Viorica Păuş este de părere că leadership-ul depuinde puternic de contextul în care este abordat, şi ***„de aceea nu există o definiţie unanim recunoscută a sa. Mai curând este vorba de un ansamblu de calităţi diverse care, combinându-se, formează ceea ce se numeşte leadership."***[19]Citând autori în domeniu, V. Păuş propune şi o definiţie a leadershipului, după cum urmează: ***„capacitatea unui lider, a unui cadru de conducere de a determina un grup de persoane să conlucreze cu acesta în realizarea unui obiectiv pe baza puternicei lor implicări."***[20]

„Leadership-ul poate fi definit ca arta de a influenţa direct sau indirect celelalte persoane, prin intermediul puterilor oficiale sau calităţilor personale, pentru ca ele să acţioneze în conformitate cu intenţia noastră sau cu un obiectiv comun."[21]

18 Alex Mucchielli, Comunicarea în instituţii şi organizaţii, Iaşi, ed. Polirom, 2008, p.55.
19 V. Păuş, op.cit,.p.31
20 Nicolescu, Verboncu, apud. V. Păuş, op.cit., p.17
21 Cf. Le leadership dans les Forces canadiennes. Doctrine, în http://www.cdaacd.forces.gc.ca/CFLI/frgraph/leadership/doc/, cap.1, p.3, apud C. Moştoflei, Petre Duţu, 2007, p. 32

Conform prof. dr. Constantin Brătianu, ***„leadership-ul se referă la un proces prin care o persoană poate influenţa un grup de indivizi în realizarea unui obiectiv comun. Autoritatea managerială poate exista, dar nu este necesară”.***[22]

În opinia autorului Z. Tellier, citat de Viorica Păuş ***„termenul de leadership apare folosit atunci când se face referinţă la comunicarea inter sau intra-grupuri. În sens strict, accepţiunea sa este de influenţă asupra comunicării”***[23]**.**

Ion Popa îşi expune, la rândul său, părerea***. „Leadershipul reprezintă capacitatea unei persoane de a stabili anumite obiective şi de a-i determina pe ceilalţi să-l urmeze în realizarea acestora pe baza unei puternice implicări afective şi operaţionale.”***[24]

Autorii citaţi evidenţiază una dintre trăsăturile definitorii ale liderului: capacitatea de a influenţa oamenii cu care lucrează, pentru a-i determina să acţioneze în conformitate cu planurile pe care acesta şi le-a stabilit.

Capacitatea de a influenţa comportamentul şi atitudinea oamenii are la bază abilitatea leaderului de a utiliza puterea de care dispune, aceasta fiind una din caracteristicile de bază.În cadrul unei organizaţii, formele prin care liderii îşi pot manifesta şi exercita puterea sunt variate. Astfel, întâlnim mai multe **forme de putere**[25]:

- puterea legitimă, determinată de poziţia ierarhică a persoanei în organizaţie;
- puterea de recompensare, utilizată de manageri pentru recompensarea subordonaţilor;
- puterea coercitivă, exercitată prin metode de constrângere prevăzute în regulamentele de organizare interne şi legile în vigoare;
- puterea exemplului personal, ce vizează influenţarea comportamentului subalternilor prin exemplul propriu al managerului;
- puterea informaţională, dată de deţinerea de informaţii şi de accesul la informaţii importante şi de deţinerea controlului privind distribuţia informaţiilor;
- puterea profesională, bazată pe ascendentul pregătirii profesionale pe care liderul o are în raport cu subordonaţii.

Pregătireaprimită de leader reprezintă o altă trăsătură definitorie pentru exercitarea atribuţiilor, aceasta fiind analizată în literature de specialitate din cel puţin trei puncte de vedere:

- pregătirea generală, prin care se construieşte baza comportamentului general individual şi social şi se asigură fondul de cunoştinţe de cultură generală cu importante efecte în plan comunicaţional;
- pregătirea de specialitate, în domeniul tehnic, economic, informatic, ce conferă competenţă şi prestanţă personală de mare importanţă în relaţiile cu cei care lucrează;
- pregătirea managerială, care are în vedere ca o componentă principală atât dezvoltarea calităţilor native pe care se bazează leadershipul, cât şi pe formarea şi amplificarea capacităţii de a influenţa deciziile, acţiunile şi comportamentul altor persoane. Rezultatul de ansamblu al acestor procese de pregătire îl constituie abilităţile sociale, cunoştinţele tehnice, capacitatea decizională şi de a comunica, comportamentul managerial practicat, esenţiale pentru un leader eficace.

22 Manageri vs. Lideri, 2008, http://www.ubbcluj.ro/news/files/Leadership.ppt.., accesat la data de 29 mai 2009
23 Tellier, Z., apud V. Păuş, op.cit., p.17.
24 Ion Popa, Management general, http://www.biblioteca-digitala.ase.ro/biblioteca/pagina2.asp?id=cap6, accesat la data de 15 iunie 2009
25 Hellriegel, Slocum, Woodman, apud. V. Păuş, op.cit., p.23

La baza leadership-**ului** ***„stă spiritul de echipă, care este rezultatul integrării a patru procese:***
- construirea încrederii între persoanele implicate;
- stabilirea unei misiuni şi a unor scopuri clare la care să adere persoanele;
- derularea de procese decizionale participative;
- motivarea puternică, individuală şi de grup, pentru a contribui la realizarea ţelurilor comune”[26]**.**

3. **Relaţia dintre manager şi lider**

Potrivit lui Ion Popa, termenii de „leadership” şi „management” ***„sunt adesea folosiţi referitor la acelaşi lucru. În realitate, cele două concepte diferă foarte mult. Au multe atribute comune, având în vedere faptul că ambele se bazează pe structuri şi sisteme instituţionale şi ambele au ca scop îmbunătăţirea performanţei organizaţiei. Însă conceptele sunt de esenţe diferite.”***[27]

În relaţia dintre leader şi manager au fost formulate, de-a lungul timpului, trei teorii distincte: una, în care cele două noţiuni, din raţiuni pragmatice, sunt considerate a fi identice, a doua în care ele se opun total, din punct de vedere al atribuţiilor şi cea de-a treia, bazată pe relaţia relaţia de parte-întreg. Există autori care nu sunt de acord cu nici una dintre aceste teorii. M. Zlate este de părere că se impune postularea unor ***„teorii de coincidenţă parţială a sferelor celor două noţiuni. Aceasta ar însemna că leadershipul şi managementul, liderii şi managerii au, fiecare, elemente proprii, specifice, care le asigură individualitatea şi o relativă autonomie, dar şi o serie de elemente comune, fapt care facilitează interacţiunea şi potenţarea lor reciprocă.”***[28]

O persoană care nu lucrează efectiv cu cei doi termeni ar putea spune, din exterior, că cele două concepte sunt unul şi acelaşi. Explicaţia ar veni din faptul că managerul trebuie să îndeplinească nu doar o poziţie de conducere, ci să întreprindă şi o serie de acţiuni, să relaţioneze cu oamenii, să dezvolte proiecte prin care societatea să aibă de câştigat în absolut toate domeniile. Totuşi, în opinia V. Păuş, din compararea rolurilor şi caracteristicilor managerilor şi ale liderilor reiese clar diferenţa dintre cele două noţiuni, cea de management şi lidearship. ***„Astfel, dacă a gestiona înseamnă a planifica activitatea şi a stabili bugetul, leadership-ul stabileşte orientarea activităţii şi a echipei; dacă a gestiona implică funcţia de control şi de rezolvare a problemelor, leadership-ul are funcţia de a motiva angajaţii şi a produce schimbarea dorită în organizaţie.”***[29]

Din acest punct de vedere apare disocierea dintre management şi leadership. Ambele funcţii lucrează cu noţiunea de grup aflat în subordine, însă leaderul aprofundează partea umană a funcţiei de conducere. ***„Diferenţa majoră între leadership şi management constă în aceea că primul este mai frecvent asociat cu planul cognitiv, imaginativ, anticipativ, pe când al doilea cu planul acţional. Liderul este cel care scrutează viitorul, stabileşte scopuri şi planuri de acţiune, managerul le transpune în practică. Liderul este spirit penetrant, cu aptitudini de***

26O. Nicolescu, I. Verboncu, apud. Păuş, op.cit., p.17
27Ion Popa, Management general, http://www.biblioteca-digitala.ase.ro/biblioteca/pagina2.asp?id=cap6, accesat la data de 15 mai 2019.
28 M. Zlate, op.cit., p.177
29 V. Păuş, op.cit, p.20

gândire analitică, strategică şi multilaterală, cu abilităţi psihosociale, managerul dispune de aptitudini operaţionale, de capacitatea de a şti să facă. Leadershipul ar fi ceea ce s-ar numi o conducere psihologică, pe când managementul – o conducere administrativă.", spune M. Zlate.[30]

Calităţile umane, native, sunt foarte importante, pentru că atât managerul cât şi leaderul trebuie să fie inteligenţi, abili, flexibili. Cei doi factori de conducere trebuie să aibă încredere în propria persoană, în faptul că pot duce la îndeplinire, în circumstanţele respective, proiectele pe care şi le-au propus. Cei doi au în comun o serie de caracteristici, printre care determinarea cu care lucrează pentru îndeplinirea obiectivelor, sociabilitatea în relaţiile cu cei din jur, integritatea.

Referitor la interfaţa dintre lider şi management, se consideră că ***„leadershipul reprezintă influenţa interpersonală pe care o exercită un manager asupra subordonaţilor în procesul stabilirii şi, îndeosebi, al realizării obiectivelor"***.[31]

Diferenţele însă sunt numeroase şi au fost sintetizate după cum urmează[32]:

Management	Leadership
Generează ordine (↓e)	Generează schimbare (↑e)
Defineşte obiective	Creează viziuni
Stabileşte agende	Stabileşte direcţii
Alocă resurse existente	Caută noi resurse
Produce decizii de rutină	Elaborează strategii
Produce structuri	Comunică scopuri
Stabileşte reguli şi proceduri	Stimulează inovarea
Recompensează şi penalizează	Dezvoltă motivaţia intrinsecă
Dezvoltă sisteme de control	Stimulează self-controlul
Este gravitaţional şi coercitiv	Este anti-gravitaţional şi exploziv

Warren Bennis, cunoscut la fiind un „guru" al leadership-ului modern, este de părere că între management şi leadership este o diferenţă profundă şi că ambele noţiuni au importanţa lor. Acesta stabileşte o serie de diferenţe, pe care le redăm în cele ce urmează[33]:

Managerul administrează – leaderul inovează

Managerul copiază – leaderul este original

Managerul menţine – leaderul dezvoltă

Managerul se concentrează pe sistem şi structură – leaderul se concentrează pe oameni

Managerul se bazează pe control – leaderul pe încredere

Managerul are învedere realitatea imediată – leaderul are o privire de ansamblu asupra viitorului

Managerul întreabă cum şi când – leaderul întreabă ce şi de ce

Managerul are privirea aţintită spre linia de final – leaderul are privirea asupra liniei orizontului

30 M. Zlate, op.cit., p.175

31 Ovidiu Nicolescu, Ion Verboncu, apud. V. Păuş, op.cit., p.17

32 Cf. Constantin Brătianu, Academia de Studii Economice din Bucureşti, Universitatea din Cluj-Napoca, 23 Mai, 2008

33 Warren Bennis, On Becoming A Leader, New York, Random Century, 1989, p.54

Managerul imită – leaderul este original
Managerul acceptă starea de fapt – leaderul acceptă provocările
Managerul este clasicul soldat disciplinat – leaderul are proprii soldaţi
Managerul face lucrurile cum trebuie – leaderul face lucrurile care trebuie Aşadar,

4. Concluzii

Aşa cum am putut constata din cele prezentate mai sus, există diferenţe între termenii de leader, manager, leadership şi management. Oricum, problema este una foarte controversată şi va continua să fie fie un subiect de analiză important în literatura de specialitate.

De ce este importantă studierea noţiunilor de lider, lidership, manager şi management? Pentru că aceste noţiuni, în contextul realităţii moderne, înseamnă mult mai mult decât ceea ce reprezentau nu cu mult timp în urmă. Avem nevoie de lideri şi de manageri care să înţeleagă procesul de schimbare al societăţii şi implicaţiile asupra organizaţiilor pe care le conduc. Idealul spre care tindem este acela de a perfecţiona cele cele două profesii, de lider şi manager. Ambele au la bază noţiuni de conducere însă, în momentul de faţă, orice persoană poate ajunge lider, indiferent de studiile absolvite sau capacitatea de pregătire. Este suficient să ai încredere în ce faci, oamenii să te asculte, să fie convinşi de adevărul spuselor tale şi să te urmeze. În schimb, profesia de manager solicită abilităţi speciale, începând cu studii de specialitate şi terminând cu capacitatea de a relaţiona cu oamenii. Când vorbim despre lider şi lidership vorbim mai ales despre convingere decât despre autoritate, mai mult despre puterea de a aduce la un loc oameni, decât despre un singur om numit într-o funcţie. Leadership-ul se bazează pe convingerea oamenilor, pe manipularea lor, pe latura artistică, pe partea de spectacol. Aspectul exterior al persoanei ce deţine funcţia de leader contează foarte mult în contextual global al, având un rol important în influenţarea grupului cu care acesta lucrează. Personalitatea, „chipul cu care acesta apare în public”[34], este decisivă pentru formarea unei opinii favorabile.

Responsabilităţile unui manager în secolul nostru urmează aproximativ aceeaşi linie. Diferenţa este dată de faptul că managerul conduce din punct de vedere tehnic, structural, organizat pe baza unor reguli bine definite. Managerul nu este obligat să afişeze cea mai atractivă parte a personalităţii sale. El trebuie să ştie să se informeze şi să gestioneze întreaga situaţie, astfel încât atunci când este nevoit, să poată lua o decizie bazată pe informaţie, putere şi ştiinţă. El conduce din punct de vedere tehnic, iar deciziile luate nu beneficiază întotdeauna de suportul pozitiv al celor care fac parte din personalul aflat în subordine. Dacă un leader este urmat din convingere, un manager este de multe ori ascultat din necesitate.

BIBLIOGRAPHY

Bennis Warren, On Becoming A Leader, New York, Random Century, 1989.
Drucker, Peter, Despre profesia de manager, Bucureşti, ed. Meteor Press, 1998.
Marinescu Paul, Managementul instituţiilor publice, ed. Universităţii din Bucureşti, 2003 , ediţia electronică, http://ebooks.unibuc.ro/StiinteADM/marinescu/2.htm#6.
Moştoflei, Constantin, Duţu, Petre, Liderul militar în România, Bucureşti, ed. Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I”, 2007.

[34] V. Păuș, op.cit., p.30

Mucchielli, Alex, Comunicarea în instituţii şi organizaţii, Iaşi, ed. Polirom, 2008.
Pânişoară, Georgeta, Pânişoară, Ion Ovidiu, Managementul resurselor umane, Iaşi, ed. Polirom, 2004.
Păuş V.A., Comunicare şi resurse umane, Bucureşti, ed. Polirom, 2006.
Popa, Ion, Management general, http://www.biblioteca-digitala.ase.ro/biblioteca/pagina2.asp?id=cap6.
Ursachi, Ioan, Management, Bucureşti, ed. ASE, 2001.
Verboncu, Ion, Zalman, Michael, Management şi performanţe, Bucureşti, ed. Universitară, 2005.
Vlăsceanu, Mihaela, Organizaţii şi comportament organizaţional, Iaşi, ed. Polirom, 2003.
Zlate, Mielu, Leadership şi management, Iaşi, ed. Polirom, 2004.

ELEMENTS OF ROMANIAN HISTORICAL SYNTAX, ON THE BASIS OF THE TRANSLATION INTO ROMANIAN OF THE BOOK ITHICA IEROPOLITICA – THE SYNTAX OF THE SENTENCE

Carmen Livia Tudor
Assist. PhD., „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract:This article sets out and discusses, in relation to the current Romanian language, a set of peculiarities related to the sentence syntax encountered in Manuscript 67 at the Library of the Romanian Academy in Bucharest. It contains the entire Slavonic translation of Ithica Ieropolitica by the Archbishop of Putna Monastery, Vartolomei Măzăreanu, in 1764. The theoretical reflection in this article is based on our own interpretative transcription activity in Latin alphabet, taking into account the current orthographical rules, of the text Ithica Ieropolitica, written in Cyrillic script by the scholarly monk V. Măzăreanu. There are presented the syntactic characteristics existing in the text, considering their correlation with the degree of evolution of the syntax of the Romanian language in the XVIII-th century. It has thus been observed that Ithica presents many elements that constitute a norm in the present literary language, but also preserves elements specific to the ancient Romanian language.

Keywords: Romanian historical syntax, interpretative transcription, eighteenth century, norm, current literary language.

Introducere

Prin raportare la limba română actuală, ne propunem în lucrarea de față să stabilim o serie de particularități ce țin de sintaxa propoziției întâlnite în *Manuscrisul 67* de la Biblioteca Academiei Române din București. Acesta conține traducerea integrală din limba slavonă a cărții *Ithica Ieropolitica* despre care am aflat în cercetarea noastră că a fost scrisă și tipărită în anul 1712, „în sfînta și marea lavră Pecerska" din Kiev,autorii fiind un număr de călugări trăitori ai acelei mănăstiri rămași sub anonimat. Traducerea cărții a fost efectuată de arhimandritul mănăstirii Putna, Vartolomei Măzăreanu, în anul 1764. Prin dimensiuni și complexitate (cuprinde un număr de 67 de capitole scrise pe parcursul a 232 de pagini), avem de-a face cu un text important în istoria culturii noastre vechi, alături de alte texte aflate în manuscris și traduse în centre mănăstirești din Moldova și nu numai, semnificativ apărute pe fundalul cultural dinamic al secolului al XVIII-lea în care interesul pentru educația în limba slavonă începe să scadă, înmulțindu-se, în schimb, scrierile în limba română.

Reflecția teoretică din prezentul studiu are la bază propria noastră activitate de transcriere în alfabet latin a textului *Ithica ieropolitica*, pe care călugărul cărturar V. Măzăreanu îl redactase în grafie chirilică la Putna. Din această transcriere interpretativă, în elaborarea căreia am ținut cont de regulile ortografice actuale, sunt extrase toate exemplele reprezentative pentru semnalarea și prezentarea elemenelor de sintaxă a limbii *Ms. 67*. Am optat în prezentarea caracteristicilor sintactice existente în text pentru o metodologie predominant clasic-descriptivă,

respectând perspectiva impusă de tradiția gramaticii românești academice, așa cum ne este oferită de ultima ediție normativă din anul 2008.

Particularități sintactice din limba*Manuscrisului 67*, o analiză asupra sintaxei propoziției

Selectăm în cele ce urmează doar câteva exemple pentru fiecare din seria de fenomene sintactice pe care le-am identificat ca fiind specifice și definitorii limbii *Manuscrisului 67*, având în vedere corelarea acestora cu gradul de evoluţie a sintaxei limbii române în secolul al XVIII-lea. Astfel, am putut observa că *Ithica* prezintă multe elemente care constituie normă în limba literară actuală, dar conservă și anumite elemente specifice limbii române vechi.

1. Subiectul

– Subiectul exprimat prin infinitiv se remarcă după impersonalul *se cade*, având un numărredus de ocurenţe: *să cade a îmblîndzi tinereţile cele sirepe* (6^{r}), *nu să cade a ispiti* (11^{r}), *fără de poruncile lui Dumnedzău nu să cade a o face* (17^{r}).

– Reluarea subiectului, considerată normă[1], este întâlnită în text în puţine situaţii*: iară cel ce să rușineadză a să scula, acela va cădea gios de tot, întru piericiune* (74^{v}), *iară cel ci iubește pe fratele său, acela întru lumină petrece* (103^{r}), *cel ci nu priimește adevărul și cela ci nu îndrăznește să spuie adevărul, acela nu iaste prietin credincios* (118^{v}), întotdeauna, fiind vorba de reluarea unei propoziţii subiective care se realizează prin demonstrativul *acela*. Lipsa reluării subiectului consituie o particularitate sintactică frecventă în *Ms. 67*, întâlnită, ce-i drept, și în alte texte din secolul al XVIII-lea: *Cei ci să tem de Domnul nu să vor lipsi de tot binele* (153^{r}).

– Subiectul inclus este înregistrat în construcţiile incidente şi în discursul adresat: *Veseleşte-te, tînărule, întru tinereţele tale şi să te veselească inima ta în dzioa tinereţilor tale şi îmblă făr prihană în căile inimii tale şi nu întru vederea ochilor tăi şi să ştii că pentru toate aceste te va giudeca Dumnedzău* (6^{r}), *aşa să petrecem* (6^{r}), *Acmu, aproape, voiu vărsa mîniia me asupra ta şi voiu săvîrşi urgiia me asupra ta şi te voiu osîndi după calea ta* (8^{v}).

– Subiectul subînţeles apare atunci când subiectul este exprimat într-o propoziţie aflată în relaţie de coordonare sau într-o propoziţie anterioară, iar cel multiplu este realizat prin coordonare copulativă ca în secvenţele: *că începutul și împlinirea legii dragostea iaste, așijderea și legătura săvîrșirii, dragostea cea nefățarnică către toți, fără de care nici postul, nici ruga, nici priimirea streinilor în casă, nici însuși milosteniia nu pot folosi* (29^{v}), *Toată cunoștința și înțălepciunea și celelalte săvîrșiri le-au însămnat în punga lor* (154^{r}).

– Este uzuală și frecventă aşezarea după predicat a subiectului: *ne-au spus nouă vădzătoriu tainelor Dumnedzău* (17^{v}), *Atîta iaste de mare, atîta iaste de puternic, atîta iaste de groaznic Dumnedzăul nostru!* (12^{v}).

2. Predicatul

– **Predicatul verbal** este exprimat prin verbe predicative şi locuţiuni verbale: *Aciia aduce tinereților prihană și ocară* (141^{v}), *nu să va apropiia scîrba de inima lui* (154^{r}), *de-ț vei aduce aminte de acestea, degreabă îți vei ascunde gîndurile, degreabă le vei supune* (197^{r}), adverbe predicative şi locuţiuni adverbiale predicative: *ci deună vreme că să supun cu totul argintului* (155^{v}) şi interjecţii cu valoare predicativă: *Vai orbirii şi necunoştinţii noastre* (18^{v}), *Vai ție, țaro, vai ție, cetate* (46^{v}). Elipsa predicatului se realizează în propoziţii aflate în relaţie de coordonare, atunci când predicatul este exprimat într-una dintre propoziţii, de regulă, anterioară:

[1] Vezi Constantin Frâncu, *Gramatica* ..., p. 340.

În beserică, ca stăpînul în casă, în sufletul nostru ca un mire în cămară, între drepţi, ca un agiutător şi apărătoriu, întru cei răi şi vicleni iaste frică şi cutremur, agiutătoriu celor ci sînt în nevoi, aducătorilor de nevoi răsplătitoriu neuitat (11^{r}), *că ceriul îți iaste scaună și pămîntul așternut picioarelor* (35^{r}).

– Ca specificitate în construcția discursului se evidențiază așezarea predicatului la sfârșitul propoziţiei: *de cele nevoincioasă să lipsăsc* (4^{r}), *dacă mă înstreineadză, el pentru acest lucru de părinteasca moștenire, mare strînbătate îmi face* (59^{v}).

– **Predicatul nominal –** Verbele copulative folosite sunt ***a fi*** (cel mai frecvent): *că foarte şi a multă piericiune // iaste vinovat lucrul acesta* (55^{v}-56^{r}), ***a se arăta***: *s-au arătat nu lesne înţălegătoare* (3^{r}), *nevrednici ne-am arătat milii* (19^{v}), ***a rămâne***: *să nu rămînem ruşinaţi* (36^{v}), ***a face***: *te va face strein de ale tale* (170^{r}), ***a numi***: *pre vînzătoriul său îl numește prietin* (79^{v}), *de te voiu numi cenușe, prah, fum și țărnă* (95^{v}), ***a ieşi***: *ci tot iasă osîndit* (60^{v}). Numele predicativ este exprimat, în general, prin substantiv: *fiul cel neascultătoriu piericiune iaste* (57^{r}) sau prin adjectiv: *nevrednici ne-am arătat milii* (19^{v}), dar există câteva situaţii când acesta apare exprimat printr-un adverb: *Nu iaste lesne a o înţălege* (3^{r}) sau printr-un verb la infinitiv: *însuşi pre sine să arată a fi tare* (5^{r}).

– Discursul moralizator, didactic din *Ms. 67* întemeiază tipare sintactice prin care poate fi justificată frecvența situațiilor când numele predicativ apare antepus verbului copulativ: *Tinereţele nici rele nu sînt, nici bune* (6^{r}), *mincinos iaste* (14^{v}), *cu cuviinţă iaste* (48^{r}), *fiul cel neascultătoriu piericiune iaste* (57^{r}).

3. Acordul dintre subiect şi predicat

Textul prezintă rar cazuri de dezacord între subiect şi predicat, un exemplu este dat de situaţiile în care se înregistrează anacolutul: *Deci şi omul acela, care voieşte să agiungă vărful aceştii căi mult dorite, luminate şi pre frumoase, i să cade să să împrietinească şi să să facă rudenie cu acestea mai sus scrisă, ádecă cu faptele cele bune, care sînt începutula fericirii cei vecinice* (8^{r}-8^{v}). Dezacordul apare în acest exemplu ca urmare a intercalării atributivei.

4. Atributul

– **Atributul adjectival** apare în *Ihica* precedat de articolul demonstrativ adjectival atunci când este postpus substantivului determinat: *începutul a fericirii cei vecinice* (8^{r}-8^{v}), *aflarea păcii cei dinlontru* (72^{v}). Atributul adjectival *care* are şi valoare demonstrativă în: *care cărtice s-au făcut spre învățătura copiilor* (29^{v}), *care lucru iaste nemincinos* (54^{v}), *întru care dzile v-ați luminat* (90^{r}). Atributul adjectival demonstrativ cu particula deictică *–a* se înregistrează în câteva exemple: *dacă iaste despărţirea drumurilor întru acesta feliu* (6^{v}), *acesta prieteşug nu aduce cuiva nevoi* (122^{r}), în alternanţă cu atributul adjectival demonstrativ fără particulă deictică: *acest prieteşug foarte rău iaste* (126^{v}), *Acest lucru întru adevăr că nu are cuget curat* (160^{r}), acesta din urmă cu o frecvenţă mult mai mare în textul supus aici analizei.

– **Atributul substantival –** cel prepoziţional cu *a* se regăsește în *Ithica* în contexte de tipul: *Slujitoriu a toată răutatea* (4^{v}), *începutul a fericirii cei vecinice* (8^{r}-8^{v}), *Chipul şi asămănarea a dragostii* (17^{v}), *deși iaste cumplită amărăciune a sufletului* (196^{v}). Atributul substantival în dativ notează rareori în text ocurențe: *um începe a îmbla ca fii luminii* (57^{v}). Atributul substantival în nominativ exprimat prin nume propriu, având ca regent un substantiv articulat sau însoţit de un adjectiv articulat cu articol hotărât[2], este înregistrat într-un număr mic de situaţii: *ne-au spus*

[2] Vezi Constantin Frâncu, *Gramatica...*, p. 345.

nouă vădzătoriu tainelor Dumnedzău (17^{v}), *iubitul ucenic şi prietenul Domnului Ioán Bogoslóvul* (17^{v}), *blîndul împărat Davíd* (26^{v}), *filosofii Aristotél şi Platón* (35^{v}), *Mult pătimitoriul Ióv au numit pe osîndire* (174^{v}).

– **Apoziţia** se întâlneşte în manuscris mult mai frecvent decât atributul substantival în nominativ, de cele mai multe ori exprimată prin substantive precedate de adverbele explicative ***adică (ádecă)*** şi ***anume***: *ș-au aflat pre Rafaíl, îngerul Domnului* (26^{r}), *iară într-o vreme era doi fraţi, anume, Amfión şi Anápii* (32^{v}), *pentru că aceasta, ádecă ruşinea, ia cea mai frumoasă parte a prieteșugului* (118^{v}). Cele mai multe exemple de apoziţie identificate în textul studiat înfăţisează o apoziţie atributivă, şi nu una ecuativă[3] aşa cum se observă şi din exemplele de mai sus. Interesant de remarcat este faptul că, în numeroase situaţii, apoziţia are dezvoltare propoziţională: *că niciun lucru ca acesta nu iaste aşa de înştiinţat precum iaste acesta, ádecă cum că iubitoriul de argint îşi dă sufletul în mîna diiavolului* (150^{r}-150^{v}), *ci măcar aceste să facă, ádecă să fiie bun și să să înstreinedze de păcat și de prihană* (155^{v}), *că nu iaste lucru nou acesta, ádecă a ieşi clevetirea de la zazor și a pierde pre cei nevinovați* (181^{v}), *La cunoștință, ádecă cînd să nădăjduieşte cineva în mintea sa* (205^{r}).

– **Atributul pronominal –** Câteva specificităţi în construcţia discursului se evidenţiază la nivelul adjectivului pronominal în genitiv, exprimat prin pronume personale, demonstrative, nehotărâte şi relative: *precum au fost poroncitdintru început și pentru greșalele lor și începăturile ale tuturora* (32^{r}-32^{v}), *pentru îndreptările acestora sînt linbuți* (133^{v}), *ca un iscoditoriu caută și cearcă căderea cuiva* (170^{r}), precum şi la nivelul adjectivului pronominal prepoziţional, construit cu prepoziţiile *de*, *din* şi *dintre* (*dintru*, *dintr-*): *ticăloșii de noi* (27^{r}), *unii dintr-înșii scotea* (32^{v}), *nimenea din noi nu va putea să facă voia lui cea sfîntă desăvîrșit* (106^{r}), *oricare dintre noi* (134^{r}), *dacă nu împlinim pre oarecare dintr-însele* (144^{r}), *cevași dintru aceste* (208^{v}). Atributul pronominal exprimat prin dativ posesiv adnominal nu se întâlneşte în text.

– **Atributul verbal** este exprimat prin verb la infinitiv (neprecedat de prepoziţia simplă *de*), într-un context precum: *Iaste vreme a naște, iaste vreme a muri, iaste vreme a sădi și iaste vreme a dezgropa și a lepăda cele ce-au sădit* (214^{v}). Această frază înregistrează, în continuare, şi atribute verbale exprimate prin supin: *iaste vreme de ucis și vreme de vindecat, iaste vreme de răsipit și iaste vreme de zidit, iaste vreme de plîns și iaste vreme de dănțuit [...] iaste vreme de îmbrăcat, iaste vreme și de răbdat lipsă, iaste vreme de cîștigat, iaste vreme și de păgubit, iaste vreme de ținut, iaste vreme și de luat, vreme de rumpt și vreme de cusut, vreme de tăcut și vreme de grăit, vreme de iubit și vreme de urît, vreme de războiu și vreme de pace* (214^{v}-215^{r}). Frecvent se întîlneşte supinul *de folos* cu funcţie de atribut verbal: *să facem cele de folos* (23^{v}), *Învățătură tinerilor de folos* (50^{r}), *să învețe toată învățătura cea de folos* (62^{r}), *cu lacrămile sau la lucru de folos sau la lucru rău, îi fac de le iaste tocma pe voia lor* (63^{r}-63^{v}).

– **Atributul adverbial** este construit cu adverbele *bine*, *demult*, *aproape*, *dedesupt*, *acmu*, *gios*, *sus*, cele mai frecvente dintre acestea fiind *bine* şi *aproape*: *după atîta facere de bine* (19^{r}), *neamurile cele de demult* (22^{r}), *stăpînii cei mari și de demult* (63^{v}), *va arde pînă la iadul cel mai de dedesupt* (67^{r}), *răspunde celui de-aproape al tău* (71^{v}), *ce feliu de putere au fost la muncitorii cei de demult* (80^{r}), *ca pre un organ a facerii de bine spre slujba și folosul celui de aproape* (154^{v}), *ca un întraripat zburînd de la cele de gios la cele de sus* (220^{v}), *apoi ce roadă îți va aduce ție smireniia această de acmu* (224^{v}).

5. Complementul

[3] *Ibidem*, p. 169 (Vezi cele două tipuri de apoziții nominale: *apoziția ecuativă* și cea *atributivă*).

Complementele, dar și atributele interne de asemenea, prezintă o frecvență mărită în corpul *Manuscrisului 67*, conferindu-i expresivitatea specifică limbii vechi:

– **Complementul direct** este exprimat prin substantive şi substitute ale acestuia precedate de prepoziţia *pre*. Joncțiunea cu prepoziția ***pre***(și în varianta disimilată ***pe***, mai puțin frecventă, înregistrând un număr de 199 de ocurenţe față de *pre* care este utilizat de peste 700 de ori) se folosește consecvent în text: *să cercetăm pre cei sirimani și pre văduve* (15^{r}),*ș-au priimit fecior de suflet pre un copil strein pre care vra să-l facă diiadoh bogăţiei sale* (58^{r}),*pentru ce pierdzi și pe sine și pre mine?* (185^{r}). Reluarea şi anticiparea complementului direct prin forme atone ale pronumelui personal se regăsește adesea în text: *nici otrava n-o dau pînă n-o îndulcesc cu miere* (129^{v}),*pre părintele cel rău și necurat l-or urî feciorii* (186^{v}), *pre nime nu fac vinovat pentru că răutatea toți în grabă o deprindem* (193^{r}). Există, în schimb, situații mai rare în care complementul direct apare, pe de o parte, introdus prin prepoziţia ***spre****: Amu ochii miei or fi deșchiși și urechile mele or asculta spre rugăciunile locului acestuia* (35^{r}),*în multe chipuri ne-au învățat spre aceasta* (84^{v}), pe de altă parte, exprimat prin infinitiv: *cînd începe a grăi pentru tinerețe* (3^{v}), *cu care s-ar putea a răsplăti* (35^{v})*aciia nemărui nu știu a să supune* (56^{v}).

De regulă, topica complementului direct este cea normală, antepunerile și dislocările acestuia, precum și ale altor complemente, sunt specifice limbii savante vechi, având un rol emfatic: *Toate le vede* (12^{v}), *Adevărul și giudecată pacinică să giudecați în porțile voastre* (77^{r}), *Pacea mea dau voao* (106^{v}).

– **Complementul indirect** – Verbele *a ajuta*, *a crede*, *a răsplăti*, *a pizmui*, *a urma* etc. cer, de regulă, un complement indirect[4]: *știie Domnul a ne agiuta la trebuințăle noastre, precum au agiutat lui Costantín Tivérii* (163^{v}), *să nu credzi nici sufletului tău* (200^{v}), *răsplătind va răsplăti fieștecăruia după faptele lui* (209^{r}), *au nu gîndești că pizmuiești oilor lui Hristós* (32^{r}), *să urmedze chipurilor și faptelor smireniei* (101^{v}). *Manuscrisul 67* conservă, ca elemente în construcția complementului indirect, prepoziţiile *a* sau *la* cu valoare de dativ, idenificate în puține contexte precum: *că a mulţi li să va dzice* (13^{v}), *crește mîndriia la cei simeți și răutatea la cei zavisnici* (138^{v}). De asemenea, rare sunt cazurile când acesta poate fi contextual exprimat prin supin: *Vrednici de plîns întru adevăr sîntem, de plîns și de lacrămi și de străgare și de mare tînguire* (19^{r}), dar cu o frecvență mai mare se înregistrează secvențele în care este exprimat prin infinitiv: *să ne silim a petrece viiaţa noastră cu fapte bune* (8^{v}), *să te deprinzi a iubi pre Dumnedzău* (29^{v}), *că sîntem datori a le cîștiga averea* (161^{v}). Complemetul indirect poate fi cerut de substantive ca *slavă* şi *cinste* în: *Lui Dumnedzău de la noi slavă și de-a pururea cinste* (2^{r}), *Cinste cetii besericești* (30^{r}), *Sfîrșitul aceștii cărți și lui Dumnedzău slavă* (227^{r}).

Reluarea sau anticiparea complementului indirect este vizibilă în numeroase exemple: *ca să-i facă lui împiedecare* (39^{v}), *Cele ce nu-ți voiești ție, nici altuia să nu faci* (173^{v}). În ceea ce privește topica acestui tip de complement, observăm că apare rareori antepus regentului: *Învățătură tinerilor de folos* (50^{r}).

– **Complementul de agent** este introdus prin prepoziţiile ***de la*** şi ***de***: *şi toate faptele sale nu de dinsul să să cerce* (6^{r}), *E ca acela care iaste mărturisit de gheografii cei vechi și de cei noi, numele muntelui aceluia, Étna* (32^{v}), *Să nu dzică cineva că acest lucru proslovit au fost chiar numai de la Dumnedzău* (192^{v}).***De către*** nu introduce în text un complement de agent. Rareori, această parte secundară de propoziție precede regentul: *şi toate faptele sale nu de dinsul să să cerce* (6^{r}), *de la Dumnedzău sînt orînduiți* (43^{v}), *iară de la cei den afară fu vădit* (135^{r}).

[4] Această situaţie este întâlnită în textele „tălmăcite” din slavă sau din latină sau în cele originale, creații ale căturarilor vremii. *Cf.* Constantin Frâncu, *Gramatica...*, p. 353.

– **Circumstanţialul de timp** se exprimă, după cum unele secvențe o atestă în *Ihica*,prin:

a) substantive precedate de prepoziţiile ***până în***, ***până la*** sau ***în***: *să te veseleasca inima ta în dzioa tinereţilor tale* (6[r]), *să nu-l lăsăm, ci pînă la sfîrşit să ținem prieteșugul cu dînsul* (119[r]),*apoi acel glas la rari dintre noi nu petrece pînă în veac* (187[r]);

b) adverbe de timp, scrise în multe contexte în formele lor uzual populare, uneori însoţite de prepoziţii. *Acum* este înregistrat în variantele ***acmu***(cel mai frecvent), ***acuma*** (o ocurenţă) şi***amu*** (3 ocurențe): *De-acmu să nu mai dormităm* (28[r]),*Acuma am ales și am sfințit casa* (35[r]), *Amu ochii miei or fi deșchiși și urechile mele or asculta* (35[r]). Alte forme care ne-au reținut atenția prin faptul că întregesc expresivitatea textului supus aici studiului sunt ***atunce***:*părinții noștri încă să și bucură atunce* (201[v]), ***astădzi***: *astădzi voiu da rugăciunea me* (143[r]),***mîni***:*iară mîni te vei atinge de necurățeniie* (224[v]). Semnalăm și prezența adverbului specific limbii române vechi ***oarecând***: *Au fost oarecînd un om care au grăit înțălepțește* (193[r]). Locuţiuniadverbiale de timp specifice limbii române vechi, care apar înregistrate în text, sunt ***de cu vreme***: *Să ne silim de cu bună vreme ca să împlinim chemarea noastră* (21[v]) şi ***fără de vreme*** „devreme”: *cînd vorbești cu îndrăzneală sau fără de vreme* (72[r]);

c) verb la infinitiv (în puține ocurențe):*frumos și drag iaste trandafirul pînă a nu-l zmulge din spini* (53[r]),*pînă a fi tatăl său viu să fiie lipsit de moștenirea părintească* (61[r]);

d) verb la gerunziu (în puține ocurențe):*Fericiți vor fi robii aciia, pre carii viind Domnul îi va afla priveghind* (86[r]).

– **Circumstanţialul de loc** este introdus, cel mai adesea, prin adverbul relativ ***unde*** (*pe unde, de unde*) care este şi element de relaţie în frază: *Și de unde vine o răutate ca aceasta?* (4[r]), *pentru că de unde nu nădăjduim, de acoló de multe ori sîntem furați* (28[v]). Se înregistrează în text adverbele ***acoló*** şi ***aici***, însoţite sau nu de prepoziţii, cu funcţia sintactică de complement circumstanţial de loc: *veți dzice muntelui acestuia treci de aici acoló și va trece și nimică nu va fi voao cu neputință* (13[r]). Locuţiunile adverbiale ***din (în) dreapta*** și ***în stînga*** au și acestea în text funcţia sintactică de complement circumstantial de loc: *ca să nu călătorim nici în dreapta, nici în stînga* (28[v]), *Nu-l pune din dreapta ta, ca să nu cerce cîndva scaunul tău* (128[v]). De asemenea, complementul circumstanţial de loc este exprimat şi prin substantive precedate de prepoziţii: *tocma pînă la ceriu îl înalţă* (5[v]).Topica complementului circumstanţial de loc este liberă, multe situaţii îl prezintă însă antepus verbului: *tocma pînă la ceriu îl înalţă* (5[v]).

– **Circumstanţialul de mod** este reprezenat de adverbul relativ ***cum*** (*după cum, de cum, precum*): *după cum am dzis* (4[v]),*Într-acel chip iaste precum îl socoteşti tu în mintea ta* (11[v]).Complementul circumstanţial de mod este redat și prin:

a) adverbe şi locuţiuni adverbiale de mod, de tipul *bine, rău, frumos, lesne, în scurt, întru adevăr, cu de-a sila,* etc. Varianta ***aieve***a adverbului *aievea* cu funcţia de complement circumstanţial de mod cunoaște în text un număr mare de ocurențe:*atît cît chiar aieve s-au împlinit cuvîntul prorocului* (152[r]);

b) adverbele de mod formate prin derivare cu sufixul *–eşte* sunt înregistrate rareori în *Ithica*: *că Bibliia să chiamă lătinește, iară grecește Vívliia, iară sloveneşte să chiamă de obște, ádecă Cărți* (70[r]), *însă ea fiind nevinovată răbda bărbătește și adesa își rădica ochii spre ceriu* (184[v]), *au fost oarecînd un om care au grăit înțălepțește* (193[r]);

c) adverbul *foarte* folosit şi cu funcţia de complement circumstanţial de mod, nu doar ca morfem al superlativului: *iară orînduielii omenești foarte să supun* (29[r]), *s-au îngrășetși s-au îngroșat și foarte au călcat cuvintele mele* (157[v]);

d) substantive însoţite de prepoziţii:*însă la școală va fi blînd ca mielul* (62^{v}),*să agiungă ca o pasăre în laţ* (144^{r}), *și așa vom trăi cu pace și fără de tulburare* (203^{v});

Complementul circumstanţial de mod comparativ se construieşte prin *decât* atunci când se exprimă inegalitatea: *iară mai vîrtos decît toate jertva și rugăciunile sînt priimite lui Dumnedzău* (15^{r}), *care lucru iaste mai mare decît toată arderea cea de tot* (29^{v}) şi prin *ca* pentru a exprima egalitatea: *de ar fi cineva răhnitoriu, tocma ca Pétru* (13^{v}), *acesta iaste nesățios ca și moartea* (14^{v}). În privința topiciicomplementului circumstanţial de mod, înregistrăm situaţii în care acesta este antepus verbului: *Cu grăbnicie ca cu o măhramă legîndu-i* (3^{v}),*foarte puţin să vorbim* (72^{v}), *întru acest chip vom cîştiga* (72^{v}).

– **Circumstanţialul de cauză** se realizează în multe secvențe din text prin locuţiunea adverbială ***drept aceea*** *(drept aciia, drept aceia)*:*tu ești cuprins de căruntețe, iară eu încă nici barbă nu am, drept aceia ale tale cîte le-ai dzis, toate sînt adevărate și drepte* (60^{v}), care se află însă în concurenţă cu locuţiunea adverbială ***pentru aceea*** *(pentru aciia)*: *unul ca acela au fost Isáv, a căruia zăbavă era cu fierăle, pentru aciia s-au și lipsit de blagosloveniia părintească* (39^{v}). Un rol important în redarea complementului circumstanţial de cauză îl joacă substantivele şi substitutele acestora, adjectivele sau verbele la gerunziu. Cele mai frecvente prepoziţii care însoţesc substantivul sunt *din, dintru, de, pentru*: *şi nici să tulbură pentru a sa defăimare, ci pentru a noastră pierire* (13^{r}). Numeroase exemple ne sunt furnizate deverbe la gerunziu:*și așa fiind amăgit, însuși pre sine să arată a fi tare* (5^{r}),*nu te-am învățat pentru că tocma la vremea aceia feind tu mic, nu-mi era cu putință să te învăţ* (60^{r}).

– **Circumstanţialul de scop** își confirmă prezența în *Ms. 67* prin substantive şi substitute precedate de prepoziţii, cele mai frecvente fiind ***pentru***,***spre***,***întru***:*să nevoiesc pentru oarecare fapte bune* (9^{r}),*Cine au fost ispitit de dînsul și s-au săvîrșit și ca să fiie spre laudă* (156^{r}),*iar întru pomenirea unii fapte ca aceia, locul acela face niște flori foarte frumoasă* (33^{r}).Cu funcţie de complement circumstanţial de scop, pot fi analizate și locuţiunile adverbiale ***pentru aceasta***, ***pentru aceia*** **(*pentru aciia*), *într-adins***: *Pentru aceasta, tot cela ce vra să fiie mai bun, iaste datoriu să urmedze celor mai bune* (6^{r}), *Pentru aciia, dară, să ne silim a petrece viiaţa noastră cu fapte bune, pînă a nu veni cătră noi glasul acela dzicînd* (8^{v}), *Drept aceia, măcar cei tineri să știie cinul dumnedzeeștilor cărți și Scripturi, într-adins le-am pus aici pe rînd* (70^{v}).

– **Circumstanţialul instrumental** îl recunoaștem prin prezența unor substantive şi substitute ale acestora precedate de prepoziţiile ***cu***, ***din***, ***dintru***, ***prin***, ***printru***, în contexte precum: *Cu ruga noastră de-a pururea dzicem cuvîntul prorocului* (162^{r}-162^{v}), *Aici dzicem pentru credința cea mărturisită din fapte* (13^{v}),*iară noao dintru aceasta ne urmeadză o vindecare foarte aleasă și de mult folos* (131^{v}),*că toate neagiunsurile minții noastre prin bețiie să descopăr* (138^{r}),*printr-înșii ați cîștigat împărățiia și printr-aciia vi să deschid voao porțile cerești* (31^{v}).

– **Circumstanţialul sociativ**este exprimat cu ajutorul substantivelor sau substitutelor precedate de prepoziţia ***cu***şi locuţiunea prepoziţională ***împreună cu***:*nici bea vinul tău cu păcătoșii* (42^{v}),*Nu rîde cu dînsul ca să nu te doară inima* (53^{r}),*ca să nu fiie împreună cu ucigașii de oameni* (105^{r}), *să vadză de vor petrece și la nevoi împreună cu dînsul* (123^{r}).

– **Circumstanţialul de relaţie** este redat prin substantive sau substitute precedate de prepoziţiile ***la***, ***cu***,***pentru***, ***întru***,***spre***:*Aici dzicem pentru credința cea mărturisită din fapte, că ce folos iaste [dzice Iácov apostol] dacă are cineva credință, iară fapte nu are* (13^{v}),*Întru aceasta înțălegem că l-am cunoscut pre Dînsul, dacă vom păzi poroncile lui* (14^{v}), *Spre aceste răspundzu că o dragoste sau o neiubire ca aceasta urmeadză din patimi [care să numește antipatia și simpatia], iară nu urmadză dintru cunoștință* (114^{r}-114^{v}).Semnalăm situaţiile în care

complementul circumstanţial de relaţie are ca regent un adj.: *acela iaste slobod la linbă și aruncă cu mînule* (138^{v}), *să cade, dară să fiți întregi cu mintea* (57^{r}), *cîini învățați bine la vînat* (132^{v}). În ultimul exemplu, complementul circumstanţial de relaţie este exprimat prin verb la modul supin. Următoarele contexte atestă complementul circumstanţial de relaţie redat prin substantiv în cazul dativ cu adjectiv ca element regent: *Nevrednici ne-am arătat milii lui Dumnedzău* (19^{r}), *să ne arătăm vrednici iubirii lui* (20^{v}), *pre carii nu i-am făcut vrednici mesii mele* (92^{v}).

– **Circumstanţialul concesiv** apare înregistrat în text de puţine ori, fiind introdus prin locuțiunea prepoziţională ***cu tot*** (*cu toţi*, cu o singură ocurenţă): *și atunci piere minciuna și fără de voia ei, cu toți apărătorii ei* (75^{v}) şi de adverbul ***măcar***(de asemenea, cu o singură ocurenţă): *ci de-ar fi trăitori și printr-alte țări, măcar cît de departe, ei tot așa or fi* (116^{r}). Rar, este exprimat prin gerunziu: *măcar că era foarte tineri și la toată desfătarea [pentru că era neam de împărat] crescuți, fiind încă tineri de vîrstă, însă au cădzut în mari nevoi și în gre robire* (192^{r}), *iară eu sînt unul născut fiiu al lui și el încă acmu, viu fiind, m-au lipsit de averile sale* (58^{r}). Se înregistrează însă un număr mare de ocurenţe ale propoziţiei concesive.

– **Circumstanţialul condiţional**nu este introdus prin elemente de relaţie specifice şi cunoaşte puţine ocurenţe, fiind exprimat în special la nivel de frază. În propoziţie, apare redat prin verbe la gerunziu, însă de cele mai multe ori poate avea şi alte valori (temporală, modală etc.): *tocma la vremea aceia feind tu mic, nu-mi era cu putință să te învăț* (60^{r}), *iată și corabiile mari fiind și învăluite de mari furtuni, le întorc cu o cîrmă foarte mică încotro îi iaste voia cîrmaciului* (73^{r}), *Greșind cel bogat, are mulți sprijinitori și agiutători și-l îndrepteadză* (126^{r}).

– **Circumstanţialul opoziţional**apare construit printr-un substantiv sau un substitut al acesuia precedat de locuţiunea prepoziţională***în locul***sau***în loc de***:*în loc de blagoslovesniie, blăstem își căștigă de la părinți* (36^{r}), *în locul aceluia să făgăduiește cu a da un stăpîn ocărîtoriu* (46^{v}), *pentru că în loc de certare încă i-au netedzit pe cap cînd au greșit* (55^{r}),*în locul mîndrii să cercăm smireniia și în locul averii cei rele, a jăfuirii și a iubirii de argint, să cîștigăm îndurarea, milosteniia și iubirea de oameni, în locul necurăției și a strîcării de feciorii și, în locul pizmii și a urîciunii, să cîștigăm dragostea și pacea cătră toți* (85^{r}-85^{v}),*în loc de moarte, l-au legat de un copaciu* (179^{v}).

– **Circumstanţialul cumulativ** se exprimă prin substantive şi substitute precedate de locuţiunea prepoziţională ***deosebit de***: *căci că Domnul nostru Iísus Hristós, deosebit de alte învățături multe, cu al său chip ne învață pre noi ce cinste să dăm părinților noștri* (34^{r}),*și adevărat că curățeniia iaste ca un crin, care deosebit de albiciunea lui aduce Domnului un miros foarte bun și frumos* (140^{r}), şi prin adverbul ***decât***: *Au nu toate aceste şi încă şi mai multe decît aceste pătimim?* (9^{v}), *Pentru aceia și aici pătimim atîte nevoi și nici acoló ticăloșii de noi nu vom moșteni vecinicile bunătățișiși decît aceasta ce-a fi mai ticăit* (27^{r}-27^{v}). Ambele situaţii prezintă complemente circumstanţiale cumulative cu valoare exceptivă.

– **Circumstanţialul de excepţie**cunoaşte un număr redus de ocurenţe şi este exprimat prin substantive sau substitute intoduse prin locuţiunile prepoziţionale***deosebit de***: *ci ei toți [deosebit de unul] i s-au rugat să-i ierte că n-or merge* (123^{r}),*Domnul nostru Iísus Hristós, cu cinci pîini şi cu doi pești, au săturat cinci mii de norod, deosebit de femei şi de copii* (148^{r}) şi ***fără numai***: *că nici otrava n-o dau pînă n-o îndulcesc cu miere, așa nici cu răutate nu amăgește pre nimine, fără numai cu cuvinte dulci și amăgitoare, ádecă supt chipul păcii cei cu fapte bune* (129^{v}), *nu iaste altceva fără numai faptă îngerească* (139^{v}).

6. Relația de coordonare între părțile de propoziție

Coordonarea copulativăeste foarte frecvent întîlnită în manuscris atât la nivelul propoziției, cât și al frazei. Pe lângă conjuncțiile *și*, *nici* și corelativele *şi ... şi, nici ... nici*, mai poate fi recunoscută locuțiunea*nu numai ... ci şi*. Reprezentăm aceste raporturi de coordonare prin câteva exemple: *viiaţa noastră iaste grea şi rece şi scârbelnică şi desfătată* (6^{v}),*ci deună vreme că eşti şi cald şi rece, nici eşti cald, nici rece* (79^{r}), *Nici rău, nici bun nu iaste* (52^{r}),*aceluia i să cade nu numai cu cuvîntul și cu linba, ci și cu inima și cu fapta să iubească pre cel de aproape* (105^{r}), *atîta cît nu numai pre prietini, ci nici însuși pre sine nu să pot cunoaște* (119^{v}). Făcând dificilă alegerea între subiect multiplu şi complement sociativ, *şi cu* se întâlnește într-un context singular: *Gura și cu inima, nici să voim la vreun lucru îndoit* (79^{v}).*Şi* apare, de asemenea, în structura formulei corelative *atât ... cât şi*,cu un număr redus de ocurenţe:*iară la tălcuiri atîta au fost desăvărşit cît și alte țări să minuna de dînsul* (3^{r}).

Coordonarea prin juxtapunere este întâlnită într-un număr redus de situaţii, în general atunci când se enumeră mai mult de doi termeni*: lîngă care şăd toate bunătăţile cele socotite, ádecă: cinstea, bogăţiia, liniştirea, desfătările, răcoreala cea de multe feliuri* (7^{v}) sau: *Gol, părăsit, ocărît, plin de rane, împuțit, șăzînd pe gunoiu, pe hreascuri, lipsit de robi, de avuțiie, de dobitoace, de feciori și de lăcaș, toate acestea cu bună oserdiie le-au răbdat acest fericit cu tăriie sufletească* (86^{v}).

Raportul de coordonare disjunctivă este marcat prin conjuncţiile ***au***,***sau***,***ori***:*Oare de bucuriie iaste au de scîrbă ce vii să cîştigi de aici, oare răcoreală și mîngîiere au scîrbă și strîmtoare?* (126^{v}),*aşa ne învăţăm şi la deprinderea firii sau de la dascăli sau de la vîrstnicii noştri* (52^{v})*și orici ne să va întînpla ori moarte ori viiață* (36^{v}). Sunt semnalate, uneori, și combinațiile unor astfel de conjuncții, în secvențe alăturate: *deci, știind de aceasta, să cade dar copiilor ori în casa lor au în școala cea mare să să sileasca și să învețe toată învățătura cea de folos* (62^{r}), *vorbește ori lucruri de fală ori de îndrăzneală sau de prihană sau cele ce nu să cad a le crede* (72^{r}).

Coordonarea adversativă își găsește rare reprezentări în *Ithica*, realizându-se atât prin conjuncţiile ***iar*** (***iară***), ***dar*** (***dară***), ***ci***(***ce***), ***însă***: *Iertați-mă părinți, pentru că eu din userdiie, iară nu dintru îndrăzneală arăt acestea!*(53^{r}), *În scurt, dar frumos au dzis Aristotél, filosoful, pentru firile și obiceiurile celor bogați* (155^{r}), *pentru că dăruieşte nu cu mînule, ci cu iubirea de oameni* (12^{r}),*puternică iaste dragostea ca și moartea, însă fără de nădejde* (22^{v}), cât și prin construcţiile ***nu numai*** *...* ***ci şi***, ***nu numai*** *...* ***ci nici***:*după aciia nu numai de tăriie, ci și de ochi fu lipsit* (82^{r}). *nu numai sfaturile lui, ci nici însuși faptele lui n-am păzit* (19^{r}).

În ceea ce privește raportul de coordonare conclusivă, acesta poate fi întâlnit în textul studiat doar la nivel de frază.

BIBLIOGRAPHY

Coşeriu, Eugen, *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*, antologie, argument și note de Dorel Fânaru, Editura Universităţii „Al. I. Cuza”, Iași, 2009.

Dragoș Elena, *Elemente de sintaxă istorică românească*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1995.

Frâncu, Constantin, *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*, Editura Demiurg, Iaşi, 2009.

Gheţie, I. (coordonator), *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1997.

GA2 = *Gramatica limbii române*, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, vol. II, Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti, 1966.

GLR2 = *Gramatica limbii române*, vol. II, coordonator Valeria Guțu Romalo, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2008.

Ms. 67 = Biblioteca Academiei Române, manuscrisul românesc, cota 67, conține traducerea integrală a lucrării *Ithica ieropolitica,* efectuată după slavonă de arhimandritul Vartolomei Măzăreanu, în anul 1764.

Stan, Camelia, *O sintaxă diacronică a limbii române vechi*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2013.

Tudor, Carmen, Livia, *Vartolomei Măzăreanu, Ithica ieropolitica(Ms. BAR 67).Ediţie de text şi studiu filologico-lingvistic*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2018.

Vieru, Roxana, *Studiu lingvistic asupra Paliei de la Orăştie*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2014.

TEACHING ROMANIAN LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE USING MEDICAL ARTICLES FROM MAGAZINES

Stanca Ioana Bucur
Assist., PhD., UMFST Târgu Mureș

Abstract:This article presents some interesting interactive teaching activities for foreign students who learn Romanian, aiming at developing reading and speaking skills as well as improving their grammar knowledge. The activities are meant for medical students in the 2nd academic year, but not only. The material used is a magazine article which is about the properties of fruits and vegetables in preventing or healing various health problems. The text chosen from the magazine is very rich in medical terminology which is of great interest for medical students.

Keywords: medical terminology, symptoms and diseases, the noun, the verb.

Learning Romanian language is a 'must' for any foreign student who comes to study in Romania. The process of learning Romanian can be a big challenge for any student and this is because this language is a Latin language with lots of conjugations, declinations, different verbal endings for each tense and for each personal pronoun and in addition, there are many exceptions to the rule. These language characteristics can be quite intimidating for anybody, no matter how committed the person is to learn Romanian.

Many universities offer students the possibility of learning Romanian during a whole 'preparatory year' in which the only subject of study is Romanian language. For one year, the students learn a lot of grammar and vocabulary and develop reading, writing and speaking skills in different fields. They learn how to use the language in different situations: in restaurants, hotels, shops, transport, rentals and many others. They also learn how to write on different topics, using literal, non-literal or scientific register, going from easier and shorter texts to more complex, challenging ones.

The purpose of this preparatory year is to get students ready to attend university courses, to understand different subjects or topics, to be able to write from dictation or take notes by extracting the most important ideas from a speech.

Some universities do not offer the students the possibility of attending a preparatory year in Romanian language. Such is the case of universities in which there are specialties where the teaching language is English. For Example, at the University of Medicine, Pharmacy, Science and Technology of Tîrgu-Mureș, students can study general medicine and stomatology in English, meaning that all subjects are taught in English. There are people from all over the world who choose to come to study in this university. Besides subjects in English, the curriculum also includes Romanian language because during the 3rd academic year students have to attend medical training courses in hospital, where they come into contact with Romanian doctors and patients.

Students have to be able to carry on conversations or dialogues with the patients, ask questions about their health problems, about their complaints, symptoms, medical history, about other possible medical treatments they may have followed prior to being hospitalized, about possible side-effects that the pills may have had on them, about allergies or intolerance to some chemical substances etc.

All students have to attend training courses, not only those who study general medicine, but also those who study dentistry. The latter have to be able to engage in dialogues with patients suffering from different dental problems, such as tooth aches, dental fillings, overlaps, bridges, dental braces and other dental issues that are common to stomatology.

Teachers of Romanian have to start their lectures by teaching the basic elements of grammar and speech, then gradually move to more difficult grammatical structures, always keeping in mind that the final goal of their course is to give their students all the necessary 'tools' for feeling confident in using the language and use it correctly. Moreover, when referring to the University of Medicine of Tîrgu-Mureș, the teachers' ambition should be to teach medical students the vocabulary they need to know and use in their field of study, general medicine or stomatology, in other words to prepare them for real life situations in hospital.

There is a number of books on Romanian Language for Foreigners written by members of different universities in the country, organized on different levels A1, A2, B1,B2 and C1, C2, such as the European language certificates or diplomas are structured: *Manual de limba română ca limbă străină (RLS). A1-A2*[1]written by Elena Platon, Ioana Sonea and Dina Vîlcu, *Româna cu sau fără profesor*[2], by Liana Pop, *Puls. Manual De Limba Română Ca Limbă Străină*, level A1/A2[3]and also B1/B2[4], by Daniela Kohn, but also other Romanian language learning books for foreigners that contain CDs and complementary handbooks with exercises meant to complete the books, helping the students test or improve the knowledge gained by going through the units of the volume. These books are very thorough and helpful to students and teachers as well.

During Romanian classes I use the above mentioned language materials, especially the first one written in Cluj by Elena Platon, Ioana Sonea and Dina Vîlcu, but I also bring my students some other texts from other volumes. These books are really helpful for my 1st and 2nd year students, but still, starting with the second year of study I try to help my students in acquiring a medical vocabulary.

Besides talking about anatomy, parts of the human body, internal organs, most common diseases, common complaints, describing symptoms, I try to bring my students written medical texts that I find in magazines and journals because I believe they are a very good example of the way we use the language in a given context, offering medical information at the same time.

A great source for medical information which is proper for 2nd year general medicine students can be found in magazines available at any newsstand. I have dozens of such journals at home and I carefully choose from them many materials that I use at the university with my students. Two very resourceful journals are „Femeia"[5], which appears monthly and has a very long tradition in Romania and „Farmacia Ta"[6], which is focused entirely on health issues.

---

[1] Elena Platon, Ioana Sonea, Dina Vîlcu, *Manual de limba română ca limbă străină (RLS). A1-A2*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, 2012.
[2] Liana Pop, *Româna cu sau fără profesor*, Editura Echinox, Cluj, 1991.
[3] Daniela Kohn, *Puls. Manual De Limba Română Ca Limbă Străină*, A1/A2, Editura Polirom, Iași, 2016.
[4] Daniela Kohn, *Puls. Manual De Limba Română Ca Limbă Străină*, B1/B2, Editura Polirom, Iași, 2012.
[5]*The Woman*, author's translation .
[6]*Your Pharmacy*, author's translation.

My article describes how a text from a journal can be used in a number of teaching activities. The text is taken from „Femeia" magazine and it is called „Imunitate în culori"[7]. The text is divided into two parts. The first part talks aboutvegetables. These are grouped according to their color: green, red, yellow, violet, orange and for each category there are several paragraphs in which the authors talk about the active ingredient that they contain, about their fibers, vitamins and their possible help in treating different diseases. For example, they write about red vegetables:

„**Legumele roșii** consumate zilnic previn bolile cardiovasculare, protejează tractul urinar, îmbunătățesc memoria și combat dezvoltarea celulelor cancerigene. Ardeiul și cartofii roșii sunt bogați în fitochimicale cu agenți activi antiîmbătrânire, precum luteina. Roșiile conțin mai mult de 20 de nutrienți vitali, vitamine și minerale, iar ridichile roșii protejează ficatul și stomacul, purificând în același timp și sângele"[8].

On the other side of the page, as if seen in a mirror, the article refers to fruits which are as well grouped according to their color. Each group of fruits is presented in a short text in which the authors underline the health properties they possess, the diseases they may cure or prevent and so on.

The violet colored fruits are described as follows:

„Strugurii, coacăzele, smochinele și alte **fructe mov** sunt vedetele descoperirilor medicale din 2010. Specialiștii de la Universitatea din Manchester spun că pigmenții coloranți ai fructelor mov reglează nivelul fierului din organism, încetinind îmbătrânirea celulară. Fructele mov previn bolile degenerative precum Alzheimer, scleroza multiplă sau Parkinson într-un mod incomparabil mai inteligent decât suplimentele alimentare de fier"[9].

Each student receives a copy of the article and then students are asked to read the text given in Romanian and translate it into English. As there are not many students in a group, everyone has the chance to read and translate.

During the reading-translating part of the course students are given the opportunity to see and understand how we, the native speakers, use different structures of the Romanian language, they see how various expressions are used in a diversity of contexts and they improve their vocabulary.

This first part of the course aims at developing reading skills by reading a printed text with medical terminology. The role of the teacher is to help the students with explanations on the unknown words and also with the pronunciation of the Romanian language, as many of the students experience difficulties in pronouncing some groups of sounds, such as: 'ce', 'ci', 'che', 'chi', 'ge', 'gi', 'ghe', 'ghi'.

After the students have read and understood the text, the following step, **step 2**, is to elicit vocabulary describing diseases and medical conditions. Students will mention some terms, such

[7] „Imunitate în culori" in „Femeia", nr. 2(51), februarie 2011, pp. 92-93.

[8] „Red vegetables, if consumed daily, help in preventing cardiovascular diseases, protect the urinary tract, improve memory and fight against cancer cells. Red pepper and red potatoes are rich in fitochemicals with active anti-aging agents, such as lutein. Tomatoes contain more than 20 vital nutrients, vitamins and minerals and red radishes protect the stomach and the liver, purifying the blood as well", from the above mentioned article, p. 92, author's translation.

[9] „Grapes, blueberries, figs and other **violet fruits** are the VIPs of the medical discoveries of 2010. Specialists of Manchester University say that coloring pigments in violet fruits regulate the iron level in blood, slowing down the aging process. Violet fruits prevent degenerative diseases such as Alzheimer, multiple sclerosis or Parkinson in a much more clever way than iron supplements do", from the above mentioned article, p. 93, author's translation.

as: cataractă, boli cardiovasculare, depresie, anxietate, insomnie, migrene, obezitate, boli degenerative, boli ale stomacului, boli ale ficatului etc.

The students make a list with all the medical terms describing diseases.

The next step, **step 3**, is again a reading-for-gist activity. Students have to find and name nouns denoting organs of the human body as well as words referring to different organisms and substances in the human body, as they appear in the text, such as: tract urinar, ochi, ficat, stomac, sânge, organism, retină, celule canceroase, țesuturi, microbi, colesterol, viruși, radicali liberi, capilare, serotonină, vitamine, minerale, fibre etc. The students make another list with these words.

The two lists the students have written in their copybooks should be learnt. They can be encouraged to use the terminology in their own sentences or contexts, in writing. The teacher could gather the papers, correct them and bring them to the next course, with the notes and explanations needed.

After these activities have been completed, the last part of the course is focused on grammar.

There are many nouns in the article, so a repetition of the noun would be proper for the next activities in the class. The group of students should pay attention to:

- Gender of nouns
- Definite article
- Indefinite article
- Number (singular or plural)

The teacher could name students asking them to tell the gender of a given noun, to use the articles according to the gender and number.

Another grammatical issue that can be repeated with the students is that of the verb and its conjugations. There are four conjugations in Romanian, they are rather difficult, there are a lot of exceptions to the rule and these are enough reasons for the teacher to try to repeat the conjugations with the students as many times as possible. The conjugation of the verb in the present tense is the most difficult grammatical part in the Romanian language and it is essential that the students understand and know the conjugation, as many other tenses are built up by using the forms of the verbs in the present tense. I always encourage my students by telling them that if they know the present tense, then they have learned the most difficult part of grammar and everything else that comes next will be a lot easier.

The teacher could help the students by asking them to conjugate verbs that belong to the same conjugation: verbs ending in ‘a’ – verbs belonging to the first conjugation, verbs ending in ‘ea’ – verbs belonging to the second conjugation and so on. If the group of students in the class is very good at Romanian, then the teacher could ask them to conjugate any verb in the text, no matter which conjugation group it belongs to. Otherwise, the teacher could ask the students to group the verbs in the text according to their conjugation and they will come up with verbs belonging to each of the four conjugation groups.

This is a challenging task even for 2nd year old students because the verbs in the text are already conjugated and in order to group them, they have to find out which is the root of each verb. They can organize the verbs in columns and they should come up with the following columns:

- 1st conjugation verbs: a mânc**a**, a stimul**a**, a consum**a**, a protej**a**, a dezvolt**a**, a purific**a**, a regl**a**, a arăt**a**, a inhib**a**, a acțion**a**, a form**a**, a lupt**a**, a consider**a**, a curăț**a**, a stabiliz**a**, a rezolv**a**, a stimul**a**, a ușur**a**, a lupt**a**, a regl**a** etc.;

- 2nd conjugation verbs: a av**ea**, a scăd**ea**, a ved**ea**, a apăr**ea** etc.;

- 3rd conjugation verbs: a fac**e**, a conțin**e**, a susțin**e**, a umpl**e**, a spun**e**, a mențin**e**, a reduc**e**, etc.;

- 4th conjugation verbs: a fi, a găsi, a potoli, a prelungi, a încetini, a muri, a îmbunătăți, a preveni etc.

These verbs are not given in alphabetical order, but in the order they appear in the text. A very good practice activity, as I have already mentioned, is to ask students to conjugate several of these verbs.

These are some teaching-learning activities that can start from a magazine article. They are challenging and entertaining as well as useful for the students.

During the reading and translating part of the course the students become familiar with a rich vocabulary, containing a lot of common words and expressions that Romanians use on a daily basis, but also with medical terms referring to a variety of diseases and health problems, to substances needed by the human organism such as fibers, minerals, vitamins, or substances secreted by our organs such as lutein, melatonin, serotonin and others. The medical terminology present in the article used in class is of great interest for medical students as they are very keen on finding out and learning as much as possible in their field of study.

The second part of the course aims at improving grammar knowledge. The activities are focused on the noun with its definite and indefinite article, as well as on the verb in present tense which is quite a difficult part in Romanian grammar, each person of the verb showing a different ending.

The two parts of the course combine perfectly in an interactive two hour class during which the students do not lose their interest in performing the tasks they are asked to do. The activities motivate the students to become involved in understanding a Romanian text, in discussing on different topics in the text and they also become more confident in their learning skills.

BIBLIOGRAPHY

A. Volumes

Liana Pop, *Româna cu sau fără profesor*, Editura Echinox, Cluj, 1991.
Daniela Kohn, *Puls. Manual De Limba Română Ca Limbă Străină*, A1/A2, Editura Polirom, Iași, 2016.
Daniela Kohn, *Puls. Manual De Limba Română Ca Limbă Străină*, B1/B2, Editura Polirom, Iași, 2012.
Elena Platon, Ioana Sonea, Dina Vîlcu, *Manual de limba română ca limbă străină (RLS). A1-A2*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, 2012.

Liana Pop, *Româna cu sau fără profesor*, Editura Echinox, Cluj, 1991.

B. Magazines
„Farmacia Ta”, nr. 191, septembrie 2018.
„Femaia”, nr. 2(51), februarie, 2011.

STUDY REGARDING THE DEVELOPMENT OF ONLINE PLATFORMS AND THEIR IMPORTANCE IN THE CONTENT OFFER OF THE RADIO STATIONS

Cătălin Nunu
PhD. student, Technical University of Cluj-Napoca

Abstract:Radio news in the classical sense of their understanding is at the turning point in an overfunded environment of information. In addition to radio, the current consumer has a wealth of alternatives, most of them on the Internet: online pages, news aggregators, blogs, and social networks, wich have become an alternative to traditional media today for some audiences. This is how competition was created theoretically between different media products - print, tv, radio - but between media products that often target the same public but most importantly the advertising budgets. How did that happen? The answer is: internet and online platform competition. Journalism is at a rare point: for the first time in the face of social networking challenges, extremely fast dissemination, but also a more selective and less patient audience. The digital era therefore brings important changes in how journalism and therefore radio news reach the consumer. With multiplatform development, hierarchy and organization of activity in radio newsrooms have changed. However, for the long term in the article that I am proposing to you, I would like to argue that digital mobility and connectivity will soon reach its limits, meaning that an important step towards the future is needed and artificial intelligence seems to be this near future. While online press migration leads to significant cost cuts, large media companies invent algorithmic systems that target the audience using personal data or geolocation to deliver personalized messages. The Internet is a threat to functioning in the classic view of the concept of radio, but not as dramatic as in the print media. In most ways, however, the Internet has become a support for the radio.

Keywords: radio journalism, digital media, production formats, audience engagement, content distribution

Introducere

În ultimii ani, conceptul de radio și modul de ascultare s-au schimbat radical, datorită circumstanțelor oferite de dezvoltarea platformelor multimedia care aduc de la sine și modalități noi de consum dar și funcții noi mai mult "estetice" decât informative. Aceasta ar fi și una din cele mai mari schimbări operate în privința fenomenului radio – forma sau mai exact calitatea sunetului și a transmisiunii, interacțiunea sau accesibilitatea au devenit net mai importante decât fondul, ideea principală de la care a pornit existența radioului și anume informarea. Este așadar una din schimbările majore operate de difuzori odată cu dezvoltarea radioului. Într-o perspectivă mai largă vorbim și despre transferul de la analogic la digital, mediu ce oferă oportunități noi, promițătoare, ce au potențialul de a schimba inclusiv relațiile sociale.

Se impun în aceste condiții doua întrebări esențiale pentru o abordare mult mai practică a acestui subiect în cadrul lucrării: A venit doar timpul internetului? sau A apus timpul radioului? Extrapolând, cât de diferite sunt cele două concepte astăzi, ar trebui să se mai întâlnească iar dacă da, când și mai ales unde? Întrebări așadar a căror răspunsuri se vor regăsii pe parcursul acestui articol. În fapt radioul nu mai trebuie perceput astăzi ca un fenomen liniar, în era

internetului. Este timpul să percepem și să acceptăm acest mediu ca fiind un serviciu destinat publicului aflat în continuă dezvoltare. De altfel în ultimii ani, modalitățile de consum a media în general, au fost constant supuse influenței dezvoltării tehnologiilor – presa scrisă, tv și radio, împreună cu dezvoltarea internetului și a noilor-media.

Metode de cercetare

În continuarea demersului de obținere a unei radiografii la zi a pieței radio din România am selectat specialiști importanți în domeniu cu competențe specifice pe diferite paliere : producție, zona tehnică, editorială, dezvoltare etc. La baza selecției a stat criteriul managerial pe zona de experitiză, vechimea în domeniu, inovațiile și competențele. Pentru fiecare dintre cei selectați am elaborat un set de întrebări care se dorește a fi defapt o grilă de evaluare a domeniului în care specialistul are experiență. Aspectele supuse analizei au fost, din zona de management al programelor, al depertamentelor de știri, managementul muzical, al posturilor de radio regionale și locale, posturi de radio publice, departamente online dar și de inovare. Pentru a acoperi aceste zone am chestionat responsabili ai departementelor de știri din radiouri naționale, directori de programe, directori de departament online, directori de stații regionale și naționale, plus una din cele mai importante companii de software în domeniul automatizării radio. Așadar, predicatul de la care am pornit aceste interviuri este că lucrarea își propune să proiecteze analizând situația de față și perspectivele oferite de dezvoltarea uriașă a internetului - evoluția și viitorul radioului pe mai multe componente precum, producție, difuzare, consum și management. Lucrarea și-a propus să identifice în primul rând care sunt ultimele tehnologii utilizate de posturile de radio, fie că vorbim de emisie, consum ori de producție. În plan secund important de analizat și în ce măsură radioul din România își permite sau are suficientă deschidere spre ultimele tehnologii. (DAB, HD etc) O atenție deosebită am acordat internetului împreună cu influența pe care a avut-o asupra industriei radio. Apariția platformelor care oferă conținut audio personalizat împreună cu accesul la internetul mobil înclusiv în mașină și dezvoltarea atât de rapidă a terminalelor mobile sunt factori care par să rescrie soarta radioului plus influența social-media. De asemenea, nu trebuie uitată rațiunea existenței radioului – informația accesibilă și transmisă foarte rapid. Conținutul jurnalistic – pentru cele mai multe posturi de radio a devenit o excepție. Ce se întâmplă cu radiourile de actualitate și dezbateri? Lucrarea își propune să confirme sau să infirme și ipoteză conform căreia astăzi radioul necesită noi metode manageriale.

Pornind de la aceste enunțuri am chestionat următorii manageri de departamente sau radiouri: Toader Păun, manager de dezvoltare online radio EuropaFM, Adina Goriță manager de proiect radio DigiFM, Cătălin Striblea, jurnalist și realizator responsabil de programul principal al radio DigiFM, Eugen Cojocariu. Manager Radio România Internațional, Florin Pruteanu, editor-coordonator Radio Cluj, Lucian Cambeșteanu, manager departament știri radio DigiFM, Marcel Platon, manager muzical CityFM, Dan Chiuzbăian, dezvoltator software radio, manager de proiecte și directorul celui mai mare producător de programe de automatizare pentru posturile de radio, Șerban Huidu manager, consultant și responsabil dezvoltare radio KissFM România.

Studiu privind dezvoltarea platformelor online și presiunea acestora asupra ofertei de conținut a posturilor de radio

Radioul a pierdut ca număr total de ascultători şi va trebui să se reinventeze, va trebui să investească, uman, financiar, tehnologic, în online, pentru a oferi conţinuturi cât mai agreate de useri şi a compensa scăderea numărului de ascultători clasici, pe unde radio – este unul din răspunsurile specialiştilor din domeniu la întrebarea privind viitorul posturilor de radio sub presiunea noilor platforme de distribuție. Radioul va trebui să ofere conţinuturi scurte, cât mai nişate pe publicuri diferite, nu programe lungi, complexe, cu multă vorbă. În ceea ce privește

platformele online precum Pandora sau Spotify, managerii chestionați spun că aceştia nu au un potențial atât de mare de a deveni "duşmani" ai radioului, ele fiind mai degrabă percepute ca playere de muzică decât posturi de radio, ba chiar oferta Spotify sau Pandora a fost caracterizată de unii respondenţi *mult prea mare faţă de cerinţele unui om obişnuit* ceea ce ar putea să descurajeze. O problemă care poate să afecteze playerele de muzică precum Pandora este cea legată de drepturile de autor pentru muzică. Această problemă a limitat, de exmplu, accesarea Pandora la SUA, Australia şi Noua Zeelandă. Acest timp de platforme au acaparat o parte din piața ascultătorilor de radio. Va exista însă întotdeauna un mare număr de ascultatori fideli nevoii de comunicare fie ea și univoca așa cum se întamplă la radio. Realizatorul va avea un rol din ce în ce mai important nu prin muzica pe care o difuzeaza ci prin modul în care comunică cu ascultatorul fără a lăsa la o parte importanța mesajului. Așadar ce și cum comunică radioul ascultatorului este cheia de a depăși platformele respective care altfel reprezinta concurență serioasa posturilor de radio. Între timp, posturile cu emisie exclusiv pe internet vor deveni mai populare dăcă vor căuta și găsi nișa potrivită.

În ceea ce privește ascultatorul de radio pe baza analizelor interne, managerii posturilor de radio, respondenți ai acestui studiu l-au descris ca fiind cu fațete multiple, fiecare dintre ele având un tip de radio preferat. E greu de făcut prin urmare o încadrare a ascultatorului de radio într-un tipar. Pentru a evidenția acest lucru iată un exemplu: iubitorii de manele nu au nimic în comun cu ascultatorii de muzică clasică și cu toate acestea fiecare dintre ei ascultă radioul. Tendința de nișare pe grupe de varsta, statut social, educație sau venit face ca ascultatorul de radio să fie o entitate extrem de eterogenă și care poate fi clasificată si abia apoi caracterizată pe aceste componente. Peste 10 ani ascultatorul de radio va ține cu siguranță pasul cu tehnologia, cu dezvoltarea societății și cu progresele individuale. Aceste elemente vor îngreuna defapt lupta de supraviețuire a posturilor de radio prin adaptarea la nevoile pieței și găsirea modalităților de a lărgi aceasta piață. Consumatorul va dori un produs bun, util si ambalat ingenios. Social media este instrumentul perfect pentru promovare. Vor influenta si continutul pentru ca sunt barometrul perfect a ce se consuma. Nu trebuie sa altereze insa adevarul, iar aici este treaba jurnalistilor sa aiba grija. Internetul nu este așadar neaparat pentru continut, ci pentru brand. Viralizarea conținutului pe internet pentru posturile de radio poate conta enorm în promovarea brandurilor respective, asta în condițiile în care în măsurătorile clasice, oamenii reacționeaza cel mai mult la brand. Așadar platformele vor fi folosite ca instrumente de promovare e nevoie însă de personal calificat si inovare. În plus on-line-ul este considerat un mediu atât pentru promovare cât și pentru răspândirea conținutului mult mai ieftin, audiența poate fi mult mai ușor măsurată ceea ce conturează mult mai clar ce și cui vinzi. Feed back-ul de la ascultători e mai rapid! Radioul așadar nu are de pierdut nimic. Se va metamorfoza în ceea ce se numeşte lume virtuală.

Radioul are încă marele avantaj de a fi rapid, spre deosebire de TV, în ceea ce priveşte ştire, relatare, corespondenţă. Dar, în primul rând radioul trebuie să fie viu din punct de vedere al conținutului, să iasă din rutină, să accepte schimbările și să se orienteze spre un public mereu în mișcare, care nu pot să stea cu ochii pe un ecran, dar au nevoie de informație proaspătă, de calitate, credibilă. În mașina, în diferite munci fizice, mergând pe strada, etc radioul trebuie să rămâne prezent cu informatii live sau podcast, grupate pe domenii de interes.

Noile tehnologii trebuie rapid adoptate mai ales pentru segmentul tânăr, care investește aparatură de ultimă generație. Publicul până în 35-40 de ani, nu mai are răbdare și nu este obișnuit să aștepte pentru informatie, piesele muzicale noi care până acum 15 ani se auzeau exclusiv în premiera la radio sau canalele TV muzicale, sunt lansate acum pe canalele de youtube ale artistilor și își pierd din emoție și intensitate în cateva zile de vizualizari și ascultari pe repeat,

ceea ce produce un "handicap" posturilor de raio aşadar, radiourile de tip tonomat vor fi printre cele care vor pierde cel mai multe.

Fără crearea unor platforme dedicate pentru acces facil la conținutul informativ al radioului, programe și alte tipuri de conținut, integrate cu rețele sociale pentru expunerea informației în mod automat, nu va exista nici un beneficiu, negreșit radioul ar putea ajunge să se lupte pentru supravietuire. Doar informația de calitate îl va ține în viață și resursa umană creativa în generarea de conținut unic, expus în format audio video și text pe toate canalele de distribuție către marele public.

Evoluția tehnologică și procesul de adaptare a noilor platforme online la radioul clasic. Dimensiunea schimbărilor din perspectiva managerului de radio

Revoluția tehnologică a început cu datele din ce în ce mai ieftine de la telefonia mobila iar o parte a celor chestionați consideră că viitorul salt tehnologic va fi atunci când rețelele Wi-Fi vor fi suficient de puternice ca internetul să fie peste tot. Abilităţile de acum 20 de ani au fost înlouite de unele multimedia, care presupun că cei care lucrează în radio trebuie să înveţe să folosească mult mai multe medii pentru a ajunge la pulic, nu doar microfonul.

Radioul se va poziționa astfel într-o piaţă globală online în care conţinutul este important iar utilizatorul poate jongla în 24 de ore cu diferite tipuri de conţinut de la mai multe staţii astfel încât să aibă proppriul radio - de la muzică la emisiuni. Accentul va fi pe agregatorii de conţinut de calitate. În măsura în care posturile de radio de acum reuşesc să fac asta atunci vor avea în continuare un loc în progarmul ascultătorului. Cu toate aceste salturi revoluționare, experții chestionați consideră că cel puțin pentru moment în România, nu există o audienţă atât de fidelă şi nicio o deschidere a clienţior de publicitate pentru a susţine dezvoltarea.

O opinie unanim desprinsă din setul de chestionare aplicate specialiştilor din domeiu este aceea că schimbările sunt destul de mari şi vin într-un ritm rapid, astfel încât la mai puţin de 5 ani se discută de retehnologizări şi ample adaptări ale studiourilor de radio. Dacă acum 10 ani încă se lucra cu ajutorul casetelor, DAT-urilor sau a benzilor de magnetofon, cel puţin în posturile publice, azi totul s-a digitalizat. În urmă cu 20 de ani un realizator de radio trebuia să aibă mult mai multe cunoştiinţe tehnice şi o îndemânare crescută în mânuirea benzilor sau a discurilor, azi totul fiind înlocuit de câteva clickuri de mouse sau o atingere a ecranului. Astfel cei care lucrează în radio câştigă timp şi se pot concentra asupra unor producţii mai complexe adaptate mediului şi completate multimedia. Pentru a lărgi audienţa unui post de radio şi vizibilitatea unui brand, nu este suficient doar un streaming audio şi o afişare a materialelor difuzate audio şi text, au remarcat respondenții. Ceea ce încearcă să facă siteurile posturilor de radio care aspiră să se remarce şi în online este să se transforme în produse care completează prin formă şi conţinut brandul cu ajutorul unor portaluri pentru noutăţi din muzică şi informaţii de interes, sursă de ştiri, experienţe de viaţă şi poveştile unor artişti care au scris şi scriu istorie. Ascultătorii devin din ce în ce mai comozi şi tind să petreacă mai mult timp cu un. Aplicaţiile creează legături mai apropiate şi oferă conţinutul pe care un ascultător se aşteaptă să îl găsească pe telefon sau tabletă. Cum cele mai multe dispozitive nu mai recepţionează radio FM decât via Internet, existenţa unei aplicaţii este vitală pentru a nu pierde legătura cu ascultătorii. Internetul, oferă acum audienţă globală şi noi provocări pentru ceea ce înseamnă transmiterea de informaţii, emoţii şi muzică în formă audio, aşa cum a fost gândit radioul. Aplicatiile sunt vitale pentru supravietuirea postului in viitor opinează respondenții care cred că toate informatiile de calitate care se gasesc in OnAir, grupate pe categorii bine identificate, tag-uite trebuie să fie accesibile de pe desktop, tabletă sau telefon într-o forma extrem de facilă. Dacă aplicația de mobil oferă doar un stream audio, nu este de niciun folos. Ea trebuie sa deserializeze informatia care vine acum

secvential pe emisia OnAir și să o facă accesibilă în orice moment, utilizatorului care o caută și care recunoaște identitatea radioului ca o sursă corectă de informații. Cu toate acestea, o parte a specialiștilor intervievați cred că raportat la explozia tehnologiilor IT&C din ultimii 10 ani și impactul lor asupra clientului final - ascultatorului de radio, radioul a inovat prea puțin.

Radioul se va transforma luptând pentru supraviețuire. Doar informația de calitate îl va ține în viață și resursa umană creativă în generarea de conținut unic, expus în format audio și text pe toate canalele de distribuție către marele public. Respondenții studiului consideră că pentru acest proces de transformare și adaptare este nevoie și de competențe manageriale specifice, ținând cont că la mijloc se întâlnesc priceperea în domeniul online, radio, competențele tehnice și cele de manager. De aceea cei care au participat la acest chestionar, în cea mai mare parte cred că radioul nu o să dispară, dar o să se transforme din moment ce acesta a încetat să mai fie doar despre audio, creează legături puternice pornind de la sunet, dar experienţa este completată cu text şi imagine via Internet. Principiile de management s-au păstrat totuși, consideră responsabilii diferitelor departamente chestionate în cadrul acestui studiu. Singura chestiune care s-a schimbat este viteza crescută cu care trebuie luate deciziile manageriale. Dincolo de asta este vorba tot despre surse de finanţare, buget echilibat sau excedentar de venituri şi cheltuieli, oportunităţi în piaţă, analiza pieţei, HR -head hunting, recrutare, formare profesională, evaluare, motivare, sancţionare, plan de carieră, găsirea de nişe, unique selling proposition, construirea de produse care să ofere avantaj competitiv şi care să poată fi greu copiate de concurenţă.

Concluzii

Putem concluziona așadar că formatele s-ar putea diversifica odata cu creșterea economică investiția în oameni și tehnologii. Industria în ansamblul ei se transformă și adaugă alte domenii de manageriat pentru directorii de radiouri. Ei trebuie să caute să înțeleagă dezvoltarea internetului, transformarea publicului și tendințele din social-media. Bazele rămân însă aceleași: înțelegerea publicului și atragerea talentelor importante în stația de radio. De asemenea, managerii vor trebui să înțeleagă că generarea conținutului va fi elementul cheie al dezvoltării radioului în anii următori. Cine va genera conținut și relevanță va supraviețui în piață. O altă concluzie pe care o desprindem de asemenea este că radioul se află în plin proces de transformare și adaptare, iar rezistența la noile tehnologii poate fi pe termen mediu și scurt aproape decisivă pentru existanța unui post de radio. Tendința de nișare este una din cele pe care manageri posturilor de radio vor marșa din ce în ce mai mult iar competențele manageriale trebuie de asemenea adaptate noilor evoluții din domeniu. O altă tendințe de dezvoltare identificate de respondenții la studiu este cea a agregatorilor de conţinut de calitate. Principiul care funcționează deja în online va trebuie adaptat în viitorul apropiat sub o formă inovativă și de posturile de radio clasice. Realizatorul va avea un rol din ce în ce mai important nu prin muzica pe care o difuzeaza ci prin modul în care comunică cu ascultatorul fără a lăsa la o parte importanța mesajului. Conectivitatea rămâne un alt atribut important, avantajos pe care posturile de radio vor trebui să îl exploateze la potențialul maxim. Adolescenții sunt segmentul cel mai conectat, nu doar la device-uri mobile, ci și la noile trenduri în materie de tehnologie – și în ciuda faptului că nu reprezintă un target ușor de monetizat din punct de vedere al publicității, reprezinta categoria pe care un post de radio trebuie să o crească. De asemenea în cazul în care radiodifuzorii își propun să mențină relevanța în domeniu aceștia vor trebui să inoveze și să nu concureze. O perspectivă importantă, care va reprezenta un nou punct de cotitură pentru posturile de radio reprezintă momentul în care rețelele Wi-Fi vor fi suficient de puternice ca internetul să fie peste tot. În privința ofertei actuale de conținut, una dintre concluziile pe care le desprindtem este una limitată, imitativă și fără relevanță în cea mai mare măsură, iar genuri jurnalistice au

dispărut din zona de radio. În ceea ce privește ascultătorul de astăzi, o parte a respondenților l-au identificat drept superficial, nerăbdător și cu atenție limitată, sunt atributele însă care forțează o schimbare și o adaptare a conținutului.

BIBLIOGRAPHY

1. Cătălin Tolontan, Arina Ureche, 2007, *Ghidul Managerului de presă*, editura Humanitas, București
2. Mircea Pospai, Gheorghe Verman, 2005, *Jurnalism la radioul regional şi local,* Editura Universităţii „Lucian Blaga”, Sibiu
3. Luminiţa Roşca, 2004, *Producţia textului jurnalistic*, Polirom, Iași
4. Bertrand, Claude-Jean, 2001, *O introducere în presa scrisă și vorbită*, editura Polirom, Iași
5. Traciuc, Vasile, 2003, *Jurnalism Radio*, editura Tritonic, București
6. Eugenia, Grosu-Popescu, *2001, Jurnalism Radio. Specificul radiofonic,* editura TEORA, București
7. McLuhan, Marshall, *1997, Mass-media sau mediul invizibil*, Editura Nemira, Bucureşti
8. Irene Joanescu, 1999 *Radioul modern. Tratarea informaţiei şi principalele genuri informative*, Editura ALL Educational, Bucureşti
9. Geller, V., Ryder, T., 2011, *Beyond powerful radio*. Boston: Focal Press.
10. Ala-Fossi, M., Lax, S., O’Neill, B., Jauert, P., Shaw, H. 2008, *The future of radio is still digital –but which one? Expert perspectives and future scenarios for radio media in 2015*’, Journal of Radio & Audio Media
11. Weightman, Gavin. 2003,***Signor Marconi's magic box: how an amateur inventor defied scientists and began the radio revolution***. HarperCollins
12. Barboutis, C. 1997, *Digital Audio Broadcasting: The Tangled Webs of*
13. Hendy, D., 2000, *Radio in the global age*, Polity Press, ABD.
14. Cole, J., 2008, *Just an essential part of everyday life: The impact of the Internet*. National Leaders Conference, Chantilly, Virginia.

THE ANALYZE OF THE SCHOOL LIBRARIES ACTIVITIES DURING 1990-2017

Anca Zenaida Moțiu (Anghel)
PhD. Student, University of Buchares

Abstract:The performance of school libraries in Romania during the years 1990-2017 is evaluated on basis of the data provided by the Romanian National Institute of Statistics.
First part of the work presents the Romanian legislative benchmarks that determine the
Second part of the work is an overall analysis at national level of school libraries performances based on a statistical analysis of the number of school libraries, the number of volumes held by school libraries, the number of active readers and the number of books borrowed by them. The conclusion presents the positive and negative effects and the argumentation for the positive and / or negative transformations that occurred during 1990-2017 in the activity of school libraries.

Keywords: school libraries, analysis, statistics

Introducere

Potrivit Manifestului bibliotecii şcolare al UNESCO[1]: „Biblioteca şcolară pune la dispoziţie informaţii şi idei care sunt fundamentale pentru funcţionarea cu succes în societatea actuală bazată pe informaţie si cunoaştere. Biblioteca școlară înzestrează elevii cu deprinderi de învăţare pe termen lung şi dezvoltă imaginaţia, permițându-le să trăiască ca cetățeni responsabili.

Biblioteca școlară este prima bibliotecă specializată cu care copilul intră în contact într-un raport profesionist. El trebuie să învețe cum se utilizează biblioteca, care sunt regulile de organizare și funcționare ale bibliotecii școlare, reguli pe care trebuie să le respecte, cum să caute și să utilizeze informația dorită. Acest "contract" între biblioteca școlară și elev îl responsabilizează pe acesta, îl ajută să ia decizii și să pună în aplicare deciziile luate.

Prin modul de organizare şi prin dotarile pe care le are, biblioteca şcolară oferă tuturor membrilor comunităţii şcolare servicii de educaţie, cărţi şi alte surse care le dezvoltă reflexia critică şi le permite să folosească în mod eficient informaţia, indiferent de formă şi suport.

1. Rețeaua bibliotecilor școlare

Prin *Legea bibliotecilor nr. 334(r1)/2002*[2], secțiunea F, Art. 37, se stabilește rețeaua bibliotecilor școlare precizându-se că bibliotecile școlare sunt toate bibliotecile de drept public sau privat, care funcționează în unitățile de învățământ preșcolar, primar, gimnazial, liceal, postliceal și profesional, precum și în cadrul altor structuri școlare.

[1] IFLA/UNESCO School Library Manifesto 1999. [online], [accesat 24.10.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: https://www.ifla.org/publications/iflaunesco-school-library-manifesto-1999
[2] Legea nr. 334 (r1)/2002 – Legea bibliotecilor, republicată. În *Monitorul Oficial al României* nr.132 din 11 februarie 2005, Partea I: [online], [accesat 24.10.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: https://lege5.ro/Gratuit/gm4tenbz/legea-bibliotecilor-nr-334-2002

Se adaugă, în plus, Secția Pedagogică ”I. C. Petrescu” din Bucureşti şi bibliotecile caselor corpului didactic, care, conform Art. 22 din *Legea bibliotecilor 334/2002*[3] intră în categoria bibliotecilor specializate, şi care, prin activitățile lor, contribuie la implementarea procesului de învăţământ şi la buna desfăşurare a activităţii cadrelor didactice din învăţământul preuniversitar.

Astfel, reţeaua bibilotecilor şcolare este formată din:

- Secţia Pedagogică „I. C. Petrescu”
- Bibliotecile caselor corpului didactic
- Bibliotecile școlare
- Centrele de documentare și informare

1.1. Secţia Pedagogică „I. C. Petrescu”

În baza Art. IV din *OUG 117 din 30 decembrie 2013*[4],ca urmare a fuziunii prin absorbţie, Biblioteca Pedagogică Naţională „I.C. Petrescu“ din Bucureşti se reorganizează în secţie a Bibliotecii Centrale Universitare „Carol I“ din Bucureşti, fără personalitate juridică, denumită *Secţia Pedagogică „I. C. Petrescu“*. Această secție are ca atribuţii participarea la programul de specializare a personalului didactic din învăţământul preşcolar, primar, gimnazial, liceal şi postliceal şi asigurarea îndrumării metodologice pentru bibliotecile caselor corpului didactic şi pentru bibliotecile şcolare.

1.2. Bibliotecile caselor corpului didactic

Conform Art. Nr. 36 lit. b) din Legea bibliotecilor nr. 334/2002[5], bibliotecile caselor corpului didactic[6] sunt biblioteci de drept public, fără personalitate juridică, care îndeplinesc funcţii de informare şi documentare pentru personalul didactic din învăţământul preuniversitar şi au rol de coordonator şi metodologic pentru bibliotecile şcolare.

Prin Art.10 (3) din *Ordinul de ministru nr.5554/2011*[7], se stabilesc tipurile de activităţi pe care le desfășoară casele corpului didactic în domeniul informării, documentării şi de consultanţă pentru personalul din învăţământul preuniversitar, prin care se asigură:

- accesul la resursele educaţionale din bibliotecă/centrul de informare şi documentare;
- consultanţă pentru unităţi de învăţământ pentru amenajarea şi dotarea centrelor de documentare şi informare;

---

[3] Ibidem, art.22

[4]Ordonanţă de urgenţă nr. 117 din 23 decembrie 2013 privind modificarea și completarea Legii educației naționale nr. 1/2011 și pentru luarea unor măsuri în domeniul învățământului, publicată în *Monitorul Oficial al României* nr. 663 din 29 octombrie 2013, Partea I, [online], [accesat 13.11.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: file:///C:/Users/cdi/Desktop/OUG-nr.-117-23.12.2013-privind-modificarea-si-completarea-LEN.pdf

[5] Legea nr. 334(r1)/2002 – Legea bibliotecilor, republicată. În *Monitorul Oficial al României* nr.132 din 11 februarie 2005, Partea I: [online], [accesat 24.10.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: https://lege5.ro/Gratuit/gm4tenbz/legea-bibliotecilor-nr-334-2002

[6] În fiecare județ din Romania există câte o instituție a Casei Corpului Didactic în care funcționează o bibliotecă sau un centru de informare și documentare. Biblioteca Națională a României a elaborat un produs electronic, Catalogul Structurilor Infodocumentare din Romania (CASIDRO), care permite interogarea online, având ca rezultat aflarea de date despre o anumită bibliotecă sau CDI, inclusiv cele aparținând CCD-urilor, indiferent de județ. [online], [accesat 01.04.2019]. Disponibil pe Internet la adresa: http://www.bibnat.ro/biblioteci.php?q=cdi&id_tip=12&judet=false#incepRezultatele

[7] Ibidem, art.10

- organizează activitatea de informare şi formare continuă pentru bibliotecari şi responsabili ai centrelor de documentare şi informare din unităţile de învăţământ
- acordă asistenţă metodologică de specialitate pentru bibliotecarii/ documentariştii din instituţii de învăţământ preuniversitar.

1.3. Bibliotecile şcolare

Conform Art. Nr. 36 lit. c) din Legea bibliotecilor nr. 334/2002[8], bibliotecile școlare sunt biblioteci de drept public sau de drept privat, care funcționează în unitățile de învățământ preșcolar, primar, gimnazial, liceal, postliceal și profesional, precum și în cadrul altor structuri.

Bibliotecile şcolare au misiunea de a răspunde nevoilor de documentare şi informare a beneficiarilor, accesul la informaţie şi documentaţie, de a susţine procesul instructiv-educativ de participare la dezvoltarea competenţelor-cheie ale elevilor.

Potrivit Ordinului nr. 5556/2011[9], biblioteca şcolară are rolul de a contribui la realizarea obiectivelor sistemului de învăţământ, precum şi a obiectivelor educaţionale, pe niveluri de studii şi profiluri de învăţământ. și de a răspunde nevoilor beneficiarilor de documentare şi informare.

1.4. Centrele de documentare şi informare

Confrom Art. Nr. 6 din *Ordinul de ministru 5556/2011*[10], Centrul de documentare şi informare, denumit în continuare CDI, este o structură infodocumentară modernă, un centru de resurse pluridisciplinare şi multimedia, care oferă beneficiarilor un spaţiu de formare, de comunicare, de informare şi de exploatare a fondului documentar şi a tehnologiilor informaţiei şi comunicării în educaţie, un loc de cultură, deschidere, întâlnire şi integrare.

Înființarea centrelor de documentare și informare a pornit de la nevoia de a asigura egalitea de șanse pentru elevii proveniți din mediul rural față de elevii proveniți din mediul urban. Astfel, în ianuarie 1999 prin *Ordinul M.E.N. nr.5135/22.12.1999,* a fost aprobat *Programul de relansare a învăţământului rural* ce își propunea strategii de ameliorare a calității educației în zonele rurale. Una din soluțiile de remediere pe termen lung a fost inființarea centrelor de documentare și informare, ce a fost aplicată prin *proiectului bilateral româno-francez de promovare a centrelor rurale de documentare, informare şi de formare a personalului didactic*. Proiectul a fost derulat de Ministerul Educaţiei Naţionale în colaborare cu Serviciul de Cooperare şi Acţiune Culturală din cadrul Ambasadei Franţei la Bucureşti, Proiect cunoscut sub numele de *Educaţia pentru informaţie în medii rurale defavorizate*.

Gabriela Băran subliniază, în lucrarea sa *Produse și servicii documentare în bibliotecile românești de învățământ*[11], un aspect foarte important legat de înființarea CDI-urilor și anume

[8] Legea nr. 334(r1)/2002 - Legea bibliotecilor, republicată. În *Monitorul Oficial al României* nr.132 din 11 februarie 2005, Partea I: [online], [accesat 24.10.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: https://lege5.ro/Gratuit/gm4tenbz/legea-bibliotecilor-nr-334-2002

[9] Ordinul nr. 5556 din 7 octombrie 2011privind aprobarea Regulamentului de organizare şi funcţionare a bibliotecilor şcolare şi a centrelor de documentare şi informare, publicat în *Monitorul Oficial Romaniei,* nr.57 din 27 octombrie 2011: [online], [accesat 05.11.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Invatamant-

[10] Ibidem

[11] BĂRAN, Gabriela. *Produse și servicii documentare în bibliotecile românești de învățământ. Bucuresti: Ars Docendi, 2018, 254p.*

acela că rezultatul implementării *Programului de relansare a învăţământului rural* dar și legislația emisă în perioada 1999-2011, a dus *la reformarea învăţământului preuniversitar din România* prin apariția unui nou titlu de profesor – profesorul documentarist

Preluăm ideea foarte corectă și subliniem faptul că, din punctul nostru de vedere, acesta a fost doar un pas în modernizarea și dezvoltarea bibliotecilor școlare.

Prin apariția unui nou titlu de profesor, acela de profesor documentarist, s-a impus, în următorii ani, necesitatea dezvoltării legislative care să reglementeze:

- nivelul de pregătire profesională necesar ocupării postului de profesor documentarist, reglementat prin art 240 din *Legea Educatiei Nationale nr. 1/2011*[12], ceea ce a condus la inițierea în cadrul universităților de specialitate a noi cursuri pentru formarea specialiștilor la nivel universitar: cursuri universitare de licență și cursuri postuniversitare de specializare "Profesori Documentariști".
- statutul, competențele și atribuțiile profesorului documentarist, reglementate prin *Ordinul 5556/2011*[13]
- normarea postului de profesor documentarist, reglementat prin *Legea Bibliotecilor nr. 334/2002*[14]
- formarea și dezvoltarea profesională continuă a profesorului documentarist care a condus la necesitatea emiterii de metodologii pentru susținerea examenelor de titularizare în învățământ, definitivat și gradele II și I, metodologii reglementate prin *Ordinul nr.5561/2011*[15]
- evaluarea activității profesorului documentarist, reglementată prin *Ordinul nr.5561/2011*[16]

Prin integrarea în curriculum-ul preuniversitar a conceptului de politică documentară se are în vedere o nouă abordare a procesului de educatie la nivelul instituţiei, și vizează 4 domenii: curriculum, resurse umane, resurse materiale şi financiare, relaţii şi dezvoltare comunitară

2. Analiza activității bibliotecilor școlare

[12] Legea nr.1/2011, Legea Educației Naționale, publicata în *Monitorul Oficial al României* nr.18 din 10 ianuarie 2011, Partea I, Anul 179 (XXIII): [online], [accesat 24.10.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: https://legeaz.net/legea-educatiei-nationale-1-2011/art-70

[13] Ordinul nr. 5556 din 7 octombrie 2011privind aprobarea Regulamentului de organizare şi funcţionare a bibliotecilor şcolare şi a centrelor de documentare şi informare, publicat în *Monitorul Oficial Romaniei*, nr.57 din 27 octombrie 2011: [online], [accesat 05.11.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Invatamant-

[14] Legea nr. 334(r1)/2002, Legea bibliotecilor, text actualizat la data de 20.01.2009, avându-se în vedere republicarea din *Monitorul Oficial al României* nr.132 din 11 februarie 2005, Partea I: [online], [accesat 24.10.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: https://lege5.ro/Gratuit/gm4tenbz/legea-bibliotecilor-nr-334-2002

[15] Ordinul 5561/2011 pentru aprobarea ordinului de formare continua a personalului din invatamantul preuniversitar, emis de Ministerul Educatiei, Cercetarii, Tineretului si Sportului, publicat în Monitorul Oficial nr. 767 din 31 octombrie 2011. [online], [accesat la data 17.01.2019]. Disponibil la adresa:http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/186639

[16] Ordinul nr. 5556 din 7 octombrie 2011privind aprobarea Regulamentului de organizare şi funcţionare a bibliotecilor şcolare şi a centrelor de documentare şi informare, publicat în *Monitorul Oficial Romaniei*, nr.57 din 27 octombrie 2011: [online], [accesat 05.11.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Invatamant-

Analiza activităţii bibliotecilor şcolare în perioada 1990-2017, a fost realizată pe baza datelor oferite de Institutul Național de Statistică[17] (INS), cu privire la numărul bibliotecilor şcolare din țară, numărul de volume deținute de acestea, numărul de cititori activi și numărul de volume împrumutate.

Tabel 1. Situația bibliotecilor şcolare în perioada 1990-2017[18]

Anul	Număr biblioteci şcolare	Număr de volume deținute	Număr de cititori activi	Număr de volume împrumutate
1990	10029	56110443	2882809	21856000
1991	10246	59855822	2751515	23227700
1992	9728	58675504	2681864	24123617
1993	9339	58911884	2712503	24640321
1994	9542	60355835	2852242	26831502
1995	9329	58141480	2856669	26041258
1996	9547	60187133	2907156	27041390
1997	9588	60189518	2883149	27144643
1998	9599	60831785	2846045	26485884
1999	9615	59294233	2830699	24438960
2000	9406	58158765	2782299	24517605
2001	9443	62149699	2933759	25865537
2002	9388	64433757	2846984	25200240
2003	9204	61568231	2857126	23714202
2004	8661	62368413	2876047	23933415
2005	8585	63174359	2275597	23627647
2006	8257	62582280	2207494	23596831
2007	8602	64918512	2186515	23345600
2008	8533	66243077	2148441	23103162
2009	8518	67673199	2157292	23667148
2010	8300	67447889	2107572	22524159
2011	8028	65299584	2046677	21156310
2012	7938	64983999	2005826	20307288
2013	8043	66965495	1972568	21066044
2014	7781	65102695	1899227	19473825
2015	7119	62878484	1739079	14711657
2016	6911	62252284	1690345	13794382
2017	6769	61966214	1642412	13158590
	-32.50%	+10.43%	-43.02%	-40%

[17]Institutul Național de Statistică

[18]Informaţii preluate de pe site-ul INS cu privire la activitatea bibliotecilor şcolare în perioada 1990-2017. : [online], [accesat 01.04.2019]. Disponibil pe Internet la adresa: http://statistici.insse.ro/shop/index.jsp?page=tempo2&lang=ro&context=32

Pe baza acestor date, am realizat interpretarea grafică (**Figura 1**), în care am prezentat statistica bibliotecilor școlare în perioada 1990-2017, din care reiese, la nivel național, o scădere cantitativă, a numărului de biblioteci școlare de 32,50%.

În perioada 1990-2005 remarcăm o scădere treptată a numărului de biblioteci școlare, situația alarmantă înregistrându-se în anii 2005-2006, când numărul de biblioteci școlare a scăzut de la un număr de 8585 la un număr de 8257 de biblioteci școlare (o scădere de 328 de biblioteci școlare într-un singur an), urmată de o creștere la un număr de 8602 biblioteci școlare în anul 2007. În următorii 10 ani, numărul de biblioteci școlare a scăzut treptat ajungându-se la un număr de 6769 de biblioteci școlare.

Practic, în perioada 1990 – 2017 au fost desființate un număr de 3260 de biblioteci școlare

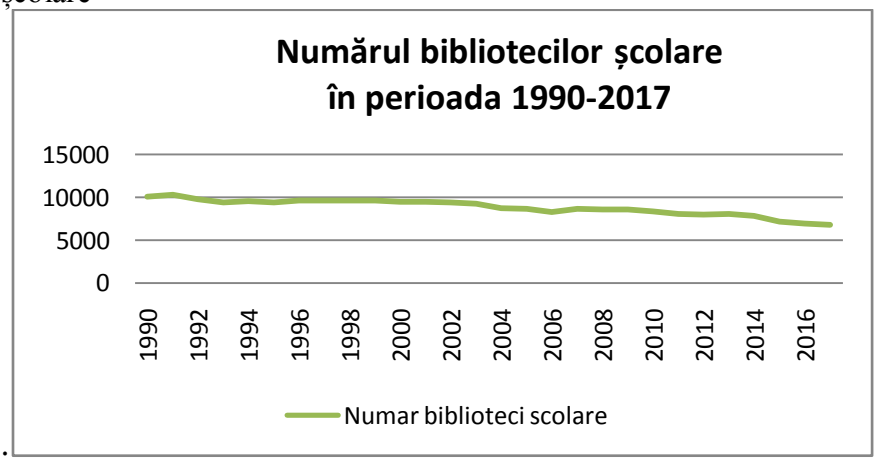

.

Figura 1. Situația statistică a bibliotecilor școlare în perioada 1990-2017

Situația statistică a numărului de cititori activi ai bibliotecilor școlare în perioada 1990-2017 prezentată în graficul, din Figura 2., evidențiază o scădere generală totală de 43,02%.

Situația critică se constată în perioada 2004-2005 când se înregistrează o scădere drastică a numărului de cititori de la un număr de 2.876.047 în anul 2004 la 2.275.597 în anul 2004, deci o scădere de 600.450 de cititori activi într-un singur an.

Cititorul activ este, potrivit metodologiei INS, persoana fizică care a împrumutat pentru acasă (sau a consultat în sediul bibliotecii), cel puțin ***o dată într-un an*** *calendaristic*, o carte, broșură sau o altă publicație dintr-o bibliotecă..

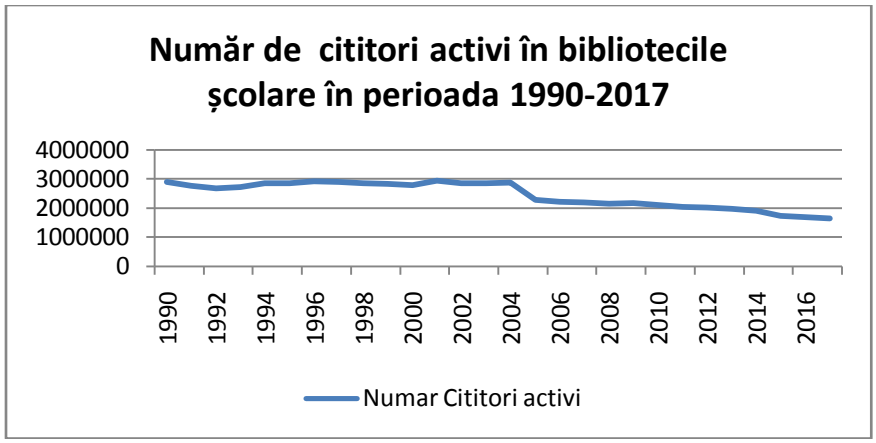

Figura 2 Situaţia statistică a numărului de cititori activi ai bibliotecilor şcolare în perioada 1990-2017

Activitatea bibliotecilor şcolare, prezentată în graficul din Figura 3. evidenţiază, pe de o parte, o creştere a numărului de volume deţinute, cu un vârf în perioada 2009-2010, iar pe de altă parte, o scădere a numărului de volume împrumutate. Din punctul de vedere al indicelui de circulaţie[19] a publicaţiilor, se constată, ca şi în analizele anterioare, o scădere treptată a activităţii bibliotecilor şcolare.

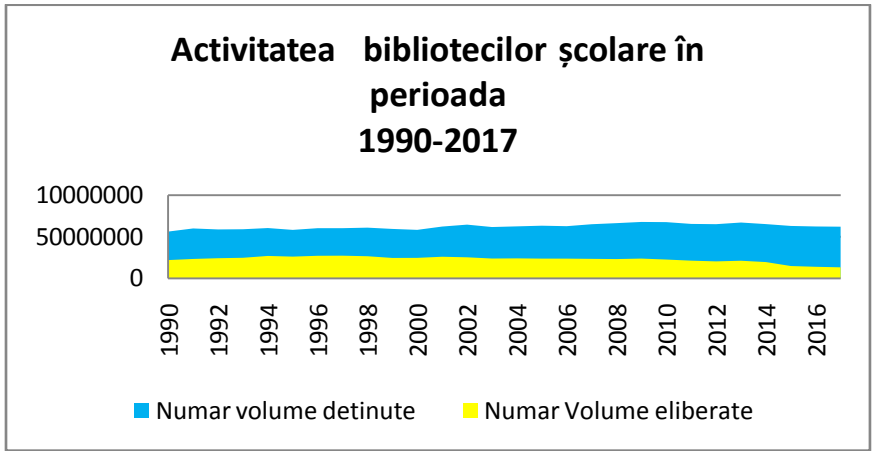

Figura 3. Activitatea bibliotecilor şcolare în perioada 1990-2017 din perspectiva raportului dintre volumele deţinute şi volumele eliberate

Pornind de la datele statistice constatate, ne-am propus să analizăm cauzele care au dus la aceasta situaţie.

Deşi observăm o creştere generală de 10,43% a numărului total de volume deţinute de bibliotecile şcolare, cu un vârf în perioada 2009-2010, când au fost înregistrate un număr de 67.673.199 volume, totuşi numărul de volume eliberate înregistrează o scădere de 40% .

[19] Conform INS, indicele de circulaţie reprezintă raportul dintre numărul publicaşiilor împrumutate/consultate (eliberate) în decursului întregului an şcolar şi numărul total al publicaţiilor de care dispune biblioteca (volume deţinute)

Activitatea în bibliotecile școlare a înregistrat, în perioada 1990-2017, scăderi și reveniri, astfel:

- dacă în anul 1990 se înregistrează un numar de 2.881.809 de cititori activi și un număr de 21.856.000 de volume eliberate, se ajunge ca în anul 1997 să se înregistreze un număr de 2.883.149 de cititori activi și un număr de 27.144.643 de volume eliberate. Deci, la nivel național, observăm o scădere extem de mare respectiv de 43,02% a numărului de cititori activi și o scadere de 40% a numărului de volume eliberate.
- după anul 1997 observăm o scădere continuă a activitații în bibliotecile școlare, ajungând ca în anul 2017 să avem un număr de 1.642.412 de cititori activi și un număr de 1.315.590 de volume eliberate.

Cunoaștem situația îngrijorătoare cauzată de interesul copiilor, de la vârste foarte mici, pentru dispozitivele electronice care îi fac să se îndepărteze din ce în ce mai mult de lectură.

Deși sunt situații în care tinerilor le este mai simplu să citească sau să regăsescă informația necesară pe acest tip de instrument sau în mediu online, totuși trebuie subliniat rolul educativ al bibliotecii școlare în procesul de educație al elevilor.

Pornind de la datele oferite de INS, vom analiza scăderea numărului bibliotecilor școlare, în funcție de scăderea numărului unităților școlare și de scăderea numărului de elevi înscriși în învățământul preuniversitar în perioada 1990-2017,

Tabel 2 Analiza scăderii numărului de biblioteci școlare în funcție de scăderea numărului de elevi înscriși în învățământul preuniversitar[20]

Anul	Număr de biblioteci școlare	Număr de unități școlare în învățământul preuniversitar	Număr de elevi înscriși în învățământul preuniversitar	Număr de cititori activi
1990	10029	15726	4121080	2882809
1991	10246	16295	3847909	2751515
1992	9728	16464	3677128	2681864
1993	9339	16598	3607062	2712503
1994	9542	16599	3623837	2852242
1995	9329	16669	3669248	2856669
1996	9547	16762	3674597	2907156
1997	9588	16610	3659208	2883149
1998	9599	16538	3598666	2846045
1999	9615	14681	3509449	2830699
2000	9406	14275	3421091	2782299
2001	9443	14198	3356231	2933759
2002	9388	14007	3270786	2846984
2003	9204	10274	3214999	2857126

[20] Date preluate de pe site-ul INS privind scăderea numărului de biblioteci școlare în raport cu scăderea numărului de unități de învățământ și a populației școlare în învățământul preuniversitar, pentru perioada 1990-2017, conform datelor oferite de INS . [online], [accesat 08.01.2019]. Disponibil pe Internet la adresa: https://statistici.insse.ro/shop/

2004	8661	8592	3108634	2876047
2005	8585	7989	2996029	2275597
2006	8257	6660	2911213	2207494
2007	8602	6393	2846904	2186515
2008	8533	6397	2781039	2148441
2009	8518	6439	2735424	2157292
2010	8300	5982	2682489	2107572
2011	8028	5729	2610022	2046677
2012	7938	5740	2688590	2005826
2013	8043	5784	2649040	1972568
2014	7781	5790	2615722	1899227
2015	7119	5776	2553861	1739079
2016	6911	5736	2524399	1690345
2017	6769	5748	2497768	1642412
%	-32.50%	-63.45%	-39.40%	-43.03%

Graficul prezentat în Figura 3, realizat pe baza datelor din Tabelul 2, evidenţiază urmatoarele concluzii:

- scăderea numărului de elevi înscrişi în învăţământul preuniversitar cu 39,40%, a condus la scăderea numărului de unităţi şcolare în învăţămâtul preuniversitar cu 63,45%;
- scăderea drastică a numărului de unităţi şcolare, din învăţământul preuniversitar cauzată de încercarea de eficientizare a sistemului de educaţie prin comasarea unităţilor şcolare.
- scăderea numărului de unităţi şcolare din învăţământul preuniversitar a condus la scăderea numărului de biblioteci şcolare.
- scăderea numărului de cititori activi cu 43.03% este cauzat pe de o parte de scăderea populaţiei şcolare, dar şi a scăderii interesului elevilor pentru cartea scrisă precum şi de extinderea utilizarii internetului;

Scăderea numarului de elevi înscrişi în învăţământul preuniversitar are multiple cauze: scăderea natalităţii în România - scăderea populaţiei a depaşit 13% de la Recensământul din 1992 până în 2017.

- ✓ abandonul şcolar de la vârste din ce în ce mai mici - la nivel naţional, rata de părăsire timpurie a şcolii este de 26,6% în zonele rurale, 17,4% în oraşe mici şi suburbii şi scade la 6,2% în municipii. Datele au fost transmise de Organizaţia „Salvaţi Copiii".într-un raport facut la data 8 mai 2018[21]
- ✓ numărul tot mai mare de elevi care aleg să studieze în străinatate - numărul elevilor de gimnaziu sau de liceu care aleg să îşi continue studiile în instituţiile de învăţământ din

[21] Comunicat de presă: România inegală: Rata abandonului şcolar mai mare cu 20% în şcolile din rural, faţă de cele din marile oraşe". Date transmise de : "Salvaţi copiii", Bucureşti, 8 mai 2018.[online], [accesat la data: 09.01.2019]. Disponibil la adresa: https://www.salvaticopiii.ro/sci-ro/files/d1/d1bf394f-8cda-4af2-8437-abc3f70c16a1.pdf

Europa, SUA sau Canada, crește cu 20% anual[22], potrivit datelor furnizate de compania de consultanță educaționala IntegralEdu[23]

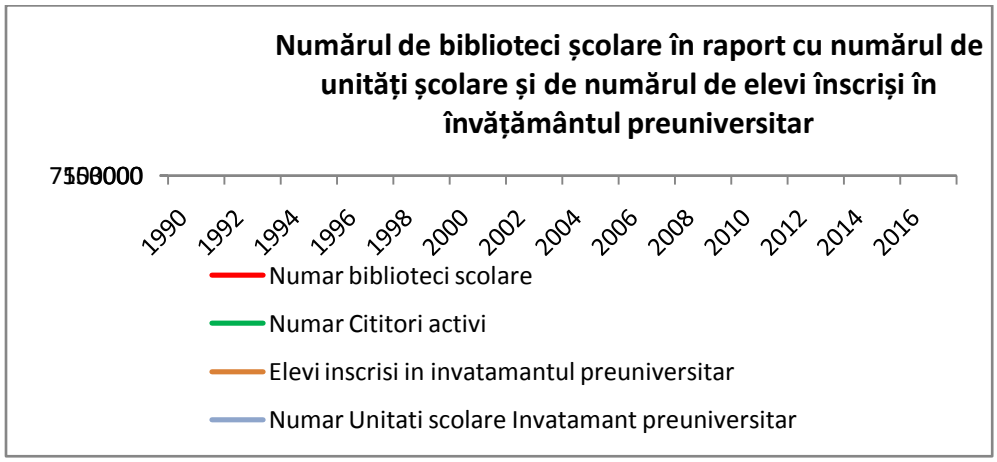

Figura 4 Statistica privind numărul de biblioteci școlare în funcție de numărul unităților de învățământ și a numărului de elevi înscriși în învățământul preuniversitar

Concluzii

Concluziile pe care le putem trage la finalul acestei analize au în vedere atât aspecte pozitive cât și negative.

Dacă luăm în considerare faptul că au fost desființate un număr foarte mare de biblioteci școlare, iar numărul de cititori activi a scăzut drastic în perioada 1990-2017, putem fi îndreptățiți să fim îngrijorați de direcția în care merg bibliotecile școlare.

Pe de altă parte trebuie să evidențiem faptul că specialiștii din domeniul biblioteconomic și din Ministerul Educației Naționale s-au străduit în această perioadă să reglementeze și să modernizeze activitatea bibliotecilor școlare prin emiterea unei serii de legi și ordine de ministru ce au avut în vedere înființarea de noi structuri info-documentare în mediul preuniversitar (CDI), emiterea regulamentelor privind organizarea și funcționarea instituțiilor din rețeaua bibliotecilor școlare, stabilirea nivelului de pregătire profesională și formarea continuă necesar desfășurării profesiilor de bibliotecar și documentarist (în cadrul bibliotecii CCD), bibliotecar școlar și profesor documentarist, reglementarea sistemelor de finanțare pentru dotarea și dezvoltarea fondului documentar în bibliotecile școlare; și emiterea metodologiilor pentru alocarea de fonduri pentru achiziții în vederea actualizării și îmbogățirii fondului documentar al bibliotecilor școlare și bibliotecilor CCD, reglementat prin *Ordinul 4726/2006*[24].

Dacă ținem seama de toate aceste argumente, considerăm că suntem îndreptățiți să fim optimiști cu privire la direcția de dezvoltare a bibliotecilor școlare. Desigur s-au desființat foarte

[22] Informații preluate de pe site-ul revistei WALL STREET. .[online], [accesat la data: 09.01.2019]. Disponibil la adresa: https://www.wall-street.ro/articol/Careers/218427/numarul-tinerilor-romani-care-pleaca-la-studii-in-strainatate-creste-cu-20-anual-cei-mai-multi-nu-se-mai-intorc-in-tara.html

[23]IntegralEdu – este prezentă în România din 2008 și este cel mai important consultant educațional din România pentru studii în străinătate, reprezentând peste 500 de instituții de învățământ de top din întreaga lume. .[online], [accesat la data: 09.01.2019]. Disponibil la adresa: http://www.integraledu.ro/

[24] Ordinul nr. 4726 din 19 iulie 2006 privind aprobarea Metodologia privind achizițiile în vederea actualizării și îmbogățirii fondului de carte al bibliotecilor școlare și bibliotecilor Casei Corpului Didactic: [online], [accesat 05.11.2018]. Disponibil pe Internet la adresa: http://oldsite.edu.ro/index.php/articles/5532

multe biblioteci școlare și numărul de cititori activi a scăzut drastic dar, s-a câștigat pe partea de calitate a serviciilor oferite beneficiarilor, noi viziuni cu privire la activitățile nonformale și informale organizate în bibliotecile școlare, dezvoltarea fondului documentar și a dotărilor, modernizarea managementului și marketingului de bibliotecă, și nu în ultimul rând, informatizarea și accesul la internet în bibliotecile școlare ce a condus la modernizarea comunicării pedagogice și profesionale.

BIBLIOGRAPHY

MONOGRAFII

ANTAL, Alexandra; BULUȚĂ, Gheorghe; AVRAM, Laurențiu; REGNEALĂ, Mircea ș.a. . Tratat de biblioteconomie. Bucuresti: ABR, 2013. 2 vol. (467 p.; 580 p.)

ARGATU, Daniela, (coord.). Identităţi biblioteconomice în context european. Volum colectiv. Simpozion judeţean. Suceava : Editura George Tofan, 2012. 144 p

BĂDĂU, GEORGETA. Amenajarea şi gestionarea unui CDI: Ghid pentru personalul de conducere şi personalul din centrele de documentare şi informare / Georgeta Bădău; Antonina Panait. Alba Iulia: [s.n.], 2006.

BĂRAN, Gabriela. Produse și servicii documentare în bibliotecile românești de învățământ. București: Ars Docenti, 2018. 344 p.

TÎRZIMAN, Elena. De la biblioteconomie la știința informării: învățământ biblioteconomic românesc: tradiție și modernitate. București: Editura Ager, 2005. 243 p.

RESURSE ELECTRONICE

Salvați copiii. Comunicat de presă: România inegală: Rata abandonului școlar mai mare cu 20% în școlile din rural, față de cele din marile orașe". Date transmise de : "Salvați copiii", București, 8 mai 2018.

WALL STREET. .[online], [accesat la data: 09.01.2019]. Disponibil la adresa: https://www.wall-street.ro/articol/Careers/218427/numarul-tinerilor-romani-care-pleaca-la-studii-in-strainatate-creste-cu-20-anual-cei-mai-multi-nu-se-mai-intorc-in-tara.html

IntegralEdu – este prezentă în România din 2008 și este cel mai important consultant educațional din România pentru studii în străinătate, reprezentând peste 500 de instituții de învățământ de top din întreaga lume.

LEGISLAȚIE

Legea nr.1/2011 - Legea Educaţiei Naţionale. În *Monitorul Oficial al României* nr.18 din 10 ianuarie 2011, Partea I, Anul 179 (XXIII.

Legea nr. 334 (r1)/2002- Legea bibliotecilor, republicată. În *Monitorul Oficial al României* nr.132 din 11 februarie 2005, Partea I.

Ordonanţă de urgenţă nr. 117 din 23 decembrie 2013 privind modificarea și completarea Legii educației naționale nr. 1/2011 și pentru luarea unor măsuri în domeniul învățământului, publicată în *Monitorul Oficial al României* nr. 663 din 29 octombrie 2013, Partea I.

Ordinul nr. 4726 din 19 iulie 2006 privind aprobarea Metodologia privind achizițiile în vederea actualizării și îmbogățirii fondului de carte al bibliotecilor școlare și bibliotecilor Casei Corpului Didactic.

Ordin nr. 5554/2011 privind aprobarea Regulamentului de organizare şi funcţionare a casei corpului didactic,in *Monitorul Oficial al Romaniei*, nr.735 din 19 octombrie 2011, Partea I.

Ordinul nr. 5556 din 7 octombrie 2011privind aprobarea Regulamentului de organizare şi funcţionare a bibliotecilor şcolare şi a centrelor de documentare şi informare, publicat în *Monitorul Oficial Romaniei*, nr.57 din 27 octombrie 2011.

Ordinul 5561/2011 pentru aprobarea ordinului de formare continuă a personalului din învaățământul preuniversitar, emis de Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, publicat în Monitorul Oficial nr. 767 din 31 octombrie 2011.

CONSIDERATIONS ON HATE SPEECH IN THE JURISPRUDENCE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Izabela Bratiloveanu
PhD, University of Craiova

Abstract:There is currently no unanimously accepted definition of defining hate speech. Based on these considerations, this article analyzes the jurisprudence developed by the European Court of Human Rights, which proceeds in two different ways: either excludes from the protection of Article 10 of the Convention under Article 17 (Prohibition of abuse of the rights) the hate speech that denies the democratic values either apply restrictions of protection under Article 10 § 2 of the Convention if the discourse is a language of incitement to hatred but is not capable of destroying the fundamental values of the Convention.

Keywords: hate speech; freedom of expression; prohibition of abuse of rights; case law; European Court of Human Rights.

1. Hate Speech

In the case of hate speech, there is no unanimously accepted definition. An expression that has appeared in the 1980s in the United States, the hate speech "marks a problematic category of expressions and related freedoms, such as freedom of association and assembly, and involving hatred and discrimination against groups based on race, color, ethnicity, religious beliefs, sexual orientation or other status"[1]. In the doctrine, it is also noted that hate speech differs from other forms of offensive expression through three specific features, namely: targets an individual or group of individuals based on certain characteristics, stigmatizes the victim by attributing a set of traits constitutive that are generally seen as deeply undesirable and is a form of expression in which the target group is projected beyond the normal boundaries of social relationships[2].

Among the international documents on the protection of human rights at the universal level, it is of relevance art. 20 par. (2) of the International Covenant on Civil and Political Rights[3], which, while not using the expression "hate speech", stipulates that it is prohibited by law any incitement to national, racial or religious hatred that constitutes an incitement to discrimination, hostility and violence. The text refers only to three categories of groups (national, racial and religious), some authors proposing to consider these criteria to be illustrative[4]. At

[1] K. Boyle, *Hate Speech: The United States versus the Rest of the World?*, Maine Law Review no.53/2001, p. 489.
[2] B. Parekh, *Hate Speech. Is there a case for banning?*, Public Policy Research, no. 12/2006, p.214.
[3] The Pact was adopted and opened for signature by the General Assembly of the United Nations on 16 December 1966. It entered into force on 23 March 1976, 49 for all provisions, except those of art. 41; on 28 March for the provisions of Art. 41. Romania ratified the Pact on 31 October 1974 by Decree no. 212, published in the Official Bulletin of Romania, Part I, no. 146 of November 20, 1974.
[4] In this regard, see E. Heinze, *Cumulative jurisprudence and human rights: the example of sexual minorities and hate speech*,The International Journal of Human Rights no. 13/2009, p.195.

regional level, we refer to the text of art. 13§5 of the American Convention on Human Rights[5]according to which "Any propaganda for war and any advocacy of national, racial, or religious hatred constitute incitements to lawless violence or to any other action against any person or group of persons on any grounds including those of race, color, religion, language, or national origin shall be considered offences punishable by law".

In 1997, the Committee of Ministers of the Council of Europe adopted Recommendation no. 97 (20) on the "hate speech" where it is stated that the term "shall be understood as covering all forms of expression which spread, incite, promote or justify racial hatred, xenophobia, anti-Semitism or other forms of hatred based on intolerance, including: intolerance expressed by aggressive nationalism and ethnocentrism, discrimination and hostility against minorities, migrants and people of immigrant origin". Through it, the Committee of Ministers condemned all forms of expression that incited racial hatred, xenophobia, anti-Semitism and intolerance, and recommended to the governments of the Member States to take appropriate measures to combat hate speech based on the principles set out in the Recommendation and to ensure that these steps are part of a comprehensive approach to the phenomenon. In addition, the Committee of Ministers has recommended the governments of the Member States to adopt the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination[6] and to ensure that their domestic law and case law are in line with the principles set out in the Appendix to the Recommendation.The European Court of Human Rights refers to Recommendation no. 97 (20) in one case[7].

In this matter, the Court prefers a particular case-by-case approach. It is an "autonomous notion" because the Strasbourg court does not consider itself bound by the qualifications retained at national level by the domestic judge or, on the contrary, qualifies certain words as a hate speech, even if the qualification was rejected by the domestic judge[8]. As a consequence, the European Court states that "there is no doubt that the concrete expressions which constitute a hate speech, which may be insulting to individuals or groups, do not benefit from the protection of art. 10 of the Convention"[9]. More specifically, this concept allows to distinguish between expressions which are not protected by Article 10 of the conventional text and those which are not considered "hate speech" and are protected by freedom of expression. The European Court's vision is characterized as a syncretic and extensive one in the field of hate speech, this expression being unlimited in the field of racial or religious discrimination[10].

It should be noted that the phrase is mentioned for the first time in the case-law of the Strasbourg court in four judgments of 8 July 1999 against Turkey without being defined[11]. Thus,

---

[5] Adopted at the Inter-American Specialized Conference on Human Rights, San José, Costa Rica, 22 November 1969. For developments, see E. Bertoni, *Hate speech under the American Convention on Human Rights*, ILSA Journal of International § Comparative Law no.12/2006, pp. 569-574.

[6] Adopted and opened for signature and ratification by General Assembly of the United Nations Resolution 2106 (XX) of December 1965, entry into force 4 January 1969, in accordance with article 19.

[7] See ECHR, case of Gündüz v. Turkey, application no. 3507/97, judgment of 4 December 2003.

[8] A. Weber, *Manuel sur le discours de haine*, Editions de Conseil de l'Europe, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, Boston, 2009, p.3.

[9] ECHR, case of Gündüz v. Turkey, application no. 35071/97, judgment of 4 December 2003.

[10] See J.-F. Flauss, *La Cour Européenne des Droits de l'Homme et la liberté d'expression*, Indiana Law Journal no. 84/2009, p.899.

[11] These are the cases of Sürek v. Turkey (No.1), §62, Sürek and Ozdemir v. Turkey, §63, Sürek v. Turkey case (No.4), §60, and Erdogdu and Ince v. Turkey, §54. In this respect, see B. Karovska-Andonovska, *Creating*

in the case of Sürek v. Turkey (No.1), the Grand Chamber found that Article 10 of the Convention had not been violated. In the present case, the applicant was the owner of a weekly magazine in which the letters of two readers were published. The letters called "Silahlar Özgürlüğii Engelleyemez" ("Weapons can't do anything against freedom") and "Suç Bizim" ("It's our fault") have vehemently condemned the military actions of the authorities in Southeast Turkey and accused them of the brutal suppression of the Kurdish people in their struggle for independence and freedom. The domestic courts condemned the applicant for "separatist propaganda" and considered that there was no reason to condemn him for "inciting the people to hostility and hatred". The Grand Chamber considered that this is a hate speech and the apology of violence. The Strasbourg court appreciated that although the complainant did not personally associate himself with the views expressed by the readers, he nevertheless gave the authors a blowout to incite hatred and violence. According to the Grand Chamber, as the owner of the magazine, the applicant was indirectly subordinate to the duties and responsibilities that journalists and editorial staff assumed in the collection and dissemination of information to the public and which were even more important in conflict and tension situations.

Considering that the case is characterized in particular by the fact that the applicant was sanctioned for allegations qualified by the national courts as "hate speech", the Court emphasized in Erbakan against Turkey that "Tolerance and respect for equal dignity of all human beings constitute the foundations of a democratic, pluralistic society. That being so, as a matter of principle it may be considered necessary in certain democratic societies to sanction or even prevent all forms of expression that spread, incite, promote or justify hatred based on intolerance (…), provided that any "formalities", "conditions", "restrictions" or "penalties" imposed are proportionate to the legitimate aim persued"[12].

Next, we will refer to the two approaches of the Strasbourg court when dealing with cases of inciting hatred and discrimination, namely:

-the approach of excluding the expressions concerned from the protection afforded by the Convention by applying Article 17 of the Convention text (when expressions constitute a hate speech and denies the fundamental values of the Convention); and

-the approach consisting in the application of the restrictions of protection provided by art. 10§2 of the conventional text (when the discourse, though it is a language of incitement to hatred, is not capable of destroying the fundamental values of the Convention)[13].

2.The first approach: the speech which fall within the scope of Article 17 of the ECHR

Article 17 stipulates that articles of the Convention can't be interpreted as protecting actions that seek to destroy other rights of the Convention or to restrict them to a greater extent than is permitted by the Convention. Article 17 of the Convention does not have an autonomous existence, as the Court's jurisprudence has always been applied in principle by reference to the provisions of Articles 10 and 11 of the Convention[14].

---

standards against hate speech through the case law of the European Court of Human Rights, Balkan Social Science Review no. 8/2016, p.11.

[12] ECHR, case of Erbakan v. Turkey, application no.59405/00, judgment of 6 July 2006, §56.

[13] European Court of Human Rights, Factsheet – Hate speech, March 2019.

[14] C. Bîrsan, *Convenţia europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Vol. I. Drepturi şi libertăţi*, C.H.Beck Publishing House, Bucharest, 2005, p.947.

Article 17 was initially conceived as an additional safeguard against the threats of groups or individuals pursuing totalitarian purposes[15], at this stage, its jurisprudential use being rare. We can't but quote here the Communist Party (KPD) v. Germany, judgment of July 20, 1957 in which the former Commission stated that art. 17 "aims to safeguard its rights by defending the free functioning of democratic institutions" and that it is "to prevent totalitarian flows from exploiting in their favor the principles contained in the Convention, that is to invoke the rights of liberty to suppress Human rights"[16].

The Commission declared the application inadmissible, the organization and functioning of the German Communist Party being an activity within the meaning of Article 17 of the Convention which could not be justified by reference to any provision of the Convention, especially those of art. 9, art. 10 and art. 11. In the present case, the former Commission established that the German Communist Party had the purpose of establishing the communist social order through proletarian revolution and the dictatorship of the proletariat. The Strasbourg court has shown that it is irrelevant that the party had the purpose of conquering power only by constitutional means because it did not result in abandoning its traditional aims involving the dictatorship of the proletariat or the use of dictatorship for the establishment of a regime was incompatible with the Convention, because it destroyed a number of rights and freedoms enshrined in the conventional text.

The relationship between Article 17 and the rest of the articles is highlighted for the first time in Lawless c. Ireland (No.3) in the following paragraph: "Whereas in the opinion of the Court the purpose of art.17, insofar as it refers to groups or to individuals, is to make it impossible for them to derive from the Convention a right to engage in any activity or perform any act aimed at destroying any of the rights and freedoms set forth in the Convention; whereas, therefore, no person may be able to take advantage of the provisions of the Convention to perform acts aimed at destroying the aforesaid rights and freedoms"[17]. The Strasbourg court will first check whether the expression of opinions falls under Article 17, an affirmative answer will lead to their exclusion from the protective umbrella of Article 10 because, in the words of the Court, "there is no doubt that any statement against the values underlying the Convention will be eliminated through art. 17 from the protection of art.10"[18].

The link between Article 17 of the Convention and the hate speech can be identified in Glimmerven and Hagenbeek v. The Netherlands[19], in which the applicants had been convicted by the domestic courts for the possession of leaflets addressed to the Dutch White people claiming that any person who is not white have to leave the Netherlands. The former Commission has declared the application inadmissible by finding that Article 17 of the Convention can not allow the use of Article 10 to disseminate racial hatred.

The same case of condemnation of the racial hate speech also includes the case of Jersild v. The Netherlands in which the applicant was convicted of an interview with members of the Greenjackets group, in which the three young people expressed racist opinions: "(…) the

[15] L.-E. Pettitti, E. Decaux and P.-H. Imbert (eds.), *La Convention européenne des droits de l'homme*, Economica Publishing House, Paris, 1999, p.509.
[16] EDO Commission, case of Communist Party (KPD) v. Germany, application no. 250/1957, judgment of 20 July 1957, Convention Series, p. 222.
[17] CEDO, case of Lawless v. Ireland (No.3), application n. 332/57, judgement of 1 July 1961.
[18] ECHR, case of Seurot v. France, application no. 57389/00, judgment of 18 May 2004.
[19] EDO Commission, case of Glimmerveen and Hagenbeek v. The Netherlands, application no. 8348/78 and 8406/78, judgment of 11 October 1979.

Northern States wanted that the niggers should be free human beings, man, they are not human beings, they are animals"; "Just take a picture of o gorilla, man, and then look at a nigger, it's the same body structure and everything, man, flat forehead and kill of things"; "A nigger is not a human being, is an animal, that goes for all the other foreign workers as well, Turks, Yugoslavs and whatever they were called"; "It is the fact that they are "Perkere", that's what we don't like, right, and we don't like their mentality (...) what we don't like is when they walk around in those Zimbabwe – clothes and then speak this hula-hula language in the street (...)"; "It's drugs they are selling, man, half of the prison poulation in "Vestre" are in there because of drugs (…) they are people who are serving time for dealing drugs (…)"; "They are in there, all the "Perkere", because of drugs" [20]. The Court highlighted the importance of combating racial discrimination and referred to the object and purpose of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination to determine whether the measure of the applicant's conviction by the domestic courts was "necessary" within the meaning of Article 10 §2 of the Convention. An important factor in the Court's assessment was the intention to spread racist ideas, or, in the case of the applicant, the purpose was not a racist but to expose, analyze and explain the peculiarities of this group, which was a matter of public interest.Instead, the Strasbourg court held that „There can be no doubt that the remarks in respect of which the Greenjackets were convicted were more than insulting to members of the targeted group and not enjoy the protection of art.10"[21].The Court held that the principle of proportionality had not been respected, the means used being disproportionate in relation to the purpose of protecting the "rights and reputation of others" and concluded that Article 10 had been violated.

In the case of Ivanov v. Russia[22], the Court eliminated an ethnic hate speech from the protection of art. 10 on the basis of Article 17 of the Convention. The complainant, owner and publisher of a newspaper, published a series of articles portraying the Jews as the source of evil in Russia, accusing the entire ethnic group of plotting a conspiracy against the Russian people and attributing fascist ideology to the Jews' leadership. The applicant constantly denied Jews' right to national dignity, claiming they did not form a nation. The Strasbourg court had no doubt about the apparent anti-Semitic connotation of the complainant's views and adhered to the assessment made by the national courts that the applicant sought through his publications to incite hatred towards the Jewish people and felt that such a a general and vehement attack on an ethnic group is in contradiction with the fundamental values of the Convention, especially tolerance, peace and non-discrimination.

The Court applied directly Article 17 of the Convention and denied the protection of art. 10 in Norwood v. R.U[23]. The complainant, the regional organizer of the British National Party (BNP), an extreme right-wing political party, has been condemned by the domestic courts for displaying a poster with twin towers at the window of his apartment, along with the message „Islam out of the UK - protect the British people" and a symbol of the crescent and a star in a banner. The Court held that „Such a general, vehement attack agains a religious group, linking the group as a whole with a grave act of terrorism, is incompatible with the values proclaimed and guaranted by the Convention, notably tolerance, social peace and non-discrimination". The application was declared inadmissible (incompatible ratione materiae).

[20] ECHR, application no. 15890/888999, judgment of 23 September 1994, §12.
[21] Idem, §35.
[22] ECHR, case of Ivanov v. Russia, application no. 35222/04, admissibility Decision of 20 February 2007.
[23] ECHR, case of Norwood v. R.U., application No 23131/03, admissibility Decision of 16 November 2004.

Holocaust denial was initially included in the scope of Article 17 of the Convention because of its affiliation to the repression of Nazi-related activities for which the article was initially conceived[24]. Three stages of the Holocaust denial have been identified according to the role assigned to Article 17: in the first instance, the Court does not place the discussion on the field of art.17, but on Article 10 of the Convention, at a second stage , Article 17 serves as a principle of interpretation, and in the third stage the Court refers to the "guillotine effect"[25] of the text analyzed to categorically exclude this type of expression from the protection of Article 10 of the Convention[26], this stage originates in Lehideux and Isorni v. France[27], to which we will now refer. In the case, the plaintiffs published in the Le Monde newspaper an advertising page in which the works of Marshal Pétain were glorified between 1940 and 1945, the authors claiming the "double game theory", supposed to be beneficial to the French, although they knew it was rejected by all historians.In §47, the Grand Chamber „considers that is not its task to settle this point, which is part of an ongoing debate among historians about the events in question and their interpretation. As such, it does not belong to the category of clearly established historical facts – such as the Holocaust – whose negation or revision would be removed from the protection of art. 10 by art. 17". The Grand Chamber concluded that Article 10 of the Convention had been violated, since the sanction imposed on the applicants was disproportionate to the purpose pursued by its application and was therefore not necessary in a democratic society, which allowed it "considers that is not appropriate to apply art.17"[28].

The Court directly applies Article 17 of the Convention to another Holocaust denial case, Garaudy v. France[29], in which the applicant, Roger Garaudy, philosopher, writer and politician, was convicted by domestic courts for committing crimes of contesting crimes against humanity, racial defamation in the public, and inciting racial hatred for the publication of the paper entitled "Founding myths of modern Israel" in which he expressed negative opinions about the Holocaust. Before the European Court of Human Rights, the applicant alleged, inter alia, the violation of his right to freedom of expression. The court found that, after examining the content of the book, as the domestic courts held, the applicant adopted revisionist theories and systematically challenged the existence of crimes against humanity committed by the Nazis against the Jewish community. The European Court has held that there is no doubt that challenging the reality of clearly established historical events, such as the Holocaust, does not mean in any way conducting research to find a truth. The real purpose of the work was to rehabilitate the nationalist socialist regime and, as a consequence, to accuse Holocaust victims of falsifying history. Thus, in the Court's view, challenging crimes against humanity was one of the most serious forms of racial defamation against the Jews and inciting hatred against them. Further, the Court has shown that denial or review of such historical facts undermines the values on which the fight against racism and anti-Semitism is based and is a cause of serious public order disorder. The Court has held that such acts are incompatible with democracy and human rights, and those who indistinctly commit them pursue objectives prohibited by Article 17 of the

[24] P. Lobba, *Holocaust Denial before the European Court of Human Rights: Evolution of an Exceptional Regi*me, European Journal of International Law no. 26/2015, p.248.
[25] G. Cohen-Jonathan, Le droit de l'homme à la non-discrimination rasiale, RTDH no.46/2001, p. 665.
[26] P. Lobba, *citted work*, pp. 240-243.
[27] ECHR, case of Lehideux and Isorni v. France (MC), application no. 55/1997/839/1045, judgment of 23 September 1998.
[28] Idem, §48.
[29] ECHR, case of Garaudy v. France, application no. 65831/01, admissibility Decision of 24 June 2003.

Convention. The Court also considered that the applicant's work had a marcant negationist character, contrary to the fundamental values of the Convention, namely justice and peace, and declared the application inadmissible (incompatible ratione materiae).

By invoking its previous case-law, the Court ruled in Witzsch v. Germany[30] that the freedom of expression guaranteed under Article 10 of the Convention can't be invoked in conflict with Article 17, in particular in Holocaust denial and related matters. The case is interesting because the applicant did not deny either the Holocaust as such or the existence of the gas chambers, but „a circumstance of the Holocaust as equally significant and established, considering it to be a fake and unsustainable historical fact that Hitler and the NSDP planned, initiated and organized the killing mass of Jews"[31] which it includes within the scope of art.17 of the Convention. In the Court's view, the statement demonstrated the applicant's contempt for the victims of the Holocaust, it being irrelevant that it was made in a private letter rather than in a larger audience. In view of all these considerations, the court concluded that, under Article 17, the applicant can't rely on the provisions of Article 10 in respect of that statement. As such, the Court has declared this claim incompatible ratione materiae.

The European Court is vigilant when it comes to direct recourse to this article, underlining that „Article 17 applies only exceptionally and in extreme circumstances"[32].

In the doctrine, it was argued that in the matter of hate speech, the application of art. 17 is undesirable because it tends, even in its indirect form, to remove the principles and guarantees that are characteristic of the European framework for the protection of freedom of expression[33]. It has been noted that the application of Article 17 is also unnecessary as it does not generate added value for democracy and the protection of human rights and strongly encourages the Strasbourg court to consider all forms of hate speech from the perspective of Article 10 without giving decisive impact, directly or indirectly, to Article 17 of the Convention[34].

3. The second approach: restrictions on freedom of expression (Article 10§2 ECHR)

Article 10§1 of the European Convention on Human Rights enshrines freedom of expression: „Everyone has the right to freedom of expression. This right includes freedom of opinion and the freedom to receive or communicate information or ideas without the interference of public authorities and without taking into account the borders. This Article does not prevent States from subjecting broadcasting, cinematographic or television broadcasting companies to an authorization regime".

In a constant case-law that goes back to Handyside v. UK, the European Court has pointed out that „the freedom of expression enshrined in Article 10 §1 is one of the essential foundations of a democratic society, one of the primary conditions of its progress"[35]. As stated

[30] ECHR, case of Witzsch v. Germany, application no. 7485/03. admissibility Decision of 4 February 2003.
[31] Idem.
[32] ECHR [GC], case of Paskas v. Lithuania, judgment of 6 January 2011.
[33] H. Cannie and D. Voorhoof, *The abuse clause and freedom of expression in the European Human Rights Convention: an added value for democracy and human rights protection?*, Netherlands Quaterly of Human Rights no. 29/2011, p.54.
[34] Ibidem.
[35] ECHR, case of Handyside v. UK, judgment of 7 December 1976, case of Lingens v. Austria, judgment of 24 May 1988, §41, case of Müller and Others v. Sweden, judgment of 20 September 1994, §33.

by the same judgment, freedom of expression protects not only „informations" or „ideas" that are considered favorably or considered harmless or indifferent, but also „those that contradict, shock or restless; this is the demand for pluralism, tolerance or openness in a democratic society"[36], but this does not mean that it is intangible, the limitations being provided by art. 10§2 of the Convention. Limits to freedom of expression can be divided into two categories: those imposed by the defense of general interests such as national security, territorial integrity, public security, defense and prevention of crime, health and public morality, the impartiality of the judiciary and those imposed by the protection of personal interests, such as the reputation and rights of others, preventing disclosure of confidential information.

Any limitation on freedom of expression must comply with three conditions provided for in Article 10 § 2 of the Convention, which the European Court of Human Rights examines progressively: **1)** the interference must be prescribed by law; **2)** to be done for a legitimate purpose and **3)** to be „a necessary measure in a democratic society", meaning that the interference of the state must correspond to „a pressing social need" and be proportionate to the legitimate aim pursued by the adoption saddle.

As regards the first condition that a state interference is compatible with the Convention, it is worth mentioning that the Court refers to the term "law", latto sensu, which defines all the legal rules in force, irrespective of their type, including case-law. In the European Court's view, it would be wrong to force the distinction between countries that are common law and those of continental law. In its case-law, the Court has established that the law must have two qualities: accessibility and predictability. The law must be accessible to the person concerned, „who must be able to foresee its consequences for him, and compatible with the rule of law"[37]. The predictability of the law requires that the law be stated with sufficient precision so as to allow the citizen to adapt his conduct so as to comply with the requirements of the rule. The addressee of the rule must be able to foresee, under reasonable conditions and at a reasonable level in the circumstances of the case, the consequences that may result from a concrete act. However, the European Court has stated that legal rules can't be of absolute predictability.

Another condition to be compatible with the provisions of the Convention is that state interference should pursue one of the legitimate purposes of protecting general or personal interests provided for in Article 10 § 2 of the Convention.

The necessity test is the core of international control in Strasbourg[38]. In a constant case-law, the Court held that the term „necessary" is not synonymous with „indispensable", but it does not have the suppleness of the terms „admissible", „normal", „useful" but implies the existence of a pressing social need to resort to a restriction on the exercise of freedom of expression. The Court leaves the state authorities „a certain margin of discretion", but it is not unlimited, with the European Court being competent to decide by a final decision on the compatibility of state interference with conventional provisions[39]. The extent of the national

[36] Idem. On this type of information, see F. Krenc, *La liberté d'expression vaut pour les propos qui "heurtent, choquent ou inquiètent. Mais encore?"*, RTDH no. 106/2006, pp. 311-350.

[37] ECHR, case of Kruslin c. Franței, application no. 11801/85, judgement of 24 April 1990, §27.

[38] C. Moldovan, *Libertatea de exprimare. Principii. Restricții, Jurisprudență*, C.H.Beck Publishing House, Bucharest, 2012, p. 155.

[39] Relevant is the content of the judgment in Handyside v. UK where it is stated that "(…) art.10§2 leaves to Contracting States a margin of appreciation" (§48). But, he adds "Nevertheless, art. 10§2 does not give the Contracting States an unlimited power of appreciation. The Court, which, with the Commision, is responsible for ensuring the observance of those State's engagements (art.19), is empowered to give the final ruling on whether a

margin of appreciation is not identical with respect to all the legitimate purposes set out in Article 10§2 of the Convention, being wider when it comes to the protection of public morality in respect of which there is no objective definition. Instead, it was noted that in the field of hate speech, the control exercised by the Court is one of the strictest.

The Strasbourg court examines the purpose pursued by the applicant, the content of the speech and the context in which it was broadcast[40]. By analyzing the context, elements such as the author of the discourse, its form, the impact on recipients and the proportionality of the sanction applied by the national authorities are taken into account[41].

Regarding the aim pursued by the author of the discourse, if his intention was to inform the public about a matter of a general nature rather than to propagate a racist discourse, the Court generally concludes that the interference in the exercise of his freedom of expression was not necessary[42].

As to the content of the discourse, „there are few chances under Article 10§2 of the Convention for restrictions on political discourse or debates on matters of public interest"[43]. It is clear from the case-law of the Court that there is a distinction between two types of discourse[44]: the one on issues that are part of „an ongoing debate among historians" and the „cathegory of clearly established facts - such a Holocaust", the latter being excluded from the protection art. 10 under Article 17 of the Convention.

From the point of view of the discourse context, the Court's control over interference with the freedom of expression of a political person is one of the most stringent because it represents the electorate, signals its concerns and defends its interests[45]. Where the right to freedom of expression of civil servants is at stake, the "duties and responsibilities" set out in Article 10 §2 of the Convention have a special meaning which justifies giving the national authorities a certain margin of appreciation in order to determine whether the interference in question is or is not proportionate to the intended purpose[46]. The status of the author of the hate speech as a history teacher is taken into account by the Court in Seurot v. France[47], in which the Court insists on the role of teachers as a „symbol of authority over pupils in education" and the particular duties and responsibilities incumbent on them inside and outside the school setting. As regards the quality and function of the person subject to criticism, the European Court of Human Rights reiterated the principle that, in the field of political debate and discourse, art. Article 10§2 of the Convention leaves a very limited space for restrictions on freedom of expression, so that the

---

"restriction" or "penalty" is reconciliable with freedom of expression as protected by art.10. The domestic margin of appreciation goes hand in hand with the European supervision. Such supervision concerns both the aim of the measure challenged and its "necessity"; it covers not only the basic legislation but also the decision applying it, even one given by an independent court " (§49). Consequently, it is in no way the Court's task to take the place of the competent national courts but rather to review under art.10 the decision they delivered in the exercise of their power of appreciation (…)". (§50). See, ECHR, case of Handyside v. UK, application no. 5493/72, judgement of 7 December1976.

[40] A. Weber, *cited work*, p.33.

[41] M. Oetheimer, *La Cour Europénne des Droits de l'Homme face aux discours de haine*, RTDH no 69/2007, p.74.

[42] A. Weber, *cited work*, p.34.

[43] ECHR, case of Wingrove v. R.U., application no. 17419/90, judgement of 25 November 1996, §8.

[44] ECHR, case of Lehideux and Isorni v. France [MC], application no. 55/1997/839/1045, judgement of 23 September1998, §47.

[45] ECHR, case of Incal v. Turkey, application no. 41/1997/825/1031, judgement of 9 June 1998, §46.

[46] ECHR, case of Ahmet and others v.. UK, judgement of 2 September 1998, Recueil 1998-VI, p.2380, §61.

[47] ECHR, application no. 57383/00, Admissibility Decision of 18 May 2004.

limits of admissible criticism are wider when it comes to political persons, the latter being deliberately and inevitably exposed to careful control both by the press and from the public in general, which requires politicians to show a high degree of tolerance on this issue[48]. It was noted that, in order to assess the impact of a speech on the addressees, the Court takes into account, in particular, the support used for its dissemination: written press, audiovisual media or works of art. The Court gives a small margin of discretion to the contracting parties in the field of press freedom[49]. The Strasbourg court has often stressed the essential role that the press plays in a democratic society, admitting that freedom of journalistic expression includes the possible use of a certain amount of exaggeration or provocation[50]. On the other hand, the Court considers that the poems are forms of expression that address a minority of readers, which notably limits their potential impact on national security, public order or territorial integrity[51]. Finally, from the perspective of the sanctioning regime, the European Court of Human Rights has held that the nature and severity of the punishment applied are elements to be taken into account when considering the proportionality of the interference in the exercise of freedom of expression[52]. By itself, this was often enough to justify the finding of a violation of Article 10 when it was an offensive, insulting or inciting expression[53].

Finally, recalling and totally agreeing with the position of the European Court of Human Rights stating that Article 17 of the Convention should be applied „only by way of exception and in extreme conditions”[54], we draw attention to the danger of defining its scope by reference to the vague notion of "an affirmation against the fundamental values of the Convention", which may include a growing range the of statements.

BIBLIOGRAPHY

Bîrsan, C, Convenţia Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole. Vol. I. Drepturi şi libertăţi, C.H.Beck Publishing House, Bucureşti, 2005.

Boyle, K, Hate Speech: The United States versus the Rest of the World?, Maine Law Review no. 53/2001.

Bozeşan, V, Călin, D, Mihăiţă, F, Militaru, I, Pană, D, Limitele libertăţii de exprimare. Politicieni, jurnalişti, magistraţi. Comentarii şi jurisprudenţă, Hamangiu Publishing House, Bucharest, 2014.

Cannie, H and Voorhoof, D, The abuse clause and freedom of expression in the European Human Rights Convention: an added value for democracy and human rights protection?, Netherland Quaterly of Human Rights no. 29/2011.

[48] V. Bozeşan, D. Călin, F. Mihăiţă, I. Militaru, D. Pană, *Limitele libertăţii de exprimare. Politicieni, jurnalişti, magistraţi. Comentarii şi jurisprudenţă*, Hamangiu Publishing House, Bucharest, 2014, p.62.

[49] J.-F. Renucci, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, Hamangiu Publishing House, Bucharest, 2009, p.180.

[50] ECHR, case of Prager and Oberschlick v. Austria, application no. 15974/90, decision of 26 April 1995, §38.

[51] ECHR, case of Karataş v. Turkey [GC], application no. 23168/94, judgement of 8 July 1999.

[52] Case Ceylan v. Turkey, application no. 13556/94, judgement of 8 July 1999, §37, case of Tammer v. Estonia, application no. 41205/98, judgement of 6 February 2001, §69, case Cumpănă and Mazăre v. Romania, application no. 33348/96, judgement of 17 December 2004, §111, case Skalka v. Poland, application no. 43425/98, judgement of 27 May 2003, §32.

[53] D. Voorhoof şi J. Englebert, *La liberté d'expression syndicale mise à mal par la Cour Européenne des Droits de l'Homme*, RTDH no. 83/2010, p.740.

[54] ECHR [MC], case of Paskas v. Lituania, application no. 34932/04, judgement of 6 January 2011.

Cohen-Jonathan, G, Le droit de l'homme à la non-discrimination rasiale, RTDH no. 46/2011.

Heinze, E, Cumulative jurisprudence and human rights: the exemple of sexual minorities and hate speech, The International Journal of Human Rights no.13/2009.

Flauss, J.-F., La Cour Européenne des Droits de l'Homme et la liberté d'expression, Indiana Law Journal no. 84/2009.

Karovska-Andonovska, B, Creating standards against hate speech through the case law of the European Court of Human Rights, Balkan Social Science Review no. 8/2016.

Krenc, F, La liberté d'expression vaut pour les propos qui "heurtent, choquent ou inquiètent". Mais encore?, RTDH no. 106/2006.

Moldovan, C, Libertatea de exprimare. Principii. Restricţii, Jurisprudenţă, C.H.Beck Publishing House, Bucharest, 2012, p. 155.

Parekh, B, Hate Speech: Is there a case for banning?, Public Policy Research no.12/2006.

Oetheimer, M, La Cour Européenne des Droits de l'Homme face aux discours de haine, RTDH no. 69/2007.

Pettitti, L.-E., Decaux, E and Imbert, P-H, La Convention européenne des droits de l'homme, Economica Publishing House, Paris, 1999.

Renucci, J.-F., Tratat de drept european al drepturilor omului, Hamangiu Publishing House, Bucharest, 2009.

Voorhoof, D and Englebert, J, La liberté d'expression syndicale mise à mal par la Cour Européenne des Droits de l'Homme no. 83/2010.

SCIENTIFIC KNOWLEDGE AND RELIGIOUS KNOWLEDGE NOWADAYS

Adrian Ioan Toporan
PhD. student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare

Abstract:Does the religion give knowledge? Is scientific knowledge as doubtless as we think?The time evolution of human knowledge involved both religion and science.The present paper seeks to present the state of the situation between religion and science with regard to the knowledge they can provide

Keywords : knowledge, religion, science, directions, reviews

Trecutul ne prezintă religia și știința ca elemente importante în dezvoltarea mentală a rasei umane. Epocile în care una sau alta au primat coincid cu evoluțiile graduale ale cunoașterii umane care a început cu credințele în diferitele zeități, ca în urma dezvoltării cunoașterii științifice și a exceselor reprezentanților credinței, au dus la declararea morții obiectului credinței: Dumnezeu. În prezent excesele de zel din partea reprezentanților ambelor tabere s-au mai temperat, ajungându-se să se vorbească despre „ipoteza Dumnezeu" care duce la ipoteza sau probabilitatea existenței cunoașterii apofatice care o completează pe cea rațională sau catafatică. . Există renumiți oameni de știință atei care resping cu desăvârșire credința și arealul ei. La fel, pentru nenumărate personalități ale științei, credința este atât de importantă precum domeniul pe care îl cercetează.

„*Nu există o dezbatere mai importantă ca aceasta – știință vs religie*"[1] afirma Colin Tudge, Curentul denumit Noul Ateism luptă pe orice front împotriva religiei susținând că aceasta trebuie combătută în orice domeniu își face simțită prezența. Principalii susținători ai acestui curent sunt Richard Dawkins, Daniel C. Dennett, Sam Harris, Christopher Hitchens, și Victor J. Stenger, fiecare personalități de marcă în domeniul în care activează. Opozanții lor sunt teiștii John Carson Lennox, John Polikinghorne, Paul Davies Terry Eagleton, filosofii Anthony Flew, Mark C. Taylor la fel, personalități impresionante în domeniul lor. Dacă primii neagă existența lui Dumnezeu și valabilitatea cunoașterii oferite de religie, ceilalți susțin existența lui Dumnezeu și acordă valoare cunoașterii rezultate din religie.

„Buldogul lui Darwin" supranumit așa pentru fervoarea cu care apăra ideile lui Darwin, T.H. Huxley, în 1869, creează termenul de agnosticism ca un fel de împăcare între cele două puncte opuse ale dezbaterii. Pentru Huxley, existența sau inexistența lui Dumnezeu este imposibilă de demonstrat științific, rezultând că nu o să reușim vreodată să aflăm dacă Dumnezeu există. Agnosticii nu afirmă că Dumnezeu nu există, ci că nu poate fi cunoscut, nici existența lui probată.

În agnosticism există mai multe categorii Agnosticismul ateist cuprinde acele persoane care sunt atei pentru că nu cred în existența divinității și agnostici pentru că nu afirmă că ei

[1] Gerald Bennedict, *Ipoteza Dumnezeu, o nouă abordare a celei mai vechi dezbateri din istorie*, traducere Petru Iamandi, Editura Litera, București, 2014, p. 13

cunosc faptul că Dumnezeu nu există. Agnosticii teiști pe de altă parte cred în existența lui Dumnezeu, dar nu susțin cunoașterea existenței unei zeități. Agnosticismul pragmatic împinge în domeniul teoreticului dezbaterea dintre știință și religie spunând că analizând universul am descoperi că Dumnezeu nu se preocupă de bunăstarea oamenilor, așadar deși nu sunt dovezi nici pro, nici contra, nu este practic să ne ocupăm de astfel de probleme. Ignosticismul pune pe primul loc enunțarea unei „definiții coerente" a divinității înainte de a o putea dezbate corect, între timp fiind lipsită de sens și neempirică existența divinității. Agnosticismul puternic afirmă cu nu putem cunoaște dacă zeitatea există sau nu, agnosticismul slab postulează că doar momentan nu avem dovezi asupra existenței sau inexistenței divinului, însă descoperirile viitoare pot aduce dovezi. Avem și agnostici spirituali care nu cunosc existența lui Dumnezeu, sunt fără religie, dar practică anumite acte religioase și spirituale ale religiilor cunoscute.

Apanaj al filozofilor și al teologilor la început, în prezent această dezbatere implică și lumea rațională a științei care primează în elaborarea principiilor ce probează veridicitatea cunoașterii. Empirismul susținut de comunitatea științifică susține că datorăm cunoașterea celor pe care le putem observa prin simțuri și din experiență. Studiind evoluția umanității până în prezent conform psihologiei, istoriei religiilor, filosofiei, antropologiei, experiența este și de natură religioasă. Orice persoană poate susține autenticitatea experiențelor vieții sale spirituale. Experiența religioasă este proprie naturii umane. Problema apare în obiectivizarea experienței religioase, altfel spus cum putem exprima rațional o experiență subiectivă personală? Ateii care susțin că nu putem fundamenta opinii rațional-științifice pe experiențe subiective și teiștii care cred și cunosc tocmai datorită acestor experiențe ar fi împăcați dacă am reuși să creăm o modalitate de a valida obiectiv și rațional experiențele subiective. Lupta între atei și teiști se mută de la a demonstra că Dumnezeu există la a găsi modalități de exprimare științifică a cunoașterii lui Dumnezeu.

Fizicianul Fritijof Capra propune o abordare inedită pe care o putem încadra la privirea științei ca unealtă de observare și demonstrare științifică a credințelor religioase. El susține că mistica orientală a hinduismului, budismului și taoismului dar și celelalte mistici existente conțin principii de bază asupra lumii care în prezent au fost „*descoperite*" de știință mai exact de fizica cuantică și noile ei revelații „*Vom vedea cum cele două fundamente ale fizicii secolului al XX-lea, teoria cuantică și teoria relativității, ne obligă să privim lumea într-o manieră foarte apropiată de aceea a hindușilor, budiștilor și taoiștilor și cum similitudinile acestea devin și mai accentuate când se analizează încercările recente de a combina cele două teorii pentru a putea descrie fenomenele din lumea submicroscopică, proprietățile și interacțiunile particulelor subatomice din care se constituie materia. În acest domeniu paralelele între fizica modernă și mistica orientală au un impact și mai puternic și, vom întâlnii adesea afirmații pe care nu vom ști să le atribuim – fizicienilor sau misticilor orientali*"[2].

Ne aflăm la începutul descifrării afirmațiilor religiei prin metodele științei? Cunoașterea religioasă a fost prima cunoaștere științifică? Mai are relevanță azi? Care ar fi implicațiile „*împăcării"* religiei și a științei? Devin cunoașterea teologică, filozofică, științifică modalități de a înțelege pe Dumnezeu? Devenim prin înțelegerea și conlucrarea cunoașterii științifice cu cea religioasă și cu cea filozofică, noi înșine mici dumnezei? Ne întoarce știința către religie și religia către știință pentru a înțelege universul și pe noi înșine astfel cunoscându-l pe Dumnezeu?

[2] Fritijof Capra, *Taofizica o paralelă între fizica modernă și mistica orientală,* traducere Doina Țimpău, Editura Tehnică, București, 2004, p. 13

Prezentul ne oferă posibilitatea de a observa patru mari direcții în ceea ce privește relația dintre cunoașterea rațională și cunoașterea religioasă:

1) Opoziția

Știința și religia se află într-un război dat de faptul că realitatea este afirmată diferit, dar mai ales contradictoriu în ambele sisteme. Cea mai notorie exemplificare provine din America unde creaționiștii, care sunt acele persoane care susțin că toate evenimentele descrise de Geneză sunt adevărate exact cum le putem citi din Biblie, și evoluționiști, adepți ai teoriei evoluției în decursul a miliarde de ani de la forme unicelulare la organisme complexe, la ecosistemele de azi. Mentalitatea comună atribuie întemeierea modernității pe însăși opoziția dintre religie și știință. Există două curente care cumulate duc la al treilea și anume teoria conflictului. Prezentismul privit ca judecarea descoperirilor științifice ale trecutului din prisma descoperirilor prezentului și internalismul care exclude total factorii socio-culturali (religia, cunoașterea religioasă) din descoperirile științei. Cele două curente duc la ideea de conflict între știință și religie.
Ideea nu este noua reușind să-i găsim rădăcini până la Xenofan din Colofon (d. 475 î. Hr.) cu toate că el nu neagă existența zeilor cunoscuți la acea vreme, ci reprezentările oamenilor despre ei „*etiopienii și-au făcut zei negrii și cu nasul cârn; tracii zic despre ai lor că au ochi albaștrii și părul roșu; dacă boii, caii și leii ar avea mâini și dacă, având mâini, ar putea să picteze ca oamenii, caii și-ar reprezenta zeii asemenea lor, boii asemenea lor...*”[3] . Xenofan vine cu meritul de a fi primul care a pornit critica religiei tradiționale. Pitagora preferă și el abordarea rațională în loc să accepte credințele religioase existente la vremea lui. În *Legile morale și critice* el îi îndeamnă pe crotonieni „*nu admira nimic. Zeii s-au născut din admirația oamenilor...crotonieni! Păstrați amintirea lui Xenophan, poet și filosof care preferă să se dedice cercetării naturii și nu să se închine zeilor.*”[4]

Diogenes Laertios îl numește pe Anexagora primul filosof care a susținut primatul rațiunii asupra credințelor religioase, atât de mult încât s-a retras din viața publică și s-a dedicat deplin studiului naturii fapt care i-a adus într-un final condamnarea din partea tribunalului din Atena, principalul capăt de acuzare fiind crima de impietate.[5]

Copernic, Galilei, Newton sunt doar câteva nume de personalități care la un moment al istoriei au intrat în conflict direct cu ceea ce se numea la acea vreme cunoaștere religioasă, reprezentată în Biserica Catolică de Inchiziție.

Steven Pinker, profesor de psihologie al universității Harward propune privirea cunoașterii științifice ca ceva mai mult decât purtarea halatelor albe și manevrarea unor eprubete în laborator, dar chiar această perspectivă ne dă mai puține motive de a crede în Dumnezeu și în existența vreunei cunoașteri apofatice. Prin Darwin și Alfred Russel Wallace s-a explicat problema apariției vieții și a ADN-ului; sufletul a devenit din scânteie divină prezentă în noi rezultat al complicatelor șabloane de conexiuni dintre neuroni, iar conștiința morală nimic mai mult decât o interșanjabilitate a perspectivelor constând în simpla comportare cu ceilalți după felul în care doresc ca ei să se comporte cu mine.[6]

---

[3] Gheorge Vlăduțescu, Ateismul în antichitate, Editura Științifică și Enciclopedica, București, 1978, p. 42
[4] Pitagora, Legile morale și critice, traducere de Anca Pintea, Editura Antet, București, pp. 6; 213
[5] Diogenes Laertios, Despre viețile și doctrinele filozofilor, traducere de C.I. Balmuș, Editura Polirom, Iași, 1997, pp. 95-96
[6] Fundația John Templeton, *O dezbatere Templeton: Oare din cauza științei a ajuns desuetă credința în Dumnezeu ?*, traducere de Adina Aleman, Editura Curtea Veche, București, 2010, pp. 9-12

2) Separatiștii

Există persoane care separă complet știința de religie, cunoașterea științifică de cea religioasă. Argumentul este inexistența vreunui conflict, căci religia și știința se ocupă cu domenii complet diferite ale experienței umane, pun întrebări diferite, răspund la întrebări diferite care nu au legătură.
Reprezentanți de seamă ai acestei poziții sunt teologii protestanți actuali care refuză dezbaterile cu oamenii de știință pe temeiul că întrebările de tipul cum al științei, nu au nimic de a face cu întrebările de tipul de ce ale religiei. Pentru aceștia, relatările Bibliei au menirea de a ne ghida în mod etic relațiile noastre cu mediul înconjurător și raporturile interumane.

Se creează astfel în omul de știință religios o stare specific schizofreniei în care acesta separă complet două domenii în care își petrece marea majoritate a vieții sociale profesionale sau personale. Este creată o despărțire între cele domenii deși pentru el ca ființă socială care își petrece timpul vieții în ambele ar trebui să fie evident că nu există două persoane diferite una care să reprezinte cercetătorul rațional cu metode științifice exacte „X" și în același timp să fie creștinul literal „Y".

William D. Philips laureat al premiului Nobel pentru fizică, împacă viața profesională fructuoasă cu credința și cunoașterea religioasă afirmând că nu este o problemă de ordin științific credința sa în Dumnezeu și cunoașterea pe care ea o implică. Munca sa științifică se bazează pe logică riguroasă și falsificabilitate, însă credința sa conține cunoaștere și afirmații care nu sunt falsificabile, așadar orice încercare de a transforma un argument religios în unul științific ratează principiul falsificabilității și esența informației religioase. El mărturisește într-un final că „*sunt credincios, mai mult datorită științei decât în ciuda ei...*"[7]

3) Dialogul

Adepții dialogului dintre religie și știință trec admit că ambele se ocupă cu domenii diferite dai fac o trecere peste această diferență și propun o interacțiune fiind importantă existența armoniei între cele două mari domenii. Poziția aceasta pornește de la așa numita teologie naturală care încearcă să înțeleagă pe Dumnezeu și universul prin religie și rațiune într-un mod în care ambele se susțin reciproc. Primul care a văzut contradicțiile care pot ieși din interpretarea literală a Scripturii a fost Augustin. În secolul IV a susținut că interpretarea exagerat de literală a Bibliei are potența de a duce doar la contradicții și furnizează argumente facile pentru cei care nu cred.

Pervez Amirali Hoodbhoy președintele departamentului de fizică din Islamabad și Pakistan vine cu perspectiva inovatoare de a verifica din panteonul Creatorilor disponibili care ar fi compatibili cu știința, iar dacă nu găsim unul să-l inventăm deoarece „*oamenii deștepți optează pentru Dumnezei mai deștepți*".[8] Strădania ar trebui să se orienteze spre găsirea unui Dumnezeu convenabil sau adaptarea unui Dumnezeu tradițional la principiile științei de azi. Procedând

[7] Idem p. 27
[8] Idem p. 32

astfel, deoarece orice teorie științifică este perfectibilă riscând oricând a fi declarată falsă sau incompletă de noile descoperiri, riscăm să creăm o sumedenie de Dumnezei care vor fi la un moment dat desueți conform gradului de cunoaștere la care ne aflăm.

4) Integraliștii

Religia și știința sunt una, separate doar în mod artificial. Ele nu se contrazic, cunoașterea rațională se îmbina natural cu cea religioasă, rezultatul fiind explicarea celei din urmă prin metodele rațiunii. Paleontologul și preotul iezuit Pierre Teilhard exponent fervent al acestei poziții, afirma că evoluția progresivă susținută de știință se încadrează perfect cu viziunea creștină care presupune dezvoltarea viitoare până la un Omega superior pe care iezuitul îl asemănă cu Hristos la un moment dat.

Teologul și fizicianul catolic Thierry Magnin propune această viziune pentru omul modern „*Tradiţia iudeo-creştină ne-a învăţat să contemplăm manifestarea lui Dumnezeu în istoria poporului evreu, în odiseea Bisericii şi a omenirii. De ce nu am putea să-i găsim urma şi în extraordinara aventură a Universului fără ca astfel să cădem într-un concordism superficial?*”[9]

Keith Ward membru al Academiei Britanice și preot în Biserica Anglicană susține că știința modernă departe de a contesta cunoașterea religioasă devine o puternică consolidare a credinței în Dumnezeu, iar un pseudo-conflict apare în momentul în care încercăm să definim divinitatea. Dumnezeu, înțeles ca o ființă non-fizică conștientă și inteligentă care a creat universul de dragul valorilor distinctive pe care acesta le creează, este în deplin acord cu fizica cuantică, teoria string-urilor etc.[10] Realitatea și cauzele ei devin în acest fel aproximații ale unei realități flexibile observată în un anumit moment dat în condiții controlate specifice laboratoarelor de știință, aproximațiile științifice nu sunt astfel perfecte. Modernitatea prin inteligibilitatea matematică a universului și aspectul misterios al realității obiective care așteaptă explicarea rațională uită de gradul mare de ambiguitate al științei, grad care în sine ascunde o inteligență cosmică care stă la baza tuturor lucrurilor cunoscute. Chiar și cei mai mari opozanți ai creației inteligente, admit existența unui plan inteligent. Steven Weinberg (fizician american, laureat al Premiului Nobel pentru Fizică, în 1979) postulează că formele de viață inteligente - ființele umane- sunt prefigurate în legile fundamentale ale universului, iar Freeman Dyson (fizician teoretician și matematician american de origine britanică cu contribuții fundamentale în teoria cuantică a câmpurilor, fizica materiei condensate, astrofizică, fizică și tehnologie nucleară, fizică matematică) folosește expresia că universul știa că vom apărea.

Kenneth Miller, profesor de biologie la Universitatea Brown susține că știința deschide o fereastră spre un cosmos dinamic și creator care poate spori aprecierea divinității în moduri de neimaginat în trecut, iar acesta poate fi găsit și cunoscut în însăși lumina cunoașterii științifice și spirituale. [11] Știința este bazată pe credință indiferent de religiozitatea savanților: în primul rând există credința că universul este comprehensibil și că realul conține o logică explorabilă minții umane; în al doilea rând savanții au nevoie de o credință științifică că investigațiile pe care le fac merită. Pe lângă aspectul moral al religiei, ipoteza existenței lui Dumnezeu și a posibilităților

[9] Thierry Magnin, Quel Dieu pour un monde scientifique?, Ed. Nouvelle Cité, Paris, 1993, p. 12
[10] Fundația John Templeton, *O dezbatere Templeton: Oare din cauza științei a ajuns desuetă credința în Dumnezeu ? op. cit. p. 61*
[11] Idem p. 84

noastre de a ne apropia prin cunoaștere de el își are rădăcina în întrebările: de ce este posibilă știința cu legile ei?; de ce legile naturii există?; de ce noi le putem descoperi și înțelege? Albert Einstein aprecia că veșnicul mister al cosmosului constă în comprehensibilitatea sa. Acceptând că teoriile științifice sunt incomplete, de ce nu am face aceiași derogare și religiei? Deși de multe ori știința greșește în aprecierile pe care le face, este acceptată când se dovedește a fi corectă. Nu am putea să acceptăm și să acordăm aceleași prezumții religiei și cunoașterii care rezultă din ea?

În acest sens Stuart Kauffman (director al Institutului pentru Bio-complexitate și informatică din cadrul Universității din Cagliari, profesor al institutului Santa Fe), propune reinventarea sacrului și a conceptului de Dumnezeu prin împăcarea schismei dintre știință și religie cu definirea divinității ca Dumnezeu – simbol al creativității din univers.[12] Astfel am împăca și reuni știința cu religia căci legile naturale nu pot prezice elemente ca dezvoltarea ecosistemelor, a lumii monetare sau a culturii și a civilizației. Suntem parte dintr-o lume co-constructivă pe care nu o putem explica doar prin mijloace științifice, fiind nevoiți să apelăm la caracteristicile adiacente care ne definesc ca oameni. Conform lui Kauffman „ *E necesar să îmbinăm conceptul de rațiune cu toate celelalte caracteristici care ne califică drept ființe umane. Iar în fața a ceea ce nu poate fi numit decât Mister, avem nevoie de o cale care să ne orienteze viața...Suntem invitați să ne mirăm...Planeta aceasta și viața aceasta sunt opera lui Dumnezeu, nu ale noastre. Dacă Dumnezeu reprezintă creativitatea în univers...Noi înșine suntem la rândul nostru Dumnezeu. Acum avem ocazia de a alege să ne asumăm responsabilitatea pentru noiînșine și pentru lumea noastră, ridicându-ne la potențialul maxim al înțelepciunii noastre limitate, alături de cel mai puternic simbol al nostru: Dumnezeu, întrupând creativitatea din universul natural.”*[13]

Se întoarce Kauffman la ideea lui Pervez Amirali Hoodbhoy care spunea că omul de știință trebuie ori să aleagă din panteonul zeilor disponibili unul compatibil cu rațiunea sau să-și inventeze un astfel de zeu?

Referindu-ne la tradiția iudeo-creștină, în Scriptură ni se mărturisește ca am primit acele informații referitoare la Dumnezeu și la univers necesare pentru mântuirea sufletului. Această afirmație nu limitează, ci implică existența mai multor nivele la care omul poate accede în cunoașterea divinității, în funcție de cât este de pregătit acesta să le accepte și să evolueze pe scara cunoașterii. O poveste din folclorul evreu amintește de un păstor care lăsa în deșert un vas de lapte și era fericit că Dumnezeu în fiecare noapte bea laptele oilor sale din respectivul vas. Acesta merge la Moise și-i relatează cele întâmplate, iar Moise îl convinge pe om că Dumnezeu nu are nevoie să bea laptele păstorului fiindcă el este duh și nu-i folosește la nimic. Omul pleacă supărat, iar Moise este certat de Dumnezeu căci lărgind cunoașterea păstorului despre divinitate a cauzat suferință. Departe de a interzice cunoașterea, creștinismul adevărat chiar o cere „caută și vei afla” este îndemnul predominant în Noul Testament.

Observațiile și raționamentele științifice duc la dezvăluirea faptelor particulare despre lume, uneori la enunțarea unor legi care fac posibilă prezicerea unor evenimente viitoare. Această caracteristică a cunoașterii științifice are ca rezultat crearea gradului de confort modern care este apreciat atât de omul religios cât și de cel ateu.

Religia pune în fața omului biserica, crezul specific, și legile morale care decurg din acesta. Aceasta pleacă de la legi generale pe care le afirmă în crez până la cele mai mici fapte particulare despre lume. Ne aflăm în fața a două drumuri: unul care pornește de jos în sus,

[12] Idem p. 90
[13] Idem pp. 93-94

celălalt de sus în jos. Ambele căi par a avea un singur punct de întâlnire și anume intelectul uman, ambele sunt caracteristice doar ființelor umane și pe ambele le implică totalitatea semnificațiilor cuvântului om devenind pentru subiectul uman surse de cunoaștere inestimabile.

BIBLIOGRAPHY

1. LAERTIOS Diogenes, Despre viețile și doctrinele filozofilor, traducere de Balmuș C.I., Editura Polirom, Iași, 1997,
2. CAPRA Fritijof, *Taofizica o paralelă între fizica modernă și mistica orientală,* traducere Țimpău Doina, Editura Tehnică, București, 2004
3. Fundația John Templeton, *O dezbatere Templeton: Oare din cauza științei a ajuns desuetă credința în Dumnezeu ?,* traducere de Aleman Adina, Editura Curtea Veche, București, 2010,
4. BENNEDICT Gerald, *Ipoteza Dumnezeu, o nouă abordare a celei mai vechi dezbateri din istorie,* traducere IAMANDI Petru, Editura Litera, București, 2014
5. VLĂDUȚESCU Gheorge, Ateismul în antichitate, Editura Științifică și Enciclopedica, București, 1978
6. PITAGORA, Legile morale și critice, traducere de Pintea Anca, Editura Antet, București,
7. MAGNIN Thierry, Quel Dieu pour un monde scientifique?, Ed. Nouvelle Cité, Paris, 1993,

MASTERY AND TRUTH IN JEAN GIRAUDOUX'S THEATRE

Anuța Batin
PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Centre of Baia Mare

Abstract:In this paper I have tried out a short presentation of the life and activity of the French writer Jean Giraudoux, with clear alussion to his playwrights, to his vision about theatre:Siegfried,Electra, Song of Songs, The Madwoman of Chaillot, Sodom and Gomorrah etc. In Giraudoux's vision, the show is the only form of moral and artistic education of a nation. It is the only adult and elderly evening school, the only means by which the public, whether humble or skilled, can come into contact with the highest conflicts ... there are peoples who dream; for those who do not dream there remains the theatre. The theatre has the virtue of catharsis, which operates on the sensitivity of the viewer who is led to the beginning. Giraudoux's theater is a theatre of ideas which is especially interested in reporting man to his existence and less, as we have noticed, in presenting intrigues and psychological conflicts.

Keywords: theatre, myth, character, mask, dedoubling

Hippolyte-Jean Giraudoux s-a născut la 29 octombrie1882, la Bellac,ca fiu al perceptoruluiLéger Giraudoux și a soției acestuia, Anne, născută Lacoste. Faptul că provenea dintr-o familie modestă nu l-a împiedicat să urmeze cursurile școlii primare din orașul natal, apoi pe cele ale liceului din Châteauroux, ca mai apoi din anul1900, să le continue la Liceul *Lakanal*, din Paris. Între anii 1903–1905, Jean Giraudoux urmează cursurile la *Școala Normală Superioară*, pe care reușește să o termine, ca șef de promoție[1]. Călătorește, atât în Germania, unde își începe cariera didactică ca profesor de limbă germană la o curte princiară, cât și în America, unde este lector de literatură franceză la Universitatea Harvard (1906). Frecventează mediile literare pariziene și pentru o scurtă perioadă de timp este ziarist la *Le Matin*.

Debutează în literatură în 1909, cu o culegere de nuvele, mici povestiri sau simple impresii, *Les Provinciales (Provincialele)*, „remarcată de critici pentru inventivitatea de care a dat dovadă în proza sa poetică"[2]. Un an mai târziu, intră în diplomație (ajungând să ocupe, pe rând, posturi diplomatice la Berlin și în Turcia), rămânând în cadrul Ministerului de Externe până în 1941, perioadă în care Jean Giraudoux a publicat o singură carte: *L'École des Indifférents*, în anul 1911. Totodată este numit director al Biroului de informații și presă Quai d'Orsay.

În anul 1914, la izbucnirea Primului Război Mondial, este mobilizat pe front cu gradul de sergent, unde este rănit de două ori și citat prin ordine de zi pe întreaga armată. Este răsplătit cu Legiunea de Onoare[3]. După însănătoșire, în anul 1916, este trimis în Portugalia și în Statele Unite ale Americii, în calitate de instructor militar. În 1918, se căsătorește cu Suzzane Boland, iar în anul 1919, își reia cariera diplomatică. Paralel cu exercitarea funcției de diplomat, acesta

[1] Elena Gorunescu, *Dicționar de teatru francez contemporan*, Editura Albatros, București, 1991, p. 194.
[2]Coord. Angela Ion, *Scriitori francezi*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, p. 129.
[3]*ro.wikipedia.org/wiki/**Jean_Giraudoux***

desfășoară, între 1917 și 1928, o vastă activitate scriitoricească, talentul său fiind mai ales admirat în cadrul unor cercuri literare. Amintirile din război îi inspiră scrierea a trei opere, în aparență ușoare, dar, mai ales, pudice: *Lecture pour une Ombre* (1917), *Amica America* (1919) și *Adorable Clio* (1920). În continuare publică romane, precum: *Suzanne et le Pacifique* (*Suzana și Pacificul*, 1921) în care relatează aventurile unei tinere pe o insulă în Pacific; *Siegfried et le Limousin* (*Siegfried și le Limousin*, 1922)în care reia tema omului care își recapătă memoria; *Juliette au pays des hommes* (*Julieta în țara bărbaților*, 1924) povestește despre o tânără care călătorește în lume ca să cunoască mai de aproape firea bărbaților, înainte de a se căsători cu vreunul dintre ei; *Bella* (1926), roman inspirat din realitate, roman „cu cheie" în care este vorba de două personalități politice franceze, secretarul general al Ministerului Afacerilor Externe și președintele Franței din acea perioadă; *Simon le Pathétique* (*Simion Pateticul*, 1926), *Églantine* (1927), *Le combat avec l'ange* (*Lupta cu îngerul*, 1934) în care Giraudoux, pornind de la motivul central al dragostei dintre Maléna și Jacques, ajunge să denunțe tarele civilizației moderne etc.

Giraudoux a evoluat de la roman la teatru pe o linie mereu ascendentă, astfel că, la reprezentația primei sale piese, *Siegfried* (1928) – un punct de răscruce în viața sa literară – , era deja un prozator celebru. La sfatul bunului său prieten, actorul și regizorul Louis Jouvet, Jean Giraudoux va scrie, între 1928 și 1939, mai multe piese de teatru pentru *Compania teatrală Jouvet*: *Amphytrion 38* (1929), piesă inspirată din mitologia greacă (a treizeci și opta variantă pe aceeași temă); *Judith* (1931), piesă inspirată din Vechiul Testament; *Intermezzo* (1933), comedie în care Giraudoux prezintă „un orășel cuprins de o vrajă poetică și unde, fie chiar pentru o clipă, s-a reinventat paradisul"[4]; *Tessa* (1934), o adaptare a romanului scriitoarei engleze Margaret Kennedy; *Supplément au voyage de Cook* (*Supliment la călătoria lui Cook*, 1935); *La Guerre de Troie n'aura pas lieu* (*Războiul Troiei nu va avea loc*, 1935), pledoarie convingătoare contra războiului; *Électre* (*Electra*, 1937), tragedie, în care autorul tratează conflictul dintre *Electra*, doritoare a unei *dreptăți absolute* și regele Egist, care dorește să se facă dreptate, ținând seama de contingențe; *L'Impromptu de Paris* (*Improvizație la Paris,* 1937), *Cantique des cantiques* (1938), *Ondine* (1939), piesă inspirată din miturile nordice. Autorul își manifestă solidaritatea față de toți oamenii care luptă împotriva fatalității. Secretar general la Ministerul Informațiilor în timpul războiului din 1939-1940, după armistițiu revine în teatru: în 1943, i se joacă piesa *Sodome et Gomorrhe* (*Sodoma și Gomora*).

În viziunea lui Giraudoux, „spectacolul este singura formă de educație morală și artistică a unei națiuni. Este singura școală serală valabilă pentru adulți și bătrâni, singurul mijloc prin care publicul, fie el cât de umil sau cât de instruit, poate lua contact cu cele mai înalte conflicte… există popoare care visează; celor care nu visează, le rămâne teatrul" (*Discursul de la Châteauroux*, 1931). Teatrul are virturtea unei catharsis, care operează asupra sensibilității spectatorului care este transportat spre începuturi, spre un „eden reconstituit[5]".

Fascinat de mirifica lume a teatrului, scriitorului francez Jean Giradoux (1882-1944) debutează cu **Siegfried**(1928), adaptare după romanul cu acelaşi nume (care în 1922 îi adusese premiul Balzac[6]), care îi aduce un succes incontestabil, mai ales că regia a fost semnată, iar în

[4] B. Elvin, *Teatrul și interogația tragică*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1969, p. 51.
[5]Apud Elena Gorunescu, *Op.cit.*, p. 195.
[6]*Ibidem*, p. 194.

distribuţie apar actori de mare valoare ca: Valentine Tessier, Pierre Renoir, Louis Jouvet sau Michel Simon.[7]

Piesa de teatru mai sus amintită abordează tema relaţiilor franco-germane pe care Giradoux, intelecual luminat, diplomat generos, fost student la München şi lector de germană la Harvard, le-ar fi vrut mai bune. El nu face altceva decât să exalte calităţile fostului adeversar în războiul din 1914, analizând astfel spiritul celor două naţiuni, pe care le consideră complementare. Armonia dintre raţionalismul sec francez şi intuiţia primitivă, dar plină de talent a germanilor nu poate genera decât un produs prin excelenţă superior. Trecerea cu uşurinţă a personajului principal Siegfried de la o naţionalitate la alta simbolizează lipsa de piedici în realizarea acestui ideal[8]. Structurată în patru acte, acţiunea dramei începe în Gotha şi are în centrul său complotul franco-german, dar subiectul real al piesei de teatru îl constituie de fapt cel al omului fără memorie, care ştie să poarte *masca dedublării*.

Protagonistul principal, Jacques Forestier, un soldat francez (la bază scriitor) a fost găsit rănit şi amnezic pe câmpul de bătălie în timpul primului război mondial, a devenit unul dintre liderii Republicii de la Weimar, sub numele de Siegfried von Kleist, adevărat erou în Germania. Prin figura unui amnezic, sunt confruntate cele două țări: Franța și Germania, veșnic rivale, și totuși menite să se recunoască și să se unească întrucât sunt pilonii civilizației europene[9].

Două femei, Eva Germaniei, care era asistenta lui, și franţuzoaica Geneviève, fosta iubită a lui Jacques Forestier susțin omul, în căutarea de sine. Total opusul Evei, Geneviève este în întregime încarnarea simplităţii şi delicateţei. Ea reprezintă spiritul propriu al naturii. Fiinţă carnală, ea refuză să fie porta-vocea ţării sale. Ea exprimă întregul suflet al lumii. La insistenţele baronului von Zelten, Robineau şi Geneviève vin în mare grabă de la Paris pentru a-l demasca pe asa-zisul impostor care se bucura de respectul cetăţenilor germani, întrucât este fondatorul constituţiei. Geneviève recunoaşte în persoana lui Siegfried, pe fostul ei logodnic, Jacques Forestier, pe care-l credea mort în război.

Ceea ce frapează în primul rând la Zelten este caracterul ambiguu. I se opune lui Siegfried atunci când acesta vrea să introducă spiritul raţional în Franţa. I se opune, deoarece consideră că acesta, prin acţiunea guvernului, trădează spiritul Germaniei profunde. Totodată apare ideea conform căreia, o armonie între două culturi nu este posibilă decât dacă fiecare dintre ele îşi poate exprima întreaga autenticitate. Cert este faptul că o posibilă confruntare a celor doi nu va fi profitabilă pentru cele două ţări.

Tentativa baronului von Zelten de a pune la cale o revoluţie este înăbuşită, Siegfried contribuind din plin pentru a restabili ordinea. Baronul este anunţat că trebuie să părăsească Gotha, dar acesta mărturiseşte că a interceptat două telegrame ce urmau să ajungă la Berlin: „Dacă Zelten rămâne în Gotha, anulăm contractul cu fosfatul artificial...Dacă Zelten rămâne putere, provocăm majorarea mărcii”[10].

Când Geneviève îi mărturisește secretul său: „Ești francez, ești logodnicul meu, Jacques tu ești!”[11], iar Eva îi confirmă acest fapt, Siegfried este pus în situaţia de a alege între cele două naţiuni, între trecut şi viitor. El trebuie să aleagă între o țară în care steagurile poartă numele lui şi pe care o poate ajuta la salvarea din dezordine și o țară în care numele său este gravat pe o

[7]Sorina Berceanu, *Istoria literaturii franceze. De la începuturi până în zilele noastre,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1970, p. 546.
[8] Jean Giradoux, *Teatru*, Prefață și traducere de Andreea Dobrescu-Warodin, Editura Univers, Bucureşti, 1988, p. 5.
[9] Vito Pandolfi, *Istoria teatrului universal*, vol. IV., Editura Meridiane, București, 1971, p. 237.
[10]*Ibidem*, p.64-65.
[11]*Ibidem*, p. 72.

bucată de marmură. El își recapătă cunoștința în sine: „Mă simt ca şi cum am fost un element străin în Germania”. În ciuda amenințărilor naționaliste, Siegfried alege să traverseze frontiera. Luând calea unui viitor nesigur, dar care corespunde realităţii sale, Siegfried dă dovadă de măreţie în acest sens şi alegerea sa capătă o dimensiune cu totul mistică.

Didier Lafargue este de părere că: „Prin decizia finală pe care o ia, Siegfried, alias Jacques Forestier, ne învaţă că, binele nu va progresa decât prin individ şi nu prin intermediul maselor. Este aceeaşi manieră în care Giraudoux se va opune războiului în *Războiul din Troia nu va avea loc*, jucată pentru prima dată în 1935. Dar piesa va avea un ton diferit. Ea se plasează, chiar din titlu, sub semnul destinului şi a fatalităţii. Acest război, care, pe întreaga durată a piesei, eroul Hector va face tot posibilul pentru a evita războiul, sfârşeşte prin a anunţa conflictul ce va cuprinde întreaga planetă patru ani mai târziu. Câţiva ani mai înainte, invocaţia de pace exprimată de Jacques Forestier în timp ce alegea să devină francez era ca un mesaj al speranţei adresat lumii întregi”[12].

Teatrul lui Giradoux este un teatru de idei care se preocupă în mod deosebit de raportatea omului la existenţă şi prea puţin, după cum am observat, prea puţin de intrigă şi de conflictele psihologice. Eroul său Siegfried, este înzestrat cu o pătrundere uimitoare: el pare să fi moştenit de la creatorul său subtila putere de a percepe ideile generale şi problemele, dar tocmai luciditatea lui înlătură acea complexitate, care după Paul Surer „suntem închinaţi s-o considerăm drept caracteristica însăşi a sufletului omenesc”[13].

Aşadar, universul graţios al lui Giradoux i-a putut vrăji pe contemporani, deoarece lectura pieselor sale mai încântă şi astăzi unele spirite îndrăgostite de frumuseţea limbajului. Teatrul care rezistă eroziunii timpului este nu acela care încântă, ci acela care se interesează de condiţia omului, de precaritatea existenţei sale, care încearcă să-i arate o cale spre fericire, dacă nu spre mântuire.

Studiind opera lui Giraudoux, Paul Surer a constatat faptul că acesta acordă puțină importanță acțiunii și imaginației dramatice, personajele (nu admit alt adevăr decât cel decretat de ele) lui fiind „înfrumuseţate cu bună ştiinţă: chinuiţii, bolnavii, trădătorii sunt eliminaţi; bătrânii sunt rari, pentru că bătrâneţea este digraţioasă; tinerii sunt numeroşi, pentru că tinereţea reprezintă graţia şi strălucirea vieţii. Mai mult, cu excepţia cuplului criminal din *Electre* Egist-Clitemnestra – cu anumite rezerve în ceea ce îl priveşte pe Egist care la început vinovat, se transformă într-un om drept – s-ar putea spune că nu există fiinţe antipatice; pizmele sordide, maşinaţiunile întortocheate, geloziile feroce sunt izgonite din acest univers”[14]. Dintre temele majore care străbat ca un lait-motiv, dramaturgia lui Jean Giraudoux, amintim: copilăria, fidelitatea, puritatea, căutarea absolutului, metamorfozele personalităţii, bărbatul şi femeia, viaţa şi moartea, libertatea şi destinul, pacea şi războiul.

În *Improvizație la Paris* (1937) – inspirată ca titlu și structură din *Improvizația de la Versailles* a lui Molière – un personaj-actor exprimă profesiunea de credință a scriitorului: „Dacă în opera voastră personajele evită moleșirea cuvântului și a stilului; dacă, pentru a-și exprima gândul, nu le ajung toate nuanțele gramaticii și limbii noastre; dacă au pe buze conjunctive, condiționale, timpuri, genuri, adică, pe scurt, dacă au curtoazie, voință, delicatețe; dacă folosesc

[12] Didider Lafargue, *Jean Giraudoux et Siegfried, la réconciliation entre la France et l'Allemagne à travers le destin d'un amnésique* în rev. „Temporel”, nr. 17/26 aprilie 2014.
[13]Paul Surer, *Teatrul francez contemporan*, traducere de Sanda Râpeanu, Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1968, p.172.
[14]Paul Surer, *Op. cit.*, p.173.

monologul, povestirea, prozopopeea, invocația, dacă sunt adică inspirați, dacă văd și cred, atunci vi se va spune de îndată cu politețe, dar cu mult dispreț, că sunteți, nu un om de teatru, ci un literat”[15]. Sunt evocate aici, nemulțumirile dramaturgului față de condițiile materiale ale teatrului, față de critici, față de public, totodată, pledând pentru un teatru care să purifice sufletele, să le înalțe prin calitatea sa, prin poezie. Giraudoux definește, astfel, o estetică și de ce nu am zice noi, o etică a limbajului dramatic.

Tema războiului a fost exploatată la maxim de Giraudoux în teatrul său (în *Siegfried,* în *Amphitryon 38*, în *Électre*, în *La Guerre de Troie n'aura pas lieu*), având în vedere faptul că acesta urăște războiul cu toată ființa sa. Și totuși, „în această dramaturgie a individualismului și a libertății – după cum remarca Paul Surer – cei supuși necontenit apăsării timpului sunt oamenii”[16]. În piese de teatru precum *Amphitryon 38*, în *Électre*, în *La Guerre de Troie n'aura pas lieu, Judith*, cei care conduc totul și câștigă în cele din urmă lupta neegală cu oamenii sunt zeii sau Dumnezeu (Iudita este prinsă de Dumnezeu în capacană în ciuda faptului că se opune, iar Ulysse și Hector, în încercarea lor de a împiedica un nou război, sunt opriți de zeii din Olimp conduși de însuși Zeus). Aceștia înfrâng voința omului și împing mersul istorie pe un făgaș pe care acesta nu și-l dorește. Este evident că eroii lui Giraudoux sunt însetați de absolut. Și tocmai această aspirație spre absolut nu poate defini decât o umanitate excepţională, aleasă, cu suflete mitice pure precum, cel al Electrei sau al Ondinei.

Prin intermediul miturilor pe care le-a reinterpretat în piesele sale de teatru, Giraudoux a creat, personaje excepţionale, mitul devenind astfel, o modalitate de a pleda în favoarea unor valori etice la cel mai înalt nivel. Prin intergrarea lor în umanitate, personajele mitice din teatrul lui Giraudoux, nu fac altceva decât să se apropie de cititorul contemporan, aşa după cum reiese și din răspunsul pe care Alcmena i-l dă lui Jupiter, în clipa în care refuză eternitatea: „Nu mă tem de moarte. Este preţul vieţii. Fiindcă Jupiter, pe drept sau pe nedrept, a creat moartea pe pământ, mă solidarizez cu planeta mea”[17].

După cum nota Clio Mănescu, „*Electre* a lui Giraudoux cuprinde acţiunea de răzbunare a morţii lui Agamemnon până la săvârşirea crimei împotriva lui Egist şi a Clitemnestrei. Apare, deci, ca invariantă a situaţiei mitice, răzbunarea, fără să figureze şi ispăşirea vinei grele pe care o constituie matricidul. Dacă acţiunea dramatică este relativ tradiţională în ceea ce priveşte succesiunea momentelor ei constitutive, ea se îndepărtează de tradiţie în esenţa ei, prin transformarea conflictului”[18].

Ura Clitemnestrei, un fel de repulsie fizică, se răsfrânge și asupra lui Agamemnon: „Da, îl uram… singurul bărbat căruia nu-i aparţineam era regale regilor, tatăl taților, era el! Din ziua în care a venit să mă smulgă din casa mea cu barba lui cârlionțată, cu mâna la care ținea totdeauna în sus degetul cel mic, l-am urât!”[19].

Este interesant, totuşi, de notat modificările pe care le operează Giraudoux în mitul tradiţional[20]. Dacă în schema tradiţională Electra lui Eschil rămâne departe de ucigaşul justiţiar, la Sofocle ea îl aprobă, iar la Euripide, ea devine principalul motor al răzbunării, la Giraudoux, aceasta (figură mitică în ciclul Atrizilor) cunoaşte o nouă imagine. Practic, Giraudoux se apropie

[15]Apud Elena Gorunescu, *Op. cit.*, p. 195.
[16] Paul Surer, *Op. cit.*, p. 175.
[17] Jean Giraudoux, *Amphytrion 38*, Grasset, Paris, 1929, pag. 91.
[18] Clio Mănescu, *Mitul antic elen și dramaturgia contemporană*, Editura Univers, 1977, p.198.
[19] Jean Giraudoux, *Electra*, traducere de Dinu Albulescu în volumul *Războicu Troia nu se face*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1966, p.2.
[20] Charles Mauron, , *Le Théatre de Giraudoux, Étude psyco-critique*, Corti, Paris, 1971, pag. 78.

ca viziune de Euripide, evidențiind ura Electrei pentru mama sa, dar idealizând-o sub forma unei violenţe pure. El vede în ea, nu un simbol al justiției, ci „necesitatea superioară, care vrea ca justiția și fericirea să intre în conflict, iar nevinovații să plătească pentru culpabili”[21].Tot de la Euripide împrumută Giraudoux personajul Grădinarului.

Maria Vodă-Căpușan este de părere că, „opera giralduciană confirmă și subminează mitul în același timp. Îl confirm pentru că îl perpetuează în ceea ce are el mai de temelie, în iminența faptică, a evenimentelor, în adevărul său brut, elementar, în fatalitatea cu care se întâmplă uciderea lui Egist și a Clitemnestrei, izbucnirea războiului troian, în moartea lui Holofern și sanctificarea Judithei. Dar în același timp îl subminează acoperindu-i primejdios trupul cu edificiul sofisticat al explicațiilor ce se anulează una pe alta…”[22].

În *Cântarea cântărilor* (1938), piesă de teatru cu titlu de inspirație biblică, o fată tânără și fermecătoare alege, pe planul real al vieții, un băiat lipsit de calități, rămânând, „pe planul virtual, sentimental și platonic, captivată de farmecul, rafinamentul și delicatețea unui domn bătrân foarte rezervat”[23].

Nebuna din Chaillot (1945) este o piesă de teatru profetică, din care nu lipsesc nici acțiunea, nici poezia, nici hazul și nici mesajul social generos. Practic „o poveste despre triumful binelui asupra răului. Evident, fantezie!” –după cum însuși dramaturgul mărturisește în motto-ul piesei. Totodată, o piesă despre dragostea de oameni, despre forţa de a învinge răul prin dragostea faţă de oameni, de animale, de plante. Savoarea ei constă, dincolo de replicile amuzante, în aparenta inversare de roluri. Acțiunea are loc în citadela pariziană a corporaţiilor agresive, Piaţa Chaillot, unde un multimilionar, un baron, un broker şi un prospector află că piaţa şi întreg Parisul se află pe o pungă de petrol (aurul negru). Acesta își face planuri nebunești de distrugere a orașului, în numele banilor, pe care forările le-ar putea duce, idee susținută și de replica: „Ce face petrolul. Mizerie, Război. Urâţenie. O lume mizerabilă”. „Nebunia” excentricei contese Aurélie și a prietenelor sale (Constance, Gabrielle şi Josephine) se dovedeşte înţeleaptă şi salvatoare.

În *Sodoma și Gomora* (1943), Giraudoux se inspiră din mitul biblic și ilustrează decepția acestuia cu privire la cuplurile umane fericite (prezentate în întreaga sa operă), fundamentate pe teoria armoniei universale. El pune accent, în mod deosebit, pe „divorțul spiritual”, pe dezacordul în interiorul cuplului, considerat element de catastrofă totală. În încercarea sa de a-i ajuta pe oameni și de a-i îndemna spre împăcare, pentru a reface puritatea inițială a cuplului, îngerul încalcă porunca divină și se izbește de îndărătnicia partenerilor. Astfel, catastrofa se produce și Dumnezeu se ține de cuvânt, aduce sfârșitul lumii și-i pedepsește pe oameni pentru că n-au respectat destinul lor originar pilduit de Adam și Eva, înainte de izgonirea lor din Rai.

Un loc aparte în dramaturgia lui Giraudoux îl ocupă femeia, cea care se află în strânsă legătură cu universal, fiind înzestrată cu puteri nemăsurate. Iată cum o descrie scriitorul în romanul *Choix des élues:* „Femeia este puternică, ea păşeşte deasupra apelor învolburate, răstoarnă tronurile, opreşte trecerea anilor. […] Trebuie să fugi când o vezi, căci dacă iubeşte, dacă urăşte, este neîndurătoare”. Pentru Giraudoux, femeia este sfântă, în timp ce bărbatul, abia este luat în seamă. El doar își imaginează că este domn și stăpân, dar în realitate, acesta este doar

[21] R. M. Albérès, *Esthétique et morale chez Jean Giraudoux*, Librairie Nizet, 1957, p. 406.
[22] Maria Vodă-Căpușan, *Teatru și mit*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976, p. 58.
[23] Jean Giraudoux, *Teatru*, prefață și traducere de Andreea Dobrescu-Warodin, Editura Univers, București, 1988, p. 6.

acceptat și tolerat. Deoarece, nu poate să depășească vârsta nevinovăției, acesta nu va nu va avea niciodată forța femeii de a suferi, de a presimți, de a vorbi cu morții și de a atrage zeii.

Nici copilăria – acea lume primordială a cărei nostalgie o păstrează inconștient – n-a fost uitată de către dramaturg, acesta evidențiind înainte de orice caracterul fabulous care transfigurează realul. *Ondine* (1939) spune o poveste medievală de dragoste dintre o nimfă a apelor și un cavaler și nebunia care rezultă din uniunea lor. O poveste incitantă, cu numeroase momente amuzante, dar profundă, o lecție despre iubirea adevărată.

Jean Giraudoux moare, potrivit versiunii oficiale, ca urmare a unei otrăviri alimentare, dar, cel mai probabil, ca urmare a unei pancreatite, la 31 ianuarie1944, fără să fi trăit eliberarea Franței de sub ocupația nazistă. La câteva zile după înmormântare, care a avut loc la 3 februarie1944, în cavoul provizoriu al cimitirului *Montmartre*, se zvonește că Jean Giraudoux ar fi fost otrăvit de Gestapo. Louis Aragon reia știrea, la 20 septembrie1944, după eliberarea Parisului: „Pentru ce? Nu doar pentru că este cel mai francez dintre scriitorii noștri, dar, cu siguranță și pentru activitatea sa de rezistență păstrată foarte secret și pe care, în ceea ce mă privește, am ghicit-o în cursul ultimi convorbiri pe care am avut-o cu el, cu cinci zile înaintea morții sale”[24]. A fost înmormântat în cimitirul *Passy*, la Paris.

BIBLIOGRAPHY

1. Albérès, R. M., *Esthétique et morale chez Jean Giraudoux*, Librairie Nizet, 1957.
2. Berceanu, Sorina, *Istoria literaturii franceze. De la începuturi până în zilele noastre,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1970.
3. Elvin, B., *Teatrul și interogația tragică*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1969.
4. Giraudoux, Jean, *Amphytrion 38*, Grasset, Paris, 1929.
5. Idem, *Electra*, traducere de Dinu Albulescu în volumul *Războicu Troia nu se face*, Editura pentru Literatură, București, 1966.
6. Idem, *Teatru*, prefață și traducere de Andreea Dobrescu-Warodin, Editura Univers, București, 1988.
7. Gorunescu,Elena, *Dicționar de teatru francez contemporan*, Editura Albatros, București, 1991.
8. Ion, Angela – coord., *Scriitori francezi*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
9. Lafargue, Didider, *Jean Giraudoux et Siegfried, la réconciliation entre la France et l'Allemagne à travers le destin d'un amnésique* în rev. „Temporel”, nr. 17/26 aprilie 2014.
10. Mauron, Charles , *Le Théatre de Giraudoux, Étude psyco-critique*, Corti, Paris, 1971.
11. Mănescu, Clio, *Mitul antic elen și dramaturgia contemporană*, Editura Univers, 1977.
12. Pandolfi, Vito, *Istoria teatrului universal*, vol. IV., Editura Meridiane, București, 1971.
13. Surer, Paul, *Teatrul francez contemporan*, traducere de Sanda Râpeanu, Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1968.
14. Vodă-Căpușan, Maria, *Teatru și mit*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976.

[24]*ro.wikipedia.org/wiki/**Jean_Giraudoux.*** Jacques Body, *Jean Giraudoux*, Gallimard, Paris, 2004.

IMPERMANENCE IN EMINESCU'S LYRICISM

Bianca Andreea Vasile
PhD. student, University of Craiova

Abstract: *The following paper aims not only to identify and justify the meanings behind the elements regarding impermanence, encapsulated in Mihai Eminescu's poems, but also to clarify and testify that the content of all poems subsequently draws and traces step-by-step the most important events, feelings and transitions that have occurred in his lifetime, creating therefore a vital biography of one of the most talented writer of all times. The state of lasting for only a limited period of time has always obsessed Eminescu and that is the reason behind his poems' intricacy. When reading Eminescu we encounter key-elements that once understood can enlighten us. Albeit his universe may loom incomprehensible at first, his poems promise to summon thorough ideas by bringing the reader in the middle of the action and giving him the opportunity to carve and to sculpt the meanings behind the words.*

Keywords: impermanence, time, death, eternity, absolute

Introducere

Putem defini efemeritatea, pornind de la afirmația lui Haruki Murakami – regăsită în romanul *În căutarea oii fantastice* - „Noi avem o existență efemeră prinsă între „totul" din urma noastră și „nimicul" dinaintea ochilor"[1], care insistă asupra naturii vremelnice a oamenilor.

Această temă a timpului trecător este una centrală în universul eminescian, putând fi considerată o supra temă. Privită din diferite perspective și relaționând cu alte teme și motive romantice, tema efemerității capătă o deosebită însemnătate. Tema timpului perisabil este creionată la Eminescu, nu numai în poemele sale, ci și în proza sa, sub forma unor raporturi analogice și antitetice, care coagulează una dintre cele patru antinomii ale rațiunii pure, elaborate de filosoful german Immanuel Kant, și anume caracterul infinit și totodată finit al lumii. Interesul poetului pentru fizică și adoptarea teoriilor privind timpul și spațiul în operele sale, reprezintă cea de-a doua caracteristică a apropierii lui Eminescu față de această temă[2]. Apar astfel diverse viziuni ale timpului, imagini lirice variate, ce înfățisează timpul ca eternitate sau ni-l prezintă din perspectiva efemerității.

Conform Mihaelei Mancaș[3], într-un studiu despre limbajul poeziei eminesciene, putem recunoaște trei etape de creație în opera poetică eminesciană:

Poezia de tinerețe (1866-1870)

- limbajul poetic eminescian poartă încă în germene influența predecesorilor săi;
- *"aspectele clasicizante ale unora dintre versurile lui Eminescu din această perioadă amintesc de o parte a creației lui H. Rădulescu, D. Bolintineanu sau V. Alecsandri";*

[1] p. 52
[2] Osiceanu, Petre. 2010. *Eminescu și concept fundamentale ale fizicii moderne:timp, spațiu, univers(studiu)*, București, http://www.icf.ro/individual/lab04/osiceanu/Eminescu_Studiu_Eedition.pdf [accesat la 13 mai, 2019]
[3] Mancaș, Mihaela. 1998. *Limbajul artistic românesc în secolul al XIX-lea*, București: Ed. Univers, p. 56

- *”prima perioadă de creație a lui Eminescu se opune net celorlalte două, prin caracterul mai puțin modernizat al limbii și prin subordonarea evidentă față de voabularul poetic și mijloacele de expresie curente în limbajul poeziei timpului”*
- Opere: ode (La mormântul lui Aron Pumnul), postuma (La moartea lui Neamțu), clasicizante (Junii corupți) și postuma populară (De-as avea).

Poezia romantică/epoca ieșeană (1870-1878)

- limbajul poetic eminescian ia amploare în această perioadă, influență datorată romantismului; putem afirma că această perioadă reprezintă perioada de înflorire a operelor lui Eminescu;
- ”*...frecvența figurilor și utilizarea unor forme comune de versificație, care alături de figurile de sunet, dau, începând din această perioadă, poeziei eminesciene o sonoritate specifică*”;
- Opere: poeme (Epigonii, Memento mori), poezii (Numai poetul, Dintre sute de catarge, Cu pânzele-atârnate).

Poezia de maturitate/etapa reclasicizării (începând cu 1878)

- Eminescu renunță la figurile de stil numeroase (de ex. la epitet, în favoarea metaforei);
- ”*...în această perioadă, Eminescu substituie parțial nivelul figurilor semantice evidente printr-o mai mare atenție acordată nivelului figurilor de sunet…chiar funcția specifică anumitor figuri frecvente în perioadele precedente este modificată…*”;
- Opere: romanțe culte sau populare(Revedere, Sonet, Sonet I), sonete (Veneția).

Lucrarea de față își propune să dezbată tema fundamentală a efemerității, prin prisma lirismului eminescian. Reflecţiile temporale din poezia lui Eminescu creează un raport între timpul terestru (geneza) şi timpul cosmic, iar cel cosmic îl cuprinde şi pe cel terestru, dar atât cel terestru, cât şi cel cosmic sunt supuse timpului necruțător: *„Devenirea este experimentată astfel ca o vremelnicie curgând în matca duratei: arabesc ce apare şi dispare pe urzeala Timpului, „umbre pe pânza vremii”; valuri ce se încreţesc la suprafaţa unui râu, care e etern precum Demiurgul”* ; *”Omul lui Eminescu vine din nefiinţă şi din eternitate pentru a cădea pradă timpului strâmt, acesta spulberându-i visurile şi aspiraţiile către cosmicitate, pentru că „durata este numai amăgire şi iluzie”*[4].

Criticul George Popa se concentrează asupra ideii de prezent etern, întâlnit cu preponderență în opera lui Eminescu. Acesta face deosebire între două tipuri temporale: *timp rectiliniu* şi *timp orbital*. Prezentul etern (imaginar), născocit de om, este cel care adâncește sau chiar înlătura clipa reală, iar cel rectiliniu (real), ireversibil este cel distrugător. Această paradigmă este urmărită de George Popa în raport cu părțile artistice: *„Ni se pare că acest prezent etern îl creează arta, poeticul, în general, şi în modul cel mai complet, poezia. Şi acest lucru este atestat în faptă creatoare şi în formulări reflexive, de întreaga cultură a omenirii”*[5].

Dumitru Chioaru susține că *melancolia* lui Eminescu este o dilemă a cunoaşterii de sine în care timpul creează această tensiune. Sentimentul *căderii în timp,* joacă un rol foarte important în creația artistică eminesciană. Posedat de o *„mistică a iubirii care transcende timpul”*[6], eul liric găsește absenţa iubitei drept o iremediabilă cădere în timp.

[4]*Rosa del Conte. 1990. Eminescu sau despre absolut, Cluj: Ed. Dacia, p.140-141*
[5] Popa, George. 1898. *Prezentul etern eminescian*, Iaşi: Ed. Junimea, , p. 9
[6] Chioaru, Dumitru. 2008. *Poetica temporalităţii*, Bucureşti: Ed. EuroPress Group, ed. a II-a revăzută, p. 45

I. Efemeritatea omului vs. eternitatea naturii

În poezia *Revedere*, prin folosirea diminutivelor personificatoare, în cazul vocativ, ”codrușule”, ”drăguțule”, remarcăm pe de-o parte legătura strânsă dintre eul liric și codru, idee susținută mai departe de versul al treile ” Că de când nu ne-am văzut” și de versul al șaptelea ”-Ia eu fac ce fac de mult”, iar pe de altă parte ni se sugerează opoziția dintre eternitatea naturii (același codru de multă vreme știut) și efemeritatea omului (v. 3-6: ”Că de când nu ne-am văzut,/ Multă vreme au trecut,/Și de când m-am depărtat,/ Multă lume am îmblat”) . Această idee a eternității naturii este precizată de-a lungul întregii poezii, prin folosirea izotopiilor naturii (viscol, ape, izvor, stele, lacuri, vânt, frunză, Dunăre), dar marcată explicit în versurile 19-22 (”-Codrule cu râuri line,/ Vreme trece, vreme vine,/ Tu din tânăr precum ești,/ Tot mereu întinerești”), în timp ce efemeritatea omului este redată prin prezența adverbelor - care reflectă iterativitatea, dar și trecerea ireversibilă a timpului - și este marcată explicit în versurile 29-30 (”Numai omu-i schimbător,/ Pe pământ rătăcitor.”). Putem încadra poezia *Revedere* în etapa de maturitate a poetului Mihai Eminescu, deoarece poezia este concepută sub forma unui dialog monologizat, iar rol foarte important în această operă îl au afirmațiile - construite sub forma unor concluzii -, a celor două părți efemer-etern, deoarece omul (efemerul) susține eternitatea naturii, în timp ce natura (eternul) susține perisabilitatea omului. Prezența vocalelor ”u”, ”î”, în cuvinte precum ”mult”, ”multă”, ”lume”, ”îmblat”, marchează melancolia și tristețea eului liric, datorate trecerii ireversibile a timpului.

Cea de-a doua poezie, care poartă în germene meditația asupra efemerității omului în raport cu eternitatea naturii, este poezia *Cu pânzele-atârnate*. Deși poezia pare să fie supusă concretizării, perceptibilului, la nivel de adâncime, aceasta ascunde numeroase sensuri. Încă de la început, remarcăm prezența corabiei - metaforă nu numai a vieții, a obiectului creat de om, al omului, dar și simbol al perisabilității, al imposibilității de a se salva -, care străbate ”cu pânzele-atârnate” - simbol al părerii de rău, al tristeții - departe de pământ, metaforă care reliefează natura nestatornică a omului, care nu se rezumă numai la spațiul protector, la meleagurile natale. În comparație cu viața omului (corabia) - care este urmărită dintr-o singură perspectivă -, eul liric reușește să surprindă imaginea naturii, pornind din planul cosmic, continuând cu cel acvatic și terestru, iar în final întorcându-se, dinou, la cel cosmic(”O, stelelor, stelelor/…/Că vaurile mor/…/De ce căderea florilor/ Și-a frunzelor ne doare?/O, norilor, norilor/”). Încă din versurile 6-7(”O, stelelor, stelelor/ Nemuritoare”), eul liric stabilește raportul etern-efemer, idee reluată și întărită mai departe, în versurile 10 și 15, prin prezența verbelor ” mă întristează” și ”ne doare”, verbe care valorifică condiția trecătoare a omului și care exprimă tristețea resimțită de acesta la gândul trecerii timpului. Eminescu propune în această poezie două teorii ale fizicii: corabia(omul), care urmează o traiectorie lineară, în timp ce natura se conturează sub forma unei traiectorii balistice, a unui arc de parabolă[7] (cer, mare, pământ, cer). Cu ajutorul poemulu se subliniază neputința omului de a se împotrivi sorții, urmând o direcție prestabilită, în timp ce natura reprezintă ciclitatea, oglindirea, așadar perfecțiunea și renașterea.

Cea de-a treia poezie, pe care am ales-o pentru analiză, *Veneția,* conține două catrene, care ne introduc premisele și două terțete, care conturează concluziile . Încă din primul vers, Veneția este personificată și capătă trăsături omenești, dar în același timp ni se indică și ipoteza incifrată în stil eminescian, pe baza căreia se conturează destinul efemer al omului, care în cele din urmă ”se stinge” (”S-a stins viața falnicei Veneții”). Versul al doilea și al treilea, construite

[7] https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f4/Parts_of_Parabola.svg [accesat la 13 mai, 2019]

sub forma unor enumerații a celor întâmplate (”N-auzi cântări, nu vezi lumini de baluri;/ Pe scări de marmură, prin vechi portaluri”) semnifică metamorfozările firești supuse timpului, dar și imposibilitatea de salvare și căderea în neant. Aceste două versuri sunt construite în antiteză cu versurile 5 și 6 (”Okeanos plânge pe canaluri…/El numa-n veci e-n floarea tinereții”), versuri ce susțin mai departe eternitatea naturii. În comparație cu cele două poezii analizate anterior, poezia de față relevă - prin intermediul personificării (”Okeanos plânge”) - suferința naturii, dar totodată și dorința acesteia de a ”reanima”, de ”a readuce la viață” Veneția, transpusă în versul al 7-lea prin indermediul metaforei ”miresei dulci”, dorința fiind însă în zadar (v. 7-8 ”Miresei dulci i-ar da suflarea vieții,/ Izbește-n ziduri vechi, sunând din valuri.”). În cele două terțete remarcăm trecerea ireversibilă a timpului (v. 11. ”San Mare sinistru miezul nopții bate”), care-și pune amprenta asupra locului, facându-l pustiu (v. 9 ”Ca-n țintirim tăcere e-n cetate”), dar în finalul poeziei avem un vers cheie, care reliefează disperarea, avertizarea, tristețea, dar cel mai important neputința de a salva și de a fi salvat (”Nu-nvie morții- e-n zadar, copile!”). Apelativul ”copile”, capătă aici o conotație deosebită, deoarece aceasta îi este atribuită naturii, care pe de-o parte face trimitere la tinerețe, voluptate, vioiciune, dar pe de altă parte simbolizează puritatea acțiunii, naivitatea încercării de a salva și imposibilitatea de a schimba destinul.

II. Efemeritatea ființelor și obiectelor vs. eternitatea operei

Opoziția dintre eternitatea logosului – lăsat urmașilor, sub forma unei cărți spirituale, a unui testament, așa cum îl numea Tudor Arghezi - și efemeritatea ființelor, o întâlnim în poeziile *Numai poetul și Dintre sute de catarge.*

Aflăm încă de la început în poemul *Numai poetul* că ” lumea toată-i trecătoare”, ceea ce impune premisa efemerității omului, idee susținută mai departe de comparația ”Oamenii se trec și mor/Ca și miile de unde”. În continuare ni se indică corespondența dintre suflet și mare, simetrie ce vizează intangibilul, profundul și eternul (v. 3-6 ”Ca și miile de unde;/ Ce un suflet le pătrunde,/ Treierând necontenit/ Sânul mărei infinit”). Reluarea titlului în versul al 7-lea marchează *leitmotif*-ul poeziei. Poezia este construită în antiteză, prima strofă reprezentând lumea oamenilor, care sucombează, dar în urma cărora sufletul se propagă în infinit, iar cea de-a doua strofă reprezentând lumea poetului, care se identifică cu opera sa și prin intermediul căreia reușește să treacă mai departe în infinit, în absolut. Remarcăm o diferență între comparația oamenilor cu undele din prima strofă, care sugerează continuitatea, acțiunea repetitivă, dar și moartea și integrarea în natură și comparația poetului cu păsările ”ce zboară” din a doua strofă, care sugerează mișcarea ascensională, atingerea absolutului, dar și înnobilarea acestuia, depășindu-și astfel condiția - poetul se identifică cu păsările, în timp ce valurile reprezintă o sinecdocă pentru oameni - și atingând astfel eternitatea prin intermediul operei (v.7-10 ”Numai poetul,/ Ca păsări ce zboară/ Deasupra valurilor,/ Trece peste nemărginirea timpului”). Pasărea reprezintă în această poezie, pe de-o parte zborul, ascensiunea, atingerea absolutului, dar pe de altă parte și înzestrarea de care dă dovadă, prin folosirea glasului ca metodă de autodepășire, de potențare a talentului artistic. Prin intermediul operei sale, poetul reușește să sublimeze, într-o oarecare măsură, raportul dintre efemeritate și eternitate, asemenea unei păsări, care se înalță, contopindu-se cu absolutul (v. 8, 13-14 ”Ca păsări ce zboară/.../ Unde păsări ca el/ Se-ntrec în cântări”).

Dintre sute de catarge - prin distribuția asimetrică a versurilor - proiectează atât efemeritatea, cât și eternitatea. Este o meditație pe tema condiției poetului neînțeles și supus trecerii timpului, dar și a caracterului absolut al operei. Cuvântul ”catarge” din prima strofă este o sinecdocă pentru vapoare, dar și o metaforă pentru lucrurile create de om, care sunt sortite pieirii. La finalul celor patru strofe avem versurile, care se află într-o poziție cheie și care capătă

o altă însemnătate de fiecare dată. În prima și în cea de-a doua strofă (v. 4 ”Vânturile, valurile?”, v. 8 ”Valurile, vânturile?”) , se schițează supoziția eului liric vis-a-vis de întrebuințarea distrugătoare a naturii, metaforă pentru trecerea timpului, care se află în antiteză cu lucrurile create de om (vânturile, valurile - catarge). Versul final din cea de-a treia si de-a patra strofă sunt construite tot în raport opozițional (v.12 ”Vânturile, valurile!”, v. 16 ”Valurile, vânturile.”), deoarece acestea creează contingența dintre efemeritatea omului și eternitatea operei. Nu numai lucrurile materiale create de om sunt sortite distrugerii (prima strofă), dar și fauna (strofa a doua) și omul, indiferent de condiția sa (strofa a treia), iar singura care depășește timpul este opera poetului, materialul spiritual, moștenirea lăsată de acesta, care capătă caracter necondiționat.

III. Efemeritatea ca proces al îmbătrânirii(opoziția trecut-prezent) și ireversibilitatea timpului

De-a lungul acestui capitol, îmi voi orienta atenția asupra poeziilor care urmăresc opoziția trecut-prezent, opoziție redată prin intermediul efemerității ca proces al îmbătrânirii, dar și al ireversibilității timpului. Poeziile care mă vor ajuta să fructific acest capitol sunt: *Sonet, Sonet I, Departe sunt de tine.* Operele încadrate în acest capitol prezintă evenimentele și sentimentele din perspectiva omului matur, care rememorează timpul trăit, un timp al amintirilor, brăzdat de melancolie și supus ireversibilității timpului. O trăsătură des întâlnită în lirica lui Eminescu – care marchează timpului efemer -, este dată de prezența terminației ”-uri” în cuvinte precum „picuri”, „gânduri”, „înțelesuri”, „nimicuri”, „plicuri” etc. Prezența vocalelor ”î”, ”u”, susține tonul melancolic al eului liric, dar și trecerea timpului.

Încă din primul vers al poemului *Sonet* remarcăm ideea trecerii timpului (”Trecut-au anii ca nori lungi pe șesuri”), dar totodată, prin intermediul procedeului artistic de alăturare, se subliniază povara evenimentelor resimțite. Perspectiva prezentată în această poezie este cea a maturului, a omului bătrân, care este conștient de ireversibilitatea timpului (”Și niciodată n-or să vină iară”). În versurile 3, 4 și 5 asistăm la opoziția copilărie-maturitate, prin folosirea verbelor ”nu mă-ncântă”, ”mă mișcară” și ” o-nseninară”, elaborată, mai departe, prin enumerația plăcerilor copilăriei (”Căci nu mă-ncântă azi cum mă mișcară/ Povești și doine, ghicitori, eresuri/ Ce fruntea-mi de copil o-nseninară”). Remarcăm în aceste versuri modificările divergente produse, deoarece lucrurile care îi provocau bucurie odinioară, în copilărie, nu îl mai pot face să își redobândească starea de bine în perioada maturității. Disperarea care îl cuprinde pe eul liric, datorită conștientizării procesului de îmbătrânire și al ireversibilității timpului, este surprinsă în mod deosebit în versurile 9-10 (”Să smulg un sunet din trecutul vieții,/ Să fac,o, suflet, ca din nou să tremuri-”). Conștientizarea sfârșitului îi oferă eului liric sentimentul de prăbușire și totodată crează o punte între trecut și prezent, dorința acestuia fiind aceea de a retrăi amintirile, idee simbolizată aici prin prezența verbelor deosebit de expresive ”să smulg” - care face referință la necesitatea, resimțită de eul liric, de a acapara momentele din trecut - și ”să tremuri”, care duce cu gândul la sentimente, la vibrație, la înduioșare și sensibilitate, lucruri pierdute odată cu trecerea timpului. În cel de-al doilea terțet, concluzia este mult mai clară: timpul este ireversibil, omul este efemer, iar viața reprezintă trecerea prin cele trei etape : copilărie-maturitate-moarte. Prin intermediul metaforei ”Și mută-i gura dulce-a altor vremuri”, se conturează pe de-o parte ideea imposibilității eului liric de a mai retrăi acele clipe ale copilăriei, dar pe de altă parte acesta rememorează evenimentele pline de ”dulceață” din trecut. În finalul poeziei asistăm la derularea evenimentelor cu rapiditate din viața eului liric(”Iar timpul crește-n urma mea... mă-ntunec!”), ce conține un eufemism - ”mă-ntunec”-, care face referire la trecerea în neființă.

În comparație cu opera analizată mai devreme, *Sonet I* prezintă evenimentele tot din perspectiva omului în vârstă, dar care de data aceasta nu mai pune accent pe rememorarea

amintirilor, ci care se resemnează la gândul trecerii timpului și care își acceptă pe deplin soarta. Primul vers conține atât un indice spațial, cât și temporal (”Afară-i toamnă”) și reliefează procesul de îmbătrânire, tristețea, melancolia eului, concept întregit mai departe și de imaginea vizuală ”frunză-mprăștiată”, care face referire nu numai la natura ostilă, ci și la gîndurile răvășite ale eului liric. Adverbul ”afară” este așezat în poziție cheie, stabilind raportul între exterior-interior, natură ostilă- atmosferă protectoare. Rememorarea amintirilor se produce cu repeziciune (”Și într-un ceas gândești la viața toată”), astfel încât eul liric trebuie să insiste asupra altor acțiuni, pentru a-și alunga melancolia (v. 3 și 5 ”Și tu citești scrisori din roase plicuri/.../ Pierzându-ți timpul cu dulci nimicuri”). Este reprezentată mai departe resemnarea eului în privința trecerii timpului și al morții, prin intermediul sentimentului de singurătate, dar și plăcerea resimțită de acesta, plăcere datorată spațiului protector în care se află (”N-ai vrea ca nime-n ușa ta să bată;/ Dar și mai bine-i, când afară-i zloată,/Să stai visând la foc, de somn să picuri”). Conjuncția ”și”, aflată în primul vers din primul terțet, creează opoziția dintre planul general și planul individual (”Și eu astfel mă uit din jeț pe gânduri”). În versul următor este surprins un element folcloristic (”basmul vechi al zânei Dochii”), element care face referire la începuturi, la etnogeneză, ceea ce permite afundarea progresivă a eului în meditație (”În juru-mi ceața crește rânduri-rânduri.”). Finalul conține două metonimii(”foșnirea unei rochii”, ”moale pas”) și o sinecdocă (”mâini subțiri și reci”), care anunță sosirea unei femei sau a morții.

În poezia *Departe sunt de tine...* eul liric își definește încă de la început poziția sa, atât din punct de vedere spațial cât și temporal (”Departe sunt de tine”). În următoarele șase versuri se conturează portretul eului liric: singur (”Departe sunt de tine și singur lângă foc”), rememorează amintiri (”Petrec în mine viața-mi lipsită de noroc”), matur (”Optzeci de ani îmi pare în lume c-am trăit/ Că sunt bătrân ca iarna, că tu vei fi murit.”), melancolic (”Aducerile-aminte pe suflet cad în picuri”). Următoarele opt versuri își îndreaptă atenția asupra premisei trecutului - timp al amintirilor, al rememorărilor-; primul vers prezintă natura drept un mediu propice pentru meditație (v. 7-8 ”Cu degetele-i vântul lovește în ferești,/ Se toarce-n gându-mi firul duioaselor povești”). Iluzia, pe care și-o crează eul liric, prin intermediul ceței, poate simboliza pe de-o parte starea de reverie, de visare, iar pe de altă parte ceața poate semnifica aici și lipsa concretului, a formei materializate, - prin folosirea cuvântului ”parcă”-, așadar imposibilitatea de a-și aduce foarte bine aminte, semn al procesului de îmbătrânire (”Și-atuncea dinainte-mi prin ceață parcă treci”). Dacă în primă fază imaginea iubitei era în ceață, în continuare aceasta este prezentată viu, eul liric retrăind momente de tandrețe. Întâlnirea celor doi în vis este supusă unor împrejurări adolescentine (v. 10-14 ”Cu ochii mari în lacrimi, cu mâini subțiri și reci,/ Cu brațele-amândouă de gâtul meu te-anini/ Și parc-ai vrea a-mi spune ceva...apoi suspini.../ Eu strâng la piept averea-mi de amor și frumuseți,/ În sărutări unim noi sărmanele vieți...”). Din planul reveriei, al rememorării și al trecutului se sustrage eul liric și ajunge înapoi în prezentul degradant în care este parcă obligat să trăiască. Dacă la începutul poeziei distingeam o notă de melancolie, de dispreț, de disperare, în finalul poeziei aceste trăiri se amplifică, eul liric dorind să se detașeze de trecutul care îi provoacă acum suferință (”O! Glasul amintirii rămâie pururi mut,/ Să uit pe veci norocul ce-o clipă l-am avut,/ Să uit cum dup-o clipă din brațele-mi te-ai smult...”). Eminescu reușește să surprindă în poezia sa, printr-o metodă de comprimare, importanța momentului sub forma unei clipe. Dacă în al treilea vers (”Optzeci de ani îmi pare în lume c-am trăit”) ni se ilustra, pe de-o parte, că eul liric se simțea împovărat din cauza vieții, iar pe de altă parte se insinuează experiența acumulată de-a lungul timpului, în finalul poeziei (”Voi fi bătrân și singur, vei fi murit de mult!”) apare certitudinea trecerii timpului și al procesului de îmbătrânire, proiectate atât în viitor cât și într-un prezent general.

Concluzie

Pe parcursul acestei lucrări am încercat să descopăr și să redescopăr minunata lume eminesciană, o lume în care timpul este proiectat mereu sub diverse forme, în funcție de temele sau motivele cu care relaționează. În lirica lui, această multitudine a perspectivei efemerității este foarte bine conturată și de fiecare dată este prezentată în opoziție cu eternitatea naturii, a operei, dar și ca efect al procesului de îmbătrânire și al perisabilitășii timpului. Astfel în opera *Revedere,* scriitorul ne prezintă nu numai raportul efemer-etern, antiteza dintre om-natură, deci generalizând raportul dintre om-univers, ci și melancolia resimțită de eul liric datorată trecerii timpului. *Cu pânzele-atârnate*, metaforă a părerii de rău și a supunerii omului în fața destinului necruțător, ne aduce în prim plan două teorii ale fizicii privind traiectoria liniară, cea urmată de om și traiectoria balistică, supranumită și arcul de parabolă, cea pe care se construiește natura. Mai departe în poezia *Veneția,* poezie pe care am încadrat-o în capitolul II, deoarece am considerat că aceasta este o dedublare a omului, conturează raportul antitetic efemer-etern, dar deosebit la această scriere este felul în care naturii îi este atribuită suferința declanșată de efemeritatea omului și încercarea acesteia de a combate soarta. Mai departe în capitolul III am selectat două poezii, care urmăresc aceeași temă, și anume efemeritatea omului și eternitatea operei, subiectivitatea dimensiunii temporale ține astfel de dorința omului de a se desprinde de timp, de a deveni etern prin creație. Deosebit de remarcat în cele două poezii (*Numai poetul, Dintre sute de catarge)* nu este numai această opoziție, pe baza căreia Eminescu își construiește operele, ci în prima poezie analizată se stabilește încă de la bun început diferențierea dintre oameni, termen cu valoare generală și poet, cel din urmă reușind să dăinuiască prin intermediul scrierilor sale, dar totodată apare în această poezie o metaforă cheie, și anume metamorfoza poetului în pasăre, care zboară în înaltul cerului, sugerând astfel, pe de-o parte condiția omului de geniu, care se detașează de axa prestabilită și care accede spre absolut și în același timp poate sublinia și apartenența poetului la atemporalitate, deoarece el continuă să trăiască prin intermediul operelor sale, idee întâlnită și în *Dintre sute de catarge,* prin folosirea verbului ”îngânându-l”, verb ce face referire la continuitate. Pentru susținerea temei din cel de-al IV-lea capitol, am selectat trei poezii, care după părerea mea m-au ajutat foarte mult la elaborarea viitoarelor idei. Capitolul urmărește nu numai procesul de îmbătrânire, surprins în mai mult ipostaze - ca de exemplu prin intermediul opoziției copilărie-maturitate, deoarece lucrurile care îl bucurau pe eul liric când era copil, nu îi mai aduc acum, la bătrânețe satisfacție (*Sonet*) sau este redat prin intermediul naturii, care se identifică cu sentimentele, trăirile și viața eului liric (*Sonet I*) sau se crează legătura între bătrânețe și singurătate, dor și neputința de a împiedica trecerea timpului (*Departe sunt de tine*) - , ci vizează și tema trecerii ireversibile a timpului, temă care conduce spre melancolie, regret și disperare.

BIBLIOGRAPHY

- Chioaru, Dumitru. 2008. *Poetica temporalităţii. Ediția a II-a revăzută,* București: ed. EuroPress Group.
- Mancaș, Mihaela. 1998, *Limbajul artistic românesc în secolul al XIX- lea*, București: Ed. Univers
- Osiceanu, Petre. 2010. *Eminescu și concept fundamentale ale fizicii moderne:timp, spațiu,univers(studiu)*,București -

http://www.icf.ro/individual/lab04/osiceanu/Eminescu_Studiu_Eedition.pdf [accesat la 13.05.2019]
- Popa, George. 1898. *Prezentul etern eminescian*, Iași: Ed. Junimea.
- Rosa del Conte. 1990. *Eminescu sau despre absolut*, Cluj: Ed. Dacia.

QUIXOTIC POETICS: VICTORIA ANA TĂUȘAN AND GABRIELA HUREZEAN

Mihók-Géczi Tamás
PhD. student, UMFST Târgu Mureș

Abstract: This essay seeks to give an analytic overview of the Romanian poets Victoria Ana Tăușan and Gabriela Hurezean's whole lyrical work. Both of these authors are representative figures of the Romanian post-war period of poetry from Bihor, although nowadays their names are practically unknown. By this appoach, our paper attempts to emphasize in particular the main features of Tăușan and Hurezean's poetry and also to summarize the subtle manners in which these writings behaved in the context of the communist era.

Keywords: Victoria Ana Tăușan, Gabriela Hurezean, quixotic, post-war period, poetry

Victoria Ana Tăușan, născută în comuna Borod și trăitoare în județul natal până la absolvirea liceului orădean, este considerată, de către Stelian Vasilescu[1], una dintre cele trei mari poete pe care le-a dat Bihorul, alături de Doina Sălăjan și Ana Blandiana. După un debut publicistic în ziarul *Crișana* (1950) neanunțat, pus la cale fără știrea ei, tinerei poete îi apar versuri și în reviste ca *Scrisul bănățean* sau *Almanahul literar*.

Debutul editorial promițător cu placheta *Cadențe* (1963) confirmă încrederea lui A.E. Baconsky în bihoreancă – eseistul o invitase pe Tăușan, pe când era liceană, la Școala de Literatură „Mihai Eminescu" din București, invitația nefiindu-i însă onorată din motive personale. Talentul stihuitoarei nu putea fi pus la îndoială nici în primul volum, însă progresul de viziune poetică poate fi sesizat abia odată cu volumul *Culorile complementare* (1966). Cartea se deschide, temerar, cu o ars poetica în care sunt vehiculate afinitățile bihorencei: „Nu pentru frumusețea în sine/ a munților, nici pentru vânt", „ținuturile au o baladă" (*Pentru ce*). Uzitând un limbaj alegoric esențializat, de sorginte romantică și în care ancestralul e evocat de năzuințe astrale, versurile de aici surprind printr-un peisagism ce devansează agendele sămănătoriste ale vremii. Privirea e înălțată (*Întoarcere acasă*), cugetul zburătăcește însetat de atemporal, spiritul și afectul rămânând conectate la natură pe parcursul întregului volum. Drept exemplu poate sta poemul *Până în copilărie*, unde fauna și flora participă la astralitatea existenței, dar și fulguraţii genuin-suprarealiste precum: „cântecul mierlei fumegă pâine" (*Univers*) sau „Ultimul fulger a căzut/ ca o rădăcină în lut" (*Drum de dragoste*). Uneori, marșul oniric al conștiinței merge până la capăt („[b]em visul roșu" – *Ritual*), alteori retrospectiva ancestral-mistică dă în clocotul absurdului („Simt și nu simt dintr-o dată", „Prin pădurea mea nebună,/ Trec trăgând un colț de lună..." – *Căutare*), artificiu la care poeta va renunța în proiectele lirice de mai târziu.

Metamorfoze (1968) vine cu microficțiunile unor ecosisteme naturist-onirice, reîncărcând muniția etnică a *phantasiei* atât cu aluziile mitologice integrate în astralitate, cât și cu o așa-zisă pâclă de mister, îndărătul căreia e plasată sugestivitatea poetică (v., de pildă, *Muntele, I.*: „Până și șerpii își trag lanțul ruginit prin pământ"). Narativitatea frapantă poartă semnele unui

[1] Stelian Vasilescu, *Oameni din Bihor: dicționar sentimental (1940-2000)*, Editura Iosif Vulcan, Oradea, 2002, p. 413.

ecumenism al posibilelor trancendențe: „Soarele și Luna își împart pe dindouă cununa..." (*Muntele, VII.*), în poezia Victoriei Ana Tăușan neexistând intrigi propriu-zise, în pofida structurală de poeme în proză a acestor texte. Al doilea ciclu, *Pasărea*, generează scenarii subversive prin alura acestui personaj mântuitor ornitomorf. „Cuibul rotund e patrie. Dar și marea e patrie." (*Pasărea, II.*), „Cântecul [păsării] cade în hrana celorlalte viețuitoare" (*Pasărea, VIII.*), „Tu, care ții steaua mea, rotește-i cerul" (*Cerul, I.*), „Pe partea cealaltă, fiecare cuvânt e o pădure cu lupi" (*Cerul, II.*) sunt versuri care, prin bătătorirea metaforică a incompatibilității poetului cu doctrinele realismului socialist, ilustrează o oarecare subtilizare a vieții spirituale a artistului sub dictatură. Procedeul este lesne de decriptat pentru critica avizată, fiind destul de frecventat în deceniile șapte și opt ale secolului trecut: autorul creează o lume fictivă spre a ilustra alegoric problemele societății în care trăiește. Sub acest văl, justificat de tablourile spațiului mioritic, sunt formulate întrebări și previziuni specifice, totodată sunt căutate modalități de evadare prin cercetarea, în plan figurativ, a configurației versantului – sau, după caz, a malului – opus. Stratul vegetal, predominant, al imaginarului poetic scapără la tot pasul: copacul, de exemplu, se constituie într-un veritabil simbol de credință a poetei în statornicie, așa cum se dovedesc, în planul abstractelor, proverbele.

Existențe (1969) cartografiază, prin patru din cele cinci cicluri ale sale, potențialul energetic al elementelor primordiale. Cu o discursivitate și imagistică bine dozate, aceste secvențe lirice masive aduc o considerabilă prospețime poeziei bihorencei. Puterea și limitele cuvintelor sunt articulate cu vocea omului ce contabilizează ceea ce i-a rămas nealterat după metamorfozele principiale ale mediului său la care, de-a lungul timpului, ba a contribuit, ba s-a adaptat: „acum, de mai vrem/ să distingem nuanțe, trebuie ca mari herghelii/ să treacă în tropot mereu între o tâmplă și alta..." (*Pământul, V.*). Originarul este căutat, cu o retorică pe alocuri argheziană, din cauza nevoii de purificare. Pe acest „drum al Damascului" înapoi la geneză, Tăușan întreține frânturi de legende („Tu spune legende frumoase, dacă așa ți se pare/ mai ușoară povara de-a merge,/ când zarea începe din zare..." – *Femeia II-a* [*sic!*]), valorificând elemente din natură cu o simbolistică structurală familiară – pietre, râuri, orologii. Ființarea în și prin poezie exploatează drama durabilității limitate: „Tu nu mai vrei zbor, eu nu mai vreau nici o plecare./ Am vrea să rămânem așa. Rostul e aproape desăvârșit./ Definitiv, nu va fi niciodată nimic." (*Pământul, X.*). Miza acestor sondări extrinseci și intrinseci deopotrivă rămâne credința prin care particularitățile lumii pot fi orânduite, pierderea credinței ducând la destrămarea ordinii universale. Aserțiunile grave din poemul *Cor* justifică excursul retrogresiv: „Tot ce se spune, s-a spus... Oare nu de aceea/ Dorm sfinții în putreziciune de trandafiri?", „Nimeni nu mai săvârșește nici o minune./ Doar povestim.". Tonul eticist împărțind povețe vine la pachet cu transfigurarea realității în legendă, legile onirice nelăsând discursul să scape din ițele esteticului.„Dacă mă întorc, e ca și cum aș merge mereu înainte" (*Invocații, I.*), prin astfel de aluzii își exprimă poeta constatarea faptului că realitatea ei socială se degradează pe zi ce trece. Mesajele subliminale la adresa sistemului („ardem, să fie cerul frumos la amiază, în tăcere/ dormim lângă lupii flămânzi din păduri [...] evadăm plătind cu durere, dar nu ni se iartă." – *Văzduhul, VII.*, „Știu, foarte bine s-ar putea crede că nu mai sunt./ Câțiva au făcut dovada." – *Invocații, XII.*) sunt augmentate de relevarea rolului poeților într-o societate bolnavă: „Esențial este [ca poeții] să plângă mai mult (...) să izbucnească poemul ca o minune" (*Femeia III-a* [*sic!*]).

Catharsis (1970), reprezentând, în fapt, o expediție insulară, repovestește alegoric secvențe ale istoriei. Este, totodată, primul proiect poetic al lui Tăușan în care ficțiunea plăsmuită capătă autonomie deplină. Identificându-se cu Euridice, poeta sporește tensiunea dramatică a poeziei, migrând între Rai și Infern; iată, în acest sens, condiția primirii pe Tărâmul Făgăduinței:

„Cine nu iubește, să plece" (*Insula, I.*), întrucât „[d]acă nu în iubire, atunci în ce suntem aidoma/ celor ce nu le știm încă, dar adânc presimțim că ar fi?" (*Insula, IV.*). În *Catharsis,* bihoreanca ridică întrebări cu privire la limitele compromisului, ale vinovăției și ale dreptului la viață, totul sub un fast al dramaticului trecut prin filtru introspectiv. „Toate cuvintele mi s-au părut o acceptare de a spune puțin" (*Arta de a rămâne Euridice, I.*), afirmă cu relativă amărăciune poeta, anunțând un sfârșit de călătorie incert, un naufragiu necircumscris.

Dincolo de volumul *Restituire* (1972), reprezentativ pentru perioada de după înăsprirea cenzurii comuniste se dovedește placheta *Imn* (1974), inducându-și în eroare cititorii prin titlu-i rigid. Conștientă de îngreunarea limbajului cu termeni tehnici („Voi rătăci prin acest discurs auster,/ care s-a hotărât să fie suflet." – *Alcătuirile, II.*), Tăușan camuflează în melanjul de declamații și sobrietăți conținuturi poetice care altfel, probabil, n-ar fi trecut de cenzură. Acești cai troieni credibili se agață de latura orfică a poeziei bihorencei pentru a dinamita din interior atmosfera encomiastică. Victoria Ana Tăușan „profită", așadar, de momentul istoric nefast pentru a-și proslăvi, cu cuvinte alese, ținuturile naturale; al patrulea poem al primului ciclu, de pildă, poartă următoarea dedicație: „Acesta dintre Imnuri ție, priveliștea copilăriei, Transilvanie!". Sunt aici deșirate elemente de geografie cultural-antropologică, dintre care case strânse în jurul câte unei turle, hora, lentoarea graiului, valoarea de adevăr a vorbelor, fauna și flora – specifice, respectiv mozaicul de datini și credințe. Mitologicul face un pas în spate în favoarea bucolicului, iar lexicul își face de cap pe partiturile trecutului: „Poemul e vinovăția sacră de-a zămisli cu limbă omenească și Timp, și Spațiu." (*Alcătuiri, XV.*). Exaltările spiritului bihorencei ajung la apogeu în *Alcătuiri, XVIII.*, poem imnic adresat poeților ce nu se dedau modelor, încercând din răsputeri să rămână autentici și integri. Tăușan dovedește în acest volum o verticalitate și o conștiință de sine formidabile, driblând tentațiile ideologice ale veacului printr-un blagianism adus la zi de un atavism cu care sunt dejucate determinarea spațio-temporală și iminența inteligibilității mesajului.

În *Cartea zilelor* (1975) se produce o implozie (auto)reflexivă. Scurtele secvențe narative de aici trădează o oarecare oboseală a eului (care, însă, pare să se redreseze după al treilea ciclu poetic). Odată cu parțiala pălire a vitalismului se face transferul la o poetică a cunoașterii apolinice. Spectacularul mistic trece drept ideație ontologică: „Să ne amintim dubla imagine: suntem oameni și zei în oglinzile cărților" (*III. despre lucrările firii*) respectiv „cel puțin adevărul nu va fi negat decât cu un alt adevăr, mai de preț." (*V. Despre zilnice daruri*). Impresionant este cum poeta, chiar și când se adresează cu o tandrețe sporită, o face de sub mantaua-i de scriitor. Ea nu se lasă pradă jocurilor lumești, exploatării gratuite a poeticii corpului (așa cum se întâmplă deseori în lirica feminină). Această demnitate, care este a creatorului de versuri cu aer profetic, se explică prin convingerea autoarei că „Patetismele trec: rafale de vânt." (*VII. despre alungările singurătății*). Atitudinea demiurgică, de călăuză în imaterialitatea absolutului, este prezentă în poeme ca *XI. despre fărăsfârșit*, unde conștiința intrării în și ieșirii din spațiul sacru al poemului este verificată. Curajul debordant al Victoriei Ana Tăușan se remarcă în *IX. acum, când semnul veacului e aur...*, poemă-scut împotriva totalitarismului (anti)estetic mutilator. Textul atrage atenția asupra capacității utopiei epocii de aur de a perverti năzuințele spirituale firești ale omului (schepsisul poetei a fost, pesemne, ca tovarășii să perceapă aceste versuri ca pe o poemă a comunismului triumfal, neglijând subtilitățile de ordin dramatic ale descrierii sociale, cu care eul liric solidarizează).

Perioada vervei imagistice se încheie cu volumele *Cartea nopților* (1977) și *Recitativ* (1980), lăsând loc, în *Relief* (1981), registrului eseistic. Formulate sub forma unor mărturii expansiv-epopeice, textele incluse în această plachetă funcționează printr-un meta-lirism

mitologizant. Protagonistul noului scenariu al lui Tăușan e însăși Poezia, surprinsă – prin procedeul personificării – în diversele-i ipostaze. Libertatea de exprimare, din nou („Veacul cu teoriile sale! În fața voastră, Științe, fiicele lui răsfățate, frumoase prin inteligență, și supuse prin liber consimțământ,/ în fața voastră-mi înalț idolul meu: Libertatea." – *Când Poezia se întoarce spre Cer și Pământ...*), adevărul relativ și adevărul absolut, efemeritatea și condiția eternă a ființei constituie axa tematică a volumului, arma retorică de demascare a falsității fiind interogația. Evitând păguboasa larmă a tragismului sacrificial, Victoria Ana Tăușan vădește o extraordinară disciplină poetică și, implicit, un caracter vertical, de nestrămutat.

Autocunoașterea îi va rămâne principala preocupare lirică a bihorencei și în cărțile următoare – *Cântata pământului* (1982), *Strig către tine* (1985), *Poemul bizantin* (1997), *Poemul orant* (1999), *Poemul miezonoptic* (2000), *Poem crepuscular* (2002) –, singularitatea fiecăreia dintre ele ținând-o activă pe șaizecistă pe scena literară autohtonă.

Între poetele din Bihor, autoarea născută în Borod pare să reprezinte un teritoriu poetic similar cu cel revendicat de Nicolae Brânda între poeți. Odată cu distanțarea în timp față de opera poetei, putem confirma fără dubii afirmația lui Stelian Vasilescu, potrivit căreia Victoria Ana Tăușan e una dintre cele trei stihuitoare bihorene importante. Ba, chiar să o îmbunătățim, spunând că e și cea mai înzestrată – o veritabilă călăuză dinlăuntrul Lirei.

De cealaltă parte, la începutul anilor '70, una dintre cele mai spectaculoase apariții lirice constante în revista Familia o reprezentau grupajele de poezii ale (pe atunci) tinerei poete Gabriela Hurezean. Ștefan Aug. Doinaș, membru al redacției, a întâmpinat versurile debutantei – primite pe filiera colegului său cu spirit de *scouter*, Stelian Vasilescu – cu un entuziasm specific nașilor literari încrezători în evoluția celor la început de drum. Printre altele, acesta a identificat în lirica gojdistei[2] o stare hieratică al cărei combustibil de natură magică este iubirea[3], lăsându-i deschise coloanele revistei în următorii ani. Poeta, odată remarcată, a debutat editorial în 1973, în volumul colectiv intitulat *Uneori zborul* (Editura Facla, Timișoara), fiind vicemezina dintre autorii antologați, și-anume Gheorghe Azap, Ion Cădăreanu, Octavian Doclin, Florin Dan Medeleț, Olga Neagu și Vasile Versavia.

Cu voce și viziune proprii, Gabrielei Hurezean îi apare în 1975 primul volum, *Proba de culoare*, anunțând încă din titlu o permeabilitate sporită între tehnicile artei plastice și cele proprii literaturii. Grația desăvârșită și „naturala magie verbală", de care vorbește Cezar Ivănescu pe coperta a 4-a a următoarei plachete (*Drum spre morile de vânt*), dislocă mecanismele unei sensibilități eminamente baroce, favorizând contrastele dintre elementele pure. Manierismul și prețiozitatea sunt evitate cu măiestrie atât printr-o antrenantă alternare a planurilor spațio-temporale în raport cu eul, cât și, mai ales, prin efervescența de tropi frizând armonios – în mod paradoxal – limitele percepției empirice. Pe acest teritoriu, în care realitatea imediată nu este niciodată autonomă, iar *phantasia* niciodată instaurată, himerele devin părți organice ale conștiinței vizitate. Mizând pe latura mistic-transcendentală a tentațiilor sinestetice, poemele de aici caută formule de învolburare a simțurilor, pentru a le deregla în chip rimbaudian și ca, odată cu ele, convențiile lumii să-și piardă autoritatea. Farmecele sunt lăsate pe seama unui limbaj ce respectă scheme retorice străvechi și a căror autoironie rămâne mereu chestionabilă: „o, cine m-ar fi ucis/ primindu-mă dezgolită de sens/ ca un cuvânt oarecare/ o, cine m-ar fi trecut prin ușa acaju/ dacă nu tu,/ dacă nu tu?" (*Sublimul ucigaș*). Ingeniozitatea asociativă și contrapunctele sublime dau cursivitate și autenticitate acestui discurs, care cu fiecare trop își confirmă

[2]Colegiul Național „Emanuil Gojdu" din Oradea, instituție la care poeta și-a făcut studiile liceale.
[3]în revista „Familia", nr. 11, 1970, p. 22.

prerogativele unui onirism hieratic debordant. Cu toate că povara unei asemenea forțe exercitate asupra eului nu este ușor de suportat („Mă zdrențuiesc un șir de sfinte/ rânjindu-și rugile abject...” – *Parabola arborelui care sunt*), poeta nu va conteni să-și racordeze timpul interior, în sens husserlian, la unele ritmuri – așa cum este cel al orologiului („medieval, orologiile scapătă-n somn...”, *Sighișoara*) – pe care ea le consideră cu potențial oniric-transcendental, adevărate portaluri către vis. Nu doar orologiul e asociat cu somnul, ci și clepsidra (care, în *Răscumpărarea*, „își macină nisipul”), factorul temporal găsindu-și și în acest caz intimitatea estetică necesară. Timpul de grație este invocat pentru a încurca legile fizice, oferindu-le o dimensiune suprarealistă ce contorsionează domeniul lăuntric: „Scările se vor termina undeva/ arcuite în noi ca o urmă de stea.” (*Traiectorie*). La această transcendență participă o serie de elemente baroce (figura fecioarei și a miresei, Prințul, caii albi etc.): „ascunde-ți dar ochii, iubite, și nu mă privi/ când albă mireasă-ți voi fi,/ când albă mireasă-ți voi fi.” (*Roaba, purtând darul*), „E-un titlu șubred de nebun în aer,/ dansul fecioarei s-a coagulat în vaier” (*Desen în formă de cerc*). Trecerea se realizează ritualic, subtil, cu angajamentul mai multor elemente simbolice („Cineva a izbit o potcoavă de cer/ făcându-se vinovat de transparență prea mare,/ ne pătrunde de-acum nechezatul stingher”, *Toamna, ca un cal bătrân*), dar, uneori, incomplet: „îmi rămânea doar trupul neînțeles în urmă/ îmbolnăvit de rana dorinței de exod.” (*Naufragiu*). Perspectiva din acest volum este cea a iubitei însingurate și smerite, ale cărei doze de vitalism bine conservate curg șuvoaie către un destinatar vag: „Se spune că nimeni n-a fost/ mai limpede decât această/ fecioară cu umblet anost/ verzuie, lemnoasă și castă.” (*Text pe un semnal de alarmă*).

În *Drum spre morile de vânt* (1982) se trece la un registru mai direct, convergent cu tendințele optzeciste. Potrivit aceluiași Cezar Ivănescu, poemele par „desprinse de vraja originară a rostirii” având „o claritate dureroasă, sunt mai articulate și mai tensionate deopotrivă de confesiunea imperioasă și retractilitate”[4]. Mitul Meșterului Manole și al Anei, mitul păsării Phoenix și figura lui Zamolxe își găsesc loc în acest volum în care imaginarul oniric transgresează orice limită: râul curge pe șenile, ceasurile servesc jocul de biliard, cuvintelor le sunt cântate cearcăne etc. Cu toate că mesajul poetic e mai străveziu în acest volum, iar miza ideatică mai clară, poeta își exploatează starea de reverie pe pârghiile unui simbolism ermetic. Mereu iluzionându-se în mrejele fantasticului, Gabriela Hurezean se complace în ipostaza veneticului, a celui acceptat și subordonat unei legi nescrise superioare. Drumul spre morile de vânt se face printr-un tărâm răcoros: „privește, Stăpâne, mi-e frigul cunună” (*Ospitalitate*), luciditatea călătoarei fiind slăbită, pe alocuri, doar de câte o marjă de magie. Pretutindeni este pulverizată o atmosferă de *doliu în alb*, deplângând parcă în prealabil ceea ce n-are să vină într-o „vreme de gară” (*Răspuns*). Alte caracteristici ale acestui volum sunt elementele patriotice (v. poemul *Dreptate*), cele păgâne, precum și criticile la adresa modernizării ca pericol de dezumanizare, de pierdere a particularităților speciei.

Metaforele în esență proletcultiste se instalează cu nonșalanță în primul ciclu al volumului *Chipul și asemănarea* (1987), producând însă un efect propagandistic neglijabil: „Abia mai târziu mi s-a arătat:/ Patria este ceea ce rămâne din tine/ după ce însuți vei fi încetat/ să existi” (*Despre nemurire*). Semnul frigului și al nopții tronează peste aceste versuri, facilitând calea conștiinței hipnotizate de cuvânt înapoi către origini: „Mă uitam la lume precum noul născut,/ mă uitam la lume/ și încă lumea se vedea ca prin sită./ Lumea în fața ochiului neînceput/ și eu în cuvintele tale/ ca-ntr-o cetate hittită.” (*În lume*). Manevra este explicabilă prin prisma suveranității pe care și-o atribuie creația: „Omul a zidit divinitatea/ după chipul și asemănarea sa/

[4]Fragment din nota de pe coperta a 4-a a volumului.

părtinitoare/ și fără memorie" (*Chipul și asemănarea*). Întregul proiect se focalizează pe deconstrucția onirică a distanțelor în virtutea reparării incompatibilităților dintre lumi. Visul ultim ține de o viziune integrator-ecumenică: „Dar poate că la trezire vom fi/ aceeași/ zăpadă purpurie cu mireasmă de fulger" (*Cântec de leagăn*).

În *Câtă dragoste atâta moarte* (1996), punctele cardinale ale poeziei Gabrielei Hurezean își revendică un imaginar al tristeții și al suferinței: „Și zic ție, magister: Vei dobândi înțelepciunea numai recunoscând/ tristețea ca funcție vitală a creierului,/ marea nemângâiere ca echipament de protecție" (*Masca obligatorie*), „Între tine și visul tău/ pleoapa ca o sârmă ghimpată." (*Persuasiune*). Visul își face de cap, nu mai vine la comandă, iar când apare, se revarsă în culori, având rolul de a transporta ființa pe traiectorii stereotipice stilizate. Cele trei cicluri ale volumului – fiind echivalate, pe rând, cu cartea cunoașterii, cartea iubirii, respectiv cartea dorului – se construiesc pe direct proporționalitatea dintre trăirea erotică și amenințarea thanatică (v., de pildă, titlul *Euthanasia* al „cărții iubirii"). Spaima se deplasează elicoidal pe vizualitatea acestor poeme (majoritatea lasă impresia comunicării cu lucrările unor artiști plastici) traversate de bemolii singurătății: „dar tu/ adormi în cuvântul singurătate cum ai adormi/ în zăpadă" (*Cuvinte fierbinți despre frig*). Unele, precum cel intitulat *Albul terifiant*, caută să dejoace posibilitățile tăcerii, descinzând din imaginarul poetei, confruntat cu necunoscutul, o veritabilă cutie a Pandorei. Imagini fruste ornează tenebrele unei existențe a cărei ecuație pare lipsită de formule de rezolvare: „Oricum,/ unul într-altul ne oglindim,/ față în față,/ cu ochii închiși, vulnerabili și muți,/ siamezi legați mortal/ printr-un continent de gheață,/ legați mortal/ întru neputința de a găsi pluralul/ cuvântului sânge" (*Un hipopotam foarte obosit*).

Gabriela Hurezean, o îndârjită, dar cu toate acestea, prea puțin drastică sfidătoare a convențiilor lumii, locuită „de noapte ca o statuie de apă" (*Capitulare*), cucerește prin volumele sale de poeme un teritoriu poetic încă actual și foarte puțin vizitat, aflat la intersecția dintre vizionarismul oniric și formele de expresie baroce. Poezia ei, ca o partitură ale cărei note se diferențiază prin culori, va reuși să-și păstreze prospețimea atâta timp cât moștenirea estetică a acestei metafizici (neo)moderniste nu va cădea în desuetudine.

BIBLIOGRAPHY

A. Bibliografia autoarelor

1. Hurezean, Gabriela, Proba de culoare, Editura Facla, Timișoara, 1975;
2. Hurezean, Gabriela, Drum spre morile de vânt, Editura Eminescu, București, 1982;
3. Hurezean, Gabriela, Chipul şi asemănarea, Editura Cartea Românească, București, 1987;
4. Hurezean, Gabriela, Câtă dragoste atâta moarte, Editura Crater, București, 1996;
5. Tăușan, Victoria Ana, *Cadențe*, Editura Pentru Literatură, București, 1963;
6. Tăușan, Victoria Ana, *Culorile complementare*, Editura Pentru Literatură, București, 1966;
7. Tăușan, Victoria Ana, *Metamorfoze*, Editura Tineretului, București, 1968;
8. Tăușan, Victoria Ana, *Existențe*, Editura Pentru Literatură, București, 1969;
9. Tăușan, Victoria Ana, *Catharsis*, Eminescu, București, 1970;
10. Tăușan, Victoria Ana, *Restituire*, Editura Eminescu, București, 1972;
11. Tăușan, Victoria Ana, *Imn*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1974;
12. Tăușan, Victoria Ana, *Cartea zilelor*, Editura Eminescu, București, 1975;
13. Tăușan, Victoria Ana, *Cartea nopților*, Editura Albatros, București, 1977;
14. Tăușan, Victoria Ana, *Relief*, Editura Cartea Românească, București, 1981;

15. Tăușan, Victoria Ana, *Cantata pământului*, Editura Albatros, București, 1982;
16. Tăușan, Victoria Ana, *Portrete de poeme*, Editura Cogito, Oradea, 1995;
17. Tăușan, Victoria Ana, *Poemul miezonoptic*, Editura Abaddaba, Oradea, 2000;
18. Tăușan, Victoria Ana, *Poem crepuscular*, Editura Abaddaba, Oradea, 2002.

B. Bibliografie generală

1. Academia Română, *Dicționarul general al literaturii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2007;

2. Barbu, Eugen, *O istorie polemică și antologică a literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Eminescu, București, 1976;

3. Cioculescu, Șerban, *Eminesciana*, Editura Minerva, București, 1985;

4. Doinaș, Ștefan Aug., *Gabriela Hurezean*, în revista „Familia”, nr. 11, 1970;

5. Vasilescu, Stelian, *Oameni din Bihor: dicționar sentimental (1940-2000)*, Editura Iosif Vulcan, Oradea, 2002.

ANALYSE DE LA TRADUCTION EN ROUMAIN DE L`OUVRAGE LES 12 TRAVAUX D`ASTERIX

Eliza-Maria Biță
PhD. student, „Alexandru Piru" University of Craiova

Abstract:In this article, the author tries to motivate her original choice of inserting explanatory translations under the form of footnotes in the translation of a graphic novel, by emphasising the didactic purpose of the target text. Besides that, the article being a summary of the translation analysis, Eliza Biță also talks about the main challenges one has to face when translating such a text, giving examples of lexical choices, grammar, syntax, tense and punctuation changes, with savoury quotes from the Romanian translation. Thus, we are explained step by step why she chose to guide the readers along the target text, providing explanations and supplementary information that actually build a bridge between the two cultures, the exact purpose of a good literary translation, helping the reader get more acquainted with the French language and culture. This particular comic book is actually appropriate for footnotes, Biță claims, as it involves very few balloons, and the examples from her translation that are present in the article may convince us that her didactic purpose can be achieved and, possibly, become a new way of translating literary texts, based on a pedagogical approach, and of teaching foreign languages by means of literary translation.

Keywords: cartoon, French, Asterix, Romanian translation, challenges

I. Motivation du choix du projet et du volume et description du but envisagé par le projet de traduction

Le choix de ce projet de traduction a comme base une passion pour cette série de bandes dessinées, grâce à laquelle j`ai découvert et commencé à apprendre et à aimer le français, la première langue étrangère que j`ai apprise, dès l'âge de six ans, notamment par l`intermédiaire de revues et de livres de bandes dessinées, tels *Pif et Hercule*, *Les aventures de Tintin* et, plus tard, après l'âge de dix ans, quand j`ai commencé à l`étudier aussi à l`école et à approfondir cette étude puisqu`une passion s`était déjà instaurée vis-à-vis de la langue et du pays, *Les aventures d'Astérix le Gaulois*.

Par la suite, le public auquel je m`adresse en tant que traducteur est le public roumain âgé de 11 (les adolescents sont plus précoces de nos jours) à 60 ans et plus, car le plaisir d`une telle lecture reste sans doute le même à n`importe quel âge.

Le choix de l`album a été déterminé par le fait que son sujet est typique de l`action des autres albums de la série, tous les personnages, avec leurs habitudes et leurs tiques verbaux y étant présents, il contient aussi des faits historiques qui pourraient mener le lecteur roumain à trouver des parallèles entre nos histoires similaires (la conquête de la Dacie par les Romains, même si chez nous cet épisode est enseigné de façon plutôt inclinée à louer l`enrichissement culturel d`une telle interaction, au lieu de la voir comme une invasion à laquelle il s`imposait de résister, comme la présentent les auteurs de la série, ce qui donne lieu à des comiques de situation et de langage exploités au maximum, vers le délice du lecteur avisé).

En traduisant, j`ai quand même choisi maintes fois d`assister le lecteur qui connaît moins le français ou qui est moins passionné par le déchiffrage des jeux de mots (lors de la traduction des noms propres des Gaulois, par exemple, qui auraient été non seulement obscures, mais aussi et surtout difficile à lire et à retenir dans leur forme du texte source, ou en modifiant ou simplifiant la syntaxe de la phrase du texte source pour lui donner un aspect plus naturel en langue cible), notamment parce que moi, en tant que lectrice, préfère être conseillée et avisée pour jouir du plaisir de la lecture même si je ne connais pas très bien la langue du texte source, donc j`ai voulu que mes lecteurs soient avisés et je me suis chargée de les rendre ainsi, pour leur fournir accès plus facile à un texte obligatoire, à mon avis, au lecteur sinon francophone, au moins roumanophone francophile et, comme le roumain est langue officielle de l`Union Européenne depuis 2007, aux lecteurs européens et à ceux qui désirent s`intégrer à l`UE en étudiant les langues et les histoires des peuples européens.
J`ai donc envisagé le projet de plusieurs points de vue : celui du traducteur, celui de l`enseignant et celui du lecteur.

II. Les difficultés de la traduction

Le registre stylistique

Le style narratif s`inspire des contes de Petre Ispirescu, Ion Creangă, Alexandru Mitru (auteur de narrations ayant à la base la mythologie grecque adaptées pour les enfants), de grands auteurs de contes et récits pour les enfants et la jeunesse de la littérature roumaine, donc j`ai adapté aussi le vocabulaire, d`autant plus que l`époque à laquelle se déroule l`action du livre est l`Antiquité; j`ai, donc, préféré un style généralement archaïque, disert, interactif, qui implique le lecteur, s`adressant directement à celui-ci et l`incluant dans la narration en développant et en m`inspirant des expressions et invitations de l`auteur, qui étaient déjà présentes dans le texte source, telles : *vous direz que, voilà, rapprochons-nous de, nos amis, c`est ainsi que commence notre film, l`objectif de la camera nous emmène, éloignons-nous un peu*). Les exemples les plus significatifs que je voudrais citer là-dessous sont les suivants :

- (*Nous ne sommes d`ailleurs pas les seuls à avoir eu ce mouvement de recul : regardez plutôt en bout de table, la tête des pauvres conseillers !*[1]
- Mais… Attendez… Attendez un instant. Je vois, parmi nos lecteurs, quelqu`un qui proteste…[2]

Que dites-vous ? (…) ... Oui, bien sur, je vous l`accorde.

Cette attitude consistant à s`ériger en conseilleur du lecteur empruntée à l`auteur a mené également à mon option pour les notes en bas de page.

Par la suite, les plus importantes difficultés qui devraient être mentionnées en parlant du choix du lexique sont les suivantes :

2.1 Il a été des fois difficile de respecter la décision d`adopter un ton disert, ayant à faire à un lexique très divers, qui inclut des néologismes tels *fair-play*, *start*, *sprint*, des expressions et des termes modernes tels *formulaire*, *guichet*, *formalité administrative*, *état de fonctionnement*, *stipulation*, *circulaire*, *salle d`attente*, *détergent*, *souvenir*, le verbe *poser*, une *affiche* au Circus Maximus, un langage typique de la publicité télévisée

[1]Goscinny, R., Uderzo, A. – Les 12 travaux d'Asterix, 1999, Hachette, Paris, page 27
[2]Idem, page 64

et des événements mondains actuels, à côté de termes archaïques adaptés à l`époque : bouclier-pavois (traduit en tant que tel malgré la redondance – qu`on a considérée comme une figure de style, tout en utilisant un terme phonétiquement similaire, même si pas emprunté au français - pavăză), *căpetenie* pour *chef du village– nisiparniță* (choisi parce qu`il a le même radical que *nisip*, pour garder la parenté de *sable* et *sablier* du texte source; c`est un terme archaïque désignant une clepsydre, qui, bien qu`existant à l`époque en tant que terme, n`a pas été utilisé par l`auteur; surtout, *clepsidră* est un néologisme qui est probablement entré en roumain au début du 20e siècle, donc il n`était pas adéquate au style narratif en roumain; en faisant des recherches étymologiques là-dessous, j`ai dû choisir entre le terme vieilli *clepsidru* (cf. https://dexonline.ro/definitie/clepsidră) et *nisiparniță* et j`ai opté pour celui dernier car il avait le même sens et le radical *nisip*. La même chose s`est passée lorsque j`ai eu à choisir entre *trâmbiță* et *trompetă* - *trâmbiță*, qui a un aspect plus archaïque en roumain, rappelant le Moyen Age, a été utilisé par César lors des festivités du cirque Maxime, un nom qui a aussi posé des difficultés (imposant un choix entre le nom latin original - Circus Maximus - et celui ironiquement traduit en français en jouant sur la ressemblance du latin *circus* et du terme français *cirque*, pour lequel j`ai finalement opté car en roumain moderne il existe avec le même sens ridiculisé par l`auteur) et *trompetă* – utilisé par le narrateur, dont la voix devrait être plus objective), et des néologismes qui sont entrés en roumain au début du 20e siècle et que j`ai traduits par les termes ironiques rendus célèbres par I. L. Caragiale (et que le dictionnaire explicatif du roumain définit comme *franțuzisme,* c`est-à-dire des mots ou des expressions empruntées au français par une autre langue et que celle-ci n`a pas assimilés), tels *garson* et *musiu*, avec la graphie utilisée par Caragiale pour ridiculiser la préciosité d`une certaine catégorie sociale du début du 20e siècle, graphie qu`on retrouve dans le dictionnaire explicatif antérieurement cité. Un autre néologisme qui m`a posé des problèmes de réflexion a été *precis*/*precisă* dans le sens figuré – exacte, sure, catégorique, sans modulations, concernant la voix de Pupus (là, j`ai dû abandonner le terme ayant la même racine que celui du texte source et j`ai choisi *sigură* - le terme moderne qui désigne une voix uniforme, sans inflexions particulières, ce qui correspond, d`ailleurs, à l`évolution du personnage). Là, il convient d`ajouter un problème lié au roumain contemporain, concernant l`utilisation d`une certaine expression qui apparaît deux fois vers la fin du texte, contrastant avec la manière dont je la perçois: le verbe *ne pas (pouvoir) s`empêcher de* a tendance en roumain contemporain parlé à être suivi par un verbe au mode indicatif négatif en roumain contemporain, probablement par attraction vers la négation du premier verbe, ce qui n`est pas logique, selon moi, qui essaie de l`utiliser correctement, suivi par un verbe à la forme affirmative (même une professeure de roumain a une université de Hongrie considère que c`est interprétable; par conséquent, à la première apparition, où le deuxième verbe était court, j`ai choisi la forme négative et ensuite, s`agissant d`un verbe long (a condimenta - *condimenter*), j`ai traduit par la forme affirmative pour ne pas alourdir la phrase en texte source.

Voici les deux exemples :

Acum ne apropiem și-i vedem pe Asterix și Obelix glumeți, neputându-se împiedica **sănu** arunce faimoasa lor replică: *Romanii ăștia sunt chiar nebuni!* (Là, j`ai même considéré que, vu que la tendance générale est vers nier le deuxième verbe, le lecteur roumain

moderne pourrait trouver plus familière et compréhensible cette manière de s`exprimer du narrateur.)

versus

De data asta, provocarea a fost lansată și înțelegeți de ce Ordinalfabetix nu se poate împiedica **să o condimenteze** un pic: (…)

2.2 La langue à l`accent allemand du judoka germain : là, j`ai utilisé le même code : tonifier les consonnes atones et remplacer les consonnes toniques par leurs correspondants atones, transformation des voyelles spécifiques au roumain (empruntées aux langues slaves et prononcées conformément à leurs graphies par les étrangers) dans des voyelles qui existent dans les langues indo-européennes, *î* devenant *i* et *ă – a* et j`ai respecté le code pour faciliter la compréhension au lecteur roumanophone- j`ai choisi donc d`inventer une langue à partir des particularités de prononciation observées aux étrangers qui essayent de parler roumain, ce que l`auteur de l`album a fait en langue source); la même chose est arrivée quant à la traduction du discours du cuisinier belge (dans ce cas, j`ai traduit par des régionalismes roumains, les seules particularités de prononciation et de lexique auxquelles je pouvais me rapporter étant celles de la langue parlée en République de Moldova, qui ressemble très bien au roumain, mais que je ne maîtrise pas ; je n`ai pu que l`imiter selon des stéréotypes répandus dans mon pays à propos des dialectes moldaves et que j`ai mélangés à des mots des dialectes transylvain et valaque) ; un autre exemple de langue inventée serait celui du dialogue d`Astérix avec l`huissier soi-disant malentendant de l`institution publique où ils devaient chercher un formulaire: la traduction des questions et des réponses rimées par des rimes en roumain: *Avem nevoie de permisul de trecere A 38.* (en roumain, *trecere – passage/passer* rime avec *galeră – galère*)

Înmatricularea unei galere? *Nu, nu ați venit unde trebuie. Trebuie să mergeți în port.*

Păi cum așa?

Și, cum Asterix e la fel de șmecher ca noi, înțelege că ușierul e surd de-a binelea, deci continuă răbdător:

Nu, nu vrem să înmatriculăm o galeră. Vrem doar permisul de trecere A 38. (en roumain, 8 - opt rime avec *port - port*)

Vreți să ajungeți în port?

2.3 Des expressions ou des termes qui ne sont pas conformes à la réalité historique actuelle ou ancienne de Roumanie, donc que le lecteur roumain ou roumanophone aurait du mal à identifier (des traditions différentes dans l`histoire orientale face à celle occidentale, tel *Serviteur*. Vu que l`expression n`est plus utilisée et que je ne sais pas si elle a été jamais utilisée en Roumanie dans le sens qu`elle avait en Europe de l`ouest et donc si le lecteur moderne pourrait se l`expliquer, j`ai préféré la traduire par une expression plus usuelle de nos jours: *la dispoziția dvs - à votre disposition* (plus familière dans le contexte des services publics contemporains) et pour être encore plus accessible je l`ai intégrée dans une phrase entière: *Vă stau la dispoziție – Je me tiens à votre disposition*, que l`on peut entendre ou lire souvent en tant que touristes ou en interagissant avec l`administration publique, vu Pupus étant lui-même une caricature du fonctionnaire public typique – presqu`un robot.

- Un autre exemple de modification concernant la nécessité d`adapter le vocabulaire pour qu`il soit plus familier au lecteur moderne *: un ensemble* – faisant référenceaux gestes deshéros lorsqu`il rament vers l`Ile du Plaisir – a été traduit par *sincronizare* -

synchronisation, qui m`a semblé plus juste dans le contexte et plus compréhensible au public jeune moderne, de même que le choix de *start* en défaveur de démarrage (le terme optime, ayant la même racine que celui du texte source), qui est peut-être plus adéquate concernant une voiture que dans le cas d`un concours sportif, d`autant plus que lors de la narration de ce travail, l`auteur a emprunté à l`anglais d`autres termes, tels *sprint* et *fair-play*.
Un troisième exemple dans cette catégorie de choix d`adaptation langagière est celui du remplacement en langue cible du verbe *sentir* par *avoir le goût*- pour sembler pour naturel en roumain et respecter le style narratif déjà adopté :

Prietenul nostru e furios din cauza acestei interdicții, căci nu concepe să piardă nicio ocazie de a se desfăta cu **gustul** (*le goût*) divin al poțiunii magice. – Cette mise a l`écart a le don de rendre notre ami furieux, car il n`admet pas de perdre une occasion de gouter quelque chose qui **sent** aussi bon que la potion magique)
2.4 Dans d`autres cas, j`ai changé de syntaxe et de vocabulaire pour donner au texte un aspect plus naturel en roumain moderne, vu que le public cible est composé de lecteurs contemporains. Par exemple, dans le syntagme *Le vieux guerrier,* j`ai renoncé à traduire l`article, en préférant la détermination par un adjectif pronominal démonstratif – *acest războinic bătrân*, au lieu de dire *bătrânul războinic*, car une telle modification donnait a la phrase descriptive-narrative (il s`agit de la présentation d`Abraracourcix) une évolution plus naturelle, la rendant plus cursive. Même chose pour l`exemple suivant :
Panoramix mai are și alte rețete – là, je n`ai pas traduit *en réserve* (de rezervă/în arhivă) car, en roumain, l`expression ne convient pas au contexte (elle serait plutôt propice dans un bureau ou un dépôt) et pour économiser de l`espace, un souci que j`ai eu tout au long de mon travail, même si finalement ce volume s`est avéré plutôt un récit qu`un ouvrage de bande dessinée consistant normalement surtout dans des dialogues. Un dernier exemple dans cette catégorie est la traduction du nom de l`institution publique présente dans un travail : *La maison qui rend fou* par *Fabrica de nebuni*: la traduction litterale– casa care (te) înnebunește - trop long, alourdissant la phrase face à *casa de nebuni* = hôpital psychiatrique, j`ai finalement choisi *fabrica de nebuni*, car le nom *fabrică* inclut le sens du verbe *rendre quelqu`un/quelque chose d`une certaine façon*.
Un autre exemple :

- Deux noms au pluriel dans les cas Datif et Génitif auraient alourdi la phrase en langue cible, donc j`ai remplacé le nom en génitif par un adjectif du nom attaques (ennemies) :

Mai ales datorită lor și poțiunii magice aduse la perfecțiune de Panoramix, satul galic a reușit să reziste până acum asalturilor **inamice** (*ennemies*). – le village gaulois a pu résister jusqu`a présent aux attaques **des Romains**)
2.5 Modification du lexique et des temps verbaux: en fonction du sujet du récit, j`ai utilisé soit le parfait simple (plus alerte), soit le présent de narration (pour donner plus de vivacité et d'actualité à l'action – pour garder un ton naturel en langue cible, notamment lorsque le narrateur décide d`impliquer le lecteur en le faisant plonger directement dans l`action ou en témoignant a côté de celui-ci les faits relatés, d`autres fois ce fut le passé composé qui semblait le plus adéquate dans le contexte, tout en respectant l`alternance des temps du texte source qui ne s`opposait pas du tout à la logique du récit en roumain; j`ai mélangé ce choix des temps au lexique parfois archaïque, parfois moderne, pour créer un style narratif propre aux grands raconteurs de récits roumains. Concernant le choix du lexique, j`ai préféré des épithètes et des verbes archaïques –

plus savoureux et conformes à l`époque (il s`agit, d`ailleurs, d`un retour dans le temps). Ou bien, j`ai dû choisir entre traduire par le terme apparenté étymologiquement à celui du texte source, qui existe en roumain, ou son sens figuré, utilisé dans le texte source, pas toujours transparent, mais pouvant, quand même, être déduit ou cherché dans le dictionnaire: j`ai utilisé les deux options, des fois pour assister le lecteur et d`autres fois pour le stimuler à réfléchir aux sens des mots ou à les chercher (*irréductible* – quant aux Gaulois du village – j`ai choisi le terme apparenté, donnant occasion à la réflexion et à l`interprétation face à *retranchés* – quant aux camps romains entourant le village – que j`ai traduit par le sens figuré, comme j`ai interprété le terme – au lieu d`utiliser *diminués* – le terme mathématique, j`ai préféré *abrités, ayant à choisir entre refugiate (refugiés)*, *adăpostite (abrités)*, *ascunse (cachés)*, *fortificat (fortifiés)*, conformément à http://www.wordreference.com/fren/retrancher) ; d`autres exemples: le verbe au passé simple, interrompant une action commencée auparavant et rendue par l`imparfait, suivi du présent de narration, comme dans le texte source, car c`était compréhensible au lecteur roumain, si on se l`imagine de nouveau introduit à l`improviste comme dans une scène de film:
În mijloc ***văzură*** *un funcționar gras așezat într-un leagăn. Îl* ***împingea*** *o tânără drăguță. Văzându-și vizitatorii, funcționarul* ***oprește*** *leagănul.* ***E*** *furios.*
Mais nous allons discuter le choix des temps plus en détail dans le chapitre suivant.

III. L`alternance des temps

La traduction et l`harmonisation des temps ont été difficiles elles aussi: j`ai préféré généralement l`utilisation du passé simple, car il convient aux contes auxquels j`ai emprunté le lexique et la plupart des expressions, mais des fois il alterne avec le présent de l`indicatif et si, en texte source, le présent de narration est suivi par le futur, j`ai traduit par le futur, ce qui pourrait changer le sens du temps du verbe régent, mais cela n`a pas été le cas dans ce texte, car, en le transposant en roumain, il continuait d`avoir du sens pour le lecteur roumanophone, compte tenant que le roumain est une langue romane dont la syntaxe est assez souple et permet de tels changements de point de vue. D`autres fois, un présent instantané, celui des reportages sportifs, est plus propice au contexte.
J`ai choisi d`alterner le présent de narration et le passé simple en fonction des circonstances pour garder le naturel de la façon de s`exprimer en langue cible.
Voici quelques exemples :
3.1. Changement de syntaxe pour gagner de la cursivité et du naturel en langue cible :
-au cadre du récit du travail impliquant la bête de la cave, deux temps s`alternent en langue source et j`ai gardé cette alternance dans le texte cible en considérant que le type de narration change, en passant du narrateur omniscient (qui raconte au public ce qui se passe, étant le seul détenteur de la vérité) au narrateur-témoin oculaire qui suit l`histoire à côté du public, comme au cinéma : În peșteră **era** (imparfait) întuneric beznă, dar nu și liniște. Se **aud** (présent) râsete și păsări oribile (scrâșnind din toți dinții) **trec** (présent) pe lângă ei ghemuite. Toate astea îi **amintesc** (présent) de ceva lui Obelix (…)
Pour le reste de la narration, j`ai préféré utiliser le passé simple, car c`est le temps le plus adéquate aux contes de fées auxquels j`ai également emprunté le lexique et la plupart des expressions, mais des fois il alterne avec l'indicatif présent et si, dans le texte source, le présent de narration est suivi par le futur, j`ai gardé le futur dans ma traduction, considérant que cela n`entre pas en conflit avec le temps de la proposition principale. D`autres fois, un présent

instantané, celui des reportages sportifs, est plus propice au contexte. On distingue plusieurs situations:

3.1.1 **E** vocea lui Pupus- présent conformément au texte source, care tocmai le **spuse** – passé simple– conformément au texte source (pas de confusion en roumain) în ce vaconsta proba următoare. Lui Obélix îi **veni** spontan o idee – passé simple, (également adéquate pour exprimer des actions ponctuelles dans le passé).

3.1.2 L'alternance entre le passé simple et le présent nous fait plonger directement au sein de l`action et la voir décrite comme si elle se passait devant nous. Passé simple: Asterix **se execută** și amândoi **porniră** de-a lungul firului (passé simple). Dar nu **poți** improviza când faci acrobații pe sârmă! (présent exprimant une vérité généralement valable – pas de confusion en roumain)

Avansează ei cum-necum, contorsionați, ținându-și echilibrul cu brațele întinse. Firul **se mișcă** și **asistăm** (présent de narration- reportage) la un adevărat număr de echilibristică, dar, în final, prietenii noștri **căzură** (passé simple – on n`est plus des témoins oculaires, on redevient les lecteurs d`un récit).

3.1.3. Une autre situation nous fait remarquer le présent, comme dans le texte source, au lieu du passe simple, qui aurait alourdi la phrase en roumain, mais ensuite on revient au passé simple en alternance avec l`imparfait :

Cei doi gali nu mai **au** (présent) altceva de făcut decât să i se alăture lui Pupus, care îi **așteaptă** (présent) pe marginea prăpastiei. (…)

Și prietenii noștri **începură** (passé simple) să se cațere de-a lungul versanților care **deveneau (**imparfait) tot mai greu de urcat, aproape verticali. Îi **bătea** vântul **(**imparfait), îi **ningea(**imparfait). Vulturii **se apropiau(**imparfait) de ei în zbor, de parcă ar fi fost niște insecte oarecare. Dar, la un moment dat, Obelix, căutând o nouă priză mai înaltă, **văzu** (passé simple) că nu mai **era** (imparfait) nimic.

La même chose arrive lorsqu`on relate la lutte contre les crocodiles :

Imediat după aceea, **răsunară** (passé simple – on redevient lecteur) zgomote specifice trântei, mârâituri îngrozitoare, clipocitul furios al apei și, mai tare decât toate astea, strigătele lui Obelix: *Bestii netrebnice! Porcării necomestibile!* Cine **vine** (présent- on est tous des témoins) din vale **vede** (présent) zburând în toate părțile crocodili cu mină aiurită. Martori demni de încredere **afirmă** (présent) că au văzut și valize trecând prin aer, dar și portofele, pantofi, toate astea din piele veritabilă de crocodil.

Quand les héros rencontrent les villageois en prison avent d`entrer en arène au cirque Maximus, les temps utilisés par le narrateur et gardés dans la traduction pour ne pas entrer en conflit avec le fil du texte sont les suivants: passé simple – le temps du récit avant la rencontre, et, durant la rencontre, présent instantané, comme si l`on assistait à la scène: d`ailleurs, plusieurs indices du texte nous font penser au cinéma, commençant par le sous-titre - l`Album du film- et certaines scènes (de le début, mentionnant que l`objectif de la caméra vidéo nous mène dans une forêt et, durant le deuxième travail, les Indiens arrêtant de se battre pour regarder Kermès chassé par le javelot jeté par Obelix … l`exclamation *suspense*! Lors de l`entrée en scène de Cylindric, le Germain, pour le troisième travail, suspense quand l`auteur se demande si Astérix va céder aux charmes de la grande prêtresse et des phrases telles *De altfel, nu suntem singurii care s-au retras: ia uitați-vă la capătul mesei, la chipurile bieților consilieri)* ont justement le rôle de nous intégrer au public d`une production cinématographique à côté du narrateur.

IV. Changement de syntaxe pour obtenir une phrase exprimée plus naturellement en roumain

Voilà quelques exemples de tels changements, avec les explications afférentes :

- Astérix tire sa force surhumaine – Ici, en traduisant, j`ai transformée le COD *force* en sujet, pour rendre la phrase descriptive plus familière et plus facile à lire au lecteur roumain, d`autant plus que la traduction de l`adjectif – *supraomenească* – aurait alourdi la phrase et que le verbe *tirer quelque chose de* tient d`un registre langagier trop peu soigné en roumain.
- (Mai puțin lui Obélix, pentru că el a căzut în cazan când era mic și, de atunci, e în permanență sub efectul poțiunii. –A l`exception d`Obélix, car celui-ci est tombé dans la marmite étant petit et, depuis, les effets de la potion sont permanents chez lui. – Au lieu de commencer la complétive de temps par le sujet du texte source (*les effets*), j`ai préféré garder le sujet de la complétive de cause (*Obélix*), pour donner un plus de cursivité à la phrase, dans son ensemble, car ce changement de sujet d`une subordonnée à l`autre n`est probablement pas accessible au lecteur roumain.
- Texte source, première option de traduction: Păsările care-l privesc trecând au penele zbârlite de tot. – j`ai changé le sujet pour donner de la souplesse à la phrase et ajouter du naturel au ton de la narration: Penajul păsărilor se zbârlește când trece pe lângă ele. (le sujet n`est plus *Les oiseaux*, mais le *pennage des oiseaux* – celui qui subit une transformation, donc qui est affecté par le verbe de la proposition régente.)
- Puisque la syntaxe roumaine est plus flexible que celle française, j`ai maintes fois préféré d`inverser les éléments d`une phrase en texte cible par rapport au texte source, pour la rendre plus familière et plus naturelle au locuteur roumanophone moderne, auquel je m`adresse (*legionarii din taberele ... nu duc deloc o viață ușoară* – les légionnaires des camps de … n`ont point une vie facile, au lieu de traduire littéralement *La vie n`est pas facile pour les garnisons de legionnaires des camps de* …).
- Un autre exemple consiste dans le renoncement à la complétive directe et dans son remplacement par une construction incluant le gérondif, pour éviter la répétition du pronom personnel qui aurait été en quelque sorte gênante en roumain : Astérix și tovarășii lui pozează apoi pentru sculptorul de serviciu, **care** realizează o sculptură-suvenir **care** nu va înceta să suscite nedumerirea a generații întregi de istorici. (qui réalise une sculpture … qui … - traduction initiale, conforme au texte source)

Face à

Astérix și tovarășii lui pozează apoi pentru sculptorul de serviciu, **acesta realizând** o sculptură-suvenir **care** nu va înceta să suscite nedumerirea a generații întregi de istorici. (***celui-ci réalisant*** *une sculpture-souvenir* ***qui*** ... -variante finale)

Lorsque le narrateur relate la discussion de César avec Abraracourcix, une traduction littérale aurait, de nouveau, impliqué une lourdeur de la façon de s`exprimer en roumain, donc j`ai opté pour modifier la syntaxe (le plus fabuleux pari *que l`Antiquité ait connu* traduit par *de l`Antiquité*).

V. Modification de la syntaxe et du vocabulaire

La plupart des modifications de ce type ont tenu compte des particularités de la langue cible et du désir de faciliter la lecture en la rendant plus cursive et plus naturelle, en utilisant un roumain autant moderne et souple que possible, qui puisse être lu et compris par la plupart des lecteurs.

- Le premier exemple dans cette catégorie est le remplacement du verbe *sentir* par *avoir le goût*, dont j`ai parlé au chapitre 2, section 2.1 ;
- Dans la deuxième phrase de la présentation d`Abraracourcix, commençant par *le vieux guerrier*, j`ai renoncé à l`article défini ;
- Panoramix mai are și alte rețete – ici j`ai choisi ne pas traduire en réserve (par *de rezervă*/*în arhivă*) ;
- Changement de place d`un adjectif parmi trois qui déterminent le même nom en texte source pour ne pas alourdir la proposition en texte cible : Dacă refuzați, va fi dovada că nu sunteți decât o *adunătură penibilă de țicniți imbecili*! face à une traduction littérale telle *o adunătură de bieți nebuni imbecili.*

VI. La traduction des noms propres et des travaux

J`ai choisi de donner des justifications étymologiques pour chaque nom et de mentionner la source citée dans des notes de bas de page, car des notes à la fin du livre aurait rendu la lecture plus difficile, en l`interrompant trop souvent. Le choix de cette méthode (traduction des noms par des mots soudés en roumain) a eu comme but de les rendre plus faciles à rappeler et plus accessibles au public roumain non-francophone. Voici quelques exemples :

- Assurancetourix est devenu Asiguraregeneralix (soudage des termes roumains asigurare – assurance et generală - tous risques (langage du domaine bancaire), à partir de l`explication donnée par une source en ligne ;
- Les noms *Agecanonix – Vârstăcanonix*, *Abraracourcix – Brațscurtix et Bonnemine - Minăbună* ont été traduits selon les mêmes principes, en ajoutant des explications traduites de la source citée pour les noms d`Abraracourcix, Obélix et Idéfix.

Les noms historiques (Jules César, Massif Armoricain, noms des peuples composant l`Empire Romain - Germain et mythologiques (Hercule, Toutatis) et ceux des travaux ont été traduits en utilisant plusieurs sources,
qui se retrouvent également dans la traduction pour les lecteurs désirant se renseigner davantage là-dessous; la traduction du nom *travaux* avait posé des problèmes dès le début, en roumain il y ayant le choix entre des nom tels *cazne*, *munci*, *probe, încercări*, de même que la traduction du chiffre inclus dans le titre – normalement, on devrait le traduire par un mot au lieu d`un chiffre, mais, comme le mot roumain est beaucoup plus long que celui français – *douăsprezece*/*douze*, qui n`a même pas été utilisé en texte source - j`ai opté aussi pour le chiffre 12 qui était également plus économique du point de vue de l`espace.

VII. La traduction des proverbes et des expressions

Cela a été aussi problématique car, à part les proverbes qui, pour la plupart, avaient un équivalent exacte des points de vue du sens et des mots, en langue cible, les expressions provenaient de domaines des plus variés, tels :

- La navigation : *încotro bate vântul – dans quel sens se déroule l`histoire* (dans le texte source le domaine est plutôt général, mais la traduction incluant le terme vent, qu`on utilise couramment en roumain pour cet idiome, j`ai sous-catégorisé l`exemple ici et *vânt din pupa* (*du vent*! – sur l`Ile du Plaisir);
- langage familier: *mai va,* pour *demain n`est pas la veille* (l`expression utilisée par Abraracourcix pour démontrer qu`il ne s`inquiète pas de ce qui lui fait le plus peur) – ici, j`ai eu le choix entre *N-ai să vezi*! , *Mai e până atunci!, Mai va !, N-a venit ziua aia !*, mais j`ai trouvé l`explication dans une source en ligne et j`ai traduit directement conformément a celle-ci, *n`a pas l`air dans son assiette – nu pare în largul lui* (faisant référence à Obélix quand ils partent pour Rome) – *se battre comme des chiffonniers – a se bate precum chiorii* (des Indiens dans leur camp lors du travail qui comporte le lancement du javelot), *l`habit ne fait pas le druide* – ce proverbe ayant un équivalent presqu`identique en roumain, je l`ai adapté, car celui du texte source a une certaine nuance conforme à l`époque de l`action et à l`univers des personnages;
- Des proverbes et des expressions ayant des équivalents identiques en roumain, des points de vue du sens et des termes : *aussitôt dit, aussitôt fait – zis și făcut, dans quel sens se déroule l`histoire – în ce direcție bate vântul*, l`interjection *chic*! que j`ai traduite par *super*! – plus utilisé en roumain contemporain;
- histoire : les expressions célèbres en latin ont été traduites en tant que telles: *Ave Cezar*! *Murituri te salutant*.

Exception : une fois, j`ai préféré de traduire *bravo,* qui existe pourtant en roumain en tant que tel, par l`expression familière de félicitation *jos pălăria!*, pour garder l`authenticité du personnage (c`est une réplique d`Astérix envers Mérinos, l`athlète grec).

VIII. **La ponctuation**

Là, on distingue aussi entre plusieurs situations :

- Beaucoup de propositions étant elliptiques de prédicat, je les ai traduites en tant que telles, considérant que la langue cible permet elle aussi des pauses plus grandes entre les parties d`une phrase et une phrase trop longue avec plusieurs propositions séparées par des virgules aurait été difficile à lire et à discerner, face à plusieurs syntagmes simples séparées par des points dans une description, telle la présentation des personnages au début de l`album: Obelix este prietenul de nedespărțit al lui Asterix. Distribuitor de menhire cât el de mari, mare amator de mistreți și de câte o harță zdravănă. Obelix e gata să uite de orice ca să-l urmeze pe Asterix într-o nouă aventură;
- Les dialogues du texte source ne sont pas marqués par des tirets : dans la traduction, je les ai délimités par des guillemets et les ai introduits dans le corpus du texte narratif, en italiques, ou bien en alinéas, comme dans le texte source ; lorsque le texte source les marquait par des alinéas et des tirets, la traduction a respecté cette ponctuation;
- Les dialogues inclus dans le texte ont été laissés tels quels et marqués par des italiques (pour garder la forme et économiser de l`espace) ou bien en alinéa et avec des tirets, comme il est plus familier au lecteur roumain, lorsqu`il y avait le risque de ne pas les distinguer de la narration ;

- Les signes de ponctuation ont été eux aussi adaptés, ceux du français ne correspondant pas toujours au but de l`énoncé – (exclamation ou interrogation), surtout lorsqu`il s`agissait des explosions de nerfs d`Obélix.

IX. La traduction du langage imitant l`accent étranger et des rimes

- Cylindric, le Germain: l`imitation de l`accent allemand a été difficile à rendre pour que le dialogue soit aussi intelligible en langue cible et qu`on respecte en même temps l`authenticité du personnage. J`ai pratiquement inventé une autre langue, avec de nouvelles règles de grammaire et ajouté à ces règles des stéréotypes (*ţ* - tz au lieu de *s* ou de *c* suivi par *i* ou *e*) et des particularités phonétiques observées aux étrangers qui essayent de parler roumain actuellement ;

  La façon de parler du cuisinier belge a été, elle aussi, adaptée en langue cible avec de la prononciation et des régionalismes ruraux; j'ai utilisé des stéréotypes répandus en Roumanie à propos du dialecte moldave, que j`ai mélangés à des termes des dialectes transylvain et valaque);
- un autre exemple de langue inventée serait celui du dialogue d`Astérix avec l`huissier soi-disant malentendant de l`institution publique où ils devaient chercher un formulaire.

X. Dernières difficultés

- En texte source, les références aux deux protagonistes des aventures de ce volume alternent entre *nos amis, les Gaulois, les visiteurs*. Même pour traduire *nos amis,* j`ai eu le choix entredeux synonymes en roumain : l`un d`origine slave – *prietenii* – et l`autre d`origine latine et ayant le même radical que le terme du texte source, donc qui aurait été le plus indiqué – *amicii*. J`ai, pourtant, choisi le plus souvent le premier terme, car il est plus fréquent en roumain moderne, le deuxième pouvant être perçu comme péjoratif, à cause du courant anti-emprunts au français dont j`ai parlé en mentionnant mon inspiration des mots français de Caragiale. Pour éviter la répétition excessive de cet appellatif, j`ai aussi utilisé des noms qui n`existent pas toujours dans le texte source, mais qui étaient adéquates au contexte culturel de celui-ci, accompagnés par l`adjectif possessif, tels : *turiştii/galii/vitejiinoştri* (en fonction du contexte) ou même *cei doi – les deux*. Lorsque, dans la présentation d'Abraracourcix, l`auteur parle de *ses hommes,* j`ai traduit par le nom directement apparenté au terme du texte source (*oameni*), qui, en contexte militaire, est souvent utilisé dans la littérature roumaine pour désigner les soldats ;
- La traduction, toujours au début, du terme *irréductibles* par son correspondant du point de vue étymologique en langue source – *ireductibili*;
- Par contre, quant a l`adjectif *retranchés* du même paragraphe, dont le premier sens est, en français, celui mathématique, ce qui m`a menée a le traduire d`abord par *ciuntit, micşorat* ou *redus* et dont seulement le deuxième sens (figuré) semble avoir été visé par l`auteur (*retras, adăpostit*, même, en nous éloignant, *fortificat*), j`ai finalement choisi de traduire directement par le sens figuré et respecter le désir de l`auteur qui l`avait utilisé dans ce sens (en optant pour *adăpostit – à l`abri*), mais en même temps aider le lecteur à

comprendre; dans la même phrase, j`ai du opérer une inversion syntaxique pour traduire l`ensemble:
Iar garnizoanele de legionari romani din taberele adăpostite de la Babaorum, Aquarium, Laudanum și Petibonum nu duc deloc o viață ușoară...;

- Maison qui rend fou – *fabrica de nebuni*;
- Bouclier-pavois – scut-pavăză;
- Clownesque –clovnesc.

Pour conclure, je voudrais exposer ma suggestion d`insertion de la traduction: tenant compte du fait que le texte source comporte très peu de dialogues insérés dans les phylactères, donc qu`il s`agit d`une bande dessinée atypique, le récit en prose étant prédominant, il ne sera pas techniquement compliqué d`introduire parmi les images la traduction et les notes de bas de page pourraient elles-aussi être insérées parmi ou en-dessous des dessins, vu que leur présence est importante pour guider le lecteur au fil du texte.
Les difficultés de traduire un tel texte sont, en premier lieu, de nature lexicale, comme je viens de le montrer. C`est, par la suite, un type de projet qui permet au traducteur et au lecteur d`évoluer et de s`enrichir culturellement et linguistiquement.

BIBLIOGRAPHY

1. Goscinny, René, Uderzo, Albert - Les 12 travaux d'Astérix, Hachette, Paris, 2014
2. Moeschler, Jacques, Auchlin, Antoine – Introducere în lingvistica contemporană, Echinox, Cluj-Napoca, 2005
3. Lungu-Badea, Georgiana - Teoria culturemelor, teoria traducerii, Timişoara: Editura Universităţii de Vest, 2004
4. Matei, Horia C. - Mic dicționar al lumii antice, Albatros, București, 1986
5. Kernbach, Victor – Dicționar de mitologie generală, București, Albatros, 1983
6. Gorunescu, Elena – Dicționar francez-român de omonime și paronime, București, Corint, 2008
7. Berbinski, Sonia –De l'approximation, de à peu près à cam așa ceva, Peter Lang, Frankfurt am Mein, 2018

Bibliographie en ligne

https://ro.wikipedia.org/wiki/Masivul_Armorican,
https://sites.google.com/site/enciclopedialuicoman/ateism/eliade---istoria-religiilor/eliade---istoria-religiilor-21, https://fr.wikipedia.org/wiki/Teutatès,
https://ro.wikipedia.org/wiki/Heracle#Cele_dou.C4.83sprezece_munci_ale_lui_Heracle
https://istoriiregasite.wordpress.com/2015/03/18/legenda-lui-heracle-ii-cele-douasprezece-munci/
https://dexonline.ro/definitie/clovnesc
https://dexonline.ro/definitie/ireductibil
https://fr.wiktionary.org/wiki/c'est_pas_demain_la_veille
https://fr.wikipedia.org/wiki/Liste_de_personnages_d%27Astérix#Assurancetourix, tous consultés en avril-mai 2016

LES HONGROIS DE LA ROUMANIE ET LEUR ALTERNANCE CODIQUE

Eliza-Maria Biță
PhD. Student, Universityof Craiova

Abstract:Although not long discussed and studied, code switching must have always existed and not been perceived otherwise than normal by its users, speakers with more than one mother tongue that have been able to communicate freely using all languages, mixing their grammar rules or vocabularies and still understanding each other, creating, therefore, a code that existed only in their region.The most common examples are known as Spanglish and Franglish. The Hungarians of Transylvania have also invented several smaller-scale linguistic codes of this kind, spoken in different cities and a larger-scale one, understood by every Hungarian in Transylvania - the Hungarian of Romania, with different word order, vocabulary, word formation both from Romanian and from standard Hungarian, and illustrating all the types of code switching identified by scholars. This article analyses this new linguistic code history of Transylvania and compared to the surrounding areas, giving examples of Transylvanian Hungarian.

Keywords: multilingualism, bilingualism, Hungarian, code switching

La Roumanie est un pays relativement petit du Sud-Est de l`Europe, mais assez grand pour qu`il y ait plusieurs variétés linguistiques de la langue la plus répandue – le roumain – qui a subi çà et là des influences des peuples voisins (parlant des langues slaves- le russe, le serbe, le bulgare, turciques- le turque, le tatare ou finno-ougriennes – le hongrois) ou même des peuples latins plus éloignés, mais à qui les Roumains se sentaient apparentés à cause de la racine commune des langues parlées (les peuples parlant des langues romanes); cette dernière influence a été possible à partir de la seconde moitié du 19e siècle, quand les familles plus aisées de la Roumanie ont pu financer les études de leurs enfants dans ces pays, ceux-ci rentrant avec des néologismes à base latine ; ce renouvellement de la langue était, d`ailleurs, salué par les écrivains latinistes qui désiraient imposer une distance de plus en plus grande entre le roumain et les langues slaves dont le territoire du pays était entouré, un mouvement qui avait débuté au 13$^{e}$ siècle, lorsque la dominance des Habsbourg en Transylvanie menaçait d`affecter le roumain, en l`enrichissant de trop de mots d`origine germanique ou hongroise (voir l`Ecole transylvaine - https://fr.wikipedia.org/wiki/Transylvanie austro-hongroise). Les variétés linguistiques du roumain existant aujourd`hui consistent surtout dans la prononciation de certains mots, dans la conjugaison de quelques verbes usuels a l`Indicatif présent, dans le rythme de la conversation (plus ou moins accéléré, ce qui facilite ou rend plus difficile la compréhension par des conationaux) et plus rarement dans des termes à racines différentes, désignant surtout des aliments, de la vaisselle et des vêtements (ces termes sont, quand même, reconnus par le dictionnaire officiel de la langue roumaine et par la plupart des Roumains comme étant typiques d`une certaine région du pays). Pourtant, il y a une catégorie à part de Roumains qui sont pratiquement bilingues, parlant en même temps deux langues différentes – le roumain et le hongrois – parce qu`ils font partie de familles mixtes ou parce qu`ils ont grandi ou travaillent depuis des décennies dans des aires de la Roumanie peuplées par des populations bilingues. Ces

aires se trouvent principalement en Transylvanie, une région entourée par les montagnes Carpates qui a été pendant plus de deux cent ans partie de l`Autriche-Hongrie ; comme le sujet est à présent largement discuté par les deux parties, on va se contenter de le résumer en des termes moins spécialisés.

Selon la plupart des historiens, le territoire actuel de la Transylvanie était peuplé par les tribus daces, d`origine thrace, avant l`an 100 après Jésus Christ, lorsque les Romains l`ont occupé et ont commencé la latinisation du pays. A cette époque-là, maintes tribus nomades, tels les Tatares et les Huns, migraient de l`Asie orientale et s`établissaient là où elles trouvaient des territoires libres. Les Huns (https://fr.wikipedia.org/wiki/Huns) auraient traversé le Nord de la Transylvanie et se seraient finalement établis dans la plaine de la Pannonie (le territoire actuel de la Hongrie – le voisin nord-occidental de la Roumanie), laissant dans ce passage des traces telles des familles entières qui se sont intégrées dans le territoire roumanophone, continuant à parler leur langue et maintenant leurs traditions, ce qui a enrichi la langue et la culture roumaines de cette région. Lorsque la Transylvanie a été occupée par l`Autriche-Hongrie, au 17$^{e}$ siècle, l`Empire dominant a peuplé la nouvelle région d`ainsi-dits colons d`ethnies germanique ou hongroise, déracinés de leurs terres natales, ou bien, au sud de la Transylvanie, pour garder les frontières, ont été emportés des Sicules (https://fr.wikipedia.org/wiki/Sicules_(Transylvanie), ce qui a de nouveau mené a des interactions linguistiques et culturelles entre ces gens de différentes origines et les Roumains qui y habitaient déjà.

La deuxième théorie considère que les Hongrois sont en Transylvanie depuis des centaines d`années et que ce sont eux qui ont été occupés et dépaysés par les Roumains et non vice-versa.

Ce qui est certain est que, aujourd`hui, la minorité hungarophone, qu`elle soit formée de Sicules ou de Hongrois (les successeurs des Hongrois apportés en Transylvanie par l`Autriche-Hongrie ou ceux des anciennes tribus migratoires) est la plus grande minorité de Roumanie (https://fr.wikipedia.org/wiki/Communauté_magyare_de_Roumanie).

La divergence des opinions concernant l`exacte population qui a occupé la Transylvanie n`empêche pas les Roumains et les Hongrois de Transylvanie de communiquer aisément dans les deux langues qu`ils parlent plus ou moins correctement, mais de toute façon que tous comprennent et d`enrichir de cette façon les deux langues, avec des noms, des structures et des accents totalement distincts de leur origine historique. Par exemple, dans le hongrois contemporain il n`y a pas de genre adjectival, ce qui rend très difficile à certains hungarophones de faire la distinction entre de différents adjectifs en roumain et mène à des confusions hilaires dans la vie quotidienne. Comme la plupart des gens vivant dans des régions (surtout rurales) peuplées par des hungarophones n`ont pas besoin de parler roumain que lorsqu`ils voyagent et ils le font très rarement – une fois par an, dans le cas des femmes mariées qui vont se traiter dans des stations roumanophones – ou, plus souvent, c`est le cas des étudiants qui vont à des universités dans les grandes villes roumaines ou des jeunes hommes qui ont fait leur service militaire en dehors de la Transylvanie, grand nombre des Hongrois de la Roumanie ne parlent presque pas du tout le roumain et, pouvant vivre toute leur vie en Roumanie et se débrouiller sans en avoir besoin, ou au moins sans le besoin de le parler correctement du point de vue grammatical, bien que l`état roumain assure des enseignants roumanophones dans les écoles des régions peuplées par la minorité hongroise – ceux-ci finissent par être assimilés eux-mêmes a la communauté bilingue et l`exposition des habitants à la langue majoritaire n`étant qu`occasionnelle (ils l`apprennent a l`école comme langue étrangère et, lorsqu`ils ont vraiment besoin de l`utiliser, ils sont aidés à se faire comprendre par leurs familles, leurs amis et les

Roumains qui ont grandi dans des régions multiculturelles eux-mêmes; il s`agit presque d`un pays étranger au sein de la Roumanie, mais il y a rarement des cas d`alternance codique, les locuteurs ne mélangeant les deux langues involontairement que dans des milieux familiers et volontairement que pour s`amuser.

Même si je n`ai pas vécu en Transylvanie et n`ai aucune notion du hongrois, comme les Roumains qui ont des amis hungarophones, je travaille depuis deux ans avec de tels Roumains et hungarophones et je peux citer quelques exemples d`emprunts lexicaux ou grammaticaux ou des fois même d`alternance codique tirés de leurs récits et de mes observations lors de mes interactions occasionnelles avec des Roumains bilingues.

La différence la plus connue et la plus évidente entre le roumain et le hongrois, qui surgit lors de chaque conversation entre des locuteurs des deux langues, est le fait qu`en hongrois il n`y a pas de genre adjectival, les adjectifs étant invariables, tandis qu`en roumain l`adjectif peut avoir trois désinences de genre : masculin, féminin et neutre. Cette situation mène à des discussions hilaires dans lesquelles les locuteurs ayant le hongrois comme langue maternelle et même les bilingues moins instruits accordent un adjectif féminin avec un nom masculin, soit au singulier, soit au pluriel (ex : Cette garçon est non seulement sage et intelligente, mais aussi belle et respectueuse.)

Vu l`interaction habituelle pendant des années entre des locuteurs des deux langues, il arrive souvent aux Roumains de la Transylvanie de mélanger les règles grammaticales des deux langues, généralement sans s`en apercevoir, ce qui donne naissance à des énoncés tels :

1. Je veux qu`on parle comme deux hommes communes, suivi de la correction : je veux dire comme deux personnes communs. (en roumain le nom *gens* se traduit par *oameni* – l`équivalent d`*hommes* – un nom masculin);
2. Vreau doi beri - Je voudrais deux bières (en roumain, le numéral 2 s`accorde en genre avec le nom déterminé : doi (m.) vs doua au féminin – et la différence apparaît aussi en prononciation (*doy* vs *dowa*).

   Les deux exemples ci-dessus appartiennent a deux roumanophones qui ont été exposés à une interaction temporaire avec des locuteurs bilingues de la Transylvanie, ils s`en sont rendus compte tout de suite et se sont corrigés, d`autant plus que cela leur est arrivé en public, mais les roumanophones de la Transylvanie, tout comme les locuteurs bilingues, mélangent souvent les langues (règles grammaticales et lexique) en milieux familiers pour s`amuser, mais aussi pour communiquer plus facilement, car il y a déjà des expressions et des mots typiques au hongrois parlée en Transylvanie, même si, dans les écoles bilingues des grandes villes, on interdit aux Hongrois d`utiliser des mots roumains, cela n`arrivant pas dans les villages et les régions peuplées en proportion d`au moins

90% par des Hongrois ou des Sicules, que voici représentées dans la carte ci-dessous :

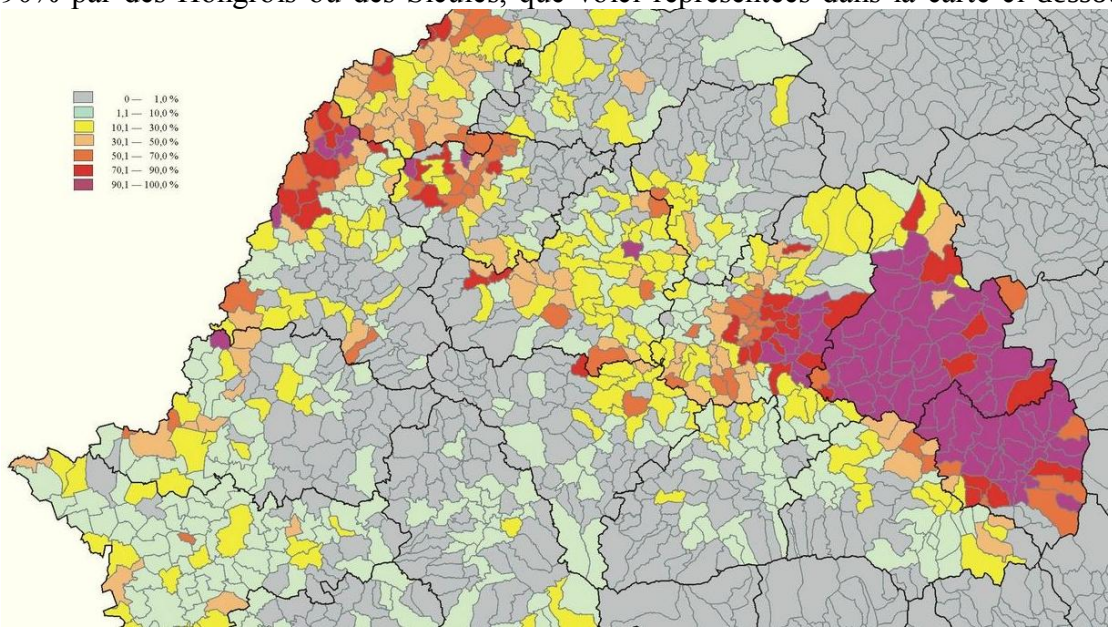

J`ai, pourtant, remarqué un développement intéressant de cette confusion, chez des Hongrois provenant de milieux ruraux, n`ayant eu accès qu`à l`éducation dans leur langue maternelle et ayant vécu jusqu`à l'âge de 50-60 ans, quand je les ai connus, dans des milieux presqu`exclusivement hungarophones – ils confondaient même les pronoms personnels féminin et masculin ; le mari se référait à la femme en disant *il*, et *ses*, au masculin (en roumain, la forme de l`adjectif possessif diffère en fonction du genre du possesseur ; on entendait, par la suite : Ses parents (à lui), désignant une femme, ce qui générait de la confusion chez des locuteurs roumanophones non avertis et peu patients, mettant en danger toute interaction avec ces gens très peu bilingues, en fait.
Mais, apparemment, même dans ces régions ou il y a exclusivement des hungarophones qui n`ont pas besoin d`utiliser le roumain à l`école et dans l`administration publique, il y a des influences du roumain sur le hongrois, tels l`adjectif *szepen* (beau/belle), invariable en hongrois, qui reçoit une terminaison roumaine d`adjectif accordé au féminin (-a), devenant *szepa* (o fata szepa – une belle fille) – un mot qui n`existe ni en roumain, ni en hongrois.

http://www.boulevard-exterieur.com/Minorites-les-2-millions-de-Hongrois-de-Roumanie.html

Une philologue hungarophone bilingue utilisant consciemment le roumain séparé du hongrois et habitant une grande ville bilingue (Targu-Mures), explique:

„Il y a deux facteurs qui déterminent combien de mots roumains utilisent les Hongrois quand ils parlent hongrois:

Il s`agit, évidemment, des zones où l`on parle aussi roumain en certains contextes, et pourtant, même là où la population hungarophone dépasse le 80% nécessaires pour qu`elle soit considérée majoritaire, les locuteurs de hongrois mêlent, dans leurs discours, souvent des mots roumains et des régionalismes, toujours roumains, sans s`en apercevoir.

Par exemple, ils disent: «töltött árdéj» ce qui veut dire „ardei umpluţi" (la traduction mot à mot d`un plat roumain consistant de poivrons farcis à la viande hachée, combinant le nom hongrois désignant les poivrons et l`adjectif roumain signifiant farcis, mais le nom précédé par l`adjectif, à la manière hongroise, au lieu de faire suivre le nom par son déterminant, comme exigent la grammaire roumaine et l`expression figée en roumain.
En hongrois, ce serait «töltött paprika», mais ils disent árdéj et ne se rendent pas compte qu`ils font un emprunt au roumain.

Les deux facteurs qui déterminent la mesure dans laquelle les Hongrois de la Transylvanie utilisent des mots roumains sont les suivants :

1. Leur degré d`éducation - les gens instruits évitent l`emploi des mots roumains dans n`importe quel discours, n`importe quelle situation, s`ils parlent hongrois. Cela n`est permis ni même à l`école, de tels discours faisant l`objet de punitions.

Le hongrois, comme le finlandais ou le français est une langue qui n`agrée pas les emprunts à d`autres langues (par exemple, a l`anglais). Une anecdote dont la professeur qui raconte a été le témoin sert à illustrer la méthode d`appliquer cette règle dans les écoles hungarophones et sa réception par les élèves:

> Quand j`étais étudiante, je faisais mon stage pédagogique dans une école de Cluj (la plus grande ville de Transylvanie – n.n). Les enfants de Cluj (surtout ceux qui proviennent de familles moins instruites) emploient de très nombreux mots roumains n`importe quand. J`étais censée les encourager d`arrêter de le faire, leur expliquer qu`il n`était pas joli etc.
>
> Il s`agit des écoles hongroises, ou l`on insiste, notamment, de préserver la langue intacte. Donc j`ai concocté un expose à ce propos, ce qui a révolté la plupart des enfants.
>
> «Pourquoi ne pas dire buletin (nom roumain pour carte d`identité) au lieu de személyi, pungă (sac en roumain) au lieu de nájlonzacskó, si en famille on dit tout ça en roumain? Pourquoi ce n`est pas permis ici ?»
> Il y avait dans la classe un garçon noir, dont le père – qui venait d`Afrique, étant étudiant chez nous, était parti chez lui et avait laissé l`enfant avec la grand-mère maternelle (une Hongroise). Cet enfant fut le seul à s'exclamer : « La prof a raison : on est des Hongrois, parlons hongrois donc!»

Le deuxième facteur déterminant est la zone où ils habitent. Ici on distingue ceux qui n`ont pas accès à des écoles hongroises, à la culture hongroise, et qui, petit à petit,

perdent la langue maternelle (en Moldavie, une institutrice racontait que même ceux qui ont oublié leur langue maternelle, le hongrois, n`ayant plus l`occasion de l`utiliser, le parlent encore avec les animaux domestiques, les moutons, les chiens, et quand ils prient à l`église, dans des milieux familiers, dans des circonstances où ils sont émus. Même s`ils veulent garder leur identité hongroise, ils n`ont pas l`occasion de le faire. Par contre, même ceux qui veulent préserver le hongrois et essaient de le parler en famille, trouvent souvent plus facile de parler roumain, par exemple, en évoquant un dialogue en roumain (alternance codique impliquant une citation – n. n.). Par exemple : «J`ai été au marché et j`ai vu M. Ionescu (un Roumain)» ... et ensuite on cite exactement ce que Ionescu a dit, mais on le cite en roumain, bien qu`avant on eut parlé hongrois. Donc des gens qui ont presque perdu leur langue maternelle utilisent de longues citations en roumain, sans aucun effort. Peut-être parce qu`il leur est plus facile de parler roumain, quoiqu`ils s`efforcent encore d`utiliser le hongrois (en famille). Ils emploient des structures grammaticales empruntées au roumain et traduites mot à mot en hongrois. Par exemple: «J`ai tombé malade et je suis resté au lit toute la journée.». En hongrois „rester" veut dire rester debout. Si on traduit cela littéralement, on comprend que le locuteur est resté debout dans son lit toute la journée. C`est la situation du hongrois parlé en dehors de la Hongrie.

Si, pendant le régime communiste de Roumanie, on n`avait pas accès aux chaînes de télévision de la Hongrie, à présent, on peut voir 6 à 8 telles chaînes partout en Roumanie. Grâce à cela, les Hongrois de la Roumanie parlent hongrois beaucoup plus aisément, avec beaucoup plus de fluence maintenant qu`il y a 25 ans. La télévision contribue énormément à la préservation de la langue maternelle, car même les gens peu instruits la regardent très souvent.

On trouve une référence à l`attention qu`on prêtait à cette minorité pendant le communisme chez un ancien ambassadeur français en Hongrie, qui a été préoccupé par les Hongrois de la diaspore :

Ceaușescu, arrivé à la tête du parti communiste en 1965, accentue encore la politique assimilationniste du régime, qui considère comme relevant du passé toutes les revendications de minorités. Le roumain est instauré comme seule langue nationale, et les écoles hongroises fusionnées avec les écoles roumaines. Des Roumains d'autres régions sont encouragés à s'installer massivement en Transylvanie au nom du développement industriel. Ceauşescu lance aussi dans les années 1980 une politique de destruction des villages traditionnels au profit de logements collectifs de basse qualité, qui commence en particulier à défigurer les très typiques paysages transylvains.
Les signes avant-coureurs de la révolution roumaine de décembre 1989 se manifestent en des lieux densément peuplés de Hongrois
(http://www.boulevard-exterieur.com/Minorites-les-2-millions-de-Hongrois-de-Roumanie.html)

Le hongrois de Hongrie et celui de Roumanie se ressemblent beaucoup, avec très peu d`exceptions, provenant de l`influence du roumain. Par exemple, en Hongrie la carotte

s`appelle „sárgarépa”, en Roumanie „murok”, chez les locuteurs bilingues qui font le sujet de ce mémoire. (influence de *morcov*- carotte en roumain

Les Hongrois de Transylvanie empruntent le plus souvent des termes liés à la vie administrative, car nous avons rarement l`occasion d`utiliser le hongrois dans l`administration publique, donc dans cette situation on est plutôt habitués à la terminologie roumaine. Voici des mots roumains utilisés très fréquemment par les Hongrois, même quand ils parlent hongrois: „dosar” (dossier), „buletin” (carte d`identité), „chitanţă”(quittance), „factură” (facture), „firmă” (société commerciale), „alarmă” (alarme), „salvare” (ambulance), „monitor oficial” (Moniteur Officiel). Mais il y a aussi des mots - tels „ștampilă” (tampon), „cerere” (demande), „impozit” (impôt), „declaraţie” (déclaration) - qui ne sont presque jamais empruntés, on utilise l`expression en hongrois (ce ne sont que les gens très simples, dépourvus d`instruction, qui préfèrent utiliser les mots roumains lorsqu`ils parlent hongrois).

Voici un texte en hongrois de Transylvanie (que l`on appelle déjà *romgrois)*, face à sa traduction en hongrois de Hongrie, avec les différences marquées en rouge:

Rommagyar	Magyar
Megyek a primőriára, hogy új buletint csináltassak. Azt mondják, hogy a csénépémet is kicserélik. Elvesztettem amikor egy akcsident után bevittek az urdzsencára. A csédéázõ trécsérénál nekem jött egy kámionéta. Olyan drumuri publicsés, még sárga dzsirofár is volt rajta, de nekem volt csédéázám. Az ütközés ereje ki is dobott az interszekcióbol.... Szerintem a bránkádiér lopta el a buxámat, amikor véletlenül a réánimáréra vittek tárgán a kirurdzsia helyett. Ráadásul tegnap a prizába nyúltam, majdnem agyönkurnetáltam magam. Újra kell csináltatni mindent, a permiszt, talont, timbrufiszkál kell, minden csertifikátot újra kell csináljak, új taxák... Pont most mikor TVA nélkül vettem egy hálát, minden megvan, kitánca, faktúra, impozitot fizettem rá, extrász dé kontot is kivettem. Ha kijön egy áviz még akár dobündát is kell fizessek. Most kértem adeverincát az orvostól a munkahelyre a szekretáriátba. De így is kell írjak egy cserérét koncsédiúra, amit a szenepidnél is kell stampilláljanak. Mondtam már, hogy otthon csináltam termocsentrálát? A séfdészkára mondta, hogy ha hívok insztálátort hamar megvan és az üntrecinéré is kissebb lesz. Most költöztünk ebbe a kártiérbe, eddig kiriába laktunk. Feleségem bevásárolt mert üres a fridzsider. Vett pátét, vinettát, telemeát, burdufot, maszlinát, gogost, pufulecet, grötárnak valót meg szifont. Csorbade burtát főz ebédre és pápánást, s majd hozz be nekem is ha a szóra megengedi. Mert a multkor az asszony hálát nélkül jött be és a séfdésorõ rákiabált. Mondtam már, hogy munkát váltottam? Eddig kurszán voltam de most angazsáltam egy konsztrukciós fimrához. Sántiéren dolgozom egy baszkulántán meg észkávátoron. Legalább nem kell someren legyek. Az indzsinér aszongya, hogy akár séfdetúrõ is lehetek ha jól csinálom. Igaz, a múltkor rosszul esztimáltam fel egy távolsaágot mikor kofrágot vittem és nekimentám egy póznának, ami kiborult és a sefu kapotáját meg párbrizát összetörte... Majd a szálárból levonják.	Megyek a polgármesteri hivatalba, hogy új személyazonosságit csináltassak. Azt mondják, hogy a személyi számomat is kicserélik. Elvesztettem amikor egy baleset után bevittek a sürgősségire. A kötelező elspbbségadásnál nekem jött egy furgon. Olyan közutis, még sárga megkülönböztető jelzés is volt rajta, de nekem volt elsőbbségem. Az ütközés ereje ki is dobott az útkereszteződésből.... Szerintem a hordágyvivő lopta el a buxámat, amikor véletlenül újraélesztésre vittek hordágyon a sebészet helyett. Ráadásul tegnap az aljzatba nyúltam, majdnem agyonütött az áram. Újra kell csináltatni mindent, a hajtásit, forgalmit, okmánybélyeg kell, minden igazolást újra kell csináljak, új adók... Pont most mikor ÁFA nélkül vettem egy csarnokot, minden megvan, nyugta, számla, jövedelmi adót fizettem rá, számlakivonatot is kivettem. Ha kijön egy értesítés még akár kamatot is kell fizessek. Most kértem igazolást az orvostól a munkahelyre a titkárságba. De így is kell írjak egy kérvényt szabadságra, amit az egészségügynél is kell pecsételtessek. Mondtam már, hogy otthon csináltam hőközpontot? A lépcsőház felelős mondta, hogy ha hívok szerelőt hamar megvan és a közköltség is kissebb lesz. Most költöztünk ebbe a negyedbe, eddig albérletbe laktunk. Feleségem bevásárolt mert üres a hűtőszekrény. Vett májpástétomot, padlizsánt, sós tehéntúrót, juhtúrót, olajbogyót, paradicsompaprikát, kukorica puffancsot, rostélyosnak valót meg szódavizet. Pacal levest főz ebédre és túrósgombócot, s majd hozz be nekem is ha a nővér megengedi. Mert a múltkor az asszony köpeny nélkül jött be és a főnővér rákiabált. Mondtam már, hogy munkát váltottam? Eddig járaton voltam de most alkalmaztam magam egy építészeti céghez. Építőtelepen dolgozom egy billencsen meg markolón. Legalább nem kell munkanélkülin legyek. A mérnök aszongya, hogy akár csoportfelelős is lehetek ha jól csinálom. Igaz, a múltkor rosszul mértem fel egy távolságot mikor koszorút vittem és nekimentám egy oszlopnak, ami kiborult és a főnök motorháztetőjét meg szélvédőjét összetörte... Majd a fizetésből levonják.

üntokmit... izé... hogyismongyák... ja: összeállította: Ránctalpas

BIBLIOGRAPHY

http://www.sferapoliticii.ro/sfera/129-130/art05-pogacean-ragaru.html - lu le 26 avril 2018

https://www.boulevard-exterieur.com/Minorites-les-2-millions-de-Hongrois-de-Roumanie.html - lu le 26 avril 2018

Eliza-Maria Biță est doctorante en première année a l'Ecole doctorale „Alexandru Piru" auprès de l'Université de Craiova, professeur d'anglais a Bucarest et traducteur-interprète de français, anglais et italien. Ses domaines d'intérêt incluent : la recherche d'une identité, l'attitude envers l'autre, le phénomène de la migration, les interactions en milieux plurilingues, le multiculturalisme, les représentations de l'exotisme oriental dans le roman francophone et anglophone moderne et dans ses adaptations cinématographiques. Elle a déjà publié :
-L'altérité chez Henry Bauchau et Pierre Mertens, Universitatea din București, 2000
- La quête identitaire chez Jacques Mercanton, Universitatea din București, 2001
-Ana Blandiana translated into English, Contemporary Literature Press, 2016
-participare la traducerea volumului *Cele zece secrete ale celor mai bogați oameni din lume*, de Alex Becker, Editura Niculescu, 2017
-traduceri din limba engleză în limba română pentru Revista literar-culturală *Bucovina*, 2015
-corectura bilingvă a volumului *Student la engleză* , de Lidia Vianu, Editura Integral, 2015

STRUCTURAL PATTERNS OF THE IMAGINARY. THE WRITING OF DISSOLUTION AND THE NEGATION REGIME

Doina-Emanuela Vieriu
PhD. student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract:Through this paper we attempt to identify, to observe and to analyze the specificity of a type of speech (the blecherian writing) from the perspective of bugosiene poetics. It has been noticed that the universally structured modes of the imaginary, modes that are defined by Jean Burgos,can not include the new imaginary construction. Its foundations are to be found in the freudian perspective upon the instinct of destruction and in the Jungian psychological types.

Keywords: imaginary, the writing of dissolution, the negation regime, psychological pattern

Revenind la tema unor studii anterioare, modelului structurant al imaginarului numit „scriitura disoluției și regimul negației", organizare dinamică a scrierii blecheriene *Întâmplări în irealitatea imediată*, propunem noi argumente în fundamentarea teoretică a imaginarului ce forțează extinderea grilei interpretative cunoscute.

Reamintim că perspectiva antropologică şi observațiile făcute urmând linia studiilor de reflexologie conduc către înțelegerea și certificarea existenței noului Regim al Imaginarului, rezultat al unui al patrulea gest dominant care, în prezentul stadiu al cercetării, va fi identificat drept dominanta conştiinţei, strâns relaționată și continuând celelalte dominante, înălțarea, hrănirea, ciclicitatea ritmică umane, către o regândire a finalității dominantelor înțeleasă din perspectiva conştiinţei morţii.

Natura, specificul și evoluția posibilului regim imaginar sunt determinate și de manifestarea funcției echilibrante a imaginarului între „presiunile mediului" social, economic sau geografic și „pulsiunile" interioare susținute de particularitățile fiziologice și psihic. Așadar, procesul de echilibrare și adaptare creatoare a ființei prin existența imaginantă este influențat cu certitudine de identitatea și condiția fiziologică, intelectuală, afectivă, de mediul spiritual, de cadrul economic sau de contextul istoric ale existenței creatorului (relevante fiind personalitatea și destinul blecherian).

Teoria freudiană explică și susține, la nivelul proceselor psihice primare, firescul, normalitatea și, cu precădere, necesitatea apariției și evoluției noului tip de imaginar și a scriiturii specifice.

Studiul *Dincolo de principiul plăcerii* (1920) propune primele distincții și definiții referitoare la procesele psihice ce modelează inconștientul și orientează existența în desfășurarea și adaptarea sa. Se operează cu terminologia și delimitările de la nivel psihologic dintre conștient și inconștient, psihanaliza studiind inconștientul ca „esență a vieții psihice". Inconștientul determină viața psihică asemeni unei „reprezentări" și se manifestă sub forma acesteia, fiind într-o stare de „refulare". Când este pe cale de a deveni conștient, inconștientul este „latent" („preconștient", ce se raportează la reprezentări verbale), când se menține sub influența forței de

rezistență, este „refulat”. Eul (construcție coerentă, ce controlează și domină) este cel care opune rezistență și elimină ori blochează tendințele și procesele psihice ce nu convin. În totalitatea sa, aparatul psihic este sistemic compus dintr-un sine „psihic, necunoscut și inconștient” și eul suprapus acestuia, parte din el. Eul conștient comunică, deși izolat de rezistență, cu inconștientul („refulatul”) prin intermediul sinelui. În cadrul eului Sigmund Freud anunță existența unei „trepte”: „idealul eului” sau „supraeu” (eul modificat de alegerea uneia dintre cele două identități din cadrul complexului lui Oedip).

Procesele psihice sunt orientate de către dorința ființei de a înlătura neplăcerea și starea de tensiune provocată de aceasta, așadar de către „principiul plăcerii”. Considerațiile freudiene sunt propuse după sistematice obervații clinice. La nivel psihic se manifestă o „energie nelegată” care conduce către creșterea stării de tensiune și a senzației de neplăcere, la o instabilitate a sistemului psihic a cărui tendință specifică este echilibrarea sau reducerea nivelului de tensiune. Așadar, la nivelul procesualități psihice, Sigmund Freud stabilește acțiunea principiului „tendinței către stabilitate” disociat în principiul plăcerii și cel al constanței. Necesitatea adaptării la realitate conduce către manifestarea „principiului realității” ce amână pe cel al plăcerii.

Neplăcerea se datorează acțiunii instinctelor refulate și/sau factorilor externi. Instinctele sexuale sunt creatoare de tensiune deoarece vin adeseori în contradicție cu scopurile procesualității psihice, producând neplăcere; ca urmare acestea vor fi refulate, iar dacă reușesc să se manifeste, se va intensifica senzația de neplăcere (instinctul refulat va conduce către o plăcere interzisă, percepută ca neplăcere). În privința factorilor exteriori, acești provoacă o senzație de tensiune disociată de Sigmund Freud, în funcție de gradul de pregătire și de adaptabilitate la amenințare, în teamă (pregătirea pentru un pericol iminent, dar necunoscut), frică (un pericol cunoscut, determinabil) și spaimă (nepregătire, surpindere).

În scopul exemplificării, psihanalistul a particularizat procesele psihice din jocul copiilor. Copilul este supus unei neplăceri (plecarea periodică a mamei). Neplăcerea este dominată prin transformarea cauzei acesteia într-o hotărâre liberă a subiectului ce devine dominator; acesta a imaginat un scenariu în care a hotărât, a impus acțiunea ce-i provoacă neplăcere. Prin repetarea jocului situațional, se încearcă îndepărtarea definitivă și a celor mai profunde amintiri ale durerii. Analog, prin joc estetic orice eveniment tragic poate determina manifestarea principiului plăcerii.

Etapele procesului psihanalitic freudian sunt: interpretarea construcțiilor inonștientului, confirmarea de către subiect a validității acestora și determinarea subiectului de a uita scenariile traumatizante, adeseori prin transferul către participantul la comunicare (medicul psihanalist). Metoda practicată, menționată de psihanalist, este „compulsiunea la repetiție”, o determinare a subiectului de a retrăi într-un mod detașat secvențe uitate, cunoscându-le, explicându-le și dominându-le în acest mod. Opunerea la metodă o face eul ce urmează principiului plăcerii din nevoia de a păstra nedezvăluit ceea ce a fost refulat, iar intervenția psihanalistului va avea drept efect, într-o primă etapă, provocarea neplăcerii.

Procesele psihice „primare” (cele „secundare” se petrec în stare de veghe) reflectă felul în care inconștientul a perceput și prelucrat evenimentele zilei, conferind viselor specificitate. Excitațiile instinctuale specifice proceselor primare ale inconștientului sunt deplasate, modificate și ordonate la nivelurile superioare ale psihicului.

În definirea instinctelor, Sigmund Freud propune o nouă perspectivă: acestea au fost percepute ca energii ce determină reacțiile la mediu și adaptarea la acesta, însă cercetătorul le stabilește o nouă particularitate, o dispoziție „conservatoare”, „o tendință inerentă a organismului viu de a reproduce o stare din trecut la care el a fost obligat să renunțe sub influența forțelor exterioare perturbatoare, un fel de elasticitate organică sau [...] expresia inerției vieții organice.

[...] Toate instinctele tind să reproducă ceea ce a existat cândva". Sigmund Freud continuă șirul deducțiilor afirmând că, în consecință, evoluția ființei se datorează intervenției factorilor exterior care se opun și perturbă acțiunea stagnantă a instinctelor. În aceste condiții, instinctele asimilează și receptează toate schimbările naturale impuse de exterior în scopul menținerii, dezvoltării și perfecționării. Ele sunt, din această perspectivă, forțele, energiile ce se opun unei stări anterioare, moartea, către care ființa evită și amână să se îndrepte: „scopul spre care tinde tot ceea ce este viu este moartea [...], existența lipsită de viață este anterioară celei vii". Sigmund Freud explică evoluția din perspectiva tensiunii născute în interiorul materiei organice de către apariția energiei vii. Principiul echilibrului a opus materiei vii factori exteriori care să o readucă în stadiul inițial. În aceste împrejurări, instinctele sexuale („ale vieții"), deosebește psihanalistul, sunt cele care ajută ființa să parcurgă calea cea mai lungă către finalitate, să o amâne, în timp ce alte instincte („instinctele eului", „ale morții") o grăbesc către starea inițială, anorganică, acțiunile lor alternând continuu. Ignorarea finalității instinctelor, evitarea satisfacerii acestora ar echivala, în viziune freudiană, cu „tendința spre perfecțiune", spre crearea unui om care poate evita natura conservatoare a instinctelor. Erosul, prin nevoia sa de a reuni, de a sintetiza și asimila ar echivala această tendință, definitorie pentru instinctele vieții

În concepția lui Carl Gustav Jung, cu a cărui teorie Sigmund Freud își compară observațiile, libidoul este „energia instinctuală", nespecificându-i caracterul dual. Principiile dualiste freudiene definesc libidoul ca „energie proprie instinctelor sexuale orientate către obiect" ce se manifestă, în stadiile primare, ale copilăriei, introversiv, orientându-se către eu. Psihanaliza concluzionează că, de fapt, locul de generare al libidoului este eul, de aici aplecându-se spre obiect, cu „iubire (tandrețe)" sau cu „ură (agresivitate)"; când obiectul este însuși eul, poartă numele de eu „narcisic", respectiv, „libidou narcisic", Așadar, distincțiile operate de Sigmund Freud sunt dualiste, instincte ale morții, ale vieții, iubire, ură: instincte „libidinale dirijate către subiect sau obiect" și instincte aparținând eului, de distrugere. Tendința eului spre distrugere (sadismul), deși instinctele sexuale (Eros) sunt ale vieții, este explicabilă freudian prin considerarea dorinței de distrugere ca un instinct al morții, componentă a eului, care se orientează asupra obiectului.

Studiul *Eul și sinele* continuă disocierile și analiza celor două tipuri de instincte (*IV. Cele două tipuri de instincte*) ce domină viața psihică din perspectiva manifestării acestora la nivelul categoriilor eu, supraeu și sine: instinctele sexuale și instinctul morții, ambele instincte de conservare urmărind „să restabilească o stare care a fost tulburată prin apariția vieții". În procesualitatea psihică se manifestă ambele, în raport inegal, subordonându-li-se procese fiziologice „constructive și destructive", asociindu-se (componentele sadice) sau disociindu-se („sadismul autonomizat"). Din punct de vedere psihanalitic, relevantă este disocierea instinctului morții și formele sale de manifestare. O formă de acțiune a instinctului morții este instinctul de distrugere (ura), prin a cărui manifestare se înțelege o transformare directă, calitativ, a iubirii în ură, independent de obiect. Sigmund Freud explică deplasarea direcției dispre procesele constructive către cele distructive prin existența unei cantități de energie, „în sine indiferentă" care se deplasează către tendința erotică sau către cea distructivă. Această „rezervă de energie" pare să provină din cea a libidoului narcisic, prin urmare „eros desexualizat", redenumită de psihanalist „energie sublimată". După satisfacerea instinctelor Erosului, cele de distrugere, ale morții rămân libere în a se manifesta, nu mai sunt întârziate de nimic.

Parcursul și atitudinea eului din scriitura disoluției pot fi explicate, urmând grila teoretică a concepției lui Gilbert Durand, ca rezultat al opoziției permanente dintre instinctele sexuale (libidinale) și cele de distrugere, ale morții, confruntare reglată de principiul plăcerii, ce

urmărește anularea sau diminuarea tensiunii psihico-energetică formată în contactul cu factorii exteriori datorită „nevoii restabilirii unei stări anterioare". În situația acestui tip de imaginar, instinctele vieții, ce doar echilibrează tensiunea (nu o anulează) și urmăresc o amânare cât mai îndelungată a satisfacerii principiului plăcerii sunt dominate de instinctul morții ce reflectă tendința ființei de a reveni fără ocolișuri la echilibrul lumii anorganice.

Scriitura specifică unui anumit tip de imaginar este determinată de o interrelaționare și interdeterminare complexă a unor factori psihologici, mitici, socio-culturali. Distincțiile au la origine cercetările, experimentele și concluziile psihanalizei, inițial, apoi, lui Carl Gustav Jung îi revine meritul de introduce în cercetare și realitățile psihologice; apartenența creatorul la un tip psihologic și pregnanța manifestării elementelor mitico-arhetipale, religioase, simbolice în funcționarea proceselor și mecanismelor psihologice determinând imaginarul creației.

Tipul psihologic (este definit ca un model „al unei *atitudini* generale, care se manifestă în numeroase forme individuale punînd o anume pecete pe caracterul individului" (Carl Gustav Jung, *Tipuri psihologice)*[1]. Atitudinile sunt determinate de „funcțiile psihologice fundamentale" distinse de cercetător, anume: „gîndire, sentiment, intuiție și senzație", unde gândirea și sentimnetul configurează tipurile „raționale", iar intuiția și senzația pe cele „iraționale". Toate aceste determinări se supun uneor supracategorii/clase, în funcție de „atitudinea dominantă" — „*introversia* și *extraversia"*. Așadar încadrarea relevantă se operează în relație cu aceste două atitudini determinante. Mecanismul extraversiei realizează „o mişcare a interesului în direcţia obiectului", iar cel al introversiei „o mişcare a interesului de la obiect către subiect şi către propriile procese psihologice". În primul tip, obiectul are o importanță determinantă (subiectul devine secundar), cerând abandonarea oricăror alte puncte de interes, a „proceselor psihologice subiective", reclamând uitarea de sine și condiționând evoluția acestuia; cel de-al doilea are în centru preocupărilor subiectul, obiectul fiind îndepărtat, ignorat (cu un efort de energie și concentrare), secundar valoric, funcționând ca „semn exterior, obiectiv al unui conținut subiectiv" (idee, sentiment), „principală rămâne trăirea sentimentului şi nu individualitatea reală a obiectului". Cele două atitudini nu se exclud reciproc, ci alternează, succesivitatea fiind determinată de condițiile exterioare sau procesele interioare ale existenței subiectului. În unele cazuri, una dintre atitudini ajunge să predomine definitiv un parcurs psihologic conturând tipul corespondent. Însă, așa cum afirmam inițial, delimitările psihologice și comportamentale sunt dependente, interacționează și cu „ecuația psihologică personală".

În mod reducționist, pentru o primă delimitare taxonomică, susținem că scriiturii disoluției și regimului negației le corespunde extraversia, acestea sunt dominate de relaționarea și întoarcerea pozitiv interesată a subiectului către obiect (uneori în mod exclusiv) atât la nivel spiritual cât și emoțional („extraversie intelectuală", respectiv „extraversie afectivă"), în mod activ sau pasiv. Specificul unei noi realaționări și devierea de la trăsăturile distincte ale extraversiei se manifestă în discursul lui M. Blecher.

Și la acest nivel, al încadrării tipologice jungiene, scriitura blecheriană provoacă o reînnoire a perspectivelor. Într-un discurs subiectiv, interiorizat, întors spre sine, al rememorării particulare, atitudinea psihologică contrastează surprinzător. Eul creator blecherian este tipul psihologic extravertit: sinele, identitatea îi este spulberată, fragmentată și obiectualizată. Astfel, în căutarea unui mijloc de salvare și de recompunere existențială identifică doar reflectări materiale sau spectrale ale unu referent inexistent sau prea îndepărtat pentru a mai putea fi

[1] Carl Gustav Jung, *Tipuri psihologice*, traducere din germană de Viorica Nişcov, Bucureşti, Editura Humanitas, 1997, p. 520.

recuperat. Om al ideii, creatorul renunță la predominanța acesteia, a sentimentelor și mișcărilor interioare, raportând-le la exterioritatea ce le provoacă. În cercetarea unității și identității, este forțat să identifice interioritatea, spațialitatea intimă a sinelui și temporalitatea subiectivă cu ipostazierile obiectuale exterioare, și acestea haotice, multiple, înșelătoare. Întors spre sine, în omogenitatea și opacitatea misterioasă a memoriei, asumându-și o mișcare mitică, inițiatică, lentă către originar, eul blecherian se regăsește (alunecă involuntar, neașteptat) interogând amintiri reificate, imagini materializate ale trecutului, într-o căutare vizuală statică și labirintică. Procesul nu este de alternare a celor două perspective/ raportări la obiect, ci de contaminare a acestora, de interrelaționare: se inițiază o scriitură nouă, în care cele două atitudini psihologice converg una spre cealaltă, se provoacă și se reclamă necontenit.

Relația dintre atitudine psihologice fundamentale și atitudinea estetică este relevantă în cercetarea noastră, susținând dintr-o nouă perspectivă specificitatea și noutatea tipologiei scriiturii blecheriene. Carl Gustav Jung valorifică noțiunile cercetării psihologice în relație cu teoria lui Wilhelm Worringer asupra artei (*Abstracție și intropatie*). Atitudinile estetice corespunzătoare extraversiei și introversiei sunt *empatia* și *abstracția. Empatia* echivalează cu *transferul* din psihologia freudiană și realizează o proiecție a inconștientului în obiecte, o „obiectivare a plăcerii de sine" prin transpunere. „Obiectele" sunt forme corespondente vieții, „organice, adevărate potrivit cu natura și dotate cu voință vitală", prin urmare, „*empatia* este o *extraversie*". Opus, producerea formelor „anorganice, abstracte" susținută „de o tendință de oprimare a vieții" se instituie „impulsul către abstracțiune" corespunzător introversiei[2]. Empatia și abstracțiunea presupun o negociere a raportului cu obiectul: fie este adus în câmpul de vitalitate al subiectului (empatie), fie este îndepărtat sau izolat pentru ca subiectul să-și poată conserva și manifesta propria energie: „Atitudinea abstractizantă este deci centripetală, adică producătoare de introvertire".

Atitudinea eului creator blecherian este empatică, obiectul vid de substanța vitală este invocat și supus cunoașterii subiectului. Obiectul nu este producător de „spaimă", ca urmare atrage subiectul cunoscător prin înstrăinarea manifestă a formei; deși locuiește spațialitatea subiectului, acoperind-o și izolând-o prin gesturile invazive de multiplicare, eul nu percepe pericolul pierderii propriei substanțe în arhitectura înșelătoare de forme — gestul de interogare obiectuală se sfârșește într-o pierdere a coerenței și finalității în universul simulacrelor.

Disimilarea, ca atitudine specifică scriiturii disoluției, este utilizată în accepția jungiană, relevând procesul de „înstrăinare a subiectului față de sine însuși în favoarea obiectului, indiferent dacă e vorba de un obiect exterior sau de un obiect «psihologic», de pildă o idee", în esență o „identificare a subiectului cu obiectul", actul corespunzând în funcționalitatea regimului imaginar, extraversiunii și atitudinii estetice empatice.

Procesul în care eul se disimilează are ca finalitate actul de *identificare*[3]: o identificare cu multiplicările, aparente obiectualizări ale eului, cu dublul reificat, pentru ca, în final, să reclame o identificare (disoluție) cu materia elementară cosmologică.

---

[2] „Care sînt premisele psihice ale impulsului către abstracţiune? Avem a le căuta în sentimentul cosmic al acelor popoare, în atitudinea lor psihică faţă de univers. în vreme ce impulsul către empatie are drept condiţie fericită o relaţie panteistă de intimitate dintre om şi fenomenele lumii înconjurătoare, impulsul către abstracţiune este urmarea unei mari nelinişti a omului datorată fenomenelor lumii exterioare şi corespunde din punct de vedere religios unei nuanţe intens transcendentale a tuturor reprezentărilor", Worringer, *Abstracție și intropatie* în Carl Gustav Jung, *op. cit.*, p. 316.

[3] „Prin identificare se înţelege un proces psihologic în care personalitatea se *disimilează* parţial sau total de sine. Identificarea este o înstrăinare a subiectului de sine însuşi în favoarea unui obiect în care subiectul se deghizează

Soluția ar putea fi echivalată cu un proces de *enantiodromie* („a alerga în sens contrar"), un „joc al contrariilor la nivelul devenirii", la care, heraclitian, participă necontenit viul, materia și întregul cosmos: „Cosmosul însuşi, după cum a ieşit din focul primordial, tot astfel se va reîntoarce în el — un proces dublu care se desfăşoară şi se va desfăşura necontenit la răstimpuri măsurabile, chiar dacă uriaşe"[4]. Procesului specific regimului negației îi este caracteristică întoarcerea către/în starea contrară, dar nu ca făcând parte dintr-un proces al devenirii neîntrerupte, ci ca finalitate eliberatoare, fără dorința revenirii. Enantiodromia este soluția căutată mitic, ea însăși o procesualitate, și nu o direcție impusă, un element al unui ansamblu. În discontinuitate și ruptură, eul revendică originarul prin parcurgerea negator-distructivă a temporalității personale[5].

Considerăm că primordială în studiul imaginii este tratarea funcției de imaginare ca o formă transcendentală a spiritului, o funcție primară, vitală a acestuia, dincolo de organizarea imaginarului prin raportare la reflexele dominante și eliberarea imaginii de orice dependență de context, fiind ea însăși acțiune în desfășurare. Așadar, acum își revendică existența un imaginar reflex al unui neobișnuit vis-formant al spiritului.

Acceptarea acestei ipoteze de lucru presupune o ,,imagine'' relativ heteroclită a corolarului de lectură, care, deşi arondat unui discurs esenţialmente hermeneutic, poate prezenta inflexiuni fenomenologice, simbolico-mitice, semiotic-structurale; ne vor ajuta, de altfel, și discursurile critice ale mitanalizei, mitocriticii, ori formele interpretative psihologizante, forţând gradul de apertură ale unor atari interpretări. În seria aceluiaşi corolar lectoral, experienţa estetică a simţului, a ,,lumii inteligibile'', pentru a contextualiza afirmaţiile lui Henry Corbin, este esenţializată stilistic; imaginarul poetic poate fi organizat, din punctul de vedere al receptării, unui complex sinestezic, ce derivă din forţa descriptivă a imaginii.

Să ne reamintim că imaginarul disoluției este particular ca formă şi reprezentare, acesta prezintă o arhitectură neobişnuită, desubstanţializarea obiectualului, procesul de generare tematică cunoscând, aşadar, un traseu inversat. Scriitura disoluţiei înseamnă manifestarea unei lumi egale cu sine însăşi, nesupusă unui proces evolutiv (alterarea, augumentarea burgosiene), lipsa oricărei „manifestări" gestuale, avansând un imaginar în care stagnarea are un pregnant relief imagistic. Se afirmă prezenţa unui ,,duplicat", a unei spaţialităţi neconfigurate, des-centrate, intermediare, scriitura devenind rezistentă la metamorfoză. Aparenta mişcare a materiei nu este decât un proces firesc al disoluţiei, al neantizării lumii ficţiunii. Obiectualitatea are stricta funcţionalitate a unei recuzite lipsite de orice valoare proteic-simbolică: spațiile-imagine sunt semnificante ale simulacrelor și vidului, obiectele capătă vizibilitate doar intrând în sistemul reflectărilor, supunându-se fie serialității, fie rupturii sau deformării. Se intenționează găsirea unui punct de stabilitate, a unui nivel al materialității certe, o origine a ființei și a cuvântului, proces a cărui finalitate este accentuarea inexistenței acestora.

Soluția estetică propusă de scriitura disoluţiei aduce în ramă însăşi instanţa auctorială, soluţie estetică previzibilă, de altfel, în condiţiile în care personajul este estropiat, fiind o prelungire convenţională a unei figuralităţi imagistico-obiectuale. Această rezolvare impune nuanțarea și analiza ipostazelor instanței negatoare. În acest punct este utilă sintetizarea

---

într-o oarecare măsură. Identificarea cu tatăl semnifică practic adoptarea modului de a fi al tatălui, ca şi cum fiul ar fi asemenea părintelui său, iar nu o individualitate diferită de a acestuia. Identificarea se deosebeşte de *imitaţie* prin aceea că este o *imitaţie inconştientă,* în timp ce imitaţia este o copie conştientă", Carl Gustav Jung, *op. cit.*, p. 474.

[4] Heraclit în Carl Gustav Jung, *op. cit.*, p. 459.

[5] „Şi natura tinde către ceea ce este antagonic; de aici, iar nu din ceea ce este identic, izvorăşte armonia ei", Heraclit în Carl Gustav Jung, *op. cit.*, p. 459.

ipostazierilor personajului care, în mod extraordinar, este ca însăși materia, manifestând recurent o stare nediferenţiată, depersonalizat şi captiv în masa amorfă a ficţiunii: dublul, duplicatul, corporalitatea speculară, mecanismul, corpul secvențial, fotografia (imagine a morții), golemul, fiind doar câteva.

Stilistic, arhitectura „minus scriiturii" al cărei imaginar conturează un univers cât se poate de schematic, sub semnul anonimatului absolut; imaginarul ipostaziat conține o recuzită comutabilă fără a aduce schimbări semnificative, este discontinuu, se manifestă pierderea centrului, osmoza materiei cufundată în banalitate, dar și elementaritate. Tipul de discurs creat și practicat, schema directoare a acestei sintaxe este geneza inversă manifestă la toate nivelurile de semnificare (impunându-se analiza gramaticală și frazeologică detaliată pentru a evidenția organicitatea întemeierii sensului).

Discursurile ficționale negatoare oferă forme sau soluțiile prin care se disimulează epicul - suspendându-se relațiile temporale, schema narativă ajunge să se suprapună unui montaj de „fișe de observație" ce nu dezvoltă trama, iar întâmplarea nu constituie un nod narativ pentru că arhitectura se neagă prin chiar gestul construirii, producându-se o disoluție discursivă („fraza des-ființării", principiul gravurii).

Noul model „ontopoetic" se sustrage modelelor narative titrate și necesită după identificarea lui, o glosare minuțioasă a recuzitei ficționale care poate oferi o justificare și o clarificare a ființării sale.

Identificam și analizam în studiile anterioare tipul de spațiu al noului imaginar: o margine de lume fără un centru al cetății. Lumea-imaginară devine „un imens decor în mi**şca**re"[6]. Structura este dominată, „pare că nu mai există decât ca suport al decorului și pretext al efectului exterior". Această „realitate" este un vis de gradul doi, formă iluzorie născută de neant. Locurile-simbol ce compun iluzia sunt piața, coridorul, gangul, zidul dărăpănat, teatrul, panopticumul, sala de cinematograf, cabina de artist, bâlciul, muzeul, vitrina, atelierele de duplicare (fotografi, sculptori). Identificăm în toate marginalitatea, lipsa vieții, dar și capacitatea de a genera reflectări sau multiplicări.

Asemeni lui *homo religiosus*, *homo imaginalis* are o „experiență a spațiului" particulară deoarece percepe spațialitatea discontinuu, diferențiind în spațiu locuri „tari", sacre, integratoare, centre și teritorii profane, „neconsacrate, lipsite de structură și de consistență, amorfe", prin absența structurii înțelegând lipsa semnificațiilor simbolice și a organizării arhetipale. Pentru reîntemeierea propriei lumi, eul blecherian are nevoie de recuperarea centrului, ca punct de stabilitate material, primar al noii structuri. Spațiile hierofaniei sunt numite de Mircea Eliade „locuri privilegiate", toate elementele organizându-se aici după alte normări, revelând semnificațiile unor experiențe esențiale „Locurile" sacre se definesc prin intensitate, claritate, privire directă asupra lumii, perspectivă centrată, dar cu deschidere în adâncime și simultaneitate limbaj-gest, gând-act. Analog scriiturii vicleșugului, imaginarul disoluției identifică spațialitatea sacră, esențială în omogenitatea, nedifernțierea și „relativitatea" universului profan, inautentic.

Unui „loc privilegiat" are calitatea de a fi *real*, cu virtualitate hierofanică, îi sunt asimilate o serie de „semne" („ceva ce nu ține de această lume s-a manifestat în chip apodictic și a stabilit astfel o orientare ori o comportare"), manifeste sau provocate (*evocatio*) ce-i anunță prezența. Analog topografiei mitice, locurile nu sunt alese (nedeterminate de voința umană), ci doar găsite. Găsirea unui „loc privilegiat" sau consacrarea unui teritoriu echivalează cu o „cosmicizare" a

[6] Jean Rousset, *Literatura barocului în Franța. Circe și păunul*, traducere de Constantin Teacă, Prefață de Adrian Marino, București, Editura Univers, 1976, p. 33.

acestora, întregul structurând o cosmogonie: materiile participante sunt primordiale („Apa în care se înmoaie lutul este asimilată Apei Primordiale; lutul [...] reprezintă Pământul, pereții [...] Atmosfera"), ritmicitatea și specificul gesturilor, al mișcărilor au o textură ritualică, sacrală, iar verbalizarea minimă sau tăcerea sunt favorizante imergenței în stări inițiatice.... „Ruptura de nivel" operată de existența unui loc al hierofaniei realizează o *orentatio*, și favorizează comunicarea de ordin ontologic („deschiderea") între lumi (spații), trecerea de la formal la substanțial, toți parametrii de reacție fiind modificați („Orice creație implică o supraabundență a *realității*, cu alte cuvinte o izbucnire a sacrului în real. Pentru a se regăsi în mod originar, eul blecherian trăiește experiența spațiului sacru, caută lumea arhetipală, încercând să o recupereze fragmentar prin repetare ritualică sau recreație cosmogonică.

Locuința este percepută sacralizat, ca o *imago mundi*, „loc privilegiat" ce operează ruptura de nivel necesară accederii către origini și recuperării eului *real*. Teoretic, casa (*axis mundi*) este integrată Cosmosului: „simbolismul cosmic este cuprins în structura însăși a locuinței". Locuința regimului disoluției se metamorfozează într-un tip originar imposibil de recuperat, o spațialitatea a amintirii ce ar putea valida realul.

Prin transfer, imaginea lui Guillaume, cea a existenței unor „rețele flotante în care se întâlnesc, în chip spectral, persoane străine unele de altele [...] putând să se inițieze unele pe altele în jocul identității sau al măștii identității și al intersubiect**ivit**ății"[7], caracterizează modul de organizare a regimului disoluției în organizarea și manifestările personajelor și a dinamicii spațio-temporale. Eul este implicat într-o „travestire" identitară, ale cărei origini caută să le identifice. Dublarea, repetarea, oglindirea, în lipsa adevărului identității, fac posibile relaționările într-un ritm accelerat, pierzându-se principiul cauzalității și, implicit, fundamentele de relaționare consacrate.

Gauillaume îmbrățișează termenul „spectru" în surprinderea ipostazelor identitare, pentru multiplele sale conținuturi semantice: „rezonanța unui real care se estompează și devine fantomatic", implicând fragmentarea, diluția limitelor realului, „rezonanța măștii, a dedublării, a multiplicării", ce implică înlocuirea aparentei omogenități a lumii cu dispersia în componente pasive. Dacă pentru Gauillaume spectralitatea definea ipostaza comunicațională a eului ce angajează fețe diferite în funcție de spațiul de manifestare, în scriitura disoluției se depășește problematica dialogării („practicile spectrale" de comunicare) extinzându-se către modalitatea de funcționare a lumii (identitate, existență, gestică, contur, mișcare). Așadar, la nivelul comunicării într-un spațiu cu origini definite ca repere sigure, spectralitatea nu este un pericol pentru ființare: „spectralitatea nu înseamnă nici distrugerea și nici dispariția subiectului, ci dispersia sa", spre deosebire de instituirea acesteia ca manifestare existențială. „Pluralitatea de poziții și discontinuitatea de funcții" nu distruge ființa, ci o reconstruiește prin formarea alterității în unitatea subiectului, dar imaginarul disoluției implică un eu ce-și caută unitatea, spectralitatea nu este o abordare a exterorității din perspectiva unui tot identitar ce experimentează, ci este forma de manifestare esențială, dominând legile arhitecturii imaginare.

Jean Baudrillard nu unifică semantismul spectralității, identificând diferențe esențiale între „rezonanțele" acestuia: fantomaticul instituie o nouă singularitate vidă, cu deplasare către registrul morții, iar multiplicarea definește o exterioritate a subiectului, acesta participând la o relație de raportare și verificare. Distincția lui Jean Baudrillard conturează specificitatea imaginarului disoluției; în acest context, modul de ființare este metamorfozarea și, respectiv,

[7] Jean Baudrillard, Marc Guillaume, *Figuri ale alterității*, traducere de Ciprian Mihali, Pitești, Editura Paralela 45, 2002, p. 23.

„jocul ectoplasmatic", care nu are la bază o rețea de disfracție, ce ar induce o descompunere regulată, controlată și, implicit, prin regularitate, descoperirea centrului de propagare, a originii eului, ci accidentalul, propagarea determinată și deviată de intruziunea unui contur nou ivit.

Gândirea creatoare a scriiturii disoluției își găsește punct de sprijin și în teoria simulacrelor constituită de Jean Baudrillard, perspectivă în care realul răspunde legilor gândirii, își urmează evoluția deja ordonată și legiuită de imaginar. Aparent, duplicatele universului blecherian imită/ reproduc în contur un univers substanțial, amintesc și certifică existențe reale, trecute, moarte sau uitate; în esență, acestea reifică, dau substanță unei conștiințe creatoare ce-și naște propria realitate salvatoare — realul este fantasma (substanța!), modelul hiperrealului.

În eseul *Precedența simulacrelor*[8], sub semnul unui citat revelator din *Ecleziastul*[9], Jean Baudrillard propune o nouă definire a „simulacrelor", inversând perspectiva borgesiană[10]. Simularea nu mai presupune drept punct de pornire o referință materială, un element perceptibil la nivel senzorial, purtător de substanță, ci devine imaginea unui sistem posibil și, astfel, real, dar „fără origine și realitate", numit de teoretician *hiperreal*, un sistem creator de substanță, procesul fiind inversat — simularea va crea realul, realitatea va urma și se va supune normelor simulate[11]. Acesta este, într-un alt limbaj și dintr-o altă perspectivă de enunțare, esența narării și figurării blecheriene, soluția și adițiunea acestuia la conceptele burgosiene.

Așadar, în privința relației dintre realitate și semn (în reprezentare existând o echivalență), simularea neagă putința semnului de a conduce gândirea către referință, deviind reprezentarea în simulacru[12]. Simulacru nu mai trimite la real, nu mai poate fi interșanjabil cu acesta, ci doar cu sine însuși, „în el însuși, într-un circuit neîntrerupt, ale cărui referință și circumferință, nu sunt niciunde". Etapele evoluției conceptului de imagine, așa cum sunt enumerate de cercetător, corespund pe deplin și devin sugestive pentru evoluția relației dintre eul narativ blecherian și lume: imaginea este pe rând „reflectare a unei realități profunde, maschează și denaturează o realitate profundă, maschează *absența* unei realități profunde" sau „*bună* aparență", „*rea* aparență", „*se joacă de-a* aparența" și este de ordinul „simulării". Asemănarea blecheriană nu este decât o consacrare a neantului, „proba flagrantă a dispariției obiectelor în chiar reprezentarea lor: *hiperrealul*".

---

[8] Jean Baudrillard, *Simulacre și simulare*, Traducere de Sebastian Big, Editura Idea Design & Print, Cluj, 2008, p. 5.

[9] „Simulacrul nu e niciodată ceea ce ascunde adevărul — el e adevărul care ascunde faptul că nu există niciun adevăr. Simulacrul e adevărat", Jean Baudrillard, *op. cit.*, p. 5.

[10] „Dacă până acum puteam alege drept cea mai frumoasă alegorie a simulării fabula lui Borges, cea în care cartografii Imperiului desenau o hartă atât de detaliată încât ajungea să acopere cu exactitate teritoriul (dar declinu Imperiului vede cum se destramă încetul cu încetul această hartă și cum cade ea în ruină; mai sunt câteva zdrențe reperabile în deșerturi — frumusețe metafizică a acestei abstracțiuni ruinate, mărturisind despre un orgoliu pe măsura Imperiului, putrezind ca un hoit, întorcându-se la substanța solului, așa cum dublul îmbătrânește și începe să se confunde cu realul), această fabulă nu mai e de actualitate pentru noi, nemaiavând decât farmecul discret al simulacrelor de ordinul doi", Jean Baudrillard, *op. cit.*, p. 5.

[11] „...abstracția nu mai e de ordinul hărții, al dublului, al oglinzii sau al conceptului. Simularea nu mai e una a teritoriului, a unei ființe referențiale, a unei substanțe. Ea e generarea prin modele a unui real fără origine și realitate: hiperrealul. Teritorul nu mai precedă harta și nu-i mai supraviețuiește. De acum, harta precedă teritoriul — precedență a simulacrelor —, ea este cea care dă naștere teritoriului și, dacă ar fi să reluăm fabula, zdrențele teritoriului putrezesc astăzi pe întinderea hărții. Vestigiile realului, și nu cele ale hărții mai subzistă ici-colo, în deșerturile care nu mai sînt ale Imperiului, ci ale noastre. *Deșertul realului însuși*", Jean Baudrillard, *op. cit.* p. 5.

[12] „Aceasta e simularea, în felul în care se opune reprezentării... Simularea pleacă invers, nu de la utopia principiului echivalenței, ci de la negarea radicală a semnului ca valoare, de la semn ca reversie și condamnare la moarte a oricărei referințe. În vreme ce repezentarea încercă să absoarbă simularea intrepretând-o ca o falsă reprezentare, simularea învăluie întregul edificiu al reprezentării, transformând-o în simulacru", Jean Baudrillard, *op. cit.*, p. 5.

Așa cum remarca teoreticianul, în ipostaza eului spectator se instaurează și accentuează distincția pasiv/activ într-un spațiu spectacular, cu însușiri perspectivale. În universul eului privitor blecherian această opoziție este doar aparentă: interacțiunea celor două planuri (privitor-privit) este depășită, ceea ce pare a fi doar de-privit este o realitate cu aceeași coerență ca a spectatorului, modificându-i acestuia existența. Sistemul panoptic își reclamă sfârșitul ca spațiu pasiv, având cel puțin puterea disuasiunii, evidențiază faptul că realul are aceeași consistență cu a sa[13], privitorul este privit și copleșit, dominat; acum, în acest raport inversat de forțe, „dedublarea e de ajuns pentru a le trimite pe amândouă în artificial" (identitatea mediului cu mesajul). Teoreticianul subliniază „puterea ucigătoare a imaginilor, ucigașe de real, ucigașe ale propriului model, așa cum icoanele bizantine puteau fi ucigașe ale identității divine".

Lumea nu mai poate fi recuperată, re-conturată sau materializată, ci doar „restaurată" (reparată) la „nivelul unei ordini vizibile"; însă esența sa mitică cere un act de re-creație sau dispariție ritualică printr-un gest de-creator de aceeași natură magică. „Ordinea lentă, simbolică, stăpână a putrezirii și a morții" din panopticum, bâlci, vitrină, etajul casei sau chiar din orașul marginii existențiale nu mai poate participa la istoric. O integrare în cronologic nu face decât să conducă vectorialul către multiplicare, durata nu mai există, este numai stagnare; direcția orientată, cerută de re-temporalizare, devine nemișcare. Mai mult, identificarea (presupoziția) unui univers al simulacrului în care ființa blecheriană „trăiește" nu o condamnă pe aceasta la moarte, dimpotrivă, la o existență-duplicat goală, identică în stagnare, având chiar aparențele viului față de modelele din vitrină[14].

Teoreticianul identifică și o simulare de un al treilea ordin, în care universul blecherian al duplicatelor și reflectărilor sunt metafora unui spațiu inexistent, „ascund faptul că realul nu mai e real".

Cea mai insignifiantă gestică este neutralizată, reglată de legile specularului ale miticului și alchimiei urmând să aibă ca finalitate autoreflectarea sau/ și autodistrugerea. Relația de dominare a privitorului către obiectul privit (panopticum, bâlci, vitrină, perete, pânză de proiecție, geam, hârtie fotografică, masă pentru îmbălsămare) se transformă în disuasiune văzută ca „violență neutră, imploziva, în metastază sau în involuție", act endotopic de spulberare și aneantizare. Trauma „pierderii referenților", în limbaj freudian, va conduce, ca gest reflex de apărare și autovalidare, către nevoia de disoluție, la salvare prin dispariția tuturor lumilor reflectate serial, cumulativ, fără putință de disociere — descompunerea în elementele primordiale este soluția unei recuperări prin întorcerea la punctul de origine, facerii mitice îi opunem des-facerea de aceeași natură.

BIBLIOGRAPHY

Baudrillard, Jean, Jean Nouvel, *Obiecte singulare, Arhitectură și filozofie*, traducere de Ciprian Mihali, București, Editura Paideia, 2005.

[13] „Răsturnare datorită căreia devine imposibil de localizat o instanță a modeluui, a puterii, a privirii, a mediului însuși... Nu mai există subiect, nu mai există punct focal, nu mai există nici centru, nici periferie: pură flexiune și inflexiune circulară... implozie lentă și simulacre de spații în care vine să se mai joace efectul de real", Jean Baudrillard, *op. cit.*, p. 26.

[14] „Trăim peste tot într-un univers care seamănă straniu cu originalul – lucrurile sînt dublate de propriul lor scenariu. Dar acest dublu nu însemnă, ca în cazul tradiției, imanența morții lor – ele sunt deja exilate din propria lor moarte și chiar mai mult decât atunci când erau vii; mai zîmbitoare, mai autentice în lumina modelelor lor, asemenea fețelor pregătite de cei de la *funeral homes*", Jean Baudrillard, *op. cit.*, p. 12.

Baudrillard, Jean, *Simulacre şi simulare*, traducere de Sebastian Big, Cluj-Napoca, Editura Idea Design&Print, 2008.

Freud, Sigmund, *Eseuri de psihanaliză aplicată*, traducere de Vasile Dem. Zamfirescu, Bucureşti, Editura Trei, 1994.

Freud, Sigmund, *Psihologia inconştientului*, traducere de Vasile Dem. Zamfirescu, Gilbert Lepădatu, George Purdea, Bucureşti, Editura Trei, 2010.

Jung, Carl Gustav, *Tipuri psihologice*, traducere de Viorica Nişcov, Bucureşti, Editura Humanitas, 2004.

Jung, Carl Gustav, *Despre fenomenul spiritului în artă şi ştiinţă*, traducere de Gabriela Danţiş, Bucureşti, Editura Trei, 2007.

Jung, Carl Gustav, *Opere complete. Vol. 4, Freud şi psihanaliza*, traducere de Daniela Ştefănescu, Cuvânt-înainte de Vasile Dem. Zamfirescu, Bucureşti, Editura Trei, 2008.

Rousset, Jean, *Literatura barocului în Franţa. Circe şi păunul*, traducere de Constantin Teacă, Prefaţă de Adrian Marino, Bucureşti, Editura Univers, 1976.

Rousset, Jean, *Dernier regard sur le baroque*, Paris, José Corti, 1997.

(RE)READING„CRATYLOS". ABOUT LANGUAGE UNCERTAINTY

Simona-Andreea Şova
PhD. student, „Ion Creangă" University of Chişinău

Abstract:Reading it again, "Cratylos" is still an obscure text, but this is exactly why it reveals itself so rich in possibilities of interpretations. Subtitled "about the correct matching of the names", it is actually a sample of aporia. Seen as a mockery of Sophism, as a theory of the historical origin of language, as debating the conditions which clarify, among other things, the current character of the language, as a step towards the ontological status of words or as a draft of a philological explanation from which you can understand either the first notions of the modern linguistics, or the use of language by poets, the stakes of the Plato-type of dialogues, regarding names, seem to be altogether different, although their truth is never revealed until the end. One the idea that the name is either a purely conventional instrument, or a reproduction of the being, is inserted, the Socrates maieutics works with the elements specific to the acknowledged register (staging, sophisticated argumentation, metathesis, appendix, constraints, syncopes, challenging relativity with the doctrine, procedure as object of the discourse etc). Strangely enough, Socrates cratylises himself, using his power of argumentation to defend the thesis of Cratylos. At the end of the debate, positions will turn: the "truth" of the words derives from the flow and the uncertainty of the language, from its unstable nature which is strongly connected to the immobility of the being. Following this path, we become, as Plato suggests, non-committal and equally avoid riotous communication. In conclusion, the difficulty of the dialogue consists in the fact that the free and moral exercise of verbal creation is applied in the examining and the defining of the actual conditions which allow the use of the language.

Keywords: sophism, being, language, deictic, apo-deictic, truth

1. Veritabilă aporie, capcană lingvistică şi , în egală măsură, filozofică, dialogul platonician „Cratylos" [sau „Despre dreapta potrivire a numelor"][1] suscită şi astăzi lecturi contradictorii. E o teză şi, cel mai asedea, o răspundere. Partea jocului, în acest dialog despre limbaj, e exorbitantă, astfel încât eziţi să-i atribui lui Platon un delir la fel de excesiv. Eşti tentat să i-l retragi printr-un refuz prealabil întemeiat pe spaima pe care o inspiră nesocotinţa, mai răul, trivialitatea. S-a crezut, astfel, că filozoful se servea de arma eficace a parodiei pentru a deconspira un adversar ascuns printre sofişti.

Filologia şi istoria gândirii s-au străduit mai ales să-l identifice, printre atâţia necunoscuţi, pe individul cu identitate sigură pe care îl ridiculizează şi îl imortalizează dialogul. Cercetarea satisfăcea nevoi nediferenţiate, dar, concomitent cu asta, obscuriza sensul. Nu-l recunoşteai pe Cratylos din „Metafizica" lui Aristotel. Heraclitizantul susţine, aici, justeţea naturală şi stabilă a cuvintelor. I se substiuie Antisthene (Schleiermacher) sau o figură compozită de sofist pe care Platon o adaptează situaţiei. Fantezia oferea, de altfel, un pretext interpretării facile. Contradicţiile puteau fi puse pe seama intenţiei îngust polemice şi ostilităţii studiate.

[1] „Cratylos", în Platon, *Opere III*, ed. îngrijită de Petru Creţia, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978.

În fond, prodigioasa interpretare a dialogului vizează cele mai diverse ţinte. Astfel, personajele, oricare ar fi identitatea sau funcţia lor, le servea drept interpreţi imperfecţi. Cei mai mulţi cercetători au văzut în „Cratylos" o teorie despre originea istorică a limbajului. În discuţia „tradiţională" despre natură şi despre convenţie, Platon ar studia condiţiile care elucidează caracterul actual al limbii. Fixată de un nomotet invariabil şi drept, aceasta nu e sursa schimbărilor ce implică, normal, teticul şi arbitrarul. Unii au căutat, nu fără dificultăţi, să afle care era statutul ontologic pe care Platon îl atribuia cuvintelor. În sfârşit, spre a înţelege etimologiile, alţii au văzut în „Cratylos" schiţa unei explicaţii filologice, ca un efort pueril şi emoţionant, rudimentele lingvisticii moderne sau, mai puţin stupid, exemplele penetrării limbajului de către poeţi. Cât ai spune că Platon n-a fost interesat să clarifice funcţionarea limbii şi mecanismele comunicării.

Aceste diferenţe au drept analog volta lui Socrate însuşi, de la sfârşitul dialogului, când abandonează poziţia lui Cratylos, magnific apărată, pentru o teorie contrară, astfel încât interşanjabilitatea interpretărilor are intriga şi peripeţiile dialogului în favoarea originii îndepărtate a limbajului. Socrate intervine, la începutul dialogului, într-o discuţie: în timp ce Hermogennes susţine că justeţea numelor se întemeiază pe convenţia şi pe acordul oamenilor între ei, Cratylos apără teza justeţei naturale a cuvintelor, greceşti sau barbare. Cum, în această punere în scenă, se pare că relativismul se confruntă cu dogma, Socrate, spre surprinderea noastră, se cratylizează. Îşi foloseşte forţa de argumentare pentru a apăra o teză pe care Cratylos se mulţumise s-o pronunţe fără a o explica şi a o consolida. La sfârşitul discuţiilor, poziţiile se vor răsturna: „adevărul" cuvintelor decurge din fluxul şi din incertitudinea revelată de Heraclitul sofiştilor „înainte" de Protagoras; natura instabilă a limbajului şi a faptelor obişnuite e legată de imobilitatea Fiinţei, revelată lui Parmenide, înainte de a fi acceptată de Platon.

Prin ce dispreţ aparte se pune Socrate la dispoziţia adversarului său celui mai redutabil? În fapt, teza justeţei naturale a numelor admite două interpretări distincte. Ori numele e considerat just fiindcă e comprehensibil şi eficace, desemnând persoană sau lucru; în acest caz, el e un instrument pur convenţional. Ori numele e considerat just fiindcă el prezintă mai mult ca lucrul desemnat, adevărul sau natura lui. În acest caz, dimpotrivă, scapă arbitrarului şi reproduce *fiinţa*. Or acelaşi nume, în măsura în care e *subiect* sau *predicat* al unei judecăţi, răspunde la două criterii de „justeţe". Numele proprii oferă exemplul cel mai evident. Hermogennes e un nume just, pentru că personajul răspunde acestei desemnări, dar numele e fals dacă-i analizezi semnificaţia: „fiul lui Hermes". Nu se potriveşte cu sărăcia personajului, e în contradicţie cu mizeria năpăstuitului care este. Dubla raţiune a numelui îl poate face pe Cratylos să susţină că Hermogennes nu se numeşte Hermogennes, Hermogennes înţelegând totuşi că toată contestarea i se aplică lui. Funcţiei *deictice* a numelui Hemogennes se opune valoarea *apo-deictică* pe care o extragem din analiza lui etimologică: „Hermo-gennes".

Nu sesizăm nici scopul, nici forţa dialogului, dacă pierdem din vedere că dezbaterea ţinteşte exclusiv valoarea predicativă; este vorba despre studierea cuvintelor în calitatea lor de a ocupa locul propriu să reveleze *sensul* într-o judecată (*logos*) ce n-a fost niciodată formulată. „De fapt, numele lui *Zeus* este nici mai mult, nici mai puţin decât o definiţie." (396 a) Fiecare dintre cuvintele studiate se împarte într-un element deictic, ce deţine rolul de subiect, şi un element apo-deictic sau etimologic, ce constituie predicatul. Iată identitatea pe care o exprimă obişnuit într-o propoziţie explicită verbul „a fi": *Hermogennes este* sau *nu este fiul lui Hermes*; într-o judecată implicită a analizei onomastice, această identitate e sugerată de afinitatea fonică a cuvântului (*onoma*) şi de ceea ce cuvântul spune *într-adevăr*, exprimând adevărul (*rhema*), prin *etuman*. Astfel, din modelul ce generează flexiunea se obţine viaţa numelui lui Zeus. Prin

inversarea formelor ce produce iteraţia sunetelor, numele Herei înseamnă „aer”. Identitatea fonică însăşi conferă numele lui Pan, iar cezura inspirată face să găsim în adevărul evaziv rătăcirea divină (*ale-theia*).

Explicând cuvintele într-o astfel de manieră cu ajutorul altor cuvinte duce la epuizarea resurselor limbii. Rămân, în cele din urmă, câţiva termeni fundamentali şi opaci care rezistă analizei şi care, numai în caz că facem apel la o origine străină, barbară sau divină, ar cere, spre a fi şi etimologizate, alte acte de curaj.

Aşa cum cuvintele fuseseră considerate adevărate ca parte a unei propoziţii adevărate, tot aşa elementele lor constitutive, formele, trebuie să fie considerate drept juste. Printr-un efort de reducere şi de regrupare a tuturor variaţiilor sonore, se constituie, într-o primă etapă, un sistem de culori fonice, materialul fabricării cuvintelor (422 a). În acest stadiu al analizei onomastice, aplicarea principiului repune întreaga teorie în discuţie. Atâta timp cât este vorba despre justeţea numelor, elementele fonice nu ofereau rezistenţă, fiindcă nu erau purtătoare de sens. Onomaturgul imprima în materia maleabilă a verbului forma afonă a cuvântului în sine (*auto to onoma*), semnificaţie imaterială, ideală. Tot aşa cum demiurgul cosmogoniei reproduce ideile în elementele fizice, onomaturgul modelează materia sunetelor pentru a le face apte să culeagă amprenta sensului. În prezent, în analiza „numelor prime”, materialul apare chiar ca semnificând şi find suficient spre a conferi cuvintelor justeţe. Neputând raporta o literă la o altă literă, cum explici un cuvânt prin alt cuvânt, trebuie să deducem justeţea literei din similitudinea cu realitatea, fie că este, fie că *imită*. Valoarea apodeictică a elementelor constitutive şi prime ale limbajului rămâne legată de decizia ce permite dedublarea lucrurilor în devenirea lor. Astfel, litera *rho* exprimă prin imitaţie nu zgomotul a ceva curgător, pe care muzica îl poate reproduce, ci fluiditatea, iar litera *o*, plenitudinea rotunjimii. Precum pictorul îşi compune tablourile pornind de la culorile elementare ce procură asemănare, fiindcă există în materia din care obictul reprodus e făcut, cuvintele au fost construite din imaginea sensibilului.

În logica sa, creşterea, care trece de la propoziţie la cuvânt şi de la cuvânt la fonem, acoperă două teorii diametral opuse. Dacă numele sunt juste în virtutea asemănării ce există între foneme şi lucrurile din jurul nostru, discursul ne menţine fixaţi în devenirea pe care o trăim în percepţie. Dacă, în compensaţie, cuvântul e just pentru că e depozitarul unui sens ce, în universul cuvântului, răspunde la imuabilitatea ideilor, el nu încetează să ne trimită la o semnificaţie unică: modul de a fi al ideilor.

Reluând ca mod unic fluxul universal al sofiştilor, sistematizarea subtilă cu care e însărcinat Socrate arată că justeţea cuvântului nu ne conduce la adevărul Fiinţei. În măsura în care vrem să-l prezervăm, nu poţi să nu recunoşti, total şi necesar, natura arbitrară a semnului. Invers, Cratylos, în postura de apărător orgolios al adevărului inalterabil al cuvintelor, raliindu-se grăbit sistemului pentru a se preleva de coerenţa pe care o construieşte, e constrâns, la sfârşitul dialogului, să renunţe la masca tăcerii încăpăţânate. Face dovada incapacităţii, în care se găseşte, de a distinge adevărul de fals. Demonstraţia împrumutată, însă riguroasă, se inspiră din arsenalul procedeelor dialectice. Aceasta urzeşte, în spaţiul rezervat de tăcerea lui Cratylos, o operă de artă atât de elaborată că în fiecare clipă cititorul, derutat, riscă să confunde seriozitatea incontestabilă a proiectului cu finalitatea îndoielnică ce-i este atribuită. Reuşita în exegeza lingvistică, toate eroismele, acrobaţia din ce în ce mai vertiginoasă a argumentării nu servesc decât să facă şi mai eclatantă o cădere multă vreme întârziată.

Cercetarea se deschide într-un sfat, abrupt şi deprimant, de a abandona onomastica şi de a reveni la contemplarea formelor imuabile. Dar renunţarea la speranţa de a identifica în nume şi altceva (dincolo de ceea ce sunt) nu înseamnă anularea unui rezultat dobândit printr-un efort

gigantic. Seriile de nume pe care Socrate le reţine pentru a le pune la proba delirului analitic se organizează într-un ansamblu coerent ce reproduce ordinea teologică, ordinea fizică şi ordinea socială a tradiţiei culturale. Imagine mitică şi vorbitoare a universului, limbajul, mereu creat şi refăcut, mereu transmis, n-are decât referinţe interne şi nu trimite niciodată decât la el însuşi. Departe de a îngrămădi vocabule pentru a escalada cerul cunoaşterii „adevărate", jongleria, operând cu etimologia, epuizează limbajul, exploatează achiziţiile, toată ştiinţa acumulată de generaţii. Bogăţia informaţiei se disimulează în aparenţa unui electism hazliu, dar se bazează pe o documentare doxografică foarte riguros stabilită.

Dacă e relativ simplu să reduci la o unitate de gen numele proprii ce desemnează o funcţie socială, cum ar fi a regelui şi a medicului, e cu mult mai dificil să degaji o astfel de unitate când diferenţele individuale prevalează asupra caracterelor ereditare şi permanente. Mitul genealogic permite descoperirea legii comune ce determină diversificarea speciilor şi a indivizilor. Orbirea, rătăcirea şi crima produc filiaţia tragică ce proiectează paradigma istoriei divine şi umane. De la exilul lui Oreste la destinul sfâşiat al lui Agamemnon, la oroarea crimei Atridului, la dorinţa oarbă a lui Pelops, la mizeria pasivă a lui Tantal, te întorci la vârstele omului până la cele trei generaţii divine ale teogoniei hesiodice: Zeus-Cronos-Uranus, până la primul creator. Mişcarea numelor proprii articulează, plecând de la prezent, întregul timp ce s-a scurs de la originea absolută, figurată precum o ascensiune.

O a doua serie de nume generice, zei-demoni-eroi-oameni-suflet-corp, distribuie în spaţiu puterile universului, subordonând demonii şi eroii zeilor, sufletul şi corpul, omului. În conceptul de *zeu*, triada Zeus-Cronos-Uranus, utilizată pentru prima serie temporală, serveşte drept cadru analizei divinului şi subdiviziunilor sale. Catalogul divinităţilor tradiţionale, de la Hestia la Pan, organizează, în acelaşi timp şi prin suprapunere, teologia convenţională în valori deictice, iar reforma credinţelor, prin etimologie apodeictică. Revelaţia pe care o aduce ştiinţa nouă a denumirii e pusă în slujba profitului pentru a face transparentă, prin nume, natura cosmică a panteonului, aşa cum a fost interpretată de filozofii presocratici. Soare şi Lună – Foc, Aer, Eter; Pământ – Anotimpuri şi An. Lumea aştrilor, lumea elementelor şi lumea vieţii ies una din alta.

De cealaltă parte, *omul* şi conceptul său se află în filiaţia nefericită a Tantalizilor, spre a fi cunoscută în detaliu soarta monstruoasă a genului uman. E ultimul şi cel mai bogat dintre inventare. Aici figurează toate valorile sociale, facultăţile şi aptitudinile, sentimentele şi senzaţiile, cunoaşterea, tot ceea ce omul a dovedit dintotdeauna în sufletul şi în trupul său. Limbajul, unde s-a depozitat suma experienţelor umane, conţine, am fi în eroare dacă ne-am îndoi de asta, elemente de adevăr, dar numai la nivelul reproducerii, tot atâtea judecăţi stereotipe pe care etimologia le dezgroapă. Însă de îndată ce le examinăm la lumina unei alte exigenţe, a unei ultime semnificaţii, numele supuse atenţiei îşi lasă unul altuia greutatea probei decisive.

Există sisteme închise unde sensul circulă nestingherit până ne convinge de adecvarea sa perfectă. E cazul activităţii poetice. Platon împrumută din marile opere ale tradiţiei literare „jocuri de cuvinte" savante, împănate de ştiinţă, adăugând altele născocite de el şi oferind, în acest mod, o expresie parţială a gândirii lui. Astfel, Hades, care pentru toţi poeţii şi fizicienii reprezintă invizibilul (*a-eides*) se transformă în *savant*; *el ştie* – deoarece cunoaşterea, în sistemul platonician, se împlineşte în moarte, după separarea corpurilor. Dar, în cuvinte, adevărul rămâne inexplicabil legat de fals. Ştiinţa autentică a zeului morţilor face din el un sofist redutabil care *leagă* şi înlănţuie iubirile prin puterea persuasivă a discursurilor sale. Cum limbajul nu poate fi privat de ambiguitatea ce-i dă libertate şi forţă euristică, ar fi mai bine să renunţăm a-i mai cere ce nu ne poate oferi. Sub acest aspect, „Cratylos", furnizează demonstraţia că, luate în sine, cuvintele sunt inapte să ducă la Fiinţă. Dar departe de a le considera, în

deficienţa lor, în întregime specioase, scriitorul, filozoful, scriind, le utilizează cu îndrăzneală şi le defineşte puterea, servindu-se de ele pentru a face posibilă apariţia unei ştiinţe la care accede pe alte căi. Eliberat în egală măsură de superstiţia lingvistică a sofistului şi a fetişismului cuvintelor ce se învaţă, Platon exploatează până la abuz virtutea magică a verbului, lăsând să se înţeleagă mai tot timpul că nu vorbeşte despre acesta decât pentru a spune altceva: un „altceva" pe care nu ni-l spune.

Dificultatea incomensurabilă a operei ţine de faptul că exerciţiul liber şi virtuos al creaţiei verbale se aplică în examinarea şi definirea condiţiilor înseşi care permit folosirea limbajului. Inspiraţia împrumutată şi extatică (delirul socratic, parodiind, în spontaneitatea lui, dezlănţuirea studiată şi controlată a sofiştilor, traduce un paradox frecvent) nu evită excesul inventiv. Chiar prin asta, împinge demonstraţia spre eşec şi reuşeşte, peste aşteptări, să ne determine să vedem altceva în limbă: bogăţiile, mereu în creştere şi multiplicându-se prin asocierea, idiomatică la nesfârşit, a sonorităţilor. „Nebunia" dialogului nu denunţă nici abuzul, nici absurditatea practicii. Nimeni n-ar fi putut vreodată, fără să facă din procedeu obiectul însuşi al discursului, să-şi permită atâtea metateze , adaosuri, constrângeri, sincope. Licenţa desemnează, dimpotrivă, şi justifică vertijul ca stare naturală şi creatoare a cuvântului. „Cratylos" sugerează că, urmând o astfel de cale, ne sustragem definitiv confortului unei poziţii neutre şi mediane, insignifianţei ce s-ar menţine la egală distanţă de geometria unei *ştiinţe* ascetice şi de comunicarea exaltată.

LA STRATEGIE DE L'UNION EUROPEENNE EN MATIERE DE DROIT A LA SANTE

Hussein Kassem Ghzayel
PhD. Student, University of Medicine and Pharmacy, Craiova Craiova

Abstract: It has been proposed to show that health is "one of the fundamental requirements that everyone has the right to expect from public authorities", which has now been established as a "right to health protection" international and European texts and by national constitutions and

Keywords: health, human rights, strategy, European Union, World Health Organization

Introduction

Le droit à la santé est un droit dont la jouissance est essentielle, en influant sur les autres aspects de la vie humaine et sur la réalisation des autres droits de l'homme. Conçu historiquement comme un droit négatif, tout d'abord, comme le droit d'une personne à son intégrité physique[1], qu'on pouvait faire valoir contre l'État, ce droit à la santé a été consacré en Europe par les droits procéduraux instauré au XVIIIe siècle.[2] L'aspect positif du droit à la santé, impliquant une forme de protection active de la santé individuelle de la part de l'État, a été fait possible par l'avènement de l'État providence qui a conduit à l'apparition des revendications des droits sociaux à la fin du XIXe siècle. Au niveau international, le droit à la santé a été consacré peu de temps après la Seconde Guerre mondiale, dans le cadre du vaste mouvement de reconnaissance des droits de l'homme. Présent dans la *Déclaration universelle des droits de l'homme*[3]et reconnu pour la première fois dans la *Constitution de l'Organisation mondiale de la santé*[4], ce droit a été consacré dans les législations nationales de nombreux États qui ont ratifié les textes internationaux concernant les droits de l'homme.

L'Organisation mondiale de la santé définit distinctement le droit à la santé et la santé, le préambule de sa Constitution pouvant servir à l'interprétation des engagements contraignants

[1] Sur l'évolution de ce droit dans les pays occidentaux, voir Michael Bothe, *Les concepts fondamentaux du droit à la santé : le point de vue juridique*, in René-Jean Dupuy, dir., Le droit à la santé en tant que droit de l'homme: colloque (La Haye, 27-29 juillet 1978), Alphen aan den Rijn, Sijthoff & Noordhoff, 1979, p. 14 et s. Sur l'évolution du droit à la santé dans les pays en développement, voir Samuel Z. Gangbo, *Quelques réflexions sur le droit à la santé dans les pays en développement*, in ibid., p. 38.

[2] Ibidem.

[3]*Déclaration universelle des droits de l'homme*, Rés. AG 217(III), Doc. off. AG NU, 3e sess., supp. nº 13, Doc. NU A/810 (1948).

[4]*Constitution de l'Organisation mondiale de la Santé*, 22 juillet 1946, en ligne : Organisation mondiale de la santé (OMS) <http://www.who.int/governance/eb/who_constitution_fr.pdf> (entrée en vigueur : 7 avril 1948) [Constitution de l'OMS]. Concernant la valeur normative des chartes d'organisations internationales, voir Connie L. McNeely, *Worldwide Educational Convergence Through International Organizations : Avenues for Research* (1994) 2 Education Policy Analysis Archives 14, en ligne : Education Policy Analysis Archives <http://epaa.asu.edu/epaa/v2n14.html>.

pris par les États parties. Selon ses définitions, la santé est « un état de complet bien-être physique, mental et social, et ne consiste pas seulement en une absence de maladie ou d'infirmité »[5], tandis que « la possession du meilleur état de santé qu'il est capable d'atteindre constitue l'un des droits fondamentaux de tout être humain, quelles que soient sa race, sa religion, ses opinions politiques, sa condition économique ou sociale »[6]. En définissant distinctement la santé et le droit à la santé, l'OMS met à jour les problèmes intrinsèques liés à la notion de droit à la santé : la santé est une forme d'idéal, et le droit à la santé est la modalité de tendre vers cet idéal, son contenu en dépendant d'une multitude de facteurs et en variant inévitablement d'un pays à l'autre en fonction des priorités politiques, du contenu de la législation interne, des ressources disponibles et du niveau de développement qui permettent la mise en œuvre des actions publiques tangibles.

I. Le droit à la santé regard historique

Dans les textes internationaux, le droit à la santé est généralement défini par l'énumération de ses composantes.

La Déclaration universelle des droits de l'homme de 1948 bien qu'en n'ayant pas une force contraignante[7], intègre le droit à la santé dans les droits de l'homme, en proclamant que « [t]oute personne a droit à un niveau de vie suffisant pour assurer sa santé, son bien-être et ceux de sa famille, notamment pour l'alimentation, l'habillement, le logement, les soins médicaux ainsi que pour les services sociaux nécessaires »[8] et que « [t]oute personne a droit à ce que règne sur le plan social et sur le plan international un ordre tel que les droits et libertés énoncés dans la présente Déclaration puissent y trouver plein effet »[9].

Le Pacte international relatif aux droits économiques, sociaux et culturels[10] de 1966 a clarifié et concrétisé certains engagements qu'on avait formulés dans la Déclaration de 1948. De plus, ce Pacte, contrairement à la majorité des textes internationaux relatifs au droit à la santé, est contraignant et obligatoire pour les États qui l'ont ratifié. Ainsi, dans son art. 14 il reconnaît « le droit qu'à toute personne de jouir du meilleur état de santé physique et mentale qu'elle soit capable d'atteindre »[11] et énumère une série de mesures nécessaires que les États doivent prendre pour lutter contre les maladies épidémiques et la création de conditions propres à assurer à tous des services médicaux et une aide médicale en cas de maladie[12], pour proclamer, à l'art. 15, le droit de chacun « de bénéficier du progrès scientifique et de ses applications »[13]. Les difficultés inhérentes à la mise en œuvre concrète des droits qu'il préconise ont été abordées au fil des ans dans les nombreuses observations générales qu'il a émises. Le Comité des droits économiques, sociaux et culturels a approché dans des observations générales les difficultés inhérentes à la mise en œuvre concrète des droits préconisés parmi lesquels le droit à la santé. Ainsi, dans son Observation générale nº 14 ce Comité précise que le droit à la santé est un droit fondamental

[5] *Constitution de l'Organisation mondiale de la Santé*, 22 juillet 1946, Préambule.
[6] Ibidem.
[7] Concernant la valeur des déclarations internationales non conventionnelles, voir Jean-Maurice Arbour, *Droit international public*, 4 e éd., Cowansville (Qc), Yvon Blais, 2002, p. 41.
[8] *Déclaration universelle des droits de l'homme*, Rés. AG 217(III), Doc. off. AG NU, 3e sess., supp. nº 13, Doc. NU A/810 (1948), art. 25(1).
[9] Idem, art. 28.
[10] *Pacte international relatif aux droits économiques, sociaux et culturels*, 16 décembre 1966, 993 R.T.N.U. 3, R.T. Can. 1976 n° 46 (entrée en vigueur : 3 janvier 1976) [PIDESC].
[11] Idem.
[12] Idem, art. 12.
[13] Idem, art. 15.

indispensable à l'exercice des autres droits fondamentaux[14]. Elle entend que le droit à la santé (droit de jouir d'une diversité d'installations, de biens, de services et de conditions nécessaires à la réalisation du droit au meilleur état de santé) doit être garanti à l'individu.[15] Bien que ces observations n'aient pas un caractère contraignant (s'agissant seulement des documents d'interprétation), elles guident néanmoins la pratique des États parties dans le respect de leurs obligations internationales. Par exemple, l' l'Observation générale nº 14 permet de préciser les engagements pris par le *Pacte international relatif aux droits économiques, sociaux et culturels* en matière de droit à la santé, particulièrement le droit d'accès aux médicaments essentiels[16], les États parties devant respecter l'exercice du droit à la santé dans les autres pays et empêcher tout tiers de violer ce droit dans d'autres pays s'ils sont à même d'influer en usant de moyens d'ordre juridique ou politique. « [Ils] devraient veiller à faciliter l'accès aux soins, services et biens sanitaires essentiels […] [et,] [c]oncernant la conclusion d'autres accords internationaux, ils devraient s'assurer que ces instruments ne portent pas atteinte au droit à la santé. »[17]

La Déclaration universelle sur le génome humain et les droits de l'homme[18] de 1997 définit les droits humains en relation avec les progrès scientifiques en génétique en indiquant que chacun doit avoir accès aux progrès de la biologie, de la génétique et de la médecine concernant le génome humain, et que les applications de la recherche doivent tendre à l'allègement de la souffrance et à l'amélioration de la santé de l'individu et de l'humanité toute entière.[19] Selon cette Déclaration, les États devraient respecter et promouvoir une solidarité active vis-à-vis de ceux qui sont particulièrement vulnérables aux maladies ou handicaps de nature génétique[20] en encourageant des mesures visant à permettre aux pays en voie de développement de bénéficier des avancées de la recherche scientifique et technologique[21]. Cette Déclaration n'a pas de caractère contraignant, mais elle a inspiré les instruments éthiques et juridiques nationaux et internationaux dans le domaine de la génétique humaine[22].

---

[14] Comité sur les droits sociaux, économiques et culturels (CDESC), *Observation générale nº 14* : *Questions de fond concernant la mise en œuvre du Pacte relatif aux droits économiques, sociaux et culturels* (2000) : le droit au meilleur état de santé susceptible d'être atteint (art. 12), Doc. off. CES
NU, Doc. NU E/C.12/2000/4 au para. 10 [Observation générale nº 14].

[15] L'Observation générale nº 14 précise notamment à son paragraphe 4 que l'accès à l'eau salubre, à la nourriture et au logement sont des « facteurs fondamentaux déterminants de la santé ».

[16] Voir Jean Combacau et Serge Sur, *Droit international public*, 6 e éd., Paris, L.G.D.J., 2004, p. 96 et s., pour plus de précisions d'ordre général sur les actes des organisations internationales. Pour les médicaments considérés essentiels, voir *Liste modèle des médicaments essentiels de l'Organisation mondiale de la Santé* pour 2017 (http://www.who.int/fr/news-room/detail/06-06-2017-who-updates-essential-medicines-list-with-new-advice-on-use-of-antibiotics-and-adds-medicines-for-hepatitis-c-hiv-tuberculosis-and-cancer). Ils visent à traiter des maladies considérées comme prioritaires et qui satisfont les critères d'innocuité, d'efficacité et de meilleur rapport coût-efficacité.

[17] *Observation générale nº 14 : Questions de fond concernant la mise en œuvre du Pacte relatif aux droits économiques, sociaux et culturels* (2000) : le droit au meilleur état de santé susceptible d'être atteint (art. 12), Doc. off. CES NU, Doc. NU E/C.12/2000/4 au para. 10 [Observation générale nº 14].

[18] Organisation des Nations unies pour l'éducation, la science et la culture (UNESCO), Comité international de bioéthique, *Déclaration universelle sur le génome humain et les droits de l'homme*, 11 novembre 1997, en ligne : UNESCO <http://portal.unesco.org/fr/ev.php-URL_ID=13177&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html> [Déclaration sur le génome].

[19] Idem, art. 12.

[20] Ibidem, art. 17.

[21] Ibidem, art. 19.

[22] Voir : *Déclaration sur le génome*. Voir l'évaluation de la Déclaration, en ligne: UNESCO <http://portal.unesco.org/shs/fr/ev.php-URL_ID=1881&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html> : « La

La Résolution 2001/33 du Haut-Commissariat des Nations Unies aux droits de l'homme : accès aux médicaments dans le contexte de pandémies, telles que celle de VIH/SIDA[23] a été adoptée comme suite à la terrible pandémie de SIDA, déclenchée dans les années quatre-vingt. Les États ont pris conscience des problèmes associés à cette crise sanitaire majeure et de l'importance et de la précarité du droit à la santé. Cette Résolution invite les États à mettre en œuvre des mesures pour faciliter autant que possible l'accès aux produits pharmaceutiques et aux techniques médicales essentielles pour lutter contre les pandémies. Dans ce contexte, les États doivent veiller à ce que leur engagement au niveau international tienne compte de cette exigence. Cette Résolution n'est pas contraignante, mais elle constate l'existence d'une règle de conduite internationale d'un large consensus.[24]

La Déclaration universelle sur la bioéthique et les droits de l'homme[25]du 19 octobre 2005 reconnaît, dans son préambule, les bienfaits pour l'humanité que peuvent engendrer les progrès des sciences et des technologies. Ses deux objectifs majeurs sont : la reconnaissance de l'importance de la liberté de la recherche et des bienfaits qui en découlent si elle s'inscrit dans le respect des principes éthiques et des droits de l'homme[26] et la promotion d'un accès équitable aux progrès de la médecine, de la science et de la technique, ainsi qu'une circulation aussi large et aussi rapide que possible des connaissances et des bienfaits qui en découlent, en accordant une attention particulière aux besoins des pays en développement[27]. Dans son art. 14, *Responsabilité sociale et santé*,la Déclaration énonce que « (1) La promotion de la santé et du développement social au bénéfice de leurs peuples est un objectif fondamental des gouvernements que partagent tous les secteurs de la société.. Compte tenu du fait que la possession du meilleur état de santé qu'il est capable d'atteindre constitue l'un des droits fondamentaux de tout être humain, quelles que soient sa race, sa religion, ses opinions politiques ou sa condition économique ou sociale, le progrès des sciences et des technologies devrait favoriser : (a) l'accès à des soins de santé de qualité et aux médicaments essentiels, notamment dans l'intérêt de la santé des femmes et des enfants, car la santé est essentielle à la vie même et doit être considérée comme un bien social et humain ; (b) l'accès à une alimentation et à une eau adéquates ; (c) l'amélioration des conditions de vie et de l'environnement ; (d) l'élimination de la marginalisation et de l'exclusion fondées sur quelque motif que ce soit ; (e) la réduction de la pauvreté et de l'analphabétisme. »[28] Dans son art. 15, la Déclaration traite du *Partage des bienfaits*, en préconisant que « 1. Les bienfaits

---

Déclaration a été citée dans beaucoup de journaux académiques et scientifiques, et a été mentionnée dans plusieurs législations nationales et régionales sur la médecine, la vie privée et la recherche en génétique. L'UNESCO est en train d'évaluer l'impact de la Déclaration dans le monde, conformément aux Orientations pour la mise en œuvre de la Déclaration (1999), que la Conférence générale a adoptées lors sa 30e session. Ces Orientations exposent les mesures que les différents groupes doivent prendre afin que la Déclaration soit mise en œuvre, et fournit les orientations concernant les modalités de réalisation de ses mesures ».

[23] Commission des droits de l'homme (CDH), *Accès aux médicaments dans le contexte de pandémies, telles que celle de VIH/sida*, Rés. CDH 2001/33, Doc. off. CDH NU, 57 e sess., Doc. NUE/CN.4/RES/2001/33 (2001) [Résolution 2001/33].

[24] Concernant la valeur des déclarations internationales non conventionnelles, voir Jean-Maurice Arbour, *Droit international public*, 4 e éd., Cowansville (Qc), Yvon Blais, 2002, p. 134-138.

[25] Conférence générale de l'UNESCO, *Déclaration universelle sur la bioéthique et les droits de l'homme*, 19 octobre 2005, en ligne : UNESCO <http://portal.unesco.org/fr/ev.php-URL_ID=31058&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html> [Déclaration sur la bio-éthique]. La Déclaration sur la bioéthique a été adoptée par acclamation.

[26] Ibid., art. 2 (d).

[27] Ibid., art. 2 (f).

[28] Ibidem, art. 14.

résultant de toute recherche scientifique et de ses applications devraient être partagés avec la société dans son ensemble ainsi qu'au sein de la communauté internationale, en particulier avec les pays en développement. Aux fins de donner effet à ce principe, ces bienfaits peuvent prendre les formes suivantes : (a) assistance spéciale et durable et expression de reconnaissance aux personnes et groupes ayant participé à la recherche ; (b) accès à des soins de santé de qualité ; (c) fourniture de nouveaux produits et moyens thérapeutiques ou diagnostiques, issus de la recherche ; (d) soutien aux services de santé ; (e) accès aux connaissances scientifiques et technologiques ; (f) installations et services destinés à renforcer les capacités de recherche ; (g) autres formes de bienfaits compatibles avec les principes énoncés dans la présente Déclaration. 2. Les bienfaits ne devraient pas constituer des incitations inappropriées à participer à la recherche. »[29] L'art. 21(3) parle du soulagement des problèmes de santé urgents dans le monde et l'art. 24 stipule que « 1. Les États devraient favoriser la diffusion internationale de l'information scientifique et encourager la libre circulation et le partage des connaissances scientifiques et technologiques. 2. Dans le cadre de la coopération internationale, les États devraient promouvoir la coopération culturelle et scientifique et conclure des accords bilatéraux et multilatéraux qui permettent aux pays en développement de renforcer leur capacité de participer à la création et à l'échange des connaissances scientifiques, des savoir-faire correspondants et de leurs bienfaits. 3. Les États devraient respecter et promouvoir la solidarité entre eux ainsi qu'avec et entre les individus, les familles, les groupes et communautés, en particulier avec ceux que leur maladie ou handicap, ou d'autres facteurs personnels, sociaux ou environnementaux, rendent vulnérables et ceux dont les ressources sont les plus limitées. »[30] Bien qu'elle ne soit pas contraignante (le texte témoigne cependant de l'existence d'un consensus international), cette Déclaration cherche à garantir que « les êtres humains puissent bénéficier des progrès des sciences et des technologies, dans le respect des droits de l'homme et des libertés fondamentales »[31]. Cette Déclaration cherche à proclamer des principes universels « fondés sur des valeurs éthiques communes »[32], ce qui a conduit certains à affirmer que l'UNESCO a excédé son mandat[33].

On ne peut que constater l'intégration croissante du droit à la santé dans le faisceau normatif des droits de l'homme et les limites des instruments utilisés : premièrement, ces instruments ne sont pas, le plus souvent, contraignants ; ensuite, on constate le flou et le manque d'homogénéité dans la définition du contenu du droit à la santé ; puis, l'exercice de ce droit est tributaire aux aléas socioéconomiques et, finalement, l'absence de précédent judiciaire pour la claire mise en œuvre du droit à la santé.

Comme l'on vient de voir, le mérite d'avoir affirmé pour la première fois que « toute personne a droit à un niveau de vie suffisant pour assurer sa santé, son bien-être et ceux de sa famille, notamment (…) pour les soins médicaux ainsi que pour les services sociaux nécessaires »[34] revient, dans l'ordre juridique international, à la *Déclaration universelle des droits de*

[29] Ibidem, art. 15.
[30] Ibidem, art. 24.
[31] Propos rapportés d'une brochure de l'UNESCO : *Déclaration universelle sur la bioéthique et les droits de l'homme*, 2006, préface, en ligne : <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001461/146180F.pdf>.
[32] Termes inscrits dans le préambule de la *Déclaration sur la bioéthique*. Voir par exemple Bartha M. Knoppers et Ruth Chadwick, « Human Genetic Research: Emerging Trends in Ethics » (2005) 6:1 Nature Review Genetics 75.
[33] Howard Wolinsky, « Bioethics for the World» (2006) 7:4 European Molecular Biology Organization Reports 354 aux pp. 354 à 355.
[34] Article 25 de la *Déclaration universelle des droits de l'homme*.

l'homme adoptée et proclamée par l'Assemblée générale des Nations Unies le 10 décembre 1948. Ces dispositions ont été transformées en règles normatives par *le Pacte international relatif aux droits économiques, sociaux et culturels*, adopté par l'Assemblée générale de l'ONU le 16 décembre 1966. Ce Pacte, après avoir reconnu « le droit qu'a toute personne de jouir du meilleur état de santé physique et mentale qu'elle soit capable d'atteindre »[35], prévoit, les obligations des États parties au Pacte : « Les mesures que les Etats parties au présent Pacte prendront en vue d'assurer le plein exercice de ce droit devront comprendre les mesures nécessaires pour assurer: a) La diminution de la mortinatalité et de la mortalité infantile, ainsi que le développement sain de l'enfant; b) L'amélioration de tous les aspects de l'hygiène du milieu et de l'hygiène industrielle; c) La prophylaxie et le traitement des maladies épidémiques, endémiques, professionnelles et autres, ainsi que la lutte contre ces maladies; d) La création de conditions propres à assurer à tous des services médicaux et une aide médicale en cas de maladie. »[36]

Avec l'adoption de la constitution de *l'Organisation mondiale de la santé* (1948), le droit à la protection de la santé est érigé, dans son préambule, en droit fondamental de l'être humain : « la possession du meilleur état de santé qu'il est capable d'atteindre constitue l'un des droits fondamentaux de tout être humain, quelle que soient sa race, sa religion, ses opinions politiques, sa conduite économique »[37].

Au niveau européen, ce droit est affirmé dans le système du Conseil de l'Europe dans la *Charte sociale européenne* du 18 octobre 1961[38], qui, dans son Préambule, Partie I, à l'alinéa 11 reconnaît pour toute personne : « le droit de bénéficier de toutes les mesures lui permettant de jouir du meilleur état de santé qu'elle puisse atteindre »[39]. Le Traité CE bien qu'en ne pas consacrant expressément le droit à la protection de la santé, y fait indirectement référence dans son Titre XI, relatif à la politique sociale, quand il affirme que la Communauté et les Etats membres sont « conscients des droits sociaux fondamentaux, tels que ceux énoncés dans la Charte sociale européenne signée à Turin le 18 octobre 1961 et dans la Charte communautaire des droits sociaux fondamentaux des travailleurs de 1989 »[40]. Vu le caractère peu contraignant de la Charte de 1961 et le caractère non contraignant de la Charte de 1989, il y a des doutes sur la valeur juridique de cette référence qui est considérée par certains à avoir seulement une simple valeur déclaratoire[41]. La Charte des droits fondamentaux de l'Union[42], de décembre 2000, soulève la même question en ce qui concerne son article 35 consacré à la protection de la santé.

II. La stratégie de l'Union européenne en matière de santé

Le Traité de Maastricht de 1992 donne à l'Union européenne une base juridique pour intervenir dans le domaine de la santé publique : « Un niveau élevé de protection de la santé

[35] Article 12 du *Pacte international relatif aux droits économiques, sociaux et culturels*.
[36] Idem.
[37] La Constitution a été adoptée par la Conférence internationale de la Santé, tenue à New York du 19 juin au 22 juillet 1946, signée par les représentants de 61 Etats le 22 juillet 1946 (Actes off. Org. mond. Santé, 2, 100) et est entrée en vigueur le 7 avril 1948. Les amendements adoptés par la Vingt-Sixième, la Vingt-Neuvième, la Trente-Neuvième et la Cinquante et Unième Assemblée mondiale de la Santé (résolutions WHA26.37, WHA29.38, WHA39.6 et WHA51.23) sont entrés en vigueur le 3 février 1977, le 20 janvier 1984, le 11 juillet 1994 et le 15 septembre 2005 respectivement.
[38] *La Charte sociale européenne*, signée à Turin le 18 octobre 1961 et entrée en vigueur le 26 février 1966.
[39] Article 11 de la Charte sociale européenne.
[40] Article 136 du Traité CE.
[41] V. notamment ROBIN-OLIVIER S., La référence aux droits sociaux fondamentaux dans le traité d'Amsterdam, Droit social, 1999, p. 609.
[42] *Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne* (2000/C 364/01).

humaine est assuré dans la définition et la mise en œuvre de toutes les politiques et actions de l'Union »[43]. Le traité de Lisbonne (2007) élargit la compétence de l'UE et prévoit l'élaboration de « mesures fixant des normes élevées de qualité et de sécurité des médicaments et des dispositifs à usage médical », ou encore de « mesures dans les domaines vétérinaire et phytosanitaire »[44].

Le Traité sur le fonctionnement de l'Union européenne[45] affirme que l'Union « encourage la coopération entre les États membres »[46] dans le domaine de la santé, en particulier, « entre les États membres visant à améliorer la complémentarité de leurs services de santé dans les régions frontalières »[47]. En complétant les mesures prises par les États au niveau national et en suivant leurs objectifs communs, l'Union garantit « le respect des responsabilités des États membres en ce qui concerne la définition de leur politique de santé »[48].

Actuellement, le principal instrument utilisé par la Commission est le *Troisième programme dans le domaine de la santé (2014-2020)* intitulé « La santé en faveur de la croissance » qui aabrogé la décision relative au*Deuxième programme d'action communautaire dans le domaine de la santé (2008-2013)* à partir du 1er janvier 2014.Dans l'exposé des motifs, ce programme « s'articule autour de quatre objectifs spécifiques, dont la concrétisation recèle un fort potentiel de croissance économique par l'amélioration de la santé: 1) élaborer des outils et des mécanismes communs au niveau de l'Union pour faire face à la pénurie de ressources humaines et financières et faciliter l'intégration de l'innovation dans les soins de santé, de manière à contribuer à des systèmes de santé innovants et viables; 2) améliorer l'accès, par-delà les frontières nationales également, aux connaissances et aux informations médicales sur certains états pathologiques et mettre au point des solutions et des orientations communes pour améliorer la qualité des soins de santé et la sécurité des patients, de manière à améliorer l'accès à des soins de santé de meilleure qualité et plus sûrs pour les citoyens de l'Union; 3) recenser et diffuser des pratiques exemplaires validées pour une prévention économiquement efficace axée sur les principaux facteurs de risque que sont le tabagisme, l'abus d'alcool et l'obésité, ainsi que sur le VIH/sida, et favoriser leur application, en accordant une attention particulière à la dimension transfrontalière, de manière à prévenir les maladies et à favoriser la bonne santé; et 4) élaborer des méthodes communes et en démontrer les mérites s'agissant d'améliorer la préparation et la coordination en situation d'urgence sanitaire, de manière à protéger les citoyens des menaces sanitaires transfrontalières. »[49]

Il est donc destiné à aider les États membres à réaliser les réformes nécessaires pour des systèmes de santé innovants et viables; à améliorer l'accès à des soins de santé de meilleure qualité et plus sûrs pour les citoyens; à favoriser la santé des citoyens européens et prévenir les maladies; à protéger les citoyens européens des menaces transfrontalières.

---

[43]Art. 168 TUE.
[44] Art. 136 bis du *Traité de Lisbonne* modifiant le traité sur l'Union européenne, le traité instituant la Communauté européenne et certains actes connexes, signé à Lisbonne le 13 décembre 2007.
[45]*Traité sur le fonctionnement de l'Union européenne, version consolidée*, du 26.10.2012, Journal officiel de l'Union européenne C 326/47.
[46] Idem, article 168.
[47] Ibidem.
[48]TFUE, art. 168 alin. (7).
[49]*Troisième programme dans le domaine de la santé (2014-2020)* intitulé « La santé en faveur de la croissance ».

Vu qu'à ce programme participent tous les États membres de l'UE, aussi bien que lespays en voie d'adhésion à l'UE, les pays scandinaves ou les candidats potentiels bénéficiant d'une stratégie de préadhésion, ainsi que les pays de l'association européenne de libre- échange (AELE) conformément aux conditions établies dans l'accord sur l'espace économique européen (EEE), et de même les pays limitrophes et les pays relevant de la politique européenne de (PEV) dans la limite des conditions établies par des accords bilatéraux ou multilatéraux, la France et la Roumanieparticipent en tant qu'États membres.

Les domaines liés à la santé sont coordonnés par la Direction générale de la santé et de la sécurité alimentaire de la Commission, tandis que la volonté de l'Union européenne de s'engager en faveur de la politique sanitaire est révélé par le renforcement d'agences spécialisées et la création du Centre européen de prévention et de contrôle des maladies. Les programmes communautaires dans le domaine de la santé sont mis en œuvre par l'Agence exécutive pour les consommateurs, la santé et l'alimentation qui a succédé à l'Agence exécutive pour la santé et les consommateurs[50].

Mais, malgré l'engagement croissant de l'Union européenne, la santé publique demeure une compétence des Etats membres. « Ne s'agissant donc pas de l'une des compétences les plus importantes de l'Union européenne, cette politique a été d'ailleurs mentionnée dans le *Livre blanc sur le futur de l'Union européenne* (présenté en mars 2017 par la Commission), parmi les programmes sur lesquels l'UE pourrait se désengager dans le cas où les Etats membres décidaient de "Faire moins, mais plus efficacement", c'est-à-dire de réduire les compétences dont dispose aujourd'hui l'Union. »[51]

Conclusions

La reconnaissance du droit à la santé comme droit de l'homme, lui attribue une importance exceptionnelle, en l'élevant au-dessus des autres objectifs sociétaux et en l'immunisant contre les éventuelles contestations. Il prend ainsi unes aura d'intemporalité, d'absolu, et de validité universelle.

Comme les droits de l'homme sont indivisibles, mais interdépendants, chaque droit dépend, dans sa réalisation, des autres droits. La réalisation du droit à la santé est étroitement liée aux autres droits, selon *l'Observation 14* du Comité des droits économiques, sociaux et culturels : « le droit à la santé est étroitement lié à d'autres droits de l'homme et dépend de leur réalisation : il s'agit des droits énoncés dans la charte internationale des droits de l'homme, à savoir les droits à l'alimentation , au logement, au travail, à l'éducation, à la dignité humaine, à la vie, à la non-discrimination et à l'égalité, le droit de ne pas être soumis à la torture, le droit au respect de la vie privée, le droit d'accès à l'information et les droits à la liberté d'association, de réunion et de mouvement. Ces droits et libertés, notamment, sont des composantes intrinsèques du droit à la santé ».

La valorisation de la santé et les questions liées au droit à la protection de la santé publique sont intéressantes à un triple niveau (au niveau mondial, au niveau de l'Union européenne et au niveau des États membres) qui guide les politiques dans ce domaine. Les normes internationales des droits de l'homme, y compris le droit à la santé, devraient être appliquées de manière consistante et cohérente à travers tous les processus adéquats, nationaux et

[50]Depuis le 1er janvier 2014.

[51] Giovanni Vale, *La santé dans l'Union européenne*, in Toute l'Europe, Syntèse, 29.08.2017, https://www.touteleurope.eu/actualite/la-sante-dans-l-union-europeenne.html

internationaux, de création des politiques appropriées, car l'amélioration de la santé et du bien-être des peuples est le but ultime du développement économique et social. La satisfaction des besoins essentiels de la population dans le domaine de la santé sera favorisée par les stratégies de développement humain et par la mise en place d'un climat politique et juridique appropriés qui englobe la stabilité politique, un ordre politique fondé sur des règles et arbitré par un appareil judiciaire impartial et indépendant, ainsi qu'une bonne gestion des affaires publiques privilégiant la transparence et la responsabilité.

BIBLIOGRAPHY

Arbour J.-M., *Droit international public*, 4 e éd., Cowansville (Qc), Yvon Blais, 2002.
Bothe M., *Les concepts fondamentaux du droit à la santé : le point de vue juridique*, in René-Jean Dupuy, dir., Le droit à la santé en tant que droit de l'homme: colloque (La Haye, 27-29 juillet 1978), Alphen aan den Rijn, Sijthoff & Noordhoff, 1979.
Combacau J., Sur S., *Droit international public*, 6e éd., Paris, L.G.D.J., 2004.
Gangbo S.Z., *Quelques réflexions sur le droit à la santé dans les pays en développement*, in René-Jean Dupuy, dir., Le droit à la santé en tant que droit de l'homme: colloque (La Haye, 27-29 juillet 1978), Alphen aan den Rijn, Sijthoff & Noordhoff, 1979.
Knoppers B.M., Chadwick R., *Human Genetic Research: Emerging Trends in Ethics*, Nature Review Genetics, 2005, 6:1.
McNeely C.L., *Worldwide Educational Convergence Through International Organizations : Avenues for Research* (1994) 2 Education Policy Analysis Archives 14, en ligne : Education Policy Analysis Archives <http://epaa.asu.edu/epaa/v2n14.html>.
Robin-Olivier S., *La référence aux droits sociaux fondamentaux dans le traité d'Amsterdam*, Droit social, 1999.
Vale G., *La santé dans l'Union européenne*, in Toute l'Europe, Syntèse, 29.08.2017, https://www.touteleurope.eu/actualite/la-sante-dans-l-union-europeenne.html
Wolinsky H., *Bioethics for the World*, European Molecular Biology Organization Reports, 2006, 7:4.

LICENTIOUS LANGUAGE IN ROMANIAN TRANSLATIONS OF MARIO VARGAS LLOSA'S PROSE: LA CIUDAD Y LOS PERROS

Ioana Ilisei
PhD student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract:Hispanic-American literature has an impressive social force and is an important milestone. Peruvian Mario Vargas Llosa is one of the most important writers on the South American continent and through his work presents the Latin-American world in its entire splendor. Through the novel The city and the dogs the city of Lima and the entire country of Peru societies are sketched through the perspective of young people at the "Leoncio Prado" Military High School in Lima. In his text the slang, the jargon, the licentious language is outlining the characterization of the characters, but we also find replana elements (Peruvian slang extended in all the layers of the language).
Spanish language in Latin America (the former Spanish Colonial Empire) had a similar evolution to the standard Spanish language in the Iberian Peninsula, but was influenced by the languages of the great Aztec, Maya and Inca Empires, or the languages of slaves brought from Africa. Thus, the Spanish language in Hispanic America developed different meanings for some words, as well as various differences at all levels of the language.

Keywords: argot, The city and the dogs, Latin American literature, jerga, translation

Această lucrare își propune să analizeze elementele de argou, jargon și limbaj licențios din romanul latinoamerican al lui Mario Vargas Llosa, *La ciudad y los perros* și traducerea acestuia în limba română, *Orașul și câinii*[1]. Cum sunt puține opere din America Latină care sunt traduse în limba română, a fost destul de dificilă identificarea și alegerea unui autor. Pe de altă parte, nu sunt multe opere literare hispano-americane care să conțină termeni argotici, înjurături, limbaj colocvial, informal etc. Alegerea acestei teme are strânsă legătură cu pasiunea mea pentru limba spaniolă. În perioada studenției prin studiul *en détail* al limbii și culturii spaniole, am devenit intesată de America Latină și de tot ceea ce presupune cultura și civilizația hispanică. Cum sfera de argou și jargon este un aspect care încă nu a fost explorat în literatură sau din perspectivă traductologică, conform cercetărilor făcute și a bibliografiei studiate, am decis să aprofudez aceste aspecte. Ca orice alt element constitutiv al unei opere literare, felul de a bordi al personajelor, inclusiv argoul, jargonul, registrul colocvial sau informal ne apropie de lumea descrisă de autor și, în plus, completează caracterizarea personajelor și definirea personalității lor.

Limba spaniolă din America Latină face trimitere la țările în care aceasta este limbă oficială. Limba spaniolă ocupă locul al doilea în clasamentul mondial cu 442 milioane de vorbitori din 31 de țări, după limba chineză, ce ocupă prima poziție, și urmată de limba engleză[2]. Acest lucru este posibil datorită continentului american, prin cele optsprezece țări au ca limbă oficială spaniola: Mexic, Guatemala, El Salvador, Honduras, Nicaragua, Costa Rica, Panamá, Cuba, Republica Dominicană, Venezuela, Columbia, Ecuador, Peru, Chile, Bolivia, Paraguay, Argentina și Republica Orientală Uruguay. Nouă state o împart cu alte limbi oficiale: Texas, Florida, Puerto Rico, California, Arizona,

[1]Mario, Vargas Llosa, *La ciudad y los perros*, octava edición en Biblioteca de Bolsillo, Seix Barral, Barcelona, 1989; Mario, Vargas Llosa, *Orașul și câinii*, traducere din limba spaniolă de Coman Lupu, Humanitas, București, 1992.
[2]https://www.ethnologue.com/language/spa, consulat la 20 mai 2017.

Nuevo México, Nevada, Utah și o parte din Colorado, Wyoming și Kansas. Însă mai este vorbită și în Sahara Occidentală, Guinea Ecuatorială și unele zone din Filipine, având caracter oficial.

Cele prezentate în prezenta lucrare fac parte dintr-o amplă analiză, însă din cauza spațiului restrâns pentru un articol, am optat pentru analiza cuvintelor argotice care numără între paisprezece și nouăsprezece apariții în textul ales. Explicația și sensul din dicționarele spaniole este redată în limba română (trad.n.), iar în glosarul de la sfârșit este redată explicația din limba spaniolă.

Jorge Mario Pedro Vargas Llosa s-a născut la 28 martie 1936 la Arequipa, Perú. Vargas Llosa își cunoaște tatăl la vârsta de 10 ani, asta însemnând o schimbare în educația și formarea adolescentului, care intră la Colegiul Militar „Leoncio Prado" din Lima pentru doi ani. Și-a dat licența în domeniul literelor la Universitatea „San Marcos" din Lima, iar doctoratul în Filozofie și Litere la Universitatea Complutense din Madrid, cu o bursă obținută în 1959. În 1959 a publicat cartea de povestiri *Los jefes*, pentru care a luat Premiul „Leopoldo Alas". Mario Vargas Llosa a început să fie cunoscut odată cu apariția romanului *La ciudad y los perros* (*Orașul și câinii*) la editura Seix Barral în 1963. Pentru acest roman a obținuit *Premio Biblioteca Breve* în 1962 și *Premio de la Crítica* în 1963, fiind tradus în aproximativ douăzeci de limbi la scurt timp. Trei ani mai târziu, apare cel de-al doilea roman al său, *La casa verde*, pentru care a obţinut *Premio de la Crítica* în 1966 și Premiul Internațional de Literatură „Rómulo Gallegos" în 1967. Apoi a mai publicat: *Los cachorros*, în 1967, carte apărută ulterior, în ediție definitivă, alături de *Los jefes* în 1980; romanul *Conversación en la catedral*, în 1969; studiul *García Márquez: historia de un deicidio*, în 1971; romanul *Pantaleón y las visitadoras* în anul 1973; eseul *La orgía perpetua: Flaubert y «Madame Bovary»* din 1975; *¿Quién mató a Palomino Molero?* și *El hablador* în 1986, respectiv 1987; *La fiesta del Chivo* (*Sărbătoarea Țapului*) în anul 2000, pentru care a obținut Premiul Nobel pentru literatură în 2010. Vargas Llosa a scris romane comice, polițiste, istorice și politice, iar traiectoria lui literară include și eseuri, teatru, critică literară sau articole de ziar. Romane precum *Pantaleón y las visitadoras*, *La ciudad y los perros* și *La fiesta del Chivo* au fost adaptate și ecranizate. Opera marelui scriitor peruan prezintă diverse influențe. De remarcat este influența scriitorului francez Gustav Flaubert în privința modelului literaturii ca vocație, a utilizării naratorului impasibil față de acțiunea narată sau a folosirii unor teme inspirate din realitate, spre exemplu mediocritatea ființei umane, sexul sau violența. Abordarea pluriperspectivismului, a trăsăturilor și temelor formale, a salturilor în timp, a naratorilor multipli în locul celui omniscient, a unor fire narative paralele își au originea în opera lui William Faulkner. Vargas Llosa este unul din scriitorii care fac parte din mișcarea literară denumită *El Boom Latinoamericano*, care rupe convențiile și pune în prim plan o literatură experimentală (tehnici revoluționare și experimentale) ce reflectă din punct de vedere social și politic realitatea țărilor din America Latină. Din acest *boom*, apărut în anii 1960–1970, fac parte scriitori precum Julio Cortázar din Argentina, Carlos Fuentes din Mexic, Gabriel García Márquez din Columbia sau José Donoso din Chile, iar mișcării i s-au mai asociat și Juan Rulfo (Mexic), Augusto Roa Bastos (Paraguay), Manuel Puig și David Viñas (Argentina), Salvador Garmendia și Adriano González León (Venezuela) sau Jorge Amado (Brazilia). Noua concepție a tematicii sociale, influența universală și abordarea contemporană sunt „purificate prin osmoză de modernismul tehnicii stilistice, făcând din romanul hispano-american o atracție narativă la nivel mondial"[3].

[3] José-Luis Martín, *La narrativa de Vargas Llosa: acercamiento estilístico*, Editorial Gredos, Madrid, 1974, pp. 10–18; Efraín Kristal, *Temptation of the world: the novels of Mario Vargas Llosa*, Vanderbilt University Press, Nashville, 1998, pp.

Mario Vargas Llosa ne prezintă în romanul *Orașul și câinii*, personaje care provin din medii și clase sociale diferite (negri, munteni, fii de oameni bogați etc.) și, mai ales, tineri la vârsta adolescenței când experimentează prietenia, dragostea, când se confruntă cu o multitudine probleme, când au nevoie de intimitate. Acțiunea se desfășoară la Colegiul militar „Leoncio Prado" din Lima, unde elevii trebuiau să vadă viața după sistemul valorilor militare, deși uneori deformate, și unde însuși Vargas Llosa a studiat timp de doi ani. Astfel, orașul latinoamerican devine scenariul dramei dilemelor personale, și anume al justificărilor externe și al motivelor interne ale grupului de cadeți și ofițeri din școala militară în privința denunțării, pedepsirii sau a tăcerii[4]. În nararea amintirilor din liceul militar, Vargas Llosa introduce, fără doar și poate, elemente din *replana* (argou peruan) inevitabile în portretizarea țării natale și a experienței proprii a lumii din Lima, în particular a adolescenților care au ajuns voit sau obligați să urmeze cursurile Liceului militar „Leoncio Prado". De menționat sunt și argoul juvenil și jargonul militar care se regăsesc în dialogurile liceenilor și în viața din liceul militar. De asemenea, este foarte vizibil și contrastul dintre copilărie și viața din liceu. În acest caz se face remarcat limbajul vulgar al personajului Jaguar din timpul liceului și timiditatea cu care vorbea cu Tere. Acest lucru se observă și la celelalte personaje, cu excepția lui Ricardo Arana, și este o dovadă a contrastului dintre persoanele care ar putea fi cadeții și ceea ce sunt de fapt: violența și mediul opresiv din liceu scoate la iveală răutatea din ei[5].

În cazul romanului *Orașul și câinii* am identificat unsprezece cuvinte care au unsprezece sau mai multe repetiții pe parcursul textului:

- de 14 ori apar argotismele *marica*, *maricón*, *puta(o)*;
  Marica (*llamándolos niñeras y ~s*; *~ a la legua*; *son ~s*; *eres un ~*; *eres un ~*; *~ de Fontana*; *ni siquiera es ~*; *el ~*; *Es un ~*; *Los ~s*; *ma-ri-qui-ta*; *que no sean ~s*; *Son unas ~s*; *se hacía el ~*) – numindu-i doici și fetițe; Miroase a pederast; îs niște poponari; ești poponar; ești poponar; fătălăul de Fontana; n-ar fi pederast; fătălăul; E un fătălău; Pederaștii; pe-de-rast; să nu devină pederești; Sînt niște nătăfleți; făcea pe fricosul

În text este folosit ca insultă substantivul tabu vulgar *marica* („homosexual", peiorativ și vulgar, folosit ca adjectiv în spaniola standard; Gu, limbaj popular, peiorativ). În limbajul informal și în argoul homosexual desemnează „omul efeminat" (care seamănă cu femeile), „bărbatul care nu are curaj", care este „idiot" sau „homosexual". Substantivul peiorativ *marica* a fost tradus literal și prin parafrazare cu substantivul *pederast* (de cinci ori; se mai pot aplica sinonimele vulgare „popo / curist / sugaci" – homosexual), argotismul vulgar *poponar* (de trei ori), substantivul peiorativ *fătălău* (bărbat căruia îi place compania fetelor, băiat timid, cu apucături de fată; folosit de trei ori), diminutivul *fetițe* cu sensul

---

XI–XV; http://www.monografias.com/trabajos25/vargas-llosa/vargas-llosa.shtml, consultat la 02 septembrie 2016; http://www.lecturalia.com/autor/78/mario-vargas-llosa, consultat la 02 septembrie 2016; http://www.mundolatino.org/cultura/vargasllosa/vargasllosa_1.html, consultat la 02 septembrie 2016; https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2010/vargas_llosa-bio_sp.html, consultat la 02 septembrie 2016; https://www.britannica.com/biography/Mario-Vargas-Llosa, consultat la 02 septembrie 2016; http://www.mvargasllosa.com/biblio.htm, consultat la 02 septembrie 2016.

[4] Carlos Fuentes, *La nueva novela hispanoamericana*, cuarta edición, Editorial Cuadernos de Joaquín Mortiz, México D. F., 1974, p. 36; César Fernández Moreno, *AméricaLatina en su literatura*, séptima edición, Siglo Veintiuno Editores, México D.F., 1980, pp. 227–228.

[5] Inger Enkvist, *Las técnicas narrativas de Vargas Llosa*, Romanica Gothoburgensia ed. Gunnar von Proschwitz XXXVI, Acta Universitatis Gothoburgensis, Göteborg, 1987, p. 59.

de „timid” sau „căruia îi place mai mult compania fetelor” (propunerea mea este „fătălău”), substantivul *nătăfleț* cu sensul de „tont, prost” (se poate substitui cu argotismul „papanache”) și adjectivul *fricos* cu sensul de „laș, fraier” (propun adjectivul peiorativ din argoul lumii interlope „orbeț”)[6].

Maricón (*que se callen esos ~es*; *~es*; *~es*; *~*; *cómo se dice ~ en francés*; *es un ~*; *el ~*; *¡~!*; *no le pegues,~*; *Es un ~*; *eres lo más ~*; *~*; *baja ~*; *caras de ~es*) – fă-i pe poponarii ăia să închidă pliscul; Poponarilor; pederești; poponar; cum se zice «fătălău» în franceză; e-un poponar; pederastul; Pederești!; Nu-l bate, rebegitule; E un ticălos; ești cea mai mare lichea; Ticălosule;coboară, fricosule; Fețe de fătălăi

Augmentativul substantivului tabu *marica*, argotismul *maricón* a fost tradus literal și prin parafrazare cu sinonimele *poponar* (de patru ori) / *pederast* (de trei ori) / *fătălău* (de două ori), precum și cu adjectivul *rebegit* (vlăguit; se poate utiliza „nemernic” sau vulgarismul „sugaci”) și cele depreciative *ticălos* (de două ori), *lichea* (om fără caracter, secătură). Adjectivul *fricos* se poate înlocui cu sinonimele din limbajul familiar ale substantivului „lichea”: „marțafoi” și „lepădătură”cu sensul de „om de nimic, secătură”[7].

Puto, –a (*papá basta de ~s*; *la calle de las ~s*; *Manco Cápac es un ~o*; *tu ~ita*; *correr tras las ~s*; *te regalo a esta ~*; *irte con las ~s*; *calla, ~*; *~*; *~ita*; *por ser tan ~*; *era la ~*; *las ~s*; *una ~ del Happy Land*) – tată, gata cu tîrfele; strada tîrfelor; Manco Cápac e un codoș; iubita; după fuste; Îți dăruiesc tîrfa asta; să te duci după tîrfe; Taci, tîrfă!; elipsă; tîrfulicea mea; că ești o tîrfă; era tîrfa; tîrfelor; o tîrfă din Happy Land

Argotismul *puta* (curvă, prostituată, târfă) este peiorativ, vulgar. Acesta are 14 apariții și a fost tradus literal cu substantivele depreciative și peiorative *târfă* (diminutivul „târfulice”, de zece ori) și *codoș*. Pentru eufemismul *iubită*, substantivul depreciativ *fustă* (sens figurat de „femeie”) și pentru elipsă se pot aplica vulgarismele „curvă”, „parașută”[8].

- de 17 ori întâlnim verbul *joder*;

Joder (*en la revista de prendas de mañana estoy ~ido*; *mejor ~ete*; *le ~ieron todo*; *~e y ~e*; *la manera de ~*; *estaba ~e y ~e con el zapato*; *dale a ~ con el otro zapato*; *~se a esa edad*; *~ a todo el mundo*; *te has ~ido*; *nos ~ieron*; *lo ~ieron*; *me han ~ido*; *si a mí no me ~en*; *~ías a toda la sección*) – la inspecția de mîine, sînt un om terminat; mai bine du-te dracului; praful s-a ales de toate; să-l sîcîie; cum să ne nenorocească; îmi molfăie pantoful; s-a mutat la cealaltă gheată (elipsă); s-o mierlești la vîrsta asta; să ia în zeflemea pe oricine; Ai încurcat-o; ne-au prins; l-au prins; m-au dat în gît; sînt lăsat în pace; bagi la apă toată secția

Verbul argotic *joder* înseamnă în primul rând „a face sex”, iar expresia *no joda(s)* înseamnă „a nu deranja”, „a (nu) necăji”, „a (nu) enerva”. În America hispanică are și sensul de „a face glume” sau „a-și bate joc” (Ho, ES, Ni, CR, Cu, Ve, Ec, Bo, Py, Ar; Co, Ch, Ur, limbaj popular; vulgarism), de „a răni” sau „a omorî” (Ho, Ni; vulgarism), de „a face rău” sau „a prejudicia pe cineva” (Ho, ES, Ni, Bo, Ch, Ur; limbaj popular și cult). Verbul vulgar *joder* a fost tradus prin transpoziție, schimb de simbol și

[6] DALI, p. 255a *marica* și *maricón*; GDEA, p. 1363a *marica* și *maricón*; DRAE, DAMER pentru *marica* și *maricón*, consultate la 14 septembrie 2017; DEX 2009, p. 385a *fătălău* și 694b *nătăfleț*; DALR 2007, p. 179a *orbeț*, 194a *poponar*, 252a *turcalete* și 288 *homosexual*; DLRLC, p. 373a *pederast*; DP, p. 79 *papanache* și 86 *poponar*.

[7] Vezi nota 6; DSLR, p. 635 *lichea*; DEX 2009, p. 415a *fricos*, 589b *lichea* și 926b *rebegit*.

[8] GDEA, p. 1698c *puta* și 1699a *puto, –ta*; DRAE, consultat la 25 februarie 2018; DALI, p. 343b; DAELP, p. 131b; DLR 1939, p. 312b *codoș*; DEX 2009, p. 202b *codoș*, 422a *fustă*.

filtrare culturală cu vulgarismul *terminat* cu sensul de „distrus, fără scăpare”, imprecația depreciativă *du-te dracului* pentru a exprima enervarea, expresia *a se alege praful* (a fi nimicit, distrus), verbul *a sâcâi* cu sensul de „a deranja” (poate fi înlocuit cu expresia argotică „a freca la icre”), verbul *a nenoroci* cu sensul de „a pricinui un mare rău, un mare necaz” (propun verbul argotic „a fute”). Verbul *a molfăi* se poate substitui cu argotismul „a freca la melodie” pentru a reda mai bine sensul din text (la înregistrarea șapte și opt). S-au mai aplicat: verbul argotic *a o mierli* (a muri), expresia *a lua în zeflemea* cu sensul de „a batjocori” (se poate folosi verbul argotic „a mișto cări”), sintagma *a o încurca* cu sensul de „a păți ceva”, a fi într-o situație neplăcută (propun verbul argotic „a o beli” pentru a reda mai bine sensul), verbul *a prinde* se poate substitui cu argotismul „a se arde” sau „a se căptuși” cu sensul de „a avea necazuri”. Pentru expresia argotică *a da în gît* și expresia *a fi lăsat în pace* propunerea mea este „a freca la icre / cap”. La ultima apariție s-a aplicat expresia familiară *a băga pe cineva la apă* cu sensul de „a face un mare neajuns cuiva”[9].

- de 18 ori este repetat substantivul *cachaco*;
  Cachaco / chancha (*me diría ~ de porquería*; *al ~*; *El ~*; *el ~ se reía como una chancha*; *al ~*; *Un ~*; *el ~ dudó*; *el ~ le contestó*; *un ~*; *los ~s*; *los ~s*; *vino el ~*; *le decían al ~*; *El ~*; *el ~ me dijo*; *le ordenó al ~*; *El ~ me llevó a un patio*; *los otros ~s*) – m-ar face albie de porci; spre gabor; curcanul; curcanul rîdea ca un porc; curcanului; Un curcan; sticletele a cam șovăit; curcanul i-a zis; un gabor; curcanii; curcanii; a venit curcanul; îi spuneau curcanului; Curcanul; curcanul mi-a zis; i-a ordonat omului (elipsă); Curcanul m-a dus în curte; ceilalți sticleți

Substantivul masculin *cachaco* (*tombo* – „polițist de tranzit sau de cartier”) este un peruanism peiorativ care se referă la „membrii corpului de poliție”. Prin traducere literală s-au folosit argotismele care denumesc polițistul: *curcan* (de douăsprezece ori), *gabor* (argoul lumii interlope; de două ori) și *sticlete* (sergent de stradă, funcționar al poliției; aplicat de două ori). Prin transpoziție și parafrazare s-a folosit expresia argotică *a face albie de porci* (a certa, a înjura, a ocărî), la prima înregistrare. La antepenultima apariție, unde nu a fost tradus, se poate aplica argotismul „copoi”. Pentru a evita repetiția se pot folosi și sinonimele argotice „nănaș” sau „erete”. Substantivul *chancha* este un americanism peiorativ care se referă la „o persoana murdară, jegoasă” (Ni, CR, Pa, Ve, Ec, Pe, Bo, Ar, Ur, limbaj popular și cult) sau „cu maniere grosolane, fără bun simț” (Ho, ES, CR, Ec, Ch, limba populară și cultă) și a fost tradus literal cu epitetul vulgar *porc* (cu sensul de „obraznic, nerușinat, ticălos”)[10].

- de 18 ori se repetă expresia *maldita sea* și de 19 ori apare substantivul *maldito(a)*;
  Maldito, –a (*no duerme nunca la ~*; *~ sea*; *~ sea*; *bajen las candelas, ~ sea*; *decía el muy ~*; *decía el muy ~*; *el muy ~*; *dijo el muy ~*; *~ sea*; *dijo el muy ~*; *ese ~*; *las ~s luces*; *~ sea si alguien abría paso*; *no metas los dientes, ~*; *tus ~s dientes*; *~ sea Jaguar*; *~s desconsiderados*; *a su espalda, ~s*; *~ sea su alma*; *~ sea –repuso Alberto*; *no sé cuántas ~as semanas*; *Para qué ~ sea*; *Por este ~ colegio*; *~ sea*; *la ~*; *Y ~s las ganas que tengo*; *~ sea, llame al médico*; *la ~ Malpapeada*; *usted es muy ~*; *Una barbaridad de ~*; *~ sea*; *~ sea*; *de dónde ~ sea*; *no se*

[9] EDI, p. 2457a *joder*; DRAE, DAMER pentru *joder*, consultate la 14 septembrie 2017; GDEA, p. 1272a *joder*; DSR, p. 525a; DALR 2007, p. 111b *a freca la melodie*, 166a *mierli*, 167b *mișto cări*, 247a *a trage în piept / pe sfoară*, 277 *a avea necazuri*, 282 *a denunța*; DEX 2009, p. 53a *apă*, 707a *nenoroci*, 859a *praf*, 1222b *zeflemea*.

[10] DJP, p. 39 *cachaco* și 192 *tombo*; GDEA, p. 363c *cachaco*; DRAE, DAMER pentru *cachaco*, DAMER pentru *chancha*, consultate la 19 martie 2018; DSR, p. 151b *cachaco*; DALR 2007, p. 94a *a face albie de porci* și 298 *polițist*; DEX 2009, p. 262a *curcan*, 850b *porc* și 1025a *sticlete*.

desesperen, ~ sea; *No grites, ~ sea*; *No disimulo, ~ sea*; *No sean cobardes, ~ sea*) – Blestemata asta n-o fi dormind niciodată?; fir-ar să fie; Pe naiba; acoperiți-vă licuricii, fir-ar să fie; Zicea blestematul; Zicea ticălosul; A zis blestematul; a zis blestematul; fir-ar să fie; a zis blestematul; blestematul ăla; blestemata aia de lumină; da' zău dacă s-a urnit vreunul; nu-ți mai înfige dinții, blestemato; dinții ăia ai tăi; pe naiba, Jaguarule; Mitocani nenorociți; din spatele lui, blestemaților; Blestemații!; Fir-ar să fie, a răspuns Alberto; cine știe cîte (elipsă) săptămîni; De ce dracu'; Dar din cauza acestui blestemat de colegiu; Fir-ar să fie; blestemata; Și să fiu al dracului dacă am vreun chef; Fir-ar să fie, chemați doctorul; blestemata de cățea; Ești tare; Al dracului de tare; ce dracu'; jur că (elipsă); de unde dracu'; Puțină răbdare, ce naiba; Nu mai striga, animalule; Pe dracu', nu mă prefac; Nu fiți lași, ce dracu'

Adjectivul *maldito, -a* (pervers, cu intenții rele și obiceiuri proaste) este substantivizat și folosit cu sensul de „nenorocit, blestemat, ticălos". În DAMER atât masculinul *maldito* (extraordinar, persoană bună), cât și femininul *maldita* (PR; termen rural ce se referă la „gât mic" sau „tumoare de dimensiuni mici") au sensuri diferite. Ca adjectiv, *maldito* înseamnă „nimic" sau „nimeni" în limbajul informal. Locuțiunea interjecțională colocvială *maldita sea* exprimă enervare, supărare. Adjectivul *maldito(a)*, în cele 19 apariții, este tradus literal cu sinonimele depreciative *blestemat* (treisprezece înregistrări) */ ticălos / (mitocani) nenorocit / animal* și prin transpoziție cu expresia *(să fiu) al dracului* pentru a evidenția ticăloșenia, răutatea, dar și cât este de incredibil (al dracului de tare). Pentru sintagma *ești tare* se pot folosi *al dracului* sau *dat dracului* pentru a denumi „omul rău, ticălos". Pentru elipsa din apariția 21 (*cine știe câte*) propun alternativele „blestemate", „nenorocite"(săptămîni). În celelalte 18 înregistrări, locuțiunea colocvială *maldita sea* a fost tradusă literal, prin transpoziție și schimb de simbol cu imprecațiile vulgare *fir-ar să fie!* (șase apariții), *pe naiba!* (de două ori), *ce naiba!, ce dracu'!* (două înregistrări), *de ce/de unde/pe dracu'!* (o singură dată fiecare). În cazul elipsei (nu mă prefac) se putea utiliza imprecația depreciativă „la naiba/dracu'!". În loc de *Blestemații!* și *animalule* propunerea mea este „Fir-ar el / fir-ai tu al dracului să fie/fii!". În cazul elipsei de la apriția 32 (*jur că*) se poate utiliza o imprecație pentru a păstra sensul textului sursă, precum „la dracu' / ce naiba!"[11].

În concluzie, observăm că pentru a putea ajunge la forma finală a unei traduceri este necesară aplicarea mai multor tehnici de traducere sau folosirea de două sau multe tehnici doar pentru un cuvânt, precum și consultarea diverselor dicționare explicative sau de argou. În urma analizei putem afirma că, în majoritatea cazurilor, s-a menținut același registru și în limba română: argou, limbaj colocvial sau informal.

Așadar, putem observa că atunci când traducem este dificil de transpus o realitate culturală într-alta, pentru a putea rămâne fideli cititorului prin redarea sensului și mesajului din textul sursă, dar și autorului pentru a nu denatura sau a altera ceea ce transmite textul său. Munca devine mai dificilă în cazul limbajului licențios, argoului sau a jargonului, deoarece este sunt elemente înrădăcinate cultural și istoric și este greu să redai în traducere aceste elemente, întrucât nu există o echivalență totală de unu la unu. Astfel, traducătorii se folosesc de tot arsenalul limbii țintă pentru a duce la bun sfârșit textul și pentru a reda mesajul autorului: sinonimie semantică, familie sau câmp lexical și toate instrumentele lingvistice și gramaticale, alături de dicționare explicative, de argou, de sinonime, dicționar spaniol–român, dicționar explicativ al limbii spaniole sau de americanisme. După analiza corpusului, se poate

[11] DRAE, DAMER, consultate la 13 septembrie 2017; DALI, p. 248a; DSR, p. 569a *maldito*; DEX 2009, 108b *blestemat*, p. 329b *drac*, pp. 390b–391a *fi*, p. 688b *naiba*, p. 707a *nenorocit*; DSLR, p. 710 *mizer* și *mizerabil*, 1124b *ticălos*.

observa faptul că diferențele dintre limba spaniolă peninsulară (standard) și limba spaniolă din America hispanică sunt ilustrate în fiecare pagină a literaturii fostului Imperiul Colonial Spaniol. Se regăsesc cuvinte specifice teritoriului Americii hispanice, denumite *americanismos* (americanisme), dar și cuvinte care au fost folosite cu sensul pe care l-au deprins pe teritoriul de peste ocean, sau sunt specifice doar unei anumite zone sau țări de pe vastul continent central și sud-american.

GLOSAR

Cachaco: „I. 1. m. Pe. Miembro del cuerpo de policía. desp. 2. Pe. Militar, persona que profesa la milicia. desp." (DAMER); „Tombo. – Policía de tránsito o de barrio." (DJP); „1. AMER Pey Militar, policía: *Si la llamara a esta hora se pondría a gritar y me diría cachaco de porquería*." (GDEA)

Chancha: „I. 1. m. y f. Mx, Gu, Ho, ES, Ni, CR, Pa, Ve, Ec, Pe, Bo, Ch, Py, Ar, Ur; RD, PR, rur. Cerdo, animal mamífero. (Suidae; Sus scropha). pop + cult → espon. ◆ cochi; cuchi; currucho. II. 1. sust/adj. Ni, CR, Pa, Ve, Ec, Pe, Bo, Ar, Ur. Persona desaliñada y sucia. pop + cult → espon ^ desp. 2. m y f. Ho, ES, CR, Ec, Ch. Persona de modales groseros, sin urbanidad. pop + cult → espon ^ desp. 3. sust/adj. Gu, Ho, ES, Ni, CR, Ch. Persona que se caracteriza por su falta de higiene personal o de pulcritud con que realiza sus tareas. pop + cult → espon ^ desp." (DAMER)

Joder: „I. 1. intr. Ho, ES, Ni, CR, Cu, Ve, Ec, Bo, Py, Ar; Co, Ch, Ur, pop. Bromear o hacer burlas. vulg. 2. Ho, ES, Ni, Cu, Ve, Ec, Py, Ar; Ur, pop.; juv. Divertirse, generalmente en una reunión informal. vulg. II. 1. tr. Ho, Ni. Herir o matar una persona a alguien. vulg. 2. Ho. Reprender, regañar o encarcelar a alguien. III. 1. tr. Ho, ES, Ni, Bo; Ch, Ur, espon. Perjudicar a alguien, especialmente en una transacción o negocio. pop + cult → espon. 2. PR. Derrotar una persona a alguien arrolladoramente. vulg; pop + cult → espon." (DAMER); „1. intr. malson. Practicar el coito. 2. prnl. malson. Aguantarse o fastidiarse. 3. prnl. malson. Estropearse o dañarse. 4. tr. malson. Poseer sexualmente a alguien. 5. tr. malson. Molestar o fastidiar a alguien. U. t. c. intr. 6. tr. malson. Destrozar, arruinar o echar a perder algo. 7. interj. malson. U. para expresar enfado, irritación, asombro, etc." (DRAE); „s. XIV al XX. Practicar el coito. En una inscripción cristiana de 1332-54 se lee la maldición: *fodido sea*. *RFE*, II-120. || 2. CHILE y MÉJ. Molestar, fastidiar, jorobar. || *Estar* JODIDO. Andar de mala suerte.—*No* JODA. No moleste." (EDI)

Maldita sea: „1. loc. interj. coloq. U. para expresar enojo." (DRAE); „COL expresión de gran enfado contra alguien o contra algo cuando no actúa o funciona según planeado: *¡Maldita sea! He vuelto a perder las llaves*." (GDEA)

Maldito, –a: „1. adj. Perverso, de mala intención y dañadas costumbres. 2. adj. Condenado y castigado por la justicia divina. U. t. c. s. 3. adj. De mala calidad, ruin, miserable. *En esta maldita cama se acostó*. 4. adj. Que va contra las normas establecidas, especialmente en el mundo literario y artístico. 5. adj. ponder. coloq. U., ante un nombre con artículo determinado, para expresar la ausencia total de algo. *¡Malditas las ganas que tenía yo de ir a esa reunión!* 6. adj. coloq. Que molesta o desagrada. *Este maldito ruido que me está dejando sordo*." (DRAE); „I. 1. adj. Pe, pop; Bo, juv; espon. Referido a persona o cosa, excelente, muy buena. II. 1. sust/adj. Cu; adj. PR, rur. Niño vivaracho y pícaro. pop." (DAMER); „adj. o adv. (*inf.*) Nada o ninguno. *Maldita*

la falta que me hace a mí ese empleo. *Con este frío no hay en la calle ni un maldito paseante*." (DALI)

Marica: „1. adj. despect. malson. afeminado (‖ que se parece a las mujeres). U. m. c. s. m. 2. adj. despect. malson. Dicho de un hombre: Apocado, falto de coraje, pusilánime o medroso. U. m. c. s. m. 3. adj. despect. malson. Dicho de un hombre: homosexual. U. m. c. s. m. U. t. c. insulto." (DRAE); „I. 1. m. y f. Gu. Persona homosexual. pop ^ desp. a. ‖ **marica**. fórm. Co. juv. Se usa para dirigirse a un amigo o amiga." (DAMER); „1. (*homos.*) Homosexual. 2. (*inf.*) Hombre afeminado. 3. Hombre flojo, pusilánime o cobarde. 4. Se emplea como insulto afectuoso entre amigos, con el significado de persona mala. *No seas marica y págame de una vez lo que me debes. ¿Sabes, so marica?, te estuve esperando toda la tarde y ni siquiera llamaste*." (DALI); „I. *s/m* TAb Hombre homosexual o afeminado. Se usa, a menudo, com insulto: *Tanto aguantar para que lo maten a uno seis maricas sin poder hacer nada*. *P ext*, se aplica también al hombre miedoso o de poco ánimo, *gen* también como insulto: *¿Será marica! No ha podido aguantar allí ni dos meses*." (GDEA)

Maricón: „1, adj. despect. malson. marica. U. m. c. s. m. U. t. c. insulto." (DRAE); „1. (*homos.*) Homosexual. 2. (*inf.*) Hombre afeminado. 3. Persona perversa o de malas intenciones. 4. Insulto fuerte y grave dirigido a un hombre." (DALI); „*s/m* VULG TAB AUM de 'marica'. Hombre homosecual o afeminado. Se usa, a menudo, como insulto, sin tener necesariamente connotaciones sexuales: *Parecéis maricones, todo el día juntos*. Se usa también entre amigos, sin implicar insulto: *Tú sí que lo tienes fácil, maricón*." (GDEA)

Puto, –a: „1. adj. malson. U. como calificación denigratoria. *Me quedé en la puta calle*. 2. adj. malson. U. c. antífrasis, para ponderar. *Ha vuelto a ganar. ¡Qué puta suerte tiene!* 3. adj. malson. U. para enfatizar la ausencia o la escasez de algo. *No tengo un puto duro*. 4. m. y f. malson. prostituto. 5. m. malson. sodomita (‖ que practica la sodomía)." (DRAE); „3. (*inf. pey.*) Persona malvada o malintencionada. 4. (*inf.*) Se emplea con el sentido de maldito o insignificante antepuesto a un sustantivo. *En esta fábrica nunca te dan una puta prima de más. Ni un puto duro tengo para ir de vacaciones*." (DALI); „I. *adj* 1. VULG Que es despreciable, malo o fastidioso: *Está obsesionado con el puto artículo. Vivimos en este puto clima. En tu puta vida jugaste al fútbol*. 2. Se aplica para enfatizar el matiz despectivo de aquello a lo que califica: *Me he quedado sin un puto duro. No circulaba un puto coche por allí. No le hagan ni puto caso*. 3. FIG Se aplica a la persona astuta o taimada." (GDEA); „I. 1. adj. Gu, Ho, ES, Bo. Referido a persona o cosa, simple. vulg. ◆ mero; puro." (DAMER)

ABREVIERI

Am – America
An – Anzi
And – Andaluzia
Ant - Antile
Ar – Argentina
Az – Arizona
Bo – Bolivia
Br – Brazilia
C – centru / central(ă)
Ca – California
Can – Insulele Canare (Canarias)
Car – Caraibi
Ch – Chile
Co – Columbia
CR – Costa Rica
Cu – Cuba

E – est
Ec – Ecuador
ES – El Salvador
EU – Statele Unite (Estados Unidos)
Gu – Guatemala
Ho – Honduras
Mad – Madrid
Mi – Michoacán
Mx – Mexic
N – nord
Ni – Nicaragua
NM – Nuevo México
NV – nord-vest
Pa – Panama
Pe – Peru
PR – Puerto Rico
Py – Paraguay
RD – Republica Dominicană
S – sud
SD – Santo Domingo
Ur – Uruguay
V – vest
Ve – Venezuela
Yuc – Peninsula Yucatán

SIGLE

DAELP – *Diccionario de argot español y lenguaje popular*, primera edición

DALI – *Diccionario de Argot y del Lenguaje Informal (jergas carcelarias, de la delincuencia, dela mendicidad, del deporte, de la tauromaquia, de la prostitución, sexual, etc. y lenguajes de Germanía y caló o gitano)*

DALR 2007 – *Dicționar de argou al limbii române*, 2007

DAMER – *Diccionario de americanismos*, varianta electronică http://lema.rae.es/damer/

DEX 2009 – *Dicționarul explicativ al limbii române*, 2009

DJP – *Diccionario de Jeringa peruana*, primera edición

DLR 1939 – *Dicționaru limbii românești (etimologii, înțelesuri, exemple citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme)*, 1939

DLRLC – *Dicționarul limbii romîne literare contemporane*, volumul I A–C (1955), volumul al II-lea D–L (1956), volumul al III-lea M–R (1957), volumul al IV-lea S–Z (1957)

DRAE – *Diccionario de la Real Academia Española*, varianta electronică http://dle.rae.es/

DSLR – *Dicționarul de sinonime al limbii române*, 1982

DSR – *Dicționar spaniol-român*, ediția a II-a, 2010

EDI – *Enciclopedia del idioma. Diccionario histórico y moderno de la lengua española (siglos XII al XX), etimológico, tecnológico, regional e hispanoamericano*, tomo I letras A–CH y tomo II letras D–M

GDEA – *Gran diccionario de uso del español actual*, 2001

BIBLIOGRAPHY

Text original / Traducere

1. Vargas Llosa, Mario, *La ciudad y los perros*, octava edición en Biblioteca de Bolsillo, Seix Barral, Barcelona, 1989.
2. Vargas Llosa, Mario, *Orașul și câinii*, traducere din limba spaniolă de Coman Lupu, Humanitas, București, 1992.

Lucrări specifice și generale

1. Enkvist, Inger, *Las técnicas narrativas de Vargas Llosa*, Romanica Gothoburgensia XXXVI, Acta Universitatis Gothoburgensis, Göteborg, 1987.
2. Fernández Moreno, César, *AméricaLatina en su literatura*, séptima edición, Siglo Veintiuno Editores, México D.F., 1980.
3. Fuentes, Carlos, *La nueva novela hispanoamericana*, cuarta edición, Editorial Cuadernos de Joaquín Mortiz, México D. F., 1974.
4. Kristal, Efraín, *Temptation of the world: the novels of Mario Vargas Llosa*, Vanderbilt University Press, Nashville, 1998.
5. Martín, José-Luis, *La narrativa de Vargas Llosa: acercamiento estilístico*, Editorial Gredos, Madrid, 1974.

Dicționare

1. Academia Republicii Populare Romîne, *Dicționarul limbii romîne literare contemporane*, volumul I A–C, volumul al II-lea D–L, volumul al III-lea M–R, volumul al IV-lea S–Z, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, București, 1955–1957.
2. Asociación de Academias de la Lengua Española, *Diccionario de americanismos*, Santillana, Madrid, 2010, varianta electronică http://lema.rae.es/damer/.
3. Calciu, Alexandru; Samharadze, Zaira, *Dicționar spaniol-român*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Univers Enciclopedic Gold, București, 2010.
4. Coteanu, Ion; Seche, Luiza; Seche, Mircea, *Dicționarul explicativ al limbii române*, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”, Editura Enciclopedic Gold, 2009.
5. Degregori, Fedor Larco, *Diccionario de Jeringa peruana*, primera edición, Popular Academia Peruana, Editado por Publicidad Causa, Lima, Perú, 2000.
6. *Diccionario de la Real Academia Española*, Edición del Tricentenario, vigesimotercera edición, 2014, varianta electronică http://dle.rae.es/.
7. León, Víctor, *Diccionario de argot español y lenguaje popular*, primera edición, Alianza Editorial, Madrid, 1980.
8. Olivera Bravo, José-Luis, *Diccionario de Argot y del Lenguaje Informal (jergas carcelarias, de la delincuencia, de la mendicidad, del deporte, de la tauromaquia, de la prostitución, sexual, etc. y lenguajes de Germanía y caló o gitano)*, R.P.I de Madrid, Propiedad del autor y de sus editores, Made in SUA, Columbia SC, 26 January 2018, ISBN – 9781520508443.
9. Sánchez, Aquilino (editor), *Gran diccionario de uso del español actual*, Sociedad General Española de Librería, Madrid, 2001.
10. Scriban, August, *Dicționaru limbii românești (etimologii, înțelesuri, exemple citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme)*, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, Iași, 1939.
11. Seche, Luiza; Seche, Mircea, *Dicționarul de sinonime al limbii române*, Editura Republicii Socialiste România, București, 1982.
12. Volceanov, George, *Dicționar de argou al limbii române*, Editura Niculescu, București, 2007.

Enciclopedii

1. Alonso, Martín, *Enciclopedia del idioma. Diccionario histórico y moderno de la lengua española (siglos XII al XX), etimológico, tecnológico, regional e hispanoamericano*, tomo I letras A–CH y tomo II letras D–M, Aguilar, Madrid, 1958.

Pagini web

1. https://www.ethnologue.com/language/spa, consulat la 20 mai 2017.
2. http://www.monografias.com/trabajos25/vargas-llosa/vargas-llosa.shtml, consultat la 02 septembrie 2016.
3. http://www.lecturalia.com/autor/78/mario-vargas-llosa, consultat la 02 septembrie 2016.

4. http://www.mundolatino.org/cultura/vargasllosa/vargasllosa_1.html, consultat la 02 septembrie 2016.
5. https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2010/vargas_llosa-bio_sp.html, consultat la 02 septembrie 2016.
6. https://www.britannica.com/biography/Mario-Vargas-Llosa, consultat la 02 septembrie 2016.
7. http://www.mvargasllosa.com/biblio.htm, consultat la 02 septembrie 2016.

A NOTE ON CN. MANLIUS VULSO'S SPEECH (TITUS LIVIUS, 38, 17, 2-9)

Dan Bălteanu
PhD Student, University of Craiova

Abstract: The paperbegins with a brief presentation of Cnaeus Manlius Vulso's career and his campaign in Galatia in 189 BC, then focuses on the first part of the battle exhortation he addressed to his men before the campaign. The speech is a fictional construction created by Titus Livius and at least its first half is composed by a series of most common tópoi for this kind of exhortation.

Keywords: Manlius Vulso, Galatians, battle exhortation.

În cartea XXXVIII a istoriei sale, care cuprinde evenimente din anii 189-187[1], Titus Livius descrie o campanie purtată în Galatia de către armata romană sub comanda lui Cnaeus Manlius Vulso şi prezintă, pe larg sau prescurtat, trei discursuri pe care le atribuie acestuia. Pe lângă alte evenimente politice şi militare din perioada de mijloc a Republicii (războaiele cu Cartagina, cu Macedonia sau Syria), această campanie împotriva celţilor din Asia Mică ar putea fi caracterizată drept un incident militar minor, de fapt o consecinţă a războiului cu Regatului Seleucid. Interpretările istorice ulterioare au creat însă evenimentului o anumită notorietate. Mai întâi, chiar pentru Titus Livius, contactul cu prosperitatea Asiei, dublat de modul permisiv în care Manlius Vulso şi-a exercitat comanda militară, au constituit momentul din care în statul roman, nu doar armata, ci chiar întreaga societate, a început să se îndepărteze de virtuţile morale romane tradiţionale[2]. În literatura modernă, mulţi dintre cercetători au interpretat campania şi discursul ţinut în faţa armatei înainte de intrarea în teritoriul Galatiei ca reprezentând o expresie agresivă a imperialismului roman[3]. În nota de faţă voi încerca să clarific în ce măsură discursul

[1] În textul de faţă, toate datele sunt exprimate în ani sau secole de dinaintea erei creştine (a. Chr.), dacă nu se precizează altfel.

[2] Liv., 39, 1, 3; idee dezvoltată ulterior: 39, 6, 5-9. Încercarea de a fixa un moment precis din care prosperitatea care a urmat marilor cuceriri şi influenţa străină au produs apariţia sau adâncirea unor vicii în societatea romană a constituit o preocupare constantă a autorilor antici, fără însă să existe un acord în această privinţă. Se poate spune că fiecare dintre aceştia a fixat momentul în funcţie de propriile idei politice şi morale: v. analiza acestor opinii la Catharine Edwards, *The Politics of Immorality in Ancient Rome*, Cambridge University Press, cambridge, 1993, pp. 177-178.

[3] O prezentare a tuturor acestor păreri la John D. Grainger, *The Campaign of Cn. Manlius Vulso in Asia Minor*, în „Anatolian Studies", 45, 1995, pp. 23-24, autor care dezvoltă şi argumentează în studiul său o opinie mai nuanţată asupra campaniei. Uneori, acţiunea şi discursul au fost chiar judecate în raport cu valorile morale şi legislaţia internaţională actuale: Benjamin Isaac, *The Invention of Racism in Classical Antiquity*, Princeton University Press, Princeton, 2004, pp. 308-309; idem, *Proto- Racism in Graeco- Roman Antiquity*, în „World Archaeology", 38, 1, 2006,*Empire and Ideology in the Graeco-Roman World: Selected Papers* p. 186, cu specială privire la partea a doua

în cauză, în special prima sa parte, poate fi interpretat ca o justificare a unei acţiuni militare agresive, cu alte cuvinte „imperialiste" sau dacă el reprezintă doar o construcţie retorică bazată pe clişee de largă circulaţie în literatura antică.

1. Personajul. Cnaeus Manlius Vulso s-a născut cel mai probabil puţin înainte de anul 227[4]. Aparţinea unei ginţi patriciene, atestată începând cu secolul al V-lea. Despre ascendenţii săi direcţi se cunoaşte că bunicul său, Lucius Manlius Vulso Longus fusese consul în 256[5]. În 197 Gn. Manlius Vulso a fost ales *aedilis curulis* împreună cu Publius Cornelius Scipio Nasica şi cei doi au sărbătorit *Ludi Romani* într-un mod fastuos[6]. Următoarea treaptă în carieră a îndeplinit-o în 195, când a fost ales *praetor* în Sicilia[7]. Vulso a candidat în alegerile consulare pentru anul 192. La acestea au participat multe personajepolitice influente, atât pentru locul rezervat patricienilor, pentru care au candidat Publius Cornelius Scipio Nasica, Lucius Quinctius Flamininus, Cnaeus Manlius Vulso, cât şi pentru cel al plebeilor, pe care şi l-au disputat Gaius Laelius, Cnaeus Domitius Ahenobarbus, Gaius Livius Salinator şi Manius Acilius Glabrio[8]. Vulso a avut şanse mici în faţa celor doi contracandidaţi ai săi, care se bucurau de un sprijin puternic, fiind membrii ai unor familii foarte influente, astfel încât a fost înfrânt, câştigători fiind Flamininus şi Ahenobarbus. Alegerile au însemnat însă şi o înfrângere pentru partida lui Scipio Africanus, care nu a reuşit să determine alegerea vărului său Nasica pentru locul rezervat patricienilor, dar nici a lui Gaius Laelius pentru cel al plebeilor[9].

Manlius Vulso candidează şi pentru anul următor (191), dar pierde din nou în faţa lui Scipio Nasica, ales împreună cu un alt învins al scrutinului din 192, Manius Acilius Glabrio[10]. Pentru 190, Vulso nu îşi depune candidatura, poate pentru a lăsa loc liber pentru Lucius Cornelius Scipio (Asiaticus) şi Gaius Laelius, primul fratele, cel de-al doilea prietenul apropiat al

---

a discursului, (pasajele 10-20, care nu face obiectul studiului de faţă); Brendan Mac Gonagle, *The Galatian Genocide - On the Campaign of Gnaeus Manlius Vulso in Galatia (189 BC)*, https://balkancelts.wordpress.com/2012/07/10/the-galatian-genocide/

[4] Robert Develin, *Patterns in Office-holding 366-49 B.C.*, (Collection Latomus, vol. 161), Latomus, Bruxelles, 1979, p. 77, nr. 156 (data aproximativă a naşterii calculată pe baza prezumpţiei teoretice că Vulso avea vârsta de cel puţin 30 de ani în 197, atunci când a îndeplinit funcţia de *aedilis curulis*).

[5]Klaus Zmeskal, Adfinitas. *Die Verwandtschaften der senatorischen Führungsschicht der römischen Republik von 218-31 v.Chr. Bd. 1. Alphabetischer Katalog, Anhänge, Gestiftete Verwandtschaften*, Verlag Karl Stutz, Passau, 2009, pp. 177; 180. Mai dificil de precizat este gradul de rudenie cu Lucius Manlius Vulso, praetor în 218 sau 219 a Chr. Sugestia *Digital Prosopography of the Roman Republic*, MANL1103, aceea că praetorul Lucius ar putea fi tatăl personajului aici în discuţie este destul de nesigură, având în vedere că numele tatălui acestuia din urmă este Gnaeus: *Fasti Capitolini*, Tab. III, Pag. *dextra*: (anul 189) *Cn. Manlius Cn. f. L. n. Vulso* (Ed. Atilio Degrassi, *Fasti Capitolini*, In Aedibus Paraviae, Augusta Taurinorum, 1954, p. 64).

[6] Liv., 33, 25, 1; T. Robert S. Broughton, *The Magistrates of the Roman Republic. Vol. 1. 509 B.C. - 100 B.C.*, (Philological Monographs, 15/1), American Philological Association, New York, 195, p. 333.

[7] Liv., 33, 42, 7; 43, 5; T. Corey Brennan, *The Praetorship in the Roman Republic*, vol. 2, Oxford University Press, Oxford, 2000, p. 730.

[8] Liv., 35, 10, 2-3; T. Robert S. Broughton, *Candidates Defeated in Roman Elections: Some Ancient Roman "Also-Rans"*, în „Transactions of the American Philosophical Society", New Series, 81/4, 1991, p. 14, nr. 25.

[9] Liv., 35, 10, 4-10.

[10] Liv. 35, 24, 4-5.

Africanului[11]. Vulso a fost în sfârşit ales consul pentru anul 189, împreună cu Marcus Fulvius Nobilior[12]. La tragerea la sorţi a provinciilor, el a primit Asia şi sarcina încheierii păcii cu Antiochus III, iar colegul său Aetolia[13]. În timpul exercitării misiunii din Asia, Manlius Vulso a întreprins campania împotriva triburilor celtice din Galatia.

2. Campania din Asia. Sursele pe baza cărora Titus Livius narează campania din Asia nu pot fi stabilite cu certitudine. Istoria lui Polybius cuprindea o relatare a campaniei, astăzi în cea mai mare parte pierdută, dar pe care Livius cu siguranţă a cunoscut-o. Ipoteza lui Theodor Mommsen, care îşi punea întrebarea dacă nu cumva Polybius, care se afla probabil la Sardes în acea perioadă, participase la campanie[14], ridică oarecare incertitudini, aşa cum a arătat Franck Walbank. După părerea acestuia din urmă, sursa lui Polybius a fost lucrarea unui martor ocular, care a fost interesat de aspectele economice şi religioase ale societăţii din Asia Mică[15]. Titus Livius a folosit cu siguranţă naraţiunea lui Polybius (şi implicit a preluat din „jurnalul de campanie" anonim care îi servise acestuia ca sursă), dar şi izvoare analistice, dintre care sunt certe lucrările lui Claudius Quadrigarius şi Valerius Antias, despre care spune că au descris lupta cu Tolistobogii de la muntele Olympos[16]. Plinius informează că o descriere a triumfului acordat lui Manlius Vulso în 187 a fost cuprinsă şi în lucrarea lui Lucius Calpurnius Piso Frugi[17]. Eduard Norden admitea ambele variante de mai sus, adică o preluare atât din Polybius, cât şi din scrierile analiştilor, dar considera că discursul care interesează în lucrarea de faţă este o creaţie proprie a lui Titus Livius[18]. Alessandro Ronconi şi Barbara Scardigli admit că discursul ar fi preluat dintr-o sursă analistică şi a fost dezvoltat de Titus Livius, dar au în vedere şi posibilitatea ca la baza naraţiunii să se afle una dintre acele cronici de familie, din care s-au inspirat primii analişti[19].

---

[11]Friedrich Münzer, s. v. *Manlius (91)*, în RE, col. 1216.
[12]T. Robert S. Broughton, *The Magistrates* ..., 1, p. 360.
[13]Liv., 37., 50, 1; 7.
[14]Theodor Mommsen, *Der Friede mit Antiochos und die Kriegszüge des Cn. Manlius Volso*, în *Römische Forschungen*, 2, Editura Weidmann, Berlin, 1879, pp. 542-543; Pol., 21, 38 = Plut., *De Mulierum Virtutibus*, 22.
[15]Franck W. Walbank, *A Historical Commentary on Polybius. Vol 3. Commentary on Books XIX-XL*, Clarendon Press, Oxford, 1979, p. 6 (pentru paralela dintre fragmentele păstrate de la Polybius şi textul lui Titus Livius); p. 140 unde propune ca sursă posibilă a lui Polybius lucrarea *Galatika*, a lui Erathosthenes, fiul lui Agacles. Franck Walbank respinge în acelaşi loc şi posibilitatea ca lucrarea pierdută a lui Hannibal adresată Rhodienilor, *Liber de Cn. Manlii Vulsonis in Asia rebus gestis*, menţionată de Nepos, *Hannibal*, 13, 2 să fi constituit sursa lui Polybius. Evan T. Sage, în comentariul la ediţia operei lui Titus Livius pe care o îngrijeşte: *Livy. Vol. 11. Books XXXVIII-XXXIX* with an English Translation (The Loeb Classical Library), Harvard University Press, Cambridge, Mass. - William Heinemann Ltd., London, 1936, p. 80, n. 1, nu exclude varianta ca informaţiile să provină dintr-un „raport oficial", redactat chiar de Manlius Vulso.
[16] Liv., 38, 23, 8.
[17] Plin., 34, 8: *nam triclinia aerata abacosque et monopodia Cn. Manlium Asia devicta primum invexisse triumpho suo, quem duxit anno urbis DLXVII, L. Piso auctor est (...)*
[18]Eduard Norden, *Die germanische Urgeschichte in Tacitus Germania*, Editura B. G. Teubner, Leipzig - Berlin, 1920, p. 155.
[19]Tito Livio, *Storia di Roma*, Vol. 6, Libri XXXVI-XL, a cura di Alessandro Ronconi e Barbara Scardigli, Editura UTET, Torino, 2003, pp. 376-377, ad. 17.1. Pentru tradiţiile de familie de reţinut opinia formulată chiar de Titus Livius, 8, 40, care deşi le contestă onestitatea le admite rolul avut în dezvoltarea istoriografiei.

În 189, atunci când Manlius Vulso primeşte provincia Asia, operaţiunile militare din războiul purtat de Roma cu Regatul Seleucid (192-188) se încheiaseră după victoria armatei romane de sub comanda lui Scipio Asiaticus obţinută la Magnesia în 190[20]. Mandatul lui Vulso presupunea preluarea comandei armatei romane care staţiona încă în Asia şi încheierea păcii cu Antiochus III după condiţiile stabilite de Scipio[21]. În mod special pentru încheierea păcii, Senatul a desemnat 10 ambasadori (*decem legati*). Posibilitatea unei campanii împotriva gallilor era avută însă în vedere încă înainte de plecarea lui Vulso din Roma. Deşi se pare că au existat opinii contrare, poate chiar dezbateri în jurul mandatului lui Vulso, pe care Titus Livius le-a trecut sub tăcere, Senatul a hotărât să nu se schimbe nimic în privinţa trimiterii consulului în Asia, nici să se micşoreze efectivele trupelor acestuia, de teama de a nu fi nevoiţi să poarte război cu gallii[22]. În lipsa unei informaţii certe, se poate doar presupune că un rol important în introducerea temei unei ameninţări a triburilor celtice pe agenda politică de la Roma l-au avut delegaţiile statelor din Asia Mică prezente la Roma pentru a-şi susţine punctele de vedere în faţa Senatului cu privire la condiţiile păcii cu Antiochus. De exemplu, Eumenes II, regele Pergamului, în discursul susţinut în faţa Senatului[23] nu face o referire exactă la această ameninţare, dar având în vedere că Pergamul se confruntase deseori până atunci cu celţii din Galatia[24], regele avea cu siguranţă în vedere securitatea statului său în raport cu o potenţială ameninţare din partea acestora. În concluzia discursului său, Eumenes ridică problema vidului de putere creat după înfrângerea lui Antiochus şi limitarea stăpânirii acestuia la est de Munţii Taurus.

Un aspect mai puţin sau deloc discutat îl constituie raportul în care se găseau la data trimiterii consulului în Asia statul roman şi celţii din Galatia, din punctul de vedere al dreptului internaţional. În lupta de la Magnesia celţii din Galatia luptaseră alături de Antiochus III, căruia îi furnizaseră 4.000 de călăreţi, dispuşi împreună cu alte contingente în cele două flancuri[25]. După înfrângerea Regatului Seleucid, la tratativele de pace cu Roma au participatreprezentaţi ai regelui Antiochus III, Eumenes, regele Pergamului, aliatul Romei şi ambasadori ai oraşelor sau ligilor din Asia Mică şi Grecia, în timp ce gallii se retrăseseră în teritoriile lor şi nu trimiseseră reprezentaţi la discuţiile de pace. În această situaţie, se poate spune că, după dreptul internaţional, Roma se află încă în stare de război cu gallii, chiar dacă nu exista o declaraţie

[20] Pentru războiul cu Antiochus III v. prezentarea concisă la Erich S. Gruen, *The Hellenistic World and the Coming of Rome.* Vol. 1, University of California Press, Berkeley – Los Angeles – London, 1984, pp. 636-640.
[21] Liv., 37, 45.
[22] Liv., 37, 51, 10. V. şi John D. Grainger, *The Roman War of Antiochos the Great* (Mnemosyne Supplements, 239), Editura Brill, Leiden – Boston, 2002, p. 341.
[23] Li.v, 37, 53.
[24] Pentru conflictele dintre Pergam şi galli: Elizabeth Kosmetatou, *The Attalids of Pergamon*, în Andrew Ersline (coord.), *A Companion to the Hellenistic World*, Blackwell Publishing Ltd., Malden – Oxford, 2005, pp. 161-162; John Ma, *The Attalids: A Military History*, în Peter Thonemann (coord.), *Attalid Asia Minor. Money, International Relations, and the State*, Oxford University Press, Oxford, 2012, pp. 51-52.
[25] Liv., 37, 40 – transmite numărul exact; App., *Syr.*, 6, 32 – a păstrat informaţia că toate cele trei triburi gallice: Tolistobogii, Tectosagii şi Trocmii au participat cu efective; Bezalel Bar-Kochva, *The Seleucid Army. Organization and Tactics in the Great Campaigns*, Cambridge University Press, Cambridge, 1976 [retipărită 2008], p. 51. Dintre căpeteniile gallice, doar Eposognatus, din tribul Tolistogilor a rămas aliat al Pergamului şi nu a participat la campania lui Antiochus III: Pol. 21,37; Liv. 38,18.

expresă de război a Senatului împotriva lor[26]. Acesta constituie în opinia mea un aspect care a influenţat cu siguranţă conduita şi acţiunile lui Manlius Vulso, oferindu-i acestuia dacă nu o bază legală, cel puţin o posibilă justificare.

Imediat după ce Manlius Vulso a sosit la Efes în primăvara anului 189, a rostit un discurs în faţa soldaţilor, pe care Titus Livius îl relatează într-o formă prescurtată. Consulul şi-a expus cu acea ocazie programul politic şi militar pe care intenţiona să îl aplice în Asia: îi laudă pe soldaţi pentru comportamentul lor în campania împotriva lui Antiochus III, dar declară că un război împotriva gallilor constituie o necesitate. Acest fapt întăreşte supoziţia că, cel puţin într-o primă fază, Vulso urmează linia politică stabilită de Senat în relaţia cu gallii. De la Efes, Vulso nu porneşte cu armata direct împotriva gallilor, ci pleacă mai întâi într-o expediţie prin Phrygia, Pisidia şi Pamphylia, vizitând numeroase oraşe-stat din aceste regiuni. Scopul său principal a fost acela de a asigura loialitatea acestor oraşe faţă de Roma: Vulso încheie cu fiecare în parte tratate de alianţă, primind în schimb importante sume de bani pentru statul roman. Intenţiile sale sunt, pe de o parte, să ofere oraşelor asiatice garanţia că se vor afla sub protecţia Romei, după înlăturarea tutelei seleucide, dar, pe de altă parte, expediţia reprezintă şi o demonstraţie pentru Antiochus III, arătându-i astfel acestuia că armata staţionată în Asia este activă şi în stare de luptă.

După această primă parte a expediţiei, care a avut un caracter diplomatic, Manlius Vulso îşi conduce armata în Galatia, în teritoriile gallilor. După câteva contacte diplomatice, eşuate, dar care îi arată pe galli incapabili să realizeze o alianţă internă împotriva armatei romane, armata lui Manlius înfrânge mai întâi forţele Tolistobogii-lor, lângă Gordion, pe Muntele Olympos, iar apoi, lângă Ancyra îi zdrobeşte pe Tectosagi[27]. Vulso şi-a atins astfel unul dintre principalele obiective: a reuşit să ofere aliaţilor garanţii de securitate., Campania sa a constituit pe de o parte o demonstraţie de forţă pentru Antiochus III, iar pe de alta a reuşit să înlăture ameninţarea pe care gallii o reprezentau pentru oraşele stat din Asia Mică. Recunoştiinţa arătată de către acestea pentru Vulso[28] nu lasă loc de îndoială asupra faptului că oraşele micro-asiatice, şi în primul rând Pergamul, au fost principalii beneficiari ai înfrângerii gallilor.

3. Discursul[29].Înainte de orice alte observaţii, trebuie stabilitdacă discursul este preluat de Titus Livius din vreuna dintre sursele sale, aşadar dacă acesta are un oarecare grad de autenticitate sau constituie o construcţie literară a istoricului. Apoi trebuie stabilităcategoria retorică în care poate fi încadrat discursul şi în ce măsură acesta se pliază pe motivele şi temele retorice specifice acestei categorii.

Prima chestiune de mai sus a fost după opinia mea tranşată în literatura de specialitate şi cum nu am întrezărit nici un alt argument suplimentar, mi-o însuşesc şi pentru lucrarea de faţă. Se poate admite că discursul lui Manlius Vulso ţinut în faţa armatei sale constituie o creaţie literară a lui Titus Livius[30]. Aceasta schimbă, din punct de vedere cronologic, în mod esenţial

[26]*Digesta*, 50, 16, 118 (Pomponius). Se poate constata situaţia menţionată de jurist, anume că gallii, prin participarea la operaţiuni militare împotriva Romei se aflau în stare de război cu aceasta.
[27]Theodor Mommsen, *op. cit.*, pp.538-545; John D. Grainger, *The Campaign ...*, pp. 23-42.
[28] Pol., 21, 41, 1-2; Liv., 38, 37, 2-4.
[29] Liv., 38, 17, 2-20.
[30] Eduard Norden, *op. cit.*, p. 156; Alessandro Ronconi, Barbara Scardigli, *op. cit.*, p. 377.

maniera în care trebuie abordat discursul, care nu poate fi considerat ca exprimând puncte de vedere, atitudini şi acţiuni politice din perioada mijlocie a Republicii Romane, ci cel mult ca o eventuală reflecţie a ideilor politice din perioada domniei lui Augustus.

În privinţa genului, cuvântarea lui Manlius Vulso face parte din categoria discursurilor militare, ţinute de comandanţi în faţa soldaţilor, o categorie retorică aparţinând genului epidictic[31]. Aşadar, din acest punct de vedere un astfel de discurs este unul aproape exclusiv motivaţional, comandantul-orator folosind toate mijloacele pentru a produce un efect emoţional (*movere*)[32]. Astfel, orice interpretare a discursului ar trebui să ţină cont de acest scop, căruia i se subordonează toate celelalte. Este greu de acceptat că discursul pus de Titus Livius pe seama lui Manlius Vulso ar reprezenta în vreun fel idei politice sau de altă natură. Din cele două enunţuri de mai sus rezultă că Titus Livius creează doar un discurs al comandantului care să pară plauzibil pentru cititorii săi şi de aceea este foarte posibil că l-a construitfolosind teme larg răspândite în creaţiile din această categorie[33].

Discursul poate fi împărţit, din punct de vedere al ideilor expuse în două secţiuni[34]: pasajele 2-9 constituie discursul motivaţional propriu zis; pasajele 10-20 prezintă un caracter moralizator şi tratează în principal tema degenerării popoarelor care au migrat din teritoriile lor natale. Manlius îşi începe discursul cu o constatare: „*Ştiu bine, soldaţi, că în privinţa faimei în război gallii întrec toate popoarele care locuiesc în Asia non me praeterit, milites, omnium quae Asiam colunt gentium Gallos fama belli praestare*”[35], asemănătoare în anumite privinţe cu aprecierile pe care Caesar le face cu privire la forţele militare ale diferitelor triburi din Gallia în debutul *Commentarii*-lor sale. Asemănarea nu înseamnă că pasajul reprezintă o interacţiune intertextuală precisă, nici măcar un ecou sau o reconstrucţie, deşi Titus Livius a folosit uneori ca

[31]Pentru acest gen de discursuri v. Juan Carlos Iglesias Zoido, *The Battle Exhortation in Ancient Rhetoric*, în „Rhetorica: A Journal of the History of Rhetoric”, 25/2, 2007, pp.141-158; Giancarlo Abbamonte, Lorenzo Miletti, Claudio Buongiovanni, *Le allocuzioni alle truppe nella storiografia antica*, în Giancarlo Abbamonte, Lorenzo Miletti, Luigi Spina, (coord.), *Discorsi alla prova. Atti del Quinto Colloquio italo-francese Discorsi pronunciati, discorsi ascoltati: contesti di eloquenza tra Grecia, Roma ed Europa*, Napoli - S. Maria di Castellabate (Sa) 21 - 23 settembre 2006, Giannini Editore, 2008, pp. 29–86; Cristina Pepe, The Genres of Rhetorical Speeches in Greek and Roman Antiquity (International Studies in the History of Rhetoric, 5), Editura Brill, Leiden – Boston, 2013, p.18, cu bibliografie; Mogens Herman Hansen, *The Battle Exhortation in Ancient Historiogaphy. Fact or Fiction?*, în„Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte” 42/2, 1993, pp. 161–180.

[32] Gregor Kalivoda, Heike Mayer, Franz-Huber Robling, Thomas Zinsmaier (coord.), *Historisches Wörterbuch der Rhetorik, Bd. 3. Eup – Hör*, Editura Walter de Gruyter, Berlin – Boston, 1996 [2012], col. 226, s.v. *Feldherrnrede* (Björn Hambsch).

[33]Un inventar al acestor teme la Theodore Chalon Burgess, *The Epideictic Literature* (Studies in Classical Philology, reprint from vol. III), The University of Chicago Press, Chicago, 1902, pp. 212-213.

[34]Numerotarea pasajelor este cea din textul lui Titus Livius.Împărţirea acestuia urmează ediţia Evan T. Sage, *Livy. Vol. 11. Books XXXVIII-XXXIX* with an English Translation (The Loeb Classical Library), Harvard University Press, Cambridge, Mass. - William Heinemann Ltd., London, 1936. Deşi de mică întindere (ocupă un singur capitol), discursul poate fi împărţit teoretic conform diviziunii clasice în *exordium* (2), *narratio* (3-5 prima frază); *argumentatio* (5adoua frază -17), *peroratio* (18-20).

[35] *Non me praeterit, milites, omnium quae Asiam colunt gentium Gallos fama belli praestare.*

model opera lui Caesar, mai ales în ceea ce priveşte descrierea evenimentelor militare[36], ci cel mult un clişeu. Pe de altă parte, afirmaţia lui Manlius este diferită ca intenţie de evaluările lui Caesar. Consulul nostru insinuează căsuperioritatea galliloreste doar una aparentă, nu reală, o idee pe care o va dezvolta imediat. Apoi Vulso lansează prima apreciere menită să întărească moralul soldaţilor săi prin diminuarea virtuţiloradversarilor, în primul rând a celor militare: afirmaţia sa precedentă se datorează nu atât forţei militare efective a gallilor, cât slăbiciunii populaţiilor sau comunităţilor urbane învecinate: „*inter mitissimum genus hominum ferox natio pervagata bello prope orbem terrarum sedem cepit.* Această acţiune sistematică de micşorare a meritelor gallilor constituie după opinia mea una dintre ideile de bază ale discursului şi va fi dezvoltată constant.

În continuare, în pasajele 3-5 Vulso prezintă soldaţilor săi foarte pe scurt aspectul exterior, armamentul şi tehnicile de descurajare folosite de galli, iar apoi detaliază modul de luptă al viitorilor adversari şi îşi instruieşte soldaţii cum să îl contracareze (pasajul 7). Descrierea gallilor constituie expresia unuia dintre cele mai comune clişee din literatura greco-latină cu privire la imaginea barbarilor în general şi a gallilor în mod special: „*Trupurile uriaşe, pletele lungi şi roşcate, scuturile imense şi spadele foarte lungi şi pe lângă acestea cântecele [pe care le cântă atunci] când pornesc la luptă şi urletele şi dansurile şi sunetul inspăimântător al armelor cu care îşi lovesc scuturile după un obicei strămoşesc, toate [acestea] sunt făcute cu intenţia de a produce spaimă*”[37].

Descrierea fizică a gallilor din acest pasaj este identică celei transmise de toate sursele antice şi nu diferă prea mult cu cea pe care a păstrat-o, de exemplu, Diodor din Sicilia care îi prezintă pe galli ca fiind de statură înaltă, cu pielea de culoare deschisă, părul lung şi blond (roşcat la Titus Livius), pe care şi-l decolorează şi îndesesc prin tratamente[38].Trecând la descrierea armamentului, trebuie notat că aceasta concordă fidel cu informaţiile provenite din alte surse literare, dar şi cu reprezentările gallilor în arta plastică şi cu evidenţa oferită de arheologie. Scutul este descris de Diodor ca având înălţimea unui om[39], iar reprezentările de la Civitalba sau Pergam confirmă descrierea din sursele literare[40]. Cât priveşte modul de luptă al gallilor nici în privinţa acestuia Titus Livius nu se îndepărtează cu nimic de descrierile lui Polybius sau Dionysius din Halicarnassus.Din punct de vedere cronologic, Polybius este primul autor care, în secolul al II-lea, oferă o descriere a modului de luptă şi armamentului gallilor, cu ocazia prezentării războiului purtat între 225 şi 222 cu Insubrii şi Boii. Sursa sa pentru acest eveniment este fără îndoială Fabius Pictor, despre care se cunoaşte că a participat personal la

---

[36] Christina Shuttleworth Kraus, *Caesar in Livy and Tacitus*, în Luca Grillo, Christopher B. Krebs (coord.), *The Cambridge Companion to the Writings of Julius Caesar*, Cambridge University Press, Cambridge, 2017, pp. 277–288

[37]*Procera corpora, promissae et rutilatae comae, vasta scuta, praelongi gladii; [4] ad hoc cantus ineuntium proelium et ululatus et tripudia, [5] et quatientium scuta in patrium quendam modum horrendus armorum crepitus, omnia de industria composita ad terrorem.*

[38]Diod., 5, 28, 1-2.

[39] Diod., 5, 30, 2: *ὅπλοις δὲ χρῶνται θυρεοῖς μὲν ἀνδρομήκεσι*.

[40]Piotr Bieńkowski, *Die Darstellungen der gallier in der hellenistischen Kunst*, Editura Alfred Hölder, Viena, 1908; Jerome Jordan Pollitt, *Art in the Hellenistic Age*, Cambridge University Press, Cambridge, 1986, pp. 85-87.

campaniile din aceşti ani împotriva gallilor[41]. După Polybius, Galii aşezaţi în linie de luptă la lacul Telamon în 225 ofereau o imagine impresionantă[42]. În continuare, în momentul luptei de la lacul Clastidium din 222 Polybius detaliază stilul de luptă al gallilor. Tactica acestora se baza pe un prim atac foarte energic, executat din alergare şi cu lovituri aplicate cu spadele lor lungi. Din cauza lungimii însă acestea se îndoiau, mai ales în cazul loviturilor parate cu scutul şi deveneau ineficiente. De adăugat şi că spada celtică era o armă doar de tăiat, nu şi de împuns, ceea ce îi scădea eficienţa într-o luptă de la foarte mică distanţă. Tribunii romanilor şi-au pregătit special soldaţii pentru a lansa suliţele împotriva liniei de luptă adverse, urmând ca apoi să se apropie cât mai mult de adversari, şi să îşi folosească săbiile de la mică distanţă, pentru că spre deosebire de spadele gallilor, săbiile romane erau concepute şi pentru împuns[43].

Un alt autor care prezintă tactica de luptă a gallilor, bazată pe un prim atac impetuos, este Dionysius din Halicarnassus. Aceasta o face cu ocazia prezentării luptei în care Camillus i-a învins pe galli în timpul raidului pe care aceştia l-au întreprins în 367[44]. Modul de a lupta al gallilor este descris astfel: „*Aşadar, la un moment dat, îşi ridică săbiile şi lovesc în felul porcilor mistreţi, aruncându-şi întreaga greutate a corpului în această lovitură, ca tăietorii de lemne sau ca oamenii care sapă cu târnăcopul şi din nou, dau lovituri transversale fără nicio ţintă, ca şi cum ar vrea să taie în bucăţi întreg corpul adversarilor, armurile şi tot ce întâlnesc în cale*”[45].

În naraţiunea evenimentului din 367 Dionysius include şi un discurs pe care Camillus l-ar fi ţinut în faţa soldaţilor înainte de luptă, discurs care, prin analogiile cu cel al lui Vulso, prezintă o deosebită importanţă. Discursul lui Camillus este cu siguranţă o construcţie care aparţine, dacă nu lui Dionysius, cel puţin autorului neidentificat pe care l-a folosit ca sursă[46].

---

[41] Orosius, 4, 13, 6: *sicut Fabius historicus, qui eidem bello interfuit, scripsit* (aşa cum a scris istoricul Fabius, care a participat la acel război).

[42] Pol., 2, 28, 6. „...într-o linie de luptă impresionantă” (... *καταπληκτικὴν τάξιν*).

[43] Pol., 2, 33, 1-3: *Romanii au condus lucrurile foarte bine în această luptă, pentru că tribunii lor i-au instruit cum trebuie să lupte, atât individual, cât şi colectiv. Pentru că observaseră din luptele anterioare că gallii sunt de temut şi cu un moral foarte bun la prima lor lovitură, cât au încă forţele proaspete şi această din cauza felului în care sunt făcute săbiile lor, aşa cum am explicat deja, care doar la prima lovitură au efect; după aceea acestea iau forma unui strigilum, îndoindu-se atât de mult atât pe lungime, cât şi lateral, încât dacă oamenii nu au răgazul să le proptească de pământ şi să le îndrepte cu piciorul, a doua lovitură este ineficientă.* Pentru analiza în detaliu a modului de luptă al celţilor, cu specială privire la folosirea spadei: Radomir Pleiner, *The Celtic Sword*, The Clarendon Press, Oxford, 1993, pp. 19-37; André Rapin, *L'armement celtique en Europe : Chronologie de son évolution technologique du Ve au Ier s. av. J.-C.*, în „Gladius”, 19, 1999, pp. 33-67.

[44] Prezentarea eveniomentului pe larg la Li.v, 6, 36, 1-5; 42, 4-8. Pentru dictatura pe care Camillus a îndeplinit-o în 367: T. Robert S. Broughton, *op. cit.*, 1, p. 113.

[45] Dion. Hal., 14, 10, 1.

[46] Cu siguranţă Dionysius l-a folosit pe Fabius Pictor, dar nu există nicio certitudine că discursul lui Camillus ar fi fost construit de acesta. Dintre ceilalţi annalişti, Quintus Claudius Quadrigarius (secolul I) a tratat cu siguranţă războiul cu gallii din 390/387 (de altfel acest eveniment constituie punctul din care el porneşte istoria sa) şi se cunoaşte că a lăsat o descriere a luptelor despre care se consideră că au fost conduse de Camillus după eliberarea Romei. După părerea lui Titus Livius, istoria annalistului conţine erori de cronologie pentru evenimentele din perioada imediat următoare căderii Romei: Liv., 6, 2, 5. Pentru Quadrigarius v. Tim J. Cornell, *The Fragments of the Roman Historians*, Oxford University Press, Oxford, 2013, pp. 288-292, nr. 24. Dionyssius din Halicarnassus face oricum parte din categoria autorilor care au adăugat un al doilea strat, mai recent, la legenda creată în jurul lui

Conţinutul acestuia arată care sunt, după părerea lui Dionysius, mesajele prin care un comandant poate contribui la înlăturarea temerilor soldaţilor în faţa adversarilor[47]. Camillus începe prin a combate la soldaţii săi o eventuală teamă cauzată de armamentul specific al gallilor: „*armele care au fost făurite pentru noi sunt mai bune decât cele pe care le au barbarii*". Camillus recomandă soldaţilor săi să folosească aruncarea suliţelor de la distanţă, „*un proiectil care nu poate fi parat*". Procedeul este descris detaliat la Caesar, care arată cum a fost folosit contra Helvetii-lor în lupta de la Bibracte din 58[48]. Împotriva atacului în alergare, soldaţii romani aruncă suliţele toţi în acelaşi timp asupra falangei adverse. Efectul obţinut este ruperea liniei de luptă a Helvetii-lor şi oprirea avansului rapid spre linia romană, deoarece o parte dintre cei asupra cărora au fost aruncate suliţele sunt răniţi, iar cei mai mulţi au înfipte în scuturile de lemn suliţele pe care le paraseră şi ale căror vârfuri se îndoiseră, astfel încât nu le puteau scoate şi au renunţat la scuturi, o acţiune care a durat o perioadă de timp suficientă pentru a fi angajaţi de romani în luptă corp la corp[49].

Camillus apoi tratează teama produsă de numărul şi aspectul exterior al gallilor, dar şi tehnicile de intimidare de dinaintea luptei pe care aceştia le folosesc. Aici Camillus invocă pregătirea de luptă, experienţa şi disciplina superioară ale soldaţilor romani, dar accentuează şi asupra ascendentului moral pe care îl au aceştia luptând pentru patria lor: „*să ţină fiecare minte, mai întâi, că o armată mai mică, dar care înţelege ce are de făcut, este mai bună decât o armată mare, dar nepregătită; apoi, că însăşi natura (φύσις) insuflă în cei care luptă pentru proprietăţile lor curaj în faţa pericolului şi îi face să aibă o înflăcărare ca aceea a unor oameni posedaţi de zei (θεοφορήτοι)*". În ultima parte a discursului, Camillus menţionează luptele purtate anterior cu gallii, de la începutul războiului. Este atent să evite orice aluzie la înfrângerea de la Allia şi incendierea Romei, face doar apel la experienţa celor care participaseră la luptele din deceniile precedente şi îi îndeamnă pe noii recruţi să urmeze exemplul acestora şi al înaintaşilor care fuseseră atunci sub arme.

Chiar dacă nu în aceeaşi ordine, aproape toate temele din discursul lui Dionysius se regăsesc şi la Titus Livius. Lipseşte doar recomandarea de a ataca falanga adversă cu proiectile, dar mai departe, în relatarea celor două lupte cu gallii Titus Livius transmite informaţia că această tactică a fost determinantă pentru victoriile romane[50]. În pofida paralelismului evident între cele două producţii oratorice, consider că nu există niciun argument care să probeze că Titus Livius a prelucrat materialul lui Dionysius[51], schimbând personajul şi adaptând discursul, şi nici vreun indiciu al unei eventuale surse comune, dezvoltată independent de cei doi istorici.

Camillus: Jan Felix Gaertner, *Livy's Camillus and the Political Discourse of the Late Republic*, în „Journal of Roman Studies", 98, 2008, pp. 29 – 31.

[47]Dion. Hal., 14, 9, 1-6.

[48] Caes., *B. G.*, 1, 25, 3-4.

[49] Pentru descrierea detaliată a procedurii de lansare a suliţelor asupra falangei adverse v. Dan Ruscu, Ligia Ruscu, „*Ektaxis kata Alanón"a lui Arrian şi strategia defensivă a imperiului Roman în epoca Hadrianică*, în „Ephemeris Napocensis", 6, 1996, pp. 205–259.

[50] Liv., 38, 21; 26.

[51] Pentru modul în care Titus Livius a dezvoltat şi completat cu alte surse, materialul lui Dionysius v. Craige B. Champion, *Livy and the Greek Historians from Herodotus to Dionysius: SomeSoundings and Reflections*, în Bernard Mineo (coord.), *A Companion to Livy*, Editura Wiley Blackwell, Malden – Oxford, 2015, pp. 198-201.

Ambii construiesc doar un model de discurs al comandantului cu tradiţii vechi pe care îl vor adapta la o imagine, şi ea comună, a războinicilor galli.

Aşadar, în ceea ce priveşte descrierea luptătorilor galli,Titus Livius se pliază unei imagini deja existente în literatură. Mai mult decât atât, a construit el însuşi un tipar al acestei percepţii, încă de laprimul contact dintre cele două popoare pe care îl înregistrează în opera sa. În Cartea a V-a, Titus Livius relatează episodul în care etruscii din Clusium atacaţi de galli în 390[52]solicită ajutor Romei. El arată că aceştia erau cuprinşi de teamă încă înainte de începerea ostilităţilor din două motive: nu erau familiarizaţi cu aspectul exterior, armamentul şi tacticile de luptă ale gallilor, iar pe de altă parte, aceştia din urmă, prin victoriile anterioare asupra altor cetăţi etrusce, căpătaseră un ascendent moral[53]. Ori, exact asupra acestordouă posibile motive de teamă se concentrează şi le contracarează Manlius Vulso în adresarea sa.

Aceeaşi observaţie se poate face şi în privinţa felului în care Titus Livius descrie tehnicile de intimidare folosite de galli. Acestea nu constituie o caracteristică aparte a gallilor, ci erau procedee comune la care o armată recurgea înainte de luptă, fiind folosite din cele mai vechi timpuri şi până astăzi, cu diferenţe datorate evoluţiei tehnico-ştiinţifice generale. Caesar arată că această tehnică de intimidare era folosită din vechime şi de armata romană. În plus, enunţă cu claritate scopul dublu al acestei practici: să trezească în soldaţii proprii ardoarea pentru luptă şi să înspăimânte adversarii[54]. Descrierea strigătelor şi cântecelor de luptă ale gallilor nu apare aici pentru prima dată în opera lui Titus Livius, ci se poate spune că pentru el aceasta constituie o marcă a luptelor purtate de galli, formula introdusă în discursul lui Vulso: *ad hoc cantus ineuntium proelium et ululatus*, fiind aproape identică celor folosite în alte pasaje[55].

Manlius Vulso contracarează eventuala teamă care se putea produce în rândul armatei sale prin recursul la experienţă de luptă a romanilor şi la ascendentul moral oferit de precedentele victorii. Prin comparaţie cu acestea, adversarii cu care gallii se confruntaseră în Asia fuseseră la început impresionaţi de aspectul exterior al barbarilor, surprinşi de tacticile de luptă ale acestora şi, în plus, fuseseră deseori înfrânţi, astfel încât îşi pierduseră încrederea în forţele proprii: „*Dar de acestea să se teamă grecii, frigienii şi carienii, cărora le sunt necunoscute şi neobişnuite; romanilor, [pentru că] sunt obişnuiţi cu năvălirile gallice, le sunt cunoscute chiar şi eşecurile [acestora]. Odinioară, la prima întâlnire [cu ei], strămoşii noştri au fugit atunci de ei; din acel*

[52] Anul 390 după cronologia lui Varro, preluată şi de Titus Livius, 387 după datarea lui Polybius, 1, 6, 1.

[53] Liv., 5, 35, 1: „*Clusini novo bello exterriti cum multitudinem, cum formas hominum invisitatas cernerent et genus armorum, audirentque saepe ab iis cis Padum ultraque legiones Etruscorum fusas". (Cetăţenii din Clusium, erau înspăimântaţi de noul război, pentru că aflaseră despre mulţimea, despre constituţia fizică şi felul armelor nemaivăzute ale acestor oameni şi auziseră că legiunile etruscilor fuseseră adeseori învinse dincolo de Pad de către aceia)*

[54]Caes., *B.C.*, 3, 92, *hanc* [studio pugnae] *non reprimere, sed augere imperatores debent; neque frustra antiquitus institutum est, ut signa undique concinerent clamoremque universi tollerent; quibus rebus et hostes terreri et suos incitari existimaverunt*.

[55]La istorisirea asediului Romei din 390/387(Liv. 5, 39, 5) folosise: *mox ululatus cantusque dissonos vagantibus circa moenia*, iar la descrierea atacului asupra trupelor lui Hannibal în 218 (Liv. 21, 28, 1):*Galli occursant in ripa cum variis ululatibus cantuque moris sui*.

moment timp de două sute de ani, [romanii] îi pun pe fugă îngroziţi şi îi ucid ca pe vite şi sărbătorit mai multe triumfuri asupra gallilor decât asupra întregii lumi"[56].

Pentru prima dată în cuvântarea sa, după aluziile de mai sus, Manlius Vulso aduce în discuţie în mod direct teama inspirată de galli. Se admite că după „dezastrul gallic" din 390 efectul psihologic al „fricii de Galli (*metus Gallicus*)" a persistat mult timp în societatea romană şi a constituit o cauză pentru măsuri speciale de securitate luate de către autorităţile romane[57]. Chiar dacă existenţa acestui sentiment colectiv la anumite momente nu poate fi negată, trebuie spus că situaţia a evoluat în timp, în relaţie cu raportul de forţe existent între cele două popoare. Deja Polybius observa că în 232 gallii au cunoscut şi ei forme chiar extreme de teamă inspirată de expansiunea romană[58]. Iar Titus Livius expune în continuare evoluţia acestui raport de forţe modificat în favoarea romanilor. Manlius Vulso contracarează eventuala teamă care se putea produce în rândul armatei sale prin recursul la experienţă de luptă a romanilor şi la ascendentul moral oferit de precedentele victorii, un *tópos* foarte frecvent în discursurile militare[59]. Pe de altă parte, Titus Livius menţionează doar deruta armatei romane de la Allia, evitând, desigur intenţionat, să facă vreo aluzie la incendierea Romei care a urmat luptei şi punând accentul nu pe înfrângerea romanilor, ci pe recuperarea care i-a urmat acesteia, întocmai cum procedase şi Dionysius în cazul cuvântării lui Camillus. Urmează imediat un alt loc comun, indicaţia de a rezista primului atac impetuos al gallilor, şi de a aştepta ca aceştia să obosească şi să îşi piardă moralul, aşa cum recomandase şi Polybius.

În continuare, Titus Livius introduce trei *exempla*, prin care face trecerea de la superioritatea armatei romane în ansamblu, la superioritatea individuală, aducând în memoria soldaţilor faptele a trei comandanţi romani care se distinseseră în luptele cu gallii şi desigur nu este întâmplător că doi dintre aceştia sunt aleşi dintre strămoşii lui Vulso, membrii ai ginţii Manlia. Sunt amintite mai întâi monomahiile în care T. Manlius Imperiosus Torquatus în anul 361 şi M. Valerius Corvus în 349 învinseseră luptători galli de o talie impresionantă, pasaje pe care Titus Livius le construise, ca multe altele din primele cărţi ale istoriei sale după model homeric[60]. Ultimul exemplu este Manlius Capitolinus, salvatorul Romei în timpul invaziei din 390[61]. Pasajul care funcţionează ca o concluzie pentru această primă parteface trecerea la secţiunea a doua a discursului: „*şi acei strămoşi ai noştri aveau de înfruntat galli născuţi pe*

---

[56]*Sed haec, quibus insolita atque insueta sunt, Graeci et Phryges et Cares timeant; Romanis gallici tumultus assueti, etiam vanitates notae sunt.semel primo congressu ad Alliam eos olim fugerunt maiores nostri; ex eo tempore per ducentos iam annos pecorum in modum consternatos caedunt fugantque, et plures prope de gallis triumphi quam de toto orbe terrarum acti sunt.*

[57] Heinz Bellen, *Metus gallicus, metus Punicus: zum Furchtmotiv in der römischen Republik*, Akademie der Wissenschaften und der Literatur, Mainz, 1985, p. 37; Tommaso Gnoli, *Metus gallicus: "metus" come spinta al cambiamento*, în „Storicamente", 11, 2015, pp. 6-7; Bernt Kerremans, *Metus gallicus, tumultus Cimbricus? The possible promulgation of a tumultus in the Cimbrian War (105-101 BCE)*, în „Mnemosyne", 69/5, 2016, pp. 823-824. O părere mai nuanţată a formulat Veit Rosenberger, *The gallic Disaster*, în„The Classical World", 96/4, 2003, pp. 365-373

[58]Pol., 2, 2, 21.

[59]Theodore Chalon Burgess, *op. cit.*, p. 213.

[60]Liv., 6, 42, 5-6; 7, 10 (Torquatus); 7, 26, 1-7 (Corvus) (349).

[61] Liv., 5, 47, 4-6.

pământul lor; aceştia sunt degeneraţi, amestecaţi, de aceea sunt numiţi pe drept cuvânt gallogreci"[62].Termenul *Gallograeci* nu avea la origine un sens peiorativ sau vreo conotaţie morală, ci îi desemna astfel pe celţii stabiliţi în Asia Mică pentru a-i deosebi de cei care locuiau în alte regiuni[63]. Caesar îl foloseşte în sens neutru[64], ca şi Strabo[65], contemporan cu Titus Livius. După aşezarea celţilor în Asia Mică, în prima jumătate a secolului al III-lea, în teritoriile ocupate de aceştia se petrecuse însă un fenomen intens de aculturaţie. Categoria formată din celţii emigranţi şi-a impus dominaţia, limba şi structurile sociale asupra populaţiilor anatoliene autohtone, dar, pe de altă parte, societatea celtică, sau cel puţin pătura sa conducătoare, s-a elenizat puternic, aşa cum o arată evidenţa epigrafică şi arheologică din centrele urbane ale Galatiei[66].

În ultima parte a discursului (10 – 20), pe care nu mi-am propus să o discut în lucrarea de faţă, Titus Livius dezvoltă două teme principale. Prima dintre acestea o constituie degenerarea populaţiilor care migrează din teritoriile lor natale[67]; cea de-a doua o reprezintă decăderea moravurilor soldaţilor la contactul cu prosperitatea regiunilor orientale[68].

În final, se poate spune că Titus Livius construieşte discursul lui Manlius Vulso dintr-o înşiruire de teme foarte răspândite în categoria discursurilor ţinute de comandanţi în faţa armatei. În viziunea lui Titus Livius, consulul ar fi trebuit să urmărească un dublu scop: să ridice moralul soldaţilor, dar în acelaşi timp să îi determine să respecte disciplina militară şi valorile morale tradiţionale. Multe dintre aceste teme le-a folosit el însuşi şi în alte părţi din opera sa, iar discursul nu constituie, cel puţin în această primă parte o exprimare a unei ideologii politice.

Izvoare literare

Caes., *B. G.* Caius Iulius Caesar, *Bellum Gallicum*, (Loeb Classical Library), Text în limba latină şi traducere în limba engleză de H.J. Edwards, Editura G. P. Putman, New York, 1919.

Caes., *B. C.* Caius Iulius Caesar, *Bellum civile*, (Loeb Classical Library), Text în limba latină şi traducere în limba engleză de A. G. Peskett, Editura MacMillan, New York, 1914.

[62]*Et illis maioribus nostris cum haud dubiis Gallis, in sua terra genitis, res erat; hi iam degeneres sunt, mixti, et Gallograeci vere, quod appellantur*

[63] Karl Strobel, *Die Galater. Geschichte und Eigenart der keltischen Staatenbildung auf dem Boden des hellenistischen Kleinasien. Bd. I. Untersuchungen zur Geschichte und historischen Geographie des hellenistischen und römischen Kleinasien*, Akademie Verlag, Berlin, 1996 [De Gruyter, 2018], p. 124.

[64]Caes., *B.C.*, 3, 4, 5: *CCCTarcondarius Castor et Domnilaus ex Gallograecia dederant.*

[65] Strabo, 2, 5, 31: (o parte a Phrygiei) *denumită Galatia Gallogrecilor*(*ἥ τε τῶν Γαλλογραικῶν λεγομένη Γαλατία*).

[66]Karl Strobel, *The Galatians in the Roman Empire. Historical Tradition and Ethnic Identity in Hellenistic and Roman Asia Minor*, înTon Derks, Nico Roymans (coord.), *Ethnic Constructs in Antiquity. The Role of Power and Tradition* (Amsterdam Archaeological Studies, 13), Amsterdam University Press, Amsterdam, 2009, pp. 122-128

[67] Antony J. S. Spawforth, *Greece and the Augustan Cultural Revolution*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012, pp. 15-16.

[68]V. supra nota 2.

Dion. Hal. Dionisyus din Halicarnassus, *Roman Antiquities*, Vol. I-VI, Text în limba greacă şi traducere în limba engleză de Earnest Cary, Harvard University Press, Cambridge (MS), 1937-1963.

Liv. *Livy. Vol. 11. Books XXXVIII-XXXIX*, text în limba latină şi traducere în limba engleză de Evan T. Sage (Loeb Classical Library), Harvard University Press, Cambridge, Mass. - William Heinemann Ltd., London, 1936.

Pol. Polybius, *Histories*, vol. I-VI, (Loeb Classical Library), Text în limba greacă şi traducere în limba engleză de W.R. Paton, Editura G. P. Putman, New York - Harvard University Press, Cambridge (MS), 1922-1968.

BIBLIOGRAPHY

Abbamonte, Giancarlo; Miletti,Lorenzo; Buongiovanni, Claudio,*Le allocuzioni alle truppe nella storiografia antica*, în Giancarlo Abbamonte, Lorenzo Miletti, Luigi Spina, (coord.), *Discorsi alla prova. Atti del Quinto Colloquio italo-francese Discorsi pronunciati, discorsi ascoltati: contesti di eloquenza tra Grecia, Roma ed Europa*, Napoli - S. Maria di Castellabate (Sa) 21 - 23 settembre 2006, Giannini Editore, 2008, pp. 29–86.

Bar-Kochva, Bezalel,*The Seleucid Army. Organization and Tactics in the Great Campaigns*, Cambridge University Press, Cambridge, 1976 [retipărită 2008].

Bellen, Heinz,*Metus gallicus, metus Punicus: zum Furchtmotiv in der römischen Republik*, Akademie der Wissenschaften und der Literatur, Mainz, 1985.

Bieńkowski, Piotr,*Die Darstellungen der gallier in der hellenistischen Kunst*, Editura Alfred Hölder, Viena, 1908.

Brennan, T. Corey,*The Praetorship in the Roman Republic*, vol. 2, Oxford University Press, Oxford, 2000.

Broughton, T. Robert S.,*The Magistrates of the Roman Republic. Vol. 1. 509 B.C. - 100 B.C.*, (Philological Monographs, 15/1), American Philological Association, New York, 1951.

Idem, *Candidates Defeated in Roman Elections: Some Ancient Roman "Also-Rans"*, în „Transactions of the American Philosophical Society", New Series, 81/4, 1991, pp. 1-64.

Burgess, Theodore Chalon,*The Epideictic Literature* (Studies in Classical Philology, reprint from vol. III), The University of Chicago Press, Chicago, 1902.

Champion, Craige B.,*Livy and the Greek Historians from Herodotus to Dionysius: Some Soundings and Reflections*, în Bernard Mineo (coord.), *A Companion to Livy*, Editura Wiley Blackwell, Malden – Oxford, 2015, pp. 190-204.

Cornell, Tim J.,*The Fragments of the Roman Historians*, Oxford University Press, Oxford, 2013, pp. 288-292, nr. 24

Degrassi, Atilio, *Fasti Capitolini*, In Aedibus Paraviae, Augusta Taurinorum, 1954.

Develin, Robert,*Patterns in Office-holding 366-49 B.C.*, (Collection Latomus, vol. 161), Latomus, Bruxelles, 1979.

Digital Prosopography of the Roman Republic, http://romanrepublic.ac.uk/

Edwards, Catharine,*The Politics of Immorality in Ancient Rome*, Cambridge University Press, Cambridge, 1993.

Gaertner,Jan Felix,*Livy's Camillus and the Political Discourse of the Late Republic*, în „Journal of Roman Studies", 98, 2008, pp. 27 – 52.

Gnoli, Tommaso,*Metus gallicus: "metus" come spinta al cambiamento*, în „Storicamente", 11, 2015, pp. 1-16

Grainger, John D.,*The Campaign of Cn. Manlius Vulso in Asia Minor*, în „Anatolian Studies", 45, 1995, pp. 23-42.

Idem, *The Roman War of Antiochos the Great* (Mnemosyne Supplements, 239), Editura Brill, Leiden – Boston, 2002.

Gruen, Erich S.,*The Hellenistic World and the Coming of Rome.* Vol. 1, University of California Press, Berkeley – Los Angeles – London, 1984.

Hansen,Mogens Herman,*The Battle Exhortation in Ancient Historiogaphy. Fact or Fiction?*, în „Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte" 42/2, 1993, pp. 161–180.

Isaac, Benjamin,*The Invention of Racism in Classical Antiquity*, Princeton University Press, Princeton, 2004.

Idem, *Empire and Ideology in the Graeco-Roman World: Selected Papers*, Cambridge University Press, Cambridge, 2017.

Kalivoda, Gregor; Mayer,Heike; Robling, Franz-Huber; Zinsmaier, Thomas (coord.), *Historisches Wörterbuch der Rhetorik, Bd. 3. Eup – Hör*, Editura Walter de Gruyter, Berlin – Boston, 1996 [2012].

Kerremans, Bernt *Metus Gallicus, tumultus Cimbricus? The possible promulgation of a tumultus in the Cimbrian War (105-101 BCE)*, în „Mnemosyne", 69/5, 2016, pp. 822-841.

Kosmetatou,Elizabeth,*The Attalids of Pergamon*, în Andrew Erskine (coord.), *A Companion to the Hellenistic World*, Blackwell Publishing Ltd., Malden – Oxford, 2005, pp. 159-174.

Ma, John,*The Attalids: A Military History*, în Peter Thonemann (coord.), *Attalid Asia Minor. Money, International Relations, and the State*, Oxford University Press, Oxford, 2012, pp. 49-82.

Mac Gonagle, Brendan,*The Galatian Genocide - On the Campaign of Gnaeus Manlius Vulso in Galatia (189 BC)*, https://balkancelts.wordpress.com/2012/07/10/the-galatian-genocide/

Mommsen, Theodor,*Der Friede mit Antiochos und die Kriegszüge des Cn. Manlius Volso*, în *Römische Forschungen*, 2, Editura Weidmann, Berlin, 1879, pp. 511-545.

Norden, Eduard,*Die germanische Urgeschichte in Tacitus Germania*, Editura B. G. Teubner, Leipzig - Berlin, 1920.

Pepe,Cristina,*The Genres of Rhetorical Speeches in Greek and Roman Antiquity* (International Studies in the History of Rhetoric, 5), Editura Brill, Leiden – Boston, 2013

Pleiner, Radomir,*The Celtic Sword*, The Clarendon Press, Oxford, 1993.

Pollitt,Jerome Jordan,*Art in the Hellenistic Age*, Cambridge University Press, Cambridge, 1986.

Rapin,André,*L'armement celtique en Europe : Chronologie de son évolution technologique du Ve au l^er^ s. av. J.-C.*, în „Gladius", 19, 1999, pp. 33-67.

Rosenberger, Veit,*The Gallic Disaster*, în „The Classical World", 96/4, 2003, pp. 365-373.

Ruscu, Dan; Ruscu,Ligia, „*Ektaxis kata Alanón"a lui Arrian şi strategia defensivă a imperiului Roman în epoca Hadrianică*, în „Ephemeris Napocensis", 6, 1996, pp. 205–259.

Shuttleworth Kraus, Christina,*Caesar in Livy and Tacitus*, în Luca Grillo, Christopher B. Krebs (coord.), *The Cambridge Companion to the Writings of Julius Caesar*, Cambridge University Press, Cambridge, 2017, pp. 277–288.

Spawforth,Antony J. S.,*Greece and the Augustan Cultural Revolution*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012.

Strobel, Karl,*Die Galater. Geschichte und Eigenart der keltischen Staatenbildung auf dem Boden des hellenistischen Kleinasien. Bd. I. Untersuchungen zur Geschichte und historischen Geographie des hellenistischen und römischen Kleinasien*, Akademie Verlag, Berlin, 1996 [De Gruyter, 2018].

Idem, *The Galatians in the Roman Empire. Historical Tradition and Ethnic Identity in Hellenistic and Roman Asia Minor*, înTon Derks, Nico Roymans (coord.), *Ethnic Constructs in Antiquity. The Role of Power and Tradition* (Amsterdam Archaeological Studies, 13), Amsterdam University Press, Amsterdam, 2009, pp. 117-144.

Walbank, Franck W.,*A Historical Commentary on Polybius. Vol 3. Commentary on Books XIX-XL*, Clarendon Press, Oxford, 1979.

Zmeskal,Klaus, Adfinitas. *Die Verwandtschaften der senatorischen Führungsschicht der römischen Republik von 218-31 v.Chr. Bd. 1. Alphabetischer Katalog, Anhänge, Gestiftete Verwandtschaften*, Verlag Karl Stutz, Passau, 2009.

Zoido, Juan Carlos Iglesias,*The Battle Exhortation in Ancient Rhetoric*, în „Rhetorica: A Journal of the History of Rhetoric”, 25/2, 2007, pp.141-158.

AN INGRESSION IN THE CONTEMPORARY SHORT-STORIES

Raluca – Nicoleta Uilean (Isciuc)
PhD. Student, University of Medicine, Pharmacy, Science and Technology of Târgu Mureș

Abstract: This volume represents an incursion into the current literature. The book coordinated by Andreea Răsuceanu brings together eighteen captivating stories. It is a precursory book, a book of contact with postmodern literature, which has the role of activating the lust for reading and at the same time can be perceived as a panorama of the current literature, in which known writers are included, but also writers at the beginning of the writer's career. In addition, the present anthology also includes a presentation of each author, thus providing a short bio-bibliographic album.

Keywords: literature, prose, diversity, postmodernism, themes

Postmodernismul poate fi perceput ca o ruptură, dar și ca o continuare a modernismului, prin recuperarea frecventă a trecutului, ce oferă narativității o formă nouă, imprecisă, incompletă, impură. În literatura românească, acest curent, sau, mai bine zis, această perioadă, începe odată cu generația `80, urmată de scriitori *Școlii de la Târgoviște* și de cei care frecventau *Cenaclul de luni* al lui Manolescu. Se simte cu precădere, în opera unor scriitori contemporani ca: Mircea Cărtărescu, Ștefan Agopian sau Ioan Groșan.

Lucrarea de față se oprește asupra volumului *16 Prozatori de azi. lit*, apărut la finele anului trecut, sub tiparul editurii Humanitas. În calitate de coordonator al cărții, Andreea Răsuceanu adună laolaltă șaisprezece prozatori contemporani, născuți între anii `60 -`80. Aleșii sunt următorii: Diana Bădica, Lavinia Braniște, Vitalie Ciobanu, Dan Coman, Bogdan Coșa, Augustin Cupșa, Tudor Ganea, Adela Greceanu, Mihai Mateiu, Ioana Nicolaie, Veronica D. Niculescu, Cosmin Perța, Bogdan Răileanu, Corina Sabău, Sebastian Sifft și Tatiana Țîbuleac. Această antologie cuprinde nu mai puțin de optsprezece proze scurte, care reprezintă pentru cititorul de azi o pistă spre romanele sau volumele de proză ale acestor scriitori. Unele au fost scrise special pentru această colecție, iar altele reprezintă decupaje din romane în lucru.

Consider că este o carte premergătoare, o carte a contactului cu literatura postmodernă, care are rolul de a activa pofta de citit și în același timp, poate fi percepută ca o panoramă a literaturii actuale, în care sunt cuprinși scriitori cunoscuți, dar și scriitori la început de drum. Pe lângă toate aceste narațiuni originale, volumul de față, ne oferă o prezentare biografică și bibliografică despre fiecare autor în parte, familiarizându-ne astfel cu viața și opera lor.

La o simplă lectură, atât un elev de liceu, cât și un simplu pasionat de citire, poate să observe care sunt tendințele prozei scrise acum și care sunt principalele ei caracteristici. Cu fiecare pagină ne izbește diversitatea, formularea subiectului sau tematica acestuia. Spațiile și

stările prin care ne poartă aceste texte sunt și ele dintre cele mai variate. Vorbim despre spații reale (satul, orașul, fabrica, școala românească), dar și despre trăiri sufletești (povești de dragoste, nebunie, boală, relații de familie, moarte), toate acestea redate printr-un procedeu al veridicității, de către ,,vocile cele mai convingătoare ale momentului”[1].

Antologia debutează cu povestea unei mame singure, ademenită de lumea *facebook* (spațiu care îi permite să evadeze dintr-un trecut dominat de violență), într-un oraș în care ,,străzile sunt tăcute ca mormintele”[2].

Textul este semnat de Diana Bădica și este numit *Unfriend*. Acțiunea este simplă și se petrece între o mamă (o asistentă pensionară) și fiica ei. Prin intermediul fetei ne transpunem în timpul comunismului, pe vremea când ea era doar un copil. Amintirea copilăriei îi reînvie în minte figura unui tată agresiv, violent și imaginea unei familii în care predominau certurile. Punctul culminant al acestor amintiri triste, este reprezentat de bătaia dintre cei doi părinți. Tatăl era revoltat de ce mama trebuia să facă postliceala de asistente, iar aceasta din urmă, traumatizată, arsă cu fierul de călcat și dornică de emancipare ,,se deștepta pe zi ce trecea și prindea curaj să-l înfrunte”[3]; ajunge chiar să-l numească *criminal*. În urma acestei căsnicii nefericite, nu rămânea decât imaginea unei fetițe înecate în lacrimi, care participa, fără voia ei, la scandalurile iscate între cei doi adulți.

În *Cuiburile* Laviniei Braniște, personajele prestează servicii mărunte (Nuța îi făcea pedichiura vecinei Maria, iar Doru se ocupa cu colectarea deșeurilor) în schimbul unor sume sau obiecte nesemnificative; evenimentele se petrec în preajma fabricii de lapte, o rămășiță reală a epocii comuniste. Pasiunea pentru lucrurile ieșite din uz, îl preocupă și pe Oreste, personajul schizofrenic, degustător de artă, al lui Vitalie Ciobanu, care alcătuiește figura dascălului eșuat, claustrat în spațiul unui bloc de apartamente. Personajele sunt puține (un fiu și o mamă) și sunt prezentate activitățile unor locatari de bloc. Profesorul de estetică deținea o gheretă cu lucruri vechi (,,lămpi de gaz, porțelanuri recondiționate, obiecte de veselă argintată ieșite din modă”[4]) și întruchipa tipul personajului mereu sociabil. Locuia împreună cu mama sa paralizată. Fiul reprezenta singurul liant dintre femeie și lumea exterioară. Informațiile la care lua parte bătrâna erau limitate; femeia asculta muzică populară la aparatul de radio, dar, în rest, Oreste scotea bateriile pentru a nu lua parte la noutățile vremii. Fiul, intelectualul care se delecta cu lecturi din Goethe, se limita la un trai precar, întreținându-se din pensia mică a mamei și din puținele sale vânzări. Povestea celor doi se termină odată cu arderea gheretei, moment în care ei dispar, iar în urma lor nu rămâne decât un apartament gol și o posibilă sinucidere fără dovezi.

În *Caolinul Rebrișoara* (fragment din romanul în lucru *Gersa*) ne mutăm din spațiul citadin în cel al vieții rurale. Cele unsprezece părți scurte prezintă preocupările lui Kempes, băiat sărman de la țară. Acțiunea se petrece pe tărâmurile năsăudene. Textul lui Dan Coman este traversat de o serie de cuvinte *licențioase*, care dezvăluie prezența acută a postmodernismului. Mai departe, fragmentul restrâns al lui Bogdan Coșa, ne plasează în incinta unui sanatoriu, iar

[1]Andreea Răsuceanu (coord.), *16 Prozatori de azi. lit*, Editura Humanitas, București, 2018, p.7
[2]*Ibidem*, p. 11
[3]*Ibidem*, p. 14
[4]*Ibidem*, p. 29

acțiunea este produsă de un număr redus de personaje: pădurarul, Coca (sora acestuia), fetița, bătrâna, Angela. Monotonia narațiunii este spartă și capătă viață, prin băiețelul sănătos născut de Mioara. Urmează textul lui Augustin Cupșa, pe cât de scurt, pe atât de încâlcit. Ambiguitatea povestirii este dată de multitudinea de personaje și de cuvintele englezești (*my boy, regular fit*) care îmbibă textul.

Tudor Ganea ne prinde cu textul său (*Iod*) în care extirparea unei tumori ocupă tot spațiul. Întregul episod este marcat de figura bolnavului (Radu Ionescu), arhitectul care suferea de cancer și aștepta ziua cea mare a operației.

Mutele Adelei Greceanu, expun povestea unei fete bătrâne, Pulheria, care, după o relație amoroasă eșuată, se destinde, la cei cincizeci și doi de ani, cu episoade din *Tom și Jerry.* Poate că ar fi avut o șansă dacă părinții nu i-ar fi interzis ieșitul la discotecă și nu l-ar fi respins pe Costel, locotenentul-major. Apartamentul lor adăpostea doi frați fără noroc, un tată bolnav și o mamă nefericită. Fata, despre care se spunea în bloc că ar fi fost batjocorită în copilărie de propriul frate, lega acum o prietenie ciudată, cu vecina Mioara (o fată care înviase din morți), iar preocuparea bizară a celor două fete nemăritate, era vizionarea de filme deochiate, obicei cu care-și omorau timpul și care era spart adesea de câte un episod amuzant din desenele animate. Viața Pulheriei are o cotitură în momentul în care vecina Mioara se mărită în cele din urmă. Pasiunea pentru desene rămâne neclintită, însă ea trece acum prin etapa religioasă a vieții, în care frecventează mersul la biserică. Textul acesta oferă și unele surprize, cum ar fi: un posibil incest, ce nu poate duce decât la ceva rău, și anume, la eșuarea personajelor și la confruntarea acestora cu propriul destin.

Într-un alt text semnat de Mihai Mateiu (*debut & post*), ni se prezintă din nou traiul unei familii nefericite (cu un tată bețiv, un fiu care nu promovase examenul de admitere la facultate și o mamă nevoită să îndure toate acestea). Avem și de data aceasta un personaj care trebuie să reziste destinului și care dorește să se salveze. Hybrisul își face simțită prezența aici, prin povestea tânărului de optsprezece ani, căruia nu-i evoluează spre bine nici măcar relația cu Irma, iubita lui. Finalul acestei proze, ne aduce oarecum la mal, prin relația vicleană pe care bărbatul o leagă mișelește, cu Manuela, partenera prietenului său Zinu.

Pe la mijlocul volumului, ne amintim de povestea Agustinei (copila dintr-o familie mare) din romanul *Pelinul negru*. Suntem plasați în comunism, mai exact, în spațiul copilăriei, în sânul unei familii numeroase. Facem cunoștință cu mediul acesteia și cu spațiul școlii, prin intermediul fetiței, care ne spune atât de naiv: ,,Căci a fi constrâns să ieși în fața clasei, la nouă ani, în chiloți și maiou, și a fi verificat dacă nu cumva ai murdărie prin locurile ascunse ale corpului, cum ar fi subsuoara, sau a ți se aplica o pedeapsă strașnică fiindcă nu ți-ai tăiat unghiile sau, și mai de necrezut azi, a ți se scoate prima măsea de către însuși învățătorul, cu un clește exersat pe fălcile celor mai mulți școlari din clasă, era ceva destul de firesc”[5].

Cele două povestiri, *Vaca galbenă comunistă* și *Insigna cu stemă*, refac tabloul aspid al copilăriei de dinainte de `89, pe când se răbda foame, se stătea la coadă pentru o pâine, se intona imnul și cântecele patriotice și se executau pedepsele tovarășului învățător. În prima poveste, scena cea mai traumatizantă este cea în care se prezintă moartea vacii care dădea mult lapte.

[5]*Ibidem*, p. 133

Episodul acesta negru rămâne întipărit în mintea fetei, care nu înțelegea de ce a trebuit să fie îngropată, pe când ar fi fost numai bună pentru săturarea celor opt frați.

Ce de-a doua povestire readuce echilibrul fetei, care, mutată la școala din satul bunicilor, ducea acum un trai mai bun. Iată cum îl percepe: ,,Mâncam singură la masă, uneori mămăligă cu miere, dar cel mai des mâncare cu carne, căci din casa bunului nu lipsea. Singura mea treabă era școala. Nu tu miei de păzit, nu tu muncă pe-afară, nici măcar așa, mai ușoară, ca scosul de cartofi din pământ. Doar la cules de mere-am fost”[6].

Povestea cu numărul 12 (*Trezirea*) este un fragment de roman, în care predomină descrierile lungi, detaliate. Femeia (un personaj care rămâne necunoscut, pentru că nu primește nume) face o călătorie cu trenul până la casa părintească. Prozatoarea transformă personajul într-un adevărat narator, prin intermediul căruia casa și grădina părinților (spații care mai păstrează încă urmele trecutului), sunt readuse la viață prin rememorarea unor amintiri și prin prezentarea amănunțită a decorului care le compune. Iată o descriere în care regăsim acele obiecte comune perioadei ceaușiste, întâlnite cu frecvență în majoritatea locuințelor: ,,între pat și mașina de cusut, între șase uși de dulapuri ticsite de lucruri, unde n-au loc două umerașe cu hainele mele, între geamantane mai bătrâne ca mine și încuiate de câteva decenii cu cheia, da, eu sunt, femeia asta, cu o cană neagră în mână, privind ciucurii perdelei”[7]. Tehnica reconstrucției este cea care domină majoritatea prozelor incluse în acest volum, procedeu pe care îl regăsim și în textul Veronicăi Niculescu.

Cosmin Perța continuă șirul poveștilor, cu o scriere dedicată Taberei de literatură de la Sângeorz-Băi. Istorisirea aceasta pare destul de ciudată. Personajul (o femeie) este singur, într-un hotel de unde nu putea să evadeze, iar singurele sale preocupări erau lectura și muzica. Fantasticul este introdus aici prin zborul femeii, care se înalță cu ajutorul părului, ce ,,se întinde ca două aripi uriașe de corb”[8]. Un alt prozator favorizat (care publică două texte) este Bogdan Răileanu. În primul text, *Rime mici*, se descrie o zi obișnuită din culisele unui platou de filmare, unde protagonistul, un bărbat de treizeci și șapte de ani, își dorea să renunțe la munca în publicitate, pentru a se dedica scrisului. Cea de-a doua scriere, *O seară pe plajă,* se dovedește a fi un text care respinge, prin cuvintele cu caracter erotic, care sunt folosite până la refuz, obosind parcă textul, dar și cititorul.

Spre finalul cărții, Corina Sabău aduce în vizor forfota din incinta unei fabrici (loc întâlnit adesea în prozele acestei antologii) de confecții în care muncitoarele purtau halat albastru. Această scriere este urmată de *Fuga* lui Sebastian Sifft. Protagonistul, un bărbat de patruzeci și cinci de ani trăiește o relație extraconjugală cu *K* (relație care întrerupe mersul normal al lucrurilor), femeia care-l transformă într-un adevărat îndrăgostit. Textul este tăiat constant de pasaje în engleză, procedeu prin care se introduce fragmentarismul (specific postmoderniștilor). Tatiana Țîbuleac este cea care încheie ciclul poveștilor, printr-un text intitulat *Accidentul*, în care mai multe fragmente par puse cap la cap, într-un mod delirant, ce transformă proza într-una incertă. Monotonia lecturii este spulberată de chipul frumos al Milei, care zăcea pe

[6]*Ibidem*, p. 142
[7]*Ibidem*, p. 156
[8]*Ibidem*, p. 175

stradă (în urma unui accident) înotând în marea de culori ce se prelingeau sălbatic pe asfalt, formând un curcubeu multicolor.

Volumul coordonat de Andreea Răsuceanu, reprezintă o mostră din proza scurtă a prezentului, o proză a scriitorilor români ,,contemporani cu Microsoft și Apple, cu Bill Gates sau Steve Jobs”[9]. Tresărim la majoritatea acestor pagini de proză, atunci când sunt redate pasaje de text despre copilăria personajelor sau atunci când ne reîntoarcem în timp, într-un comunism cu legi stricte, recunoscându-ne pe noi înșine într-un timp trăit deja.

Trăsăturile specifice postmodernismului sunt foarte ușor de identificat în toate fragmentele enunțate anterior. Odată cu schimbările pe care le suferă societatea (ex. tehnologizarea) în literatura română se începe o adevărată comparație cu tot ceea ce a însemnat comunismul. Ceea ce au în comun scrierile din antologia de față sunt: fragmentarismul, colajul, resurecția realului și biografismul, criza interiorizării și a identității, halucinație, reverie și un puternic sentiment de prizonierat. Acești autori au în comun epoca scriiturii (sechelele regimului comunist), personajele (portretizate atent, insistându-se pe detalii) și limbajul, care le permite să aducă în proza actuală un soi de spovedanie liberă a scriitorului care până nu demult fusese înrolat. Postmoderniștii din această culegere, frecventează cu precădere ,,analiza evenimentelor, descripția obiectelor, precum și îmbinarea memoriei cu prezentul”[10].

Volumul de față reprezintă o flacără vie a lumii de azi, o scriere variabilă, dar și una uniformă, prin recuperarea trecutului traumatic, prin obsesia pentru repovestirea copilăriei și prin fragmentarea de tip șotron, în care suntem plasați mereu, de la un eveniment la altul, realizându-se astfel, o proză ce deschide apetitul la fiecare pagină.

BIBLIOGRAPHY

Bibliografie primară

Răsuceanu, Andreea (coord.), *16 Prozatori de azi. lit*, Editura Humanitas, București, 2018

Bibliografie critică

Bădărău, George, *Postmodernismul românesc*, Editura Institutul European, Iași, 2007

Boldea, Iulian, *Scriitori români contemporani*, Editura Ardealul, Târgu Mureș, 2002

Gheorghișor, Gabriela, *Monograme: configurări ale prozei contemporane actuale*, Editura Aius, Craiova, 2012

Manolescu, Nicolae, *Istoria literaturii române pe înțelesul celor care citesc*, Editura Paralela 45, Pitești, 2014

[9] Nicolae Manolescu, *Istoria literaturii române pe înțelesul celor care citesc*, Editura Paralela 45, Brașov, 2014, p. 298

[10] George Bădărău, *Postmodernismul românesc*, Editura Institutul European, Iași, 2007, p. 52

Petraș, Irina, *Literatură română contemporană*, Editura Ideea Europeană, București, 2008

READING - PSYCHOLOGICAL MECHANISM. READING SCENES IN NOVELS

Anca Boldea
PhD. Student, University of Bucharest

Abstract:Michel Lobrot defines the reading process as "intellectual structuring work, affective involvement, a desire to communicate." Reading is a very complex act. Her motivations can be distinguished according to the social class, age, the physical state of the reader and the events that have taken place throughout his life. The reading process adapts to the intended purpose (for relaxation, for information), to the nature of the text (poetry, historical novel, art album) and circumstances (tiredness or vigilance, noisy or solitary environment). There are, therefore, countless ways to read: objective (recovering as much information as possible) or projective (restructuring information according to your interests or desiderata), eferent (attention focuses on living itself), linear (by going through the text step-by-step, as it develops), exploratory (in a superficial way, in order to get a general idea of the content) or selectively (avoiding redundant or uninteresting material for the reader). Reading a specific text or another may influence destinies, change the perception of a person, overturn a situation that seemed stable.
The text of the paper is populated with passages describing the effects of reading on characters from the novels: "Solenoid" by Mircea Cărtărescu, "Maitreyi" by Mircea Eliade, "Love at the time of cholera" and "General in his labyrinth" by Gabriel Garcia Marquez.

Keywords:reading scenes, psychology, Cărtărescu, Eliade, Marquez

Moto: „Vorbirea îl face pe om prompt, scrisul îl face exact, cititul îl face deplin.” (Francis Bacon)

Citim pentru a ne relaxa, pentru a învăța, citim pentru noi sau pentru alții. Oricum ar fi, lectura este un act foarte complex, care ne dezvoltă intelectul și ne face să trăim mai multe vieți într-una.

Motivațiile cititului pot fi distinse în funcție de: clasa socială, vârsta, starea fizică a cititorului și de evenimentele petrecute de-a lungul vieții. Se adaptează scopului urmărit (pentru relaxare, pentru informare), naturii textului (poezie, roman istoric, album de artă etc.) și circumstanțelor (stare de oboseală, de vigilență, ambianță zgomotoasă sau solitară).

Există, prin urmare, numeroase moduri de a citi:

a) obiectiv (recuperând maximum posibil de informații);
b) proiectiv (restructurând informațiile potrivit intereselor și dezideratelor proprii);
c) eferent (atenția se concentrează asupra a ceea ce rămâne ca reziduu după lectură);
d) estetic (atenția se concentrează asupra trăirii însăși);
e) liniar (performând textul pas cu pas, în ordinea desfășurării sale);

f) exploatatoriu (în survol, pentru a obține o idee generală asupra conținutului);
g) selectiv (scoțând materialul neinteresant sau repetitiv pentru cititor).[1]

Lectura poate fi studiată din două perspective diferite: explicarea și comprehensiunea.

Pe de o parte sunt vizate fenomenele cognitive- percepția, memoria, activitatea neuro-cerebrală, prin proceduri precum observația, experimentul și contruirea de modele; pe de altă parte, o interogație a subiectivității, menită să pună în evidență ceea se i se întâmplă unui cititor în timpul cititului.

Cititorul poate adopta față de un text fie un comportament obiectiv, tratându-l ca sursă de informație, fie o atitudine participativă, situându-se în mediul operei și empatizând cu personajele, ajungând până la anularea temporală a sentimentului propriei personalități.

Stroe Marcus și Doina Ștefana Săucan introduc în capitolul al VI-lea al volumului „Empatie și literatură", rezultatele unei „anchete printre cititori". Întrebările adresate cititorilor fac referire la: actul lecturii, preferințe în lectură, efectele psihologice ale lecturii și ponderea empatiei în actul lecturii.

Răspunzând unor întrebări privind motivația pentru lectură și implicațiile care privesc alegerea lecturii, marea majoritate a celor chestionați au afirmat că citesc dintr-o nevoie de cunoaștere, de autodepășire, ca act de plăcere și ca evadare din cotidian. Cititorii fac referire la rolul lecturii în desăvârșirea personalității, ca modalitate de „păstrare a sănătății și robusteții sufletești".[2]

În ceea ce privește modalitatea de lectură a operei literare, jumătate dintre cititorii chestionați s-au considerat adepții reflecției pe marginea celor citite, în timp ce cealaltă jumătate a mărturisit că preferă „cititul pe nerăsuflate". [3] Toate persoanele intervievate au răspuns afirmativ la întrebarea coautoratul cititorului la romanul citit, iar argumentul a fost: „romanul este o construcție deschisă la care fiecare cititor poate propune o interpretare proprie, descoperind poate unele noi sensuri la care autorul poate că nu s-a gândit, el poate propune pentru sine o continuare a romanului în cauză, anticipând variante de final."[4]

Cititorii și-au exprimat preferința pentru personajele complexe, vii, pozitive, îndrăznețe, dinamice, care inspiră încredere, bine construite, care exprimă versiuni originale de existență, cu care se pot identifica și alături de care pot lupta în timpul lecturii.[5]

În ceea ce privește efectele psihologice ale lecturii s-au identificat trei direcții diferite:

a) ideativă (se referă la influența pe care opera o exercită asupra formării personalității, asupra modificării de a gândi și a căutării de sine printre personaje, asupra formării idealului de viață, a imaginii de sine, a desăvârșirii morale)

b) emoțională (privește emoția produsă de actul lecturii, dar și părerea de rău produsă de parcurgerea ultimei pagini)

---

[1] Paul Cornea, *Introducere în teoria lecturii*, Editura Polirom, Iași, 1998, pag.10
[2] Cf. Stroe Marcus, Doina Ștefana Săucan, *Empatie și literatură*, Editura Academiei Române, București, 1994, Cap. VI, pag.76
[3] Idem
[4] Ibidem, pag.78
[5] Cf. Stroe Marcus, Doina Ștefana Săucan, op. cit., Cap. VI, pp. 79-80

c) persuasiv-contaminatoare (cititorul se simte acaparat, încercat de un soi de obsesie și, tocmai de aceea, îi va face și pe ceilalți să citească romanul).[6]

Cititorul este un căutător de idei și de soluții. De aceea el trebuie să participe activ la actul lecturii.

Lectura îi sensibilizează pe cititori, până la limita de a-i face să împrumute identitatea personajului admirat. La întâlnirea cu un text acaparant, se petrece un miracol periculos: cititorul devine una cu personajul, viața și identitatea sa ștergându-se.

Pascal Quinard scria: „Cel care citește riscă să piardă puțin controlul asupra lui însuși. El este subjugat total în timpul lecturii până la limita de a-și pierde identitatea, cu riscul de a dispărea."[7]

Personaje care citesc

Lucrurile devin cu atât mai interesante când lectura face parte din viața personajelor din romane. Indirect sau direct, pasajele cu personaje care citesc, transmit viziunea autorului despre actul lecturii.

Conform lui Paul Cornea, există șase tipuri de lector:

a) lectorul *alter ego* (autorul însuși)

b) lectorul *vizat* (destinatarul unui text, cel pe care-l are nemijlocit în vedere emitentul unui text)

c) lectorul *prezumtiv* sau *ideal* (cititorul pe care și-l imaginează autorul când scrie un text)

d) lectorul *virtual*, *implicit* după Wolfgang Iser sau *model* după Umberto Eco (cititorul care recuperează absolut toate sensurile textului)

e) lectorul *înscris* (personaj în carte) și

f) lectorul real sau *empiric* (cititorul din lumea reală).[8]

Interesant este cazul lectorului *înscris* sau personaj în carte. „Cititorii pot deveni personaje cu statut complet, iar lectura însăși poate ajunge pretextul unei drame ficționale care se oferă pentru ceea ce este, în acest caz, o metalectură (lectură despre lectură). Exemple celebre ar fi Paolo și Francesca ai lui Dante (care citesc, în *Inferno V*, povestea iubirii ilicite a lui Lancialotto), Don Quijote al lui Cervantes și Emma Bovary a lui Flaubert".[9]

De plildă, în **romanul „Solenoid" de Mircea Cărtărescu**, personajul alter-ego citește obsesiv, topind în fiecare zi tomuri întregi. Lectura reprezintă un mod de evadare din tumultul lumii care devine deranjant pentru timidul personaj: „Fiindcă voiam să devin scriitor, m-am hotărât să dau examen la Litere. Am intrat fără probleme în vara lui 1975. Pe vremea aceea singurătatea mea era totală. Locuiam cu ai mei în Ștefan cel Mare. Citeam opt ore pe zi, răsucindu-mă de pe-o parte pe alta în pat, sub cearșaful umed de transpirație. Paginile cărții luau culoarea mereu schimbătoare a cerurilor vaste bucureștene, de la auriul amiezilor de vară până la rozul întunecat, apăsător, al serilor cu zăpadă din adâncul iernii".[10]

---

[6] Ibidem, pag.81

[7] Apud Pascal Quinard, în Christian Vandendorpe, *Du papyrus à l'hypertexte*, Boréal, Québec, Paris, 1999, pag.85

[8] Paul Cornea, *Introducere în teoria lecturii*, Editura Polirom, Iași, 1998, pp. 61-62

[9] Matei Călinescu, *A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii*, Editura Polirom, Iași, 2003, pag. 130

[10] Mircea Cărtărescu, *Solenoid*, Ed. A 3-a, Humanitas, București, 2017, pp.26-27

Izolarea la care te supune lectura este notată: „Eram pe-atunci un adolescent în pragul nebuniei. Citeam mare parte din zi, și de multe ori mă prindeau zorii citind. Închideam cartea și mă culcam doar când auzeam primele tramvaie trecând pe Ștefan cel Mare. Nu aveam nici un prieten."[11]

Lectura este acaparatoare, ca o intrare într-o zonă crepusculară în care timpul se contractă și se dilată în funcție de nevoile interioare ale personajului: „Nu-mi dădeam seama când se-ntuneca total. Mă găsea mama citind în camera scufundată-n întuneric, când pagina și litera aveau practic aceeași culoare și nu mai citeam, ci visam că merg mai departe în poveste, deformând-o după legile visului. Atunci mă dezmeticeam, mă-ntindeam, mă ridicam din pat- de-a lungul zilei o mai făcusem doar ca să merg la closet-și, invariabil, mă duceam la marea fereastră a camerei mele, de unde se vedea, revărsat sub fantastici nori, întreg Bucureștiul. (...) Mă-ntorceam apoi în vizuina singurătății mele, adânc sub pământ, ca să citesc mai departe, cu lumina aprinsă și cu altă cameră, identică, dilatată-n oglinda ferestrei, până ce oboseala mă copleșea."[12]

Lectura devine din ce în ce mai pasională, ajungând să facă parte din ființa cititorului care caută căi de urmat în paginile cărților, care caută voci de guru, de învățător: „Am citit toate cărțile și n-am ajuns să cunosc nici măcar un singur autor. Am auzit toate vocile, cu limpezimea cu care le aude schizofrenul, dar nu mi s-a vorbit vreodată cu o voce adevărată. Am colindat prin miile de săli ale muzeului literaturii (...). Literatura e un muzeu închis ermetic, muzeu al ușilor iluzorii (...). Ca și sexul, ca și drogurile, ca toate manipulările minții noastre ce-ar vrea să spargă odată țeasta și să iasă la larg, literatura e o mașină de produs mai întâi beatitudine, apoi dezamăgire. După ce-ai citit zece mii de cărți, nu te poți opri să nu te-ntrebi: unde-a fost viața mea în tt acest timp?Ai înghițit de-a valma viețile altora, mereu cu o dimensiune în minus față de lumea în care exiști, oricât de uimitoare față de lumea în care exiști, oricât de uimitoare tururi de forță artistică ar fi ele. Ai văzut culturile altora și-ai simțit asprimea și dulcele și exasperantul altor conștiințe, care-au eclipsat și-au împins în umbră propriile tale senzații. Și măcar dac-ai fi pătruns în spațiul tactil al altor ființe ca tine, dar mereu și mereu ai fost doar rotit între degetele literaturii. Ți s-a promis mereu, pe o mie de voci, evadarea, în schimb ți s-a furat și bruma de realitate pe care o ai."[13]

Biblioteca, spațiul propice lecturii, aproape uitată de ceilalți, are în permanență un vizitator fidel: „Citeam pe-atunci aproape două sute de cărți pe an. Aveam mereu pe lada studioului, la cap, teancuri de cărți din care citeam alternativ. Le luam de la biblioteca *B.P.Hasdeu*, de vizavi de șosea (...) Biblioteca era minusculă. Avea de fapt doar un antreu (...) și o singură cameră cu rafturi de cărți pe toate laturile. Cred că eram singurul cititor al bibliotecii (...)[14]

Cărțile sunt căutări ale sinelui. Alegerea lor nu este întâmplătoare. Cititorul alege o carte care vibrează cu sufletul lui, care pare a i se adresa în mod direct, asemenea unui sfătuitor, al

[11] Ibidem, p.143
[12] Idem
[13] Mircea Cărtărescu, *Solenoid*, Ed. A 3-a, Humanitas, București, 2017, pag. 51
[14] Mircea Cărtărescu, *Solenoid*, Ed. A 3-a, Humanitas, București, 2017, pag. 144

unui psiholog: „Citeam multă poezie, pe care-o și recitam în gura mare pe străzi, încât oamenii întorceau capul, compătimitor, după mine, ca și romane și eseuri. Îndeosebi mă interesau cărțile despre oameni singuri ca mine, cu care puteam avea, în fine, un adevărat dialog: *Însemnările lui Malte Laurids Brigge, Singur* de Strindberg, *Foamea* lui Hamsun...Citind în camera mea, nu mai știam când e seară și când e dimineață. Doar când nu mai vedeam literele aprindeam lumina. Atunci mobilele camerei, în simplitatea și umilul lor muncitoresc, prindeau o glazură metafizică și tăcută ″.[15]

Această lectură-voracitate se aseamănă cu aceea a generalului din **romanul „Generalul în labirintul său", scris de Gabriel Garcia Marquez**. Generalul practica o lectură haotică, citind orice carte îi pica în mână. Achiziționa cărți din toate colțurile lumii și multe dintre ele rămâneau necitite din lipsă de timp: „În primele zile, Fernando îi termină de citit volumele de istorii picante petrecute la Lima și nu reuși să se concentreze asupra nici unei alte lecturi. A fost ultima carte parcursă de el în întregime. Fusese întotdeauna un cititor vorace (...), dar lecturile sale erau dezordonate și nesistematice. Citea la orice oră, la lumina pe care o avea, fie plimbându-se pe sub copaci, fie călare, sub soarele ecuatorial, fie în penumbra caleștilor hurducăind pe caldarâmurile de piatră, fie legănându-se în hamac și dictând o scrisoare în același timp. Un librar din Lima se minunase de mulțimea și diversitatea cărților pe care le alesese dintr-un catalog general, în care se întâlneau de la operele filosofilor greci până la un tratat de chiromanție. (...) În ultima vreme citise tot ce-i căzuse în mână, neavând un singur autor preferat, ci mai mulți, în diferite etape ale vieții sale. Rafturile din nenumăratele case în care a trăit au fost întotdeauna doldora de cărți, iar dormitoarele și coridoarele s-au transformat în cele din urmă în defileuri pe unde abia te puteai strecura printre mormanele de cărți îngrămădite unele peste altele (...)"[16]

Manuela Sáenz este persoana de suflet a generalului. Ea este cea care îi alină singurătatea și tristețea prin lectură: „Manuela îi citi preț de două ore. (...) Citea la lumina slabă a sfeșnicului, așezată într-un fotoliu pe care se mai păstra blazonul ultimului vicerege, iar el o asculta întins pe pat cu fața în sus, îmbrăcat în hainele civile de casă și învelit cu poncho-ul din lână și vigonie."[17]

Personajul Florentino Arizo din romanul **„Dragostea în vremea holerei" de Gabriel Garcia Marquez** practică o lectură pătimașă, necontrolată, care îi va modela viața, gândurile și sentimentele în mod iremediabil. Citește cu precădere literatură cavalerească și, încet-încet își însușește poveștile de dragoste ca și cum ar fi ale lui. Cărțile îi construiesc în minte un ideal feminin pe care îl va căuta toată viața fără să îl găsească. Dragostea perfectă pe care și-o imaginează nu există în realitate și tocmai din acest conflict reiese nefericirea și nemulțumirea lui. Ajunge să citească din ce în ce mai mult, în speranța de a înlocui realitatea: „Cu timpul, lectura devenise pentru el un adevărat viciu. (...) citea volumul căruia îi venea rândul, ascultând parcă de o poruncă a fatalității, și, în pofida nenumăraților ani de lectură, n-a reușit niciodată să deosebească ce era bun de ce era rău în maldărele de cărți pe care le citise."[18]

---

[15] Mircea Cărtărescu, *Solenoid*, Ed. A 3-a, Humanitas, București, 2017, pp. 144-145
[16] Gabriel Garcia Marquez, *Generalul în labirintul său*, Editura Rao, București, 2006, pag.95
[17] Idem, pag.15
[18] Gabriel Garcia Marquez, *Dragostea în vremea holerei*, Editura Rao, București, 2014, pag.44

Romanul „Maitreyi" de Mircea Eliade este construit utilizând tehnica jurnalului. Naratorul-personaj, Allan, scrie despre povestea de dragoste pe care a trăit-o în India. O vede pe Maitreyi când „alegeam cărți pentru vacanțele de Crăciun".[19] Intră în casa inginerului Narendra-Sen în urma unei invitații primite sub formă de telegramă: „M-a întâmpinat omul de servici: -Sahib, aveți o telegramă din Calcutta. (...) nu m-am grăbit să o deschid. Când am citit-o însă, am rămas câteva minute surprins și decepționat. Narendra-Sen mă chema de urgență la centru."[20] În casa inginerului începe treptat înfiripparea unei frumoase, dar neîmplinite, povești de iubire.

Discuțiile despre scriitori și cărți îi apropie: „-Nu cunoașteți pe contele Lev Tolstoi (pronunță pe Lew în englezește: Liu), marele scriitor rus? Scrie foarte frumos; și a fost bogat, dar la bătrânețe a lăsat totul și s-a retras în pădure; parcă ar fi fost indian..."[21], „Noi doi, singuri, discutând despre virilitate; Walt Whitman, Papini și ceilalți. Ea a cetit puțin, dar mă ascultă. Știu că mă place. Mi-o spune. Mărturisește că s-ar da ca într-u poem din Tagore, pe plajă, în început de furtună. Literatură."[22]

Scenele în care citesc împreună devin din ce în ce mai erotice. Gesturile sunt notate treptat, cu minuțiozitate: „Patima crește, delicios și firesc amestec de idilă, sexualitate, prietenie, devoție. Când stau lângă ea pe covor, cetind împreună, dacă mă atinge, sunt excitat și mă turbur nebunește. Știu că și ea e turburată. (...) Ne spunem multe prin literatură. Câteodată ghicim amândoi că ne vrem."[23]

Gelozia lui Maitreyi pe iubita fictivă a lui Allan se manifestă prin refuzul acesteia de a-i citi când este bolnav: „-Ți-am adus ceva de citit, Allan, vorbi repede inginerul ca să curme scena. Fiica mea a ales *Out of the East* a lui Lafcadio Hearn. Dar acum e prea târziu să-ți mai citească.

-N-am să pot ceti deloc, babà, vorbi Maitreyi. Engleza mea e incomprehensibilă (spuse cuvântul acesta cu o vădită grijă de pronunție și accent).[24]

Cei doi folosesc poezia pentru a-și dezvălui detalii despre iubirea lor tăinuită: „Cum îmi interpreta ea pe Kalidasa și cum găsea în fiecare vers de dragoste un amănunt din dragostea noastră tăinuită."[25] Allan se surprinde admirând aceleași lucruri precum Maitreyi, contagiat de personalitatea acesteia: „Ajunsesem să-mi placă numai ceea ce îi plăcea și ei: muzica, poezia, literatura bengaleză. Mă străduiam să descifrez în original poeziile vaishnave, citeam emoționat traducerea *Shakuntalei*, și nimic din cele ce mă interesau odinioară nu mai îmi reținea acum atenția. Priveam rafturile cu cărțile de fizică fără nici un fior."[26] Interesele literare îi sunt schimbate.

[19] Mircea Eliade, *Maitreyi*, Editura Minerva, 1986, pag.7
[20] Idem
[21] Idem, pag.35
[22] Ibidem, pag.60
[23] Mircea Eliade, *Maitreyi*, Editura Minerva, 1986, pag.60
[24] Mircea Eliade, *Maitreyi*, Editura Minerva, 1986, pag.29
[25] Idem, pag.90
[26] Ibidem

Cu toate că e îndrăgostit de ea, Allan o bănuiește în permanență pe Maitreyi de naivitate și de superficialitate. Îi reproșează în jurnal că are mintea plină cu vise, că e „un copil care a cetit prea multe”.[27]

Biblioteca este prilejul ca cei doi să se bucure de intimitate, sub pretextul învățării limbii franceze. Allan se oferă să o învețe pe Maitreyi franceza, iar Maitreyi să îl învețe bengaleză. Întâlnirile din bibliotecă, din ce în ce mai dese, accelerează apropierea dintre cei doi. Intensitatea sentimentelor crește și, de la un simplu joc de-a aranjatul cărților, cei doi ajung să trăiască experiența erotică supremă. „Pe Maitreyi am întâlnit-o a doua zi după-amiază, înainte de ceai, în pragul bibliotecii, așteptându-mă.

-Vino să-ți arăt ce-am făcut, mă chemă ea.

Adusese vreo cincizeci de volume pe o masă și le așezase cu cotoarele în sus, în așa fel încât să poată fi cetite unul după altul.

-Dumneata începi din capul ăsta al mesei, iar eu de dincolo. Să vedem la ce volum ne întâlnim, vrei? (...)

Pusei mâna pe un volum și întâlnii mâna Maitreyiei. Tresării.

-La ce volum ai ajuns? mă întrebă.

deodată, de bucurie, de încântare, nu știu, dar îmi spuse cu un glas stins:

-Ai văzut ce *neașteptat* avem înaintea noastră?

Zâmbii sugestionat și eu puțin de coincidența aceasta, deși majoritatea volumelor de pe masă aveau titluri caracteristice: *Visul, Ia-mă cu tine, Ajutor!, Nimic nou?*(...)”[28]

Cititul a fost dintotdeauna un subiect controversat deoarece sădește în mintea cititorului semințele noi ale unor idei.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea, lectura era privită ca îndeletnicire periculoasă, mai ales pentru femei și pentru oamenii de rând. Se credea că exercită o atracție demonică și încurajează relațiile amoroase în afara căsniciei. Femeile riscau să-și piardă castitatea și puritatea. Critica împotriva lecturii practicate în exces viza cu precădere romanul sentimental.

Despre persoanele necultivate se credea că nu își puteau controla dorința de a citi. Acestea se identificau de multe ori cu personajele, confundând viața reală cu ficțiunea. Într-un articol publicat de profesorul universitar Alexandru Ofrim, cu titlul „Viciul lecturii″, acesta menționează că numai elitele masculine, care dispuneau de un bun control al sinelui, puteau include lectura în viețile lor, fără a se afla în pericol.[29]

Dicursul teologic și moral care prezenta lectura ca *periculosa in fide* (periculoasă pentru credință), a fost completat de cel medical. Lectura este comparată cu efectele narcoticelor, alcoolului și drogurilor.[30] Rousseau a criticat literatura de ficțiune, pe care nu o recomanda copiilor și tinerilor.

---

[27] Mircea Eliade, *Maitreyi*, Editura Minerva, 1986, pag.38

[28] Mircea Eliade, *Maitreyi*, Editura Minerva, 1986, pp. 73-74

[29] https://www.scribd.com/document/40695257/Viciul-lecturii-Dilemateca

[30] Cf. Alexandru Ofrim, articolul *Cum citeau femeile. Reprezentări ale lecturii feminine*, Dilema veche, 15 septembrie 2011, http://dilemaveche.ro/sectiune/dilemateca/articol/cum-citeau-femeile-reprezentari-ale-lecturii-feminine

În prezent, atitudinea față de citit este radical schimbată. Lumea este încurajată să citească, deoarece percepția generală este că cititul dezvoltă intelectul.

BIBLIOGRAPHY

- Gabriel Garcia Marquez, Dragostea în vremea holerei, Editura Rao, București, 2014
- Gabriel Garcia Marquez, Generalul în labirintul său, Editura Rao, București, 2006
- Matei Călinescu, A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii, Editura Polirom, Iași, 2003, pag. 130
- Mircea Cărtărescu, Solenoid, Ed. A 3-a, Humanitas, București, 2017
- Mircea Eliade, Maitreyi, Editura Minerva, 1986
- Pascal Quinard, în Christian Vandendorpe, Du papyrus à l'hypertexte, Boréal, Québec, Paris, 1999
- Paul Cornea, Introducere în teoria lecturii, Editura Polirom, Iași, 1998
- Stroe Marcus, Doina Ștefana Săucan, Empatie și literatură, Editura Academiei Române, București, 1994

Resurse online

- Alexandru Ofrim, articolul Cum citeau femeile. Reprezentări ale lecturii feminine, Dilema veche, 15 septembrie 2011, http://dilemaveche.ro/sectiune/dilemateca/articol/cum-citeau-femeile-reprezentari-ale-lecturii-feminine

- https://www.scribd.com/document/40695257/Viciul-lecturii-Dilemateca

EXPRESSIONS OF THE ROMANIAN POSTMODERNISM

Cristina A. Oprean Cornea
PhD Student, „1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract: The postmodernist literary current from 1980, reconfigures the Romanian literature with the Western ones, anticipating and then accompanying through its pluralist philosophy the exit from the communist regime and the transition to the present democracy, and the subsequent literary and cultural models remain to be identified in the programmatic diversity of postmodernity.
Critical perspectives emerged in the nineties, especially proclamations of the end of postmodernism, seeing the same triumphant pleasure. The first important debate on this issue in Romania took place in 1986, with the occasion of the emergence of a special number of "Critical notebooks" dedicated to postmodernism. During this period there was an exposition of the evolution of the word postmodernism and its derivatives that began to circulate in the Romanian cultural press before 1986.

Keywords: interpretation; conscience; generation; postmodernism; progress.

Curentul literar postmodern de la 1980, repune în concordanță literatura română cu cele occidentale, anticipând și apoi însoțind prin filozofia sa pluralistă ieșirea de sub regimul comunist și trecerea la democrația actuală, iar modelele literare și culturale subsecvente rămân de identificat în diversitatea programatică a postmodernității"[1].

În rândurile care urmează este prezentat spaţiul literar în context românesc, un scurt istoric al circumstanțelor postmodernismului în critica românească de specialitate, precum şi dezbaterile generate de apariția termenului pe teritoriul țării noastre. Deși postmodernismul nu face obiectul acestei lucrări, realizăm că „orice încercare de circumscriere a unui fenomen rămâne incompletă fără disocierea nu numai de precedent, ci și de ceea ce a urmat"[2].

Anii nouăzeci au adus mai multe perspective critice și mai ales proclamații ale sfârșitului postmodernismului, vădind aceeași plăcere triumfătoare. Cea dintâi importantă dezbatere pe această temă în România a avut loc în anul 1986, cu prilejul apariţiei unui număr special al „Caietelor critice" dedicat postmodernismului. O expunere a evoluţiei „cuvântului postmodernism și derivatelor sale care au început să aibă circulație în presa culturală românească"[3] înainte de 1986 a fost realizată de Ion Bogdan Lefter în câteva articole incluse în

[1] Ion Bogdan Lefter, *Recapitularea modernității. Pentru o nouă istorie a literaturii române*, Pitești, Editura Paralela 45, 2000, p. 195.
[2] Maria-Ana Tupan, *Discursul modernist*, București, Editura Cartea Românescă, 2000, p. 25-26.
[3] Ion Bogdan Lefter, *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii" culturale*, Ediția a II-a, adăugită, Pitești, Editura Paralela 45, 2002, p. 18.

volumul *Postmodernism. Din dosarul unei "bătălii" culturale*,precum şi în antologia lui Gheorghe Crăciun, *Competiţia continuă. Generaţia '80 în texte teoretice* .

Se cuvine să adăugăm că şi Magda Cârneci a redactat un articol în care a abordat această tematică, publicat inițial în revista „România literară", cu titlul *Despre postmodernism în Europa de Est* şi reluat sub diferite titluri în diverse publicaţii. Magda Cârneci observă cu subtilitate o situație interesantă şi anume aceea a nuanţei ideologice a termenului în ţările estice. Acesta pare un punct de vedere cu largi perspective de analiză, dar care nu face obiectul lucrării de faţă.

Postmodernismul ne învață că toate practicile culturale au un subtext ideologic care determină condițiile posibilității reale pentru ca ele să produc semnificații. Luând în considerare confuzia și aerul vag asociate cu termenul însuși, postmodernismul este „un fenomen contradictoriu care uzează și abuzează, instalează și apoi subminează înseși conceptele pe care le ia în discuție (...) postmodernismul nu poate fi folosit pur și simplu ca sinonim pentru contemporaneitate și nici nu descrie un femomen cultural cu adevărat internațional, întrucât el este, în primul rând, european și american"[4].

Cea dintâi întrebuinţare a termenului de postmodernism pe teritoriul țării noastre este aceea a lui Andrei Brezeanu, într-un articol din 1974 despre scriitorii postmodernişti americani *Post-modernii americani - o traiectorie spre viitor*[5]. Se notifică faptul că acest articol este publicat într-o vreme în care discuţia despre postmodernism tocmai începuse să ia amploare în Statele Unite. Nu este încă vorba despre un postmodernism românesc, dar Andrei Brezeanu are meritul de a scoate în evidență o nouă realitate a literaturii americane, care, în scurt timp, va lua o amploare internaţională, depăşind chiar sfera literaturii.

Termenul de postmodernism reapare şase ani mai târziu într-o prefaţă *Poemul ca gest* a traducătorului Ştefan Stoenescu la un volum de poeme din Frank O'Hara. Stoenescu realizează şi o schemă tipologică a postmodernismului prin raportare la modernism: „Poetul post-modernist coboară din nou în stradă, gest prin care asumă existenţa în nume propriu, renunţând la armura impersonalităţii. Poemul devine consemnare a însuşi actului prin care existenţa se circumstaziază în poem. Distincţia faţă de modernism este clară: nu avem a face cu cerebrala reflexivitate a actului creator"[6]. După cum scrie Ion Bogdan Lefter, acelaşi Ştefan Stonescu este cel care, în 1983, cu ocazia Colocviilor de critică ale revistei „Transilvania" din Sibiu, realizează o sinteză a dezbaterii asupra postmodernismului în spaţiul cultural american.

Foarte importante sunt contribuţiile „primului scriitor optzecist care a folosit termenul postmodernism"[7], Alexandru Muşina. În 1982, într-un articol din „Astra" (*Poezia - o şansă...*), conceptul evidențiază o realitate a noii poezii româneşti, opusă modelului „ascetic" modernist. Muşina reliefează două direcţii ale acestei noi atitudini poetice româneşti: „o reacţie de sincronizare (nu din spirit de imitaţie, cum insinuează veşnicii conservatori, ci din necesitatea de a exprima o anume sensibilitate şi o viziune specifică şi ca rezultat al evoluţiei poeziei române

[4] Linda Hutcheon, *Poetica postmodernismului*, Bucureşti, Editura Univers, 2002, p. 17.
[5] Andrei Brezeanu, *Post-modernii americani- o traiectorie spre viitor*, în „Secolul 20", nr. 8 (163), 1974, p. 8.
[6] Ştefan Stoenescu, *Poemul ca gest, apud* Ion Bogdan Lefter, *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii" culturale*, p. 5.
[7] George Bădărău, *Postmodernismul românesc*, Iaşi, Editura Institutului European, 2007, p. 11.

postbelice) cu această deschidere poetică”[8]. Mușina revine asupra ideii de postmodernism într-o masă rotundă pe tema poeziei de azi: „poeţii generaţiei mele au deplasat centrul de greutate al discursului de pe imaginar şi limbaj, pe existenţa omului obişnuit, pe problemele lui, ale noastre, de zi cu zi. Aici găsesc că există originalitate reală. Nu mai avem de-a face cu poezia modernă aşa cum o defineşte Hugo Friedrich, ci cu o poezie post-modernistă. O ruptură importantă, cred”[9]. Discuţia continuă într-un articol din 1985, autorul relevând tendinţa ludică şi „directeţea complexă a poeziei postmoderne”[10].

Dintre criticii literari recunoscuți, cel care uzitează termenul de postmodernism este Nicolae Manolescu. Într-un articol din 1983 intitulat *Postmodernismul poetic*, Manolescu vorbeşte despre poezia de după 1960 al cărei spirit principal nu este inovator, ci continuator. Manolescu crează o clasificare a poeziei româneşti, dar se pot observa mai multe imprecizii teoretice. Postmodernismul este încadrat împreună cu avangardele într-o categorie a poeziei moderne (deşi modernă este considerată şi poezia simbolistă), iar ceva mai departe postmodernismul este definit prin opoziţie cu modernismul. Criticul revine ulterior adăugând că „termenii înşişi ar trebui revizuiţi”[11]. După cum remarcă Ion Bogdan Lefter, Nicolae Manolescu a mai folosit apoi termenul în câteva cronici.

La rândul său Mircea Cărtărescu apreciază că postmodernismul răspunde la o anchetă despre literatura tinerilor în 1985. Cărtărescu admitea că postmodernismul reprezintă o posibilitate de regenerare a poeziei şi distingea între caracteristicile postmodernismului *textualismul, biografismul* şi *sincronia stilistică*. Tot în 1985, Mihai Dinu Gheorghiu se referă la postmodernism într-un articol din „Convorbiri literare” (*Modernismul la post*). Este analizat cu acest prilej cazul lui Umberto Eco cu referiri la *Numele trandafirului*.

O serie de imprecizii conceptuale pot fi observate în articole semnate de Cristian Livescu (*Post-modernismul textual*, *Spaţiul povestirii*, *Nichita Stănescu – post-modernul*). Livescu utilizează ca sinonim al postmodernismului textual formula de *trans-modernism textualist*. De asemenea, Nichita Stănescu este considerat „cel mai important poet post-modern de până acum în literatura noastră”[12], după ce într-un articol anterior îl clasificase drept modernist.

O atitudine mai clară şi mult mai documentată pare să aibă Monica Spiridon care a realizat o traducere a unui eseu al lui Malcolm Bradbury. Ea definea postmodernismul ca pe „subiectul numărul unu în cultura timpului nostru”[13]. Autoarea a făcut, de asemenea, o prezentare generală a dezbaterilor teoretice cu privire la postmodernism, cu un mare număr de referinţe internaţionale.

---

[8] Alexandru Muşina, *Poezia- o şansă...*, *apud* Ion Bogdan Lefter, *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii” culturale*, p. 24.

[9] Alexandru Muşina, *Poezia- o şansă...*, *apud* Ion Bogdan Lefter, *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii” culturale*, p. 24.

[10] Alexandru Muşina, *Şase „teze” şi o „addenda”*, *apud* Ion Bogdan Lefter, *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii” culturale*, p. 8-9.

[11] Nicolae Manolescu, *O uşă întredeschisă (Teme 6)*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1986, p. 108.

[12] Cristian Livescu, *Nichita Stănescu – post-modernul*, *apud* Ion Bogdan Lefter, *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii” culturale*, p. 28.

[13] Monica Spiridon, *Modernisme şi postmodernisme...*, *apud* Ion Bogdan Lefter, *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii” culturale*, p.28.

Ion Bogdan Lefter îl aminteşte şi pe Eugen Simion în contextul dezbaterilor despre postmodernism, criticul aplicând termenul în caracterizarea poeziei lui Leonid Dimov. Un alt critic (Radu G. Ţeposu) folosea postmodernismul referindu-se la Marin Sorescu. La rândul său Mircea Martin aprecia în *Singura critică* faptul că „poezia vârstei postmoderne: o poezie care vine din cultură, o poezie a poeziei, a atitudinii ludice, ironice nu o dată, şi mai puţin a reveriei şi a dezlănţuirilor metaforice. Aluziile cotidiene şi implicaţiile politice abundă în cuprinsul ei”[14]. Raportându-se la postmodernism, Mircea Iorgulescu îl consideră drept „cel mai recent passe-partout terminologic”[15], iar Livius Ciocârlie îl prezintă ca „demonetizat înainte de a se fi lămurit”[16].

S-au evidenţiat prin cele prezentate până acum dificultăţile pe care le-a cunoscut receptarea conceptului în spaţiul românesc, înaintea dezbaterilor din „Caiete critice”. Termenul de postmodernism nu era încă destul de bine clarificat şi încetăţenit la noi, de unde şi impreciziile în definirea şi utilizarea sa.

După cum s-a precizat deja, un rol definitoriu în evoluţia postmodernismului românesc l-au avut dezbaterile din amplul număr dedicat acestuia în revista „Caiete critice”, nr. 1-2/1986. Personalităţi de prim rang ale culturii române au prezentat articole în diverse domenii şi au fost acum traduse în premieră câteva texte fundamentale, aparţinând lui John Barth, Gerald Graff, Jean-François Lyotard, Ihab Hassan şi Guy Scarpetta.

Articolele publicate acolo au rămas un punct de referinţă în critica românească de specialitate. Vom realiza, în continuare, o trecere în revistă a unora dintre ele, încercând să degajăm principalele opinii vehiculate în epocă despre conceptul de postmodernism. În articolul *Fişe pentru analiza unui concept* al lui Ion Bogdan Lefter, în care tânărul autor de atunci încerca să facă o analiză a întrebuinţărilor termenului, se relevă impreciziile şi confuziile care au existat la începuturile circulaţiei postmodernismului în spaţiul românesc.

Un articol interesant a publicat în acel număr al „Caietelor critice” Ioan Buduca (*Undă sau corpuscul*). Autorul consideră că înainte de orice, postmodernismul „este un postulat: să presupunem că există *ceva* care s-ar putea numi postmodernism”[17]. Principiul postmodernismului este considerat a fi unul holografic, iar modelul literar analizat este Borges (pe urmele lui John Barth în *The Literature of Replanishment*). Se ridică problema definirii conceptului, iar autorul se întreabă când vom putea şti într-adevăr ce este postmodernismul. Termenul este definit ca un răspuns al nevoii umane de „o epistemă a spiritului, poate chiar a uneia de tipul undă şi corpuscul”[18].

---

[14] Mircea Martin, *Singura critică*, *apud* Ion Bogdan Lefter, *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii” culturale*, p. 29.

[15] Mircea Iorgulescu, *Autoportret liric,apud* Ion Bogdan Lefter, *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii” culturale*, p. 29.

[16] Livius Ciocârlie, *Critica de artă ca „introducere la un mod de a fi”*, apud Ion Bogdan Lefter, *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii” culturale*, p. 29.

[17] Ioan Buduca, *Undă sau corpuscul*, *apud* Gheorghe Crăciun, *Competiţia continuă (Generaţia ’80 în texte teoretice)*, Editura Paralela 45, Piteşti, 1999, p. 395.

[18] *Ibidem*, p. 399.

O atitudine sceptică expune Mircea Mihăieş care, în articolul intitulat *Mai-mult-ca-modernismul*, consideră postmodernismul „un termen ambiguu, greu de ştiut când, unde şi cum trebuie folosit. La o primă vedere el nu este decât unul din nenumăratele *–ism*-e care alcătuiesc, în felul lor, de bine, de rău o insolită istorie a gândirii teoretice a acestui secol”[19]. Autorul crede că dificultăţile în definirea postmodernismului provin din imprecizia termenului de modernism, care acoperă o arie foarte vastă de definire. Înainte de a oferi o definiţie a postmodernismului, Mircea Mihăieş încearcă să răspundă întrebării „*Ce este modernismul?*” Autorul nu îşi propune să ofere concluzii, ci să creeze premise pentru o cercetare ulterioară.

În articolul *Poezie şi psihic (teze despre modernismul şi postmodernismul poeziei)*, Călin Vlasie pune faţă în faţă poezia modernistă şi poezia postmodernistă, pe aceasta din urmă considerând-o drept „momentul actual al poeziei (...) începutul unui viitor obligat să-şi redefinească psihologia, concepţia şi structura”[20]. Poezia ar fi un fel de „psiheism” capabil să realizeze o corespondenţă între disponibilităţile formale şi conţinutul psihologic adecvat noului umanism.

Criticul Radu G. Ţeposu propune, pentru definirea postmodernismului, formula de „romantism întors”. El vede în postmodernism tendiţa unei concilieri între romantism (cu ideea acestuia de totalitate) şi modernism (caracterizat de fragmentarism, transcendenţă goală, individualism). Estetismul modernist ar fi astfel grefat pe un fond spiritual împrumutat de la romantici. Autorul remarcă înclinaţia recuperatoare a postmodernismului, eclectismul şi vocaţia întemeietoare a textului[21]. Prin expunerea articolelor din numărul amintit al „Caietelor critice” se poate aprecia faptul că analiza a relevat opinii pro şi contra, unele imprecizii, dar şi unele propuneri pentru definirea conceptului.

Dezbaterile în jurul termenului de postmodernism au continuat şi după 1986, acestea nefiind încheiate nici până acum, deşi sunt voci care apreciază că discuţiile cu pricina ar fi luat sfârşit la începutul anilor 1990. Referințele critice în domeniu sunt în continuă creştere, o dovadă a faptului că discuţia a rămas deschisă. Există opinii care „proclamă actualmente existenţa post-postmodernismului”[22].

După apariţia numărului special din „Caiete critice” dedicat postmodernismului, numeroase alte reviste au continuat discuţia, nu însă la aceleaşi proporţii, simţindu-se nevoia unor clarificări şi completări. Un sugestiv exemplu este cazul lui Ştefan Borbely în articolul *Postmodernismul – un model (cultural) oportun?*, publicat în 1987. Autorul face o trecere în revistă a conceptului pe plan internaţional, amintind nume ca Gerald Graff, Walter Benjamin, Herbert Marcuse, Ihab Hassan. Dintre români sunt amintiţi Andrei Pleşu, Eugen Simion, Monica Spiridon, Ştefan Stoenescu. De asemenea, sunt menţionate trăsături ale postmodernismului

[19] Mircea Mihăieş,*Mai-mult-ca-modernismul, apud* Gheorghe Crăciun, *Competiţia continuă (Generaţia ’80 în texte teoretice),* p. 415.
[20] Călin Vlasie, *Poezie şi psihic (teze despre modernismul şi postmodernismul poeziei), apud* Gheorghe Crăciun, *Competiţia continuă (Generaţia ’80 în texte teoretice),* p. 194.
[21] Radu G. Ţeposu, *Un romantism întors, apud* Gheorghe Crăciun, *Competiţia continuă (Generaţia ’80 în texte teoretice),* p. 409-414.
[22] Mihaela Constantinescu, *Post/postmodernismul. Cultura divertismentului*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2001, p. 18.

precum „întoarcerea autorului, pluriperspectiva, o alunecare spre psihologie în detrimentul raţiunii, pluralismul tolerant, democratismul concesiv, eclectismul”[23].

Remarcăm atitudinea lui Alexandru Muşina în articolul *Postmodernismul, o frumoasă poveste*, publicat în 1988, deşi este scris în 1986. Tonul folosit este unul ironic. Scriitorul critică graba românească de a folosi un termen precum acela de postmodernism fără o anumită fundamentare. În acea perioadă traducerile textelor fundamentale ale autorilor occidentali în domeniu erau inexistente, cu excepţia unor fragmente apărute sporadic prin reviste. Muşina consideră injuste categorizările realizate cu ajutorul acestui termen de către critici precum Nicolae Manolescu, Eugen Simion sau Radu G. Ţeposu. Autorul nu este de acord cu afirmaţiile că „toată poezia contemporană ar fi postmodernistă (Nicolae Manolescu), iar Marin Sorescu este un autor postmodern (Radu G. Ţeposu) sau cu lectura postmodernă a lui Leonid Dimov (Eugen Simion)”[24].

Dezbaterile pe tema postmodernismului au continuat şi după 1989. S-au tradus opere fundamentale din autori precum Jean-François Lyotard, Gianni Vattimo, Francis Fukuyama, Linda Hutcheon şi alţii. Articole sonore au fost publicate într-un număr al revistei „Euresis” dedicat postmodernismului în cultura română[25]. Dintre autorii români care au investigat fenomenul postmodernist amintim pe Liviu Petrescu (*Poetica postmodernismului*), Mircea Cărtărescu (*Postmodernismul românesc*), Magda Cârneci (*Arta anilor ’80. Texte despre postmodernism*), Ion Bogdan Lefter (*Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii” culturale*), Gheorghe Perian (*Scriitori români postmoderni*), Dan Eugen Raţiu (*Disputa modernism - postmodernism*), Adrian Dinu Rachieru (*Elitism şi postmodernism. Postmodernismul românesc şi circulaţia elitelor*), Mihaela Ursa (*Optzecismul şi promisiunile postmodernismului*) şi lista ar putea continua.

Ne adresăm întrebarea în ce măsură postmodernismul continuă să rămână o trăsătură definitorie pentru cultura de azi, referindu-ne, în special, la domeniul literar, unde cunoaştem cea mai largă circulaţie). Într-un articol publicat în anul 2001, în revista „Euphorion”, Cornel Moraru arunca o privire retrospectivă asupra prozei româneşti din deceniul trecut şi remarca „acelaşi mozaic de tendinţe postmoderne”[26].

Postmodernismul zilelor noastre este unul lipsit de încărcătura ideologic-subversivă a anilor 1980. El a devenit un termen destul de răspândit în jargonul publicistic, un fel de „chapeau” sub care intră realităţi diverse şi în acelaşi timp un punct al doritei noastre „alinieri” la standardele occidentale, dar care „a intrat într-un oarecare declin pe la mijlocul anilor ’80”[27].

BIBLIOGRAPHY

[23] Ştefan Borbely, *Postmodernismul – un model cultural oportun?, apud* Gheorghe Crăciun, *Competiţia continuă (Generaţia ’80 în texte teoretice)*, p. 389-392.
[24] Alexandru Muşina, *Postmodernismul, o frumoasă poveste, apud* Gheorghe Crăciun, *Competiţia continuă (Generaţia ’80 în texte teoretice)*, p. 428.
[25] vezi „Euresis, cahiers roumains d’etudes litteraires”, *Le postmodernisme dans la culture roumaine*, nr. 1-2/1995.
[26] Cornel Moraru, *Recuperări în proza ultimului deceniu*, în „Euphorion”, nr. 1-2/2001, p. 4.
[27] Mihaela Anghel Irimia, *Dialoguri postmoderne,* Bucureşti,Editura Fundaţiei Culturale Române, 1999, p. 326.

Anghel Irimia, Mihaela, Dialoguri postmoderne, Bucureşti, Editura Fundației Culturale Române, 1999.
Brezeanu, Andrei, Post-modernii americani- o traiectorie spre viitor, în „Secolul 20”, nr. 8 (163), 1974.
Bădărău, George, Postmodernismul românesc, Iaşi, Editura Institutului European, 2007.
Cărtărescu, Mircea, Postmodernismul românesc, postfață de Paul Cornea, Bucureşti, Editura Humanitas, 1999.
Ciocârlie, Livius, Critica de artă ca “introducere la un mod de a fi”, în “România literară”, nr. 41/1986.
Constantinescu, Mihaela, Post/postmodernismul. Cultura divertismentului, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2001.
Crăciun, Gheorghe Competiţia continuă (Generaţia ’80 în texte teoretice), Editura Paralela 45, Piteşti, 1999.
Iorgulescu, Mircea, Autoportret liric, în “România literară”, nr. 37/ 1986.
Hutcheon, Linda, Poetica postmodernismului, Bucureşti, Editura Univers, 2002.
Lefter, Ion Bogdan, Recapitularea modernității. Pentru o nouă istorie a literaturii române, Piteşti, Editura Paralela 45, 2000.
Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii” culturale, Ediția II-a, adăugită, Piteşti, Editura Paralela 45, 2002.
Livescu, Cristian, Nichita Stănescu – post-modernul, în „Ateneu”, nr. 3/ 1986.
Manolescu, Nicolae, O uşă întredeschisă (Teme 6), Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1986.
Martin, Mircea, Singura critică, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1986.
Muşina, Alexandru, Poezia- o șansă..., în „Astra”, nr. 1/1982.
Muşina, Alexandru, Unde se află poezia?, Târgu-Mureş, Editura Arhipelag, 1996.
Puia Dumitrescu, Daniel, O istorie a cenaclului de luni, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2015.
Spiridon, Monica, Modernisme şi postmodernisme..., în „România literară”, nr. 47/1985.
Simion, Eugen Scriitori români de azi, IV, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1989.
Stoenescu, Ştefan, Poemul ca gest, prefaţă la Frank O’Hara, Meditaţii în imponderabil, Bucureşti, Editura Univers, 1980.
Tupan, Maria-Ana Discursul modernist, Bucureşti, Editura Cartea Românescă, 2000.
Țeposu, Radu G., Istoria tragică și grotescă a întunecatului deceniu literar nouă, Bucureşti, Editura Eminescu, 1993.
Ursa, Mihaela Optzecismul şi promisiunile postmodernismului, Piteşti, Editura Paralela 45, 1999.

THE LIBRARY AND MUSEUM, THE INSTITUTIONS OF THE GREEK CATHOLIC CHURCH

Carmen Ana Gința
PhD. student

Abstract:This article aims to present the Library and the Blaj Museum in the interwar period, two institutions founded and supported by the Greek Catholic Church.
Blaj, a city of books and culture, had an old library which were developed and systematized during the period between the two world wars,. It has its origins back in the period of Bishop Inochentie Micu Klein and, over time, it has increased its number of books thanks to the teachers and bishops who have activated in this Romanian culture center.
The museum opens in Blaj in 1939, under the direction of Stefan Manciulea. It includes religious art, ethnic objects and historical relics. The pieces in the museum have a long history, as this place of culture has its seniority in the distant past of the Blaj monastery and the schools here.

Keywords: Bishop Inochentie Micu Klein, library, museum, school, Greek Catholic Church.

Ziarul *Unirea* (1891-1945), foaie bisericească politică, de la Blaj, însoțește încă de la apariție Biserica Greco-Catolică, în toate demersurile sale de înființare sau de consolidare ale unor instituții, iar în coloanele ei interbelice le alocă timp și spațiu.
Cunoscând realitățile politice, sociale, culturale, religioase și văzând precaritatea cu care acționează mica noastră nobilime, Biserica Greco-Catolică își arogă încă de la început rolul de formator și susținător a unei elite laice puternice care să se impună puternic în Transilvania, să se facă o voce auzită și care să fie capabilă să hotărască singură soarta națiunii române. Pentru aceasta în jurul ei creează o serie de instituții care să o ajute să-și îndeplinească rolul stabilit înainte, acela de-a ajuta națiunea română în primul rând de-a fi recunoscută, de-a se dezvolta și mai târziu de-a susține statul național român.

În perioada interbelică aceste instituții ating apogeul, ele fiind instituții tradiționale în România reintregită și regală.

Dacă lumea catolică în general a creat marile monumente arhitectonice ale creștinătății, a contribuit la crearea unor mari opere de artă pe lângă dezvoltarea ecleziastică și spirituală pe care catolicismul îl are în general, Biserica Greco-Catolică din România s-a dorit o arhitectă a naației și pentru acest lucru nu a cruțat nimic, nici bani, nici efort, nici chiar viața. Vom constata în paginile ziarului că a creat instituții și le-a folosit în interesul naației române; că a avut raporturi foarte bune cu alte instituții ce lucrează pentru binele românesc cum este de exemplu Astra; că a ținut trează memoria românească prin comemorarea unor evenimente marcante pentru istoria țării, care au contribuit la evoluția provinciei și au dus în final la Unirea Transilvaniei cu

România și care ajută încă la dezvoltarea țării căci aceste evenimente constituie puncte de sprijin și formare a identității noastre și repere la care în sec. al XXI-lea ne putem întoarce pentru a prelua modele.

Vom prezenta mai jos, foarte succint, două dintre aceste instituții create și susținute de Biserica Greco-Catolică de-a lungul timpului. Ele apar și se dezvoltă firesc pe lângă școlile confesionale: Biblioteca și Muzeul.

Bibliotecă

Blajul, un oraș al *cărților* și *cărturarilor*, a avut o veche bibliotecă ce în perioada dintre cele două războaie mondiale se dezvoltă și se sistematizează.

Pentru a vedea conținutul ei trebuie să-i aflăm începuturile. Își are originile încă de pe vremea descălecatului lui Inochentie Micu Klein. În chiliile în care odată magnații își înecau plictiseala în vin acum se instalează călugări umili ce-și petrec timpul rugându-se pe boabe de mătănii și dezlegând slove. Astfel locul butoaielor este luat de ceasloavele românești ale noului stăpân.

Episcopul în 1737 aduce peste 200 de tomuri care rămân în grija călugărilor bazilitani de la Mănăstirea Sfânta Treime. Se adaugă la acestea cărțile grecești ale arhimandritului bibliofil Leontie Mosconas. Astfel se întemeiază vechea bibliotecă mănăstirească de la Blaj, din cărți ce proveneau din două lumi diferite, cele din apus aduse de Inochentie Micu Klein și înaintașii săi și cel din lumea orientală a lui Mosconas. Această bibliotecă va *hrăni* mulți cărturari care-și vor dedica viața neamului, iar aceștia vor vedea cum în 1859 odată cu unirea Principatelor Române cultura și politica se așează în continuitate în București. Elevii merituoși ai Blajului pleacă cu burse la Viena, Tîrnavia, Lemberg și Roma. De aici ei, prin sacrificii financiare, se întorc acasă sporind prin achizițiile lor *tezaurul bibliotecii*. Călugării își caută un bibliotecar și îl găsesc în persoana lui Grigorie Maior. Se găsesc în biblioteca acestuia cărți rare din Veneția, Paris, Frankfurt. La 23 aprilie 1773 Grigorie Maior este numit episcop, iar consacrarea sa are loc la Viena prin punerea mâinilor croatului Vasile Bojișcovici din Croația, iar strănile le țineau români de pe Târnave, prezentă fiind la consacrarea unui episcop de rit răsăritean chiar Maria Tereza și Iosif al II-lea. Primește de la aceasta ca și dar cărți din biblioteca imperială și tot atunci se înființează și Seminarul Sfânta Barbara din Viena destinată tinerilor greco-catolici din Transilvania. O contribuție remarcabilă o au și corifeii Școlii Ardelene, Gheorghe Șincai, Samuil Micu și Petru Maior. La secția documentară a bibliotecii provenită de la călugării bazilitani și de la reprezentanții Școlii Ardelene se adaugă și contribuția lui T. Cipariu și Ioan Micu Moldovan. Aceștia țineau puternice legături cu toți românii, astfel că operele cele mai cunoscute ale scriitorilor munteni și moldoveni erau prezente în biblioteca de la Blaj încă din 1757. O prețioasă moștenire lasă și Timotei Cipariu, care era fiu de țărani de pe Tărnave. Deși el nu a făcut studii în Apus a ajuns să știe numeroase limbi vechi și moderne, fiind un mare bibliofil. A avut o impresionantă colecție de cărți începând cu ediții vechi din clasici latini și greci, la care se alătură vechi cărți românești, de autori francezi, englezi sau orientali, provenite din Constantinopol, Kairo și Tibet.

Urmaș al lui Timotei Cipariu, I. M. Moldovan contribuie și el la constituirea bibliotecii. Își aduce aportul și Victor Mihali care sporește deopotrivă numărul cărților din Bibliotecă. Colecțiile particulare ale mitropoliților Alexandru Șterca-Șuluțiu și Ioan Vancea, precum și cele ale canonicilor Augustin Bunea, Victor Smigelschi, Gavril Pop și Izidor Marcu sunt și ele

cuprinse în Biblioteca Blajului. La toate acestea se adaugă și produsele tiparnițelor românești. Biblioteca mai cuprinde și un tezaur de arhivă, corespondența lui Timotei Cipariu cu intelectualii vremii, corespondența lui Simion Bărnuțiu, Axente Sever, George Barțiu, Baronul Urs de Margina, Ion Micu Moldovan[1].

E o lume întreagă aici, încuiată în însemnări și observații, care vor lămuri cu timpul atâtea împrejurări, nebuloase încă, din istoria noastră culturală, politică și socială.

Această bibliotecă venerabilă, care știe să grăiască atât de adânc cercetărilor cu suflete deschise, este în locul întâi o dovadă mai mult că bisericanii și cărturarii Blajului și-au irosit nopțile și zilele aplecați peste hrisoave și bucoavne în slujba unui singur mare ideal, covârșitor peste toate: mărirea neamului prin iscusința cărții și a slovelor. Cei mai vechi ai noștri și-au durat în biblioteca cea mare de la Blaj un monument mai strălucit decât orice marmură sau bronz ruginitor[2]. Un pasionat de carte veche românească într-o vizită la Blaj, este surprins când vede biblioteca admirându-i multe din piesele vechi și rare. Din mărturiile călătorului aflăm că într-o clădire mare și impozantă sunt așezate cărțile strânse cu atâta sacrificiu de către călugări: *un tezaur de rară valoare istorică-națională.*

Aflăm că pe lângă donațiile de cărți ale cărturarilor Blajului, Ioan Micu Moldovan face o donație în bani pentru ridicarea bibliotecii. Dorea o cladire nouă și modernă pentru depozitarea cărților. Pentru procurarea de cărți au donat de-a lungul timpului și Samuil Clain, Gheorghe Șincai, Petru Maior, episcopii, în vederea îmbogățirii bibliotecii. În privința conținutului de carte veche, atrage atenția o carte scrisă cu hieroglife ce l-a impresionase pe însuși directorul de la British Museum. Valoroase erau și cărți semnate de C. Brâncoveanu și S. Cantacuzino, versuri populare din vremea revoluției lui Horea, Cloșca și Crișan, scrisori ale lui A. Iancu. *Biblioteca de la Blaj, creată, augmentată, întreținută și îmbogățită de spiritul generos al vlădicilor darnici de la Blaj* reprezintă *comoara sufletească a secolelor de zbucium pentru lumină*[3].

Muzeul

Cu ocazia serbărilor comemorative ale revoluției de la 1848 din 3/15 mai 1939 aflăm de deschiderea unui muzeu al Blajului. El va cuprinde artă religioasă, obiecte cu specific etnic și relicve istorice[4].

Astfel un nou nou lăcaș de cultură se deschide la Blaj în anul 1939, sub conducerea lui Ștefan Manciulea.

Piesele din muzeu au o lungă istorie întrucât lăcașul acesta de cultură își află originea în trecutul îndepărtat al mănăstirii de la Blaj și al școlilor de aici. Călugării bazilitani au strâns izvoade vechi, documente, cărți vechi, manuscrise, obiecte antice – obiecte doveditoare ale originii noastre romane și ale continuității noastre pe aceste pământuri.

---

[1] Referitor la bibliotecă, vezi: Ioan Rațiu, *Blajul*, Brașov, Tipografia Ciurcu & Comp., 1919, p. 70-72; Alexandru Lupeanu, *Călăuza Blajului*, Blaj, Tipografia Seminarului teologic gr. cat. 1922, p. 76; 94-97; Ștefan Manciulea, *Biblioteca Centrală din Blaj*, Blaj, Tipografia Seminarului, 1939; Nicolae Comșa, *Manuscrisele românești din Biblioteca Centrală de laBlaj*, Blaj, Tipografia „Lumina” Miron Roșu, 1944; Ana Tatai, Cornel Tatai-Baltă, *Anuarul Liceului de băieţigreco-catolic din Blaj 1853-1945*, Alba-Iulia, 2017, p. 182-195.

[2] *Unirea*, nr. 46/12. 11. 1932, p. 2-5.

[3] *Unirea*, nr. 5/31. 01. 1925, p. 2-3.

[4] *Unirea*, nr. 20/20. 05. 1939, p. 1-3.

Apoi vlădicii, membrii Capitlului Bobian, toți au păstrat această tradiție de-a colecționa și de-a împărți aceste obiecte pe științe. O parte din colecțiile particulare împreună cu cele ale Mitropoliei au fost distruse de jaful ungurilor în anii 1848-1849. Legile austriece din 1850 permiteau deschiderea de muzee de științe naturale, astfel luând ființă muzeul de științe naturale, alături de care apare și o modestă colecție de obiecte arheologice. Timotei Cipariu este cel care se îngrijește de această colecție, strângând monede romane, pietre de mozaic, inscripții, tablele cerate de la Roșia Abrudului, o parte dintre acestea fiind trimise de preoții din satele românești.

După 1870 această colecție este separată în secția de științe naturale și secția de arheologie. Colecția se îmbogățește apoi cu documente. După moartea lui Alexandru Lupeanu, lui Ștefan Manciulea îi este dată în grijă Biblioteca Centrală. Atunci el preia și întreaga colecție și astfel o parte de obiecte care erau găzduite la liceul de băieți, altele la Biblioteca Centrală și altele la Arhiva Mitropoliei sunt centralizate la Palatul Cultural[5]. Acest muzeu istoric-religios și etnografic arată că aici la Blaj *s-a țesut o bună parte din pânza istoriei românismului din Ardeal.* Năzuința lui Manciulea era transformarea acestui muzeu în *Muzeu regional istoric-etnografic și artă religioasă* care să cuprindă exponate realizate de-a lungul timpului de românii din Ardeal[6].

Nicolae Iorga consideră că deschiderea acestui muzeu e o faptă națională și critică și atrage atenția asupra modului defectuos în care a fost mediatizat și adus la cunoștiința publicului acest fapt. Pentru un asemenea eveniment de anvergură națională trebuiau invitate personalități românești de prim rang, astfel riscă să fie o acțiune importantă inchistată în confesionalism[7].

BIBLIOGRAPHY

1. Bârlea Pompei, *Blaj*, București, Editura Meridiane, 1968, p. 10-12.
2. Buza Mircea, Stroia Mircea, *Blaj*, București, Editura Sport-Turism, 1985, p. 59-62.
3. Comșa Nicolae, *Manuscrisele românești din Biblioteca Centrală de laBlaj*, Blaj, Tipografia „Lumina”, Miron Roșu, 1944.
4. Drăghiță Ioan Zevedei, *Muzeul șipatrimoniul cultural la Blaj (1848-1918), între educație și identitate națională*, Alba Iulia, Editura Altip, 2007.
5. Lupeanu Alexandru, *Călăuza Blajului*, Blaj, Tipografia Seminarului teologic gr. cat. 1922, p. 76; 94-97.
6. Manciulea Ștefan, *Biblioteca Centrală din Blaj*, Blaj, Tipografia Seminarului, 1939.
7. Manciulea Ștefan, *Muzeul Blajului*, Blaj, Tipografia Seminarului, 1940.
8. Rațiu Ioan, *Blajul*, Brașov, Tipografia Ciurcu & Comp., 1919, p. 70-72.
9. Tatai Ana, Tatai-Baltă Cornel, *Anuarul Liceului de băieți*, p. 195-206.

[5] Referitor la muzeu, vezi: Ioan Rațiu, *Blajul*, p. 70; Alexandru Lupeanu, *Călăuza Blajului*, p. 71-76; Ștefan Manciulea, *Muzeul Blajului*, Blaj, Tipografia Seminarului, 1940; Pompei Bârlea, *Blaj*, București, Editura Meridiane, 1968, p. 10-12. Mircea Buza, Mircea Stroia, *Blaj*, București, Editura Sport-Turism, 1985, p. 59-62; Cornel Tatai-Baltă, *Din artă și culturaBlajului*, Alba Iulia, Editura Altip, 2000, p. 92-120; Ioan Zevedei Drăghiță, *Muzeul șipatrimoniul cultural la Blaj (1848-1918), între educație și identitate națională*, Alba Iulia, Editura Altip, 2007; Ana Tatai, Cornel Tatai-Baltă, *Anuarul Liceului de băieți*, p. 195-206.

[6] *Unirea*, nr. 21/27. 05. 1939, p. 2-3.

[7] *Unirea*, nr. 22/3. 06. 1939, p. 1-2.

10. Tatai Cornel, Tatai-Baltă Cornel, *Anuarul Liceului de băieţigreco-catolic din Blaj 1853-1945*, Alba-Iulia, 2017, p. 182-195.

CAPITALISM AND INDUSTRIALIZATION IN THE ANCIENT ECONOMY. THE VISION OF MIHAIL IVANOVICH ROSTOVTZEV

Valentina Popa Ilie
PhD. student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract:Capitalism and industrialization are terms used by historians to notice the technical-scientific progress of the modern age. But at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century, historians and specialists used these terms each time when they explained the economic and commercial evolution of the ancient world. Mihail Ivanovich Rostovtzev talks about the evolution of the ancient economy that does not differ with anything of the one coresponding to the modern age. We believe that the terms of capitalism, industrialization, economic modernity used by the historian M.I. Rostovtzev are not forced because antiquity really had a spectacular economic development which is reflected in labor productivity, in trade relations, in the existing process of commodity exchange performed throughout this time period.

Keywords:capitalism, industrialization, economy, trade, agriculture.

O primă încercare de tratare exhaustivă a fenomenelor economice din lumea romană o datorăm lui M.I. Rostovtzev. El a avut marele merit de a fi înțeles importanța studierii, în paralel a două planuri, cel economic și cel social și a realizat după părerea noastră cea mai complexă imagine a vieții economice din lumea romană[1]. Rostovtzev a realizat pentru prima dată o analiză a celor două domenii economic și social din Imperiul roman efectuând o sinteză despre economia Imperiului, sinteză care a fost de nenumătate ori contestată. În studiile sale, Rostovtzev nu ezită și uzitează termeni care se justifică în contextul vieții economice și sociale romane cum ar fi ,,capitalism'', ,,burghezie'' sau ,,factorie'', de fapt aceste observații sunt fondate datorită evoluției economiei antice.

Rostovtzev a avut menirea de a uzita toate resursele arheologice și epigrafice pe care le-a avut la dispoziție. De astfel, *Istoria economică și socială a Imperiului Roman* corespunde unei singure etape din viața și cariera lui Rostovtzev. Lucrarea se dorește să fie un raport între toate seriile de recăutări anterioare și ceea ce a scris despre lumea elenistică[2]. În ceea ce privește *modernismul* din opera lui Rostovtzev se poate vorbi de *modernism, modernizare* în istoria antică? Cu siguranță că da, iar informațiile pe care ni le-a reliefat Rostovtzev în vastele opere

[1] O. Bounegru, *Comerț și navogatori la Pontul Stâng și Dunărea de Jos*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2008;
[2] M.I. Rostovtzev, *Histoire économique et sociale de L'empire romain,* Introducere, cronologie și bibliografie, realizată de Jean Andreau, Editions Robert Laffont, S.A., Paris, 1988,p XLVII;

sunt dedicate economicului și socialului roman și elenistic. Pe întrega perioada a documentării sale autorul a uzitat surse literare, istorice și papiriologice.

De fiecare dată când vorbește despre lumea veche istoricul Rostovtzev are tendința de a aduce mai aproape antichitatea de epoca modernă, de a nu accepta ideea de unei eterogenități fundamentale între antichitate și lumea modernă[3]. În general pentru a prezenta modernitatea din Alexandria și pentru a marca limitele acestei modernități, Rostovtzev compară orașul antic cu Parisul secolului al XVIII-lea.

A existat o modernitate și industrializare în ceea ce privește economia antică? Cu siguranță că da și aceasta se reflectă în ceea ce s-a realizat în cadrul economiei antice, în comerțul care se derula pe spații întinse. Toate ne sunt certificate de descoperirile arheologice mai vechi sau mai noi care conturează imaginea economică a lumii antice din lumea elenistică și Imperiul roman. De altfel, autorul explică de fiecare dată evoluția economică și socială prin intervenția statului în cadrul societății care se organizează independent, dar exercită de la una la alta o profundă influență. Modernitatea presupunea existența unor categorii sociale, a unei burghezii ,,nonfeudale''. În realitate este vorba de un grup social, o aristocrație care se îmbogățea rapid prin activitatea pe care o desfășura în cadrul economiei private. Rostovtzev n-a căutat niciodată să arate că senatorii și cavalerii erau veritabili comercianți pentru că ei înșiși care conduceau casa comerțului din lumea modernă. Autorul nu ignoră faptul că activitatea comercială nu este absolut identică cu cea din secolul al XVIII-lea și al XIX-lea. El situează câteva limite intrinseci în organizarea comerțului economiei antice.

Fascinat de comerț Rostovtzev este uneori mai nuanțat în explicarea unor cuvinte cum ar fi termenul de *moștenitori*. Pe de altă parte este foarte atent la transformările din agricultură, la raporturile agrare abținându-se de a se pronunța într-o manieră categorică. Atunci când reafirmă predominanța în agricultură el subliniază termenul *industrializare* prin care se înțeleg interesele comercianților și ale elitelor urbane din epoca augustiană punându-se în special accentul pe posesiunile funciare.

De altfel, în antichitate nu toată agricultura este modernă. Fiecare formă de modernism economic este stiințifică. Agricultura capitalistă presupunea ca proprietarul să nu ezite a se angaja în investiții mari care-l fac atent la gestionarea producției pentru a nu comercializa în dezavantaj. Proprietarul se angajează să obțină o agricultură stiințifică pentru că el nu exploatează terenurile sale încredințându-le unor ispravnici (sclavi-vilici), pe care îi supraveghează îndeaproape[4].

Autorul în lucrarea sa a prezentat succint evoluția economico-socială a Imperiului roman, de la războiul civil și până la decădere. S-a reliefat rolul pe care l-a avut Atena cedându-i locul de lider, Alexandriei și civilizației de pe Nil, Antiohiei și Pergamului, ceea ce însemna deplasarea centrul vieții civilizate de la vest la est. Deci, viața economică a Greciei și în special a Atenei era plasată în perioada secolelor IV-III a.Chr. sub semnul unui înfloritor capitalismului comercial. După această perioadă, Grecia pierde progresiv din importanță locul fiindu-i luat de către elenism și Imperiul roman. De asemenea, acumularea de capital și introducerea celor mai

[3] M.I. Rostovtzev, *op.cit*,p. XLVIII,
[4]*Ibidem*, p. XV;

bune metode comerciale și industriale s-a făcut deci cu multă libertate și cu mai mult succes atât în Orient, cât și în cetățile propriu-zis grecești.

Capitalismul comercial al cetăților grecești din secolul al IV-lea a cunoscut un salt considerabil, care ce a condus statele elenistice spre tipul de capitalism industrial caracteristic istoriei economice și a Europei din secolele XIX-XX[5]. Cetățile elenistice din Orient dispuneau de o vastă piață internă. Stimulentele obținute printr-o concurență mutuală se livrau la un comerț exterior important și în permanentă expansiune. În toate regatele elenistice s-a încercat ameliorarea treptată a tehnicilor de producție agricole și industriale. Grație progresului rapid și a științei aplicate, tehnicile superioare se utilizau atât în agricultură, cât și în industrie.

Metodele industriei capitaliste din antichitate au avut la bază mâna de lucru servilă. Ea a fost la început introdusă pentru a realiza o producție mai mare care avea o piață nelimitată. Ea dezvolta, banca și creditul prevenea stabilitatea nu numai de dispozițiile general-reglementate, cât și cele privitoare la comerțul maritim. Se poate observa, tendința de unificare în încercările de stabilizare monetară sau mai puțin în crearea de relații fixe între monede ale diverselor state comerciale independente. Se observă rolul major pe care-l joacă monarhii eleniști în viața economică și industrială a țărilor lor, precum și considerabilele preocupări de activități comerciale. În ceea ce privește politica externă, Rostovtzev era tentat de a compara situația economică a acestor monarhii, cu cea a perioadei mercantiliste din Istoria Europei moderne[6]; însă nu s-a întâmplat același lucru cu masele rurale, care nu au fost niciodată atinse de cultura greacă, iar cutumelele lor vechi au fost conservante alături de credințele și cultele tradiționale**.**

În *Opuscula Scythica*, Al. Suceveanu revine la celebra sintagmă: « Les cités nous ont ranconté leur histoire, le village (en échangé) est resté silencieux et réservé », afirma în 1926 marele savant Mihail Ivanovitsch Rostovtzev, în monumentala sa operă, *Istoria economică și socială a Imperiului roman*, din nefericire autorul nu este de acord cu această opinie[7]. O altă opinie contradictorie, formulată mai târziu de către M. I. Finley, de la care nici unul dintre predecesori nu au reușit să răspundă la întrebări esențiale cum ar fi de exemplu: Câte pământuri sau proprietăți ar fi posedat fiecare roman ? Câte pământuri posedaseră împărații și membrii familiei imperiale ? Cum au fost ele stabilite, proprietățile respective, cât și regimul mâinii de lucru[8]? Este o lungă distanță pe care o vom încerca să o explicăm. În realitate trebuie să constatăm că, o parte din vasta documentare epigrafică – într-adevăr, dar adesea inexpresivă și incomparabilă cu ceea ce ar fi referitoare la viața orașelor și la realitățile urbane în general - există o importantă literatură juridică un spațiu cromatic aceasta constituind baza unei imense biografii moderne, ceea ce a fost ignorată în totalitate sau în particular de către autorul englez[9], Finley.

Roma introduce în Orient sub forma unei ocupații militare permanente, controlul provinciei prin unul din magistrații săi anuali. Trebuie remarcat că pe locul Orientului grec se așezaseră acum, picioarele capitaliștilor și ale profitorilor romani. În timp ce Orientul cunoștea

---

[5] *Ibidem*, p. 17;
[6]*Ibidem;*
[7] Al. Suceveanu, *Opuscula Scythica,* Editura Academiei Române, București, 2009
[8] Al. Suceveanu, *La Dobroudja Roumaine,* Ed. Enciclopedică, București, 1991, p. 86;
[9]*Ibidem;*

declinul progresiv, Italia devenea cea mai bogată țară a lumii antice[10]. Italia avea cea mai înfloritoare economie; de astfel sudul Italiei, Sardinia și Sicilia avuseseră mult timp cea mai bogată piață de cereale din lume.

Cetățile grecești din Peninsulă exportau mari cantități de grâu în Grecia, grâul era adus din teritoriile cartagineze, din Sardinia și o parte din Italia. Însă din Etruria, din care se născuseră cetățile punice ale Africii se comercializau mari cantități de vin, ulei de măsline și fructe[11], toate aceste produse erau destinate pieței occidentale.

În afară de grâu se producea lână de calitate superioară în câteva regiuni ale Italiei - în special Apullia și Sicilia. O industrie prosperă se dezvoltaseră în Campania și Etruria superioară, industrie care era celebră pentu produsele realizate din ceramică, dar și pentru bijuteriile din aur și argint. Probabil și în cetățile grecești din sudul Italie și Siciliei se producea vin și ulei pe o scară înaltă, făcând concurență țării natale și cetăților punice din Africa, precum și posesiunilor lor din afara mării. Cetățile grecești au luat parte la evoluția economică a Greciei devenind centre ale sistemului elenistic, deci ale lumii capitaliste.

Cunoaștem prosperitatea teritoriului Cartaginei și ale cetăților punice. Prosperitatea care a fost reflectată cu intensitate în agricultură prin realizarea unor forme superioare de producție. De astfel, războaile punice grăbesc declinul câtorva centre de viață economică. Coloniștii și latinii se reîntorc în vechile teritorii celte din nordul Italiei. Câțiva mergeau să se instaleze în regiunile distruse ale Italiei centrale și meridionale. Noile provincii romane: Sicilia, Sardinia și probabil Spania nu au atins imediat un număr mare de colonești romani[12] și nici nivelul economic compatativ cu al celorlalte cetăți care nu fuseseră afectate de războaiele punice.

Războaiele de cucerire le permiteau romanilor achiziționarea unor averi fabuloase. Deci, un mare număr de oameni și de vite cădeau în mâinile lor. Jafurile cetăților și în mare parte prăzile de război pe care le confiscau erau aduse în Italia. Comercianții ajungeau cu buzunarele pline cu bani, fără ca să fi vândut convoaiele de sclavi și de alte bunuri.

Strabon care a vizitat Egiptul în timpul lui Aelius Gallus între anii 27 și 24 a.Chr. a mărturisit cu elocvență despre a doua etapă a dezvoltării comerțului și despre saltul pe care l-a cunoscut economia, după cucerirea romană a Egiptului[13].

Pământurile cucerite erau guvernate de oficiali și magistrați ai poporului roman, care erau investiți cu puteri nelimitate. Categoriile senatoriale din capitală și din Imperiu, cât și clasele echivalente cetăților aliate Italiei deci un mare număr de cetățeni romani și italieni aduceau profit Romei și lumii civilizate. Ei trăiau să dezvolte Roma, asemănător Italiei unde erau o mare parte din oameni de afaceri infuenți. Prin urmare, ei își fac primii carierele de oameni de afaceri bogați, ajutând statul și exploatând imensele posesiuni funciare pe care le posedau: terenuri arabile, mine, păduri, pescuit, comerț etc. Câțiva dintre oamenii de afaceri nu ies niciodată din Italia, însă alții se îndreaptă spre Orient, unde rămân pentru mai mult timp și se

[10] M.I. Rostovtzev, *op.cit*,p. 22;
[11] *Ibidem;*
[12] *Ibidem*, p.25
[13] André Tchernia, *Les Romains et le Commerce*, Neaples, 2011, p. 300;

încadrează treptat populației locale. Acolo își fac o mare avere, pe care mai târziu o investesc în Italia[14] devenind marii capitaliști ai Imperiului roman.

Oamenii de afaceri autohtoni aî provinciilor romane își întind activitățile comerciale și în aceste țări. Clasa ecvestră viețuia în principal la Roma. Ei erau membrii celor mai bogate categorii sociale. Formau o nouă grupă de capitaliști care se ambiționau de a fi admiși în ordinul senatorial[15].

De astfel, aristocrația romană era foarte ocupată de a-și organiza viața economică și de a construi orașe. Ei au construit orașul Pompei, pe care îl ornaseră cu fațade superbe și cu mozaicuri somptuoase. Îmbogățirea treptată a celor două categorii superioare de cetățeni romani și a burgheziei italiene a avut o profundă influență în viața politică, economică și socială a Imperiul roman. Ei investeau capitaluri importante în viticultură și în cultura de măslini, ceea ce a fost argumentată de valoarea terenurilor din numeroase regiuni ale Italiei. De asemenea, se încerca convingerea țăranilor de a-și vinde terenurile pentru a se instala în oraș sau în Orient.

Populația țărănească din teritoriile viticole, dar și din altele unde se dezvoltaseră după metode capitaliste a cunoscut în perioada războaielor punice un declin progresiv mai ales după înfrângerea lui Hannibal. Aceasta a însemnat de fapt, slăbirea economică a țăranilor italieni, renunțarea la terenurile lor pentru a fi chiriași și pentru a cultiva domeniile capitaliste romane și municipale[16], ceea ce s-a răspândit destul de mult în prima jumătate a secolului al II-lea în Etruria, regiune care avea mari domenii cultivate de sclavi.

Marii capitaliști de la Roma, dar și burghezia municipală dețineau *villae rustica*e. Pe de altă parte, satele și fermele dispersate aparțineau micilor proprietari care continuau să existe în Etruria[17], cât și în alte zone ale Italiei.

Moștenitorii marilor proprietăți funciare produceau grâu pentru ei înșiși însă o parte din producție era destinată pieței orașelor. Proprietarii viețuiau în orașe, dar și în anumite tipuri de ferme, asemănător proprietarilor mici. Templul lui Castor era situat în marea piață publică de la Roma. În apropiere de templu aveau loc tranzacțiile bancare. Aici o multitudine de oameni cumpărau și vindeau titluri, obligații de societate, ferme și domenii din Italia, dar și din provincie[18]. Tot aici se vindeau, case și bunuri situate la Roma sau vase și depozite de sclavi și de animale. Tranzacțiile realizate reliefau modernitatea economică la care ajunseseră economia Imperiului roman. Cetățile din Italia erau populate de burghezii bogați. Majoritatea dintre ei erau mari proprietari funciari. Ei aveau case de locuit și diverse magazine. Burghezii foloseau banii câștigați în diverse operațiuni așa-zis, bancare. Se poate afirma că, cel mai mare și bogat oraș era Roma care s-a dezvoltat considerabil pe parcursul secolelor II- I a. Chr. Însă cele mai frumoase cetăți aveau mari palate, care erau deținute de magnații Romei și anume de senatori și de cavaleri[19].

---

[14] M.I. Rostovtzev, *op.cit.*, p. 28;
[15]*Ibidem,* p. 30;
[16]*Ibidem,* p. 32;
[17]*Ibidem,* p. 38;
[18]*Ibidem,* p. 39;
[19]*Ibidem;*

În secolul I a. Chr., situația economică a Imperiului roman era raportată la prezența capitalismului în Orient, înainte și în timpul perioadei elenistice. În ceea ce privește realizarea schimburile comerciale acestea se derulau în sânul Imperiului roman.

Branșa comercială, cea mai importantă nu se regăsea în categoria celor care vindeau produse de lux, ci în categoria celor care comercializau produse de primă necesitate precum: pește, grâu, ulei, lână, lemn, metale, dar și alte produse de manufactură. Mărfurile alimentare și materiile prime se produceau exclusiv în regiunile priferice ale lumii greco-romane.

În ceea ce privește efectuarea tranzacțiile financiare și a operațiunilor bancare acestea erau privilegiul exclusiv al locuitorilor Romei și al Italiei, fiind locul unde se concentra masa monetară a capitaliștilor romani. Situația politică contribuia lejer la a face ca aceste activități să fie un monopol al Romei[20] și în particular ale bancherilor din capitala Imperiului.

În Italia, dar și în provincii, satul deținea mari întinderi de terenuri arabile, de asemenea, mine și cariere, păstrăvării și păduri etc. concentrând toate aceste proprietăți în mâinile împăraților care efectuau o politică de exploatare bine definită. Departe de a fi insignifiantă, metoda de gestiune aleasă era ca marele proprietar funciar al Imperiului să dețină de fapt un rol primordial în viața economică de ansamblu a lumii romane[21].

Trăsătura fundamentală a dezvoltării industriei este rapida descentralizare. Orientul a jucat totdeauna, un rol important în viața industrială, însă nu este singurul centru industrial. Comerțul din vest a pus la punct o înfloritoare activitate comercială. S-a vorbit despre destinul industriei italiene care a urmat în genere, destinul industriei grecești.

Dezvoltarea civilizației și a vieții urbane în provinciile occidentale a fost pierdută de Italia, care și-a eliminat locul său dominant din activitatea industrială. De altfel, stofele de lână din sudul Italiei, în special cele din Tarent, dar și cele din nordul Italiei erau permanent apreciate și cumpărate. Se poate observa rolul major pe care l-a avut în Italia producția de sticlă și ceramică, de lămpi și piese din metal care nu dispăruseră niciodată. Producția aceasta exista și datorită funcționării pieței locale.

Italia producea sticlă, lămpi și recipiente metalice. Așa cum am amintit anterior, Galia deținea un rol dominant în confecționarea de produse din argilă și din obiecte metalice. Însă lămpile italiene au fost de la început înlocuite de cele produse în Cartagina care pătrund pe piață, alături de mărfurile africane locale. Cu timpul, lămpile cartagineze au fost înlocuite cu produse efectuate în atelierele locale[22]. Pe scurt lămpile din lut se foloseau la iluminat. Aceste lămpi se regăsesc și în spațiul carpato-danubiano-pontic fiind de origine grecească sau romană. Unele dintre ele se confecționau și în atelierele locale[23] după modele specificate anterior fiind deci imitații.

În numeroase domenii, atelierele locale ale micilor artizani rivalizau cu succes cu organizații capitaliste vaste. Atelierele locale serveau aceleași fabrici de succes care produceau sticlă și ceramică, iar concurența cu aceste produse se dezvolta permanent.

---

[20] *Ibidem, p. 42;*
[21] *Ibidem,* p.94;
[22] M.I. Rostovtzev, *op.cit.,* p. 137-138;
[23] Florin Topoleanu, Costin Croitoru, *Lămpile antice din colecția Muzeului Brăilei „Carol I". Lampes antiques dans les colections du Musee de Brăila „ Carol I",* Muzeul Brăilei „Carol I" , Editura Istros, 2015, p. 42;

În epoca ptolemeică, băncile erau monopolizate de stat. Asemănător erau monopolizate, comerțul și industria. Guvernul roman emancipa afacerile bancare de sub tutela statului, iar diversele cetăți egiptene urmau și se integrau mai multor bănci private. Băncile locale acceptau banii, pe care îi virau în depozite bancare care le reprezentau interesele. Nu se ignoră amploarea operațiunilor de credit pe care le livrau bancherii egipteni. Este evident că banii pe care îi foloseau în aceste operațiuni nu rămâneau inactivi. Funcția majoră era de a-i ajuta pe clienții lor în afaceri și de a plăti impozitele lor[24].

Aceeași gamă de activități apar și în informațiile pe care le avem despre sistemul bancar de la Roma, din Italia și din provinciile romane. Sistemul bancar stabilit în Occident apoi în Grecia, în Orientul grec, în bancile italiene și în provinciile occidentale era în întregime gestionat de oamenii de afaceri de origine greacă. Dar motivele majore ale succesului, pe care le cunosc operațiunile bancare trebuie să existe în aceeași epocă imperială prin diferitele tipuri de monedă și penuria de numerar. Ceea ce ar face introducerea unui sistem de transferuri funciare dezirabile care sunt indispensabile atât pentru bani, cât și pentru produsele naturale[25]. Băncile, ca și branșe comerciale erau întreprinderi private, iar lumea antică ignora marile companii bancare, deci fiecare bancă fusese administrată de asociații.

În ansamblul lor, asociațiile ne relevă maxima dezvoltare a vieții economice de la Est la Vest. O simplă privire a papirusurilor grecești din Egipt și a *crestomației* este suficientă pentru a ne arăta complexitatea lumii afacerilor din aceste provincii romane.Diferitele forme de contracte, procedee de înregistrare și mijloace utilizate dau impresia unei vieți economice extrem de dezvoltate și organizate magistral.

Producătorii de vin erau organizați după metode științifice și modele capitaliste. Producția obținută era în special destinată exportului. Erupția vulcanului, Vezuviu în anul 79 p. Chr., a fost o mare catastrofă din punct de vedere economic[26]. Se declanșează declinul forțelor economice care apare foarte clar, pentru că orașele nu au fost refăcute rapid, iar aceasta a dus la scăderea productivității și la încetinirea creșterii economice a regiunii.

Recesiunea industriei și al comerțului din Italia a dus la sărăcirea progresivă a burgheziei urbane, la diminuarea productivității agriculturii capitaliste și științifice. Procesul de dezvoltare a proprietății funciare se afla în mâinile marilor capitaliști, iar acesta nu a fost întrerupt nicidecum nici după secolul al II-lea p. Chr[27]. Numeroși membrii ai acestei birocrații și aristocrații senatoriale erau nativi din provincie. Ei aparțineau aristocrației bogate a Spaniei, Galiei, Africii de Vest, Asiei Minor și Siriei de Est, iar interesele economice se concentrau în aceste provincii, pentru că majoritatea dintre ele se aflau în administrația imperială și aveau legătură cu Roma și orașul natal[28].

Despre diversitatea activităților economice și amploarea comerțului este greu de descris datorită vastității domeniilor menționate. Însă, dacă ar fi să vorbim despre economia antică și despre modelul modernist din cadrul acestui domeniu, atunci ar trebui să ne oprim la operele lui

[24] M.I. Rostovtzev, *op.cit.*, p.143;
[25]*Ibidem;*
[26]*Ibidem,* p. 152;
[27]*Ibidem,* p.153;
[28]*Ibidem,* p. 154;

M.I. Rostovtzev, Jean Rougé, Jean Andreau, Nicolae-Octavian Bounegru, Alain Bresson și alți autori, ar trebui să remarcăm evoluția fulminantă pe care a cunoscut-o economia în perioda elenistică, dar și în timpul Imperiului roman. Evoluția economiei antice nu se deosebește cu nimic de cea din epoca modernă. Credem că, termenii de: capitalism, industrializare, modernitate economică, uzitați de istoricul M.I. Rostovtzev nu sunt forțați pentru că într-adevăr antichitatea a cunoscut o dezvoltare economică spectaculoasă care se reflectă clar în relațiile comerciale, în schimbul de mărfuri existent și desfășurat în toată această perioadă de timp.

BIBLIOGRAPHY

Bounegru, Nicolae-Octavian, *Comerț și navigatori la Pontul Stîng și Dunărea de Jos*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2008;
Rostovtzev, I. Mihail, H*istoire economique et sociale de L'Empire romain,* Robert Laffont, Paris, 1988;
Idem, Social and Economic History of the Hellenistic, Oxford, 1953;
Suceveanu, Alexandru, *La Dobroudja Roumaine*, Ed. Enciclopedică, București, 1991
Idem, *Opuscula Scytica*, Editura Academiei Române, București, 2009;
Tchernia, André, *Les Romains et le Commerce*, Neaples, 2011;
Topoleanu, Florin, Croitoru, Costin, *Lămpile antice din colecția Muzeului Brăilei ,,Carol I". Lampes antiques dans les colections du Musee de Brăila ,, Carol I",* Muzeul Brăilei „Carol I" , Editura Istros, 2015

THE ANALYSIS OF THE SYMBOLIC EXPRESSIONS- THE CONCEPT OF BEAUTY AS REFLECTED IN BYRON AND WORDSWORTH LITERARY WORKS

Gabriela Dodenciu
PhD. Student

Abstract:The paper analyzes the bridge between the period of Enlightenment and that of Romanticism which was represented by the writings of William Godwin, which can be considered as part of the first period of English Romanticism, continuing with the "Lake poets" ,Wordsworth, Coleridge and Southey and last but not least, the second generation of romantic poets, Byron, Shelley and Keats.
We will continue to talk about the artistic vision of romantic poets, about the concept of beauty that interests us, focusing on some of the most famous romantic poets at European level, Lord Byron and William Wordsworth. We will compare Wordsworth's attitude to Byron's regarding the concept of "beauty" in connection with the romantic movement of the 18th century. In addition, we will confine ourselves to a few poems, such as, "Wandered Lonely as a Cloud", "The Prelude," "Lyrical Ballads", "The Idiot Boy," "The Tables Turned","The World is Too Much with Us" by Wordsworth and "Childe Harold's Pilgrimage", "The Bride of Abydos "," She Walks in Beauty" by George Gordon Byron, better known as Lord Byron.

Keywords: beauty, romanticism, Enlightenment, language, linguistics.

Puntea de legătură între perioada Iluminismului şi ce a Romantismului, au reprezentat-o scrierile lui William Godwin, care poate fi considerat ca făcând parte din prima perioadă a Romantismului englez, continuând cu “Poeţii lacului”, din care au făcut parte aWordsworth, Coleridge şi Southey şi nu în ultimul rând, a doua generaţie de poeţi romantici, din care amintim pe Byron, Shelley şi Keats. În continure vom vorbi despre viziunea artistică a poeţilor romantici, vizavi de conceptul de frumusețe care ne interesează, axîndu-ne pe unii din cei mai cunoscuți poeți romantici la nivel european, Lordul Byron și William Wordsworth.

Vom compara atitudinea lui Wordsworth cu cea a lui Byron față de conceptul „frumuseții” raportat la mișcarea romantică din secolul al XVIII-lea. În plus, ne vom limita la câteva poezii, cum ar fi, în mod specific “Wandered Lonely as a Cloud”, „The Prelude”, „Lyrical Ballads”, „The Idiot Boy”, “The Tables Turned”, “The World is Too Much with Us” de Wordsworth și „Childe Harold’s Pilgrimage”, „The bride of Abydos”, “She Walks in *Beauty*” de George Gordon Byron, cunoscut mai bine ca Lordul Byron.

Ei personal s-au întâlnit doar o singură dată, în primăvara anului 1815, la casa lui Samuel Rogers. Wordsworth "a vorbit prea mult", potrivit lui Rogers, dar Byron a fost de neoprit. Acasă, după aceea, a spus soției sale Annabella că "nu am avut decât un sentiment de la începutul vizitei până la sfârșit - reverență" [1, p.129]. Și asta este tot ce știm despre singura întâlnire dintre cei doi poeți englezi dominanți ai perioadei romantice. Ambii au fost conștienți de eminența

celuilalt. Rogers şi-a aranjat cina în mod special pentru a-i aduce împreună. Ei erau, de asemenea, conştienţi de comentariile publice ale lui Byron despre poezia lui Wordsworth - revizuirea poeziei sale din 1807, iar critica sa generală a fost pusă în două pasaje ale revistelor englezeşti şi revistelor şcolare. Poetul lacurilor, despre care aminteam mai sus ca fiind Wordsworth, este acela care a descris frumuseţea peisajelor Ţinuturilor Lacurilor, zonă în care a locuit. Frumuseţea acestor locuri l-a atras, atât datorită peisajelor mirifice, cât şi datorită faptului că zona era oarecum neatinsă de dezvoltarea industrială, care avea loc în acea perioadă şi încă păstra simplitatea şi tradiţiile patriarhale.

Wordsworth, în operele sale, nutrea simpatia faţă de simplitatea oamenilor. În operele lui regăsim un număr mare de figuri de stil, de comparaţii, cu ajutorul cărora a reuşit să creeze tablouri idilice din natură, cu un puternic caracter sentimentalist.

Poeziile sale reprezintă expresia sentimentelor, prin intermediul asocierilor simpliste şi în acelaşi timp foarte expresive, de o frumuseţe grăitoare. La Wordsworth, întâlnim un număr mare de balade lirice, care au luat naştere în urma colaborării cu Coleridge şi anume “Balade lirice” (Lyrical Ballads) şi care au dus la o manifestare aparte a Romantismului englez. În operele sale, realul şi irealul capătă o dimensiune aparte, se contopesc, frumuseţea şi misterul vieţii fiind expuse printr-un farmec mistic şi spirtual.

William Wordsworth, care este considerat unul dintre cei mai magnifici și influenți "poeți ai naturii" [2, p.15], a publicat numeroase opere care sunt puternic caracterizate de percepția sa cu privire la natură. După ce au fost publicate acum mai bine de 200 de ani, ideile și conceptele pe care poetul le-a formulat sunt încă de o importanță deosebită, în special în perioadele actuale de globalizare progresivă, poluarea mediului și degenerarea naturii. Datorită actualității, intensității și modului remarcabil de a ilustra frumusețea și grandoarea naturii, mă voi concentra asupra analizei conceptului și a descrierii naturii în lucrările lui Wordsworth.

Supranaturalul şi iraţionalul, capătă la Wordsworth o atitudine extremă, în operele sale manifestând un puternic aspect ireal, el văzând peste tot în natură manifestarea unor forţe supranaturale. Frumuseţea naturii şi misterul vieţii, reprezintă pentru autor principale teme în operele sale. Poezia sa este strâns legată de trăirile sale din copilărie, de unde şi dezvoltarea iubirii sale pentru natură, care s-a concretizat atât din frumuseţea naturii, cât şi din temerile sale. Dacă ne raportăm la poezia intuitivă, natura este prezentată sub forma unui cadru simplist, familiar, unde sufletul se regăseşte şi dă naştere unor stări cu adevărat profunde. Poemele sale au reprezentat o deschidere de drum pentru generaţiile următoare de poeţi despre care vom discuta ulterior. Wordsworth a împărtăşit un stil uşor de înţeles, simplist, în care amintirile copilăriei revin în mintea adultului şi unde, cu ajutorul metaforelor, iau naştere anumite imagini în care sunt prezentate peisaje naturale.

Wordsworth considera că natura este cea care duce la o bună funcţionare a minţii umane, el afirmând, ori de câte ori avea ocazia, că atât spiritul cât şi factorul social, îşi găsesc dezvoltarea prin uniunea cu natura. Oamenii simpli îşi păstrează puritatea, frumuseţea, sensibilitatea şi spiritul nobil, deoarece convieţuiau în natură, în timp ce aceia care se îndepărtau şi aderau la spiritul progresist, îşi pierdeau aceste calităţi.

În descrierea frumuseţii naturale, Wordsworth foloseşte o tehnică specifică, natura fiind personificată, iar umanitatea capătă alte valenţe, unele “naturale”. Acest mod de comutare a identităţii, de interschimbabilitate, se realizează prin utilizarea unor metafore comune celor două

planuri, al naturii şi al umanităţii, ele practic fiind concepute ca unul singur, de unde şi ideea de comuniune a omului cu natura.

În ceea ce privește poemele sale, putem spune că toate descriu, într-un fel, frumusețea naturii. Și aceasta este ceea ce vom vedea acum.

De exemplu prezența apei în acele poezii în care apare marea, cum ar fi "Liniile scrise lângă Richmond pe Tamisa, seara", când Wordsworth spunea:

Oh, glidează! pentru totdeauna;
Sufletul tău liniștit,
Până când toate mințile noastre vor curge mereu,
Așa cum curg apele tale adânci. [3]

În această poezie, apare un ocean foarte imens și că maiestatea și măreția oceanului încă controlează individul și specia.

Un alt exemplu ar fi "*Lines written a few miles above Tintern Abbey*":

Cât de des, în spirit, m-am întors la tine, Sylvan Wye!
Tu călătorești prin pădure,
Cât de des a fost îndreptat spiritul meu către tine! [3]

Aici, acea mare adâncă albastră sau acel râu ne arată că apa aparent calmă se poate schimba în valuri puternice și ar produce o inspirație în poetul care si-ar schimba sentimentele.

De asemenea, putem găsi "natura" în poemul său numit "Excursia", unde apără contemplația naturii pentru a atinge cunoștințe morale.

Am scris toate aceste exemple pentru că eu cred că este interesant să vedem cum Wordsworth a văzut natura în unele dintre poeziile sale, deoarece putem spune că natura este tema principală și că această temă joacă un rol foarte important în toate lucrările sale. Cu toate acestea, aș dori să îmi concentrez atenția asupra poeziei numite *"Lines written in early spring"*, scrisă de Wordsworth, unde găsim o mulțime de exemple pe tema naturii. Se vorbește în principal despre acest subiect.

"Lines Written In Early Spring" este un poem clasic pentru Wordsworth. Practic, el își exprimă iubirea pentru simplitate, sensibilitate și iubire a naturii. În această poezie, Wordsworth contrastează fericirea și plăcerea percepută a lumii naturale cu starea sumbră a omenirii. El prezintă această temă cu ultimele două linii ale primei strofe: *"În acea stare dulce, când gândurile plăcute dau gânduri triste la minte"*.

Wordsworth sugerează apoi că fericirea naturii ar trebui să fie privită in paralel cu o fericire a omenirii: *"Pentru faptele ei corecte natura a legat sufletul uman care a trecut prin mine; Și mai mult mi-a înmuiat inima să gândesc ce a făcut omul din om."* Această poezie se referă în principal la natură într-un mod foarte pozitiv. Este într-adevăr o recreere a atmosferii de primăvară pentru că spune *"și" credința mea că fiecare floare"* (r.11) sau *"păsările din jurul meu s-au apucat și au jucat"* (r. 13). Ceea ce este descris în aceste exemple este foarte asemănător cu acel sezon de primăvară.

Te face să te simți foarte calm și relaxat, pentru că descrie acel sezon cu adjective armonioase și sensibilitate. De asemenea, putem vedea acel calm în strofele 17, 18, 19 și 20, unde spune că *"crengile înfloritoare își răspândesc fanii, pentru a prinde aerul briz și trebuie să cred că fac tot ce pot, că acolo este plăcere"*. Aici, el recreează și acel sentiment de respirație a aerului pur, pentru că sa spus întotdeauna că, atunci când sunteți aproape de natură, aerul nu este

poluat, deci este mai curat și nu există dificultăți de respirație. Deci, aici el spune că el s-a culcat într-un copac văzând natura minunată și respirând acel aer curat pe care îl aduce natura.

Cred că în această poezie natura are un rol foarte important și, deși pentru Wordsworth, natura avea semnificații diferite în funcție de poemul despre care vorbește, în care putem vedea cu ușurință că natura este descrisă aici ca acea senzație de calm, de a fi în armonie și de a vedea păsările care se joacă sau frunze înfloritoare și aer curat. Deci, trebuie să spunem că această poezie este un exemplu foarte bun al viziunii lui Wordsworth asupra temei naturii.

Conceptul naturii a fost examinat cu atenție în ceea ce privește utilizarea lui William Wordsworth în legătură cu modul în care acesta a fost folosit în generalizarea "*I Wondered Lonely as a Cloud*" ca exemplu ilustrativ.

Narcisele (dans, evoluția dansului): În primul rând, narcisele sunt ca niște oameni galbeni care păstrează compania vorbitorilor atunci când se simt singuri. Fericirea narciselor îi poate întotdeauna înveseli și el poate spune că sunt fericiți pentru că dansează. Unele variante ale cuvântului "dans" apar în fiecare din cele patru versuri .De asemenea, vorbitorul este surprins de numărul de narcise care există. Deseori ne gândim la narcise ca la o floare pe care oamenii o plantează în grădinile lor de primăvară, deci ar fi surprinzător să vezi mii de narcise într-un lac izolat.

Strofa 3-4: Narcisele sunt personificate ca o mulțime de oameni. Această personificare va continua pe parcursul poeziei.

Strofa 6: Narcisele nu pot "dansa" de fapt, așa că Wordsworth îi atribuie o acțiune care este asociată cu oamenii.

Strofa 9: Vorbitorul spune că linia de narcise este "fără sfârșit", dar știm că acest lucru nu poate fi strict adevărat: toate lucrurile bune ajung la sfârșit. Acesta este un exemplu de hiperbolă sau exagerare.

Strofa 12: Personificarea narciselor devine mai specifică. "Capetele" narciselor sunt partea florii cu petalele. Este mai mare și mai grea decât tulpina.

Strofa 13-14: Valurile intră și în unele acțiuni de dans (și personificare), dar narcisele nu trebuie să fie depășite - ele sunt mai fericite decât valurile.

Strofele 21-24: Wordsworth își imaginează narcisele în viziunea sa spirituală, pentru care folosește metafora unui "ochi interior". Inima lui dansa ca și o persoană.

Nori, cer și paradis:"M-am rătăcit singură ca un nor" are atmosfera îndepărtată, străveche, sugerată de titlu. Vorbitorul se simte ca un nor, îndepărtat și separat de lumea de mai jos. Dar această distanță devine un lucru bun atunci când vine pe narcise, care sunt ca stelele mici. Este ca și cum problema de la început este că el nu s-a ridicat suficient de înalt.

Strofele 1-2: Începutul poemului face o asemănare între rătăcirea vorbitorului și mișcările "singure" îndepărtate ale unui singur nor. Norii nu pot fi singuri, așa că avem un alt exemplu de personificare.

Îngeri și spirite: Trebuie să ne aprofundăm puțin în poezie, dar credem că Wordsworth încearcă cu siguranță să asocieze florile cu ființe angelice sau cerești. Poate că se gândea la Paradisul lui Dante din Comedia Divină, în care toți îngerii și sufletele binecuvântate ale cerului formează o floare mare. Cu toate acestea, Wordsworth este un poet mai naturalist (adică, strict realist) decât Dante, astfel încât imaginea îngerilor este extrem de subtilă.

Strofa 4: Este posibil să fi auzit expresia "gazdă cerească" în ceea ce privește îngerii sau spiritele. Credem că Wordsworth adaugă cuvântul "gazdă" pentru a sugera această conexiune.

Strofa 10: Stelele sunt asociate și cu îngerii, astfel încât compararea similară a florilor cu stelele "să clipească" întărește conexiunea.

Strofa 12: Cuvântul "strălucitor" este derivat din cuvântul "sprite", adică un spirit local, aproape ca o zână.

În poemele sale "The World is Too Much with Us" și "Nutting", William Wordsworth folosește portretizarea frumuseților naturii pentru a deplânge lăcomia omului care exploatează fără minte natura. Scrisă în Germania, poemul "Nutting" evocă amintirea lui Wordsworth cu privire la sentimentele turbulente pe care le-a avut atunci când a fost "înnebunit" ca băiat. William Wordsworth scrie despre un lemn frumos, curat, a cărui frumusețe și puritate l-a distrus prin lăcomia lui de a strânge nucile. Continuând în aceeași direcție, în "The World is Too Much with Us", poetul plânge inima omenirii, care a ajuns sub influența avariei nefondate și care nu mai este mișcată de frumusețea naturii.

Wordsworth descrie locul secret, neexplorat, la care s-a dus, după ce s-a zbătut peste pietre și a călcat peste ferigi încâlcite în "Nutting". Este un loc de o liniște perfectă, unde inima poetului se bucură de o mare bucurie. El descrie colțul unde se așează printre florile de sub copaci. Poezia transmite un sentiment profund de pace și meditație atins de om prin conectarea cu natura. Liniile finale ale poeziei transmit sentimentul spiritual că frumusețea naturii s-a contopit cu poetul.

În "The Tables Turned" se manifestă o distincție clară între natură și cultură. În contradicție cu natura, care este în întregime pozitivă, reprezentarea culturii este reprezentată negativ. În poezie, Wordsworth descrie cultura ca fiind foarte influențată și formată de gândirea empirică și rațională, apărând astfel "plictisitoare" și "luptă" (r.9). Având în vedere contextul social și economic al romantismului care se caracterizează prin urbanizare, industrializare și război, se poate considera că acești factori ai culturii contribuie la o deratizare tot mai mare, o orbire și o indignare emoțională a omului pe care poetul o evidențiază în r. 2 și r. 27. Aici se poate vorbi despre Neumann care caracterizează cultura și societatea ca fiind "o forță represivă, chiar coruptoare, controlând și dominând cetățenii" [4, p.124]. Wordsworth descrie elementele distructive și degenerative ale culturii și ale produselor sale, folosind expresii precum "truda și necazul" (r.4), "necazul nesfârșit" (r.9) și "uciderea" (r.28).

După cum afirmă Stevens, în momentul în care natura începea să fie amenințată de industrializarea și urbanizarea progresivă, ea a dobândit o valoare mai mare [5, p.17], iar scriitorii și-au întărit interesul în natură și, spre deosebire de Iluminism, romantismul a fost marcat de un accent pe individualitate, emoție și imaginație [5, p.16]. Aceste tendințe pot fi observate în mod clar în lucrările lui Wordsworth, în special în poemul său "The Tables Turned", care se caracterizează prin venerarea pe care o arată poetul în natură.

Este important ca Wordsworth să sporească cuvântul "natură" prin valorificarea scrisorii sale inițiale, un act care poate fi atribuit importanței pe care poetul o atașează naturii:

Fie ca natura să fie profesorul tău.
Are o lume a bogăției gata, (r.16-17)

Mai mult, se observă că poetul descrie natura ca pe o "femeie", ceea ce arată că el privește natura ca marea mamă a tuturor, comparabilă cu Gaia, zeița Greciei vechi a Pământului care dă forma oricărui lucru. Aceasta poate fi interpretată ca o referire la credința lui Wordsworth în divinitatea și sublimitatea naturii. Mai mult, ea poate fi văzută ca o modalitate de a ilustra

ideea poetului despre natură având propria sa prezență și existență care este independentă de existența umană, deși este importantă și merită să fie păstrată și protejată.

Intenția lui Wordsworth de a "capta frumusețea peisajului" [6, p.107] se manifestă prin grandoarea pe care poetul o atribuie mediului înconjurător natural, care devine perceptibil în modul emoțional, figurativ de scriere, vizând "evocarea imaginilor în mintea cititorului" [5, p.126]. Prin urmare, prin transmiterea sentimentelor și a emoțiilor pe care le-a experimentat în natură.

Wordsworth intenționează să lase cititorii să participe la această stare emoțională sublimă și la puterea înălțătoare a naturii, considerând că poezia sa funcționează ca mediator între natură și om.

Mai mult, soarele, câmpurile largi şi păsările cântate sunt descrise într-un mod care arată impactul emoțional profund și mișcarea experiențelor lui Wordsworth în natură și explorarea minunilor și a bogățiilor sale care par să-l copleșească. Astfel, se poate ajunge la un acord cu Chaplin și Faflak, care descriu Wordsworth ca fiind inspirat de natură și, prin urmare, privindu-i natura ca "autoritatea capacității poetice" [6, p.107]. În "Prefața la baladele lirice", Wordsworth caracterizează poezia ca fiind "spargerea spontană a sentimentelor puternice"; referindu-se la afirmația precedentă, se poate susține că aceste "sentimente puternice" care permit scrierea poetică derivă direct de la angajarea în natură și se confruntă cu sublimul și strălucirea sa.

William Wordsworth este un închinător al naturii, devotatul naturii sau înalt preot. Dragostea lui de natură a fost probabil mai adevărată și mai delicată decât cea a oricărui alt poet englez, înainte sau de atunci. Natura vine să ocupe în poemele sale un statut separat sau independent și nu este tratat într-o manieră obișnuită sau trecătoare, ca de către poeții dinaintea lui.

Din moment ce William Wordsworth este cunoscut ca tatăl poeziei romantice, atitudinea sa față de natură este extrem de importantă. Conceptul naturii este important nu numai pentru William Wordsworth, ci și pentru alți poeți care au trăit în timpul lui Wordsworth și cei care au trăit după el. Natura în sine este o componentă foarte importantă a romantismului englez, făcând-o una dintre cele mai importante caracteristici ale poeziei romantice. Acest accent pe natură devine foarte evident atunci când privim baladele lirice, primul volum de poezie compus de William Wordsworth și co-autor al prietenului său Samuel Taylor Coleridge și publicat pentru prima dată în 1798. A doua ediție a aceluiași volum a fost publicată în 1800, în timp ce ediția a treia și finală a fost publicată în 1802 [7]. După cum s-a menționat mai sus, înțelegerea naturii și a semnificațiilor asociate acesteia depinde în primul rând de subiectul și de vârsta în care apare lucrarea naturală. Acest lucru este valabil și pentru baladele lirice. Poemele incluse în acest volum sărbătoresc natura și o pun în fața altei considerații. Poeziile au fost foarte simple și lirice destinate să fie cântate de păstorii care sunt în mod natural asociați cu natura și care au o legătură puternică cu ea, deoarece își petrec cea mai mare parte a timpului cu turmele lor în spațiul natural deschis din țara Angliei. Limbajul volumului este ușor de reflectat prin simplitatea naturii în sine. Pe scurt, pentru Wordsworth, natura este ceva sfânt și este văzut ca un profesor, deoarece el declară în mod expres că "lasă natura să fie profesorul tău".

Pe de altă parte, alți poeți priveau natura ca ceva plăcut încercând să imite atitudinea lui Wordsworth față de ea și considerând-o ca o sursă primară de inspirație pentru poezia lor.

Printre acești romantici englezi a fost și cel mai de seamă reprezentant al Romantismului britanic - George Gordon Noel Byron Toată această faimă reiese nu doar din opera sa, ci şi din

viaţa pe care a trăit-o într-un mod foarte extravagant. A fost un scriitor a cărui reputaţie a fost recunoscută la nivel european, dar şi mondial.

Fire excentrică şi singuratică în acelaşi timp, a început să scrie încă de la vârsta de 14 ani. Încă din primele sale scrieri, "Piese fugare" (Fugitive Pieces), se remarcă nonconformismul de care dădea dovadă şi structura sa psihologică. Versurile sale erau aspru criticate de societate, deoarece, prin intermediul lor, autorul îşi exprima nemulţumirea şi repulsia faţă de tot ceea ce ţinea de mediul social.

Popularitatea sa nu a corespuns întotdeauna cu modul de evaluare critică. În opera sa a reuşit să creeze un personaj – erou, care, în general, era bântuit de iubiri interzise şi era condus de o pasiune distrugătoare. Eroul lui Byron este un personaj melancolic, care deţine un curaj aparte şi principii nobile. Este cazul lui Harold, al lui Cain, al lui Manfred şi al multor altora. Eroii lui sunt oameni cu pasiuni puternice, care nu-şi găsesc locul în societatea în care trăiesc. De aici conflictul dintre personaj şi societate.

Natura și elementele sale sunt în mare parte personificate și joacă adesea un rol meditativ, semnificativ pentru înțelegerea realității de către cititor. Auspicii care pot fi văzute în toate poeziile intenționează să ne ducă înapoi în vremurile străvechi, atât de idealizate de poeții romantici. Adesea am observat referirea la Biblie în ceea ce privește o privire iminentă și o pedeapsă inevitabilă pentru faptele omenirii. Dumnezeu este lăudat ca acel ideal etern pe care trebuie să-l căutăm pentru dezvoltarea de sine.

Pentru Byron, frumusețea naturii a fost o completare puternică a emoției și civilizației umane. Spre deosebire de Wordsworth, care a idealizat Natura și în mod esențial l-a deificat, Byron a văzut natura mai mult ca un companion al omenirii. Desigur, frumusețea naturală era adesea preferabilă răului uman și problemelor care au urmat civilizației, dar Byron a recunoscut și elementele periculoase și dure ale Naturii. "Prizonierul din Chillon" leagă Natura de libertate, prezentând în același timp aspectele potențial letale ale Naturii în valurile mari care par să amenințe că vor inunda temnița. "Pelerinajul lui Childe Harold" privește la natură ca la un refugiu al conflictului uman, dar vede acolo, în mijlocul avalanșelor și vulcanilor, furia aprigă a lumii naturale. Din punct de vedere european, Byron este exponentul și cea mai renumită figură a întregii mișcări, omul care a însumat în sine calitățile sale esențiale și, prin exemplul său inspirat.

"Pelerinajul infantelui Harold" (Childe Harold's Pilgrimage) este cel mai mare poem confesional al perioadei romantice din literatura engleză. Se presupune că, de la ziua lui Byron până în zilele noastre, Infantele Harold este însuși Byron sau pentru ca concepția sa despre el însuși și asta, în ciuda protestelor lui Byron contrarii, atât în scrisorile sale, cât și în *Prefațele* la Cantos I și II, în care el se referă la Harold ca la "un personaj fictiv" și "un copil al imaginației".

Infantele Harold de la primul cantos este într-adevăr o figură imaginară, deși poate că a dobândit multe detalii din viața personală a lui Byron. În personalitate el este un compus al multor elemente distincte și chiar disparate ale eroilor literari. "La vârstă și în unele dintre atitudinile sale, el este un copil al naturii, în aparența sa și cu păcatele sale arse și pasionale, el seamănă cu cel al goticului, în meditațiile sale și în reacțiile sale personale față de om și natura se aseamănă cel mai mult cu acele tipuri din secolul al XVIII-lea, Egoistul Negreșit și Omul Sentimentului" [8, p.132].

El este un copil al naturii în atitudinea sa față de lumea naturală pe care o iubește:

"Să ședem pe pietre, să facem o inundație și să cădem,
Pentru a urmări încet scena umbroasă a pădurii,

Unde stau lucrurile care nu au domnia omului." (II, 25)

Harold însuși numește natura - mama sa și copilul său. Se identifică cu "munți înalți, deșert, pădure, cavernă, spumă de spărgătoare". Următoarea strofă (72-75) confirmă faptul că Harold se amestecă cu un spirit universal încorporat în natură.

El dorește să devină "o porțiune" a tuturor celor din jurul lui, să primească "un sentiment" din munți, să fie torturat de "zumzetul orașelor umane". El poate vedea "nimic care să nu se abată în natură" decât să fie "o legătură reticentă într-un lanț trupesc", să fie o creatură a cărnii posedată de un suflet aspirant care ar purta:

"Și cu cerul - vârful - câmpia ascendentă
De Ocean, sau stelele, se amestecă - și nu în zadar." (III, 72)

Declarându-și propria "absorbție" în asemenea fenomene naturale, încearcă să-și asimileze farmecul mediului înconjurător, să se integreze în ordinea și armonia naturii.

Tema "sufletului singuratic" apare din nou în al treilea canto și este, în general, asociată cu cea a naturii. Călătoria din Rin a oferit subiecte de meditație sufletului singur. Între singurătatea Alpilor, Byron devine pentru un timp un adevărat discipol al lui Wordsworth. El intră și în această comuniune cu natura, în care munții, cerul și marea sunt considerați o parte a lui.

Dar în cele din urmă se întoarce la sfidarea mândră a rebelului promethean, care este motivul dominant al canto-ului.

"N-am iubit lumea și nici lumea pe mine;
Nu i-am lustruit suflarea, nici nu m-am plecat
Pentru idolatriile sale un genunchi pacient ... " (III, 113)

Canto se termină cu o adresare fiicei sale. Dragostea față de fiică este singura legătură a omului cu omenirea lui Harold față de omenire și este singurul lucru care îl ține în viață.

Probabil niciun alt poet decât Byron nu a încapsulat singurătatea romantică a unui spirit în natura, cu care se confruntă rezultatele rațiunii, dar care se uită încă la mister și încântare și caută sublimul. Dar, deoarece gândirea occidentală însăși este conceptuală și teoretică, nu este capabilă sau suficientă în limbaj să-și exprime unitatea cu natura, ci trebuie să lase poetul să se simtă neputincios în fața ei:

Aș putea întruchipa și dezbina acum
Ceea ce este cel mai mult în mine, - aș putea face rău
Gândurile mele la exprimare, și astfel aruncați
Sufletul, inima, mintea, pasiunile, sentimentele, puternice sau slabe,
Tot ce aș fi căutat și tot ce caut,
Bear, știți, simțiți și totuși respirați - într-un singur cuvânt,
Și un singur cuvânt ar fi fulger, aș vorbi;
Dar, așa cum este, trăiesc și mor fără să fiu,
Cu un gând cel mai fără voce, învelind-o ca o sabie.

Byron, mai deschis față de iminența celor din jurul lui, este înclinat să nu poată susține etapa contemplativă, este în orice moment vulnerabil în univers și ce gânduri ar putea să trezească în el, în contradicție cu oamenii, și numai uneori în acord cu misterul infinit dincolo de ceea ce a fost numit în zilele noastre puterea de acum. Dar el este în mod constant adus pe pământ, nu prin natură - ci prin însăși natura umană.

Nu există nici o îndoială că, inițial, Byron a fost influențat de Wordsworth în compunerea Canto-ului 3 a Pelerinajului lui infantele Harold, așa cum s-a raportat în "Conversațiile lui Byron cu lordul Medwin" [9, p.41], atunci când cei doi poeți s-au întâlnit la Geneva și ecourile lui Wordsworth sunt uneori foarte transparente:

Tot cerul și pământul sunt încă - deși nu sunt în somn,
Dar fără suflare, pe măsură ce creștem când simțim cel mai mult;
Și tăcut, în timp ce stăm în gânduri prea adânci:
Tot cerul și pământul sunt încă: de la gazdă înaltă
De stele, la lac și litoral de munte,
Totul este concentrat într-o viață intensă,
În cazul în care nu se pierde un fascicul, nici aer, nici frunză,
Dar are o parte din ființă și un sens
Din ceea ce este de toate Creatorul și apărarea.

dar Byron merge mai departe decât Wordsworth, adânc în propriul său psihic, cu istoria sa tulburătoare, care îi făcuse de fapt mai multă emoție decât a fost la Wordsworth. De la primul său sentiment de reverență pentru Wordsworth, care experimentase la singura lor întâlnire de la Londra, la o cină din primăvara anului 1815, sentimentele de respect reciproc care au fost disipate, înlocuite în cazul lui Byron, dezamăgit de excursionul "somnoros" "Există, fără îndoială, multe talente naturale vărsate de-a lungul excursiei, dar se află pe stânci - unde stau și stagnează sau ploaie pe nisip - unde se prăbușește fără fertilizare - cine îl poate înțelege?" [10, p.39]. După cum demonstrează Philip Shaw, mobilitatea și discursul lui Byron prin intermediul imaginilor sale sunt contraste cu poetica lui Wordsworth de incompleție în disciplina auto a stratificării [10, p.38]. Antipatia lui Byron către Wordsworth a crescut în măsura în care el se confruntă cu excluderea din propriul său cerc și din societate, sublimul natural al lui Wordsworth fiind prea neplăcut pentru el, suferind de la încălcările ordinii naturale pe care o trăise.

"My springs of life were poisoned". A scris în această stanză 7 din Canto 3 de infantele Harold, arătând "rănile care nu ucid, dar nu vindecă" în stanza 8 și pe stanza 9, , și ecouri ale constrângerilor fizice ale șublerelor, lanțului, sunt arătate în mod clar în efectul pe care l-au avut pentru toată viața adultă:

Lui îi fusese prea repede, și a găsit
Drogurile erau pelin; dar a umplut din nou,
Și dintr-un izvor mai curat, pe un pământ mai strălucitor,
Și a considerat că izvorul ei este perpetuu; dar în zadar!
Totuși, în jurul lui, el a strâns un lanț invizibil
Ceea ce se făcea pentru totdeauna, fettering, deși nevăzut,
Și grea, deși nu sa lăsat în urmă; purtat cu durere,
Ceea ce punea, deși nu vorbea și devenea dornică,
Intrând cu fiecare pas, a trecut prin multe scene

A fost o dorință simultană pentru sursa pură a naturii și neîncrederea ei profundă față de ea, care marchează juxtapozițiile ciudate pe care le observăm, de exemplu, ca după un pasaj de frumusețe, după cum a remarcat criticul Jane Stabler. Ea observă că dependența lui Wordsworth față de categoria de armonizare "contravine iresponsabilității [...] juxtapunere și antiteză Byronic". Acest lucru este fără îndoială adevărat - Byron nu se poate angaja în totalitate.

Byron a oferit un răspuns mai complex al omului față de situația sa ca om în istorie, totuși un om care a îmbibat impulsul clasic prin educație, care avea să supună natura în numele civilizației, dar acum a descoperit că civilizația dorește: înțelepciunea adevărată era să se găsească în întoarcerea în natură, ca în Stanza 46.

Deplasați-vă cu acestea; lumea adevărată a Înțelepciunii va fi
În propria creație sau în tine,
Natura maternă! pentru cine te plac pe tine,
Astfel, pe malurile celui mai mare Rin?
Acolo, Harold se uită la o lucrare divină,
O combinație între toate frumusețile; fluxurile și taxele,
Fruct, frunziș, crag, lemn, câmp de porumb, munte, viță,
Și castele din șerpii care respirau la adio

Putem reține că reunirea cu Natura, așa cum a fost descrisă aici, ca o lucrare divină, dar o dispensare cu conducători, ca și în "castele fără capetenii".

De fapt, Byron a vrut să se întoarcă la sursa creației în sine. Centrarea lui Byron asupra Creatorului aduce comunicarea cu natura ca fiind o comunicare cu o sursă sacră. Deoarece toate civilizațiile au tendința să se distanțeze de natură, Byron merge de fapt într-o altă direcție, trecând prin trecut, restaurând natura umanității care o uitase, revenind la ea ca sursă primară de conștiință, ca în stanza 91 din Canto 3 din Pelerinajul lui Infantele Harold.

Nici în zadar nu a făcut persanul timpuriu
Altarul lui înălțimile și vârful
De munți pământești și, astfel, iau
Un templu potrivit și nevăzut, acolo pentru a căuta
Duhul, în ale cărui onoare altare sunt slabe,
Uimit de mâinile omenești. Vino și compara
Coloane și locuințe idolice, goth sau greacă,
Cu tărâmurile Naturii de cult, pământ și aer,
Nici nu se fixează pe adăposturile fondului să vă circumscrie rugăciunea!

Această distanțare de civilizație înseamnă că însăși construcțiile care o susțin sunt interogate: gândindu-se însuși, lac subiectul și obiectul său, care devenise în Wordsworth un "I" suprasolicitant, ceea ce a devenit ceea cu ce suntem familiarizați cu noi în sine și natura, "Eu" proiectat pe un obiect inert. Această subiectivitate suprasolicitată a fost lăsată deoparte de către Byron, el observând că realizările civilizației au fost supuse la ruină, o temă pe care trebuia să o dezvolte până la conștiința deplină în apelul civilizațiilor care au fost aduse la degradare, așa cum este descris în următorul Canto, Canto 4 de Infantele Harold.

Poziționarea ontologică a lui Byron în sine este mai conștientă de conexiunile sale umane atât în istorie, cât și în viitor. Wordsworth vorbește despre o valoare compensatorie, că natura este o recompensă, în timp ce pentru Byron ea are o valoare absolută mai mult atât ca mister, cât și ca locul omului în ea. Aceste Canturi, în special Canto 3, ilustrează probabil că civilizația a mers prea departe fără a ține cont de natură, la fel cum în zilele noastre puterea tehnologică amenință habitatele și resursele, natura însăși.

Dar ceea ce a fost în primul rând în mintea lui Byron a fost pierderea fiicei sale, Ada, atunci când a început să scrie Canto 3 al lui Infantele Harold a fost influențat de teoria familiei Rousseau și de familia din natura. El a început Canto 3 cu o invocare la ea, și a rotunjit

meditațiile sale în stanze adresate ei. De-a lungul acelui Canto, el își împărtășește experiențele cu idealismul pe care la remis din Rousseau și citirile sale din Wordsworth: este interesant faptul că Wordsworth se transformă în singurătatea sa în natura umană comună și în faptele de bunătate care le leagă, unde găsește comunitate; în timp ce Byron descrie o călătorie prin propriile sale experiențe și așteptările pe care le avea asupra lui și a altora și că este lăsat singur.

Apele în care se îmbarcă, apele mai largi și continuarea înregistrării gândurilor sale în timp ce ajunge la Villa Diodati, ajungând la starea liniștită a minții prin contemplarea lacului Leman, sunt pe întregul Canto o expansiune a acelei experiențe oceanice, de a fi la unu în natură, dar contrastează cu vestea războiului și vărsării de sânge care a urmat interacțiunile omului cu propriul său tip.

Faptul extraordinar este că, în ciuda acestui început rău, Byron a avut o înțelegere a naturii și un sentiment pentru natură, care astăzi îl va descrie ca pe un eco-poet.

Există o plăcere în pădurile fără pietoni,
Există o răpire pe țărmul singuratic,
Există o societate în care nimeni nu intră,
Prin Marea adâncă și muzică în vuietul ei:
Nu-mi place omul mai puțin, dar mai mult Natura,
Din aceste interviuri, în care am furat
Din tot ce pot fi sau am fost înainte,
Să se amestece cu Universul și să simtă
Ceea ce nu pot exprima, totuși nu pot ascunde toate.

Pentru a trăi asupra întrebării dacă Byron era un poet ecologic, în Canto 3 există un vocabular care spune despre o înspăimântare cu Natura, acel cosmos mai larg pe care Natura îl prezintă contemplației, sensului și destinului; de la legătura naturii cu istoria umană "ploaia roșie" a stanzei 17, cu legătura indisolubilă cu Natura în acea stanză 18 și 19; fraza-cheie a stanzei 20 *"mireasa face sabia"*; compasiunea cu câmp, fruct și promisiunea fertilă pe care Natura o dă în reînnoirea sa în următoarele stanzuri; *"păsările nesăbuite"* din stanza 30 și, după o anumită agitație de invocare a absențelor, *"bardele invidiate și totuși cât de nesimțite sunt ele"* ale stanzei 43.

La rang înalt stau şi elogierile legate de curajul şi puterea omului simplu, neatins de societatea burgheză. De-a lungul poemului, au loc de asemenea descrieri fabuloase ale naturii, efectele senzoriale ale fulgerelor care despică cerul atrăgând atenţia poetului, precum şi întinderile de apă flate în contrast cu uriaşele masive muntoae “Dar cerul nopţii-i brusc schimbat...Furtună năprasnică mai eşti pe întuneric!/Ah, mă vrăjesc ca negrii ochi de brună/străfulgerele arzând feeric/cad trăznete cu bubuit isteric” [11, p. 334].

În descrierile sale, Byron foloseşte o serie de figuri de stil, de personificări, de comparaţii şi de metafore, cum se observă şi în versurile de mai sus, astfel, tabloul creat este de o frumuseţe fantstică, demnă de un adevărat poet universal. Versurile lui Byron din acest poem, redau imaginea amplă a personajului principal, dar şi a autorului însuşi. Toate reflecţile ironice, împreună cu limbajul autorului, dau acestei scrieri imaginea unui poem lirico-epic, conceput ca un adevărat jurnal de călătorie.

Poemul în sine nu constituie doar descriere unor locuri exotice, magnifice, ale acestei călătorii mediteraneene, ci reprezintă un adevărat strigăt sub form unei satire sau a unui pamflet

împotriva tiraniei. Peisajele de o frumuseţe tulburătoare prezintă o imagine nouă, neexplorată încă de personajul nostru sau în acelaşi timp imagini care amintesc de vremurile de odinioară.

Așa cum am devenit conștienți de criza cu care ne confruntăm în lumea naturală și vom amplifica în continuare opinia cititorilor și a cadrelor didactice că Byron a fost al doilea după Shakespeare ca poet englez, că el aparține sigur în acel loc și, mai presus de toate, că poezia lui este preocupată de acele întrebări care afectează natura noastră umană, inclusiv de etică și de un sentiment de responsabilitate față de mediu, așa cum se cuvine unui eco-poet.

BIBLIOGRAPHY

1. Lovell, His Very Self and Voice: Collected Conversations of Lord Byron, New York, 1955
2. Timothy Clark. The Cambridge Introduction to Literature and the Environment. Cambridge University Press, 2011
3. http://users.dickinson.edu/~nicholsa/Romnat/wordsworth.htm
4. Birgit Neumann, Cultural Ways of Worldmaking: Media and Narratives, 2010
5. David Stevens, Romanticism, Cambridge University Press, 2004
6. Sue Chaplin, Joel Faflak Media of The Romanticism Handbook, Bloomsbury Academic, 2011
7. Cop, T. (2014). William Wordsworth. Wikipedia. Available at en.wikipedia.org/wiki/William_Wordsworth
8. Peter L.Thorslev, The Byronic Hero: Types and Prototypes. University of Minnesota Press, 1962
9. Ellis, David, Byron in Geneva, that summer of l816, Liverpool University Press 2011
10. Shaw, Philip, Wordsworth or Byron? The Byron Journal 2003, issue 31
11. Byron, Opere, Poezia I, traducere de Aurel Covaci, Petre Solomon şi Virgil Teodorescu, Editura Univers, Bucureşti, 1985, 334

THE POWER OF THE STATE EMBODIED IN CORRUPTION AND BETRAYAL IN ATHOL FUGARD'S A LESSON FROM ALOES

Octaviana Motoc
PhD Student, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract:This paper addresses the issue of how the power of the State in South Africa during Apartheid controlled every aspect of the life of each citizen no matter the colour of his/her skin, no matter the origins or experiences. Apartheid's only purpose was to divide, to separate and to control; to be able to do this, it had to sow doubt in the mind of the individual, to create suspicion and mistrust in order to destroy the group from the inside. A Lesson from Aloes is one of Athol Fugard's plays about the South African politics, about a man-made system that could only be changed through the actions of the people. It is a play focused on two relationships influenced and paralyzed by fear and the effects of corruption and betrayal.
Fugard's play Boesman and Lena is shaped by their status as the Other in a society controlled by the white man. The image of South Africa has never been defined by terms such as equality and human rights. The problem of identity in South Africa is even more problematic when it comes to the one of the Coloured people. Where does the identity of the Other stop and where does the identity of the One begin? What is their position in society? Are they allowed to pretend that they are white in order to benefit from the white privileges or should they embrace their status as outcasts?Boesman and Lena is one of Athol Fugard's small-cast plays that takes place in a society controlled by Apartheid, a system based on dehumanization, inequality and segregation. It is a play about two coloureds, about their status and their self-discovery. The South African mixed-race people are confronted with a terrible and severe identity crisis during Apartheid and this is what this paper is intended to analyse.

Keywords: Athol Fugard, Apartheid, power, betrayal, victim

Athol Fugard, a South African playwright, director and actor, believes that the world of theatre represents the perfect channel for a change in perspective in a society controlled by Apartheid. His plays and his characters came to be well known in the entire world as they became the voice of a society altered by a system based on separation, abuse and oppression. Some of Athol Fugard's most famous plays truly manage to expose the power of the State, the way in which the lives of his characters are controlled from the moment they were born. The State decides where they live, where they work, whether they can own land, it also influences the type of relationship they should have or not have with white women, their own brotherhood is controlled by the power of the State. Power is everywhere around us and man cannot escape the complex relations of power that constitute the society.

Antonio Gramsci, who is considered one of the most important Marxist thinkers of the 20th century, understands power as a consensus and an area of politics where there are rulers and ruled, leaders and led (1999, 347). Gramsci is known for introducing the concept *cultural hegemony* based on his belief that people do not control ideas, ideas control people; in other words, people do not wield power, power wields people. South Africa is the perfect setting for a discussion on power and domination. Whites in South Africa represented approximately twenty per cent of its population, while blacks and coloured were almost eighty per cent. How can a population who outnumbers any military force and all the white people in this country be dominated and discriminated? South Africa is not only an example of repressive power, but it is also a clear example of a normalizing power.

A deeper understanding of the concept power and its effects on the identity of the human being is offered to us by Michel Foucault's *The Subject and Power*. According to Foucault, every culture is defined and shaped by power and every human being is converted into a subject through power relations. Furthermore, Foucault argues that there are two kinds of power; one that is applied by the institutions of the country (police, church, court) and the other one which is enforced through discourse. Thus, discourse creates power in the form of knowledge which, in its turn, creates identity. Thinking of power makes one think of violence, either mental or physical, thus, sovereign power is the most visible form of power, which has an impact and people tend to rebel against this kind of power. In particular, the lives of the South Africans were shaped by sovereign power. They were forced to do what they did not want to do: to leave their homes and move into segregated areas, to accept humiliation and abusive language, in other words – to accept their condition as an inferior race. There was a visible case of sovereign power in South Africa; nonetheless, the disciplinary power is not missing from this scenario. Based on Foucault's belief that disciplinary power is everywhere, there is clear evidence that Fugard's characters were influenced by society and by what society wanted them to believe to be normal and right. Society's power that shaped their ambitions, desires, and ideas managed to penetrate the walls of Fugard's characters' space.

A Lesson from Aloes is one of Fugard's plays that are centred on the topic of power; a clear example of both sovereign and disciplinary powers and their effects on the society. Set in 1963 in South Africa, it is a play that Fugard began writing in the early 1960s, but which was not finished until 1978, when it was also first staged in Johannesburg. The play was brought to an end after a period of crisis for Athol Fugard as a writer and it explores the effects of power and betrayal on the lives of three characters. It is a play that received appreciation from the public and the critics as it won the New York Drama Critics' Circle Award as the best play of the 1980-81 season on Broadway. Robert Greig described it in his first review as "a major work. It's poetic tragedy, and the climax is as a harrowing piece of theatre as any seen in Johannesburg for many a long day" (qtd in Gray 1982, 101) and, furthermore, he reiterates his admiration for the play in his second review when he calls it "a remarkable work, the kind of play that, once over, begins living and growing within you" (ibid, 103).

Moreover, the two-act play can be interpreted as focusing on two relationships: the first one is between two friends who have different skin colour and the second one is the relationship between a husband and a wife. Both of these bonds are shaped and influenced by the power of

Apartheid to poison them. The first act presents the white couple, Piet and Gladys, in their house in Port Elizabeth doing their daily activities while preparing for a last supper with Steve Daniels, a coloured man, and his family before they live South Africa on an exit-only visa to England. In this first act we find out crucial information about Piet's previous life and the episode that led to his epiphany. He was forced to give up farming because of the drought and be became a bus driver until his encounter with Steve. This event in his life changed his perspective over life in general. He started to understand the black people's condition in South Africa and, consequently, the huge flaws of the Apartheid system and its legislation were at last visible to him.

> It had nothing to do with me. Politics! ... [*He smiles]* until I drove my empty bus through that crowd walking to work. Hell, Gladys, it was a sight! Men, women, even school children, walking and laughing and full of defiance. Bitter and hard as I was inside, I felt emotions. […] So as I stopped and got out, I got a little nervous at first with all of them watching me as I walked over. I was the only white there. […] The next thing I knew is they were cheering and laughing and slapping me on the back and making a place for me in the front row. [*He pauses.*] I don't know how to describe it, Gladys … the effect that had on me. It was like rain after a long drought. Being welcomed by those people was the most moving thing that has ever happened to me. Feelings about life and people, which I thought had withered away like everything on the farm, were alive again. (ibid, 241 — 242; emphasis in the original, ellipsis mine)

That particular event in his life made him understand that he could become an active individual and not remain a passive one as the society demanded from the white population. Therefore, he became the white individual that decided to react against this injustice, just as Athol Fugard decided to try and make a difference through his words and plays.

At the beginning of the first act, Piet tries to identify and name one of his specimens of aloes as he understands and accepts the unique features of every one of them. This attitude and actions are put in opposition with the mentality of the system that controls South Africa. Apartheid classifies every individual according to the colour of his skin and to his race; it does not take into account every individual's unique characteristics as Piet does with his aloes.

Gladys and Piet form a family of two and they are presented as two people having very little in common. Gladys, a wife of English stock, is a person who wants to protect herself from everything that she perceives as being a threat; she wants to feel safe and for this main reason she uses protective clothing and sunglasses in order not to be exposed to the outside world and to the cruel reality of South Africa. Her motionless and silent personality is opposite to Piet's, who walks bare-chested and is very active. Moreover, she has no intention of reacting to South Africa's social injustice; she only cares about her own personal world. Gladys feels helpless in front of the unknown, of the aloes and what they represent and, furthermore, she feels vulnerable when she has to be in contact with the black skin: "I'm going to be honest with you. They frightened me. Yes, thorns and bitterness? I'm afraid there's more than that to them. They're turgid with violence, like everything else in this country. And they are trying to pass it on to me" (ibid, 230). Gladys is a crucial character in the play. She is proof that the power of the system not only affects the black and the coloured people of South Africa, but also the white ones:

> I am just a white face on the outskirts of your terrible life, but I'm in the middle of mine and yours is just a brown face on the outskirts of that. Do you understand what I'm saying? I've got my own story. I don't need yours. I've discovered hell for myself. It might be hard for you to accept, Steven, but you are not the only one who has been hurt. Politics and black skins don't make the only victims in this country. (ibid, 267)

Gladys is the one that makes the reader and the audience understand that psychological wounds are deeper and some of them may never heal, unlike the physical ones. She had a very close connection with her diary and when it was confiscated by the Security Branch during a raid she was left with no purpose, no hope, and no perspective for the future. The system entered her private world, it took something that belonged to her and felt like it was part of her; apartheid and its laws took away her deepest thoughts and left behind a feeling of rape.

In the second act of the play, the focus transfers from the relationship of the couple to the relationship of friendship between two men, one with white skin and the other one with black skin. As the action moves forward, the audience and the reader understand that the colour of the skin is actually the only main difference between the two male characters. Piet and Steve share the same beliefs, ideas, values, they are both Afrikaans speakers and they both respect and love their native land. Their relationship is based on similar interests that they share unlike Gladys and Piet's relationship where the two partners are rather different one from another.

Steve is presented as a victim left without any hope for his future and for that of his family. This is what Apartheid does with its power, it takes away what you love the most, what gives you hope and leaves you paralyzed, unable to function anymore, incapable of fighting back and sometimes unable to survive. The same happened to Steve's father who was fond of fishing and who was removed from his house and relocated to Salt Lake. The system took away his home, but it also took away the sea, his passion, the one thing that offered him comfort in a cruel reality. Through disciplinary and sovereign power, the society accomplished its mission of controlling not only the bodies of its subjects, but also their minds, their ambitions and even destroying their hopes. Steve's father is described as a man whose main wish was to work and take care of his family, but in the end the system transformed him into a subject unable to react anymore and incapable of coping with the cruel reality, a defeated person: "Our generation … our race is a mistake" (ibid, 260).

The relationship between Piet and Steve is constructed around the feeling of betrayal. When they first met each other, Piet decided to betray his race, the colour of his skin and join Steve in his organization meant to make a difference and fight the system. Due to his race, Piet is suspected of betrayal, but this time of becoming an informer for the authorities. After his arrest, Steve was unable to resist the interrogation methods and in the end he started crying like a little baby and told them everything. The system did not use physical power, but it attacked the mind of the individual until he felt he could not handle it anymore, this kind of techniques made Steve feel vulnerable and even if his body was strong enough, his mind was not and it could not handle the pressure:

> I got no bruises to show you. That's all they ever did to me. Just laugh. But they kept it up. One night back in my cell, after another day of that, I knew that if they put me there once more … I'd

> jump. And I wasn't thinking of escape from five floors up. Ja! They had laughed at my manhood and every reason I had for diving out of that window. When they came to fetch me the next morning I was crying like a baby. And they comforted me like I was one. When they started their questions again, I wiped my eyes and answered … for the first time. I told them everything. (ibid, 266; ellipsis in the original)

Apartheid's main purpose is to control, to destroy relationships and to separate; to be able to do this, it has to create doubt and uncertainty so that it could abolish the group from the inside. The organization led by Steve represents a threat for the system and the best way to shake the unity of a group is by introducing doubt and the feeling of betrayal. Under the sovereignty of Apartheid, everyone can be suspected. Steve knows that he could not handle the interrogation techniques so he just wants to know if Piet did the same thing. This piece of information would make his departure much easier, but he does not receive clarification as Piet avoids answering the direct question concerning his betrayal. Gladys accuses Piet two times of betrayal. She believes that he betrayed her when he was not there for her and he did not protect her from the authorities and their invasion into her private life: "When they took away my diaries you did nothing" (ibid, 267). Furthermore, she tells Steve that Piet was the informer in his case, even if in the end she admits of having lied.

Meanwhile, Steve and Gladys discover that they have more in common than they first thought. Their personal stories, their sufferance and the humiliation they had to endure have created similarities between the two characters. She felt raped and he felt emasculated. Their lives were destroyed by a system that forced upon them the status of victims and they may not have sufficient power to survive. Gladys decides to go back to Fort England and continue to hide herself as she does not have enough power to cope with reality; Steve will become a victim of exile, a powerful separation to which there is no proof or suggestion that he may survive. Piet can also be perceived as a victim, he is left alone, without his best friend and his wife, but in his case, there is a powerful hint that he will endure, that he will remain alive: "The streets are empty and I imagine you wandering around looking for another survivor" (ibid, 232).

All in all, the play tells the story of Apartheid's power and its effects and impact on the lives of three characters: an Afrikaner, a Coloured activist and an English speaker. Two relationships, a friendship and a marriage, have been altered and destroyed due to the feeling of betrayal produced by the system's intrusion. Trust and honesty are necessary features in the development of a relationship; it is based on the primitive need to have someone close on whom you can rely and in whom you can have faith. These are the pillars on which the two relationships were founded and shaped, and these are also the pillars that were torn down by the Apartheid's power.

BIBLIOGRAPHY

Foucault, Michel. 1982. "The Subject and Power." *Critical Inquiry* vol. 8. No. 4 (Summer): 777-795.

Fugard, Athol, *Interior Plays*, Oxford: Oxford University Press, 2000.

----------*Cousins, A memoir*, New York, Theatre Communications Group, 1997.
----------*Notebooks 1960-1977*, Jonhannesburg: AD. Donkes/Publisher
Gramsci, Antonio, *Selection from the Prison Notebooks*. London: ElecBook, 1999.
Gray, Stephen, ed., *File on Fugard*, London: Methuen Drama, 1991.
----------, ed., *Athol Fugard*, Johannesburg: McGraw-Hill Book Company, 1982.
Seidenspinner, Margarete, *Exploring the Labyrinth: Athol Fugard's Approach to South African Drama*, Essen: Verlag Die Blaue Eule, 1986.
Shelley, Allan, *Athol Fugard: His Plays, People and Politics*, London: Oberon Books, 2012.
Vandenbroucke, Russel, *Truths the Hand can Touch*, Theatre Communications Group, New York, 1985
Walder, Dennis, *Athol Fugard*, England: Northcote House Publishers, 2002.
Wertheim, Albert, *The Dramatic Art of Athol Fugard: From South Africa to the World*, Bloomington: Indiana University Press, 2000.
Zach, Jessica Werener, "My Brother's Keeper: An Interview with Athol Fugard" in *Words on Plays*, American Conservatory Theatre, 2008.

THE FOUNTAIN MOTIF IN FAIRY TALES

Daniela Ionescu
PhD Student, University of Bucharest

Abstract: The main spiritual means by which man communicates himself to others and others communicate themselves to him, as complementary sense and feeling sources, is the word. By word people strengthen their common humanity, transmitting this strength to each other by their distinctiveness. The one who communicates the water of his/her life by word is himself/herself not only a source of this water, but is also thirsty to fill with different waters, others' water, by listening to their word. People fill each other spiritually out of an ancestral need of communication sowed in the soul by the divine triune love. Man himself is a source of living water by that he gives himself to another to fill that one to whom he gives himself by word. Thus, fairy tales are made of words which make present symbols and experiences. They are needed by the age of childhood and not only by children alone, because they are an arch over time, sources of human creative imagination.
The fairy tale fount symbolizes most of all the source of life, the passage of time, purification, trial. It is itself the source of fairy tales.

Keywords: fairy-tale, experience, fountain, water, spiritual means

În zborurile vieţii trecătoare, fiecare om năzuieşte spre adâncul pur al candorii copilăriei sale, regăsindu-se de cele mai multe ori în surâsul unui copil, reînvăţând copilăria şi prin basmele şi poveştile în care binele este întotdeauna victorios.

Dar şi poveştile se desprind din adevăr.

Cum adevărul primordial a fost revelat, ne gândim că povestea are ca temelie realitatea de cele mai multe ori idealizată.

Fântâna, nu ca motiv, ci ca o realitate conturată prin ceea ce s-a scris sub inspiraţie divină, apare în Sfânta Scriptură, în cartea „Facerea", capitolul 24, intitulat „Căsătoria lui Isaac". Astfel, sluga lui Avraam, trimisă de acesta sa-i găsească soţie fiului său, Isaac, poposeşte la o fântână, locul de unde seara, femeile ieşeau pentru a scoate apa. Aici o întâlneşte pe Rebeca, cea care-i va deveni soţie lui Isaac:"Iată, eu stau la fântână şi fata căreia eu îi voi zice când va veni să scoată apa: dă-mi să beau puţină apă din urciorul tău. Iar ea îmi va zice: bea şi tu şi cămilele tale le voi adăpa, aceea să fie femeia pe care Domnul a rânduit-o pentru Isaac, robul său şi fiul stăpânului meu…" (Facerea 24, 43-44)[1]

[1] Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., Bucureşti;

Tot în cartea „Facerea”, în capitolul 29 intitulat „Iacov la Laban”, se întâlneşte fântâna, proprietate a mai multora căci apa trebuia să fie împărţită echitabil, ca element de întâlnire între Isaac, fiul lui Avraam şi Rachela, viitoarea sa soţie.

Dacă Vechiul Testament relatează rolul fântânii în vieţile unor persoane biblice importante pentru istoria omenirii, în Noul Testament, izvorul vieţii veşnice şi al fericirii absolute ni se dăruieşte prin Întruparea Fiului lui Dumnezeu, Care instituie nădejdea refacerii în har a omului căzut în păcatul primordial, prin puterea de a depăşi stările de iraţionalitate care bântuie de cele mai multe ori vieţile oamenilor.

Lângă o fântână, Iisus, ostenit de călătorie, se aşază şi vorbeşte cu o femeie samarineancă spunându-i: ”Oricine bea din apa aceasta va înseta din nou. Dar cel ce va bea din apa pe care i-o voi da Eu, nu va mai înseta în veac, căci apa pe care i-o voi da Eu se va face în el izvor de apă curgătoare spre viaţa veşnică”. (Ioan 4, 13-14)[2] „Acela ce crede întru Mine, precum a zis Scriptura, râuri de apă vie vor curge din pântecele lui” (Ioan 7, 38)[3] mai spune El, adică apa vie este „darul cel mult şi din destul al Duhului; că acest fel este Duhul, în care suflet va intra şi în care va şedea, îl face pe el de izvorăşte mai cu îndestulare decât tot izvorul”.[4]

În Apocalipsa Sfântului Ioan „fântana adâncului” este imaginea iadului întunecos şi indezirabil. „Şi a deschis fântâna adâncului şi fum s-a ridicat din fântână, ca fumul unui cuptor mare şi soarele şi văzduhul s-au întunecat de fumul fântânii”.(Apocalipsa 9, 2)[5]

Dumnezeu este izvorul suprem al dragostei care se revarsă peste noi îmbrăcându-ne în harul ce se răspândeşte prin puterea credinţei.

Principalul mijloc spiritual prin care omul se comunică altora şi alţii se comunică lui ca izvoare complementare de sensuri, de simţiri, este cuvântul prin care oamenii îşi întăresc umanitatea comună, comunicându-şi această întărire prin faptul că sunt distincţi. Cel ce-şi comunică apa vieţii sale prin cuvânt este el însuşi nu numai izvor al acestei ape, ci şi însetat de a se umple din fântâni deosebite, de apa acelora, prin ascultarea cuvântului lor. Oamenii se adapă spiritual unii pe alţii prin cuvinte din nevoia ancestrală de comunicare, sădită în suflet din iubirea intratreimică divină. Omul însuşi este un izvor de apă vie, prin faptul că se dă pe sine însuşi şi adapă pe cel căruia i se dă prin cuvânt. Iar poveştile sunt alcătuite din cuvinte care actualizează simboluri şi trăiri. De ele are nevoie vârsta copilăriei şi nu numai, fiindcă sunt arc peste timp, izvoare ale imaginaţiei creative omeneşti.

Fântâna din poveşti simbolizează de cele mai multe ori izvorul vieţii, trecerea, purificarea, încercarea. Ea însăşi este izvorul poveştilor.

„Ierusalimul ceresc” este izvorul vieţii în paradisul renăscut iar toiagul lui Moise cu care a lovit stânca a făcut să ţâşnească un izvor în pustiu, fapt ce din nou simbolizează sângele ce a curs la răstignirea Mântuitorului.

---

[2] idem
[3] idem
[4] Sfântul Teofilact, „Comentar la Evanghelia de la Ioan”, Editura Pelerinul roman, Oradea, 1998;
[5] Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., Bucureşti;

În concepţia antică despre lume este puţul de intrare în infern sau în „apele adâncurilor” care adăpostesc forţele oculte.

În Islam, puţul zidit de formă pătrată, este simbolul Paradisului.

Reprezentările din creştinismul timpuriu înfăţişeaza puţurile cu izvor ale grădinilor din care izvorăsc patru râuri.

Apa, element dătător de viaţă, este asociată cu Botezul şi cu sângele Mântuitorului răstignit.

Credinţa în puterile tămăduitoare ale apei izvorâte din pământ îşi are rădăcinile în cultul preistoric şi antic al izvoarelor care, în multe culturi, sunt cunoscute ca locuri sacre, avându-se în vedere faptul că apa fertilizatoare nu cade numai sub formă de ploaie, ci poate veni şi din pământ, ca apă a adâncurilor oferită de zei subpământeni. Este cazul izvoarelor fierbinţi sau calde, a căror apă termală are efecte tămăduitoare datorită conţinutului de minerale. Aici erau mereu venerate nimfele izvoarelor sau alte zeităţi.

În tradiţia greacă şi în cea română există sărbătoarea izvoarelor Fontinalia iar la celţi şi germanici, în prim plan se situează figuri feminine, adesea în triade, asociate și cu ideea de fertilitate, procreere și căsătorie.

În China şi în Japonia, lângă izvoare se aflau deseori mici sanctuare.

La populaţiile maya din peninsula Yucatan, puţurile fântânilor erau locuri sacre realizate din roci pentru jertfe.

În literatura chineză veche, fântâna a fost asociată cu erotismul şi cu sărbătoarea îndrăgostiţilor din a șaptea zi a celei de a șaptea luni.

În cultura tradiţională, fântâna simbolizează sursa vieţii, originea puterii, graţiei, cunoaşterii, inspiraţiei, geniului, este sursa apei vii care dă viaţă, vindecă şi asigură creşterea tuturor speciilor.

Apa de izvor este simbolul purităţii iar cea neîncepută se folosește mai mult la rituri de purificare.

Fântânile sunt şi simboluri ale maternităţii, asociate cu divinităţi feminine cum ar fi: nimfe, rusalce, nereide.

Este destul de des întâlnit motivul metamorfozei fetei într-un izvor în mitologia şi în legendele antichităţii, cum ar fi de pildă, povestea frumoasei Byblis din „Metamorfozele” lui Ovidiu.

După constatările psihologiei abisale, în basme ca şi în vise, fântânile devin locuri de pătrundere în universurile tainice ale vieţii oamenilor ca şi în cele ale inaccesibilului şi sunt asociate cu reprezentările simbolice ale băii purificatoare, ale băutului din izvoarele vieţii şi ale potolirii setei de cunoastere supremă.

Motivul fântânii este foarte des ântâlnit în basme. Astfel, există fântâna – ochi deschis către cer sau cea care uneşte lumea diurnă cu adâncurile necunoscute ale pământului.

În esenţă, fântâna este un recipient inepuizabil, un spaţiu de captare a izvorului ce întruneşte sensurile căutării şi ale victoriei.

În mitologia românească, apa vie izvorâtă din fântâni era o substanţă mirifică ce încheia judecata în cetele de păstori. Ea, însă, nu se poate confunda cu apa vie din poveşti. Cel ce trebuia

judecat era trimis să aducă o galeată de apă vie de izvor in care timp era judecat şi condamnat la pedeapsă conform obiceiului pământului.

Basmul este, fără îndoială, poezia dorinţelor împlinite, o evadare din îngrădirile realităţii cotidiene pentru că, în interiorul lui, se împlinesc visele şi năzuinţele cititorilor spre o viaţă împlinită, fericită. Sedimentarea elementelor specifice în substanţa naraţiunii armonizează conturul ei, determinând transmiterea mesajului prin complexitatea simbolurilor.

La fraţii Grimm se întâlneşte fântâna ca tăinuitoare a darurilor şi împlinirilor vieţii („Prinţul fermecat") căci fata de împărat îşi găseşte aici alesul inimii sau fântâna ca izvor al bucuriei, al veseliei, al împăcării, umbrit uneori de absenţa binelui pe traiectoria faptelor ca în „Cele trei fire de aur ale lui Scaraoţchi" şi nu în ultimul rând fântâna izvorâtoare de apă vie, tămăduitoare, la care se ajunge cu foarte mari eforturi, astfel încât să se poata sublinia legătura dintre aflarea izvorului cu apă vie şi benefica lipsă de trufie armonizată cu bunătatea personajului. Fântâna este, în cazul de faţă, o încercare în urcuşul vieţii dar şi un simbol al lui.

În tradiţiile româneşti, cel care sapă o fântână dobândeşte mântuirea sufletului. Motivul apare şi în balada „Mânăstirea Argeşului": în locul în care se prăbuşeşte trupul lui Manole se iveşte o fântână lină. Simbolul sintetizează aici sensurile cunoaşterii pe care o implică actul creaţiei şi pe cele ale eliberării meşterului de sub teroarea crimei săvârşite.

În basmul românesc există o preferinţă pentru elemente care-i definesc idealul etic şi orizontul spiritual. Rezonanţa lui specifică se manifestă şi la nivelul organizării stilistice a discursului narativ.

Regina Maria a României este autoarea unui gen aparte de povestiri care au fost numite şi „basme în cheie majoră" în care elementele de basm tradiţional se împletesc cu cele ale basmului modern şi în care apare frecvent motivul fântânii.

În „Insula şerpilor" unele dintre personaje vin din ţări îndepărtate unde fântâni de argint povestesc tainele îndrăgostiţilor iar în palatul împărătesc cu şapte săli se află o fântână cu apă albastră, scânteietoare, ale cărei izvoare se înalţă către tavanul ce abia se zăreşte. Acesta este izvorul dătător de viaţă şi de lumină în viaţa omenească, izvorul bucuriei nealterate, nesecate, izvorul nădejdii şi, sugestiv, izvorul ce se află în mijlocul unei săli negre este o fântână arteziană care izvorăşte tocmai dintr-o sală zidită cu piatră neagră. Povestirea despre fântână se realizează în întunericul unei peşteri pline de şerpi deci, izvorul fântânii nu poate fi altceva decât speranţa niciodată pierdută spre luminarea vieţii, spre împlinirea rostului omului pe pământ, spre cunoaşterea şi dragostea de frumos, de adânc şi de înalt, de libertate, de tot ceea ce defineşte adâncul frumuseţii create spre înţelegeri superioare, spre pătrunderea în tainele infinite al Adevărului absolut.

În „Sămânţa înţelepciunii", apa limpede şi răcoroasă ce izvorăşte de la o fântână dăruită de Dumnezeu ca o binecuvantare pentru pustietate nu este altceva decât izvorul vieţii veşnice în mijlocul deşertăciunilor lumeşti. Dumnezeu dăruieşte lumii izvoarele pentru adăparea ei din Izvorul frumuseţii şi al credinţei.

În povestea lui Harap-Alb a lui Ion Creangă fântâna devine o capcană. Ispitit de Spân, prinţul inocent coboară în fântână, de unde nu mai poate ieşi fără ajutor. El îşi pierde rangul şi devine sluga celui care îl va salva, tocmai pentru că nu este pregătit pentru o astfel de aventură.

Intrarea în fântână reprezintă una dintre primele probe ale personajului aflat în drumul lui de iniţiere.

Tot la Ion Creangă întâlnim fântâna ca încercare atunci când, în „Fata babei şi fata moşneagului”, ea cere ajutorul trecătorilor spre a fi curăţată.

În „Fântâna tinereţii” a lui Mihail Sadoveanu, însă, din izvorul de sub arcul stâncii, cu o lumină de aur la baza lui, şerpuieşte o apă blândă din care dacă cineva bea, devine din nou tânăr. Iubirea de viaţa pământească neîmplinitoare a fericirii, a determinat-o pe bătrâna Glafira să bea prea multă apă astfel încât ea nu a revenit la vârsta tinereţii aşa cum şi-ar fi dorit, ci la cea a copilăriei, pierzandu-şi rostul vieţii liniştite de până acum.

Motivul fântânii a generat şi tema scormonirii în adâncuri ca simbol al cunoaşterii.

Relaţia dintre folclor şi literatura cultă în ceea ce priveşte tema abordată se concretizează prin fundamentarea unei realităţi sensibile a vieţii spirituale, prin interferarea schimburilor de valori şi pentru stabilitatea mesajului artistic, ca acesta să ajungă la inimile cititorilor.

BIBLIOGRAFIE

1. Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucuresti;
2. Sfântul Teofilact, „Comentar la Evanghelia de la Ioan”, Editura Pelerinul Român, 1998;
3. Pr. Prof. Acad. Dr. Dumitru Stăniloae, „Iubirea creştină”, Editura Porto-Franco, Galaţi, 1993;
4. Ovidiu Bârlea –„Poetica folclorică”, Editura Univers, București, 1979;
5. George Călinescu-„Estetica basmului”, Editura pentru literatură, 1965;
6. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, Dicţionar de simboluri literare, Editura Artemis, București, 1994;
7. Ivan Evseev, „Dicţionar de simboluri și arhetipuri culturale”, Editura Amarcord;
8. Michael Ferber, Dicţionar de simboluri literare, Cambridge University Press, Editura Cartier;
9. Mihai Pop și Pavel Ruxandoiu-„Folclor literar românesc”, Editura didactică și pedagogică, București, 1978;
10. Ion Talos-„Gândirea magico-religioasă la români”, Editura Enciclopedică, 2001;
11. Elena Niculita Voronca, „Datinile și credinţele populare românești adunate și așezate în ordine mitologică”, vol. II, Ed. Polirom, 1998;
12. Romulus Vulcanescu-„Mitologie romană”, Editura Academiei RSR, 1985;
13. Maria, Regina României-Povești, Editura Arania, Brașov, 1991;
14. Mihail Sadoveanu-„Cincizeci de povestiri”, Editura Minerva, Buc., 1984;

JAMES JOYCE – STREAM OF CONSCIOUSNESS. THE MANNER IN WHICH FORM GENERATES MEANING

Paul Mihalache
PhD. Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract :This paper attempts to show that there are literary texts – poetry and prose that is, with a high degree of poeticity – and in whose cases meaning does not emerge from textual reference but from its form. In order to exemplify the aforementioned statement, I will namely refer to James Joyce's Ulysses and I will analyse the way in which the author makes use of the known literary technique called stream of consciousness.

Keywords: Joyce, Ulysses, form, content, poeticity

Sintagma ***stream of consciousness*** (*flux al conștiinței*) este introdusă în psihologie de Willam James în 1890.[1] Cu toate că termenul este adesea asociat romanului lui Marcel Proust, *Á la recherche du temps perdu* (1913 - 1927), în critica literară s-au impus argumentele lui Robert Humphrey, care descrie tehnica proustiană ca încercare de recuperare a reminiscențelor conștiinței, astfel monologul interior reprezentând aici un caz distinct[2].

Lăsând la o parte precursorii (nu pentru că nu ar avea vreo însemnătate, ci pentru că discuția ar face subiectul unei lucrări aparte), putem vorbi pentru prima oară despre *flux al conștiinței* în *Ulysses* (James Joyce, 1922), *Mrs. Dalloway* și *To the Lighthouse* (Virginia Woolf, 1925, respectiv 1927), *The Sound and the Fury* (William Faulkner, 1927). Exemplele pot continua cu nume și titluri din cea de-a doua jumătate a secolului XX, începutul secolului XXI, dar le vom menționa doar pe cele mai relevante: Samuel Beckett, *Malone Dies*, Juan Rulfo, *Pedro Páramo*, Sylvia Plath, *The Bell Jar*, Witold Gombrowicz, *Kosmos*, Reinaldo Arenas, *El palacio de las blanquisimas mofetas*, António Lobo Antunes,*O Arquipélago da Insónia*.

Foarte pe scurt, *fluxul conștiinței* presupune o serie de confesiuni care se întrepătrund, adesea indistincte. Însă ambii termeni ai sintagmei sunt folosiți în sens conotativ, ceea ce ne împiedică de la început să-i privim drept noțiuni fixe, posibil de prins într-o singură idee revelatoare. Acest tip de discurs se referă la ceea ce e străin de verbalizarea rațională; cu alte cuvinte – un discurs care, cel puțin parțial, nu e conștient de sine însuși. În mod riguros, ar trebui să ne întrebăm cu privire la posibilitatea de a distinge între diverse niveluri ale conștiinței.

[1] În *The Principles of Psychology* (*Principiile psihologiei*).
[2] *Stream of Consciousness in the Modern Novel* (Berkeley & Los Angeles: University of California, 1954), p. 4.

În orice caz, este important de menționat existența a cel puțin două paliere, unul al conștiinței actualizate în discurs verbal și altul care îl precede – gânduri imposibil de redat în fraze coerente. Aspectul esențial al acestui tip de narațiune nu este constituit de caracterul său criptic, cât de faptul că rămâne necenzurată de propria rațiune. Este frecventă eroarea de interpretare la nivel teoretic a celor care asociază tehnica fluxului conștiinței cu încifrarea mesajului prin uzajul unei simbolistici specifice – nu atât pentru că, în mod punctual, nu ar putea fi posibil de identificat exemple în acest sens, cât prin lipsa relevanței: miza este cu totul alta. Inaccesibilul – care diferă în funcție de subiectivismul utilizării limbajului – reprezintă una dintre caracteristicile inerente ale fluxului conștiinței, însă nicidecum un scop în sine. Putem vorbi despre două niveluri ale actului creației: ceea ce face Joyce în *Ulise* nu are nicio legătură cu dicteul automat. Frazele lui sunt încifrate, dar extrem de elaborate și mereu încărcate de semnificații (de unde și caracterul criptic). Aparența discursului care lasă (intenționat) senzația fluxului de gânduri necenzurate de rațiune (cu alte cuvinte, caracterul său amfiguric – termen aflat nu în raport de opoziție, însă de excludere reciprocă – cum ar fi perechea: *anorganic - melancolic* – față de *criptic*) ține de efectul prim și vizează receptarea în plan estetic, nu analiza din perspectivă strict poetică.

Ceea ce ne interesează în continuare se raportează la tehnicile prin care a fost integrat în roman monologul interior, asupra căruia rațiunea nu exercită vreun control. În funcție de criteriile aplicate, putem distinge între mai multe tipuri de monolog interior: cel *direct*, în care nu naratorul se adresează naratarului (dispar mărcile specifice textului scris la persoana a treia – *a spus, a gândit*), iar discursul personajului nu pare să se adreseze nimănui. Gândurile se succed, interferează, luând de cele mai multe ori forma unor scurte poeme în proză. Prin contrast, *monologului indirect* îi sunt specifice intervențiile naratorului din narațiunea heterodiegetică, cu funcție atât de reprezentare cât și de control, care mediază *dialogul* actor-naratar[3]. Însă în privința acestei distincții există o nuanță în mare măsură neglijată de criticii și teoreticienii literari: Cea de-a doua metodă, a monologului indirect, atenuează gradul de ermetism al textului, intervențiile autorului, sub forma unor convenții literare, lăsându-ne în permanență să știm că este vorba despre o serie de amintiri sau închipuiri ale unuia dintre personaje. Iar pasajele au o anumită liniaritate – încep și continuă cu ceea ce, fără ezitare, cititorul poate recunoaște drept gânduri ale personajuluidesprinse de prezent:

Dacă ar fi avut la îndemînă un topor, un vătrai, sau orice armă cu care ar fi putut sfredeli pieptul lui taică-su, omorîndu-l pe loc, James ar fi înșfăcat-o la repezeală. Atît de extreme erau emoțiile pe care domnul Ramsay le stîrnea în inima copiilor, prin simpla sa prezență, cînd îl vedeau stînd așa ca acum, tăios ca lama cuțitului, rînjind sarcastic, nu numai din plăcerea de a-și dezamăgi fiul și de a-și ridiculiza soția, care era de o mie de ori mai bună ca el din toate punctele de vedere (așa gîndea James), ci și dintr-o tainică îngîmfare pricinuită de precizia aprecierilor sale.[4]

Dacă în romanul Virginiei Woolf, *fluxul conștiinței* este întrerupt și (ceea ce ne interesează în egală măsură) introdus de explicații ale autoarei, la polul opus se situează unul

[3] Sintagmele *monolog direct* și *monolog indirect* îi aparțin Yanxiei Sang – *An Analysis of Stream-of-Consciousness Technique in To the Lighthouse*, în *Asian Social Science*, Vol. 6, No. 9; September 2010

[4] Virginia Woolf, *Spre far*, Ed. Minerva, București, 1972, traducere de Antoaneta Răilean, p. 4-5.

dintre cele mai criptice romane ale lui António Lobo Antunes, *Arhipelagul insomniei* (în care apare exclusiv monologul direct). Întregul volum e o înșiruire de impresii, amintiri și scene imaginate, din care lipsește nu doar orice fel de lămurire, ci și legătura cu un timp prezent – al narațiunii (în măsura în care termenul se poate aplica în acest caz):

În timp ce slujnicele de la bucătărie îngrămădeau flori în căruciorul de unde mi s-a năzărit că mirosul din cufere se evapora încetișor, bunicul cu cravată, el care nu purta niciodată cravată, folosea un nasture de aramă ce-i închidea gîtul și tata desprinzînd hățurile din belciug, l-am văzut oprit pe o creastă înainte să o ia din loc iar, l-au găsit dincolo de cimitir privind florile […].[5]

În ambele exemple, oricât de diferite ar fi, avem de a face cu un punct comun: ne situăm în permanență (ca cititori) pe un același nivel. În romanul *Spre Far* avem suficiente indicii încât să rămânem mereu conștienți că suntem puși în fața unor impresii retrospective – *spectatori* ai unei conștiințe și a două planuri cronologice distincte, pe care nu avem cum să le confundăm. Întâmplările, imaginile sau gândurile protagoniștilor din timpul narațiunii evocă (și actualizează) sentimente din trecut. Am spus un singur nivel deși sunt două planuri (cronologice) pentru că este vorba despre un stadiu al receptării, sau al înțelegerii: Indiferent cât de puternice ar fi imaginile care vin din trecut, știm că e vorba despre imagini din trecut și că timpul *real* e altul – cel al narațiunii. *Experimentul* lui Antunes începe și continuă până la final în aceeași notă de ambiguitate dusă la extrem. Și, indiferent cât de avizat ar fi cititorul și în ce măsură ar putea decripta textul, devenindu-i fie și în integralitate inteligibil[6], el rămâne prins într-un singur plan cronologic. Aici nu există un *timp al narațiunii*, ci doar unul al imaginilor evocate.

Ceea ce am vrut să arătăm prin aceste distincții și apropieri va deveni mai explicit în urma analizei unor scurte fragmente din *Ulise*, precum cel de mai jos:

— Cît, domnu'? întrebă femeia.

— Doi litri, spuse Stephen.

O urmări cum toarnă în măsură și de acolo în urcior, lapte gras, alb, nu al ei. Sîni bătrîni, ofiliți. Mai turnă o dată o măsură și încă puțin pe deasupra. Bătrînă și tainică, pătrunse aici venind dintr-o lume a dimineții, poate o mesageră. Aducea laude puterii pline de bunătate a laptelui, turnîndu-l acum pentru ei. Chircită pe vine lîngă o vacă răbdătoare, în zori, pe un cîmp bogat, vrăjitoare pe ciuperca ei așezată, și degetele-i încărcate de riduri grăbindu-i-se pe ugerul umflat. Mugeau înspre ea, cea lor cunoscută, ele, turma mănoasă de rouă.[7]

În romanul lui Joyce, trecerile dintr-un plan cronologic în celălalt, din timpul narațiunii în cel al imaginilor invocate prin fluxul conștiinței se fac printr-o alunecare extrem de subtilă, fiind

[5] António Lobo Antunes, *Arhipelagul insomniei*, Humanitas, București, 2008, traducere de Micaela Ghițescu.

[6] caz în care ar fi indispensabilă una dintre următoarele presupoziții: fie că receptarea depinde exclusiv de intențiile autorului, fie că – în acord cu structuralismul – un text poate fi înțeles în mod exhaustiv doar prin analiza formelor și structurilor sale lingvistice – ambele perspective pun sub semnul întrebării conceptul de *text deschis*.

[7] James Joyce, *Ulise*, Ed. Univers, Bucurşti, 1996, traducere de Mircea Ivănescu, p. 19.

aproape imposibil de specificat cum sau unde personajul încetează să se mai afle în prezent și trece nu neapărat în trecut (deși, uneori, da) cât într-un plan al reveriei. În fragmentul citat, prefigurarea întrepătrunderii planurilor e marcată de o virgulă, care altfel nu s-ar fi justificat, după cuvântul *urcior*. Apoi concretul și fluxul de imagini din conștiința lui Stephen alternează relativ distinct: *Sîni bătrîni, ofiliți. Mai turnă o dată o măsură și încă puțin pe deasupra.* Iar în următoarea frază, nivelurile interferează din nou. Abia apoi, până la finalul paragrafului, putem vorbi fără echivoc de *stream of consciousness*. Acestei treceri, sau alunecări dintr-un plan în altul, poate nu neapărat nesesizate de critici și teoreticieni, în orice caz, despre care nu s-a spus nimic – și care nu reprezintă, până la urmă, un procedeu[8] în sine, cât, mai degrabă, un subprocedeu literar, cu foarte puține excepții imposibil de analizat altfel decât în legătură cu *fluxul conștiinței* – vor face subiectul discuției de față și vom încerca să arătăm cum acest mic detaliu tehnic poate influența textul în ansamblul său, și nu doar la nivel formal.

Narațiunea (fie că e vorba despre proză ori despre narațiune în versuri) este asociată tipului de discurs rațional, iar liricul – discursului instinctual-emoțional.[9] Și în poezie intervine un grad de narativizare (atenuat sau chiar anulat în unele experimente de avangardă ale secolului XX)[10]. E important însă de menționat faptul că, odată cu Roman Jakobson, criteriul de diferențiere dintre poezie și proză încetează să mai fie unul cantitativ (în funcție prezența figurilor de stil) devenind unul calitativ (care are în vedere funcțiile limbajului). Cu alte cuvinte, un poem semnifică altceva decât *afirmă*. Discursul poetic nu traduce în cuvinte o realitate preexistentă, ci instituie una coexistentă. Funcția sa descriptivă nu dispare, însă este reorientată.

În continuare, va rămâne de arătat în ce măsură fluxul conștiinței în *Ulise* – dar nu și în romanele Virginiei Woolf, de exemplu – polidimensionează textul, situând unele fragmente nu în proximitatea, ci chiar în interiorul discursului liric. Mai mult, vom încerca să argumentăm că nici experimentele de tipul *Arhipelagul insomniei*, oricât de reușite ar fi din punct de vedere estetic, nu pot fi discutate în același context (enunțat încă de la începutul articolului), în care un procedeu folosit ca marcă a unui text în proză influențează nu doar forma, ci și sensul – independent de apropierea romanului lui António Lobo Antunes de specificul poemului în proză.

O dată cu diminuarea coerenței logice a discursului, cuvintele se izolează și primesc implicit o multitudine de semnificații – nu atât noi, pentru că ele existau deja sub forma unor conținuturi neactualizate – care însă contravin așteptărilor, fiind în dezacord cu ceea ce narațiunea părea să prezinte drept realitate. „Un cuvânt scos din contextul său nu mai are nici o semnificație”[11] Desigur că Roman Jakobson se referea la pierderea acelui înțeles (ori serii de înțelesuri) pe care textul ca întreg (sau, cel puțin, fragmentul de text relevant) îl conferă și totodată îl impune cuvântului. Însă tocmai prin această *pierdere* cuvântul își revendică semnificațiile inițiale; își reactualizează potențialitatea – fapt specific acelui tip de *poiesis* în care limbajul se afirmă pe sine și nu comunică o realitate externă.

---

[8] Folosim termenul în accepțiunea dată de membrii *Școlii formale ruse*.
[9] Solomon Marcus, *Liric și narativ*, p. 259
[10] Futurism, dadaism, în oarecare măsură și în suprarealism.
[11] Roman Jakobson, *Qu’est-ce que la poésie?*, Paris, Ed. Du Seuil, 1973, p.124

Desigur, nicăieri nu este mai evidentă preocuparea lui Joyce pentru aspectul estetic și pentru punerea în valoare a formelor lingvistice decât în *Finnegans Wake*. Semnul primează în fața conceptului. Conținutul ideatic contează, însă numai în măsura în care ne referim la ceea ce cuvintele au capacitatea de a genera și nu de a numi. Însă, dincolo de imaginea individului perceput ca *instinct pur* (pe bună dreptate laitmotiv al exegezei joyceiene), același lucru este valabil și pentru *Ulise* – fapt care nu mai poate fi pus la îndoială atunci când observăm (dacă ar fi să alegem la întâmplare, riscul de a nu aduce exemple relevante ar fi aproape inexistent) sintaxa frazelor:

Teribil de ceainic. Londra-i ceainic şi eu pur şi simplu ceainic peste tot şi pe bot. (Se freacă de el). După jocurile de salon şi după focurile de artificii ne-am aşezat pe perne pe scară. Sub vîsc. Numai noi doi singuri.[12]

Aparent paradoxală în cazul romanului *Ulise* este funcția duală pe care o îndeplinește limbajul (scop și totodată mijloc), atât ca generator de sensuri, cât și ca semn care stă pentru un referent – în cele mai multe dintre cazuri, posibil de identificat prin apel la intertextualitate (trimiteri la *Odiseea*, la mitologia greacă, la situația socială, politică și religioasă din Irlanda începutului de secol XX). Cele două calități divergente ale limbajului la Joyce nu doar că nu se exclud; ambele propun un același tip de raport între cuvinte și realitatea pe care acestea din urmă o instituie: incoerența logică specifică fluxului conștiinței lasă cuvintele în plenitudinea lor semantică. Semnificația nu dispare, însă devine greu accesibilă receptorului datorită caracterului pronunțat subiectiv al limbajului reflexiv.

Poezia modernă poate fi metaforică (în sensul atribuit de Paul Ricoeur: fraza, sau chiar întregul text văzut ca metaforă) ori se poate apropia de proză, dar fără să excludă conotația. Autorul se folosește de pretextul unei scurte povești pentru a exprima altceva: o stare – adesea numind nu starea, ci momentul care o declanșează.

Dacă ar fi să împărțim *Ulise* în pasaje caracterizate, pe de o parte, de limbaj tranzitiv, descrieri relativ obiective ale realității exterioare, plus scurtele dialoguri dintre personaje, și limbaj reflexiv, pe de altă parte – monologul interior – am vedea că distincția este forțată din cel puțin un punct de vedere. Întreg romanul oferă cititorului doar o interminabilă serie de indicii, fie direcționând receptarea (prin intertext) fie rămânând text deschis, în care receptorul continuă actul creației prin umplerea unor goluri de sens. Este una dintre caracteristicile distinctive ale poeziei: zonele de nedeterminare semantică sunt mult mai extinse decât în cazul prozei. Poezia propune un dialog cu cititorul, iar poetul este cel care doar îl inițiază.

Coborau treptele dinspre terasa lui Leahy, prudent. Frauenzimmer; *și în jos pe țărmul ușor povîrnit și fleșcăind cu picioarele lor pleoștite afundîndu-li-se în nisipurile noroioase. Ca și mine, ca și Algy, coborînd către mama noastră cea măreață. Numărul unu își legăna greoaie bocceluța de moașă, cortelul celeilalte se tot înfigea în nisipul plajei. Dinspre centru au ieșit și ele. Doamna Florence MacCabe, văduva răposatului Patk MacCabe, mult regretatul, din strada*

[12]*Ulise*, p. 116

Miresei. Una dintre surorile ei m-a tras și pe mine zbierînd întru viață. Creație dintru nimic. Ce are ea în bocceluță? Vreun născut-mort cu ața buricului atîrnînd, înfofolit într-o lînă grosolană. Ațele tuturor leagă îndărăt, corzile-spre-țărm-încolăcindu-se a tot ce este muritor. Din cauza asta călugării mistici. Ai vrea să fii precum zeii? Privește-ți în omplalos. Alo. Aici Kinch. Dați-mi Edenville. Aleph, alpha; zero, zero, unu.

Soață și ajutătoare a lui Adam Kadmon: Heva, Eva cea goală. Ea nu avea ombilic. Privire. Pîntec fără pată, umflîndu-se uriaș, pavăză de piele încordată, nu, grîne alb îngrămădite, strălucitoare, nemuritoare, dăinuind dintru veșnicie întru veșnicie. Pîntec al păcatului.[13]

Ideea care transpare din fragmentul citat poate fi identificată fără mari dificultăți. În timp ce se plimbă pe malul oceanului, Stephen vede două moașe, care îl duc cu gândul la naștere, iar reflecțiile dintr-un prezent personal îi proiectează meditațiile înspre geneza biblică. Însă (dincolo de frazele fără predicat, specifice, de asemenea, mai degrabă poeziei decât prozei) avem doar o lungă înșiruire de imagini și de simboluri, rămânându-i cititorului sarcina de a face legăturile și de a completa textul prin actul lecturii. Ca în cadrul unui sorit logic, este specificat doar momentul care declanșează o stare, un sentiment, apoi urmează un flux de imagini (aici, fără caracter narativ) care gravitează în jurul acelei stări, deși nu o numește.

Formularea lui Carl Gustav Jung – *O carte are totuși un conținut, prezintă ceva, dar eu îl suspectez pe Joyce că el n-a vrut să prezinte absolut nimic* –ne pune, o dată în plus, în fața unei întrebări care datează de acum cel puțin două mii trei sute cincizeci de ani, de la *Poetica* lui Aristotel, și care a fost reluată pe parcursul istoriei abordărilor teoretice ale literaturii, primind o multitudine de răspunsuri, însă niciunul definitiv, general acceptat: *Ce reprezintă conținutul unei opere literare?*[14]Evident, dihotomia *conținut – formă* generează implicit o a doua întrebare: *Ce reprezintă forma unei opere literare?* Concepția cea mai răspândită tinde să asocieze *conținutului* ceea ce se prezintă într-o operă literară, iar *formei* felul în care se prezintă acel ceva. Nici măcar Wellek și Warren, în lucrarea lor din 1949, *Teoria literaturii*, nu renunță complet la acestă diferențiere, cu toate că propun perechea *material – structură*, ca fiind mai eficientă din punct de vedere metodologic. Nu este vorba doar despre redenumirea vechilor termeni, ci de mutarea accentului pe conceptul de estetic. Materialul (asemenea structurii) cuprinde atât elemente din conținut cât și elemente din formă. Teoreticienii americani înțeleg prin distincția *conținut – formă* o distincție care nu servește scopurilor poeticii, însă una posibilă, care caracterizează dintr-o perspectivă (fie și irelevantă) opera literară.

Urmează să vedem care sunt consecințele acceptării unei astfel de diferențieri.

Fie că este vorba despre imagini vizuale, ca în cazul poeților americani de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și aproape întreg secolul al XIX-lea (William Wordsworth, John Keats, Alfred Tennyson), fie de preponderența imaginilor trăirilor interioare, cum se întâmplă la Joyce, așa-zisele elemente de conținut reprezintă percepții poetice și nu sunt translate în literatură din planul existenței concrete. Ar însemna să confundăm realitatea literară cu modelul exterior ei. Nu

[13] Ulise, p. 44

[14]În *Poetica*, această întrebare nu a fost formulată explicit; însă Aristotel face în repetate rânduri trimitere la conceptele de *conținut* și de *formă*.

există tipare standard (ci doar prototipuri) ale temelor literare (dragostea, războiul, sentimentul tragic etc. – privite ca forme fixe); toate sunt concretizări unice, irepetabile, care iau forma operei literare. În această lumină, analiza din perspectivă psihanalitică a unui poem sau roman poate fi relevantă; nu are, însă, nimic de-a face nici cu esteticul și nici cu știința poeticii. Identificarea unor trăiri sau trăsături psihice ale personajelor cu conceptele analoage din psihologie nu înseamnă altceva decât confundarea planului literar cu cel neliterar (aici, al științei psihologiei). Să presupunem însă (contrar a ceea ce tocmai am afirmat) că descrierea cu suficiente detalii a scenelor din turnul unde locuiesc Stephen Dedalus, Buck Mulligan și Haines – din primele pagini ale romanului *Ulise* – ar fi reflectarea absolută în text a unor întâmplări desfășurate în exact același cadru (și, dacă vrem, că toate descrierile literare ar fi, de asemenea, redări fidele ale unor modele din realitate). Însă știm foarte bine că orice descriere, oricât de amănunțită ar fi, nu este, de fapt, altceva decât o stilizare. Orice peisaj, încăpere, personaj sau chiar acțiune este întregită abia în reprezentarea mentală simultană actului lecturii. Cu alte cuvinte, ceea ce se înțelege în general prin *conținut* variază în funcție de imaginația, formația culturală și chiar starea de moment a cititorului. Putem discuta despre subiectul unui roman de Dostoievski, făcând abstracție de reprezentările diferite pe care le avem asupra personajelor sau decorurilor; dar nu același lucru se poate spune în legătură cu lectura unui roman ca *Ulise*, în care predomină imaginile trăirilor interioare, încifrate într-un limbaj autoreferențial și prin tehnica fluxului conștiinței (și unde toate celelalte imagini: vizuale, auditive, senzoriale, olfactive sunt doar pretexte pentru cele dintâi – ale experiențelor psihice subiective). Putem analiza procedeele și tehnicile literare prin care au fost reproduse imaginile, însă nu putem postula existența unui conținut – altul decât cel exterior operei literare (sentimentul vinovăției, complexul de inferioritate, impulsurile sexuale etc. – așa cum sunt studiate de psihologie). Însă acesta este cel mult un reper, nu parte integrantă a operei literare. Putem, de asemenea, să analizăm caracteristicile psihologice ale protagoniștilor, însă înțelegându-le (oricât de paradoxal ar părea) ca procedee literare subordonate scopului estetic, în indisolubila lor legătură cu *forma* și acceptând lipsa de sens a noțiunii de conținut. Încercarea de a analiza din orice altă perspectivă decât din cea estetică elemente ale unui roman echivalează cu aprecierea cunoștințelor de geometrie ale lui Wassili Kandinsky, atunci când îi privim tablourile. Pentru un biograf (chiar și pentru un istoric) ar putea fi relevant.

Punând pentru moment între paranteze discuția referitoare la opera literară în general, în cazul lui *Ulise* (chiar făcând abstracție de imposibilitatea identificării imaginilor poetice cu corespondentele lor obiective) avem doar formă. Conținutul nu lipsește ca în cazul jocurilor goale de cuvinte (așa cum sugerează Jung), ci este asimilat formei. Cuvintele generează (nu traduc) sensuri. Însă acele sensuri, o dată generate, nu capătă existență autonomă, rămânând identice cu ele însele independent de forma în care ar fi prezentate. Ele înseamnă ceea ce însemnă numai pentru că au fost spuse în felul în care au fost spuse[15]. Nu există psihologie, ci

[15] În sens tare, această afirmație este valabilă pentru orice text literar (privind literatura de ficțiune). Putem fi însă de acord că există autori (aproape exclusiv autori de proză) ale căror cărți ar putea fi rescrise fără să se piardă foarte mult din ceea ce au transmis inițial (și fără să însemne că autorii lor ar fi lipsiți de valoare). Să luăm, de exemplu, cazul lui Sommerset Maugham (exceptând, poate, romanul *Magul)* sau a lui Lion Feuchtwanger (exceptând *Falsul Nero*). La extrema opusă, cărțile lui William

doar psihologie-estetică, nici etică ci doar etică-estetică și nici politică a Irlandei, ci politică-estetică a unei Irlande fictive, similară (nu identică) Irlandei reale de la începutul secolului trecut, dar o Irlandă subordonată, la rându-i, scopului estetic, la fel cum este fiecare element și fiecare unitate semantică din *Ulise*.

Suferinţa, totuşi nu suferinţa iubirii, îi strîngea inima. Tăcută, în vis, după moarte venise ea spre el, şi trupul istovit înfăşurat în giulgiurile largi, cafenii, îi răspîndea un miros de ceară şi de lemn de trandafir, iar suflarea ei se aplecase asupră-i, mută, încărcată de reproşuri, avea mirosul cenuşii umezite. Dincolo de mîneca roasă pînă la urzeală vedea marea pe care glasul bine hrănit de alături o salutase ca pe o mamă măreaţă şi blîndă. Cercul golfului şi al orizontului cuprindea o masă lichidă, întunecată, verde. Atunci, alături de patul ei de moarte fusese un bol de porţelan alb primindu-i fierea verde, groasă, pe care şi-o smulgea din ficatul putred în spasme zgomotoase, întretăiate de gemete.[16]

Dezvoltarea acestei teme recurente (ireductibilă la formula generică, adusă inițial în discuție) nu poate fi separată de formularea ei în cuvinte – de expresie. Altfel spus, diferitele concretizări ale ideii care apare în fragmentul citat mai sus țin exclusiv de formă. Nu este vorba doar despre o subtilitate filosofică, de genul concepției conform căreia obiectele materiale nu ar fi identice cu ele însele (intuiție a lui Heraclit, revalorificată de reprezentanții Raționalismului, apoi de Immanuel Kant și confirmată de știința modernă), când știm foarte bine că, în practică, ne putem baza în majoritatea covârșitoare a cazurilor pe supoziția opusă: obiectele materiale nu își modifică proprietățile de-a lungul unor intervale relativ scurte de timp, dacă anumiți factori externi nu își manifestă în mod direct influența asupra lor. Postularea conceptului de conținut nu reprezintă doar o eroare de acest tip. Consecințele acceptării lui vor duce nu doar la absurdități logice ci și la rezultate complet greșite.[17]

Nu sugerăm în niciun caz ideea că zecile de mii de pagini de analiză a unor texte literare care pornesc de la falsa distincție *conținut-formă* ar fi complet irelevante. Există diverse perspective din care poate fi abordat studiul unei opere literare, în care nu contează foarte mult dacă ceea ce considerăm a fi subiectul unui roman e înțeles ca reper exterior cu o serie de concretizări unice în text, sau dacă se pune, pur și simplu, semnul de identitate între conceptul abstract și expresia artistică. Dar orice astfel de studiu, indiferent cât de competent și de aprofundat ar fi, pierde (cel puțin parțial) din vedere orizontul estetic. Una dintre consecințele neglijării acestui aspect va fi imposibilitatea diferențierii operei literare de un text neliterar – de exemplu, un roman istoric de un tratat de istorie. Literaturitatea nu reprezintă doar un criteriu metodologic, introdus de Roman Jakobson pentru a putea defini mai convenabil literatura. Este un concept descoperit (nu inventat) de lingvistul rus – element prezent în orice operă literară,

---

Faulkner sau ale lui James Joyce prin traducere sunt, de fapt, rescrise, reformulate și, implicit, resemnificate, indiferent cât de bune ar fi încercările de transpunere în altă limbă, cum este cazul excelentelor variante românești semnate de Mircea Ivănescu (atât după volumele lui Faulkner cât și după cele ale lui Joyce). Același lucru se poate afirma, fără îndoială, despre poezie.

[16] James Joyce, *Ulise*, p. 15.

[17] Există cazuri în care erorile de raționament nu conduc în mod necesar la o concluzie falsă (după cum nici adevărul concluziei nu implică validitatea raționamentului).

însă nu asemenea unei figuri de stil care poate fi localizată: literaturitatea își proiectează caracterul specific asupra tuturor elementelor din text, literaturizându-le.

Reușita unor experimente ca cel al lui Orson Welles, din 1938, care a dramatizat (sub formă de teatru radiofonic) romanul lui H. G. Wells, *Războiul lumilor*,creând panică în rândurile ascultătorilor, sunt cazuri limită și depind în foarte mare măsură de competența redusă a receptorilor. În realitate, sunt extrem de rare cazurile în care un cititor avizat nu va putea decide în legătură cu caracterul literar, respectiv neliterar, al unui text. Un caz special și care ar merita o discuție aparte este cel al romanelor care mizează în primul rând pe idei – cum e cazul romanelor lui Dostoievski. Literaturitatea lor nu poate fi pusă la îndoială. Putem însă vorbi aici despre trecerea mizei estetice în plan secund? Depinde din perspectiva cui. Din punctul de vedere al scriitorului, cu siguranță că nu – altfel nu și-ar mai fi prezentat ideile sub formă de romane. Dar ideile sunt poate singurele care, într-un anumit sens, au o existență similară deopotrivă în literatură și în afara ei. Datorită caracterului prin excelență abstract al ideilor, acestea pot fi puse în discuție cu aceeași relevanță de un personaj sau de o persoană. Punerea lor în practică este particulară în ambele cazuri, însă dezbaterile generalizatoare sunt similare. De aceea, cu toate că nu confundăm un roman cu o carte de filosofie, putem observa fără nicio dificultate pasaje scrise într-un stil mai degrabă eseistic. Chiar și în acest caz particular, ceea ce formează subiectul unui roman se compune în primul rând din acțiune; iar protagoniștii acționează sub imboldul unor stări psihice, pe fondul unor predispoziții, și așa mai departe. Toate acestea din urmă – acțiune, personaje, stări psihice etc. sunt fără excepție concretizări ale unor prototipuri, iar între expresia artistică și modelul ei real rămâne întotdeauna o distanță ontologică imposibil de anulat.

BIBLIOGRAPHY

1. Jakobson, Roman, *Ce este poezia?*, 1933-1934, traducere de Leonida Teodorescu (format eBook)
2. Joyce, James, *Ulise*, EdituraUnivers, Bucurști, 1996, traducere de Mircea Ivănescu
3. Marcus, Solomon, *Paradigme universale*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005
4. Ricoeur, Paul, *Metafora vie*, Editura Universității, București, 1984, traducere de Irina Mavrodin
5. Wolf, Virginia, *Doamna Dalloway*, Editura Humanitas, București, 2012, traducere de Petru Creția
6. Yanxia Sang *An Analysis of Stram-of-Consciousness Thchnique in To the Lighthouse*, în *Asian Social Science*, Vol. 6, No. 9; September, 2010 (format eBook)

THE POETICS OF AUTHENTICITY

Monica Andrei (Bako)
PhD Student, UMFST Târgu Mureș

Abstract:The article describes in a synthetic manner the evolution of writers' tendency of reaching more and more profoundly into the intimacy of the real, which means, implicitly, a distancing from the classical norms of the aesthetic. Camil Petrescu and Mircea Eliade will introduce the concept of authenticity in the Romanian aesthetic terminology, placing this in opposition with perfection, as a constant ideal of the artistic creation. Aspiring towards authenticity implies the rejection of the artificial, of conventions, yet this fictional performance is only attained by the real masters.

Keywords: real, authenticity, aesthetic, artificial, convention

Dacă ar fi să aruncăm o privire asupra epocii dintre cele două războaie mondiale am afirma că avem de-a face cu o perioadă neprețuită ca valoare, deoarece structurile românești au cunoscut o înflorire spectaculoasă, cum mari modificări și înnoiri. După această perioadă, se poate observa o evoluție în direcția dramatică a căutării de sine, acea încercare de autodefinire și de autocunoaștere sondată de nenumărate ori cu eșecuri, însă și cu momente de edificare. De aici va lua naștere drama omului modern în sensul cunoașterii, prin explorarea terenului lăuntric al experienței.

Ceea ce va întreprinde literatura acum, prin glasul romanului, este de a se preocupa să întemeieze și să asimileze o serie de modele alternative. Căutarea pe care o lansează romanul va fi în direcția fenomenologiei, mai exact a manierei în care adevărul se face văzut. Așadar, sloganul "artă pentru artă" este înlocuit de "artă pentru adevăr", deoarece, așa cum afirma Camil Petrescu în 1936, "arta este un mijloc de cunoaștere. Un formidabil mijloc de pătrundere și de obiectivare a sufletelor omenești, acolo unde știința nu poate ajunge". Referindu-se la roman în general, Henri Bergson nota este o "artă care poate cunoaște omul mai bine decât omul însuși", pentru că aduce în prezent "ceea ce a încercat să mai existe în momentul în care fost exprimat". Deci obiectivează. Acutul sentiment al efemerului învinge universul concret, iar intimitatea ("felia de viață") va induce sentimentul *autenticității*. Drept urmare, creatorul din spatele operei este înlocuit de propriul jurnal și de aceea "documentarul" se descompune în memorii sau biografii ce corporalizează timpul și actul cunoașterii, pe baza principiului fragmentarului.

În felul acesta, tot mai clar se va contura o adevărata *poetică a autenticității*, de altfel singura capabilă să ghideze romanul românesc către o abordare narativă nouă și să redea sentimentul metafizic al existenței și care să fie compatibilă cu estetica vremii. Fiind o proiecție a refuzului imaginarului, autenticitatea va deveni un concept fundamental vehiculat pe scena literară românească de după al doilea război mondial.

Primii care au teoretizat autenticismul în Occident au fost Gide, Sartre, Proust, Malroux, și putem constata tendința unei perpetue căutări a autenticității prin exprimarea experință personale, care iau forma unui act de aventură a cunoașterii.

La noi, Mircea Eliade, Mihail Sebastian, Anton Holban sau Max Blecher au căutat autenticitatea și au inclus-o în romanul lor. George Călinescu notează în istoria noastră literară, într-un capitol special, o definiție a autenticității numind-o *literatură experiențelor*.

Acest termen, va cunoaște foarte curând o multitudine de abordări și interpretări inedite. Termenul de autenticitate se deschide unui evantai de interpretări, astfel încât teoreticienii abordează mod diferit trăsăturile de la care pornesc în definirea acestei noțiuni, iar caracteristicile accidentale se dovedesc deseori dominante în fața celor fundamentale. Dificultatea de configurare a conceptului derivă și din faptul că ideea de autenticitate se află într-o perpetuă extindere și a devenit în timp o caracterizare banalizată prin repetare. De fapt, fiecare tatonare în definirea autenticității se soldează cu lărgirea spectrului de valențe atribuite acestui termen, iar, cum era de anticipat, dificultatea provine din tumultul definițiilor și nicidecum din puținătatea acestora. Tendința către autenticitate nu este de dată recentă, întrucât dintotdeauna scriitorii au creat în spiritul autenticității, însă abordările au fost felurite. În perioadele religioase, "autentici" erau denumiți cei care deținеau "adevărul" biblic, pentru filozofi autenticitatea era grefată pe viziunea lor despre lume, pentru raționaliștii secolului XVIII, autentic era ceea ce vibra cu rațiunea pură, pentru antici autentice erau doar operele scrise în conformitate cu normele clasice, mereu în conflict cu modernii. Plin de ambiguitate, conceptul a îmbrățișat la nivel teoretic o sumă de definiții. Substantivul *autenticitate* (derivat din adjectivul "autentic") semnalează o caracteristică principală, anume aceea de adevăr ce nu poate fi contestat, indubitabil.

Termenul implică automat ideea de mărturisire neliteraturizată urmărind prezentarea existențialului în sine. Trebuie punctat însă faptul că în tandem cu *autenticitatea* circulă un alt concept, și anume *autenticismul*. Dacă *autenticitatea* este o caracteristică demnă de interpretări sociologice, *autenticismul* se definește în strânsă legătură cu monologul, cu jurnalele, cu înălțările sau căderile spirituale ale personajelor, cu dramele cunoașterii.

Referindu-se la conceptul de *autenticitate*, Adrian Marino reținea existența a trei straturi semantice[1], bine conturate. La origine (< fr. authencité, authentique, cf. lat. authenticus) s-ar afla un sens *etic* ce trimite pârghii către *conștiința morală*, către *fidelitatea față de sine*, așadar *sinceritate* și *onestitate interioară*. Prin urmare, a fi autentic ar presupune a-ți fi credincios ție însuți și a trăi în concordanță cu propria ta specificitate. Însă, există o ipoteză potrivit căreia „autentic, în înţelesul profund al cuvântului este numai animalul, în timp ce omul este ființă neautentică, prin excelență". Omul, ființă culturală, morală caută să evadeze din realitatea naturală încercând să-și construiască o lume ideală. Prin cultură, omul se definește ca fiind neautentic, fiindcă el aspiră la o evadare din starea sa biologică, vegetativă către o ordine nouă, rațională, morală. Eugen Ionescu afirma că a fi autentic echivalează cu "a acționa prin tine", însă „un act generează altul şi dictează o serie de alte acte": „E acelaşi eşafod autonom, facil, adică limitat, adică fals, în afară de realitate. Tot ce este autentic este, de fapt, inautentic, pentru că A

[1] Adrian Marino punctează în *Dicționar de idei literare*, trei sensuri ale conceptului de "autenticitate": *etic, obiectiv* și *filozofic*.

faţă de absolut e identic cu B. Singura consolare este gândul că inautenticităţile şi erorile noastre se vor răscumpăra, cine ştie cum. Deocamdată, nu avem decât siguranţa unei inautenticităţi; aceea a inautenticităţii noastre. A fi autentic înseamnă a te trăda faţă de o sumă infinită de trăiri posibile”[2]. Când subiectul tinde să-și exprime trăirea nudă, vorbim despre a fi și a rămâne tu însuți ca o virtute cu urmări literare. Renașterea va îngădui o scindare de planuri ce va transforma această virtute etică în una estetică. De fapt, primele revendicări ale *autenticității* literare se vor înregistra în această epocă. Poetul Joachim du Bellay preconiza această orientare spre aspectele interioare ale autorului în *Apărarea şi preamărirea limbii franceze* (*La Défense et illustration de la langue française*, 1549). Încă din această perioadă, interesul va fi orientat către propria individualitate a naratorului. În accepția etică, autenticitatea va înlesni răspândirea în literatură a *investigației de adâncime*, a *analizei abisale* și totodată preocuparea pentru *lumea interioară*, *nedisimulată*, aflată sub incidența *nemistificării interioare*. Îndată ce va fi descoperită, analiza de profunzime, abisală va fi practicată și valorificată cu mult succes. Montaigne de pildă, își prezintă *Eseurile* (1580) drept o carte sinceră ce recurge la confesiunea naturală, fără simulare: „Dacă aş fi căutat laudele lumii, m-aş fi împodobit cu frumuseţi de împrumut; vreau să fiu văzut în felul meu simplu, firesc şi obişnuit, fără studii, nici artificii; căci pe mine mă zugrăvesc”[3].

Scriitorul Renașterii se arată preocupat de descoperirea propriei individualităţi şi, prin aceasta, de înţelegerea fiinţei umane. Scopul lui este să izbutească să ajungă în multiplele „momente” ce alcătuiesc viața. Prin *Eseurile* sale, Michel de Montaigne deschide drumul memorialisticii, în sensul *autosondării*, care va căpăta pe anumite segmente pregnante valenţe morale. Eul scriitorului devine obiect de analiză introspectivă, nefalsificată, adică „autentică”. De altfel, drama fiinţei umane a constat dintotdeauna în această perpetuă căutare de sine, deoarece omul este considerat a fi acea fiinţă care se află în mod constant în căutarea de sine.

Tema cunoașterii s-a dezvoltat începând cu Descartes, care deseori s-a aflat în contradicție cu gândirea filozofului. În realitate, este vorba despre reforma ideii de adevăr, care, va fi substituită prin dorința de “sinceritate”, unde adevărul se segmentează.

Investigația filozofică acceptă că scopul ei cel mai înalt este autocunoașterea. Însuși Platon susținea că adevărul și cunoașterea ar ține de “tărâmul ideilor eterne”, iar Heraclit crede în imposibilitatea pătrunderii în tainele naturii fără dezlegarea universului uman. Apogeul acestei idei inedite a gândirii va fi atins în epoca lui Socrate, care este adeptul unui adevăr absolut, unicul de altfel, acesta fiind “universul omului”, delimitat doar ca expresie a gândirii sale.

La fel ca filozofia antica și cea modernă s-a arătat la fel de preocupată de linia definirii ființei umane în complexitatea ei, de introspecție, de dorința de autocunoaștere. Pascal de pildă, în tentativa de a defini ființa umană s-a confruntat cu imposibilitatea de a-l încadra într-un tipar unic. Autocunoașterea apărea drept o obligație morală elementară a omului. Gânditorii au reușit doar să ofere propria imagine asupra naturii umane.

În teoria modernă, Max Scheler a fost unul dintre primii filozofi care a sesizat pericolul cunoșterii de sine, văzut ca o amentințare pentru totalitatea dimensiunii morale: “„În nici o altă

[2] Eugen Ionescu, *Nu*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991, pp. 187- 188
[3] MichelMontaigne, *Eseuri*, I, traducere de Mirela Seulescu, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1984, p. 25

perioadă a cunoaşterii omeneşti, declara el, nu a devenit omul mai problematic faţă de sine decât în zilele noastre. Avem o antropologie ştiinţifică, una filozofică şi una teologică; acestea nu ştiu nimic una de alta. Ca urmare, noi nu avem nici o idee clară şi consecventă despre om”[4].

Treptate, antica maximă moralizatoare “cunoaște-te pe tine însuți” se va subordona energicului dicton “fii tu însuți”, care ar fi echivalent ca sens cu “spune ce crezi și ce simți fără a avea rețineri”. În acest fel, pentru scriitorul autentic se deschide drum către o *sinceritate absolută*, dar care -paradoxal- începe întotdeauna cu o fugă de sine, iar ceea ce stă la temelia confesiunii este disperarea. Doar această trăire l-ar determina pe individ *să vorbească despre el însuși*.

După cum afirma/ considera Apollinaire în *Pictorii cubişti – Meditaţii estetice* (*Les peintres cubistes – Méditations esthétiques*; 1913) a fi natural devine o normă estetică fundamentală ce ar respinge orice disimulare, fiindcă autenticitatea este un dat, o atuu natural, ce trebuie doar conservat.

În secolul al XVIII- lea, Adrian Marino afirmă: “A fi natural, a nu scrie conform gustului unuia și altuia, a nu te da după nimeni [...] ci, dimpotrivă, a-ţi semăna cu fidelitate doar ție însuţi”[5] relansează relația natural- artificial- autentic, în această triadă, autenticul îmbrăcând forma naturalului căruia i se adaugă raționalitatea umană.

Toți adepții autenticității își propuseseră să spulbere iluzia imaginarului, eliberându-se astfel de sub tirania convenției, însă în cazul artei - care se constituie ea însăși sub forma convenției- părea imposibil. Literatura autenticității promova de fapt o nouă convenție, în sensul în care o concepea noua generație.

În cazul jurnalului, verificarea autenticității însemnărilor este imposibilă, având în vedere faptul că textul original suferă multiple corecturi până ajunge să fie tipărit. Aici, totul rezidă în capacitatea scriiturii diaristice de a ne lăsa impresia că tot ceea ce spune autorul este veridic. Așadar, adevărat e numai ceea ce este crezut și susținut astfel. Putem afirma că autenticitatea se dovedește în cele din urmă o noțiune relativă[6], deoarece reguli pentru a “autentifica autenticitatea” nu există. Poate doar întemeierea *spațiului* și a *timpului* ca realități perfect determinate în mod istoric și geografic, deci determinări real- identificabile: *corespondența, documentele oficiale, mărturiile contemporanilor*. Datele realităţii identificabile şi *citatele documentare* sunt, ca şi în cazul întemeierii spaţiului şi timpului, mijloace ale autentificării, prin intermediul cărora ia fiinţă personajul biografic. Marcajele acestea au un rol estetic, iar absența

[4] Ernst Cassirer, *Eseu despre om*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1994. p. 26

[5] Adrian Marino, *Dicţionar de idei literare*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1973, p. 163

[6] José Ortega y Gasset realizează, în *Dezumanizarea artei*, o intervenţie subtilă în acest sens, descriind următoarea situaţie: „Un om celebru e în agonie. Soţia sa îl veghează. Un medic urmăreşte pulsul muribundului. În cameră se mai află două persoane: un ziarist, care asistă la o scenă banală în cadrul obligaţiilor lui de serviciu, şi un pictor pe care întâmplarea l-a făcut să ajungă aici. Soţia, medicul, ziaristul şi pictorul asistă la aceeaşi scenă. Şi cu toate acestea, aceeaşi întâmplare – agonia unui om – se înfăţişează fiecăruia dintre cei prezenţi sub un aspect diferit. Şi aspectele acestea sunt atât de deosebite încât abia dacă au ceva comun. Diferenţa dintre soţia înspăimântată de durere şi pictorul care observă scena impasibil e atât de mare încât aproape că ar fi mai exact să spunem: femeia şi pictorul sunt prezenţi la două evenimente absolut distincte. De aici urmează că o realitate se fragmentează în mai multe realităţi divergente atunci când e privită din puncte de vedere diferite. *Şi în acest caz, ne putem întreba: dintre toate aceste variate realităţi, care e cea autentică?*” [s. n.].

lor atrage după sine refuzul includerii acestor opere în genul autenticist. Aşadar, o proză autentică poate conţine determinări ale realului identificabil referitoare la timp, loc, personaje, descrierea lor, dar şi numele lor proprii care au funcţia de marcaj şi autentificare. Toate aceste aspecte pot confirma, în linii generale, datele obiective ale experienţei, dar nu pot oferi nicio certitudine a autenticităţii, căci, lucru indiscutabil, orice scriitor va folosi pe lângă elemente reale, şi propria imaginaţie. Dacă autenticitatea deplină nu se poate concretiza şi nici proba, atunci scriitorului nu îi mai rămâne decât să se consoleze cu aspiraţia notării cât mai fidele a unei experienţe, trăiri, care nu este decât propria simțire, iar la nevoie să simuleze iluzia autenticităţii. De exemplu, cu privire la un aspect al realității sau la o personalitate se pot face multe supoziții, însă acestea nu trebuie să depășească realitatea însăși, astfel încât realitatea respectivă să apară nu ca o *invenţie fictivă*, ci ca o *întruchipare autentică*.

Putem afirma că spectrul de interpretare a autenticului este neepuizabil. Autenticitatea devine o înțelegere tacită obiectivă care orânduiește realul potrivit unor norme ce îi sunt specifice. În secolul al XX-lea, realul nu mai constituie un pretext literar căruia urmează să i se dea amploare prin romanţare, ci alcătuieşte însăşi materia de construcţie a operei. Aşadar, autenticitatea pură este cu neputință de realizat, deoarece literatura însăşi este o prefacere a realităţii, iar la baza ei nu poate sta decât artificiul, adică exprimarea unui fapt prin mijloace opuse lui. Un minimum de literaturizare este inevitabil, fiind inclus, fatalmente, în orice creaţie. Fără niciun fel de convenţii literare nu se poate scrie. Ceea ce rămâne este autenticismul epic, care să fie atât de perfect încât să dea iluzia vieții. "Autenticitatea e imposibilă, dar e posibilă iluzia ei"[7], conchidea Octav Șuluțiu.

Am putea considera că scriitorul modern, punând deoparte „efectul de realitate", adoptă „efectul de autenticitate". Aplicarea criteriului autenticităţii este, în ultimă instanţă, o încercare de rezolvare a unor probleme, ca şi naraţiunea la persoana întâi, ca mod al sincerităţii, când aceste lucruri ţin mai mult de convenţie decât de substanţa literaturii. Terorizaţi de principiul autenticităţii, susținătorii ei nu se grăbesc să găsească noi surse ale autenticităţii, ci încearcă să producă imprevizibile artificii autenticiste, modalităţi cât mai originale de iluzionare în spiritul autenticismului.

În perioada modernă, s-a încercat de nenumărate ori să se găsească epicului soluţia conform căreia acesta ar putea să răspundă pe deplin cerinţelor ce i se impuneau ca gen şi expresie literară, prin utilizarea unor efecte de „autenticitate". Acest lucru explică şi aplecarea scriitorilor către specia jurnalului intim, a memoriilor și autobiografiilor, sub o formă sau alta, în care se pretinde că nimic nu se integrează decât în măsura în care se circumscrie universului interior al celui ce povestește – convenţii epice în măsură să ofere iluzia autenticităţii.

Partizanii autenticităţii cer romanului să considere realitatea, să fie natural, să pulseze de însufleţire și sinceritate. În consecință, romanul-jurnal, asemeni caleidoscopului de fapte și comentarii, se va constitui din imagini extrem de variate care se perindă necontenit. Problema astfel pusă ţintește aspectul operei, mai puţin luat în seamă, de modalitate tehnică, privită deci ca formă literară, în care se manifestă ea, nu latura ideologică a autenticităţii. Cu fiecare descoperire, scriitorii realizează noi linii ascendente spre ţinta constantă: autenticitatea. Putem

[7] Octav Şuluţiu, *Scriitori şi cărţi*, Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 15

afirma însă, că abia prin opera Hortensiei Papadat-Bengescu se va fixa în proza narativă românească un moment culminant al eforturilor către o maximă autenticitate, pentru că până în acel moment, progresul epicului în direcția psihologicului avansa deosebit de lent.

E de la sine înțeles că autenticitatea a luat naștere din revolta față de convențiile anterioare. Ea își va construi în timp o serie de reguli după care se va ghida pentru a reuși să funcționeze, cum ar fi confesiunea, condiție primă a autenticității. Acesteia i se alătură subiectivitatea- mărturisirea aluzivă și intensă, care în plan artistic asigură operei un înalt grad de autenticitate. Mai apoi, transcrierea ca într-un jurnal a realității așa cum apare ea, nudă, la persoana întâi, aflată în strânsă conexiune cu experiența directă. Aceaată paletă de convenții se constituie sub forma unor strategii de acaparare a lectorilor, tocmai prin instituirea aparenței unei comunicări exacte a realității și prin surprinderea zvâcnirii vieții sufletești chiar în clipa transmiterii ei.

Geo Bogza considera romanele-confesiune opere de narcisism. Este momentul când teoreticianul mișcării suprarealiste oferă o replică deschisă susținătorilor romanelor-confesiune: "Ei urmăresc înăuntrul lor cele mai subtile adieri de ape, își analizează atent fiecare gest şi spiritul lor îi reflectă la infinit pe ei înşişi ca şi oglinzile puse faţă în faţă. Până când vine o vreme în care îşi dau seama cât e de inutilă şi de stearpă această operaţie"[8].

George Călinescu susținea la rândul său că această atracție manifestată față de pactul sincerității este justificată fiindcă scriitorii au de câștigat de pe urma acestei relații: "siguranţa de a găsi frumoase facilităţi când o anume îndrăzneală iniţială a fost realizată; îngăduinţa de a utiliza cele mai mici incidente ale unei vieţi, detaliile nesemnificative ce împrumută adevăr; libertatea de a folosi limbajul imediat şi de a crea valori pe care cărţile le trec în general sub tăcere; farmecul sigur ce reiese din punerea în lumină a moravurilor noastre în aşa fel încât să apară clar ceea ce umbra de obicei aboleşte şi acoperă"[9].

În acelaşi sens,controversata autenticitate va orienta numeroşi prozatori români spre formula de roman tip jurnal intim, specie îmbrățișată din motivul că ar corespunde cel mai bine dezideratului de autenticitate. „Cota" cea mai înaltă în reprezentarea autenticităţii a reuşit să o atingă Anton Holban în *O moarte care nu dovedeşte nimic*, unde „exagerează", în mod liber consimțit, autenticitatea, propunând formula de roman-jurnal, anulând orice delimitare între personaj, narator şi autor.

Relatarea la persoana întâi devine deci o altă convenţie ce se impune, tocmai datorită faptului că este cea mai în măsură să sugereze tonul totalei sincerităţi. Dorinţa mărturisirii, a eliberării eului prin confesiune provoacă alegerea în planul tehnicii narative a povestirii la persoana întâi.

Camil Petrescu, Anton Holban, Mihail Sebastian, Max Blecher, G. Ibrăileanu, G. Călinescu descoperă în tehnica naraţiunii la persoana întâi o modalitate specifică de exprimare a fiinţei interioare. „Oricine e îndreptăţit a cunoaşte omul. E legitim a te cunoaşte pe tine însuţi. A scoate din tine însuţi schema omului universal nu-i egotism, şi introspecţia e punctul de plecare al inducţiei psihologice. Egotist înseamnă a vorbi personal despre tine, a expune accidentalitatea

[8] „Vremea", VII, 1934, nr. 335
[9] Alexandru Călinescu, *Anton Holban sau complexul lucidităţii*, Bucureşti, Editura Albatros, 1972, p.175

ta. Dimpotrivă, a te proiecta impersonal în propoziţii abstracte înseamnă a fi obiectiv [...], aşadar, cel mai obiectiv discurs e acela la persoana întâi”[10], susţine George Călinescu.

Spre exemplu, Germaine Brée, urmărind problematica pe care o impune modalitatea naraţiunii la persoana întâi în opera lui Proust, ajunge la concluzia că „povestirea la persoana întâi este fructul unei alegeri estetice conştiente şi nu semnul confidenţei directe, al confesiunii, al autobiografiei”[11]. Scriind la persoana întâi despre aventura în real, autorul este mai convingător decât atunci când doar creează impresia realităţii, simulând-o. Totodată, preferinţa pentru *eu* nu înseamnă numai o întoarcere la sau către sine, ci şi o experienţă dificilă a unui raport cu sine, trăit ca distanţă. Scriitorul și naratorul pot fi separați prin diverse tehnici, așadar folosirea persoanei întâi nu reprezintă o garanţie a autenticităţii, deoarece există opere în care povestitorul vorbeşte despre sine la persoana a treia sau chiar adoptă un nume de împrumut. Semnificative în acest sens sunt scrierile lui Jack London, André Malraux sau Ernest Hemingway care, deşi scrise la persoana a treia, reprezintă biografia autorilor. Cunoaşterea detaliilor din viaţa respectivilor autori permite confruntarea vieţii propriu-zise cu opera situată în contextul aceloraşi evenimente.

BIBLIOGRAPHY

Brée, Germaine, *Du temps perdu au temps retrouvé*, Paris, Les Belles Lettres, 1969.
Cassirer, Ernst, Eseu despre om, Bucureşti, Editura Humanitas, 1994.
Călinescu, Alexandru, *Anton Holban sau complexul lucidităţii*, Bucureşti, Editura Albatros, 1972.
Călinescu, George, *Cronicele optimistului*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1965.
Ionescu, Eugen, *Nu*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991.
Marino, Adrian, *Dicţionar de idei literare*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1973.
Montaigne, Michel, *Eseuri, I*, traducere de Mirela Seulescu, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1984.
Şuluţiu, Octav Scriitori şi cărţi, Bucureşti, Editura Minerva, 1974.
Revista „Vremea”, VII, 1934, nr. 335

[10] George Călinescu, *Cronicele optimistului*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1965, pp. 74-75
[11] Germaine Brée, *Du temps perdu au temps retrouvé*, Paris, Les Belles Lettres, 1969, p. 27

MOTIVATION TECHNIQUES FOR EFFECTIVE ADULT LEARNING

Ingrid Cezarina-Elena Bărbieru (Ciochină)
PhD. Student, "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract:Adulthood is usually perceived as a period of maximum work capacity and adaptation seeking. The full intellectual and physical maturity, as well as many other biological factors contribute to the development of the human being. Biological and physical factors that have to be very seriously taken into consideration are family and profession, the two essential development dimensions of adulthood. On one hand, family concerns the biological and affective levels of human development and, on the other hand, profession concerns the individual and social levels. This paper aims to present some of the most useful techniques to boost motivation for an effective learning and provide some insights upon how these techniques can help throughout life-long learning process.

Keywords: motivation, adult learning, adulthood, life-long learning, effective learning

Nowadays strong expansion of science and technology among all areas of activity and practice domains leads to a continuous acceleration of individual's life's rhythm. These characteristics of contemporaneity have direct consequences on the education and preparation of the young generation, who has to adapt and cope with both the current society demands and the subsequent social development. The rapid propagation and growth of information in all fields, the accelerated knowledge use, which is constantly outdated for the time being, all these aspects require continuous adaptation of life-long learning objectives, contents, forms and methods, in order to be able to overtake the informational dynamics. This new and accelerated life rhythm strains one, demanding new abilities such as readjustment and continuous adaption in social, cultural and professional areas. Due to this new way of living, both adults and children have to be educated to survive, surpass and adapt to all the new and various life-style tendencies.

Motivation is a key factor psychological researches state, which would be directly responsible for one's behavior and acting. Nowadays psychological experiments provide seriously insights upon the causes which stand behind one's behavior. Researchers found out that such causes might be any kind of determination, incitement, a goal, a purpose, or any kind of directed energy support. Motivation is the one which directs the energy to support behaviors and acting. All being said about motivation, we propose a closer look to the learning motivation, one of the fundamental purposes of education systems. The learning motivation development throughout educational cycles has always been a major concern among educational researchers due to its fundamental role for the life-long education. By educating children from the very first ages to cultivate a motivational perspective upon learning, researches demonstrated that they develop the perfect mindset for a life-long learning perspective. By understanding the primary

purposes of education, individuals build a strong motivational learning mindset, which will be responsible for an effective way of learning, a strong capacity of knowledge use and a sense of a powerful meanings of developing oneself through education. Motivation, as the Dictionary of Psychology states, is "the set of dynamic factors that determine the behavior of an individual" (Sillamy 202) having an important role in learning, because it is the factor that determines the body to act and pursue certain goals. It often happens that we are not aware of why we are doing a certain action, even so, there is no act of unmotivated conduct, no behavior occurs or manifests itself, without some incitement, direction, and energy support.

The long-term development of learning motivation has its strong placed basis in the early ages of childhood education. The foundation should then be completed in adolescence when teenagers should understand and develop a motivational attitude for the subsequent pursuit of a profession. During this learning cycle there are some intellectual and physical transformations, adolescence representing the age at which the horizons that education will have to be explored are revealed, the motivational register being more and more wide, signaling a high coefficient of receptivity and sensitivity towards interpersonal relations and social values, self-analysis and self-determination and also a stage of preparation for the subsequent pursuit of a professional activity, this period being favorable to the development of motivation for long-term learning.

There is a close relationship between motivation and learning. Motivation is considered as a fundamental condition of learning, as large amounts of money can be invested in upgrading schools, for the professional development of teachers, all of which are futile if students do not want to learn. Motivation is one of the reasons why the learner learns or does not learn, but it can also be the effect of learning activity, because learning outcomes support the student's later efforts. If initially his effort is successful, in one form or another, the student will develop his / her motivation to learn more. Motivation is important not only because it generates and stimulates learning, but also because it influences learning outcomes and performance, because when motivation is low, learning performance is also low.

Professionals in the field agree unanimously that there is not one type of motivation for learning, and that learning is usually done under the influence of complex sets of purposes that cause, support, intensify or interrupt learning. By the place motivation occupies in the structure of the learning activity, we may distinguish between **intrinsic** and **extrinsic** motivation. Intrinsic motivation is triggered in the student's internal structure, supports learning from within, stemming from the actual content of learning and does not appear as a means of gaining benefits. **Intrinsic motivation** is the ideal support for learning, associated with the active participation of students in the learning process, with positive attitudes towards learning, being resilient in time, having a strong force in maintaining appetite for learning. **Extrinsic motivation** has its sources outside the subject and activity as such, and its own elements are related to the external effects or factors that dynamize the learning activity. The subjective feelings of this motivation may be positive (satisfaction reactions) or negative (fear reactions). Thus, two types of extrinsic motives can be distinguished: positive - which are aimed at gaining the benefits of learning (grades, scores, prizes, prestige, material benefits, etc.); they do not make learning more attractive, as it aims towards the final material achievements of learning and not towards the whole process of learning; and may be negative which are manifested by reactions of rejection to unpleasant

consequences: criticism, punishment, fear of failure, etc. Educational approaches should be centered upon the transition from extrinsic motivation to intrinsic motivation, since intrinsic motivation is optimal, includes interest, exaltation and trust, resulting in increased performance, creativity and self-esteem.

Adulthood is usually perceived as a period of maximum work capacity and adaptation seeking. The full intellectual and physical maturity, as well as many other biological factors contribute to the development of the human being. Biological and physical factors that have to be very seriously taken into consideration are family and profession, the two essential development dimensions of adulthood. On one hand, family concerns the biological and affective levels of human development and, on the other hand, profession concerns the individual and social levels. Among the reasons why people follow school or any kind of education, is social success. We can say that we go to school or we attend training courses to promote in society, to have a higher social status, to succeed in life. The fundamental elements of learning motivation are represented by the value coordinates of the social success dominant model.

The andragogic model for adult learning, built by M. Knowles (1984), displays a different perspective upon pedagogical and andragogical models of teaching. While the pedagogical model has the professor placed in the center of the activity, the andragogical one has the educable, the trainable, the learner placed in the center of the educative process and purpose. The experience of learning is crucial in adult education, the educational activities have to be centered on developing the skills needed for adults. The theoretical concepts have to be 10-15% of the total training time, followed by practical exercises and applications that will contribute to the development of the practical skills of new knowledge and will encourage the necessary changes in adults' future performance. Adult motivational sources include the following categories:

- Social relationships: adults attend instructive / educational activities to socialize, to make new friends or to be with their friends, colleagues, relatives;
- Social expectations: adults engage in instructive / educational activities to meet some social requirements, or at the insistence of an authority;
- Social well-being: to develop their readiness to serve the community, to be useful to society, usually referring to the activities that are not tangential to the basic profession;
- Professional advancement / achievement: adults engage in instructive / educational activities to obtain material benefits, professional advancement, social prestige, in order to compete;
- Retreat or stimulation: to get rid of boredom, to avoid home or work routine, adults find their salvation in learning;
- Cognitive interest: most adults learn for the sake of learning, seek new information to satisfy their own curiosity and desire to acquire knowledge.

Adult learning is defined by several features which have to be taken into consideration while dealing with learning motivation: usually the learning has to be centered around the problem, the situation, the need of learning; another aspect is that the learning has to be correlated with adult’s experience, which has to be relevant for the subject learned; learning objectives have to be clear stated and addressed; adults have to always receive feedback during

their learning process in order to fully understand their progress towards the followed purpose. These being summarized and stated, we propose the following techniques for boosting motivation among adult learning in order to obtain an effective learning process and in order to stimulate the mental processes:

1. Stimulating cognitive interests, epistemic curiosity, capturing attention;
2. Linking learning content between past knowledge, present and future learning needs;
3. Communicating clear expectations, learning objectives and purposes;
4. Involving adults in various activities;
5. Provide insights and customized feedback for individual learning achievements.

Strategies to develop the learning motivation of adults vary according to the nature of the educational activities and objectives, their social and affective needs. The methods and techniques used will seek to tailor factors that influence adult performance and "ensure clarity, stability and cohesion of the structures horizontally and vertically, own both the didactic logic and the logic of science" (Neacșu 55). As a result, teaching and learning will be achieved by activating and using the most appropriate methods and teaching techniques that stimulate the adult's thinking and experiences, but especially the learning motivation.

David Ausubel argues that trainers could do more to capture the interest of adults even when the cognitive impulse is minimal. He proposes the creation of cognitive conflicts in this regard, stating that "many educational objects contain paradoxes or opposing views of scholars, or visible contradictions to common sense, and if they are pointed out to the uninterested student in the beginning, a powerful motivational effect, propelling the learning process until other relevant impulses become operational". (Ausbel 449) Thus, a few techniques that the trainer could use are: creating opportunities for sensory experiences (adults come directly in contact with things), starting teaching through an anecdote, a history related to the theory to be taught, a problem to be solved, questions that involve paradoxes, contradictions, the use of concrete examples relevant to adults' lives, debates, problem-solving (providing intrinsic motivational support, determining active participation and intense interactivity), discovery learning, etc. A didactic activity which aims to develop learning motivation must actively involve adults and capture their interest. We could use also, Ausubel states, the selfaffirmation impulse of the student, showing that learning a subject opens professional perspectives in several prestigious areas. Finally, we need to know the areas of interest of the adult and, in the teaching activity, to choose examples and establish links with these areas of interest.

Adults need to be aware from the very beginning the expectations they have to meet during the learning process, the learning objectives, the feedback and the evaluation systems. All these requirements will be clearly stated, while the trainer needs to pay equal attention to all students, no matter their capabilities and individual features. All these suggestions show, once again, that adult motivation issues are extremely diverse, and the trainer's intervention cannot be based on prescriptions, but on tailored learning for each individual situation. Presenting the learning purposes, objectives and importance of tasks can be motivating. Adults can be supported to be able to perceive the learning needs. They can also be chestnut on their previous knowledge

of the subject to be presented. The learning plan can be presented as questions (this way of presenting the subject obliges the students to focus their attention on the important issues and to seek answers to the questions asked). The trainer can use examples related to the adults' interests or analogies (thus, students are determined to establish links between a field that they know well and a new one).

The facilitator has to vary the methods and materials (images, movies, objects) used and involve adults in various activities that raise the interest and attention for the activity. The modern didactic strategies that determine the active and participative character of adults in the learning act ensure the linking of the theory of practice and the accessibility of knowledge. The use of active methods makes learning to turn from a routine, boring activity into an interesting, attractive, creative, qualitatively different activity both in structure and methods, and through learning outcomes. Some suggestions for methods that involve adults in learning and also in developing their motivation for learning are the cooperative learning, the role play, the anticipation guide, the demonstration, the case study, etc.

The assessment method can also have important effects on adult motivation. Without a continuous feedback provided during the whole learning process, motivation of adults can be seriously damaged. For many assessors, evaluation implies only the grading process, the result of a passed / not passed assessment. This method may have negative effects on adult motivation. If we want the assessment to be a really motivating factor, to boost their willingness, involvement and learning perseverance, it is necessary for the assessment process to focus more on the progress, on recognizing the effort, on performance improvement and not just to establish the level of knowledge. In adult learning and the most recommended assessment method is the auto evaluation, in which the adult proposes a personal perspective upon his own learning progress, managing to build a critical thinking and provide objective insights.

In this respect, the project or the portfolio are alternative assessment methods which can be used in the evaluation, based on a long-term theoretical research, and the portfolio that combines the theoretical and practical performances and competencies that determine the adult's learning progress. The two alternative assessment methods aim to develop various skills and a greater involvement towards the accomplishment of an outcome. The adults' evolution must be assessed in positive terms (praise, encouragement, emphasis), because disapproval is less effective in stimulating learning motivation. We also need to emphasize that all the methods shall be used with discernment, especially when seeking to increase motivation for learning. Much more effective for enhancing the student's motivation are personal observations and feedback comments especially in difficult moments. It is also important to encourage adults to do self-assessment. This is not just about proposing a grading system for themselves, but rather getting used to assessing the effectiveness of the strategies they use. Improving the adult's opinion about his / her own competence is obtained when he / she repeatedly succeeds in an activity he / she does not consider himself capable of doing. An unexpected success gives a student self-confidence and thus increases his motivation to engage in an activity and to persevere in order to increase his / her performance. For this, the trainer has to design learning activities that are not too easy (because they no longer pose a challenge for students), but they are not too difficult (because the students are quickly discouraged and abandoning) and throughout the activity, the

teacher will provide the student with a permanent feedback on both his / her effort, his / her skills and abilities.

The development of the learning motivation is a major goal of the worldwide educational system, therefore the present study investigated adults' motivation in relation to the learning process, the social and affective needs, by identifying the adult's learning needs as they manifest themselves in their environment, what are the values they recognize, what motivates them to learn, which, in their opinion, would be the effective ways to improve the educational process, as well as the determination of the ways of organizing the teaching activities that act directly on the motivation of learning.

As it emerges from the above mentioned concepts and theories, the internal motivational factors are represented by the personal needs or aspirations that "push" the adult to adopt a certain behavior (curiosity, the need for knowledge, the need for self-development, the pleasure to work something, etc.), while external factors arise when the adult is forced to do something or is stimulated to act in a predetermined direction (for symbolic or material recognition or reward, etc.). Also, the importance of the trainer's actions in didactic activity has been identified, which will try to stimulate the active participation of students in assimilation of knowledge and skills training, by stimulating their curiosity and their desire for knowledge, transforming the learning process into an attractive and efficient activity.

BIBLIOGRAPHY

ALBU, Gabriel, *Searching the authentic education*, Editura Polirom, Iaşi, 2002

AUSBEL, D., ROBINSON, F., *Learning in school. An introduction to pedagogical psychology*, Bucharest: EDP, 1981

BEMPECHAT. J., MIRNY, A., *Achievement Motivation*, in: S. J. Farenga, D. Ness (editors): Encyclopedia of Education and Human Development, New York, M. E. Sharpe, Armonk, vol.2, 2005

KNOWLES, M., *The Adult Learning Theory – Andragogy*, San Francisco: Jossey-Bass, 1984.

NEACȘU, I., *Motivation and learning*, Bucharest: EDP, 1978;

POPENICI, Șt., FARTUȘNIC, C., *Motivation for learning. Why should children care about it and what we can do for it*, București: DPH, 2009

SILLAMY, N., *Dictionary of Psychology*, Bucharest: Univers Enciclopedic, 1996.

THE COMPLEXITY OF THE MFL MARKING SCHEME IN THE UK ~WRITING~

Codrean Mădălina Ioana
PhD student, „Aurel Vlaicu" University of Arad

Abstract:This essay discusses the complexity of the assessment scheme concerning MFL testing for GCSE in the UK, in terms of the writing exam. Assessments play a very important role and are part of our teaching process. It will be annotated how assessments focus on giving the teachers and the students a real perspective of their results. By assessing, the teachers actually promote learning. In the previous study, the process of writing has been analysed, by explaining and illustrating with examples all the differences and strategies. It has been emphasized that the writing process is a complex one and, according to Harmer, it includes four major steps: planning=>drafting=>editing=>final draft. For the topic to be properly approached, Adriana Vizental's theoretical model focused on marking the writing exams will be discussed and compared with the UK AQA examination board. Equally important, this study offers a closer look to how the writing exam is marked and it highlights the elaboration of the marking scheme.

Keywords:AO-Assessment objectives, AQA-Assessment and Qualification Alliance, GCSE-General Certificate of Secondary Education, KS-Key Stage, MFL- Modern Foreign Languages

In *Strategies of Teaching and Testing English as a Foreign Language*, Adriana Vizental states:

Furthermore, testing is a complex achievement that aims to assess not only the acquisition by the students of the new material (i.e. quantitative acquisition and competence), but also the way they can use this material creatively and realistically (i.e. qualitative acquisition and performance). (Vizental, 2014:74).

In the same book, Adriana Vizental outlines the difference between the subjective testing and the objective testing. Subjective testing evaluates the productive skills. When assessing the written compositions, translations or dictations, we rely only on our personal judgment. In general, testing the writing ability is subjective because it requires the examiner's opinion on the writing level. However, in the UK, the internal regular exams (students are assessed every half term, so that means every six-seven weeks) and the mock exams (all the exams students need to sit before the actual GCSE exam; there is a mock exam in November and one in March, the actual GCSE taking place in May) are moderated by another teacher and by the head of department. That means that the written tests are being marked one more time, just to ensure that the class teacher was not subjective. An uncommon fact, compared to Romania, is that the names

on the exam paper are not covered in the GCSE or any other formal exam. The examiners will always know the name of the students.

In the same way, Adriana Vizental explored the idea of objective testing. She referred to Robert Lado's new method of assessment.

Lado's theory relies on the "atomistic view" of the age: if the language is built up of "atoms" (i.e. letters, words, etc.), then for teaching and testing purposes it should be broken down into its components, and each item (lexical, grammatical, informational, etc.) drilled and tested separately. (Vizental, 2014:76).

Lado suggested that each student should receive a number of points for every task students need to complete, the final grade being the total of the points that the students received. However, even if this gives us a real perspective of what students are able to produce, I consider that subjective testing is better. This includes teachers spending a huge amount of time marking and writing feedback. After marking a writing test, teachers are supposed to give feedback to every single student. This helps the teachers to understand their needs and to make a new learning plan, in order to support students to achieve a better grade in the next exam.

Complementary to this, the MFL GCSE exams include questions and topics that concede students to demonstrate their capability to demonstrate their knowledge and provide complex responses.

Assessment objectives (AO) are the same across all GCSE (French, Spanish or German) specifications and all exam boards. According to the AQA exam board, the main purpose of the exams is to measure how students have achieved the following assessment objectives.

AO1: Listening – understand and respond to different types of spoken language.
AO2: Speaking – communicate and interact effectively in speech.
AO3: Reading – understand and respond to different types of written language.
AO4: Writing – communicate in writing.

As I mentioned in my previous study, students may be entered for either Foundation Tier or Higher Tier. The only condition is that they must enter at the same tier for all skills. Access to dictionaries is not permitted at any time during the test. The instructions are in English but the questions are in French/Spanish/German. Students are required to write in French/Spanish/German.

- **The Foundation Tier** can get the maximum of 50 marks and one hour to complete all tasks.
  A) If we have a closer look at how the questions are structured, we can see that question 1 is worth 8 marks for communication. Students have to produce a message which demonstrates their ability to write short sentences by using familiar language in a familiar context. For example:

Answer the questions in the spaces provided.

0 1 Vous envoyez une photo Whatsapp à votre ami(e) français(e).

Qu'est-ce qu'il y a sur la photo ? Ecrivez **quatre** phrases en **français.**

0 1 . 1

[2 marks]

0 1 . 2

[2 marks]

0 1 . 3

[2 marks]

0 1 . 4

[2 marks]

8

We can see that each sentence is marked individually. The criteria is that the students are given 2 marks if they communicate the message clearly, 1 mark if the message is relevant but demonstrates ambiguity and causes delay in communication or 0 marks if the message is not relevant to the picture, if it does not make sense, if the student uses second person instead of third, such as 'Tu portes un foulard' instead of 'Il/Elle porte un foulard'. The sentences can state what is in the picture and not refer to what is not in the picture. For example, if a student writes 'J'aime la photo' then he or she will get 0 marks as the message is irrelevant and does not refer

to what is in the picture. If a student writes ‘Il y a une piscine’, that makes the sentence false and again, no marks will be allocated to this student. Most importantly, all answers have to be in the form of a sentence. Students can write very simple sentences, as long as they make sense and as long as there is a verb in the sentence. For example: ‘C’est un parc’, ‘Un garçon fait du vélo.’ , ‘Il fait beau.’. If students have lapses such as ‘Il faire beau.’, ‘Un parc.’, the examiner will still give a mark for this content, according to the AQA exam board.

The following student was given only 4 marks out of 8 because the sentences are quite ambiguous and creates some delay in communication.

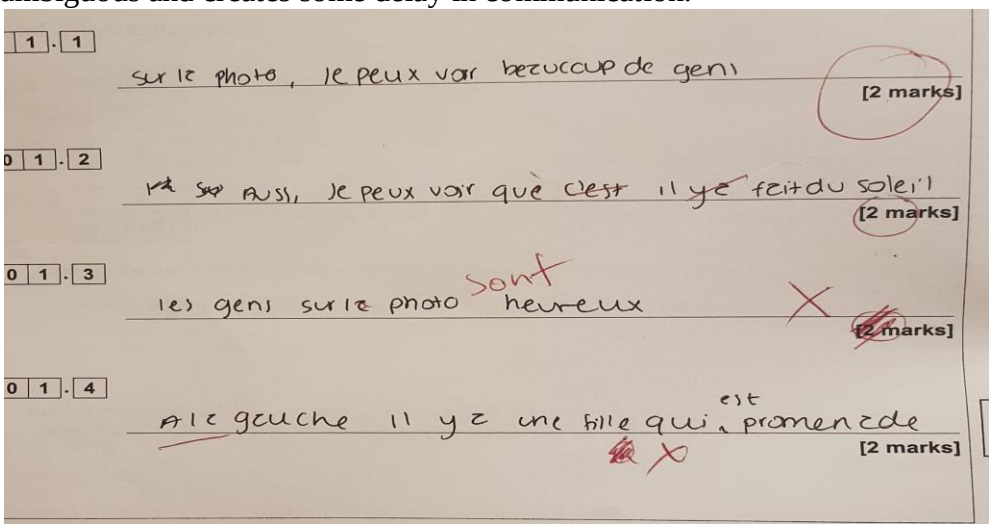

B) Question 2 is worth 16 marks and it focuses on the students’ ability to produce a short text by using simple or complex sentences in order to exchange information. Ideally, students include all bullet points in the paragraph.

0 2 Vous écrivez un blog sur votre collège.

Mentionnez:

- les matières
- les professeurs
- les bâtiments
- les repas.

Ecrivez environ **40** mots en **français.**

[16 marks]

In this case, 10 marks are allocated for the content and 6 marks are allocated for the quality of language. The content marks are allocated as it follows:

-9-10 marks if communication is clear and all bullet points are included in the paragraph;

-7-8 marks if almost all bullet points are included and communication is mostly clear;

-5-6 marks if there is a reasonable coverage of the bullet points and communication is quite clear;

-3-4 marks if only few bullet points are covered and messages are not conveyed;

-1-2 marks if the bullet points are barely included in the paragraph and communication is unclear;
-0 points if no message is conveyed.

In terms of the quality of language, the marks are split as it follows:

-5-6 marks if the sentences are highly accurate and if the students use different grammatical structures;
-3-4 marks if students attempt to use variety and if the grammatical structures are relevant to the task;
-1-2 marks if the grammatical structures are either repetitive or very limited;
-0 marks if students do not write anything or if all sentences are irrelevant to the task.

Official examiners, when they train us, they advise us to give first the mark for content and then read a few times the paragraph and decide upon the mark for quality of language.

C) Question 3 refers to a translation from English to French and it focuses on the students' ability to apply grammatical structures but also language and vocabulary knowledge.

0	3	Translate the following sentences into **French**.

I live in a village.

In my house there are six bedrooms and a garage.

At the weekend I play on my computer.

I adore fish because it is healthy.

Yesterday I did a lot of homework.

[10 marks] 10

For this question, 5 marks are allocated for conveying key messages and 5 marks are allocated for application of grammatical knowledge of language and structures. In terms of conveying messages, students will receive:

-5 marks if all messages are covered;
-4 marks if almost all messages are covered;
-3 marks if most messages are covered;
-2 marks if some messages are covered;
-1 mark if few messages are covered;
-0 mark if students do not translate it accordingly.

As examiners, we need to ask ourselves if a native speaker would be able to understand the content of the task and mark it accordingly.

Concerning the application of grammatical knowledge of language and structures, the students are allocated:

-5 marks if the knowledge is outstanding;
-4 marks if the content is generally accurate;
-3 marks if the students demonstrate reasonable knowledge;
-2 marks if they show limited knowledge of structures;
-1 mark if the content is highly inaccurate;
-0 marks if students do not apply any structures.

If the students leave any gaps, then the content should be considered inaccurate. In the following example, the same student was given 9 marks because the content is accurate and all messages are conveyed.

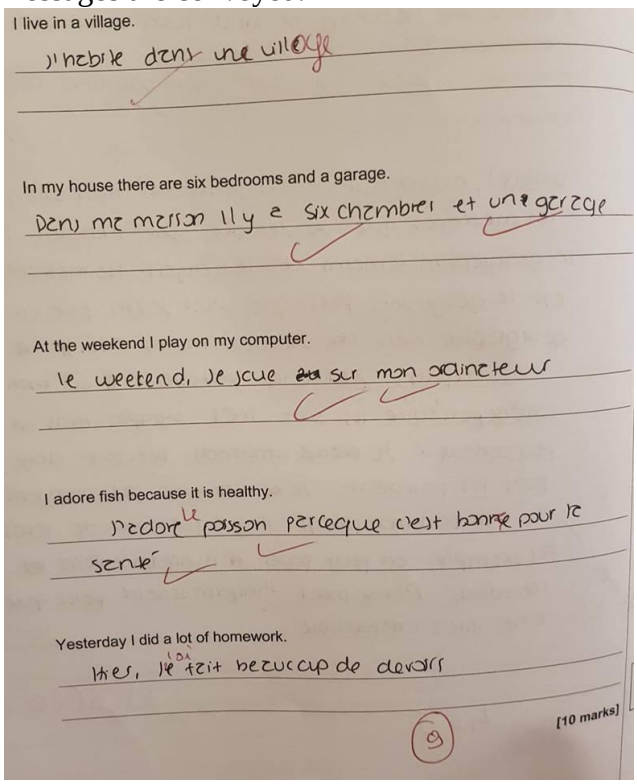
I live in a village.
j'habite dans une village

In my house there are six bedrooms and a garage.
Dans ma maison il y a six chambres et un garage

At the weekend I play on my computer.
le weekend, je jeue sur mon ordinateur

I adore fish because it is healthy.
j'adore le poisson parceque c'est bonne pour la sante

Yesterday I did a lot of homework.
hier, je fait beaucup de devoirs

9 [10 marks]

D) Question 4 gives students the opportunity of choosing between two options. Students need to demonstrate coherent, extended paragraphs, by giving opinions and expressing ideas. Students are supposed to refer to present, past and future tenses. This question overlaps with Question 1 in Higher Tier. The criteria for this question are different from Question 2, even if the same amount of marks is allocated. In terms of this question, examiners will focus on how reasonable are the responses, on how often students express an opinion. They are interested to check if messages break down, if there are any lapses, if the time phrases are successful, and if register and style are respected. The examiners must accept information that represents plausible answers to the task.

Answer **either** Question 4.1 **or** Question 4.2.

You must **not** answer **both** of these questions.

Either

0 4 . 1 Vous décrivez vos vacances pour votre blog.

Décrivez:

- votre destination de vacances préférée
- le voyage pour aller à cette destination
- vos vacances l'année dernière
- votre préférence pour les vacances à l'avenir.

Ecrivez environ **90** mots en **français**. Répondez à chaque aspect de la question.

[16 marks]

or

0 4 . 2 Vous décrivez vos rapports avec les autres pour un magazine français.

Décrivez:

- votre meilleur(e) ami(e)
- des activités avec vos copains/copines
- un anniversaire récent
- votre préférence pour le mariage à l'avenir.

Ecrivez environ **90** mots en **français**. Répondez à chaque aspect de la question.

[16 marks]

	Communication	**Content**	**Quality of Language**	**Conveying key messages**	**Application of grammatical knowledge of language and structures**	**Total**
Question 1	8					8
Question 2		10	6			16
Question 3				5	5	10
Question 4		10	6			16
Total	8	20	12	5	5	50

- **<u>The Higher Tier</u>** can get maximum of 60 marks and one hour and 15 minutes to complete all tasks.
  A) As mentioned above, Question 1 in the Higher paper overlaps with Question 4 in Foundation Tier, so that means it has got the same marking criteria.

B) Question 2 is worth 32 marks, because it requires students' capability to create independent and complex paragraphs. It gives students a choice between 2 versions. The marks are split in 15 marks for content, 12 marks for range of language and 5 marks for accuracy.

Answer **either** Question 2.1 **or** Question 2.2.

You must **not** answer **both** of these questions.

Either

0 2 . 1 Vous écrivez un blog sur l'argent et le shopping.

Décrivez:

- l'importance de l'argent dans votre vie
- une visite spéciale que vous avez faite récemment aux magasins.

Ecrivez environ **150** mots en **français**. Répondez aux deux aspects de la question.

[32 marks]

or

0 2 . 2 Vous écrivez un article sur le travail pour votre collège partenaire français.

Décrivez:

- les avantages et les désavantages d'être professeur
- vos projets futurs pour le travail.

Ecrivez environ **150** mots en **français**. Répondez aux deux aspects de la question.

[32 marks]

C) Question 3 is very different form the Foundation Tier. It represents a translation from English into French; students must write at least 50 words. This translation is in the form of a paragraph, not in the form of five different sentences. This question is worth 12 marks, 6 for conveying key messages and 6 for application of grammatical knowledge of language and structures.

| 0 | 3 |

Translate the following passage into **French**.

> Last Saturday I did my homework and some recycling. Then I spent the afternoon in the countryside with my grandmother. We ate in a small cafe. I forgot my mobile, so it was a bit boring in my opinion. Next weekend I would like to go to the sports centre as I want to stay fit.

[12 marks]

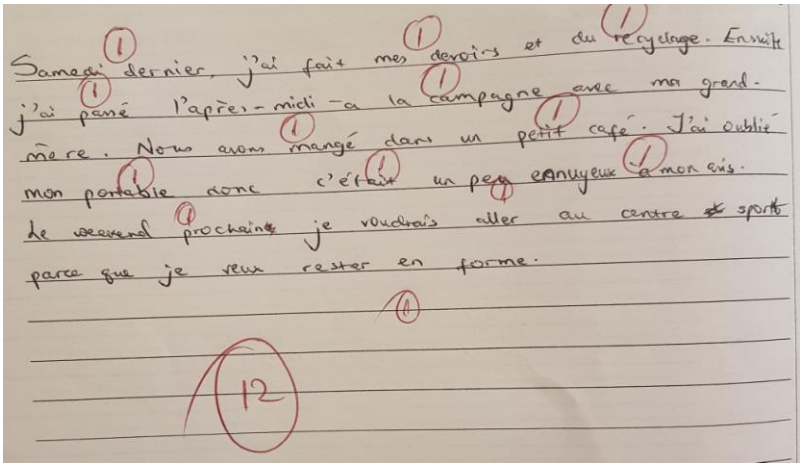
Samedi dernier, j'ai fait mes devoirs et du recyclage. Ensuite j'ai passé l'après-midi à la campagne avec ma grand-mère. Nous avons mangé dans un petit café. J'ai oublié mon portable donc c'était un peu ennuyeux à mon avis. Le weekend prochain je voudrais aller au centre sport parce que je veux rester en forme.

12

Possible answer:

Adriana Vizental has a very similar scheme of marking, that can be compared to the one used in the UK. For a random task like writing a letter to parents describing impressions while visiting a foreign country, Adriana Vizental has suggested the following marking scheme:

1. Content – 1 point

- if the content corresponds to the assignment: the letter must provide information concerning the life and eating habits of the Romanians and nothing else; **0.30** points
- enough details and illustrations to make the letter believable; if the presentation is dramatic, exciting; **0.30** points
- the organization, structure and coherence of the letter, the logical flow and progression of the ideas; etc.; **0.40** points

2. Language – 1 point

- accuracy of grammar
- word choice, correct spelling, etc.:

0.05 points for each small mistake

0.10 points for each serious mistake (each mistake counted only once)

(Vizental, 2014:349).

3. Text – 1 point

- stylistic appropriacy: level of formality adapted to the addressee and the relationship between interlocutors (written by teenager to teenager); to discourse type, (e.g. formal or informal letter); **0.40** points
- exceptional achievement, e.g. poetic, witty, etc.; **0.30** points
- aspect: written paralanguage: the students must observe the layout and format characteristic to letter-writing; the teacher should also punish sloppiness and reward elegance or inventiveness of display. **0.30** points

(Vizental, 2014:350).

To illustrate their results, after the mock exams, students receive a review sheet. They need to fill it in and evaluate their success. Based on that, the teacher meets the students and they discuss the next steps until the actual exam. (See Annex 1)

Conclusions

To conclude, by looking at the scheme of assessment concerning the MFL writing exam, we can see that the students' capability is analyzed in detail and it includes rather an objective perspective, and not subjective, as we would expect. Prior to this, I discussed how Lado divided testing into subjective and objective.

I also related the idea of students being divided in different levels, Higher and Foundation, depending on their ability. In contrast, in Romania, all students at KS4 have the same test, regardless their knowledge or level.

Annex 1

Name: Daniela Form: 11 KAL Date: 09/01/2019

Higher %	Foundation%
9 84%	
8 73%	5 66%
7 63%	4 59%
6 55%	3 44%
5 47%	2 28%
4 38%	1 13%

Y11 GCSE French Mock Exam Self-Review

Write down your marks for each section

	Foundation/Higher		Percentage
Listening:	11	(~~40~~/50)	22%
Reading:	21	(60)	35%
Speaking:	n/a	(60)	57%
Writing:	34	(~~50~~/60)	57%

Mock Speaking exam will take place w/c 25th February

(same as writing result)

Year 11 mock exam overall percentage: 43 **Equivalent to grade:** 4

What is your GCSE Target Grade? Grade 6

What is your predicted (Assessment 2) grade after the mock exam? Grade: 5

www: What skill (L,R,W) topics/questions did you find easier?
holidays, translation · Work and Home and local area

ebi: What skill (L,R,W) topics/questions did you find harder?
Listening and Reading. Environment and technology and festival

Action Plan: What **do YOU need** to do to achieve your target? What **can we do** to help you make progress?
Learn vocab and practice listening skills

Focus more in class.
Ensure folder & notes are well ordered and kept neat and presentable to ease revision.
* Come to drop in support sessions after school.
* Work hard on revising vocabulary and grammar to improve overall grade.
Prepare for speaking task by preparing and learning questions and answers to improve grade.
Use ActiveLearn/BBC Bitesize to practise listening activities and revise vocabulary.
Come to support sessions on Saturdays (advance booking required).
More past paper practice.
* Revise from a revision guide and workbook twice a week for 20 minutes.

BIBLIOGRAPHY

Vizental, Adriana, *Metodica predării limbii engleze-Strategies of Teaching and Testing English as a Foreign Language*, 2014, Polirom, Print.
https://www.aqa.org.uk/subjects/languages/gcse/french-8658/scheme-of-assessment Web 20 January 2019.
https://www.aqa.org.uk/subjects/languages/gcse/french-8658/specification-at-a-glance Web 27 January 2019
https://educationblog.oup.com/secondary/mfl/tips-for-the-9-1-mfl-gcse-speaking-reading-and-writing-exams-homestraight-part-2 Web 14 January 2019

https://filestore.aqa.org.uk/resources/french/specifications/AQA-8658-SP-2016.PDF Web 16 January 2019

A CULTURAL-SEMIOTIC APPROACH TO ROMANIAN AND JAPANESE ADVERTISING DISCOURSE. CASE STUDY: PUBLIC SERVICE PRINT ADVERTISEMENTS

Oana-Maria Bîrlea
PhD student, Babes-Bolyai University of Cluj-Napoca

Abstract: The present paper aims to reveal the differences between Romanian and Japanese print advertisements from a cultural-semiotic perspective. Starting with Peirce's trichotomy of signs and Hofstede's theory of cultural dimensions (1980, 2001) we intend to describe the particularities of advertising discourse in the proposed context in order to find possible explanations for the variations in discourse construction. Our hypothesis is built around the idea that advertisements are a reflection of a society's view of the world and therefore a cultural-semiotic analysis will provide significant insight into how norms and values are conveyed through signs. Considering that advertising discourse can be perceived as a collective good in which values and ideals are expressed through symbols a diachronic analysis of the words of advertisements can work as a powerful markers indicating how societies change. Perhaps the most visible change in discourse construction is the shift from an explicit to an implicit meaning and this phenomena be observed through the use of symbols and visual cues rather than words. Through the analysis of four Japanese and Romanian public service print advertisements created after 2015 we aim to explore the constituent signs of advertising discourse focusing on both language and context in order to show the connection between language and culture in discourse construction. The findings suggest that cultural adaptation is a decisive factor in persuading the viewer.

Keywords: advertising discourse, semiotics, Japanese advertisements, Romanian advertisements, discourse analysis

Introduction

The polysemy of the term "discourse" comes from the interferences with a variety of studies such as politics, media, economy etc. and therefore there is no universally accepted definition. In the present paper we shall refer to "discourse" as "text and context together interacting in a way which is perceived as meaningful and unified by the participants".[1] Our aim is to analyze advertisements as discourse and to consider context as important as language because advertisements are not created in isolation, but are a result of a society's culture, values and norms. Thus, it is of high importance to observe when and where the message is communicated, through what medium and in what kind of society.[2]

[1] Cook 2005:4.
[2] Cook 2005: 1.

Advertising has become a field of interest from many perspectives such as sociology, linguistics and media studies because it can reveal a society's values and ideals in a certain framework. The study of advertisements as discourse provide knowledge about the current state of affairs and also about the differences in perception among the receivers as members of a certain community. If we admit that a culture can be defined by the sum of its discourses, then any type of discourse can be seen as a radiography of that society or more generally speaking the conventions adopted guide the specifications of that culture (Williams 1977: 177). Advertising discourse is a multimodal type of discourse and implies a series of interconnections of social, cultural and economic nature, but most importantly it seeks for maximum effect with minimum effort. It is perhaps one of the most complex types of discourse because of its capacity to transfer abstract meanings by mixing visual communication with text and motion with audio-video in its most complex forms, but the present article aims to describe the particularities of print advertisements therefore it will not tackle this matter.

Advertisements can be roughly categorized in two types considering their purpose: commercial (concerned with selling a product, service) and non-commercial (concerned with citizen's welfare, done for public interest)[3]. In both commercial and non-commercial advertisements the main goal is to persuade the viewer and this feature is often perceived as a distinguish one among other genres.[4] In the proposed analysis we are focusing on the latter, more specific to Public service advertising which is commonly associated in this category. This type can be undertaken by public bodies as well as businesses and the main difference consists in its non-profit oriented vision. For example, railway companies, trash and recycling services, environmental posters etc. can be placed in this category. In the case of railway companies the main purpose of ads is to create model commuters and to draw attention to commuter etiquette. In the same category of promoting good manners and working together for keeping the city clean are the advertisements made at the request of city halls. These types of posters are often displayed in public spaces like parks and main squares, pedestrian areas. There is a significant difference between posters displayed in Romania and Japan and the main reason is due to cultural background and views of the world. We shall focus on this aspect in the last part of the paper through an analysis on four Romanian and Japanese posters which aim to highlight the importance of keeping the city clean and raise awareness of the environmental issues.

Hofstede's cultural dimension applied to advertising discourse analysis

The six national cultural dimensions proposed by Hofstede emphasize on understanding cultural differences and the factors which lead to differences in terms of perception and categorization.[5] Starting with "power distance", "individualism/collectivism", "masculinity/feminity", "uncertainty avoidance", "long/short term orientation" and "indulgence/restraint" the proposed model has been applied to a variety of studies and in the case of advertisements is a means of understanding local habits and consumer motives[6]. The model

[3]Mohan 2008: 344.
[4] Cook op. cit.: 10.
[5] Marieke de Mooij and Geert Hofstede 2010: 86.
[6] Ibidem p.85

has its grounds based on Geert Hofstede's research started in late 1960s conducted in 72 countries and its main purpose was to reveal how societies cope with different issues and the results revealed significant differences in matters of perspective and thus, of solutions to those issues. Power-distance dimension is described as the ability to offer "different solutions to the basic problem of human inequality"[7], individualism is perceived as opposed to collectivism and the emphasis is on the perception of the "self", masculinity to femininity with focus on "desirability of assertive behavior against the desirability of modest behavior"[8], uncertainty avoidance is regarded as the relationship with the future. The following dimension, long-term orientation is defined in the light of "fostering of virtues oriented toward future rewards—in particular, perseverance and thrift […] whilst short-term orientation "stands for the fostering of virtues related to the past and present—in particular, respect for tradition, preservation of "face," and fulfilling social obligations."[9] The later added dimension, indulgence vs. restraints refers to the "tendency to allow relatively free gratification of basic and natural human desires related to enjoying life and having fun."[10] The measurement scale is from 0-100 for each dimension and each country can be indexed through explicit tables.

Applying Hofstede's model to Romanian society we obtain the following scores: 90 on the power distance scale, 30 on individualism, 42 masculinity, 90 uncertainty avoidance, 52 long term orientation and 20 on indulgence[11]. The data reveals the specificities and tendencies followed by the members of the society which tend to accept a hierarchical order quite easy and in which no further justification is needed. Moreover, with a score of 30 on the individualism scale it is perceived as a rather collectivistic society guided by the motto "working in order to live" and people tend to have a rather pessimistic view. This is a brief description which can help in understanding cultural values and thus, discourse construction.

On the other hand, Japan scores 54 on the power distance scale, 46 on individualism, 95 on masculinity, 92 on uncertainty avoidance, 82 on long term orientation and 42 on indulgence.[12] At a very first look the two data reveal that the most significant difference is noticed on the power distance scale, masculinity and long term orientation (fig.1). Japan, a borderline hierarchical society, not as collectivistic as other Asian countries, one of the most masculine societies in the world guided by competition between groups (motivation, hard work etc.) and people perceive their lives as a short moment in time, thus the Japanese live guided by virtues and practical good examples. These particularities reflect in discourse construction and in this case in the role of advertising in society.

[7] Hofstede 2001: 29.
[8] Hofstede 2010: 186.
[9] Hofstede op. cit.: 239.
[10] Ibidem: 281.
[11] https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/romania/.
[12] https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/japan/.

Having completely different historical and economic backgrounds, Romania and Japan cannot be characterized on the same principles, but the purpose is to observe differences in terms of perception of the "self" in order to expose the use of certain symbols over others. Collectivistic cultures tend to avoid direct and explicit interactions and the focus is always on the wellbeing of the group. Even though the difference between the scores marked on the individualism/collectivism scale between the two countries seems not so relevant it must be perceived in context. By "context" in this case we refer to all elements that form discourse. For example, in the case of Japanese the tendency is to avoid emitting subjective judgments therefore, discourse is often ambiguous. In general pronouns are omitted and the most important information comes at the very end, but accompanied by sentence-final words such as *deshō* ("possibly", "probably"; polite form) or *darō* ("possibly", "probably"; plain form) marking probability. "The Japanese language is so constructed as to be particularly conducive to the effect of ambiguity […]"[13] and this can be an explanation for the constant concern of preserving group harmony referred in Japanese as "*wa*". Also, another aspect to be taken into account is Japan's long history in acknowledging one's place in society with humble is reflected in the following saying: "*Deru kui wa utareru*" (lit. "The nail (stake) that stands up gets hit/hammered down"). This expression is often quoted in studies as a statement for Japanese conformity nature and also it reflects the importance of acting as a group without anyone standing out. These characteristics also reflect in discourse, thus Japanese discourse is characterized as indirect, implicit, and inductive as opposed to Romanian discourse, which is described as direct and deductive.

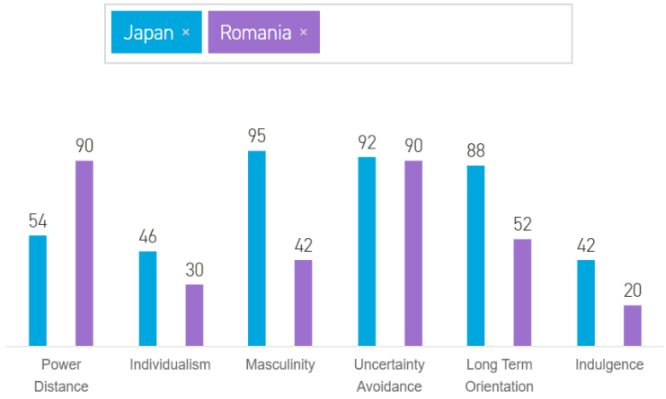

Fig. 1: Japan-Romania comparison (Japan-blue scale; Romania-purple scale);
Source: https://www.hofstede-insights.com/country-comparison/japan,romania/

In Romania, a country with a communist background the principle of submission and equality between members of the society was a key element at that time, but it was an artificially created one, implemented with force and nurtured by fear. Of course we are not aiming to thoroughly describe the historical background of these two countries, but it is important to have a brief description which can help in understanding the differences reflected in discourse construction. In fact, only after a few years after the fall of the communism print advertisements were displayed again in magazines. Nevertheless, our analysis is concerned with the language of public service print advertisements, thus discourse construction was influenced solely by the values promoted by the communist party. In that period there was a tendency to use "wooden

[13] Doi: 81.

language" and tautologies (imposed by the Soviet Union), characterized by abstract or embellished words meant to distract citizens from real issues. The "legacy" of communism can be traced down in different writings of that period and words such as "tovarăș", "securist", "cooperativă" which were not indexed with a pejorative meaning in the dictionary have come to carry bad connotations because of language users who associated these words with enslavement and supervision. Our analysis is focused on contemporary posters, thus we will not tackle the issue of communist words and their impact, but it is important to observe discourse construction retroactively in order to understand its becoming. As many other languages Romanian is in a continuous process of borrowing words of anglo-sexon origin and this is clearly observed in advertisements of any kind. Besides this, "French as a language of culture in the last 2 centuries […] justify the existence of extremely numerous words of this origin in Romanian. […] English took the place of French and Romanian has many Anglicisms, entirely, partially or at all adapted to its phonetic and morphologic systems."[14]

Our research premises is that each culture has to be understood from its roots, that is in the case of advertisements "the future is to be found in its past".[15] Perhaps the common feature between Romanian and Japanese advertising discourse can be found in the popularity of foreign words and the fast pace with which Anglicisms and French words are adapted except that in most Japanese advertisements these words are not chosen for their semantic properties,[16] but for their capacity to suggest. This is a common practice especially in the case of beauty print advertisements because foreign words suggest exoticism and novelty. In Japanese advertisements these words are usually written in *katakana* (a Japanese syllabary) for emphasis and this usage is usually compared with the use of italics in languages which use alphabets for writings or left exactly like in the source language. In the case of Romanian advertisements there is a tendency to create the sense of individuality, exclusivity by addressing a second person singular receiver through the pronoun "tu", whilst in the case of Japanese as we already mentioned discourse is constructed in a more objective way by refraining from direct forms of address. Of course when discussing commercial advertisements this will not always be the case, but in the case of non-commercial advertisements usually the receiver is not directly addressed and this can also be a statement for the constant care of preserving group harmony.

Case study: public service print advertisements

In this last part of the paper we shall analyze two Romanian non-commercial print advertisements and two Japanese in order to reveal differences in discourse construction determined mainly by the perception over the world. Peirce's trichotomy of signs and Hofstede's national cultural dimension will serve as a premise which will help in exploring and understanding the constituent signs and the context for each advertisement.

[14] Rehm, Uszkoreit (eds.) 2012: 50.
[15] Becker 1985 qtd. in Moeran 1996: 6.
[16] Tanaka 2001: 55.

Figure 2 is an example of a non-commercial print advertisement from 2017 created at the request of Sibiu Town Hall. The purpose is to raise awareness on waste disposal and it was displayed all over town in the main public areas. The headline of the poster is written in Romanian with bold characters "Gunoiul nu are aripi" (lit. "Litter doesn't have wings") and it is meant to emphasize the importance of keeping the city clean. The communicative and socio-cultural context is very important in the process of analysis, thus questions like what, who, where, when, why and how[17] can lead to better understanding discourse construction. What is particularly interesting in this advertisement is the use of irony to convey a powerful message. The construction "GUNOIUL nu are aripi" (lit. "Litter doesn't have wings") is a metaphor that would normally be continued by the statement "therefore it cannot fly". Although it does not appeal to a direct form of address at first sight the text at the bottom left of the poster continues in a more subjective note: "Hai să avem grijă ÎMPREUNĂ ca acesta să ajungă unde trebuie." ("Let's ALL make sure it goes where it should"). The words written in capital letters, "GUNOIUL" ("LITTER") and "ÎMPREUNĂ" ("TOGETHER"), "NOSTRU" ("OURS"), "CONTEAZĂ" („MATTERS") emphasize on the importance of collaboration for the greater good of the community. The receiver can be a citizen of Sibiu or just someone passing by and this can be observed from the construction "Sibiul este orașul tău, al meu, al NOSTRU" ("Sibiu is your city, mine, OURS"). The motto of the series is written at the bottom of the poster: "Fiecare gest CONTEAZĂ" ("Every effort COUNTS") and it encompasses the basic principle on the role of a model citizen. These forms of direct addressing through 2nd person possessive are very efficient in persuading the viewer. The pictorial component along the linguistic component work together towards persuading the receiver. In this case, the accent is mainly put on the text, but the image comes to explain the repercussions or to exemplify such bad conduct. By creating a realistic message through concrete examples (litter on the streets of Sibiu) and through direct forms of addressing in a serious tone the receiver is warned over seriousness of the problem.

Fig. 2: Sibiu Town Hall campaign, 2017;
Source: http://www.turnulsfatului.ro/2017/11/08/campanie-de-educatie-civica-statiile-de-autobuz-gunoiul-nu-aripi/

In the same manner, figure 3 is an example of a Japanese print advertisement from an anti-litter campaigns to raise awareness. The difference between the two advertisements is visible from the start in terms of visual signs, at least. This poster is part of a 2019 campaign started at the initiative of Sapporo City Hall. Even though the two posters were created for the same purpose the constituent signs differ considerably and this can be explained from world view which is strongly related to culture and traditions. In this sense, advertisements can be perceived as a reflection of a specific culture and society in a specific timeframe. As opposed to Romanian public, non-commercial advertisements Japanese ones have the tendency to

[17] Segovia 2007: 159.

"camouflage" serious matters such as littering, smoking, alcoholism etc. through unrealistic, comic book-like Universes and to send awareness messages through fantastic characters. One possible explanation for this phenomena can be found from the analysis of the cultural key-concept, "*amae*", referred to as the constant need of need-love.[18] Nevertheless, the importance of maintaining group harmony is reflected also in discourse construction, thus the characters depicted in posters (often in funny, defenseless stances) along the text marked with vivid colors appeal to the receiver's emotions by suggesting vulnerability.

The text is written entirely in Japanese except the negation word "no" which is marked with red and written in English in order to emphasize the importance of obeying the rules. Even though it is not common that these sort of advertisements emphasize on negation words and imperative forms, but rather on a more indirect form of addressing in this case there is a mix between direct, explicit assertions and implicit one manifested through *kawaii* (‚cute') aesthetic *via* a cute mascot. Text orientation is horizontally, from left to right, different from the traditional norms, vertically, from right to left. Colors have an important role in advertisements and in this case it creates connections between signs. In figure 2 the dark shades used and the puddles suggest an apocalyptical scene, an irreversible process, a warning message that is meant to scare the viewer. On the other hand, in figure 3 the mascot, a fictional white bear with a sad expression is anthropomorphized and plays the role of the "model citizen". The vivid colors used help in creating and sending a positive vibe to the receiver by appealing to emotions and compassion. The headline is emphasized in yellow characters, *Poi sute*「ポイ捨て」meaning "Littering" followed by further explanations: *nado bōshi jyōrei*「等防止条例」"and other prevention regulations". Delimited by a different color, a vivid green symbolizing nature and green zones the next section of the poster is concentrated in exposing morally bad or wrong behaviors. The motto is represented with white characters and states: *Rūru o mamoru to, machi wa motto kirei ni naru*「ルールを守ると、街はもっとキレイになる」"If we respect the rules, our city will be cleaner". The Japanese is a pro-drop language, thus in the Japanese version there are no personal pronouns, but if we consider the type of discourse and its purpose in context the words "we" and "our" are indispensable in conveying the essence of the message. Also, in contrast with the

Fig. 3: City of Sapporo anti-litter campaign, 2019;

[18] Doi 2005.

apparent childish nature of the issue represented through the white bear wearing a funny jumpsuit the poster ends in a serious tone pointing out the 1,000 yen administrative fine.

At first glance one would expect this poster to be part of a comic book series considering the visual signs, but a more detailed analysis reveals that this type of discourse construction is a complex manifestation of world view. The constituent signs convey the idea of group cooperation, a recurrent theme in Japanese advertisements as opposed to individualistic societies in which the receiver is encouraged to find his defining treaties. Both posters represented in figure 2 and 3 must be perceived as a form of manifestation of culture and world view and thus, the differences reflect in discourse construction.

The poster represented in figure 4 is another example of Romanian public service advertisement considering littering and its impact on the environment. It is part of a 2017 anti-littering campaign conducted in Aiud, a small city in Alba County at the request of the City Council. The message is constructed around the idea of fear and consequences by invoking 24/7 surveillance through the representation of a camera in an unrealistic size and an almighty Eye watching over, an index for spying like Orwell's Big Brother. The headline is written in capital white letters, "NU ARUNCA GUNOIUL PE JOS!" ("Do not litter!") and this negative construction is backed-up by the message "CINEVA TE VEDE!" ("Someone is watching!"), thus it creates a clear link between bad conduct and possible repercussions.

Fig. 4: City of Aiud anti-littering campaign, 2017;
Source: https://ziarulunirea.ro/campania-campionii-arunca-la-cos-la-aiud-primaria-a-demarat-o-actiune-de-solidarizare-a-aiudenilor-in-jurul-ideii-de-a-pastra-

The poster is delimited in three sections as the previous one (fig. 3) and this is marked by the use of colors. In the first section we have the warning messages followed by the representation of a typical family with three children and the later section with explanations regarding the importance of keeping the city clean. The portrayal of the family works as a means for persuading the receiver by creating a utopic scene in which every family members acknowledges the importance of this issue. In contrast with the Japanese poster analyzed (fig. 3) this poster is constructed around the idea of accurate representation of real life situations. The idea of community and cooperation for the welfare of the city is constructed both through visuals and linguistics signs: "Fii alături de noi cu un simplu gest: aruncă ce nu-ți mai trebuie în containerele speciale care îți sunt la îndemână. Pentru că nu este suficient să facem curățenie, **trebuie să și păstrăm**!" ('Help us maintain the city clean with a simple gesture: through away garbage in the special containers within your reach. It is not enough to clean, **we must keep it that way**!" With a score of 46/30 on Hofstede's cultural dimension scale both countries are perceived as collectivistic and this characteristic reflects in discourse construction as well, but the differences in approach towards the same issue (in this

case, littering) can be traced from the visual and linguistic signs used. In this case the approach is based on the concept of order in social and civic life, whilst in the previous analyzed poster (fig. 3) it is based on emotions and affectiveness expressed through symbols.

The last example (fig. 5) is a poster displayed on walls and in trains and it is part of a campaign started in 2018 by Tsukuba Express, a Japanese railway line of the Metropolitan Intercity Railway Company. The series title is *Yasashii Yasai* 「やさしいやさい」meaning "Kind Vegetables", a continuation of the series *Meiwaku Kudamono* 「めいわくくだもの」, "Bothersome Fruits". Both series are meant to raise awareness towards safety, morality and social manners among commuters. The theme of the selected poster (fig. 5) is littering and its repercussions and it follows the same idea used in the previous series with minor changes. Both Japanese posters (fig. 3, fig. 5) are constructed around anthropomorphism in a rather casual, friendly approach throughout the poster. Both linguistic and visual signs create a childish, fantastic universe without any reference to the real world. The preference for using *katakana* for several words which have a Japanese correspondent or even for Japanese words that are usually written in *kanji* or *hiragana* is explained through the fact that these words have the capacity to communicate more of a modern feel and to catch the audience's attention.[19]

The poster in figure 5 is an example that shows the capacity of an advertisements to generate connections between a general desirable behavior and emotions, thus in this case through the anthropomorphism of a zucchini and other visual signs the receiver is persuaded by appeals to irrational, imagination, fantasy. The construction *wandafuru bejitaburu* ("Wonderful vegetables") 「ワンダフルベジタブル」position in the upper-most part of the poster, along words like *yasashii* ("kind") and *kirei* ("nice", "clean") have the capacity to convey good vibes and to create a relaxing atmosphere while connecting these treaties to the act of keeping the train clean. Overall these constructions can be interpreted in a humorous note due to the association with vegetables, in this case zucchinis. The posture of the personified zucchinis is on one hand an index of anger and disregard towards the rules and on the other one of obedience and tranquility of a model citizen meeting society's expectations. The construction isolated through square brackets: *Gomi o hōchi shinai kirei zukkinii* ("Nice zucchinis do not litter") is a statement of the fusion, the interferences between real and surreal and it creates a link between a real occurrence and fantasy. The idea is exploited further in small print: *Yasashii yasai no "Zucchini" wa, ekikōnai ya shanai no naka ni gomi wo okippanashi ni shitenai ne. Seiketsu de ureshii ne.* ("Nice

Fig. 3: Tsukuba Express, Yasashii yasai series, February 2019; Source: http://www.mir.co.jp/feature/points/amenity/poster/yasashii/vegetable11.html

[19] Takashi qtd. in Goldstein 2011: 7.

Zucchinis do not litter in trains and station premises. They are happy because it is clean.") Through casual patterns and humoristic visual signs the advertisement creates a relaxing, friendly atmosphere based on mutual cooperation and mutual principle between Japanese citizens: maintaining *wa* ("group harmony"). The lack of personal pronouns can lead to ambiguity for someone unfamiliar with the particularities of the language, but this is a common practice in advertising because it widens the range of audience by referring to all commuters in this case.

These examples (fig. 3, fig. 5) are relevant in terms of understanding the way Japanese cultural key concepts such as *wa*, *amae* or *kawaii* manifest in advertising and how the reality of the society is influenced and mirrored via advertisements.

Conclusions

The analysis conveyed through the specter of cultural semiotics and national cultural dimensions revealed differences in terms of world view and discourse construction. The selected advertisements have common features such as: targeting citizens on the problem of littering, displayed in public places and created at the request of authorities. Hofstede's scale of cultural dimension served as a basis for understanding and decoding the constituent signs in each of the advertisements. Discourse analysis cannot be conducted by disregarding context from language, thus we have tried to interpret all constituent signs by considering external factors.

The analysis revealed that advertisements are a reflection of a society and advertising discourse analysis cannot separate text from context, thus we have integrated cultural particularities for a better understanding of the connotations. In the case of Romania, a country with a communist background we have observed a tendency to address the receiver in a direct way in public service print ads. Moreover, the appeal to a dystopian Universe is a recurrent theme and the focus is mainly on the possible repercussions. Imperative forms along indexes of surveillance and constraints are used in order to persuade the receiver, thus this technique can be explained by analyzing Romania's historical background. Another statement in this sense is the very low score on "Indulgence/Restraint" scale which is described by the tendency to cynicism and pessimism, therefore these general treaties influence discourse construction. Overall, both posters intend to send a serious warning message by appealing to direct addressing in order to refer to the viewer's own self and to explicit visual signs. On the other hand, in Japan the needs of the group take precedents over the egocentric self and this is a belief perpetuated through key concepts such as *giri* ("duty") vs. "*ninjō* ("feelings") and *wa* ("harmony"). Moreover, the appeal to anthropomorphism in advertisements can be interpreted as a manifestation of emotions and empathy through characters and mascots. Opposed to Romanian print advertisements the Japanese posters are constructed around indirect addressing (pro-drop language) and detachment from reality. Instead, in this case there is a fusion between real and surreal observable through the analysis of the constituent signs. The Japanese posters evoke various feelings and emotions through the use of casual conversation patters and intertextuality (traces of Japanese comic book writings, *manga*).

Needless to say, advertisements can be perceived as a cultural artefact in which values and norms both reflect and are shaped and the analysis of advertisements as discourse is of

significant importance in understanding how language and context blend in creating a persuasive message.

BIBLIOGRAPHY

COOK, Guy, *The discourse of advertising*.2nd edition, Routledge, London, 2005.
DOI, Takeo, *Understanding Amae: The Japanese Concept of Need Love*, Collected Papers of Twentieth Century Japanese Writers on Japan, vol. 1, Global Oriental, Kent, 2005.
GOLDSTEIN, Douglas, "The Use of English in Japanese Advertising", Carnegie Mellon University
Research Showcase @ CMU, 2011.
MOHAN, Manendra, *Advertising Management- Concepts and cases*, Tata McGraw Hill, New Delhi, 2008.
MOOJI, de M., HOFSTEDE, G., "The Hofstede model Applications to global branding and advertising strategy and research". *International Journal of Advertising*, Vol. 29, pp. 85-110, 2010.
HOFSTEDE, Geert, *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations*, 2nd ed. Sage, Thousand Oaks, CA, 2001.
HOFSTEDE, Geert et al. *Cultures and Organizations*, McGraw-Hill Education, New York, 2010.
MOERAN, Brian, *A Japanese advertising agency. An anthropology of media and marketing*. Curzon, London, 1996.
REHM, Georg, USZKOREIT, Hans, *The Romanian Language in the Digital Age*, White Paper Series, Springer, Berlin, 2012.
SEGOVIA, Raquel, "The Rhetorical Dimension of Printed Advertising: a Discourse – Analytical Approach". Cultural Studies Journal of Universitat Jaume I, vol. V , pp. 151-163, 2007.
TANAKA, Keiko, *Advertising Language. A pragmatic approach to advertisements in Britain and Japan*,
Routledge, London, 1994.

MARIN SORESCU: IRONY, PARODY, HUMOR

Mirela Mladin
PhD. student, University of Craiova

Abstract:The present paper is a short analysis of one of the most important poem volumes written by Marin Sorescu. All of his six volumes La lilieci explore a traditional village, people who live there and their facts. Bulzeşti is the name of this special place where a special connection between villagers and God is possible. Sunday is a special day in this village because people go to church to pray to God and they also go to cemetery to confess to their dead relatives. The nicknames the author uses are also special, desiganting a specific quality for people who bear them. In other words, behind a nickname it is hidden a human defect: laziness, stupidity, pride or anything else. Therefore, irony is the key of all his poety, as Marin Sorescu himself recognised. His irony has made it possible to publish freely and frequently, this being the reason why he has remained one of the most important neomodernist writers.

Keywords: humor, irony, nicknames, religion

1. Introducere

Marin Sorescu este un scriitor complex, este deopotrivă: poet, dramaturg, romancier, prozator şi eseist. O constantă a întregii sale opere o reprezintă ironia, fie că ne-a obişnuit cu aceasta în trecerea sa de la o operă la alta, fie de la un gen literar la altul. Atât în parodiile ce au alcătuit volumul de debut *Singur printre poeţi*, cât şi în volumele de poezii ce au urmat: *Poeme, Moartea Ceasului, Tinereţea lui Don Quijote, Tuşiţi, Suflete, bun la toate,* se regăsesc teme grave precum: viaţa, moartea, condiţia umană, destinul, teme tratate într-un stil ironic. Trilogia *Setea muntelui de sare* cuprinde piese încărcate de simbolism, care ascund aceeaşi tematică gravă a condiţiei umane într-o formă grotescă, tragic-ironică.

Cele şase volume ale ciclului *La lilieci* alcătuiesc şi ele un univers aparte, cu un limbaj savuros-ironic. Altfel spus, cel puţin în textele publicate până la ciclul *La lilieci,* Marin Sorescu a scris parabole lirice şi nu poezie realistă, în care sensul este filosofic ori moral, iar scenariul şi costumaţia sunt menite să furnizeze doar materialul. Nu întâmplător, autorul a debutat cu parodii, spiritul parodic este însuşirea fundamentală a întregii lui literaturi.

Viziunea sa complexă asupra vieţii este apropiată de cea a unor existenţialişti francezi, precum Albert Camus şi Jean Paul Sartre, sau de cea a filozofilor germani Friedrich Nietzsche şi Martin Heidegger. Universul său este populat cu fiinţe fantastice, cu decoruri convenţionale şi imagini groteşti, ce pot fi considerate fie expresioniste, fie suprarealiste: femeilor li se scot agrafele şi inelele şi se transformă în sufertaşe, iar bărbaţii sunt transformaţi în preşuri, după care sunt torşi. Manierismul poetului constă în distrugerea formelor vechi, fiind preocupat de conotaţii profunde ce pot fi acordate unui spaţiu comun. Poezia lui este una a subminării ideii de

sacru şi de semnificativ în întocmirea lumii, a temelor mari ale acesteia. Astfel, teme sacre precum moartea şi iubirea sunt banalizate, caricaturizate, lipsite de fior şi de mister. Textele împreună cu un limbaj banal conturează o puternică senzaţie de absurd. Scrierile sale relevă criza acută a conştiinţei moderne, incapabilă să-şi mai găsească eliberarea din ataraxia condiţiei existenţiale limitate.

2. La lilieci

Titlul ciclului *La lilieci* a fost inspirat de numele unui cimitir, pe când Marin Sorescu era student în străinătate, preluând această idee de la poetul american Edgar Lee Masters, care scrisese un volum de poezii ce purta numele unui cimitir.

În ciclul *La lilieci***,** triumfă poezia realităţii şi se renunţă la parabolă, formulă literară pe care a îmbrățișat-o în prima parte a creației. Poezia se distanţează de modurile confesive cunoscute până aici, autorul recurgând la epic şi descriptiv. Autenticitatea constă acum într-un fel de fotografiere a momentului, în transcrierea faptelor, viaţa fiind lăsată să se rostească singură. Oralitatea constă aici în redarea vorbelor unor persoane din satul Bulzeşti, pe care poetul le relatează cu o seriozitate plină de haz. Aici,Marin Sorescu îşi creează propria lume, cu legi necunoscute. Textele ce alcătuiesc acest titlu sunt răsfrângeri ale unei lumi originare, naturale, a rădăcinilor biologice şi poetice ale scriitorului însuşi. Este universul de gândire, de sensibilitate, de imaginaţie şi de limbaj, al lumii ţărăneşti din Bulzeştii Olteniei lui Marin Sorescu, unde poetul se întoarce pentru a-l înregistra şi reface în chip cât mai apropiat de izvoarele lui. Pentru a crea impresia autenticităţii depline, el apare în rolul unui martor care înregistrează spusele sătenilor. El evocă întreaga comunitate pe care o regăseşte în ipostaza unui reporter, dar mai ales ca un arheolog care face săpături în adâncurile tradiţiei ca să readucă la suprafaţă tiparele în curs de deteriorare ale unor existenţe exemplare.

La lilieci se deosebeşte într-o foarte mare măsură de poezia scrisă până atunci: apar naraţiunea, dialogul, descrierea realistă cu decoruri naturale şi gospodăreşti, cu elemente fie banale, fie insolite, conducând spre o viziune dramatică, teatrală a lumii. Autorul cunoaşte de la faţa locului mentalităţile, comportamentele specifice, limbajul definitoriu, readucându-le la suprafaţă, însă se doreşte a fi obiectiv. Totuşi, oricâtă obiectivitate ar afişa autorul, cititorului nu-i scapă convenţia oralităţii ţărăneşti, precum nici actul de rememorare a faptelor originare ale lumii rurale prin intermediul limbajului reconstituit al locului şi momentului experienţei relatate. Aşadar, cititorul acceptă ideea că autorul se ascunde în spatele măştii purtate de povestitorul ţăran, martor şi spectator totodată al secvenţei de viaţă refăcute, repuse în scenă, senzaţia de autentic provenind tocmai din acest joc mimetic. Impresia de teatralitate şi de spaţiu scenic izolat este excelent sugerată de autor: „Satul e închis ca o cetate. / Totul se află înăuntru. Când vine de la câmp, / Omul parcă trage scara potecii după el. / Ce se petrece în afară e din alt tărâm, / Unde ajungi călare pe pajură, / Ori scoborându-te printr-o fântână părăsită. / Forul român e capul podului văruit / Ori poiana cu iarbă verde” (Sorescu 2009: 320).

2.1 Satul

În literatura tradiţională, satul reprezintă un topos, un spațiu primordial la care eul liric se reîntoarce mereu cu drag. Acesta a reprezentat o temă recurentă pentru mai toţi autorii români.

Fie că ne referim la textele lui Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu sau Marin Preda, viaţa satului românesc, precum şi ţăranul român s-au aflat în centrul atenţiei. Acesta din urmă a fost caracterizat adesea printr-o inteligenţă subtilă, ajungând să fie considerat un mic filozof prin intermediul strategiilor lui particulare şi prin inteligenţa de care dă dovadă. Obiceiurile şi datinile ţăranilor români au fost şi ele prezentate amănunţit, putând fi considerate adevărate monografii ale satului românesc.

Poezia lui Marin Sorescu ne oferă o cu totul altă imagine a lumii rurale, păstrând însă ataşamentul de ceea ce înseamnă ţinut natal, o oarecare implicare afectivă. În întregul ciclu de poezii satul capătă valenţe magice ale unui spaţiu privilegiat de vecinătatea unui loc sacru. Satul nu este o punte spre civilizaţie, ci „e închis ca o cetate. / Totul se află înăuntru. Când vine de la câmp, / Omul parcă trage scara potecii după el" (*ibidem*). Aici bulzeştenii trăiesc după reguli proprii care le sunt de ajuns şi pe care rareori le schimbă cu noutăţile venite din afară: „Ce se petrece în afară e din alt tărâm" (*ibidem*). În acest spaţiu magic oamenii simt nevoia să nu se amestece cu alţii: „Ieşirea în lume este la poartă, duminica / Aici curg veştile ca pe câmpul de luptă" (*ibidem*: 60). Lumea lui Sorescu aminteşte de eroii lui Sadoveanu care se retrag în pustietatea bălților și a munților, trăind după legi nescrise, cum este legea baltagului.

Evenimentele din lumea satului ies la iveală prin intermediul unui grai oltenesc, în care termenii regionali compun fraza ţărănească: „Toate secretele ies acum la iveală, ca untdelemnul, / Cine cu cine mai trăieşte, poveşti cu ibovnici, certuri pe mejdine / Tot ce a fost mai colorat în comună de un an încoace" (*ibidem*: 92). Este o lume în care comunicarea dintre „personaje"este familială, motivaţiile lor sunt un prilej de disecare a mentalităţii unei întregi colectivităţi.

2.2 Biserica, cimitirul şi relaţia cu divinitatea

Cimitirul bulzeştenilor se găseşte într-un loc pe care ei l-au numit *La lilieci* din cauza arbuştilor de lilieci ce umplu întreg spaţiul ce adăposteşte morţii. Biserica este şi ea amplasată în acelaşi cadru. Deşi e un spaţiu exclusiv al morţilor, cimitirul devine un colţ mirific de paradis în care „cântă păsările şi e un miros de lilieci înfloriţi…locul e ferit…între codrii" (*ibidem*: 149), iar „clopotul nu te deranjează" (*ibidem*), aşadar este o adevărată desfătare să fii mort în cimitirul bulzeştilor. Un astfel de loc nu poate fi descoperit în multe locuri din țară. Săpânța este singurul loc care poate concura cu creația Bulzeștiului.

Savoarea mâncării din cimitir este de neînlocuit: „Nicăieri nu mănânci o varză cu carne/ Mai gustoasă ca-n cimitir" (*ibidem*: 147). Trebuie amintit faptul că principalii invitaţi ai mesei festive sunt chiar morţii. Alăturarea acestor două elemente: mâncarea savuroasă, inconfundabilă, împreună cu spaţiul cimitirului este de-a dreptul şocantă. Are loc, astfel, imixtiunea profanului în spaţiul sacru al cimitirului. Petrecând în cimitir îţi dai seama că „viaţa merită s-o trăieşti" (*ibidem*: 148). La Sorescu, important este ceremonialul mâncării, cu toate variantele sale: „la govie", „pomana", „praznicul", „masa". Contrastul intervine prin raportul dintre ceremonia preparativelor, demne de o curte flămâmdă, şi sărăcia relativă a bucatelor.

Pregătirea pentru trecerea în lumea de dincolo se face cu multă grijă de fiecare în parte. Oamenii se pregătesc cu o naturaleţe impresionantă ghidându-se după principiul „omul care ştie când îi vine sorocul" şi discutând despre momentul trecerii ca despre o croială: „Acolo pe Bisa se discută despre moarte simplu / Ca despre o croială". Tot în acest cadru îşi fac apariţia şi copiii

care se joacă de-a ascunzişul printre morminte, animaţi de o inocentă vitalitate, iar chiotele datorate jocului se întrepătrund cu bocetele de jale care alcătuiesc alfabetul comunicării cu morţii. Aşadar, prin toate aceste imixtiuni, care de care mai şocante, cimitirul *La lilieci* devine o prelungire în moarte a satului Bulzeşti, o imagine în oglindă. Biserica şi cimitirul devin *axis mundi*. Sătenii lui Sorescu percep divinitatea ca pe un tovarăş căruia i te poţi confesa fără rezerve, dar şi împotriva căruia poţi ridica glasul atunci când eşti nemulţumit de tovărăşia lui: „Dumnezeu stătea în pătuiag în capul oaselor şi l-am întrebat: Ce mai faci?" (*ibidem:* 53).

Deşi poate părea a fi un loc ferit de forţa întunericului, a demonului şi a stafiilor, cadrul acesta ce pare a fi paradiziac este călcat de forţa răului. *Dumneata* este un exemplu foarte elocvent în acest sens, un text în care se exprimă o recluziune a demonicului: Grigore al lui Tăgârlă întâlneşte noaptea un fost vecin, deghizat în moroi, şi paralizează, pentru că acesta vrea să-l ia de guler. Un vrăjitor îi explică faptul că a scăpat ieftin , pentru că alţi moroi sunt mult mai răi: „…ai scăpat ieftin, neică, moroii din Bulzeşti sunt / Arţăgoşi. / Când le străşunează din ceva pe câte unul… îl fac / Cârpă, zdreanţă, poţi să ştergi lampa cu el" (*ibidem*: 135). Necesitatea de a ţine la distanţă această forţă malefică este foarte bine prezentată într-un text intitulat *Baba*. Această femeie trecută de prima tinereţe intră în scenă ca un personaj comic, care încearcă să străjuiască eternitatea prin ştergerea cu apă fiartă a clanţei de la uşă, în speranţa că va scăpa de microbi, astfel: „Spăla clanţa uşii după fiecare musafir" (*ibidem*: 65). Obsesia aceasta a curăţirii de spiritele rele este dusă la extremă, astfel că femeia „Când spăla cămăşile, începea de lunea şi până vineri le tot / Linciurea", iar „Când făcea noru-sa colivă , zicea că să i-o spele din / Patruzeci şi patru de ape" (*ibidem*).

Pe lângă aceste personaje cu frică de forţa răului, îşi fac simţită prezenţa şi unii, precum primarul Murgilă, care pune la cale un întreg scenariu. El introduce în casa unor săteni o iapă pentru a-i speria şi a-i face să creadă că a intrat *Dracul* în casa lor. *Dracul*, personajul eponim al acestui text, după ce mănâncă o ladă de mălai ce se afla în camera în care a fost instalat, îi sperie pe copii, care o iau la sănătoasa pentru a-i relata primarului cele întâmplate. Când se lămureşte situaţia, îi sfătuieşte ca: „Altă dată să luaţi bine seama când ieşiţi / Să nu se mai strecoare printre voi" (*ibidem*: 390). Murgilă însuşi o spune într-un mod ironic că Dracul s-a strecurat în casă într-un mod bizar: „Parcă ar fi fost o mâţă ceva, ori o găină" (*ibidem*). În cele din urmă, Murgilă este şi cel care oferă concluzia la care a ajuns el în urma acestei întâmplări. În mod ironic el îi întreabă pe copii: „Mă, ce mâncarăţi voi!"? / Păi lapte de bou… / E, de-aia nu văzurăţi voi iapa! Că laptele acesta îţi / Dă un fel nărozie la cap" (*ibidem*).

2.3 Poreclele

Multitudinea de porecle ale celor vii şi a celor morţi se naşte dintr-o impetuoasă nevoie interioară de consemnare a celor care au populat Bulzeştiul existenţei soresciene. În marea lor majoritate, cei cărora poetul cronicar le ridică un monument sonor sunt adormiţi în liniştea de *La lilieci*, dar cei rămaşi, cum sunt mama sau Sorescu, nu obosesc niciodată să-i scoată la lumină din străfundurile memoriei. Ei sunt rememoraţi şi jeluiţi, cu regretul celui care a trăit alături de mulţi dintre ei (în cazul mamei) într-un timp de mult apus.

Porecla aminteşte în acelaşi timp şi de gradul de rudenie al posesorului cu alţii, reuşind în felul acesta să fie evocate două persoane, ci nu una singură: „Veta lui Iedu / Ţaţa Nicoliţa a lui Fănică a lui Ion Bălan / Mărin al Nicoliţii a lui Fănică al lui Ion Bălan /…Ion ăl Mare al lui

Marin Fănache" (*ibidem: 312*). Porecle conţin chiar şi titlurile poeziilor*: Păun Umblatul, Ciocea, Zarbă şi Ribla, Ioana lui Traşcă, Mitru Ceapă, Riţa, Ioana, muma* şi lista poate continua.

Păun Umblatul este un text cu totul originar. După cum chiar titlul o spune, Păun este unul dintre bulzeştenii lui Sorescu, remarcat pentru peregrinările lui de la est la vest sau de la nord la sud. Se credea despre el „c-a pus mâna pe marginea lumii" (*ibidem*: 294). În realitate, se ştia despre el că a călătorit în America şi în Franţa. Şi ca orice om umblat, de pe meleagurile pe care le-a vizitat nu a putut să se întoarcă fără a aduce cu el un obiect cu totul aparte, nemaiîntâlnit pe meleagurile româneşti. Asta am fi tentaţi să credem, desigur, în realitate, el venise numai cu un ceas, „şi când întâlnea câte o femeie torcând / Păun americanul scotea ceasul de la brâu" (*ibidem*). Bulzeştenii lui Sorescu se arată de-a dreptul indignaţi de comportamentul său, fiind aspru criticat de către aceştia: „s-a dus în America să înveţe să spună cât e / Ceasul. Da' de ce n-a rămas acolo şi-a venit / Aici, unde nu interesează pe nimeni cât e ceasul, / Fiindcă sunt la fel de precişi şi cocoşii de pe gard!?" (*ibidem*: 295). Desigur, dacă ar fi fost un om strângăreţ, ar fi venit şi el cu tolba plină de bani de peste ocean, însă toată averea agonisită peste ocean a constat numai într-o „paporniţă cu scule" (*ibidem*). Împreună cu Nae al lui Urzeanu şi cu Florea ăl Mic: „Îşi făcuseră poze la Paris şi le ţineau / Bătute-n cuie-n pereţi şi le boteza popa când venea cu / Botezul, ca pe icoane" (ibidem). Şi dovada clară că nici în America nu sunt câinii cu covrigi în coadă, stă în faptul că Păun Umblatul „şi-a luat ceasul, sculele / Şi s-a întors acasă / Să se-nsoare / Şi să trăiască după fusul Mitrei Baloţanca" (*ibidem*).

Ciocea, personajul eponim al textului cu pricina, este cel care ne oferă o imagine de ansamblu a unei scene din care se poate desprinde o vorbă de duh românească, potrivit căreia „gura bate fundul", după cum chiar autorul concluzionează. Ciocea este un bărbat muncitor, dar care are la casa lui o femeie care se opune în mod clar ideii că bărbatul şi femeia trebuie să lucreze cot la cot. Într-una din zilele de vară, Ciocea se afla la secerat, însă „muierea lui Ciocea la poartă, / punea fluturi pe-o cămaşă" (*ibidem*: 335), după cum chiar cumnata bărbatului relata. Întrebată dacă binevoieşte să meargă să-şi ajute bărbatul la muncile câmpului, aceasta răspunde hotărâtă: „Ba! Are copii. / Să-şi muncească, să le dea de mâncare. / Şi-ncepea să ocare: / Lovi-l-ar plezneala, / Găsi-l-ar ăl din baltă, Găsi-l-aş ţapăn / Până deseară, lua-l-ar boala, / Umple-l-ar jipul!" (*ibidem*). Şi cum şi răbdarea are şi ea măsura ei, „Într-o luni după Paşti s-a certat Ciocea cu Măria. / I-a scos lada cu ţoale în curte şi le-a dat foc" (*ibidem*: 336). Şi pentru ca răzbunarea soţului să fie una memorabilă, după ce-i arde toate ţoalele, merge să o cheme acasă pe fosta lui nevastă: „Hai acasă, că n-am muiere. A plecat, fir-ar a dă, hai tu" (*ibidem*). La aflarea acestora, soţia vine să-şi apere teritoriul şi astfel „S-au încăierat până seara", dar în cele din urmă „a biruit dragostea de mamă" şi Ciocea a rămas cu Măria.

Zarbă şi Ribla sunt un cuplu care întruchipează zgârcenia umană în persoană. Chiar şi relaţia dintre ei este una precară, după cum chiar autorul o descrie: „Căsnicia lor mergea bine, ca tusea cu junghiul, avea fiecare traista lui / Şi când mergeau pe la pomeni, / Cerea fiecare în contul lui" (*ibidem*: 119). Şi cum zgârcenia face cel mai bine casă cu lenea, nici ei nu se dezic de la această regulă, iar când este vorba să se ferească de hoţi, ei pot sta liniştiţi pentru că „nu ştiu ce să le ia, / Poate trăiştile, că ei au contenit să mai muncească, / De când s-au îndesit sărindarele, păresimile, pomenile de nouă zile" (*ibidem).* Totuşi, când vine vorba să fie realişti, aceştia nu se

sfiesc să recunoască faptul că „Lumea e darnică, […] ,dacă nici doi milogi ca noi / N-o putea hrăni o comună, / Atunci înseamnă c-a venit sfârşitul lumii” (*ibidem*).

Pripeală, după cum îi spune şi numele, este un sătean care se precipită tot timpul şi toate treburile ce se străduieşte să le ducă la bun sfârşit le face de-a talmeş-balmeş. Ca orice persoană pe care o caracterizează graba, Pripeală, merge şi el la biserică de Paşti. Şi pentru că atmosfera din biserică nu era tocmai una propice, deoarece oamenii se îmbulzeau să ia paşti, el se hotărăşte să îşi facă singur Paşti, astfel: „A pus o bucată de pâine-n pahar, / A turnat vin peste ea, / S-a-nchinat frumos şi a mâncat.” Şi s-a întrebat retoric: „ - Ce, numai popa poate face paşti?” (*ibidem*: 193).

Poreclele sub care au fost cunoscuţi bulzeştenii sunt singurele care supravieţuiesc morţii şi uitării, trimițând la originea noastră latină, unde cognomenul este de cele mai multe ori păstrat în istorie[1].

Concluzii

Faţă de scrierile precedente, ciclul *La lilieci* reprezintă o experienţă surprinzătoare prin natura universului rural evocat, dar şi pentru că autorul renunţă uneori la fantezismul ironic, lăsând loc unui discurs obiectiv, detaşat care are ca scop înregistrarea unor fapte de viaţă. De la parodia literaturii de debut, Marin Sorescu descoperă jocul lumii în însuşi spaţiul său originar. Bulzeştiul, locul de desfăşurare al tuturor evenimentelor evocate, poate fi interpretat ca o lume carnavalescă în care vii şi morţii se întâlnesc, iar trecerea lor pe drum poate fi privită ca un spectacol admirat îndelung de spectatori. Poreclele, au şi ele un rol foarte important, fiind măşti pitoreşti prin intermediul cărora o persoană poate fi identificată printr-o particularitate fizică, morală sau psihică. În acest sat aproape că nu există om fără poreclă. Acelaşi spirit ironic îl păstrează şi în relaţia cu divinitatea. Aşadar, prin intermediul tuturor acestor aspecte, ciclul *La lilieci* reprezintă o sinteză originală realizată prin modalităţi diverse ale genurilor epic, liric şi dramatic, menite să conserve spiritul viu al unor tradiţii ce se doresc a fi păstrate în eternitate.

BIBLIOGRAPHY

Manolescu, Nicolae. 2008. *Istoriacritică a literaturii române. 5 secole de literatură*. Piteşti: Paralela 45.

Manolescu, Nicolae. 2001. *Literatura română postbelică*. Bucureşti: Aula.

Simion, Eugen, 1978. *Scriitori români de azi*. Bucureşti: Casa Românească.

Sorescu, Marin, 2010. *La lilieci*. Bucureşti: Jurnalul Naţional.

Ştefănescu, Alex. 2005. *Istoria literaturii române contemporane (1941-2000)*. Bucureşti: Maşina de scris.

[1] Marcus Tulius Cicero - porecla Cicero este cea păstrată astăzi

EMULATION OF THE DIVINE IN DREAM VISION POETRY: THE DREAM OF THE ROOD ȘI A SAYINGE OF THE NYGHTYNGALE

Rebeca Denisa Dogaru
PhD. student, "Alexandru Piru", University of Craiova

Abstract: The mark of dream vision literature is the interiorisation of the knowledge disclosed by revelation through the direct experience of the dreamer. And when the epiphany is a religious one, this experience gains the sense of „devout imagination". Given the privilege to witness fabulous places or events occulted to other mortals and to gain access to divine knowledge, the receiver of religious revelation emerges from the dream radically transformed by this empathetic interation with divinity, captured by reverence before the outstanding example of Christ, inspired to introspection and self-improvement and fueled by the desire to share the knowledge and imprint the same sentiments upon his audiences. This study analyses the theme of emulation of the divine in two medieval dream vision poems – the anonymous The Dream of the Rood*and John Lydgate's*A Sayinge of the Nyghtyngale*, representative in English literature for the contemplation of the pivotal Christian myth of Jesus's crucifixion - through the relation between dreamer and reader.*

Keywords: dream vision, medievalism, literature, emulation of the divine, English poetry

Literatura viziunii onirice demonstrează aspecte ale literaturii gnomice și mistice, preluate și înzestrate cu o structură narativă specifică, procedee stilistice și strategie retorică, păstrând funcția didactică și rolul moralizator proprii acestor genuri literare, naratorul nefiind abstractizat ori sanctificat ci un protagonist fictiv - visătorul, individualizat pentru a dobândi credibilitate și în același timp suficient de comun pentru a încuraja identificarea cititorului cu acesta. Față de scrierile mistice, de genul fantastic ori chiar de ficțiunea în care visul apare strict ca eveniment narativ, genul viziunii onirice se bazează tocmai pe ambiguitatea conferită de experiența visului[1], plasată la confluența dintre real și imaginar, dintre comun și excepțional, dintre banal și sublim. Dacă revelațiile din vis susțin componenta filosofică și mistică a literaturii viziunii onirice, vehiculul dintre acestea și cititorul căruia cunoașterea i se dezvăluie este figura visătorului, elementul central și esențial al narațiunii.

Visătorul apare atât în ipostaza de narator, în secțiunea de ramă a visului, cât și ca personaj, în interiorul visului propriu-zis, cele două ipostaze intersectându-se uneori și identificându-se pe rând cu cititorul, manipulându-i percepția despre evenimentele narate, comportamentul său fiind unul exemplar, pe alocuri – pentru a realiza funcția didactică a poemului moralizând cititorul - și în altele failibil – pentru a stimula implicarea emoțională și

[1] Vezi Russell, Stephen J. 1988. *The English Dream Vision. Anatomy of a Form*, p. 10.

cognitivă a acestuia. Așadar, sfântul din scrierile mistice devine aici ghidul, figura investită cu autoritate și omniscienţă descinsă din sferele superioare pentru a lumina omul de rând prin cunoaștere, în timp ce visătorul este mai degrabă o oglindă a cititorului pentru a-l determina pe acesta indirect, în evenimentul narativ, și direct, în secțiunea finală de morală, să îi urmeze pilda. Iar atunci când viziunea este una religioasă de contemplare a divinului și a vieții de apoi, această empatie capătă sensul "imaginației devotate", identificarea cu însăși ființa divină și emulația virtuților acesteia.

Acest studiu urmărește tema emulației divinului în două poeme onirice medievale, anonimul *The Dream of the Rood* și *A Sayinge of the Nythingale*a lui John Lydgate, poeme reprezentative pentru literatura vizionară engleză prin ilustrarea episodului pivotal al mitului creștin, răstignirea lui Isus Cristos. Visătorii celor două poeme dovedesc o atât de profundă conexiune cu divinitatea încât, prin ceea ce C. Hieatt numește „devout imagination"[2], ei înțeleg suferința lui Cristos experimentând funcția soteriologică și anagogică a viziunii.

Distanța de cinci secole dintre *The Dream of the Rood* și *A Sayinge of the Nyghtyngale*aduce cu sine evidente modificări structurale și tematice în poezia vizionară. Dacă la momentul compunerii poemului anglo-saxon viziunea onirică nu era un gen literar sistematizat, poetul anonim inspirându-se din literatura clasică, episoadele onirice biblice, scrierile patristice și poemele eroice germanice fără a se alinia unei tradiții a poeziei onirice, perioada evului mediu central vede teoretizarea secvențelor onirice ca tehnică literară, dovadă a popularității crescânde a acesteia printre autorii englezi și continentali, precum și adoptarea unor noi influențe din alte zone literare frecventate în epocă precum elegia și *courtly love*. Matthaeus Vindocinensis în opera sa de teorie literară *Ars versificatoria* reia elemente esențiale ale argumentării lui Macrobius, șase secole mai târziu, pentru forța retorică și funcția didactică a episoadelor de *narratio fabulosa* integrate în scrieri cu substrat filosofic. Episodul oniric utilizat ca narațiune-ramă este deja o tehnică literară consacrată; rolul său, explicat de Matthaeus, nu este unul trivial de a distra cititorul, ci mai degrabă de a-i acutiza antenția și sensibilitatea prin prezentarea unui eveniment familiar, plauzibil și totuși fantastic, de a-i trezi capacitatea de empatizare cu naratorul-personaj și implicarea afectivă în evenimentele poemului, deschizându-i percepția spre dimensiunea morală a scrierii și amplificând receptarea mesajului. Astfel, dimensiunea psihologică a visului este intens exploatată în evul mediu pentru puterea autoreflexivă, îndemnul la introspecție, paralela dintre vis și oglindă fiind un motiv recurent[3]. Așadar, rolul visătorului de mediator și transmițător precum și funcția didactică a poemului oniric se păstrează neschimbate de-a lungul secolelor, visătorii poemelor *The Dream of the Rood* și *A Sayinge of the Nyghtyngale* mijlocind trăirea episodului religios, interiorizarea suferinței lui Cristos, înțelegerea mesajului moral și dorința de a emula sacrificiul de sine al Mântuitorului în cititor.

În *The Dream of the Rood* empatizarea cu divinitatea are loc la toate nivelele receptării: Crucea preia suferințele lui Cristos, visătorul mărturisește episodul crucificării și resurecției prin perspectiva Crucii, iar cititorul se identifică cu visătorul ca potențial recipient al unei revelații divine și martor indirect la patimile Mântuitorului. În mod similar, visătorul lui Lydgate

[2] Hieatt, Constance. 1965. *Pearl and the dream- vision tradition,* p. 144.
[3]vezi Kruger, Steven F. 1992. *Dreaming in the Middle Ages,* p. 136.

mărturisește și el, sub îndrumarea deschizătoare de perspective a îngerului, patimile Mântuitorului prin empatizarea cu ciocârlia ce se sacrifică pe sine pentru a-l cinsti, citorul învățând, deodată cu acesta, descifrarea „corectă" - creștină - a simbolisticii imaginii ciocârliei.

Visătorul din *The Dream of the Rood* apare în principal în ipostaza de narator, rolul său în narațiune fiind aproape static, de observator, și puțin individualizat, însă prin transcenderea sa în urma epifaniei și prin paralela dintre visător, cruce și cititor, figura visătorului se aliniază tradiției literaturii vizionare. Subiectul visului este Crucea, în aspectele de vasal și războinic al lui Isus și de instrument al torturii și mântuirii sale, iar revelația constă în experiența crucificării, figura eroică exemplară a lui Isus și imaginea festinului paradisiac la care acesta își primește războinicii loiali.

Starea emoțională negativă premergătoare viziunii recurentă în operele vizionare, se regăsește și în visătorul-narator al *The Dream of the Rood,* conștiința păcatelor și sentimentul de vinovăție prefigurând deschiderea sa spre revelație și aspirația sa spre emendarea finală. Martor al splendorii neașteptate ce i se arată în vis a unui arbore celest îmbrăcat în aur, nestemate și lumină, vizionarul devine brusc conștient de propria sa nevrednicie, în contrast cu viziunea plină de glorie: „*Syllic wæs se sigebeam, ond ic synnum fah,/forwunded mid wommum*[4]". Perceptiv și empatic, visătorul-narator observă că la baza strălucirii stă suferință, *„meahte earmra ærgewin"*, semnificative fiind aici paralela dintre Crucea suferindă și Isus - *„hit ærest ongan swætan on þa swiðran healfe*[5]" - și dintre visătorul îngreunat de remușcări, împreună cu empatia de care acesta dă dovadă - „*Eall ic wæs mid sorgumgedrefed, forht ic wæs for þære fægran*[6]". Astfel, impresia puternică pe care o face visătorului, lasându-l fără cuvinte (*Hwæðre ic þær licgende lange hwile beheold hreowcearig hælendes treow*[7]) îi permite acestuia – și cititorului deopotrivă - anticipare, implicare emoțională, meditație și introspecție. De fapt, întregul poem este un vehicul pentru această imaginație devotată, motivând atât visătorul cât și, implicit, cititorul să încerce a simula suferințele lui Cristos pentru a-și câștiga accesul în paradis.

Crucea personificată în *miles Christi* este aleasă dintre războinicii lui Isus pentru a lua parte la momentul-cheie al morții sale trupești și a mărturisi resurecția, așa cum lemnul crucii este selectat dintre toți copacii pădurii: "*þa geweorðode wuldres ealdor/ ofer holmwudu, heofonrices weard!/ Swylce swa he his modor eac, Marian sylfe, [...] geweorðode ofer eall wifa cynn*"[8]. Iar suferința Crucii pe parcursul răstignirii este atât de intensă și de onestă în descrierile vinovăției de a fi devenit un instrument de tortură pentru stăpânul său încât neclintita sa loialitate apare ca factorul ce a determinat alegerea sa ca martor. În mod similar, visătorul este și el ales dintre toți muritorii ca receptor al acestei revelații și devine martor la discursul Crucii și la patimile lui Isus, în ciuda – sau poate tocmai datorită - păcatelor nenumite de care se face vinovat, în vederea mântuirii.

Recompensele primite de cele două personaje apar în oglindă. Crucea este transformată din

[4]"Magnific era arborele victoriei, iar eu pângărit de păcate, rănit de vinovăție." (v. 13-14)
[5]„A început să transpire sânge în partea dreaptă." (v. 19-20)
[6]„Am fost cuprins de jale tulburătoare, mă temeam pentru acea apariție minunată". (v. 21-22)
[7]„Zăcând așa întins vreme îndelungată, am privit plin de tristețe copacul Mântuitorului." (v. 24-25).
[8]„Prințul gloriei m-a cinstit peste toți ceilalți arbori ai pădurii, gardianul cerului! Așa cum a cinstit-o pe mama sa, Maria, […] peste toate femeile". (90-94)

imaginea instrumentului torturii lui Isus în simbolul patimilor sale, dobândind cinste dăinuitoare printre oameni ca deschizător al drumului spre mântuire. În predica ce urmează relatării răstignirii, Crucea propovăduiește răsplata oferită tuturor adepților lui Isus ale căror sacrificii personale, deși aparent inferioare jertfei sale, atârnă favorabil în cumpăna Judecății de Apoi. Iar răsplata sa spirituală – precum aceea a războinicilor lui Cristos din *Christ II* – este onoarea de a primi un loc la ospățul ceresc, moment pe care eul liric vizionar, odată iluminat, îl așteaptă cu nerăbdare. Imboldul Crucii: *„Nu ic þe hate, hæleð min se leofa,/ þæt ðu þas gesyhðe secge mannum*[9]*,”* pregătește dimensiunea didactică a poemului și subliniază rolul similar al celor două personaje; în epilog, visătorul-narator invită ceilalți vasali ai Domnului și credincioși în puterea Crucii să îi asculte viziunea, să valorifice aspectele spirituale ale existenței și să îi împărtășească astfel transcenderea la viața divină. Acestă predică ce încheie relatarea Crucii este comparabilă cu viziunile apocaliptice prin descrierea Judecății de Apoi, unde imaginația devotată se dovedește mântuitoare: Cristos *„frineð for þære mænige hwær se man sie,/ se ðe for dryhtnes naman deaðes wolde/ biteres onbyrigan, swa he ær on ðam beame*[10]*”*. Spre deosebire de alte viziuni onirice ale literaturii engleze medievale inspirate din tradiția apocaliptică precum *Perle* ori *Piers Plowman*, acestuia i se dezvăluie și o imagine a vieții de apoi, nu printr-o descriere a geografiei Paradisului ori Ierusalimului Celest, a procesiunilor pline de smerenie prin care cei mântuiți îl cinstesc pe Gardianul Cerului ori a virtuților și păcatelor, ci prin dinamica reprezentare a ospățului ceresc. Aceasta este o imagine semnificativă pentru modul în care imaginarul anglo-saxon apropriază credința creștină; deși motivul ospățului paradisiac este unul biblic (întânit în Luca 13:29 și Isaia 25:6-9), imaginea lui Cristos din *Christ II* întâmpinând a sa minunată armată strălucitoare, *weorud wlitescyne,* drept recompensă pentru eroism în bătălie rezonează mai degrabă cu cea a primirii unor *einherjar* de către Óðinn în Valhǫl. Subtonul eroic al poemului devine evident atât în prezentarea lui Isus și a viziunii glorioase, dar și în tranformarea fortifiantă și pasiunea dinamică trezite în visător ce privește plin de venerație cei doi eroi ai viziunii – Cristos și Crucea – și decide să le emuleze eroismul prin asumarea rolului de mesager al revelației. Împletirea eroismului cu hagiografia, ca apel la spiritul războinic al epocii în vederea emulației, este o trăsătură caracteristică perioadei anglo-saxone: referitor la viețile sfinților Martin, Riquier, Vedast ori Willibrord în biografiile-omilii scrise de Alcuin, Rolph Page observă că „aceiași sfinți care cu devoțiunea sacrificului de sine își descoperă capetele înaintea săbiei asasinului […] cu curajul Berserkerilor se reped în mijlocul păgânilor arzându-le templele”[11].

Mai degrabă pustic decât războinic dar cuprins de același zel, visătorul-narator iluminat de revelație găsește un nou scop în a-și umple existența până atunci goală de a cărui nevrednicie devine conștient la începutul viziunii, acela de a-și spăla povara păcatelor și a se mântui prin speranța beatitudinii veșnice. Această cale presupune o alegere conștientă a singurătății, ispășirea păcatelor fiind posibilă prin divorțul de scopurile lumești ce are un efect soteriologic asupra sa,

[9]Acum te îndemn, iubite erou, să le transmiți oamenilor această viziune. (v. 95-96)

[10]„[...] va întreba mulțimea unde se găsește acela care în numele Domnului ar gusta teribila moarte, așa cum El însuși a înfăptuit pe acel arbore.” (v. 112-114)

[11]Page, Rolph Barlow, A.M. 1909. *The Letters of Alcuin.* p. 36.

anticiparea vieții de apoi devenindu-i unica fericire. Singurul contact cu lumea pe care îl păstrează este preocuparea îndatoritoare pentru împlinirea spirituală a aproapelui, de a răspândi cuvântul Crucii și a inspira aceeași pietate pătimașă pe care Crucea a trezit-o în sufletul său prin poezie.

La fel ca în *The Dream,* identificarea visătorului poemului *A Sayinge of the Nyghtyngale* cu transmițătorul revelației, ciocârlia, și cu Isus reprezintă vehiculul transformării acestuia, iar identificarea implicită a visătorului cu cititorul în această ecuație contribuie la realizarea aspectului didactic al poemului. Deși viziunea îngerului povățuitor nu are forța vizuală a eroicului misiunii Crucii și a lui Cristos, se remarcă la Lydgate profunzimeapledoariei filosofice, asemănătoare celei a fecioarei din *Perle* dar cu impact emoțional mai puternic întrucât provoacă transpunerea simpatetică a visătorului în patimile lui Cristos prin intermediul ciocârliei și produce o schimbare radicală de perspectivă. Visătorul lui Lydgate este un receptor mai degrabă static al viziunii, în sensul protagonistului din *The Dream*, și la fel de puțin individualizat precum acesta,dar transformarea sa în urma revelației este, din punct de vedere cognitiv, mult mai complexă.

În narațiunea din ramă, acesta se găsește într-un cadru natural mirific, un *locus amoenus* – element recurent în poemele onirice - aflat într-o vale cu arbori și plante cu parfum îmbătător unde răsună cântecul unei ciocârlii, el nu contemplează natura melancolic ci îmbucurat de frumusețea naturală la care este martor. Paralela dintre acest *locus amoenus* și Grădina Edenului este estompată inițial, imaginea sa capătând accente păgâne prin figurile lui Venus ori Cupidon ale căror nume naratorul le discerne în cântecul ciocârliei. Acesta, știind că ciocârlia cântă despre dragoste, interpretează trilul ei ca o înverșunată pledoarie către Venus de a-i răpune pe cei ce sunt înșelători în dragoste, către Cupidon de a-i răni cu săgețile sale, ocrotindu-i doar pe cei ce iubesc cu adevărat. Asemănător visătorului din *Perle*, el este atât de prins în propriile sale percepții induse de mitologia populară a vremii încât este orb la orice altă interpretare, omițând elemente-cheie ale cadrului pe care îl examinează. De aceea, divinitatea însăși pare a interveni în destinul său atunci când visătorul este brusc cuprins de *a dedly sleepe* indus magic de *bawmy vapour* al florilor ce îl înconjoară. În vis, un înger îi apare înainte și îi arată cât de departe de adevăr era profana sa interpretare a cântecului ciocârliei.

Simbolul ciocârliei, derivând din mitul grec al Philomelei și îndelung ilustrat în literatura occidentală, este un simbol al morții și renașterii, al adevărului exprimat prin artă, al rezistenței împotriva tiraniei, al răzbunării, al vinovăției, ilustrat în ipostaza de mamă îndurerată, soră solidară, femeie vindicativă, artist, și personificând teme profunde simptomatice naturii întunecate a omului. Cu toate că mitul grec prezintă violul Philomelei de către Tereus în toată violența și tragedia sa, numeroase scrieri medievale transformă ciocârlia într-un simbol al dragostei și al sexualității, omițând chiar esența mitului său. T. A. Shippey urmărește evoluția acestui simbol în perioada medievală, interpretând această alterare a sensului prin marota perioadei scrierilor de tip *courtly love* pentru o iubire mistuitoare, fulgerătoare ce adesea sfârșește tragic – în cupluri literare celebre precum Tristan și Isolde ori Lancelot și Guinevere -

lipsa de consimțământ în cazul relației dintre Philomela și Tereus devenind irelevantă[12] atâta timp cât ea întrunește tipul de iubire glorificat în tradiția *courtly love*.

Așadar, dacă în abordările laice ale perioadei medievale predomină interpretarea ciocârliei fie în imaginea unei tânăre virtuoase sedusă de un bărbat concupiscent, cu accent pe aspectul ei de victimă, fie corelată cu iubirea romantică și sexualitatea, la Lydgate figura capătă interpretări alegorice de factură religioasă și este explicit dezbrăcată de elemente păgâne. Această reinterpretare din *A Sayinge of the Nyghtyngale* constituie, de fapt, pretextul didactic al poeziei și baza alegoriilor din interiorul acesteia. Cântecul ciocârliei, transcris *occy*,este adesea interpretat în literatură ca o expresie a furiei și răzbunării (de la *occir*, a ucide), a rezistenței - prin *okhi*, însemnând *nu* in greacă[13] - ori ca un domol dar pasionat cântec de și pentru dragoste, această din urmă interpretarea fiind și cea dată de visătorul lui Lydgate. Ciocârlia lui Lydgate cântă despre iubire, dar o iubire ce nu este *éros*, ci *agápe*, acel *primum mobile* care defineștedivinitatea. Această putere există și în om, dar nu în sensul pe care visătorul îl interpretase la început ci doar prin identificarea afectivă cu Cristos, prin imaginația devotată la care ciocârlia îndeamnă. Astfel, chiar dacă visătorul nu este apăsat de durerea ori anxietatea proprie protagoniștilor viziunilor onirice, emoțiile sale intense îl deschid unei revelații, iar suferința și experiența sa soteriologică survin prin identificarea afectivă cu ciocârlia și, implicit cu Cristos despre care aceasta cântă.

Prin intermediul cântecului ciocârliei, pilda îngerului dojenește naivul și prea profanul visător pentru interpretarea sa romanțată cu accente păgâne proprie unei tradiții de *courtly love,* și îi atrage atenția asupra aspectului iubirii care este mai presus decât aceea omenească, aspect pe care acesta îl neglijase. Această dojană apare, fără îndoială, ca o pildă nu doar pentru visător dar și pentru orice cititor de poezie a dragostei laice, întrucât pentru Lydgate aici doar iubirea lui Cristos, și pentru Cristos, este adevărată, pură și demnă de a fi urmată. Visătorul înțelege acum că ciocârlia cheamă sufletul creștinului *„veni in ortum meum: soror mea”* pentru o comuniune absolută prin Cristos cu care sufletele muritorilor sunt înfrățite.

Spinul pe care aceasta stă atunci când cântă trezește în privitor imaginea biblică a patimilor lui Cristos. Patima și oroarea mitului Philomelei se păstrează astfel la Lydgate în frenezia îndemnului *Sle al*, reinterpretat în viziune ca un strigăt de luptă împotriva celor care uită sacrificiul lui Cristos și care nu i se simt îndatorați. Ciocârlia nu inspiră la luptă egoist, în numele propriului orgoliu rănit și al răzbunării precum Philomela, ori împotriva falsului *eros,* ci în numele lui Cristos. Ea însăși își sacrifică viața pentru a transmite mesajul celor ce o ascultă. Cântecul său îndeamnă credincioșii: *„Enarme thy-self for thy proteccioun,/ Whan that the feendis list ageyn the stryve/ With the carectes of his wondes fyve*[14]*”,* să se însuflețească cu suferința mântuitoare și să urmeze calea crucii, iar poetul vizionar are datoria de a-l propovădui pe Cristos asemeni ciocârliei.

Transformarea visătorului în urma aceste revelații este așadar radicală; imaginile evocate de ciocârlie și de îngerul mesager îi deschid ochii asupra noii interpretări a unui lucru pe care îl

[12] T. A. Shippey, *Listening to the Nightingale*, p. 144.
[13] Mary Wellesley, „Static 'Menyng' and Transitory 'Melodye' in Lydgate's 'Seying of the Nightingale'"p. 240.
[14] „Înarmează-te, pentru a ta protecție,/ împotriva atacurilor diavolilor/ cu semnele celor cinci răni ale sale” (v. 284 – 286).

credea înțeles, asupra propriei ignoranțe. Din romanticul idealist și superficial de la începutul poemului, visătorul devine în urma revelației și a contactului cu suferința un predicator al iubirii divine ca element creator primordial.

Care este, așadar, trăsătura comună celor doi visători ce îi face vrednici de a primi revelația? Poate cheia paradisului este chiar suferința: emulația eroismului lui Isus în războiul pentru mântuirea omenirii din *The Dream* ori dorința de a simula dăruirea ciocârliei în *A Sayinge of the Nyghtyngale*, ambele realizate prin sacrificiu de sine. A purta propria cruce și a răspunde încercărilor cu perseverență, abnegație și întărire a credinței înnobilează muritorul failibil, idee reiterată în scripturile biblice ca marcă a credinței adevărate, suferința în numele binelui fiind caracteristica mântuitorului omenirii. La această trăsătură se adaugă statutul visătorului de poet. Așadar, vizionarul este muritorul predispus emoțional și intelectual empatiei și înțelegerii spiritualului, hărăzit cu abilitatea de a transmite mai departe informațiile revelate, devenind el însuși un mesager divin și un mântuitor printre muritori prin puterea cuvântului.

BIBLIOGRAPHY

1. Anonymous, *The Dream of the Rood.* 1987. Michael Swanton, ed. Exeter: University of Exeter Press.
2. Glauning, Otto. 1975. *Lydgate's Minor Poems. The Two Nightingale Poems (A.D. 1446).* Early English Text Society, 1900, New York: Kraus Reprint Co. Millwood.
3. Brown, Peter. 1999. "On the Borders of Middle English Dream Vision." *Reading Dreams: The Interpretation of Dreams from Chaucer to Shakespeare*, edited by Peter Brown, 22-50. Oxford: Oxford University Press.
4. Hieatt, Constance. 1965. *Pearl and the dream-vision tradition*, Studia Neophilologica, 37:1. Routlege, London.
5. Hieatt, Constance. 1967. *The Realism of Dream Visions: The Poetic Exploitation of the Dream-Experience in Chaucer and His Contemporaries*. The Hague: Mouton.
6. Kruger, Steven F. 1992. *Dreaming in the Middle Ages*. Cambridge Studies in Medieval Literature 14. Cambridge: Cambridge University Press.
7. Lynch, Kathryn L. 1988. *The High Medieval Dream Vision: Poetry, Philosophy, and Literary Form.* Stanford: Stanford University Press.
8. Mandel, Siegfried. 1976. "The Nightingale in the Loom of Life." *Mosaic: A Journal for the Interdisciplinary Study of Literature*, vol. 9, no. 3, 1976. JSTOR, www.jstor.org/stable/24777063.
9. Page, Rolph Barlow, A.M. 1909. *The Letters of Alcuin.* Columbia University, PhD dissertation. New York. https://archive.org/details/lettersofalcuin00pageuoft/page/n4.
10. Russell, Stephen J. 1988. *The English Dream Vision. Anatomy of a Form.* Ohio State University Press, Columbus.
11. Shippey, Thomas Alan. 1970. „Listening to the Nightingale." in Comparative Literature, Vol. 22, No. 1 (Winter, 1970). JSTOR, www.jstor.org/stable/1769299.
12. Spearing, A.C.1980. *Medieval Dream-Poetry*. Cambridge: Cambridge University Press.
13. Welburn, Andrew J. 1989. *The Truth of Imagination: An Introduction to Visionary Poetry*. New York: St. Martin's Press.

14. Wellesley, Mary. 2017. „Static 'Menyng' and Transitory 'Melodye' in Lydgate's 'Seying of the Nightingale'". *Stasis in the Medieval World: Questioning Continuity and Change,* ed. by Michael Bintley and others. New York: Palgrave.
15. Wolf, Carol J. 1970. „Christ as Hero in The Dream of the Rood". *Neuphilologische Mitteilungen,* Vol. 71, 202-210.
16. Woolf, Rosemary. 1986. „Doctrinal Influences in 'The Dream of the Rood.'" *Art and Doctrine: Essays on Medieval Literature.* Ed. Heather O 'Donoghue, London, Ronceverte: Hambledon P.

VINTILĂ HORIA. SALVAREA DE OSTROGOȚI (PRIGONIȚI-L PE BOEȚIU)

Mihaela Jurje (Tănasă)
PhD. Student, Technical University of Cluj-Napoca, Northern University Center of Baia Mare

Abstract: The third novel of "Exile Trilogy", „Salvarea de ostrogoți" sau „Prigoniți-l pe Boețiu" is published in 1983 and translated into Romanian, ten years later in 1993.
The novel, considered by the exegetes of the horian work, is the nucleus of the "Trilogy of exile", summing up the most eloquent, the conviction of the writer Vintilă Horia that literature is not an occupation, but it is a "technique of knowledge," a good ground for approaching various techniques of human knowledge such as physics, philosophy, psychology, theology, etc.
The epic approach focuses on the exile experienced by Toma Singuran in Bărăgan, the author thus placing us, in a current reality of his time, Romania in the context of the communist regime, thus realizing a novel of the obsessive decade, different from everything has been written so far.
Condemned to loneliness, Toma Singuran becomes the archetype of the inner exile, a human typology created by the totalitarian regime in Romania after the Second World War.
On the whole, the novel reproduces the idea of victory through suffering. Exile thus becomes a space of knowledge through pain, sufferance, and all that involves separation. Also, as a decisive experience, with dramatic nostalgia, exile appears as a way of purification and initiation in the deep secrets of existence that are necessarily spiritual.

Keywords: exile, transdisciplinarity, archetype, totalitarism, faith

Cel de-al treilea roman al „Trilogiei exilului", *„Salvarea de ostrogoți"* sau *„Prigoniți-l pe Boețiu*" este publicat în 1983 și tradus în limba română, zece ani mai târziu, în 1993. Conform autorului cartea "Se plasează pe două frontiere, una actuală, alta într-un timp trecut demult. Este vorba deci de două romane paralele, ca viața însăși; de o parte, ceea ce suntem în acest moment, propria noastră contemporanitate, de cealaltă parte un simbol reprezentându-ne pe noi înșine și proiectat într-un trecut, personal sau istoric, subiectiv sau obiectiv. Cartea aceasta va constitui cea de-a treia parte a *Trilogiei exilului*, la care mă gândesc de mult timp și care a trecut prin mai multe variante. Trebuia să se intituleze *Pe malul fluviului, la Babilon*, dar noua ei versiune îmi impune deja un alt titlu. O să văd"[1].

Romanul, considerat de exegeții operei horiene nucleul „Trilogiei exilului", însumează cel mai elocvent, convingerea scriitorului Vintilă Horia că literatura nu este o îndeletnicire oarecare, ci ea reprezintă o „tehnică de cunoaștere", un teren prielnic pentru apropierea

[1] Vintilă Horia, " Jurnalul unui țăran de la Dunăre", Traducere de Doina Jela, Ed. Vremea, București, 2016, p. 221.

diverselor tehnici ale cunoașterii umane precum fizica, filozofia, psihologia, teologia, etc. În adevăr, Vintilă Horia reușește prin intermediul acestui roman, să ofere o viziune totală asupra lumii, unde literatura, teologia, filozofia și știința se îndreaptă spre același punct: înțelegerea lumii, indiferent de epoca istorică în care trăim. De-altfel, scriitorul afirma că romanul prezintă ființa umană în propria sa contemporaneitate, dar oferă și o perspectivă a acesteia în trecutul personal sau istoric, obiectiv sau subiectiv. „Punerea în relație a timpurilor diferite ale istoriei, edificiul românesc este, în același timp focarul ireductibil al tuturor acestor timpuri prin invarianța căutării cognitive care angrenează oamenii de la începutul existenței lor”[2].

Structura narativă a operei cuprinde trei capitole vaste, dintre care primele două redau destinul personajului Toma Singuran. În contrast cu celelalte două romane ale trilogiei, unde istoria reprezenta un pretext pentru a discuta despre dramele prezentului, scriitorul preferă de această dată să ne situeze într-o realitate actuală a vremii sale, România în contextul regimului comunist, realizând astfel un „roman al obsedantului deceniu”[3], diferit însă de tot ceea ce se scrisese până atunci.

Acțiunea romanului este amplasată într-o contemporaneitate dureroasă și reface epoca detențiilor și a exterminărilor politice, de după cel de-Al Doilea Război Mondial. După ce săvârșește zece ani în închisorile comuniste (1950-1960), pentru crima de a gândi diferit față de cei de la putere, Toma Singuran – nume simbolic de altfel, ce trimite la drama însingurării individului, într-un context sinistru și obtuz, fost profesor de literatură la Universitatea din București, se vede aruncat într-un domiciliu forțat, în Câmpia Bărăganului. Deși romanul, prin intermediul memoriei, redă experiențele tragice ale personajului prin închisorile de la Aiud, Pitești și Gherla, el nu se constituie într-o cronică a universului concentraționar. Firul epic se concentrează asupra exilului trăit de Toma Singuran, în Bărăgan. Tragismul acestui destin constă tocmai în faptul că protagonistul se află exilat în propriul spațiu, spațiu transformat de istorie într-o temniță uriașă. Din această perspectivă a exilului între ai săi, deși romanul poate fi considerat o continuare a celor două, se află totuși într-o opoziție cu acestea. Opoziția constă în faptul că spațiului de surghiun nu i se opune un alt spațiu real, fizic, ca mijloc de refugiu. În *„Dumnezeu s-a născut în exil”***,** Tomisului înghețat i se opune iluzia întoarcerii la spațiul-matrice, Roma; în *„Cavalerul resemnării”*, Principele valah, se va desprinde de Veneția, considerată de acesta ca spațiu al libertății, spre a reveni în spațiul identității sale, Pădurea natală. Însă, Toma Singuran nu mai are niciun spațiu matrice favorabil, care să-l ajute să se regăsească „Dintr-o dată i se făcu milă de el, conștient de singurătatea sa - condamnat la singurătate, după ce fusese condamnat la zece ani de închisoare, transferat pe deasupra voinței sale de promiscuitate la izolare - și năzui să vorbească cu cineva, dar pentru el nu se mai afla nimeni pe lume, nici un suflet căruia să i se poată adresa ca un prieten”[4].

Abandonat în mijlocul câmpiei pustii, în mijlocul lui „nicăieri”, prizonierul liber, Toma Singuran *un om în afara legii sub ochiul legii…* trebuie să găsească soluția cea mai bună pentru a

[2]Pompiliu Crăciunescu, „Vintilă Horia: transliteratură și realitate”, Traducere din limba franceză de Olimpia Coroamă, Ed. Curtea veche, București, 2011, p. 127.
[3] Gheorghe Glodeanu, „Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței” , Ed. Libra, București, 1999, p. 125
[4]Vintilă Horia, „Salvarea de ostrogoți (Prigoniți-l pe Boețiu)”, Ed. Europa, Craiova, 1993, p. 9.

supraviețui. Prețul „libertății” include și o serie de interdicții, astfel „libertățile” ce i se oferă lui Toma Singuran, încep majoritatea cu „nu”: „Va trebui să te prezinți la miliția din Balta Albă la zi întâi a fiecărei luni. În afară de iarnă. Nu vei scrie scrisori. Nu vei scrie nimic. Nu te vei îndepărta prea mult. Nu vei traversa Dunărea. Nu vei da nici un semn de viață. Vei face, la urma urmelor ce vrei vrea. Îți vei stabili reședința în regiune, unde-ți va place, în afară de orașe și sate ”[5]. Condamnat la singurătate, Toma Singuran devine „arhetipul exilatului interior”[6], tipologie umană creată de regimul totalitar din România, de după cel de-Al Doilea Război Mondial.

Singurul spațiu privilegiat rămâne pentru Toma spațiul memoriei și se agață de amintiri pentru a supraviețui pe acest tărâm al libertății supravegheate. Adaptarea la acest spațiu reprezintă pentru eroul nostru o inițiere, însă de data aceasta impusă de natură. Scriitorul descrie cu acuratețe felul în care un citadin silit de condițiile vitrege, învață să supraviețuiască apelând la gesturi primordiale, pentru a se apăra de frig și pentru a nu muri de foame. Aceste „probe” nu fac decât să stabilească în timp o intimitate între erou și acest spațiu natural, intimitate care însă nu o va mai putea restabili cu mediul istoric în care trăiește. Din această perspectivă „în mod parabolic romanul discută problema posibilității supraviețuirii individului într-o societate totalitară”[7].

Rătăcind în largul câmpiei, Toma descoperă o colibă unde va încerca să supraviețuiască și să înceapă o nouă existență. În interiorul ei găsește „un bătrân cu barbă albă [...] zăcea ca și cum s-ar fi prăvălit de pe scaunul său direct în moarte”[8], alături de lampă, pe o masă, o foaie de hârtie, cu câteva rânduri, al căror sens îi scăpa. În fața acestei foi, Toma are sentimentul că se găsește în fața unui mister profund, fapt ce dă un alt sens exilului său. Este convins că acest manuscris trebuie să fie o cheie, o cheie ce îi va deschide o poartă spre înțelegerea acestei lumi: „să copieze, să înțeleagă, să transmită. I se părea ceva la fel de frumos ca libertatea”[9].

Prin integrarea în textul inițial, al unui alt text, prin recurgerea la colaje, se trece la realizarea unui *roman în roman*, o inițiere a eroului în transdisciplinaritate. Astfel, pentru Toma, profesorul universitar, limitat până în acel moment la „exclusivismul umanistului orgolios de a fi astfel[10]”, lectura și copierea manuscrisului îi va aduce revelația de sine și revelarea unui „adevăr care plutea în aerul lumii și pe care nimeni nu-l știa, sau nu mai putea, de-acum înainte, să-l înțeleagă”[11]. Încercând să descopere cât mai bune locul, Toma va găsi intrarea într-o pivniță situată sub clădirea de altădată. Aceasta ascundea mica bibliotecă a fostului locuitor al colibei. Se aflau aici lucrări ale lui Jung, Guenon, Bohr, Hibert, Planck, Heisenberg. Găsește și o Biblie, hârtie de scris și creioane. Și, bine ascuns în spatele treptelor, manuscrisul în întregime. Găsindu-l, Toma „se simți dintr-odată ca fiind în centrul a ceva, singur, dar solid înarmat împotriva a tot ce se află acolo să-i facă rău”[12]. De fapt, are revelația „unei a doua nașteri”[13].

---

[5]Idem, p. 5.
[6]Pompiliu Crăciunescu, Op. cit., p. 135.
[7]Gheorghe Glodeanu, Op. cit., p. 125.
[8]Vintilă Horia, „Salvarea de ostrogoți (Prigoniți-l pe Boețiu)”, Ed. citată, p. 14.
[9]Idem, p.24.
[10]Ibidem, p. 18.
[11]Ibidem, p. 37.
[12] Ibidem, p. 35.

Manuscrisul găsit de Toma vorbeşte generaţiilor de invazia regimului totalitar, de pierderea echilibrului existenţial, de pericolul dogmei care se întrupează în tirani. Adepţii acestor *dogme* totalitare îi silesc pe toţi ceilalţi să accepte ideile lor, „transformând lumea într-o maşinărie insolită, din care a fost eliminată orice gândire şi acţiune individuală”[14]. Răul, cauzat de regimurile totalitare, se instalase în întreaga ţară, cufundându-se într-o noapte lungă de teamă, mizerie şi moarte. În viziunea eroului acest rău a dus la dedublarea lumii, care forţată de împrejurări, trăieşte în două planuri. Un plan exterior, al politicii superficiale, ce implică supraviețuirea în fața puterilor ce invadaseră ţara şi îi impuneau asta, şi un plan interior, secret, profund, unde se ascunde tot ceea ce în oameni refuză contactul cu planul exterior, reprezentat de politica totalitaristă. Această lume interioară constituie atât legătura cu paradisul pierdut, cât şi cu universul întreg.

În solitudinea spaţiului stingher al exilului, Toma Singuran şi fizicianul Ştefan Diaconu, bătrânul găsit fără suflare în colibă şi autorul manuscrisului, se „iluminează” de acest adevăr care plutea peste întreg universul: „ceea ce el descoperise şi îl tulbura peste măsură era existenţa a două lumi diferite acolo unde el se desprinsese a vedea doar una singură”[15].

O posibilă salvare a lumii de germenul ideologiei totalitare, care invadaseră ţara, încât ea pare a se retrage în sine, în singurătate, ar fi colaborarea dintre ştiinţă şi religie. La baza manuscrisului, stând o frază desprinsă dintr-un dialog al profesorului Ştefan Diaconu cu Niels Bohr şi una a maestrului acestuia Max Planck, confirmă această legătură indisolubilă, deoarece, Dumnezeu se află la începutul oricărui raţionament pentru religie, iar pentru ştiinţă El se regăseşte la capătul ei. De fapt, Ştefan Diaconu reprezintă în contextul prezentat mai sus, vocea scriitorului Vintilă Horia, care îşi mărturiseşte adeziunea la această contopire a religiei cu ştiinţa. Nu de puţine ori el a afirmat că aşa zisul progres al ştiinţei va duce în cele din urmă la moartea spirituală a lumii.

Decis să ducă mai departe ideologia profesorului Ştefan Diaconu, după ce termină de transcris manuscrisul, Toma hotărăşte să-şi adauge propria viaţă, din moment ce amândouă însemnau aceeaşi înfruntare, desfăşurată în acelaşi spaţiu, deoarece „se contopea cu restul manuscrisului, căci ceea ce povestea avea de a face nu cu o viaţă oarecare, într-un timp anume, ci cu o viaţă omenească opusă vremii sale”[16]. Decizia lui Toma, dezvăluie funcţia soteriologică a artei, ce devine astfel o şansă de supraviețuire din fața agresiunii istoriei.

Pe lângă refugiul în artă, o altă posibilitate de supraviețuire pentru Toma Singuran, o constituie Erosul. Întâlnirea de o noapte cu Malvina Rareş, trimisă iniţial să-l seducă şi să-l facă să mărturisească ascunzătoarea manuscrisului, Toma conştientizează puterea mântuitoare a iubirii, singura care poate să-i ofere omului iluzia redobândirii Paradisului pierdut, precum şi forţa ei regeneratoare: „dragostea însăşi este luptă şi eliberare, cunoaştere fulgerătoare şi împăcare. Act regenerator al unui cosmos în pericol de a se întoarce în haos”[17]. Demersul epic evidenţiază astfel, cele două coordonate esenţiale ale scriitorului Vintilă Horia, considerate

[13]Ibidem, p. 36.
[14] Mircea Popa, „Reîntoarcerea la Ithaca – scriitori români din exil”, Editura Globus, Bucureşti, p. 78.
[15]Vintilă Horia, „Salvarea de ostrogoţi (Prigoniţi-l pe Boeţiu)”, Ed. cit., p. 57.
[16]Idem, p. 109.
[17]Ibidem, p. 95-96.

bazele spirituale ale operei lui: exilul și iubirea. Exilul deschide calea cunoașterii prin intermediul unei suferințe extrem de lucide, iubirea deschide calea spre cunoașterea totală a lumii deoarece ea purifică și mântuiește sufletul, apropiindu-l de Dumnezeu, care este în definitiv Iubire.

Finalul romanului surprinde prin plonjarea bruscă într-un timp foarte îndepărtat. În ultimul capitol al cărții pătrundem prin intermediul manuscrisului găsit, în taina poetului filozof latin, Boețiu, ce a trăit într-o epocă de sfârșit de ciclu. La apusul unei epoci și la răsăritul alteia, filozoful și savantul latin, se lasă prins în mrejele puterii. Înalt funcționar al curții pe vremea împăratului Teodoric – aspru dușman al romanilor – Boețiu cade în dizgrația regelui deoarece nu a denunțat complotul lui Albinus împotriva opresiunii barbare, fiind închis la Pavia. Căzut de pe culmile gloriei în cea mai sumbră amărăciune, Boețiu va scrie o lucrare exponențială pentru Evul Mediu, „Mângâierile Filozofiei", unde dezvăluie inconsistența valorilor materiale în raport cu valorile înțelepciunii.

Constatăm astfel, că istoria se repetă, deoarece cartea lui, cea care va supraviețui timpului, este o carte incendiară, care în viziunea unui regim politic agresiv, trebuie distrusă. Dacă Boețiu în cartea sa căuta o legătură între Platon și Aristotel „Platon și Aristotel nu sunt adversari așa cum continuă să se spună de secole deja, ci formează un întreg armonios care stă perfect mărturie complexității ființei noastre și a ființei în sine. Dimpotrivă, ei nu trebuie să fie niciodată despărțiți, căci realitatea ar deveni astfel de neînțeles"[18], convins că dacă omenirea va proclama suveranitatea rațiunii aceasta ar putea deveni dezastruoasă în evoluția ei: „Excesele platonismului pot genera erori cu consecințe cumplite, sub forma utopiilor, cele mai reale și cele mai totalitare, în timp ce un aristotelism exagerat și singuratic ar face din rațiune stăpâna lumii, dar într-un fel incomplet, cauză posibilă a invalidităților spiritului și a guvernării cetății"[19], Vintilă Horia caută legăturile indestructibile între literatură și știință.

În opinia Monicăi Lovinescu, capitolul final ce intervine aproape inexplicabil are o justificare, aceea: „de a ilustra și istoric momentul când un secol se află la răscruce. S-ar putea ca evocarea lui Boethius să-i îngăduie autorului acea distanță istorică ce dăruiește perspectivele cele mai favorabile momentului actual. Într-adevăr, dacă noi azi știm ce contribuție a adus pe planul gândirii manuscrisul lui Boethius, ascuns, tăinuit, în timp ce autorul era persecutat și ucis, poate că peste secole un manuscris, azi închis într-un bordei din Bărăgan, cu condiția să-și afle <<transmițătorul>> va indica lumii o nouă direcție"[20].

Ultimele pagini ale romanului trimit încă o dată la soluția mistică a credinței. Exilul trăit de Toma Singuran, într-o lume ce și-a pierdut credința, reprezintă o experiență necesară, pentru a-și descoperi scânteia divină ce se află în fiecare dintre noi. În solitudinea exilului, Toma Singuran, redescoperă calea pentru refacerea eului fracturat, calea izbăvirii prin credință.

În ansamblu, romanul redă ideea biruinței prin suferință. Exilul devine astfel un spațiu al cunoașterii prin intermediul durerii, al pătimirii și a tot ce implică o despărțire. De asemenea, ca

[18]Ibidem, p. 192.
[19]Ibidem, p. 192.
[20]Monica Lovinescu, „Pragul. Unde scurte", Vol. V, Ed. Humanitas, București, 1995, p. 26.

experiență limită, cu nostalgii dramatice, exilul apare ca o modalitate de purificare și inițiere în tainele adânci ale existenței care sunt neapărat cele de ordin spiritual.

BIBLIOGRAPHY

1. Crăciunescu, Pompiliu. „Vintilă Horia: transliteratură și realitate”, Traducere din limba franceză de Olimpia Coroamă, Ed. Curtea veche, București, 2011
2. Glodeanu, Gheorghe. Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței, Ed. Libra, București, 1999
3. Horia, Vintilă.Jurnalul unui țăran de la Dunăre,Traducere de Doina Jela, Editura Vremea, București, 2016
4. Horia, Vintilă. Salvarea de ostrogoți (Prigoniți-l pe Boețiu), Ed. Europa, Craiova, 1993
5. Lovinescu, Monica. Pragul. Unde scurte, Vol. V, Ed. Humanitas, București, 1995
6. Popa, Mircea. Reîntoarcerea la Ithaca – scriitori români din exil, Editura Globus, București

PROLETCULTISM VS. SOCIALIST REALISM

Mihaela Airinei
PhD. student, „Ovidius" University of Constanța

Abstract:The Romanian Literature has been summoned to bring into the spotlight creations that would embrace the projected ideological fiction, the incontestable superiority of communist order, the "golden' future of the country or the role of the "new human" in a world liberated from exploitation and conquer.Despite the fact that some of the writers consented to assume the official ideology, many others have written on keeping their aesthetic autonomy. This exasperating acultural climate forced them into finding means that would enable them to undermine (or at least avoid) the controlling doctrine. The critic contribution of researchers reveals the nature of the transformations that took place on the grounds of history of literature. The animated pertractations succeed in recovering, much to the advantage of the language of history of literature, the semantic avatars of the two key-concepts: proletcultism and socialist realism. If the Moscow proletcultism of the years 1918-1920, articulated and consecrated by A.A Bogdanov, proclaims the adaptation of the vision and proletary style in an anarchic-insurgent manner through disconsideration of party and state ideology, the Romanian one, specific to the years 1948-1950, cannot recover its sistemic congruency. The contours have been kept, yet the contents promote the party-shared proletary culture

Keywords: proletcult, proletcultism, socialist realism, ideology, censorship.

Un volum critic de referință, *Sub zodia proletcultismului*, apărut sub semnătura lui M. Nițescu[1], oferă *conștiințelor* remediul decupajului problematic eficient și decis, în ceea ce privește relațiile noului regim cu intelectualii, în special cu scriitorii. Criticul remarcă interesul Partidului Comunist pentru arte, îndeosebi pentru literatură. Cu o *teamă superstițioasă în fața miracolului inteligenței, al talentului (...), o spaimă proletcultistă în fața libertății de conștiință*[2], exponenții regimului realizau forța *mult mai subtilă, mai contagioasă, mai greu de controlat*[3] a intelectualității. Odată cu preluarea puterii, regimul și-a făcut din eliminarea oricărei opoziții, un scop organic, proxim. Îndepărtată curând din posturile de conducere și de control, înlocuită cu mediocri, cu docili, elita intelectuală cunoaște ticăloase „tratamente": arestarea, judecarea superficială și încarcerarea. Fundamentarea acestor acte reprobabile, adeseori inventată, pretexta,

[1] Redactor la revista *Viața Românească*, Marin Nițescu (1925-1989) adoptă o poziție fermă de refuz a „favorurilor" timpului și, asumându-și solidele repere morale și intelectuale, Maiorescu și Lovinescu, scrie o serie de lucrări de critică alcătuite din articole și cronici literare publicate în periodice de profil, începând din 1968. Alături de *Dialectica puterii* (1975, 1988), *Sub zodia preletcultismului* (*O carte cu domiciliul forțat*) - 1979-1995, asumă scrieri-sinteză „de sertar" (*inoportune politic*, n.a.).
[2] M. Nițescu, *op.cit*., p. 164.
[3] Ibidem.

bunăoară, *întâlnirile și lecturile dintre cunoscuți și prieteni, participarea la filme și audiții muzicale la ambasadele occidentale, lectura unor cărți interzise sau a unor reviste străine (...)*[4].

Observațiile criticului despre practicile specifice perioadei proletcultiste configurează o taxonomizare a acestora. Astfel, unui prim *val de arestări și condamnări* îi corespunde perioada imediată crucialului 23 August 1944 (acte „justificate" prin acuzația „colaborării" cu vechiul regim). Slăbirea în intensitate se produce spre *sfârșitul perioadei de tranziție*. Următorul val se manifestă între 1948 și 1953. După acesta, un interval de relativă seninătate pare a se instala. Nedreptățile recidivează cu și mai mare putere de constrângere între 1958-1962. Conceperea unei liste exhaustive a tuturor celor care au suferit este, în mod evident, irealizabilă, în condițiile în care pretinsele procese s-au susținut în spatele ușilor închise. Cortinele ocultau publicului larg informația, astfel adevărul neputând răzbate decât în cercurile restrânse ale rudelor sau cunoștințelor *osândiților*. Articolul *Cei dintâi, cei de pe urmă* dezvăluie totuși o planșă nominală (validă prezentului anilor '70), *în ordinea aproximativă a momentului arestării*:

> *Mircea Vulcănescu (mort în închisoare), Nichifor Crainic, Radu Gyr, N. Carandino, Romulus Dianu,, Mircea Grigorescu, Ion Petrovici, Simion Mehedinți, George Fotino, N. Davidescu (mort în închisoare), Barbu Solacolu, N. Crevedia, C. Brătianu, Gh. Brătianu (istoric), Constantin C. Giurescu, I. Lupaș, Silviu Dragomir, Al. Lapedatu, Sauciuc Săvescu, Pantelimon Halipa, Ștefan Nenițescu, George Gregorian, D. Iov, Virgil Slăvescu, Dumitru Murărașu, Vasile Militaru, Alex. Marcu, Nicolae Roșu, Gabriel Drăgan, Ilie Rădulescu, Ion Maxim, Sergiu Dan, Paul Sterian, Dimitrie Cuclin, Emanoil Ciomac, Wolf Eichelburg, H.I.Stahl, Constant Tonegaru, Vasile Voiculescu, Vladimir Streinu, Radu Cioculescu (mort în detenție), Barbu Slătineanu (mort în detenție), I. D. Sîrbu, Mihai Moșandrei, Ion Iovescu, George Ivașcu, Constantin Noica, N. Steinhardt, Adrian Marino, Aurel Martin, Ion Caraion, Petru Sfetca, N. Balotă, Ovidiu Cotruș, Ștefan Aug. Doinaș, Horia Stanca (la Canal, deenție fără condamnare), Leonid Dimov, Ion Negoițescu, Edgar Papu, Al. Paleologu, Al. Ivasiuc, Paul Goma, Marcel Petrișor, Dinu Pillat, Neagu Rădulescu, Al. O. Teodoreanu, Mircea Florian, Mihai Ursachi (n. 1941), Emil Manu etc.*[5]

O altă direcție predilectă în strategia partidului a constituit-o expatrierea oamenilor de spirit. Amploarea acesteia este fără precedent în istoria milenară a românilor. Fenomenul se înregistrează ca unul de mare excepție prin exodul urieșesc de inteligență. Dintre cei exilați sau rămași în străinătate, sunt menționați

> *Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Pamfil Șeicaru, Mihai Nicolescu, Emil Turdeanu, N. I. Herescu, Al. Busuioceanu, George Enescu, Constantin Brâncuși, Horia Stamatu, C. Brăiloiu, Ștefan Baciu, Aron Cotruș, Basil Munteanu, Al. Ciorănescu, Virgil Ierunca, Pavel Chihaia, Vintilă Horia, Lucian Boz, George Uscătescu, Ion Cușa, Monica Lovinescu, Constantin Silvestri, Petru Dumitriu, Ben Corlaciu, Ilie Păunescu, Ilie Constantin, Petre Popescu, Matei Călinescu, Al. Lungu, Dumitru Țepeneag, Virgil Tănase, Virgil Nemoianu, Gabriela Melinescu, George Bălan, Paul Goma etc.*[6]

M. Nițescu își declină recunoștința pentru această pleiadă a oamenilor de cultură (și nu numai) ce au cunoscut persecuțiile și carcera comunistă. Acei oameni care *au străbătut un drum lung, dificil, nu lipsit de accidente și căutări*[7], oameni tari, înrâuriți de virtutea curajului de a se privi senin, onest și de puterea de a accepta adevărul nefiltrat de *sloganele zilei*. Recuzând

[4] Ibidem, p. 165.
[5] Ibidem pp. 165-166.
[6] Ibidem, p. 166.
[7] Augustin Buzura, *Bloc Notes*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1981, p.35.

compromisul, aleg să fie ei înșiși, să spună ceea ce cred și ceea ce simt fără rezerve[8], să se manifeste conform propriilor convingeri. Intelectualitatea continuă să caute cu febrilitate căi noi, punți reale între oameni, mijloace de a-și exhiba trăirea, combustia, strigătul, necesitatea de a nu fi izolată, speranța. Peste toate, nevoia generală de adevăr, dreptate și frumos[9].

Interesantă este maniera în care se aspectează problematica *tăcerii.* Văzuți ca adevărați eroi cărora se cuvine ridicarea unui *imn de laudă și recunoștință*[10], creatori de spirit, scriitori sau oameni de cultură ce au preferat tăcerea în locul pactului cu agresiunea. Acest mod de a privi lucrurile nu a fost deloc confortabil, în condițiile în care efectele erau nimicitoare: teama continuă, suspiciunea, supravegherea, șicanarea ori anonimatul total. Fermi în fața presiunii spirituale uniforme, intelectualii au o atitudine demnă asemenea eroismului – *eroismului tăcerii.* Se impune, totuși, interogația: nu există și o vină a intelectualilor în general? Mulți au primit privarea de libertate fără ripostă, au îmbrățișat tăcerea și implicita pierdere în anonimat, însă alții (*nu puțini și nu dintre cei de mâna a doua*[11]) iuțesc pasul spre încolonarea sub noul stindard. Sigur că și aici problematica compromisului comportă nuanțe. În opinia criticului, *prezența sporadică, ocazională sau abia tolerată la viața literară degradată* a unor scriitori asemenea lui Al. Philippide, Perpessicius, Camil și Cezar Petrescu, Ion Vinea, Adrian Maniu, Ion Agârbiceanu *a fost lipsită de gravitate*. „Cumințenia" și „înțelepciunea" proverbială românilor ar justifica cauza adâncă a acestei dezertări. Există și cazuri impardonabile: toți cei ce au refuzat să vadă și să înțeleagă *agresiunea proletcultistă* manifestată prin *interzicerea atâtor opere reprezentative, prin excomunicarea atâtot autori români și străini, prin falsificarea istoriei naționale*. Punerea în serviciul jandarmilor regimului, simularea neînțelegerii *sensului antinațional și antiumanist* al curentului bolșevic, reprezintă pentru critic vina, o vină ce transcende granițele literaturii, *ale demisiei morale și profesionale, pentru a se înscrie în acela al trădării de țară*[12]. Criticul abordează apoi clasica punere în discuție a *justificării morale*, a măsurii în care *zelul proletcultist* vădit de unii scriitori se datorează presiunii din afară, *condițiilor și climatului general* ori unei *supralicitări benevole a comandamentelor și directivelor oficiale*. Eseul demonstrează pe larg ipoteza inițială de cercetare, din care analistul trage și unele concluzii teoretice:

> *În condiții normale, când sctiitorul nu e constrâns de cenzură ca și de un întreg sistem de presiuni și represiuni să-și mutileze opera, aceasta e singura măsură a talentului, a capacității creatoare și a moralității lui. Dar în condiții anormale, când, dimpotrivă, el e constrâns să aleagă între a-și perverti scrisul sau a tăcea, opera nu mai poate fi singura măsură a personalității lui ca scriitor. În astfel de condiții, tăcerea, adică refuzul de a-și denatura opera, de a fi părtaș la anihilarea culturii, devine un element esențial de apreciere a moralității și personalității lui*[13].

De altfel, se insistă oportun asupra interogației esențiale în câmpul răspunderii în fața culturii: (...) *câți dintre scriitori nu s-au ridicat nici măcar* la eroismul tăcerii?

Deși presiunea spirituală devenită cotidiană apăsa uniform, lumea scriitorilor pare a avea o grea sarcină în a-și trasa direcțiile. Dacă unii au trăit visceral exilul (și nu ne referim la exilul

[8] Ibidem.
[9] Augustin Buzura, *op. cit.*, p. 52.
[10] M. Nițescu, *op.cit.*, p.166.
[11] Ibidem, pp. 166-167.
[12] Ibidem.
[13] Ibidem, p. 168.

geografic sau cel istoric, ci la cel existențial), alții au contribuit activ la *înrădăcinata mistificare*, prin *râvna supralicitată*. Monica Lovinescu notează în *Jurnalul* său, în a opta zi a lunii mai (1962), că *un astfel de satisfăcut al soartei pare a fi Mihai Beniuc*[14], un Fadeev[15] lipsit de remușcări. Cu o *pasiune suspectă*, cel căruia partidul îi asigură succesul, *revalorifică trecutul în general și al altora în particular* în romanul său autobiografic apărut în 1953, *Pe muchie de cuțit*. Decretat de regim *cel mai însemnat poet ardelean în viață*[16], Mihai Beniuc condamnă cu toată severitatea pe toți cei care au petulanța necolaborării cu sistemul și refuză aproprierea „noii vieți". Unul dintre „osândiții" denunțătorului Mihai Beniuc este Lucian Blaga. Transformat într-un *fascist convins*, Lucian Blaga se apără, demonstrând că toate incriminările aparțineau *în propriu* delatorului afirmat pe post de Surkov[17] al literaturii românești. Autoarea aseamănă *destinul, felul de a fi și de a rezista* al creatorului *Poemelor luminii* și cel al *Doctorului Jivago*: Blaga își pledează cauza *sus de tot*, în cercurile unde versiunile puteau fi lesne verificate (astfel că Beniuc nu reușește decât să joace *acest dublu rol de câine de pază și de auxiliar al Secutității*[18]), în timp ce Pasternak este foarte greu de redus la tăcere, mai ales după recunoașterea consfințită prin acordarea Premiului Nobel.

Lărgind sfera investigației și actualizând-o, Cristian Vasile, istoric cu o temeinică documentare (...), îmbinând *cât se poate de potrivit o varietate de surse: documente ale Agitpropului*[19]*, memorialistică, mărturii de istorie orală, izvoare diplomaticeetc*.[20], publică în 2010, volumul *Literatura și artele în România comunistă. 1948-1953*. Depășind faza consemnărilor critice, studiul realizează o abordare sincronică a opiniilor, nu de puține ori contradictorii, ale personalităților științifice, literare, ale diverselor grupări intelectuale, centre universitare, institute ori comisii concurente, de după 1989. Debutul studiului evidențiază polemica în jurul *noului profil de esență politică determinat de radicalizarea spiritului de frondă*

[14] Monica Lovinescu, *op. cit.*, p. 37.

[15] Aleksandr Alexandrovici Fadeev (1901-1956) este prozatorul sovietic, crescut și educat de puterea comunistă, care după război, este desemnat de A. Jdanov prim secretar al Uniunii Scriitorilor. Comunist convins, acesta denunță public mai mulți confrați. Raportul secret al lui Nikita Hrișciov, de la cel de-al XX-lea Congres al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, îi revelează ravagiile ideologiei în viața intelectuală și, realizând dimensiunea atrocităților regimului, conștientizează consecințele unora dintre acțiunile sale sub comandă stalinistă, alege să se sinucidă (la 13 mai 1956), nu înainte de a-și justifica opțiunea într-o scrisoare cunoscută marelui public abia în septembrie 1990.

[16] Monica Lovinescu, *op. cit.*, p. 39.

[17] Aleksei Aleksandrovici Surkov (1899-1983) a fost un poet, editor și critic literar sovietic rus, o figură impozantă a nomenclaturii culturale, președintele Uniunii Scriitorilor Sovietici în perioada 1953-1959. Sursa: https://ro.wikipedia.org/wiki/Aleksei_Surkov, accesat în data de 10 mai 2019. *Procurorul* Surkov este cel care execută o presiune extraordinară asupra lui Boris Pastenak, autorul romanului-cronică a Revoluției Ruse, distins în 1958 cu Premiul Nobel pentru literatură, *Doctor Jivago*. Interzis timp de 30 de ani în spațiul sovietic, acesta apare în țara de obârșie a autorului abia în 1988.

[18] Monica Lovinescu, *op. cit.*, p. 41.

[19] Agitpropul românesc este un organul cuprins în structura Comitetului Central al PCR/PMR, *Direcția* (ulterior *Secția*) *de Propagandă și Agitație*, condusă la mijlocul anilor 1950 de Leonte Răutu.

[20] Vladimir Tismăneanu, în Prefața intitulată *Despre o reușită istoriografică, scrisă cu pasiune, rigoare, curaj și sagacitate*, la volumul *Literatura și artele în România comunistă. 1948-1953*, Washington DC, 26 martie 2010.

al unui număr tot mai mare de creatori[21]. Recomandată de un *travaliu benedictin*, o temeinică cercetare (40 de colecții complete de ziare și reviste), criticul literar de la Sibiu, Ana Selejan, este validată ca emblematică *în cercetarea istoriei literaturii și a culturii române în perioada stalinistă*[22]. Prin identificarea *taberelor literare*, prin alcătuirea unor *dosare* multiplelor lupte culturale, prin prezentarea intenselor campanii – cuprinzând și pe cele de demascare –, prin opțiunea de a se lăsa partizanilor/adversarilor unor scriitori libertatea de a trage propriile concluzii privind natura relațiilor cu regimul (*colaboraționism, conformism, adaptare*), cercetătoarea Ana Selejan face posibilă *despărțirea de reflecția diletantă, după ureche, fără consultarea surselor primare*[23].

În acest eșafodaj al detabuizării așază Cristian Vasile cartea criticului literar Marin Nițescu (*Sub zodia proletcultismului. O carte cu domiciliul forțat. 1979-1995*, n.n.): *O carte înrudită cu lucrările Anei Selejan, întemeiată cu prioritate tot pe presa culturală și politică a vremii, dar mai bogată în profiluri biografice de epocă*[24]. Este remarcat accentuatul radicalism, neezitarea în a vorbi despre *prostituția morală* performată atât în publicistica, cât și în literatura angajată de după 1945[25]. Incisivitatea este cu atât mai evidentă, cu cât M. Nițescu *nu cruță* niciun nume important în *deceniile șapte-nouă, aflate la debut spre finalul epocii stalisniste: Ana Blandiana, Nicolae Manolescu, Eugen Simion*[26]. Se apreciază aportul limpezirilor, revelarea existenței firavei, dar valoroasei literaturi de sertar și, în mod deosebit, rezistența autorului în fața tăvălugului organelor de partid și de stat. Refuzând să se lase cenzurat pentru a fi publicat, M. Nițescu își asumă nu doar referențialitatea tranșantă, ci și aparatul conceptual - *a perpetuat și chiar consacrat un concept inadecvat: cel de* proletcultism[27]- folosit în analiza creațiilor literar-artistice din perioada 1948-1964.

Periplul analitic continuă prezentarea pozițiilor referitoare la problematica terminologică. Este adusă în discuție argumentația istoricului literar clujean Sanda Cordoș care, în lucrarea sa, *Literatura între revoluție și reacțiune. Problema crizei în literatura română și rusă a secolului XX*[28], în înfățișarea evoluției culturii române în perioada puseului ideologic preferă termenul de *jdanovism* proletcultismului. Alegerea este justificată prin investigarea etimologică a lexemului *proletcultism* și, în egală măsură, de *practicarea* acestuia în epoca leninistă atunci când, prin organizația *Prolecult* condusă de A. A. Bogdanov[29], se demonstrau atitudini de autonomie față

[21] Ana Selejan, *Trădarea intelectualilor. Reeducare și prigoană*, ediția a II-a adăugită cu indice de nume și o prefață a autoarei, Editura Cartea Românească, București, 2005, p. 237, în Cristian Vasile, *op.cit.*, p. 19.
[22] Cristian Vasile, *op. cit*., p. 18.
[23] Ibidem.
[24] Ibidem, p. 19.
[25] Ibidem, p. 20.
[26] Ibidem.
[27] Ibidem.
[28] Sanda Cordoș, *Literatura între revoluție și reacțiune. Problema crizei în literatura română și rusă a secolului XX,* ediția a II-a, Cluj-Napoca, Biblioteca Apostrof, 2002.
[29]Proletcultul a fost o mișcare politico-ideologică lansată în Rusia sovietică imediat după victoria loviturii de stat a partidului bolșevic în octombrie 1917, în domeniul lingvistic, cultural, literar și chiar științific. Ideea de bază a proletcultismului este cultul proletariatului. Principalul teoretician al Proletcultului a fost figura cheie în istoria timpurie a fracțiunii bolșevice a Partidului Laburist Social Democrat din Rusia, cunoscut totodată ca un redutabil

de Partidul Comunist bolșevic și astfel, acoperea o altă sferă semantică. Cristian Vasile constată coexistența ca sinonimi a celor doi termeni folosiți pentru sondarea perioadei de după 1947, *proletcultism* și *jdanovism*. Face însă observația că, deși folosit *impropriu*, lexemul „proletcultism" capătă vizibilitate și prin influenta (și nu mai puțin valoroasa) lucrare semnată de Marin Nițescu.

Mai mult, istoricul aspectează și *receptarea* acestor antologii comentate. Deși de mare impact, devenit referențial în lucrările de specialitate, studiul lui M. Nițescu s-a dovedit incomod. Cei care se despart polemic de acesta sunt Mihai Ungureanu (exponent al grupării „autohtoniste" de la *Luceafărul*) și Zigu Ornea (apropiat *României literare* conduse de Nicolae Manolescu). Recenzând cartea lui M. Nițescu, Zigu Ornea etalează letalele „delicte" ale autorului: intenționalitatea resentimentară, complexul urii, idiosincraziile neîmpăcate[30] raportându-se la afirmația acestuia conform căreia demnitatea scriitorilor ar fi fost salvată, dacă marii creatori ar fi ales tăcerea și nu acceptarea sau lauda condiției degradante a cenzurii și autocenzurii[31] . Biograful lui C. Dobrogeanu-Gherea ripostează susținând că tăcerea marilor spirite, *factori luminiscenți și îndrumători în vremurile foarte grele*[32], ar fi însemnat pentru cultura română chiar suspendarea existenței sale, repercusiunile putând fi catastrofale[33].

Asidua *luptă pentru conceptesau idei* reclamată de reprezentanți ai unor tabere culturale, adeseori rivale, devoalează, în fond, prin *pozițiile* făcute publice, cea mai controversată perioadă, sovietizarea culturii.

Nimic mai ispititor pentru critică decât această polemică terminologică. Editorialul criticului și istoricului literar Nicolae Manolescu, intitulat *Despre proletcultism*[34], remarcă *interesantul* articol al Sandei Cordoș *Proletcultismul n-a existat*[35]. Recenzia aprobă considerațiile cercetătoarei care, în pofida faptului că *nu este cea dintâi preocupată de confuziile pe care termenul cu pricina le creează*[36], reușește să-și impună poziționarea categorică cu privire la imperioasa renunțare la folosirea termenului de *proletcultism*, atunci când în studiile de istorie literară se vorbește despre literatura publicată între anii 1948-1949. Aici criticul punctează utilizarea eronată, avându-se în vedere *contextul românesc de după război* și nu în ultimul rând, *sensul istoric*. Pornind de la ideea că acest termen *circula la sfârșitul anilor '40*, chiar dacă ideologii comuniști cunoșteau din 1934 tezele[37] lui A. A. Jdanov ce *dogmatizau la extrem pe cele leniniste*, Nicolae Manolescu interoghează neasumându-și un răspuns: *de ce nu s-a ținut cont de critica făcută proletcultismului?* Spre surprinderea criticului, termenul abandonat *la mijlocul*

---

adversar al lui Vladimir Lenin, Aleksandr Bogdanov (1873-1928). Sursa: https://ro.wikipedia.org/wiki/Proletcult, accesat în data de 14 mai 2019.

[30] Cristian Vasile, *op. cit.*, p. 21.

[31] Ibidem.

[32] Z. Ornea: *A te dedica stupirii valorilor e o prea tristă şi nevolnică îndeletnicire*, interviu cu Zigu Ornea acordat lui Daniel Cristea-Enache, în*Adevărul literar şi artistic*, nr. 575/ 10 iulie 2001.

[33] Zigu Ornea, în *România literară*, nr. 50/1995, apud. Cristian Vasile, *op.cit.*, p.21.

[34] Nicolae Manolescu, *Despre proletcultism*, în *România literară*, nr. 30/2001, articol reluat în volumul *Inutile silogisme de morală practică*, București, Editura Albatros, 2003.

[35] Sanda Cordoș, *Proletcultismul n-a existat*, în *Apostrof*, nr. 7-8/2001.

[36] Nicolae Manolescu, *art. cit.*

[37] Teze reînnoite în 1946, n.a.

deceniului șase sl secolului trecut, nu suscită niciun interes în discuțiile de după 1989. „Substituenții" îmbrățișați în critica românească au fost: *totalitarism, religie politică, literatură agitatorică ori propagandistică (E. Negrici)*[38]. Criticul semnalează și prezența altor exegeți ai tematicii, *necitați* în lucrarea Sandei Cordoș, Ana Selejan[39] și Liviu Țeghiu[40] care revitalizează problematica prin noi grile de analiză. În timp ce Ana Selejan discută *critica severă la care conceptul a fost supus deja în 1951 de către ideologii români ai vremii*[41]preferându-i acestuia alți termeni, Liviu Țeghiu *recurge la termen chiar în titlul cărții sale*[42]. În articolul Sandei Cordoș, cel din urmă este chiar așezat pe același palier cu M. Nițescu, cel care *a perpetuat și chiar a consacrat* acest *concept inadecvat*[43]. Recunoscându-i-se însemnătatea în cercetarea românească, studiul lui Marin Nițescu rămâne valid și astăzi, în pofida *demonstrației convingătoare* a Sandei Cordoș[44].

Pornind de la aceste alegații terminologice, criticul convine că înlocuirea cuvântului rămâne *o problemă de rezolvat* și ofertează *cel mai adecvat termen de alternativă, realismul socialist*[45]. Fundamentarea opțiunii este susținută de anvergura folosirii sintagmei în critica anilor '50-*înainte și după expulzarea proletcultismului din nomenklatorul de termeni literari*[46]-,fiind *conceptul oficial* al acesteia, dar și de munificenta sferă semantică pe care o acoperă. Editorialul lui Nicolae Manolescu profilează astfel tabloul convicțiunilor reevaluatorilor aparatului noțional stipulat de istoricul Cristian Vasile în aserțiunile sale critice[47].

În paginile aceleiași reviste, la rubrica comentariilor critice, Ion Simuț problematiza: *cum să numim astăzi mai potrivit exigențele ideologice conformiste impuse artei în perioada comunistă? Proletcultism sau realism socialist?*[48]

După ce trece în revistă diferitele etape în care s-au folosit cei doi termeni, amintind dezbaterile critice ce s-au disputat, criticul identifică două *opțiuni clare*: cea a Sandei Cordoș și, respectiv, cea a lui Nicolae Manolescu (opțiunea acestuia este interpretată drept răspuns la provocarea celei ce a proclamat: „Proletcultismul n-a existat"). Articolul prezintă *bătăliile politice și (fals) culturale* înregistrate în jurul celor doi termeni, în cele două capitale: Moscova și București. Fondul documentar al originii disputelor sovietice din anii 1917-1946 este reconstituit în cartea lui Michel Aucouturier, *Realismul socialist*[49]; la noi, anii 1948-1960 au fost sub lupa

[38] Nicolae Manolescu, *art. cit.*
[39] Ana Selejan, *Literatura în totalitarism. Anul 1954. Anul „gloriosului deceniu"* (volumul III, 1996; ediția a II-a, 2009), Editura Cartea Românească, București.
[40] Liviu Țeghiu, *Fenomenul proletcultist în literatura română*, Timișoara, Editura Mirton, 2000.
[41] Nicolae Manolescu, *art. cit.*
[42] Ibidem, *art.cit. supra.*
[43] Cristian Vasile, *op.cit.*, p. 20.
[44] Florin Mihăilescu, *De la proletcultism la postmodernism (O retrospectivă critică a ideologiei literare postbelice)*, Constanța, Editura Pontica, 2002.
[45] Nicolae Manolescu, *art. cit.*
[46] Ibidem.
[47] v. Cristian Vasile, *Literatura și artele în România comunistă. 1948-1953*, București, Editura Humanitas, 2010.
[48] Ion Simuț, *Proletcultism sau realism socialist*?, în *România literară*, nr. 30/2008.
[49] Michel Aucouturier, *Realismul socialist*,Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001.

analizei Sandei Cordoș, cea a lui Nicolae Manolescu, a Anei Selejan sau a lui M. Nițescu ori în atenția articolelor lui Dumitru Micu din lexiconul[50] coordonat de Eugen Simion.

Pentru a anticipa un răspuns la dilema formulată[51], Ion Simuț rezumă și punctează câteva aspecte relevante, traversând grila propusă de Michel Aucouturier. Într-o primă etapă, proletcultul inițiat de A. A. Bogdanov, consolidat în 1918, cu o poziție de vădită independență față de partidul bolșevic, a cărui organ de presă, *Proletkultura*, propagă dezideratele grupului. Anii 1917-1918 aduc „arta oficială a Revoluției" ruse, *futurismul revoluționar, avangarda comunismului*. În 1922, LEF („Frontul de Stânga") proclamă constructivismul (performat mai ales în arhitectură și în teatru). Această fază tranzitorie este marcată și de prezența celui care reclamă „dictatura proletariatului", Troțki. Schematizând, Bogdanov, adept al unei culturi proletare, dar nu partinice, Troțki, al culturii comuniste atât în afara oricărui *spirit de partid*, cât și în afara oricărei *conștiințe de clasă*. Prezentarea reperelor continuă cu anul 1932, an de referință pentru lumea culturii, în general, și cea a literaturii, în particular, când Stalin *impune noua ideologie estetică sub denumirea de „realism socialist"*. Tot în acest an se dizolvă RAPP – ul (Asociația Rusă a Scriitorilor Proletari). Unitatea în jurul partidului se dorește a se realiza atât alături de scriitori, *ingineri ai sufletelor*, cât și de potențialii *convertibili* la comunism, „tovarășii de drum", fie ei Fedin, Leonov, Babel, Ehrenburg, Pasternak sau Lukács. Etapizarea înregistrează și dictatura stalinistă după Al Doilea Război, atunci când, prin Andrei Jdanov cunoaște puseul severității. Rețin atenția excluderile din rândul Uniunii Scriitorilor a „antisovieticilor", poeta Anna Ahmatova și scriitorul satiric Mihail Zoșcenko. În realitate, acuzațiile vizau *arta pentru artă* care evolua în direcția substituirii *artei pentru popor* și *literatura modernistă* lipsită de un *conținut ideologic explicit*, reazem cotidianului sovietic[52].

Conclusiv, Ion Simuț constată repetabilitatea istoriei, *în mic, precipitat şi cam cu aceleaşi conflicte*, și în spațiul comunismului românesc, și susține într-o tușă lucid ironică:

> *(...) realismul socialist e un proletcultism cosmetizat de circumstanţă, însă nu esenţialmente schimbat. Ce mi-i proletcultismul îmbogăţit, ce mi-i realismul socialist. Disocierea e un moft, un lux al comparaţiei inteligente de salon între două prostii. O futilitate în care şi eu mă complac*[53].

Diferențierea abia perceptibilă este, de altminteri, între preocuparea dominant *tematică* a proletcultismului, în raport cu preocuparea dominant *estetică* a realismului socialist. Concluzia echilibrată și motivată este redimensionată ulterior, accesorizându-și indicii temporalității: *Realismul socialist, proletcultism recondiționat, remaniat sub o denumire mai onorabilă, nu moare pâna în 1989*[54].

BIBLIOGRAPHY

Aucouturier, Michel, 2001, *Realismul socialist*, Cluj-Napoca: Editura Dacia.

[50] *Dicționarul general al literaturii române*, coordonat de Eugen Simion, volumul V, literele P-R, Editura Univers Enciclopedic, 2006.
[51] Ion Simuț, *art. cit.*
[52] Ibidem, *art.cit. supra*.
[53] Ibidem, *art.cit. supra*.
[54] Ion Simuț, *Arcanele realismului socialist*, în *Cultura literară*, nr. 412/18 martie 2013.

Buzura, Augustin, 1981, *Bloc Notes*, Cluj-Napoca: Editura Dacia.

Cordoș, Sanda, 2002, *Literatura între revoluție și reacțiune. Problema crizei în literatura română și rusă a secolului XX,* ediția a II-a, Cluj-Napoca: Biblioteca Apostrof.

Lovinescu, Monica, 1990, *Unde scurte. Jurnal indirect*, București: Editura Humanitas.

Mihăilescu, Florin, 2002, *De la proletcultism la postmodernism (O retrospectivă critică a ideologiei literare postbelice)*, Constanța: Editura Pontica.

Nițescu, M., 1995, *Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii*, București: Editura Humanitas.

Selejan, Ana, 2005, *Trădarea intelectualilor. Reeducare și prigoană*, ediția a II-a adăugită cu indice de nume și o prefață a autoarei, București: Editura Cartea Românească.

Selejan, Ana, 2009, *Literatura în totalitarism. Anul 1954. Anul „gloriosului deceniu”*, București: Editura Cartea Românească.

Țeghiu, Liviu, 2000, *Fenomenul proletcultist în literatura română*, Timișoara: Editura Mirton.

Vasile, Cristian, 2010, *Literatura și artele în România comunistă. 1948-1953*, București: Editura Humanitas.

*** *Dicţionarul general al literaturii române*, coordonat de Eugen Simion, volumul V, literele P-R, Editura Univers Enciclopedic, 2006.

THE ROMANIAN BOOK-ACTIVE TOOL OF BIBLIOTHERAPY SINCE ITS FIRST APPEARANCE

Anca Laura Crăciun (Grigorov)
PhD. student, University of Bucharest

Abstract:Alhough the concept of bibliotherapy is quite recent in the Romanian literature, we aim to emphasize the role of this science, bibliotherapy, in the life of the community from the very beginning of the first printings in the Romanian language. Why such an approach? Due to the simple reason of the beneficial effect reading has brought on the entire community, the role of promoter through the book throughout history, has been studied rather superficially, being regarded as a contemporary concept. In other words, our study proposes that, starting with the religious literature adapted to the information flow of today, to fit the therapy through reading in the old times, namely to the period of the appearance of the first books.

Keywords: bibliotherapy, psychotherapy, old book, religious literature, therapy, reading.

Termenul de *biblioterapie* reprezintă un derivat pătruns din limba latină, format din cele două cuvinte: biblio și terapia. Pentru a putea stabili o direcție concretă de abordare a acestei idei se impune să începem cu o definirea celor două concepte amintite anterior. Biblio – rădăcina etimologică pentru definirea documentelor tipărite respectiv terapia, care reprezintă repararea unei stări de dezechilibru. Biblioterapia este văzută ca un proces interactiv, rezultând o integrare cu succes a valorilor și acțiunilor exercitate asupra unui individ sau grup de indivizi în vederea obținerii echilibrului stării emoționale.

Conceptul de lectură folosit în acest proces interactiv este larg. Citirea ca scop terapeutic este menționată pentru prima dată în Egiptul Antic, când Faraonul Ramses al–II-lea adaugă deasupra frontispiciului bibliotecii inscripția: "Remedii pentru suflet". Asocierea tratamentului medical cu lectura poate fi identificat și în perioada romană, atunci când, citirea și discutarea operelor marilor oratori romani era cunoscută ca sursă terapeutică în vederea dezvoltării capacității critice a pacienților. Aceeași asociere este identificată și la vechii greci, bibliotecile fiind cunoscute ca "spitale pentru suflet".

În studiul nostru, abordarea va fi duală, tratând-o din perspectiva sacroterapiei (a psihoterapiei ortodoxe) și a biblioterapiei. Scopul nostru este acela de a demonstra suprapunerea, chiar și parțial a celor două științe. Întrucât ne-am propus ca demersul nostru să încadreze cartea veche cu conținut religios în susținerea ideii de reparare a dezechilibului menționat, nu avem cum, după cum menționam anterior, să nu facem trimitere și la psihoterapia ortodoxă. Aceasta reprezentând de fapt o terapie cognitiv comportamentală, care apelează la rugăciune, la sfatul specialistului teologic având ca rezultat final armonizarea trupului cu sufletul. Terapia prin

rugăciune sau sacroterapia cum este denumită în literatura de specialitate, reprezintă o modaliltate de obținere a echilibrului între cele trei componente: fizic – mental – spiritual. Dovedit științific că odată cu tratarea sufletului poate fi obținută și tratarea corpului, este inevitabil să nu sesizăm că biblioterapia și sacroterapia sunt științe complementare.

Biblioterapia a fost definită pentru prima oară în ediția din 1941 a Dicționarului medical ilustrat Dorland, ca fiind utilizarea cărților prin literatura de specialitate în tratarea bolnavilor mintali, aceasta venind în sprijinul psihoterapiei. Utilitatea ei a putut fi constatată în tratarea persoanelor cu depresie, temeri, fobii etc., acoperind patru aspecte importante: aplicarea medicală a literaturii, medicina, literatura dar și analiza medicală a literaturii, în vederea stabilirii rezultatelor asupra conportamentului individual.

"Biblioterapia poate fi, fie un proces de dezvoltare personală ca proces vindecător clinic, folosind literatură, filme selectate cu atenție de un personal specilizat și colectiv dezvoltând un proces de scriere creativă, cu discuții ghidate de un facilitator instruit în scopul promovării, integrării sentimentelor, gândurilor în vederea promovării auto-afirmării, auto-cunoașterii sau reabilitării."[1]

Cu alte cuvinte, biblioterapia reprezintă un proces interactiv de sentimente, valori și acțiuni, rezultând un proces armonios și echilibrat de creștere și dezvoltare personală.

Literatura de specialitate o descrie ca proces corectiv atât la nivel individual, cât și colectiv. La nivel individual, aceasta se descrie ca suport literar personalizat, permițând dezvoltarea normală și progresivă a individului, iar la nivel instituțional, terapie de grup asigurată de o echipă de profesioniști în vederea tratării, remedierii bolilor psihice, tulburărilor comportamentale prin oferirea literaturii adecvate acestor tulburări, cu atenta monitorizare a rezultatelor obținute.

Fiecare persoană își poate crea setul de valori și principiile după care trebuie să se conducă în viață prin intermediul lecturii, prin intermediul studiului, în acest mod, fiecare

> "... cartea își găsește destinatarul. Spiritul și litera, forma și conținutul stabilesc acea relație de la om la om prin care fiecare primește după nevoi și dă după posibilități. Fiecare carte ne îndeamnă la exigență, facându-ne mai buni. După o vorbă veche, cartea este cu adevărat acel "speculum humanae salvationis" oglinda mântuirii românești care apropie peste spațiu și timp pe cel care caută, cel care descoperă; oglindă în care licărește o speranță de viitor. "[2]

Conform literaturii religioase, îmbolnăvirea se datorează întunecării chipului lui Dumnezeu în om. Cu alte cuvinte, alterarea legăturii dintre creat și Creator reprezintă de fapt îmbolnăvirea spirituală atrăgând-o și pe cea de natură fizică. Pe de altă parte, definită ca terapie a stărilor nervoase prin lectură, bilioterapia reprezintă pentru literatura de specialitate un concept destul de recent intrat în limbajul nostru, cu toate că acesta își găsește aplicabilitatea încă din cele

---

[1] MARCINKO, Stephanie. *Bibliotherapy: pratical applications with disabled individuals. Current studies in Librarianship*, v.13, n.1/2, Spring/Fall 1989, p.2.

[2] FLOCON, Albert. *Universul cărților: Studiu istoric de la Origini până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1976. pg. 5

mai vechi timpuri, încă de la momentul apariției primelor cărți cu conținut religios, în limba română.

Analizând cu atenție primele tipărituri cu conținut religios, nu avem cum să pierdem din vedere faptul că lectura nu reprezenta doar o simplă modalitate de cunoaștere, de desăvârșire spirituală, ci și un balsam al sufletului. Întreaga comunitate prezentă în locașurile de cult care asculta cu interes citirile din Sfânta Scriptură și alte cărți de natură religioasă, era pătrunsă de frumusețea mesajului, de muzicalitatea cuvintelor și în acest mod era destul de evidentă o însănătoșire, tămăduire a celor cu sufletul rătăcit, prin aceasta înțelegând de fapt

> „formularea caracterului social, adică plasarea tămăduirii într-o atmosferă moralizatoare[3], ori scopul lecturii în sine este de fapt unul moralizator, acela de a forma caractere individuale, ce pot fi integrate cu ușurință într-o comunitate, într-o societate.

Demonstrat științific, rolul rugăciunii atât în plan fizic cât și în plan spiritual, mental, prezintă efecte benefice asupra întregului organism uman. În plan fizic, prin rugăciune s-au constat îmbunătățiri ale ritmului cardiac, ale sistemului respirator, precum și diminuarea nevoii de oxigen. În plan spiritual, s-au constat semnificative modificări organice dar și comportamentale. Ținând cont de toate aceste informații nu putem omite rolul important pe care îl joacă lectura pentru îmbunătățirea vizibilă a vieții în comunitate.

În afara dobândirii unui bagaj informațional complex, putem sublinia rolul de *tămăduitor* pe care îl joacă lectura în viața celui care primește mesajul transmis. Tămăduirea prin lectură reprezintă de fapt cultivarea morală a principiilor de viață. Cele două științe: biblioterapia, pe de o parte și sacroterapia, pe de alta, cultivă aceleași principii:

- ✓ Iubirea de aprope;
- ✓ Iubirea față de Divinitate;
- ✓ Protejarea și respectarea întregii comunități (aici referindu-ne la Poruncile Decalogului, fiecare dintre acestea gasindu-se la baza formării și dezvoltării societății);
- ✓ Respectul față de trecut și valorile acestuia.

Toate aceste principii sunt cultivate prin intermediul lecturii și obțin rezultate asemănătoare, aici referindu-ne la luminarea chipului lui Dumnezeu în om, ieșirea de sub robia păcatului, recrearea echilibrului între om și Divinitate, într-un cuvânt îmbunătățirea spirituală a individului. Ambele științe, biblioterapia și sacroterapia au un instrument comun de promovare și cultivare și anume cartea.

Cartea, definită ca o ușă spre templu, de către Feodorov, cartea considerată de către Sperantia E. în lucrarea sa *Cartea despre carte*, un „organ al vieții spirituale”[4]. Autorul Litaniei bibliogfraphica apărută în Catalogus Gloriae Mundi al lui Chaseneux, presupusul Luca de Penna pastişează rândurile lui Cicero din Pro Archia considerând cartea lumina sufletului, oglinda trupului, dascăl al virtuţii ... coroana celor înţelepţi ... grădină plină de fructe, pajişte împodobită cu flori.

[3]VLACHOS, Hierotheos. *Psihoterapia ortodoxă:Știința Sfinților Părinți*,Timișoara: Ed. Învierea, 1998
[4]SPERANTIA, E. *Cartea despre carte sau Eflorescența spirituală* . București : Ed. Științifică și Enciclopedică, 1984

Dorința noastră de a demonstra că biblioterapia își găsește încă din vechime aplicabilitate, prin intermediul textelor religioase, este susținută de afirmația Mitropolitului Hierotheos Vlachos care considera că:

„Trebuie să vedem operele patristice, precum și cărțile Noului Testament ca texte vindecătoare și nu ca pretexte de a impresiona, încercând să fim la modă."[5]

În continuare, studiul nostru va face câteva trimiteri la titluri concrete de tipărituri, cărți de cult care de-a lungul timpului și-au demonstrat puternicul impact și efect asupra celor care le citesc.

Lecturarea Sfintei Liturghii pe lângă crearea unei atmosfere duhovnicești desăvârșite, s-a dovedit a fi dătătoare de pace, liniște, care predispune pe credincios la pietate, la o stare de reculegere sufletească. Îndemnul citirii acesteia este dat chiar de Sfinții Apostoli, fiind considerată: „de folos spre învățătură".[6]

> "Citirea din Sfânta Scriptură, care ne învață atât bunătatea și iubirea de oameni a lui Dumnezeu cât și dreptatea și judecata Lui, sădesc și aprind în sufletele noastre, nu numia iubiea și teama de El, făcându-ne astfel să fim mai zeloși, întru păzirea poruncilor Sale".[7]

Toate acestea la un loc îmbunătățesc sufletul și apropie oamenii unii de alții, ca mai apoi toți să se apropie de Divinitate. O altă lectură religioasă despre care ne-am propus să amintim este aceea a Pericopelor evanghelice. Citite în cadrul Sfintei Liturghii, reprezintă lumina pentru minte și suflet și au ca principal scop întărirea și vindecarea trupului. Acestea reprezintă de fapt textele filozofice, de mare profunzimecare au la bază un caracater didactic, învățăturile conducând spre înțelepciune:

> "Lecturile biblice sunt, alături de tot ritualul cultului, mijloace care sfințesc."[8]

Seria Psalmilor lecturați la Slujba din dimineța Paștelui, contribuie cu o paletă variată de trăiri, înzestrând sufletul cu speranță și încredere.

În afara textelor preluate din Sfânta Scriptură, în cult au mai fost utilizate și o serie de texte ce aparțineau unor autori care au trăit în epoca apostolică. Printre aceste texte, putem amintii despre seria Omiliilor, cea a Sinaxarelor, Mineelor etc. Titluri care, au fixat ca principal scop îmbunătățirea vieții individuale și implicit a convieţuirii individului în interiorul comunității din care provine. Cunoașterea literaturii religioase și caracterul direct al acesteia, fixează un scop principal comun tuturor științelor și anume acela de instruire și pregătire în vederea trăirii unei vieți ghidate de valorile morale ce stau la baza unei societăți educate.

Deși impactul lecturii în prelegerea noastră a fost redat strict din perspectiva sufletului, a spiritului, nu omitem nici efectul benefic al biblioterapiei pentru trup. În acest sens, amintim doar că au fost demonstrate științific efectele lecturii asupra sistemului nervos, al celui respirator, asupra circulației sangvine, relaxarea totală a mușchilor etc.

---

[5]VLACHOS, Hierotheos. *Psihoterapia ortodoxă: continuare și dezbateri*, București: Ed. Sofia, 2001

[6] BRANIȘTE, Ene. *Liturgica Generală*. București: Ed. Institutului Biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1993.

[7] Ibidem 6

[8] Idem 7

Concluzii

Biblioterapia este un mijloc posibil și eficient de schimbare a comportamentului, de autocorecție și de instruire a indivizilor unei societăți. Deci, este o modalitate de a arăta că lectura poate deveni un mediu bogat pentru întâlnirea cu sine însuși. Prin intermdiul acesteia pot fi obținute informații culturale, învățături cu caracter moral-educator al unei comunități.

Prin intermediul studiului nostru am dorit să subliniem importanța literaturii religioase vechi, în dezvoltarea individuală, în crearea de caractere, prin respectarea unor principii și valori morale la care aderăm.

Sub acest aspect, putem conchide susținând că biblioterapia este un domeniu interdisciplinar în care conlucrează biblioteca, literatura, educația, medicina, psihologia și religia, având ca obiectiv principal schimbul de informații din aceste domenii, scopul final al acesteia fiind acela de a aplica cât mai eficient metoda lecturii în vederea echilibrării psihice, emoționale și morale a individului.

BIBLIOGRAPHY

1. BRANIȘTE, Ene. Liturgica Generală. București: Ed. Institutului Biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1993.
2. CARTOJAN, N. Istoria literaturii române vechi. București : Minerva, 1980.
3. FLOCON, Al. Universul cărților : Studiu istoric de la origini până la sfârșitul sec. al XVIII-lea . București : Ed. Științifică și Enciclopedică, 1976.
4. MARCINKO, Stephanie. Bibliotherapy: pratical applications with disabled individuals. Current studies in Librarianship, v.13, n.1/2, Spring/Fall 1989
5. SPERANTIA, E. Cartea despre carte sau Eflorescența spirituală . București : Ed. Științifică și Enciclopedică, 1984.
6. VLACHOS, Hierotheos. Psihoterapia ortodoxă: continuare și dezbateri, București: Ed. Sofia, 2001.
7. VLACHOS, Hierotheos. Psihoterapia ortodoxă:Știința Sfinților Părinți,Timișoara: Ed. Învierea, 1998.
8. VLACHOS, Hierotheos. Boala și tămăduirea sufletului în tradiția ortodoxă, București: Ed. Sofia, 2001.

IDENTITY ANDOTHERNESS IN MARTA PETREU'S POETRY

Maria Viviana Niță (Bobic)
PhD. student, University of Craiova

Abstract:Through this article Identity and alterity in the poetry of Marta Petreu I tried to find the features of Marta's postmodern writings. For this we chose the most attractive volume of poetry Bring the verbs and and I have submitted the texts to a semantic analysis.
Today the issue of the identity crisis is often debated based on communication between people.
We specifically discussed two postmodern concepts: alterity vs. identity and the relationship between them. I have emphasized the way the lyrical ego manages to make himself and the reader identify with the others. The poetry of Marta Petreu is a confessional poetry through which the self-retrieval is sought.

*Keywords: corporality, identity, alterity, crisis, postmodern*ism

1. Introducere

Prin intermediul acestui articol ne-am propus să discutăm conceptul cunoscut în critica literară drept „criza identităţii". Acesta se află la baza „sentimentului alienării", fiind prezent și în poeziile Martei Petreu.

Prin analiza poeziilor ce compun volumul *Aduceți verbele* se redefinesc conceptele poetice identitate/alteritate, fiind urmărită și criza antinomiei identitate vs. alteritate.

În zilele noastre se discută tot mai des despre criza identității pe care nu o putem înțeleg decât gândindu-ne la faptul că individul este condiționat de societatea în care trăiește la un dialog cu celălalt, pe care îl poate aproba sau respinge. Astfel, ne dăm seama că în demersul nostru se impune analiza relației identitate/alteritate.

Pentru a defini aceste noțiuni apelăm la analiza semantică a unor texte. Se impune realizarea acestei cercetări în încercarea de a demonstra prezența acestui concept poetic, postmodernist, al dihotomiei identitate/alteritate în poeziile din volumul de debut al acestei autoare.

De cele mai multe ori, această dorință de a-și regăsi sinele se regăsește în versurile pline de durere, suferință, tristețe, ce trădează acest conflict identitar. În poezia Martei Petreu, ca și în celelalte opere postmoderniste, nu subiectul creator este cel care are întâietate, ci cititorul, căci eul liric are tendința de a se căuta și a se cunoaște, regăsi în Celălalt, care joacă rolul unei dubluri.

Marta Petreu abordează conceptul de alteritate nu doar ca o „criză a identităţii", ci ca o metodă de cunoaștere, dezvoltare, perfecționare, ce are legătură cu altruismul. (Marian 2005:126)

2. Identitate

Identitatea este un concept des întâlnit prin prisma legăturii acestuia cu domeniul subiectivității. Acest concept se referă la sentimentul de identitate, în timp toate ipostazele fiind percepute ca parte dintr-un întreg. Noţiunea face referire la un sistem de sentimente/ reprezentări ce au rolul de a singulariza individul, făcându-l asemănător cu el însuși dar diferit de ceilalți. Ceea ce trebuie observat, analizat este felul în care alteritatea influențează identitatea, raportul existent, și în ce măsură o poate caracteriza.

Termenul se referă în general la faptul de a fi identic în fiecare moment cu sine însuşi, caracterizând starea lucrurilor de a fi ceea ce sunt, de a nu-și modifica un anumit timp trăsăturile fundamentale, individualitatea. Fundamentul conceptului de identitate este ideea de permanenţă şi întreg, ce exclude modificările, diferenţa, alteritatea. (Ciobanu 2008: 87)

La baza acestui concept se află reprezentări ale mentalităţii colective. Tensiuni identitare pot apărea în momentul în care nu există similitudine între reprezentări, din dublarea conotaţiilor ideologice şi din poziţionarea între un trecut şi un prezent.[1]

3. Alteritate

Societatea îndeplineşte funcţii duble: integratoare (care ajută indiviul să se poată dezvolta mai uşor pe sine) şi umanizatoare (individul nu poate deveni om în adevăratul sens al cuvântului decât prin realizarea unor activităţi ce țin de intelect, afectivitate). Aceste funcții ale socialităţii implică alteritatea, raportul direct dintre Eu şi Celălalt. Fiecare eu va intra prin intermediul acestor relații în legătură cu experiența unui alter ego, generând de cele mai multe ori un confict fără de care societatea nu ar avea nici un rost. De fapt felul în care interacționăm cu ceilalți poate fi considerat un real examen moral al socialităţii omului, felul în care ne comportăm cu Celălalt fiind o probă a existenţei noastre. (Doinaș 2002: 23)

Alteritate este un concept greu de definit, ce lasă loc discuțiilor despre identificarea dintre eu şi celălalt, implicând opoziția, distanţa critică, scindarea. (Călin 2002: 41) Încă de când se naște, omul este obligat să comunice, să se confrunte cu Celălalt find permanent înconjurat de indivizi. Prin identitate se înțelege observarea tuturor însușirilor ce ne fac diferiți de semenii noştri, alteritatea însemnând caracterul a ceea ce reprezintă ceva diferit de propria persoană, o existență distinctă, dar şi impresia reîntâlnirii unui eu ce poate fi altcineva, se poate dedubla. (Ciobanu: 2008)

Problema conceptului poetic de alteritate poetică trebuie a fi discutată, până acum alteritatea fiind un subiect negat în poezie. Astfel termenul trebuie definit. Identitatea poate fi cosiderată ea însăși ca o alteritate nealienantă a subiectivității creatoare.[2]

În ultima perioadă se pune accentul pe intergrare, însă acest lucru nu înseamnă o ruptură, o renunțare ci noi căi de a te descoperi. Se doreşte acceptarea alterității universale, adică a

[1] https://www.philippide.ro/traditie-inovatie_2012/31EDU%20Inga%20final.pdf accesat în 24. 02.2019
[2] http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A23708/pdf accesat în 6.03. 2019

acceptării celuilalt care este diferit însă este construit după un tipar asemănător. Este important să te cunoşti, să îţi descoperi propria identitate pentru a putea accepta ideea de alteritate. (Hirghiduş 2010: 147)

„Identitatea şi alteritatea reprezintă o dualitate metafizică fundamentală, de caracter formal. Problema identităţii luată separat, dacă acest lucru este posibil, este problema Unu-lui, aşa cum aceasta a fost presupus de către unii gânditori antici, aflat în indistincţia Individualului cu Generalul. Alteritatea nu este posibilă fără cuplajul ei cu identitatea, pe care nu o anulează ca atare, ci o presupune şi o întăreşte." (Hirghiduş 2010: 153)

Alteritatea este descrisă drept o concepţie-cheie a filozofiei contemporane în sensul diferenţei şi a ordinei simbolice ce este într-o relaţie antitetică cu identitatea convenţională. Această noţiune este felul în care putem înţelege o persoană prin legătura cu alta - experienţa acestei lumi fiind valabilă nu doar pentru sine, ci şi pentru celălalt, care în ciuda caracterului său opus reprezintă unul dintre trăsăturile de bază ale „identităţii". (Beller, 2007: 340). Privită în antiteză identitatea va căpăta un caracter pozitiv fiind considerată ca ordine ce se opune dezordinii întruchipată de alteritate.

Prin această relaţie identitate-alteritate se înţelege dimensiunea existenţială a omului ca subiect, individul considerându-se astfel prin prisma relaţiei pe care o întreţine cu celălalt, şi astfel şi cu sinele. Eul poate să se analizeze acum atât din interior cât şi din plan exterior, şi anume prin tuul său, fiind conştient astfel de propria alteritate. Acesta va apărea ca acelaşi individ deşi poate fi în acelaşi timp un altul ce poate să îşi imagineze şi chiar să îşi realizeze visele. Acest lucru se va putea realiza datorită existenţei celuilalt fictiv, care defapt este parte din acelaşi eu. Locul manifestării alterităţii devine acum un loc al înţelesurilor multiple, al comunicării. Alteritatea desemnează o dimensiune a existenţei individului ce se proiectează atât în exterior, cât şi în interiorul acestuia. (Ciobanu 2008: 87)

În funcţie de acest lucru apar două direcţii diferite ale alterităţii, alteritatea interioară, eul identificându-se cu celălalt, neconflictuală, şi alteritatea ce presupune diferenţă, distincţie, antiteză. (Coşeriu 2004: 6).

Alteritatea este considerată un mijloc prin care deschiderea eului spre o altă ipostază a eului ţine de felul în care individul se desfăşoară în lume, această relaţie duală reprezentând relaţia prin excelenţă, fiind depăşit abisul dintre Eu-Celălalt.

Noţiunea de alteritate este des întâlnită în poezie unde se urmăreşte subiectivitatea creatoare, ceea ce nu semnifică opacitatea eului şi cu atât mai mult restrângerea celuilalt la un acela, un străin ce se opune eului.

Restrângerea sensului ar reprezenta asimilarea unuia de către celălalt, fără ca cele două instanţe să-şi păstreze individualitatetea celui cu care se identifică, tu fiind perceput ca un alter ce îşi va păsta tăsăturile distincte, astfel explicându-se subiectivitatea creatoare de text poetic. Alteritatea nu se opune unei subiectivităţi absolute, ci mai mult decât atât o dezvoltă în ceea ce priveşte relaţia eului creator cu universul conturat în text.

Acest fel de a crea eul permite existenţa mai multor alter-personalităţi în cadrul aceleiaşi individualităţi care controlează în mod alternativ comportamentul individului. (Petraş 2004: 4) Acest lucru duce la o criză a eului, provocată de o sfâşiere internă datorată sentimentului de

întreg descentrat şi deznădăjduit. Starea aceasta deşi este considerată ca fiind caracterizată prin caracterul anormal al unui eu multiplu, ca rezultat al dereglării psihicului se întâlnește de regulă la personalităţile creatoare și reprezintă un subiect des pus în discuție al exegeticii actuale. Divizarea sinelui a ridicat probleme considerându-se că este vorba despre o problemă psihologică, însă alteritatea creatoare nu înseamnă divizare ci tocmai acceptarea celuilalt, unificarea. (Rădășan 2014: 303)

Observând criza identității și a alterității putem vorbi despre un tu firesc al fiecărui eu, cu toții având menirea de a interrelaționa cu celălalt. Locul de întâlnire, de manifestare a relaţiei între sine şi celălalt este limbajul. Identitate apare ca alteritate nealienantă a subiectivităţii creatoare. Subiectul creator de limbaj este acela care este capabil să se recunoască pe sine în ceilalți și pe alții în propria persoană. (Coşeriu 2004 : 22).

„Prin alteritate nu înţelegem o dimensiune a celuilalt, faptul că celălalt e altcineva şi e opac ci, dimpotrivă, alteritatea e o dimensiune a fiecărui subiect: eu sunt şi altcineva, în acelaşi timp, şi sunt cu alţii, eu mă recunosc ca putând fi un TU pentru un alt EU. Această noţiune de alteritate […] a fost adoptată, de exemplu, în estetica recepţiei, dar într-un sens care nu este al meu: noţiunea de alteritate ca faptul de a fi altcineva, sub această formă de opacitate a celuilalt; celălalt este străin. Pe când eu înţeleg alteritatea tocmai în sensul contrar, celălalt nu este străin, ci este un alt EU” (Coşeriu 2004: 19).

Obiectivarea semnificatului se desăvârşeşte doar în relaţia dialogică dintre două conştiinţe, prin care „a deveni obiectiv” înseamnă „a deveni comun”. Astfel, creatorul, în ipostaza de subiectivitate absolută, nu dă naștere unor creații pentru a se face înțeles de ceilalţi, ci pentru a-și face cunoscută viziunea sa. (Coșeriu 2004: 22)

Marta Petreu se folosește de acest concept poetic al identităţii în alteritate, fenomen de transpunere a sinelui pentru a se completa, completare ce are loc doar înțelegându-se și încercând să iasă din aceasta.

4. Identitate și alteritate în poezia postmodernistă

În aceste relaţii de lirism absolut, aproape tot timpul, acel „celălalt“ se află într-o pierdere totală şi prelungită a conştinţei, într-o stare de noroc teribil, simțind o tulburare constantă.

Marta Petreu[3] realizează o simbioză paradoxală determinând varii speculații teoretice despre statutul eului liric și al celui empiric, al eului fictiv și al celui real în economia textului. (Manolache 2015: 61)

Poeziile ce fac parte din volumul *Aduceți verbele* prezintă felul în care eul liric încearcă să se descopere prin intermediul sinelui, dar și a celuilalt. Vorbim despre o poezie confesivă ce

[3] Marta Petreu este pseudonimul literar al Rodicăi Marta Vartic (n. 1955), profesoară, scriitoare și editoare. S-a format în ambianța intelectuală a mișcării literare „Echinox” de la Universitatea Babeș- Bolyai din Cluj. A debutat editorial cu volumul de poeme *Aduceți verbele* în anul 1981. Alte volume de poeme: *Dimineața tinerelor doamne* (1983); *Loc psihic* (1991), *Poeme nerușinate* (1993), *Apocalipsa după Marta* (1999), *Falanga* (2001).

tratează acestă criză a pierderii identității sau a dedublării, a transpunerii în celălalt, încercând să vindece aceste tensiuni.

În poezia „Teze despre zilele nefaste" (Petreu: 29) apare ideea dorinței de regăsire a identității. Eul aflat la vârsta maturității se identifică, își observă sinele, nonșalanța, lejeritatea de a fi, a exista și este mândru că trăiește această stare de neînfricoșare în fața problemelor. Descoperirea este un proces feeric ce duce spre delir, eul liric trăind bucuria unui eveniment ce apare inopinant, fără a prevesti stima de sine.

„Da
Stau în mine mă locuiesc cu oarecare indiferență
Cu stimă cu afecțiune
(noi nu atingem problemele puterii)
Fără evenimente fără presimțiri aceste zile în care
Îmi pipăi identitatea
Ca pe-un bărbat străin ce-mi doarme în brațe.„ (Teze despre zile nefaste, Petreu: 29)

Dualitatea, prezența unui alter ego, este cuprinsă în versul: „în oglindă Marta pune imaginea sa despre sine", eul încercând să se cunoască. Eul liric se adresează constat celuilalt sine, acest lucru observându-se la nivelul structurilor: mângâierea ta, ne mărturisim, dar și a îndemnului autoadresat: „privește doamnă".

Tot în această poezie apare și ideea transpunerii gândurilor, visurilor în persoana altcuiva. Marta Petreu vorbește despre transferul identitar ambiguu. Această idee poate reieși din felul în care se discută în majoritatea poeziilor, din prezența instanțelor: a sinelui (Eu) și a celuilalt (Tu). Se poate observa însă în aceste texte faptul că persoana cealaltă nu este străină, ci este o altă variantă a eului.

„Să încerci- cât orgoliu! – să-ți ajungi ție însuți
Să suprimi originea morții nu simptomul.
Eu îmi ajung mie însămi prin spaimă... " (Teze despre zile nefaste, Petreu: 32)

Acest alter este contestat de eul ce ar face orice pentru a putea reuși să scape de această umbră: „Cum mi-aș mesteca limba/ din celălalt să mușc cu-ngăduință." (Teze despre zile nefaste, Petreu: 32)

Poezia prezintă alunecarea spre o debilitate ce se poate naște din pricina conflictului identitar resimțit de poetă: „Înăuntru. Înăuntru e bruta lucidă, flămândă/ Înăuntru e creierul tânăr/ pofticios-vulpe veșnic gravidă". („Teze despre zile nefaste", 33)

Ideea autosuficenței este subliniată prin surprinderea unor ipostaze ale alterității interioare, ce reprezintă pentru sine un dublet. Poezia prezintă procesul metamorfozei identitare.

Surprinderea mai multor identități interioare ale poetei, multiplicitatea eurilor nu duce la o criză a identității, la o dereglare psihică, ci păstrează unitatea conștiinței, însă apare o multiplicitate de euri care nu vor avea coerenţă sau unitate.

Poezia „Teze despre singurătate” (Petreu: 27) face referire la ideea de alteritate a sinelui, la femeia ce moare în Marta în fiecare zi prin renunțarea la sentimente.

Prin intermediul versurilor „Orice femeie miroase a foliculină şi var / niciodată a răşini a chinină” se descrie femeia ce moare în mod repetat în interiorul poetei care-şi neagă dreptul de a avea emoții, amintiri: „Îngăduitor de-aş fi cu mine în această dimineaţă: / somnul meu abureşte ca-o cînepă caldă. / Şi adun evenimentele: / creierul meu - un chihlimbar locuit de lupi / tandreţea mea - o duminică oarbă”.

Transpunerea propriei persoane este subliniată prin intermediul verbelor folosite pe rând la persoana I sau a III-a, eul jucând atât rolul Martei cât și al bărbatului în general. Se prezintă un alter masculin ce se află în dialog cu eul liric feminin, Marta, ce încearcă să se detaşeze, să fugă de această relație spre singurătate, scârbită fiind de acțiunile specifice bărbaților ce dau dovadă de putere, folosindu-se de aeasta pentru a controla slăbiciunea femeilor.

„Mânia mea e puterea mea istovită în locul puterii tale
(orice rîmă se-ncrețește pe-asfalt):
ca un ruj pe cotorul țigării)
ajunge la tine produsul secund
căldura glontelui trecut printr-o portocală.„ („Teze despre singurătate”, Petreu: 28)

Poezia „Teze neterminate despre Marta” prezintă femeia abuzată, sătulă de tot ce i se întâmplă, femeia ce fuge de celălalt, bărbatul devenit vânător. Marta este produsul celorlalți și anume al vinovaților, bărbații care au făcut-o să viseze într-atât încât s-a pierdut pe sine (Marta și-a pierdut într-un măr/ măseaua de lapte), și-a pierdut inocența în speranța că va câștiga o familie, așa cum i se făgăduise: „Aveți îngăduință, doamnă, cinăm în familie/ copilul va stăpân dumbrăvi de soc/ și-ți va purta numele.” („Teze neterminate despre Marta”, Petreu: 44)

Dorința eliberării, schimbării, distanțării de cea care fusese însă îi displăcea este tradusă din acțiunile acesteia: „Marta s-a tuns/ Marta-și visează un trup de argint.” Marta se visează într-o altă ipostază, dă naștere unor iluzii căci și ea știe că este captivă în propriul corp ce la rândul lui s-a lăsat posedat, mințit.

Concluzii

Noțiuni precum identitate și alteritate se impun a fi analizate, căci reprezintă bazele celor două funcții ale societății: integrarea și umanizarea. Acestea sunt analizate de regulă în contradictoriu, ca fiind diferite deși, în ciuda acestor diferențe se constată că există o nevoie a prezenței celuilalt.

Inițial, prin alteritate, se înțelegea ideea de pericol, prin intermediul celuilalt, fiind vizualizat un individ sau chiar un popor dușman față de care se nutreau sentimente de teamă sau furie. Pentru că acestă idee ne-a stăpânit o anumită perioadă, acum trebuie să scăpăm de această prejudecată și să îl acceptăm pe celălalt amintindu-ne de îndemnurile biblice.

De-a lungul timpului, s-a constatat că alteritatea este conceptul ce stă la baza realei societăți. Doar prin înțelegerea, cunoașterea celuilalt poate funcționa acest mic univers al nostru. Nu putem cu adevărat să acceptăm societatea până nu acceptăm influența celorlalți asupra

noastră. Alteritatea tratează diferențele, dar și posibilitatea pe care ți-o oferă și anume aceea de a vedea ceva diferit, imaginar dar care poate să se adeverească.

Poeziile Martei Petreu descriu într-o manieră specifică postmodernismului această stare de recunoaștere a diferenței, dar și dorința de a se identifica pe rând cu sinele sau cu alterul. Celălalt, care poate fi o persoană sau comunitate, creează sentimente confuze, capabile să schimbe persoana în bine sau chiar să o determină să-și facă rău.

BIBLIOGRAPHY

Petreu, Marta, 1981, *Aduceți verbele*, București, Ed. Cartea Românească.

Referințe

Beller, Manfred, and Joep Leerssen (eds.), *Imagology: the cultural construction and literary representation of national characters. A critical survey*, Amsterdam, Rodopi, 2007.

Călin, Dan, 2002, „Patologia alterității", *Secolul 21*, Nr 1-7

Ciobanu, Inga, decembrie 2008, „Deschideri spre o propedeutică a alterității", *Akademos*, nr 4 (11), pp. 86-89

Coşeriu, E., "Filosofia limbajului", apărut în volumul *In memoriam Eugen Coşeriu*. Extras din FD, XX–XXI, 2001– 2002, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2004.

Doinaș, Ștefan Aug., 2002, „Eu și celălalt", *Secolul 21*, Nr 1-7.

Hirghiduș, Ion, 2010, „Identitate și alteritate în spațiul cultural românesc", *Analele Unversității „Constantin Brâncuși" din Târgu Jiu, Seria Litere și Științe Sociale*, Nr. 3, pp. 147-158.

Manolache, Gheorghe, 2015, „Incursiuni în identitatea textuală femnină din anii 70-80 sau despre etică și eretică", *Transilvania*, Nr 8, pp. 59-62.

Marian, Rodica, 2005, *Identitate şi alteritate. Eminescu şi Blaga*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Ideea Europeană.

Marian, Rodica, „Subiectul absolut al artei și alteritatea creatoare", http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A23708/pdf, accesare din data de 6.03.2019

Petraş, Irina, "Despre alteri sau *străina gură*", *Cultura*, anul I, nr. 31, octombrie 2004, p. 4.

Rădășan, Lucian-Nicu, 2014, „The character alterity. The feminine", *Journal of Romanian Literary Studies*, Nr 5, Ed. Arhipelag XXI Press, Târgu Mureș, pp. 299-305.

https://www.philippide.ro/traditie-inovatie_2012/31EDU%20Inga%20final.pdf (consultat în 24.02.2019)

PHANARIOTISM: CREATING A STIGMA

Elena-Luminița Hrițcu
PhD. Student, „Ovidius" University of Constanța

Abstract: Part of a more comprehensive analysis of the avatars that the notion of phanariotism involves, the present study focuses on the initial moment of establishment of the derogatory discourse relative to the phenomenon in question. The subject of the investigation are various texts that belong to Ionică Tăutul, a Moldavian thinker around 1821, and to the most representative authors between 1830 and 1860, which adopt an incriminating tone ranging from moderate to virulent. The conclusion we reached to is that the derogatory perception of phanariotism was institutionalized in the period between 1830 and 1860, when the Romanian intellectuals, followers of modernization, systematically condemn l'ancien régime, in which they saw the most faithful expression of the retrograde spirit, incompatible with the ideals of this generation, whose eyes were firmly directed on Europe.

Keywords: phanariotism, Romanian culture, derogatory discourse, Ionică Tăutul, the generation between 1830 and 1860.

Pentru cineva căruia nu i s-a oferit prilejul de a aprofunda problematica fanariotismului, simpla menționare a termenului „fanariot" sau a sintagmei „regim/epocă fanariot/-ă" generează o reacție de respingere. În mentalul colectiv, imaginea acestor greci constantinopolitani se reduce la câteva elemente: corupție, cupiditate, exploatare. Fanarioții au fost acei străini care, nu se știe exact în ce împrejurări, au dobândit conducerea Țărilor Române și, timp de un secol, le-au exploatat nemilos bogățiile, aducând cu ei și moravurile corupte din capitala Imperiului Otoman, contribuind astfel la balcanizarea noastră, a românilor, care abia i-am tolerat cât timp a durat stăpânirea lor și am văzut în reintroducerea domniilor pământene oportunitatea eliberării de tot răul pe care l-am îndurat în decadentul veac al dominației levantine.

Astăzi, când istoriografia noastră consacrată veacului al XVIII-lea însumează contribuții variate și într-un număr deloc neglijabil, secolul fanariot apare drept una dintre cele mai controversate epoci din întreaga evoluție a poporului român. Deși frecvente, luările de poziție în favoarea fanarioților nu au reușit să înlăture întru totul faima negativă care le-a fost atribuită la un moment dat, și astfel se justifică viziunea reducționistă care continuă să funcționeze în aprecierea guvernării acestor descendenți ai strălucitei aristocrații bizantine.

În ce moment a luat naștere discursul incriminator la adresa sistemului fanariot? Când se produce instituționalizarea acestuia și cum se justifică un atare demers? În rândurile ce urmează, ne propunem să oferim răspunsuri la aceste întrebări, trecând în revistă contribuții esențiale, fără pretenția, însă, de a epuiza subiectul.

Încă din epoca ce face obiectul cercetării noastre, au existat voci care s-au pronunțat în favoarea ori împotriva regimului fanariot: de la străinii care ne-au vizitat țările sau care au locuit temporar la Iași ori la București, lăsând apoi mărturii scrise despre societatea și administrația vremii, până la mânuitorii de condei autohtoni – cel mai adesea boieri ori membri ai clerului. Imparțialitatea și subiectivismul se manifestă în proporții variabile în aceste scrieri care se diferențiază și sub raport valoric. Câteva fac apologia principelui fanariot în funcțiune. Este cazul textelor unor cronicari de curte ca Petru Depasta, Alexandru Amiras ori Ienache Kogălniceanu. La polul opus se situează scrieri precum cele semnate de Dionisie Eclesiarhul ori Zilot Românul, autori cu robuste convingeri grecofobe.

Un valoros critic al sistemului se dovedește a fi gânditorul politic Ionică Tăutul. Deși își asumă statutul de emitent de text începând cu anul 1821, de când datează principalele sale scrieri sociale și politice, Ionică Tăutul este martorul ultimelor pulsații ale regimului turco-fanariot și al convulsiilor provocate de revolta lui Tudor Vladimirescu, iar în această calitate, formulează opinii pertinente asupra stării de fapt a societății românești.

Acest tânăr boier patriot și demofil, de meserie inginer hotarnic, dar care și-a asumat un rol politic important – face parte din alaiul ce se deplasează la Constantinopol cu prilejul căsătoriei beizadelei Nicolae Sturza și rămâne în capitala Imperiului Otoman în calitate de consilier al mirelui, care îndeplinea o dublă funcțiune, aceea de capuchehaia și de ostatic al Sublimei Porți –, dovedește o înțelegere profundă a problemelor cu care se confrunta societatea românească în cel dintâi deceniu de după revenirea la domniile pământene, reprezentând perpetuarea unor stări de fapt anterioare, din epoca administrației străine. În scrierile sale, Ionică Tăutul reiterează observații privind corupția administrației, arbitrariul care domnește în justiție și cauzele sărăcirii țării. Nu o dată, își afirmă convingerea cu privire la caracterul oportun al revenirii la domniile pământene, percepute drept prilej de recuperare a vechilor rânduieli pe care stăpânirea alogenă le substituise cu altele, neconforme cu spiritul românesc și responsabile pentru decadența Principatelor. Astfel, textele lui Ionică Tăutul conțin o pronunțată latură grecofobă, anticipând una dintre ideile diriguitoare ale ideologiei generației următoare, aceea care va pune fanariotismul la stâlpul infamiei, în efortul desprinderii definitive de instituțiile și valorile sale.

În discursul rostit cu ocazia întronării lui Ioniță Sandu Sturdza, din 1822, Ionică Tăutul își exprimă credința că acest fericit eveniment va conduce către „scuturarea giugului celui mârșav al grecilor”.[1] Și al doilea discurs adresat aceluiași domnitor, cu prilejul Anului Nou, conține referiri la regimul recent sucombat. Autorul îi recunoaște domnului „patriot” efortul de „a îndrepta cele stricate și struncinate de vremile trecute”, de a ameliora condiția norodului Moldovei, „atâta vremi gârbovit supt un giug strein”.[2] Dacă nemulțumirea lui Ionică Tăutul, provocată de anularea dreptului românilor de a-și alege domnul din rândurile aristocrației autohtone, nu surprinde, căci constituise o constantă a ideologiei boierilor de-a lungul întregului secol fanariot, un fapt care nu poate fi trecut cu vederea este lipsa de obiectivitate pe care autorul o manifestă în *Descrierea*

[1] Ionică Tăutul, *Scrieri social-politice*, Cuvânt înainte, studiu introductiv, note, Emil Vîrtosu, București, Editura Științifică, 1974, p. 94.
[2] *Ibid.*, p. 102.

instituțiilor Moldovei (1828), când afirmă că fanarioții, „fără nicio legătură cu locul Moldovii, fără vro rânduială diiadohiciască, și dint<r>-untâi fără hotărâre pentru vreme domniei, n-au putut să poarte niciun interes lipit de interesul țării, nicio iubire pentru dânsa, nicio tragere pentru binile niamului. […] di aceia, interesul țării, în loc di a fi unit, au fost în luptă cu a lor, căci fericire niamului trebuia să fie scăderea folosului lor, după sistema ce luasă”.[3] Fără îndoială, mulți dintre domnii fanarioți au dus o politică de exploatare a bogățiilor Principatelor prin intermediul locuitorilor acestora, în scopul satisfacerii intereselor personale. Dar, printre aceștia, au existat și prinți greci bine intenționați, ale căror măsuri de reformă au facilitat progresul societății românești. Până și lui Ioan Gheorghe Caragea, care ilustrează la cel mai înalt nivel corupția, abuzurile și aviditatea fanariote, trebuie să i se recunoască unele merite: acela de a fi reformat învățământul din Țara Românească, în calitate de patron al culturii, de a fi adoptat oportune masuri edilitare în capitala Principatului condus, dar și demersul de a solicita retrocedarea Basarabiei, recent intrată în componența Imperiului Rus. Mai mult decât atât, afirmația că bunăstarea poporului contravenea intereselor conducătorilor greci reprezintă o flagrantă denaturare a adevărului obiectiv, întrucât este un fapt notoriu acela că unii domni fanarioți au înțeles că succesul mandatului lor depindea de colaborarea cu membrii elitei sociale (a căror autoritate, e drept, au urmărit constant să o diminueze) și de asigurarea unor condiții de trai relativ decente pentru contribuabili.

Așadar, realitatea oglindită de textele lui Ionică Tăutul este într-o oarecare măsură denaturată de antigrecismul care îi domină convingerile. O mostră de grecofobie oferă scrierea intitulată *Plan pentru alcătuirea unei istorii a Moldovei în anii 1821-1822*, în care autorul schițează proiectul unei lucrări care ar fi avut ca obiect evenimentele anilor amintiți în titlu, prilej cu care își reiterează disprețul față de levantinii care și-au arogat drepturi de guvernare în Țările Române. În viziunea sa, cartea ar fi cuprins trei părți, dintre care prima s-ar fi referit la istoria grecilor, începând din Antichitate, „cu care să se dovedească haractirul nației lor, de capriţios și neastâmpărat”, iar a doua, „starea Moldovi și a Valahiei la anul 1821, împilate supt ocârmuire grecilor”.[4]

Dar interesant este faptul că, în demersul indicării factorilor răspunzători pentru starea deplorabilă în care fuseseră aduse Moldova și Țara Românească, autorul iese din limitele înguste ale ideologiei clasei sociale pe care o reprezintă și adoptă o concepție impregnată de spiritul Revoluției Franceze. Pentru acest boier care ajunsese la rangul de comis, conducerea străină este responsabilă de răul care afecta națiunea română, însă vina aparține în egală măsură și aristocrației autohtone. În *Strigare norodului Moldavii către boierii pribegiți și către Mitropolitul* (1821), Ionică Tăutul îi găsește pe boierii români mai vinovați decât administrația străină. Autorul face rechizitoriul membrilor acestei clase sociale care, în lupta pentru „chivernisire”, au susținut și consolidat practica licitării funcțiilor, contribuind la accentuarea corupției din sistemul administrativ. Mai mult decât atât, rivalitatea dintre diversele partide boierești care urmăreau dobândirea tronului țării este considerată rațiunea care a stat la baza impunerii domniilor alogene: „neînvoiala între boieri nu s-a putut ostoi decât numai cu punire

[3]*Ibid.*, p. 204.
[4]*Ibid.*, pp. 100-101.

pre scaun a nații grecești”.[5] Astfel, animată de ambiții crescânde privind dobândirea tronului, boierimea română devine – în viziunea tânărului gânditor politic – responsabilă de instituirea domniilor fanariote. Complicitatea pe care nobilii s-au grăbit să o manifeste în raport cu stăpânirea grecească îl determină pe autor să o condamne fără drept de apel, căci dacă domnului grec i se poate găsi o justificare pentru acțiunile sale, boierilor români, nu: „Veți pute dumneavoastră răspunde că pământul acesta ari rânduiții săi domni, cu puteri, și că aceste ar fi ispravă a lucrărilor lor! […] Nu, boieri, nu! Domnii au știut a-și păzi drumul lor și tot ce au făcut cu pășiri piste vechili așezământuri, au fost cu unire și supt iscăliturile dumneavoastră, carii, măguliți de ace deșartă slavă a vă vide logofeți mari, vornici, vistiernici și altele, ați dat, fără mustrare cugetului, tot jugul patriei dumneavoastră!”[6]

Prin urmare, dacă există vinovați pentru declinul pe care îl cunoscuseră Țările Române în secolul al XVIII-lea, aceia trebuie căutați în rândul grecilor constantinopolitani și al complicilor autohtoni, boierii vânători de ranguri și avantaje financiare. Până în acest punct, afirmațiile lui Ionică Tăutul sunt cât se poate de pertinente și conforme cu realitatea istorică. Ceea ce însă Ionică Tăutul pare a omite este rolul jucat de puterea suzerana în această ecuație. Ca și cum nu turcii instituiseră domniile fanariote urmărind scopuri precise și ca și cum nu aceiași turci îi obligau pe conducătorii greci să practice o fiscalitate excesivă pentru a face față solicitărilor oneroase formulate de cei dintâi. Dacă agenții răului nu sunt iertați, sursa aceluiași este ignorată. Mai mult decât atât, autorul nu ratează niciun prilej de a face apologia „marelui nostru împărat”,[7] izvor de binefaceri pentru poporul român. Este puțin probabil ca acest spirit lucid, capabil de a înțelege atâtea aspecte de natură istorică, socială ori politică, să nu fi constatat un lucru elementar cum este efectul nociv pe care l-a avut asupra Țărilor Române accentuarea dominației otomane. Mai degrabă, autorul poate fi banuit de servilism, iar cauza acestei conduite (în afara faptului că se afla în capitala Imperiului Otoman atunci când și-a redactat textele) pot fi aspirațiile politice care îl animau: în 1929, cu numai un an înaintea dispariției sale premature, Ionică Tăutul avea convingerea că este cea mai indicată persoană pentru a ocupa tronul Moldovei, iar solicitarea acestuia și-o legitimează prin evocarea calităților dobândite odată cu studiul diverselor domenii, dar și prin apelul la genealogie – era descendentul logofătului Tăutul, care, în calitate de trimis al voievodului Bogdan, fiul lui Ștefan cel Mare, la Înalta Poartă, îndeplinește sarcina închinării Moldovei către împărăția sultanilor. Așadar, țintind către obținerea domniei, tânărul cu ambiții mari nu putea să-i incrimineze pe cei care ar fi trebuit să îl sprijine în demersul său.

Sau poate că adeziunea lui Ionică Tăutul la ceea ce însemna pentru români – și însemnase în ultimele secole – puterea suzerană, era autentică. Așa pare în următorul pasaj, excerptat din scrisoarea adresată unchiului său din Bucovina, în care își justifică aspirațiile la domnie: „Provințiile noastre rămân supt stăpânire otomanicească, precum am mai scris dumitale că trebui să o dorească tot românul patriot, căci numai supt aciastă stăpânire am pute alcătui trup de nație, dac-am ave noroc să avem începători precum ar trebui. Supt alte stăpâniri, nu ni-ar rămâne a aștepta alta decât încet-încet să ne facă un trup cu nației stăpânitoare, ștergându-ne și numile ce

[5] *Ibid.*, p. 80.
[6] *Ibid.*, p. 86.
[7] *Ibid.*, p. 108.

purtăm, și limba însuș."[8] Poate că dezamăgirile pe care le-au experimentat românii în repetate rânduri în urma contactului cu Imperiile Rus și Austriac l-au determinat pe Ionică Tăutul să considere puterea otomană drept unica garanție a menținerii identității naționale.

Pentru studiul nostru, motivele care îl determină pe Ionică Tăutul să absolve de orice culpă factorul otoman contează mai puțin. Important rămâne faptul că autorul disociază cele două elemente care compun regimul turco-fanariot, tratându-le ca pe fenomene distincte, deși, în realitate, ele se condiționau reciproc. Prin tonul rechizitorial adoptat în raport cu regimul fanariot, dublat de atitudinea servilă față de Înaltul Devlet, Ionică Tăutul ilustrează fidel ideologia castei nobiliare autohtone, de care se distanțează însă prin concepția demofilă de sorginte iluministă și prin reconsiderarea rolului jucat de boierimea română în funcționarea sistemului de exploatare a populației de către conducerea Principatelor. Tocmai aceste aspecte distinctive fac din concepția pe care o configurează scrierile lui Ionică Tăutul o temerară prefigurare a programului pașoptist.

Odată cu generația care a înfăptuit Revoluția de la 1848, se impune o anumită viziune asupra fanariotismului, care va face carieră, iar pentru rectificarea ei, în deceniile ce au urmat, au fost necesare demersuri bine fundamentate ale unor autorități în domeniu și, cu toate acestea, se poate constata cum unele aspecte continuă să formeze obiectul unor controverse.

Nicolae Bălcescu, unul dintre principalii ideologi pașoptiști, contribuie esențial la constituirea stigmatului. Afirmația cu care debutează cea de-a doua parte a studiului *Puterea armată și arta militară de la întemeierea principatului Valahiei până acum* decretează pe un ton categoric: „Ziua de 10 fevruarie 1716 fu o zi de doliu pentru români: în acea zi Neculai Mavrocordat, cel dintâi domn fanariot, se urcă pe slăvitul tron, ilustrat de Basarabi."[9] Numit mai departe „fanariotul" – termenul dobândește, în context, o pronunțată conotație peiorativă –, Nicolae Mavrocordat este înfățișat drept un conducător egoist, care a urmărit exclusiv satisfacerea intereselor grupului din care făcea parte. Domnia acestuia este judecată în funcție de o singură măsură pe care o adoptă, și anume diminuarea corpului de armată națională. Niciun cuvânt despre generozitatea probată de fiul Exaporitului la finalul primilor doi ani de domnie în Moldova, când prezintă înaintea reprezentanților boierimii și a mitropolitului registrele cu încasări și cheltuieli ale țării și completează deficitul din averea personală (fapt care probează bunele intenții și lipsa de lăcomie a acestui prinț fanariot); ori despre inspiratele măsuri administrative și despre solidele preocupări culturale. Desființarea armatei, începută de Nicolae Mavrocordat și continuată de fiul său, Constantin, este motiv suficient pentru a aneantiza programul de reforme pe care l-au înfăptuit cei doi principi greci. Însă când scrie *Despre starea socială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri* și se referă la actul emis de Mihai Viteazul, prin care se prevedea transformarea țăranilor români în robi ai boierilor proprietari, Nicolae Bălcescu nu ezită să justifice dezonoranta măsură adoptată de acest „prinț care a luptat atâta pentru libertate",[10] prin aceea că a acționat în urma presiunilor exercitate de

[8] *Ibid.*, p. 260.
[9] Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. I, *Scrieri istorice, politice și economice (1844-1847), Texte, note și materiale*, Ediție critică de G. Zane și Elena G. Zane, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1974, p. 69.
[10] *Ibid.*, p. 157.

aristocrația română, puternică în epocă. Prin urmare, dispoziții de importanță similară sunt judecate diferit, în funcție de persoana emitentă. Contează mai puțin faptul că o măsură a fost adoptată în urma solicitărilor venite din partea boierimii autohtone, iar alta, din ordinul Înaltei Porți, care urmărea creșterea vulnerabilității Principatelor prin slăbirea capacității lor de a susține un război de apărare ori de a oferi sprijin puterilor ce rivalizau cu deja șubrezitul Imperiu Otoman. Aplicând unități de măsură distincte în aprecierea unor fapte de aceeași gravitate, Nicolae Bălcescu oferă un exemplu de atitudine părtinitoare.

Nici raporturile dintre români și greci nu sunt prezentate dintr-o perspectivă tocmai obiectivă. În studiul *Românii și fanarioții*, autorul declară că a intenționat „a arăta în scurt deosebitele faze a acestei lupte de două veacuri, între români și fanarioți.”[11] Așa cum reiese și din afirmația anterioară, textul înfățișează relațiile dintre cele două grupuri etnice drept o neîntreruptă succesiune de stări conflictuale. Evocând diverse domnii, favorabile sau ostile dezvoltării elementului grecesc în Principate, Nicolae Bălcescu înfățișează efortul unor partide boierești „patriotice” de a-i exclude pe greci din lucrativele funcții ale administrației, precum și succesul acestora din urmă în a se impune pe teren românesc, cu sprijinul unor domni greci sau grecofili. În viziunea istoricului pașoptist, la atât se rezumă interacțiunea dintre cele două popoare. Dar relevarea unui singur aspect al realității, prin amplificarea proporțiilor sale, are ca efect alterarea adevărului. Astăzi, când studii variate dedicate subiectului au revelat complexitatea fenomenului, ipoteza lui Nicolae Bălcescu apare drept insuficientă. Chestiunea este mai nuanțată decât ne face să credem autorul. Am putea adăuga observațiilor sale mențiuni referitoare la colaborarea pe teren cultural dintre greci și români, la rolul de propagatori ai „luminilor” și ai ideilor Revoluției Franceze ori la progresul în domeniul civilizației, facilitat la noi de către domnii, boierii, dascălii și negustorii greci. Abia în acest mod putem aborda cu onestitate problema raporturilor greco-române.

Mersul revoluției în istoria românilor este studiul în care autorul spune un adevăr cu jumătate de gură. Numindu-i pe greci „robi streini”, „oameni corupți, mișei, streini și dușmani ai lor”[12] (ai românilor), Nicolae Bălcescu admite că „fanarioții, fără știrea și voea lor chiar, împlinesc o misie providențială și ajutorează progresul. Ei revoluționează întru totul Țările Române”.[13]*Nota bene*: faptele merituoase ale fanarioților nu pot fi decât involuntare, lipsite de intenționalitate. Maniera de a percepe vechiul regim îl împiedică pe scriitorul revoluționar să ia în considerare posibilitatea ca unii dintre fanarioți să fi fost animați de intenții generoase în relația cu poporul străin pe care îl conduceau. Autorul amintește câteva astfel de acțiuni: elaborarea constituției în timpul lui Constantin Mavrocordat, primenirea clasei boierești exploatatoare, desființarea șerbiei. Evident, toate măsurile, deși îmbrăcau haina generozității, camuflau interese colaterale.

Mai puțin tendențios se arată, în scrierile sale istorice și sociale, Mihail Kogălniceanu. Balanța incriminărilor și a aprecierilor pozitive este ceva mai echilibrată în textele acestui pașoptist de frunte. Chiar dacă ilustrează fidel tendința de combatere a structurilor *vechiului*

[11]*Ibid.*, p. 107.
[12]*Ibid.*, p. 108.
[13]*Ibid.*

regim, definitorie pentru ideologia pașoptistă, Mihail Kogălniceanu este un spirit onest, care înțelege că etica profesională a istoricului impune, în primul rând, respectul față de adevăr.

În conformitate cu acest principiu, autorul nuvelei *Trei zile din istoria Moldoviei* restituie imaginea unui principe fanariot bine intenționat, a unui om de o înaltă ținută morală. Din text, aflăm că Grigore Alexandru „vorbea bine turcește, rusește, franțuzește și italienește, afară de românește și grecește, ce erau limbile sale. Vorba sa era învățătoare, ideile sale bogate; toate în el arătau un bărbat înalt."[14] Autorul desfășoară o serie de fapte ale amintitului domn, care dau măsura bunelor sale intenții. Grigore Ghica dispune diminuarea dărilor țăranilor, reformează justiția și agricultura, numește ca ispravnici boieri cinstiți, îi favorizează pe săraci în detrimentul boierimii, înființează școli domnești, schimbă înfățișarea Iașiului prin clădirea de fântâni publice și a bisericii Sfântul Gheorghe, prin pavarea drumurilor; încurajează industria înființând o fabrică de postav, iar din acest material ordonă să i se facă haine cu care apare îmbrăcat în ședința de Divan, dând astfel un exemplu boierilor iubitori de lux. Dar poate fapta cea mai demnă de laudă – cu atât mai mult cu cât îi va pecetlui sentința la moarte – este opoziția pe care domnul o manifestă în raport cu cedarea Bucovinei către Imperiul Austriac, de către Poartă, în 1777. Acest gest, demn de un adevărat patriot, se va întoarce împotriva autorului său atunci când rivalul politic, Constantin Moruzi, va complota, împreună cu boierii autohtoni, în scopul obținerii tronului Moldovei. În acest punct, dezaprobarea istoricului față de clasa aristocrată română devine evidentă și dă naștere unei digresiuni, în care boierilor li se reproșează aviditatea de putere, ce le dictează preocuparea singulară pe care au manifestat-o dupa anul 1711, și anume organizarea de conjurații privind domnia, în vederea deținerii puterii altervativ, de toate partidele boierești: „Spre a-și îndeplini mârșavul lor scop, ei se slujeau când de domn spre a prigoni pe bietul norod, când de norod spre a pârî pe stăpânitor. Un domn nu-și putea, dar, păstra tronul multă vreme, decât cu condiția că va fi rău, crud și nemilostiv; și, dimpotrivă, domnul bun era sigur, din pricina lor, să cadă în puțin, și de multe ori își pierdea însăși viața."[15] Iată, deci, cum explică Mihail Kogălniceanu instabilitatea politică a Moldovei din perioada ce a urmat anului 1711. Nu atât familiile fanariote rivale, cât aristocrația română avidă de autoritate și de avantajele care decurg din aceasta poartă răspunderea pentru desele schimbări de domni, cu efecte atât de nocive asupra funcționării tuturor aspectelor ce țin de viața publică din Principate.

Nu doar lui Grigore Ghica i se recunosc faptele demne de considerație, ci și altor fanarioți. Dacă Nicolae Bălcescu afirma la un moment dat că „singurul domn fanariot căruia suntem datori recunoștință pentru îmbunătățirile ce a făcut"[16] este Alexandru Ipsilanti, în *Viața lui A. Hrisoverghi*, Mihail Kogălniceanu lărgește sfera de cuprindere a principilor greci merituoși, afirmând că „domnii fanarioți, deși într-un duh străin naționalității românești, tot făcură mult pentru luminarea poporului; Mavrocordații, Ghiculeștii, Ipsilanții, Muruzeștii, Călimăheștii, Șuțeștii întemeiară în Iași și în mai toate târgurile ținutale școli domnești, din care

[14] Mihail Kogălniceanu, *Scrieri literare, istorice și sociale*, Chișinău, Litera, 1997, p. 127.
[15] *Ibid.*, p. 130.
[16] Nicolae Bălcescu, *op. cit.*, p. 70.

au ieșit mai mulți bărbați însemnați pe vremea lor, ce figură cu cinste în istoria și în literatura noastră."[17]

Viziunea este cu totul alta în *Discurs cu privire la acordarea de drepturi politice pentru toți locuitorii țării* (1857). Aici, autorul se întreabă retoric: „Care străini ne-au făcut atâta rău decât grecii, sau mai bine zicând fanarioții?"[18] Constantin Mavrocordat, inițiatorul legii prin care s-a desființat șerbia, Alexandru Moruzi, binefăcător al Moldovei, și Nicolae Mavrogheni, care a satisfăcut dorința românilor de a-și exersa virtuțile militare înnăscute, sunt înfățișați drept excepții de la o regulă „cumplită".

O aspră critică a sistemului se regăsește și în *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie națională*, rostit la 24 noiembrie 1843, în cadrul Academiei Mihăilene. Epoca fanariotă echivalează aici cu „veacul cel mai cumplit care vreodată a apăsat țările noastre".[19] Aspecte evocate, precum diminuarea sentimentului patriotic, încălcarea legilor țării, transformarea Divanului într-un organ cu rol mai mult formal, constituirea unui grup de privilegiați care își revendică toate sursele de îmbogățire, creionează tabloul unei societăți în declin, a cărui răspundere o poartă – aspect extrem de interesant! – oligarhia română, mai mult decât domnii fanarioți: „O aristocrație ignorantă, sprijinită de Poartă și de cler, pe de o parte ține în lanțuri un popor de mai mult de două milioane de oameni, iar pe de alta se face stavilă chiar binelui ce unii din domnii fanarioți vroiesc a face."[20] Corupția, exploatarea claselor sociale inferioare, conducerea „desfrânată și destructice a despoților străini",[21] acordarea de privilegii boierilor – prin scutirea lor de plata birului, decretată de Constantin Mavrocordat în 1737 – sunt problemele veacului fanariot, pe care Mihal Kogălniceanu le subliniază în scrierile sale.

Dacă aspecte ce țin de viața politică, de administrație, justiție ori morală fac obiectul unei critici severe, cu totul alta este atitudinea autorului când aduce în discuție anumite elemente de civilizație din Principatele veacului fanariot, achiziții orientale pe filieră grecească. O oarecare dispoziție paseistă se întrevede în *Soirées dansantes* (1839), unde autorul face elogiul balurilor din vremea unor principi fanarioți. Nota esențială a acestor evenimente, pe care memorialistul o reliefează prin procedeul antitezei în raport cu prezentul, este luxul: „Toate strălucea, toate era îndestule. Vinul și laptele curgea, cum zice Sfânta Scriptură. […] În mijlocul balului ușile se deschideau ca prin varga unei vrăjitoare nevăzute și o masă desfătăcioasă, ce se înfățoșa ochilor sub strălucitele focuri a mii și mii de lumânări, făcea adevărate toate încântările simțualității răsăritene."[22] Regretul provocat de dispariția iremediabilă a rafinatelor petreceri din timpul fanarioților este ușor perceptibil, mai ales atunci când autorul se pronunță împotriva ipostazei degradate a acestei forme de loisir, „suareaua" dansantă, inovație a epocii moderne. Caracterul popular al soarelelor, conferit de accesul membrilor tuturor categoriilor sociale la acest tip de

[17] Mihail Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 150.
[18] Mihail Kogălniceanu, *Scrieri literare, istorice, politice*, Texte alese și studiu introductiv de Geo Șerban, București, Editura Tineretului, 1967, p. 198.
[19] Mihail Kogălniceanu, *Scrieri literare, istorice și sociale*, *ed. cit.*, p. 177.
[20] *Ibid.*
[21] *Ibid.*, p. 187.
[22] *Ibid.*, pp. 11-12.

petrecere, lipsa de rafinament a preparatelor culinare și a băuturilor puse la dispoziție contrastează puternic cu eleganța definitorie a balurilor exclusiviste din vremurile de altadată.

Portul oriental, de care românii s-au lepădat odată ce moda apuseană le-a acaparat orizontul de interes, constituie un alt aspect față de care autorul se arată nostalgic. Cu prilejul descrierii vestimentației lui Kara Higiorzadec Ahmed-beg, capugiul trimis de Poartă sub pretextul unei vizite la Hotin, pentru a-l asasina pe Grigore Ghica, Mihail Kogălniceanu abandonează temporar expunerea faptelor în favoarea unei digresiuni prin care elogiază portul oriental – turbanul, blănurile scumpe, anteriul, șalul de cașmir –, dar și barba, element distinctiv al masculinității, exprimându-și dezacorul cu privire la adoptarea, de către români, a costumului apusean, „meschin și urât”.[23] O idee similară formulează, în *Tainele inimei* (1850), Stihescu, „*moldovanul necioplit*, get-beget coada vacii”,[24] pe care civilizația nu reușise a-l abate de la concepția sa conservatoare. Personajul se întreabă retoric dacă noile haine i-au făcut pe români „mai buni și mai puternici”.[25] În realitate, respingerea vestimentației occidentale se integrează unei atitudini generale a autorului, de condamnare a practicii imitării aspectelor superficiale care definesc civilizația apuseană, a dezinteresului față de preocupările profunde.

Un punct de vedere diametral opus celui exprimat de Mihail Kogălniceanu formulează Alecu Russo. În *Studie moldovană* (1851-1852), autorul subliniază rolul esențial pe care schimbarea portului l-a avut asupra modernizării Principatelor. Dacă primii boieri occidentalizați care au adoptat ținuta „egalității” (fracul și pălăria) treceau drept caraghioși – iar consecințele merg până la confundarea marelui boier îmbrăcat „nemțește” cu un caretaș, de către vizitiul aceluiași –, cu timpul, îmbrăcarea costumului apusean s-a generalizat, iar schimbările nu au întârziat să apară: „fracul a introdus dignitatea, pantalonul a silit oamenii a-și măsura coloverențiile ce le făcea celor de la care aștepta vreun folos. Straiul oriental, moale, larg, se pleca la tot soiul de îndoială. Straiul de astăzi, prins în curăle, supiele, gâtul dezgrumat de legături, împiedică îndoiturile de șale și de cap; de voie, de nevoie, oamenii sunt siliți a nu se pleca pe cât poate ar vra...”[26] Trecând peste subtila notă de ironie care însoțește observațiile sociologice ale scriitorului, reținem un aspect care concordă cu viziunea lui Mihail Kogălniceanu referitoare la mutațiile ce imprimau tendințe inovatoare societății românești din epoca de tranziție către modernitate: deși au adoptat o nouă vestimentație, românii nu au renunțat la servilism, veche tară, manifestată la o scară largă odată cu expansiunea ciocoismului. Având ca efect colateral diminuarea reminiscențelor practicii înrădăcinate a temenelelor, însușirea portului occidental reprezintă un eveniment oportun, care a dat tonul reformei sociale.

Deși în privința rolului noului costum adoptat de români, opiniile celor doi pașoptiști amintiți anterior nu se situează în acord, în ceea ce privește practicile cotidiene ale vieții domestice, ele se armonizează întru totul. Am văzut cum Mihail Kogălniceanu se lasă în voia rememorării fastului specific balurilor din vremea veche. Asemenea lui, Alecu Russo face elogiul petrecerilor organizate la țară, în urmă cu una sau două generații: „iconomia era cuvânt și

[23]*Ibid.*, p. 123.
[24]*Ibid.*, p. 78.
[25]*Ibid.*, p. 80.
[26]Alecu Russo, *Opere*, Ediție îngrijită de Efim Levit, Chișinău, Literatura artistică, 1989, p. 51.

lucru necunoscut, pitrecerile era urieșe, viața la țară o veselie îndelungată."[27] Un soi de paseism și o relativă atitudine patriarhală emană tabloul evocat, ale cărui note esențiale sunt belșugul și voia bună: „Boierii de primpregiur în chiutele surugiilor, în pocnitile harapnicilor, în împușcăturile ficiorilor boierești se aduna când la unul, când la altul. Țiganii trăgea la manele de se omora, cucoanele sulimenite ofta, iar boierii așezați pe covoare bea vutcă în papucii amorezelor, își azvârlea în sus fesurile și se săruta cu lăutarii."[28] Pentru autor, indelebilă rămâne sărbătoarea de 1 Mai, prilej pentru ca veselia și distracția să devină colective. Boierii însoțiți de servitori transformau pădurea în loc de petrecere. Deși separate printr-o oarecare distanță, cele două categorii sociale sunt unite, cu acest prilej, de practicile comune.

În opoziție cu voia bună din trecut, prezentul se particularizează prin monotonie a existenței și prin instatisfacții cotidiene. Răceala instituită între oameni, diminuarea numărului de prieteni și a galanteriei îl determină pe autorul acestor reflecții să regrete obiceiurile din mult blamatul secol fanariot. Pentru ca mesajul său să fie corect înțeles, menționează de la început că aspectele pozitive ale trecutului recent nu trebuie căutate „în viața lui politică sau morală, dară în cele multe obiceiuri casnice […]. Nici caftanul, nici condițiile țivile, morale, politice sau sociale a vremii de atuncea, ce numai fizionomia casnică."[29]

Faptul că Alecu Russo dezavuează toate celelalte practici din veacul fanariot, care nu țin de „fizionomia casnică", transpare din multiplele referiri la acest interstițiu, chiar dacă nu există întotdeauna o argumentație solidă în acest sens, ci numai remarci pentru care autorul nu consideră că ar fi necesare exemplificări. Astfel, se amintește despre „răsâpile aduse de veacul al XVIII", despre „multe și crude rane nevindecate" și despre „caosul grecesc".[30] În alt loc, secolul al XVIII-lea este numit „un timp de decadență pentru Principate"[31] și abia în *Amintiri* (1855), autorul devine mai exact, atunci când evocă organizarea socială, subliniind raporturile oneroase stabilite între o aristocrație grecizată și clasele de jos: „părinții noștri prefăcuți în greci îmbabușeți și înșalvarați pitreceau zile dulci și vesele, când urgia dumnezeiască se apăsa pe români".[32] Levantinizarea elitei sociale îi impune acesteia o fizionomie aparte, exotică, un *modus vivendi* în acord cu rădăcinile sale răsăritene: „românii greciți vroia să moară în anterei și calpace […] taifetul, egoismul și nepăsarea fură statornice; cu taifetul, chieful adunărilor, amoruri nesfârșite, stihuri pestriți de inimă, *chaulieu* și *anachéreon*, lăutari, primblări pe lună, bancheturi... și țeremoniile curței, țeremonii mai amplificate decât țeremoniile curței craiului celui mare a Franței."[33] Oportuniști, boierii români de rang înalt s-au grăbit să adopte obiceiurile și deprinderile orientale aduse cu ei de către grecii din Fanar, dedându-se unei existențe superficiale. Și în această privință, punctele de vedere formulate de Mihail Kogălniceanu și Alecu Russo concordă, ambii autori atribuind principala răspundere pentru pervertirea moravurilor, care s-a accentuat în secolul al XVIII-lea, marii boierimi.

---

[27] *Ibid.*
[28] *Ibid.*, p. 52.
[29] *Ibid.*, p. 47.
[30] *Ibid.*, p. 131.
[31] *Ibid.*, p. 96.
[32] *Ibid.*, p. 133.
[33] *Ibid.*, p. 134.

O idee similară enunță Al. G. Golescu, în textul intitulat *Despre abolirea clăcii în Principatele Dunărene*. Culpa clasei boierești o surclasează pe aceea a principilor fanarioți, iar ipoteza formulată de către autor – „Impozitele exorbitante, cu care domnii greci loviră țara, n-ar fi reușit să facă tot răul, pe care istoria îl dovedește, fără complicitatea interesată a proprietarilor, care găseau în sistemul clăcii un mijloc de a asupri, la rândul lor, pe sărmanii lucrători;”[34] – este susținută prin argumentul ce vizează perpetuarea consecințelor sistemului clăcii, anume sărăcia și depopularea, și în perioada ce a urmat Regulamentului Organic, care prevedea diminuarea semnificativă a impozitelor datorate de țărani.

Și Ion Heliade Rădulescu înfierează vechea mentalitate ce supraviețuise răsturnării regimului fanariot și continua să compromită bunul mers al societății românești, la 1840. Unul dintre principalele aspecte ale psihologiei colective din Țările Române era obsesia „chivernisirii”, iar autorul dezvăluie mecanismul atingerii acestui obiectiv: „Negutătorii se sărăcea cumpărând caftane sau boierii […] Banii dați pe caftane erau bani cu siguranță puși la dobândă, care da două sute la sută.”[35] Dând parcă un răspuns interogației retorice a personajului Stihescu din *Tainele inimei*, Ion Heliade Rădulescu decretează: „ne-am lepădat papucii și deacșirii; ne-am pus pantaloni și pinteni la cisme și am început a ne coafa părul și a ne încreveta gâtul și credem că am schimbat și ideile cele vechi! Nu.”[36] Ca urmare a frecvenței cu care apare în textele scriitorilor pașoptiști, se pare că ideea relației dintre adoptarea noului costum și primenirea mentalității s-a numărat printre preocupările acestor cugetători interesați de problemele fundamentale care afectau societatea românească.

O altă personalitate care se pronunță împotriva tendinței fixate în mentalitatea românilor după 1730 – aceea de a viza un scop material în orice acțiune – este Ioan Maiorescu. În discursul rostit cu prilejul examenului din 4 iulie 1837, inspectorul școlar formulează critica arghirofiliei: „Nimic strică mai tare dreapta judecată și adevăratul gust, decât nesocotita iubire de avere și de mărirea din afară, de ranguri ș.c.l. Astfel de judecată […] așa s-a înrădăcinat în inimile rumânilor noștri, încât și acuși, după ce providența ne-a scăpat de necazurile sub care gemeam, toată fericirea și-o pun în aceste lucruri trecătoare: soarta fiilor – în rang, în noblețe, a fetelor – în zestre.”[37] Se disting aceeași tendință de stigmatizare a regimului anterior și aceeași tentativă de a corija moravuri pretins străine de spiritul românesc, în realitate, perfect asimilate. Pentru a sublinia ameliorările produse în Principate după anul 1821, ignorate de către unii contemporani cu o mentalitate retrogradă și cu moravuri corupte, Ioan Maiorescu reliefează condițiile ostile din „vremurile trecute”: despotismul clasei conducătoare, îngrădirea libertății, răspândirea la scară largă a inculturii și a analfabetismului, precara pregătire a preoților.

Expunerea unei serii de vicii ale secolului fanariot o regăsim și la Constantin Negruzzi. În *Scrisoarea XXII (Istoria unei plăcinte)*, autorul evocă lăcomia unui domn fanariot „a cărui nume

[34] Paul Cornea, Mihai Zamfir, *Gândirea românească în epoca pașoptistă (1830-1860)*, vol. II, Antologie, prefață și bibliografie de P. Cornea, Text stabilit, note și medalioane biografice de M. Zamfir, f.l., Editura Pentru Literatură, 1968, p. 65.
[35] *Ibid.*, p. 93.
[36] *Ibid.*, p. 94.
[37] *Ibid.*, p. 219.

ingrata istorie a uitat a ni-l păstra”.[38] Evident, lipsa de individualizare prin nume face din acest domn exponentul unei întregi categorii, un simbol. Blamate sunt despotismul – slujitorii care au în vedere asigurarea hranei domnitorului sunt condamnați la moarte pentru „neiertabila” vină de a omite să gătească plăcinte – și parvenitismul, urmărirea funcțiilor și dobândirea lor prin servilism și mită: un boier devine mare vornic trimițându-i hulpavului domnitor „o plăcintă pântecoasă cu o ghirlandă de gugoșele, împărăteasa plăcintelor, cap d-operă în gastronomie”.[39]

În *Scrisoarea XIX*, percepția autorului asupra regimului din secolul al XVIII-lea se dezvăluie în absența oricărei rezerve. Edificiului fanariot i se reproșează toate carențele, iar exagerările nu lipsesc. Când afirmă: „Un veac se mulse țara de acești arendași! Cu un veac se înapoi în toate! În locul oștenilor români, se aduseră albanezi nemernici. În locul școalelor lui Vasilie, se înființă școala grecească. Pământenii erau prigoniți și grecii în favor. […] Moldova se făcu pământul făgăduinții pentru acest neam, ce aducea cu sine corupția și desfrânarea!...”,[40] Constantin Negruzzi ignoră aportul fanarioților în privința pătrunderii ideilor iluministe în Principate, demersurile unor domni în domeniul educației ori propensiunea lor către cultură, adesea materializată în realizări care au sporit progresul și au întărit prestigiul Țărilor Române. Cum nici afirmația că românii erau prigoniți, iar grecii, favorizați nu concordă cu realitatea, dat fiind faptul că statisticile indică o predominanță a elementului autohton în ocuparea funcțiilor înalte din aparatul administrativ. Vechiul motiv de insatisfacție al boierimii, și anume concurența alogenilor în obținerea de ranguri și funcții, apare enunțat, la mai bine de două decenii de la eliminarea influenței grecilor, în textul acestui pașoptist de vază.

De altfel, și incipitul bine-cunoscutei scrieri *Cum am învățat românește* dezvăluie aceeași atitudine în care se amestecă regretul, compătimirea și tonul incriminator: „Pe când uitasem că suntem români și că avem și noi o limbă, pe când ne lipsea și cărți și tipografie; pe când toată lumea se aruncase în dasii și perispomeni ca babele în căței și motani, căci la școala publică se învăța numai grecește; când, în sfârșit, literatura română era la darea sufletului […]”.[41] După cum se observă din cugetările anterioare, antigrecismul lui Constantin Negruzzi este dublat, ca la majoritatea reprezentanților de seamă ai pașoptismului, de o categorică tendință de înfierare a conduitei membrilor claselor sus-puse, care, din lașitate și oportunism, au preferat complicitatea cu nou-veniții din Fanar, în locul spiritului și acțiunilor combative. Dacă fanarioților li se pot acorda circumstanțe atenuante – de pildă, în *Scrisoarea XIX*, autorul, evocând politica favorabilă a unor prinți greci precum Constantin Mavrocordat, Grigore Ghica, Alexandru Moruzi, se întreabă retoric: „ce puteau ei face în scurta lor domnie de trei ani, la sfârșitul căreia aveau în videre ștreangul?”[42] –, boierii români nu beneficiază de același tratament binevoitor. Unul dintre principalele capete de acuzare îl reprezintă abandonarea limbii vernaculare în favoarea celei a stăpânilor vremelnici din Fanar, parte a procesului de intrare în grațiile celor puternici. Constantin Negruzzi nu le poate ierta nobililor români retrogradarea limbii naționale prin

[38]Constantin Negruzzi, *Negru pe alb*, ediția a II-a, Prefață și note finale de AL. Piru, Text stabilit și adnotat de Liviu Leonte, f.l., Editura Tineretului, 1969, p. 195.
[39]*Ibid.*, p. 196.
[40]*Ibid.*, pp. 192-193.
[41]*Ibid.*, p. 27.
[42]*Ibid.*, p. 193.

neutilizare ori prin infuzarea ei cu grecisme și turcisme. Trădarea limbii înseamnă vânzarea țării, iar pedeapsa pentru „hainie" niciodată nu a fost ușoară. Mai puțin gravă este greșeala celor care au preferat să vorbească în limba patriei lor – chiar și aici există excepții demne de laudă; este celebru episodul în care Constantin Mavrocordat îi cere funcționarului din provincie să îi redacteze corespondența în limba țării, și nu în grecește –, însă impardonabil este servilismul clasei boierești.

Despre diminuarea sentimentului național în timpul regimului fanariot formulează câteva observații și Florian Aaron, în *Precuvântare* la *Idee repede de istoria Prințipatului Țării Rumânești*. Autorul le atribuie principilor greci răspunderea inițierii fenomenului de înstrăinare de tot ceea ce era românesc. Aceștia, „ca să se ție statornici și siguri pe un tron luat la mezat și să se folosească dintr-o domnie scurtă și nesigură, îmbrățișară o sistemă fatală de a slăbi puterea rumânilor și de a amorți în ei tot sintimentul național prin mijloacele despotismului și ale întunecărei."[43] De cealaltă parte, românii se grăbesc să colaboreze cu acești efemeri deținători ai autorității, iar rezultatul este cel știut. Interesant este faptul că autorul nu îi arată cu degetul pe singurii care s-au compromis în ochii posterității, ci atribuie o culpă colectivă. Din observațiile sale reiese că vina pentru colaborationism o poartă întreaga populație a țării, inclusiv locuitorii din mediul rural, care asiguraseră, în realitate, supraviețuirea specificului național: „Atunci, pe lângă alte nefericiri ce au adus țara până la nesimțire, în locul culturei naționale se introduse fanariotismul; limba rumânească suferi o desprețuire și mai amară decât în vremea în care domni limba slavonă. […] românii alergară după direcția fanariotismului și, în vreme de mai mult de un veac, rumânii din Țara Rumânească, uitându-și că sunt români, nu simțiră trebuință de istoria țării lor".[44]

Din rândurile de mai sus s-ar putea înțelege că „desprețuirea" de care a avut parte limba română era apanajul grecilor din Fanar sau cel puțin că ei au pus bazele acestei politici, când, în realitate, este bine cunoscut astăzi faptul că, în timpul domniilor fanariote, a fost susținut învățământul, inclusiv cel în limba română și că grecizarea românilor nu a constituit un obiectiv al acestor prinți străini, ci s-a transformat într-un deziderat al clasei conducătoare indigene, din rațiunile expuse anterior.

Investigația efectuată în cadrul prezentului studiu se cuvine a fi încheiată printr-o secvență conclusivă. Ideea care decurge în mod firesc din expunerea noastră este următoarea: discursul incriminator la adresa fanariotismului s-a consolidat în epoca pașoptistă, prin vocile ei cele mai de seamă, care au dezavuat *l'ancien régime*, de a cărui moștenire doreau să se desprindă imediat și definitiv. Nedreptatea care li s-a făcut atunci fanarioților a reclamat contribuții științifice solide, în vederea stabilirii unui echilibru. La confiniile veacurilor al XIX-lea și al XX-lea, A. D. Xenopol și Pompiliu Eliade adoptă o viziune întrucâtva mai imparțială, iar câteva decenii mai târziu, Nicolae Iorga realizează reabilitarea imaginii principilor fanarioți, prin sublinierea meritelor reprezentanților celor mai de seamă ai acestora. În ultimii ani, diversificarea metodelor de cercetare și apariția unor domenii precum istoria mentalităților și a reprezentărilor a permis înfățișarea specificului epocii în maniere care o fac din ce în ce mai atractivă.

---

[43] Paul Cornea, Mihai Zamfir, *Gândirea românească în epoca pașoptistă (1830-1860)*, vol. I., *ed. cit.*, p. 147.
[44] *Ibid.*, p. 147.

BIBLIOGRAPHY

Bălcescu, Nicolae, *Opere,* vol. I, *Scrieri istorice, politice și economice (1844-1847), Texte, note și materiale*, Ediție critică de G. Zane și Elena G. Zane, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1974.

Cornea Paul, Zamfir Mihai, *Gândirea românească în epoca pașoptistă (1830-1860),* vol. II, Antologie, prefață și bibliografie de P. Cornea, Text stabilit, note și medalioane biografice de M. Zamfir, Editura Pentru Literatură, București, 1968.

Kogălniceanu, Mihail, *Scrieri literare, istorice, politice*, Texte alese și studiu introductiv de Geo Șerban, Editura Tineretului, București, 1967.

, *Scrieri literare, istorice și sociale*, Litera, Chișinău, 1997.

Negruzzi, Constantin, *Negru pe alb*, ediția a II-a, Prefață și note finale de AL. Piru, Text stabilit și adnotat de Liviu Leonte, Editura Tineretului, f.l., 1969.

Russo, Alecu, *Opere*, Ediție îngrijită de Efim Levit, Literatura artistică, Chișinău, 1989.

Tăutul, Ionică, *Scrieri social-politice*, Cuvânt înainte, studiu introductiv, note, Emil Vîrtosu, Editura Științifică, București, 1974.

HYPOSTASES OF OTHERNESS IN VIAȚA LUI KOSTAS VENETIS BY OCTAVIAN SOVIANY

Ioana Nelia (Copilu)
PhD. student, „Alexandru Piru"University of Craiova

Abstract:In neo-historical fiction, parodic intertextuality specific to historiographic metafiction diminishes in favor of an exotic discourse, because it is implicitly a camouflage, deconstruction and fundamental reconstruction based on spectacularity. We aim to explore the strategies of representing the past in the novel The Life of Kostas Venetis by Octavian Soviany.
The novel The Life of Kostas Venetis presents the mystery of the life of the young Kostas Venetis, from the late19 th century, who is experiencing a spectacular change.The book was conceived around a real name, discovered by her girlfriend Nora Iuga, in a Berlin cemetery. Intertextuality, fiction, violence and scenic descriptions make their presence felt abundantly.

Keywords: neo-historical fiction, historiographic metafiction, exoticism, representing strategies, otherness.

1. Introducere

În lucrarea de față ne propunem să evidențiem strategiile de nuanțare a trecutului în romanul *Viața lui Kostas Venetis* de Octavian Soviany. Cartea a fost concepută în jurul unui nume real, descoperit de prietena sa Nora Iuga, într-un cimitir berlinez. Astfel, Kostas Venetis a existat cândva. Biografia lui Kosta Venetis este menită să ne reamintească *Decameronul*, prin prezentarea secolului al XIX-lea.

Istoria și ficțiunea sunt discursuri complementare, după Christopher Kremmer, autorul amintind de Mikhail Bakhtin și Hayden White pentru a evidenția dialogul interdisciplinar dintre istoriografia ficțională și nonficțională și conchide că "Our histories – fictional and nonfictional – are hybrid creations comprising evidence, speculation and invention" (Kremmer 2015: 3).

2.Ficțiunea neoistorică

Prin tradiție, istoria și ficțiunea neoistorică sunt două tipuri de discurs înfățișate ca fiind antitetice.

Impactul conceptului propus de Linda Hutcheon- metaficțiune istoriografică, asupra teoriei literare contemporane a fost important, întrucât termenul a fost preluat şi rediscutat pe scară largă

de alţi teoreticieni ai postmodernismului, devenind un concept de referinţă în fenomenul postmodern literar.

Conform Lindei Hutcheon, există două moduri diferite de a nara metaficțiunea istoriografică: fie cu multe puncte de vedere, fie un narator care controlează naraţiunea, vocea narativă fiind înlocuită cu ludicul unei naraţiuni imprecise.

> „Metaficţiunea istoriografică menţine distincţia dintre auto-reprezentarea ei formală şi contextul ei istoric şi, procedând astfel, problematizează însăşi posibilitatea cunoaşterii istorice, deoarece nu există reconciliere, nici dialectică aici – doar contradicţii nesoluţionate”(Hutcheon 1988: 197).

Romanele istorice apărute în ultimii ani au ilustrat cu succes acest concept prin scrierile unor autori ca: Ștefan Agopian, Filip Florian, Octavian Soviany, Ioan Groșan, Radu Aldulescu, Doina Ruşti, Răzvan Rădulescu, Diana Adamek etc.

Spre deosebire de metaficțiunea istoriografică, romanele neoistorice contemporane nu sunt la fel de complexe, la prima vedere, deși revizitarea trecutului nu este decât o formă de a înțelege realitatea actuală. În ficțiunea neoistorică, intertextualitatea parodică specifică metaficțiunii istoriografice se diminuează în favoarea unui discurs exotic, deoarece implică și o camuflare, deconstrucția și reconstrucția fundamentându-se pe spectaculozitate.

Definirea termenului de *neo-istoric* este contradictorie, paradoxul postmodernismului fiind infuzat și aici: permisiv în planul discursiv și limitativ în planul conținutului:”neo-historical novel may be understood as a book-length work of fiction written in the postmodern period after the Second World War and at least fifty years after the period it describes, with a self-conscience sense of the relationship between the literary work and the events it narrates” (Kremmer 2015: 15).

În 2014, Elodie Rousselot a menționat în volumul său *Exoticising the Past in Contemporary Neo-Historical Fiction*, că rescrierea trecutului este asemănătoare strategiilor pe care le presupune în literatura de călătorie, recursul la categoria exoticului:

> „In this respect, the concept of the <exotic> offers a relevant mode of thought with which to consider the function of the past in neo-historical fiction, with the geographical displacement of the exoticist project being replaced by historical distance. The exotic, as it is understood in this collection, does not necessarily imply the presence of distant locales, strange customs, and foreign characters. Rather, the essays in this collection analyse the ways in which the past itself is perceived as <exotic> in neo-historical fiction, and the function that such a construction of otherness might perform” (Rousselot 2014: 6)

Pentru Elodie Rousselot -*Exoticising the Past in Contemporary Neo-Historical Fiction*- conceptul de exotic este esențial pentru perceperea trecutului în romanul neoistoric.
În cadrul romanului istoric, adevărul sau iluzia adevărului factual este recuzată în ficțiunea neoistorică.

3. Conceptul de identitate – alteritate

Identitatea unei persoane reprezintă ceea ce o face asemănătoare cu ea însăși și în același timp diferită de ceilalți. În accepțiune generală, identitatea rezidă din faptul de a fi identic în fiecare moment cu sine însuşi, exprimând starea unui lucru de a fi ceea ce este, păstrându-și caracterele fundamentale. În schimb, alteritatea, reprezintă caracterul a ceea ce este diferit de un eu, dar şi senzaţia de a fi altcineva, de a fi un altul. Identitatea se bazează pe ideea de unitate, care elimină schimbarea, alteritatea.
Sunt teoreticieni ai identității care remarcă această criză a conceptului:

> „Pe ce temei îți accepți identitatea? Dacă motivele sunt externe, atunci identitatea ta este puternică – dar asta înseamnă că există pe lume un principiu mai puternic decât identitatea, la care trebuie să facem cu toții apel" (Wieseltier 1997: 72).

În viziunea filozofului francez Emmanuel Lévinas, alteritatea presupune apelul către Celălalt, iar acest act de identificare, exprimă adevărul individual şi oportunitatea de a-l detecta pe Dumnezeu. Alteritatea constă în renunţarea la singurătate, cu gândul de a lua în posesiune imaginea celuilalt.

Alteritatea instituită ca și categorie filosofică asigură trecerea de la Unu la Multiplu și nu poate exista în afara relației ei cu identitatea, pe care nu o anulează ca atare, ci o presupune.

Comunicarea cu Celălalt ţine de o necesitate vitală, de o cunoaştere reciprocă, filosoful francez căutând o relație cu Celălalt, fenomenologia lui Lévinas abordează dintr-o nouă perspectivă fundamentul eticii și stabilește dimensiunea umanului.

Plasându-l pe Celălalt înainte de orice altceva, apariția acestuia este suficientă pentru a institui etica și responsabilitatea.„Între mine şi Celălalt se așterne de fapt întregul univers moral", susține Lévinas.

Alteritatea Celuilalt şi problematica chipului urmărește o posibilă tipologie a Chipului/Feţei aşa cum apare în filosofia lévinasiană. În cadrul acesteia, Chipul celuilalt impune o responsabilitate, care anulează orice putere. Chipul este modul esenţial de exprimare, de apariţie a Celuilalt, Aproapele este cel care ne privește, este ceea ce noi nu suntem.

Pentru Lévinas, „făptașul fundamental al sciziunii între Același și Altul este un raport non-alergic între Același și Altul" (Lévinas 1998: 273).
Acesta consideră că etica este o punere în scenă a libertății unui eu ce se confruntă cu alteritatea. Raportul „față în față" se stabilește între Cineva și cu totul Altcineva, Celălalt nu este cu adevărat Celălalt, decât dacă alteritatea lui e absolut inseparabilă.

Identitatea literară, din prisma studiilor literare, presupune o abordare comparativă.

M.M. Bakhtin, confirmă faptul că identitatea ficțională este reprezentată prin alternanța dintre identitate și alteritate.Argumentația lui Bakhtin devine evidentă pentru problema interacțiunilor culturale:

> "Literature is an inseparable part of the totality of culture and cannot be studied outside the total cultural context. […] The literary process is a part of the cultural process and cannot be torn away from it" (Bakhtin 1986: 140).

4.Alteritate în romanul *Viața lui Kostas Venetis* de Octavian Soviany

Viața lui Kostas Venetis, roman picaresc, are ca motto un fragment din opera Marchizului de Sade: „Dacă povestaşul nu devine amantul propriei sale mame din clipa în care aceasta l-a adus pe lume, atunci să nu mai istorisească niciodată".

O mare parte din roman se petrece în spațiul balcanic: Grecia, Istanbul, București, dar și occidental: Viena, Paris, Veneția, din secolul al XIX-lea. Kostas își expune povestea cu un iz fatalist:

> „Mi-am amintit despre cercul care se învârte înainte și înapoi și am priceput că totul se face în lume prin lucrarea celor zece puteri care izvorăsc din Cel Nesfârșit, binecuvântat fie-i Numele. Iar omul e alcătuit tot din aceste puteri: în picioare e Temelia, Slava Pământească- în pântece. Lumina- în inimă"(Soviany: 427).

Așa cum finalul romanului, cuprinde mitul poveștii fără sfârșit: „Din orice poveste care se termină se naște mereu o altă poveste. Cine știe, poate Kostas Venetis n-a murit niciodată" (ibidem: 427), evidențiind în acest sens fragilitatea vieții.

Tonul confesiunii reflectă caracterul polifonic al romanului, Soviany alternează două voci la persoana I- „Nemțoaica", băiețandrul care scrie fără modificări relatarea grecului Kostas Venetis, pe patul de moarte. Scribul inventează o altă poveste, la comanda lui signor Tomasso, Kostas scriind în secret propria variantă, pe care o găsește Soviany într-un anticariat din Bruxelles, așa cum citim în preambulul romanului:

> „Câțiva ani mai târziu, răscolind prin rafturile unui anticariat din Bruxelles, am găsit o carte ciudată, intitulată *La vie de Kostas Venetis*. Pe copertă nu figura nici numele autorului, nici anul de apariție" (ibidem: 9).

Kostas Venetis îi cere scribului său să redacteze istoria pe care i-o relatează „fără să adaugi nimic de la tine” și în același timp, meditând pe tema identităţii dintre “viaţa scrisă” şi “viaţa adevărată”:

„Te-am trimis să cumperi cerneală și hârtie de scris fiindcă îți voi istorisi viața mea, iar tu o vei însemna pe hârtie întocmai după cuvântul meu, fără să pui nimic de la tine.
În loc să mă mărturisesc popilor, mă voi mărturisi ție, care ești un suflet nevinovat, căci în Cartea Sfântă scris este să ne mărturisim păcatele unii altora”(ibidem:17)

Biografia lui Kostas Venetis cuprinde acel gust pentru spectaculozitate împletit cu senzaționalul, caracteristici ale romanului istoric actual. Începe cu ceea ce se sfârșește, în ideea echivalenței dintre viață și scriitură:

„Pe mine nu leacurile tale m-au întors la viață, ci grija ca povestea vieții mele să nu rămână neterminată, iar dacă voi izbuti să-mi duc istorisirea la capăt însemnează că am biruit moartea. Am citit în cărțile povestașilor celor vechi despre numeroși oameni care și-au cîștigat viața în schimbul unei istorii” (ibidem: 214).

Ambiguitatea romanului este evidențiată și de povestirile halucinante, în care întâlnim aventuri interzise, violență, lovituri de teatru. Regăsim aici procedee autoreflexive care evoluează în jurul clișeului de lume ca teatru.

O mare parte din roman se petrece în Bucureştiul celei de-a doua jumătăţi a secolului al XIX-lea unde moravurile fanariote n-au dispărut, iar viaţa politică este înțesată de intrigi, uneltiri, conspirații, deasupra tuturor tronând figura malefică a lui beizadea Mihalache. Acesta supraveghează tot ce se întâmplă în palatul principelui ori în conacele boierești, fiind temut de toată lumea:

„În palatul lui, ascuns în fundul unei grădini se petreceau multe lucruri înfricoşate despre care negustorimea din Podul Calicilor povestea mai pe ocolite la o cană de tulburel […] Era vorba de răcnete care se auzeau noaptea din dosul ferestrelor ferecate şi de zornet de lanţ ruginit, de umbre albe ce rătăceau printre platanii din parc la lumina luceafărului de dimineaţă şi, mai cu seamă de fete de negustori, ba chiar de boieri, dispărute de la casele lor şi găsite apoi cu burţile despicate –după ce petrecuseră preţ de-o noapte în palatul lui beizadea Mihalache – prin lacurile de la marginea Bucureştilor.” (ibidem:178)

Beizadea Mihalache întruneşte şi prin intermediul reşedinţei sale, caracteristicile unui spaţiu fantastic, în care noţiunea timpului se pierde, fiind ispitiți de bucate și arome ademenitoare:

> "Totul era uriaş în cuhnia lui beizadea Mihalache: vetrele în care perpeleau la jăratic hartanele de mistreţ şi spinarea de căprioară; frigările pe care erau înşiraţi claponii îndopaţi şi păunii umpluţi cu fistic şi cu migdale; oalele în care clocoteau umpluturile noastre greceşti, drese cu măghiran şi cu busuioc, rasolurile şi tuslamalele; cuptoarele unde coceau pateurile de aluat fraged ca petala de trandafir, sarailiile şi baclavalele."(ibidem:180)

Kostas Venetis călătorește mult– cunoaște mizeria și farmecul Istanbulului, un București pitoresc, Parisul, splendoarea Vienei și încântătoarea Veneție – întâlnind oameni din toate mediile sociale. El se descrie ca fiind la fel, de la naștere până la bătrânețe, predestinat păcatului:

> „Dumnezeu ne alcătuiește pe unii drepți, iar pe alții strâmbi și schimonosiți. Dar cum ar ieși la lumină dreptatea dacă n-ar exista nedreptatea și cum s-ar putea recunoaște cele frumoase altminteri decât prin felul în care se deosebesc de cele schimonosite?
> De mic copil, eu, Kostas Venetis, m-am cunoscut strâmb și strâmb am rămas până la bătrânețe." (ibidem: 16-17)

Numele celor cinci capitole ne duc cu gândul la un fel de inspirație cabalistică: „Picioarele", „Pântecele", „Inima", „Capul", „Coroana". Fiecare capitol conține o poveste, care în interiorul ei are alte povești. Destinul eroului pare marcat de fatalitate, puse în balanță- Binele și Răul- sunt doar două forțe egale:

> „Atunci, eu, Kostas Venetis am înțeles că sunt numai pulbere și țărână risipită de vânt, blestemat fiind de iubirea lui Dumnezeu, care pe unii îi binecuvântează și pe alții îi blestemă, prin unii naște și prin alții ucide, clădește prin unii și năruiește prin alții."
> (ibidem:198)

În evocarea istorică nici unul dintre predecesorii lui Soviany nu a îndrăznit să intre atât de profund în mintea și sufletul personajelor, surprinzând o serie de caractere dominate de răutate:

> „Unele din lucrurile pe care ți le povestesc s-au petrecut poate cu adevărat, altele doar în vis și-n închipuire. Fiecare dintre noi are o viață visată și o viață trăită, între care nu trebuie însă să facem nici o deosebire, căci în fața lui Dumnezeu, păcatul cu gândul ori visul și păcatul cu fapta sunt una (ibidem: 97)"

Kostas Venetis are intuiția unei realități în altă dimensiune, conștiința sa umple totalitatea existenței și a imaginabilului. Creează sentimentul prezenței unei umanități aievea, cu năzuințe și nereușite, împliniri și drame, într-un efort de a descoperi cine este, cum este. Astfel, scriitura devine destin.

Concluzii

Octavian Soviany mânuieşte cu multă abilitate toate instrumentele care au rolul să creeze atmosferă, fiind conştient de potenţialul artei sale. De cele mai multe ori avem senzaţia că trecutul nu poate fi recuperat decât prin trucuri învăţate de Venetis de la Aleppo Aleppi, fostul duce de Beaulieu.

Introducerea ficțiunii istorice în postmodernism, evidențiază modul indirect al caracteristicilor acestei poetici- prin trecut sunt prezentate contexte actuale.

Astfel, strategiile de recuperare a trecutului manevrează decupaje originale prin acumularea detaliilor, dar și prin finalul deschis și construcția frazei.

BIBLIOGRAPHY

Surse

Soviany, Octavian, 2013, *Viața lui Kostas Venetis*, București, Polirom.

Referințe

Baudrillard, Jean, Guillaume, Marc: *Figuri ale alterității*, Editura Paralela 45, București, 2002.

Bakhtin, M.M.,1986. *Speech Genres and Other Late Essays*, Edited and translated by Caryl Emerson and Michael Holquist, Austin: University of Texas Press.

Heilmann, Ann, Llewellyn, Mark. 2010. Neo-Victorianism. The Victorians in the Twenty-First Century, 1999-2009. Palgrave Macmillan UK.

Hutcheon, Linda, 2002, *Poetica postmodernismului*,traducere de Dan H. Popescu, București, Ed. Univers.

Hutcheon,Linda, 1997, *Politica postmodernismului*, traducere de Mircea Deac, București, Ed. Univers.

Hutcheon, Linda. 1989. “Historiographic metafiction. Parody and the intertextuality of history”. Intertextuality and Contemporary American Fiction, edited by O’Donnell, P. and Robert Con Davis. Baltimore: Johns Hopkins University Press. 3-32.

Kremmer, Christopher. 2015. “From dialectics to dialogue: Bakhtin, White and the ‘moorings’ of fiction and history”. TEXT. Fictional histories and historical fictions: Writing history in the twenty-first century, edited by Camilla Nelson and Christine de Matos. 28 (1). http://www.textjournal.com.au/speciss/issue28/Kremmer.pdf (consultat 4 aprilie 2019).

Lange, Victor. 1969. “Fact in fiction”. Comparative Literature Studies. 6 (3). 253-61.
Lévinas, Emmanuel,2000, *Între noi. Încercare de a-l gândi pe celălalt*, Bucureşti, Editura ALL.
Lévinas, Emmanuel, 1998, *Totalitate și infinit*, traducere de Marius Lazurcă, Iași, Polirom.
Lodge, David. 1990. After Bakhtin: Essays on fiction and criticism. London: Routledge.
Mc Hale, Brian, 1987, *Postmodernism Fiction*, London, New York, Routledge.
Mușat, Carmen, 2002, *Strategiile subversiunii Descrierea și narațiunea în proza postmodernă, postfață de Mircea Martin,* Piteşti, Paralela 45.
Popa, Delia: Emmanuel Levinas, 2007, *Les aventures de l’economie subjective et son ouverture a l’alterite*, Lumen, Iaşi.
Rousselot, Elodie, 2014, “Introduction”, in Elodie Rousselot (ed.), Exoticising the Past in Contemporary Neo-Historical Fiction, Hampshire, Palgrave Macmillan, 1-16.
Wieseltier, Leon, 1997, *Împotriva identității*, Iași, Polirom.

DIMINEAŢA TINERELOR DOAMNE BY MARTA PETREU. AN ANALYTICAL APPROACH

Laura Alexandra Petrea (Şopterean)
PhD. Student, UMFST Târgu-Mureş

Abstract:Marta Petreu is a teacher, poet, writer and editor. Her real name is Rodica Marta Petreu and after marriage her last name became Vartic. She is formed in the ambiance of „Echinox" and she belongs to 80s. Her second volume of poetry is called „Dimineaţa tinerelor doamne" and it is published in 1983. The major theme of this volume is the loneliness, melancholy, fear and language. Its pure and rough realism doesn't have figures of speech. From de beginning of the volume we can notice the fact that the poetry is an autobiographical type.

Keywords:Petreu, 1983, echinoxism, language, poetry

Cel de-al doilea volum are trei secvenţe: prima secvenţă este „Conspecte despre fericire", a doua „Viaţa altuia" şi a treia „Dicţionar de sindroame". Spre deosebire de cartea sa de debut în care „încredinţa poemului, în ultimă instanţă, posibilitatea – de nu afirmată, cel puţin murmurată – se a suplini vacuitatea eului, devălmăşia vremii şi straniul discordant al lumii, *Dimineaţa tinerelor doamne* e o dimineaţă retezată, <<ne-revendicată>>, pustie ca o eroare esenţială"[1].

Virgil Ierunca spune că tema acestei cărţi este de fapt titlul celei de-a doua secvenţe, o Viaţă a altuia[2]. Într-adevăr eul creator este separat de partea fizică a sa şi vorbeşte despre întâmplările care au avut loc ca şi cum nu i s-ar fi întâmplat. Dar putem observa şi faptul că acea iubire sfâşiată de care vorbeşte în prima parte pare să menţină spiritul viu, plin de inspiraţie şi-l ajtută să scrie.

Prima secvenţă a acestui volum, „Conspecte despre fericire", are ca temă de bază dragostea pierdută în trecut, dar care are încă urmări în prezent, este încă actuală: „Eu te-am iubit întotdeauna cu o mare speranţă", „Şi încă stau aici aşteptând", „Şi încă stau aici aşteptând"[3] . Există o alternanţă între prezent şi trecut, iar acea alternaţă subliniază atemporalitatea, o aşteptare continuă în care totul stă în loc; aşteptarea şi speranţa fac ca dragostea dintre cei doi să devină poezie „dragostea noastră devine un exerciţiu stilistic" „Dragostea noastră – un exerciţiu

[1]Virgil, Ierunca, *Semnul mirării,* Editura Humanitas, 1995, Bucureşti, p.208.
[2]Virgil Ierunca vorbeşte despre cele trei cicluri ale acestui volum de poezie, apoi propune tema acestui volum, preluând-o de la secvenţa din mijloc; de asemenea, spune că cel dintâi ciclu este anunţat ironic şi cel de-al treilea este încheiat printr-o sintagmă metonimic-delirantă, în volumul *Semnul mirării,* Editura Humanitas, 1995, Bucureşti, pp.208-209.
[3]Marta, Petreu, *Apocalipsa după Marta,* Editura Polirom, Bucureşti, 2011, p.63.

stilistic”[4]. Eul liric se adresează direct iubitului „te-am iubit”, „gloria ta”, „te-am citit”, „ţii minte”, „să-ţi povestesc” etc. În această aşteptare continuă - „Ştiu – nici crinii nu dau roade” – natura este blocată şi ea – „Muzeul de istorie a naturii e închis;”[5] - într-o stare de nemişcare. Acest drum lung şi obositor căptuşit cu aşteptare nu îi determină pe cei doi să uite totul şi „eu-ul” spune că „tot mai suntem unul pentru altul un nume”[6]. Zăpada cade peste „eu”, dar cade caldă „Caldă cade peste mine zăpada”[7]. Această sintagmă oximoronică scoate în evidenţă căldura sufletească şi faptul că sentimentele încă sunt actuale.

În această primă secvenţă sunt câteva poezii strecurate aleatoriu între celelalte şi au aceaşi titlu „Capitol”, iar singurul mod de diferenţiere al acestora este II, III, IV, V şi VI. În aceste poeme Marta Petreu scrie o adresare directă acelui personaj „tu” în care îi spune ceea ce dorea ca el să ştie „Doream (ce dezmăţ!) să-ţi povestesc tot ce ştiu despre mine / Da. În cuvinte tot atât de mari şi de patetice / ca aceste amintiri noduroase schiloade pe care / zadarnic zadarnic le avortez într-un aşternut de hârtie”[8]. În acel timp despre care ea scrie acest monolog adresat avea identitatea întreagă, „creierul tău frumos / să-l locuiesc eu cu trupul meu”[9], „cât de mult m-am iubit”[10], „îmi amintesc întâmplări ale trupului”[11], „la sfârşitul fiecărui cutremur / câtiva paşi pe stradă alături”[12]. În acea perioadă Marta era identitatea sa, iar confuzia şi singurătatea nu existau. „Identitatea nu se fracturază însă din interior – conştiinţa e fericită în nefericirea ei”[13]. În prezent a rămas doar amintirea acelor vremuri în care tupul era al său - „înfăţişarea de ieri / când în oglindă stă rituală şi zâmbitoare / dovada penală a resemnării?”[14].

Iarna este anotimpul în care totul stă nemişcat, iar plantele aşteaptă trecerea ei pentru a înverzi, la fel este şi în eul creator care în „Conversaţii de iarnă” conversează matinal în „sufrageria de iarnă” pentru a examina „fantezia umană povara / Ca pe o rochie nouă a Martei”[15]. În acest discurs liric toate verbele sunt la persoana I, plural „examinăm”, „lăudăm”, „mirosim”, „suntem”, „facem”, „purtăm”, „inventăm” ca şi cum viaţa pe care o trăieşte este legată de viaţa altei persoane şi orice acţiune este legată de acţiunea altei persoane, străine. „Poeta îşi verifică într-adevăr identitatea-i deportată în diverse stadii, contradicţii şi sfâşieri. În conversaţia cu sine – conversaţie de iarnă – viaţa îi apare fantomatic- străină.” [16] Putem remarca faptul că acum nu mai este singură, singurătatea şi melancolia au dispărut din acest peisaj iernatic. Iarna simbolizează sfârşitul – poate un sfârsit al suferinţei şi al aşteptării continue. „Sufletul: supravieţuitorul pe termene scurte”, „Nu se moare prin durere”, „Nu mai pot scrie despre

[4]*Ibidem*,p.64.
[5]*Ibidem*, p.63.
[6]*Ibidem*, p.64.
[7]*Ibidem*, p.63.
[8]*Ibidem*, p.65.
[9]*Ibidem*, p.70.
[10]*Ibidem*, p.67.
[11]*Ibidem*, p.66.
[12]Marta, Petreu, *Apocalipsa după Marta,* Editura Polirom, Bucureşti, 2011, p.68.
[13] Virgil, Ierunca, *Semnul mirării,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1995 p.209.
[14] Marta, Petreu, *op. cit.*, p.66.
[15]*Ibidem*, p.71.
[16] Virgil, Ierunca, *Semnul mirării,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1995 p.209.

singurătatea noastră pânditoare uscată”[17]. Până şi trupul său îi pare străin în poezia „Facerea” – „Încă de la naştere sunt ajustat după măsuri străine”[18].

„Trepanaţii de primăvară” apare precum speranţa că primavara vine şi alungă tot ce a fost, numai că doar titlul arată acest lucru. Din nou creierul vorbeşte - „îmi exersez glasul zilnic”, „mă aşez în faţa oglinzii şi cânt”[19] – şi odată cu venirea luminii începe din nou îşi împrospătează memoria chiar dacă doreşte să adoarmă „Spre ziuă/ cu unghiile bandajate cu mintea plină de cheaguri şi cicatrice/ mă aşez în faţa oglinzii şi-mi cânt: / să-mi primenesc memoria / s-o culc în scutecele proaspăt albite - / dormi! dormi! / anestezia – ultima fericire îngăduită”[20]. Din aceste versuri putem remarca schizofrenia care a pus stăpânire pe creierul eului creator. Este conştient că nu e bine ceea ce se întâmplă, îşi ordonă să doarmă fapt remarcat prim repetiţia imperativă a verbului „a dormi”.

În a doua secvenţă a volumului „Dimineaţa tinerelor doamne”, intitulat „Viaţa altuia”, singurătatea („toate singurătăţile excesive sunt asemănătoare iubirii”[21]) pune din nou stăpânire pe eul creator şi o nouă temă, care până acum nu a fost menţionată este cea a vieţii pe care o vede „precum o moarte despărţită de trupul în care creşte / nouă luni / (pregătirea fiecărui dezastru durează)”[22]. Acum doreşte să rescrie copilăria - „Inventez poveştile (de mult uitate) / un peisaj cu viţă-de-vie / părinţii tineri”[23] – şi să rescrie istoria „acestui trup”, după cum putem observa în primele versuri ale secvenţei.

„În ziua ploioasă / nostalgii – cicatrice trezite / mici semne roz ca zmeura dulce aproape coaptă”[24] – din această comparaţie a nostalgiilor, a micilor cicatrici roz cu zmeura dulce reiese faptul că ele sunt singura pată roz, care îi îndulcesc creierul şi-i alungă singuratatea dar în sinele său simte că acestea sunt moarte şi rămân doar amintiri vagi în momentul în care spune că „nici noaptea orbii nu se bucură de supremaţie / ochiul mort rămâne mort / (fără amintiri – un embrion strangulat în placentă)”[25]

Când vorbeşte despre nopţi, „îmi ordonez nopţile conform unui criteriu unic: / nopţi ale adolescenţei şi nopţi dormite / Casante / iubiri grăbite congelează-n creier”[26], le simte ca şi cum ar fi „melancolii de lapte”, care au avut loc la o vârstă fragedă a adolescenţei, grăbite, care „congelează-n creier” amintirile fericite „melancolii de lapte precise acute”[27].

În „Orestia”, poem aflat în această secvenţă, care pare să aibă o tentă mitologică deoarece după cum ştim Orestia este singura trilogie a Greciei antice şi este o creaţie dramatică, poeta scrie un monolog adresat unui bărbat - „ai fi putut fi fratele meu cu zece ani mai mare”[28] - care a

[17] Marta, Petreu, *op. cit.*,pp. 72, 73.
[18]*Ibidem,* p.75.
[19]*Ibidem,* p.80.
[20]*Ibidem.*
[21]Marta, Petreu, *Apocalipsa după Marta,* Editura Polirom, Bucureşti, 2011, p.86
[22]*Ibidem,* p.85.
[23]*Ibidem.*
[24]*Ibidem,* p.86.
[25]*Ibidem.*
[26]*Ibidem,* p. 87.
[27]*Ibidem.*
[28]*Ibidem,* p.88.

marcat-o din punct de vedere emoţional „ne-am fi atins mâinile pe stradă / mi-aş fi sters pudra pe cămaşa ta galbenă // Ţi-aş fi umblat pe piele cu tălpile goale” şi cu el ar fi dorit să simtă atingeri fine, precum cea a mâinilor, sau cea a obrazului pe corpul său. „Tălpile goale” pot reprezenta o goliciune sufletească, ar fi atins tot corpul său pentru a-l cunoaşte complet, dar acestea sunt doar iluzii. Realitatea este dramatică, la fel ca mitul grecesc care îi dă numele poeziei.

O altă poezie cu numele unei zeiţe din mitologia greacă este „Artemis”, zeiţa vânătorii. În acest poem putem remarca o răzbunare pe bărbaţi, „bărbaţii iubiţii”, după cum sunt pomeniţi cu ironie în versurile poemului. Versul care devine refren este „Tandreţea propriilor mele victime: n-o mai suport”[29] este plasat înainte de fiecare dintre cele trei strofe, ca şi cum ar premedita faptul că „bărbaţii iubiţii” vor deveni victimele sale. Acea tandreţe a victimelor pe care nu o mai suportă sunt de fapt „principii amare” care o trimit în prezentul operei într-o stare de euforie - „Prezent al euforiilor chimice. Sentimente sumare / Endorfine. Trupuri geometrice. Silogisme perfecte. / Ostentative”[30]. Atitudinea pe care o putem observa în acest poem este una sadică deoarece verbul „a măcelări” îl foloseşte într-o sintagmă care creează o imagine subră „în budoare a măcelări (pentru palmares doar) bărbaţii”. Palmares este acea listă în care sunt înscrise victoriile obţinute de către cineva, iar ea comite acest măcel al bărbaţilor doar pentru a-şi extinde lista, onoarea şi pentru a-şi mări orgoliul. În viaţa cotidiană, bărbaţii sunt cei care sunt aspri şi sunt capabili să comită măceluri, chiar dacă nu sunt măceluri fizice – sunt măceluri sentimentale, dar în acest poem rolurile sunt inversate; ei devin victime tandre ale lui Artemis.

În această secvenţă este tot iarnă „Orfelinat iarna”, „Regulamentul de iarnă” şi este duminică. Această sfântă zi de odihnă o menţionează continuu eul liric deoarece această zi este destinată repausului „Istorii pentru duminică”, „Ulise în apele duminicii”. Luate împreună, iarna şi duminica sunt un repaus amorţit în care natura, animalele şi oamenii se opresc din orice activitate de rutină. Poemul „Ulise în apele duminicii” din nou pare o contradicţie între termenii Ulise şi duminica. Cu toţii ştim că Ulise, personajul mitologic grec care aluat parte la războiul troian se întoarce spre casă imediat după război, străbătând un drum plin de peripeţii şi fiind nevoit să lupte încă douăzeci de ani; în momentul în care ajunge acasă nu-l mai cunoaşte nimeni şi este nevoit să se deghizeze într-un cerşetor. Dacă-ar fi ştiut acest lucru probabil n-ar mai fi luptat şi ar fi preferat să moară „pentru că dacă împiedici un om să viseze / el moare pe loc / în acest veac luminos”[31]. La fel putem remarca şi în acest caz - „Deci vreau destinul unui animal de casă / să-mi crească blană / Ochii mei vor lumina noaptea / ca un reflector de război / Cu botul năclăit de pene / duminica / îmi voi recita imnuri”[32] – dorinţa eului liric este de a trăi nopţile pline cu amintire, ochii să-i lumineze noaptea, iar duminicile să facă încontinuu ceea ce simte – penele reprezintă pernele moi în care-şi doreşte să stea, iar imnurile reprezintă elegiile de care vorbeşte şi în volumul anterior.

[29]Marta, Petreu, *Apocalipsa după Marta,* Editura Polirom, Bucureşti, 2011, p.90
[30]*Ibidem.*
[31]*Ibidem,* p.100.
[32]*Ibidem.*

În „Codul bunelor maniere” „Nu se întâmplă nimic”[33]. Amintirea este tot ceea ce a rămas alături de mirosul de tutun, dorinţa şi panica resimtită în faţa evenimentelor care urmau să aibă loc. Aceast poem este de fapt o strofă scurtă căreia i se alătură două versuri scurte şi libere.

„Zăpada înaintează de-a lungul sângelui nostru - / perfuzie înţeleaptă letală / cum demult / răcoros doar seamănul meu mă putea cuprinde”[34] – remarcăm în aceste versuri zăpada care nu mai este caldă, care înaintează să îngheţe la fel cum fitilul unei bombe de arde încet, rămânand doar scrumul negru. Sângele nu va mai circula, iar moartea datorată răcelii va avea loc între cei doi. Acum dragostea sa este comparată cu un pustiu imens, pe care o compară indirect cu un orfelinat uitat de lume, iarna - „Dragostea mea – un orfelinat iarna”[35].

„Sarcophaga carnaria” este titlul unei poezii de disperare în care „Eu urlu aceste întâmplări aceste cearceafuri”[36] este versul care se repetă pentru a intensifica acel urlet al durerii. Durerea este provocată de amintirea acelui „tu” care încă îi locuieşte în memorie şi-i provoacă amintiri „Îmi locuieşti memoria ca pe o carieră de piatră verde / vara cu mentă crudă îmi împodobeai sânii”[37]. În mitologia greacă, menta este simbolul dragostei neîmpărtăşite deoarece a apărut în urma îngropării personei pe care zeul infernului, Hades, o iubea foarte mult şi soţia acestuia a descoperit acest lucru şi din cauza geloziei a a săvârşit acest fapt, de a o îngropa pe Mintha. Apare un joc al cuvintelor - „Îmi locuieşti memoria ca pe o carieră de piatră verde” - , apoi „verdele” este înlocuit cu adjectivul „veche” – „Îmi locuieşti memoria ca pe o carieră de piatră veche”[38]; această înlocuire a adjectivului verde cu veche diferenţiază memoria care era cruda şi proaspătă cu cea de acum, care este alterată şi îndepărtată, fapt exprimat în următorul vers „Departe / departe sunt trupurile noastre – materie caldă intactă”[39]. Repetarea acestui adverb „departe” amplifică depărtarea, la fel cum a făcut şi „urletul” de mai devreme.

Se pare că în această secvenţă a venit, în sfârşit si vremea autorului în poemul „Descrierea autorului”. „Am douăzeci şi şapte de ani puţină febră / şi-o înţelegere statistică a gândirii / desprind solzii de pe ochi / pregătesc o justificare”[40] – într-adevăr este vorba despre autoare, putem remarca faptul că acest volum a fost publicat în 1983, iar ea este născută în 1955; deci volumul fusese scris cu un an înainte, iar din aceste versuri reiese din nou faptul că această poezie este una de tip biografic. Vârsta, întelegerea statistică şi febra nu par să spună prea multe lucruri despre interiorul scriitoarei, dar acea justificare pe care o pregăteşte nu pare să aibă niciun sens. Urmează o paranteză în discursul liric – „(O! Ce metafizică a faptelor mici se mai află / şi-n capul meu)” – care este destul de expresivă, ţinând cont că semnele de punctuaţie lipsesc aproape în totalitate. Acea exclamaţie plină de emfază şi acele cuvinte legate de filozofia care se ocupă cu principiile fiinţei şi trăsăturile generale ale acesteia alături de „capul meu” – gândurile celui care scrie, acelui „eu” care este suferind de mult timp, încearcă să se descrie şi să exemplifice în

[33] Marta, Petreu, *Apocalipsa după Marta,* Editura Polirom, Bucureşti, 2011, p.91.
[34] *Ibidem,* p.92.
[35] *Ibidem.*
[36] *Ibidem,* p.93.
[37] *Ibidem.*
[38] *Ibidem.*
[39] *Ibidem.*
[40] Marta, Petreu, *Apocalipsa după Marta,* Editura Polirom, Bucureşti, 2011, p.94.

cuvinte măreţe ceea ce simte de când îşi caută noua sa identitate. Continuă cu „Pregătesc o justificare / experienţa morţii de unul singur îmi foloseşte / numai mie / Până vorbim despre o fericire din ceruri / durerile îşi fac din mine un scutec: / mă degradează”[41]; îşi caută o justificare a morţii sale de independente, oare îi va folosi cu ceva faptul că moare? Va scăpa de durerea de pe pământ şi va ajunge într-o fericire deplină în ceruri? Acest lucru nu îi oferă nicio siguranţă ca va ajunge în cer la o fericire deplină dacă suportă până atunci acele dureri care o degradează. La fel cum proverbul românesc spune că până să ajungi la Dumnezeu, te mănâncă sfinţii, la fel putem remarca şi în această situaţie. „Într-o singurătate ce şi-a pierdut orice dâră de confort creator (o singurătate mutilată, neîncepută şi neistovită), ultimul cuvânt al poetei – ca ecuaţie personală – îl are, de data aceasta fără ocol, vrerea de murire”[42]. Se pare că la o vârstă atât de fragedă se gândeşte la moarte, se gândeşte profund la acest lucru şi încearcă să-şi alunge gândurile negre, adică cele referitoare la moarte „Uit toate obiectele atinse: să-mi fac culcuşul / sub pielea ta / pentru că orice amnezie mă duce cu gândul la moarte”[43]; odată cu atingerea fizică sau în acest caz imaginară deoarece doar gândul o duce la pielea personajului „tu” eul se simte mai bine. Amnezia strică orice stare de viaţă, odată cu uitarea ar uita şi să trăiască, iar spiritul său va fi mort. O altă paranteză semnificativă din acest poem este: „(dar nu împăcarea mea cu lumea o vreau / ci urma trupului meu îngust / presat în ierbarele cerebrale)”[44] . Eul este conştient de faptul că nu singurătatea sau lipsa de contact cu lumea exterioară i-a provocat această pierdere, ci despărţitea de trup, „trupul meu îngust”, care i-a provocat pierderea de identitate. Dar această identitate de fapt nu este pierdută, trupul este „presat în ierbarele cerebrale”, se află încă în memoria eului, doar că trebuie să iasă de acolo să revină la ceea ce era cândva.

„Faptele diverse apar ca nişte <<istorii pentru duminică>>, însă duminica şi-a pierdut învelişul sărbătoresc spre a deveni o parcelă repetitivă a timpului agresat – cotidian acefal”[45]. O duminică înzăpezită şi claustrată o putem observa din primul vers al poeziei „Istorii pentru duminică”. Acest început - „Ce duminică înzăpezită se arată în camera cu zăbrele / vopsite verde (imitaţie aproape perfectă / a viţei-de-vie” – în care eul liric este închistat în acea cameră cu bare îl poartă în diverse amintiri care încă le vede proaspete şi verzi – de aceea zăbrelele sunt ca viţa-de-vie – deoarece nu au un rol de claustrare, ci unul de *flashback*. Tânăra doamnă de acum cinci ani se privea în portretul argintiu şi era o frumuseţe – „ce frumuseţe / de scos în lume pe o perniţă de catifea”[46] – fină, elegantă şi delicată precum catifeaua. O altă amintire este cea a carelor de luptă, tratatele docte în care dragostea era pe furiş, bătăliile zilnice şi mărunte; toate aceste elemente nu duc decât spre un loc, acela al trecerii „Dincolo: un centimetru cub de aer în vena cavă”[47]. Revine la prezent în ultima strofă a poemului şi exclamă „Oho! Ce femeie ratată ce munţi de zăpadă uzată / în camera cu zăbrele” şi „Gândul ei toarce silogisme”[48]; remarcăm

[41]*Ibidem.*
[42] Virgil, Ierunca, *Semnul mirării,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1995 p.212.
[43]*Ibidem.*
[44]Marta, Petreu, *Apocalipsa după Marta,* Editura Polirom, Bucureşti, 2011, p.94.
[45] Virgil, Ierunca, *Semnul mirării,* Editura Humanitas, 1995, Bucureşti, p.210.
[46] Marta, Petreu, *Apocalipsa după Marta,* Editura Polirom, Bucureşti, 2011, p.99.
[47]*Ibidem,* p.99.
[48]*Ibidem.*

verbul la prezent „a toarce” - arată o acţiunea pisicii liniştite care se odihneşte – care descrie prezentul plin de zăpadă uzată de această dată, dar mintea sa pare să se odihnească. Amintirile pe care le-a menţionat au devenit istorie, iar „toate istoriile se decid noaptea / într-o deplină impudoare a minţii”[49].

„Viaţa altuia” se încheie cu o poezie numită „Fericita vârstă adultă”, de tip biografic în care eul descrie o poveste de mult uitată, cea a părinţilor săi: „Augustin şi Maria: la naşterea mea / dragostea lor era o poveste de mult uitată / colb colb // Între voi doi aşez memoria mea lătrătoare / ca-ntr-un pat conjugal: / nu m-aţi dorit / dar mi-aţi prezis jupuirea”[50]. Povestea de dragoste a celor doi era deja uitată, probabil datorită gândurilor şi a vieţii în doi, de aceea praful s-a aşternut pe ea. Eul creator parcă le reproşează celor doi faptul că memoria sa este atât de „lătrătoare” după cum o numeşte, adică vorbăreaţă şi neobosită, descrisă printr-o imagine metaforică sonoră. Le mai reproşează şi faptul că nu au vrut-o în viaţa lor şi din acest motiv cei doi au spus dinainte ce se va întâmpla, precum o prevestire a acelei separări a eului de trup, ceea ce este numit de către poetă „jupuire”. Probabil acest substantiv descrie cel mai bine felul în care ea a simţit acea pierdere de identitate odată cu înstrăinarea de trupul său.

Cea de-a treia secvenţă, „Dicţionar de sindroame”, conţine două poeme care au acelaşi titlu „Teze despre identitate” şi „Teze despre identitate II”. Din nou tezele sunt cele prin care încearcă să dezvolte şi să exprime gândurile care frământă eul, la fel ca în primul volum – care conţine o mulţime de teze despre anumite frământări: „Vorbesc încă o dată şi la fel de zadarnic / despre identitate / nemărturisita colocăitoarea jumătate a conştiinţei”[51]. Dar aceste frământări nu mai sunt semnificative deoarece „Într-un teritoriu al nimănui”[52] simte că este părăsit de frica morţii şi că acum deţine exact dimensiunea corpului său „Eu am exact dimensiunea propriului corp: / A coincide cu A” şi spune acest lucru încă o dată „Eu am exact dimensiunea propriului corp: / pot lichida logodnele prezentul / Voi relata viitorul: / nu gloria / ci nepăsarea de a duce identitatea până la capăt”[53]. A trecut peste treptele trecutului şi prezentului, peste singurătate şi urmază să gândească la un viitor care nu deţine glorie, ci identitate. Probabil identitatea este mai importanta decât gloria, deoarece odată cu regăsirea identităţii se regăseşte pe sine şi se va simţi bine şi împlinit. Eul repetă ultimele două versuri menţionate mai devreme, doar că în loc de singurătate apare suferinţa „nu gloria / ci nepăsarea de a duce suferinţa până la capăt”[54]; identitatea este identificată cu suferinţa, deci pentru a avea identitate trebuie să sufere sau identitatea este de fapt suferinţa în sine, trăirile dureroase marchează unicitatea.

Iarna cu zăpezile tumultoase a plecat, la fel ca duminicile cotidiene care reprezentau o stagnare a timpului şi apare primăvara, dimineaţa şi lumina odată cu „Ultima scrisoare către dragostea unui bărbat” şi „Aplicaţii de primăvară”: „Primăvară cu febră mare: / după dragoste / faţa mea aidoma cu scrisoarea mea / uzată în buzunarul sacoului tău maron / Şi eu iubindu-te / ca pe o parte bolnavă a trupului meu // Îmi propun reveria amintirea întâmplătoare / Oh! Blândă

[49]*Ibidem.*
[50]*Ibidem,* p.101.
[51]Marta, Petreu, *Apocalipsa după Marta,* Editura Polirom, Bucureşti, 2011, p.105.
[52]*Ibidem.*
[53]*Ibidem,* p.111.
[54]*Ibidem.*

epidermă / schimbată zi de zi şi fără durere”[55]. Primăvara a pus stăpânire peste tot, acum ea este purtată prin parcuri şi cafenele. Eul nu-şi mai aminteşte grădinile şi decorurile murdare şi meschine, nici cămăşile adolescente ale personajului „tu” – bărbatul despre care vorbea mai devreme şi căruia i-a adresat o ultimă scrisoare, chiar dacă încă îi sunt cunoscute. Pentru prima dată apare euforia datorită faptului că trăieşte amintirile care îi ocrotesc trupul din interior „Acesta este rostul euforiei – identitatea mea cu mine”[56] fară a lăsa intimitatea să intervină. Dimineţile se scurg „Încă o dimineaţă se scurge încet printre degete”[57], iar eul nu doreşte să o iubească, sa o cunoască sau să o revendice şi simte picurii de ploaie mari – ca de vară – cum îi udă spatele. Îşi dă seama ce reprezintă frumuseţea si cum trebuie înţeles că fiecare lucru sau fiinţă – precum bărbatul – este frumoasă dacă o laşi să fie exact cum este ea şi să renunţi să o mai „citeşti” precum facea în trecut: „Cât despre frumuseţe: înseamnă / a tolera fiinţa conform naturii sale; / iată: bărbaţii mei devin frumoşi / dacă eu îmi scot ochelarii”. I se adresează lui Dumnezeu deseori şi îl îndeamnă să-i ierte pe cei singuri care trişează.

„Noaptea nopţilor biografiei noastre” pare un poem de final pentru cei doi, parcă ar fi ultima dată când vorbeşte la persoana întâi, plural şi întunericul se aşterne pe amintirile eului. „Nu mai veghează nimeni asupra noastră”[58] este versul care accentuează această noapte dintre cei doi. Urmează o „Biografie-robot” în care contemplă materia din interior, precum ar creea o biografie a sa de la vârsta de şapte ani, „subţire frăgezită ca primăvara pielea şopârlei”[59], apoi urmează vârsta în care are tangenţă cu bărbaţii care „sunt pentru fericire doar câteva momente”[60], urmând schimbarea identităţii precum schimbarea dinţilor şi nu în ultimul rând viaţa de rutină care este „într-o pajişte de mentă / drept demnitate personală - Melancolia”[61]. Acum acest substantiv comun „melancolie”devine unicizat, la fel cum erau bărbaţii până acum. Dar această stare de melancolie nu mai are nicio importanţă, acum eul liric se descurcă singur, fără suferinţă, după cum putem observa în continuare, în poemul „Voiajul de nuntă”. Prezentul pare să fie cum îşi doreşte, i se îndeplinesc toate dorinţele deoarece ceea ce îşi cere, reuşeşte să-şi îndeplinească şi singură: „Sărută-ţi mâinile singură! Spun / în nopţile în care / ca un bărbat legitim singurătatea mă ţine în braţe”[62]; deja este obişnuită cu singurătatea, pare chiar legitimă şi uneori noaptea mai simte nevoia de afecţiune pe care şi-o oferă singură. Psihicul său parcă este afectat încă de ceea ce a fost înainte de amnezia pe care o trăieşte, de aceea anumite fapte săvârşite precum sărutul propriilor mâini pare un gest necugetat. Din ce în ce mai des se adresează divinităţii „află Doamne: singurătatea ta nu este egalul singurătăţii” sau „Doamne! trăiesc numai sufletele noastre cunoscătoare”[63].

---

[55]*Ibidem,* 106.
[56]Marta, Petreu, *Apocalipsa după Marta,* Editura Polirom, Bucureşti, 2011, p.107.
[57]*Ibidem,* p.108.
[58]*Ibidem,* p.110.
[59]*Ibidem,* p.113.
[60]*Ibidem.*
[61]*Ibidem.*
[62]*Ibidem,* p.115.
[63] Marta, Petreu, *Apocalipsa după Marta,* Editura Polirom, Bucureşti, 2011, p.118.

Poemul care încheie această secvenţă, dar şi acest volum de poezie al Martei Petru este „Nostalgii în alb”. Din nou Marta este personajul principal al poemului, cea care ia parte la întâmplări doar a doua zi după ce au loc. Omniscientul poet scrie că rămâne vie doar nostalgia acelui eveniment din viaţă care înlătura tridimensionalul şi invizibilul la fel „cum nespectaculoasa floare regina-nopţii / neutralizează deopotrivă / mirosul unui corp uman vremelnic cald / sau amintirea melancoliei diurne”[64]. Volumul se încheie cu un oraş înzăpezit, în care moartea ar fi singurul element desăvârşit de iarnă care ar putea să aibă loc.

Acest volum este mai complex decât volumul de debut al Martei Petreu, iar cele trei secvenţe nu sunt decât introduceri „în odiseea identităţii pierdute”[65]. În această poezie putem remarca faptul că deţine o responsabilitate de a desluşi vizibilul în invizibil, iar întreaga creaţie nu este decât un omagiu care este adus conştiinţei, după cum afirmă Virgil Ierunca.[66]

BIBLIOGRAPHY

Bibliografia operei:

Petreu, Marta, *Apocalipsa după Marta,* Editura Polirom, Bucureşti, 2011

Bibliografia critică:

Ierunca, Virgil, *Semnul mirării,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1995

Oprea, Nicolae, *Literatura „echinoxului”-partea I-*, Editra Dacia, Cluj-Napoca, 2012

Oprea, Nicolae, *Timpul lecturii. Selecţie de cronicar,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002

Perian, Gheorghe, *Prefaţă la: Viorel Mureşan, Sîmbăta lucrurilor,* Editura Limes, Cluj, 2006

Perian, Gheorghe, *Scriitori români postmoderni. Eseuri,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1996

Petreu, Marta, *Biblioteci în aer liber,* Editura Polirom, Iaşi, 2014

Poantă, Petru, *Efectul „Echinox”, sau, Despre echilibru,* Editura Apostrof, Cluj-Napoca, 2003

Poenar, Horea, *Dicţionar Echinox A-Z. Perspectivă analitică,* Editura Paralela 45, Piteşti, 2008

Simion, Eugen, *Scritori români de azi, IV*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1989

Simion, Eugen, *Dicţionarul general al literaturii române,* Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2005

Ţeposu, G. Radu, *Istoria tragică şi grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, Ediţia a III-a, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2006

Vedinaş, Traian, *Exhinoxismul. Dicţionar sintetic şi antologic,* Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2010

Voncu, Răzvan, *Un deceniu de literatură:1998-2008*, Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2009

Vulturescu, George, *Cronicar pe Frontiera Poesis,* Editura Princeps Edit, Iaşi, 2005

Zaciu, Mircea, *Lecturi şi zile*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1975

Zaciu, Mircea, *departe aproape,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 2012

[64] *Ibidem,* p.119.

[65] Virgil, Ierunca, *Semnul mirării,* Editura Humanitas, 1995, Bucureşti, p.208.

[66] *Ibidem,* p.213.

SIMINA-MARIA TERIAN-ROMANIAN TEXTEMES. AN APPROACH FROM THE PERSPECTIVE OF INTEGRAL LINGUISTIC-THE EUROPEAN INSTITUTE IAȘI, 2015

Codruța Cozma
PhD. student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare

Abstract: The Romanian texts are distinguished by their variety and multitude and are a huge source of expressiveness, but also a challenge for linguistic analysis. Simina-Maria Terian has elaborated a very well articulated work in which she studied the nature of these syntagmatic structures and their textual-discursive concretisation, both in the media and in the literary works.
The verbal language characterizes human communication and is customized by the expression of each speaker. Also, the free use of words is intertwined with repetitive speech sequences through which the locator refers to the idiomatic tradition and adds more authority to his own discourse. Repeated speech units have an important role to play in the meaning of the literary text analyzed and contribute to the evocation of a passed world.

Keywords: texteme, repeated speech, idiomatic competence, integral linguistics.

Simina-Maria Terian este lector la Facultatea de Litere a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu. Domnia sa are o activitate științifică susținută, concretizată în participarea la numeroase conferințe naționale și internaționale, publicarea de studii și articole și realizarea volumelor: *Elemente de gramatică a textului. Teorie și analiză* (2004), *Schițele lui Caragiale. Prototip textual și variații stilistice* (2004).

Volumul *Texteme românești. O abordare din perspectiva lingvisticii integrale*, apărut în 2015 sub egida Institutului European, constituie o adaptare a tezei de doctorat a autoarei, susținută cu câțiva ani înainte. Lucrarea își propune să abordeze textemele românești din perspetiva integralismului lingvistic coșerian și a poeticii dezvoltate de Mircea Borcilă pe baza metaforologiei blagiene. Cartea este structurată în șase capitole în care se urmărește prezentarea exhaustivă a acestui fenomen specific discursului repetat: textemul.

În primul capitol se realizează o prezentare a stadiului studiilor despre texteme atât la nivel internațional, cât și în lingvistica românească. Sunt surprinse în manieră critică abordările frazeologiei generativiste, cognitiviste, paremiologice, precum și studiile stilistice consacrate textemelor.

Capitolele al doilea și al treilea încearcă să analizeze conceptul-temă din perspectiva teoretică a lingvisticii integrale. Autoarea pornește de la nivelurile limbajului (universal, istoric,

individual), pe care le-a impus în lingvistică Eugen Coșeriu, și de la competențele asociate (elocuțională, idiomatică și expresivă). Valorificând tripartiția coșeriană *desemnare – semnificație – sens*, se abordează *discursul repetat* definit de același cercetător drept „ceea ce s-a spus deja" și se ilustrează modul în care sunt concretizate textemele în diferite limbi istorice, dar și cum sunt acestea folosite în exprimarea particulară/individuală.

Domnia sa urmărește definirea textemelor din perspectivă semantică și aplică modelul prismatic de analiză al lingvistului belgian Dirk Geeraets asupra acestora. Autoarea arată că textemele pot fi analizate în elementele lor constituente, dar că în același timp ele vehiculează un „sens metaforic global" (p.166) care nu poate fi dedus din simpla articulare a acestor elemente pe principiul compoziționalității, de aceea definește textemele ca „unități ale discursului repetat caracterizate prin nonderivabilitate directă (nemijlocită) a planurilor *conținutului* lor "(167).

Se demonstrează astfel că există raporturi de izomorfie între elementele unui textem – sensul global putând fi obținut prin simpla articulare a sensurilor elementelor expresiei" (p. 174), dar și raporturi paradigmatice motivate pe bază metonimică și/sau pe bază metaforică. Pornind de la teoria autorului deja amintit, Simina-Maria Terian caracterizează cu ajutorul conceptului de *motivație* categoriile discursului repetat identificate de Coșeriu (perifrazele lexicale, sintagmele stereotipe și textemele), punându-le în evidență trăsăturile prin care acestea se diferențiază. De asemenea, clasifică textemele în funcție de planurile vorbirii în: diasketice – care se manifestă doar în planul unei anumite limbi, fiind „fenomene de ordin idiomatic" (p.182), texteme diasemice – care presupun competența expresivă a vorbitorilor și cuprind: citate celebre, clișee frazeologice internaționale; și texteme diatropice – texteme care au un sens obținut prin reconfigurarea sensului textemului originar prin intermediul altui textem. Această ultimă categorie de texteme suferă modificări produse de determinarea textual-discursivă care se poate manifesta ca: determinare slabă – textemul este integrat în discurs fără alterarea configurației, determinare forte – integrarea îi modifică configurația, dar nu și semnificația idiomatică, și reconfigurare – se modifică atât structura textemului, cât și semnificatul său figurat.

Textemele sunt grupate și în funcție de configurația lor, realizându-se următoarele clase: textemele eventive (cu beneficiar determinat sau nedeterminat) și texteme descriptive (subclasificate în: esențiale – bazate pe implicație, afinitate, metaforizare, și relaționale – echivalente și comparative).

În cel de-al patrulea capitol al lucrării se detaliază mai întâi un „cadru teoretic al semanticii configurative" (p. 195-205), insistându-se asupra clarificării noțiunilor de *câmp idiomatic* și *clasă idiomatică*, iar apoi aceste concepte sunt aplicate asupra a două configurații paradigmatice din limba română: „câmpul idiomatic al FURIEI" și „clasa idiomatică a LUPULUI", analiza realizându-se și prin raportarea la manifestările discursive ale acestor termeni și în alte limbi.

Capitolul V este dedicat studiului textemelor din perspectiva lingvisticii textului și analizei statutului acestora în discursul „informativ" (discursul public actual), punând în evidență potențialul creator al acestor unități. Pornind de la opera lui I. L. Caragiale, autoarea demonstrează existența în limbajul mass-media a numeroase texteme diasemice, a căror utilizare s-a realizat prin *reîncadrare* (materializată ca topicalizare, reîncadrare „slabă", reîncadrare „forte" și reîncadrare absolută), dar și prin *reconfigurare* (manifestată ca modificare graduală a

sensurilor textemelor, dezvoltare a sensurilor și a funcțiilor acestora și prin compunerea a două sau mai multe texteme care creează o structură lingvistică inedită). Utilizarea acestor texteme necesită existența unui context minin de referință, necunoașterea sursei primare a textemului alterează/atenuează capacitatea de semnificare a acestuia.

Capitolul ultim analizează textemele din perspectiva poeticii lingvistice și cercetează rolul acestora în romanul *Creanga de aur* de Mihail Sadoveanu. Folosind conceptele de *câmp referențial* și *cuante referențiale* (în accepțiunea pe care Mircea Borcilă le-a dat-o acestor noțiuni) subordonate teoriei „poezei discursive" a autorului amintit, lucrarea prezintă strategiile de articulare a sensului „poetic" prezente în text: strategia *diaforică* (instituirea a două câmpuri referențiale între care există o tensiune ireductibilă), strategia *endoforică* (încercarea de a anula tensiunea prin accentuarea analogiilor) și strategia *epiforică* (planurile referențiale anterioare se proiectează într-o „lume posibilă imposibilă" – p.269). În urma analizei, autoarea include textul studiat într-un *tipar simbolic-mitic* (p.309) și ajunge la concluzia că „deși nu constitue prin ele însele metafore 'poetice' (revelatorii / trans-semnificative), textemele intră uneori ca 'termeni' în alcătuirea unei metafore 'poetice' complexe și contribuie astfel și la creația de lumi, nu doar de sensuri" (p. 314).

Remarcabilă prin aparatul critic utilizat, prin multitudinea trimiterilor bibliografice și prin acuratețea analizei, lucrarea doamnei Simina-Maria Terian este o scriere de referință în domeniul discursului repetat românesc.

MIHAI EMINESCU AND THE ORIENTAL SPACE

Mirela Mladin
PhD. student, University of Craiova

Abstract: Mihai Eminescu is considered one of the most important romantic writers of European literature. G. Călinescu in his work titled Istoria critică a literaturii române de la origini până în prezent dedicated a whole chapter to Mihai Eminescu and considered him „the national poet", which means that, from his point of view, he was the most important poet of Romanian literature. Beeing a man with a vast culture, he was preocupied with ideas from all cultures. This is the reason why all his work was influenced by ancient philosophy (Plato, Aristotle and Socrates) as well as German romantic philosophy (Kant, Hegel, Schopenhauer), but especially Indian philosophy. The sources of inspiration of Indian origin found in Mihai Eminescu's work were represented by Ramayana, Mahabharata, Vedic Hymns, especially Rig Veda and Upanishades. An important aspect is that the Oriental Space didn't represent a source of inspiration only for Mihai Eminescu, it represented a source of inspiration for the entire world culture.

Keywords: India, literature, philosophy, poet, romantic.

1. Introducere

În ceea ce priveşte influenţa spațiului oriental și ideile provenite din spațiul oriental asupra operei lui Mihai Eminescu, aceasta a fost analizată de mai mulţi cercetători. Pe lângă cercetătoarea de origine hindusă Amita Bhose, care şi-a dedicat teza de doctorat poetului român, au mai existat şi alte studii şi anume: Mircea Itu cu lucrarea *Indianismul lui Eminescu* și Ştefan Munteanu a publicat *Filosofia indiană şi opera eminesciană*. Toţi aceştia au demonstrat faptul că Eminescu a avut ca sursă de inspiraţie ideile filosofice cultivate de cultura şi filosofia indiană. Acestora li s-au adăugat concepţia şi viziunea poetului, precum şi „coordonatele stilistice ale spiritualităţii naţionale" (Ghiţă 1995: 13).

Un alt aspect deosebit de important ar fi acela că Eminescu a fost atras şi de filosofii germani şi s-a afirmat adesea că prin intermediul lor poetul a manifestat interes pentru filosofia indiană. În acest sens, Tudor Vianu afirma: „Schopenhauer a fost un maestru pentru Eminescu şi în alte feluri. Prin el i s-a deschis poetului nostru drumul către înţelepciunea şi literatura indiană" (Vianu 1974: 232). G. Călinescu a afirmat chiar că: „maniera lui Schopenhauer e vizibilă pretutindeni la Eminescu" (Călinescu 1976: 647). Personal, consider că, aşa cum s-a afirmat, Eminescu a avut ca sursă de inspiraţie atât filosofia indiană, cât şi pe cea greacă (Platon) sau germană (Kant, Schopenhauer), însă important este modul în care a integrat aceste idei filosofice în sistemul său propriu de gândire, precum şi faptul că a ţinut cont şi de spiritualitatea noastră naţională. Această idee este împărtăşită şi de Ştefan Munteanu: „un rol mult mai mare decât

influenţele externe l-a avut geniul său creator şi humusul filosofic al spiritualităţii româneşti" (Munteanu 1997: 72).

Nici nu este de mirare că a fost atât de aspru stigmatizat Eminescu pentru culpa lui de a-şi lua drept punct de reper marile doctrine filosofice. Tipic omenesc, marile genii sunt mereu criticate şi în loc să apreciem valoarea ce a dat-o Eminescu textelor prin prisma acestor idei filosofice, preferăm să depreciem valoarea lor.

2. De la basmul lui Kunisch şi imaginile indiene la crearea *Luceafărului*

Textul acestui poem a fost publicat pentru prima dată în 1883 în Almanahul Societăţii Academice Social Literare *România Jună*, apoi în revista *Convorbiri literare* şi în cele din urmă în volumul *Poezii* al lui Mihai Eminescu. Textul a suferit diverse modificări până la varianta finală, în prima fază a fost doar o versificare a basmului lui Kunisch. Eminescu a notat în manuscrisul 2275 B, fila 56 faptul că basmul acesta a reprezentat sursa lui de inspiraţie atunci când a început redactarea *Luceafărului*:

> „În descrierea unui voiaj în ţările române, germanul K(unisch) povesteşte legenda «Luceafărului». Aceasta este o poveste. Iar înţelesul alegoric ce i-am dat este că, dacă geniul nu cunoaşte nici moarte şi numele lui scapă de simpla uitare, pe de altă parte însă, pe pământ nu e capabil de a ferici pe cineva, nici capabil de a fi fericit, el n-are moarte, dar n-are nici noroc " (Eminescu 1994: 403-404).

Această însemnare a autorului a fost menţionată pentru prima dată de Moses Gaster în 1883, în volumul *Literatura populară română*, anunţând titlul cărţii lui Kunisch ce a apărut la Berlin în 1861 şi care cuprindea două basme româneşti, ambele prelucrate de Eminescu în versuri, sub titlurile: *Fata din grădina de aur* (prima variantă a *Luceafărului*) şi *Miron şi frumoasa fără corp*. Din păcate, *Fata din grădina de aur*, basmul ce a reprezentat sursa de inspiraţie a lui Eminescu atunci când a început redactarea *Luceafărului*, nu se găseşte în colecţiile româneşti de folclor, însă este important să ştim despre existenţa lui, întrucât reprezintă fundamentul *Luceafărului.*

În ceea ce priveşte influenţa altor elemente asupra *Luceafărului*, ne vom îndrepta acum atenţia asupra elementelor de origine indiană. Amita Bhose identifică anumite idei upanişadice în versurile: „tu izvor eşti de vieţi şi dădător de moarte" (Opere, I, 177), unde zeul suprem este considerat izvorul vieţii şi al morţii, „Că mii de oameni neam de neam / Că soarele şi luna / Se nasc şi mor în sfântul Brahm / În care toate-s una" (Opere, II, 389), unde toate creaturile se nasc din Brahaman. Această apariţie a lui Brahmā este observată şi de Cicerone Poghirc, care afirmă că: „relaţiei brahmān-atmān este tema principală din Katha Upanişad" (Poghirc 1977: 51). O altă asemănare, sesizată de cei doi exegeţi, este zborul lui Hyperion, inspirat şi el tot din Katha Upanişad. În cazul poemului eminescian contextul e invers, întrucât în episodul *Katha Upanişad* tânărul Naciketas îi cere zeului Yama să îi destăinuie misterele morţii, în timp ce în *Luceafărul* tânărul îi cere să îl dezlege de nemurire. Aşadar, deşi contextul e invers, există o asemănare evidentă între poemul eminescian şi *Katha Upanişad*.

Pe lângă aceste asemănări, Amita Bhose mai adaugă şi influenţa *Legilor lui Manu* în versul: „Că Brahma nu s-a împăcat / cu noaptea muma lumii" (Opere, II, 387). Potrivit *Legilor lui Manu*, Brahmā este zeul care a creat lumea din întuneric. Tot din *Cartea I* a lui Manu, mai

observă Amita Bhose că Eminescu preia concepţia potrivit căreia mii de ani ai muritorilor sunt echivalentul câtorva clipe ale zeilor: „căi de mii de ani (…) în tot atâtea clipe" (Opere, I, 176). Versurile: „Din chaos Doamne-am apărut / Şi m-aş întoarce în chaos … / Şi din repaos m-am născut / Mi-e sete de rapaos" (Opere, I, 177) par să preia unele idei din din Legile lui Manu:

> „Când acest dumnezeu se deşteaptă, lumea îşi împlineşte îndată funcţiunea; când adoarme, spiritul afundându-i-se într-o adâncă odihnă atunci lumea se descompune; căci în timpul somnului său liniştit, fiinţele însufleţite şi înzestrate cu principii de acţiune îşi încetează funcţiunile şi simţirea cade în nemişcare. Şi când ele au fost absorbite în sufletul suprem, atunci acest suflet al tuturor fiinţelor doarme fără grijă în cea mai desăvârşită linişte" (Mihălcescu 1920: 18).

Tot din Legile lui Manu pare să se fi inspirat Eminescu şi atunci când a scris versurile:

> „Căci roata-n veci se va-nvârti / Şi nu se mai sfârşeşte / Şi toţi se nasc spre a muri / şi mor spre a se naşte"(Opere, II, 449), care pare să corespundă următorului pasaj: „Acest Dumnezeu îmbracă toate fiinţele «cu trupuri formate» din cinci elemente, le face să se nască să se dezvolte şi să se descompună, printr-o mişcare asemănătoare cu a unei roate" (Mihălcescu 1920: 410).

Pe de altă parte, Mircea Itu observă influenţa buddhismului într-una din primele versiuni ale *Luceafăruui*: „Dar vrei o patimă de sfânt / În inima ta cruda / Îţi dau un petic de pământ / Ca să te cheme Budda". Chiar dacă această strofă nu a fost păstrată în varianta finală, aşa cum am observat până acum, buddhismul a avut un rol important în cadrul operei eminesciene, punându-şi adesea amprenta asupra modului de gândire al poetului. Faptul că Eminescu a inserat în una din strofele *Luceafărului* numele profetului religiei buddhiste confirmă importanţa acestuia în viziunea poetului.

3. Mitul cosmogonic: de la *Imnul Creaţiunii* la *Scrisoarea I*

Textul acestui poem a fost publicat în revista *Convorbiri literare* la 1 ianuarie 1881 şi reprezintă „cea mai vizibilă asemănare între creaţia eminesciană şi gândirea indiană" (Itu 1995: 14) în ceea ce priveşte influenţa imnurilor vedice asupra creaţiei eminesciene, alături de textul poemului *Rugăciunea unui dac*. Preocuparea lui Eminescu pentru mitul cosmogonic este întâlnită în toată opera eminesciană, de la poemele redactate în perioada adolescenţei şi până la opera lui de maturitate. Al. Dima, dorind să atragă atenţia asupra acestui aspect, a afirmat că: „e limpede că motivul cosmic a fost întreţinut de Eminescu nu numai de impulsurile imaginaţiei romanice, ci şi de atmosfera ştiinţifică a vremii lui" (Dima 1982: 63). Amita Bhose susţine că poetul nostru a fost preocupat de această problemă a cosmogoniei încă din anul 1872, perioadă în care finalizează studiile de la Viena şi le începe pe cele de la Berlin.

După cum se știe, s-a demonstrat faptul că, aflat la studii în Germania, Mihai Eminescu a intrat în contact cu imnurile vedice, asistând la cursurile profesorului Weber. Pe de altă parte, manuscrisele eminesciene certifică şi ele acest fapt. Manuscrisul 2276, II, f. 18 v, sub titlul *Cosmogonie der Inder* cuprinde o traducere germană a *Imnului Creaţiunii* din *Rig Veda*. Însă, s-a demonstrat că poemul eminescian se aseamănă şi cu *Imn către zeul necunoscut*, din care s-a inspirat şi atunci când a conceput *Rugăciunea unui dac*. Forma interogativă: „Fu prăpastie?

Genune? Fu noian întins de apă?" (Eminescu 2012: 284) pare să îşi fi găsit sursa de inspiraţie atât în *Imnul Creaţiunii* (X, 129) din *Rig Veda*, cât şi în *Imn către zeul necunoscut* (X, 121), unde zeul necunoscut este Prajapati sau Brahma. Versul „La-nceput pe când fiinţă nu era, nici nefiinţă" (ibidem) reprezintă forma pe care Eminescu a dat-o versului din poemul *Rig Veda*: „Atunci nici nefiinţă n-a fost şi nici fiinţă". În această variantă cosmogonică indiană lumea s-a născut prin conjugarea a doi factori sau două principii cosmice: unul masculin şi unul feminin. Vechii indieni îşi imaginau naşterea lumii ca o hierogamie cosmică. Acest factor, brahman, reprezintă însuşi principiul vieţii. Unirea celor doi factori este exprimată de Eminescu în versul: „Dar deodată un punct se mişcă… cel întâi şi singur. Iată-l" (*ibidem*). Ceea ce ar trebui să ne atragă atenţia asupra interpretării pe care i-a dat-o Eminescu acestui text este marca originalităţii eminesciene, despre care Mircea Itu afirmă:

> „Profunzimea ideatică şi chiar unele inovaţii pe terenul formei susţin valoarea de excepţie a tabloului cosmogonic al lui Mihai Eminescu, unul dintre cele mai reuşite fragmente din întreaga creaţie literară românească. De altfel, poetul se detaşează de sursa vedică prin măiestria artistului de geniu" (Itu 1995: 25).

Pe de altă parte, ideea de întuneric din versul: „Căci era un întuneric ca o mare făr-o rază" (*ibidem*) îşi extrage inspiraţia din versul; „La-nceput era întuneric ascuns de întuneric", dar în acelaşi timp trimite ca sursă de inspiraţie şi la concepţia buddhistă. Am subliniat deja faptul că Eminescu a avut de-a face cu religia buddhistă, aşa că nu există niciun dubiu în această privinţă. Chiar şi prietenul şi colegul său de generaţie, Ioan Slavici, în cadrul *Amintirilor* a confirmat faptul că Eminescu ştia despre învăţămintele buddhiste încă de la vârsta de 20 de ani. Conceptul buddhist sarvam sunyam, conform căruia totul a fost un gol imens la început şi lumea a luat naştere din nimic, este prezent în acest text eminescian şi este foarte plauzibilă ideea că Eminescu s-a inspirat din această concepţie buddhistă atunci când a redactat *Scrisoarea I*.

Motivul apei primordiale este tot un element care pare să fie preluat atât din I*mn către zeul necunoscut, Rig Veda* (X, 121), unde Prajapati creează „marile ape strălucitoare", cât şi din *Imnului Creaţiunii* din *Rig Veda*, acolo unde se vorbeşte de „puhoiul de valuri". Această idee a întinderii apei se regăseşte în versurile eminesciene: „fu noian întins de apă (…) Căci era un întuneric ca o mare făr-o rază" (ibidem). Conceptul acesta de apă primordială este prezent şi în *Upanişade*, care este considerată cartea de căpătâi a lui Schopenhauer, în concepţia căruia lumea reprezintă fructul supremei înţelepciuni omeneşti. După cum se ştie, Eminescu a fost influenţat într-o mare măsură de filosofia romantică germană şi de lucrarea lui Arthur Schopenhauer *Lumea ca voinţă şi reprezentare*. Iată că, la rândul său, Schopenhauer a fost şi el influenţat de *Upanişade*. Referitor la acest motiv al apei, Mircea Itu afirmă că: „este mereu prezent în cosmologia indiană (…) este elementul primordial în mitologia indiană" (Itu 1995: 38), astfel că nu este de mirare faptul că Eminescu împrumută acest motiv din gândirea indiană.

Un alt concept care pare să fie de origine indiană este acela de „dor nemărginit", care este explicat prin corespondentul karma (acţiune), ce aparţine buddhismului sau kama (iubire, dorinţă). În ceea ce priveşte legătura dintre echivalentul românesc şi acest concept buddhist, Cezar Papacostea afirma: „Acest dor este acelaşi Kama indian, echivalent elinului Eros; este amorul creator" (Papacostea 1930: 84). În versul „Căci în sine împăcată reîncep-eterna pace…" (Eminescu 2012: 285), care încheie tabloul cosmogonic, poate fi sesizat conceptul de „eterna

pace". Acest concept a fost corelat cu termenul nirvana din gândirea buddhistă, care semnifică o stare ce nu poate fi definită, fiind asociată cu veşnicia.

Aşadar, prin intermediul tuturor acestor asemănări ce au putut fi identificate între textul eminescian şi gândirea indiană, putem doar să apreciem valoarea ce e dat-o Eminescu textului de faţă, împrumutând concepte din filosofia indiană care au inspirat şi alţi autori.

4. Accente budiste în *Epigonii*

Poemul *Epigonii* a fost trimis de Eminescu în ţară de la Viena, fiind publicat în *Convorbiri literare* pe 15 august 1870. Poemul este alcătuit din două părţi aflate în antiteză şi este marcat în întregime de ironia specifică romanticilor. Dacă în prima parte a textului poetul elogiază scrierile înaintaşilor, în cea de a doua parte poetul critică textele contemporanilor săi pe care îi numeşte „epigoni". Iacob Negruzzi în Amintiri din «Junimea» confirmă că ideea esenţială a poemului este aceea de a compara literatura prezentului cu cea a trecutului, lucru pe care însuşi poetul îl exprimă: „Ideea fundamentală - scrie el – e comparaţiunea dintre lucrarea încrezută şi naivă a predecesorilor noştri şi lucrarea noastă trezită, rece (…) Comparaţiunea din poezia mea cade în defavorul generaţiunei noi" (Negruzzi 1970: 2014). Această opinie a fost împărtăşită şi de Nicolae Iorga.

Dacă am clarificat aspectele legate de stabilirea temei poemului, precum şi a motivului întemeiat ce l-a avut poetul atunci când l-a conceput, ne vom îndrepta acum spre sursa de inspiraţie ce a stat la baza scrierii textului. În acest sens, cercetătorii sunt de părere că antepenultima strofă are la bază o concepţie budistă. Bogdan Duică a arătat că versul „Moartea succede vieţii, viaţa succede la moarte" este o traducere din lucrarea *Introduction à l'histoire du Bouddhisme indien* a lui E. Burnouf. Tot el a arătat că versurile ce urmează: „Oamenii di toate cele fac icoană şi simbol; / Numesc sânt, frumos şi bine ce nimic nu însemnează, / împărăţesc a lor gândire pe sisteme numeroase / Şi pun haine de imagini pe cadavrul trist şi gol" pot fi puse în corespondenţă cu un dialog al lui Buddha din volumul lui Burnouf şi este de părere că sunt „gândite tot budist", deoarece „zugrăvesc iluzia formelor în fondul cărora se află suportul material-cadaveric, corpul supus mereu naşterii şi morţii" (Duică 1981: 113).

Amita Bhose confirmă influenţa budistă în cazul acestui text, dar atrage atenţia asupra concepţiei transmigrării sufletului, afirmând că această concepţie aparţine mai degrabă filosofiei *Upanişadelor*, deoarece budismul nu crede în această concepţie. În acelaşi timp, ea consideră că poemul eminescian nu are la bază o influenţă a gândirii upanişadice, întrucât: „Ideea zădărniciei oricărui efort uman , pe care o accentuează poezia, pare să-şi aibă originea în unele texte budiste care predică inutilitatea vieţii pe pământ şi falsitatea idealului de fericire" (Bhose 1978: 75). Privind lucrurile dintr-o altă perspectivă, această idee a „epigonilor" a fost destul de răspândit în Europa în perioada romantică. Acest poem eminescian a fost asociat fie cu *Die epigonen* al lui Karl Immermann sau cu *Epigonen* al lui Emanuel Geibel. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, analizează legătura dintre poemul eminescian şi poemul Epigonen al lui Emanuel Geibel şi susţine că poetul român ar fi avut ca sursă de inspiraţie acest poem, lucru ce poate fi dedus din afirmaţia exegetei eminesciene:

> „Două sestine opun generaţiei stejarilor puternici, miile de floricele mărunte, dar pestriţe, apărute după doborârea acestora. Catrenul final defineşte ironic, în chip moral

de fabulă, statutul floricelelor ale căror pretenţii de a înlocui stejarii sunt ridicole. Ideea neînsemnatei fabule, va fi făcut să încolţească în mintea lui Eminescu nucleul pe care avea să crească titanicul poem al Epigonilor" (Dumitrescu-Buşulenga 1986: 255-256).

În definitiv, acest aspect al identificării surselor de inspiraţie este mai puţin important, ceea ce contează cu adevărat este mesajul transmis de poet prin intermediul acestor idei filosofice, acela că operele literare s-au depreciat, iar contemporanii acordă importanţă unor aspecte lipsite de valoare. Pentru a evidenţia aceste aspecte, autorul, aşa cum observă Mircea Itu: „trece de la ironie, persiflare, sarcasm la înălţimea unor judecăţi rostite cu detaşarea omului de geniu" (Itu 1995: 79). Acest om de geniu, simţind că nu se potriveşte în niciun fel cu societatea meschină în care trăieşte, fiind înconjurat de oameni ce nu mai apreciază adevăratele valori, simte nevoia să îşi exprime propriile opinii în această veritabilă artă poetică.

Concluzii

Mihai Eminescu a fost un om de cultură, fiind preocupat încă de la o vârstă fragedă de spațiul oriental, în special de cultura indiană, care i-a inspirat până și pe filosofii germani. Despre influențele filosofiei indiene asupra operei eminesciene s-a discutat adesea. Autori precum: Amitha Bhose, Ștefan Munteanu sau Mircea Itu au demonstrat că sursele de inspirație de origine indiană ce au stat la baza operei lui Eminescu au reprezentat-o *Imnurile Vedice*, în special *Rig Veda* și *Upanișadele*, precum și *Ramayana* sau *Mahabharata*. Toate aceste texte au reprezentat un model în întocmirea unor poeme precum: *Luceafăru*l, *Geniu pustiu, Scrisoarea I, Rugăciunea unui dac, Venere și Madonă* sau *Epigonii*. Meritul incontestabil pe care l-a avut Mihai Eminescu a fost acela de a ne face cunoscuți nu doar la nivel european, ci la nivel mondial, fapt pentru care nu trebuie să îl considerăm un epigon ce a integrat ideile orientale în opera sa, ci un maestru ce a dat o formă originală textelor sale, îmbinând armonios specificul românesc cu filosofia indiană.

BIBLIOGRAPHY

Surse:

Eminescu, Mihai, 2012, *Poezii*, Editura Litera Internațional, București, 2012.

Referințe:

Al. George Sergiu, *Arhaic şi universal*, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1981.
Bhose Amita, *Eminescu şi India*, Ed. Junimea, Iaşi, 1978.
Blaga Lucian, *Spaţiul mioritic*, în *Trilogia Culturii*, *Opere*, vol. 9, Editura Minerva, Bucureşti, 1985.
Călinescu, G., *Opera lui Mihai Eminescu*, vol. I, Editura Minerva, Bucureşti, 1976.
Dima, Al., *Viziunea cosmică în poezia românească*, Editura Junimea, Iaşi, 1982.
Duică Bogdan, *Eminescu – studii şi articole*, Editura Junimea, Iaşi, 1981.
Dumitrescu-Buşulenga, Zoe, *Eminescu şi romantismul german*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1986.
Eminescu, Mihai, *Fragmentarium*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981.
Eminescu, Mihai, *Opere*, Ediţie critică de Perpessicius, vol. 1, Bucureşti, 1939.
Eminescu, Mihai, *Opere*, vol. II, Editura Sacculum I.O. şi Editura Gemina, Bucureşti, 1994.

Ghiţă Simion, *Titu Maiorescu şi filosofia europeană*, Editura Porto-Franco, Galaţi, 1995.
Iorga Nicolae, *Eminescu*, Ed. Junimea, Iaşi, 1981.
Itu Mircea, *Indianismul lui Eminescu*, Ed. Orientul Latin, Braşov, 1995.
Mihălcescu, Ioan, *Legea lui Manu sau Instituţiunile civile şi religioase ale Indiei*, Bucureşti 1920.
Munteanu Ştefan, *Filosofia indiană şi creaţia eminesciană*, Ed. Didactică şi Pedagogică, R. A., Bucureşti, 1997.
Negruzzi Iacob, *Amintiri din „Junimea”*, Ediţie îngrijită de Corneliu Simionescu, Bucureşti, 1970.
Nehru Jawaharlal, *Descoperirea Indiei*, Editura de Stat pentru Literatură Politică, Bucureşti, 1956.
Noica Constantin, *Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii româneşti*, Bucureşti, Ed. Eminescu, 1975.
Papacostea, Cezar, *Filosofia antică în opera lui Eminescu*, Bucureşti, 1930.
Poghirc, Cicerone, *O sursă indiană a „Luceafărului” lui Eminescu*, în *Caietele Mihai Eminescu*, IV, Editura Eminescu, Bucureşti, 1977
Vianu Tudor, *Mihai Eminescu*, EdituraJunimea, Iaşi, 1974.

THE BEGINNINGS OF THE SYMBOLIST MOVEMENT IN EUROPE

Livia Diana Buzilă
PhD Student, UMFST Târgu Mureș

Abstract: The present paper follows the histrory of symbolist movement in literature. It intends to depict the historical context that lead to emergence of simbolist movement and its major forerunners. The mission of this essey is to fix the constitutive principles of the symbolist movement, to see in which aspects the simbolism was the first attempt to structure the modern poetic experience.

Keywords: correspondence, music, symbol, suggestion, modernity

Scurt istoric. Principiile constitutive ale simbolismului.

Simbolismul nu a fost o mișcare unitară, ci a impus diferențe și delimitări în interiorul lui după mai multe criterii: cronologic, geografic sau ideologic. Este cunoscut faptul că simbolismul ca și curent literar a apărut prima data în Franța (și în Belgia francofonă) la sfârșitul secolului al IXI-lea, ca o reacție împotriva parnasianismului, a romantismului și a realismului naturalist. Acesta s-a constituit în opoziție cu pozitivismul epocii. De fapt, mișcarea simbolistă a apărut formal la mijlocul anilor 1880, ca o reacție împotriva criticii adverse ce a fost direcționată asupra poeților asociați mișcării decadente. Răspunzând atacurilor critice vizând stilul ,,decadent'' al autorilor care s-au inspirat în primul rând din opera lui Baudelaire, Moréas a publicat în 1885 un eseu în care argumenta necesitatea căutării unui nou limbaj, unul care a evoluat dincolo de convențiile anterioare ale poeziei franceze. El a luat apărarea ,,decadenților, acuzați de obscuritate în *Figaro Littéraire*, unde a publicat manifestul *Le Symbolisme*'' în 1886.[1] Cu mult timp înaintea publicării manifestului simbolist al lui Moréas în 1886 și a codificărilor critice ulterioare ale curentului, mișcarea simboliștilor a sistematizat, transformând în doctrină și difuzând idei și tehnici care deja produseseră o schimbare fundamentală a poeziei în operele lui Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Arthur Rimbaud și Stéphane Mallarmé.

Termenul de ,,simbolism'' a circulat și mai inainte de acest an, de exemplu Jules Laforgue, ,,de la începutul lui 1882, folosește acest cuvânt pentru a caracteriza, cu elogii, starea de spirit a tinerilor.''[2] Gaetan Picon a folosit termenul de simbolism și pentru mișcarea decadentă, fiindcă, după el, ,,mișcarea europeană care a luat, la sugestia lui Moréas, numele de simbolism, se înrudește mai ales cu Baudelaire și Mallarmé.''[3] În Franța decadenții au urmărit înlăturarea poeticii parnasiene prin discreditare. Pentru a demonstra că literatura poate fi

[1] George Bădărău, *Simbolismul*, editura Institutul European, Iași, 2005, p.81.
[2] Adriana Iliescu, *Poezia simbolistă românească*, Editura Minerva, București, 1985, p.8.
[3] *Ibidem*, p.8.

considerată o experiență, decadenții au dezarticulat versul, au introdus jocul de cuvinte, visul provocat cu ajutorul stupefiantelor. Teoreticienii și poeții au dorit să reintegreze în poezie, cu ajutorul simbolurilor, visul și sensibilitatea. Arthur Symons, în cartea *The Symbolist Movement in Literature,* caracterizează mișcarea drept o reacție împotriva naturalismului și realismului și o vede drept o încercare de a ,,spiritualiza literatura''.[4]

Simbolismul s-a constituit în opoziție cu pozitivismul epocii. Potrivit Zinei Molcuț, ,,Baudelaire a fost primul care a rupt volent cu (...) *Credo-ul* pozitivist și naturalist al epocii reprezentat de imitația exactă a naturii exterioare, instituind ca artă nu doar ceea ce se vede ci ceea ce e dincolo, ceea ce fotografia nu poate surprinde, domeniul impalpabilului și al imaginarului, obligația creatorului fiind de a inventa ceea ce nu a văzut niciodată, de a se aplica nu coajei, aspectelor exterioare ale naturii, aparanței acesteia, ci profunzimii tulburătoare dincolo de epidermă.''[5] Poezia dobândește astfel două valențe: ea se deshide atât spre figura interioară a spiritului cât și spre cea a Cosmosului, adâncindu-se astfel până în planul abisal al Inconștientului și al Iraționalului. Baudelaire, creând conceptul de modernitate, i-a conferit, în primul rând, accepția de aspirație spre infinit. Modernitatea semnifică pentru Baudelaire o aventură spirituală, în care misiunea artistului este înrudită oarecum cu cea a alchimistului care trebuie sa extragă aur din noroi. Simboliștii găsesc că ,,rațiunea superioară a poeziei stă în a exprima inefabilul.''[6] Ei consideră că dacă lucrurile sunt numite sau descrise în sine, acestea sunt deposedate de investirile misterului.

Daniel Laqua și Christophe Verbruggen, în articolul *Beyond the Metropolis: French and Belgian Symbolists between the Region and the Republic af Letters,* pornind de la afirmația editorilor revistei *La Jeune Belgique* – revistă de referință a modernismului belgian- conform căreia revista lor ,,nu a promovat niciodată o literatură națională''[7], ci s-au prezentat, în schimb, drept scriitori francezi, trec în revistă legăturile dintre publicațiile belgiene și cele franceze, unde cel puțin trei autori au scris pentru fiecare publicație. În continuare voi puncta doar câteva observații ale studiului lor, pentru a vedea legătura dintre aceste reviste franceze și belgiene în ceea ce privește răspândirea ideologiei curentului simbolist. Trei publicații simboliste belgiene – *Le Réveil, Floréal* și *Le Mouvement Littéraire* – și-au asumat poziția centrală în ceea ce privește schimburile literare, reflectând parțial estetica dominantă a curentului simbolist. *Le Réveil* a avut un număr mai mare de colaboratori când a publicat scurte poeme, numărul extins de autori rezultând din legăturile acestei reviste cu alte publicații. În schimb, *La Wallonie,* revista iconic simbolistă din Belgia, apare mai izolată deoarece nu a menținut legături cu majoritatea revistelor

[4]*Cf.* Arthur Symons, *The Symbolist Movement in Literature* - revised and enlarged edition, E.P.Dutton & Company, New York, 1919, p.8.

[5] Zina Molcuț, *Simbolismul European,vol. 1*- studiu introductiv, antologie, comentarii, note și bibliografie de Zina Molcuț, , Editura Albatros, București, 1983, p.3.

[6] Dinu Pilat, *Mozaic istorico-literar : secolul XX*, prefață de George Ardeleanu, Editura Humanitas, București, 2003, p. 39.

[7] Daniel Laqua și Christophe Verbruggen, *Beyond the Metropolis: French and Belgian Symbolists between the Region and the Republic af Letters*, în revista *Comparative Critical Studies I0.2 (2013): 241-258,* Edinburgh University Press, p.241. (trad.noastră)
www.euppublishing.com/ccs

catolice din Belgia precum: *Le Magasin Litteraire, La vue Générale, Le Drapeau.* În schimb, ea a fost situată în grupul revistelor care au fost publicate la Paris. În 1892, 50% dintre autorii citați în *La Wallonie* erau francezi, iar unii din autorii revistei belgiene locuiau la Paris. În ciuda ambițiilor considerabile, *Lé Reveil* și *Floréal* nu au reușit să obțină o poziție proeminentă similară. Între timp, centrul câmpului francez era dominat de patru publicații editate în Paris și asociate mișcării simboliste: *Le Mercure de France, La Revue Blanche, La Plume* și *L'Ermitage*. Revistele literare belgiene și franceze au fost legate între ele prin autori comuni.[8]

Când și-au făcut apariția în Franța, în perioada când primele semne ale simbolismului răsar, revistele *La Nouvelle rive gauche* (1882), *Lutèce* (1883) și *Revue Indépendante* (1884), erau o serie de reviste politice, de avangardă, radicale, revoluționare chiar, în care se proclama revolta împotriva tuturor sistemelor, valorilor și ierarhiilor moștenite. ,,Toate acestea sunt declarate caduce, perimate, eronate. Noua artă, cu sensibilitatea și orientarea sa ideologică regeneratoare, le va înlocui pe toate.''[9]

Influența curentului simbolist asupra concepțiilor despre poezie este una majoră, după cum observa René Wellek, ,,nu numai în Franța, dar pretutindeni în lumea occidentală a secolului al XX-lea, concepțiile despre poezie sunt dominate de doctrinele enunțate de mișcarea simbolistă franceză.''[10] În special din anii 1920, simbolismul a ajuns să fie asociat cu cei patru poeți mari, considerați a fi predecesorii acestui curent, respectiv: Charles Baudelaire (1821-1867), Stephane Mallarmé (1842-1898), Paul Verlaine (1844-1896) și Arthur Rimbaud (1854-1891). Ei sunt principalele surse de influență ai multor autori din afara Franței care au fost atrași de noua tendință estetică pe care aceștia au definit-o. Rene Wellek constată, în urma analizei mai multor cărți de cercetare literară despre simbolism (cărți precum cea a lui Andre Barre și în special cartea lui Guy Michaud, *Message poétique du symbolisme*), existența unor „faze diferite ale unei vaste mișcări simboliste franceze: faza debuturilor, marcată de figura de precursor a lui Baudelaire, care moare în 1867; faza a doua, în care Verlaine și Mallarmé ating culmea forței lor creatoare, mai înainte de apariția grupului de la 1886; faza a treia, în care termenul se încetățenește; iar apoi, în secolul al XX-lea, faza numită de Michaud *Neo-symbolisme* – reprezentată prin *La Jeune Parque* a lui Valéry și *L'Annonce faite à Marie* de Claudel, ambele din 1915.''[11]

Fenomenele culturale care au avut loc de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, au însemnat o luptă cu convențiile anteriore, o revoluție prin care s-a afirmat o nouă paradigmă estetică, formând ceea ce se numește ,,modernism''. Modernismul este denumit de către Matei Călinescu în cartea *Cinci fețe ale modernității*, drept o „cultură a crizei''[12], datorate în mare parte efectelor industrializării care transforma omul într-o funcție a sistemului

[8] *Cf.* Daniel Laqua și Christophe Verbruggen, *op.cit.*, pp.241-245.
[9] Lidia Bote, *Simbolismul românesc,* Editura pentru Literatură, București, 1966 p.191.
[10] René Wellek, *Istoria criticii literare moderne, 1750-1950, Vol. IV-A doua jumătate a secolului al IXI-lea*; traducere de Rodica Tiniș și Andrei Brezianu, Prefață de Romul Munteanu, Editura Univers, București, 1979, p.450.
[11] *Ibidem,* p.416.
[12] Matei Călinescu, *Cinci fețe ale modernității: modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, traducere din engleză de Tatiana Pătrulescu și Radu Țurcanu, Traducerea textelor din ,,Addenda'' (2005) de Mona Antohi, postfață de Mircea martin, Editura polirom, București, 2005,p.126.

(economic, social, cultural) și care îl dezumanizează. Simbolismul a precedat apariția noilor mișcări de avangardă ale futurismului, expresionismului, suprarealismului, existențialismului etc. Cu toate acestea, simbolismul se deosebește în mod clar de aceste mișcări de avangardă de după 1914. Aici încrederea în limbă s-a spulberat complet, în timp ce la Mallarmé și la Valéry limba își păstrează puterea cognitivă și chiar magică.

Primii simboliști s-au numit ei înșiși ,,poeții blestemați''- ei au conștientizat destinul lor conflictual și și-au asumat rezolvarea contradicțiilor care ar fi putut să devină impedimente în manifestarea artei. Un impediment consta în caracterul rigid al obiectivității și impasibilității parnasiene, într-o epocă ce se revela a fi prin excelență a rupturii și ,,sfîșierii'', ,,a lipsei de stabilitate și unitate'' (Mallarmé), ,,numai nervi și emoție'' (P. Verlaine), situată sub semnul sumbru al neliniștii.[13] Izvorând dintr-o stare de criză, poezia simbolistă pune accentul pe inconștient, transpunând o subiectivitate exacerbată care se distinge prin anxietate, nevroză, spleen, gustul decadent. Simbolismul a dorit impunerea unei arte pure manifestată prin autonomia esteticului și prin artificialitate. De asemenea, a impus o nouă retorică bazată pe folosirea simbolului, a corespondențelor, a vagului și a sugestiei prin care se anulează discursivitatea și se obține ambiguizarea expresiei. Simbolismul nu a reprezentat un sistem închis, codificat, care, asemenea clasicismului, să fie reglementat de dogme fixe. Din contră, simbolismul avea de multe ori orientări ideologice diverse, adesea contradictorii, datorate tendinței de evoluție, ,,modificării progresive a sensurilor de bază.''[14]

Jean Moreas și manifestul simbolist

Se poate afirma că mișcarea simbolistă s-a născut în 18 septembrie 1886, când Jean Moréas – poet francez de origine greacă- a proclamat existența unei mișcări simboliste, într-un manifest publicat în *Le Figaro Littéraire*. Articolul lui Moreas a declanșat o avalanșă de scrieri și dezbateri despre simbolism în ziarele și revistele franceze. În 1886, Moreas a inițiat publicarea revistei *Le Symbolisme*, revistă care nu a rezistat decât patru numere. Într-un timp relativ scurt, Moreas renunță la ideologia simbolistă și devine ,,conducătorul altui grup, intitulat ,,L'Ėcole romane''. La 14 septembrie 1891, într-un alt număr din *Le Figaro*, el anunță cu amabilitate că simbolismul expirase.''[15]

Moreas, referindu-se la intuiția specială a poeților, anunța că scopul simbolismului era ,,de a prinde *Ideea* într-o formă perceptibilă simțurilor.''[16]*Ideea* putea fi orice gând pe care artistul voia să îl exprime, Moreas sugerând două modalități prin care se poate realiza acest lucru. Cea mai conservatoare abordare implică reprezentarea fenomenelor concrete, precum natura sau acțiunile umane drept materializări ale ,,ideilor primordiale''. [17] A doua abordare, mai subversivă, a fost folosirea unui stil complex, arhetipal, în care se găsesc ,,sunete pure, propoziții dense și întortochiate- asemenea termeni sugerează paradoxuri derutante. Într-adevăr, pentru

[13] Zina Molcuț, *op.cit.*, p.176.
[14] Lidia Bote, *op.cit.*,p.220.
[15] René Welllek, *op.cit.*, p.450.
[16] Cf. Michelle Facos, *Symbolist art in context*, University of California Press, p.9.
https://www.ucpress.edu/book/9780520255821/symbolist-art-in-context
[17]Jean Moreas, *Symbolist Manifesto*, p.2.
https://www.scribd.com/document/189573492/Jean-Moreas-Symbolist-Manifesto

unii artiști, comunicarea simplă conta foarte puțin. Afirmația lui Moreas este importantă în contextul artelor vizuale, deoarece el a evidențiat că ideile pot fi transmise prin semnificanți abstracți. Pe de o parte, Moreas chema spre un nou tip de produs literar. Pe de altă parte, el îi îndemna pe scriitori să sape în trecutul național pentru materialul brut de la care să construiască.[18]

,,Stilul arhetipal'' al simbolismului la care făcea referire Moréas, în limbajul modern nu e decât ,,configurația poetică transempirică, avându-și într-adevăr suportul într-un angrenaj structural unde simbolurile și metaforele sunt prevalente.''[19] Funcția metaforelor și a simbolurilor nu este aceea de a fi o copie fidelă a realului, ci presupun o distanțare de principiul mimesis-ului. Adevărata lor funcție este aceea de a deveni purtătoarele unor semnificații care transcend realitatea și care o substituie prin ,,viziune''. În opinia lui Moréas, exprimată în articolul manifest din *Le Figaro*, ,,aspectul esențial al inovației simboliste este reprezentată de faptul că aparențele sensibile nu mai au o existență în sine la marii poeți, ci încep să funcționeze ca semne și simboluri pentru o realitate mai profundă.''[20]Sugestia lui Moreas de a folosi ,,sunete pure'' drept strategie pentru transmiterea ideilor, evocă muzica, una din cele mai importante influențe ale artiștilor simboliști.

În liniile de început ale manifestului său, Moreas respinge în poezie didacticismul, declarând simbolismul ,,un dușman (....) al declamării(....), a descrierii obiective.[21] În simbolism, lumea și faptele devin doar un pretext pentru idei; ele sunt tratate ca aparențe, fără încetare variabile și în cele din urmă se manifestă doar ca vise ale creierului nostru. Ideile trebuie exprimate doar prin ,,analogii exterioare''.

Charles Baudelaire – fondator al premiselor noii structurări a poeticului

Baudelaire este unanim recunoscut drept novator și creator al ,,modernității'' ca mare precursor, aducând o nouă viziune asupra fenomenului poetic. Baudelaire precum și Mallarme și Rimbaud au ridicat poezia până la înălțimea planului vital, au făcut din ea o activitate transcendentă. *Florile răului* sunt considerate astăzi drept unul din izvoarele mișcării poetice contemporane. Marcel Raymond în cartea *De la Baudelaire la suprarealism* nota: ,,Acest simț profund al raporturilor atâta vreme nebănuite, dintre zonele cele mai înalte și cele mai joase, dintre impulsurile inconștientului și aspirațiile superioare, într-un cuvânt, acea conștiință a unității vieții psihice, iată una din cele mai importante revelații ale poeziei lui Baudelaire.''[22] El se distinge ca mare anticipator al simbolismului în special la nivelul imaginarului.

Până la simbolism, a existat un efort susținut spre structură - cu simbolismul, începe un efort spre antistructură. Eforturile lui Baudelaire sunt îndreptate înspre necesitatea purificării poeziei, ,,de a îndepărta scoriile, acele *impedimenta*'' și de a supune chiar ,,noțiunile și sentimentele''...,,elementele brut indispensabile'' unui proces de ,,transsubstanțiere'' ce va

[18] Michelle Facos, *op.cit.*, p.9.
[19] Zina Molcuț, *op.cit.*, p.8
[20]*Ibidem.*
[21] Moreas, *op.cit.*, p.3.
[22] Marcel Raymond, *De la Baudelaire la suprarealism*, în românește de Leonid Dimov, studiu introductiv de Mircea Martin, editura Univers, București, 1970, p.p. 68-69.

permite poemului să ,,nu mai păstreze decât echivalentul unui fluid spiritual''.[23] Se dorește astfel renunțarea la discursul liric linear, vechea metodă fiind astfel insuficientă pentru simboliști, care mizau mai ales pe denotativ. După cum nota Hugo Friedrich, ,,cu Baudelaire începe depersonalizarea liricii moderne, cel puțin în sensul că verbul liric nu se mai naște din acea unitate a poeziei cu persoana empirică la care aspiraseră romanticii", poezia care ,,este romantism deromantizat".[24] Modernitatea perspectivei instaurate în poemul lui Baudelaire se manifestă prin aceea că - în concordanță cu normele poeticii sale elaborate prin raportare la Poe - nu mai este legată de aparența sensibilă a unei desfășurări continui, cu început, mijloc, sfârșit. Perspectiva unitară a liricii moderne nu se mai întemeiază acum pe capacitatea de reflectare a realității, deținută de un fragment liric sau de o experiență subiectivă, ci rezultă din ,,creația artificioasă, ținând cont doar de regulile imaginației, a unui «univers nou», de neconceput fără spulberarea și distanțarea de lumea familiară, reificată''.[25] Cu Baudelaire, modernitatea devine o opțiune, nemaifiind o condiție dată.

Baudelaire susținuse că artistul, în loc să imite natura, o asimilează și o încarnează în propriul său eu. Natura exterioară nu este văzută drept o realitate existând în sine și pentru sine, ci un uriaș rezervor de analogii, dar și un stimulent pentru imaginație. Baudelaire afirmase: ,,Pentru artist, întregul univers vizibil nu este decît un depozit de imagini şi semne, cărora imaginaţia le dă un loc şi o valoare relativă, o polivalenţă determinată de semnificaţii, este un fel de ‹‹hrană›› pe care imaginaţia o digeră şi o transformă''.[26] În consecință, creația trebuie considerată ca un ansamblu de figuri ce se cer descifrate. Cunoașterea acestui sens adevărat al lucrurilor, singurul real - ele nefiind decât o parte a ceea ce semnifică - îngăduie câtorva privilegiați, în speță poetului predestinat, să pătrundă și să se miște nestingherit în spiritualul de ,,dincolo'' care scaldă universul vizibil. ,,Este rodul imaginației- ne spune Baudelaire- de a atribui imaginilor și simbolurilor un loc și o valoare relative- relative față de spiritul uman, relative față de opera pe care el s-a decis să o realizeze...Poezia are menirea de a permite eului să-și depășească limitele, să se dilate la infinit.''[27] Baudelaire este cel care a pus bazele principiului corespondențelor ca norme structurale ale poeziei, tocmai în ideea de a transgresa realul, imaginației revenindu-i rolul de a sesiza aceste corespondențe. După cum remarca Marcel Raymond în cartea *De la Baudelaire la suprarealism*, ,,misiunea poetului va fi, așadar, ca, prin intermediul simțului săi divinatoriu, să perceapă analogiile, corespondențele ce îmbracă aspectul literar al metaforei, simbolului, comparației și alegoriei.''[28]

---

[23]*Ibidem.*, p.71.

[24] Hugo Friedrich, *Structura liricii moderne de la mijlocul secolului al XIX-lea până la mijlocul secolului al XX-lea,* în românește de Dieter Fuhrmann, Editura pentru literatură universală, București, 1969, pp.23-32.

[25]Hans Robert Jauss, *Experiență estetică și hermeneutică literară*, traducere și prefață de Andrei Corbea, Editura Univers, București, 1983, p.371.

[26]Charles Baudelaire, *Curiozități estetice*, traducere de Rodica Lipatti, prefață de Ludwig Grünberg, Antologie realizată pe baza volumelor *Curiosités esthétiques* şi *L'Art romantique*, Paris, Calmann Lévy,editura Meridiane, București, 1971, p. 10.

[27] Marcel Raymond, *op. cit.*, pp.72-73.

[28] *Ibidem*, p.74.

Baudelaire a fost primul care a conștientizat pericolul ce decurgea pentru artă, dat de concepția contemporanilor săi conform cărora ,,arta este și nu poate fi decât reproducerea exactă a naturii''[29]. El a demonstrat că înțelegerea limitat ,,pozitivistă'' și ,,naturalistă'' genera o eroare fundamentală, deoarece s-ar fi ajuns la pericolul ca ,,industria fotografică'' (datorată unei arte bazate pe principiul ,,imitației exacte'') să își asume rolul de artă absolută: ,,Dacă i se îngăduie fotografiei să suplinească arta în cîteva din funcţiunile sale, nu va trece mult şi o va suplini sau corupe definitiv, mulţumită alianţei naturale ce-o va afla în prostia gloatei.''[30] Noutatea pe care a adus-o Baudelaire în artă a constat tocmai în fixarea ca obiect al artei a ,,domeniului impalpabilului și al imaginarului'', acest domeniu fiind inaccesibil imitației și ,,fotografiei''. Baudelaire investește arta cu sensul profunzimii, considerând că aceasta trebuie să sesizeze ceea ce fotografia nu poate surprinde, să inventeze ceea ce nu se vede. Începând cu Baudelaire, estetica modernității s-a opus oricărei forme de realism, accentul căzând de acum pe imaginație. Imaginația este percepută drept o însușire aproape divină, care percepe raporturile secrete ale lucrurilor, corespondențele și analogiile.[31] Baudelaire este încrezător în capacitatea imaginației de a crea în sens demiurgic și în capacitatea acesteia de a crea un limbaj care, ,,concomitent cu sondarea necunoscutului, să dea expresie structurilor invizibile ale lumii. Or, un limbaj adecvat feței ascunse, implicite a lumii, era un limbaj opus în spimul rând principiului imitației.''[32]

Paul Verlaine și noua „Artă poetică''

Verlaine ocupă un loc considerabil atât în istoria curentului simbolist cât și în îmbogățirea spirituală și tehnică a poeziei franceze între anii 1870-1890. Verlaine a realizat mutații radicale la nivelul ritmului, eliberând versul și rezovuționând fundamental metrica poeziei. El a detectat în ritmul impar, ,,purtătorul tuturor asimetriilor necesare pentru a tulbura echilibrul ritmic clasic.''[33] Verlaine a intuit că muzicalitatea autentică este o sinteză între consonanță și disonanță, deoarece ,,disonanțele dau într-adevăr expresie raportului irational dintre vibrații''[34]

Volumul de poezii *Romanțe fără cuvinte* (1874) este unul din marile succese ale simbolismului și a poeziei pure predicate de acesta. Aici, după cum însăși titlul ne sugerează, se întrevede un nou ideal, îndrăzneț chiar, al unei poezii care încearcă să înlocuiască cuvintele prin muzica pură a romanței. Poetul folosește aici materialul verbal doar ca un îndemn de sugestii muzicale, adică de imbolduri pur sufletești. Iar idealul artei sale poetice reiese cel mai bine din *Arta poetică* publicată zece ani mai târziu, respectiv în 1884, în volumul *Odinioară și de curând* : ,,Deci, muzică întâi de toate,/.../O, cântecele gri, iluzii,/De Tulbure în Cristalin!/.../ Nuanța eu râvnesc s-o caut/ Nuanță, nicidecum Culoare,/ Nuanța doar – îngemănare/ De vis cu vis, de corn cu flaut!/.../Sucește gâtul elocinței,/.../ Deci, muzică mai mult, mereu,/ Iar versul tău aripi înalte/

[29]Charles Baudelaire, *op.cit.,* p.106.
[30] *Ibidem,* p.125.
[31]*Cf.* Charles Baudelaire, *Critică literară și muzicală*, în *Jurnale intime*, trad. Liliana Popa, Editura pentru literatură universală,București, 1968, p.99.
[32]ZinaMolcuț, *op.cit.*, p.61.
[33]*Ibidem,* p.86.
[34]*Ibid.*

Să prindă.../.../Tot restul e literatură.''[35] Verlaine este primul care a realizat tranșant ruptura cu parnasianismul, în *Arta poetică* el ,,dă expresie fermă unui nou cod de structurare a liricului, asumându-și destinul de a revendica pentru generația sa un limbaj mai apropiat de esența poeticului.''[36] Aici, muzicalul și vizualitatea ocupă un rol major. Poezia lui Verlaine evocă, cu o intensitate fără egal, ,,muzica bucuriei sau a suferinței cotidiene, sentimentul vieții, al vieții nude, fiziologice, unde gândirea nu e decât vis al sângelui care îmbibă carnea.''[37]

Noțiunile de fad, searbăd sau apatie, sunt marca poeziei verleniene. La Verlaine, ,,searbăd nu înseamnă insipid, este o absență a gustului devenită pozitivă, reală, permanentă, sîcîitoare ca o provocare. Fadul este ofilitul, care refuză să moară...''[38] Poezia lui Verlaine nu vibrează sub impulsul unui sentiment sau trăiri puternice. Ea este făcută din senzații vagi, din aspirații nostalgice către o stare de mulțumire calmă, din întrebări ușor neliniștitoare. La Verlaine, dar și la câțiva dintre marii simboliști, discursul poetic se bazează pe transformarea sistematică a sensibilului în semn, pe ,,transcendentalizarea obiectului.''[39] Poezia lui Verlaine miza pe nuanță, pe vag, fluid, pe tentele de gri, ,,pe o transparență incertă, difuză''; ,,este o lirică a destructurărilor formale în intenția de a obține o vizualitate ambiguă, caracteristică momentelor de ruptură (amurguri, toamne, stări crepusculare, granițe de nivel existențial), în general spații instabile, limite critice, în care *Indecisul* și *Precisul* se unesc.''[40] Poezia sesizează în acest caz prin intermediul corespondențelor, îndeosebi conexiunile și ,,întrepătrunderile misterioase dintre diferite nivele ale existenței.'' Cu cât îi atribui mai multe caracteristici unui obiect, cu atât obiectul devine mai individualizat, lăsând mai puțin loc imaginației. De aceea, Verlaine în special, dar și ceilalți poeți simboliști , doresc să înlocuiască exprimarea lucrurilor cu sugestia lor, pentru a crea astfel în mintea cititorului cât mai mult posibil din imaginea obiectului - dar, cu ajutorul sugestiei - definind cât mai puțin posibil.

1.1.4. Stéphane Mallarmé și principiul sugestiei

Deși vorbește în unele locuri despre corespondențe și analogii și chiar recurge la ele în poeziile sale, Mallarmé ,,nu împărtășește convingerile filosofice generale ale lui Baudelaire cu privire la universul simbolurilor sau ieroglifelor, și nu se arată deosebit de preocupat de retorica metamorfozelor.''[41] Spre deosebire de alți poeți simboliști care proclamau muzica inainte de toate, Mallarmé nu confundă sunetele poeziei cu sunetul muzicii și nici nu dorește ca poezia să devină muzică. El ,,înțelege că muzica în poezie este zadarnică, dacă limbajul nu conferă sens sunetului.''[42]

Mallarmé a fost primul poet fundamental nemulțumit de limbajul obișnuit al comunicării. De aceea ținta lui a fost crearea unui limbaj al poeziei absolut separat; ,,limba urma să devină din

[35] Paul Verlaine, *Poèmes .Poezii*, Traduceri de Șt. O. Iosif și C. D. Zeletin, Editura Pandora, Târgoviște, 2002, pp. 115-117.
[36] Zina Molcuț, *op.cit.*, p.68.
[37] Marcel Raymond, *op.cit.*, p.79.
[38] Jean-Pierre Richard, *op.cit.*, p.194
[39] Zina Molcuț, *op.cit.*, p.8.
[40] *Ibidem.*
[41] René Wellek, *op.cit.*, p.471.
[42] *Ibidem*, p.473.

nou reală, limba urma să fie magie, cuvintele urmau să devină lucruri.''[43] Aspectul negativ al strădaniei lui este excluderea societății, a naturii și chiar a poetului însuși. În viziunea lui Mallarmé, ,,Arta caută să surprindă Ideea, care, în ultimă instanță, este inexprimabilă, pentru că este atât de abstractă și de generală încât este lipsită de orice trăsături concrete.''[44] Dacă pentru Baudelaire arta are capacitatea de a transforma, pentru Mallarmé arta poate doar să evoce, să sugereze. Cu siguranță, Mallarmé nu a dorit o artă accesibilă tuturor.

Mallarmé afirmase că ,,Poezia e limbajul unei stări de criză'' și majoritatea poeziilor lui sunt evocarea unui extaz trecător, prins în mijlocul luptei. Acest extaz e o transpunere mentală a emoțiilor și a senzațiilor, înfășurată în atmosferă și devenind, cum devine un poem, frumusețe pură. Întreaga poetică mallarméană se bazează pe aluzie, nimic nefiind spus clar, faptele și obiectul fiind trecute sub tăcere. ,,Să sugerezi, acesta e visul'', afirma Mallarmé. Mallarmé iubea cuvintele pentru sensul lor posibil, mai mult decât pentru sensul lor adevărat. El a combinat cuvintele într-o serie de mozaicuri de o adevărată simplitate. Pentru el, arta nu trebuie să fie personală sau lirică, dar nici descriptivă nu poate fi: ,,poetul nu trebuie să numească un obiect ci doar să sugereze și să evoce, acesta fiind și motivul pentru car el recurge atât de frecvent la elipsă și perifrază.''[45] Cuvântul aluziv e ridicat de Mallarmé la rangul de a crea cu sens demiurgic. El realizează o schimbare a naturii vizualității, plasticul fiind schimbat în simbol: ,,Figurația plastică, la rândul ei, are deci funcția de a traduce, de a transpune într-o altă realitate: imediatul în Idee, concretul în viziune, tranzitoiul în etern.''[46]

Imaginea reală (exterioară), trebuie să corespundă imaginii interne a poetului, altfel ,,realitatea'' exterioară nu își are justificare, dacă poetul nu se poate regăsi și exprima în ea. În acest caz, realul trebuie ignorat, ,,exclus'', cum spunea Mallarmé. De asemenea, el face distincția dintre om și poet, ei fiind, pentru Mallarmé, două entități total distincte.

Jean-Pierre Richard afirma despre imaginația lui Mallarmé că era „funciarmente artizanală". Nicolae Balotă a constatat că ,,Mallarmé a fost animat de ceea ce germanii ar numi o *Wille zum Werk*, de o năzuință plăsmuitoare de operă, o adevărată obsesie a creației în sensul cel mai originar al cuvântului. Aspirația sa spre perfecțiunea formală este identică cu aceea spre perfecțiunea originară a uni- versului creat pe care Creatorul l-a găsit conform formulei biblice – *valde bonum*. Ca și acea creație, această a doua creație poetică se vrea, la limită, una *ex nihilo*. Universul lui Mallarmé este Cartea desăvârșită. Creația poetică, prin cuvânt și în cuvânt, conferă universului nou o substanță cuvântătoare.''[47] Poezia lui Mallarmé are structura unui labitint verbal în care toate drumurile sunt posibile. Poezia lui Mallarmé este rezultatul unui intelectualism glacial, datorat premisei că limbajul obișnuit este insufiecient poeziei, care are nevoie de un ,,limbaj esențial''. Mallarmé își creează acest limbaj propriu de exprimare a poeziei, ,,întrebuințând cuvintele în sensul lor etimologic, incluzând neologisme și arhaisme, folosind permanent elipsa și perifraza, dar mai ales creând o nouă sintaxă, cu nexuri logice total

[43] Rene Wellek,*op. cit.*, p.434.
[44]*Ibidem.*
[45], *Ibid.*,p.474.
[46] Zina Molcuț, *op.cit.*, p.100.
[47] Nicolae Balotă, *Literatura franceză de la Villon la zilele noastre*, Bucureşti, Ed. Ideea europeană, 2008, p.386.

insolite, o sintaxă cu totul neobișnuită, complet personală.''[48] Mai târziu, Mallarmé va folosi chiar ilustrațiile grafice în paginile tipărite, rupând iarăși convențiile.

Opera lui Mallarmé se caracterizează prin lipsa unei poezii de sentiment și de inspirație, sugestivitate în loc de inteligibilitate, precum și prin anularea ordinii normale și a realității. Alte caracteristici surprinse de Hugo Friedrich sunt: ,,fantezie dirijată de intelect, (...), operarea cu forțele impulsionare ale limbajului, conștiința de a aparține unei perioade crepusculare a culturii; atitudine dublă față de modernitate; ruptura cu tradiția umanistă și creștină; însingurare conștientă de distincția ei; echivalarea poeziei cu reflecția asupra poeziei, în aceasta din urmă predominând categoriile negative.''[49]

1.1.5. Arthur Rimbaud și simbolismul revoltei

Era inevitabil ca existența aventuroasă a lui Rimbaud, precum și faptul că s-a dezis de literatură la mai puțin de douăzeci de ani (lăsând în urmă o operă care a influențat multe generații la rând), să creeze, în ceea ce-l privește, o fascinație pentru posteritate. Rimbaud poate fi numit ,,copilul teribil'' al poeziei franceze, nonconformistul absolut care se opune oricărui fel de sistem și chiar încearcă să le distrugă. Corect surprins de către Marcel Raymond, Rimbaud are ,,demonul revoltei și al destrucției''.[50] Acest demon este îndreptat împotriva a ceea ce numim civilizație și om occidental. Misiunea poetului este aceea de a deveni vizionar, iar datoria lui de a epuiza ,,toate formele dragostei, suferinței, nebuniei''[51] ar trebui să îi pună la dispoziție acestuia, mijloacele necesare de a ajunge la necunoscut. Rimbaud cere depășirea posibilităților firești ale omului, cultivarea sufletului, iar toate acestea se pot face dacă ,,omul se eliberează în primul rând de ceea ce se numește cultură.''[52]

,,*Un anotimp în infern* ca și *Iluminările* fac parte dintre acele scrieri moderne care ne-au reamintit existența limbajului sensurilor multiple, existența unui limbaj secund.''[53]*Iluminările* sunt viziunile halucinante ale unui univers în care ordinea convențională a dispărut, devenind astfel posibile orice fel de asocieri și apropieri, deoarece intră într-o altfel de categorie a lucrurilor. După cum remarcă Zina Molcuț, ,,Rimbaud a pus cititorul în prezența unui nou cod poetic, a unei noi table de valori în care alegoricul și absurdul devin normă, angrenând cu sine dislocarea esențială a structurii anterioare și afirmarea unei structuri șocant novatoare.''[54]

Rimbaud ne propune, folosindu-se de principiul baudelairian al corespundențelor, anumite legături care, din punctul de vedere al experienței comune, sunt nemotivate, fiind independente față de real. Un exemplu în acest sens îl găsim în poezia *Alchimia verbului:* ,,Am inventat culoarea vocalelor! - A negru, E alb,/ I roşu, O albastru, U verde. - Am orînduit forma şi mişcarea/ fiecărei consoane şi, slujindu-mă de ritmuri instinctive,/ îmi făceam iluzii că am inventat un verb poetic accesibil,/ într-o zi sau alta, tuturor simţurilor. îmi rezervam dreptul/ de a-

[48] Ovidiu Drîmba, *Istoria literaturii universale, vol.2.,* Editura Saeculum I.O. și Editura Vestala, București, 1997, p.421.
[49] Hugo Friedrich, *op.cit.*, p.63.
[50] Marcel Raymond, *op.cit.*, p.88.
[51]*Ibidem. p.*90.
[52]*Ibid.*
[53] Nicolae Balotă, *op.cit.*, p.379.
[54] Zina Molcuț, *op.cit.*, p.121.

l tălmăci eu./ Mai întîi a fost un studiu. Scriam despre tăceri, despre/ nopţi, notam inexprimabilul. Fixam vertijuri.''[55] Vocalele care se nasc reprezintă aici limbajul. Acesta nu mai reflectă lumea reală, ci creează o lume strict poetică, arbitrară față de cea reală.

O caracteristică a poeziei lui Rimbaud este senzorialitatea. El a golit imaginea de sensul simbolic, făcând din ea o notație senzorială, după cum se poate remarca în poemul *Senzații*: ,,Eu, visător, simți-voi pe tălpi fiorii reci. Iar capul gol lăsa-voi ca vîntul să-l mîngîie. O vorbă nu voi scoate, nu voi gțndi deloc:/.../Ferice prin natură – ca lângă o femeie.''[56] Imaginea și senzația nu mai au valoare simbolică. Făcând din imagine doar o noțiune senzorială, golind-o astfel de sensul simbolic, Rimbaud ,,a evacuat transcendentul din poezie.''[57] În schimb, în poezia *Corabia beată*, valoarea simbolică a cuvântului revine, corabia fiind un simbol al aventurii poeticului. Ținta corabiei este naufragiul (,,O, sparge-mi-s-ar chila și-n mare să dispar''[58]).

La vârsta de numai nouăsprezece ani, Rimbaud își definitivase deja opera poetică, ajungând la limita unde poezia sa începea să se distrugă pe sine (după ce deformase în prealabil lumea și propriul eu), decizia de a alege tăcerea fiind explicabilă: ,,Moartea poetică, acea bruscă tăcere a tânărului de nouăsprezece ani, pe care mai demult Jacques Rivière o explica prin faptul că scriind *Un anotimp în infern* și *Iluminările*, poetul își atinsese scopul prădalnic de care fusese absorbit, și anume își descărcase sufletul proiectând în afară de sine răul de care era atins, acea tăcere enigmatică se datorează, credem, faptului că poezia ‹‹modernă››, căreia Rimbaud, unul dintre cei dintâi, i-a dat un trup, și-a *consumat* creatorul. Verbul său poetic s-a redus pe sine la tăcere, s-a *anihilat*, printr-o consumpțiune ce ține de natura însăși a acestui verb. Tăcerea este demonul lăuntric al acestei poezii.''[59]

BIBLIOGRAPHY

Balotă, Nicolae, *Literatura franceză de la Villon la zilele noastre*, Bucureşti, Ed. Ideea Europeană, 2008

Baudelaire, Charles, *Curiozități estetice*, traducere de Rodica Lipatti, prefață de Ludwig Grünberg, Antologie realizată pe baza volumelor *Curiosités esthétiques* şi *L'Art romantique*, Paris, Calmann Lévy, editura Meridiane, București, 1971

Baudelaire, Charles, *Critică literară și muzicală*, în *Jurnale intime*, trad. Liliana Popa, Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1968

Baudelaire, Charles, *Florile răului și alte poeme*, așezate în limba română de Radu Cârneci, Editura Hyperion, Chișinău, 1991

Bădărău, George, *Simbolismul*, editura Institutul European, Iași, 2005

Bote, Lidia, *Simbolismul românesc,* Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1966

[55] Arthur Rimbaud, *Opere*, Traducere de Mihail Nemeș, Prefață de Livius Ciocârlie, Editura Polirom, Bucureşti, 2003, p.168.
[56]*Ibidem,* p.26.
[57]*Ibid.*, p.6.
[58]*Ibid.*,p.116.
[59] Nicolae Balotă, *op.cit.*, p.382.

Călinescu, Matei, *Cinci fețe ale modernității: modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, traducere din engleză de Tatiana Pătrulescu și Radu Țurcanu, traducerea textelor din ,,Addenda'' (2005) de Mona Antohi, postfață de Mircea Martin, Editura Polirom, București, 2005

Drîmba, Ovidiu, *Istoria literaturii universale, vol.2.,* Editura Saeculum I.O. și Editura Vestala, București, 1997

Facos, Michelle, *Symbolist art in context*, University of California Press https://www.ucpress.edu/book/9780520255821/symbolist-art-in-context

Friedrich, Hugo, *Structura liricii moderne de la mijlocul secolului al XIX-lea până la mijlocul secolului al XX-lea,* în românește de Dieter Fuhrmann, Editura pentru Literatură Universală, București, 1969

Iliescu, Adriana, *Poezia simbolistă românească*, Editura Minerva, București, 1985

Jauss, Hans Robert, *Experiență estetică și hermeneutică literară*, traducere și prefață de Andrei Corbea, Editura Univers, București, 1983

Laqua, Daniel; Verbruggen, Christophe, *Beyond the Metropolis: French and Belgian Symbolists between the Region and the Republic af Letters*, în revista *Comparative Critical Studies I0.2 (2013): 241-258,* Edinburgh University Press www.euppublishing.com/ccs

Molcuț, Zina, *Simbolismul European,vol. 1-* studiu introductiv, antologie, comentarii, note și bibliografie de Zina Molcuț, , Editura Albatros, București, 1983

Moreas, Jean, *Symbolist Manifesto* https://www.scribd.com/document/189573492/Jean-Moreas-Symbolist-Manifesto

Pilat, Dinu, *Mozaic istorico-literar : secolul XX*, prefață de George Ardeleanu, Editura Humanitas, București, 2003

Raymond, Marcel, *De la Baudelaire la suprarealism*, în românește de Leonid Dimov, studiu introductiv de Mircea Martin, editura Univers, București, 1970,

Rimbaud, Arthur, *Opere*, Traducere de Mihail Nemeș, Prefață de Livius Ciocârlie, Editura Polirom, București, 2003

Symons, Arthur, *The Symbolist Movement in Literature* - revised and enlarged edition, E.P.Dutton & Company, New York, 1919

Verlaine, Paul, *Poèmes •Poezii*, Traduceri de Șt. O. Iosif și C. D. Zeletin, Editura Pandora, Târgoviște, 2002

Wellek, René, *Istoria criticii literare moderne, 1750-1950, Vol. IV-A doua jumătate a secolului al IXI-lea*, traducere de Rodica Tiniș și Andrei Brezianu, Prefață de Romul Munteanu, Editura Univers, București

FEMININE CHARACTERS IN VASILE VOICULESCU'S STORIES

Iuliana Voroneanu
PhD. student, „1 Decembrie" University of Alba Iulia

Abstract:Voiculescu builds his feminine characters with force and grace, adding besides specific elements to femininity, fascination, illusion and magic. Some identify themselves with human beings, conscious, deities, witches, or living creatures or feminine elements of nature, thus falling into the category of initiating characters of the fantastic trauma that is about to make changes to the second category, the characters of the type experimenter or recipient of the ongoing epic adventure.
Magic experiences stimulate the desire to overcome and change fate; in the Romanian folk tradition, an important place is occupied by the spells, charms and ghosts that invoke with symbolic values every little thing in the surrounding world.

Keywords:symbolic values, witches, black magic, fear, mintal

Personajele feminine din povestirile lui Voiculescu se regăsesc cu precădere în lumea satului, izolate de civilizație, simple, dar fiind învestite cu trăsături ficţionale anume selectate, reușind să fascineze cititorul și să-l transpună treptat într-o realitate aflată sub influenţa mitului şi a hierofaniilor unde orice este posibil.

Voiculescu construiește își construiește personajele feminine cu forță și grație, adăugând pe lângă elemente specifice feminității, fascinaţie, iluzie și magie. Ele își exercită existența, se ascund sau se dezvăluie după propriile reguli în lumea/ lumile aparte. Majoritatea personajelor feminine din proza scurtă a lui Voiculescu sunt ancorate în experienţe ancestrale care evidenţiază legătura lor extraordinară cu locurile, elementele vitale, tradiţiile și ritualurile străvechi.

Deși nu au o profunzime considerabilă, în majoritatea povestirilor, personajele feminine sunt așezate în centrul acestora, tocmai pentru a oferi scenelor o anumită mobilitate, un grad de fantezie și fantastic, într-un cadru complex. Având un rol minor, limitat, dar foarte bine definit, ele reprezintă factorul cauzator de fenomene psihice inexplicabile care au urmări asupra ființei și a psihicului.

Unele se identifică cu ființe umane, conștiente, zeități, vrăjitoare, sau cu ipostaze de viețuitoare sau elemente feminine ale naturii, încadrându-se astfel în categoria *personajelor inițiatoare*[1] ale traumei fantastice care urmează să producă schimbări asupra celei de a doua categorii, personajele de tip *experimentator sau destinatar*[2]al aventurii epice în desfășurare. Experiențele magice stimulează dorința de a depăși și modifica destinul; în tradiția

[1] Sergiu Pavel Dan, Fețele fantasticului delimitări, clasificări și analize, Pitești, Editura Paralela 45, 2005, p. 66
[2] Ibidem, p. 66

populară românească, vrăjile, farmecele și descântecele ocupăun loc important, care învestesc cu valori simbolice orice lucru mărunt din lumea înconjurătoare. Orice problemă, situație dificilă sau de nerezolvat, își găsește soluția prin apelarea la un remediu vrăjitoresc. Personajul experimentator din povestirile selectate este motivat să creadă că soluționarea anumitor situații existențiale stă în abilitatea acestor reprezentante ale feminității. Superstițiile, interdicțiile, sfaturile, orice remediu sau act vrăjitoresc, sunt demne de luat în seamă atunci când dragostea, gelozia, invidia sau aspirațiile spirituale nu au nici o cale de soluționare vizibilă pentru personaje.

Privite cu scepticism, dar și cu curiozitate, personajele feminine negative din *Povestirile* lui V. Voiculescu pot fi definite ca deținătoare a unor tehnici de control al forțelor obscure – sau nu – ale lumii, uzitând de ritualuri magice, astrologice şi alchimiste, exercitându-și controlul asupra ființelor și al afectelor, al sensurilor și al obiectelor din jur, generând un complex de credințe superstițioase și obținând intervenția unor forțe malefice sau a diavolului pentru a comite sacrilegii sau miracole.

Există mai multe nivele de funcționare a acestor acte și practici magice considerate impure, deși există credința colectivă și individuală în eficacitatea cuvântului și a ritualului în sine. La nivelul comunităților unde ele sunt admise și recunoscute, sunt percepute ca fiind atât utile, cât și nocive; de ele se leagă percepții, valori și emoții individuale contradictorii, de la fascinație la frică, de la plăcere la oroare, de la atracție la repulsie.

În credința populară românească, această formă de vrăjitorie, a farmecelor, denumește atât magia pozitivă, albă, cât și cea negativă, magia neagră. În povestirile lui Voiculescu, această practică de manipulare a forțelor supranaturale pentru a provoca efectele dorite, este influențată de idei religioase, de misticism și ocultism, în strânsă legătură cu știința și psihologia.

Femeia-vrăjitoare, ființă monstruoasă

La capătul unui sat de munte, „înşirat pe nişte râpi”, într-un timp vechi, sălăşluieşte o vrăjitoare: „o bătrână descărnată, puţin adusă de spate, cu nas cocârjat, cu barba întoarsă în obrazul numai creţuri”, cu ochii ca doi cărbuni aprinşi, ştirbă şi strâmbă. Deși inițial o înfățișare familiară, asemenea descrierilor din povești, intenţia autorului în *Iubire magică* este să-i creeze vrăjitoarei o imagine mai înspăimântătoare care să contrasteze cu chipul celei de care se va îndrăgosti orăşeanul – Mărgărita, evident, motivul dedublării.

Fiind refuzat în mod repetat și tratat cu real dispreț de către Mărgărita, poetului i se revelează ca singură soluție, practica magică a vrăjitoarei satului, Sibila, care îi întărește acestuia convingerea că Mărgărita este o „ unealtă”, pe care doar Necuratul „o arată fragedă și frumoasă”. Pentru poetul îndrăgostit, iubirea înseamnă un șoc existențial, el își leapădă raţiunea și credinţa, apelând la magie și fiind gata să își vândă sufletul pentru a afla modul demonic prin care ar putea atinge aceeași undă identică de vibrație cu a femeii ce a pus stăpânire pe ființa sa. Simplul artificiu de magie spulberă frumusețea absolută, descoperind „antipodul urâtului care neagă erosul”.[3]

Poetul îi strecoară Mărgăritei solzul de peşte descântat de bătrâna vrăjitoare sub cămaşă și instant, acesta devine martor la procesul metamorfozării femeii care îl vrăjise cu frumusețea ei,

[3] Maria Elena Ganciu, *Vasile Voiculescu și riscurile experienței mistice*, Editura Limes Epifania, Cluj, 2013, p. 81

concretizându-se într-o experiență terifiantă, de un „realism halucinant”, trecând de la surpriză la neliniște, spaimă și teamă, într-un adevărat spectru al morții: „ În fața mea sta o strigoaică, cu ochii de albuș de ou răscopt, plesnit de dogoare; nasul mâncat de ulcer, obrajii scofâlciți se sugeau adânc între gingiile știrbe și puruiate. Sânii tescuiți atârnau ca două pungi goale, uscate și încrețite. Coastele îi jucau ca cercurile pe un butoi dogit. Și în bazinul șoldiu, pe crăcanele oaselor picioarelor, măruntaiele spurcate clocoteau ca niște șerpi veninoși și duhoarea morții umplu deodată lumea.” El nu percepe doar imaginea pe care i-o descrise vrăjitoarea, aceea a strigoaicei. Această traumă psihică va continua să îl va urmărească de-a lungul existenței.

Personajul narator resimte șocul metamorfozei, realitatea și raționalitatea fiind înlocuite la nivel psihologic cu o cauzalitate imaginară și inacceptabilă. El admite existența unor forțe supranaturale pe care nu le poate controla, care au consistență și care se manifestă vizibil. Lumea reală interferează cu cea a forțelor malefice, starea de confuzie provocată de evenimente și fapte stranii se amplifică proporțional odată cu efortul de căutare a adevărului și a explicațiilor logice.

Femeia bătrână

Cu un statut social care nu mai miră, Kiva, ţiganca bătrână este vrăjitoarea şatrei din povestirea *Sakuntala*. Bătrâna are un rol definit în „jocurile dragostei şi întâmplării’’.

Deși nu se aseamănă cu alte vrăjitoare bătrâne, Kiva își practică magia necontenit asupra celor din jur, excepție făcând doar cel pe care îl iubește în taină, Dionis. Ea își manifestă loialitatea oarbă față de stăpânul inimii sale, Dionis. Îl urmărește peste tot, nefiind deranjată de noul vizitator și de privirile lui curioase, chiar indiscrete: „După noi s-a luat, ca o cățea greoaie, lăbărțată de prea mult fătat, cu țâțe fleșcăite atârnând aproape de pământ, Kiva, vrăjitoarea lăii. Și aici eram dezamăgit. Ea dezminţea tipul clasic de babă încovrigată pe picioare sfrijite ca fusele.... Mă aşteptam la un chip de smochină neagră, ponosită, din zbârciturile căreia să iasă lama unui cosor coclit și să frigă doi ochi răutăcioși de viperă, fără pleoape. Kiva, dimpotrivă, era o baldără groasă, butucănoasă, cârnă, cu fața rotundă slinoasă și pătată ca o lună mâncată de vârcolaci, dar cu o expresie de bunăvoință și înțelegere omenească.

Este înzestrată cu puterile supranaturale, având capacități uluitoare de a controla și viața subconștientă, ca o mamă a tuturor țiganilor din șatră.: „Numai ochii o dau de gol. Ochi rotunzi de bufniță care scrutează umbrele și văd în beznă...Iar mâinile mici, cu degete delicate și nervoase, îi destăinuiau toate iscusințele”. Își atribuie chiar și postura mamei-surogat a fetei rămase orfană, până și frumusețea fetei i se datorează, în povestea ei despre copilăria Sakuntalei. Bătrâna Kiva îl descântă pe bolnavul de dragoste și îl primește în cortul ei, îi păcălește pe toți cei din jurul ei ca să-și îndeplinească visul, dar până la urmă înțelege că Dionis nu este interesat de ea. „Nu mai încăpea îndoială; Kiva arsese. Dar cum? Nimeni nu-și da seama. Toți ajunseră la încheierea că țiganca urcase beată să ție calea lui Dionis, adormise cu țigara aprinsă și cortul luase foc. Nu era altă explicație. Eu am tăcut. Știam însă adevărul. Kiva prea iubise mult pe Dionis ca să-i îndure plecarea. Pentru el trădase tabăra, minţise pe Stanciu, vânduse pe Rada. De dragul lui se făcuse unealtă și din vrăjitoare ajunsese vrăjită. Odată cu Rada cădea și ea (...) Atunci a intrat în cort și și-a dat foc singură. Ca o vădană din India. Pe rugul alcătuit din patul lui Dionis.”

Ieșirea din tiparul negativ

În *Lacul rău*, natura își arată ostilitatea față de om, având intenții ucigașe: „ Bântuit de duhuri și vârtejuri lăuntrice, lacul se știa că e fără fund, lac rău: înhață- și ce apucă nu mai dă drumul. La față se arată curat și ademenitor. Dar numai la câteva palme dedesubt mișună o plasă vie de brădiș lacom, răsfirat ca o nesfârșită caracatiță, care te prinde și te încâlcește fără putință de scăpare. În câteva clipe, iezerul te trage într-unul din nenumăratele puțuri și cotloane care-l căptușesc, unde te închide ca într-o pungă." La început Gheorghieș, pescarul pur, păstrător al legilor naturale ale apei, se afla sub protecția lacului. Când se întoarce din armată, acesta este influențat de lumea decăzută, „și-a pierdut curățenia sufletească, modestia, liniștea, sentimentul supunerii față de legile naturii, adică și-a alterat esența lui umană de pescar vechi.[4]" Drept consecință a abaterii, lacul îl pedepsește și Gheorghieș se îneacă. După moarte, lacul nu permite nimănui, nici satului, nici autorităților, să recupereze trupul pentru a fi îngropat după datinile creștine.

După ce toate resursele firești sunt epuizate, își face apariția bătrâna Savila, o cunoscătoare a tainelor și vrăjilor apei, a lumii pescarilor. Aceasta iasă din tiparul ipostazelor negative feminine. Încă din momentul apariției lângă lac, apare înconjurată de copii, de neamuri, de întreg satul. O bătrână în vârstă de o sută douăzeci de ani, cu trup firav dar cu mintea și sufletul intacte, dovedește o „ nesmintită înțelepciune pescărească", aflându-se la originea comună, îndepărtată, a neamurilor de pescari de pe malurile lacului. Poate cel mai semnificativ fapt este sosirea bătrânei, nefiind chemată de nimeni, ca și cum ar fi fost călăuzită de o forță ocultă care o alimentează cu puteri noi. „Atunci bătrâna, sprijinită de femei, se aplecă asupra iezerului și începu sa taie apele in chip de cruce cu cârja, îngânând o veche vrajă, ca un bocet: împăca peștii, chema sufletul apelor și-i cerea îndurare pentru cei ce au greșit și l-au pângărit. Iar se ridica uitându-se la cer și iar se încovoia peste ape, închinându-se cu toiagul în cele patru zări spre care plecau cercuri."

Ritualul îmblânzirii apelor este redat în detaliu, accentuând abilitățile acesteia de a controla adâncurile. Atitudinea bătrânei este una umilă, caracterizată prin modestie și simplitate, prin gesturile ei sigure demonstrând supunere atât în fața apei, cât și față de pronia cerească : „Bătrâna stete multă vreme așa, întoarsă cu spatele spre soare, ascuțindu-și privirile ca pe niște iscoade trimise departe când pe cer, când pe luciul apelor. Străbătură oare aievea vederile ei prin obrocul vânăt al undelor? Sau ea citi vedenia numai în limpezimea lăuntrica a ochilor ei?" . Făcând uz de simbolurile creștine, „turta din făină alba în chip de prescură" și „ crucea strunjită din topor", Savila cere și ajutorul preotului pentru a-l găsi pe tânărul înecat. „Bătrâna bătea tot mai aprig în cruce apele cu toiagul. După câteva șovăiri turta porni din nou, ca o corabiuță făcută de copii, de data asta îndreptându-se spre copca răzleață către care se țintise toiagul Savilei, unde se opri. Si nu se mai clinti din loc."

Între bătrâna înțeleaptă și flăcăul înecat există o legătură neexprimată în vorbe, având ca element comun puternic lumea apei. Bătrâna reușește să îmblânzească duhul apelor și reușește să elibereze trupul tânărului captiv: „După o scurtă cazană, apele se îndurară și sloboziră prada

[4] Elena Zaharia Filipaș, *Introducere în opera lui Vasile Voiculescu*, Editura Minerva, București, 1980, p.137

aninată de cârligul unei prăjini.” Tânărul este redat comunității, spre îngropare creștinească după datină.

Încărcate cu puteri ale inconștientului, personajele negative feminine din povestirile voiculesciene își asigură controlul asupra celor din jur, prin atitudine și personalitate, depășind granița dintre magie, vrăjitorie și știință prin conștiința morală.,, Rod al refulărilor, ele încarnează dorințele, spaimele și celelalte tendințe ale psihismului nostru care sunt incompatibile cu eul nostru, fie că sunt prea infantile, fie pentru orice alternativă.”[5]

BIBLIOGRAPHY

Chevalier, Jean; Gheerbrant, Alain, *Dicţionar de simboluri*, traducere de Micaela Slăvescu, Laurențiu Zoicaș (coord.), Editura Polirom, Iași, 2001

Dan, Sergiu Pavel, *Fețele fantasticului delimitări, clasificări și analize*, Pitești, Editura Paralela 45, 2005

Evseev, Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 2001

Jung, Carl Gustav, *În lumea arhetipurilor*, București, Editura Jurnalul literar, 1994

Ocinic, Mirela**,** *Un vis iluminat de-un fulger*, Sibiu, Editura Imago, 2002

Papadima, Ovidiu, *O viziune românească asupra lumii*, București, Editura Saeculum I.O., 1995

Ruști, Doina, *Dicționar de teme și simboluri din literatura română*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2002

Zaharia -Filipaș, Elena, *Introducere în opera lui Vasile Voiculescu*, Editura Minerva, București, 1980

[5] Adler Gerhard, *Etudes de Psychologie Jungienne*, Geneva, 1957, p. 18

THE DIDACTIC, ORGANIZATIONAL, SCIENTIFIC AND CULTURAL ACTIVITY OF OVIDIU DRIMBA IN ITALY

Maria-Laura Milian (Duluş)
PhD. student, University of Oradea

Abstract:In Torino, besides the teaching activity, Ovidiu Drimba also carried out an intensive activity of disseminating the Romanian civilization and culture, by organizing various exhibitions (art, photography, ethnography, contemporary painting), through conferences, articles, musical auditions, radio broadcasts, scientific communications, held in different cities in Europe.
All activities are included in annual reports of didactic, organizational, cultural and scientific activities, including perspectives, deficiencies and proposals.
The didactic activity involved the teaching of a general course, consultations, the organization of study scholarships, monthly and bachelor's examination sessions, individual consultations and guidance of students in the preparation of bachelor theses. He also had a didactic-scientific collaboration with other departments from different universities.
Regarding organizational activity, he coordinated the current general works of the Institute: administrative, accounting, secretarial and procurement. And the cultural activity was a rich one: conferences with projections, documentary film evenings, photo exhibitions or works of different authors. During the period he taught in Torino and Milano, among scientific activities are also included the publishing of books and articles.
Italy was for Ovid Drimba the land of the highest achievements. Due to his involvement in various activities in Italy, Ovidiu Drimba, the teacher, had become an ambassador of Romanian spirituality.

Keywords:Ovidiu Drimba, activity, culture, literature, history

Începuturile studierii limbii, literaturii şi culturii române în cadrul Universităţii din Torino datează din a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi sunt legate de numele şi activitatea diplomatică (şi culturală) a lui Vasile Alecsandri şi a lui Giovenale Vegezzi Ruscalla, profesor, publicist, om politic şi diplomat italian.[1]

În 1859, importantul act politic reprezentat de Unirea Principatelor Române avea nevoie de o recunoaştere internaţională din partea Marilor Puteri. În acest sens, s-a demarat o intensă activitate diplomatică, în cadrul căreia Ministrul de Externe, Vasile Alecsandri, a fost însărcinat de principele Alexandru Ioan Cuza să înceapă o serie de misiuni diplomatice în Italia pe lângă

[1] cf. Harieta Topoliceanu, ***Tradiţia studierii limbii şi literaturii române la Universitatea din Torino: scurt istoric al celei mai vechi catedre de limba română din afara României***, în volumul ***Statutul ştiinţific al limbii române în universităţile străine – catalizator al lingvisticii şi literaturii româneşti***, coordonat de Mihaela Secrieru, Octavian Gordon, Emilia Parpală, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" Iaşi, 2012, p. 232

regele Victor Emanuel al II-lea şi pe lângă Preşedintele Consiliului de Miniştri, contele Cavour. Ca urmare a reuşitei acestor acţiuni diplomatice şi în semn de recunoştinţă pentru primirea de care s-a bucurat în Italia, Cuza a reuşit să convingă Parlamentul român să voteze o lege care – sub rezerva obţinerii acordului Guvernului italian – să prevadă înfiinţarea unei catedre de limbă, literatură, istorie şi cultură română la Universitatea din Torino al cărui titular urma să fie retribuit de Statul român. Alegerea lui Giovenale Vegezzi Ruscalla pentru ocuparea acestui post de profesor nu a fost întâmplătoare. Acesta călătorise în 1830 în Transilvania şi după întoarcerea în Italia începuse să se dedice cu pasiune studierii limbii române şi susţinerii cauzei Principatelor (în calitatea sa de funcţionar din cadrul Ministerului de Externe italian). Drept urmare, în 1863, Giovenale Vegezzi Ruscalla ajunge să ţină primul său curs la Universitatea torineză, intitulându-l ***Prolusione al libero corso di lingua, letteratura e storia rumana nella Reggia Università di Torino, detta il 15 dicembre 1863***.[2] Textul acestui curs inaugural avea să fie tipărit în acelaşi an, la Torino, la tipografia Derossi e Dusso. În felul acesta începe tradiţia studierii limbii şi culturii române la Universitatea din Torino, catedra de română de aici devenind astfel prima catedră de limbă română din afara României. Giovenale Vegezzi Ruscalla a fost titularul cursului de limbă română până în anul 1879, timp în care s-a dedicat cu entuziasm şi pasiune atât activităţii didactice – ţinând cursuri de istorie, limbă, literatură română – cât şi unei intense activităţi publicistice de promovare a culturii şi a legăturilor culturale cu Ţările Române.

După moartea sa, predarea limbii române la Universitatea din Torino va fi întreruptă, cursurile de română urmând a fi reluate abia în anii 30 de către profesorul Mario Ruffini, care va fi titularul Catedrei de limbă şi literatură română (pe poziţia de *professore incaricato*, potrivit nomenclaturii italiene) până în anul 1967. În perioada în care profesorul Ruffini a predat cursul de literatură română, la Universitatea din Torino a fost înfiinţat, în baza acordului guvernamental dintre Italia şi România, un lectorat de limbă română (1965), primul lector trimis de guvernul român fiind profesorul Ovidiu Drimba. La scurt timp după numirea acestuia pe post, ca urmare a deciziei Facultăţii de Litere şi Filosofie, catedra de română (ca de altfel şi celelalte catedre de limbi străine din cadrul facultăţii) a primit denumirea de „Institut" (*Instituto di lingua e letteratura romena*), iar profesorul titular al disciplinei Limbă şi literatură română (*professore incaricato*) a fost desemnat Ovidiu Drimba, ocupând această poziţie timp de peste un deceniu (1965-1976).

Ovidiu Drimba a apreciat mereu literatura, arta, cultura şi civilizaţia italiană. Astfel, în 1937, la 18 ani, publica în "Gazeta de Vest" eseul ***Croce şi estetica artei****, urmat de alte eseuri, studii şi articole:* ***Recitind un demoniac: Giovanni Papini*** *(1939),* ***Ceva despre Pirandello*** *(1940),* ***Literatura italiană azi*** *(1940),* ***Stilul în cultura italiană*** *(1941),* ***Spiritul culturii italiene*** *(1949) etc. Va ajunge să vadă Italia abia la 49 de ani şi, tot atunci, iese pentru prima oară din ţară. Universitatea din Torino îl va invita, cu insistenţă să preia conducerea Catedrei de Limba şi Literatura Română. Mario Ruffini, înainte de pensionare, îşi exprimă dorinţa ca Ovidiu Drimba să îi urmeze. Consiliul profesoral acceptă în 1966, de asemenea şi Ministerul Instrucţiunii Publice Italiene, însă răspunsul de la Bucureşti întârzia să apară. Doar în 1968 a reuşit Ovidiu Drimba să plece împreună cu soţia la Torino.*

[2] Idem, pp. 232-233

Ovidiu Drimba a susţinut o intensă activitate în Italia, după cum mărturiseşte: „Acolo, în zece ani şi jumătate, a trebuit să fac raport de activitate anual, la Ministerul Învăţământului şi la Ministerul de Externe, care are aproximativ 120 de pagini."[3]

La Torino, paralel cu activitatea didactică, a desfăşurat şi o intensă activitate de difuzare a civilizaţiei şi culturii româneşti, prin organizarea a numeroase expoziţii diverse (de artă, de fotografii, de etnografie, de pictură contemporană), prin conferinţe, articole, audiţii muzicale, emisiuni radiofonice, comunicări ştiinţifice, susţinute în diferite oraşe din Europa.[4] *Materialele erau aduse din ţară, dar primăria fiecărei localităţi făcea organizarea. Când se vernisa la Milano o asemenea expoziţie, erau invitaţi episcopi, cardinali şi primarul oraşului, adică participau somităţi ale oficialităţii. Toată activitatea este cuprinsă în rapoarte anuale ale activităţii didactice, organizatorice şi de relaţii internaţionale, culturale, ştiinţifice, cuprinzând şi perspective, deficienţe şi propuneri. Fiecare activitată este detaliată în anexe, Ovidiu Drimba reuşind să adune diverse materiale într-o cartotecă ce cuprinde zece volume.*

Astfel, dincolo de activitatea didactică de bază, extrem de încărcată, a ţinut prelegeri la Universitatea „Cattolica" din Milano şi la Institutul de Etnografie din Torino. Profesorul s-a străduit să organizeze şi să doteze „Instituto di Romeno" cu tot ce e necesar. N-a avut odihnă până când n-a rezolvat problema fondurilor necesare dotării bibliotecilor a 16 institute universitare şi ştiinţifice cu reviste şi cărţi româneşti. A organizat expoziţii foto la Torino, conferinţe în mai multe oraşe din Italia, iar în cadrul Muzeului de Antropologie şi Etnografie din Torino, a reuşit să creeze un sector românesc.

Rămân pilde acţiunile sale de popularizare a României, în cadrul a numeroase licee italiene, dar şi cele de la Muzeul de Ştiinţă şi Tehnică „Leonardo da Vinci" din Milano. A bătut la porţile unor edituri, propunându-le tipărirea unor cărţi valoroase din România. Editura „Bulzoni" din Roma a publicat, în limba italiană, volumul ***Ovidio, la vita, l'ambiante, l'opera***, în anul 1972. A intervenit de multe ori pentru trimiterea în ţară a unor personalităţi italiene, pentru a susţine conferinţe, pentru schimburi interuniversitare sau pentru crearea a două posturi de profesor de limba şi literatura română, la alte Universităţi din Italia. Nu i-a fost indiferent modul cum monografiile italiene prezintă România, oferind sprijin documentar şi material ilustrativ necesar. A făcut prezentă arta românească, colaborând cu instituţii culturale şi galerii de artă. Fără să uite şi propria sa misiune: continuarea operei începute în ţară. A definitivat şi publicat volumul III din ***Istoria literaturii universale***, pregătind baza documentară pentru volumul următor. I-au venit în ajutor şi mari personalităţi ale culturii române, stabilite în străinătate, între care şi George Uscătescu. A scris în limba italiană articole privind cultura română şi a determinat, în acest scop, deplasarea unor ziarişti italieni în România. Pentru o bună comunicare cu cititorii italieni, a tradus în italiană volumul său despre Ovidiu şi a scris despre arta religioasă în România, în revista ***Renovacion***, care apărea la Salamanca.

---

[3] Maria-Laura Duluş, ***Când aveam o nelămurire, mă lămurea Lucian Blaga, prin scris…*** (interviu Ovidiu Drimba) în ***Document şi literatură***, Oradea, Editura Universităţii din Oradea, 2013, pp. 153-154

[4] cf. Ioan Derşidan, ***Ovidiu Drimba – perspectiva comparatistă şi enciclopedică***, în ***Viziera cavalerului***, Biblioteca Revistei „Familia", Editura Universităţii din Oradea, 2008, p. 312

A susţinut cursuri tematice de istorie politică şi culturală, alegând teme ca Literatura română în secolul XX (până la „Junimea”), subliniind relaţiile cu literatura universală şi, în special, cu literatura italiană. Rămân însă şi azi interesante tezele de licenţă ale studenţilor[5]: *Poeziile în limba franceză ale lui Al. Macedonski* (Mario Garrone), *G. Călinescu, romancier* (Giuseppe Ansaldi), urmate de *Călători români în Italia* (Francesco Altieri), *Duliu Zamfirescu şi scriitorii italieni, Începuturile literare ale lui Eugen Ionescu* (Robert Tosca) etc.

La 9 iulie 1974 au avut loc manifestările prilejuite de împlinirea a șase veacuri de la încetarea din viață a lui Francesco Petrarca. D. C. Zeletin a rămas impresionat cât era de cunoscut în lumea personalităților intelectuale italiene: „reprezenta o cultură complexă și adâncă, reprezenta puntea dintre două latinități, în vremuri când țara noastră încă se resimțea de presiunile, mai mult mascate decât subtile, dar oricum brutale prin efect, ale slavizării”[6].

Activitatea didactică a presupus predarea unui curs general, consultații, organizarea burselor de studii, sesiunile de examene lunare și cele de licență, consultațiile individuale și îndrumarea studenților în pregătirea tezelor de licență, precum și coordonarea unor teze de licență în colaborare cu alte catedre. Susține și activități para – didactice periodice, prin participări la activitatea didactico – științifică a altor catedre, lecții și seminare, informații, indicații bibliografice. Două zile pe săptămână avea o activitate didactică normală, la Universitatea Catolică din Milano. De accentuat și colaborarea didactico – științifică cu catedre de la alte Universități, printre care și ciclul de lecții și seminarii la Universitatea Internațională din Santander, Spania.

În anul universitar 1972-1973, cursul general de istoria literaturii române a avut ca temă

,, Junimea”. Pe lângă acesta a fost predat și cursul monografic **,,** Blaga”. Având în vedere faptul că frecvența a fost facultativă, deoarece studenții erau și angajați, cursurile erau frecventate discontinuu, de un număr de aproximativ 20 de studenți. În vederea pregătirii examenului, la cerere, au fost ținute consultații – lecții recapitulative și de indicații bibliografice. Deși avea programate două ore de consultație pe săptămână, petrecea mai mult timp cu studenții, zilnic fiind prezent în Institut aproximativ cinci ore. Consultațiile au avut ca obiect și informații suplimentare asupra literaturii și culturii românești, iar pentru studenții de la alte specialități, informații și referințe bibliografice diverse. La cursurile de vară de la Sinaia au fost trimiși doi studenți dintre cei mai buni: Carlo Arrubbio și Francesco Altieri, cel din urmă având un subiect de literatura română pentru teza de licență. La solicitarea profesorului de Istoria Religiilor, Franco Bolgiani, a solicitat o bursă de studii de patru luni pentru Roberto Scagno, care a susținut în octombrie 1973 o teză de licență despre Mircea Eliade, teză completată cu capitole privind scrierile în limba română, în general necunoscute în Occident, ale lui Mircea Eliade.

Conform normelor universitare italiene, avea în fiecare an 10 sesiuni lunare de examene, în decursul cărora se prezenta un anumit număr de studenți, iar alții se prezentau în sesiunile din octombrie și următoarele, promovarea în anul următor nefiind condiționată de reușita la un

[5] cf. Constantin Mustață, ***Ovidiu Drimba, savantul care a dăruit României cultura lumii,*** Editura Saeculum Vizual, București, 2016, p. 170

[6] D. C. Zeletin apud Constantin Mustață, op. cit., p. 170

număr fix de examene. Atât examenele generale, cât și cele speciale de limbă, au arătat o pregătire bună a studenților, nota minimă înregistrată fiind 26/30. După examene, studenților le-u fost oferite, în prezența unei comisii formată din patru membri și în funcție de rezultatele obținute: cărți, albume, dicționare, trimise în acest scop de Biblioteca Centrală Universitară.

„După-amiezele culturale române" erau ținute în localul Institutului, unele fiind prezentate de lectorul D. Irimia. Expunerile erau urmate de proiecții de diapozitive sau de audiții de discuri având ca temă, printre altele: „Ideea de republică în istoria și literatura română", „Folclorul obiceiurilor și ritualurilor agrare", „Arhitectura și pictura în epoca feudală".

Profesorul Ovidiu Drimba participa ocazional și la activitatea didactico-științifică a altor catedre: la conferințe, simpozioane, lecții, furnizări de indicații bibliografice din lucrări ale cercetătorilor români. De asemenea, l-a îndrumat pe Franco Altieri în traducerea unor poezii ale lui Lucian Blaga, trimise spre publicare unor reviste.

Pe lângă colaborările cu diverse catedre ale Universității Catolice din Milano, a fost solicitat cu diferite ocazii de profesori ai altor universități: Anceschi din Padova, Erandi din Florența, M. Popescu din Roma, Bronzino din Bari, M. Ostenc din Provence, Uscătescu din Madrid, Sanchez Vaquero din Salamanca etc., pentru diverse informații, indicații bibliografice, fișe, reviste, cărți. Printre aceștia se numără și un fost student din Milano, Cesare Alzati, care a susținut o teză despre Movilești și făcuse mai multe călătorii de studii în România, ajuns profesor la Universitatea din Asmara, Etiopia, unde a ținut un curs de un semestru despre istoria și cultura românească, i-a solicitat o serie de lucrări de bază. Acestea i-au fost trimise, iar, mai apoi, la intervenția profesorului Ovidiu Drimba, i-a mai trimis lui Cesare Alzati trei colete de cărți fundamentale, care să rămână în biblioteca acelei universități.

După apariția în limba italiană a monografiei *despre poetul latin Ovidiu, profesorul a fost invitat de Universitatea Internațională Menendez Pelayo din Santander să țină un ciclu de trei lecții – conferințe, urmate de seminarii, în cadrul cursurilor de Umanități Clasice („Motivele relegării lui Ovidiu*", *„Ambianța tomitană în anii relegării*" și *„Ovidiu în România*"*). Lecțiile, comentate în presă, au fost audiate cu interes (poetul latin este foarte puțin studiat în Spania) atât de profesori universitari și profesori ce predau la liceu, cât și de cursanții licențianți în studii clasice.*

În ceea ce privește activitatea organizatorică,Ovidiu Drimba a asigurat dotarea materială complexă a Institutului: mobilier, fonduri financiare, cărți, diapozitive, materiale diverse de cancelarie etc. De asemenea, a coordonat lucrările generale curente ale Institutului (administrative, de contabilitate, de secretariat, achizițiile etc.).

Au fost asigurate relații permanente cu alte catedre ale Universității, precum și dotarea bibliotecilor diverselor institute universitare și instituții culturale cu lucrări de specialitate, privind istoria, știința, cultura, arta, literatura țării noastre. Au fost donate seturi de cărți, colecții de reviste, albume, discuri, diapozitive, materiale provenind din dubletele bibliotecii Institutului, primite de la profesorul Mario Ruffini, solicitate din țară sau cerute de la Biblioteca Academiei Române din Roma. Aceste Institute și Instituții din Torino (sau din alte țări) sunt: Biblioteca Națională Universitară, Biblioteca Facultății de Litere și Filozofie, Muzeul Risorgimentului, Asociația „Pro Cultura Femminile", Casa de Cultură din Alessandria, *Casa de Cultură din Suzarra-Mantova, Academia Petrarca din Arezzo, Institutul de Pedagogie, Institutul*

de Arheologie, Institutul de Istoria Muzicii, Institutul de Etnografie, Institutul de Dialectologie, Institutul de Istorie Modernă, Facultatea de Ştiinţe Politice, Institutul de Pedagogie (Universitatea din Torino), Institutul de Filologie Romanică, Facolta di Magistero (Universitatea din Roma), Institutul Oriental, Universitatea Pontificia din Salamanca, Biblioteca Universităţii din Asmara, Etiopia.

Profesorul Ovidiu Drimba a reuşit să obţină din ţară abonamente la diverse reviste. Menţionăm colecţia "Buletinului Monumentelor Istorice", care a fost transmisă directorilor următoarelor institute: Institutul de Arheologie, Institutul de Egiptologie, Institutul de Istorie Medievală, Muzeul Risorgimentului, Institutul de Istorie Medievală, Universitatea Catolică din Milano.

În urma scrisorilor de mulţumire şi de apreciere primite din partea destinatarilor şi transmise redacţiei, aceasta a hotărât trimiterea în continuare a revistei în abonament omagial, solicitându-le şi colaborarea.

Activitatea culturalăa lui Ovidiu Drimba a fost şi ea, una bogată.În colaborare cu Asesoratul pentru Învăţământ şi cultură din Alessandria (al doilea oraş din Piemont, după Torino), profesorul Ovidiu Drimba a organizat un ciclu de manifestări culturale dedicate României, care au durat două săptămâni. La inaugurare au fost prezenţi ambasadorul român, consilierul cultural şi ataşatul de presă, primirea oficială fiind deosebit de cordială: vizite la şcoli, întreprinderi, instituţii, prânz oferit de prefect, cină oferită de primar etc.

Manifestările au cuprins o conferinţă a ambasadorului român, organizarea a trei expoziţii („Personalităţi ale ştiinţei şi culturii româneşti", „Arta românească în epoca feudală" şi *„Brâncuşi"), vizitate de aproximativ 4000 de persoane, respectiv o conferinţă susţinută de Ovidiu Drimba, iar mai apoi, o seară de filme documentare.*

Printre activităţile culturale se numără şi conferinţele publice, urmate de proiecţii de filme documentare sau diapozitive, în mai multe oraşe din Italia şi din Spania. Doar în anul universitar 1972-1973, a susţinut 13 conferinţe despre cultura românească.

Printre activităţile culturale, se numără şi definitivarea enciclopediei dedicate României, din seria „Enciclopedia dei Popoli di Europa", Milano. Au fost menţinute contacte permanente cu diverse instituţii culturale din Torino (şi Piemont) şi Milano. S-au continuat pe diverse planuri acţiunile în vederea organizării unei săli permanente în cadrul Muzeului Risorgimentului din Torino, ajungându-se aproape de finalizare. Pentru Muzeul de Etnografie a fost trimisă de către I.R.R.C.S. o colecţie de artă populară, care a fost îmbogăţită cu piese obţinute local. Muzeului Naţional al Cinematografiei i s-a donat o colecţie a revistei „Cinema", iar Muzeului Naţional al Cavaleriei din Pinerolo, materiale ilustrative româneşti.

Profesorul Ovidiu Drimba s-a preocupat permanent de asigurarea continuităţii unor acţiuni culturale, în cadrul unor instituţii, unde au fost deja organizate astfel de acţiuni: Muzeul Cinematografiei, Asesoratul pentru Problemele Tineretului, Muzeul de Etnografie Pro Cultura din Milano, Universitatea Catolică din Milano, Municipiul din Alessandria, Casa de Cultură din Mantova – Suzzara etc. De asemenea, în urma unor relaţii stabilite pe parcurs, au fost solicitate organizări de acţiuni (conferinţe cu proiecţii, seri de filme documentare, organizări de expoziţii foto sau cu operă de autori etc.) şi în alte localităţi: Biella, Candello, Colegno, Casale, Lugano.

Acțiunile au fost organizate cu materiale aflate în dotarea Institutului de Română din Torino, a Ascociației Italia – România, precum și cu ajutorul I.R.R.C.S. etc.

În cadrul activității științifice pot fi integrate: documentarea pentru ***Istoria literaturii universale***, apariția în țară a unor volume și manuale, traducerea în limba italiană a monografiei ***Rabelais***.

În perioada în care a predat la Torino și Milano, a continuat publicarea cărților, apărute la editurile din țară, printre care și: ***Istoria literaturii universale***, ***Leonardo da Vinci***, ***Teatrul de la origini până în prezent***, ***Eseuri de literatură străină*** etc. *De asemenea, a publicat articole, care urmăreau, în special, relațiile culturale româno – italiene:* ***El arte religioso en Rumania***, în „Renovación", Salamanca, ano V, nr. 32, 15.V.1972, pp. 5-9, ***O scisoare inedită a lui Petru Cercel în arhívele din Torino***, în „Tomis", VIII, nr. 14, din 25.VII.1973, p. 13 etc.

Cercetările întreprinse în Arhivele de Stat din Torino, au dus la descoperirea unor importante documente privind Țările Române din secolul al XVI-lea: patru scrisori ale lui Petru Cercel către Ducele Piemontului, o notă de cancelarie și o scrisoare a lui Ștefan Petriceicu, unele dintre ele publicate în revista „Tomis". Copii ale documentelor au fost predate și Ambasadorului român din Roma.

În diferite biblioteci, profesorul Ovidiu Drimba a identificat aproximativ 20 de lucrări, volume și articole publicate în Italia, în special din perioada Primului Război Mondial și anii următori. Lista acestora a fost înaintată Institutului de Istorie „Nicolae Iorga" pentru verificarea existenței acestor exemplare în țară.

Ultima parte a rapoartelor privind activitatea desfășurată în Italia face referire la perspective, deficiențe și propuneri. Astfel, consideră că deficiențele au rezultat, în primul rând, din dorința de a cuprinde domenii variate și multiple. În al doilea rând, fondurile alocate Institutului nu erau întotdeauna suficiente, în anul 1973, reducându-se la un sfert, față de anii anteriori. Alte dificultăți au fost generate de faptul că o serie de scrisori trimise diferitelor foruri din țară (conținând solicitări, întrebări, îndrumări, aprobări) au ajuns cu o întârziere care le făceau inoperante, iar altele au rămas fără răspuns. În felul acesta, unele acțiuni, pregătite până la imediata lor desfășurare, au rămas nerealizate. În privința perspectivelor, profesorul considera că certitudinea realizării diferitelor activități depindea de posibilitățile existente ale Institutului (biblioteca, diapozitive, fonduri financiare etc.), precum și de sprijinul instituțiilor din țară sau din Italia: I.R.R.C.S., B.C.U., Ambasada României din Roma, Asociația Italia – România, precum și alte instituții.

Profesorului Ovidiu Drimba îi sunt recunoscute și apreciate eforturile, deoarece:

1. din 1974 este Vicepreședinte al Academiei Internaționale de Științe, Litere și Arte „Leonardo da Vinci" din Roma;

2. din 1978 este Președinte al Centrului Interuniversitar pentru studierea raporturilor dintre Italia și alte țări (Torino);

3. a primit diploma „Membru de onoare" al Societății „Brigata Aretina Amicii dei Monumenti", din Arezzo.

Italia a fost pentru Ovidiu Drimba tărâmul celor mai înalte împliniri. Până atunci, tot ce ştia era rezultatul unor neobosite şi profunde cercetări şi lecturi. Ajuns la Roma sau Milano, la Florenţa ori Veneţia, la Napoli ori Pompei, vizitând Vaticanul, Capela Sixtină şi aproape toate

celebrele muzee, frecvetând marile biblioteci, intrând în anticariatele şi Galeriile de Artă şi în magazinele de muzică, nelipsit din expoziţii şi de la cele mai mari concerte ori spectacole de operă, pentru Ovidiu Drimba lumea frumosului a devenit palpabilă, contopindu-se cu ea, integrându-se analitic şi în antichitatea, Renaşterea, barocul, romantismul şi epoca modernă a artei şi civilizaţiei. A cunoscut, de asemenea, mari personalităţi ale vremii: oameni de cultură, politicieni şi artişti, toate aceste călătorii şi contacte, adăugându-se ca germeni ai viitoarelor cursuri şi cărţi pe care le va ţine şi scrie.

În călătoriile sale, a adunat zeci şi zeci de tratate, albume de artă, encilopedii şi ediţii rarissime din librării şi anticariate. Melomanul şi-a strâns sute de discuri, cu muzică preclasică şi clasică, iar din călătorii, se întorcea cu valiza plină de diapozitive şi cutii cu aparate şi ecrane de proiecţie din cele mai bune. Apoi, a adus de peste tot, suveniruri devenite colecţii de artă, dintre care cea mai dragă fiindu-i vitrina cu tanagre, pe care a donat-o Muzeului de Istorie din Constanța. Iar prin numeroasele conferinţe şi expoziţii pe care le-a realizat, ipostaza profesorului va fi dublată de cea a ambasadorului spiritualităţii româneşti.[7]

BIBLIOGRAPHY

1. Derşidan, Ioan, ***Ovidiu Drimba – perspectiva comparatistă şi enciclopedică***, în ***Viziera cavalerului***, Oradea, Biblioteca Revistei „Familia”, Editura Universităţii din Oradea, 2008.
2. Duluş, Maria-Laura, ***Când aveam o nelămurire, mă lămurea Lucian Blaga, prin scris…*** (interviu Ovidiu Drimba) în ***Document şi literatură***, Oradea, Editura Universităţii din Oradea, 2013.
3. Mustață, Constantin, ***Ovidiu Drimba, savantul care a dăruit României cultura lumii,*** Ovidiu Drimba, București, Editura Saeculum Vizual, 2016.
4. Topoliceanu, Henrieta, ***Tradiţia studierii limbii şi literaturii române la Universitatea din Torino: scurt istoric al celei mai vechi catedre de limba română din afara României***, în volumul ***Statutul ştiinţific al limbii române în universităţile străine – catalizator al lingvisticii şi literaturii româneşti***, coordonat de Mihaela Secrieru, Octavian Gordon, Emilia Parpală, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza” Iaşi, 2012.

[7]cf. Liviu Tudor Samuilă apud Constantin Mustață, op. cit., pp. 224-225

DWELLINGS AND DWELLERS IN JOSEPH CONRAD'S FICTION

Dimitrie Andrei Borcan
PhD Student, „Ovidius" University of Constanța

Abstract: The present study presents and analyses the 'Dwelling' trope as it appears in Conrad's fiction as ports, cities and buildings. It approaches it ecocritically, to show how dwellings are a second nature of humans, both created by them and creating them. Conrad's cities and buildings are animate and agentic, foreshadowing the view of material ecocriticism.

Keywords: dwelling, ports, cities, ecocriticism, heterotopia

1.Introduction

In his *Ecocriticism* (2008), Greg Garrard specifies that 'Dwelling' is not a transient state; rather, it implies the long-term imbrication of humans in a landscape of memory, ancestry and death, of ritual, life and work (Garrard 108). It includes material relationships between man and nature as strategies of survival.The very terms "ecology" and "ecocriticism" include the root *oikos* (Gr. house, household), signifying second nature used by humans for dwelling.

The present analysis of the trope of 'Dwelling' as it is featured in Conrad's fiction deals with its material aspects such as European, Asian, African and heterotopic ports and inland cities. Habitable spaces are either interior spaces, liminal spaces in buildings or exterior habitable spaces.Interior spaces are: buildings on land, homes on water (boat houses, lacustrian dwellings, hulks), shared transitionally habitable spaces on land, shared transitionally habitable spaces on ships, heterotopias of deviation, transitional uninhabited spaces.

2. Urban spaces: cities and ports

Conrad's cities are generally ports: London, Marseilles, Sankt Petersburg, Asian ports (Malaysian harbours, Bangkok, Singapore), African harbours and the Latin American heterotopian Sulaco. The inland metropoles in his fiction are Brussels and Geneva. With the exception of London, Conrad's cities are generally briefly defined by a few key features.

Considering Conrad's fiction as a whole formed of a number of fictional pieces and memoirs, London is depicted in different hypostases in various works as a collage of several cities. The kaleidoscopic images of the great city present throughout Conrad's fiction make of it a complex many-faceted world, a chameleonic place mirroring and determining the themes of the human stories, illustrating Samuel Johnson dictum: "When a man tires of London , he is tired of

life, for there is in London all that life can afford." (Johnson, qtd. Boswell, 1791 n.p.)

The Nigger of the 'Narcissus' evokes London's past. The sailors part on a bright morning at the historical heart of the city. The sun of mediaeval London gives them a halo, sanctifying their solidarity by the light flood cleansing the stones of their dark memories:

> The sunshine of heaven fell like a gift of grace on the mud of the earth, on the remembering and mute stones, on the greed, selfishness, on the anxious faces of forgetful men. And to the right of the group the stained front of the Mint, cleansed by the flood of light, stood out for a moment dazzling and white like a marble palace in a fairy tale. The crew of the *Narcissus* drifted out of sight. I never saw them again. The sea took some, the steamers took others, the graveyards of the earth will account for the rest. . .Good-bye, brothers! You were a good crowd.(*NN* 172)

Conrad dislikes steamers to such an extent that he assimilates them with death by water and burial places. This final paragraph is a declaration of love made to a special crew. The ephemereal brotherhood separated forever is ennobled with a special grace by the vibrating animism of "the remembering stones," the photographic agentic storied matter. We can apply to Conrad's scene Jeffrey Cohen's belief that stone is a "protean substance. Stone moves. Stone desires. Stone creates," (Cohen 57) producing anthropo-discentered texts like this cityscape.

In contrast with past nobility, Conrad's industrial present described in *The Mirror of the Sea* is emblematic for the ugliness of London's outskirts and the pollution of the Thames estuary by petroleum discharges, cement factories and smoke. Conrad warns about the hazard of "dangerous cargoes." The tanks evoke the repelling savagery of "a village of Central Africa imitated in iron." (*MS* 55) The smoking cement works stain the beauty of sunsets. (56) Victorian industry sites disregard environment destruction. The claustrophobic river, "so fair above . . . flows oppressed . . . overburdened with craft . . .overshadowed by walls, "(56) abused by traffic, suffocated by buildings. Conrad's anti-industrialist memoir is also a condemnation of the lack of city-planning. London 's berth area recalls a jungle growing in disorder,with dendromorphic buildings springing up from the mud as from seeds, their height competing with and illogically hiding the ship masts in docks instead of letting them be next to the river bank. Dark and mud evoke Dickens's cityscapes in Conrad's favourite novel *Bleak House*. Contrasting with the nonsense and dirt of the docks, the beauty of the pteromorphic ships suggests a prisoner "flock of swans" muttering, impatient to fly away (58) while men try to bind them "to the enslaved earth."(61) The shadows of hideous industrial architecture fall on their decks "with showers of soot," pollution overwhelms men and ships, even heaven "in its soiled aspect" mirrors "the

sordidness of the earth below." (59) Conrad suggests that this facet of London is summed up as lack of logic and enslavement.

In similar imagery, in *The Nigger of the 'Narcissus*,' Conrad insists on the 'Pollution' trope presenting elements in opposition: land as "infamy and filth" vs. sea as "incorruptible." (*NN* 19) The *Narcissus* is born in the smoke and clamour of a factory hell, which, however, creates sailing ships deserving the title of works of art. Conrad compares the brig viewed from below to "a pyramid, gliding all shining and white" at sea, (19) while its entomomorphic tug is described shifting angle, in bird's eye, returning to the "gloom of the land" like a beetle afraid of light. (12) Industrialism as a source of pollution in the Thames estuary is condemned in the scene of the *Narcissus* coming back to the sordid berth, carrying an oxymoronic cargo of "perfumes and dirt," only to be besieged by men and cease to live, turning into an lifeless thing in docks.

In *The Secret Agent* London looks gloomy - a city of dubious boarding-houses, pornography shops, anarchism, embassies, police, in a collusion of social roles:"a monstrous town more populous than some continents . . .a cruel devourer of the world's light" (*SA* Author's Note) adding pollution to wet weather and dark, producing disgust, depression and claustrophobia: "He advanced at once into an immensity of greasy slime and damp plaster interspersed with lamps, and enveloped, oppressed, penetrated, choked, and suffocated by the blackness of a wet London night, which is composed of soot and drops of water." (126)

> Mr. Verloc, a cosmopolitan enough not to be deceived by London's topographical mysteries, . . . made diagonally for the number 10. This belonged to an opposing carriage gate in a high, clean wall between two houses, of which one rationally enough bore the number 9 and the other was numbered 37. . . Mr. Verloc did not trouble his head about it, his mission in life being the protection of the social mechanism.(22)

Material pollution is symbolic of spiritual pollution of London of the novel, they corroborate to become oppressive, suffocating. The shop is in a street "where the sun never shone" and newsboys never come. (*SA* 168) Hugh Epstein views Conrad's atmosphere of Brett Street as rendering "extreme states of isolation and alienation" (1993:178). I note that when the sun rarely shines in the novel, it is "a peculiarly London sun - against which nothing could be said except that it looked bloodshot,"(19) diffractively foretelling murder. As if opposing anarchists and annihilating them, the storied matter triggers events. Like in a classical tragedy, most of the climactic events happen in a few hours, when all the members of the Verloc family die in urban hostile sites, close to one another, observing the unity of place and time. The Observatory is the scene of a carnage in the morning.The morgue is the place of the discovery of the clue of the coat-label a few hours later. The shop is the scene of the talk about the carnage and of the prompt

revenge by murder on the same evening.The dark street in front is the place of the confession of the murder within minutes after it.The port is the place of the murderess's boarding before midnight. The Channel is the place of her drowning before dawn. London's illogical city-planning exasperates Conrad, becoming the target of his absurd humour and irony of Verloc's anarchist "social mechanism protection" role.

Another facet of London, the spatious and sonorous city above, exists in the last chapters of *Lord Jim*, where the "privileged man" is on the top floor of a multi-storeyed building, having from the transitional space of his window like "the lantern of a lighthouse" a panoramic view of London's roofs and towers. In a aquamorphic vibrant image of a waved shoal glistening in the dusk rain, dwelling imitates a seascape and becomes a resonant musical instrument of the booming tower clock overcoming the "unceasing mutter" below.

> The slopes of the roofs glistened, the dark broken ridge succeeded each other without end like sombre, crested waves, and from the depths of the town under his feet ascended a confused and unceasing mutter. The spires of churches, numerous, scattered haphazard, uprose like beacons on a maze of shoal without a channel; the driving rain mingled with the falling dusk of a winter evening; and the booming of a big clock of a tower striking the hour, rolled past in voluminous, austere bursts of sound, with a shrill vibrating cry at the core. (*LJ* 254)

Dwellings mirror nature: the impression created by this roof cityscape in the driving rain is that of watching a channel from a lighthouse. In entanglement, the rain (nature), the spires above (second nature) and the town beneath (humans) vibrate in an animistic shrill cry under the austerity of the booms of a bell clock (time). The London of the roofs is a musical sea.

In opposition, the London below on the crowded Strand, appears at the end of "Karain," where two friends meet in front of a weapon shop: Jeremy Hawthorn finds it significant that weaponry attracts "the gaze of the European" as an expression of colonialism. (Hawthorn *Language and Fictional Self-Consciousness* 1979:16) The Strand is a hostile swarm with countless eyes, expressionless faces and agitated limbs: "innumerable eyes stared straight in front, feet moved hurriedly, blank faces flowed, arms swung." (*K* 21) The mix of auditive, visual and dynamic images suggests speedy multiplicity and dangerous overcrowding inducing agoraphobic panic:

> The whole length of the street, deep as long as narrow like a corridor, was full of a. . .ceaseless stir. Our ears were filled by a. . .shuffle and beat of rapid foodsteps and by. . . a rumour vast, faint, pulsating, as of panting breaths, of beating hearts, of gasping

voices . . .It is there; it pants, it runs, it rolls; it is strong and alive; it would smash you if you didn't look out. (21)

The traffic with "monstrous and gaudy" red, yellow and green omnibuses adds garish colours to vacarm. The zoomorphic Strand is so terribly animated that Jackson dreads being killed by it and he prefers Karain's Eastern ghost tale. In "Conrad's Absurdist Techniques"(1979) Cedric Watts remarks Conrad's irony of opposing two evils: the "monstrous town" and the "familiar Victorian colonialist view of the exotic races." (Watts 1979: 22). I discover here another reader's trap of ambivalent Conrad, equally critical of the West and the East cultures. In contrast with complex chameleonic London, Marseilles of *An Arrow of Gold* is an heterotopia obtained by an adventure romance collage of love stories, arm smuggling, sailing, political plots, against the background of an art collection and an artist's villa. The novel announces its theme as a heterotopia of illusion by the starting scene of a carnival, anticipating costumes and dummies as iterative motifs throughout it, transforming Rita the sitter into a masque heroine.

The huge difference in size and technology between the European metropoles and the colony towns is another urban ecocriticism theme in Conrad. Dilapidated African harbours look rather like entrances to the circles of the Inferno. The Stations on the Congo are prey to decay, in the vicinity of dying blacks, elephants massacre and lethal surf demanding its tribute of drowned soldiers, illustrating the dominant theme of death in *Heart of Darkness*.

The variegated population of Conrad's colourful small Malaysian colonial harbours includes English, Dutch, Portuguese, Malays and Arabs, a population announcing Empire. The rich Europeans - Van Wyk (*ET*), Stein (*LJ*) have luxurious villas and gardens. Other colonists' ambitious homes are considered 'folly' by their fellow citizens, as in Almayer's case (*AF*). In Malabar, India, there is a shabby law court, where people of various races and social status have access, alongside with a yellow "wretched cur," the cause of the misunderstanding causing Marlow and Jim's meeting. (*LJ* 58) In "Youth," Marlow's first contact with the East is under the exclusively osmotic charm of trans-corporeal perfumes in the dark, under agentive nature's spell, without sound, motion or visual image: "A puff of wind. . . laden with strange odours of blossoms, of aromatic wood, comes out of the still night - the first sigh of the East on my face. . . There was not a light, not a stir, not a sound. The mysterious East faced me, perfumed like a flower" (*Y* 14).

The sunlight of the next morning finds the burned sailors sleeping in life boats, quietly watched by the other, turning the white subject into the object of perception:

The whole length of the jetty was full of people. I saw brown, bronze, yellow faces, the black eyes, the glitter, the colour of an Eastern crowd. And all these beings stared

> without a murmur, without a sigh, without a movement.They stared down at the boats , at the sleeping men who at night had come to them from the sea.Nothing moved.The fronds of palms stood still against the sky . . .All the East is contained in. . .that moment when I opened my young eyes on it.(14-15)

Both the people and the foliage stand still, looking at the whites in osmotic immobility, silence and curiosity of people and nature, storied matter changing angles of alterity. To Conrad, the fascination of the East is summed up in the glitter and colour of that moment of stillness and quiet. The oriental city-port of Bangkok is a mixing of vegetation and ancient civilization.In *The Shadow-Line*, Conrad describes it as a fantastic heterotopia of bamboo buildings and gilt palaces clinging on the banks of a river. The vegetal houses without nails grow out of water like aquatic plants, a part of primary as much as of secondary nature, a civilization which he admires because it has never been conquered by the Europeans: "the Oriental capital which had as yet suffered no white conqueror," (*SL* 19) a mesh woven

> of bamboo, of mats, of leaves, of a vegetable-matter style of architecture. . . in those miles of human habitations there was not probably half a dozen pounds of nails. . .nests of an aquatic race, clung to the low shores. Others seemed to grow out of the water; others again floated . . . King's Palace, temples. . .almost palpable, which seemed to enter one's breast with the breath of one's nostrils and soak into one's limbs through every pore of one's skin. (19)

The porous dwellings of an amphibious race half float, liquefied and evaporated, aspired by spectators, the architectural vestiges enter humans' bodies anemomorphically and zoomorphically, working a transcorporeal magic on lookers.

Conrad's one imaginative tour de force heterotopic port is Sulaco (*N*).In "The Modernization of Sulaco,"(1993) Jacques Berthoud compares Spanish urban history with the description of the town noting that, as a typical Hispano-American locality, Sulaco represents "the seal of absolutist monarchy stamped on foreign soil," in its "rectilinear geometry. . .placing Sulaco in an entirely unnatural relation with the country that surrounded it," (Berthoud 147) which increases the gap between the conquerors and nature. In "Conrad's Heterotopic Fiction: Composite Maps, Superimposed Sites, and Impossible Spaces"(2005), Robert Hampson remarks that in *Nostromo*, Conrad presents Empire, which is going to dominate the twentieth century. Both in his essay "Travel" (*Last Essays* 1926) and in *Nostromo*, Conrad anticipates modern globalization, he notes that the "perfected civilization which obliterates the individuality of old towns under the stereotyped conveniences of modern life had not intruded yet" in Sulaco. (*N* 96)

However, at the end of the novel, simultaneously with the imperialist victory of "material interests," there emerge Marxist "secret societies amongst immigrants and natives" like the photographer present at Nostromo's death, embodying the Counter-Empire, (*N* 511) speaking on behalf of the are Sulacans who think that the new economic order is a threat to the local civilization. Conrad's very heterotopic "collaging of heterogeneous sites" is "a form of resistance" as "thinking against the grain." (Hampson 134) For centuries, cattle raising has been producing hides in excess enabling the Sulacans to export them, and consequently grazing may have caused the desertification of centre of the country. In cinematic zooming, as Edward Crankshaw notes in *Joseph Conrad: Some Aspects of the Art of the Novel* (1936:181-85), the description, focusing on the drought of the plain between the steep mountains whose rains are stolen by the sea, approaches the harbour of Sulaco from above. I read both the drought and the "vast grove of orange-trees" (*N* 20) as speaking of human efforts to adapt exotic crops to drought, in order to change the course of nature according to human designs. Like Serenella Iovino's "porous cities," ("The Bodies of Naples"2014) Conrad's inland cities tell stories diffractively: they become characters, part of the cast. In *Heart of Darkness*, Brussels is a "sepulchral city" announcing death: "The historical outlook. . .that barbarity inevitably ceases with the advent of more developed societies, that darkness is gradually replaced by light-is a reprehensible lie," (Meckier "The Truth about Marlow" 73). Actually, it is dark that replaces light at the end of the novella. I find Conrad's Brussels to be resumed to "a narrow and deserted street. . . innumerable windows with venetian blinds, a dead silence, grass sprouting between the stones, imposing carriage archways " (*HD* 14) evoking the secrecy of a cemetery alley, with the omnipresence of grass, a symbol of rot.The venetian blinds hide inner secrets or are the eyelids of the buildings closed to the outside, the archways lead to enigmas bewildering Marlow, the silence and the grass between stones telltale of unstepped streets, every detail ominously suggests burials.

According to Paul Kirschner's "Making You See Geneva"(1988), in *Under Western Eyes*, Conrad starts the story in Sankt Petersburg, but he does not know it from direct experience, therefore he presents only the interior of the buildings (Razumov's room, Prince of K-'s palace) and moves the action to Geneva, which he knows at first hand. (Kirschner 1988:248) I find that, although the language teacher should be proud of his Swiss city, his opinion is similar to Razumov's: they both contemptuously consider Geneva to be a city "comely without grace and hospitable without sympathy,"(*Under Western Eyes* 141) the architectural expression of its dwellers' fake values: phony hospitality and social security, ironically summed up by Conrad as "the very perfection of mediocrity attained after centuries of fame and culture," (73) business faking hospitality.

Thus, in a far from eulogical view of civilization as distancing from nature, regress under the mask of progress, European inland cities are denounced as places of death or mediocrity.

3. Habitable spaces

In the light of social ecology, material creations are second nature (Garrard 28). Reading it in this light, Conrad's fiction is rich in descriptions of private and shared interior spaces in urban, rural and ship dwellings, which, in material ecocritical Barad's 'entanglement' and Pickering's 'mangle' compressing a densely layered reality, mirror and reciprocally influence their dwellers.

According to Benita Parry's *Conrad and Imperialism* (1983), although Stein is introduced as humane, his theories lead Marlow to seeing him as "a shadow prowling amongst the graves of butterflies," (*Lord Jim* 163) ranged in glass catacombs occupying "a crystalline void," silent and cold like a crypt. (Parry 22) Yet, I view Stein's house and exquisite botanical garden as a collector's magical space, a heterotopia of consolation for his mourning. At candle light, the magician and his guest walking through the dark rooms are reflected by the pellucid furniture, waxed floors and mirrors reflecting other mirrors, both horizontal, vertical and curved, a specular mesh of multiplied images reflecting light, as illusively approachable as beauty or truth:

> We passed through empty dark rooms, escorted by gleams from the lights Stein carried. They glided along the waxed floors, sweeping here and there over the polished surface of the table, leaped upon the fragmentary curve of a piece of furniture, or flashed perpendicularly in and out of distant mirrors" (*LJ* 165).

I read this passage, as well as the descriptions of Stein's insectariums and of his garden with prisoner fowls as ominous of the scene at the end of the novel of Stein's "immense reception-room, uninhabited and uninhabitable," which has become through Jewel's presence "the cold abode of despair," identified with frost, ice and wind: the waxed floor mirroring her and the crystal chandelier evoke ice, and the wind entering through the window makes the room chilly in all seasons. The girl in wide sleeves has become a mute immobile prisoner "shaped in snow," a white butterfly or a clipped-winged bird, caught in a collection of dead specimens in a frozen space (261), mourning for a lost specimen sent to a deathly trial. Stein collections compensate for private loss, his insectariums are "catacombs " in "a burial vault" and his exquisite garden is a prison. To collect animal and human specimens he has either to kill butterflies or to maim and imprison birds or humans. He ends up as a tragic failure designer of destinies, catacombs and jails.

In Conrad's fiction, storied matter foreshadows future destinies: in *Nostromo*, Charles Gould addresses his marriage proposal to Emilia in her aunt's ruined Italian *palazzo*, in front of a broken marble vase, symbolic of an unlucky union grounded on his father's death. The "heavy marble vase ornamented and cracked from top to bottom"(*N* 63) is ominous of the Goulds' marriage as outer social success and inner barrenness. Orphan Emilia lives in "an ancient and ruinous palace, whose big empty halls downstairs sheltered under their painted ceilings the harvests, the fowls, and even the cattle, together with the whole family of the tenant farmer" (*N* 62). In "The Limits of Irony,"(1986) Martin Price sees the Goulds' hope expressed in the painted ceiling of a palace, "which yields to cattle and fowls exquisite decorated spaces which have become useless." (Price 5) I see the cohabitation of a lady, servants and cattle in a work of art as an anti-deep ecology irony, a status of extreme decay of human formerly luxurious artefacts such as ripped damask panels and "a gilt armchair with a broken back" having become the shelter of cattle. Whereas the ruined furniture and wall decorations speak of present distress, the ceiling fresco evokes the glory of the past and future, the palazzo announcing the story of the Goulds' cyclical rise and fall.

Houses porously match their owners. Whereas imperialism is indifferent to the old Hispanic architecture, the only person who appreciates this art being Mrs. Gould, her perception of her traditional house as "less a possession than an opportunity for life" expresses both fine artistic taste and generosity to the other. (*N* 150) Emilia Gould's empathetic sensitivity makes her a perfect hostess "highly gifted in the art of . . .delicate shades of self-forgetfulness and in the suggestion of universal comprehension" (*N* 50) for unhappy foreigners. She considers that everyone "must feel homesick," she generously shares her private interior space, keeping "her old Spanish house (one of the finest specimens in Sulaco) open for the dispensation of the small graces of existence." (50) The house is transcorporeally moulded by Emilia's taste for a composite style, a South-American cross-cultural mix of Victorian English, French and Spanish interior design, her reterritorialization of the European style across the ocean, and at the same time an expression of incipient Empire in interior design. Her Victorian drawing room mirrors her keenness on luxurious decorations which she also exhibits in outfits and jewellery. The furniture is animistic: "squat little monsters gorged into bursting with steel springs and horsehair."(55)

In *Heart of Darkness*, the Intended's sumptuous funeral drawing-room with a "tall marble fireplace," a grand black piano like a "polished sombre sarcophagus," "three long windows" like "bedraped columns," (*HD*106) looks like a burial vault for her idealistic prolonged mourning, compensating for Kurtz's abject burial in mud. Contrasting this magnificence with Kurtz's dilapidated earth hut with asymmetrical windows faced by impaled black heads decomposing at the front, I seize the difference between the fiancés as not only one

of social status or mental sanity, but also one between a superior human race and a subhuman race.

In "Sudden Holes in Space and Time: Conrad's Anarchist Poetics in *The Secret Agent*"(2004), Daphna Erdinast-Vulcan sees the Verlocs' household as the replica of a home (Erdinast-Vulcan 2004:214). I consider it the replica of a boarding house because Verloc behaves like a lodger wearing his coat and hat indoors, as if dwelling in a waiting lounge. This boarding house/ shop/ conspirative house/ home is a mixture of a cover business - the pornography shop, visited by secretive men at night, recalling Foucault's heterotopia of illusion of the brothel: the imagery "could only be more suggestive if the shop were a brothel" (Ross 2001:168) and a conspirative meeting place of anarchists. It mirrors Verloc's versatility as a cover businessman, a secret agent of the embassy, an informer of the police and an anarchist. Before her marriage, Winnie's family used to toil in a boarding-house, another transitional place.They have always been employees to the capitalist system. The Verlocs' marital arrangement repeats the boarding business on a reduced scale: "the lodger was Mr. Verloc."(*The Secret Agent* 243) In an ecofeminist light, the home combines boarding servility with pornography stooping, because all the family members sell themseves to the provider capitalist husband. The old mother sacrifices herself lest Stevie be sent to an asylum (a heterotopia of crisis) and she moves to an almshouse (another heterotopia of crisis) from a fragile household where four is a crowd.

Dwellings on water vary from lacustrian houses on poles ("The Lagoon"), boathouses or sailing ships as permanent dwellings ("Falk"), to shared accommodation during voyages ("*Amy Foster", "Falk", The Nigger of the 'Narcissus', "Youth", Heart of Darkness*, "Typhoon", "The End of the Tether" , *Lord Jim, The Shadow Line*, "The Secret Sharer", *Chance)*. Living in the permanent transcorporeal proximity of water leads Conrad's porous characters to identify their normal home with the sea, the lagoon or the river and consider land an exile. Water vicinity brings about lethal diseases ("The Lagoon", *The Heart of Darkness*, *The Shadow Line*). In "The Lagoon," the lacustrian dwelling on high poles is, despite the lush scenery, a place of death from fever: the heroine dies because the hero has committed a fratricide to win her and is punished by the justice of nature to lose her. In *Heart of Darkness*, the villages on the Congo banks have been abandoned because of the epidemics caused by the river fever, and they look like networks of "paths, paths, paths. . . I passed through several abandoned villages. There's something childish in the ruins of grasswalls." (*HD* 28) The ghosts of former villages present in the river environment are missing referents, enigmas. Retaliating on intrusion,water kills by disease. In *The Shadow-Line*, the entire crew falls prey to fever.

In *The Rescue*, old Jörgenson, a former sailor, lives in a hulk on the beach, which stands for the hope that Lingard will reinstore the rightful sibling princes' reign. When they are killed,

Jörgenson blows the hulk up together with the whole island, burning in a Viking manner on his ship, uniting his home with nature in death by fire.

"Freya of the Seven Isles" tells a story about two dwellings on ships involved in a duel: Heemskirk's steamer and Allen's sailing ship. When the latter is marooned on the rocks, the ploioanthropic heroine identifies herself as the brig's bride to the extent of dying of a broken heart: neither she nor Allen can accept survival without their osmotic brig.

In "Falk," Hermann's "rustic homely" ship awakens "ideas of primitive solidity, like the wooden plough of our forefathers." (*F* 3) The *Diana* of Bremen is an innocent old ship which suggests "domestic order" and country life (3). The shared innocence of the ship and of her owner, perceived as Edenic bliss, becomes grotesque, announcing cannibalism, in the motion of the family's animated laundry, hanging on the poop line, swelling in the wind like rests of invisible bodies after a cannibal's feast, ominous of Falk's confession, suggesting "drowned, mutilated and flattened humanity. Trunks without heads waved at you arms without hands; legs without feet kicked. . .long white garments . . . became for a moment violently distended as by the passage of obese and invisible bodies. (3) Falk's symbiotic appearance recalls a ploioanthropic centaur: "not a man-horse. . .but a man-boat. He lived on his tug board. . . Separated from his boat. . . he seemed incomplete. The tug herself, without his head and torso on the bridge looked mutilated," (7) they are osmotic. He is himself a half-man on a half-boat, matching the half-body laundry hanging on the *Diana's* poop as cannibalistic caricatures. The *Borgmester Dahl,* Falk's derelict luxury cruiser providing exquisite accommodation, was the victim of an oxymoronic absurd irony: "There was a ship - safe, convenient, roomy: a ship with . . . knives, forks . . . glass and china, and a complete cook's galley, pervaded, ruled and possessed by the pitiless spectre of starvation," (31) second nature brought to perfection only to be drastically proved inefficient against basic hunger.

Conrad's shared transitionally habitable spaces on land, inns, are either the expression of reterritorialization or of criminal action against the other. Giorgio Viola's inn, called "Italia Una" is a Little Italy, a reterritorialization of his homeland nationalistic republican spirit under the Garribaldi lithography presiding on the wall, housing Italian immigrants with typical physiognomies, "the aristocracy of the railway," "the Italian stronghold" of alterity, where "no native of Costaguana intruded." (*Nostromo* 40)

In "The Inn of the Two Witches," the forest scenery is the typical background of a horror tale with witches and props such as a canopy bed with a deadly mechanism. The forest track is enthralled by sorcery, ominous of the mysterious evil of the inn, whose animistic building glides up from the ground so unexpectedly that the hero almost stumbles into it "as though it had risen from the ground or had come gliding to meet him.. . . another three steps and he could have touched the wall with his hand." (72) In the inn, "the archbishop's room," a place of torture,

contains a bed whose canopy descends to crush the foreign sailor-guests who are killed and robbed. Nature, the dwelling and the two lethal "harridans" concur in transcorporeal evil to lure, kill and rob the naive travellers. In Conrad's inns, nature is either jingoistic or downright criminal to the other.

Shared transitionally habitable spaces on water are ships accommodating passengers. *The Shadow-Line* description of the out-of-place luxury of the ship's salon can be interpreted in two ways. It includes an ormulu-framed mirror, a sideboard with a marble top, a mahogany table shining "like a dark pool of water," silver-plated lamps and panels in two kinds of wood, oddity signs of the refined taste for luxury of the late jinx captain, a musician, a square peg in a round hole in his position (*SL* 20). If the story is read as horror, the salon, the violin and the missing quinine in the medicine set transcorporeally define his ghost lying on the shadow-line "in latitude 8d 20' north,"(*SL* 45) whose agency causes the epidemic, drastically diminishes the crew's chances of survival, and presumably starts entangled nature's malevolence manifest as windfall, dark and fog stopping the ship and turning the voyage into seventeen days of nightmare for the ecophobic crew surviving by its solidarity. If the story is read as a brief Bildungsroman written by Conrad for his son Borys who was a soldier in the Great War, then the shadow-line trials are designed by agentive nature to be the young captain's journey of initiation, a rite of passage from adolescence to manhood.

In "The Secret Sharer," the captain's private space on the ship, shared for four days with a secret passenger, has the form of the letter L (the sharer Leggatt's initial), allowing for hiding him (Cohen, *Anti-Mimesis*, 193). The narrator "stands as a cartographer of letters," (Casarino *Modernity at Sea* 217) viewing Leggatt as both a nature's legate and a bound prisoner in his interior space.

In "Amy Foster," on Yanko's emigrating journey to America, the ship as a temporary dwelling is perceived from the hold in a bottom-up view by the ignorant Polish farmer as a sailing trap suggesting sacrificial crosses or gallows, warning of death, running between vertical buildings on a river:

> There was a steam machine that went on the water. . .The walls were smooth and black, and there uprose, growing from the roof as it were, bare trees in the shape of crosses, extremely high.That's how it appeared to him then, for he had never seen a ship before. (*A* 5)

Inside the hold, humans are humiliated and distressed by dark and crowding, and their porous bodies suffer from the wind, the river and the sea conniving with the cynical transporters to the collective massacre of the prisoners-travellers.The damp, swaying hull structured like an underwater prison or a catacomb, generates transcorporeal claustrophobic panic, permanent darkness leading to loss of time perception:

> It was very large, very cold, damp and sombre, with places in the manner of wooden boxes where people had to sleep, one above another, and it kept on rocking all ways at once all the time. He crept into one of these boxes. . .People groaned, children cried, water dripped, the lights went out, the walls of the place creaked, and everything was being shaken so that in one's little box one dared not lift one's head. . . all the time a great noise of wind went on outside and heavy blows fell. . . one could not tell whether it was morning or evening. It seemed always to be night in that place. (5)

There are degrees of misery for poor travellers on Conrad's ships. The pilgrims on the *Patna* suffer thirst on the deck, as defenseless victims of hazard under the clear sky in *Lord Jim*. The frightened passengers-prisoners in the dark tomb-like boxes of the hold in "Amy Foster" are still not as hard tried as the coolies of *Typhoon*, locked in the 'tween-deck, chaotically rolling and fighting.

Conrad mentions a few heterotopias of deviation. In his psychologist efforts to decipher Jim, Marlow goes to the hospital (a heterotopia of crisis) to talk to the second engineer, a patient with delirium tremens. Foucault speaks in "Of Other Spaces" about heterotopias of deviation, "places for individuals whose behaviour is deviant in relation to the required mean or norm" (Foucault 25). Such are the prisons where de Barral (*C*), Avellanos and Monygham (*N*) serve their sentences. In *An Outcast of the Islands*, Lingard banishes the thief Willems to isolation up a Borneo river, decreeing: "As far as the rest of the world is concerned, your life is finished." (*OI* 277) In prisons and places of banishment, society and nature collude to ruin the convicts physically and psychically.

Conrad's transitional uninhabited spaces are mostly offices. In *Heart of Darkness*, the company's head quarters suggest an antechamber to hell,"the door of Darkness" guarded by two mourning-dressed knitters of black wool "as for a warm pall" (*HD* 16). Their strange reified

behaviour and the doctor's consultation and *adieu* are for Marlow a puzzle symbolically connecting death with imperialism represented by the coloured imperial map on the wall. (11)

In *Nostromo*, Holroyd's headquarters in the American metropolis of colonized Sulaco is an iron-glass-stone skyscraper without beauty, a reification of employees at a higher, Empire scale, turning them into "insignificant pieces of minor machinery in that eleven-storey-high workshop of great affairs," topped with a zoomorphic spider web wirework: "an enormous pile of iron, glass and blocks of stone. . . cobwebbed aloft." (*N* 78) The image focuses on the supreme importance attached to international communication and imperialist dehumanization expressed by the lack of beauty of the skyscraper significantly covered by a cobweb imprisoning employees, as an entomomorphic prey symbolic of capitalist estrangement from nature and alienation from other humans.

Bibliography:

Conrad, Joseph "The Lagoon" (1897)
----"Karain" (1897)
---- *The Nigger of the 'Narcissus'* (1897)
----"Youth" (1898)
----*Heart of Darkness* (1899)
----*Lord Jim* (1900)
----"Amy Foster" (1901)
----"Falk" (1901)
----"The End of the Tether" (1902)
----"Typhoon"(1903)
----*Nostromo* (1904)
----*The Secret Agent* (1907)
---- *Under Western Eyes* (1911)
----"Freya of the Seven Isles" (1912)
----"The Inn of the Two Witches" (1913)
----*The Shadow-Line* (1914)
----*The Rescue* (1920)
----*An Arrow of Gold* (1919)
----*Last Essays* (1926)
Crankshaw, Edward *Joseph Conrad: Some Aspects of the Art of the Novel* (1936)
Hawthorn, Jeremy *Language and Fictional Self-Consciousness* (1979)

Watts, Cedric "Conrad's Absurdist Techniques"(1979)
Parry, Benita *Conrad and Imperialism* (1983)
Price, Martin *The Limits of Irony* (1986)
Kirschner Paul "Making You See Geneva" (1988)
Meckier, Jerome "The Truth about Marlow" (1992)
Epstein, Hugh "A Pier-Glass in a Cavern: the Construction of London in *The Secret Agent*" (1992)
Berthoud, Jacques "The Modernization of Sulaco"(1993)
Ross, Stephen *Conrad and Empire* (2001)
Vulcan -Erdinast, Daphna "Sudden Holes in Space and Time: Conrad's Anarchist Poetics in The Secret Agent" (2004)
Hampson, Robert "Conrad's Heterotopic Fiction: Composite Maps, Superimposed Sites, and Impossible Spaces"(2005)
Garrard, Greg *Ecocriticism* (2008)
Iovino, Serenella "The Bodies of Naples"(2014)
Cohen, Jeffrey "Stone" (2014)

MÂNTUIREA PĂCĂTOȘILOR (MS. BAR 2517, MS. BAR 494) – TRANSLATION ATTRIBUTED TO NICOLAE SPĂTARUL MILESCU

Onuța Georgiana Bîrlădeanu
PhD. student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract:The subject of this study aim to establish the identity of the author who, towards the end of the 17th century, has decided to translate entirely a sophisticated Christian book of morality, such as „Amartolon sotiria", the book of Agapie Landos. As a result of the research, the origin of this scholar can not be proven, since none of the manuscripts known so far contain the translator's signature or any explicit specification of his identity. Regarding this subject the reseachers made some assumptions. These assumptions are based on a note written by the author of one of the romanian manuscripts (this manuscript is a copy from the 18th century of the text translated into Romanian at the end of the 17th century). Also, these assumptions are based on identifying common linguistic features between the oldest text of the translation, kept in manuscripts (ms. BAR 2517, ms. BAR 494). Through this linguistic analysis the researchers tried to prove that Nicolae Spatarul Milescu translated the third part of the greek text and also the first two parts of the text – Agapie Landos' entire book. This was the age when the whole world was discussing religious subjects. It is assumed that Nicolae Spatarul Milescu initiated this translation stimulated by the cultural climate of the time, when in Constantinople, and probably also in Moldova, discussions on theological themes were common.

Keywords: translation, manuscripts, christianity, Nicolae Spătarul, seventeenth century.

Cultura românească în secolul al XVII–lea și realizările ei din domeniul scrierilor, înfăptuite într-o limbă literară cu aproximativ un veac de evoluție anterioară, stau în strânsă legătură cu climatul istoric și politic pe a cărui scenă nu încetează să se perinde, în a doua jumătate a veacului, într-o succesiune rapidă, domnitori numeroși, în domnii repetate și nesigure, atât în Moldova cât și în Țara Românească. În afara faptului că atmosfera politică și schimbările dese ale domnitorilor oferă cărturarilor din jurul curților acestora o instabilitate continuă, se întâmplă de multe ori ca, odată cu stăpânitorii, acești învățați să fie nevoiți să apuce calea exilului. Cărturarul român, aflat într-un astfel de context, nu întrerupe legăturile cu locul de proveniență, modelele culturale cu care intră în contact în străinătate îl fac numai să fie conștient de nevoile culturii căreia îi aparține. Fără a încerca, în mod nepotrivit, să demonstrăm o sincronizare a curentelor culturale europene cu ceea ce se întâmplă în mediul cultural românesc al secolului al XVII–lea, putem totuși observa și preciza o serie de elemente specifice acestora, uneori într-un amalgam mai greu de descifrat, prezente și adaptate și în cadrul culturii românești a acestui veac. Spațiul românesc al acestui secol este caracterizat la nivel cultural de anumite lipsuri datorate unei limbi abia formate, prea puțin exersate în scris și lipsită de un fond cultural, precum și de anumite neajunsuri provocate de instabilitatea

politică. Toate acestea sunt conștientizate de cărturarii români, care nu numai că vor lua de multe ori calea exilului, dar vor fi nevoiți să se înstrăineze total uneori (Nicolae Spătarul Milescu sau Dimitrie Cantemir). Totuși, cultura mică din care aceștia fac parte nu a constituit un obstacol de netrecut pentru Constantin Cantacuzino, pentru Nicolae Spătarul Milescu, Dimitrie Cantemir, Udrişte Năsturel, Petru Cercel și pentru alți erudiți. Formația lor savantă, constituită în medii universitare străine, la marile școli ale epocii (Universitatea de la Padova, Marea Școală de la Constantinopol), le-a deschis porțile Orientului și le-a oferit posibilitatea de a reuși să fie prezenți în mediile culturale din spațiile geografice mai îndepărtate ale continentului. Deloc intimidați în cercurile străine elevate, intelectualii români „umaniști" ai secolului acestuia se remarca în mediile Occidentale și Orientale erudite. Spațiul românesc nu duce lipsă de oameni pregătiți și preocupați de ceea ce se întâmplă în afară, cărturarii români dovedindu-se a fi filologi pricepuți și dedicați, traducători minuțioși, cunoscători și vorbitori ai câtorva limbi străine, călători neobosiți și, putem spune, oameni care știu să se afirme și să se întrețină în medii culturale selecte. Dintre aceștia, Nicolae Spătarul Milescu cunoaște latina, greaca, slavona, italiana, turca și neogreaca, și este recomandat, în anul 1671, de către patriarhul Ierusalimului, Dositei Notara, țarului Rusiei, Aleksei Mihailovici, ca fiind o personalitate complexă, deținătoarea unui caracter enciclopedic: „Am aflat că aveți nevoie de un om pravoslavnic, care să cunoască diferite limbi. Vă trimitem așadar pe purtătorul acestei scrisori, Nicolae, fiul lui Gavril, om foarte învățat în latină și slavă, de asemenea în greacă; el va putea să învețe cu repeziciune și rusa și să facă tot felul de tălmăciri. Dumnezeu vi-l trimite! S-a născut în Moldova, dar tatăl său este grec din insula Peloponezului. El va fi foarte necesar la curtea măriei-voastre."[1] De asemenea, Dimitrie Cantemir cunoștea mai multe limbi (latina, italiana, rusa, turca, persana, araba, neogreaca). Se alătură lor Dosoftei, care a tradus din neogreacă și vorbea polona, Udrişte Năsturel, Petru Cercel sau Constantin Cantacuzino, fiul postelnicului Constantin Cantacuzino, pregătit la școala din Padova și autorul primului „jurnal" românesc de călătorie, învățat ce a fost preocupat de a scrie o *Istorie a Țării Rumânești*. Preocupările culturale românești, scrierile învățaților români din această perioadă (deși dețin, în mare parte, subiecte religioase sau de morală creștină) se încadrează în coordonatele unui umanism adaptat. Am putea spune, atunci, că deși niciodată sincronă cu marile curente literare europene, cultura scrisă românească înglobează trăsăturile sintetizate ale ideilor lor, observând că, „dacă am aprofunda modul în care cultura română a conexat mișcări intelectuale din Orient și Occident, am surprinde acțiunea unor centre cu un important rol în viața intelectuală din societatea românească." Acest fapt transpare din preocupările pentru tipărituri și traduceri, dar și din grija permanentă de a pune pe hârtie o istorie a românilor, cu accentul pus pe originile poporului, prin interesul față de formarea intelectuală sau față de călătoriile făcute cu acest scop. Tot acum, se remarcă interesul domnilor de a-și trimite copiii să studieze în străinătate. Aceasta este calea pe care învățatul român, plecat să studieze în străinătate, iese din cercul strîmt al slavonismului religios și al ortodoxismului. Așa cum am spus, traducerile ocupau un loc important printre preocupările cărturarilor din spațiul românesc al secolului al XVII–lea. Acesta este, deci, și cadrul cultural deja format în care, o carte

[1] P. P. Panaitescu, *Nicholas Spathar Milescu (1636-1708)*, în „Mélanges de l' Ecole Roumaine en France", I, Paris, 1925, p. 66-67, *apud* Radu Ștefan Vergatti, *Nicolae Spătarul Milescu: viața, călătoriile, opera*, Editura Paideia, București, 1998, p. 130.

foarte populară în mediul cultural de proveniență, *Amartolon sotiria*, se va bucura de o traducere în limba română, precum și în alte limbi, ca turca, araba sau slavona. Este firesc ca o carte populară ca aceasta să îi atragă atenția unuia dintre cărturarii români care, ulterior, se va decide să o traducă în limba poporului său.

Mântuirea păcătoșilor este una dintre primele lucrări ale lui Landos, publicată în anul 1641, posibil prima carte de sorginte religioasă, dacă ar fi să analizăm cele spuse în prefață de către autor. Cartea s-a bucurat de numeroase reeditări, până în 1821 de aproximativ 28 de reeditări, precum și de o largă circulație în manuscris, atât în limba greacă, cât și în limbile arabă, română, slavonă. Așa cum arată și titlul, *Mântuirea păcătoșilor*, textul este, sub aspectul conținutului, unul de morală creștină. Cu numeroase inserții biblice pilduitoare, neîndurătoare sub aspectul dojanei în unele locuri, dar mereu găsind o soluție de îndreptare a răului, cartea lui Agapie Landos este alcătuită din trei părți, care urmăresc, în mod progresiv, identificarea păcatului și definirea lui, combaterea păcatului și, în final, pildele care întăresc cele spuse, și anume că există îndurare divină și mântuire pentru orice păcătos. Ediția din 1641 cuprinde trei părți. Prima parte înregistrează diferite tipuri de păcate și indică, cu ajutorul exemplelor, posibilități de îndepărtare a lor, în general aducîndu-se în discuție ispășirea prin suferință și importanța depărtării de lume, care apare ca un mediu ce provoacă și instigă la păcat. Cea de a doua parte face referire la modul în care păcatul poate fi îndepărtat și, mai ales, la măsurile pe care le poate lua cel ce a greșit și dorește să se îndrepte. Cea de a treia parte, alcătuită din 72 de capitole, care ulterior va circula în arii largi și de multe ori independent de primele două părți, cuprinde o serie de minuni ale Maicii Domnului.

Obiectul studiului de față îl constituie încercarea de a stabili identitatea celui care, spre sfârșitul secolului al XVII–lea, s-a decis să traducă o carte de morală creștină destul de sofisticată și cu un volum deloc redus. Cum, în urma cercetărilor, nu se poate dovedi exact originea acestui cărturar, întrucât niciunul dintre manuscrisele cunoscute până în prezent nu conțin semnătura traducătorului sau vreo precizarea explicită asupra identității sale, cercetătorii au făcut anumite presupuneri. Acestea se bazează, pe de o parte, pe o notă scrisă de către realizatorul unuia dintre manuscrise și, pe de alta, pe particularitățile lingvistice ale textelor (ms. BAR 2517, ms. BAR 494). Filologii care au dezbătut acestă problematică, raportându-se strict la aceste două manuscrise menționate mai sus, sunt N. A. Ursu și Liviu Onu. Primul dintre aceștia își exprimă opinia printr-o serie de articole, în care, inițial, atribuise traducerea textului lui Dosftei. Cel de al doilea filolog reunește rezultatele cercetării sale în lucrarea *Tradiția manuscrisă a unei sinteze europene la români în secolele al XVII–lea și al XIX–lea. Mântuirea păcătoșilor (Amartolon sotiriia)*, București, 2002. Dacă în jurul identității traducătorului și a traducerii părții a treia a textului călugărului cretan nu mai există în actualitate nicio umbră de îndoială, acest fapt datorându-se prezenței, în ms. BAR 1284[2], a unei note ce îl identifică pe Nicolae Spătarul Milescu cu traducătorul textului grecesc[3], în privința primelor

[2] Agapie, Landos, *Mântuirea păcătoșilor și Viața și petrecerea Sf. Vasile cel Nou*, copie din anul 1691, din Moldova, 174 f., m. 21/29 cm.

[3] Așa cum precizam, niciunul dintre cele două manuscrise de care ne ocupăm noi în vederea realizării ediției critice de text nu conțin vreo însemnare care să indice că traducerea este făcută de Nicolae Spătarul Milescu. În schimb, o indicație indirectă în acest sens a fost descoperită în textul aflat în ms. BAR 1284 (1691), care conține o versiune românească parțială a primelor două părți din *Mântuirea păcătoșilor* a lui Agapie Landos. În acest text, autorul face un comentariu: „Iară am găsit un izvod românesc carele era scris de Nicolae Cârnul, carele au fost la Grigorie Vodă... ”.

două părți lucrurile nu sunt la fel de sigure sau, cel puțin, nu unanim acceptate. În acest sens, N. A. Ursu dezvoltă o cercetare programată în încercarea de a demonstra că și primele două părți ale cărții *Mântuirea păcătoșilor* reprezintă efortul de traducere a lui Nicolae Spătarul Milescu. În absența unor dovezi evidente, N. A. Ursu apelează la analiza lingvistică a textului. Metoda principală folosită de cercetător este aceea de a compara particularitățile lingvistice ale celor două manuscrise (cel ce conține primele două părți, ms. BAR 2517, și manuscrisul miscelaneu ce cuprinde partea a treia – ms. BAR 494) sau de a confrunta particularitățile lingvistice prezente în manuscrisul ce cuprinde numai primele două părți ale textului cu cele regăsite în alte texte despre care se știe sigur că sunt traduse de Nicolae Spătarul Milescu (*Vechiul Testament* din ms. BAR 45 sau *Cartea cu multe întrebări foarte de folos* din ms. BAR 494)[4]. Dacă Liviu Onu declară că traducătorul primelor două cărți este, cel mai probabil, un cărturar oltean, N. A. Ursu consideră că „traducerea părților I și a II–a ale *Mântuirii păcătoșilor* din ms. 2517 reprezintă un text moldovenesc, ca și traducerea părții a III–a a cărții, din ms. 494, ambele texte fiind însă trecute prin pana unor copiști munteni sau olteni. [...] traducătorul acestor două texte, adică al întregii cărți a lui Agapie Landos, este una și aceeași persoană pe care comentariul din ms. 1284 și particularitățile lingvistice ale traducerii în discuție o indică a fi Nicolae Spătarul (Milescu).”[5] În sprijinul opiniei sale, conform căreia întreaga traducere a cărții îi aparține lui Nicolae Spătarul Milescu, cercetătorul realizează o minuțioasă analiză lingvistică, care se referă la o serie de elemente comune ale textelor traduse de cărturarul moldovean.[6] Analiza lingvistică pe care cercetătorul o realizează, fie că poate fi valabilă sau mai puțin ilustrativă în stabilirea identității traducătorului, se ocupă de acele fapte de limbă care suferă mai puține schimbări de la un copist la altul. Este, deci, vorba despre elementele lingvistice care aparțin domeniului lexical sau care se raportează la structura gramaticală. Asupra acestui aspect, deși nu cu privire la această problematică, este de acord și Liviu Onu, care, avînd în vedere textele cronicarilor munteni, spune că „[...] mai ales în textele compilate, sau compilate și recompilate, este destul de greu să distingem straturile lingvistice (autor – copistul I – copistul II etc.). Într-o

---

Autorul face acestă referire discutând toponimul „Caria”, „adecă Căpățînele”, justificând denumirea prin legenda legată de masacrarea de către un papă a unor călugări de la muntele Athos, cărora le-a adunat capetele în mijlocul locului de târg. De aici denumirea locului prin „Caria”. Autorul menționează că în „izvodul” lui „Nicolae Cârnul” denumirea este „târgul Nucilor”, dar nu este așa, căci „nucile se chiamă *caridia*, iară *caria* să chiamă căpățâne, cara, cap”. În ms. miscelaneu 494 de la BAR a versiunii românești a părții a III–a a cărții lui Agapie Landos apare numele târgului respectiv de la Athos tradus prin „târgul Nucilor” sau „la Nuci”. Există deci posibilitatea ca acest manuscris (ms. BAR 1284) să fie o copie a acelui „izvod românesc carele era scris de Nicolae Cârnul.”

[4] N. A. Ursu, *O traducere necunoscută a lui Nicolae Milescu*, în „Cronica”, XXI, București, 1986, nr. 44, p. 5; N. A. Ursu, *Nicolae Spătarul (Milescu), traducător al „Mântuirii păcătoșilor” a lui Agapie Landos (I)*, în SCL, 44, nr. 5, București, 1993, pp. 417-432 ; N. A. Ursu, *Nicolae Spătarul (Milescu), traducător al „Mântuirii păcătoșilor” a lui Agapie Landos (II)*, în SCL, 44, nr. 6, București, 1993, pp. 489-502.

[5] N. A. Ursu, *Nicolae Spătarul (Milescu), traducător al „Mântuirii păcătoșilor” a lui Agapie Landos (II)*, în SCL, 44, nr. 6, București, 1993, p. 489.

[6] „Atât în textul *Mântuirii păcătoșilor* din ms. 494, cât și în cel din ms. 2517, iar în unele cazuri și în cele două traduceri sigure ale lui Nicoale Spătarul (*Cartea cu întrebări foarte de folos* din ms. 494 și *Vechiul Testament* din ms. 45), aceleași cuvinte sau sintagme grecești sunt traduse prin aceleași sintagme sau cuvinte românești, dintre care unele au caracter cu totul particular. În numeroase cazuri este vorba de calcuri ale cuvintelor sau sintagmelor respective grecești. Prezența lor în toate cele trei părți ale *Mântuirii păcătoșilor* din ms. 2517 și ms. 494 constituie dovada peremptorie că Nicolae Spătarul a tradus în întregime voluminoasa lucrare a lui Agapie Landos.”, *Ibidem*.

asemenea transmitere a unui text, cele mai multe modificări (care însă niciodată nu sunt generale), sunt operate asupra fonetismului, mai puțin asupra vocabularului și foarte puțin sau deloc în structura gramaticală."[7]

Până în prezent, acestea sunt singurele elemente ce pot constitui „dovezi" în încercarea de a stabili identitatea traducătorului. Un alt cercetător care formulează o opinie cu privire la paternitatea lui Nicolae Spătarul Milescu asupra traducerii cărții lui Agapie Landos este Zamfira Mihail. În lucrarea *Nicolae le Spathaire Milescu à travers ses manuscrits*, autorul are în vedere și manuscrisele care i-au fost atribuite cărturarului român, fără a beneficia de certitudinea că acestea reprezintă, într-adevăr, texte produse de Nicolae Spătarul. În capitolul referitor la aceste manuscrise, care i-au fost numai atribuite lui Nicolae Spătarul, Zamfira Mihail înregistrează în dreptul textului *Mântuirea păcătoșilor* părerile pe care noi le-am expus deja. De asemenea, precizează că, în lipsa unor dovezi evidente, nu putem decât specula despre paternitatea cărturarului moldovean asupra traducerii integrale a cărții *Amartolon sotiria*. Ceea ce l-ar fi putut, totuși, determina pe Nicolae Spătarul Milescu să întreprindă o astfel de traducere, ne spune autorul, este climatul creat la Constantinopol în jurul unor probleme de teologie: „Il est supposer que le Spathaire Milescu ait entrepris la traduction, stimulé par ce climat (qui régnait a Constantinople et, problement, en Moldavie aussie) crée par une élite dont les discussions tournaient autour des problèmes théologiques. Ces milieux savants prisaient un exercice mental consistant en dialogues imaginés (questions et résponses). Tout le monde débattait de subjects religieux, comme de nos jours, de sujets politiques."[8]

Am citat acest pasaj deoarece ni se pare interesant că, tocmai în acest climat, în care discuțiile pe teme teologice reprezintă o practică obișnuită în mediul occidental „elitist" și în care, aceleași discuții stârnesc atât de multe opinii ce se opun între ele, se deschide și pentru educatul cărturar moldovean posibilitatea de a participa, ca reprezentant al culturii și confesiunii din care face parte, la masa dezbaterilor mari pe teme teologice, care se desfășurau în lumea Occidentului, în a doua jumătate a secolului al XVII–lea. Acest lucru se întâmplă în perioada în care, aflat la Stokholm, Nicolae Spătarul Milescu este îndemnat, în 1667, de către ambasadorul Franței în Suedia, marchizul Arnauld de Pomponne (nepot al lui Antoine Arnauld), să scrie un scurt tratat dogmatic prin care să expună învățătura prevăzută de către biserica ortodoxă cu privire la credința despre prefacerea miraculoasă a pâinii și vinului în trupul și sângele Mântuitorului. În urma acestei solicitări, Nicolae Spătarul va redacta, în limba latină și în greacă, *Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens, id est sensus Ecclesiae Orientalis, scilicet graece de transsubstantione Corporis Domini, aliisque controversial...* (*Manual sau Steaua Răsăritului strălucind în Apus adică părerea Bisericii răsăritene ortodoxe despre prefacerea Trupului Domnului și despre alte controverse...*). Acest tratat a fost publicat, în limba latină, de către Antoine Arnauld și Pierre Nicole, în volumul intitulat *La perpétuité de la foi de l'ÉgIise catholique touchant l'Eucharistie* (1669, ed. a II-a, 1704), însoțit de precizarea: *Ecrit d'un seigneur moldave sur la croyance des grecs*. Volumul a reprezentat și un răspuns dat pastorului calvin M. Claude, în cadrul polemicii îndelungate dintre autorii volumului și

[7] Liviu Onu, *Cronicari munteni*, Ediție postfațată, tabel cronologic și referințe critice de Liviu Onu, Editura 100+1 Gramar, București, 1996, p. 145-146.

[8] Zamfira Mihail, *Nicolae le Spathaire Milescu à travers ses manuscrits*, Editura Academiei Române, București, 2009, p. 107.

pastorul calvin, deci dintre doctrina calvinistă, susținută de către M. Claude, și cea catolică. Acest lucru ne arată modul în care, în a doua jumătate a secolului al XVII–lea, aveau loc dezbaterile pe teme teologice în Occident, la care participau erudiți din medii culturale depărtate, dar reuniți de interese și idei comune, într-un spațiu dominat de Semilună, în care granițele geografice își pierd valoarea. Tratatul formulat de Nicolae Spătarul Milescu reprezintă o a doua operă românească publicată în Apusul Europei, după *Mărturisirea* lui Petru Movilă. Un alt aspect reiese din această stare a lucrurilor. Observăm, așadar, că în articolul din anul 1671 al lui Pierre Nicole, *Résponse générale au nouveau livre de M. Claude* (Paris, 1671), p. 179-181, autorul ține să-l încredințeze pe lector despre existența reală a călugărului cretan Agapie Landos, care fuseseră, se pare, contestată de către pastorul calvin M. Claude în cadrul polemicii lor. În sprijinul argumentației sale, Pierre Nicole oferă scrisoarea primită de la Constantinopol, pe care o solicitase chiar el celor de acolo, și care conține informații cu privire la viața și activitatea de traducător și editor a lui Agapie Landos, precum și la opiniile exprimate în lucrările de care se ocupase călugărul. Acest răspuns va conduce la încheierea discuțiilor cu privire la călugărul cretan și la consolidarea opiniilor exprimate de către Pierre Nicole în lucrările precedente.[9] Am adus în discuție acest dezacord deoarece, existența acestui articol ne sugerează că avusese loc o discuție despre Agapie Landos și despre textul publicat la Veneția încă din perioada în care Nicolae Spătarul Milescu se afla la Stokholm, discutând cu ambasadorul Franței, Arnauld de Pompone, nepotul lui Antoine Arnauld. În anul 1667, aflați în Suedia, eruditul moldovean și Arnaud de Pompone trebuie să fi împărtășit idei și pe acest subiect, legat de natura transubstanțierii, în urma cărora lui Nicolae Spătarul Milescu i se s-a solicitat să scrie tratatul despre prevederile ortodoxismului pe această temă. Ne referim, desigur, la tratatul care va fi inclus în volumul lui Pierre Nicole și Antoine Arnauld. Jarseniștii Pierre Nicole și Antoine Arnauld vor edita lucrarea *La Perpétuité de la foi de l'église catholique touchant l'eucharistie*, în anul 1669. Luând în considerare faptul că tratatul cărturarului moldovean va fi inclus în acest volum, precum și faptul că Pierre Nicole aduce în sprijinul opiniilor sale idei din cartea lui Agapie Landos și se interesează expres de a primi de la Constantinopol informații despre călugărul cretan, speculăm că, în vîrtejul acestor dezbateri și discuții, ar putea fi acum momentul în care, un om ambițios și educat de talia lui Nicolae Spătarul Milescu află și se interesează de *Amartolon sotiria*. O modalitate prin care ar fi putut obține cartea lui Agapie Landos este prin relația sa cu Arnauld de Pompone, nepotul și colaboratorul lui Antoine Arnauld. Tot atunci, Nicolae Spătarul Milescu s-ar fi putut decide să realizeze o traducere integrală a textului în limba română.

„A kind of *homo universale*”[10], traducătorul presupus al textului *Mântuirea păcătoșilor*, Nicolae Spătarul Milescu este și primul traducător al *Vechiului Testament, Septuaginta*, a cărui traducere va fi inclusă în *Biblia de la București* (1688). Contemporan cu Miron Costin și Dosoftei, Nicolae Spătarul Milescu face parte dintre personalitățile de seamă ale secolului al XVII–lea, viața

[9]Informațiile referitoare la scrisoare primită de către Pierre Nicole, precum și documentul propriu-zis, le-am preluat din E. Legrand, *Bibliographie hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés par des grecs au dix-septième siècle*, vol. III, Paris, 1895, p. 531-532.

[10]Martin, Mircea, Terian, Andrei, Moraru, Christian, *Romanian Literature as World Literature*, cap. *Aux portrets de l`Orient, and Through: Nicolae Milescu, Dimitrie Cantemir, and the ‘Oriental’ Legacy of Early Romanian Literature*, Editura Bloomsbury, 2018, p. 63.

și opera acestui mare cărturar, diplomat, geograf, memorialist și filolog se bucură astăzi de o atenție deosebită în cadrul cercetărilor de tip istoric și filologic. Nicolae Spătarul s-a semnat doar cu acest nume, antroponimul Milescu fiindu-i atribuit de către contemporanul său Ion Neculce, căci, se pare, tatăl celui care avea să devină un învățat de seamă, un diplomat apreciat și un călător cunoscut, avea origini grecești și se născuse, după cum singur mărturisea, în anul 1636, la Moșia Mileşti, lângă Vaslui, ca fiu al unui boier Gavril, originar din Peloponez. În perioada în care Nicolae Spătarul produce cea mai mare parte din scrierile sale în limba română (1650-1700), se tipăriseră în Țările Române „vreo 60 de cărți”[11]. La sporirea acestui fond cultural participă și Spătarul moldovean, lucrările sale constituind o bază semnificativă a fondului cultural românesc din secolul al XVII–lea. Textele sale, dacă ar fi să menționăm doar traducerea *Vechiului Testament*, reprezintă modele pentru felul de a scrie, de a gândi sau de a crea în limba română. Se observă cu privire la acest secol cât de mult se îmbogățește literatura religioasă, „ca număr de monumente literare, pe când în secolul al XVI–lea se pot număra ușor, în secolul al XVII–lea – și nu vorbim de manuscrise – apar într-un număr sporit. În plus, sunt genuri de literatură religioasă care nu sunt deloc reprezentate în secolul al XVI–lea. Se știe la ce se reduce, în general, literatura acestei epoci: psaltiri, faptele apostolilor etc. În secolul al XVII–lea, afară de texte similare după alte izvoare, găsim altele cu caracter deosebit, mergând uneori chiar până la predici, ceea ce lipsește cu totul în secolul al XVI –lea.”[12] Pentru Milescu exista deja o limbă în care apăruse *Cazania* lui Varlaam și tipăriturile lui Coresi, deci limba română avea mai bine de o sută de ani de evoluție. Nicolae Spătarul Milescu a profitat din plin de resursele limbii, el a utilizat-o cu responsabilitate în traducerile și textele sale, fiind preocupat în permanență de limba poporului său. Să ne amintim că a realizat un act lingvistic de echivalare a literelor latine cu slovele chirilice și cu cele grecești din proprie inițiativă. Acest personaj enciclopedic a fost pe deplin conștient de capacitățile sale intelectuale, căci la vârsta de 25 de ani începe *Vechiului Testament*, după *Septuaginta*. De asemenea, o altă serie de texte îi este atribuită, printre care *Istoriile* lui Herodot sau o carte foarte populară în epocă ca *Amartolon sotiria*.

Faptul că documentele arată că Spătarul moldovea a fost prezent la curtea domnitorului Vasile Lupu, voievodul care a colaborat și a susținut și activitatea mitropolitului Varlaam, a făcut să se întrevadă o înrudire a lui cu familia domnitoare sau cu familiile dominante din jurul curții. Acest lucru este întărit și de faptul că, mai târziu, l-a însoțit la Constantinopol pe fiul lui Vasile Lupu, Ștefăniță, la studii, unde au fost colegi de școală. Înaintea acestei perioade, conform documentelor, Milescu și-a început studiile la Școala de la Trei Ierarhi, continuate apoi la colegiul catolic din Iași. A frecventat apoi Academia slavo-greco-latină din Iași, iar mai târziu cursurile Marii Școli de pe lângă Patriarhia de la Constantinopol. La Constantinopol a primit cea mai înaltă educație pe care o putea primi atunci un tânăr ortodox, și a avut printre colegii de școală oameni de seamă de mai târziu, printre ei aflându-se viitorul voievod de la București, Șerban Cantacuzino (sub domnia căruia, peste decenii, se va tipări *Biblia de la București*), apoi Ștefăniță Lupu, Grigore Ghica, Alexandru Mavrocordat, Dositei Notara (viitorul patriarh al Ierusalimului și, într-o altă perioadă,

[11] P. V. Haneș, *Studii de istorie literară*, capitolul *Cercetări vechi și noi despre Nicolae Milescu-Spătarul*, Editura Minerva, 1970, p. 13.

[12] Ovid Densusianu, *Opere*, vol. III, *Limba română în secolul al XVII–lea. Evoluția estetică a limbii române*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2010, p. 21-22.

patriarh ecumenic la Constantinopol). Marea Școală era împregnată de spiritul universitar al școlii de la Padova, aflată peste mare, unde elita grecească își primea educația. Aflat la răscruce de drumuri, între dominanta slavonă a vechii culturi tradiționale și noua orientare influențată de limba și cultura greacă, Milescu înclină spre modelul grecesc în formarea sa intelectuală. În acest sens, va apela la sursa din greacă a textului după care traduce *Vechiului Testament*. Educația pe care o primește la Marea Școală de la Constantinopol îl pregătește pe Nicolae Spătarul Milescu în cunoașterea limbilor străine, greacă și latină, precum și în acumularea de cunoștințe de teologie ortodoxă, ca materie primă de studiu. Toate acestea au condus la o bună pregătire intelectuală, care îi va permite mai târziu să elaboreze traduceri importante, să participe la discuții însemnate de teologie sau să primească o elogioasă scrisoare de recomandare din partea patriarhului Ierusalimului, Dositei Notara. Acest din urmă document i-a deschis drumul către Rusia, unde a devenit unul dintre membrii importanți ai departamentului soliilor de la Moscova, Posolski Prikaz, sub conducerea a trei țari, Alexei Mihailovici, Feodor al III –lea și Petru I: „Nicolae Milescu este atât prin cultură cât și agerimea minții, cât și prin viața sa bogată în peripeții – un adevărat roman – una din figurile cele mai interesante ale trecutului nostru."[13]

Într-un climat în care, datorită jocurilor de putere, domnitorii români se succedau într-un ritm nefiresc, Nicolae Spătarul Milescu a fost nevoit să slujească sub conducerea mai multor domnitori, în ambele principate române. La 17 ani era grămătic la curtea domnitorului Gheorghe Ștefan, în Moldova. În 1655, l-a însoţit pe Gheorghe Ştefan în Muntenia. Apoi, în 1659, noul domn moldovean, Gheorghe Ghica l-a ridicat la rangul de spătar. În acelaşi an, l-a urmat, din nou, pe Gheorghe Ghica în Țara Românească, unde acesta a preluat domnia ca urmaş al lui Mihnea al III–lea. Un an mai târziu, în 1660, Milescu s-a întors în Moldova, unde domnea Ştefăniţă Lupu, fostul coleg de învățătură de la Marea Școală a Patriarhiei de la Constantinopol. Conform tradițiilor istorice acela a fost și anul în care Milescu a fost pedepsit în modul descris de Neculce, pentru uneltire împotriva domniei. După pedeapsa mutilantă aplicată de Ştefăniţă Vodă, Milescu Spătarul a fost obligat să părăsească Moldova, pentru a-și vindeca rana, Ion Neculce descrie ceva ce seamănă cu un tratament prin chirurgie plastică: „Nicolae Cârnul au fugit în Țara Nemțască și au găsit acolo un doctor, de-i tot sloboziia sângeli din obraz și-l boțeiia la nas și așia din zi în zi sângele se închiega, de i-au crescut nasul la locu, de s-au tămăduit."[14] După aceste evenimente, pentru Milescu Spătarul au urmat câțiva ani deosebit de complicați, în cursul cărora a fost nevoit să călătorească mult prin Europa, din Valahia la Istanbul, de la Paris la Stockholm. Nicolae Milescu „Spătarul" sau „Cârnul", cum i se mai spune, este în istoria secolului al XVII–lea , românul care a călătorit foarte mult în lumea veche, din Europa Occidentală și până în Siberia, China, Mongolia. A avut posibilitatea de a-i cunoaște pe Ludovic al XIV–lea („Regele Soare"), pe Petru I și pe Împăratul Chinei, Kang-Hi. Este primul român care, ajungând în China ca sol al Rusiei, a fost primit de către împăratul celui mai mare popor al lumii. Numele lui a fost cunoscut chiar și de un mare savant și filosof al Școlii de la Port Royal ca Leibniz. Apropierea dintre Occident și Orient, purtătoare ale două culturi și două

[13] N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, capitolul *Un mare cărturar moldovean călător în China: Nicolae Milescu*, Editura Minerva, București, 1980, p. 226.
[14] Ion Neculce, *O samă de cuvinte (XLIII)*, în *Letopisețul Țării Moldovei*, ediția critică de G. Strempel, București, 1982, p. 190.

viziuni despre viață diferite, cea creștină și cea musulmană, va determina formarea unor intelectuali ca Nicolae Spătarul Milescu, care traduce *Septuaginta*, în redacție protestantă, dar care va fi și slujitor la curtea țarului Alexei Mihailovici, de unde va pleca, ca ambasador, din porunca acestuia în China. Acestă stare istorică și culturală a lucrurilor formează acest tip de intelectual, plurilingv și plurivalent. Nu este Nicolae Spătarul Milescu singurul erudit a cărui identitate se revendică de la un astfel de mediul cultural și istoric. Un personaj la fel de enciclopedic și plin de nuanțe contrastive este și Dimitrie Cantemir, spre exemplu. Așa cum spune Virgil Cândea, „intelectualii noștri sunt produsul unei epoci de criză, aceea a Imperiului Otoman."[15]

Acestea fiind spuse, presupunerile noastre sunt simple speculații și este dificil de a ne pronunța radical cu privire la cel care, în a doua jumătate a secolului al XVII–lea, participă la marile discuții ale epocii și se decide să traducă în limba română un volum atât de masiv ca *Mântuirea păcătoșilor*. Nu putem totuși să nu ne gândim la faptul că un tânăr erudit se hotărîse în același secol să traducă *Vechiul Testament* în limba română, precum nu putem fi indiferenți nici la faptul că aceluiași cărturar ambițios și umblat prin lume i se cere să își expună părerea într-un tratat cu privire la o problematică teologică atât de controversată în epocă. Despre traducătorul textului de morală creștină *Mântuirea păcătoșilor* putem spune că este un învățat priceput și un „tălmaci" inventiv. Acesta posedă creativitatea și abilitățile lingvistice de a adapta realitatea lingvistică a textului tradus în limba proprie specifice unui traducător prin mâna căruia, probabil, au mai trecut și alte texte în experiențe de traducere. Aceste fapte ne fac cumva să credem și că un cărturar cu un caracter atît de complex ca al lui Nicolae Spătarul Milescu, prins în vâltoarea discuțiilor și a mișcărilor culturale și istorice ale epocii, nu s-ar fi dat înapoi de la a întreprinde o astfel de traducere.

BIBLIOGRAPHY

Cartojan, N., *Istoria literaturii române vechi*, Editura Minerva, București, 1980.

Densusianu, Ovid, *Opere*, vol. III, *Limba română în secolul al XVII–lea. Evoluția estetică a limbii române*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2010.

Haneș, P., V., *Studii de istorie literară*, capitolul *Cercetări vechi și noi despre Nicolae Milescu-Spătarul*, Editura Minerva, 1970.

Legrand, E., *Bibliographie hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés par des grecs au dix-septième siècle*, vol. III, Paris, 1895.

Martin, Mircea, Terian, Andrei, Moraru, Christian, *Romanian Literature as World Literature*, cap. *Aux portrets de l`Orient, and Through: Nicolae Milescu, Dimitrie Cantemir, and the 'Oriental' Legacy of Early Romanian Literature*, Editura Bloomsbury, 2018.

Mihail, Zamfira, *Nicolae le Spathaire Milescu à travers ses manuscrits*, Editura Academiei Române, București, 2009.

Neculce, Ion, *O samă de cuvinte (XLIII)*, în „Letopisețul țării Moldovei", ediția critică de G. Strempel, București, 1982.

Onu, Liviu, *Cronicari munteni*, ediție postfațată, tabel cronologic și referințe critice de Liviu Onu, Editura 100+1 Gramar, București, 1996.

[15] Nicolae Cartojan, *op. cit.*, capitolul *Intelectualul secolului al XVII–lea: o definiție balcanică*, p. 233.

Ursu, N., A., *O traducere necunoscută a lui Nicolae Milescu*, în „Cronica”, XXI, nr. 44, București, 1986.

Ursu, N., A., *Nicolae Spătarul (Milescu), traducător al „Mântuirii păcătoșilor” a lui Agapie Landos (I)*, în SCL, 44, nr. 5, București, 1993.

Ursu, N., A., *Nicolae Spătarul (Milescu), traducător al „Mântuirii păcătoșilor” a lui Agapie Landos (II)*, în SCL, 44, nr. 6, București, 1993.

Vergatti, Radu, Ștefan, *Nicolae Spătarul Milescu: viața, călătoriile, opera*, Editura Paideia, București, 1998.

THE MYTH OF SALOME IN LITERATURE AND ART

Sofia Lavinia Cercel
PhD Student, University of Craiova

Abstract: The dance of Salome constituted a source of inspiration for writers and artists since the biblical representation into the Gospels of Matthew and Mark, reaching its peak point in the nineteenth century, together with the development of the decadence. This myth of Salome has a multitude of representations in the visual (Gustave Moreau, Aubrey Beardsley), written (Gustave Flaubert, Oscar Wilde) and also musical arts (Jules Massenet, Richard Strauss), wich emphasises the diversity and creative power that the biblical figure exerted over the decades.

Keywords: art, decadence, literature, music, Salome.

Salomeea, una dintre cele mai enigmatice figuri biblice, a reprezentat o sursă continuă de inspirație pentru artiști și scriitori încă de la descrierea acesteia în Evanghelia după Matei (14: 3 - 11) și în cea după Marcu (6: 17 - 28). Scena dansului Salomeei în textele biblice este scurtă, puțin descriptivă, personajului feminin nu îi este menționat numele, aceasta are rol decorativ, de entertainment pentru bărbații care ocupă locurile de conducere și îi este îngăduit să vorbească doar la cererea lui Irod. Tocmai lipsa detaliilor descriptive audio-vizuale în ceea ce privește seducătoarea fată și scena dansului lasă loc imaginației, transformând tema Salomeei, a femeii fatale, într-una populară.

1. Descrierea Salomeei în Evanghelia după Marcu

Versiunea din Evanghelia după Marcu este cea care a influențat cei mai mulți artiști, inclusiv *Salomeea* lui Oscar Wilde.

Conform Evangheliei după Marcu, Irod Antipa a divorțat de prima soție și s-a căsătorit cu Irodiada, soția fratelui său, lucru nepermis de religia mozaică. Ioan Botezătorul l-a criticat public, motiv pentru care Irodiada cere asasinarea sa. Irod însă nu acceptă și îl întemnițează pe Ioan Botezătorul pentru a-l proteja, considerând că uciderea sa ar provoca tulburări sociale, Ioan bucurându-se de susținerea poporului.

La ospățul ținut de Irod cu ocazia zilei sale de naștere, Salomeea, fiica Irodiadei din prima căsătorie, în vârstă de 18-20 de ani (Bădiliță 2015, 247) este chemată să danseze. La astfel de ospețe de obicei erau invitați dregători importanți de la curte, căpetenii militare, boieri, fiind desfășurate momente de divertisment precum scenete, jonglerii, dans, mimică sau întreceri sportive.

Irod și cei care stăteau la masă cu el au fost impresionați de dansul fetei: „Și fiica Irodiadei, intrând și jucând, a plăcut lui Irod și celor ce ședeau cu el la masă. Iar regele a zis fetei: <<Cere de la mine orice vei voi și îți voi da [...] până la jumătate din regatul meu>>." Însă fata nu știe ce să ceară, îi cere sfatul mamei sale, care profită de momentul oportun planului ei de răzbunare, spunându-i fetei să ceară capul Sfântului Ioan Botezătorul. De aici reiese inocența și naivitatea fetei, care este manipulată de mama sa în luarea deciziei. Salomeea cere, deci, capul lui Ioan Botezătorul pe o tipsie, ca pe un trofeu. După ce îl primește, îl oferă mamei sale.

În cadrul subtextual de fapt este descrisă relația dintre bărbați și cuvânt (cuvântul lui Dumnezeu și al legii în ceea ce privește interzicerea relațiilor incestuale este încălcat, promisiunea făcută fetei este păstrată) și puterea seductivă a tinerei fete care schimbă centrul puterii și reușește să îl facă pe Irod să își încalce cuvântul, adică să se răzgândească în ceea ce privește asasinarea lui Ioan Botezătorul.

2. Reprezentări ale Salomeei în artă

Scena a fost preluată și adaptată de numeroși artiști de-a lungul timpului, cu variații pe tema decapitării Sf. Ioan Botezătorul și aducerii capului pe o tavă. Ambii pictori italieni renascentiști Tițian și Cesare da Sesto creează propria viziune asupra temei. *Salome*, pictura în ulei a lui Tițian, datează aproximativ din anul 1515, figura centrală fiind personajul feminin menționat, care ține capul Sf. Ioan Botezătorul pe o tipsie, în stânga acesteia, în plan secund, apărând un alt personaj feminin care cel mai probabil este o servitoare. Pe chipul Salomeei cade o șuviță de păr, însemn provocator, asociat prostituatelor în perioada respectivă, ceea ce denotă, contrar portretului angelic realizat de Tițian, sugerarea senzualității asociate de obicei cu acest personaj feminin. Pictura în ulei pe lemn a lui Cesare da Sesto, ce datează de la începutul secolului al XVI-lea, o prezintă pe Salome în picioare, în partea dreaptă a imaginii, arătând cu mâna spre capul retezat al Sf. Ioan, care este ținut deasupra unui vas de către un călău. Călăul apare în partea stângă a picturii, în spatele mesei, ținând de păr capul retezat, în cealaltă mână având o sabie. Salome zâmbește triumfător, în timp ce călăul o privește hipnotizat, obsesiv.

Un alt pictor renascentist care descrie scena Salomeei, de data aceasta german, este Luchas Cranach cel Bătrân. Dezvoltând o obsesie pentru tema decapitării, pe care o folosește în mod repetat, acesta descrie personajele feminine ca fiind femei reci, sadice. În *Salome ținând capul Sf. Ioan Botezătorul* (*Salome with the Head of Saint John the Baptist*), personajul feminin ține capul Sf. Ioan pe o tipsie, în stânga putând fi observat un peisaj însorit, printr-o fereastră deschisă. Altă reprezentare a Salomeei, de același autor, datând din 1531, este o pictură în ulei pe lemn numită *Sărbătoarea lui Herod* (*The Feast of Herod*), personajul central fiind și de această dată Salome, care ține pe tavă capul retezat și privește spre stânga, cadru ce-l surprinde pe Herod și pe Irodiada. În partea dreaptă sunt surprinși alți invitați și un servitor ce duce un platou cu fructe.

De departe o înflorire a preluării temei dansului Salomeei, atât în literatură cât și în artă, datează din perioada secolului al XIX-lea, odată cu apariția decadentismului și a simbolismului. Gustave Moreau (1826-1898), unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai simbolismului în pictură, dezvoltă o tematică largă a operei sale, inspirându-se din literatura clasică. Pictorul își

focusează atenția nu atât asupra scenei decapitării și personajelor, cât mai ales asupra personajului feminin, creând o Salomé senzuală, imagine a femeii fatale, surprinzând-o în mișcare, dansând lasciv.

La celebrul *Salon de la Paris* Moreau prezintă două dintre numeroasele tablouri cu Salomé: *Apariția(L'Apparition)* în varianta de acuarelă pe hârtie și *Salomé dansând în fața lui Irod,* în ulei pe pânză.

Apariția are mai multe reprezentări: ulei pe pânză, pe lemn, acuarelă pe hârtie și câteva studii ale personajului feminin în cărbune și cretă neagră pe hârtie. Deoarece prezintă o viziune aparte a artistului, neîntâlnită în descrierea biblică sau în reprezentări precedente, *Apariția* atrage atenția prin faptul că nu mai este adus capul Sf. Ioan pe o tipsie, ci levitează - așezat în aer, central, înconjurat de o aură strălucitoare și cu ochii deschiși fixând-o pe Salomé, care are brațul stâng întins spre el. Aici capul este așezat chiar în locul regelui Irod. Moreau inventează acest moment, ce a fost interpretat de-a lungul timpului ca fiind fie o halucinație, fie un fenomen paranormal (Facos 2009, 61). Întreaga scenă este de un exotism aparte, întrucât este amplasată în Alhambra din Granada, unul dintre cele mai importante monumente de arhitectură islamică, împodobit cu numeroase mozaicuri florale și geometrice. *Apariția* șochează și prin nuditatea personajului feminin, care lipsește în alte reprezentări.

Cel de-al doilea tablou expus la Salon, *Salomé dansând în fața lui Irod* (*Salomé dansant devant Hérode*), în ulei pe pânză, este altă reprezentare celebră a scenei dansului. Aici Moreau a portretizat-o pe Salomé în partea stângă, purtând o rochie decorată cu bijuterii. Poartă, de asemenea, bijuterii și pe mâini, pe cap, sau în păr. Cel mai impresionant aspect al acestei lucrări este reprezentat de multitudinea de elemente din diverse culturi, elemente asociate cu Hagia Sophia din Istanbul, cu Alhambra din Granada sau cu Marea Moschee din Córdoba. Mai mult, în pictură au fost identificate motive egiptene, romane și indiene. Salomé ține o floare de lotus în mâna dreaptă iar mâna stângă este întinsă în față. Stă pe vârfuri precum balerinele, are capul plecat, privirea lăsată și pare nemișcată. Central este portretizat regele Irod pe tron, cu un călău cu fața acoperită- alături. În plan secund, în stânga imaginii, ascunse după un stâlp stau Irodiada și un muzician.

Moreau este cel mai important pictor care a transformat tema Salomeei într-una populară, explorând-o în numeroase rânduri. La sfârșitul anului 2012, muzeul Hammer din Los Angeles a prezentat o expoziție dedicată acestei teme a lui Moreau, punând la dispoziția publicului 50 de lucrări: picturi, desene și studii. Lucrările au fost împrumutate din colecția permanentă a *Muzeului Gustave Moreau* din Paris, expoziția fiind numită *O magie stranie: Salomeea lui Gustave Moreau* (*A Strange Magic: Gustave Moreau's Salomé*). Pe lângă tablourile deja menționate ale acestui pictor, celebre sunt și *Salomé dansând*, cunoscut ca și *Salomé tatuată*, precum și *Salomé cu capul lui Ioan Botezătorul*.

În romanul scriitorului francez Joris-Karl Huysmans, *În răspăr* (*À rebours*-fr., *Against the Grain*-engl.), apărut în 1884, sunt descrise detaliat, prin prisma personajului principal, două opere ale pictorului Gustave Moreau, ceea ce demonstrează adaptabilitatea temei Salomeei, cât și caracterul cameleonic al acesteia.

Astfel aflăm din capitolul al cincelea că ducele Jean des Esseintes achiziționase cele două opere ale pictorului Gustave Moreau, despre care spunea că „dintre toți artiștii, [...] îl vrăjea prin

talentul său, trezindu-i îndelung emoții.” Urmează o descriere a celor mai cunoscute tablouri ale artistului, *Salomé dansând în fața lui Irod* și *Apariția*. Femeia seducătoare, fatală, caracteristică a secolului decadenței, impresionează prin:

> „lubricul său dans, menit să trezească simțurile amorțite ale bătrânului Irod; sânii i se leagănă și, frecându-se de colierele care se învârtejesc în jurul lor, sfârcurile se ridică; pe pielea umedă sclipesc diamantele; brățările, centurile, inelele sale împroșcă scântei; pe rochia pompoasă, acoperită de perle, de flori de argint și lamele de aur, orfevreria platoșei în care fiece ochi al țesăturii e o piatră scumpă, începe să arunce flăcări, încrucișează șerpi de foc, se agită pe carnea ei mată, pe pielea ei roză ca ceaiul, asemenea unor minunate insecte cu elitre fermecătoare, cu vinișoare de carmin, cu puncte de un galben auriu, împestrițate cu albastru de oțel, vărgate cu verde de păun.” (Huysmans 1974, 60-61)

În descriere apar și pasaje din Evanghelia după Matei, urmate de un reproș în ceea ce privește descrierea succintă a personajului feminin și a dansului din evanghelii:

> „nici sfântul Matei, nici sfântul Marcu, nici Sfântul Luca, nici ceilalți evangheliști nu se opreau la farmecul ei delirant, la depravarea mereu dezlănțuită a dansatoarei. Ea rămânea estompată, se pierdea, misterioasă și eclipsată, în ceața îndepărtată a veacurilor, imperceptibilă pentru mințile exacte și de rând, accesibilă numai spiritelor zdruncinate, ascuțite, devenite parcă vizionare din pricina nevrozei; refractară pictorilor carnației bogate, a lui Rubens, care a deghizat-o într-o măcelăreasă din Flandra, de neînțeles pentru toți scriitorii, care nu au putut reda niciodată exaltarea tulburătoare a dansatoarei, grandoarea rafinată a asasinei.” (Huysmans 1974, 62)

Observăm că descrierea are caracteristici specifice decadentismului, femeia depravată – asasina – are o grandoare rafinată, autorul dând frâu liber imaginației prin schițarea unor descrieri olfactive („în aroma vicioasă a parfumurilor”, „ardeau miresme”) și auditive („acordurile unor ghitare”). Mai mult, întâlnim în acest capitol descrieri exacte ale tablourilor, ale decorului, personajelor, cât și interpretări ale simbolurilor prezente în picturi. Despre măreția aptitudinilor creatoare ale pictorului Moreau, Huysmans nota că:

> „exista, în operele sale disperate și erudite, un farmec straniu, o vrajă care te răscolea până în adâncul măruntaielor, ca unele din poemele lui Baudelaire și rămâneai înmărmurit, visător, descumpănit de această artă, care depășea limitele picturii, împrumutând artei scrisului cele mai subtile evocări. [...] Cele două imagini ale Salomeei, care stârniseră admirația fără margini a lui des Esseintes, trăiau sub ochii săi, atârnate de pereții cabinetului de lucru, pe panouri rezervate între rafturile de cărți.” (Huysmans 1974, 67)

În răspăr este considerat a fi întruparea esteticii decadente, sursă de inspirație pentru personajul Dorian Gray al lui Oscar Wilde, oferind o descriere impresionantă a unei părți a reprezentării Salomeei în artă.

În același secol, tema a fost explorată și de alți pictori, precum Henri Regnault (*Salomé*, ulei pe pânză, 1870) sau Armand Point (*Dansul Salomeei/ Dansul celor șapte văluri*, 1898). Mai târziu, în anul 1930, reprezentantul mișcării art-nouveau, Manuel Orazi, a portretizat-o pe Salomé în maniera asemănătoare lui Gustav Klimt.

Și în sculptură tema este explorată, încă din secolul al XII-lea întâlnim două reprezentări importante, care se află pe fundamentul coloanelor a două instituții monahale din Toulouse, Franța: la Mănăstirea Benedictină Notre-Dame de la Daurade și în sala de capitol atașată Catedralei Romano-Catolice *Saint-Étienne. Impresionantă este și scena Salome primind capul Sf. Ioan Botezătorul* (1648), din atelierul lui Georg Schweigger (1613-1690) sau una dintre numeroasele sculpturi ce o reprezintă pe *Salomé,* realizatedin diferite materiale (rășină, bronz), ale artistului mexican contemporan Sergio Bustamante.

3. Oscar Wilde și Aubrey Beardsley

Perioada *Fin de siècle*, asociată mișcărilor culturale și artistice de la sfârșitul secolului al XIX-lea (simbolismul, decadentismul, Art nouveau), ce pornește din Franța și influențează apoi întregul continent european, a dezoltat o estetică sexuală diferită, propunând subiecte tabu legate de sexualitate și identitate sexuală. În ceea ce privește figurile mistice, precum Salomeea, observăm o evidențiere a senzualității, dar mai ales o accentuare a folosirii atuurilor feminine pentru a primi diverse favoruri. În timp ce unii au considerat perioada ca fiind una a degenerării, artiștii, scriitorii, precum și susținătorii acestora au privit perioada ca pe una de redescoperire și schimbare, atât a artei cât și a modului de viață.

Întreaga atitudine legată de sexualitate se schimbă. Spre exemplu în Anglia, în plină perioadă victoriană este cultivat rigorismul moral și „sănătatea igienică" (activitatea sexuală excesivă este considerată un pericol pentru sănătatea individului și a societății), dominând utilitarismul. Nu este de mirare faptul că imaginea femeii fatale propusă de drama lui Oscar Wilde, *Salomé*, șochează și atrage numeroase critici.

Wilde se dovedește a fi un bun cunoscător al reprezentărilor precedente ale Salomeei, inspirându-se atât din versiunea religioasă, cât mai ales din drama lirică *Irodiada* a simbolistului francez Stéphane Mallarmé (1869) și din pictura lui Moreau, *Salomé dansând în fața lui Irod.* Și simbolistul Maurice Maeterlinck a abordat tema Salomeei, altă scriere considerată a-l fi inspirat pe Wilde, pe lângă romanul lui Huysmans, din care Wilde cita adesea. Mai mult, atât Mallarmé cât și Maeterlinck l-au susținut pe Wilde, trimițându-i scrisori de apreciere imediat după publicarea dramei în limba franceză, precinzând că „tânăra prințesă pe care ai evocat-o", „misterioasă, ciudată și admirabilă", reprezintă „un cadou", „inexprimabilul și visul". (Neginsky 2013, 167).

Deși au existat multe reprezentări ale temei Salomeei, Wilde a impresionat prin originalitatea cu care a abordat tema. Drama este scrisă în franceză iar ediția din limba engleză este ilustrată de Aubrey Beardsley în celebra revistă *The Yellow Book*.

În versiunea lui Wilde, Salomé nu este tânăra fată naivă, influențată de mama sa, ci este un personaj complex, este capabilă de a decide singură și conștientă de senzualitatea sa. Manipulatoare pentru a-și atinge scopul, Salomé dorește capul lui Ioan pentru a-l săruta. Aduce moarte, durere și confuzie tuturor celor care sunt atrași de ea sau pe care ea îi dorește. O adevărată femme fatale, aceasta dansează „dansul celor șapte văluri", denumire creată de Wilde. Contrastând caracterului moral monstruos, trăsăturile fizice sunt percepute de cei care asistă la dans ca fiind cele ale unei fecioare: ea apare pură, castă, frumoasă, firavă. Folosind aceste tehnici descriptive, Wilde creează un personaj complex, alături de cel al lui Ioan, care prin antiteză reprezintă frumusețea morală.

Unul dintre cele mai controversate personaje ale perioadei nu a fost un scriitor, ci un artist. Aubrey Beardsley (1872-1898), desenator, ilustrator și grafician englez, a făcut parte din gruparea artistică formată în jurul revistei *The Yellow Book*, dar și parte a esteticismului britanic, preluând și adaptând mișcările de decadență și simbolism francez. Lucrările sale sunt realizate în peniță, cu cerneală neagră, temele explorate fiind de natură istorică, mitologică și erotică. Prieten apropiat al lui Wilde, Beardsley ilustrează drama acestuia, *Salomé*, în anul 1894, în revista deja menționată.Într-o ediție ulterioară din anul 1907 apar 16 ilustrații complete, explicite, necenzurate. Șocând prin conținutul sexual și sadism, acestea reprezintă fie coperta, pagina de titlu, cu chenar ce încadrează pagina, fie ilustrații ale personajelor, celebre fiind: „The Peacock Skirt", „Enter Herodias", „The Eyes of Herod", „The Stomach Dance", „The Woman in the Moon" sau „The Dancers Reward", unde Salomé este schițată alături de capul lui Ioan, pe o tipsie, scenă deja celebră, însă reinterpretată în stil caracteristic de Beardsley.

Tehnica folosită de artist face ca ilustrațiile pentru *Salomé* să o transforme în singura operă simbolistă engleză completă și complexă, prin folosirea alternanței alb-negru și a artei decorative de inspirație japoneză.

4. Salome în muzică

Tema Salomeei nu a fost preluată doar de către scriitori, pictori și sculptori ci și de numeroși muzicieni care și-au impus viziunea într-un mod creativ.

Compozitorul francez Jules Massenet a creat o operă în patru acte numită *Hérodiade* (*Irodiada*), după un libret în limba franceză de Paul Milliet și Henri Grémont, bazat pe romanul Hérodias, din anul 1877, de Gustave Flaubert. Mai puțin complexă și sadică față de opera lui Strauss (*Salome*), *Hérodiade* a avut premiera la Bruxelles, în anul 1881, deoarece la Paris a fost interzisă punerea în scenă de către managerul operei.

Drama scriitorului Oscar Wilde a inspirat opera într-un singur act *Salome*, de Richard Strauss, după un libret tradus în limba germană de Hedwig Lachmann. Strauss a văzut o reprezentare a dramei lui Wilde în Berlin, în anul 1902, cu Gertrud Eysoldt în rolul principal, fiind atât de impresionat, încât a hotărât să compună o operă. Premiera a avut loc în Dresda, la 9 decembrie1905, sub bagheta dirijorului Ernst von Schuch. În 1907, Strauss a creat și o versiune

în limba franceză. Având o durată de aproximativ 90 de minute și peste 100 de muzicanți care să o pună în scenă, opera detaliază acțiunea de la palatul regelui Irod, din Ierusalim, principalele pesonaje fiind tenorul Irod Antipa, mezzo-soprana Irodiada, soprana Salomeea, baritonul Ioan Botezătorul și tenorul Naraboth, căpitan al gărzilor. Opera, care la început a șocat prin combinația temei biblice cu eroticul și crima, își datorează celebritatea tocmai „dansului celor șapte văluri", pe care Salome îl execută în fața bătrânului rege. Până în anul 1907 opera a fost interzisă în Anglia, premiera având loc la Covent Garden abia la sfârșitul anul 1910, însă sub formă cenzurată.

În alt registru muzical se încadrează trupa germană de rock metal medieval *Saltatio Mortis*, înființată în anul 2000 în Germania, trupă care a lansat o piesă numită *Salome* în anul 2009. Inspirate tot din textele biblice, versurile prezintă trei personaje: Irod, Salome și Ioan Botezătorul, însă unele modificări sunt aduse firului narativ: ospățul este ținut în cinstea Salomeei, nu a lui Irod, iar Salome dorește moartea lui Ioan Botezătorul deoarece acesta îi respinsese dragostea. Încă din prima strofă Salome este numită „cea mai frumoasă femeie din deșert", „dansează precum vântul,/ precum spuma mării/ [...]/ dansează cu cele șapte văluri/ pielea [...] albă este precum zăpada,/ șapte păcate și un dans pentru mine, Salome!"

5. Reprezentări cinematografice

Unele reprezentări cinematografice în care tema Salomeei este explorată sunt de-a dreptul surprinzătoare. Dacă la început sunt doar descrieri istorico-religioase, pe parcurs se transformă în documentare experimentale. Un prim exemplu ar fi drama King of Kings (Regele regilor), din anul 1961, regizat de Nicholas Ryan și distribuit de Metro-Goldwin-Mayer. Actrița Brigid Bazlen joacă rolul Salomeei, fiind considerat cel mai bun rol al său, dar și cel mai controversat.

Surprinzătoare sunt două filme-documentar ale lui Al Pacino, care impresionează cu rolul dublu de actor și regizor. *Wilde Salomé* este o dramă-documentar scrisă și regizată în 2011 de către acesta, ce prezintă o viziune asupra piesei *Salomé*,de Oscar Wilde. În rolurile principale joacă Al Pacino și Jessica Chastain. Versiunea din 2013, *Salomé,* este o reeditare cinematografică a celei din 2011, un film experimental cu reprezentări teatrale în SUA, Anglia și Irlanda în anii 2013-2014. Filmul prezintă un documentar în care se împletesc interpretări dramatice.

6. Concluzii

Atât tema capului retezat, cât și tema dansului scandalos au reprezentat de-a lungul timpului o importantă sursă de inspirație pentru artiști, cu precădere către sfârșitul secolului al XIX-lea, când curente literare precum simbolismul și decadentismul au transformat mitul Salomeei într-o obsesie care s-a valorificat prin numeroase creații literare și artistice. Scriitoarea Rita Severi (1985, apud Brad Bucknell, 1993) susținea că 2.789 de poeți francezi au scris despre Salomé și că majoritatea artiștilor și-au creat operele după eroina conturată de Oscar Wilde. Este de necontestat fascinația pe care tema a exercitat-o asupra minților creatoare ale scriitorilor, pictorilor, muzicienilor, actorilor, scenografilor, etc., de-a lungul timpului, continuând și astăzi să fie la fel de actuală în abordare.

BIBLIOGRAPHY

Balakian, Anna. 1977. *The Symbolist Movement: A Critical Appraisal*. New York: New York University Press.

Bădiliță, Cristian. 2015. *Noul Testament. Evanghelia după Marcu*. Traducere și comentariu de Cristian Bădiliță. București: Editura Vremea.

Brodskaia, Nathalia. 2008. *Simbolismul*. Album de artă. Traducere de Ioan Danubiu. București: Editura Aquila.

Cuddon, J.A.; 1992. *The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*. Third edition. London: Penguin Books.

Demetrescu, Ruxandra. 1986. *Beardsley*. Seria Cabinetul de Stampe. Prezentare artistică de Ioana Dragomirescu-Mardare. București: Editua Meridiane.

Ene, Mihai. 2011. *Vălurile Salomeei. Literatura română și decadentismul european*. Timișoara: Editura Universității de Vest.

Facos, Michelle. 2009. *Symbolist Art in Context*. London: University of California Press.

Hautecoeur, Louis. 1982. *Literatura și pictura în Franța secolelor XVII-XX*. Traducere de Alexandru George, București: Editura Meridiane.

Huysmans, Joris-Karl. 1974. *În răspăr*. Traducere de Radu Joil. Prefață și tabel cronologic de Georgeta Horodincă. București: Editura Minerva.

Mackintosh, Alastair. 1975. *Symbolism and Art Nouveau*. London: Thames and Hudson.

Marshall, Gail (editor). 2007. *The Cambridge Companion to the Fin de Siècle*. Cambridge: Cambridge University Press.

Neginsky, Rosina. 2013. *Salome: The Image of a Woman Who Never Was – Nymph, Seducer, Destroyer*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholar Publishing.

Symons, Arthur. 1918. *The Art of Aubrey Beardsley*. New York: Boni and Liveright INC.

Symons, Arthur. 1919. *The Symbolist Movement in Literature*. Revised and enlarged edition. New York: E. P. Dutton & Company.

Site-ografie:

Bucknell, Brad. 1993. *On „Seeing" Salome*. *ELH*, vol. 60, no. 2 (Summer, 1993), pp. 503-526. Published by: The Johns Hopkins University Press. http://www.jstor.org/stable/2873388 (accessed on Feb. 20, 2019).

MEDICAL ETHICS AND CERVICAL CANCER

Hussein Kassem Ghzayel
PhD. Student, University of Medicine and Pharmacy, Craiova

Abstract: Cancer remains a serious and often fatal illness. The training and availability of health professionals specializing in pain management is of crucial importance in patients with cervical cancer, a disease that, by nature, affects only female sex. These sick people have the right to receive treatments that allow them to maintain a quality of life compatible with human dignity. The ethical debates on cervical cancer are gaining value, the views expressed being intimately related to the cultural and religious references of patients and society, as well as their conception of life and death.

Keywords: moral, medical ethics, uterine cancer, culture, philosophy

Viața modernă care, sub anumite aspecte, este favorabilă unei mai bune sănătăți, poate să producă și anumite condiții care să faciliteze evoluția anumitor boli. În fața „vedetelor" medicale de actualitate, bolile de ieri se șterg. Dar bolile de azi cu siguranță vor face loc „bolilor viitorului"[1].

Cancerul de col uterin reprezintă prima cauză de mortalitate[2] a femeilor din țările în curs de dezvoltare, chiar și în țărle dezvoltate mortalitatea fiind crescută pentru femeile care au acces limitat la îngrijiri. Femeile au dreptul la cel mai ridicat nivel de sănătate fizică și mentală, drept de care guvernele ar trebui să țină oficial cont. Virusurile HPV 16 și 18 constituie cauza directă a mai bine de 70% din cancerele de col uterin din lume. HPV-ul este un virus cu transmitere sexuală care atinge de o manieră disproporționată femeile. Dar, cu ajutorul unui vaccin precoce (ce trebuie administrat înainte de contactul viral pentru a fi eficace), a devenit posibilă prevenția cancerului de col uterin, dacă se depistează la timp, se identifică și se tratează leziunile precanceroase.[3] Datoria medicilor și a personalului din domeniul obstetricii-ginecologiei este de a aduce la cunoștință celorlalți profesioniști din sănătate și societății în general în ce constă prevenția cancerului de col uterin prin conjugarea depistării cu vaccinarea. Pentru tinere, medicii ar trebui să se angajaze să prezinte vaccinarea și depistarea sub o formă care să le liniștească,

[1]Maurice Bariery, Charles Coury,*Les Grandes études historiques*, Paris, Fayard, 1963, p. 821.
[2] Despre moartea văzută prin prisma dialogului între culturi, vezi Octavian Istrătoaie, DEATH – DIALOGUE BETWEEN CULTURES AND SHARED VISION REGARDING THE ACCEPTANCE OF MEDICAL DEFINITIONS, DISCOURSE AS A FORM OF MULTICULTURALISM IN LITERATURE AND COMMUNICATION SECTION: PSYCHOLOGY AND EDUCATION SCIENCES Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2015, p. 602-610.
[3]Vezi *Les aspects ethiques de la gynécologie et de l 'obstétrique*, par le Comité de la FIGO pour l'Etudes des Problemes Éthiques en Reproduction Humaine, Octobre 2012, p. 182.

exigența etică pe care trebuie să se insiste fiind aceea a secretului profesional și a confidențialității.[4]

În termeni de incidență, cancerul de col uterin este al doilea cancer feminin din lume, cu mai bine de 500 000 de noi cazuri în total și cu 15,2 la 100 000 de femei de orice vârstă. Mortalitatea legată de acest cancer era în 2005 de 7,2 decese pe an la 100 000 de femei, adică aproximativ 275 000 de decese pe an. Există o disparitate constatată între țările în curs de dezvoltare și țările dezvoltate în privința incidenței cancerului de col uterin, regiunile cu cea mai mare incidență fiind Africa cu 30,7 cancere invazive la 100 000 de femei, urmată de Asia de Sud-est cu 24,4 cancere invazive la 100 000 fde femei, cea mai slabă incidență fiind înregistrayă în Orientul Mijlociu, cu 9,0 cancere invazive la 100 000 de femei. Mortalitatea legată de cancerul de col uterin are și ea o repartiție inegală. Astfel, aproape 95% din aceste decese au loc în țările în curs de dezvoltare, unde adesea acest cancer este adesea prima cauză de mortalitate a femeilor atinse de cancer. Factorii de care poate fi legată această disparitate a riscului survenirii cancerului de col uterin la nivel mondial sunt legați de contextul cultural al fiecărei populații și pot masca o diferență de comportament și de atitudine culturală, o diferență de repartiție și de expunere la acest risc, precum și reflectarea diferenței între oferta de îngrijiri medicale și cea a măsurilor de prevenție existente în diferitele țări ale lumii[5], țările care dispun de programme de depistare a cancerului de col uterin au reușit să scadă semnificativ incidența lui.[6]

Medicina, ca practică a omului asupra omului are drept scop suprem tratarea bolnavului pentru a-l vindeca. În acest sens, ea nu poate fi decât o practică morală în sensul etic al termenului. Dar nicio etică medicală nu este posibilă fără a-și lua valorile supreme din filosofie, deci fără a avea acest fundament filosofic esențial.

Etica este un concept polisemantic[7] însensul că poate să aibă o țintă normativă sau descriptivă, poate viza individul sau colectivitatea, poate fi considerată dintr-o perspectivă generală sau poate avea drept țintă domenii precise. Conceptul de etică este descris în prefața la *Dictionnaire d'éthique et de philosophie morale*, Monique Canto-Sperber lăsând să se vadă, printr-o definiție interogativă, diferitele moduri de a concepe etica: „Despre ce tratează etica, dacă nu despre formele diverse și contradictorii ale binelui și răului, despre sensul vieții umane, despre dificultatea alegerilor, despre necesitatea justificării deciziilor și aspirația definirii

[4] LES ASPECTS ETHIQUES DE LA GYNÉCOLOGIE ET DE L'OBSTÉTRIQUE Par le Comité de la FIGO pour l'Etudes des Problemes Éthiques en Reproduction Humaine OCTOBRE 2012, p. 182-183. https://www.figo.org/sites/default/files/uploads/wg-publications/ethics/French%20Ethical%20Issues%20in%20Obstetrics%20and%20Gynecology.pdf consultat pe 22.05.2019; vezi și Răzvan Cosmin Pană, Manuela Lavinia Istrătoaie, VOLUNTARY INTERRUPTION OF PREGNANCY - THE MEDICAL, LEGAL AND MORAL, MULTICULTURAL REPRESENTATIONS. Literature and Discourse as Forms of Dialogue Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016, pp. 179-186.

[5] Ferlay J., Shin H., Bray F., Forman D., Mathers C., Parkin D.M., *Estimates of worldwide burden of cancer in 2008: GLOBOCAN 2008*, Int J Cancer, vol. 127, nr. 1/2010, pp. 2893–2917.

[6] Mohhamed Ben Abdelah, *Epidémiologie du cancer du col au Maroc*, Thèse, 2012, p. 45.

[7] Pentru sprijinul teoretic ce a servit la realizarea acestei definiții, cf. articolele: « éthique » de Paul Ricoeur, « éthique appliquée » de Marie-Hélène Parizeau, « Bonheur » de Monique Canto-Sperber *în Dictionnaire d'éthique et de philosophie morale* publicat în 1996.

principiilor universale și imparțiale?”[8] Ceea ce este interesant de remarcat este faptul că aceste moduri coexistă.

Reflecția etică, în tradiția filosofică occidentală, s-a axat mai întâi pe modul de accedere la „Binele Suveran”, fiind cea care a desemnat răspunsurile suscitate de întrebarea „Ce este o viață bună?”, apoi de întrebarea „ce trebuie să fac eu?”, cu responsabilizarea subiectului șipunând în joc noțiuni precum *autonomia, libertatea, demnitatea persoanei*[9]. Reflecția etică aplicată unor domenii particulare sau situații precisea cunoaște și ea o evoluție marcantă, făcând pereche evoluției unei concepții pluraliste despre Bine care să permită coexistența și partajarea unor repere etice comune. În acest ultim sens putem vorbi de etica medicală, ca arbitraj între diferitele valori aprobate într-o societate dată, în funcție de problematicile și situațiile determinate.[10]

Se cuvine să constatăm că etica a fost mereu o componentă esențială a practicii medicale, dat fiind raportul intim între etica în calitatea sa de cunoaștere morală a ființei umane care este ea însăși obiect direct al practicii și cercetarea medicală. Principiile etice precum respectarea individului, consimțământul lămurit și confidențialitatea constituie fundamentul relației medic-pacient, cu toate că uneori aceste principii pot pune probleme, de exmeplu, atunci când medicii, pacienții, membrii familiei și alte persoane aparținând aparatului medical nu sunt de acord asupra manierei de a acționa bine într-o situație dată.

Dacă la începutul secolului XX practicienii erau pândiți de pericolul de a deveni străini la căpătâiul bolnavului, simpli tehnicieni, ale căror îngrijiri se dezumanizează, odată cu dezvoltarea reflecției etice și deontologice, medicilor li se impun trei îndatoriri morale principale : competența profesională, prudența și simțul responsabilității, disponibilitatea și devotamentul. [11] După cum am văzut mai sus, țările nu evoluează în același ritm, ceea ce creează probleme în termeni de incidență a cancerului de col uterin. Îndatoririle medicilor sunt în funcție de entitățile naționale cărora le aparțin, în care politica, filosofia, influența religioasă și contextul socio-cultural pot diferi.[12]

Diferitele contexte în care acest tip de cancer poate apărea permit înțelegerea problemelor deontologice și etice trăite de profesioniștii din domeniu medical, a influenței religioase care în anumite zone este riguroasă, importanța crescută a eticii cercetării științifice și noile chestiuni morale pe care aceasta le ridică.

Fundamentele filosofice ale eticii medicale

În antichitate, în special la greci, omul este o parte a naturii, virtutea constând în înțelepciunea de a trăi în acord cu natura. Natura fiind definită în mentalitatea din acea perioadă drept cosmos, omul nefiind conceput decât în funcție de totul organizat în care fiecare își are și

[8] Canto-Sperber M. Dictionnaire d'éthique et de philosophie morale. Paris: PUF; 2004, p. VI.

[9] Ces concepts sont en particulier interrogés dans les travaux de Kant. Sur ce point voir, notamment, Fondements de la métaphysique des mœurs.

[10] GUIDE MÉTHODOLOGIQUE, L’évaluation des aspects éthiques à la HAS, Date de validation par le collège : avril 2013

[11] Raymond Villey, *Histoire du secret médical,* Paris, Seghers, 1986, p. 7.

[12] Dietrich Von Engelhardt et S. Spinsanti, « History of Medical Ethics : Europe, Contemporary Period », dans W. Reich (dir.), *Encyclopedia of Bioethics,* Londres, Collier MacMillan, 1995 (2e éd.), p. 1554-1555.

trebuie să-și găsească locul, noțiunea de individ neavând o semnificație reală decât în funcție de ansamblul din care face parte, de la popor și cetate, apoi mai departe de acestea, până la ansamblul naturii din care face parte integrantă. Aristotel este cel care concepe natura în termeni de finalitatea, aceasta nefăcând niciodată nimic în zadar, scopul ultim al acesteia fiind Binele. Pentru Aristotel, contingența naturii are drept formă manifestă libertatea umană. Esența omului fiind dublă (omul dotat ci limbaj și rațiune și omul animal politic), direcțiile existenței sale vor fi orientate spre viața contemplativă și spre viața activă și practică. În cea de-a doua direcție, omul caută dreptatea în raporturile sale cu ceilalți oameni, domeniul eticii preocupându-se de particular, de maniera de a acționa cât mai bine posibil, în funcție de situație. Aici, etica ne conduce spre unirea fericirii cu virtutea, deoarece a acționa moral însemană a acționa conform unor scopuri fixate de natură, adaptând principiul acțiunii particularității situației cu scopul de a realiza cel mai mare bine pe care îl urmărește natura.[13]

Odată cu creștinismul, se naște noțiunea de persoană, individul, persoana umană fiind demnă de respect. Sfântul Augustin (354 - 430), unul dintre părinții bisericii, se întreabă despre răul pe care-l putem face, reflecția sa (redactată la persoana I) plasând în centru noțiunea de responsabilitate.

Renașterea și epoca moderă se caracterizează prin descoperirea omului. Revoluția științifică începută odată cu Galileo Galilei nu va fi doar științifică, ci va avea și o dimensiune metafizică, omul regăsindu-se în fața lui însuși, singur în fața lui Dumnezeu și a propriei conștiințe. Această visiune despre om va fi tradusă printr-o reformă în plan moral și religios. În plan filosofic ea va da naștere maximei celebre a lui Descartes, „Cogito, ero sum!”, care conduce la forjarea noțiunii moderne de subiect, un subiect gânditor, care nu se referă decât la rațiune (este subiectul științelor și al tehnicii), stăpân absolut al naturii care nu mai este interpretată în termeni de finalitate, ca în antichitate, ci devine o lume de lucrruri care se supun unei necesități oarbe.[14] Această revoluție cere elucidarea răspunsului la întrebarea: Cum să gândim etica, dacă a fi nu-l mai poate fonda pe a trebui să fie, dacă natura nu mai este cosmosul cu care trebuie să te acorzi, dacă legea lui Dumnezeu nu este alta decât cea a conștiinței mele? Spinoza este cel care va degaja o etică din această nouă concepție despre lume, pentru el cele două atribute, gândirea și întinderea, fiind cele care ne permit să percepem singura substanță care există: *Deus sive natura* („Dumnezeu adică natura”). Realitatea fiind unică, sufletul și corpul nu mai sunt distincte și nu mai pot acționa unul asupra celuilalt, fiind cele două percepții ale uneia și aceleiași realități. Pentru Spinoza, noțiunea de liber arbitru nu este decât o iluzie: omul nu este în natură ca un imperiu într-un imperiu și, dacă se crede liber, este din cauză că ignoră cauzele care-l determină. Forma libertății posibilă pentru om în această viziune este aderarea la libera necesitate prin cunoașterea naturii (inclusiv a naturii umane) grație rațiunii care-i permite omului să devină cauza adecvată actelor sale.[15]

---

[13]Aristotel, *Metafizica*, Editura Academiei R.P.R., București, 1965.
[14] Descartes, *Discours de la méthode*, Paris, PUF, Grands écrivains, 1987.
[15]Baruch Spinoza, *Etica demonstrată după metoda geometrică și împărțită în cinci părți*, traducere Al. Posescu, București, Humanitas, 2006.

Emmanuel Kant este cel a cărui filozofie va avea un mare ecou în domeniul moral al secolului al XVIII-lea și mult mai târziu, prin promovarea unei morale a datoriei, integrându-se în opoziția creștină dintre om și natură. În acest secol omul crede în rațiunea grație căreia poate să cunoască natura și să stabilească legile organizării sale politice. Pentru Kant, morala nu poate fi fondată decât pe datorie, o datorie fondată, la rândul ei, pe „voința bună". De unde formularea kantiană a imperativului moral pe care-l califică drept categoric ce preconizează Să acționezi mereu în așa fel încât maxima acțiunii tale să poată valora și ca lege universală., mobilul esențial ce face ca omul să acționeze moral este considerarea sa ca scop în sine, și nu ca mijloc. Demnitatea omului vine dintr-un determinism universal, dar și din voința autonomă, el aparținând naturii, dar fiind capabil să se gândească ca voință liberă.[16]

Fundamentele eticii astăzi și perspectiva eticii medicale

Hans Jonas este unul dintre teoreticienii gândirii ecologiste contemporane prin replasarea principiului legitimității acțiunilor noastre în natură și prin fondareaa acestora într-un nou imperativ categoric care cere să acționezi în așa fel încât efectele acțiunii tale să fie compatibile cu permanența unei vieți autentic umane pe pământ cât mai mult timp cu putință. La acest imperativ, Jonas adaugă „heuristica fricii" cu luarea în considerare chiar și a pericolelor celor mai imporbabile, imperativ ce se află la originea principiului precauției.

John Rawls, teoretician care a marcat profund cea de-a doua jumătate a secolului XX în domeniul filosofiei politice, este cel ce dezvoltă o teorie procedurală a justiției care-i plasează opera în inima gândirii politice contemporane.[17] Conform acestuia, justiția se definește în funcție de procedura conform căreia sunt stabilite principiile justiției însăși. O lege justă trebuie să satisfacă principiul libertății (fiecare trebuie să poată beneficia de libertăățile fundamentale, oricare ar fi poziția sa) și principiul diferenței în ceea ce privește inegalitățile sociale și economice. Acest principiu presupune, la rândul său, alte două principii: egalitatea de șanse și faptul că inegașitățile trebuie să fie în avantajul fiecăruia.

Aflată în plină evoluție și inspirându-se din nomeroase curente de gândire, perspectiva eticii medicale regăsită în codurile de etică își are propriile fundamente filosofice.

Conform utilitarismului, acțiunile sunt cosiderate juste dacă favorizează cel mai mare bine sau fericirea celui mai mare număr, deci un act trebuie să fie judecat ca bun sau rău în funcție nu de intențiile autorului, ci de consecințele sale. Această perspectivă este democratică, căci, conforme ei, toți sunt egali. Dificultatea constă în prevederea consecințelor acțiunilor noastre, fiind dificil să mîsori și să determini echivalența între fiferitele forme de fericire: unele acțiuni sunt imorale, chiar dacă au consecințe bune, iar ameliorarea fericirii globale nu garantează echitatea. Imperativul categoric este regula ce le guvernează pe toate celelalte. Toate aceste teorii precizează mai degrabă ce nu trebuie să faci, fiind mai puțin precise în privința a ceea ce ar trebui să faci. Cum să acționezi însă când există coflict între îndatoriri? Ce trebuie să alegi între a trăda și a minți? Etica virtuții este fondată pe o serie de directive fondate pe ce ar face o persoană virtuoasă într-o situație dată, punându-se accentul pe caracterul acestei persoane. Aristotel încearcă definirea virtuților ca binefacere și generozitate. Actele fiind judecate adesea

[16] Immanuel Kant, *Întemeierea metafizicii moravurilor*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972.
[17] John Rawls, *Filosofia politică și teoria dreptății*, Editura Pro Univerrsitaria, Bucureşti, 2012.

în funcție de motivele subiacente, ca în cazul eticii în funcție de datorie, perspectivă ce ține cont de comtive, punând accentul pe caracteristicile caracteristicile unui bun medic,definiția virtuții se sprijină adesea pe norme culturale, nereușind să indice pista unei acțiuni clare și bine definite în cazul unei situații dificile. Comunitarismul pune accentul pe acțiunea responsabilă a membrilor societății, binele comun determinând criteriul a ceea ce este moral. Dat fiind faptul că noi toți putem să profităm de pe urmacercetării medicale, persoana are o datorie morală să participe la studii, cu toate că perspectiva binelui comun și-a pierdut din popularitate din cauza protecției drepturilor individual, binele comun (politica de stânga) fiind în opoziție cu drepturile individuale (politica de dreapta). Utilitarismul și etica virtuții pot favoriza, ambele, interesele particularulu.[18]

Filosofia morală a apărut târziu în analiza chestiunilor medicale și a comportamentului ce trebuie adoptat în anumite situații, codurile deontologice tratând inițial mai degrabă despre buna conduită și curtoazia profesională, decât edespre tica medicală[19], luptându-se cu provocările teoretice suscitate de naturalism, relativism, utilitarism, marxism, analiza lingvistică și pozitivism[20]. Mai apoi, odată cu tehnicizarea medicinei, începe să se acorde mai multă importanță cunoștințelor medicilor, decât virtuților lor. Primul congres internațional de medicină profesională și de deontologie medială va avea loc la Paris, în 1901, În etiva clinică, două documente sunt de neocolit : *Jurământul de la Geneva* și *Codul internațional de etică*. Este jurământul pe care-l pronunță orice medic la începutul carierei sale practice. Conceput în 1948, acesta este orientat spre scopurile umanitare ale medicinei[21], nefăcând nicio referință la Dumnezeu, având deci un spirit laic și umanist.[22]*Codul internațional de etică*, inspirat din e și din câteva coduri naționalel, este publicat în 1949, rezumând cele mai importante principii ale moralei medicale. În cele trei secțiuni ale sale, codul vorbește despre îndatoririle generale ale medicului (competență profesională, altruism, binefacere, onestitate), despre îndatoririle sale față de pacienți (respectarea vieții, loialitatea, modestia, discreția etc.), despre îndatoririle față de colegi (să se comporți față de ei așa cum ți-ar plăcea să se comporte și ei cu tine, să nu încerci să deturnezi pacienții în profitul tău). Codul cere respectarea secretului profesionnal în orice circumstanță, fără vreo excepție.[23] De manieră generală, aproape numai medicii se preocupă de etica medicală, deținând un fel de monopol, ceea ce-i împiedică să se adapteze schimbărilor culturale, comportamentul paternalist opunându-se mult timp modelelor medicale centrate pe autonomie și consimțământul lămurit al pacientului.

---

[18]Hope T, Savulescu J, Hendrick J. *Medical ethics and law: the core curriculum*. Edinburgh, Churchill Livingstone, 2003.

[19]Albert R. Jonsen et Andrew L. Jameton, « History of Medical Ethics : The Americas, The United States in the Twentieth Century », dans W. Reich (dir.),*Encyclopedia of Bioethics,* 1995 (2e éd.), p. 1620.

[20]*Idem*, p. 1622.

[21]World Medical Association, *Handbook of Declarations,* Farnborough, Flampshire (Angl.), Inkon Pr. Ltd., éd. trilingue angl.-franç.-esp., 1985, p. 31. Le texte se retrouve aussi dans l'*Encyclopedia of Bioethics,* 1978 (1re éd.), annexe, p. 1749-1750.

[22]Robert Veatch, « Medical Codes and Oaths : History », dans W. Reich (dir.),*Encyclopedia of Bioethics,* 1995 (2e éd.), p. 1421-1423.

[23]*Ibidem.*

Concluzie

Odată cu câștigarea dreptului la libertatea de exprimare, s-ar crede că femeile au căpătat și ele această libertate. Dar lucrurile nu stau așa. Fricile pe care femeile atinse de o boală încurabilă (de exemplu, cancerul de col uterin) sunt numeroase : de la frica de durere, frica de suferință, frica de viitor etc., până la frica de moarte trăită la feminin.[24]Și aceasta le vine femeilor odată cu patriarhatul, atunci când ele au învățat să tacă, să-și piardă vocea și capacitatea de a povesti despre sine.[25] În cazul acestui tip special de cancer, femeile încearcă alte feluri de frică: frica de a nu fi excluse, de a nu-și pierde locul de muncă, de a nu rata posibilitatea formării unui cuplu, de a nu-și pierde relațiile[26]. Faptul bolii face ca aceste femei să nu mai fie capabile să satisfacă idealul de productivitate, de rentabilitate, de eficacitate și de fertilitate valorizat într-o perpectivă patriarhală.

BIBLIOGRAPHY

Albert R., Jameton J., Jameton A.L., *History of Medical Ethics : The Americas, The United States in the Twentieth Century*, in W. Reich (dir.),*Encyclopedia of Bioethics,* 1995 (2e éd).
Aristotel, *Metafizica*, Editura Academiei R.P.R., Bucureşti, 1965.
Bariery M., Coury C.,*Les Grandes études historiques*, Paris, Fayard, 1963.
Baruch Spinoza, *Etica demonstrată după metoda geometrică și împărțită în cinci părți*, traducere Al. Posescu, București, Humanitas, 2006
Bourgeois-Guérin V., *Un corps éprouvé : la souffrance et l'expérience du corps chez les femmes âgées atteintes d'un cancer incurable*, Recherches féministes, Vol 26, nr. 1/2013.
Canto-Sperber M., *Dictionnaire d'éthique et de philosophie morale*, Paris, PUF, 2004.
Descartes, *Discurs asupra metodei*, Editura Modero, București, 1999.
Ferlay J., Shin H., Bray F., Forman D., Mathers C., Parkin D.M., *Estimates of worldwide burden of cancer in 2008: GLOBOCAN 2008*, Int J Cancer, vol. 127, nr. 1/2010.
Friedman M., *Au-delà du care : dé-moraliser le genre*, in Patricia Paperman et Sandra Laugier (dir.), *Le souci des autres, Éthique et politique du care*, Paris, Éditions de l'École des hautes études en sciences sociales, coll. « Raisons pratiques », 2011.
Gilligan C., *In a Different Voice*, Cambridge, Harvard University Press, 1982.
Hope T., Savulescu J., Hendrick J., *Medical ethics and law: the core curriculum*, Edinburgh, Churchill Livingstone, 2003.
Istrătoaie O., DEATH – DIALOGUE BETWEEN CULTURES AND SHARED VISION REGARDING THE ACCEPTANCE OF MEDICAL DEFINITIONS, DISCOURSE AS A FORM OF MULTICULTURALISM IN LITERATURE AND COMMUNICATION SECTION: PSYCHOLOGY AND EDUCATION SCIENCES Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2015.

[24] Marilyn Friedman, , *Au-delà du care : dé-moraliser le genre*, in Patricia Paperman et Sandra Laugier (dir.), *Le souci des autres, Éthique et politique du care*, Paris, Éditions de l'École des hautes études en sciences sociales, coll. « Raisons pratiques », 2011 , pp. 51-72.
[25] Carol Gilligan, *In a Different Voice*, Cambridge, Harvard University Press, 1982.
[26] Valérie Bourgeois-Guérin, *Un corps éprouvé : la souffrance et l'expérience du corps chez les femmes âgées atteintes d'un cancer incurable*, Recherches féministes, Vol 26, nr. 1/2013, pp. 151- 170.

Kant I., *Întemeierea metafizicii moravurilor*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972,
Mohhamed Ben Abdelah, *Epidémiologie du cancer du col au Maroc*, Thèse, Universités Sidi et Bordeaux Segalen, 2012.
Pană R.C., Istrătoaie M.-L., VOLUNTARY INTERRUPTION OF PREGNANCY - THE MEDICAL, LEGAL AND MORAL, MULTICULTURAL REPRESENTATIONS. Literature and Discourse as Forms of Dialogue Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016.
Rawls J., *Filosofia politică și teoria dreptății*, Editura Pro Univerrsitaria, Bucureşti, 2012.
Veatch R., *Medical Codes and Oaths : History* , in W. Reich (dir.), *Encyclopedia of Bioethics*, 1995 (2e éd.).
Villey R., *Histoire du secret médical,* Paris, Seghers, 1986.
Von Engelhardt D., Spinsanti S., *History of Medical Ethics : Europe, Contemporary Period*, in W. Reich (dir.), *Encyclopedia of Bioethics,* Londres, Collier MacMillan, 1995 (2e éd).

BUJOR NEDELCOVICI- A CLUMSY WRITER IN SEARCH OF LOST TIME

Ligia Monica Banciu
PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, Baia Mare Northern University Center

Abstract: Bujor Nedelcovich's artistic belief is powered by the force of converting defense into victory, defense being reveled by the exile taken, which proved to be a very difficult challenge. Exile means burning, purification, renascence, acquiring new literary dimensions, but also a way of knowing your inner self. There is a strong bound between an author's life and his literary work, hence there hasn't been found an appropriate interpretation of his work (esthetic) without a deep knowledge of his existence (ethic). A writer is in an ontological unit with his work; Bujor Nedelcovici doesn't consider the esthetic primarily important placing it over the ethic; he stats that an author's work can't save his life, consequently life can't explain work either.

Keywords: creator, work, exile, renascence, purification

Motto: „Sunt de origine scriitor, de naționalitate scriitor și de profesie scriitor. Există un «fel de a fi și trăi» al exilului și al disidenței… Exilul îl leg de existență, faptul de a fi în lume (Être, Connaître, Conscience), adică de ceea ce este mai profund în noi, „le noyau dur, indestructible et l'éternel». Iar disidentul este un eretic, un non-conformist, un rebel, un iconoclast…" (Bujor Nedelcovici, *Cine sunteți, Bujor Nedelcovici*?)

Profilul scriitorului

Bujor Nedelcovici a văzut lumina zilei la 16 martie 1936, la Bârlad, deoarece tatăl său, fiind militar, a fost „trimis cu garnizoana acolo." A copilărit la Ploiești, unde a urmat cursurile școlii primare și ale Liceului „I. L. Caragiale". A absolvit în anul 1959 Facultatea de Drept din București. După finalizarea studiilor, este avocat un an la Baroul de Avocați din Ploiești, iar din motive familiale a fost radiat din barou și a practicat profesii diferite.

Trei momente esențiale i-au marcat existența lui Bujor Nedelcovici: arestarea și condamnarea tatălui[1] său (deoarece a trăit în „cultul tatălui"), perioada de muncă și pedepsirea fără vinovăție a familiei și exilul. Tatăl lui Bujor Nedelcovici, militar, a fost arestat pentru delict de opinie: „A vorbit cu prietenii despre pensia lui mică, despre mizeria din țară, însă totul era un

[1] Tatăl lui Bujor Nedelcovici, Grigore Nedelcovici, a fost militar de carieră. A luptat în Primul Război Mondial și a fost decorat la Oituz, Mărășești și Mărăști. În Al Doilea Război Mondial a fost concentrat, dar nu a fost trimis pe front.

pretext. În anul 1959 a fost al doilea val de arestări în România comunistă, urmându-i celui din 1956, după revoluția din Ungaria. Gheorghiu-Dej voia să prevină orice protest, orice mișcare de nesupunere, așa că erau arestate figurile proeminente din orașele de provincie. Procedeul era cunoscut, procesul înscenat și pedeapsa clasică: pentru agitație împotriva orânduirii socialiste - opt ani."[2] Tatăl lui Bujor Nedelcovici a fost condamnat la opt ani, a făcut patru și a fost eliberat din motive de sănătate; a mai trăit câteva luni și a murit. Pentru a-și îmbunătăți dosarul (după arestarea tatălui său și radierea sa din Baroul de Avocați de la Ploiești), Bujor Nedelcovici pleacă la Bicaz unde muncește câțiva ani ca încărcător, apoi ca distribuitor de materiale. Stă la Bicaz între 1959-1962, după care a plecat la Brașov unde lucrează tot ca încărcător pe o perioadă de șase ani (1962-1965). După experiența de la Brașov, ajunge la București și își desfășoară activitatea la Întreprinderea de Distribuire a Energiei Electrice, la aprovizionare, între anii 1965-1971. Drama pe care o trăiește îi marchează existența și îi determină devenirea. Apropierea de scris reprezintă elementul salvator al existenței lui Bujor Nedelcovici după cum el însuși declară: „Pentru mine scrisul a fost o respingere, un refuz și o evadare dintr-o realitate potrivnică; o revanșă, o căutare de sine, o exorcizare, un răspuns la întrebarea «de ce m-am născut vinovat și am făcut parte dintre cei care aveau o culpabilitate colectivă», dar … și o salvare dintr-o viață care mi se părea banală, mediocră, vulgară și mizeră. Realitatea nu mă mulțumea, mă plictisea și imediat îmi spunea «o poveste» pentru a elimina un segment din realul pe care eram obligat să-l trăiesc. Când mă uit la un peisaj, un om sau un animal, aud o voce care imaginează «istoria» celui pe care îl am sub priviri. Pentru mine, realul nu este decât o trambulină pentru a mă arunca în imaginar și ficțiune."[3]

Purtându-și creația în el și cu el, literatura reprezintă pentru Nedelcovici o poartă de evadare din lumea reală, dar și o posibilitate de a critica regimul comunist. Arma salvării identității sale creatoare este creația literară, scrisul având pentru scriitor un rol soteriologic. Debutează cu un fragment de roman la „Gazeta literară" în 1968, iar editorial (după 12 ani de meserii *sănătoase*), în 1970 cu romanul „Ultimii", succes care-l determină să își părăsește serviciul și să se consacră scrisului. Începutul său literar este atipic, deoarece nu a traversat traseul clasic (Facultate de Litere și cercuri literare). Bujor Nedelcovici nu a respectat „canoanele vremii", nu a debutat cu proză scurtă, ci cu roman. După apariția romanului „Ultimii", publică romanul „Fără vâsle" (1972), care va fi urmat de „Noaptea" (1974) și „Grădina Icoanei" (1977), „Zile de nisip" (1979), iar în 1981 apare „Somnul vameșului" care reunește romanele „Fără vâsle", „Noaptea" și „Grădina icoanei". În același an (1981) îi este ecranizat romanul „Zile de nisip" (filmul „Faleze de nisip" în regia lui Dan Pița), dar filmul este retras de pe ecrane după ce Ceaușescu îl critică la Conferința ideologică de la Mangalia din 1983. În anul 1982 devine secretar al secției de proză a Asociației Scriitorilor din București și redactor-șef la „Almanahul literar". Își duce manuscrisul romanului „Al doilea mesager" la Editura Cartea Românească pentru publicare, dar acesta este respins după doi ani de tergiversări. Bujor Nedelcovici hotărăște să-și publice romanul la Editura Albatros, al cărei director, Mircea Sântimbreanu, îi cere anumite

[2] Nedelcovici, Bujor, *Opere complete* 7, Editura Allfa, București, 2008, p. 536.
[3] *Idem, Cine sunteți, Bujor Nedelcovici? Bujor Nedelcovici în dialog cu Sergiu Grigore,* Editura Allfa, București,2010, p. 81.

modificări. Autorul refuză să le realizeze și alege să-și ia manuscrisul și să-l ducă acasă. Cartea „Al doilea mesager" este transportată clandestin în Franța și este publicată de Editura Albin Michel, în 1985, datorită sprijinului acordat de Monica Lovinescu și Paul Goma, care i-au înlesnit autorului apariția romanului. Astfel, Bujor Nedelcovici câștigă „Premiul libertății" acordat de PEN-Clubul francez și află vestea de la Radio Europa Liberă (masa rotundă la care au participat Monica Lovinescu, Alain Paruit, Șerban Cristovici și Virgil Ierunca). În 1985, după ce se întoarce din Franța, este convocat la Uniunea Scriitorilor și i se oferă „ocazia" să publice o carte (de fapt, din momentul publicării în străinătate a cărții, Bujor Nedelcovici este supus la o serie de represiuni din partea partidului: interogatorii, supraveghere, destituirea din funcția de secretar al Asociației Scriitorilor, interdicția de a publica alte cărți). Autorul propune Editurii Cartea Românească un volum de nuvele fantastice, „Oratoriu pentru imprudență". Nedelcovici nu primește acceptul de a i se publica manuscrisul cu nuvele, datorită prozei „Căpetenia din golf", considerată nepotrivită de editură, deci de Cenzură. La 3 ianuarie 1987, părăsește România și cere azil politic în Franța. Alege Franța, mai exact Parisul, ca destinație a exilului său, pentru că acolo îi apăruse romanul *Al doilea mesager* (1985), la Editura Albin Michel și, astfel, avea o bună carte de vizită. Franța era pregătită să-l primească pe Bujor Nedelcovici, deși acesta mai așteptase aproape doi ani pentru a face pasul cel mare. Putem conchide că motivul pentru care Bujor Nedelcovici a ales calea exilului a fost marginalizarea/ anularea sa literară. Punctul său nevralgic a fost scrisul, slăbiciune cunoscută de cenzura comunistă. La aceasta se mai adaugă și calitatea scrisul său: sinceritate, veridicitate, neadaptare la realismul socialist. Din anul 1987 începe o perioadă grea din viața lui Bujor Nedelcovici, cea a exilului exterior, care a reprezentat „O moarte și o înviere. O «metanoia» care dacă este realizată mintal și sufletește după o vreme poți să zâmbești pentru toate suferințele și sfâșierile prin care ai trecut. Dar mai întâi de toate exilul este … un surghiun, o pedeapsă."[4] Din 1987 lucrează la revista „Esprit", dar și ca portar la un imobil din Paris. În plan literar, își continuă activitatea, publicând mai multe romane: „Crime de sable"-1989 (versiunea franceză a romanului „Zile de nisip"), Editura Albin Michel, „Le matin d'un miracle"- 1991, Editura Actes Sud, „Le dompteur de loups" -1994, Editura Actes Sud, „Le provocateur"-2000, Editura Euro-Culture, „Cartea lui Ian Înțeleptul, apostolul din golful îndepărtat" -2003, Editura „Jurnalul literar", „Jurnalul unui cântăreț de jazz"-2013, Editura Allfa. La revista „Esprit " a publicat articole, eseuri și cronici literare ale cărților care aveau ca temă România. Activitatea lui literară nu se oprește doar la scrierea romanelor, ci și a unor nuvele incluse în volumele „Oratoriu pentru imprudență", Editura Cartea Românească, 1992, „Iarba zeilor", Biblioteca București, 1998, piese de teatru „Noaptea de solstițiu", Teatrul Dramatic Baia Mare, 1992, 2+1-Două scenarii +o piesă de teatru, Editura Cartea Românească, 1999. În 1990 i se decernează titlul *Chevalier de l'Ordre des Arts et des Lettres,* iar în anul 2000 i se acordă *Ordinul Național pentru merit în grad de Comandor.* Devine membru al *Societății Autorilor și Compozitorilor Dramatici* și al *Societății Oamenilor de Litere Francezi* în anul 1990. Primește în anul 1992 *Premiul Academiei Româno-Americane de Artă și Știință* pentru promovarea culturii române în străinătate. În anul 2007 este răsplătit de Ministerul Culturii și

[4]*Ibidem*, p.550.

Cultelor cu *Premiul pentru Promovarea Culturii Românești în Străinătate*, iar Radio România Cultural îi acordă în același an premiul *Lux Mundi* pe anul 2006.

Ficțiunea este dublată de realitate și în planul creației, deoarece „Nebunia este cheia adevărului nostru pentru că prin ea accedem la «eul ascuns» și ne transformăm într-un subiect de conștiință și cunoaștere. În perioada când am scris romane îmi puneam deseori întrebarea: «Cine vorbește în mine» «De ce vrea personajul să iau creionul și să scriu ce-mi spune?» «Când auzi voci, era de părere Paul Valery, este primul pas spre schizofrenie». «Schizo» -împărțit «phren» -spirit; împărțit între autor și personaj. Prin romanele pe care le-am scris, am încercat să iau act de propria subiectivitate, dar în special să înțeleg în ce lume m-am născut, am crescut și m-am format: timpul și spațiul istoric. Era o conștiință tragico-istorică ridicată la rangul de generalitate și redată prin mijloace specifice artei: imaginație, inspirație, construcția unei alte lumi decât cea pământeană, dar care este posibilă, cum spunea Aristotel. Nu este vorba de o cunoaștere logică sau rațională, ci de o percepție transfigurată artistic -izvorâtă din realitate- ce ajunge la metaforă, alegorie, parabolă sau mit. După ce am depășit nevoia de a cunoaște culpabilitatea fără culpă și am înțeles de ce sunt vinovat sau nevinovat, am dat o raită prin diverse domenii („romanul mozaic", romanul fals polițist, romanul erotic, romanul eseu), am părăsit parțial domeniul romanului și am încercat să mă apropii de conștiința critică și responsabilă «pentru și în numele celorlalți», care nu aveau dreptul și accesul la cuvântul scris public și care pentru mine a reprezentat eseul, publicistica (polemica), politica exercitată prin mijloacele specifice unui scriitor."[5] Astfel, în domeniul eseisticii, al publicisticii și al diaristicii, Bujor Nedelcovici se afirmă cu următoarele lucrări: „Aici și acum" -publicistică- Editura Cartea Românească, 1996, Editura Allfa (ediția a II-a), 1998; „Jurnal infidel"-Jurnal de exil-Editura Eminescu, 1998; „Cochilia și melcul", eseuri, Editura Allfa, 1997; „Jurnal infidel", Editura Paralela 45, 2003; „Un tigru de hârtie"-eseu, Editura Allfa, 2003; ediția a II-a, 2004; „Jurnal infidel", Editura Allfa, 2004; „Scriitorul, Cenzura și Securitatea. Bujor Nedelcovici și invitații săi", Editura Allfa, 2009; „Cine sunteți, Bujor Nedelcovici? Bujor Nedelcovici în dialog cu Sergiu Grigore", Editura Allfa, 2010, „Culoarea timpului", recenzii și eseuri critice, Editura Allfa, 2014. În anul 2006 i se publică albumul de fotografii „Lectorul de imagini. Vandalism arhitectural în București. 1980-1987", Editura Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc. Toate cărțile (proza, publicistica și jurnalele) îi vor fi reunite într-o colecție de „Opere complete", 7 volume, publicate în perioada 2005-2008 de Editura Allfa.

Putem spune despre Bujor Nedelcovici că a fost pentru regimul comunist un scriitor neagreat, iconoclast, deoarece nu s-a supus aparatului de stat și nu și-a modelat creația în funcție de solicitările cenzurii. Astfel, autorul și-a asumat un exil interior prin care s-a format ca scriitor autentic. Poziția lui de martor angajat în serviciul istoriei îi determină parcursul literar, care are ca punct de plecare romanul „Ultimii"(1970) și de final (până în acest moment) romanul „Jurnalul unui cântăreț de jazz" (2013). Se poate observa un traiect foarte spectaculos în funcție de traumele psihice trăite și de soluțiile găsite. Dezideratul lui este lupta cu propria conștiință și cu sistemul comunist. Astfel, scrisul reprezintă salvarea pentru Bujor Nedelcovici, este Ithaca

[5] Nedelcovici, Bujor, *Cine sunteți, Bujor Nedelcovici. Bujor Nedelcovici în dialog cu Sergiu Grigore*, Editura Allfa, București, 2010, pp. 67-68

sinelui, care-i configurează destinul și îi pecetluiește cartea de vizită: „Sunt de origine scriitor, de naționalitate scriitor și de profesie scriitor. Există un «fel de a fi și trăi» al exilului și al disidenței… Exilul îl leg de existență, faptul de a fi în lume (Être, Connaître, Conscience), adică de ceea ce este mai profund în noi, „le noyau dur, indestructible et l'éternel». Iar disidentul este un eretic, un non-conformist, un rebel, un iconoclast…”[6]

Spre deosebire de alți scriitori exilați din Est, Bujor Nedelcovici a reușit să-și facă un loc sigur în cultura țării gazdă ca scriitor de limbă franceză. În același timp, deși oficial este încă în exil, el s-a întors pe scena literară din România și cărțile lui au început să primească premii prestigioase.

Cu toate acestea, Nedelcovici nu-și uită nicio clipă statutul de exilat și nici fenomenul exilului în general. Mărturie stau articolele în care vorbește despre exil: „Exilul și literatura” (publicat în volumul „Aici și acum”), „Exilul este una din probele cele mai dure pe care le-am suportat până acum” (publicat în „România literară” (1997) și preluat în volumul „Cochilia și melcul”), la care se adaugă conferințe în Statele Unite despre „Exilul și scriitorul”, în Paris (Sorbona) și în provincii, dar și „Jurnalul infidel” în care realizează o radiografie a exilului său.
Cheia ce deschide ușa profilului moral al lui Bujor Nedelcovici este reprezentată de cartea programatică *Cine sunteți, Bujor Nedelcovici? Bujor Nedelcovici în dialog cu Sergiu Grigore,* apărută în anul 2010.Lucrarea cuprinde trei părți, intitulate sugestiv *Cărți (Cartea întâi, Cartea a doua* și *Cartea a treia),* pentru a evidenția atât identitatea (prin repetiția substantivului „cărți”, care imprimă ideea de continuitate ordonată a ideilor în vederea cuprinderii Totului), cât și alteritatea (prin conținutul diferit, exprimat de titlurile capitolelor) acestora. Titlurile nominale ale capitolelor sunt laitmotive, având o funcție simbolică, rezumativă: *Elogiul nebuniei, Romanul, Și totuși, romanul, Despre muzică și … maladie, Despre fotografie și film, Despre publicistică, eseu, jurnal și … prieteni, Despre exil, Despre prietenie și iubire (Cartea întâi*); *Citiți Biblia?, Femeile din Biblie, Despre Spinoza (Cartea a doua); Spitalul, Despre paradox și Logosul în cârje, Diverse, Despre Iov, Despre finitudine, Promisiuni (Cartea a treia).*

Volumul este construit ca un text dialogat, discursul ambilor parteneri (Bujor Nedelcovici și Sergiu Grigore) fiind redat în vorbire directă. Încă din titlu (cu rol de metatext), suntem anunțați de forma și scopul lucrării: dialogul (evidențiat de pronumele interogativ „cine”, urmat de verbul copulativ „sunteți” și substantivul în cazul vocativ „Bujor Nedelcovici”) este astfel structurat, încât să evidențieze profilul existențial și spiritual al lui Bujor Nedelcovici, mijlocul modern de realizare fiind confesiunea.

Autorul Bujor Nedelcovici își definește lucrarea „o confesiune și, în același timp, o biografie indirectă pentru că m-ar fi plictisit un text care să înceapă cu: «M-am născut …». Nu am evitat și nici ocolit întrebările care păreau stânjenitoare, indiscrete și aceasta a fost proba sincerității: pot să vorbesc despre mine și preocupările mele din diverse domenii fără să trișez!”[7]

---

[6]*Idem, Cine sunteți, Bujor Nedelcovici? Bujor Nedelcovici în dialog cu Sergiu Grigore*, Editura Allfa, București, 2010, pp. 238-239.
[7] Nedelcovici, Bujor, *Cine sunteți, Bujor Nedelcovici? Bujor Nedelcovici în dialog cu Sergiu Grigore,* Editura Allfa, București, 2010, p. 437.

Temele dezbătute de Bujor Nedelcovici în această carte de interviuri sunt: istoria, romanul, muzica, boala, fotografia, filmul, publicistica, eseul, jurnalul, prietenii și prietenia, exilul, iubirea, dar și raportul dintre filozofie și teologie, dintre credință și logos, dintre etică și estetică, deci tot ce ar putea netezi calea aflării sinelui interior. Dacă în romane, autorul Bujor Nedelcovici se folosește de măștile-personaje pentru a-și exprima gândurile și sentimentele, acum, în această carte confesivă, autorul își prezintă direct ideile, gândurile, trăirile sale într-o manieră sinceră și autentică. Rigoarea convenției literare este înlocuită de simplitatea și naturalețea confesiunii, deși în unele momente, Bujor Nedelcovici pare a fi un interlocutor dificil, care nu rezonează la toate temele de discuție propuse de Sergiu Grigore (de exemplu, Nedelcovici refuză să vorbească despre *primatul esteticului* pe motiv că această temă a fost dezbătută în volumele „Un tigru de hârtie" și „Polemici").

Cartea „*Cine sunteți, Bujor Nedelcovici?"* surprinde scriitura autorului, relația dintre C**reator -Creație-Creatură** sau **Scriitor-Scriitură-Scriptură**. La întrebarea laitmotiv „Cine sunteți, Bujor Nedelcovici?", **creatorul** răspunde bazându-se pe raportul existențial-temporal determinat de prezent (*sunt*) și trecut (*am fost*): „Sunt un «scriptor» sau «scrib» care a scris peste douăzeci de volume –câteva traduse în Franța – și acum privesc în urmă trecutul, zâmbind, pentru a vedea cum și dacă viața s-a transformat în destin și a căpătat un sens.
[…] Am fost un echilibrist care a trăit alternanța între șansă și neșansă, perseverență și abandon, deznădejde și nădejde, umilință și revoltă, frică și curaj … toate strânse în nodurile pe care le-am legat pe frânghia ce traversa o prăpastie – în care am privit uneori abisul -și astfel nodurile s-au transformat în destin. Au dobândit un sens, au câștigat o semnificație, un simbol și acum pot să spun: «Iată cine am fost!» Frânghia este traseul de-o viață ce seamănă cu un șira de mătănii- fiecare boabă o rugăciune- și care însumează «Ce ai vrut tu să faci din viață ta» și «Ce a vrut să facă Dumnezeu din tine.»"[8]

Creația prinde viață prin intermediul scrisului, care la Bujor Nedelcovici are rol terapeutic, fiind panaceul sufletului său și mijlocul de evadare din lumea reală în lumea ficțiunii : „Pentru mine scrisul a fost o respingere, un refuz și o evadare dintr-o realitate potrivnică; o revanșă, o căutare de sine, o exorcizare, un răspuns la întrebarea «de ce m-am născut vinovat și am făcut parte dintre cei care aveau o culpabilitate colectivă», dar … și o salvare dintr-o viață care mi se părea banală, mediocră, vulgară și mizeră. Realitatea nu mă mulțumea, mă plictisea și imediat îmi spunea «o poveste» pentru a elimina un segment din realul pe care eram obligat să-l trăiesc. Când mă uit la un peisaj, un om sau un animal, aud o voce care imaginează «istoria» celui pe care îl am sub priviri. Pentru mine, realul nu este decât o trambulină pentru a mă arunca în imaginar și ficțiune."[9]Timpul necruțător al istoriei și-a pus amprenta pe creația literară a lui Bujor Nedelcovici, deoarece în toate romanele scrise în țară, până în '87, apare raportul dintre individ, Putere și Istorie. Obiectivul primordial al prozatorului este eliberarea din brațele Istoriei și ridicarea spre o metaistorie, o metafizică și o transcendență: „…Acum vreau ca scrisul meu să depășească perpetua stupoare de fiecare zi în fața evenimentelor din istorie și timp și să dobândească o formă de plenitudine, o estetică a misterului existențial, o lumină nouă care să

[8]*Ibidem*, p. 59.
[9]*Ibidem*, p. 81.

devină … o plajă în care să mă «ascund în lumină», cum spunea Dante … o carte pe care s-o citești ca pe o liturghie … o rugăciune ce se cuibărește într-o puritate și o durată a Absolutului … Aș vrea să scriu o carte, două … așa cum mărul face mere, fără să-mi pun întrebarea dacă văr fi citite sau nu, dar care să mă asigure că mi-am îndeplinit destinul … Sfântul Spirit nu face literatură și ar trebui să-i smulgem cuvintele prin Minciuna Artei așezate în serviciul Adevărului …

Tânjesc la ziua în care să pot spune: «Am scris doar pentru Dumnezeu»"[10]…

Scriitorul Bujor Nedelcovici, cu rol de misionar/actor/martor, este dublat în această lucrare de publicistul și criticul literar Bujor Nedelcovici. Astfel, în acest jurnal atipic, B.N. realizează analize literare pertinente ale creațiilor sale: **romanul „Al doilea mesager"** (În romanul „Al doilea mesager" am scris despre insula Belle-Ile care a fost invadată din exterior, era condusă de un Guvernator și avea o reglementare strictă a orașelor și chiar a străzilor- erau desenate pe trotuare două sensuri de circulație. Am dus mai departe supunerea locuitorilor până la auto-denunț. Iată! Fără să știu, am avut ca model „Utopia" și nu-mi pare rău că am citit-o posterior pentru că m-aș fi suspectat că aș fi fost tentat s-o imit[11], „un scriitor, Danyel Raynal, afirmat în străinătate și profesor la marile universități din Occident, se întoarce –după o absență de 11 ani- în țara natală, Belle Ile, condusă de un Guvernator. Ajuns acasă, intenționează că publice o carte pe care o lăsase la plecare și să obțină o catedră la facultate. Unii dintre prieteni s-au retras, alții s-au afirmat, alții au cerut să fie admiși în „Institutul de educare și învățământ" în care se duceau cei care nu mai gândeau în conformitate cu legile țării; un autodenunț. Începe strategia tergiversărilor, așteptărilor, tracasărilor … distrugerii personalității și în cele din urmă Danyel Raynal cere să fie dus la institut, unde este pregătit pentru o funcție importantă. Apoi, devine mâna dreaptă a Guvernatorului."[12]), **romanul „Ultimii"** (În romanul *Ultimii* am încercat să analizez decadența acestei lumi care fusese distrusă de tăvălugul nemilos și barbar al istoriei… Există acolo o doamnă Rujinski care întruchipează toată tragedia unei familii care era obligată să trăiască la subsolul unei case, dar și în subsolul unei societăți care îi condamnase pentru simplul fapt că se născuseră într-o altă clasă decât cea care trebuia –iluzoriu- să conducă noua societate[13]), **romanul „Somnul vameșului"** (Romanul „Somnul vameșului" a fost considerat un roman de familie. Eu cred că este «un roman-mozaic» sau o «călătorie în timp pentru a intra în dialog cu istoria». Sunt descrişi mai mulți membri din familie, dar un unchi mi-a spus: «E adevărat că am găsit pe câțiva dintre noi, dar nu semănăm cu personajele tale.» Ei voiau să fie identici și nu înțelegeau transfigurarea artistică.[14]), **romanul „Zile de nisip"** (tânărul tâmplar Vasile Mihăilescu – învinuit pe nedrept că ar fi furat niște lucruri de pe plajă- îl ucide pe acuzatorul abuziv și injust, Theodor Hristea, care reprezenta simbolic puterea. Nu pot să-mi atribui această anticipare atunci când am scris romanul în 1979, adică cu 10 ani înainte de evenimentele din '89, dar în subconștient- straturile freudiene profunde, abisale și necunoscute- doream cu ardoare să-l pedepsesc pe asupritorul (Th. Hristea) care reprezenta abuzul de putere.

[10] *Ibidem*, pp. 27-28
[11] *Ibidem*, p. 71.
[12] *Ibidem*, p. 131.
[13] *Ibidem*, p. 79.
[14] *Ibidem*, p. 79.

Faptul că ficțiunea a fost confirmată de realitate, dovedește încă o dată că arta are capacitatea de a anticipa unele fapte din viață și, de ce nu, să provoace apariția lor.[15]"), **romanul „Îmblânzitorul de lupi**" („Romanul „Îmblânzitorul de lupi" analizează o problemă filosofică: «Răul și Binele». Vlad comite un rău involuntar. El este un criminal virtual, deoarece comite o faptă reprobabilă numai în gândurile lui, dar ea se realizează în realitate. Forța gândului și a Cuvântului nerostite sunt teribile și uneori pot ucide. El își dă seama și încearcă să se mântuiască prin dorința nesfârșită de a-și vindeca copilul de surditate («délivrance de l'impureté»)… Unde și când se pot declanșa aceste forțe misterioase și malefice? Acolo unde individul trăiește dislocat, sfâșiat și străin pe pământ și un timp străine. Care este origine Răului? Când se întâlnesc două energii: interioară și exterioară: o potențialitate și o actualizare. Omul este o criză ce nu are o finalitate. El este o rană ce sângerează încontinuu, dar invizibilă pentru cel de lângă el. suferința exilatului poate naște monștri nu numai în vis, ci în realitate și împotriva celor care îl persecută și îl umilesc… Este modalitatea lui de a suporta insuportabilul și infernul trăit zi de zi… "[16]), **romanul „Cartea lui Ian înțeleptul, apostolul din golful îndepărtat"** („Pe o plajă de la țărmul mării, oficialitățile au constatat o epidemie și toți turiștii care locuiau în rulote sau corturi au fost izolați și încercuiți cu sârmă ghimpată pentru a nu răspândi epidemia în satele din jur. În tabără, imediat s-a format un comitet organizatoric care l-a ales pe Ian, un oceanograf cunoscut. Treptat, se naște o «guvernare» discreționară și abuzivă pe care toți o acceptă fără nicio contestație. La început, Ian îi forțează pe cei din tabără să găsească o soluție pentru a ieși din această falsă încercuire. Îi obligă să se revolte și să-și dobândească libertatea. Prețul? Sacrificarea lui Ian pe care el însuși o acceptă. D.S. (Domnul Scriitor) care scrie o carte despre această aventură, găsește la final o notiță în care Ian își precizează scopul: «Vreau să-i silesc să facă ceva împotriva prudenței și a lipsei de năzuință, lovindu-mă vor deprinde să se împotrivească strâmbătăților și să izgonească asupritorul, iar dacă nu mă vor omorî, izbăvirea lor va fi absolută, iar victoria mea deplină»."[17]), **nuvelele din „Oratoriu pentru imprudență"** („Pentru a evita «sindromul de așteptare» am vrut să scriu o proză fantastică din dorința de a scăpa dintr-o realitate dificil de suportat. Am fugit din nou și m-am salvat în scriitură, dar de data aceea am fugit foarte departe.[…]… Nuvela a devenit o bijuterie pe care o șlefuiam cu o bucurie și o fericire hedoniste. Mituri, arhetipuri, idei din Kabbala (raportul dinte cuvinte și cifre) sau Budism (Ka), filozofie, esoterism, castele părăsite, păianjeni-vioară, păpuși de lemn, personaje din tablouri („Gilles sau parfumul eșecului"), legende biblice transpuse în situații moderne, „Calul magic") și multe altele pe aripile cărora am voiajat…

Din martie '84 și până în octombrie '84 am scris 13 nuvele. Prima parte am intitulat-o „Insomniile de la ora patru", tocmai pentru a scăpa de insomniile care reveneau obsesiv la ora patru dimineața. În nuvela Așteptarea" am încercat să intru în domeniul „suspans-ului", al tăcerii, al non-spusului, al inefabilului, al parfumului florilor, al mării la apus de soare, al abisului și vidului budhist … starea de grație … acolo unde se oprește totul și ființa devine o cupă ce primește un mesaj divin. Un potir, un Graal. Sunt paginile cele mai reușite din toate ce am scris

[15] *Ibidem,* p. 133.
[16] *Ibidem,* p.136.
[17] *Ibidem,* p. 140.

din punct de vedere stilistic, limbaj, ficțiune și univers imaginar. Prin ele m-am simțit mai aproape de Dumnezeu … ”[18]), **romanul „Provocatorul”** (**„**(Guy) este primul personaj din romanele pe care le-am scris care știe să râdă și să aibă măsura exactă a evenimentelor, adică să nu ia nimic – sau aproape nimic- în tragic. Sunt câteva teme grave de care nu am îndrăznit să mă apropii decât după trecerea mai multor ani și după ce am scris unele cărți care m-au inițiat în abordarea acestor teme: ludicul, iubirea și moartea. Am încercat să abordez tema iubirii în „Dimineața unui miracol” și în „Îmblânzitorul de lupi”. Moartea poate fi găsită în mai toate romanele, dar am vrut să scriu un eseu „Elogiul agoniei” pe care nu l-am realizat. Însă în „Provocatorul” am avut ambiția să scriu un roman care se petrece în Franța, cu personaje franceze și cu o problematică specifică în actualitatea de la Paris. Guy este un bărbat matur, fost jurnalist în războiul din Algeria, actual actor și pianist de jazz. Guy se îndrăgostește de Céline, o tânără care a făcut studii de cinematografie la Los Angeles. Între ei se naște o relație sufletească, dar în special… erotică, în sensul descoperirii iubirii fizice, senzuale… Până acum, nu am avut curajul să descriu într-un roman scenele de amor în care sunt amestecate cele mai intime părți ale trupului: bucuria fascinantă (delirul) a împreunării…”[19]).

Romanele lui Bujor Nedelcovici abundă de personaje-îngeri și de personaje-demoni. Întrepătrunderea dintre bine și rău, reflectată și în creația blagiană, are ca scop bine precizat reflectarea echilibrului interior al lumii, loc ambivalent al nașterii și al morții, al evoluției și al distrugerii: „În romanele pe care le-am scris am creat personaje-demoni (vestitul hybris, lipsa de măsură), dar și personaje-îngeri. Uneori, când am ridicat privirea spre cer, am văzut o lumină ce pogora spre mine și îmi umplea sufletul de bucurie și fericire. Am «daimonul socratic», cu glas lăuntric binevoitor, «daimonul» care mă sfătuiește ce să fac împotriva Răului și care poate fi considerat o emanație a divinității. Am mesagerul meu ce îmi aduce vești de la …«al doilea mesager». Am văzut oameni nefericii pe chipul cărora se putea citi durerea crucificatului. Dar am văzut și oameni fericirii …iar zâmbetul unui copil ne salvează de orice suferință pe care o trăim.

Distrugere și construire, naștere și moarte, un masacru urmat de alt masacru, un Infern urmat de alt Infern, o Renaștere urmată de o altă Renaștere … mișcarea valurilor mării, respirația cosmică … iată explicația ultimă a istoriei care este lipsită de sens, dar fiecare eveniment are o semnificație … depinde de noi dacă o înțelegem … ”[20] O altă categorie de personaje din pleiada nedelcoviciană este cea a personajelor triste- trăsătură ce vine din interiorul autorului, deoarece, se pare, există un raport între autor și personaje. Tipologia personajelor se completează cu cea a personajelor feminine, încadrate ca personaje-narator, pentru a reflecta *eternul feminin*: „Am resuscitat partea feminină din mine, știut fiind că noi am fost la început androgini și multe persoane păstrează anumite trăsături ce aparțin ambelor sexe.

M-am ferit ca romanul să cadă într-un sentimentalism lacrimogen și la urmă să aibă un happy-end banal. Femeia din romanele mele vorbește și acționează pentru ea, dar și pentru celălalt personaj, adică iubitul sau bărbatul. **Iubirea în absență, iubirea căutare, iubirea**

[18] *Ibidem*, p. 149.
[19] *Ibidem*, p. 151.
[20] *Ibidem*, p. 103.

sacrificiu, iată ce am urmărit când am scris cele trei romane despre femei și cu femei: eternul feminin sau «le deuxieme sexe», cum era de părere Simone de Beauvoir. Nu a fost un studiu al unei femei, ci al unui narator-femeie care prezintă o poveste ce aparține celorlalte personaje și a ei proprii."[21]

Romanele lui Bujor Nedelcovici nu reprezintă o biografie indirectă a autorului lor, deși acesta se află în fiecare dintre personajele cărții. Literatura are rol izbăvitor în viața prozatorului, existând o relație interdependentă (putem spune, chiar androgină) între romanele sale și existența autorului: „Este adevărat că „Al doilea mesager" mi-a schimbat destinul, dar aș nedreptăți alte romane care au marcat un moment important din viață de «devenirea întru ființă». Mă gândesc la romanul de debut, „Ultimii" și la doamna Rujinski pe care încă o mai iubesc, chiar dacă au trecut 40 de ani de când am întâlnit-o. Romanul m-a aruncat în «groapa cu lei» a scrisului și a scriitorilor. Am avut ambiția să debutez cu un roman bine primit de critica literară și cititori. Îi sunt recunoscător doamnei Rujinski. Cum să-l uit pe Iustin Rujinski și căutările lui în trecutul unei familii – lungul drum al zilei către noapte- pentru a se elibera de o culpă lipsită de culpabilitate și care s-a concretizat în romanele: „Fără vâslă", „Noaptea" și „Grădina Icoanei", care au format trilogia „Somnul vameșului"? Cum să nu-mi amintesc de doctorul Theodor Hristea, Cristina și tânărul Vasile din „Zile de nisip" pe care i-am văzut în carne și oase într-un film și care mi-au dăruit bucuria înfruntării cu Minotaurul Carpatin? Aș fi nedrept să-i uit pe Maria și Iosif din „Dimineața unui miracol", care m-au ajutat să mă salvez în primele luni de exil, mi-au dat o mână de ajutor să nu mă arunc în Sena și să uit unde m-am născut? Mi-aș atrage fulgerele și mânia lui Zeus dacă n-aș aminti de Guy și Céline din „Provocatorul" cu ajutorul cărora am urcat culmile neobosite și fascinante ale erosului. Dacă aș avea privilegiul ca în ultimele clipe să văd spre ce mă îndrept- clipe pe care le aștept de o viață și cu o curiozitate devorantă- aș chema toate personajele pentru a le mulțumi, a le săruta mâinile, într-o recunoștință infinită și în special … pentru a-mi lua rămas bun … și a le spune: «La bună vedere»[22].

Obiectivul principal al prozatorului în ceea ce privește creația sa (mai cu seamă, romanele) este recompunerea aventurii cunoașterii în căutarea de sine prin intermediul scriiturii purificatoare. Astfel, acesta întreprinde un demers scriitoricesc inedit, presărat de structuri narative diverse, personaje atipice, tehnici și procedee literare complexe. Creația literară a lui Nedelcovici este impregnată de tradiție, trecut, memorie, metaforă, parabolă, simbol. Punctul de plecare al acestei viziuni constă în faptul că opera literară autentică transformă un mit într-o realitate concretă, iar un roman este un mit transpus în carne și oase într-o realitate precisă. Modalitatea de realizare a unui roman evidențiază chemarea lăuntrică a prozatorului a cărui menire hărăzită de Dumnezeu este creația: „Eu nu-mi povestesc propriile obsesii și angoase. Viața mea nu este un roman! Mă detașez până la a face abstracție de «eul ascuns» și încerc să inventez și să construiesc o lume nouă și diferită de a mea. Când încep un roman nu am o schemă sau un plan pe care să le «umplu» cu sentimente și fapte ce aparțin narațiunii și personajelor. Aud un glas, apoi văd personajul și … încep să scriu. Pe măsură ce înaintez, asist la desfășurarea romanului cu aceeași curiozitate ca și cum aș fi cititor. Îmi pun totuși întrebarea cum și când se

[21] *Ibidem*, pp. 268-269.
[22] *Ibidem*, pp. 134-135.

va sfârși, deoarece se spune că un roman se scrie de la sfârșit spre început. Finalul este imprevizibil și abia la ultima pagină îmi dau seama că s-a încheiat aventura în ficțiune și scriitură. Eu pun în scenă o piesă jucată de mai multe personaje după voința și psihologia lor, dar sunt în … umbra și urma lor. Poate de aceea nu m-am repetat în niciunul din romanele scrise; adunam cărămizile pentru un nou edificiu, o nouă catedrală -romanul polifonic. Sigur, în subconștient sunt ascunse suferințele, umilințele, bucuriile și orgoliile care încearcă să se ridice la suprafață fără voia mea. Dar nu fac niciodată confuzia dintre «autor, narator și personaj»; nu mă privesc în oglindă, văd chipul și ascult vocea personajului, le pun în scenă - spațiu, culori, parfumuri, ecouri -și le transpun pe hârtie."[23]

În viziunea prozatorului- teoretician Bujor Nedelcovici, **accepția generală** a romanului este: „punerea în scenă și inventarea unei lumi necunoscute și care are legile ei pe care se construiește și trăiește"[24], iar **accepția individuală**: „Pentru mine romanul nu poate fi confundat cu o biografie, memorialistică sau confesiune. Și totuși, poate fi contrar celor afirmate… Romanul pleacă de la o realitate și se îndreaptă spre ficțiune, imaginar, parabolă, legendă și creează o „nouă lume", care are contingențe cu lumea reală. Faulkner sau Musil au fost constructori de catedrale, nu de simple bordeie …Revin la întrebare … Dacă aș fi amator de calambururi … aș putea să vă răspund că nu eu am ales romanul … ci el m-a ales pe mine. Poată că nu știam să fac altceva… sau poate că am fost „idiotul familiei" și în școala primară eram atât de timid încât profesoara i-a spus tatălui că sunt retardat mintal … sau poate că nu reușesc să nu mai gândesc, să fac vid în mine, chiar dacă rostesc la nesfârșit „Rugăciunea pelerinului rus", aud mereu vocile personajelor care îmi cer să le dau viață … nu izbutesc să debranșez firul ce leagă mintea de suflet, dintre «sine» și «eu» … sau poate nu reușesc să scap de veșnica introspecție în care trăiesc … cred că m-am născut dintr-o sete nesățioasă și nebună de a înțelege și crea neînțelesul care se ascunde în anumite reprezentări mitice ale incognoscibilului … noi nu suntem capabili să dovedim că ceva din noi se păstrează în veci …"[25] Astfel, prozatorul nu a vrut să accepte moda literară a romanului realist, a noului roman, a romanului onirist, a romanului sud-american sau a romanului faulknerian, fiind de părere că „pentru mine cel mai apropiat stil este «romanul parabolă, romanul alegoric, romanul magic» în care o poveste reală (în carne și oase) se întâlnește undeva cu un mit sau un arhetip."[26] Putem spune că romanul reprezentă pentru scriitor o epocă din viața lui, iar proza, ficțiunea, parabola au rolul de a-i facilita un acces indirect la adevărul ce de multe ori se îndreaptă spre sensuri și semnificații superioare.

Exilul este pentru Bujor Nedelcovici una dintre temele preferate, deoarece prozatorul a trecut prin focul exilului. Exilul este considerat „un oratoriu pentru imprudență", reprezentând o temă existențialist-filosofică. Autorul a împărțit exilul în mai multe categorii: interior („insilio") și exterior („exilio"), cel exterior putând fi politic, cultural, economic; exilul voluntar sau involuntar; exilul la nivel de limbaj; exilul și memoria. Prozatorul își definește exilul ca pe o „pedeapsă care oscilează între speranța de a reveni în locurile natale și disperarea lucidității care

[23] Ibidem, p. 157.
[24] *Ibidem*, p. 108.
[25] *Ibidem*, pp. 123-124.
[26] *Ibidem*, p. 109.

te face să înțelegi că nu există drum de întoarcere." În viziunea lui Bujor Nedelcovici, „sentimentul de exilat este simțit ca lipsă de loc în lume care obligă la o permanentă căutare a unei identități, a unui «Sine», a unui «Moi» care îi scapă de fiecare dată când are senzația că l-a găsit. Un exilat trăiește o criză existențială, o ruptură pe care o vrea lucidă, fără durere sau angoasă, o schizofrenie (schizo –împărțit) asumată și revelatorie. Khõra („Timaios", de Platon) înseamnă loc, sălaș, locaș, regiune, ținut și chiar (figurat) mamă, doică, port-emblemă. Prin toate acestea, un exilat vrea să iasă din logica contradicției, a binarității, a lui Da sau Nu.

Și totuși … exilatul este o ființă scindată, este un străin aruncat în această lume, un locuitor fără loc, un nomad fără cort, un voiajor fără bagaje, o casă vidă în căutarea unui oaspete …" [27]

În interviul pe care i-l dă lui Călin Sergiu, Bujor Nedelcovici devoalează trăirile și sentimentele exilatului Bujor Nedelcovici: „Exilul este cea mai dură probă alături de bătrânețe, boală, închisoare și moarte. Eu nu am auzit o voce care să-mi spună: «*Părăsește țara ta, părinții tăi și casa tatălui tău*», dar am trăit un îndemn inconturnabil care m-a determinat să evadez dintr-un spațiu care mă respingea și eu îl refuzam la rândul meu. Am traversat un exil involuntar. Mă aflam la Paris când am aflat că în câteva luni va fi publicat romanul „Al doilea mesager", dar am preferat să mă întorc în țară și să-mi asum toate riscurile publicării în străinătate a unei cărți interzise în România. Simțeam o datorie pentru conștiința mea de scriitor, pentru trecutul familiei, al părinților și pentru o responsabilitate față de cei de «acolo». Primele două aspecte le recunosc valabile și acum, în ceea ce privește «responsabilitatea publică», după trecerea timpului … nu mai găsesc un răspuns.[…]"[28]

Trăit și analizat, probă a Infernului, condiție a inițierii și a cunoașterii lumii și de sine, Exilul reprezintă una dintre temele des abordate, tocmai pentru că izvorăște din existența scriitorului. Fiind perceput ca o probă a rezistenței, o etapă limită a ființei umane, aflată pe traseul devenirii, al formării sale spirituale, exilul este abordat atât în mod direct în articole, cât și indirect în opera de ficțiune. Exilul a fost marea șansă a scriitorului Bujor Nedelcovici, fiind sursa lui permanentă de inspirație. Majoritatea romanelor nedelcoviciene dezvoltă această temă (intitulată tema «vinovatului fără vină»), fiecare personaj fiind un Ulise care dorește/ sau poate nu mai dorește să se întoarcă la Ithaca. Realitatea se întrepătrunde cu ficțiunea, dublul lui Bujor Nedelcovici (realitate) este Vlad Antohie (din romanul „Îmblânzitorul de lupi") care exprimă drama exilului și a exilatului în căutarea propriei identități.

Lucrarea autobiografică „Cine sunteți, Bujor Nedelcovici?" are meritul de a reflecta imaginea unui prozator dezrădăcinat atemporal și aspațial, a unui străin care se simte bine doar printre cărți, deoarece doar cu ajutorul lor poate să-și regăsească adevărata identitate și să se împace cu sinele ascuns. Contopirea totală cu obiectul creației sale îi conferă lui Bujor Nedelcovici adevărata libertate în căutarea căreia a pornit ca un Ulise modern: „Sunt o carte printre zeci sau sute de cărți în care aștern zilnic câteva cuvinte sau virgule … Sunt definitiv liber! Definitiv fericit! …"[29]

---

[27] *Ibidem*, p. 237.
[28] *Ibidem*, p. 238.
[29] *Ibidem*, p. 107.

În concluzie, Bujor Nedelcovici este un prozator „care a trăit toată viața în literatură și pentru literatură și care a încercat să afle de ce arta este locul în care se produce revelația sacrului în lume."[30] De asemenea, el este imaginea scriitorului total care nu se ocupă doar de latura creației, ci are și o datorie sfântă de a releva fețele necunoscute ale trecutului în modul cel mai autentic, fără relativism și adnotări, deținând latura interioară a unui om care are vocația rostirii adevărului, cu orice preț, fără niciun compromis, fără nicio oprelište.

BIBLIOGRAPHY

1. Opera autorului investigat

- ✓ Nedelcovici, Bujor, *Aici și acum*, Editura Cartea Românească, București, 1996.
- ✓ Nedelcovici, Bujor, *Provocatorul*, Editura All, București, 1997.
- ✓ Nedelcovici, Bujor, *Scriitorul, Cenzura și Securitatea*, Editura Allfa, București, 2009.
- ✓ Nedelcovici, Bujor, *Cine sunteți, Bujor Nedelcovici*? *Bujor Nedelcovici în dialog cu Sergiu Grigore*, Editura Allfa, București, 2010.
- ✓ Nedelcovici, Bujor, *Jurnalul unui cântăreț de jazz*, Editura Allfa, București, 2013.
- ✓ Nedelcovici, Bujor, *Culoarea timpului*, Editura Allfa, București, 2014.
- ✓ Nedelcovici, Bujor, *Opere complete*, vol. I, *Al doilea mesager*, Editura Allfa, București, 2005.
- ✓ Nedelcovici, Bujor, *Opere complete*, vol. II, *Provocatorul. Ultimii*, Editura Allfa, București, 2005.
- ✓ Nedelcovici, Bujor, *Opere complete*, vol. III, *Îmblânzitorul de lupi. Cartea lui Ian înțeleptul,* Editura Allfa, București, 2006.
- ✓ Nedelcovici, Bujor, *Opere complete*, vol. IV, *Somnul vameșului*, Editura Allfa, București, 2007.
- ✓ Nedelcovici, Bujor, *Opere complete*, vol. V, *Jurnal infidel*, Editura Allfa, București, 2007.
- ✓ Nedelcovici, Bujor, *Opere complete*, vol. VI, *Aici și acum,* Editura Allfa, București, 2008.
- ✓ Nedelcovici, Bujor, *Opere complete*, vol. VII, *Cochilia și melcul,* Editura Allfa, București, 2008

2. Referințe critice, teoretice, lucrări memorialistice:

- ✓ Blanchot, Maurice, *Spațiul literar*, Editura Minerva, București, 2007.
- ✓ Bloom, Harold, *Anxietatea influenței*. *O teorie a poeziei*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.
- ✓ Călinescu, Matei, *Cele cinci fețe ale modernității*, Editura Univers, București, 1975.
- ✓ Câmpeanu, Pavel, *Ceaușescu. Anii numărătorii inverse*, Editura Polirom, Iași, 2002.
- ✓ Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 1999.
- ✓ Cristea Enache, Daniel, *Timpuri noi, Secvențe de literatură română*, Editura Cartea Românească, București, 2009.

[30] *Idem*, *Opere complete 6*, Editura Allfa, București, 2005, p. 388.

✓ Cubleşan, Constantin, *Lecturi confortabile*, Editura Euro Press Group, Bucureşti, 2012.
✓ Dumitru, Anastasia, *Bujor Nedelcovici: conştiinţa de scriitor,* Editura Allfa, Bucureşti, 2015.
✓ Genette, Gerard, *Introducere în arhitext. Ficţiune şi dicţiune,* Editura Univers, Bucureşti, 1994.
✓ Ghițeanu, Serenela, *Scriitorul, Cenzura și Securitatea. Opt cronici de S.G.*, Editura Allfa, Bucureşti, 2009.
✓ Gligor, Monica, *Al doilea mesager- o utopie neagră*, InfoArt Media, Sibiu, 2009.
✓ Glodeanu, Gheorghe, *Fascinația ficțiunii*, Editura Libra, Bucureşti, 2006.
✓ Glodeanu, Gheorghe, *Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2010.
✓ Glodeanu, Gheorghe, *Narcis și oglinda fermecată. Metamorfozele jurnalului intim în literatura română*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2012.
✓ Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2008.
✓ Manolescu, Nicolae, *Literatura română postbelică*, Editura Aula, Braşov, 2002.

THE UNIVERSE OF CHILDHOOD IN THE WRITINGS OF IONEL TEODOREANU IN PERPESSICIUS VISION

Claudia-Cristina Dolea-Panaite
PhD. student, „Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract:Ionel Teodoreanu is one of the Romanian writers who are responsible for the enchanting atmosphere in which many of us, the ones, who read his books have spent childhood with the characters of La Medeleni.Growing up under our eyes, Monica, Olguța and Dănuț became our siblings, confidentials or life models in whom we find some of our personality traits and we fashion ourselves to resemble as much as possibile to the sweet and shy little, Monica, to the fiary Olguța or to the fearless Dănuț. Obviously, times have changed, we grew up, and now we are facing a tense moment in our literature, in an attempt to retrieve Ionel Teodoreanu in the eyes of the ones who did not appreciate him in order to protect his name.

Keywords: Ionel Teodoreanu, La Medeleni, childhood, eternity, symbolism.

Ionel Teodoreanu este unul din scriitorii români care s-au făcut răspunzători de atmosfera feerică în care mulți dintre noi, cititorii, și-au petrecut copilăria alături de personajele din *La Medeleni.* Crescând sub ochii noștri, odată cu noi, Monica, Olguța și Dănuț ne-au devenit frate și soră, confidenți sau modele în care ne regăseam părți din personalitatea noastră sau după care ne modelam noi înșine pentru a semăna cât mai mult cu fetița suavă și timidă, Monica, cu înflăcărata Olguța sau cu neînfricatul – încă de pe atunci – Dănuț. Desigur, vremurile s-au schimbat, am crescut și noi, au crescut și ei, iar acum ne regăsim în fața unui moment tensionat din literatura noastră și anume încercarea de a-l reabilita pe Ionel Teodoreanu în ochii altora, care nu l-au apreciat într-atât încât să-i protejeze numele.

Aceeași senzație de *„luați-vă mâinile de pe copilăria mea!"* o are și Perpessicius în capitolul dedicat lui Ionel Teodoreanu pe care îl așează între cei 12 prozatori interbelici de seamă. El își denumește entuziasmul care îl cuprinde atunci când își începe articolul despre scriitor drept o *derogare de tact* pentru care se așteaptă să fie înțeles de către publicul care îi citește critica. Prin *tact* înțelegem aici obiectivitate și este lesne de înțeles faptul că Perpessicius simte că va cădea în capcana năvălirii sentimentelor și subiectivității, căci nu îl poate considera pe Teodoreanu decât legat de propriul suflet, de propria devenire, mai ales atunci când alege să vorbească despre *Hotarul nestatornic.* Criticul îi dedică lui Teodoreanu un capitol format din 16 părți, dintre care trei tratează problematica *Medelenilor* cu cele trei volume componente: *Hotarul nestatornic, Drumuri* și *Între vânturi*, cărora le urmează celelalte: *Turnul Milenei, Bal mascat, Fata din Zalaust, Golia, Crăciunul de la Silivestri, Lorelei, Arca lui Noe, Fundacul Varlamului,*

Prăvale-Baba, Ce-a văzut Ilie Pânișoară, Întoarcerea în timp, Masa umbrelor, La porțile nopții. Fiecare din capitole reprezintă o privire amplă și cel mai important, pertinentă, asupra parcursului literar al lui Ionel Teodoreanu.

Capitolele care privesc romanul *La Medeleni* sunt deschide de cel dedicat volumului *Hotarul nestatornic*, primul din serie, pe care Perpessicius îl începe suav și sentimental, cu o invocare a personajelor emblematice din roman, simboluri ale unei copilării fericite și pline de viață prin care trece fiecare din noi, la un anumit moment dat. Criticul se arată conștient de *moda* critică de a-l discredita pe Teodoreanu, modă ciudată pe care el o numește *barbarism critic*. Subtil dar mușcător, el atrage atenția asupra faptului că trăim zile în care nu numai că valoarea lui Teodoreanu nu mai reușește să fie depășită, dar nici măcar atinsă. Perpessicius se pricepe să bată subtil obrazul într-o exprimare elegantă afișând în același timp și un ușor sentiment de tristețe care-l însoțește pe cel de indignare, atunci când spune că *nu putem începe această cronică fără să ne împotrivim din răsputeri acelui val de barbarism critic, care în fața poeziei își vâră degetele în ochi, când ar trebui să se descopere, acelei metehne, belferismul, căruia, spunându-i pe nume, ne mulțumim pentru astăzi să-i consemnăm, în așteptarea altor zile, măcar existența.*[1]

Perpessicius aseamănă, în acest capitol dedicat pe care l-a publicat prima dată în *Mențiuni critice,* contactul crititorului cu literatura lui Ionel Teodoreanu, deosebit de metaforic spus, cu un drum pe lângă o lizieră de pădure fermecată pe care trece un autor ce posedă o *turbincă fermecată* (aluzie la *Ivan Turbincă*) din care scoate *noduri și semne* colorate care deocamdată se rotesc dezorganizate, dar care se vor articula în adevărate giuvaiere literare. Cam acesta ar fi debutul lui Ionel Teodoreanu în literatură, pe care îl știu toți acei care au urmărit ascensiunea scriitorului încă de la primele texte publicate – *iureșe de imagini* – dar, contrar primei impresii, nu aparțin unui spirit tânăr care încercă literatura ca și cum ar încerca marea cu degetul, ci cu o maturitate suavă, delicată, deloc pietroasă sau tăietoare, ca acelea care urmează debutului și se propagă în nuvelele scriitorului, *Ulița copilăriei* și *Vacanța cea mare*.

Uimitoare este trecerea de la nuvela delicată, de la debutul plin de imagini demne de un adevărat pictor în cuvinte, la romanul cât se poate de solid și închegat. În ultima parte dedicată capitolului I, Perpessicius abordează personajele din roman, devenite simboluri ale copilăriei copilului de pretutindeni – Olguța cea vulcanică este în ochii criticului o *adorabilă* plină de cinism infantil, un copil sincer ca toți copiii, numai că mai predispus la mici și dulci atacuri verbale, puse pe seama a ceea ce Angelo Mitchievici va numi în *Teodoreanu reloaded*, solaritatea personajului. Olguța nu poate fi decât francă și tranșantă, pentru a se concretiza într-un opus al Monicăi. Până și înfățișarea acesteia este parcă construită în manieră romantică, pentru a i se opune celuilalt personaj feminin infantil din triunghiul de personalități distincte. Olguța e zbuciumată, vulcanică, o obrăznicătură pe care nu ai cum să nu o îndrăgești și în care îndrăzneala e la ea acasă, însă arcuirea personalității pe aceste fundamente nu e decât încercarea de a contura o mască care să-i acopere de ochii lumii sufletul vulnerabil și altruist. Olguța nu e o *răutate* de copil, ci doar unul care se autoprotejează pentru *mai târziu,* încă fără să știe asta cu

[1]Perpessicius, *12 Prozatori interbelici*, capitolul *La Medeleni, I. Hotarul nestatornic, roman (Cartea românească),* Editura Biblioteca Eminescu, București, 1980, p. 265

siguranță. Ea se impune, considerând extrem de importantă statornicia în ochii celorlalți și faptul că *are dreptate de două sute de ori!* Monica, opusul Olguței pe model romantic, o mini-donna angelicata cu ochi albaștri și codițe bălaie, sensibilă și sfioasă, copil orfan găzduit pentru vacanța de vară în casa Medelenilor este gata oricând să verse o lacrimă pentru oricine și orice – nu că Olguța n-ar fi! (să ne aducem numai aminte de indignarea cu care luptă să-și păstreze fratele, pe Dănuț, lângă ea, în casa copilăriei fericite atunci când Herr Direktor îi propune să-l ia cu el la București).

Acum, încă, pentru Monica, sentimentele pentru Dănuț nu sunt bine articulate, înfățișarea ei de înger blond ascunzând doar o prietenie extrem de apropiată pe care o simte pentru el. Ea e o fire interiorizată, spre deosebire de Olguța care are izbucniri dese și zgomotoase, terorizante uneori prin micile poante care au la bază până la urmă și o fărâmă de răutate juvenilă. Perpessicius își închide acest prim studiu care privește lumea Medelenilor cu o remarcă sensibilă care punctează adevărata *menire* a romanului: "*Romanul domnului Teodoreanu este o foarte serioasă monografie a unui ținut sufletesc, care de azi înainte își are locul fixat în geografia romanului românesc – așa cum Armadia a lui Ion al d-lui Liviu Rebreanu și-l are de demult – La Medeleni este în același timp și mai presus de toate o binefacere sufletească, o fântână de întinerire pentru inimile iubitoare de frumos. Iată pentru ce trebuie întâmpinat cu entuziasm."* [2]

Cel de-al doilea volum al *Medelenilor* pe care îl abordează în critica sa și Perpessicius ilustrează un Ionel Teodoreanu mult mai matur decât primul roman din serie, motiv pentru care criticul trece de introducerile de rigoare în cel de-al doilea studiu dedicat universului. Chiar și cititorii săi sunt familiari acum cu specificul scriiturii sale, cu decorul *medelenian* și cu personajele sale, pe care le urmărește în continuarea seriei. Criticul reia din vechiul articol apărut cu un an în urmă, aproape, strategia trecerii în revistă a tipologiilor umane, afirmând faptul că marile romane, fie ele din literatura universală sau de pe teren românesc se învârt practic în jurul unor personaje-emblemă pentru o anumită categorie socială, desigur ceea ce aveam să numim noi astăzi, obișnuiți fiind cu același nărav al lui Caragiale sau George Călinescu, tipologie umană cu personaj exponențial. Vădit impresionat de personajul Olguței, Perpessicius chiar are un moment în care e de acord cu personajul lui Mircea Balmuș care *uită* că ar trebui să le acorde tuturor cam același grad de atenție și afirmă hazos că *subtitlul* romanului pe care ar vrea să-l scrie ar fi de fapt *Olguța*. Ca fan al Olguței, înțelegem de ce criticul este cuprins încă o dată de un entuziasm hotărâtor când vorbește despre maniera stilistică în care Ionel Teodoreanu a *crescut-o* pe fată și despre personalitatea ei extrem de complexă pe care a reușit să o dezvolte de la un roman la altul.

Prim-planul îl ocupă de această dată, Dănuț, acel *Buftea* cum îl poreclea Olguța odinioară, în *Hotarul nestatornic,* care ajuns în clasa a VII-a își asumă numele matur și identitatea de *Dan Deleanu*. Perpessicius îmbrățișează ideea că într-o oarecare măsură, Ionel Teodoreanu se identifică cu acest personaj, parte din triungiul zbuciumat al *Medelenilor*. În acest al doilea volum, Dănuț se desprinde de masca copilului cuminte pe care o cunoșteam și o îndrăgeam odinioară, și dintr-o dată, suntem nevoiți să vedem în fața ochilor un alt Dănuț care

[2]Idem, p. 268

are cu totul alte ocupații și preferințe. Acest Dănuț nou nu este același băiat care se închipuia vădit sau nu, viitor logodnic al Monicăi, la fel de timidă atunci și ea, ci are o relație ferită cu o oarecare Adina Stephano, total diferită de Monica. Adina este cochetă și mereu în pas cu moda, este o femeie-copil, cu înfățișare înșelătoare și cu spirit îndreptat către moravuri nu tocmai creștinești. Perpessicius punctează totuși faptul că, deși de esență diferită, Adina și Olguța fac parte din aceeași surprinzătoare categorie a feminității senzuale, deși senzualitatea Olguței vine dintr-un spirit sălbatic, iar această atracție față de sine pe care o provoacă celor din jur este cât se poate de involuntară, iar cea a Adinei este studiată, voită, determinată de fiecare gest sau alegere a fetei: „*Adevărul însă este că în Adina d-l Ionel Teodoreanu ne-a dat o creațiune de aceeași esență omenească, mai puțin diversă, de altfel, la celălalt pol al sensibilității femeiești, dar din aceeași linie de autentică feminitate ca și Olguța. Senzualismul, mai exact poezia simțurilor – pe care nuvelele de debut ale d-luiIonel Teodoreanu, Vacanța cea mare de pildă – o schițase în culori de plastică mijire, în episodul Adinei ia corp și se consumă într-un elan liric care-l apropie de delirul dionisiac al bacantelor*.”[3]

Tot Olguța este și de această dată justițiarul în ceea ce privește relația nepermisă dintre Dănuț și Adina, tocmai acum, când pasiunea lui pentru Monica – reciprocă, de altfel – a ieșit de sub pecetea tainei. Episodul cu încurcătura pricinuită de Gheorghiță cu cărțile este edificator în acest sens. Olguța își dă seama că *Buftea* a rămas un amețit, dar că amețeala lui a trecut la un alt nivel, unul în care e de datoria ei să intervină, pentru a face lumină în *cazul Adina*. Ca atare, loială Monicăi, care se făcuse din frumoasă, și mai frumoasă, pornește degrabă la București alături de tatăl ei ca să-l tragă de-o ureche pe fratele ei. Despre acest episod discută și Angelo Mitchievici, în *Teodoreanu reloaded,* mai exact în capitolul *Liceenii, tablou de familie* cu un aer care ar apropia astăzi discuția cât se poate de critic-literară de un comentariu bazat pe un film-serial pentru adolescenți, atât de la modă și astăzi, căci poveștile tinereții nu încetează niciodată să atragă privirile curioase mai ales ale celor care se află la aceeași vârstă fragedă ca și personajele lor preferate.

Poate și acesta este motivul pentru care Ionel Teodoreanu și *Medelenii* lui se bucură de o atât de mare pasiune din partea cititorilor tineri în special – creștem alături de personaje, le urmărim din copilărie, din momentele în care sufletul lor se atașează de casa și universul pitoresc de la țară și de un oarecare Moș Gheorghe pe care cu toții îl avem drept *bunic* la un moment-dat și până când liceul devine centrul universului iar poveștile cu iz erotic iau locul ironiilor copilărești de odinioară. Mitchievici spune că :”*Succesul de care Ionel Teodoreanu s-a bucurat în mod sistematic printre generațiile succesive de tineri în perioada interbelică ține și de acest acord cu vârsta adolescenței pe care-l mai realiza în epocă tot un autor de succes, Mihail Drumeș cu Elevul Dima dintr-a șaptea (1946) iar ulterior, la un deceniu după, Constantin Chiriță cu Cireșarii (1956), ciclul de cinci romane care avea să ofere o altă perspectivă asupra adolescenței în comunism”*.[4]

[3]Idem, p. 272

[4]Mitchievici, Angelo, Stanomir, Ioan, *Teodoreanu reloaded,* Editura Art, Colecția revizitări, capitolul *Liceenii, tablou de familie,* București, 2011, p.58

Cam așa ceva trăiește și Dan Deleanu. Devenit *Dan,* din *Dănuț-Buftea*, băiat cu un fizic impresionant pentru vârsta lui, ce poate concura cu ușurință cu Felix Sima din *Enigma Otiliei* a lui George Călinescu (știm cu toții cât de memorabilă e apariția lui pe strada Antim în noaptea fatidică a ajungerii lui la București, la unchiul Costache Giurgiuveanu). Dan arată extrem de bine în uniformă și e foarte puțin probabil să nu întoarcă capetele multor fete pe holurile liceului. El e *flama*, așa cum spune Mitchievici în jurul căreia gravitează aspiranții la titlu, cum e și Mircea Balmuș, care deși e șef de promoție și un licean strălucit la învățătură, impresionând prin aceste calități ale sale, tot nu are sclipirea masculină a lui Dan Deleanu de care Herr Direktor se îngrijește să aibă tot ce-i mai modern și mai util, de la mobilierul de birou tip american, la mașini scumpe pe care le conduc șoferi personali. Se înțelege acum care ar fi motivele pentru care Dan-Dănuț își permite să-și poarte cu mândrie masca de cuceritor. Ca o ironie a sorții, sub masca adolescentului fatal care frânge inimi de liceene se află tot amețitul Buftea, căci altfel nu ar fi iscat încurcătura cu volumele.

Perpessicius simte acum nevoia să facă o prezentare amplă și *satelitului* lui Dan Deleanu, acest sensibil și romantic Mircea Balmuș. Balmuș e cu Dan Deleanu coleg de clasă și datotită ambiției și inteligenței pe care nu o pune nimeni la îndoială în ceea ce-l privește, reușește să iasă șef de promoție. Premisele sunt bine conturate pentru ca Balmuș să devină un personaj important pentru universul *Medelenilor*. Deși nu este parte din familie, Balmuș este *naturalizat* prin alegerile pe care le face și mai ales prin calitățile sale.

Am stabilit deja că e un elev iniment și mai ales e coleg de clasă cu Dănuț prin care reușește să audă diverse despre emblematica Olguța. Destule cât să-i pice cu tronc, căci Balmuș se îndrăgostește de sora lui Dan Deleanu chiar fără să o fi văzut vreodată. Totuși la o primă vedere, Mircea Balmuș pare să fie opusul Olguței. Olguța este de-o familiaritate care îi permite să vorbească cu oricine fără niciun fel de reținere, ba chiar să tragă la răspundere ca și cum i-ar fi un drept natural, iar Balmuș este cât se poate de intimidat de această atitudine care îl atrage dar îl și sperie în același timp. Întorcându-ne la relația dintre Dan Deleanu și Mircea Balmuș, aceasta poate fi compartă cu cea dintre un mentor și un ucenic, căci Deleanu este net superior din punctul de vedere al relațiilor sociale, e popular în liceu, îl cunoaște toată lumea, băieții în sunt prieteni iar pe fete le cucerește cu o simplă bătaie din gene, calități pe care Balmuș speră să le dobândească *gravitând* pe lângă Dan. Totuși, Balmuș are și el calitățile lui care nu sunt de ici, de colo, și pe care Perpessicius le scoate în evidență. Ba chiar, referindu-se la imaginea pe care Balmuș o are în ochii criticilor, el spune că *s-au găsit voci în critica noastră pentru care Mircea Balmuș este o creație prea confecționată și întrebuințat, pare-se, de d-l Ionel Teodoreanu ca element de antiteză. Dănuț și Mircea sunt într-adevăr două versante cu altă vegetație, ale aceleaiași adolescențe.*[5] Firea lui de adolescent interiorizat care nu se destănuie oricui și nu simte nevoie să-și strige sentimentele în public îl determină să păstreze secretul pasiunii pe care o dezvoltă pentru Olguța. De aceea, el nu spune nimănui despre asta, singura cu care rezonează și care reușește până la urmă să afle ce se petrece e doar Monica, lucru lesne de înțeles de altfel, căci singură blândețea ei ar fi fost cea care nu l-ar fi judecat pe Mircea.

[5]Perpessicius, *12 Prozatori interbelici*, capitolul *La Medeleni, II. Drumuri, (Cartea românească),* Editura Biblioteca Eminescu, București, 1980, p. 265

Se poate spune că, urmând principiul polarității, regăsm în Mircea Balmuș opusul lui Dănuț, la fel cum în Monica găsim contrariul Olguței. Întâlnirea din roman, între Olguța și Mircea Balmuș, acasă la cel din urmă este cât se poate de memorabilă. Dacă sub auspiciile cunoașterii firii vulcanice a Olguței, ne așteptăm ca cititori ca ea să năvălească pe proprietatea studentului și să-și expună franc și simplist motivele vizitei neașteptate, totuși Perpessicius este de părere că nici cititori înfocați să fim și tot nu putem anticipa tensiunea scenei în care cei doi se regăsesc față în față, pentru că, dacă pe Olguța o cunoaștem *de demult*, niciodată nu se poate ghici viitoarea reacție a unui timid notoriu luat pe neașteptate. Ca atare, Ionel Teodoreanu îl forțează aici pe Balmuș să se poarte spontan, căci Olguța este un personaj care are întreaga tărie să determine purtarea cuiva de la A la Z.

Discutăm aici, la fel cum discută și Perpessicius în capitolul dedicat acestui al doilea volum al *Medelenilor* despre relația dintre Dănuț și Monica, care iese acum din anonimat, mai ales că cei doi încep să se poarte ca doi logodnici autentici, ceea ce înseamnă că mofturile copilărești de altădată sunt uitate și lăsate în trecut. Se cuvine să menționăm și că *episodul Adina Stephano* se încearcă a fi depășit, pentru a-i putea considera pe Monica și Dan la adevărata lor valoare. Volumul II al *Medelenilor* înfățișează așa cum am spus personaje care dau târcoale maturității, care se află la vârsta în care conștiința lor și mai mult, propriul trup, tentează cunoașterea în toate dimensiunile sale. Dacă-l citim pe Perpessicius observăm că, din panoplia de personaje, tocmai acest cuplu i se pare cel mai nefiresc dintre toate. Până și pe Mircea Balmuș pare să-l accepte și să-l considere cu o deschidere mai mare decât pe cei doi logodnici. Ori, scenele în care sunt cei doi înfățișați i se par aproape desprinse dintr-un alt roman. De exemplu, atunci când descrie revenirea lui Dănuț la *Medeleni* pentru vacanță, în tovărășia eternului său tovarăș, Mircea Balmuș, criticul are o oarecare reticență față de purtările adolescentului față de logodnica sa. Să nu-l fi iertat Perpessicius pe Dan Deleanu pentru *episodul Adina Stephano*? Se pare că nu, pentru că la tot pasul găsim aluzii referitoare la tânără și la efectul pe care ea l-a avut asupra lui Dan. Este vizibilă aici schimbarea de atitudine față de Monica, față de care Dan se simte străin, nu ca altădată, acum că a avut ocazia să cunoască și un alt fel de iubire în afară de cea familiară, cu care îl învățase tânăra suavă și sensibilă. Iubirea trupească în tainele căreia îl inițiase Adina pare că-i acaparează până și conștiința, el însuși fiind conștient de faptul că-și dorește *altceva*. La efectul nefiresc al cuplului contribuie, spune Perpessicius și zugrăvirea Monicăi în chip de Penelopă care-l așteaptă pe Ulise revenit de pe mare, unde se rătăcise căzând pradă sirenei – Adina. Criticul spune: „*Lipsa de sinceritate a acestor scene [...] din partea lui Dănuț n-ar fi decât prea explicabil, dar lipsa de sinceritate – artistică – din partea Monicăi. Nu știu dacă greșesc – și timpul nu este favorabil pentru a ne informa în amănunte – dar mi se pare că Monica n-a vorbit mai deloc sau în orice caz în fain – și acesta a fost marele ei farmec – în Hotarul nestatornic. Și poate că nu e vorba numaidecât de cuvânt. Ci de o discreție și o taină, mai presus de cuvânt, vecine cu tăcerea, și pe care Monica le părăsește de câteva ori în acest al doilea volum*”.[6]

Se adaugă aici că până și scenele de apropiere sentimentală dintre cei doi sunt parcă anemice, de parcă sentimentele lor ar fi luat în tot acest timp o pauză. Dacă motivele lui Dănuț

[6]Idem, p. 276

pot fi intuite ușor, având în vedere episodul clacării, totuși rămâne să ne explicăm ce s-a întâmplat în acest timp cu Monica, care devine din tăcută, și mai tăcută. Aici criticul face o paranteză în care afirmă că cel mai potrivit ar fi ca personajul Dănuț, extrem de complex și care în fond este oglinda lui Ionel Teodoreanu în roman, s-ar cuveni să fie discutat într-un volum aparte, căci pentru el un simplu articol critic în care nu trebuie să existe *domnișoare neinvitate la dans* nu e de ajuns, mai ales că dovedește și firea artistic-literară, prin faptul că, asemeni autorului său, scrie.

Cea de-a treia parte a universului *Medelenilor, Între vânturi*, îl regăsește pe Perpessicius observând-o din nou cu o satsfacție deosebită pe Olguța, pe care o întrevedea drept centru al *galaxiei* încă de la *Hotarul nestatornic*. Practic, criticul scoate în evidență că *diavolul împielițat* e centrul, *axis mundi*, în jurul căruia gravitează celelalte personaje: Dănuț și Monica, părinții Deleanu, colegii, diverși oameni care intră în contact cu ea și care apoi nu o mai pot uita, cum e Alexandru Pallă, care o și imortalizează în portret. Olguța redevine aici centrul atenției, își asumă iarăși aplauzele tuturor, după ce aparent *Buftea* și le adjudecase în volumul al II-lea. Într-o paranteză edificatoare, Perpessicius spune chiar că Dan Deleanu ca viitor scriitor ar fi luat în considerare posibilitatea de a scrie un roman care s-ar intitula sugestiv *Olguța*. Iată o oglindire aici a autorului, Ionel Teodoreanu care se identifică cu personajul Dănuț aproape în totalitate, doar că, mai matur și ieșit de sub vraja impulsului, el își denumește opera *La Medeleni*. Totuși, un ochi atent ghicește imediat sinonimia pe care Teodoreanu o pune între cele două titluri de roman, subliniind faptul că eroina face cât *toți de acolo*, cât tot universul *Medelenilor* în întregime. Ea este sufletul, chintesența, fără de care *Medelenii* rămân fără vlagă. Cea de-a *treia Olguță* dovedește maturitate prin toți porii. În glumă, în purtări, chiar în sensibilitatea pe care o ascundea sub masca neastâmpăratei eroin din *Hotarul nestatornic* și care a crescut odată cu ea. Este încă o dovadă a faptului că Ionel Teodoreanu știe să-și *crească frumos* personajele, mai ales pe acelea pe care le iubește vădit. Perspessicius punctează, însă, aici, ceva nou: „*Dar iată marele merit al d-lui Ionel Teodoreanu: Olguța din Între vânturi adaugă eroinei de până acum o mască – dacă nu cealaltă a fost adevărata mască sau dacă nu cumva amândouă măștile pot coexista, cu alternantă intensitate, în același suflet – de* ***gravitate, de seriozitate, de îndurerare****. Olguța iubește.*[7]Această a treia parte consemnează așadar *cea mai frumoasă pagină din bogata viață a Olguței. E iubirea și moartea eroinei Medelenilor”*.[8]

Aflăm în această a a treia parte a romanului despre Vania, cel care îi fură inima Olguței și pentru care eroina își schimbă aproape întreaga personalitate, ajungând aproape de nerecunoscut. Toate personajele lui Ionel Teodoreanu devin acum mature. Monica își duce la îndeplinire țelul intelectual, își finalizează studiile și ia diploma de doctor în Litere la Sorbona, Dan își stabilizează personalitatea, personajele care încurcau drumurile celor trei tineri primesc acum ce meritau – aluzie la Adina Stephano despre ale cărei moravuri mai joase decât *ușoare* se convinge toată lume și pe care o părăsește până și Alexandru Pallă, însă eroina centrală a romanului capătă acum o strălucire nemaiîntâlnită. Justițiara, neînfricata, brava noastră eroină se temperează acum sub imperiul iubirii, acea iubire despre care însuși Dante scria odinioară că

[7]Idem, *Între vânturi,* p. 279
[8]Idem, ibidem

poate să *mişte sori şi alte stele* – iată că doar acest tip de iubire este în stare să mişte o adevărată forţă cosmică cum este Olguţa. Vania este cel care aprinde în sufletul ei sentimente nemaiîntâlnite până acum.

Vania este cel pentru care Olguţa se schimbă. Ionel Teodoreanu proiectează cu măiestrie începutul sfârşitului personajului Olguţa pe fondul măreţiei iubirii pentru rusnacul chemat la război. Paginile în care eroina îşi arată iubirea pasională pentru el sunt excepţionale şi se află într-o antiteză totală faţă de lipsa de credibilitate de care avusese parte în volumul II întâlnirea sub semnul tăcerii dintre Monica şi Dănuţ. Atât Olguţa cât şi Vania iubesc zgomotos, iubesc cu patimă şi nu le e teamă să-şi arate sentimentele. Întreaga lor existenţă sub semnul iubirii se confundă cu arta, căci ambii au firi artistice.

Memorabilă este scena de pe vapor, când, crezându-l pe Vania mort în război, şi mai ales copleşită de cancerul care îi dă târcoale şi având incertitudini faţă de starea ei de sănătate, Olguţa are un impuls sinucigaş de moment. Totuşi, aici, moartea nu este întruchipată ca un sfârşit, ci dimpotrivă, ca o aruncare în braţele iubirii, căci marea sunt ochii lui Vania, valurile sunt privirea lui pătrunzătoare şi furtunoasă de îndrăgostit, iar o Olguţă care se aruncă în eternitate, într-o mare de verde, nu e decât una dintre cele mai frumoase proiectări ale veşniciei iubirii. Vania este singurul din lume în faţa căruia Olguţei nu îi este frică să se arate vulnerabilă şi căruia i s-ar dedica în orice clipă, în viaţă şi în moarte: *„Şi după un morman de parâm din umbra unei bărci de salvare se proiectează gigant în lumina lunii pe mare statura lui Vania: „un uriaş o culege în palmă, o ridică spre ochii lui verzi, minusculă în tremurul de libelulă al inimii, o lasă, o ridică, o lasă, o ridică... Ochii verzi, marea, înecul, într-o privire verde... Şi o orgă în catedrala lumii, cu toate vânturile mării, înalţă un singur acord: - Olguţa!”*[9]

Vania rămâne totuşi un *uriaş enigmatic* şi, aşa cum arată Perpessicius, un nehotărât. În faţa acestui *munte*, Olguţa se arată însă pierdută în bătălia cu o forţă mai mare şi infinit mai amară decât orice dezamăgire sau necaz: bătălia eroinei cu cancerul. Simbolic, Olguţa îşi găseşte liniştea din urmă în odăiţa minusculă a lui Moş Gheorghe, pe care i-o lăsase ei înseşi, ca zestre. Acolo simte că poate lua decizia care urma să o proiecteze în eternitate şi să facă din ea cea mai plină de farmec femeie din universul *Medelenilor*.

Olguţa se sinucide cu două zile înainte de călătoria pe care o planificase alături de Vania, lăsând pe Monica povara purtării unei scrisori pentru el, pe care aceasta o duce la Constanţa, pentru a i-o înmâna, pe dig, unui Vania care nu mai vine... Ea pleacă cea dintâi, înainte ca el să facă vreo mişcare. Pleacă acum definitiv, pe un drum fără întoarcere. Alegere pe care o face Olguţa îi dovedeşte încă o dată, dacă mai era nevoie, firea pasională, căci pe Olguţa nu o doboară nimeni şi nimic. Ea este stăpână asupra propriei vieţi, şi prin sinucidere, devine şi stăpâna propriei morţi. Un destin poetic pentru o fire de artist. O existenţă infinită pentru *sufletul Medelenilor*, Olguţa Deleanu.

[9]Idem, p. 281

BIBLIOGRAPHY

1. Crohmălniceanu, S, Ov, *Literatura română între cele două războaie mondiale,* Editura Minerva, București 1972;
2. Mitchievici, Angelo, Stanomir, Ioan, *Teodoreanu reloaded*, Editura Art, Colecția Revizitări, București, 2011;
3. Perpessicius, *12 Prozatori interbelici*, Editura Eminescu, București, 1980;
4. Râpeanu, Valeriu, *Scriitori dintre cele două războaie mondiale,* Editura Cartea românească, București, 1986;
5. Teodoreanu, Ionel, *La Medeleni*, vol II, ediție îngrijită, prefață, repere biografice și bibliografice de Valeriu Râpeanu, Editura 100+1, Gramar, București, 1997.

MANIFESTATIONS OF THE RECURRENT DISCOURSE IN HANU ANCUȚEI BY MIHAIL SADOVEANU

Codruța Cozma
PhD. student ,Technical University of Cluj-Napoca, Baia Mare Northern University Center

Abstract:The verbal language characterizes human communication and is customized by the expression of each speaker. Also, the free use of words is intertwined with repetitive speech sequences through which the locator refers to the idiomatic tradition and adds more authority to his own discourse. Repeated speech can also be related to the intertextuality studied by Bahtin and to the polyphonic theory.
Repeated speech units have an important role to play in the meaning of the literary text analyzed and contribute to the evocation of a dark world. Most of the texts present in the opera are taken from the idiomatic repertoire of the Romanian language and of the popular culture, making direct reference to the fabulous universe of its fairy tale or to the biblical-religious domain.

Keywords: repeated speech, idiomatic competence, phatic function, texteme.

0. Omul, în calitatea sa de ființă rațională, comunică prin intermediul limbii cu ceilalți, dovedindu-și astfel capacitatea elocuțională și competența idiomatică. Sextil Pușcariu considera că limba definește un popor, căci mentalitatea unei națiuni se edifică prin cugetare, iar „omul vorbește așa cum cugetă”. Modul de a gândi și de a vorbi se află într-o relație indisolubilă, organizarea raționamentelor realizându-se cu ajutorul structurilor lexicale învățate și folosite într-o manieră interiorizată prin utilizare constantă, transmisă prin tradiția lingvistică bazată pe vorbirea predecesorilor, astfel că „clișeele și asociațiile constante” de cuvinte stabilesc o legătură peste generații și constituie „o *forma mentis* națională” (Pușcariu 1976: 11).

Limbajul utilizează în articularea sa lexeme pe care le combină în funcție de scopul comunicării și de capacitatea emițătorului de a-și nuanța exprimarea și de a îmbogăți expresiv mesajul transmis.

Tehnica exprimării libere se bazează pe materialul de construcție al cuvintelor, luate fiecare individual și flexionate în funcție de nevoia vorbitorului. Pe lângă acestea, locutorul apelează și la structuri deja formate, cărora li s-a cristalizat sensul la nivel frazeologic și care aparțin tradiției lingvistice.

1. Dicursul repetat – perspectivă teoretică

Discursul repetat, noțiune introdusă în studiul limbajului de Eugen Coșeriu (2000: 258), are în atenție tocmai reluarea în exprimare a unor astfel de structuri deja constituite. În viziune coșeriană, acesta „cuprinde tot ceea ce în vorbirea unei comunități se repetă într-o formă mai

mult sau mai puțin identică sub formă de discurs deja făcut sau combinare mai mult sau mai puțin fixă, ca fragment lung sau scurt, a «ceea ce s-a spus deja»". Discursul repetat, ținând cont de tripartiția coșeriană între nivelurile limbajului (universal, istoric și individual), se manifestă doar la nivelul normei, nu și la cel al sistemului (2001: 16).

Discursul repetat (marcat în continuare prin DR) cuprinde: perifrazele lexicale (structurile care pot fi substituite prin cuvinte), sintagmele stereotipe (expresii substituibile doar prin alte sintagme) și locuțiunile (frazeme sau texteme ce pot fi substituite doar în plan transfrastic cu elemente echivalente: cu o frază sau cu un text). În această ultimă grupă sunt cuprinse: enunțurile metaforice, proverbele, dictoanele, citatele cunoscute, maximele (Coșeriu 2001: 235-239).

Perifrazele lexicale nu vehiculează un sens figurat și sunt nedecompozabile (sensul lor nu este suma sensurilor elementelor constituente). Sintagmele stereotipe au un caracter parțial metaforic prin care se poate atribui un sens figurat fără a renunța la sensul de bază (au caracter analizabil când au sens propriu și nedecompozabil când au sens figurat). Locuțiuni sunt numite expresiile idiomatice.

Lingvistul menționat consideră, de asemenea, că în vorbire, tehnica liberă (ale cărei elemente sunt cuvintele) se îmbină cu DR asemeni unui colaj. El compară, spre o mai bună înțelegere, o astfel de tehnică discursivă cu modalitatea de creație a unui pictor care cuprinde în tabloul său zone originale completate de fragmente preluate din operele altor pictori (1994: 55). În cazul proverbelor sau citatelor celebre acestea pot apărea în discurs într-o formă puțin modificată față de cea inițială, însă „expresia nouă este o aluzie tocmai la cea veche" (Coșeriu 1994: 56) și presupune o minimă cunoaștere a contextului primar (al acesteia) pentru a putea fi descifrată. Prezența DR în exprimare se poate realiza, în viziunea autorului amintit, în două maniere distincte: prin colaj (menționat deja) și prin imitație parodică (2000: 259).

În lingvistica românească, Stelian Dumistrăcel, pornind de la teoria coșeriană, analizează DR și încearcă să-i descopere mecanismele de funcționare. Cercetătorul susține că prin apelarea la elemente ale DR vorbitorul urmărește punerea propriului discurs sub semnul unei autorități morale superioare, o „autoritate a înțelepciunii «de împrumut»" (2006: 166) ce aparține marilor spirite ale umanității sau culturii populare. Se obține astfel o concretizare a funcției fatice a limbajului, emițătorul încercând să atragă atenția receptorului și să stabilească cu acesta o bază comună de relaționare.

Cristinel Munteanu analizează prezența DR în textele aparținând culturii antice și demonstrează că procedeul de elaborare a unui discurs bazat pe utilizarea unor structuri consacrate, preluate din cultura populară sau din operele altor autori, era cunoscut încă din vechime. Hermogenes1 – retor grec – face distincția între două situații de utilizare a citatului (ca

[1] Hermogenes din Tarsus (160-225 d.Hr.), născut în Cilicia, se spune că ar fi fost un copil minune al cărui talent oratoric l-ar fi impresionat şi pe împăratul Marcus Aurelius. El şi-a scris întreaga operă retorică până să împlinească

element al DR): pe de o parte folosirea secvenței preluate ca un citat în sine pentru a justifica, întări o idee deja exprimată, iar pe de altă parte utilizarea acestuia ca element de construcție a discursului „contribuind la elaborarea unui nou act lingvistic" (2012: 97). În primul caz, textul nou și fragmentul citat sunt coreferente, deoarece se raportează la același aspect al realității, iar în al doilea se dezvoltă funcția poetică, autorul urmărind să sporească expresivitatea propriului discurs.

(Pseudo)Hermogenes prezintă două modalități prin care poate fi introdus într-un discurs un citat: prin lipire (katà kóllesin), adăugându-se în continuarea textului, astfel trecerea de la discursul liber la DR fiind evidentă, dar trebuind să formeze cu acesta un tot unitar, armonios, sau prin parodiere (katà paroidían) când citatul este adaptat sau completat de cuvintele vorbitorului (Munteanu 2012: 100).

Elisabeta Poghiric (1971: 94) consideră că prin acest al doilea procedeu textul repetat este indisolubil legat de textul emițătorului, asimilarea (adaptarea) putând fi făcută în mai multe moduri: „de la aluzie sau parafrază, de la rezumarea ideii, adaptarea, prelucrarea și uneori alterarea deliberată sau nu a citatului, contaminarea mai multor citate, până la parodie".
(Pseudo)Hermogenes demonstrează că prin adaptare autorul adaugă după citat o completare, o complinire, astfel încât totul să devină o singură idee.

Dumistrăcel, pornind de la Arta oratorică a lui Quintilian și de la solecismele acestuia, arată că cele patru figuri de construcție (quadrapartita ratio) se pot aplica și în cazul enunțurilor DR pentru acele segmente ale limbajului care suferă transformări odată cu introducerea lor într-un nou discurs.

În cazul modificărilor, pentru obținerea coerenței discursive, este necesară păstrarea unui context minim de relevanță (Dumistrăcel 2006: 18) care să îl ajute pe receptor să înțeleagă mesajul transmis.

Adaptarea citatelor celebre (căci doar acestea sunt considerate de cercetător a fi discurs repetat) se face prin:
suprimare: reducerea unei părți din corpul unității frazeologice, fapt care solicită implicarea receptorului în decodarea mesajului.
adăugare – care poate fi o „completare de particularizare" prin precizarea elementelor adăugate înainte sau după DR sau o intervenție în structura propriu-zisă a acestuia („interpunere prin dislocare"); există și posibilitatea combinării a două sau mai multe structuri frazeologice.

---

23 de ani. Dintre scrierile rămase, i se atribuie cinci lucrări (după unii cercetători, doar patru): *Peri staseon, Peri ideon, Progymnasmata, Peri heureseōs* şi *Peri methodou deinotētos*. Specialiştii moderni au dovedit că doar primele două sunt autentice. Celelalte trei au alţi autori, însă, încă din antichitatea târzie, au fost considerate ca fiind opera aceluiaşi Hermogenes şi au circulat împreună sub forma unui singur tratat de mare autoritate. Având în vedere acest motiv, raportarea la autor se face în articol prin termenul (Pseudo)Hermogenes.

substituire – „se bazează pe funcționarea aceleiași forme mentale în vorbire", receptarea fiind dirijată spre impunerea părerii / viziunii emițătorului. Prin substituirea unor termeni dintr-o structură cunoscută se obține, după cum consideră L. Groza (2005: 318) o „structură dislocată" sau, într-o altă formulare, o „efemeridă lexicală".
permutare – schimbarea ordinii elementelor unui dicton care generează o modificare de sens.

O cercetare mai nouă referitoare la acest subiect o reprezintă lucrarea despre texteme a Siminei-Maria Terian. Autoarea susține că unitățile discursului repetat sunt „unități lingvistice minimale care intră în alcătuirea unui text", „unități ale sintagmaticii literare" care se constituie în „funcții ale unor relații textuale locale specifice" (2015:13), unități substituibile printr-un alt fragment de text. Lingvistica discursului repetat studiază comportamentul unităților discursului în planul vorbirii individuale, acesta fiind un proces de natură pragmatică, textual discursivă „constând în faptul însuși al «repetării» sale" (2015 :152).

În lucrarea la care facem referire, pornind de la modelul prismatic al lui Dirk Geeraerts de analiză a expresiilor, Terian clarifică trăsăturile caracteristice ale diferitelor concretizări ale DR: perifrazele lexicale sunt unități nemotivate deoarece caracterul lor neanalizabil opacizează relațiile dintre sensul literal și cel idiomatic; sintagmele stereotipe – unități parțial motivate fiindcă proiecția metaforică e posibilă doar pentru o parte dintre termenii unității, ceilalți rămânând cu sensul lor propriu; textemele sunt unități motivate, ele permițând proiecția metaforică a tuturor elementelor secvenței de discurs repetat (2015: 176).
Autoarea diferențiază tipurile de texteme în funcție de planul vorbirii căruia îi aparțin în: texteme diasketice – fenomene de ordin idiomatic, manifestate ca discurs repetat doar în planul unei anumite limbi. Deși unele desemnează „un fond conceptual comun mai multor culturi" (2015: 179), acesta se exprimă în fiecare limbă în mod particular, printr-o anumită secvență lexematică.

Texteme diasemice – structuri de origine livrescă pentru înțelegerea cărora receptorul are nevoie de cunoașterea textului de origine. Descifrarea lor impune nu o competență idiomatică, ci una expresivă (2015: 182).

Texteme diatropice îmbinări „noi" care survin în contextul unui discurs „original", presupun cunoașterea a două contexte și existența a două texteme de bază care se amalgamează în discurs (2015: 186).

Textemele diasemice sunt cuprinse în discurs prin două procedee: reîncadrare sau reconfigurare (2015: 240-252).

Reîncadrarea e operația prin care un textem e introdus într-un text fără ca acest proces să producă o modificare de sens. Modalitățile de realizare a procedeului sunt: topicalizarea, reîncadrarea „slabă", reîncadrarea „forte", reîncadrarea absolută.

Reconfigurarea2 (2015: 253) este operația ce duce la redimensionarea sensurilor textemelor, fără ca acest proces să altereze sensul de bază, deși transformarea afectează însuși nucleul textemului. Reconfigurarea se poate realiza prin modificare, dezvoltare și compunere3.

2. Discursul repetat în Hanu Ancuței

2.1.

În textele literare, rolul elementelor discursului repetat este foarte important. Acesta contribuie la susținerea mesajului artistic, la configurarea unor cuante referențiale și a câmpurilor referențiale care susțin structura de semnificații a operei.

Creația sadoveniană Hanu Ancuței (1928) este, așa cum consideră Ion Vlad, „lucrarea fundamentală a ființei care comunică" (Vlad 1981: 163). Alcătuită din nouă povestiri care se succed, având ca element comun spațiul în care se istorisesc întâmplările și personajele care asistă la întregul proces al povestirii, opera este o halimá.

Analizând textul din perspectivă lingvistică, se constată prezența a numeroase elemente ale DR care demonstrează competența idiomatică a vorbitorilor și care pune în lumină spiritul epocii, mediul de proveniență al convivilor precum și gradul de pregătire / educație al acestora, astfel sunt ilustrate toate nivelurile limbajului așa cum sunt acestea detaliate de savantul de la Tübingen: universal, istoric, individual, diatopic, diastratic și diafazic.

Existența elementelor amintite se remarcă atât în planul narațiunii, cât și în cel al dialogului, fapt ce conferă coerență discursivă operei și este un element caracteristic scrisului sadovenian. Echilibrul între cele două planuri (al povestitorului și al personajelor) este susținut și de opțiunea autorului pentru prezentarea evenimentelor de către un narator martor, implicat, participant direct la întâlnirea călătorilor de la han, el însuși fiind unul dintre drumeți, cunoscător al obiceiurilor locului și al unora dintre participanți (Ancuța, Ioniță, moș Leonte, cealaltă Ancuță). Poposirea lui de-a lungul timpului la han (o cunoștea și pe hangița de demult, de aceea își permite să afirme că Ancuța e „tot ca mă-sa de sprâncenată și de vicleană"4 (6)) îi oferă o oarecare autoritate / credibilitate deoarece el este familiarizat cu unii dintre participanți și cu ritualul împărtășirii cu ceilalți a experiențelor proprii.

Enunțurile DR sunt utilizate în text cu funcție fatică, având rolul de a stabili un contact eficient între vorbitori și ascultători, de a capta atenția și bunăvoința acestora din urmă, dar și de a-i impresiona, având funcție expresivă.

---

[2]Procedeul este similar celui menționat de Dumistrăcel și Munteanu: parodierea (asimilarea).

[3]Cele trei mijloace prin care se poate realiza reconfigurarea textemelor diasemice sunt inspirate din teoria coșeriană despre determinare (vezi *Determinare și cadru…* în vol. *Teoria limbajului și lingvistica generală*) prin care se explică modul de formare al cuvintelor corespunzător în abordarea tradițională derivării, compunerii și conversiunii.

[4]Prezentul articol a folosit ca sursă volumul *Hanu Ancuței*, Editura Mihail Sadoveanu, București, 2013. Pe parcursul textului indicarea locului de unde au fost preluate citatele se va face doar prin precizarea numărului paginii.

Raportându-ne la tipurile de structuri ale DR menționate anterior, remarcăm prezența în operă a tuturor acestor categorii.

2.2. Perifrazele lexicale prezente atât în limbajul popular, cât și în cronicile din care autorul s-a inspirat[5], concretizate în:

2.2.1.Locuțiuni verbale: „m-apucă groaza" (7), „s-au așternut la pământ" (22), „habar n-aveau" (6), „nu-l băgasem în samă" (75), „a și călcat pe urmele hoților" (21), „să deschidă ochii" (33), „să-i deie știre" (33), „făcu vânt" (75), „făceau cu ochiul" (29), „și atâta haz a făcut" (14), „făcui față" (54), „n-a fost chip" (61), „s-au împăienjenit vederile" (12), „a lua mare dobândă" (19), „am luat obicei" (26), „a luat în piept (pe femeie)" (77), „se lua la întrecere" (7), „nu-i mirosea bine"(63), „mi-a năvălit sângele-n ochi" (12), „a pus în pământ" (33), „a pus șpanga între ochi" (11), „am prăpădit din ochi" (18), „a prins a râde" (10), „i-am poftit sănătate" (9), „a slobozit un țipăt" (34), „să nu-mi spuneți pe nume" (76), „să-ți sărut dreapta" (16), „eu stăteam în cumpănă" (30), „a slobozit cuvânt" (15), „am strâns din măsele" (12), „mi-am ținut firea" (12), „se ține hojma" (102), „țin eu minte" (26), „(îi vine) să-și facă sama" (79), „și-a venit în fire" (24), „mi-a zbârlit părul sub cușmă" (25).

2.2.2. Locuțiuni adverbiale: „cu luare-aminte" (19), „(ne uitam) numai cu coada ochiului" (38), „(strigând) cu mare glas" (39), „(n-am văzut) de zilele mele" (6), „fără înconjur" (10), „(am găsit și eu) cu cale" (63), „pe vremea aceea" (28), „singur ca un cuc" (43).

2.2.3. Locuțiuni adjectivale: „cu ochii duși" (7), „fără sânge-n obraz" (21), „orice om cu scaun la cap" (61), „(om) cu mintea-ntreagă" (68).

2.2.4. Locuțiuni substantivale: „cea cu dinți lungi" (28) (adică moartea).

2.3. Sintagme stereotipe: „mă închin ca la codrul verde" (17), „se îngâna ziua cu noaptea" (62), „la mâncare se uită numai c-un ochi" (7), „într-o lume mai puțin veselă" (8), „dușmanii au colți lungi și ascuțiți" (9), „îmi pleznesc căciula pe-o ureche" (7), „mi-am simțit inima ca potârnichea în cângile șoimului" (27), „(nu ne-om întâlni) decât după ce-oi fi și eu ulcior" (75).

2.4. Textemele sunt încapsulate în operă prin cele două procedee: reîncadrarea, respectiv reconfigurarea.

2.4.1. Reîncadrarea transferă în plan textual-discursiv următoarele categorii de structuri:

2.4.1.1. Proverbe: „atunci s-a iscat o zicală: că ce-i greu peste bordei? – Birurile lui Duca-Vodă" (109), „banul bun găsește ce-ntreabă" (51).

2.4.1.2. Citate: „căci după cum și la carte scrie, vinul îndulcește inima omului și folosește mădularelor lui" (88).

2.4.1.3. Cultureme: „Împăratul-Alb" (6) textemul identifică un erou de basm, simbol al binelui. „Mă ridic în șa ca Alisandru Machidon" (11) – culturem prin intermediul căruia personajul se raportează direct la o personalitate istorică marcantă, asumându-și trăsăturile

[5]A se vedea în acest sens Al. Andriescu, *Locuţiuni şi expresii populare în opera lui M. Sadoveanu*

pozitive ale acesteia: curaj, forță, vitejie și sugerând succesul misiunii sale de a-și face dreptate așa cum Macedon învingea în războaie nimicindu-și dușmanii.

2.4.1.4. Macro-texteme (fragmente de creații populare): „Trage, mândro, cu bobii… / Trage, mândro, și-mi gâcește / Codrul de ce-ngălbinește, / Omul de ce-mbătrânește" (42), „Care-i tânăr și voinic / Iese noaptea la colnic / Fără par, fără nimic, / Fără brâu, fără pistoale, / Numai cu palmele goale." (76), „S-aude, s-aude / Departe, la munte, / Gomăn gomănaș / De trei ciobănași; / Gomăn gomănind, / Oile pornind…" (106).

2.4.2. Mult mai bine reprezentată din punctul de vedere al concretizărilor discursive este reconfigurarea, care surprinde prin multitudinea și diversitatea tematică a textemelor.

Încadrarea acestora în structura scrierii sadoveniene se realizează prin modificare și dezvoltare (în accepțiune coșeriană).

2.4.2.1. Teme biblice / religioase:

a. Dumnezeu atotputernic și milostiv: „Domnul Dumnezeu mi-a venit întru ajutor" (63), „cel mai mare peste ceruri, peste pământuri și peste mări s-a milostivit" (60), „fiind așa voia lui Dumnezeu și având el grijă de mine ca și de viermii pământului, am cugetat că nu trebuie să plâng, ci să primesc rânduiala" (103) – textemele sunt adaptări / dezvoltări ale versetelor biblice în care se ilustrează pronia divină și concepția creștină despre atributele divinității (atotștiința, atotputernicia, înțelepciunea, ubicuitatea, atemporalitatea). Corespondentul biblic al acestor texte este unul dintre psalmii davidici în care se descrie grija lui Dumnezeu față de creația sa: „Toate către Tine așteaptă ca să le dai lor hrană la bună vreme! (*Psalmul 103*: 28).

b. Mânia divină: „are să te ajungă mânia lui Dumnezeu" (34). Referirile biblice la un Dumnezeu răzbunător și mânios sunt numeroase – „cel ce nu ascultă de Fiul nu va vedea viața, ci mânia lui Dumnezeu rămâne peste el" (*Ioan* 3: 36)[6], „teascul cel mare al mâniei lui Dumnezeu" (*Apocalipsa* 14: 19), „cu ele s-a sfârșit mânia lui Dumnezeu" (*Apocalipsa* 15: 1).

c. Păstorul cel bun – „Eu sunt păstorul cel bun" (*Ioan* 10: 11) textemul este convertit într-o formulă cu aspect și sens modificat: „vânătorul cel bun" (21) – protectorul credincioșilor, al celor mulți și slabi, devine un protector al averilor boierești și un agresor al celui care îi jefuiește pe cei bogați.

d. Patimile hristice: „mă chinuiește ca pe Domnul nostru Hristos" (31) –secvența face referire la jertfa Mântuitorului care este prezentată în toate cele patru *Evanghelii*.

e. Cântatul cocoșilor: „până ce-au cântat cocoșii straja a treia" (62) amintește de avertismentul dat lui Petru de Iisus „mai înainte de a cânta cocoșul, de trei ori te vei lepăda de mine" (*Matei* 26: 34) și este utilizat de Sadoveanu ca simbol al trădării și al fricii de adevăr a lui Ianache coropcarul.

f. Umilirea de sine: „mi-am supus toată ființa mea ca un rob" (31) – mărturisire a bătrânului boier Nastasă Bolomir prin care își recunoaște supunea în fața tinerei sale soții și umilirea de bunăvoie doar pentru a-i fi acesteia pe plac. Textemul face trimitere directă la chenoza hristică: „S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând" (*Filipeni* 2: 7).

[6]Titlul cărții biblice este urmat de indicarea capitolului și a versetului din care este preluat citatul.

g. Soarta tristă: „puține și triste au fost zilele mele” (24), „Dumnezeu a vrut să nu piară, ci să se chinuiască pe lumea asta, ca dincolo pe tărâmul Tartorului” (80) – viața trecătoare, soarta nemiloasă, fragilitatea ființei umane toate aceste teme se regăsesc în textele veterotestamentare: *Eccleziast, Iov*: „zilele noastre pe pământ nu sunt decât o umbră” (8: 9), *Înțelepciunea lui Solomon*: „ca umbra de trecătoare este viața noastră” (2: 5).

h. Înțelegerea între oameni și armonia: „era însă pace în țară și între oameni bună-voire” (6) – secvența reia și adaptează un verset din *Evanghelia după Luca* (2: 14): „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni bunăvoire!”.

i. Viața și moartea: „să lese în lumea asta toate bogățiile strânse și să se gătească de cale pentru drumul cel fără întoarcere” (110), „așezarea mea întru așteptarea morții este sus la Durău” (18) – ilustrează credința că omul trebuie să își trăiască viața ca pe o perioadă de pregătire pentru trecerea întru moarte, unde nicio bogăție materială nu îi mai este de folos.

j. Lumea de dincolo: „limanul cel fără de vifor” (26), „a trecut către locașurile cele veșnice” (19) – structuri binecunoscute în lumea tradițională, profund atașată de preceptele religioase, deoarece acestea sunt adaptări ale unor pasaje din slujba înmormântării.

2.4.2.2. Teme folclorice / tradiționale

Basmul popular

a. Timpul imemorial: „în vremea veche” (19), „pe vremea aceea” (8), „cum nu s-a mai pomenit” (5) structuri care sugerează formula inițială „odată ca niciodată” aducând asupra întâmplărilor narate o aură de mister și fabulos.

b. Configurarea spațială: „în locuri pustii” (21), „de acum răzbim pe celălalt tărâm” (120), „ș-a trecut pe tărâmul celălalt, în locul blăstămurilor” (110), „tărâmul celălalt” (6), „de la marginea lumii” (6) – deși se relatează întâmplări ce se pretind a fi reale, plasarea acestora se face într-un spațiu neobișnuit. Lumea pare să se configureze după o schemă dihotomică: binele și răul își găsesc corespondențe la nivelul toposului (lumea de aici – lumea de dincolo, tărâmul acesta – tărâmul celălalt), dar și al existenței (viața – moartea).

c. Eroi de basm:

- „și era bălaie și râdea, parcă era soarele […] au prins a o căina ș-a o plânge: că așa-i de puțintică și de frumoasă, ș-are s-o răpuie și pe asta bărbosul” (28) – tânăra soție a boierului Nastasă Bolomir are trăsăturile unei Cosânzene, frumusețea și gingășia ei uimesc privitorii și stârnesc compasiunea pentru soarta sa potrivnică. Compararea ei cu soarele o individualizează și face trimitere directă la eroinele de basm popular.
- „măsele ca niște bucăți de criță”(27), „vraci care nu se mai află pe lume” (27) texteme ce evidențiază caracteristicile fizice și morale excepționale ale lui moș Leonte, regăsibile în tradiția populară ca trăsături ale unor personaje fantastice.
- „îmbrăcat numa-n fireturi și-n aur” (11): textemul identifică un erou de basm, simbol al binelui. Deși structura este asociată unui ofițer, nu unui rege, tabloul pe care îl creionează întărește impresia de bunăstare socială din timpul lui Mihai-Vodă Sturza, un domnitor iubit de popor.
- „cal vrednic de mirare. Era calul din poveste înainte de a mânca tipsia cu jar” (7), „să umbli nouă ani la toți împărații pământului. Numai pielea lui câte parale face” (7) – calul lui Făt-Frumos, răpciugos, slab și bolnav pare să fi luat aici forma calului lui Ioniță comisul. Caracterul

său spectaculos, excepțional reiese din faptul că acesta, rămas nemetamorfozat într-un armăsar falnic precum în basme, nu are pereche în toată lumea, căutarea unuia asemănător fiind sortită eșecului. Textemele citate sunt complexe și se pot identifica mai multe motive specifice poveștilor: animalul fantastic, tipsia cu jar, numărul magic nouă.

d. Pregătirea și plecarea la luptă: „pe loc le-a rânduit arme" (21), „ieșim la război împotriva lor" (18) – texteme ce amintesc de pornirea la luptă împotriva forțelor răului.

e. Fuga fantastică: „am mânat numai o fugă" (33), „s-au întins mai cu grăbire la fugă" (67).

f. Pedeapsa: „ori izbândesc, ori îmi las aici oasele" (69), „dacă nu-ți faci bine datoria să știi că unde-ți stă capul, au să-ți steie picioarele" (72), „să-i facă petrecere cuvenită, după purtarea lui" (79), „până-ntr-acest soroc să-mi aduci la picioare, viu ori mort pe fratele tău. Altfel, n-ai să mai vezi obrazul meu, nici lumina zilei" (21). În majoritatea basmelor românești neducerea la bun sfârșit a unei probe, a unei încercări la care eroii se supun de bunăvoie sau pe care sunt obligați să o facă se sancționează cu moartea (de multe ori prin decapitare).

g. Dovedirea puterii: „Tufecci-bașa Gheorghie s-a întors la Domnie cu capul tatălui meu. Și s-a înfățișat la Divan, și l-a pus pe covor, pe năframă roșie, la picioarele lui Vodă" (24). Secvența de discurs repetat amintește de scena în care eroul depune la picioarele împăratului capul tăiat al balaurului ca dovadă a vitejiei și devotamentului său. Aceeași sugestie o realizează textul și dacă îl analizăm din perspectiva tradiției creștine: Sfântul Gheorghe care a tăiat capul balaurului (analiză sugerată de similitudinea onomastică între numele personajului sadovenian și numele sfântului de referință). La Sadoveanu reprezentantul răului este Haralambie, hoțul prins de potera domnească aflată sub conducerea fratelui său.

2.4.2.3. Proverbe:

- „Tu ești oaie din turmă, îmi întoarce el cuvânt, și te păstorește lupul. Să știi că asta ești tu." (65) – ilustrează opoziția privativă dintre agresor și victimă, subliniind blândețea, inocența, bunătatea oilor și răutatea, agresivitatea, viclenia lupului. Simina-Maria Terian (2015: 221) afirmă că „este vorba de o opoziție privativă absolută determinată de lupta pentru supraviețuire".
- „căci ai supt lapte de iepuroaică, ș-ai rămas mișel" (81) – textemul face referire la concepția populară conform căreia iepurele este un animal fricos, atribut ce nu onorează ființa umană.
- „e corb mare boieresc" (10) – adaptare a proverbului „corb la corb nu scoate ochii" – modalitate voalată de afirmare a corupției morale a reprezentanților boierimii.

3. Concluzii

Limbajul verbal caracterizează comunicarea umană și este particularizat de exprimarea fiecărui vorbitor în parte. Tehnica liberă de utilizare a cuvintelor se împletește cu secvențele de discurs repetat prin care locutorul face trimitere la tradiția idiomatică și conferă un plus de autoritate propriului discurs. Folosit ca modalitate de realizare a unei exprimări clare, nuanțate, persuasive încă din antichitate, DR a fost introdus ca noțiune de Eugen Coșeriu și a fost analizat ulterior de alți lingviști însemnați. Conceptul poate fi pus în relație și cu intertextualitatea studiată de Bahtin și cu teoria polifonică.

Unitățile DR au un rol important în realizarea sensului textului literar analizat și contribuie la evocarea unei lumi apuse, de început de secol XIX. Majoritatea textemelor prezente în operă sunt diasemice: unele preluate din repertoriul idiomatic al limbii române și al culturii

populare făcând trimitere directă spre universul fabulos al basmului, altele provenind din repertoriul biblico-religios. Secvențele discursive menționate au în text funcție reprezentativă și participă la crearea de „lumi posibile”.

BIBLIOGRAPHY

Al. Andriescu, Locuţiuni şi expresii populare în opera lui M. Sadoveanu, în „Anuarul de filologie”, Iaşi, 1965, p. 83-95.
Eugeniu Coşeriu, Prelegeri și conferințe (1992-1993), supliment al publicaţiei „Anuar de lingvistică şi istorie literară”, t. XXXIII, 1992-1993, seria A. Lingvistică, Iaşi, 1994.
Eugeniu Coşeriu, Lecţii de lingvistică generală, Editura Arc, Chişinău, 2000.
Eugeniu Coşeriu, L’ homme et son langage, Editions Peeters, Paris, 2001.
Eugeniu Coșeriu, Teoria limbajului și lingvistica generală. Cinci studii, Editura Enciclopedică, București, 2004.
Stelian Dumistrăcel, Discursul repetat în textul jurnalistic. Tentaţia instituirii comuniunii fatice prin mass-media, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 2006.
Liviu Groza, Dinamica unităților frazeologice în limba română contemporană, Editura Universității din București, 2005.
Cristinel Munteanu, Forme ale discursului repetat ca tradiţii literare europene inserate în tradiţia lingvistică românească, în vol. Identitatea culturală românească în contextul integrării europene, Editura ALFA, Iaşi, 2006, pp. 235-240).
Cristinel Munteanu, Lingvistica integrală coșeriană. Teorie, aplicaţii şi interviuri, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2012
Poghiric Elisabeta, Problema citatului în antichitate (cu privire specială la Homer), în ”Analele universității București”, Limbi clasice și orientale, XX, 1971.
Sextil Puşcariu, Limba română. Privire generală, vol. I, Editura Minerva, Bucureşti, 1976.
Simina-Maria Terian, Textemele românești. O abordare din perspectiva lingvisticii integrale, Institutul European, Iași, 2015.
Ion Vlad, Cărțile lui Sadoveanu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981.

Surse

Biblia sau Sfânta Scriptură, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991.
Mihail Sadoveanu, *Hanu Ancuţei*, Editura Mihail Sadoveanu, București, 2013.

LES BELLES INFIDELES ET LA RECEPTION DE SHAKESPEARE EN FRANCE (XVIIEME-XVIIIEME SIECLES)

Ioana Alexandra Lionte
PhD. student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract:This paper contains a brief analysis of the French cultural environment between the 18th and 19th century in order to closely observe, starting with the reception of Shakespeare's texts, the way in which translation was imagined and accomplished during the 'belles infidèles' era. The study takes into consideration both the opinions of the French literati regarding the threat that Shakespeare's theatre poses to the neoclassicist paradigm and the way in which these literati chose to translate the author. A general direction in the reception of Shakespeare's plays is thus identified and is represented by the resistance to foreign elements that, from one case to another, involves either a categorical refuse towards change or an attempt at cultural acclimatization. The study of the aforementioned translations, from Voltaire to François-Victor Hugo, is representative to a culture that slowly transitioned, from the point of view of translation studies, from cultural hegemony to the ideal of univocacy. The subject approached also occasions a discussion about the creation of meaning, at the level of the author's intentionality as well as at the level of reception. The study of Shakespeare's translations presupposes the analysis of a cultural mentality that, shifting between its preservation instinct and its need to evolve, creates new meanings.

Keywords: Shakespeare, translation, Voltaire, Letourneur, theater

L'émergence de Shakespeare dans le climat littéraire de l'espace anglo-saxon des XVIème et XVIIème siècles et sa réception ultérieure dans la culture francophone des XVIIIème et XIXème siècles force un remaniement non seulement du concept de tragédie, mais de l'entier système des genres, déclenchant des métamorphoses au niveau du paradigme néoclassique. La résonance de cette nouvelle manière de créer de l'art, les implications que les échos du texte shakespearien ont au cœur d'une culture « mal préparée » pour une révision du monde littéraire et la manière dont ces deux éléments sont assimilés culturellement dévoilent deux instincts fondamentaux : conservation et évolution.

La visibilité que l'œuvre de Shakespeare gagne par la voix désapprobatrice de Voltaire détermine une dynamisation de l'espace culturel de l'époque. Les traductions controversées signées à la fois par Pierre-Antoine de La Place, Pierre Le Tourneur ou François Victor-Hugo aussi bien que les polémiques qui gravitent autour de sujets comme la nature, le but et la manière optimale de faire de l'art, le théâtre et les fonctions que celui-ci devrait accomplir tissent la dichotomie fondamentale sur laquelle se fonde la réception de William Shakespeare à cette période, c'est-à-dire ce que les Anglais appellent *beauty and fault criticism*.

Dans ce qui suit, nous proposons une analyse des paratextes qui ont accompagné la réception de Shakespeare pendant l'époque marquée par le règne des *belles infidèles*. Notre analyse envisagera, ainsi, quatre voix culturelles extrêmement puissantes, quatre auteurs qui ont proposé des traductions extrêmement différentes de l'œuvre shakespearienne. Nous nous proposons d'identifier, à travers leurs discours, les enjeux présupposés par la traduction de Shakespeare, les difficultés de réception et de traduction de même que les contradictions qui surgissent au moment où la visée culturelle change.

1. Voltaire et « Gilles » Shakespeare

En 1742, la voix outragée de Voltaire dans laquelle nous pouvons détecter des éclats presque insaisissables de la fascination, installe Shakespeare sous le signe du monstrueux, de l'offense, du primitivisme barbare, des irrégularités grossières au milieu desquels on entrevoit les éclats du sublime. Représentative pour la perspective dichotomique en ombre de laquelle Shakespeare sera perçu pour longtemps est la préface de son œuvre, *Sémiramis* :

« On croirait que cet ouvrage est le fruit de l'imagination d'un sauvage ivre. Mais parmi ces irrégularités grossières, qui rendent encore aujourd'hui le théâtre anglais si absurde et si barbare, on trouve dans Hamlet, par une bizarrerie encore plus grande, des traits sublimes, dignes des plus grands génies. Il semble que la nature se soit plu à rassembler dans la tête de Shakespeare ce qu'on peut imaginer de plus fort et de plus grand, avec ce que la grossièreté sans esprit peut avoir de plus bas et de plus détestable. » (Voltaire, 2017)

Cette prise de position ambivalente ne fait que reprendre les arguments que Voltaire développe huit ans plus tôt dans la *Dix-huitième lettre. Sur la tragédie*, où il proclame Shakespeare comme le créateur du théâtre anglais, le Corneille de sa culture, dont le génie fort et fécond s'entremêle avec un manque choquant de bon goût et « la moindre connaissance des règles » (Voltaire, 2006 : 127). L'auteur est fortement conscient du fait que le succès de Shakespeare réside dans la nouveauté de ses pièces terribles, viscérales qu'il considère comme le produit d'« idées bizarres et gigantesques » (Voltaire, 2006 : 127). Pour mieux argumenter son dédain, Voltaire reprend brièvement les/ certaines des scènes qu'il a trouvées les plus choquantes, comme par exemple le mari qui étrangle sa femme sur la scène dans l'interprétation du *More de Venise* ou la scène d'*Hamlet* dans laquelle des fossoyeurs chantant des vaudevilles creusent une fosse et boivent. La réitération de ces morceaux théâtraux pousse l'écrivain à affirmer : « mais ce qui vous surprendra, c'est qu'on a imité ces sottises sous le règne de Charles II, qui était celui de la politesse et l'âge d'or des beaux-arts » (Voltaire, 2006 : 128). Au-delà de la critique assidue que Voltaire consacre à Shakespeare nous identifions une réaffirmation des préceptes dont nous avons parlé, les principes dominants du bon-goût et de la politesse qui marquent un attachement indéniable à l'opinion des mœurs du public.

Il est extrêmement intéressant de voir que, derrière cette tirade culturelle, commence à se

former une perspective presque traductologique par laquelle Voltaire débat de la meilleure manière de traduire Shakespeare. Il propose, ainsi, un travail soutenu de compensation, car les coups frappants du théâtre shakespearien « demandent grâce pour toutes ses fautes » (Voltaire, 2006 : 129) et il encourage une lecture sélective qui accentuerait juste les beautés de l'original.

Après ce commentaire général, Voltaire entreprend la traduction célèbre du monologue de la tragédie *Hamlet*. Il est cependant intéressant de remarquer la manière dont l'écrivain introduit et explique sa traduction, en en faisant l'apologie :

« J'ai hasardé de traduire quelques morceaux des meilleurs poètes anglais : en voici un de Shakespeare. Faites grâce à la copie en faveur de l'original ; et souvenez-vous toujours, quand vous voyez une traduction, que vous ne voyez qu'une faible estampe d'un beau tableau. » (Voltaire, 2006 : 129)

La métaphore que l'écrivain utilise nous est déjà connue et s'inscrit dans la vague des discours traductifs apologétiques qui transforment la condition ancillaire de la traduction dans l'apanage de la modestie. Pour ce qui est de la méthode traductive, Voltaire n'aurait pu être plus tranchant, rejetant la fidélité comprise comme traduction littérale par les affirmations suivantes :

« Ne croyez pas que j'aie rendu ici l'anglais mot pour mot ; malheur aux faiseurs de traductions littérales, qui en traduisant chaque parole énervent le sens. C'est bien là qu'on peut dire que la lettre tue, et que l'esprit vivifie. » (Voltaire, 2006 : 130)

Voilà donc le conflit éternel entre lettre et esprit que Voltaire reprend en donnant un coup de grâce à la littéralité.

Ce n'est qu'en 1761 que l'écrivain propose, dans une manière assez surprenante, une traduction littérale du même morceau que nous retrouvons dans le texte intitulé *Appel à toutes les nations de l'Europe des jugements d'un écrivain anglais, ou Manifeste au sujet des honneurs du pavillon entre les théâtres de Londres et de Paris.* Le commentaire qui suit cette nouvelle tentative marque un changement d'attitude et trahit, à la fois, une critique voilée des exigences de sa propre culture aussi bien qu'une admiration ouvertement exprimée pour l'air étranger. Petit à petit, après avoir confirmé l'impuissance de l'univocité et l'impossibilité de rendre mot pour mot, Voltaire apporte en discussion la question du génie de la langue anglaise, qu'il envisage en tant que porteur de la vérité, de la profondeur. Cet éloge inattendu se fonde sur un jeu de réalités/apparences que l'écrivain met en scène à l'aide de formules contrastives. Nous trouvons, ainsi, que le génie anglais se caractérise par son « naturel » qui se manifeste par le courage d'accepter « les idées les plus basses » et « les plus gigantesques », par son « énergie » qu'on soupçonne de « dureté » et par ses « hardiesses » qu'on prend pour des « galimatias » (Voltaire, 1761 : 143). Par son discours, Voltaire arrive à mettre en contraste le génie de sa propre culture, qu'il voit caractérisée par l'élégance, avec le génie anglais, qui se fonde sur le naturel, sur ce « je ne sais quoi qui attache, et qui remue beaucoup plus que ne ferait l'élégance » (Voltaire, 1761 : 143). La critique voilée de sa propre culture se reflète aussi dans les considérations

traductologiques de Voltaire au moment où l'écrivain se rend compte par une belle métaphore que polir « un diamant brut qui a des taches » le fera perdre son poids. L'analogie est belle et évidente et semble s'inscrire dans le sillage de la même pensée ambivalente qui envisage l'œuvre shakespearienne comme la somme de tout ce qui est beau et de tout ce qui est horrible. Nous ne pouvons pas ignorer le choix des termes de l'écrivain car *polissage* implique plus qu'un processus lié à la manufacture des pierres précieuses, il relève d'une forte tendance culturelle soumise à la loi du bon goût et du bel usage, qui vise à transfigurer et à embellir ce qui est jugé taché. En effet, le petit discours de Voltaire marque un grand changement de paradigme dans une culture qui jusqu'ici était gouvernée par les desiderata de la perfection et qui commence à se rendre compte que la profondeur véritable réside, parfois, dans les taches du diamant, dans les imperfections. Dans ce qui suit, l'écrivain fait un petit résumé des lois auxquelles devait se soumettre le théâtre français, pour conclure élégamment, après avoir observé l'impact des pièces de Shakespeare sur le public, que, tout simplement, cela ne vaut pas la peine :

« Il n'y a peut-être pas un plus grand exemple de la diversité des goûts des nations. Qu'on vienne après cela nous parler des règles d'Aristote, des trois unités, et des bienséances, et de la nécessité de ne laisser jamais la scène vide, et de faire ni sortir, ni entrer aucun personnage sans une raison sensible ; de lier une intrigue avec art, de la dénouer naturellement, de s'exprimer en termes nobles et simples, de faire parler les princes avec la décence qu'ils ont toujours, ou qu'ils voudraient avoir ; de ne jamais s'écarter des règles de la langue ! Il est clair qu'on peut enchanter toute une nation sans se donner tant de peines. » (Voltaire, 1761 : 143)

Ce discours, rédigé au crépuscule des *belles infidèles* par l'un des plus renommés représentants du milieu culturel et littéraire français qui commence à signaler les fautes d'un système qu'il a aidé à construire anticipe en quelque sorte les discours de ses contemporains et de ses successeurs et leurs perspectives sur l'œuvre shakespearienne et sur sa traduction.

En 1776, Voltaire adresse une lettre à l'Académie Française, « provoqué » par le succès de la traduction beaucoup plus fidèle proposée par Pierre Prime Félicien Le Tourneur. Poussé par la nécessité d'être honnête devant un auditoire si distingué, Voltaire atteste les éclats de génie cachés derrière l'absurde des pièces de Shakespeare, même s'il ne renonce pas à ses propres conceptions sur la manière d'écrire du théâtre. La condamnation de l'excès doublée par l'admiration du sublime, une dialectique entre irritation et fascination, « l'inflammation » comme réaction à l'outrage du bon goût français aussi que la critique discrète de celui-ci : voilà le paradoxe de la pensée voltairienne et de celle de ses contemporains. Voltaire soumet le drame de Shakespeare à la grille de lecture de l'époque – rien de choquant dans le fait que la scène des fossoyeurs d'Hamlet où le meurtre de Desdémone par Othello lui semblent de mauvais goût.

Malgré la critique assidue que nous pouvons remarquer dans la préface de *Sémiramis*, dans les *Lettres philosophiques* ou dans la lettre à l'Académie, Voltaire reconnaît l'impact beaucoup plus puissant de la scène anglaise sur le spectateur. Dans ce sens, il considère l'apparition du spectre de la pièce *Hamlet* comme l'une des plus frappantes occurrences

théâtrales : « l'ombre du père d'Hamlet est un des coups de théâtre les plus frappants » (Voltaire, 2017). La force brute, la fébrilité, la passion, la nature viscérale du théâtre shakespearien qui dépouille l'homme de toutes les apparences, le projetant sur la scène nu, amoureux, jaloux, méfiant, honnête, cette élémentarité mise sous le signe du primitivisme est, en même temps, l'élément qui attire. La perspective duale de Voltaire sur le théâtre shakespearien relève, en fait, d'une dichotomie plus grande, issue de l'affrontement de deux cultures.

Maître de l'art de la conduite, couronnée par les beautés du détail, structurée sur la géométrie harmonieuse du bon goût, la scène française est ainsi dévoilée par l'auteur qui en identifie la redondance, la coquetterie froide, l'intrigue simple fondée sur le double typologique amoureux/amoureuse.

Pour ce qui est de la traduction, nous avons vu que Voltaire prêche l'autonomie du produit final : la littéralité doit être à tout prix évitée, car la lettre tue l'esprit et, par conséquent, l'intentionnalité du traducteur et celle qui anime le texte. Au nom de l'indépendance traductive, Voltaire parle aussi du changement de la structure textuelle, spécialement quand le génie anglais se reflète dans des fragments dispersés, séparés du reste du contenu barbare : en effet, ce qu'il faut préserver ce sont ces éclats de génie.

2. La Place, Le Tourneur et la tragédie *convenable*

Inspiré et ambitionné en même temps de la démarche littéraire de P. Brumoy, Pierre-Antoine de La Place publie, en 1746, son *Théâtre Anglois*, provoquant à son tour un changement dans la mentalité de réception du texte shakespearien. Toujours sous le signe d'une dichotomie, La Place essaie d'assouplir l'attitude du milieu culturel par rapport au théâtre de William Shakespeare, sans que cela l'empêche de partager l'opinion de Voltaire sur la manière dont ce nouveau et déconcertant produit culturel devrait être introduit. Partagée, comme chez Voltaire, entre l'admiration du sublime et la désapprobation née d'un bon goût culturellement dépendant, la démarche de La Place est intéressante à analyser plutôt du point de vue traductologique.

Discours sur le théâtre anglois commence par une remarque : les traductions de la littérature anglaise semblent annoncer une ouverture de l'appétit du lecteur français pour cette langue et, de ce point de vue, la traduction de Shakespeare est imminente. Tout comme Voltaire, La Place se permet, en s'excusant, de critiquer la culture française qui rejette avec mépris tout ce qui n'est pas conforme, et par extension, tout affront à son bon goût et a ses mœurs :

« J'avois à me tenir en garde contre le mépris reproché à la Nation Françoise, pour tout ce qui n'est pas conforme à son goût, & à ses moeurs & contre la prévention attribuée aux Traducteurs, en faveur des Ouvrages qu'ils traduisent. » (La Place, 1745 : 3)

L'appel à l'indulgence est doublé par une constatation similaire à celle de Voltaire : au-delà de sa brutalité, de ses défauts et irrégularités, le théâtre anglais captive son auditoire par ce vraisemblable qui est remplacé sur la scène française par la simplicité coquette d'une intrigue redondante. La frigidité commence à ennuyer et la capacité des auteurs anglais à captiver l'attention du spectateur, à utiliser un langage adéquat pour le public devient de plus en plus

analysée.

Ce vraisemblable théâtral qui projette les personnages tels qu'ils sont au moment de leur apparition sur la scène, dans des séquences inspirées par la nature, par la raison, justifiées par la passion et le génie, est exactement ce qui impressionne le spectateur. D'où la nouveauté de la perspective de La Place qui oppose à la rigueur du canon la beauté et le mystère de l'allogène. Il n'existe pas de génie universel et l'altérité a ses bénéfices. Pourtant, à la suite de son apologie, La Place confronte inévitablement les aspects désagréables de cette altérité. Divisé entre le désir de faire passer quelque chose et la peur d'en faire passer trop, le traducteur opte pour l'élimination des passages qui contrarient l'auditoire. Le traducteur peut ainsi signaler les imperfections, peut les dénoncer et même les corriger : voilà la jurisprudence esthétique d'après laquelle travaillera La Place.

Dans son article intitulé *Le Théâtre Anglois d'Antoine de La Place (1746-1749), ou la difficile émergence du théâtre de Shakespeare en France,* Christian Biet affirmait:

« Traduire le théâtre anglais, c'est donc transcrire, informer, et nécessairement adapter, sous peine de n'être pas compris du lecteur, c'est faire fonctionner le texte élisabéthain et surtout shakespearien dans les normes préexistantes du genre tragique français, sous peine de choquer ou de n'être point compris. » (Biet, 2000 : 45)

Le résultat d'une telle action ? *La tragédie convenable*, à un mi-chemin dont les compromis étaient nécessaires pour que Shakespeare puisse être assimilé par la culture française. La conscience de l'infidélité est dans ce cas doublée par le désir d'intégration à tout prix. Tout au long de sa traduction, La Place trie, assimile et adapte Shakespeare, donnant ainsi naissance à un texte second qui est à la disposition de son siècle et de sa nation. La filtration, l'adaptation, toutes les options traductologiques qui se trouvent sous le signe du compromis témoignent en réalité d'un public qui n'est pas préparé pour un tel théâtre – d'où l'ennoblissement des gestes, l'occultation des incongruités, juste la suggestion de l'action.

« Jamais, en effet, homme de génie ne pénétra plus avant que Shakespeare dans l'abîme du coeur humain et ne fit mieux parler aux passions le langage de la Nature. » (Le Tourneur, 1776 :II)

Les mots de Pierre Le Tourneur de la préface de sa traduction dédiée au Roi anticipent un nouveau type d'intentionnalité traductologique, c'est-à-dire la tentative d'une assimilation totale du texte shakespearien. Le traducteur fait appel à l'esprit délicat et généreux d'un Roi capable de reconnaître le talent et de l'encourager et accuse l'ethnocentrisme français, en demandant de l'indulgence pour les quelques écarts ou défauts d'un écrivain né dans un siècle encore barbare.

Cette adulation du texte shakespearien ne suppose pas une fidélité plus grande à l'égard de l'original ou de son auteur. Pourtant, la volonté exprimée de tout préserver dans la traduction attire une tirade furieuse de la part de Voltaire :

« Avez-vous une haine assez vigoureuse contre cet impudent imbécile ? Souffrirez-vous l'affront

qu'il fait à la France ? […] c'est moi qui autrefois parlai le premier de ce *Shakespear*; c'est moi qui le premier montrai aux Français quelques perles que j'avais trouvées dans son énorme fumier. Je ne m'attendais pas que je servirais un jour à fouler aux pieds les couronnes de Racine et de Corneille pour en orner le front d'un histrion barbare. » (Voltaire *in* Hugo, 1865: 10)

Le Tourneur confesse que, même si marquée par le souci de fidélité, sa démarche traductive s'arroge le droit de perfectionner là où il faut perfectionner, de recourir à d'autres moyens linguistiques là où le langage de Shakespeare dépassait la capacité du traducteur.

La Place et Le Tourneur ont été, finalement, des médiateurs culturels qui ont fait du théâtre de William Shakespeare un produit accessible pour leurs contemporains. Tandis que Voltaire isole les turpitudes de l'auteur pour les soumettre à l'opprobre public, les deux traducteurs recourant à des subterfuges pour l'introduire dans l'espace français.

3. Victor Hugo et l'unité du drame de Shakespeare

Ce n'est qu'en 1864 que Victor Hugo atteste l'excès shakespearien comme partie composante de son œuvre et donc comme moteur du sens. Répondant à l'appellatif utilisé, plus de cent ans avant, par Voltaire pour suggérer la bouffonnerie si méprisée de l'auteur, Hugo reconnaît l'alliance Gilles-Shakespeare « de l'Olympe et du théâtre de la foire » (Willems, 2007 : 230), décrétant à l'aise : « […] j'admire Shakespeare et j'admire Gilles […] Cette gastrite qu'on appelle le bon goût, il ne l'a pas » (Hugo, 1864 : 373).

Totus in antithesi – voilà l'essence des pièces de Shakespeare. Shakespeare est la terre, la vie, le souci, la nature. Dans son œuvre, le mystère de la vie ouvre une parenthèse entre naissance et agonie, entre les yeux qui s'ouvrent et ceux qui se ferment. Les cœurs aiment, les âmes souffrent, il fait froid, il fait chaud, l'être oscille entre son propre flux et reflux. Le posant sur le même piédestal que Rabelais, Cervantès ou Dante, Hugo remarque le frisson de la diversité humaine qui fait de l'œuvre shakespearienne l'expérience une expérience universelle.

« Ne pas donner prise est une perfection négative. Il est beau d'être attaquable. » (Hugo, 1864 : 124)

C'est exactement cette prédisposition d'être rejeté, renié qui est la marque du génie. Shakespeare s'approche par ses pièces de l'humanité, mais reste colossal. C'est exactement cette antithèse intrinsèque de l'œuvre qui est la source des dichotomies dans la réception de l'écrivain. C'est pourquoi Shakespeare attire et répugne, fascine et effraie. Les reproches qui lui sont apportés sont à la mesure de ses antithèses : extravagance, obscénité, subtilité, jeux de mots, abus du contraste et de la métaphore, trop d'esprit, trop peu d'esprit.

Le péril social de la traduction de Shakespeare disparaît, remplacé juste par les problèmes d'ordre textuel avec lesquels se confrontent les traducteurs du XIXème siècle. Dans la préface de la traduction que François Victor Hugo fait de l'œuvre de Shakespeare, son père, Victor Hugo adresse la problématique traductive et analyse les points névralgiques du transfert du sens. Le péril disparaît, donc, mais la difficulté reste. Un siècle auparavant, on pouvait remarquer la résistance de la culture française au facteur allogène, de la littérature à l'inconnu littéraire, du

canon dominant à la menace que l'air étranger représentait pour le bon/bel usage. Petit à petit, les problèmes traductologiques ne sont plus des problèmes d'ordre social. Hugo fait cette distinction, entre les traductions d'un Le Tourneur qui parodie le poète sans le vouloir, d'un Voltaire qui le soumet à l'opprobre public et de son fils qui, par sa traduction essaie de ne rien omettre, cacher ou élider.

« Shakespeare est un des poètes qui se défendent le plus contre le traducteur.[…] Il échappe par l'idée, il échappe par l'expression.[…] Shakespeare échappe au traducteur par le style, il échappe aussi par la langue. » (Hugo, 1865: 18)

Traduire Shakespeare signifie le suivre de près, le déclamer, ne pas le voiler ou masquer quand il est sincère, dire la vérité, toute la vérité et rien que la vérité. L'idée, le langage shakespearien, tout cela échappe à son traducteur, oppose de la résistance. Au-delà des différences de fond linguistique et socio-culturelles qui séparent les deux mondes, la traduction est rendue difficile par des structures propres à l'auteur :

Le changement de paradigme évoqué par les mots de Hugo est caractéristique pour le passage de l'âge classique au siècle du comparatisme où le discours traductif est déjà marqué par une mentalité complètement différente en ce qui concerne la question de l'étranger et les desideratas de la fidélité. Plus de cent ans après l'émergence de Shakespeare en France dirigée par l'initiative de Voltaire, Hugo marque une nouvelle manière de traduire et d'introduire, créant les bases rendant possible une nouvelle mentalité de réception du texte shakespearien, une réception et une approche totales, documentées, indissociables de leur objet.

BIBLIOGRAPHY

CHEVREL, Yves, **COINTRE**, Annie, **TRAN-GERVAT**, Yen-Maï, *Histoire des traductions en langue française. XVIIe et XVIIIe siècles*, Éditions Verdier, 2014.
CHEVREL, Yves, **D'HULST**, Lieven, **LOMBEZ**, Christine, *Histoire des traductions en langue française. XIXe siècle (1815-1914)*, Éditions Verdier, 2012.
MOUNIN, Georges, *Les Belles Infidèles*, n^lle^ éd., Presses Universitaires de Lille, 1994 (1955).
SHAKESPEARE, William, *The Complete Works of William Shakespeare*, Wordsworth Editions Limited, 2007, Oxford.
VOLTAIRE, *Lettres philosophiques*, Édition, notes et bibliographie par Gerhardt STENGER, *Traité sur la tolérance*, Notes et bibliographie par René POMEAU, *Derniers Écrits sur Dieu*, Édition, notes, bibliographie et chronologie par Gerhardt STENGER, Présentation par Roger-Pol Droit, Flammarion, 2008, Paris.
ZUBER, Roger, *Les « belles infidèles » et la formation du goût classique*, n^lle^ éd. Revue et augmentée, postface d'Emmanuel BURY, Albin Michel, 1995.

Sitographie

BIET, Christian, Le Théâtre Anglois *d'Antoine de La Place (1746-1749), ou la difficile émergence du théâtre de Shakespeare en France*, *Actes des congrès de la Société française Shakespeare* [En ligne], 18 | 2000, mis en ligne le 01 novembre 2007, consulté le 27 juin 2017
Consulté en ligne sur : http://shakespeare.revues.org/533
HUGO, Victor, *William Shakespeare*, Éditeurs A. Lacroix, Verboeckhoven et Cie, 1864, Paris.
Consulté en ligne sur : https://fr.wikisource.org/wiki/William_Shakespeare_(Victor_Hugo)
LA PLACE, Pierre Antoine de, *Discours du théâtre anglois* in *Le Théâtre anglois,* 1745, dans *French Translators, 1600-1800: An Online Anthology of Prefaces and Criticism*. 40.
Consulté en ligne sur : http://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1040&context=french_translators
SHAKESPEARE, William, *Shakespeare traduit de l'anglois*, trad. Jean Fontaine MALHERBE, Pierre-Prime-Félicien LE TOURNEUR, Éditeur Vve Duchesne, 1776-1783, Paris.
Consulté en ligne sur : http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k62906719
SHAKESPEARE, William, *Oeuvres complètes*, trad. François Victor Hugo, préface par Victor Hugo, Pagnerre, 1865, tome 1.
Consulté en ligne sur : https://fr.wikisource.org/wiki/Page:Shakespeare_-_%C5%92uvres_compl%C3%A8tes,_traduction_Hugo,_Pagnerre,_1865,_tome_1.djvu/8
SHAKESPEARE, William, Le Théâtre anglois, trad. Pierre Antoine de LA PLACE, 1746.
Consulté en ligne sur : https://archive.org/details/letheatreanglois02lapl
VOLTAIRE, *Sémiramis.*
Consulté en ligne sur : http://www.theatre-classique.fr/pages/programmes/edition.php?t=../documents/VOLTAIRE_SEMIRAMIS.xml
VOLTAIRE, Œuvres complètes, Tome vingt-cinquième, Libraire Hachette et Cie.
Consulté en ligne sur : http://visualiseur.bnf.fr/CadresFenetre?O=NUMM-80022&M=tdm

THE LANGUAGE USED IN ROMANIAN FAIRY TALES

Ioana-Steliana Tătulescu
PhD. student, University of Pitești

Abstract: Both romanian folk fairy tales and literary fairy tales are very similar. This resemblance comes from the fact that their composition must follow a certain pattern, a certain structure. The characters, always antagonistic, must symbolize the good and the evil. After the conflict between them, the good overcomes each time, because the fairy tales are deeply moralizing. The language of the fairy tales also has a specific character, similar to the language of Romanian folklore.
About the language used in the fairy tales we will try to talk about in this paper.

Keywords: fairy tale, language, orality, characteristics, structure.

Dintotdeauna, basmele au încântat copilaria a generații întregi, dar nu numai. Și-au îndreptat atenția spre ele importanți oameni de cultură, fiind o sursă de inspirație în operele lor, ori servindu-le ca material de cercetare. Unii dintre ei au devenit culegători de basme sau chiar autori - însuși luceafărul poeziei românești, Mihai Eminescu, numărându-se printre aceștia.

Basmele cu autori cunoscuți se numesc basme culte, spre deosebire de cele cu autori anonimi, care poartă numele de basme populare.

Atât basmele populare, cât și cele culte se aseamănă foarte mult. Această asemănare vine din faptul că alcătuirea lor trebuie să respecte un anumit tipar, o anumită structură. Personajele, întotdeauna antagonice, trebuie să simbolizeze binele și, respectiv, răul. În urma conflictului dintre ele, binele învinge de fiecare dată, deoarece basmele sunt profund moralizatoare. Limbajul basmelor are, de asemenea, un caracter specific, asemănându-se cu limbajul folclorului românesc.

Despre limbajul folosit în basme vom încerca să vorbim în cele ce urmează.

Oralitatea este caracteristica principală a basmului, datorită faptului că el a fost transmis de mii de ani prin viu grai:

Oralitatea, zicerea prin viu grai, așează basmul în timpuri imemoriale…[1]

Fiecare povestitor a adăugat câte ceva, după talentul fiecăruia, spre a capta atenția auditoriului. Tocmai de aceea se și întîlnesc mai multe variante ale aceluiași basm.

Stilul oral al limbajului basmelor crează acel farmec specific, fapt pentru care și autorii basmelor culte l-au păstrat.

[1] Nicolae Constantinescu, *Studiu introductiv* în *Basme Populare Românești (*Eugen Simion - coordonator*)*, partea I, Editura Academia Română – Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2008,p. VIII;

Oralitatea face ca limbajul basmelor să fie simplu, direct, plin de viață, bogat în expresii populare.

Nicolae Constantinescu scria referitor la oralitatea basmelor:

Efect al oralității – unul dintre ele – caracterul formalizat sau stilul formular este vădit la toate nivelele basmului folcloric, de la cel de suprafață (formulele) până la cel de adâncime (structura).[2]

După cum nu există basm fără personaje fabuloase, tot așa nu există fără stereotipii, atât de formă, cât și de conținut.

George Călinescu scria cu privire la stereotipia basmelor:

Ceea ce izbeşte pe cercetătorul de basme este stereotipia lor, de unde şi legitimitatea până la un punct de a proceda, ca în ştiinţele naturale, la clasificare. Ba unii chiar au restrâns studiul lor exclusiv la stabilirea universală a tipurilor. [...]. Oricât de ingenioasă e o asemenea clasificare, ce are meritul în tot cazul de a demonstra stereotipia basmelor, ea rămâne arbitrară, întrucât fantezia creatoare nu admite fixităţi şi absoluturi, dar mai ales pentru că infinita combinare de şabloane nu permite încadrarea unui basm la un singur tip şi ciclu.[3]

Deoarece tema articolului de față este aceea a limbajului folosit în basmele românești, vom prezenta în câteva cuvinte stereotipiile de formă.

Basmul este alcătuit după un tipar specific, acesta fiind tot un rezultat al oralității. Întâlnim formule de început, formule mediane și formule finale.

A fost odată ca niciodată este formula inițială cea mai scurtă cu care se încep toate basmele românești. În unele basme este mai completă: *A fost odată ca niciodată, că de n-ar fi, nu s-ar povesti.*

În altele, este de-a dreptul laborioasă: *A fost odată ca niciodată; că de n-ar fi, nu s-ar mai povesti; de când făcea plopșorul pere și răchita micșunele; de când se băteau urșii în coade; de când se luau de gât lupii cu mieii de se sărutau, înfrățindu-se; de când se potcovea puricele la un picior cu nouăzeci și nouă de oca de fier și s-arunca în slava cerului de ne aducea povești.* (*Tinerețe fără de bătrânețe și viață fără de moarte* - basm popular cules de Petre Ispirescu)[4]

Despre formulele inițiale Șăineanu spune, pe drept cuvânt:

Formulele inițiale sunt la celelalte popoare puțin numeroase și se mărginesc adesea la una singură, pe când ele îmbracă în basmele noastre o mare varietate, deși nu ating numărul superior al formulelor finale.[5]

Prin aceste formule ascultătorul intră în lumea fabuloasă a basmului ca printr-o poartă vrăjită.

Formula inițială este, de fapt, o convenție între povestitor și ascultător. Este o formulă a imposibilului, *odată ca niciodată.* Ascultătorul nu este mințit, de la bun început convine cu povestitorul în legătură cu veridicitatea celor povestite.

---

[2] Nicolae Constantinescu, *Op.cit.*, p. XII;

[3] George Călinescu, *Estetica Basmului*, Editura pentru Literatură, București, 1965, p. 317;

[4] *Antologie de Literatură Populară*, vol. II, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1953, p. 48;

[5] Lazăr Șăineanu, *Basmele române*, Editura Minerva, București, 1978, p. 142;

Totodată, formula inițială are în conținutul ei umor, deoarece basmele se spuneau la șezători, la clacă, unde oamenii aveau nevoie de bună dispoziție, iar cu ajutorul umorului povestitorul le putea capta mai ușor atenția.

Formula mediană este mai scurtă, scopul ei fiind acela de a menține trează atenția ascultătorilor.

De cele mai multe ori este în versuri:

Se luptară,/ se luptară/ zi de vară/ până-n seară,/ (*Țugulea - feciorul mătușii,* basm popular cules de Petre Ispirescu)[6]

Dumnezeu să ne ție/ Că cuvântul din poveste/ înainte mult mai este. (*Povestea lui Harap-Alb* - basm cult scris de Ion Creangă)[7]

Și merg ei o zi, merg două, și merg patruzeci și nouă… (Povestea lui Harap-Alb - basm cult de Ion Creangă)[8]

Un cărbune/ Ș-un tăciune,/ Spune, băiete, spune. (*Înșir-te mărgăritari* - poveste populară culeasă de Petre Ispirescu)[9]

Formula finală cunoaște o multitudine de variante. Prin această formulă ascultătorul este scos din lumea mirifică a basmului și readus în lumea reală. Cea mai des întâlnită formulă finală este *Iar eu încălecai pe-o șea și vă spusei dumneavoastră așa* (*Tinerețe fără de bătrânețe și viață fără de moarte* - basm popular cules de Petre Ispirescu)[10], completată uneori cu alte versuri, ca de exemplu:

Cine o știe mai bine, facă bine să ne-o spună. (*Voinic de Plumb* - basm popular cules de Vasile Bologa Ion)[11]

Iar eu încălecai p-un fus/Să trăiască cine-a spus! (*Tuliman* - basm popular cules de C. Rădulescu Codin)[12]

Mă suii pe un cărbune și n-am ce mai spune; m-am suit pe o custură ruginoasă și-o spusei cam mincinoasă. (*Ileana Cosînziana* - basm popular cules de Teofil Frîncu și George Candrea)[13]

Iar eu încălecai pe o viespe/Ș-o lăsai la dumneavoastră-n iesle,/Să te duci, cucoane, că ești stăpân/Să spui să-i dea și ei nițel fân. (*Sur-Vultur* - basm popular cules de Dumitru Stăncescu)[14]

Călinescu apreciază că tocmai aceste stereotipii au dus la dăinuirea peste timp a basmului: *care se păstrează […] din secol în secol cu o minunată statornicie, grație, pe de o*

[6] Eugen Simion (coordonator), *Op.cit.*, partea I, p. 895;
[7] Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*, 1979, pp. 16-17;
[8] *Ibidem*, p. 17;
[9] Eugen Simion (coordonator), *Op.cit.*, partea I, p. 240.
[10] *Antologie de Literatură Populară*, vol. II, *Op. cit.*, p. 55;
[11] *Ibidem*, p. 23;
[12] *Ibidem*, p. 185;
[13] *Ibidem*, p. 208;
[14] *Ibidem*, p. 406;

parte, spiritului celui pretutindenea foarte staționar și conservator al poporului de jos, iar pe de altă parte grație veșmântului stereotip pe care îl are sau la care tinde.[15]

Limbajul basmelor abundă de interjecții și onomatopee: *hâm! hâm!vai! bâldâbâc! of! cața, cața! teleap,teleap,teleap!* (Petre Ispirescu); *Cucurigu!boieri mari,/Dați punguța cu doi bani! Na!, Măi!, Mă! (Punguța cu doi bani* - Ion Creangă)*, Aho! Aho!, Hăis! Joian, cea!Bourean, Ti!, Hei...! Valeu...! (Ursul păcălit de vulpe* – Ion Creangă)

Acestea dau vioiciune narațiunii. Cu ajutorul lor basmul capătă culoare și viață.

Pe lângă interjecții întâlnim în basme numeroase figuri de stil – epitetul, comparația și, în special, antiteza și hiperbola.

Trăsătura definitorie a basmului este aceea de punere a personajelor în antiteză: unui personaj care simbolizează binele – de fapt, eroul basmului – îi corespunde un alt personaj care simbolizează răul. Sunt puse în antiteză bunătatea cu răutatea, istețimea cu prostia, frumusețea cu urâțenia. Astfel, Făt-Frumos este frumos, isteț, bun la suflet, iar zmeul este urât, fără prea multă minte, rău. Fata moșului este frumoasă, harnică și bună la suflet, în timp ce fata babei este leneșă, urâtă și rea.

Eroii principali poartă cel mai adesea nume hiperbolice, tipice basmului, foarte puțin individualizate: *Făt-Frumos, Făt-Frumos cu părul de aur, Prâslea-cel-Voinic, Ileana Cosânzeana, George cel Viteaz.*

Frumusețea fizică a eroilor este, la rândul ei, hiperbolizată: *Cum îl văzură mesenii, îndată se rădicară şi se minunară; Făt-Frumos era atâta de mândru şi strălucitor, încât la soare te puteai uita, dar la el ba. (Făt-Frumos cu părul de aur* – basm popular cules de Petre Ispirescu)[16]

...Ileana Simziana, cosiță de aur, câmpul înverzește, florile-nflorește; ...vorba îi curgea din gură ca mierea, boiul îi era așa de gingaș, încât îți venea să o bei într-o bărdăcuță de apă, perișorul subțire şi stufos îi cădea pe umeri în unde, faţa-i are pe vino-ncoace, ochii ăia marii, frumoși și vioi de te bagă-n boale, mânuşița aia micuță și piciorușul ca de zână... (*Ileana Simziana* – basm popular cules de Petre Ispirescu)[17]

...avea niște haine de la Soare te puteai uita, dar la dânsa ba; (*Zâna munților* – basm popular cules de Petre Ispirescu)[18]

Basmele sunt înfrumusețate cu epitete care ilustrează mai expresiv calitățile și defectele personajelor, frumusețea locurilor sau bogăția palatelor: *împărat puternic și mare; grădină frumoasă, bogată de flori și meșteșugită nevoie mare; cei mai aleși ostași; oameni voinici; fată frumușică; pasăre uriașă; un ginere prea frumos; împărat mare și puternic; cale lungă, depărtată; munți mari și înalți.*

Același efect îl produc și comparațiile: *cu niște ochi cari străluceau ca niște făclii; ea trecu podul mândră ca un voinic; somnul îl copleșește și căzu ca un mort; pieri ca o nălucă.*

Tot ca o marcă a oralității sunt prezente diminutivele, repetiția, expresiile populare, forme populare ale verbelor și forme inverse ale acestora, uneori chiar cuvinte agramate.

---

[15] Eugen Simion (coordonator), *Basme Populare Românești*, partea a II-a, Editura Academia Română – Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2008, p. 777.
[16] Eugen Simion (coordonator), *Op. cit.*, partea I, p. 468;
[17] *Ibidem*, p. 13;
[18] *Ibidem*, p. 468;

Exemple de expresii populare : *cerându-le câte-n lună și-n soare; ei se fac luntre și punte; se face leu-paraleu; frații săi îi poartă sâmbetele; ăst bine; că de unde nu, unde-ți stau picioarele, îți va sta și capul; cum văzură pe Prâslea, o sfecliră; se făcea luntre și punte; cum să facă, cum să dreagă; să te ții, pârleo!; nu toate muștele fac miere; voi face pe dracul în patru; în casa noastră voi ca să cânte cocoșul, iară nu găina; ce-i trebuie chelului? Tichie de mărgăritar;*
Proverbe și zicători: *Se ţinea norocul după dânşii ca pulberea după câini; Bate toba la urechea surdului;* (*Fata săracului cea isteață* – Petre Ispirescu)[19]

Exemple de repetiții: *și se luptară și se luptară; corbule, corbule; aproape, aproape;*
Exemple de cuvinte agramate: ***otărât; cletenă*** *frânghia; ca să-i* ***cerce****; un răvășel ce-i* ***dase*** *Prâslea; asupra* ***țărei*** *sale; îi* ***sfârâia*** *călcâiele dinaintea* ***feții*** *mele; ce să vă mai* ***spui****?;*

Forme inverse ale verbelor: *Cu săpălugă de aur* ***săpatu-te-am,***
Cu năstrapă de aur ***udatu-te-am,***
Cu ștergar de mătase ***ștersu-te-am.*** (*Cele douăsprezece fete de împărat şi palatul cel fermecat* – basm popular cules de Petre Ispirescu)[20]

Forme populare ale verbelor la timpul viitor: *Fată mare, fată mare! vino de mă sleiește, că ți-****oi da*** *apă rece,să te răcorești când t-****ei întoarce.***(*Fata moșului cea cuminte* – Petre Ispirescu)[21]
...știu că ***ai s-o duci bine***. (*Aleodor împărat* – Petre Ispirescu)[22]

Diminutivele ocupă și ele un loc de frunte în basme, apropiindu-l mai mult pe povestitor de ascultătorii săi datorită familiarității ce se crează prin folosirea lor: *băieţii erau* ***mărunţei*** *şi stau lângă dânşii ca* ***ulceluşele****.* (*Fata săracului cea isteață* – Petre Ispirescu)[23]*Ţine asta,* ***leiculiţă****, de şterge cuptorul. Scoase* ***cuţitaşul*** *şi tăie* ***crăculiţa*** *de care erau atârnate.* (*Cele trei rodii aurite* – Petre Ispirescu)[24]

Modul de expunere este narațiunea, împletită pe alocuri cu dialogul.

Trebuie amintit faptul că între basmul popular și cel cult întâlnim și deosebiri din punct de vedere al limbajului – care face obiectul analizei de față - chiar dacă ambele sunt scrise în același stil specific oralității și respectă șablonul tipic cu formulele, funcțiile și motivele acestui gen de literatură.

În basmul cult se observă, în primul rând, amprenta proprie a autorului, amprentă care-l individualizează. Spre exemplu, un basm de Ion Creangă se diferențiază net de un basm scris de Mihai Eminescu. În timp ce la Creangă se râde copios, deoarece comicul este prezent la tot pasul în basmele sale – în care expresiile populare, diminutivele, proverbele și zicătorile sunt la ele acasă, la Eminescu personajele sunt mai romantice, iar descrierile locurilor mai poetice, creațiile sale îndemnându-te mai mult la visare.

De asemenea, narațiunea este mai fluentă, mai îngrijită în cazul basmului cult față de cel popular. Dialogul este și el mai prezent, chiar dacă acesta nu lipsește nici la basmele populare.

---

[19]http://www.povesti-pentru-copii.com/petre-ispirescu/fata-saracului-cea-isteata.html;
[20] Eugen Simion (coordonator), *Op. cit.*, partea I, p. 670;
[21]*Antologie de Literatură Populară*, vol. II, *Op.cit.*, p. 98;
[22] Eugen Simion (coordonator), *Op. cit.*, partea I, pp. 115-116;
[23]http://www.povesti-pentru-copii.com/petre-ispirescu/fata-saracului-cea-isteata.html;
[24]http://www.povesti-pentru-copii.com/petre-ispirescu/cele-trei-rodii-aurite.html;

Ca o concluzie după această succintă trecere în revistă a caracteristicilor basmului românesc din punct de vedere al limbajului, putem afirma că basmul este o narațiune structurată într-un tipar compozițional specific, cu formule inițiale, mediane și finale, cu un limbaj arhaic ce conține toate elementele oralității. Toate acestea, laolaltă cu celelalte caracteristici ale sale, fac din basm un gen literar de un farmec aparte, cu un limbaj simplu, însă înflorit cu multe figuri de stil, cu proverbe și zicători, cu versuri scurte. O comoară lăsată de moșii și strămosii noștri din vremuri străvechi, și – așa după cum spunea și marele nostru poet Vasile Alecsandri, *a le feri de nimicirea la care ar fi expuse cu timpul este o dorință patriotică; însă a ști a le păstra naivitatea poetică a graiului povestitorilor de la șezători este o operă din cele mai meritorii.*[25]

BIBLIOGRAPHY

Alecsandri, Vasile, *Legendele sau basmele românilor*, Petre Ispirescu, Editura Codex 2000, București, 2008.
Antologie de Literatură Populară, vol. II, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1953;
Bârlea, Ovidiu, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976;
Călinescu, George, *Estetica basmului*, Editura pentru Literatură, București, 1965;
Creangă, Ion, *Povești, povestiri, amintiri*, Editura Steaua Nordului, București, 2015;
Creangă, Ion, *Povestea lui Harap*-Alb, Editura Ion Creangă, București, 1979;
Dan, Sergiu Pavel, *Fețele fantasticului*, Editura Paralela 45, 2005;
Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, Editura Univers, București, 1978;
Eliade, Mircea, *Sacrul și profanul*, Ediția a III-a, Editura Humanitas, București, 2005;
Gaster, Moses, *Literatura populară română*, Ig. Haimann, București, 1883;
Ispirescu, Petre, *Legende sau basmele românilor*, Editura Andreas, București, 2015;
Propp, Vladimir, *Morfologia basmului*, Editura Univers, București, 1970;
Propp, Vladimir, *Rădăcinile istorice ale basmului fantastic*, Editura Univers, București, 1973;
Simion, Eugen (Coordonator), *Basme Populare Românești*, vol. I și II, Editura Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2008;
Șăineanu, Lazăr, *Basmele române*, Editura Minerva, București, 1978;
Todorov, Tzvetan, *Introducere în literatura fantastică*, Editura Univers, București, 1973;
Vrabie, Gheorghe, *Structura poetică a basmului*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975.

Resurse electronice:

http://www.povesti-pentru-copii.com/petre-ispirescu/fata-saracului-cea-isteata.html, accesat în 27.05.2019;
http://www.povesti-pentru-copii.com/petre-ispirescu/cele-trei-rodii-aurite.html, accesat în 27.05.2019.

[25] Vasile Alecsandri în *Prefața* cărții *Legendele sau basmele românilor*, Petre Ispirescu, Editura Codex 2000, București, 2008.

CONSIDERATIONS REGARDING THE STATUS OF THE ECUMENICAL PATRIARCHATE OF CONSTANTINOPLE FROM THE POINT OF VIEW OF THE LAUSANNE TREATY IN 1923

Corina-Maria Lenard
PhD. student, UMFST Târgu-Mureș

Abstract: The purpose of this article is to provide an analytical perspective on the evolutionary history of the Ecumenical Patriarchate of Constantinople as well as its religious role in maintaining Christian Orthodox homogeneity in the Balkans. It also captures the way in which the religious institution becomes a subject of dispute between Greece and the future Republic of Turkey, and how this antagonistic conflict will ultimately leave its mark on its future functionality.

Keywords: Ecumenical Patriarchate, Constantinople, Greek minority, Treaty of Lausanne, population exchange, Orthodox Church.

Patriarhia Ecumenică reprezintă cea mai înaltă autoritate a Bisericii Creștine Ortodoxe din întreaga lume. Cu o istorie îndelungată, de mai bine de șaptesprezece secole, Patriarhia prin întreaga sa activitate în folosul creștinității și-a câștigat titlul de centru prin excelență a vieții religioase creștine[1], fiind în decursul timpului un element semnificativ în menținerea păcii internaționale.

Prima mărturie a existenței sale datează încă din secolul VII I.Hr., când s-a întemeiat și prima colonie greacă a Bizanțului, numele său fiind dat de însuși conducătorul expediției, Byzas. Ulterior, în ciuda faptului că Grecia va deveni începând cu anul 146 o provincie romană, orașul Bizanț își va menține statutul de oraș liber. Referindu-ne la acele timpuri, situația creștinior era însă departe de a fi una favorabilă, căci caracteristica dominației romane timpurii, a fost cea a persecutărilor îndreptate împotriva creștinilor, statutul acestora având să se schimbe însă odată cu accederea la putere a Împăratului Constantin din anul 324 precum și a reformelor sale religioase[2].

Secole mai târziu, Patriarhia din Constantinopol avea să devină un exponent instituțional al lumii creștine precum și a întreținerii relațiilor sale cu lumea musulmană. Cucerirea orașului de către otomani a influențat ireversibil statutul acesteia. Începând cu anul 1465 debuta era

[1] John Chryssavgis, The Ecumenical Patriarchate today sacred Greek Orthodox sites of Istanbul, London Edition Turkey, Istanbul, 2014, p. 11.
[2] Demetrius Kiminas, The Ecumenical Patrriarchate A History of Its Metropolitanates with Annotated Hierarch catalogs, The Borgo Press, An Imprint of Wildside Press LLC, 2009, p. 11.

practicii plătirii unei sume de bani Sultanului pentru alegerea Patriarhului Ecumenic[3], fiind nevoie așadar de confirmarea Sultanului în obținerea statutului de Patriarh. Dintr-o altă abordare, perioada dominației otomane din Asia Mică a fost una benefică, cel puțin în privința răspândirii influenței religioase a Patriarhiei, dată în special de cuceririle teritoriale otomane care au succedat în anul 1517. Prin alăturarea unor noi teritorii precum Damascul, Ierusalimul și Alexandria, s-a contribuit la creșterea rolului religios al Patriarhiei din Constantinopol asupra celorlalte noi Patriarhii alipite. Ulterior, noi concesii au fost obținute de către instituția religioasă, care obținuse o serie de garanții din partea Sultanului cu privire la dezvoltarea unei politici de prietenie și colaborare cu locuitorii săi creștini, oferindu-le dreptul de a se organiza în millet-uri, comunități autonome în funcție de provenienta etnico-religioasă.

Debutul secolului al XVIII-lea avea să confirme însă faptul că sistemul inovativ al millet-urilor nu mai era unul eficient în contextul realităților politice ale momentului. Amalgamul de nemulțumiri ale grecilor ortodocși în legăturile cu sistemul guvernamental otoman, i-a determinat pe aceștia să caute sprijin în exteriorul imperiului, fie rusesc fie habsburgic, care a devenit treptat un pretext extern de a interveni, în afacerile interne ale Imperiului otoman.

Situația Patriarhiei a devenit una delicată însă începând cu secolul al XIX-lea odată cu răspândirea mișcărilor naționaliste din Balcani suscitate de către Imperiul habsburgic, pe de o parte, și de către cel rus, pe de altă parte. Pe fundalul acestor tensiuni, în urma revoluției grecești din anul 1821, Patriarhului Ecumenic Gregoriu al V-lea a fost executat de către otomani, alături de numeroși hierarhi ortoocși, producând un adevărat șoc în rândul lumii creștine și o ruptură ireversibilă între creștini și musulmani. În contrast, în cazul mișcărilor sârbe din Balcani, rezultate au fost mai favorabile. Astfel, în urma formării Principatului Sârb din 1830, Patriarhatul Ecumenic a garantat autonomia bisericilor sârbe în anul 1831[4]. În anul 1864, în urma noii formalități statale române recunoscute de către Poartă, Biserica Română a fost declarată autocefală[5]. Ulterior, în anul 1898, insula Creta devenea un stat autonom aflat sub suzeranitatea otomană, Patriarhia Ecumenică garantându-i un status semi-autonom[6].

Un aspect semnificativ de menționat este faptul că sfera de influență a Patrarhiei Ecumenice de la Constantinopol nu s-a răsfrânt doar asupra comunității grecești din Balcani, ci și asupra creștinilor ortodocși români. Poate că una dintre cele mai acerbe discuții religioase purtate a fost cea legată de nevoia românilor de a folosi propria limbă în ritualul religios. În contrast, poziția Patriarhiei a fost mult mai favorabilă în privința ortodocșilor bulgari și sârbi, care obținuseră fie dreptul de a avea un exarhat propriu, fie dreptul de a practica cultul religios în limba națională[7].

Deosebit de interesantă rămâne o scrisoare a Mitropolitului Primat Nifon din anul 1904, care reda necesitatea folosirii limbii române în ritualul și activitățile religioase ale Bisericii

[3] *Ibidem*, p. 18.
[4] *Ibidem*,, p. 20.
[5] *Ibidem*.
[6] *Ibidem*, p. 21.
[7] Adina Berciu-Drăghicescu, Aspecte din viața religioasă a românilor din Peninsula Balcanică – a doua jumătate a secolului al XIX-lea – prima jumătate a secolului XX, http://www.lisr.ro/14-berciu.pdf, accesat ultima dată online în 20.05.2019.

ortodoxe române: ,,Am onoare a înainta Excelenței Voastre în original scrisoarea ce am primit din partea Sancității sale Prea Fericitul Patriarh al Constantinopolului, și Vă rugăm, să binevoiți a dispune să tălmăciuiască în limba Română, după care apoi mi se va înapoia spre a o vo supune la cunoștința Sf. Sinod”[8]. Importanța acestei note este dată de evidențierea conexiunii religioase dintre Regatul român și Patriarhul din Constantinopol, care exercita o influență asupra organizării religioase române. Totuși, comunicarea dintre cele două era una îngreunată, dată de primirea dispozițiilor în limba greacă și nu română.

Din punct de vedere istoric, se poate afirma cu certitudine că Patriarhia Ecumenică a jucat un rol pregnant în privința menținerii unei unități spirituale în Balcani și în Europa de est, dovadă în acest sens fiind chiar încercările de apropiere dintre bisericile creștine într-o manieră patriarhală și sinodică din anul 1902. Astfel, sub acest efort s-au înscris acțiunile de stabilire a unor relații puternice cu celelalte Patriarhii precum cele din Alexandria și Ierusalim și sau cu Șefii bisericilor din Cipru, Rusia, Grecia, România, Serbia ori Muntenegro[9].

Poate unul dintre cele mai semnificative roluri ale sale a fost cel al promovării și apărării instituțiilor de învătâmânt în limba greacă, în privința cărora Pariarhia din Constantinopol a realizat eforturi considerabile. Un exemplu în acest sens este informația publicată în 7 aprilie 1911, în jurnalul ,,Stamboul, Journal Quotidienne. Politique et Littéraire, Nr. 83”, în cadrul căruia se menționează despre insistențele Patriarhiei asupra necesității menținerii statu-quo-ului în domeniul educațional, sistem bazat pe privilegile națiunii grecești. În urma acestora, guvernul otoman confirma poziția școlilor grecești, afirmând că nu exista nicio intenție de a suprima rolul lor[10].

Secolul XX avea însă să debuteze sub auspicile unor noi provocări pentru instituția patriarhală. Astfel, prin Tratatul de la București încheiat la data de 10 august 1913, se soluționa cel de al doilea conflict balcanic, dintre Bulgaria și Aliați, în timp ce viitorul insulelor din Marea Egee erau încă incert, reprezentând principalul obstacol în reluare relațiilor dintre Imperiul Otoman și Regatul Grec[11]. Alături de acestea, Serbia și Montenegru au avut de soluționat chestiuni privind schimburi de prizonieri sau asigurarea protecției minorităților cu Imperiul Otoman[12]. Drept consecință, toate Mitropoliile Patriarhatului Ecumenic din vestul Traciei, Macedoniei, Epir sau Insulele Egee, au fost anexate de Grecia, Serbia sau Bulgaria, reprezentând în fond o semnificativă pierdere a influenței sale precum și a slăbirii statutului său în Balcani, Patriarhia din Constantinopol a refuzat să își transfere puterea către aceste țări[13].

---

[8] A.M.A.E.,fond Problema 16, vol. 17, nepaginat.

[9] Thanassis Aghnides, The Ecumenical Patriarchate of Constantinople In the Light of the Treaty of Lausanne, New York, p. 11.

[10] A.M.A.E., fond Constantinopol, Vol. 135, Stamboul, Journal Quotidienne. Politique et Littéraire, , 7 aprilie 1911, Nr. 83.

[11] A.M.A.E., Ministère des Affaires Etrangères, *Le traité* de Paix de *Bucarest*, 28 Juillet (10 août) 1913, Précédé des Protocoles de la Conférence, Imprimerie de 'Etat, Bucarest, 1913.

[12] Ernst Christian Helmreich, *The Diplomacy of the Balkan Wars 1912-1913*, Harvard University Press, Cambridge, 1938, p. 408.

[13] Demetrius Kiminas, *op.cit.*, p. 21.

Sfârșitul Primului Război Mondial a reprezentat totodată și începutul unui nou conflict în Asia Mică, a războiului greco-turc. Astfel, debarcarea Aliaților și ocuparea orașului Smyrna către trupele grecești, au marcat sfârșitul influenței otomane asupra Patriarhiei din Constantinopol. În tot acest timp, Instituția Patriarhatului din Constantinopol primea zilnic informații îngrijorătoare cu privire la situația creștinilor și a comunităților creștine din Asia Mică. Drept reacție, Patriarhia nu a ezitat în a denunța în fața Ligii Națiunilor aceste tratatemente improprii la care era supuși creștinii[14].

Odată cu înfrângerea armatelor grecești din 1922 s-a conturat necesitatea deschiderii unei discuții politice internaționale cu privire la viitorului succesoral al teritoriilor turce. Consecințele au fost considerabile, atât din punct de vedere politic, economic cât și social. Pentru guvernul elen, acest eșec a reprezentat sfârșitul visului ,,Greciei Mari" de-a lungul ambelor maluri ale Mării Egee precum și pierderea definitivă a orașului-bijuterie, Constantinopol, centrul lumii creștine-ortodoxe. În constrast, acest moment a marcat o nouă etapă în istoriografia turcească, cea a făuririi idealului național.

Convenția de la Lausanne și problematica Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol

Conferinței de la Lausanne a constituit un moment unic în privința stabilirii destinului instituțional al Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol. Fiind centrul pregnant al lumii ortodoxe creștine, statutul Patriarhiei a devenit un subiect de dispută greco-turc în privința negocierilor purtate în cadrul Lausanne. Desfășurându-se la Lausanne începând cu luna noiembrie a anului 1922 pe durata a mai bine de șapte luni, conferința a strâns laolaltă Marile Puteri și guvernul turc întru cadru internațional, sub egida Societății Națiunilor.

Din perspectiva diplomatică turcă se urmărea înlăturarea oricăror grupuri minoritare de pe teritoriul succesor al fostului Imperiu otoman. Un argument elocvent în acest sens susținut de către delegația turcă a fost cel legat de existența antipatiilor rasiale accentuate pe teritoriul turc, în special în urma evenimentelor conflictuale de după Primul Război Mondial din timpul războiului greco-turc, precum și a intrigiilor străine care s-au folosit de chestiunea minorităților drept pretext în a interveni în afacerile interne ale statului turc. Cu alte cuvinte, delegația turcă admitea faptul că nu se dorea o minoritate greacă sau armeană pe teritoriul său. În contrast, reprezentanții turci prezenți la Lausanne confirmau necesitatea găsirii unei maniere de repatriere a prizionerilor de război: ,,They said that Greeks and Armenians were not wanted, partly because of racial antipathies and partly because any minority become an instrument of foreign intrigue, like an unhealed wound both painful and exposed to infection. […]They agreed that prisoners should be exchanged at once". Sub acest context, merită o mențiune specială contribuția adusă de către Statele Unite ale Americii în cadrul negocierilor, care s-au declarant drept un fervent apărător al minorităților creștine, precum și a drepturilor acestora. De altfel, delegația americană și-a afirmat interesele sale din teritoriile turce, din prisma recunoașterii și respectării libertății tuturor misiunilor americane, filantropiste, a proprietăților sau a activităților arheologice: ,,They

[14] A.M.A.E., fond Geneva, vol. 193, f.20.

stated emphatically that they were ready to assent to all our wishes regarding American missions, philanthropic establishments, properties, and archeological enterprises"[15].

Este reconoscibil faptul că cele mai intense zile de negocieri au cele legate de schimbul greco-turc de populații din luna decembrie a anului 1922, în urma cărora s-au soluționat discrepanțele politice și aparent ireconciliabile dintre cele două guverne, elen, respectiv turc[16].

Răspândirea ideii unui schimb de populații a creat numeroase neînțelegeri între Atena și Ankara. Acestea s-au datorat în genere naturii realizării schimbului precum și a persoanelor care aveau să fie implicate în acest episod migrationist. Un prim aspect a fost dat de inegalitatea numerică a populației grecești-ortodoxe respective turce. Interesantă rămâne în schimb atitudinea vis-à-vis de minoritatea greacă rămasă în Constantinopol, care conform delegației turce, schimbul de populații ar trebui să includă și această minoritate, pentru simplul fapt că aceasta reprezenta mereu un motiv de tensiuni și neînțelegeri: ,,For this reason he maintained the exchange should not begin before April but should include the Greeks of Constantinople who constituted a focus of unrest and international complications. This he declared was his last word". Reacția diplomaților eleni a venit la scurt timp, făcându-se un apel umaniar în fața turcilor, și cerând ca acest schimb de populații să nu reprezinte totodată și o expulzare a grecilor din Constantinopol: ,,Caclamanos denied Tevfik`s figures and facts, made an appeal to the humanitarian feelings of the Turks, and stated it as his last word that Greece could not consent to the expulsion of the Constantinople Greeks[17].

Așadar, pe fundalul negocierilor cu privire la schimbul greco-turc de populații s-a deschis discuția legată de soarta Patriarhatului din Constantinopol. Odată cu pătrunderea în atmosfera acestei problematici, devenea din ce în ce mai evident faptul că îndepărtarea Patriarhatului de la Constantinopol era una dintre principalele obiective ale delegației turce la Lausanne[18].

Conform unei note secrete din ianuarie 1923, lordul Curzon, reprezentantul delgației britanice de la Lausanne, oferea informații cu privire la schimbul de prizionieri care s-a lovit de refuzul categoric al delegației turce în privința rămânerii populației grecești în Constantinopol. Conform poziției guvernului de la Ankara, un astfel de angajament ar fi fost posibil doar în cazul în care minoritatea greacă ar fi acceptat abolirea Patriarhatului: ,,This morning took place sitting of my commission to receive report of sub-committee on exchange of prisoners and populations which had reached deadlock owing to refusal of Turks to agree to retention of Greek population of Constantinople except at price of abolition of Greek Patriarchate[19].

Drept reacție, lordul Curzon a căutat să clarifice această chestiune, trimițând pe delegatul Nicolson pentru a discuta cu Riza Nur Bey, repreentatul delgației turce la Lausanne, rămânerea

[15]Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1923, Volume II, United States Government Printing Office, Washington, 1938, „ The Special Mission at Lausanne to the Secretary of State, Lausanne, November 22", 1922 , pp. 900-901.
[16]Onur Yıldırım, *Diplomacy and Displacement Reconsidering the Turco-Greek Exchange of Populations, 1922-1934*, Routledge New York & London, 2006, p. 70.
[17]FRUS, 1923, Volume II, United States Government Printing Office, Washington, 1938, ,,The Special Mission at Lausanne to the Secretary of State, Lausanne, December 7", 1922 , p. 915.
[18]Onur Yıldırım, *op.cit.*, p. 75.
[19] FRUS 1923, Vezi Nr. 299.

Patriarhatului în Constantinopol, cu condiția de a se bucura neîngrădit de funcțiile sale spirituale și ecleziastice, renunțând la drepturile sale civile și politice: „I had sent Mr. Nicolson to see Riza Nur Bey, who had represented Turkish delegation in sub-committee, to inform him that this was a point on which I could not give way and to propose settlement by which Patriarchate should be allowed to remain at Constantinople in enjoyment of its spiritual and ecclesiastical functions while surrendering civil and political rights and powers". Impresia lăsată de delegația turcă era aceea de a se urmări crearea unei constante presiuni diplomatice cu scopul de a obține cât mai multe concesii din partea Aliaților: „Furthermore impression is beginning to grow in my mind that Turks will be very reluctant to leave Lausanne without a general agreement and that their efforts will be increasingly directed not to rupture but to obtaining by relentless pressure applied to very last second of maximum that anxieties of fears of powers may be persuaded to concede"[20].

Deși insistențele părții turce cu privire la înlăturarea Patriarhatului din Constantinopol au fost puternice, acest proiect a fost respins definitiv în urma Conferinței din 4 ianuarie 1923. Abia cinci zile mai târziu, în urma presiunii americane și britanice, partea turcă a acceptat ca instituția religioasă să rămână la Constantinopol. Venizelos, primul ministru elen, a asigurat delegația turcă că Patriarhatul va rămâne o instituție cu caracter strict spiritual ocupându-se doar de nevoile ceremoniale ale comunității grecești. Sub această observație, delegația turcă nu a mai insistat asupra acestui subiect[21].

Convenția privind schimbul greco-turc de populații a fost semnată la Lausanne în 30 ianuarie 1923, cuprinzând 19 articole, distincte de cele ce aveau să fie înglobate ulterior în Tratatul din 24 iulie 1923. Cele două guverne, turc, respective grec, au convenit ca începând cu data de 1 mai 1923 să se desfășoare un schimb obligatoriu între naționalii turci de religie ortodoxă stabiliți pe teritoriul turc precum și naționalii greci de religie musulmană stabiliți pe teritoriul grec[22]. De asemenea, existau prevederi clare cu privire la persoanele care aveau să fie incluse în schimbul de populații, precum și excepția de la acest schimb, sau și maniera în care se va realiza transferul proprietăților și a compensaților[23].

Elementul inovativ al acestui schimb de populații precum și caracterul său unic a fost dat tocmai de excepția aplicabilității prevederilor schimbului obligatoriu de populații. Potrivit acordului, exista o categorie exclusă schimbului, și anume locuitorii greci ai Constantinopolului, precum și locuitorii musulmani din vestul Traciei[24]. Cu scopul de a nu se creea confuzii de interpretare ale acestor prevederi, conform prevederilor convenției toți locuitorii greci stabiliți

[20] FRUS 1919-1939, First Series, Volume XVIII, No. 318, „The Marquess Curzon of Kedleston (Lausanne) to Sir E. Crowe, [E 462/1/44], Lausanne, January 10, 1923", Her Majesty`s Stationery Office, London, 1972, pp. 437-438.

[21] Onur Yıldırım, *op.cit.*, p. 76. Un alt argument adus în favoarea rămânerii Patriarhiei în Constantinopol a fost situația Patriarhiei Ruse, care deși recent luase locul acesteia, fusese desființată de către guvernul revoluționar.

[22] Lausanne conference on Near Eastern Affairs 1922-1923, Records of Proceedings and Draft Terms of Peace, Printed & Published by His Majesty`s Stationery Office, London, 1923, p. 817.

[23] Renée Hirschon, *Crossing the Aegean: An Appraisal of the 1923 Compulsory Population Exchange between Greece and Turkey*, Berghahn Books, New York,2003, p. 7.

[24] Lausanne conference on Near Eastern Affairs 1922-1923, Records of Proceedings and Draft Terms of Peace, Printed & Published by His Majesty`s Stationery Office, London, 1923, p. 818.

înainte de 30 octombrie 1918 sub prefectura orașului Constantinopol erau considerați din punct de vedere juridic drept locuitori greci ai Constantinopolului. În privința celeilalte categorii, toți locuitorii musulmani stabiliți în regiune, în urma Tratatului de la București din 1913, urmau să fie considerați locuitori ai Traciei de Vest[25].

Și totuși, mai persista o singură chestiune: odată ce grecii ortodoxi aveau să părăsească Turcia, ce se va întâmpla cu Patriarhia din Constantinopol? În urma unor lungi discuții, s-a convenit ca Patriarhia Ecumenică să rămână tot în Constantinopol. Prin declarația lui Ismet Pașa din 10 ianuarie 1923, șeful delegației turce de la Lausanne, s-a stabilit recunoașterea statutului internațional al instituțieiprecumșiobligațiaguvernului turcdea-irespectafuncționalitateaîntr-o manieră neîngrădită[76].

Deși a fost considerat un acord controversat al momentului[26], din perspectiva istorică, Convenția de la Lausanne a asigurat pacea în zona Mării Egee, soluționând antagonismul greco-turc[27]. Din prisma relațiilor diplomatice, acordul reflectă necesitatea securizării zonei Mării Egee precum și a armonizării aspirațiilor naționale, putând fi considerat un succes din punct de vedere al soluționării fără implicarea unor conflicte majore. Sub acest considerent, tratatul poate fi privit din prisma unei necesități „inevitabile în climatul politic al acelui moment”. Privit per ansamblu, Tratatul de la Lausanne a marcat stabilizarea din punct de vedere politică a relațiilor diplomatice dintre guvernul elen și cel turc, marcând practic încheierea seriei de acorduri din cadrul Tratatelor de Pace de la Paris de după Primul Război Mondial. Sub aceste considerente, Tratatul de la Lausanne din anul 1923 poate fi considerat unul dintre cele mai semnificative acorduri încheiate în secolul al XX-lea și totodată unul dintre cele mai durabile sub aspectul tensiunilor și fragmentărilor politice din zonă[28] precum și a reconfirmării statului religios a instituției Patriarhale Ecumenice.

Desigur că, folosirea considerentului religios în schimbul de populații a produs numeroase ambiguități, în special în privința anumitor grupe etnice. Printre aceștia putem aminti cazul musulmanilor albanezi care vorbeau limba albaneză sau turcă și cel al găgăuzilor turci, un grup creștin al populației de origine turcică, care inițial fuseseră supuse Convenției[29]. Afilierea religioasă folosită drept punct de referință în definirea statului creștini greco-ortodocși și musulmani nu a putut realiza o delimitare efectivă a grupurilor de populații. Astfel, mulți pomaci, care erau popoare musulmane vorbitoare de limbă slavă sau musulmani cretani, vorbitori de limba greacă care nu erau turci, au fost supuși principiilor Convenției[30]. Aceasta a dus la reacția Comisiei Mixte, care a considerat că problema ar trebui rezolvată pe o cale amiabilă între cele două părți, scutind astfel ca aceste grupuri să fie supuse convenției. Astfel, s-a considerat ca grupul creștinilor ortodocși care a fost asociat cu diferite biserici, spre exemplu

[25]Lausanne conference on Near Eastern Affairs 1922-1923, Records of Proceedings and Draft Terms of Peace, Printed & Published by His Majesty`s Stationery Office, London, 1923.
[26] Renée Hirschon, *op.cit.*, p. 9.
[27] Corina-Maria Lenard, *A Greek-turkish Anatgonism under the auspices of the Lausanne Treaty*, în Journal of Romanian Literary Studies, Issue no. 13/2018, pp. 400-410.
[28] Renée Hirschon, *op.cit.*, p. 7.
[29]Onur Yıldırım, *op.cit.*, p. 111.
[30]*Ibidem*, pp. 112-113.

Bisericile Ciprului, Serbiei, României, Albaniei și Bulgariei, precum și Patriarhiile Antiohiei, Ierusalimului și Alexandriei, să nu fie supuse Convenției. Această prevedere a fost folosită de către protestanții greci respectiv catolici, care au obținut dreptul de a rămâne în Turcia, cu condiția de a locui în Istanbul[31].

Un aspect elocvent de menționat este cel legat de dobândirea unui caracter internațional a manierei de soluționare a schimbului de populații. Astfel, întregul proces a fost transferat către organisme internaționale de urgență, precum Crucea Roșie Americană sau Near East Relief, prin înființarea Comisiei de Stabilire a Refugiaților (Refugee Settlement Commission). Desigur că, activitatea internațională permanentă a încetat odată ce acordul s-a încheiat în iulie 1923.

De altfel, nu este suprinzător faptul că schimbului de populații din urma Convenției de la Lausanne a contribuit la mutarea capitalei de la Constantinopol, considerat simbolul Bizanțului și al lumii ortodoxe-creștine, la Ankara, noua capitală politică și administrativă a Republicii Turce, un oraș care atestă grandoarea, măreția noii țări precum și un simbol al mega-proiectului național[32].

Concluzii

Patriarhia Ecumenică din Constantinopol a reprezentat un model de menținere a coeziunii întregii lumi ortodoxe creștine, fiind un liant între două lumi cultural-religioase distincte. Implicațiile sale au fost considerabile în Balcani, influențând așa cum am observat în această prezentare succintă, viețiile comunităților religioase grecești, sârbe, române sau machedone.

Esențialmente, în urma Tratatului de la Lausanne și a schimbului mutual greco-turc de populații, toți locuitorii ortodocși de pe teritoriul turc au fost relocați în Grecia, în timp ce toți locuitorii musulmani din Grecia au fost mutați în Asia, cu excepția grecilor din Constantinopol. Sub acest considerent, guvernul turc a acceptat recunoașterea statutului „Ecumenic" al Patriarhiei din Constantinopol[33]. De asemenea, pentru a susține emigrarea refugiaților în noile teritorii din Grecia, începând cu anul 1924, Patriarhatul Ecumenic a susținut crearea unor noi Mitropolii pe teritoriul grec, cu scopul de a-și acomoda ierarhii care au fost forțați să plece în Grecia. În ciuda acestor eforturi, activitatea acestora avea să fie anulată în decursul câtorva ani[34].

Impactul Tratatului de la Lausanne încheiat în anul 1923 asupra instituției religioase din Constantinopol este dată tocmai de regularizarea funționalității Patriarhatului Ecumenic. Cu alte cuvinte, în urma prevederilor relgementate în cadrul Lausanne, s-a stabilit în definitiv rolul ecumenic al instituției, reducându-se la valoarea sa strict spirituală, instituția rămânând un model al unității creștine internaționale și a menținerii păcii[35].

[31] *Ibidem*, p. 113.
[32] Renée Hirschon, *op.cit.*, p. 50.
[33] Demetrius Kiminas, *op.cit.*, p. 23.
[34] *Ibidem.*
[35] Thanassis Aghnides, *op.cit.*, p. 16.

BIBLIOGRAPHY

Lucrări de specialitate:

Aghnides, Thanassis, The Ecumenical Patriarchate of Constantinople In the Light of the Treaty of Lausanne, New York.

Chryssavgis, John, The Ecumenical Patriarchte today sacred Greek orthodox sites of Istanbul, London Edition Turkey, Istanbul, 2014.

Drăghicescu, Adina Berciu, Aspecte din viața religioasă a românilor din Peninsula Balcanică – a doua jumătate a secolului al XIX-lea – prima jumătate a secolului XX.

Helmreich, Ernst Christian, *The Diplomacy of the Balkan Wars 1912-1913*, Harvard University Press, Cambridge, 1938.

Hirschon, Renée, *Crossing the Aegean: An Appraisal of the 1923 Compulsory Population Exchange between Greece and Turkey*, Berghahn Books, New York,2003.

Kiminas, Demetrius, The Ecumenical Patrriarchate A History of Its Metropolitanates with Annotated Hierarch catalogs, The Borgo Press, An Imprint of Wildside Press LLC, 2009.

Lenard, Corina-Maria, *A Greek-turkish Anatgonism under the auspices of the Lausanne Treaty*, în Journal of Romanian Literary Studies, Issue no. 13/2018.

Yıldırım, Onur, *Diplomacy and Displacement Reconsidering the Turco-Greek Exchange of Populations, 1922-1934*, Routledge New York & London, 2006.

Documente de arhivă:

A.M.A.E., fond Constantinopol, Vol. 135, Stamboul, Journal Quotidienne. Politique et Littéraire, , 7 aprilie 1911, Nr. 83.

A.M.A.E., fond Geneva, vol. 193, f.20.

A.M.A.E.,fond Problema 16, vol. 17, nepaginat.

Documente diplomatice:

Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1923, Volume II, United States Government Printing Office, Washington, 1938.

Tratate și Convenții:

A.M.A.E., Ministère des Affaires Etrangères, *Le traité* de Paix de *Bucarest*, 28 Juillet (10 août) 1913, Précédé des Protocoles de la Conférence, Imprimerie de 'Etat, Bucarest, 1913.

Lausanne conference on Near Eastern Affairs 1922-1923, Records of Proceedings and Draft Terms of Peace, Printed & Published by His Majesty`s Stationery Office, London, 1923.

THE CONDITION OF PAPACY DURING THE "DARK CENTURY". A BRIEF PRESENTATION

Mircea Cristian Pricop
PhD., Reverend Confessor at *„Saint Apostle Andrew"* Faculty of Theology, *„Ovidius"* University of Constanța*

Abstract: The tireless missionary activity of the Popes to the Germanic peoples was the one who gradually, through Christianity, planted the need for Rome and its "Europeanness". Christian missions in the North and Western Europe immediately resulted in the reception of good soldiers, whose conversion still allowed to see, even in the 10th -11th centuries, many pagan and arian roots. In response to the increase interference of the Popes in the control and shaping of the European states, the great feudal families of Europe tried to impose, in their turn, their own candidates to the pontifical throne, reaching up to the point that almost the entire 10th century to be wasted in struggles for the acquisition of the papal tiara. The Dukes of Spoleto, the Counts of Tusculum, the noble family of the Crescenti, and later the Ottonian dynasty will initiate devastating wars to support their favorites.

Keywords:Western Christianity, Papacy, Europe, Popes, Rome.

1. Introducere

Intenția autorului nu este nici pe de parte căderea în plasa demonizării celuilalt, o abordare atât de tentantă pentru știința veacului trecut. Din păcate, nici știința teologică nu a fost scutită de oarece exagerări specifice perioadei trecute. Fie sub forma rigidității exclusiviste, izolate arogant în turnul ei de fildeș, fie din pespectiva unui laxism dogmatic, ori (trebuie să recunoaștem!) a oportunismului deghizat în ecumenism, unele curente de cercetare teologică au eșuat în ceea ce privește menirea de a oferi lumii moderne imaginea corectă a Bisericii „*Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolească*". Tocmai de aceea, în dialogul teologic dintre Apusul catolic și Răsăritul ortodox, necesitatea cunoașterii integrale a istoriei celuilalt, nu din unghiul victimizării, nici din cel al mânuitorului de argumente, ci deplin supuse principiului *sine ira et studio*, adică din starea bunei credințe, se revelează din ce în ce mai mult drept unicul drum eficient.

Fidel celor afirmate mai sus, prezentul studiu nu acuză și nici nu scuză. Scopul său este acela de a familiariza, pe scurt, cititorul cu o înșiruire de evenimente care s-au petrecut acum mai bine de un mileniu în Europa apuseană, influențând, cu luminile și umbrele lor, cursul ulterior al istoriei Creștinismului.

---

* Doctor, Preot Spiritual al Facultății de Teologie „*Sfântul Apostol Andrei*", Universitatea „*Ovidius*" Constanța.

2. Occidentul „roman”

Neamurile războinice care au descompus în regate Imperiul Roman de Apus, începând cu anul 476, nu se simțeau și nu doreau să devină legate de așa-numita „europenitate”, pe care o vedeau mult prea asemănătoare cu opresorul roman de odinioară. De-abia spre sfârșitul secolului al VIII-lea, Occidentul carolingian, trecut prin efortul colosal de asimilare creștină și „latină” a migratorilor germanici (păgâni sau arieni), va redeveni conștient de „europenitatea” sa.

În urma victoriei dobândite de către majordomul francilor, Carol Martel (714-741), la Tours / Poitiers în anul 732, asupra forțelor musulmane care trecuseră Pirineii cu scopul de a desființa Creștinismul, un creștin aflat sub stăpânirea arabo-berberă din Córdoba, va atribui victoria oștilor de „*europenses*” (europeni), introducând pentru prima dată ideea că spațiul vestic însemna și el „Europa”[1]. Activitatea misionară neobosită a papilor la aceste popoare germanice a fost cea care a sădit, încetul cu încetul, prin creștinare, nevoia de Roma și de „europenitatea” ei.

Misiunile creștine în Nordul și Vestul Europei au avut ca rezultat imediat primirea în sânul Bisericii a unor buni soldați, a căror convertire lăsa încă să se vadă, chiar până prin secolele X-XI, multe rădăcini păgâne și ariene[2]. Atașamentul germanicilor față de arianism, o erezie care, ca și vechiul lor păgânism, accepta și chiar încuraja agitația războinică și lupta armată ca mijloc de propagare a credinței, nu a putut fi înlăturat cu desăvârșire, în ciuda inițiativelor papale sincere de a-l atenua și, eventual, de a-l stopa. Astfel, inclusiv la momentul declanșării Primei Cruciade, existau tradiții apusene, tolerate de papalitate, pe care un european mai vechi, în speță creștinul ortodox, le-ar fi găsit de-a dreptul șocante. „*Asimilarea regilor căzuți în luptă, chiar și păgâni, cu mucenicii, falsele genealogii regale (după unele zeul Wodan, conducătorul panteonului războinic, din care pretindeau că se trag cei mai mulți din regii tribali germanici devine, prin ”încreștinare” fiu al lui Noe, născut în Arcă, sau membru al familiei lui Hristos, născut dintr-o verișoară a Sfintei Fecioare), liturghiile romano-germanice de binecuvântare a armelor (spada era pusă pe Sfânta Masă) și a cavalerilor (novi milites) își au începutul în acest tulbure final al mileniului I*”[3].

Până la momentul de relansare istorică a Apusului european, prin lancea - purtând flamură papală - a francilor carolingieni, nici bizantinii, nici musulmanii nu au acordat prea multă atenție popoarelor occidentale. Observatorii islamici din secolele VII și VIII, acei propovăduitori neobosiți ai jihadului pentru cucerirea Constantinopolului „trufaș” care se opunea

[1] Denis CĂPRĂROIU, Eugen DENIZE, *Nașterea Europei Medievale*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2008, p.142.
[2] Florentina CĂZAN, *Cruciadele*, Ed. Academiei Române, București, 1990, p.22.
[3] Mircea ELIADE, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol.III, Ed.Științifică și Enciclopedică, București, 1988, trad.Cezar Baltag, pp. 98-99. A se vedea și: Pr. Dr. Mircea Cristian PRICOP, *Ortodoxie, etnicitate, identitate europeană, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța 2012,* p. 72, Denis CĂPRĂROIU, Eugen DENIZE, *Nașterea Europei Medievale*, pp.153-154.

”chemării Profetului”, ignorau, în lucrările lor, pe occidentali. Apusul însemna pentru ei o zonă neinteresantă, *”un ținut vast, nedefinit, locuit de popoare grosolane și războinice”*[4].

Spațiile unde cultura elină s-a transmis către Apus, prin intermediul vectorului musulman, au fost Peninsula Iberică și Sicilia. Un Occident rural, doar pe jumătate eliberat de barbarie[5], își va dezlănțui cohortele de studenți dincolo de Pirinei, spre curțile puternicilor săi vecini din Spania arabo-berberă. Are loc o adevărată goană după cultura veche de filieră arabă. Pe lângă sutele de manuscrise achiziționate din emiratele spaniole[6], pe care răbdătorii călugări copiști se vor strădui să le traducă și să le răspândească în tot Apusul, intelectualii vestici, în majoritate clerici, vor căpăta și o interesantă experiență proprie în legătură cu mult mai dezvoltata - la acea vreme - civilizație hispano-islamică. *„Dacă la început, ummayyazii impuneau lumii hispano-musulmane trăsăturile de fond ale marii culturi siriace care îi caracterizase, cu vremea, acest spațiu ajunge, prin medierea curților Islamului maghrebin, să se simtă atras de modelul abbasid, iar această comoară intelectuală va stârni o adevărată fascinație chiar și pentru creștini: încă din secolul al IX-lea, Álvaro de Córdoba deplângea faptul că savanții creștini își iroseau vremea copiind literele arabe, lăsând în uitare Scriptura și lucrările Părinților Bisericii*”[7].

Impulsurile anti-musulmane au determinat o explicabilă stare de presiune care a obligat pe papii, regii și împărații Apusului să imite metodele vrăjmașului, dintre care cele mai seducătoare au fost *califatul* (el însuși reiterare a fastului împăraţilor persani, care îl captivase și pe Diocleţian odinioară) și supunerea tuturor neamurilor sub autoritatea califului adică a *împăratului - preot universal*. Copiind anumite trăsături de fond ale Islamului și implementându-le în regatul franc și la curtea papei, cărturarii Occidentului vor sădi, conștient sau nu, o anumită viziune asupra credinței creștine cu repercursiuni ulterioare imposibil de controlat: **o nouă Europă, exclusivistă, „latină”, centrată pe fidelitatea absolută față de împăratul-preot din Roma.**

Germanicii ottonieni se numeau pe ei înșiși „romani” iar pe bizantini îi considerau „greci”. La rândul lor, bizantinii, deși le erau cunoscute diferențele între etniile vestice, îi numeau pe toţi apusenii drept „franci” sau „latini”, ei păstrându-și denumirea de „romei”. Papii vor specula cu dibăcie competiția dintre pretenţiile imperialiste ale bizantinilor și germanilor în folosul propriu, avansând, din ce în ce mai accentuat, propriile teze legate de imperiul universal descendent al moștenirii romane[8]. Celebrul raport cu privire la misiunea diplomatică a lui Liutprand de Cremona la Constantinopol (968) este un monument al prejudecăţilor bizantino-

[4] Franco CARDINI, *Europa și islamul. Istoria unei neînțelegeri*, Ed.Polirom, Iași, 2002, trad.Dragoș Cojocaru, p.15; Peter BROWN, *Întemeierea Creștinismului occidental. Triumf și diversitate.200-1000 d.Chr.*, Ed.Polirom, Iași, 2002, trad.Hans Neumann., p.186; Denis CĂPRĂROIU, Eugen DENIZE, *Nașterea Europei Medievale*, pp.138 – 141.

[5] Lect.Univ.Dr.Marius TELEA, *Orient, Occident și lumea islamică. Conflicte și încercări de refacere a vechii unități romane*, în volumul *Biserica în era globalizării*, Ed.Reîntregirea, Alba Iulia, 2003, p.553.

[6] Jacques LE GOFF, *Civilizația Occidentului Medieval*, Ed. Științifică, București, 1970, trad.Maria Holban, p.25.

[7] Franco CARDINI, *Europa și islamul. Istoria unei neînțelegeri*, p.43.

[8] Edward GIBBON, *Istoria declinului și a prăbușirii Imperiului Roman*, vol. III,Ed. Minerva, București, 1976, trad. Dan Hurmuzescu, p.94.

germane de la acea vreme. Aceste prejudecăţi, legate în principiu de dreptul de a fi „*roman*”, vor alimenta suspiciuni reciproce până în zilele noastre.

Apropierea culturală dintre Occident și islam s-a realizat ușor, pentru că sistemele lor politico-religioase, în ciuda declarațiilor războinice și a poziției antagonice, erau compatibile structural: atât califul cât și papa pretindeau că sunt titularii sceptrului unei împărății cu pretenții universale, amândoi erau *pontifex maximus* ai credinței lor și executori infailibili ai voinței divine asupra turmei de supuși. Cele două funcții erau deja recunoscute ca omologe în secolul al XI-lea. Demnitatea de calif (*khalīfatu rasūl Allāh*) presupunea mai multe atribuţii cumulate: urmaș și locţiitor al Profetului, imam suprem și emir al dreptcredincioșilor. Ulterior titulatura de *pontifex maximus* pentru musulmani au preluat-o și sultanii otomani[9].

Sacralizarea războiului și a armelor constituie o altă asemănare a celor două civilizații. Atât Creştinismul apusean cât și mahomedanismul erau doctrine pragmatice, adaptate unui soi de gândire teritorială și războinică, masele germanice și arabo-berbere fiind de o tradiție militaristă incontestabilă.

Papii Benedict VIII, Leon IV, Nicolae I și Ioan VIII promiteau viaţă veşnică celor care vor porni la luptă împotriva sarazinilor. În Răsărit, pe de altă parte, lucrurile nu au stat deloc la fel. Biserica Ortodoxă nu și-a abandonat principiile chiar și în fața unor tentante oferte din partea statului cu care convieţuia, dar care era mai dornic să împrumute de la puternicii săi rivali mediteraneeni teribila armă a fanatismului. *„Când împăratul bizantin Nichifor Fokas (963-969) i-a cerut Bisericii să recunoască drept mucenici pe soldații ce sunt uciși în războaie, cererea nu i-a fost acceptată. Argumentul cu care patriarhul și cei dimpreună cu el au respins cererea împăratului a fost următorul: „Cum ar putea fi socotiți mucenici, sau deopotrivă cu mucenicii, aceia care omoară și sunt omorâți în războaie, pe care dumnezeieștile canoane îi supun pedepsei, trei ani[10] oprindu-i de la înfricoșătoarea și Sfânta Împărtășire?*”[11].

3. Evoluția papalității spre absolutimul imperial

Începând cu anul 756, anul *Donației pepiniene* - prin care regele francilor Pepin cel Scurt, primul conducător apusean consacrat prin ceremonie religioasă și înnobilat de papa Ștefan II cu titlul de *patricius romanorum*, oferă Bisericii Romei toate teritoriile cucerite de la longobarzi - apare pe harta lumii Statul pontifical. La acest eveniment, de importanță covârșitoare pentru istoria lumii, nu s-a ajuns din ambiția episcopului Romei, deși această componentă nu a lipsit din evoluția, ulterioară secolului al X-lea, a Imperiului papal.

Sătul de instabilitatea, ineficiența și dezinteresul Bizanțului în apărarea Italiei față de longobarzi și de arabi, opozant constant al ideologiei politico-religioase a Constantinopolului de atunci (iconoclasmul) și al aservirii interesului misionar al Bisericii față de capriciile principilor pământeşti, arhiereul Romei a căutat inițial să se orienteze spre ajutorul unui conducător mai

[9] *Oxford Islamic Studies Online, http://www.oxfordislamicstudies.com*.
[10] *Canonul 13* al Sfântului Vasile.
[11] Georgios MANTZARIDIS, *Morala Creştină*, vol.II, Ed. Bizantină, Bucureşti, 2006, trad. diac.drd. Cornel Constantin Coman, p.376.

simplu în abordări însă mai dedicat rezolvării problemelor apăsătoare cu care se confrunta scaunul Romei vechi. Acest șef de stat era Pepin, regele francilor.

Desigur, timp de trei secole, papii vor continua să mențină legătura cu Bizanțul, însă în paralel, vor consolida un sistem politic independent, bazat pe o teorie robustă și mobilizatoare, cu o armată proprie, excelent coordonată, capabilă să facă față oricărei oștiri a lumii, având un scop precis pe care, sub formă de ideal sacru, și l-au asumat entuziast toate națiunile creștine din Apus. Prin urmare, începând din 756, papa nu mai este doar episcop al Romei și patriarh al Occidentului, ci își asumă deplin puterea politică, bazat pe tradițiile imperiale romane, devenind, treptat, până la 1517 (anul declanșării Reformei lui Luther), stăpânul absolut al popoarelor vestice, nordice și central-europene.

4. Epoca papilor nedemni

Moartea ultimului împărat din dinastia carolingiană, Carol III (879-888), va atrage după sine o destabilizare a organizării sociale din Occident. Criza succesiunii la cea mai râvnită coroană a Apusului se va întinde până în anul 962, când Otto I de Saxonia va fi uns împărat. În acest răstimp, fiind și suverani pământești, papii au intrat în competiția pentru putere, încoronând diverși pretendenți (la început, dintre ducii de Spoleto). Însă acest lucru a avut un revers negativ.

Ca reacție la ingerința din ce în ce mai pronunțată a papilor în controlul și modelarea statelor europene, marile familii feudale ale Europei s-au străduit să-și impună, la rândul lor, propriii candidați la tronul pontifical, ajungându-se până acolo încât aproape întregul secol al X-lea să fie irosit pe lupte nedemne pentru dobândirea tiarei papale. Ducii de Spoleto, conții de Tusculum, familia nobiliară a Crescentilor și, mai târziu, dinastia ottoniană, vor iniția, pentru susținerea favoriților lor, războaie pustiitoare.

Odioasa principesă Maruzia, fiica generalului Teofilact și a Teodorei de Tusculum, amantă a papei Sergiu III (904-911), reușește să impună mai mulți papi pe tronul roman[12]. Ea îl va asasina pe papa Ioan X (914-928), impunând ca papi pe partizanii ei Leon VI (928-929) și Ștefan VII (929-931). Maruzia va reuși să sporească prestigiul politic și beneficiile dinastiei sale prin încoronarea ca papă a fiului ei (bastard al papei Sergiu III) sub numele de Ioan XI (931-935). După detronarea și plasarea în arest până la moarte a Maruziei, de către fiul ei mai mic, Alberic II, acesta, noul stăpân laic al Romei (*patricius romanorum*) în perioada 932-954, va continua politica perfidă a mamei sale în detrimentul interesului Bisericii. El va numi și va demite papi după bunul plac. Fiul său, prințul Octavian, născut din relația cu o concubină, va fi numit papă la doar 16 ani, sub numele de Ioan XII (955-964).

La începutul secolului al XI-lea, pe fondul slăbirii puterii imperiale germane, familia de Tusculum își recapătă influența pe care o avusese pe timpul Maruziei, impunându-și trei membri ca papi ai Romei: Benedict VIII (1012-1024), Ioan XIX (1024-1032) și Benedict IX (1032-1044; aprilie 1045 - mai 1045; 1047-1048).

[12] Harald ZIMMERMANN, *Veacul întunecat*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1983, trad. Johanna Henning și Anca Mihăilescu, pp. 30-31; 58-63.

Acesta din urmă, pe numele de botez Teofilact de Tusculum, a fost întronizat ca împărat-arhiereu al Occidentului la vârsta scandaloasă de 12 ani. Având predispoziție spre violență și imoralitate, va fi considerat – pentru crimele sale – unul dintre cei mai urâți conducători pe care i-a putut avea Scaunul Apostolic Roman.

În timpul primului pontificat al lui Benedict IX are loc marea răscoală a lui Georgios Maniakes, katepanul bizantin al Italiei (1038-1043), împotriva stăpânului său, împăratul Constantin IX Monomahul (1042-1055). Slăbită de luptele civile, părăsită de forțele care ar fi trebuit să-i asigure siguranța frontierelor, Italia sudică va cădea ușor pradă normanzilor iar Sicilia, până la cucerirea ei de către normanzi, va rămâne fief arab.

În 1044, un grup de episcopi rigoriști l-a înlocuit pe Benedict IX cu episcopul Ioan de Sabina, care va domni în Roma sub numele de Silvestru III (1044-1045). În 1045, Benedict IX revine în Roma cu ajutorul susținătorilor săi, izgonind pe Silvestru III și începându-și cel de-al doilea pontificat, care va dura doar două luni.

Cu vistieria deja secătuită nemaiputând să-i alimenteze „*patimile sodomice*”, potrivit cronicarilor, Benedict IX caută să-și vândă tronul și apoi să se căsătorească. Se adresează în acest sens nașului său, preotul Ioan Grațian, cerându-i în schimbul tiarei o avere imensă. Ioan Grațian era perceput ca autoritate morală a timpului său, menținând, până la sfârșitul vieții sale, o trainică prietenie cu Petru Damian, cel mai cunoscut sihastru apusean al secolului al XI-lea. Dorind să scape Biserica de dezastrul în care fusese azvârlită de papii nedemni, Ioan Grațian a acceptat propunerea nestatornicului Benedict, astfel încât, între 1045 și 1046 va domni ca papă sub numele de Grigorie VI.

Deși a stăpânit puțin, Grigorie VI a încercat să pună în ordine situația socială și de credință a statului și a Bisericii sale, reintroducând disciplina și moralitatea. S-a servit în acest sens de un ucenic al său pe nume Hildebrand, călugăr riguros, pregătit în centrul de la Cluny. Însă atât Silvestru III (care se refugiase de frica lui Benedict IX) cât și Benedict IX (care s-a răzgândit, între timp, cu privire la însurătoare) au strâns partizani și s-au îndreptat spre Roma cu scopul de a o cuceri. Grigorie VI s-a văzut obligat să se adreseze pentru ajutor împăratului german Henric III (1046-1056). O oaste condusă de însuși Henric a mărșăluit în Italia.

Pentru a stinge disputele privind adevăratul titular al coroanei de papă, împăratul a convocat în 1046 sinodul de la Sutri unde au fost invitați toți papii rivali: Grigorie VI, Silvestru III și Benedict VIII.

Grigorie a recunoscut cu onestitate în fața episcopilor că a cumpărat Scaunul Romei, fiind astfel condamnat pentru simonie și silit să abdice. Ulterior, împăratul i-a fixat domiciliul în cetatea Köln, unde va fi tratat cu toate onorurile unui papă până la moartea sa. Credinciosul său capelan Hildebrand îl va însoți. Silvestru, prezent și el la sinod, a fost caterisit și închis cu forța într-o mănăstire. Benedict IX a refuzat să se prezinte, fiind excomunicat în lipsă. La propunerea împăratului, episcopii au ales pe arhiepiscopul Suidger de Bamberg drept papă legitim sub numele de Clement II (1046-1047). Noul papă va iniția o serie de măsuri pentru combaterea simoniei și pentru disciplinarea clerului, fiind susținut puternic de marile centre monahale. Va pieri însă în 1047, probabil otrăvit.

Profitând de moartea papei Clement, Benedict IX va conduce o insurecție anti-germană, soldată cu ocuparea palatului Lateran. În cel de-al treilea pontificat al său, Benedict IX tronează

în Roma, cu aceeași nesăbuință, timp de câteva luni, până când, în anul 1048, oștile împăratului Henric III vor pătrunde în oraș și-l vor izgoni definitiv. Benedict IX va fi obligat să își petreacă zilele sub supraveghere strictă, ca penitent la mănăstirea Grottaferrata, până la moartea sa, întâmplată în 1056.

5. Concluzii

Epoca papilor nedemni sau veacul întunecat al Europei reprezintă, cu adevărat, un moment de cumpănă în viața Creștinismului apusean. Totuși, în chip remarcabil, această lungă perioadă de criză a Bisericii occidentale nu s-a încheiat într-o catastrofală desființare. Prin voința divină și prin abilitatea papilor – asceți care vor amprenta următoarea ei treaptă de devenire, în secolele XI - XII, Roma își va recăpăta prestigiul de izvor deopotrivă al Creștinismului și al identității europene, uneori în competiție, alteori în deplină colegialitate față de metropola lumii: Constantinopolul. Ambele centre creștine, rămase deocamdată, în afara sferei politice islamice, încă mai afirmau principiul conform căruia esența teologică a Bisericii constă în puterea ei de a se transforma dintr-o simplă turmă într-o adunare evanghelică a sfinților[13].

BIBLIOGRAPHY

1. ***, *100 de puncte fierbinți din istoria Bisericii*, Ed. Sapientia, Iași, 2011, trad. Pr. Ioan Bișog.
2. ****Oxford Islamic Studies Online, http://www.oxfordislamicstudies.com.*
3. BROWN, Peter, *Întemeierea Creștinismului occidental. Triumf și diversitate.200-1000 d.Chr.*, Ed.Polirom, Iași, 2002, trad.Hans Neumann.
4. CĂPRĂROIU, Denis; DENIZE, Eugen, *Nașterea Europei Medievale*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2008.
5. CĂZAN, Florentina, *Cruciadele*, Ed. Academiei Române, București, 1990.
6. ELIADE, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. III, Ed.Științifică și Enciclopedică, București, 1988, trad.Cezar Baltag.
7. GIBBON, Edward, *Istoria declinului și a prăbușirii Imperiului Roman*, vol. III, Ed. Minerva, București, 1976, trad. Dan Hurmuzescu.
8. ISTRATI, Ioan Valentin, The Transforming Power of the Word in the Gospel of John, în vol. *The chalenges of communication.Contexts and strategies in the world of globalization, Section: History, Political Sciences, International Relations,* Iulian Boldea, Cornel Sigmirean, Dumitru Mircea Buda (editors), Arhipelag XXI Press, 2018, pp. 145-148.
9. LE GOFF, Jacques, *Civilizația Occidentului Medieval*, Ed. Științifică, București, 1970, trad.Maria Holban.

[13] Ioan Valentin ISTRATI, *The Transforming Power of the Word in the Gospel of John*, în vol. *The chalenges of communication.Contexts and strategies in the world of globalization, Section: History, Political Sciences, International Relations,* Iulian Boldea, Cornel Sigmirean, Dumitru Mircea Buda (editors), Arhipelag XXI Press, 2018, p. 148.

10. MANTZARIDIS, Georgios, *Morala Creștină*, vol.II, Ed. Bizantină, București, 2006, trad. diac.drd. Cornel Constantin Coman.
11. PRICOP, Mircea Cristian, *Schisma cea Mare și cele două paradoxuri ale sale*, în revista „*Tabor"*, editată de Mitropolia Clujului, Maramureșului și Sătmarului, ISSN 1843-0287, nr. 10, octombrie, 2018, pp. 20-26.
12. PRICOP, Mircea Cristian,*The First Crusade And The Forging Of The European Concept*, în vol. *The chalenges of communication.Contexts and strategies in the world of globalization, Section: History, Political Sciences, International Relations,* Iulian Boldea, Cornel Sigmirean, Dumitru Mircea Buda (editors), Arhipelag XXI Press, 2018, ISBN: 978-606-8624-00-6, pp. 193-198 .
13. PRICOP, Mircea Cristian,*The Relationship Between The European And Christian Identity From An Orthodox Moral Perspective*, în revista *Journal of Romanian Literary Studies* (JRLS), ISSN: 2248-3004; E-ISSN : 2248-3004, nr. 15, Arhipelag XXI Press, 2018, pp. 592-604.
14. PRICOP, Pr. Dr. Mircea Cristian, *Ortodoxie, etnicitate, identitate europeană*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2012.
15. PRICOP, Pr. Dr. Mircea Cristian, *Tezaurul identitar românesc*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2013.
16. TELEA, Lect.Univ.Dr.Marius, *Orient, Occident și lumea islamică. Conflicte și încercări de refacere a vechii unități romane*, in volume *Biserica în era globalizării*, Ed.Reîntregirea, Alba Iulia, 2003.
17. ZIMMERMANN, Harald, *Veacul întunecat*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1983, trad. Johanna Henning și Anca Mihăilescu.

THE RESTAURATION OF WESTERN CHURCH AUTHORITY DURING THE CENTURY OF "ASCETIC-POPES"

Mircea Cristian Pricop
PhD., Reverend Confessor at „Saint Apostle Andrew" Faculty of Theology, „Ovidius" University of Constanța

Abstract: Imposing his sovereignty over the entire world the Pope gained the cohesion and discipline he needed so much to save his Church from the abyss. But his idea had serious risks: it was copied, as justification, in some aggressive political systems with hegemonic aspirations, it entered, inevitably, in military competition with Christian states that already possessed a solid Imperial tradition and, finally, it destroyed the original synodality of the Church.

Keywords: Western Christianity, Papacy, Leon IX, Urban II, Rome.

1. Introducere

Amestecul violent al principilor laici în treburile Bisericii, care o adusese aproape de pragul desființării în perioada amintită, va determina o formidabilă reacție revoluționară din partea mediului monahal.

Abația de Cluny preia conducerea mișcării de restaurare a autorității papale față de domnitorii pământești. Pusă în fața crizei care parcă nu se mai sfârșea, Biserica Romei a îmbrățișat cu entuziasm noua doctrină clunisiană a supremației universale a papilor. Este drept că, impunând supra-suveranitatea sa peste întreaga lume, papa obținea coeziunea și disciplina de care avea atâta nevoie pentru a-și salva Biserica din prăpastie. Dar modelul său prezenta riscuri grave: 1. putea fi copiat, ca justificare, în unele **sisteme agresoare** cu aspirații hegemonice (normanzii, ungurii, *etc.*); 2. intra, inevitabil, în competiție, inclusiv militară, cu statele creștine care dețineau deja o tradiție imperială solidă (Imperiul Romano-German și Imperiul Bizantin); 3. Dădea naștere unui proces de alienare, înceată dar sigură, a episcopului Romei și a cardinalilor săi, față de sinodalitatea ființială a Bisericii. Potrivit doctrinei clunisiene papa era deasupra Bisericii, nu în Biserică. Acest ultim risc pe care, **fără să-l poată anticipa de la început**, teoreticienii de la Cluny și papii restauratori și l-au asumat, se va concretiza în dezlănțuirea Reformei protestante, cu efectele sale până în ziua de astăzi.

Scurta domnie a papei Damasus II (iulie-august 1048) va fi un interludiu între prăpădul de dinainte și restaurarea autorității papale.

2. De la Leon IX la Alexandru II

Succesorul papei Damasus II, episcopul de Toul, fiu de conte alsacian și nepot de văr al împăratului Conrad II (1024-1039), va primi numele de Leon IX (1049-1054). Acestui călugăr sever, adept al rânduielilor clunisiene, i se vor alătura, într-un entuziasm general, toți oamenii credinței dezgustați de cei 161 de ani de instabilitate bisericească și politică. Printre sfetnicii papei Leon se găsea și monahul Hildebrand, fostul capelan al papei Grigorie VI.

Papa Leon va institui măsuri severe în vederea combaterii *simoniei* (tranzacționarea Celor Sfinte și a bunurilor eclesiastice, cumpărarea și vânzarea de posturi clericale, *etc.*) și a *nicolaismului* (viața desfrânată și iubitoare de lux a clerului).

Una dintre regulile cele mai aspre a fost aplicarea celibatului universal al clerului. Scopul acestei reforme era deopotrivă moral și economic. Pe de o parte preoții erau forțați să devină o oaste disciplinată (complet aservită papei), iar, pe de alta, să renunțe la bunurile materiale - pe care nu mai aveau, de acum înainte, să le transmită eventualilor urmași - în favoarea Bisericii. În schimbul acestui sacrificiu, preotului i se asigura o anumită independență față de conducerile politice precum și față de diferitele circumstanțe sociale ale lumii. Istoria va dovedi însă această măsură drept ineficientă, prin transformarea, lentă dar sigură, a preotului de parohie într-un element exterior, în esență neintegrat în comunitatea pe care o deservea. În ciuda multor pilde de sfințenie autentică pe care le-a oferit, clerul apusean nu va fi perceput niciodată ca făcând parte din comunitate, ci mai degrabă suprapus acesteia. Ca atare, nu va avea cum să creeze, de-a lungul timpului, o legătură organică de durată, prin *evanghelizarea din interior* a familiei și a națiunii. Reforma protestantă și revoluțiile moderne vor profita din plin de această vulnerabilitate moștenită pentru a da lovitura de grație relației dintre cler și popor în Occident.

În scopul obținerii unei autorități depline în Italia, Leon IX va subordona Bisericii Romei scaunele episcopale bizantine din sudul Italiei, scoase deja de normanzi de sub autoritatea Constantinopolului. „*Nu va putea niciodată fi povestită în amănunte cucerirea, lentă dar definitivă, a Italiei de Sud de către grupul de aventurieri normanzi chemați contra arabilor, pentru ca de a doua zi chiar, sub patronajul papii, ei să atace garnizoanele bizantine, alungând în același timp fără osebire pe „greci” și pe rebelii de tipul unui Maniakes. Am mai spus că orașele nu le-au opus niciodată nici cea mai mică rezistență și că mulți episcopi ortodocși au consimțit să cadă la învoială cu acești latini. Pentru populație nu se produsese dealtminteri decât o schimbare în caracterul național al străinilor pe care ei îi hrăneau și îi plăteau pentru această apărare contra musulmanilor, care nici ei nu erau considerați ca niște dușmani cu care să nu poată să se înțeleagă*”[1].

Pontificatul lui Leon IX este legat de un eveniment trist al istoriei bisericești: ruperea de Răsăritul Ortodox. Asupra Schismei există un studiu aparte, în cadrul căruia am putut constata că

[1] Nicolae IORGA, *Istoria vieții bizantine*, Ed. Enciclopedică Română, București, 1974, p. 377.

sfinţenia vieţii personale, ca valoare strictă, nu este singurul element necesar pentru a menţine unitatea Bisericii[2].

Înfrânt şi luat în captivitate de normanzi, în 1053, papa Leon va muri la scurt timp după eliberarea sa, pe 19 aprilie 1054.

Succesorii săi, Victor II (1055-1057) şi Ştefan IX (1057-1058), ambii din familii nobiliare înrudite cu împăraţii germani, vor continua opera misionară începută de Leon IX.

Urmează scurta şi furtunoasa domnie a papei Benedict X, din familia Tusculum (1058-1059). Întrucât asupra alegerii acestuia fusese ridicată, din partea unui grup de episcopi conduşi de către cardinalul Hildebrand, suspiciunea de fraudă, probată ulterior ca adevărată, Benedict X alege calea impunerii sale cu ajutorul forţei militare, fiind sprijinit de nobilii Tusculum şi de contele de Galeria.

Iniţial refugiaţi, de frica morţii, pe la diverse curţi princiare, contestatarii sunt reuniţi de către cardinalul Hildebrand la Siena, spre sfârşitul anului 1058, unde, cu susţinerea fermă din partea împărătesei regente Agnes şi a ducelui Lotharingiei, îl aleg papă pe arhiepiscopul Florenţei, Gerhard de Burgundia. Noul papă, care şi-a ales numele de Nicolae II, va porni de îndată spre Roma, în fruntea unei armate, pentru a-şi ocupa tronul.

Întrucât Benedict X avea o oaste mai puternică, Nicolae II apelează la susţinerea normanzilor, conduşi la acea vreme de Robert Guiscard, promiţând – prin intermediul amicului acestora, nefastul cardinal Humbert de Silva Candida, autorul *de facto* al actului de excomunicare de la 1054 – acordarea titlului de duce de Apulia, Calabria şi Sicilia pentru Robert şi a celui de principe de Capua pentru Richard de Aversa. În schimbul acestor titluri, cei doi şefi normanzi au depus jurământul de fidelitate faţă de papă şi şi-au luat angajamentul de a apăra drepturile Bisericii în faţa oricărei contestaţii. În acelaşi timp, normanzii promiteau solemn că vor depune toate eforturile pentru eliminarea completă a pericolului musulman din Europa.

Ceea ce merită a fi notat este că înţelegerea dintre papalitate şi principii normanzi, pecetluită la Melfi, în 1059, includea citate din documentul apocrif *Donaţia lui Constantin*, fapt care, pe de o parte, consolida – pe baze şubrede, ce-i drept – independenţa şi superioritatea papei faţă de orice autoritate laică a lumii, dar care, va genera, nu mult după aceea, o reacţie adversă extrem de puternică din partea conducătorilor temporali, mai ales din partea împăratului german.

Papa Nicolae II (1059-1061) reuşeşte să îşi impună autoritatea în Biserică după mai multe bătălii cu rivalul său italian, purtate în anul 1059 (Campania, Praeneste, Tusculum, Galeria).

În bătălia finală pentru ocuparea cetăţii Galeria, cardinalul Hildebrand a condus personal trupele asediatoare, obţinând capitularea forţelor lui Benedict X.

Pentru a face să înceteze odată pentru totdeauna subordonarea suveranului pontif faţă de familiile nobiliare romane precum şi competiţia - deopotrivă jignitoare şi devastatoare pentru Creştinătate - a diverselor dinastii pentru impunerea propriului candidat la tronul papal, Nicolae II emite un decret care rezervă doar cardinalilor dreptul de a alege pe noul pontif[3].

---

[2] Mircea Cristian PRICOP, *Schisma cea Mare şi cele două paradoxuri ale sale*, în revista „*Tabor*”, nr. 10, octombrie, editată de Mitropolia Clujului, Maramureşului şi Sătmarului, Cluj-Napoca, 2018, pp. 20-26.

[3] Jacques PAUL, *Biserica şi cultura în Occident*, vol. II, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1995, trad. Elena-Liliana Ionescu, pp. 25-26.

Decretul privind alegerea papei exclusiv de către cardinali, deși izvorât dintr-o necesitate istorică obiectivă, a contribuit de-a lungul timpului la distanțarea Bisericii din Apus față de principiul sinodalității eclesiale. Timp de aproape patru secole, până la rezolvarea întregii probleme în favoarea papei, asupra chestiunii primatului și a sinodalității vor exista frecvent dezbateri aprinse între teologii apuseni și lupte deschise între papi și sinoade. Conciliile de la Konstanz (1414-1418), Basel (1431-1437) și Ferrara-Florența (1438-1445) au avut în vedere permanent identificarea unei formule care să armonizeze primatul papal și colegialitatea conciliară. Una dintre marile deosebiri dintre Bisericile Apuseană și Răsăriteană este aceea că ultima consideră sinodul episcopilor superior persoanei și funcției patriarhului și cu drept de control asupra acestuia.

Papa Nicolae II insistă în timpul pontificatului său pe îmbunătățirea stării morale a clerului și pe disciplinarea acestuia.

Succesorul său, Alexandru II (1061-1073), primul papă ales numai de către cardinali, promovează cu succes supunerea necondiționată față de voința papei a tuturor popoarelor apusene.

Papei Alexandru II îi este atribuită convocarea, încă din 1063, a mai multor forțe militare creștine (contingentul franc fiind printre cele mai numeroase) pentru participarea la „*războiul sfânt*” de eliberare a Peninsulei Hispanice de sub jugul mahomedanilor. Campania de cucerire a orașului Barbastro de către coaliția multinațională creștină a fost finalizată cu succes în 1064. Riposta maură din anul următor îi va șterge complet rezultatele. Tot papa Alexandru binecuvântează cucerirea Angliei de către ducele William de Normandia (1066) și înscăunarea acestuia ca rege, obținând în schimb ascultarea neabătută a acestuia. Spre sfârșitul vieții sale, în 1073, Alexandru II negociază cu contele Ebles II de Roucy o ofensivă anti-musulmană dincolo de Pirinei, pretinzând ca toate teritoriile spaniole cucerite de la mauri să fie predate stăpânirii Statului Papal.

3. Grigorie VII Hildebrand și moștenirea sa[4]

Grigorie VII Hildebrand (1073-1085) este papa de numele căruia este legată așa-numita „reformă” a Bisericii din Apus. În urma conciliului de la Roma din 1074, Grigorie promulgă patru decrete privind disciplinarea clerului, combaterea simoniei și a nicolaismului. Decretele gregoriene sunt completate cu prevederile documentului *Dictatus Papae*, din 1075, care subordonează orice autoritate pământească Tronului Sfântului Petru, excluzând, în același timp, orice amestec laic în alegerile sau numirile eclesiatice[5].

Unii cercetători îl indică drept autor al *Dictatus Papae* pe cardinalul Deusdedit, care a și pus în circulație, imediat după moartea papei Grigorie VII, acest document, descoperit de el între scrisorile papei. Indiferent cine este cu adevărat autorul său, *Dictatus Papae* rămâne documentul

[4] Acest punct face parte integrantă dintr-un studiu mai vast. A se vedea: Mircea Cristian PRICOP, *Un important document apusean: Dictatus Papae (1075)* (studiu și traducere),în revista teologică „*Tomisul Ortodox*” (serie nouă), nr. 10-12, octombrie-noiembrie-decembrie, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2017, pp. 5-8.

[5] Earle E. CAIRNS, *Creștinismul de-a lungul secolelor. O istorie a Bisericii Creștine*, Ed. BEE International, Chișinău, 1992, trad. Doris Laurențiu și John F. Tipei, p. 206.

programatic al viziunii papale asupra Bisericii și a lumii și exprimă cel mai bine idealul politico-religios al Statului Pontifical pus în acțiune de Hildebrand. „*Grigore era pe deplin pregătit să impună aceste pretenții la supremație atât seculară cât și spirituală. El afirma că țări ca Anglia, Ungaria, Rusia și Spania fuseseră puse sub controlul Sfântului Petru și al succesorilor lui*”[6]. Ana Comnena amintește în cronica sa despre pretențiile hegemonice ale papei Grigorie prezente și în *Dictatus Papae*[7].

Dictatus Papae are mai multe surse de inspirație, dintre care unele pot fi găsite în sistemul teocrației islamice (accesibil occidentalilor prin intermediul statelor musulmane hispano-maure) iar altele în absolutismul teocratic iconoclast al împăraților isaurieni (la rândul său adăpat la o sursă islamică). Așa-zisul argument al „*principatului lui Petru*” pe care se fondează doctrina teocratică papală, se regăsește în cel de-al doilea izvor. Cu specificația că dacă în Bizanț dinastia isaurienilor emite (și reușește să impună) tradiția nefastă a subordonării necondiționate a Bisericii față de puterea laică, papismul (concurent acerb al imperialismului de tip isaurian) teoretizează (începând din secolul al VIII-lea) și izbutește să instituie, prin *Dictatus Papae*, supunerea absolută a statelor față de Biserica Romei.

Ecloga împăratului Leon III Isaurul (726)[8]	***Dictatus Gregorii Papae (1075)***[9]
„Domnul a încredințat Imperiul împăraților, poruncindu-le totodată să se ocupe și de turma lui Hristos, având ca exemplu pe Petru, conducătorul Apostolilor”.	*„…Că doar pontiful Romei poate fi numit cu adevărat universal. Că numai el singur poate folosi însemnele imperiale. Că numai papei îi sunt datori toți principii să-i sărute picioarele. Că numai numele lui va fi pomenit în biserici. Că acest nume este unic în lume. Că are dreptul să demită împărați. Că sentința pronunțată de el nu poate fi retractată de către nimeni și că el însuși, singurul din toți, poate să o retracteze. Că el însuși nu poate fi judecat de către nimeni. Că Pontiful Roman, dacă va fi fost investit canonic, este făcut sfânt, fără de îndoială, prin meritele Fericitului Petru, după cum mărturisește Sfântul Ennodius, episcopul Paviei, și fiind de acord cu el mulți Sfinți Părinți, așa cum este prevăzut în decretele Fericitului Papă Simah…”.*

[6] Earle E. CAIRNS, *Creștinismul de-a lungul secolelor. O istorie a Bisericii Creștine*, p. 206.
[7] Ana COMNENA, *Alexiada*, vol. I, Ed. Minerva, București, 1977, trad. Marina Marinescu, prefață, tabel cronologic și note de Nicolae Șerban Tanașoca, pp. 52-54.
[8] C. A. SPULBER, *Ecloga isaurienilor*, Cernăuți, 1929, p. 3.
[9] Karl HOFMANN, *Der "Dictatus papae" Gregors VII. Eine rechtsgeschichtliche Erklärung von Dr. Theol. Karl Hofmann*, Ed. Ferdinand Schöningh, Paderborn, 1933, pp. 202-208. Traducerea integrală a documentului se găsește în anexa II a prezentei lucrări.

Reacția violentă a împăratului german Henric IV (1056-1106) împotriva măsurilor gregoriene s-a concretizat în două campanii militare de lungă durată împotriva Statului Papal, intitulate de către istorici *Lupta pentru învestitură*[10]. Între 1075 și 1077, în timpul primului conflict, soldat cu înfrângerea împăratului german, papa s-a bucurat de o susținere militară de excepție. Grigorie VII încheiase alianță cu împăratul bizantin Mihail VII Dukas (1071-1078) și cu ducele Robert Guiscard (ajuns între timp șeful incontestabil al normanzilor din Italia prin cucerirea ultimului bastion bizantin din Peninsulă, cetatea Bari), reușind să obțină un acord de pace între Bizanț și ducatul Apuliei, sigilat prin căsătoria copiilor celor doi șefi de stat. Alianța normando-bizantino-papală avea rostul ca, după eventuala înfrângere a împăratului Henric IV, să constituie nucleul dur al ofensivei pentru eliberarea creștinilor din teritoriile smulse Bizanțului prin victoria musulmană de la Manzikert, din 1071.

Grigorie VII își manifestase interesul real față de situația gravă din Orient încă de la urcarea sa pe tronul Romei, făcând planurile unei cruciade pe care și-ar fi dorit s-o conducă în persoană până la Ierusalim[11]. Însă evenimente precum detronarea lui Mihail VII de către Nichifor Botaniates (1078-1081), desființarea logodnei și luarea ca ostatică a fiicei lui Robert Guiscard, declanșarea războiului bizantino-normand (1081-1085), precum și încheierea alianței dintre bizantini și germani, care va fi păstrată și consolidată prin masive ajutoare materiale din partea Constantinopolului, inclusiv după urcarea pe tron a lui Alexius Comnenul (1081-1118), vor nărui speranțele papei Grigorie. Ca urmare papa Hildebrand îl excomunică pe uzurpatorul Botaniates și binecuvântează războiul dus de Robert Guiscard pentru „restaurarea" domniei cuscrului său Mihail VII.

Prins într-un al doilea conflict cu împăratul Henric IV, trădat de foștii aliați și înfrânt, papa Grigorie va fi nevoit să se refugieze pe teritoriu normand, la Salerno, unde va și muri în 1085.

„*Relațiile dintre creștinătatea apuseană și cea răsăriteană nu fuseseră niciodată mai reci decât în 1085, în anul morții lui Grigore. Împăratul răsăritean fusese excomunicat de papă, care încuraja deschis aventurieri lipsiți de scrupule să-i atace pe frații-creștini; iar asta în vreme ce principalul dușman al papei, regele Germaniei, primea fățiș subsidii de la bizantini. Amărăciunea și resentimentele sporeau de ambele părți. Deocamdată însă nu exista o schismă propriu-zisă. Diplomația putea încă păstra unitatea creștinătății. Răsăritul avea în împăratul Alexie un om de stat cu o suficientă înțelepciune și flexibilitate. În Apus, un om de stat de aceeași valoare tocmai urma să se ridice*"[12].

[10] Lupta pentru investitură va continua, sub diverse forme, până în 1122, când împăratul Henric V și papa Calixt II vor încheia o înțelegere intitulată Concordatul de la Worms.

[11] Jacques PAUL, *Biserica și cultura în Occident*, vol. II,Ed. Meridiane, București, 1995, trad. Elena-Liliana Ionescu, p. 215.

[12] Steven RUNCIMAN, *Istoria Cruciadelor*, vol.I, Ed. Nemira, București, 2014, trad. Ovidiu Cristea, Marian Coman, Maria Pakucs-Wilcocks, pp. 117-118.

4. Un vizionar: Urban II

După scurtul pontificat al bătrânului abate de Monte Cassino, Victor III (1086-1087), pe tronul episcopilor romani va fi instalat cardinalul de Ostia, francezul Odo de Lagery, care își va alege numele de Urban II și va va păstori între 1088 și 1099. Om blând și răbdător, capabil să înțeleagă o viziune înaltă dar și să tempereze un avânt prea înflăcărat, Urban II a favorizat împăcarea dintre împăratul Alexius și noua căpetenie a normanzilor, Roger Borsa, fiul și succesorul lui Robert Guiscard.

Astfel, în septembrie 1089, la conciliul de la Melfi, papa ridică excomunicarea aruncată de Grigorie VII asupra împăratului bizantin iar Alexius convoacă în același an un sinod la Constantinopol, unde s-a hotărât redeschiderea bisericilor de rit latin din Constantinopol, precum și restaurarea numelui papei în dipticele Marii Biserici. În același timp, Alexius hotărăște să-l sprijine pe Urban II în conflictul acestuia cu antipapa Guibert, favoritul împăratului german.

În 1090, împăratul trimite papei o solie de prietenie, purtând cu ea tratatul Sfântului Teofilact al Bulgariei (1050-1108) care exprima cu tact, într-un mod complet nejignitor, punctul de vedere al teologiei bizantine referitor la practicile liturgice distincte dintre apuseni și răsăriteni. Deși nu putea fi de acord cu adaosul *Filioque* și cu primatul de tip absolutist al papei asupra celorlalte biserici, totuși Sfântul Teofilact se arăta mai îngăduitor față de celelalte obiceiuri apusene. El îndemna stăruitor pe toți, fie greci fie latini, să nu exagereze cu privire la standardizarea ritualului și a practicilor liturgice și să respecte vechile obiceiuri, unele păstrate încă de la Apostoli, ale bisericilor locale. Concluziile tratatului ortodox erau că nu există nici un fundament real pentru ca între Biserica Romei și celelalte Biserici Apostolice să existe vreodată o schismă.

5. Concluzii

Remarcabilul reviriment al autorității Bisericii de Apus este datorat monahilor. Ei au ridicat severitatea și exigențele traiului mănăstiresc la rang de regulă generală a Bisericii, reușind să se salveze, printr-o nouă cultură, cea a suprematismului pontifului roman, în persoana căruia era rezumată însăși esența eclesială. Aducând rezultate imediate (ascultarea și coeziunea întregului corp eclesial, efortul de recuperare creștină a Peninsulei Iberice și a Siciliei, securizarea rutelor de pelerinaj, *etc.*) însă creând multiple dificultăți pe termen lung (cearta necontenită cu principii temporali, distanțarea lentă față de izvorul răsăritean al Creștinismului, eliminarea treptată a sinodalității Bisericii, *etc.*). Însă la momentul restaurării autorității bisericești în Occident, prin papii asceți, limitele acestei idei nu puteau fi intuite deplin.

Izvorât din necesitatea eliberării Bisericii de sub arbitrariul puterilor lumești însă având drept sursă de inspirație modelul politico-religios al califilor, hegemonismul papal intra în conflict automat cu oricine ar fi ridicat obiecții împotriva sa. Iar dușmanii nu erau puțini.

BIBLIOGRAPHY

18. ANA COMNENA, *Alexiada*, vol. I-II. Ed. Minerva, București, 1977, trad. Marina Marinescu, prefață, tabel cronologic și note de Nicolae Șerban Tanașoca.
19. CAIRNS, Earle E., *Creștinismul de-a lungul secolelor. O istorie a Bisericii Creștine*, Ed. BEE International, Chișinău, 1992, trad. Doris Laurențiu și John F. Tipei.
20. GIBBON, Edward, *Istoria declinului și a prăbușirii Imperiului Roman*, vol. III, Ed. Minerva, București, 1976, trad. Dan Hurmuzescu.
21. HOFMANN, Karl, *Der "Dictatus papae" Gregors VII. Eine rechtsgeschichtliche Erklärung von Dr. Theol. Karl Hofmann*, Ed. Ferdinand Schöningh, Paderborn, 1933.
22. IORGA, Nicolae, *Istoria vieții bizantine*, Ed. Enciclopedică Română, București, 1974
23. ISTRATI, Ioan Valentin, The Transforming Power of the Word in the Gospel of John, în vol. *The chalenges of communication.Contexts and strategies in the world of globalization, Section: History, Political Sciences, International Relations,* Iulian Boldea, Cornel Sigmirean, Dumitru Mircea Buda (editors), Arhipelag XXI Press, 2018, pp. 145-148.
24. Jacques PAUL, *Biserica și cultura în Occident*, vol. II, Ed. Meridiane, București, 1995, trad. Elena-Liliana Ionescu.
25. LE GOFF, Jacques, *Civilizația Occidentului Medieval*, Ed. Științifică, București, 1970, trad.Maria Holban.
26. PRICOP, Mircea Cristian, *Schisma cea Mare și cele două paradoxuri ale sale*, în revista „*Tabor”*, editată de Mitropolia Clujului, Maramureșului și Sătmarului, ISSN 1843-0287, nr. 10, octombrie, 2018, pp. 20-26.
27. PRICOP, Mircea Cristian,*The Relationship Between The European And Christian Identity From An Orthodox Moral Perspective*, în revista *Journal of Romanian Literary Studies* (JRLS), ISSN: 2248-3004; E-ISSN : 2248-3004, nr. 15, Arhipelag XXI Press, 2018, pp. 592-604.
28. PRICOP, Mircea Cristian, *Un important document apusean: Dictatus Papae (1075)* (studiu și traducere),în revista teologică „*Tomisul Ortodox*” (serie nouă) – ISSN 1223-8554; ISSN-L 1223-8554,în nr. 10-12, octombrie-noiembrie-decembrie, 2017, pp. 5-8.
29. PRICOP, Pr. Dr. Mircea Cristian, *Ortodoxie, etnicitate, identitate europeană*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2012.
30. RUNCIMAN, Steven, *Istoria Cruciadelor*, vol. I, Ed. Nemira, București, 2014, trad. Ovidiu Cristea, Marian Coman, Maria Pakucs-Wilcocks.
31. SPULBER, C. A., *Ecloga isaurienilor*, Cernăuți, 1929.

MENTAL DISTORTIONS IN WOYZECK BY GEORG BÜCHNER AND THE VISIT OF THE OLD LADY BY FRIEDRICH DÜRRENMATT

Roxana Rogobete
PhD, Research Assistant, West University of Timişoara

Abstract: The present study focuses on mental or psychological distortions that appear in two texts, Woyzeck by Georg Büchner and The Visit of the Old Lady by Friedrich Dürrenmatt. We argue that these depict the alienation of characters, alienation which can be traced as a manifestation of the grotesque, juxtaposed with the absurd. If Büchner's character incorporates bestiary elements, Dürrenmatt chooses the grotesque to represent the paradox in his works, both of them describing in fact a defragmentation of the sense.

Keywords: grotesque, theatre, absurd, Georg Büchner, Friedrich Dürrenmatt.

Leander – „Sminteala-i pur şi simplu-nţelepciune".
(„Der Unsinn nur ist wahre Weisheit")[1]

Grotescul şi-a creat o întreagă retorică prin care să realizeze degradarea lumii: repulsia pe care o stârneşte imageria este evocată şi printr-un limbaj ce abundă în termeni licenţioşi, calificative respingătoare sau jocuri de cuvinte ce au un efect absurd datorită ilogicului şi a juxtapunerilor de antagonisme ori contraziceri. Nota familiar-vulgară a ocărilor atinge atât divinitatea, cât şi ceilalţi actanţi ai lumii, iar obscenităţile „înmagazinează diverse fenomene verbale interzise şi eliminate"[2], fie că este vorba de latura senzuală ori demonică. Este primul pas al alienării, căci legătura cu propriul limbaj se denaturează şi omul îşi pierde coordonatele, precum apare și la Ludwig Tieck:

> Lisette – Mi-a crăpat capul, mintea mea şi-a luat câmpii şi o bucată din „Horen" mi s-a strecurat în locul sufletului. (Mir ist der Kopf geborsten, der Verstand davongelaufen, und mir ist ein Stück aus den Horen statt der Seele hineingerathen).

[1] Ludwig Tieck, *Hanswurst als Emigrant / Hanswurst emigrant*, în Ludwig Tieck, *Hanswurst als Emigrant / Hanswurst emigrant*. Heinrich von Kleist, *Über das Marionettentheater / Despre teatrul de marionete*. Ediţie bilingvă, Traducere, note şi comentarii, tabel cronologic şi postfaţă, de Ioan Constantinescu, Geleitwort / Cuvânt însoţitor de Henning Krauß, Vorwort / Prefaţă de Helmut Koopmann, Iaşi, Editura Junimea, 1997, p. 39.
[2] Mihail Bahtin, *François Rabelais şi cultura populară în Evul Mediu şi Renaştere*, în româneşte de S. Recevschi, Bucureşti, Editura Univers, 1974, p. 23.

> Leander – Nu face nimic! Acesta e noul fel de a vorbi, născocit tocmai de aceea, ca să nu fie înţeles. (Thut nichts zur Sache! Das ist die neue Art zu sprechen, die deswegen da ist, damit man es nicht versteht)[3].

Lipsa unui sens al comunicării nu aduce în scenă decât depersonalizarea, devitalizarea omului de către istorie. Totodată, contorsiunile trupului individual sunt oglindiri ale universalului, căci microcosmosul trupesc este reprezentarea fractalică a macrocosmosului: „spaţialitatea Lumii trebuie înţeleasă ca o replică proiectivă a spaţialităţii Trupului”[4]. Agresiunile pe care grotescul vizual le face asupra receptorului sunt reverberaţii ale mutilărilor interioare pe care eul le suferă trăind într-o lume lipsită de fundamente, astfel încât grotescul face deseori cuplu cu absurdul. Interioritatea nu poate fi despărţită de corporal: „Sufletul se manifestă prin corporal, iar trupul poate influenţa în mod marcat dinamica sufletească a persoanei”[5]. În timp ce grotescul face mereu referire la un canon existent pe care îl dinamitează, absurdul anulează totul, având o dimensiune absolută: „Das Absurde versteht sich als metaphysisch, das Groteske als irdisch”[6]. Dacă prin grotesc omul conştientizează eliminarea oricărei raţiuni, în absurd el va fi absorbit, incapabil să se mai detaşeze şi să privească spectacolul: grotescul devine „ein Medium mit dessen Hilfe das Absurde dargestellt werden kann”[7]. Individul trece de la stadiul de receptor la cel de actant într-o anarhie în care îşi mai poate lua râsul ca armă, însă unul în care se dizolvă comicul şi evocă numai teamă:

> Zum Grotesken gehören Lachen und Grauen zugleich; Lachen, weil das Ich sich in der Diskrepanz zwischen Erwartung und dem sich ihr Widersetzenden von dem Sinn befreit, der mit der Erwartung gegeben ist. [...] Durch das Lachen unterscheidet sich das Groteske vom Absurden, das dem Ich keine Möglichkeit zur Befreiung gewährt[8].

Grotescul şi absurdul se conjugă în texte precum piesa *Woyzeck* a lui Georg Büchner, în care fragmentarismul defineşte omul: există o tensiune continuă, o paralizie în faţa infinitului[9] ce deschide prăpastia umană, căci „suntem şi noi tot carne şi sânge”[10]. Apeirofobul din paginile lui

---

[3] Ludwig Tieck, *op. cit.*, p. 17.

[4] Constantin Enăchescu, *Fenomenologia Trupului. Locul şi semnificaţia Trupului carnal în psihologia Persoanei*, Ediţia a II-a adăugită, Bucureşti, Editura Paideia, 2007, p. 16.

[5] Marius Lazurca, *Invenţia trupului*, Cuvânt înainte de Teodor Baconsky, Bucureşti, Editura Anastasia, 1996, p. 99.

[6] Carl Pietzcker, *Das Groteske*, în vol. ***, *Das Groteske in der Dichtung*, Herausgegeben von Otto F. Best, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1980, p. 85-102, aici p. 95: „Absurdul trebuie înţeles pe plan metafizic, grotescul pe plan teluric” (trad. noastră).

[7] Idem, *ibidem*, p. 91: „o modalitate cu ajutorul căreia poate fi reprezentat absurdul” (trad. noastră).

[8] Idem, *ibidem*, p. 96: „râsul şi groaza aparţin deopotrivă grotescului, pentru că eul se eliberează de discrepanţa dintre aşteptare şi ceea ce contravine sensului. [...] prin râs se diferenţiază grotescul de absurd, care nu îi mai oferă eului nicio posibilitate de eliberare” (trad. noastră).

[9] Vezi Blaise Pascal, *Cugetări*, Text integral, Ediţia Brunschicg, Traducere de Maria şi Cezar Ivănescu, Oradea, Editura Aion, 1998.

[10] Georg Büchner, *Woyzeck*, în vol. Georg Büchner, *Pagini alese*, Bucureşti, Editura pentru Literatură Universală, 1967, p. 119-150, aici p. 123. Toate fragmentele din piesa *Woyzeck* sunt citate din această ediţie.

Georg Büchner este condamnat la pribegie, iar infinitul nu mai poate fi valorizat pozitiv, chiar şi ca iluzie, ci se transformă în neant:

> CĂPITANUL: Mă cuprinde teama pentru omenire când mă gândesc la veşnicie. Activitate, Woyzeck, activitate! Veşnic; ea e veşnică, e veşnică – asta trebuie să recunoşti; apoi iarăşi nu e veşnică, şi asta e o clipă, doar o clipă – Woyzeck, mă îngrozeşte când mă gândesc că pământul se învârteşte într-o singură zi! Ce pierdere de vreme! Unde vrea să ajungă? (p. 123).

Salvarea în faţa abisului presupune apelul la anularea judecăţii, însă pentru Büchner se pare că tocmai nebunul Woyzeck este cel care gândeşte: „CĂPITANUL: [...] eşti un om bun; un om de treabă, dar gândeşti prea mult; asta macină. Arăţi totdeauna atât de hărţuit!" (p. 125). Numai cel ce se lasă hărţuit de propria lume îi descoperă şi grotescul, îngrozit: „WOYZECK: [...] ne lăsăm în voia fricii" (p. 125). Universul pare un „loc blestemat" pentru personajul care intuieşte golirea societăţii de orice formă de existenţă: „WOYZECK: Mişcă ceva şi din spate, şi dedesubt. (Bate cu piciorul în pământ.) E gol dedesubt. Auzi? Totul e gol! [..] Linişte, linişte deplină de parcă lumea ar fi moartă" (p. 125-126). Protagonistul este supus unui tratament care să îl „vindece" de sine şi de realitate, însă contorsiunile psihice nu îl părăsesc:

> DOCTORUL: Ai cea mai iteresantă formă de *aberratio mentalis partialis*. A doua categorie, foarte bine coonturată. Woyzeck, mai capeţi un supliment. Categoria a doua, idee fixă... dar în general raţionează. Nu e aşa că lucrezi tot ca şi înainte? Tot îl mai razi pe domnul căpitan?
> WOYZECK: Da.
> DOCTORUL: Mazărea o mănânci?
> WOYZECK: Totdeauna, domnule doctor şi banii de masă îi primeşte nevasta mea.
> DOCTORUL: Îţi faci conştiincios slujba?
> WOYZECK: Da.
> DOCTORUL: Eşti un caz interesant, individule Woyzeck. Îţi mai dau un supliment (p. 133).

Woyzeck trebuie să îşi anihileze natura umană pentru a putea corespunde normelor impuse de o societate în care raţiunea este periculoasă, ea poate spulbera măştile:

> Nimic nu-i veşnic pe lume,
> Toţi murim, o ştim prea bine,
> Pentru nimeni nu-i minune.

Realitatea nu poate fi decât grotescă, aşa cum o observă Tamburul-major: „Caraghios! Caraghios!" (p. 137, în originalul german termenul apare explicit: „Grotesk! Grotesk!"[11]) Bestialitatea devine definitorie pentru omul ce îşi pierde natura şi se animalizează. Bestiarul din piesă presupune, abrutizarea umanului, iar, pe de altă parte, şi procesul invers, de vreme ce animalul fără raţiune este soldatul cel mai potrivit în această „armată": „Das Mechanische verfremdet sich, indem es Leben gewinnt; das Menschliche, wenn es sein Leben verliert.

[11] Vezi ediţia Georg Büchner, *Woyzeck*. Studienausgabe, Stuttgart, Philipp Reclam Verlag, 1999.

Dauerhafte Motive sind die zu Puppen, Automaten, Marionetten erstarrten Leiber und die zu Larven und Masken erstarrten Gesichter"[12]. Schimbul de substanţă sfidează natura, dialectica uman-animal dezvăluie corsetul dezumanizării pe care omul trebuie să îl poarte, dresat ca un animal de bâlci:

> PROPRIETARUL BARĂCII (*prezentând un cal*): [...] Da, nu e un individ stupid ca o vită, e o persoană, un om; un om animalis – şi totuşi, un animal, une bête. (Calul se poartă între timp necuviincios.) Aşa, ruşinează *la societé*! Vedeţi, dar, dobitocul e încă natură, natură neideală! Învăţaţi de la el! Întrebaţi-l pe doctor şi vă va spune că e foarte dăunător să te ţii! Asta înseamnă: omule, fii natural! Eşti făcut din tărnă, nisip şi scârnăvie (p. 129-130).

Dacă un cal şi o maimuţă trebuie „civilizate", Woyzeck va prelua, supus, modelul inferior: „DOCTORUL: Te-am văzut eu, Woyzeck. Ţi-ai lăsat udul pe stradă. Ai făcut-o pe un perete, ca un câine!" (p. 131). Iniţial, Woyzeck este pentru Marie de forţa unui leu („Se ţine ca un leu!" [p. 126]), apoi este comparat de Căpitan cu un păianjen („Lunganul aleargă ca umbra unui picior de păianjen" [p. 136-137]) şi de evreul care îi vinde cuţitul cu un câine. Spre final, personajul nu numai că ajunge să se amalgameze cu regnul animal, dar devine un adevărat hibrid: „DOCTORUL: Vită încălţată, să-ţi mişc eu urechile? Ori faci şi tu ca pisica? Aşa, domnilor. Sunt simptome de tranziţie spre măgar" (p. 142). Practic, pe măsură ce Woyzeck încorporează trăsăturile mai multor animale, primeşte nu numai suplimentele doctorului, ci şi câte un plus de bestialitate. Lumea de bâlci pare a fi cea mai potrivită pentru bestiarul acestor nebuni: „MARIE: Omule, dacă nebunii au minte, atunci noi suntem nebuni. Ce lume caraghioasă! Frumoasă lume!" (p. 128).

Deşi nu este un om „virtuos", Woyzeck nu poate accepta adulterul – cel care va declanşa acţiunile finale ale protagonistului. Nu numai raţiunea, ci şi senzorialul îi este tulburat: „Domnule căpitan, arde pământul ca un iad, şi eu simt că îngheţ, îngheţ... Aş paria că iadul e rece... Cu neputinţă! O târfă! O târfă! Cu neputinţă!" (p. 136) În goana „înspre moarte" (a soţiei, dar şi a lui), Woyzeck îşi alege arma cea mai potrivită pentru „tranşarea" infidelităţii şi a infidelei, cumpărând un cuţit: „OVREIUL: E pe cinste! Vrei să-ţi tai gâtul cu el? Ei, ce spui? Ţi-l vând la fel de ieftin ca şi altul. N-o să te coste mult moartea, dar nici pe gratis nu ţi-l pot da. Ei, ce-aştepţi? O să ai o moarte ieftin plătită" (p. 144). „Frumuseţea" păcatului („Marie, eşti frumoasă ca păcatul; poate păcatul de moarte să fie atât de frumos?" [p. 134]) nu îl împiedică să recurgă la un comportament barbar, care confirmă pierderea oricăror caracteristici umane: „WOYZECK (loveşte orbeşte): Na! Şi na! Nu poţi să mori? Mai na! Încă... Ha, tot mai tresari?... Încă n-ai murit? Încă n-ai murit? Mai na! (O mai loveşte o dată.) Ai murit? E moartă! Moartă!" (p. 148) Grotescul scenei este completat de replica Nebunului – el nu este cel care se dă în spectacol, ci chiar spectatorul acestor imagini: „Îmi miroase, îmi miroase a carne de om! A şi

[12] RobertPetsch, „Das Groteske", în ***, *Das Groteske in der Dichtung*, Herausgegeben von Otto F. Best, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1980, p. 25-49, aici p. 43: „Mecanicul se înstrăinează, prin câştigarea vieţii; umanul – când îşi pierde viaţa. Motive constante sunt corpurile solidificate în păpuşi, automate, marionete şi figurile încremenite în larve şi măşti" (trad. noastră).

început să miroasă rău" (p. 149). E mirosul unei apocalipse personale, iar nebunii alcătuiesc cortegiul...

Contemplarea „prăpastiei umane" („Omul e ca o prăpastie; ameţeşti când te uiţi în adânc..." [p. 134]) denotă absenţa unei vieţi interioare şi încercarea de a o suplini prin participarea la un spectacol al vieţii – este şi ceea ce fac cetăţenii din Güllen din *Vizita bătrânei doamne* de Friedrich Dürrenmatt: „Singura plăcere care ne-a mai rămas: să ne uităm la trenuri"[13]. Dar şi această reprezentaţie este înşelătoare, pentru că cetăţenii nu pot observa decât efemeritatea, curgerea spre neant: viaţa trece pe lângă ei, în timp ce în Güllen umanitatea este condamnată la neclintire:

> „AL TREILEA CETĂȚEAN: Suntem ruinaţi. [...]
> PRIMUL CETĂȚEAN: Trăim?
> AL DOILEA CETĂȚEAN: Vegetăm" (p. 108).

Mântuirea pare a veni de la Kläri Wäscher devenită Claire Zachanassian, „bătrâna doamnă" care, prin puterea (demonică) banilor face ca trenul să oprească în „cel mai păduchios", „cel mai nenorocit colţişor de pe traseul Veneţia-Stockholm" (p. 115). Apariţia ei o înscrie deja, explicit, în sfera grotescului şi a *kitsch*-ului:

> Din dreapta, intră Claire Zachanassian; 63 de ani, părul roşu, colier de perle, brăţări uriaşe de aur, împopoţonată, imposibilă, dar tocmai de aceea o „femeie de lume", de o graţie bizară, în cuida grotescului. În urma ei, suita: valetul Boby, de vreo 80 de ani, cu ochelari negri; al VII-lea soţ, înalt, zvelt, mustaţă neagră şi un echipament complet de pescar (p. 115).

Indicaţiile scenice se consituie în semne şi prefigurează evenimentele neaşteptate, care contravin speranţelor cetăţenilor, dar vor urma planul bine pus la punct al lui Claire, care admite posibilitatea de a avea nevoie de un sicriu, neprecizând cui îi este destinat. Primirea ce se străduieşte a fi pompoasă devine oglindirea unei procesiuni mortuare:

> *Cei doi monştri care mestecă gumă o duc pe Claire Zachanassian în oraş. Primarul face un semn, toţi izbucnesc în urale, care bineînţeles se potolesc la apariţia a doi hamali, ce se îndreaptă spre Güllen ducând un sicriu elegant, negru. În clipa aceasta, clopotul de incendiu, cel care nu a fost încă amanetat, începe să sune* (p. 123).

Intensitatea imaginii presupune nu dinamism sau vitalitate, ci, dimpotrivă, acumularea de obiecte care ţin locul sentimentelor – materialul, masca acoperă personajul golit de simţire. Atingerea obiectelor este singura de care bătrâna se mai poate bucura, căci succesiunea soţilor denotă incapacitatea de a rezona cu celălalt şi de a valoriza umanul. Cu toată „graţia bizară",

[13] Friedrich Dürrenmatt, *Vizita bătrânei doamne*, în vol. Dürrenmatt, Friedrich, *Romulus cel Mare. Vizita bătrânei doamne. Fizicienii*, Traducere de Aurel Buteanu şi H.R. Radian, Prefaţă de Romul Munteanu, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1965, p. 103-212, aici p. 108. Toate citatele din piesele *Vizita bătrânei doamne* şi *Fizicienii* sunt extrase din această ediţie.

Claire reprezintă şi ea un simulacru al vieţii prin protezele pe care le poartă în urma accidentului, prin folosirea litierei pentru a se deplasa, iar supravieţuirea ei sugerează pactul cu diavolul:

> ILL: Klara, tu eşti toată numai proteze?
> CLAIRE ZACHANASSIAN: Aproape. M-am prăbuşit cu avionul în Afganistan. Am fost singura care am ieşit de sub sfărâmături. Şi echipajul murise. Nu mi se poate lua viaţa (p. 131).

Paradoxal, Claire va locui la „Apostolul de aur", însă prezenţa ei nu are nimic de a face cu sacrul, ci, dimpotrivă, cu zeiţa care frânge vieţile: „Parc-ar fi fost o ursitoare, o zeiţă a destinului. Ar trebui s-o cheme Clotho, nu Claire" (p. 125). Fiinţa ce fusese abandonată, înşelată devine o victimă a reificării, un instrument în mâinile demonicului ca bogăţie materială ce guvernează lumea:

> CLAIRE ZACHANASSIAN: Umanitatea, domnilor, a fost făcută pentru punga milionarilor. Cu puterea mea financiară pot să-mi ofer altă orânduire a lumii. Lumea m-a prefăcut într-o târfă, eu o prefac într-un bordel. [...] În lumea noastră, cumsecade e numai cine plăteşte. Şi eu plătesc... Plătesc oraşul Güllen pentru un asasinat şi situaţia voastră economică pentru un cadavru (p. 170-171).

„Pisicuţa sălbatică" (ce acum „toarce ca o pisică bătrână", pentru că timpul îşi lasă urmele chiar şi pe „vrăjitoriţă") nu transformă oraşul într-un paradis, ci dezlănţuie iadul:

> ILL: De când ne-am despărţit, trăiesc într-un iad.
> CLAIRE ZACHANASSIAN: Iar eu am devenit iadul (p. 129).

Sacrificiul individual („a muri de bucurie" [p. 204]) este menit să salveze comunitatea din punct de vedere material, ceea ce demonstrează la Dürrenmatt o viziune deistă, având în vedere că moartea se împlineşte. Căutarea dreptăţii apare frecvent şi în proza lui Dürrenmatt, astfel încât textele sale evocă, la fel ca în *Vizita bătrânei doamne*, o imitaţie a judecăţii divine, iar aici Claire este simultan victimă, călău şi judecător:

> PREOTUL: Încercările prin care treci sunt un lucru pozitiv. Pozitiv!
> ILL: Iadul.
> PREOTUL: Iadul sălăşluieşte în dumneata (p. 160).

Vindecarea fizică a lui Claire nu presupune şi împăcarea cu sine. Feminitatea ei perfidă transformă totul în instrument: „Bărbatul îl ţii lângă tine mai mult ca ornament, nu ca un obiect folositor" (p. 191). Când ornamentul nu mai este la modă (căci Ill îmbătrâneşte şi el), trebuie eliminat. Claire se descotoroseşte de Ill precum de un obiect inutil, împovărător chiar. Pasiunea din trecut este substituită de dorinţa de răzbunare, erosul este pervertit, degradat:

> Un mort lângă un idol de piatră... Dragostea ta a murit de mult... Dragostea mea nu putea să mooară... Dar nici să trăiască... S-a prefăcut în ceva rău, ca şi mine, ca şi ciupercile spălăcite, ca şi

> rădăcinile oarbe din pădurea asta, s-a prefăcut în ceva rău sub povara miliardelor mele de aur, care şi-au întins tentaculele către tine, ca să-ţi înşface viaţa. Pentru că viaţa ta e a mea! Pe vecie! Te-am prins, în sfârşit, şi eşti pierdut... În scurtă vreme n-o să mai fii decât un biet ibovnic mort, pierdut în amintirile mele, o fantomă blândă, închisă într-o cutie aproape sfărâmată (p. 194-195).

Oraşul dejecţiilor (după cum o spune şi denumirea) aştepta de la Claire o revitalizare („să înflorească ruinele" [p. 125]), însă ceea ce aduce ea este exact opusul – moartea. Güllen nu se transformă în Gülden, ci asistă la o moarte anunţată de „vizita bătrânei doamne". Decrepitudinea fizică şi răul sunt asimilate şi de orăşelul ce se poate mândri acum cu un eveniment notabil în istorie. Aşadar, grotescul personajului vine atât din imageria care o înconjoară pe bătrână, cât şi din natura ei demonică ce corespunde, în fond, nefericirii generalizate:

> Di Claire lo scrittore presenta [...] non solo il grottesco dello spirito ma anche, e prima di tutto, quello dell'aspetto.
> Claire sarebbe una caricatura, coi suoi tropii e troppo appariscenti gioielli, le sue protesi, i suoi atteggiamenti e mossette da «gattina selvaggia», che nella vecchia sessantenne facilmente si presterebbero ad essere giudicati eccessivi anche in chiave parodistica, se non ci fosse, sullo sfondo, l'immagine della bara, a ricordare che Claire è la prima a fare dell'ironia – ed è amarissima ironia la sua – su un ritorno del passato, e che, malgrado il grottesco, l'atmosfera è tragica[14].

Iar „o asemenea poveste, deşi grotescă, nu este absurdă (iraţională)". Este cel de al zecelea statement al lui Dürrenmatt din *21 de puncte privind FIZICIENII*[15], preambul prin care autorul îşi stabileşte grotescul ca o ancoră cu ajutorul căreia îşi va fundamenta viziunea despre lume ca paradox: „Das Groteske ist für Dürrenmatt nun der Versuch, die real vorhandenen Paradoxien ästhetisch darzustellen"[16]. Apocalipsa personală a lui Woyzeck (care l-a interesat direct pe Dürrenmatt, el propunând o reactualizare a textului) ori a lui Ill se transformă într-una a colectivităţii şi, de ce nu, devine o adevărată bombă atomică. Dacă realitatea este paradoxală sau paradoxul devine o realitate, este clar, conform afirmaţiilor din prefaţă, că:

> 12. Paradoxalul poate fi evitat de dramaturgi tot atât de puţin ca şi de logicieni.
> 13. Paradoxalul poate fi evitat de fizicieni tot atât de puţin ca şi de logicieni.
> 14. O dramă despre fizicieni trebuie să fie paradoxală (p. 217-218).

---

[14] Iole Laurenti Cervani, *Aspetti del grottesco in Friedrich Dürrenmatt*, Trieste, Smolars, 1963, p. 5: „Despre Claire scriitorul prezintă [...] nu doar grotescul spiritual, dar mai ales pe acela al aspectului. Claire ar fi o caricatură cu prea multele şi prea aparentele bijuterii, cu ale sale proteze, al său comportament şi ale sale mişcări de «pisicuţă sălbatică», ce la bătrâna sexagenară ar putea fi cu uşurinţă judecate excesive chiar în cheie parodică, aceasta dacă nu ar fi, în fundal, imaginea sicriului, pentru a aminti că Claire e prima care ironizează – şi e amară tare ironia sa – reîntoarcerea trecutului, şi dacă, în pofida grotescului atmosfera nu ar fi tragică" (trad noastră).

[15] Citatele din *Fizicienii* vor fi extrase din vol. Friedrich Dürrenmatt, *Romulus cel Mare. Vizita bătrânei doamne. Fizicienii*, ed. cit., p. 213-297.

[16] Oliver Georgi, *Das Groteske in Literatur und Werbung*, Stuttgart, ibidem-Verlag, 2003, p. 84: „Pentru Dürrenmatt, grotescul reprezintă încercarea de a reprezenta estetic paradoxurile existente în realitate" (trad. noastră).

Fizicienii lui Dürrenmatt sunt numai prizonierii unei realităţi ce este permanent surpată de declaraţiile personajelor, de jocul de măşti şi identităţi. E un univers în care „oricui se poate întâmpla să gâtui o soră" (p. 236), „orice prostănac e-n stare fie să aprindă un bec electric, fie să declanşeze explozia unei bombe atomice" (p. 231), astfel încât relativitatea dobândeşte dimensiuni neînchipuite. Fizicienii devin nebuni, nebunii devin criminali, în locul în care „oricât ai fi de teafăr, până la urmă tot te scrânteşti" (p. 226):

> Cei trei sunt oameni solitari, retranşaţi în lumea născută din propria lor închipuire. Masa o iau împreună, în salon, după care discută o vreme despre ştiinţă sau tac cu ochii aţintiţi în gol. Sunt inofensivi, bieţi nebuni care-ţi inspiră milă, amabili, influenţabili, uşor de îngrijit şi nepretenţioşi. Într-un cuvânt, nişte bolnavi model dacă în vremea din urmă nu s-ar fi pretat la nişte lucruri de-a dreptul îngrozitoare: n-au trecut nici trei luni de când unul dintre ei a sugrumat o soră, iar acum cazul s-a repetat (p.222).

Însă tocmai doctorul, Mathilde von Zahnd, este persoana potrivită pentru a rămâne în ospiciu, şi nu pacienţii care, practic, prin crime îşi legitimează prezenţa în sanatoriu, de vreme ce până atunci intraseră doar pe baza unui rol:

> MÖBIUS: Cum de-ai ajuns la ospiciu?
> NEWTON: Jucând rolul unui nebun... (p. 273).

În fond, acţiunea şi măştile personajelor acţionează conform benzii lui Möbius, care descoperă formula universului şi îşi dă seama de consecinţele pe care deţinerea cunoaşterii le poate avea pentru umanitate:

> MÖBIUS: Raţiunea m-a obligat să fac acest pas... În materie de ştiinţă, limitele cunoaşterii au fost deja atinse am descoperit câteva legităţi inextricabile şi clare, am revelat câteva corelaţii fundamentale între fenomenele care până acum păreau de neexplicat – asta-i tot; conglomeratul uriaş al secretelor continuă să rămână inabordabil petru raţiune. Noi, fizicienii, am ajuns la sfârşitul drumului nostru. Dar omenirea n-a ajuns încă la acest punct… Noi ne-am căţărat sus, pe culmi, dar orbecăim în vid. Ştiinţa a devenit înfricoşătoare, cercetarea e o primejdie, cunoaşterea înseamnă moarte. Nouă, fizicienilor, nu ne mai rămâne decât să capitulăm în faţa realităţii… Realitatea n-a putut ţine pasul cu noi… Din pricina noastră, o aşteaptă distrugerea totală.. (p. 285).

Vechea discuţie legată de legătura dintre ştiinţă şi putere este la Dürrenmatt câ se poate de ancorată în realitatea extraliterară, căci, pentru el, bomba atomică devine „Symbol der ständigen totalen Bedrohung der Menschheit durch die Technik"[17]. Raţiunea nu îşi mai găseşte locul în această lume pentru care salvarea trebuie să vină din partea insului care îi va recunoaşte paradoxul grotesc şi îl va accepta:

[17] Gerhard P.Knapp, *Friedrich Dürrenmatt*, 2., überarbeitete und erweiterte Auflage, Stuttgart-Weimar, Verlag J.B. Metzler, 1993, p. 92: „simbol al ameninţării totale permanente a tehnicii la adresa umanităţii" (trad. noastră).

NEWTON: Iar acum, să redevenim nebuni! Să evocăm din nou figura lui Newton…
EINSTEIN: Pe vioara noastră scârţâitoare să vibreze iaraşi Kreisler şi Beethoven… […]
NEWTON: Nebuni, dar înţelepţi...
EINSTEIN: Prizonieri, dar liberi...
MÖBIUS: Fizicieni, dar inocenţi... (p. 288-289).

Bineînţeles, şi salvarea este paradoxală, căci lipsa de acţiune aduce imersiunea grotescă în adâncul lumii fără sens: „Aţi funcţionat precis ca nişte automate. Aţi livrat cadavrele la o simplă apăsare pe buton…" (p. 294).

Cine controlează aceste lumi textuale ale celor doi scriitori de limbă germană, astfel încât ele să devină paradoxale? – „Durch den Menschen wird alles paradox, verwandelt sich der Sinn in Widersinn, Gerechtigkeit in Ungerechtigkeit, Freiheit in Unfreiheit, weil der Mensch selber ein Paradoxon ist, eine irrationale Rationalität[18]. Numai omul este dirijorul realităţii în care „nu se mai aude decât vioara lui Einstein" (p. 297).

BIBLIOGRAPHY

Bahtin, Mihail, *François Rabelais şi cultura populară în Evul Mediu şi Renaştere*, în româneşte de S. Recevschi, Bucureşti, Editura Univers, 1974.

Büchner, Georg, *Woyzeck*, în vol. Georg Büchner, *Pagini alese*, Bucureşti, Editura pentru Literatură Universală, 1967, p. 119-150.

Büchner, Georg, *Woyzeck*. Studienausgabe, Stuttgart, Philipp Reclam Verlag, 1999.

Cervani, Iole Laurenti, *Aspetti del grottesco in Friedrich Dürrenmatt*, Trieste, Smolars, 1963.

Dürrenmatt, Friedrich, *Die Schweiz – ein Gefängnis*, Rede von Friedrich Dürrenmatt auf Vaclav Havel zur Verleihung des Gottlieb-Duttweilers-Preises am 22. November 1990, disponibil online la http://www.juerg-buergi.ch/Aktuell/Aktuell/assets/Rede_Duerrenmatt.pdf, accesat la 22 mai 2019.

Dürrenmatt, Friedrich, *Fizicienii*, , în vol. Dürrenmatt, Friedrich, *Romulus cel Mare. Vizita bătrânei doamne. Fizicienii*, Traducere de Aurel Buteanu şi H.R. Radian, Prefaţă de Romul Munteanu, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1965, p. 213-297.

Dürrenmatt, Friedrich,*Vizita bătrânei doamne*, în vol. Dürrenmatt, Friedrich, *Romulus cel Mare. Vizita bătrânei doamne. Fizicienii*, Traducere de Aurel Buteanu şi H.R. Radian, Prefaţă de Romul Munteanu, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1965, p. 103-212.

Enăchescu, Constantin, *Fenomenologia Trupului. Locul şi semnificaţia Trupului carnal în psihologia Persoanei*, Ediţia a II-a adăugită, Bucureşti, Editura Paideia, 2007.

Georgi, Oliver, *Das Groteske in Literatur und Werbung*, Stuttgart, ibidem-Verlag, 2003.

[18] Friedrich Dürrenmatt, *Die Schweiz – ein Gefängnis*, Rede von Friedrich Dürrenmatt auf Vaclav Havel zur Verleihung des Gottlieb-Duttweilers-Preises am 22. November 1990, disponibil online la http://www.juerg-buergi.ch/Aktuell/Aktuell/assets/Rede_Duerrenmatt.pdf, accesat ultima dată la 22 mai 2019: „Datorită oamenilor, totul devine paradox, sensul se transformă în nonsens, dreptatea în nedreptate, libertatea în captivitate, pentru că omul însuşi este un paradox, o raţionalitate iraţională" (trad. noastră).

Knapp, Gerhard P.,*Friedrich Dürrenmatt*, 2., überarbeitete und erweiterte Auflage, Stuttgart-Weimar, Verlag J.B. Metzler, 1993.

Lazurca, Marius, *Invenţia trupului*, Cuvânt înainte de Teodor Baconsky, Bucureşti, Editura Anastasia, 1996.

Pascal, Blaise, *Cugetări*, Text integral, Ediţia Brunschicg, Traducere de Maria şi Cezar Ivănescu, Oradea, Editura Aion, 1998.

Petsch, Robert, „Das Groteske“, în ***, *Das Groteske in der Dichtung*, Herausgegeben von Otto F. Best, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1980, p. 25-49.

Pietzcker, Carl, *Das Groteske*, în vol. ***, *Das Groteske in der Dichtung*, Herausgegeben von Otto F. Best, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1980, p. 85-102.

Tieck, Ludwig, *Hanswurst als Emigrant / Hanswurst emigrant*, în Ludwig Tieck, *Hanswurst als Emigrant / Hanswurst emigrant*. Heinrich von Kleist, *Über das Marionettentheater / Despre teatrul de marionete*. Ediţie bilingvă, Traducere, note şi comentarii, tabel cronologic şi postfaţă, de Ioan Constantinescu, Geleitwort / Cuvânt însoţitor de Henning Krauß, Vorwort / Prefaţă de Helmut Koopmann, Iaşi, Editura Junimea, 1997.

THE INTERNATIONAL POLITICAL STATUS OF THE ROMANIAN PRINCIPALITIES, MOLDAVIA AND WALLACHIA AT THE BEGINING OF THE MODERN ERA (1683-1812)

Florin F. Nacu
Scientific Researcher, PhD., „C.S. Nicolăescu-Plopșor", Social Humanistic Research Institute, Craiova

Abstract:The failure of the second siege of the Vienna by the Ottoman Empire Army in 1683 (the first was in the age of the Sultan Suleyman Kanuni –The Magnificent in 1529) was the moment on which the Ottoman Empire will be on defensive positions. Confronted with the Habsburg Empire and the Tsarist Russia, The Ottoman Empire will enter in an age with many battles between 1683 and 1812 in the majority of them having defeats and territorial loses. Walachia and Moldavia would be the operational theatre for these battles. Tsarist Russia will make a new strategy of action that of defending the rights of Christian peoples from the Ottoman Empire. Its aim was the occupation of Constantinople, for a hypothetical restoration of the Byzantine Empire, of course, under a Russian Orthodox Ruler. The period is very important from the Romanian Principalities because they will lose a lot of territories which the Ottomans offered to the Habsburgs and to the Russians, without having this right, because the Principalities were autonomous, according to the Capitulations signed in the Middle Age which granted the territorial integrity of the Principalities and their internal autonomy in the exchange of paying the annually tribute.

Keywords: Ottoman Empire, Russian Empire, Habsburg Empire, Romanian Principalities, international political status, internal autonomy,wars

1. Introducere

Între 15 iulie și 12 septembrie 1683, a avut loc cel de-al doilea asediu otoman asupra Vienei, care a eșuat, ca și primul din 1529. Asediul a arătat limitele puterii Armatei Otomane, pe de o parte, iar pe de altă parte a demonstrat reactivarea unei alianțe creștine antiotomane (Polonia condusă de regele Ioan Sobieski (1674-1696) a avut o alianță militară cu Austria), în ciuda faptului că, laun moment dat, una asau alta din puterile creștine încheiaseră tratate sau convențiii cu Poarta Otomană, dorind să efectueze acțiuni comerciale în posesiunile orientale otomane. Faptul că eșecul otoman din 1683 nu a fost o întâmplare, o demonstrează victoriile habsburgice suucesive înregistrate pe actualele teritorii ale Ungariei și Croației, în bătăliile de la Buda din 1686, Mohacs (1687) și Salankemen (1691). Totuși, niciuna dintre aceste bătălii nu poate fi comparată cu dezastrul otoman din bătălia de la Zenta (în Vojvodina de azi, regiune din Serbia)

din 11 septembrie 1697, la care a asistat și Dimitrie Cantemir, rezident pe atunci în Imperiul Otoman, fost domnitor al Moldovei (martie –aprilie 1693) și din nou domnitor al Moldovei în 1710 și 1711[1].

În privința Transilvaniei (Banatul a devenit parte a Vilayetu-ului Timișoarei), Suleyman Kanuni-Magnificul, reușise după 1541, când la Buda se înființase Vilayet-ul, să aducă această regiune istorică românească, pe aceeași poziție cu Țara Românească și Moldova, otomanii respectând însă reglementările privind națiunile privilegiate (maghiari, secui, sași) existente, în dauna populației majoritare românești.

Tratatul ”Hallerian” din 26 iunie 1686, de la Viena dintre Împăratul Leopold I și Principele Transilvaniei Mihail Apafi (deja partida antiotomană reprezentată de Mihail Teleki era tot mai puternică, controlându-l pe Principele Apafi în ciuda eforturilor Franței de a finanța partida antihabsburgică (la 31 mai 1677, Franța semna un tratat cu Transilvania și nobilimea maghiară), aflată în dezagregare, după moartea, într-o luptă, la Seleușul Mare a liderului Ioan Kemeny), urmat de Tratatul de la Blaj din 27 octombrie1687 prin care nu mai puțin de 12 orașe din Transilvania se vedeau obligate să accepte, pe timpul iernii, camparea unor garnizoane ale Armatei Habsburgice, a adus Viena, la un pas de a stăpâni Transilvania. Deîndată ce a venit primăvara, Habsburgii nu doreau să plece din Transilvania, la 9 mai 1688, Generalul Anton Caraffa impunând orașelor transilvane, nobilimii maghiare, comiților secui și patriciatului săsesc să accepte ”protecția imperială, de bunăvoie”[2].

Organizarea Transilvaniei s-a făcut prin Diploma Leopoldină din 4 decembrie 1691, autonomia fiind limitată, Viena asumându-și în numele Transilvaniei orice inițiativă de politică externă.Practic, la Pacea de la Karlowitz, din 26 ianuarie 1699[3], Imperiul Otoman nu a făcut decât să recunoască trecerea Transilvaniei sub dominația Habsburgilor, care se făcuse, încă din 1688.

2. Către o modifcare a statului politico-juridc internațional a Principatelor Române, Țara Românească și Moldova (1711-1792)

Trebuie menționat că relația dintre Principatele Române, Moldova și Țara Românească, se desfășura în baza *Capitulațiilor*, documentele de închinare, încheiate în Evul Mediu. Chiar dacă, efectiv, textul originar al acestora nu a fost cunoscut niciodată, boierii români și oamenii politici români l-au reconstituit și s-au referit apoi la *Capitulații*, în mod frecvent, după 1774 și până la 1877, iar otomanii nu au negat niciodată existența acestora.

Desigur, problema *Capitulațiilor* merită o analiză separată, care depășește spațiul unui studiu sau articol cum este cazul rândurilor de față.

Devenise clar, după 1699, că Imperiul Habsburgic nu va asista pasiv și căva dori să își iar revanșa față de otomani.La Răsărit, se profila o nouă forță, Rusia, care, sub domnia lui Petru cel

[1]Caroline Finkel, *Osman's Dream: The Story of the Ottoman Empire, 1300-1923*. New York, Basic Books, 2005, p. 317.
[2]Ovidiu Ghitta, *Nașterea unei Biserici*, Presa Universitară Clujeană 2001, p. 102.
[3]Martin Sicker, *The Islamic World in Decline: From the Treaty of Karlowitz to the Disintegration of the Ottoman Empire*, Editura Praeger Publishers, 2001, p. 82.

Mare în perioada 1682-1725 și-a definit politica externă al cărei pivot era emanciparea creștinilor asupriți de Imperiul Otoman, pivot menit să netezească drumul Rusiei spre Marea Neagră, Dunăre și Strâmtori. Întemeind o nouă capitală, în Nord, la Sankt Petersburg, pe Neva, Petru cel Mare s-a arătat dispus să întărească, mai întâi, la Nord, forța Rusiei, tranșând disputa cu Suedia, înfrângându-l pe regele Carol XII la Poltava, în 8 iulie 1709. Înfrângerea Suediei atrăgea practic atenția Poloniei, care se vedea tot mai înconjurată de Rusia, care deja înglobase Ucraina, începând din secolul al XVII-lea.

Rusia va face primul pas, încheind o alianță cu domnitorul Moldovei Dimitrie Cantemir, la Luțk, în data de 2 aprilie 1711[4]. Rusia recunoștea Moldova ca stat, în caz de victorie, iar, în situația în care, la moarte Dimitrie Cantemir nu ar fi avut descendenți direcți pentru tron, Rusia și boierii urmând să desemneze un succesor care să îi continue opera. Oastea otomană a fost organizată chiar de către fostul rege al Suediei Carol al XII-lea, care găsise adăpost în Imperiul Otoman, iar înfrângerea coaliției moldo-ruse în iulie 1711, la Stănilești, pe Prut a adus în Moldova domniile fanariote.

În 1714, era executat domnitorul muntean Constantin Brâncoveanu, care pendulase cu abilitate între austrieci și ruși, dar fusese trădat otomanilor de către partida Coantacuzinilor. În 1716, domniile fanaiote vor fi instaurate și la București.

Practic, până în 1821, turcii vor amenința grav și vor încălca integritatea teritorială a Principatelor, precum și autonomia internă. Domnii vor fi aleși prin cumpărarea domniei, boierii pământeni s-au văzut înlocuiți în funcții de răspundere de către favoriții fanarioților, în fapt foști și influenți dragomani (translatori, mediatori) de origine greacă, chiar macedo-română din cartierele Fanar și Pera, ale capitalei Constantinopol, politica externăera apanajul Poții, armata înceta să mai existe, ordinea fiind menținută de mercenari, de regulă albanezi, dar și din alte naționalități sud-dunărene, numiți generic ”arnăuți.”

În 1711, intrigile Franței în cadrul Războiului Curuților, menite să rupă Transilvania de sub autoritatea Habsburgilor în virtutea dobândirii independenței, s-au finalizat fără rezultat, prin Pacea de la Satu Mare.

În 1714, Imperiul Otoman a dorit revanșa în fața Imperiului Habsburgic, declanșând un nou război, pierdut însă de către Poarta Otomană. Tratatul de Pace din din 21 iulie 1718 a făcut ca Banatul (cucerit de Eugeniu de Savoia), dar și Oltenia (Mica Valahie), o regiune care se bucura de o relativă autonomie administrativ-judecătorească, dând țării cel mai important dregător politic și adjunctul militar al Domniei, ceea ce însemna un rapt teritorial care contravenea statutului Principatelor. Dominația habsburgică se va menține în Oltenia, până în 1739. Austriecii ocupau Serbia de Nord și Bosnia de Nord.

Deja, în 1735, se iveau norii negri ai unui nou război. Țarina Ana a Rusiei s-a implicat în luptele de succesiune la tronul Poloniei, susținându-l pe August al III-lea, în dauna lui Stanislas Leszczynki, susținut de Franța și, implicit de Imperiul Otoman. Astfel, Imperiul Otoman s-a văzut prins într-un nou conflict. Rusia, în 1722-1723 (anul morții lui Dimitrie Cantemir) a inițiat o campanie antipersană, ocupând unele zone, pe care le-a retrocedat, obținând, la schimb alianța

[4]P. P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir. Viața și opera*. Biblioteca Istorică III. Editura Academiei, București, 1958, p.107.

persană. Cu spatele asigurat, Rusia s-a orientat spre tătarii din Crimeea,considerând că trebuia să îi aperepe creștinii ucrainieni atacați de tătari. Un nou conflict turco-persan va fi tranșat la Baghdad în 1734, Persia având o poziție pro-rusă și antiotomană.

Astfel, între 1736 și 1739, Rusia a atacat Imperiul Otoman, având o înțelegere secretă cu Austria, care, la rândul ei, eșuase în tratattivele secrete cu turcii (voia să limiteze influența Rusiei în Balcani).

Austriecii au înregistrat unele insuccese, în ciuda faptului că Rusia ocupase Țara Românească, tăind accesul turcilor la provizii. Confruntați cu spectrul unui atac masiv turcesc,austriecii, deja îănfrânți la Niș, au cerut pace, care s-a semnat la Belgrad, la 18 septembrie 1739. Nordul Serbiei, Nordul Bosniei, Oltenia erau cedate de Austria. Domnitorul Țării Românești, Constantin Mavrocordat a reușit, prin relațiile sale personale, să readucă Oltenia, la Țara Românească. Rusia și Imperiul Otoman au semnat Pacea de la Niș, la 3 octombrie 1739, rușii obținând Cetatea Azovului, dar acceptând să nu efectueze lucrări militare la această cetate. Rușii doreau să se concentreze în direcția Suediei, unde se creaseră premisele unui nou război[5].

După circa trei decenii de pace, în 1768, spectrul războiului s-a ivit din nou între turci și ruși. Fără a intra în detaliile legate de conflict, putem spune că Țarina Ecaterina a II-a a Rusiei a intervenit în Polonia, unde nobilii se ridicaseră contra Protectoratului Rus, iar otomanii au profitat ca să declare război Rusiei, findcă forțele cazacilor au sprijinit Rusia, iar turcii au acuzat cazacii că au măcelărit poopulația din zona localității Balta din Ucraina. Deși, inițial, turcii au avut succese, după înfrângerea polonezilor de către ruși, trupele ruse au venit pe frontul antiotoman, austriecii și prusienii sprijinind Rusia. Înfrânți naval la Ceșme, în 1770, otomanii au acceptat pacea, după alte înfrângeri în orient și în Ucraina. La 21 iulie 1774, Pacea de la Kuciuk Kainardji aduce Rusiei două porturi la Marea Neagră. Principatele nu mai aveau economia suspusă monopolului otoman, iar Crimeea devenea independentă. Rusia a obținut dreptul de a deschide consulate la Iași și București, prin intermediulcărora putea controla mai bine situația, deoarece avea de recuperat de la turci circa 4,5 milioane de ruble.

În 1774, românii au încercat să readucă în atenție statutul *Capitulațiilor*, încercând să prezinte o formă ”reconstituită” a acestora. Cert este că aceste ”tractate” ale Principatelor cu Poarta au fost înscrise în cuprinsul Tratatului din 1774, ceea ce le transforma în izvoare ale dreptului internațional.

În 1775, Bucovina este cedată de Imperiul Otoman Austriei (în 9 februarie 1772 avusese loc, la Viena, prima împărțire a Poloniei), ceea ce reprezenta o încălcare a statutului Principatelor. Prin Convenția de la Palamutka din 1776, Austria mai primea încă 45-46 de sate din Moldova.

Între timp, Rusia și Austria au convenit să atace Imperiul Otoman, Țarina Ecaterina a II-a promițând Împăratului Iosif al II-lea teritorii aflate în vecinătatea granițelor cu turcii. Țarina dorea să pună în aplicare ”proiectul grecesc” ce viza restaurarea Imperiului Bizantin și unirea Țării Românești și a Moldovei,în Regatul Daciei. În 1790, Iosif al II-lea a murit, austriecii ieșind

[5]David R. Stone, *A military history of Russia: from Ivan the Terrible to the war in Chechnya*, Greenwood, 2006, p. 64–67.

din război, semnând Pacea la Șvištov în data de 4 august 1791, rușii semnând pacea, la Iași, în data de 9 ianuarie 1792[6].

În acest război, boierii moldoveni au inițiat o mișcare de petiții, pentru ca Țarina să ofere Moldovei independența față de turci.

3. Situația externă a Principatelor Române, Moldova și Țara Românească în perioada 1802-1812

Începutul secolului al XIX-lea a venit cu o nouă prevedere, legată de Principate, Hatișeriful de la Gulhane din 1802, care fixa durata domniilor în Principate la șapte ani, domnitorul fiind protejat incluisv de Țarul Rusiei, nemaiputând fi mazilit arbitrar de către Sultan. Articolul 25 prevedea că negustorii fără ”firman special” care provocau pagube în Principate urmau a fi expulzați fără a putea contesta decizia. Hatișeriful permitea Rusiei, ca prin Consulatele din Iași și București să urmărească situația din Principate.

În 1806, cu un an înainte de a semna cu Napoleon Pacea de la Tilsit, în 1807, Rusia a atacat Imperiul Otoman, declanșându-se un nou război, care va dura până în 1812. Napoleon dorea să implice Poarta în război cu turcii, în proiectata sa invazie asupra Rusiei numai că scrisoarea lui Napoleon a ajuns în mâna rușilor, la Hanul lui Manuc, prin trădarea dragomanului Moruzi. Aflând de intențiile lui Napoleon, nedorind un război pe două fronturi, Poarta a acceptat să semneze Pacea de la București, din 16/28 mai 1812, în urma căreia Rusia a pretisn Moldova până la Siret, dar a obținut doar Moldova dintre Prut și Nistru. Din nou, se încălca statutul internațional al Pricnipatelor.

4. Concluzii

În perioada analizată, Principatele Române au devenit monedăde schimb în jocul de interese al Marilor Puteri, cunoscând o gravă încălcare a statutului internațional convenit cu poarta și chiar fiind obiectul unor grave mutilări teritoriale. După Congresul de la Viena din 1814, pe fondul apariției unei generații de tineri ambițioși și al interesului Rusiei pentru Principate, statutul politco-juridic va evolua către un protectorat Ru, alături de Suzeranitatea Otomană.

BIBLIOGRAPHY

- Finkel, Caroline, *Osman's Dream: The Story of the Ottoman Empire, 1300-1923*. New York, Basic Books, 2005.
- Fisher, Alan W., *The Crimean Tatars*, Hoover Institution Press, Standford, California, 1978.
- Ghitta, Ovidiu, *Nașterea unei Biserici*, Presa Universitară Clujeană 2001.

[6]Alan W. Fisher, *The Crimean Tatars*, Hoover Institution Press, Standford, California, 1978, p. 3-26.

- Panaitescu, P. P. , *Dimitrie Cantemir. Viața și opera*. Biblioteca Istorică III. Editura Academiei, București, 1958.
- Sicker, Martin , *The Islamic World in Decline: From the Treaty of Karlowitz to the Disintegration of the Ottoman Empire*, Editura Praeger Publishers, 2001.
- Stone, David R., *A military history of Russia: from Ivan the Terrible to the war in Chechnya*, Greenwood, 2006.

BARRIERS TO THE IMPLEMENTATION AND FUNCTIONING OF THE CIRCULAR ECONOMY IN ROMANIA

Gabriela Cornelia Piciu
Scientific Researcher II, PhD, Centre for Financial and Monetary Research "Victor Slăvescu"

Abstract: The article follows the transition of SMEs to the circular economy. Their shift to the circular economy requires a change in the way of life and consumer behavior. There is a huge untapped potential for SMEs in terms of waste recovery, access to secondary or cheaper resources, starting new economic activities through new business models based on the processes of reconsolidation, repair, maintenance, recycling, as well as the ecological design of the products.
The article highlights that SMEs have failed to explore this potential because of regulatory, administrative, technical and cultural barriers that are systemic barriers. Also, the article shows that removing identified barriers can have significant positive economic effects in terms of retained value and employment.
In Romania, the economic factors for the adoption of circular practices are common factors that come from the cost side and constitute the main barriers to the adoption of circular measures.

Keywords: Circular business model, barriers, implementation, SMEs, facilities

INTRODUCTION

The transition to the circular economy requires a change in the way of life and consumer behavior. Some of them can perceive circular economy practices as most costly and hard to implement alternatives, with indirect benefits, others may not be willing to change their concepts of consumption and ownership. In general, the way consumers act is hard to predict because it is largely dependent on social norms and external conditions.
Due to their low bargaining power, SMEs trying to establish a closed-loop business model are more likely to bear extra costs because of unequal allocation of power among stakeholders in the supply chain. Policy initiatives to impose external effects or increase commodity taxes can also be resisted by powerful clusters of contradictory interests.
Saving cost of materials, creating competitive advantages, and new markets, are the main reasons why US SMEs take measures to implement the circular pattern.
Numerous barriers can hinder the implementation of circular economic practices of SMEs. These may arise, for example, from the SME environment, such as culture and policy-making, from the market chain in which SMEs operate, supplier behavior and lack of technical and financing skills.

PRINCIPLES AND BARRIERS TO THE IMPLEMENTATION OF THE CIRCULAR BUSINESS MODEL

The priorities set by the European Commission on the transition to the circular economy consist in moving from the current status quo of linear business models to circular approaches. In order to facilitate the transition of SMEs to the circular economy, it is important to identify the main barriers.

Main barriers	Main facilities
Absence or incomplete coverage of specific legislation	Economic Opportunities
Funding new business models together with tax systems	High-level commitment with long-term business prospects
Resistance to change	Unity and staff attitudes in an organization
Perceived lack of consumer demand	The promise of increased competitiveness
Lack of a secondary market for raw materials support	Ecosystem Initiatives, Partnerships and Collaboration between Stakeholders and Competitors
Linear design of products	Standardization of requirements within the value chain
Lack of infrastructure	Spillover effects of international companies on local supply chains
Other barriers mentioned	**Other potentiates mentioned**
Prices and unfavorable subsidies	Compatible production approaches
Financial considerations	Awareness of stakeholders
Lack of economies of scale	Positive economic outlook Innovation and ambition
Lack of reporting and low performance indicators	Common use of vision and certification
Awareness and reduced know-how	Emergencies and consumer preferences
Competition and quality issues	Prices and costs of favorable resources
The demand for comfort	Availability of infrastructure and networks
Lack of innovation, infrastructure and networks	

Sursa: Implementation of circular economy business models by small and medium-sized enterprises (SMEs): Barriers and enablers, Rizos și colectivul, 2016

Absence or incomplete coverage of specific legislation: Circular economy is defined as an economy in which the value of products, materials and resources is maintained in the economy for as long as possible, and the generation of waste is minimized. In 2015, "In the "Circular Economy Package", the EC wants "to help European businesses and consumers make the transition to a stronger and more circular economy where resources are used in a more sustainable way." One of the objectives of this package is "to remove regulatory barriers for the

circular economy". The identified regulatory barriers are multiple and cover various directives, laws and regulations.

SMEs consider the lack of government support as the main barrier to the cyclical economy, referring to the lack of a concrete, coherent and strict legislative framework, as well as to the lack of support from local authorities.

Resistance to change: Barriers to the implementation of the circular model due to the habits and attitudes of the manager and employees towards the implementation of commercial practices, lack of consumer interest and awareness. In many SMEs, the manager coincides with the owner of the company and therefore has significant power over the strategic decisions of the firm. In this respect, some SME managers may have a positive attitude towards the circular economy, while others may have an attitude of innovation, and may also have different perceptions of risks.

A strong risk aversion on the part of managers may prevent the adoption of the circular economy, even after evaluating the benefits associated with its implementation.

Funding new business models together with tax systems: The transition of SMEs to circular business practices, as a rule, involves administrative burdens arising from environmental legislation. Administrative burdens are a key issue for European SMEs; tasks often require financial and time resources that for the most part are inaccessible.

Although SMEs are generally aware of national environmental legislation, they do not have specific knowledge and capacities to meet the required requirements (Calogirou and the collective, 2010). As a result, they often rely on external consultants to fulfill their obligations; this in turn implies an additional cost that could be significant for micro-enterprises.

Most of the time, SMEs have no knowledge of the possibilities for waste to be a resource in a different value chain. They do not know other companies that may be interested in the resource sharing, and most SMEs believe employees' mentality and dedication is an important aspect to facilitate the transition to a circular economic model. It is stated that for newly established companies it is much easier to implement the circular model than for companies that are developing again from scratch by changing existing practices.

Beyond the above-mentioned categories, SMEs still face a number of additional barriers, including the absence of a reference system. The economic sector in which SMEs operate is extremely conservative and reluctant to make the "green" transition, as well as the existence of exogenous factors, such as the economic recession, which has mitigated interest in green business initiatives.

BARRIERS TO THE IMPLEMENTATION OF THE CIRCULAR BUSINESS MODEL IN ROMANIA

As mentioned above, there are many barriers to the implementation of the circular economy. In Romania, the economic environment was favorable because the country has seen economic growth in recent years. Nevertheless, the uncertainty created by the political landscape and the repeated changes of the Romanian government in the tax and labor legislation have been a major factor that discouraged SMEs from investing. Approximately 60% of construction and

manufacturing SMEs perceived demand for products, qualified staff availability and energy costs as significant long-term potential barriers to investment activities (Figure 1).

Figure 1: Long-term Barriers to Investing SMEs in Romania

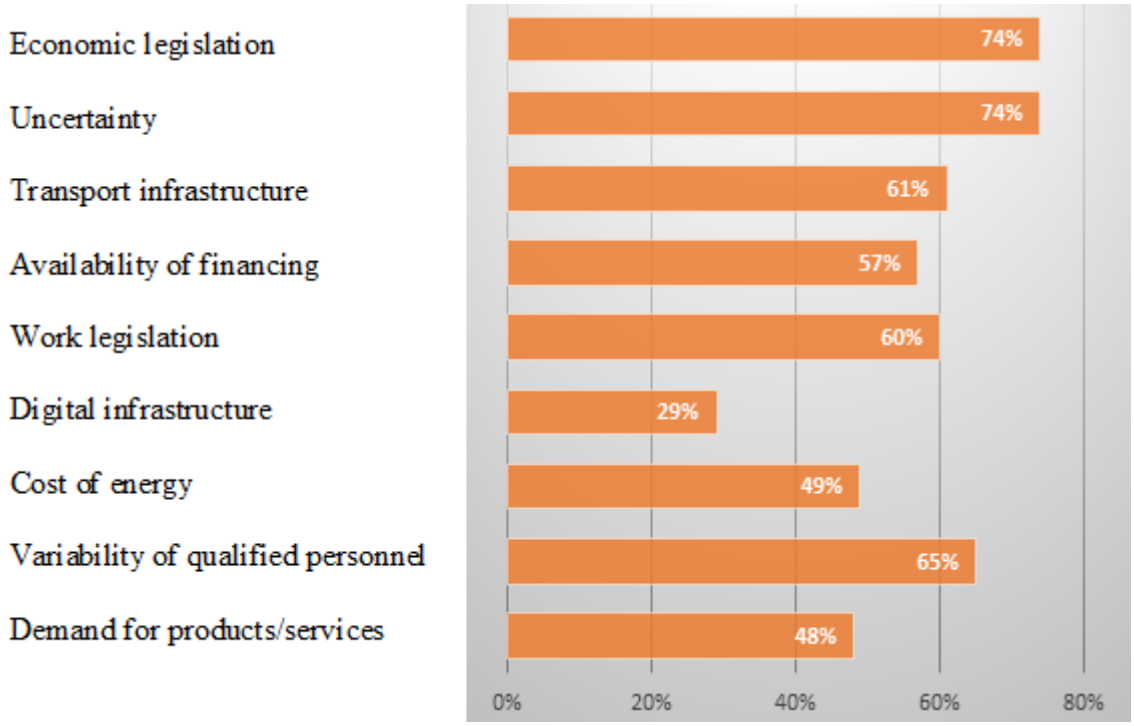

Source: BEI, 2017

Several SMEs in Romania intend to provide organic products and services over the next two years (19%), which is a sign that companies have begun to understand the value of these investments (Flash Eurobarometer 456, 2017).

The economic factors for the adoption of circular practices in Romania are common factors, which come from the cost side, and constitute the main barriers to the adoption of circular measures.

One in three companies in Romania perceives the costs of implementing the circular model as a burden in adopting resource efficiency, the third largest share among EU member states (Flash Eurobarometer 456, 2017). Due to the circular economic model adopted by Romanian SMEs, largely based on cost competitiveness, economic operators strongly oppose measures that would lead to increased production costs, which results in a strong opposition to stricter environmental legislation.

This is a structural problem in Romania, which would require a systemic approach to change the economic model from a cost-based approach to the one with a higher added value. On the other

hand, fewer SMEs have found lack of expertise, the right choice of resource efficiency actions for themselves, or the supply of raw materials, products or services as difficult when adopting environmental protection measures.

In general, 36% of Romanian SMEs consider complex administrative or legal procedures to be a barrier to resource efficiency. This is the biggest difficulty in Romania and exceeds the EU average of 33%, but not such a difficulty as the one encountered by SMEs in France (53%) or Poland (52%) (Eurobarometer Flash 456, 2017) 22% of SMEs also have difficulty adapting environmental legislation within them, while 27% consider that the technical requirements of the legislation are not up to date.

The 2018 survey of more than 200 Romanian SMEs found that 90% of companies are in a situation of serious risk of non-compliance due to the way they manage their obligations to the Romanian Environmental Fund regarding waste of the packaging they produce.

With the introduction of new obligations on contributions to the recovery of waste batteries that have entered into force, the burden will be even greater for SMEs. They need more training and counseling to manage their waste and legal obligations in terms of environmental management.

In addition to the burdensome regulatory framework, a major problem continues to be the lack of adequate infrastructure for waste management. Only 85% of the population is covered by an adequate waste collection system, and separate collection of garbage is done only in exceptional cases. Waste collection systems at industrial level were also very inefficient, especially with regard to packaging waste.

Difficulties in the cooperation between the public and the private sector are other obstacles to the implementation of the ecological and circular economy measures in Romania. The barriers to the circular development of the Romanian enterprises include: lack of investments, lack of specialized knowledge, efficient management of available resources leading to economic growth that is not sustainable. Other barriers to the transition to a circular economy are: poor access to finance and excessive regulatory burdens.

CONCLUSION

Removing the identified barriers can have significant positive economic effects in terms of retained value and employment. These effects remain the subject of great uncertainty, because in many cases other barriers arise. Another important factor is that in many cases, SMEs focus on relatively low circulating processes in the waste hierarchy, mainly on recycling and recovery.

Despite the various policy instruments available to facilitate the "green" transition of SMEs, there are still many barriers such as: lack of support from their supply and demand network and lack of capital.

The first barrier illustrates that SMEs typically operate as small actors in wider market chains and therefore depend on how other "green" actors in the chain are or want to be. It is also noted that SMEs do not have the financial capacity to make the transition to a circular business model.

Thus, we can say that the success of SMEs in the transition to a circular business model depends on how well this process is supported by a company culture with a "green" mentality from the staff and the manager, a local or regional network with other SMEs and multiplier support to

increase information sharing and public awareness, the benefits of having a "green" image, and being recognized as a "green" supplier by customers.

Although EU Member States support SME initiatives through funding, training and other incentives, a broader range of factors is needed to increase the attractiveness of small and medium-sized enterprises. Therefore, European and national policies should strengthen their focus on greening consumer preferences, the company's value chains and culture, and supporting the recognition of circular business models of SMEs. The implementation of support policies is based on the creation of specialized markets and practical communities.

It is noted that in recent years, companies have been more attentive to their tasks of developing a sustainable product and services through eco-friendly business practices. Generally speaking, large firms are more familiar with this circular approach than SMEs, because they gain more functionality and discipline, and a decent financial constancy compared to SMEs.

It is important to communicate new types of services and business models, as well as to convince customers about the benefits, but it can be difficult if the company operates in a global market with different customer segments or if it has minimal contact with each other.

The implementation of the circular business model also requires companies to find ways to assess risks and economic and environmental potential in circular business cases, and to familiarize themselves with the regulations that apply to circulating business models of operation.

BIBLIOGRAPHY

Beuren, F.H., M.G. Gomes Ferreira and P.A Cauchick Miguel (2013), “Product-service systems: a literature review on integrated products and services’’, *Journal of Cleaner Production,* Vol. 47.

Biondi, V., F. Iraldo and S. Meredith (2002), “Achieving sustainability through environmenta innovation: the role of SMEs”, International Journal of Technology Management, Vol. 24, Nos. 5/6, pp. 612–626.

Bocken N.M.P. and S.W. Short (2016), “Towards a sufficiency-driven business model: Experiences and opportunities’’, *Environmental Innovation and Societal Transitions,* Vol. 18, pp. 41-61.

Boulding, K. (1966), “The Economics of the Coming Spaceship Earth”, in H. Jarrett (ed.), *Environmental Quality in a Growing Economy,* Baltimore, MD: Johns Hopkins University.

Calogirou, C. et al. (2010), “SMEs and the environment in the European Union”, PLANET SA and Danish Technological Institute, Published by European Commission, DG Enterprise and Industry.

EEA (European Environment Agency) (2016), “Circular Economy in Europe - Developing the knowledge base’’, EEA Report No. 2/2016.

EEB (European Environmental Bureau) (2014), “Advancing Resource Efficiency in Europe: Indicators and waste policy scenarios to deliver a resource efficient and sustainable Europe’’.

EIB, 2017: EIB Investment Survey, Romania, http://www.eib.org/attachments/efs/eibis_2017_romania_en.pdf

Flash Eurobarometer 456, 2017: SMEs, Resource Efficiency and Green Markets, http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/getsurveydetail/instruments/flash/surveyky/2151

Hillary, R. (2004), "Environmental management systems and the smaller enterprise", Journal of Cleaner Production, Vol. 12, pp. 561-569.

Hoevenagel, R., G. Brummelkamp, A. Peytcheva and R. van der Horst (2007), "Promoting Environmental Technologies in SMEs: Barriers and Measures", European Commission, Institute for Prospective Technological Studies.

Lawrence, S.R., E. Collins, K. Pavlovich and M. Arunachalam (2006), "Sustainability Practices of SMEs: the Case of NZ", Business Strategy and the Environment, Vol. 15, pp. 242-257.

McKinsey Center for Business and Environment (2016), "The circular economy: Moving from theory to practice", McKinsey Center for Business and Environment Special edition.

Parker, C.M., J. Redmond and M. Simpson (2009), "A review of interventions to encourage SMEs to make environmental improvements", Environment and Planning C, Vol. 27, No. 2, pp. 279-301.

Revell, A. and R. Blackburn (2004), "SMEs and their Response to Environmental Issues in the UK", Kingston Business School, Occasional Paper Series, No. 57.

Rizos, V., Behrens, A., van der Gaast, W. et al: Implementation of circular economy business models by small and medium-sized enterprises (SMEs): Barriers and enablers, și colectivul, 2016

Seidel, M. et al. (2008), "A Systems Modeling Approach to Support Environmentally Sustainable Business Development in Manufacturing SMEs", World Academy of Science, Engineering and Technology, Vol. 2.

Strategia Europa 2020, https://ec.europa.eu/info

LUCIAN DRIMBA, IN THE ANNALS OF THE UNIVERSITY OF ORADEA

Carmen Bodiu
Prof. , Director Casa Corpului Didactic Bihor

Abstract:The scientific papers published in the annals of the Pedagogical Institute of Oradea (1969-1992), stands as an eloquent proof of the manner in which Lucian Drimba framed and structured his research, in the context of his entire work, linking it to his didactic and scientific career. Its study, in the light of his integral activity, shows several perspectives and approaches which often connect and influence one another, used by the historian and literary critic. Their very existence and content, at various time intervals, leads to an overall view regarding his activity, in the context of his scientific endeavour, and it represents a proof of his vivid interest for the topics he approached, for the Transylvanian cultural phenomenon during the second half of the Nineteen Century, as well as for the field of Romanian Theatre, especially for the beginning of the theatrical activity in Oradea.

Keywords: scientific papers, annals, research, literary historian, literary critic

Activitatea științifică desfășurată de istoricul și criticul literar Lucian Drimba este reperabilă și în studiile și comunicările elaborate în cadrul manifestărilor științifice, culturale și metodice ale Institutului Pedagogic din Oradea, și publicate în anale. Aceste lucrări reprezintă o mărturie a interesului viu pentru subiectul cercetărilor sale, precum și preocuparea constantă pentru știință, studiu și dezvoltare personală și profesională, în general. Alături de cursurile de *Istoria literaturii române*, susținute la Facultatea de Filologie studenților din anul I și II, studiile publicate în anale întregesc imaginea de ansamblu a activității de istoric și critic literar, în contextul operei, refăcând legăturile dintre aceasta și întregul parcurs didactic și științific al profesorului Lucian Drimba.

Lucrările științifice acoperă aproape întreaga perioadă de activitate didactică desfășurată la Universitatea din Oradea (1964-1991), prima lucrare datând din 1969, iar ultima din 1992, apărută în urma pensionării. Prezența și conținutul lor, raportate în timp, reprezintă o mărturie elocventă a preocupărilor istoricului și criticului literar asupra fenomenului cultural transilvănean din a doua jumătate a sec. al XIX-lea, precum și în domeniul teatrului românesc. Astfel, titlurile lucrărilor pot constitui un reper de restituire a parcursului de istoric și critic literar al lui Lucian Drimba, parcurs asumat în intervale diferite de timp. În primii ani cercetarea vizează faptele de cultură din Transilvania, în secolul al XIX-lea, în centrul cărora se află figura lui Iosif Vulcan: 1969*I. Vulcan, academician*, 1970 *I. Vulcan. Mediul familial. Anii de studii. Începuturile publicistice* și *Însemnările de călătorie ale lui I. Vulcan*, 1971 *I. Vulcan, membru al ,,Astrei" și al ,,Societății Kisfaludy*, și ulterior începuturile teatrului românesc: 1972 *O ipoteză: I. B. Deleanu, autorul primei piese românești*, *Date noi privitoare la ,,Societatea de lectură" a*

elevilor din Beiuș, 1973 *Teatrul românesc în secolul al XVIII-lea, Teatrul românesc în Bihor până la Unire, „Teatrul de vest" din Oradea*, alături de extrasul cu același titlu, din anul 1973. Lucrarea științifică publicată în 1992, în analele Universității din Oradea, *Din corespondența lui I.L. Caragiale cu Paul Zarifopol. Aspecte umoristice,* reprezentând un subiect aparte față de subiectele consacrate, e o dovadă a posibilităților multiple de abordare, în activitatea de cercetare, a istoricului și criticului literar.

Cronologia acestor publicații, intervalul 1969-1973, respectiv anul 1992, reprezintă o mărturie obiectivă asupra modului în care Lucian Drimba și-a conceput și valorificat cercetarea, în ansamblul operei, materialele cercetării situându-se într-o concomitență clară, reperabilă atât prin lucrările științifice, cât și ulterior, prin editarea cărților. În intervalul 1973-1992, Lucian Drimba este preocupat să-și publice cărțile, două dintre ele apărute în anul 1974, monografia *Iosif Vulcan*, care înglobează materialul revizuit al publicațiilor din anale (1969-1971), așa cum se desprinde din cele ce urmează, și *Eminescu la „Familia"*, a cărei reeditare revizuită datează din 1994. Rodul cercetărilor asupra începuturilor teatrului românesc, publicate în anale în perioada 1972-1973 sunt valorificate în *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae Tragedicae Espressa,* 1983 și în volumul *Teatrul românesc la Orade*a, *Perspectivă monografică*, ediție apărută postum, în 2001, în care numele lui Lucian Drimba este prezent, în cadrul colectivului de redactori, ca autor al capitolului *Începuturi*. Cercetările de restituire a operei tribunului transilvănean sunt cuprinse în ediția în patru volume ale operelor lui I. Vulcan, începând cu anul 1987, *Iosif Vulcan. Poezie. Proză. Teatru*, 1989 *Iosif Vulcan. Publicistică*, 1994 *Însemnări de călătorie* și postum, în anul 2002, *Însemnări de călătorie (II). Corespondență*.

Pentru editarea cărților, materialul cercetării științifice a fost revizuit și restructurat în funcție de viziunea integratoare a istoricului literar asupra subiectului. Studiile publicate în anale, reprezentând părți de sine stătătoare, în contextul altor lucrări științifice, cu subiect diferit, se remarcă prin compoziția elaborată, în care incipitul presupune o introducere în tematica cercetării, iar finalul evidențiază concluziile, cu valoare de generalitate. În contextul volumelor operei, aspectele omoloage ale cercetării sunt introduse ca subtitluri ale capitolelor relevante, prin raportare la întregul cărții. Singura lucrare științifică care nu este valorificată, în contextul cărților editate, este cea apărută în 1992, ultima din seria celor publicate în anale, și care are un subiect diferit în ansamblul operei.

Aceasta dovedește faptul că, până la această dată, Lucian Drimba și-a spus cuvântul în activitatea de cercetare asupra subiectelor consacrate, contribuția sa fiind majoră în ceea ce privește prezentarea activității și operei lui I. Vulcan, legătura dintre redactorul „Familiei" și poetul național, Mihai Eminescu, precum și asupra începuturilor teatrului românesc la Oradea. Apariția, în 1994, a ediției revizuite *Eminescu la „Familia"*, înseamnă reluarea unui subiect mai vechi, îndelung dezbătut, primele rezultate ale cercetării datând din 1970, cu prilejul publicării unui articol în „Cercetări de limbă și literatură" și apoi din 1974, când apare prima ediție a volumului, sub egida *Comitetului de cultură și educație socialistă al județului Bihor*. Această revenire asupra cercetărilor mai vechi, reluare cu scopul îmbunătățirii, ajustării în sensul perfecționării materialului elaborat, pentru prezentarea lui în varianta finală, trădează o trăsătură de caracter a omului, reperabilă în toate domeniile de activitate, precum și preocuparea pentru ansamblul unui întreg contextual, evidențiindu-se mai multe perspective și moduri de lucru, care

se țes și se întretaie ades. Astfel se explică apariția în 1974 a celor două cărți, *Iosif Vulcan* și *Eminescu la „Familia”,* ce urmăresc direcții paralele ale activității lui I. Vulcan, dar care ilustrează și dimensiuni paralele în munca de cercetare a istoricului și criticului literar L. Drimba.

Încă din primele lucrări științifice, publicate în anale, ce valorifică fragmentar activitatea științifică a istoricului și criticului literar, L. Drimba se evidențiază prin rigoarea scriptică a cercetătorului asumat, cu un sistem solid de valori și criterii estetice bine conturate, care caută, se informează, bazându-se pe o largă arie de documentare și emite aprecieri a căror justețe și valoare rezistă în timp. În acest sens, teoreticianul și criticul literar Marian Vasile, apreciind, în volumul *Teoria literaturii,* importanța gustului și viziunii asupra valorilor a istoricului literar în structurarea materialului, prezintă și punctul de vedere al lui B. Croce, exprimat în *Estetica sa,* (1902), care afirma: ,,Oricine nu este doar un simplu culegător de fapte disparate, un simplu căutător sau cronicar incoerent, nu poate aduna la un loc cea mai mică povestire de fapte omenești, dacă nu posedă un anumit criteriu al său de judecată, o convingere proprie în raport cu faptele a căror istorie se apucă s-o povestească.”[1]

În volumul *Lucrări științifice,* seria B, din anul 1969, numele lui Lucian Drimba este prezent în *Sumar,* la pag. 147, cu titlul *Iosif Vulcan, academician*, al unei lucrări ce însumează 12 pagini. Studiul despre activitatea lui Iosif Vulcan în cadrul Academiei Române urmărește evoluția și parcursul omului de cultură transilvănean, din 1868, când a asistat pentru prima dată la ședința publică a Academiei, cu prilejul unei călătorii în România, și până în 1907, data morții sale, când a deținut titlul de președinte al secției literare. Informațiile complexe, selectate pentru relevanța și acuratețea lor, explicate prin referințe critice și mărturii literare, însoțite de note de subsol, atestă investigarea laborioasă a unui aspect din multitudinea preocupărilor culturale ale tribunului transilvănean.

În prezentarea activității lui I. Vulcan, în cadrul Academiei Române, informațiile expuse se regăsesc în cadrul monografiei *Iosif Vulcan*, din 1974, în capitolul IV, *Inițiativă și acțiune culturală*, partea intitulată *Academia Română*. Istoricul literar dovedește metodă în cercetarea unui parcurs pe care-l expune cronologic, evidențiind doar acele aspecte care au legătură cu subiectul, dintr-o recunoscută și impresionantă panoplie a manifestărilor culturale, la care Iosif Vucan a activat, într-un mod energic și entuziast, recunoscut de toți exegeții săi. În acest context, interesul său pentru înaltul for de cultură și știință, reprezentat de Academia Română devine, așa cum apreciază Lucian Drimba, un fapt firesc, pe deplin justificat, și care ,,coboară până în momentele în care se proiecta un asemenea așezământ.”[2]În prezentarea acestui domeniu major de interes, autorul pornește de la articolul *Societatea literară română*, publicat în ,,Familia”, din 1866, ,,adevărat manifest vulcanian al conștiinței unității românilor de pretutindeni”[3], în care, ,,integrându-se discuției generale a momentului cu privire la membrii ce urmau să fie numiți prin decretul locotenenței domnești, Iosif Vulcan făcea câteva propuneri destul de judicioase...”[4]

[1]Marian Vasile, *Teoria literaturii*, Editura Atos, București, 1997, p. 106
[2]Institutul Pedagogic Oradea, *Lucrări științifice*, seria B, 1969, Lucian Drimba, *I. Vulcan, academician*, p. 147
[3]Institutul Pedagogic Oradea, *Lucrări științifice*, seria B, 1969, Lucian Drimba, *I. Vulcan, academician*, p. 147
[4]Institutul Pedagogic Oradea, *Lucrări științifice*, seria B, 1969, Lucian Drimba, *I. Vulcan, academician*, p. 147

Istoricul literar prezintă condițiile în care, în 1879, secția literară a Academiei Române îl propune ca membru corespondent pe Iosif Vulcan, la aceeași dată la care secția științifică îl propune pe Spiru Haret, în aceeași calitate. Rigoarea scriptică, bogăția informațiilor, echilibrul aprecierilor și pertinența judecăților de valoare sunt trăsături ale scrisului lui Lucian Drimba, care se remarcă, încă din această perioadă. În aprecierea lui I. Vulcan, pe tărâm literar, criticul literar nu ezită să-l încadreze în mod corect ca „scriitor modest sub raportul valorii artistice a operei, e adevărat, dar valoros în privința sentimentelor și ideilor ce le punea în circulație”.[5]

Istoricul literar prezintă activitatea neobosită a cărturarului transilvănean, prezent la toate lucrările secției literare, propunerile sale care se bucură de aprecierea celorlați membri, râvna și zelul neobosit cu care răspunde tuturor solicitărilor. Lucian Drimba apreciază, pe baza proceselor verbale ale ședințelor academice, faptul că recenziile elaborate de Iosif Vulcan s-au remarcat prin echilibru și pertinență, întrunind consensul celorlalți membri. Conform afirmațiilor sale, una din contribuțiile cele mai importante ale lui I. Vulcan ca membru al secției literare a Academiei a fost aceea pe care a adus-o referitor la aprecierea operelor literare înaintate de autori pentru premiere.„Rapoartele sale academice, în număr de 42, întocmite cu mult simț de răspundere și cele mai adeseori cu discernământ critic și exigență, reflectă o bună parte din concepția sa literară cu care ne obișnuise conducătorul «Familiei» încă din 1865.”

Istoricul literar prezintă și încetarea activității lui I. Vulcan, în cadrul Academiei, care are loc în primăvara anului 1907, anul morții, când boala îi împiedică deplasarea la București, trimițând doar rapoartele asupra cărților care i s-au repartizat spre lectură. Discuțiile din plenul academic despre moartea lui I. Vulcan, precum și liniile de portret trasate de N. Iorga și redate de L. Drimba impresionează, de asemenea, și dau amploare și forță de sugestie în evocarea personalității sale.

La finalul studiului, autorul evidențiază faptul că alegerea lui I.Vulcan în cel mai înalt for al culturii și științei românești a reprezentat o dreaptă și bine meritată răsplată, precum și o recunoaștere a meritelor sale. Contactul cu scriitorii din România a contribuit la unitatea de limbă și cultură a tuturor românilor, ideal pentru care I. Vulcan a militat de-a lungul întregii sale vieți. Ulilizarea sintagmei „I. Vulcan, academicianul”[6], prezentă în titlu și reluată în final, ca încheiere a unui ciclu de viață, dobândește, în contextul activității prezentate, o mare forță evocatoare. În subsidiarul evenimentelor se insinuează discret, dar profund, respectul și prețuirea istoricului literar pentru activitatea neobositului tribun, faptele sale fiind pe măsura marilor sale idealuri.

În volumul *Lucrări științifice*, seria B, din analele Institutului Pedagogic Oradea, 1970, numele lui Lucian Drimba este inserat de două ori, în calitate de autor al studiilor: *I. Vulcan. Mediul familial. Anii de studii. Începuturile publicistice* și *Însemnările de călătorie ale lui I. Vulcan*.

Primul articol, *I. Vulcan. Mediul familial. Anii de studii. Începuturile publicistice* reprezintă rodul cercetărilor asupra vieții și activității lui I. Vulcan, efectuate cu prieljul

[5]Institutul Pedagogic Oradea, *Lucrări științifice*, seria B, 1969, Lucian Drimba, *I. Vulcan, academician*, p. 148
[6]Institutul Pedagogic Oradea, *Lucrări științifice*, seria B, 1969, Lucian Drimba, *I. Vulcan, academician*, p. 158

redactării tezei de doctorat, susținută în 1971, informații ce se regăsesc în primul volum publicat în anul 1974, monografia *Iosif Vulcan*. Materialul de idei și informații al acestei lucrări se identifică în capitolul al II-lea al monografiei, intitulat *Repere biografice*. Spre deosebire de materialul lucrării, informațiile din monografie sunt mai cuprinzătoare, în special în privința versurilor, ca exemplificări ale începuturilor activității creatoare ale lui Iosif Vulcan, iar pe alocuri apar modificări, ceea ce demonstrează faptul că, înainte de publicare, informațiile au fost revizuite. Studiul științific se remarcă prin acribie, rigurozitate, spirit obiectiv, acuratețe în exprimare și dezbatere documentară, pentru restabilirea informației corecte în cazul unor erori comise de-a lungul timpului, de cei care au abordat acest subiect.Numeroasele note de subsol, atestă exigența istoricului literar de a reda informații cât mai corecte și precise, despre familia lui I. Vulcan, anii de studiu și începuturile publicistice. De exemplu referitor, la anul nașterii lui Nicolae Vulcan, tatăl lui I. Vulcan, este indicată data de 23 decembrie 1805, pe baza documentului *Schematismus venerabilis cleri Magno –Varadinensis graeci ritus cathollicorum*din 1840, dată pe care o preiau și alți istorici, dar și pe baza necrologului din „Familia" (1884), unde se precizează faptul că Nicolae Vulcan se afla în al 79-lea an de viață, chiar dacă în documentul *Extras din conscripțiunea administrațiunei militare a Comunei Sinca – vechia* este indicată ca dată a nașterii 23 ianuarie 1803.[7] Lucian Drimba restabilește informația corectă, așa cum procedează și în alte situații, ajungând să fie citat, de exegeții de mai târziu ai lui I. Vulcan, ca argument pentru acuratețea informației. Urmărind impresionantul parcurs publicistic al lui Iosif Vulcan, Stelian Vasilescu, în volumul *Iosif Vulcan, Publicistică, culegere selectivă, prefață, tabel cronologic, note și bibliografie* îl citează deseori pe Lucian Drimba, fie în cazul unor situații care se cer clarificate, cum este aceea referitoare la Ioanichie Miculescu[8], proprietarul revistei „Aurora română", care determină plecarea după patru luni a lui Iosif Vulcan din redacție, fie referitor la aprecierea unor publicații, cum este cazul revistelor „Șezătoarea", „Familia".[9]

Cel de-al doilea articol, publicat în 1970, *Însemnările de călătorie ale lui I. Vulcan* constituie o prezentare elaborată asupra însemnărilor de călătorie publicate, în majoritate, în revista „Familia". Chiar dacă însemnările de călătorie ale lui I. Vulcan nu posedă darul de a-l atrage spre lectură, cel puțin pe cititorul zilelor noastre, studiul istoricului și criticului literar L. Drimba impresionează prin selecția judicioasă a materialului informativ, comentariile și viziunea aprecierilor, reproducerea inspirată a exprimărilor și redarea sentimentelor trăite de călătorul I. Vulcan, dintre care patriotismul este cel fundamental. Acuratețea, ca trăsătură definitorie a scrisului lui L. Drimba e determinată nu numai de exactitatea informației, ci și de felul în care o expune, cu firesc și naturalețe, cu o anumită modestie a cuvântului, ce imprimă stilului limpezime, rod al unor îndelungi căutări.

---

[7]Institutul Pedagogic Oradea, *Lucrări științifice*, seria B, 1970, Lucian Drimba, *I. Vulcan,Mediul familial. Anii de studii. Începuturile publicistice* . p. 64

[8] Stelian Vasilescu-*Iosif Vulcan, Publicistică, culegere selectivă, prefață, tabel cronologic, note și bibliografie*, Editura Facla, Timișoara, 1983, p. 18

[9] Stelian Vasilescu-*Iosif Vulcan, Publicistică, culegere selectivă, prefață, tabel cronologic, note și bibliografie*, Editura Facla, Timișoara, 1983, p. 34

Însemnările de călătorie ale lui I. Vulcan consituie o altă parte a cercetării dedicate activității și operei lui I. Vulcan, publicată în 1874, în monografia *Iosif Vulcan*, reperabilă în capitolul V, *Opera literară*, ca parte integrantă, alături de poezie, proză (nuvele, schițe, povestiri, romane, însemnări de călătorie), teatru, traduceri. Studiul științific reprezintă o dovadă elocventă a modului cum trebuie căutată, înainte de toate, importanța notelor de călătorie ale lui I. Vulcan, precum și exemplul unei elaborări riguroase în toată complexitatea, care produce, lectorului avizat, delectare.

Istoricul literar debutează cu o privire retrospectivă asupra speciei, în literatura română, începând cu secolul al XVII-lea, de la jurnalul Spătarului Nicolae Milescu, până în secolul al XIX-lea, la *Însemnare a călătoriei mele* a lui Dinicu Golescu, și perioada romantică, în care este cultivată cu predilecție, apreciind valoarea documentară a acestor scrieri. L. Drimba menționează atât impresiile de călătorie publicate de I. Vulcan, om al vremii sale, în revistele ,,Concordia" și ,,Familia", în urma călătoriei la Brașov, din 1862, *schițe* sau s*uveniri* despre călătoriile în Bavaria și Franța (1867), București (1868), Transilvania (1868, 1877, 1880), Boemia și Germania (1896), Dobrogea și Turcia (1898), cât și motivele acestor călătorii. Principiul de prezentare a acestui material, uneori cu aspect brut și neprelucrat, tributar surselor la care apelează călătorul, este cel cronologic. Lucian Drimba menționează motivul primei călătorii întreprinse de tânărul în vârstă de 21 de ani, de la Pesta la Brașov, pentru a asista la adunarea generală a *Asociațiunii pentru cultura și învățătura poporului român din Transilvania*, subliniind, în contextul relatărilor documentare, entuziasmul general al participanților, precum și oportunitatea cunoașterii unor scriitori ca: Andrei Mureșanu, George Bariț sau Timotei Cipariu.

Autorul reține și supune atenției aspecte disparate ale însemnărilor referitoare la monumentele locului, apreciind că sursa acestora o constituie ghidurile turistice, informative și mai puțin prezentarea personală a lui I. Vulcan, asupra unor lucruri care l-au impresinat, exemplele oferite în acest sens fiind elocvente. Se remarcă buna intuiție în selectarea notațiilor edificatoare, precum și în redarea exprimării călătorului, însoțite de comentariul său: ,,Dintre străzi, Calea âogoșoaiei îi apare, nu fără ironie, lungă cât o pozie de a lui Văcărescu."[10]

Criticul literar evidențiază subiectivitatea aprecierilor lui I. Vulcan: raportat la Viena, Berlinul nu-l impresionează ,,pentru că nu e frumos și nu are clădiri mai mari de patru etaje". În schimb Lipsca e prezentată mult mai elogios, pentru că este ,,cuib de frunte al culturii germane, iar Praga îl uimește prin mulțimea nesfârșită de biserici și fabrici, deși are o înfățișare mohorâtă, datorită multelor clădiri vechi."[11]

Pe baza numeroaselor detalii, sugestive pentru conturarea imaginilor și redarea culorii locale, autorul stabilește concluzii cu valoare de generalitate, bine întemeiate și fundamentate pe multitudinea elementelor specifice. I. Vulcan se arată interesat de cultura popoarelor ,,de ceea ce este specific țării, popoarelor, de biserici, castele și de muzee de artă."[12] Sau în baza aceleiași

[10]Institutul Pedagogic Oradea, *Lucrări științifice*, seria B, 1970, Lucian Drimba, *Însemnările de călătorie ale lui I. Vulcan*,p. 90

[11]Institutul Pedagogic Oradea, *Lucrări științifice*, seria B, 1970, Lucian Drimba, *Însemnările de călătorie ale lui I. Vulcan*,p. 90

[12]Institutul Pedagogic Oradea, *Lucrări științifice*, seria B, 1970, Lucian Drimba, *Însemnările de călătorie ale lui I. Vulcan*,p. 90

idei: „De remarcat este faptul că I. Vulcan nu se interesează aproape de loc de condiția materială a vieții oamenilor, de relațiile sociale, dar prezintă unele aspecte ale vieții sociale, îndeosebi pe acelea care-l intrigă sau înfurie prin ciudățenia lor."[13] Această atitudine, apreciază istoricul literar reflectă principiile sale ca fiu de preot, precum și tendința moralizatoare.

Impresionantă este, însă, prezentarea însemnărilor de călătorie prin Transilvania și România, prilej pentru L. Drimba de a evidenția vibrantul sentiment patriotic al tribunului; monumentele istorice constituie prilej de rememorare a legendelor, iar obiceiurile și portul popular sunt prilej de exprimare a apartenenței etnice și a mândriei naționale. În transmiterea acestui sentiment, surprindem acel amestec înduioșător de entuziasm și inocență al trăirilor lui I. Vulcan: ruinele castelului de la Vad îi stimulează imaginația, închipuindu-și rostirea românească și stindardul românesc, în spiritul tradiției care îl atribuie familiei lui Menumorut, precum și faptul că ar fi fost clădit, ca și cetatea Sebișului, de către zâne.

Criticul literar apreciază notațiile adesea inexpresive, uneori retorice, lipsite de forță plastică, alteori într-o exprimare frustă, simplă, elementară. Sentimentul de mândrie națională e exprimat și la vederea Dobrogei, pământ românesc, dar și la Paris, în cadrul expoziției, când exponatele din pavilionul românesc sunt apreciate de toți vizitatorii, sau la Constantinopole când, în catedrala patriarhală, aude rostirea românească a evangheliei și exclamă: „Asta e cea mai frumoasă limbă".[14] Într-un alt registru, ne sunt prezentate impresiile generate de contemplația asupra naturii și a obiceiurilor populare românești: jocul popular țarina, lângă Abrud e definit în manieră plastică „amestec al melancoliei visătoare cu zborul voioșiei râzătoare. O doină topită într-o horă"[15], despre horele din România apreciază că „nu sunt atât de triste ca și ale noastre"[16], Mureșul personificat este comparat cu „un copil dezmierdat ce fuge neregulat, jucându-se cu florile de pe malurile ei"[17], monotonia Bărăganului e generatoare de plictiseală, melancolie, dar reînvie în note lirice, atmosfera bucolică în care ciobanii transilvăneni coborau cu turmele în aceste locuri.

Conform rigorii sale scriptice de elaborare și redactare a unui material științific, cu părți distincte, bine conturate în cadrul compoziției, la finalul studiului, Lucian Drimba revine asupra însemnărilor de călătorie, cu aprecieri generale, stabilind concluzii. Așa cum procedează și în aprecierea operei, Lucian Drimba dovedește măsură și echilibru în emiterea judecăților de valoare, situând însemnările de călătorie în proximitatea creației literare a lui I. Vulcan și realizând legătura dintre acestea.

---

[13]Institutul Pedagogic Oradea, *Lucrări științifice*, seria B, 1970, Lucian Drimba, *Însemnările de călătorie ale lui I. Vulcan*,p. 90

[14]Institutul Pedagogic Oradea, *Lucrări științifice*, seria B, 1970, Lucian Drimba, *Însemnările de călătorie ale lui I. Vulcan*,p. 93

[15]Institutul Pedagogic Oradea, *Lucrări științifice*, seria B, 1970, Lucian Drimba, *Însemnările de călătorie ale lui I. Vulcan*,p. 94

[16]Institutul Pedagogic Oradea, *Lucrări științifice*, seria B, 1970, Lucian Drimba, *Însemnările de călătorie ale lui I. Vulcan*,p. 94

[17]Institutul Pedagogic Oradea, *Lucrări științifice*, seria B, 1970, Lucian Drimba, *Însemnările de călătorie ale lui I. Vulcan*,p. 94

Anul 1971, în publicațiile Institutului Pedagogic Oradea îl prezintă pe Lucian Drimba, ca autor al studiului *I. Vulcan, membru al ,,Astrei" și al ,,Societății Kisfaludy",* la pagina 141, a volumului *Lucrări Științifice*, Filologie.

Incipitul ne situează în concomitența faptelor de cultură prezentate anterior, în cercetarea dedicată însemnărilor de călătorie, L. Drimba revenind la evenimentele din 1862, când I. Vulcan întreprinde prima sa călătorie la Brașov, pentru a participa la adunarea generală a *Asociațiunii pentru literatură română și cultura poporului roman,* după înființarea ei în 1861. Acest fapt oferă continuitate în expunere și publicare, așa cum procedează în întreaga sa activitate de cercetare. Investigațiile elaborate în cadrul acestui studiu sunt înglobate ediției monografice din anul 1974, în capitolul IV, *Inițativă și acțiune culturală*, în două subcapitole distincte, intitulate *ASTRA și Societatea Kisfaludy,* precedate de o scurtă prezentare.

Istoricul literar precizează contextul în care I. Vulcan, însoțit de alți tineri colegi și prieteni, ca delegat din partea ziarului ,,Concordia", la care își desfășura activitatea ca redactor, a participat la acest eveniment, având rilejul să cunoască personalități importante ale culturii românești, dintre care George Bariț și Andrei Mureșanu. Cea de a doua participare la adunarea Astrei este consemnată în 1868, la Gherla, până la această dată cercetătorul necunoscând indicii ale prezenței lui Vulcan la activitățile Asociațiunii. În notele de subsol, istoricul literar consemnează sursele pe baza cărora admite o ipoteză sau prezintă anumite informații, cel mai adesea publicațiile, numărul, anul și paginile în care a apărut, alteori prezintă explicații suplimentare, referitor la un anumit context, pentru a asigura componenta comprehensivă a momentului și a climatului social-istoric, un exemplu în acest sens fiind titlul disertației lui Aron Densușianu, *Studii asupra poeziei populare române*, prima expunere care s-a prezentat în ședința Astrei de la Șomcuta mare, în 1868.

Pe firul cronologic al prezentării activității lui I. Vulcan la lucrările *Asociațiunii*, istoricul literar menționează prezența sa la adunarea de la Șimleu, din 1878, când a fost ales secretar al ședinței, alături de Grigore Silași și Iosif Sterca Suluțiu, apoi de la Brașov, în 1883, și la Deva în 1899, când o salută din partea S.T.R., cu un cuvânt entuziast privind colaborarea și sprijinul reciproc, iar la Herculane, în 1900, îi adresează felicitări pentru activitatea ultimilor ani.

Un eveniment evidențiat printr-o prezentare mai amplă, datorită importanței sale, atât pentru cultura bihoreană, cât și pentru activitatea redactorului ,,Familiei", este cea dintâi adunare generală a Astrei, în părțile Bihorului, prilej cu care I. Vulcan este investit cu onoarea de amfitrion al manifestării. Discursul său, *Cuvântul de salutare a Asociațiunii din Bihor,* rostit de I. Vulcan, referitor la limba română, păstrătoare și apărătoare a etnicității noastre, publicat ulterior de ,,Transilvania" și ,,Familia" 1898, impresionează prin vibrantul patriotism, motiv pentru care autorul îi alocă un spațiu apreciabil. Faptul că, în monografia din 1974, el însumează mai multe paragrafe, demonstrează importanța pe care i-o atribuie istoricul literar, iar alături de alte completări ale studiului de față evidențiază consecvența activității de cercetare a lui L. Drimba, precum și preocuparea vădită de prezentare a conținutului în cea mai bună variantă.

În ciuda informației vaste, autorul procedează la o bună selecție și înlănțuire a aspectelor prezentate, astfel încât cercetarea acestei zone de activitate, din registrul larg al preocupărilor lui I.Vulcan, este una lineară.

Incipitul celei de a doua părți a studiului științific înseamnă o revenire asupra celei dintâi, autorul evidențiind intervalul de numai trei ani, care a trecut de la data alegerii lui I. Vulcan, ca membru al Astrei și investirea sa, ca membru extern, în Societatea Kisfaludy, societatea scriitorilor maghiari din Pesta. Istoricul literar subliniază meritele redactorului „Familiei", apreciate de societate, „prin traducerea literaturii române în limba maghiară"[18] și pentru că „a făcut cunoscută poezia maghiară în limba română"[19], în virtutea cărora în ședința din 25 ianuarie 1871, membrii Societății Kisfaludy îl aleg, în unanimitate, pe I. Vulcan ca membru extern al ei, calitatea de membru intern neputând să o dețină decât scriitori maghiari. Un alt moment evidențiat de autor, în prezentarea cronologică a desfășurării evenimentelor, este discursul lui I. Vulcan, din 31 mai 1971, *Poezia populară română*, cu care „și-a făcut intrarea solemn în societate"[20], printre personalitățile culturii maghiare, fiind cel dintâi membru nemaghiar al societății care a susținut un discurs de recepție. Reverberațiile acestui moment sunt reperabile și în anul 1872, când I.Vulcan este investit, ca urmare a aprecierii și încrederii unanime a colegilor maghiari din Societatea Kisfaludy, cu calitatea de referent critic asupra a două colecții de traduceri din poezia noastră populară, aparținând lui Ember Gyorgy și lui Iulian Grozescu, pe care societatea intenționa să le publice, în editură proprie, sub titlul *Cântece populare românești*.

În conformitate cu notificările lui I. Vulcan, care au întrunit consensul și altor membri, Societatea Kisfaludy va publica, abia peste cinci ani, în 1877, volumul cu titlul *Roman nepdalok (Cântece populare române)* care cuprinde, pe lângă traducerile celor doi amintiți, și alte poezii traduse de I. Vulcan, fiind precedat de discursul său, ca studiu introductiv. Aprecierile și concluziile lui L. Drimba din final ilustrează importanța activității omului de cultură I. Vulcan, timp de 10 ani (1871-1880), în cadrul Societății Kisfaludy, activitate, prin care a avut o contribuție majoră la cunoașterea de către poporul maghiar a poeziei populare românești și la dezvoltarea legăturilor dintre popoare, pe baza apropierii culturale dintre ele.

În analele din 1972, *Lucrări științifice*, seria filologie, vol. VII, al Institutului Pedagogic din Oradea, L. Drimba este semnatarul a două studii, *O ipoteză: I. B. Deleanu, autorul primei piese românești* și *Date noi privitoare la „Societatea de lectură" a elevilor din Beiuș*, care demonstrează faptul că, în acest interval, istoricul literar este preocupat de domeniul teatrului, obiectul cercetării sale fiind începuturile teatrului românesc, așa cum se desprinde din toate lucrările publicate în această perioadă; între 1972-1973, numele său figurează în dreptul a cinci lucrări, cu tiluri relevante, din anul 1973 datând și extrasul cercetării asupra *Teatrului de Vest din Oradea*.

Cercetarea realizată de L. Drimba asupra primei piese de teatru românesc datează din 1963, în contextul publicării articolului *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa. Cea mai veche piesă de teatru românească cunoscută*, în numărul VII al revistei "Limbă și literatură", ceea ce constituie un argument în sprijinul perspectivei multiple de abordare a

[18]Institutul Pedagogic Oradea, *Lucrări științifice*, Filologie, 1971, Lucian Drimba, *I. Vulcan, membru al Astrei și al Societății Kisfaludy* ,p. 146

[19]Institutul Pedagogic Oradea, *Lucrări științifice*, Filologie, 1971, Lucian Drimba, *I. Vulcan, membru al Astrei și al Societății Kisfaludy* ,p. 146

[20]Institutul Pedagogic Oradea, *Lucrări științifice*, Filologie, 1971, Lucian Drimba, *I. Vulcan, membru al Astrei și al Societății Kisfaludy* ,p. 147

activității sale de istoric și critic literar. Incipitul lucrării științifice *O ipoteză: I. Budai Deleanu, autor al primei piese teatrale,* ca reluare a unei teme mai vechi, subiect de dispute și controverse ale exegeților privind paternitatea textului, menționează *Raportul înaintat Academiei Române*, în 1880, în care Nicolae Densușianu semnala, între operele descoperite în biblioteca episcopiei greco-catolice, o piesă de teatru al cărei titlu e transcris defectuos: *Scisio Gregorii in Moldavia Vodae, tragedice expressa.* Referitor la atribuirea paternității, istoricul literar precizează faptul că în 1963, cu prilejul publicării piesei, a respins atât afirmația lui N. Densușianu care i-o atribuia lui Samuil Vulcan, cât și pe cea a lui St. Mărcuș, șaizeci de ani mai târziu, care aprecia că a fost scrisă de ,,un oarecare prefect de studii sau profesor al Seminarului din Oradea, pentru tinerii din acel seminar"[21]. În orizontul vast al cercetării, însuflețit de lumina cunoașterii, istoricul literar și-a îndreptat atenția spre un alt posibil autor, I. B. Deleanu, de al cărui nume se leagă studiul de față, conceput într-o manieră asemănătoare textului argumentativ. Autorul pornește de la o ipoteză, prezintă și dezbate argumentele invocate, iar în final stabilește concluzii. Mai mult decât atât, L. Drimba expune traseul pe care l-a urmat, apelând la specialiști consacrați: cercetătorul Ion Gheție de la Institutul de lingvistică al Academiei, căruia i-a trimis fotocopii ale manuscrisului în vederea comparării grafiei, prof. univ. dr. doc. I. Pervain și lucrarea din 1967, *Noi contribuții documentare la biografia lui Budai Deleanu*, semnată de Lucia Protopopescu. Revenind asupra informației care preceda publicarea textului din 1963, referitor la afirmația că textul a fost scris la Blaj, istoricul literar apreciază că piesa a fost scrisă de un tânăr provenind din mediul blăjan, ceea ce nu exclude ipostaza de autor sau coautor al ei, a lui I. B. Deleanu,

Argumentele introduse de L. Drimba, în sprijinul acestei ipoteze, vizează atât elemente de compoziție, prin paralelismul planurilor distincte de desfășurare, cât și coordonate spațio-temporale, indicându-se intervalul de scriere, anii 1777-1780, perioadă în care pretinsul autor în discuție, I. B. Deleanu, își satisfăcea studiile universitare la Viena, fiind găzduit la Barbareum. Concluziile din finalul studiului publicat în analele din 1972 semnalează necesitatea reluării subiectului, precum și a cercetării în vederea susținerii acestei ipotezei.

Cercetările efectuate asupra primei piese de teatru românesc sunt expuse de L. Drimba atât în *Studiul introductiv* al volumului din 1983, *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa*, cât și ulterior în ediția din 2001, *Teatrul Românesc de la Oradea, Perspectivă monografică,* în care L. Drimba, în calitate de semnatar al capitolului *Inceputuri*, prezintă *Unul din primele texte de teatru în limba română Occisio Gregorii in Moldavia Vodae Tragedice expressa.* Interesant este însă faptul că nici una dintre volumele amintite nu înglobează ipoteza, care face obiectul cercetării prezente în anale. Cu siguranță, pe firul cercetărilor ulterioare anului 1972, data la carea apărut publicată lucrarea de față, L. Drimba și-a modificat viziunea privind ipoteza atribuirii paternității piesei lui I. B. Deleanu, așa cum de altfel atestă *Studiul introductiv* al volumului din 1983, când revenind asupra acestui aspect precizează: ,,Mergând pe calea deschisă de L. Protopopescu, care este dispusă să-l considere pe I. Budai Deleanu fie singurul autor, fie coautor, fie doar martor al elaborării piesei, am încercat, într-o comunicare din 1970, să aduc argumente în favoarea ipotezei ademenitoare care vedea în autorul Țiganiadei pe autorul lui

[21]Institutul Pedagogic Oradea, *Lucrări științifice*, Filologie, 1972, Lucian Drimba,*O ipoteză: I. B. Deleanu, autorul primei piese românești*,p. 61

Occisio. Ipoteza era timid formulată pentru că ne dădeam seama de fragilitatea argumentelor pe care le puteam invoca și eram convinși de faptul că era «îndrăzneață și riscantă». Astfel stând lucrurile, renunțăm la ea neavând nici acum mai multe și nici mai convingătoare argumente: or, cele atunci prezentate nu ni se par-cum nu ni s-au părut nici atunci-suficient de convingătoare. În schimb ne menținem părerea că ”piesa a fost scrisă de către un tânăr provenit din mediul blăjean.”[22]

Lucrările științifice publicate de profesorul L. Drimba în analele Universității din Oradea, în intervalul 1969-1992, constituie o prețioasă sursă de documentare, în contextul restituirii activității sale de cercetare, ca istoric și critic literar. Alături de articolele din publicațiile de specialitate ale vremii, ele alcătuiesc un parcurs științific, reprezentat de autor încă din primii ani ai activității sale didactice, ca piese constitutive ale unui întreg, valorificat și mărturisit odată cu editarea cărților. Perspectivele acestui parcurs, indicând planuri și direcții multiple de cercetare, care deseori interferează, și metode de lucru, bine definite în timp, cu reveniri și reluări asupra subiectelor în care dobândește recunoaștere, îl situează pe L. Drimba, timp de o viață, în orizontul vast al cunoașterii, în care se identifică, prin parcurgerea spațiilor investigate, la modul simplu și temerar, cu cartea în mână.

BIBLIOGRAPHY

1. Analele Universității din Oradea, Tom II, Filologie, Oradea, 1992, L. Drimba, *Din corespondența lui I.L. Caragiale cu Paul Zarifopol. Aspecte umoristice.*
2. Drimba, Lucian, *Iosif Vulcan*, București, Editura Minerva, București, 1974.
3. *Occisio Gregorii in Moldavia Voda etragedice expressa*, Editura Dacia, ClujNapoca, 1983.
4. Institutul Pedagogic Oradea, Lucrări Științifice, seria B, Oradea, 1969, L. Drimba, *I. Vulcan, academician.*
5. Institutul Pedagogic Oradea, Lucrări Științifice, seria B, Oradea, 1970, L. Drimba, *I. Vulcan. Mediul familial. Anii de studii. Începuturile publicistice.*
6. Institutul Pedagogic Oradea, Lucrări Științifice, seria B, Oradea, 1970, L. Drimba, *Însemnările de călătorie ale lui I. Vulcan*.
7. Institutul Pedagogic Oradea, Lucrări Științifice, Filologie, Oradea, 1971, L. Drimba, *I. Vulcan, membru al ”Astrei” și al ”Societății Kisfaludy”.*
8. Institutul Pedagogic Oradea, Lucrări Științifice, Filologie, Oradea, 1972, L. Drimba, *O ipoteză: I. B. Deleanu, autorul primei piese românești*.
9. Institutul Pedagogic Oradea, Lucrări Științifice, Filologie, Oradea, 1972, L. Drimba, *Date noi privitoare la ”Societatea de lectură” a elevilor din Beiuș.*
10. Institutul Pedagogic Oradea, Lucrări Științifice, seria literatură, vol. VII, Oradea,1973, L. Drimba, *Teatrul românesc în secolul al XVIII-lea.*

[22]*Occisio Gregorii in Moldavia Voda etragedice expressa*, *Studiu introductiv*, Editura Dacia, ClujNapoca, 1983, p. 39

11. Institutul Pedagogic Oradea, Lucrări Științifice, seria literatură, vol. VII, Oradea,1973, L. Drimba*, Teatrul românesc în Bihor până la Unire.*
12. Institutul Pedagogic Oradea, Lucrări Științifice, seria literatură, vol. VIII, Oradea,1973, L. Drimba, *"Teatrul de vest" din Oradea*.
13. Institutul Pedagogic Oradea, *Lucrări Științifice*, seria literatură, vol. VIII, extras, Oradea,1973, L. Drimba, *Teatrul de vest din Oradea.*
14. *Teatrul Românesc la Oradea*, Perspectivă monografică, Editura Revistei Familia, Oradea, 2001.
15. Vasile, Marian, *Teoria Literaturii*, Editura Atos, ediție revăzută și adăugită, București. 1997.
16. Vasilescu, Stelian, *Iosif Vulcan Publicistica*, Editura Facla, Timișoara, 1983.

L'IMAGINAIRE DANS LA RECHERCHE DE L'IDENTITÉ: J. J.ROUSSEAU

Gabriela Vasilescu, Prof., PhD, Petroleum-Gas University of Ploiești

Résumé:"Voilà ce que j'ai fait, ce que j'ai pensé, ce que je fus", dit Rousseau dans l'ouverture du livre de sa vie.Livre autobiographique, les Confessions représentent la manière dont l'auteur se libère des histoires de la vie, tout en avouant "le bien et le mal avec la même franchise". Cette démarche, que nous rencontrons aussi chez les penseurs modernes, constitue une voie de réflexion philosophique, le journal, qui fait place à l'imaginaire pour qu'il présente sa propre vision quant aux expériences vécues. "La trompette du Jugement sonne quand elle voudra" et il annonce d'un point de vue évaluatif: "Je fus meilleur que cet homme-là".
Mots clé: Rousseau, la confession, l'imaginaire, l'homme naturel.

Argument dans le choix du thème

Transposée dans la question qui suis-je, la recherche de l'identitéreprésente le fardeau que la pensée critique transmet. Pour les vivants qui ne l'ont jamais invoquée, le problème de l'endroit qu'ils occupent par rapport à leurs semblables n'a aucune importance. Nous nous rapprochons de la recherche de l'identité à mesure que la conscience de soi le demande et que le conformisme est périmé. On ne peut pas rester sans identité, le seul endroit qui nous efface de manière irrévocable c'est la fosse commune, une sorte de collectivisme vécu à l'époque du socialisme. Un hiver rude, le 7 décembre 1791, deux jours après sa mort, Mozartest enterré dans le cimetière Sankt Marx de Vienne, dans une fosse commune, sans croix, dans un cadre entièrement anonyme. Pour effacer cette honte, les Autrichiens lui ont dédié des statues, une maison mémoriale et, pour que la charité soit parfaite, toutes sortes de bonbons et de décorations apparaissent. Son identité a été assumée, d'une manière magique, par tous les gens amoureux de la musique classique.

Le problème de l'identité reste ouvert et correspond à une diversité de perspectives de traitement. Au niveau psychanalitique l'interrogation humaine intérieure semble produire beaucoup de formes d'aliénation. Le problème sociologique de l'identité met en scène le contexte social et la mesure de la qualité de la vie. Les sciences de la communication étudient le problème de l'identité par le recours à une méthode psychologique, "la fenêtre de Johari", une fenêtre ouverte entre le soi et le monde, entre l'identité et l'altérité, méthode qui permet l'auto-révélation et une meilleure connaissance du soi et des autres. C'est de la philosophie que naît la plage d'aspects la plus ouverte, plage qui définit la condition humaine, le problème de l'identité humaine étant mis au centre des préoccupations par la pensée moderne. On y inscrit le moment Rousseau, une nouvelle perspective de compréhension des relations entre l'homme et la nature, en modifiant le mal qui naît en même temps que les dépendances sociales. "L'homme est né libre, et partout il est dans les fers"(Rousseau 2001, 19).Par la liberté il comprend l'absence de

toute contrainte, de toute dépendance de son semblable. Un tel état appartiendrait à la sociabilité naturelle, étape où la moralité et les vices sont étrangers à l'homme naturel."La liberté naturelle et le droit illimité" sont changés par la liberté civile "qui est limitée par la volonté générale" (Rousseau 2001, 33), c'est la propriété et l'état civil qui produit la force et les lois pour les citoyens. C'est maintenant qu'intervient le partenariat nécessaire à l'intermédiation entre l'esclavage et le droit/ le juste. "Je fais avec toi une convention toute à ta change et toute à mon profit, que j'observerai tant qu'il me plaira, et que tu observas tant qu'il me plaira"(Rousseau2001, 27).De là le besoin de trouver une place dans la vie sociale apparaît, ce qui suppose la réflexion sur soi-même etle fait de trouver une forme d'auto-évaluation. Cette manière de trouver sa propre identité, en suivant les étapes évolutives parcourues dans les Rêveries et les Confessions, ont influencés plus tard les Romantiques, en formant une période de la littérature européenne. Ses idées politiques figureront dans le programme des républicains du XIXe siècle.

De la liberté naturelle à l'égoïsme social

Rousseau inscrit une image sur la condition humaine, en juxtaposant la doctrine traditionaliste de la sociabilté naturelle et la vision moderniste hobbsienne. L'homme est naturellement bon mais il est devenu égoïste dans les relations sociales. Le mal se produit par l'histoire et la societé; l'homme est devenu vicieux. Il est né libre et cela lui a permis de devenir égoïste. L'homme naturel est un paradigme, un repère axiologique vers ce que l'humain devrait être. Une telle démarche commence avec sa propre personne, soumise à des interrogations et des divulgations, ayant pour finalité l'invitation adressée au lecteur pour la connaissance de sa propre identité. Son effort pour dévoiler sa propre existence se rapporte à "l'espèce humaine", une écriture soumise à une comparaison à d'autres études sur les humains. Cette démarche ne l'effraie pas, Jean Jacques se sent prêt à offrir "le monument exact de son caractère". De là commence "la mode" des romans autobiographiques, ces instances qui mettent le lecteur à la place du juge, un offre attractif pour connaître la vie de tant d'auteurs.

La recherche de l'identité humaine est parcourue en défiant la logique des publications, en partant de cette phrase: "les Rêveries achèvent le cycle des récits autobiographiques ; mais elles décrivent aussi l'abandon des ressources de ce genre".L'imagination est la source de toutes les révélations intérieures qui convoquent l'auteur, solitaire, tel qu'il se caractérise par le titre de son livre, prêt à présenter les impressions que les objets avec lesquels il entrait en contact provoquaient, semblable à l'"anamnêsis" rencontré chez Platon, ce souvenir de l'idéal qui chargeait l'âme et la faisait vibrer.

"Mon imagination déjà moins vive ne s'enflamme plus comme autrefois à la contemplation de l'objet qui l'anime, je m'enivre moins du délire de la rêverie ; il y a plus de réminiscence que de création dans ce qu'elle produit" (Richardet2003,3).

Le début, *Première promenade*,est ouvert par le fait de retrouver la solitude dont il a besoin pour commencer le chemin de la quête de sa propre identité.

"Me voici donc seul sur la terre, n'ayant plus de frère, de prochain, d'ami, de société que moi-même. Le plus sociable et le plus aimant des humains en a été proscrit par un accord unanime. Ils ont cherché dans les raffinements de leur haine quel tourment pouvait être le plus

cruel à mon âme sensible, et ils ont brisé violemment tous les liens qui m'attachaient à eux. J'aurais aimé les hommes en dépit d'eux-mêmes. Ils n'ont pu qu'en cessant de l'être se dérober à mon affection. Les voilà donc étrangers, inconnus, nuls enfin pour moi puisqu'ils l'ont voulu.Mais moi, détaché d'eux et de tout, que suis-je moi-même? Voilà ce qui me reste à chercher. Malheureusement cette recherche doit être précédée d'un coup d'oeil sur ma position. C'est une idée par laquelle il faut nécessairement que je passe pour arriver d'eux à moi"(Rousseau2003, 3-4).

Comme on peut le constater, Rousseau proclame son état de solitude sans interrompre les relations avec ses semblables. L'amour des humains n'est pas conditionné par leur accord. Par contre, toute rupture qu'ils désirent réaliser signifie un attachement de l'amour qu'il leur porte.Le fardeau de son affection pour les humains l'accompagnera, tel qu'il le ressent depuis quinze ans, depuis qu'il vit cet état d'aliénation. C'est ici que naît sont intérêt pour savoir qui il est, pour comprendre où il est.

L'imaginaire chez Rouseau ou les pas vers la révélation de l'identité

La compréhension de l'identité, fait difficilement réalisable dans toute étape historique, détermine Jean-Jacques de parcourir plusieurs interrogations sur soi-même quant à tout ce qui pourrait le lier à ses semblables. La conclusion est assumée: "Tout est fini pour moi sur la terre. On ne peut plus m'y faire ni bien ni mal. Il ne me reste plus rien à espérer ni à craindre en ce monde, et m'y voilà tranquille au fond de l'abîme, pauvre mortel infortuné, mais impassible comme Dieu même"(Rousseau 2003, 8).

L'état ressenti par l'auteur des Rêveries se traduirait par le fait de surmonter la condition éphémère, conditionnée par une série de facteurs sociaux, une liberté "sans résistance et sans gêne" , "sans diversion, sans obstacle, et où je puisse véritablement dire être ce que la nature a voulu"(Rousseau 2003,12); c'est-à-dire le modèle de l'homme naturel, qui garde seulement un état de rêverie procuré par l'imagination. "Mon imagination déjà moins vive ne s'enflamme plus comme autrefois à la contemplation de l'objet qui l'anime, je m'enivre moins du délire de la rêverie; il y a plus de réminiscence que de création dans ce qu'elle produit désormais, un tièdealanguissement énerve toutes mes facultés, l'esprit de vie s'éteint en moi par degrés; mon âme ne s'élance plus qu'avec peine hors de sa caduque enveloppe, et sans l'espérance de l'état auquel j'aspire parce que je m'y sens avoir droit, je n'existerais plus que par des souvenirs"(Rousseau 2003,12).

On retient que les Rêveriessont la suite des Confessions où, dès les premières pages, l'auteur fait la précision qu'il est le modèle de l'homme qu'il présente devant le juge suprême. Son déisme affirme l'existence de Dieu et propose d'arriver à Dieu par des voies exclusivement humaines, la relation de l'homme à Dieu est directe,afin de trouver l'explication de l'univers. C'est lui, Rousseau, qui affirme :"Je nesuis fait comme aucun de ceux que j'ai vus ; j'ose croire n'être faitcomme aucun de ceux qui existent. Si je ne vaux pas mieux, aumoins je suis autre. Si la nature a bien ou mal fait de briser lemoule dans lequel elle m'a jeté, c'est ce dont on ne peut jugerqu'après m'avoir lu"(Rousseau 2004, 4).La présentation devant le public, cette sorte de nudisme d'écrivain, lui donne confiance dans tout ce qu'il a parcouru tout au long de son existence. "Je me suis montré tel que je fus; méprisable et vil quand je l'ai été, bon, généreux, sublime, quand je l'ai été : j'ai dévoilé mon intérieur tel que tu l'as vu toi-même. Être eternel,

rassemble autour de moi l'innombrable foule de mes semblables ; qu'ils écoutent mes confessions, qu'ils gémissent de mes indignités, qu'ils rougissent de mes misères"(Rousseau 2004, 4).

Les Confessions de Rousseau génèrent les livres de mémoire modernes et les travaux artistiques qui rassemblent l'écrivain et le philosophe moderne. La sincérité et la sensibilité avouée dans les Confessions et les Rêveries influenceront la morale de son temps et auront une incidence dans une nouvelle vision littéraire sur l'écriture en Europe. Cette nouveauté a commencé par la désinhibition du style d'expression, de la pénétration dans les aires les plus intimes de l'expérience humaine. La nouveauté artistique apportée par Rousseau signifie une certaine liberté d'expression qui, dans deux siècles, s'appelera postmodernisme.

L'imagination l'aide à comprendre les états affectifs vécus pendant la puberté: „J'étais aussi loin du véritable que si je n'avais point eu de sexe; et déjà pubère et sensible, je pensais quelquefois à mes folies, mais je ne voyais rien au-delà. Dans cette étrange situation, mon inquiète imagination prit un parti qui me sauva de moi-même et calma ma naissante sensualité; ce fut de se nourrir des situations qui m'avaient intéressé dans mes lectures, de les rappeler, de les varier, de les combiner, de me les approprier tellement que je devinsse un des personnages que j'imaginais, que je me visse toujours dans les positions les plus agréables selon mon goût, enfin que l'état fictif où je venais à bout de me mettre, me fît oublier mon état réel dont j'étais si mécontent. Cet amour des objets imaginaires et cette facilité de m'en occuper achevèrent de me dégoûterde tout ce qui m'entourait, et déterminèrent ce goût pour la solitude qui m'est toujours resté depuis ce temps-là"(Rousseau 2004, 41).

Il aime la solitude sans assumer une faute qui lui appartiendrait. C'est la faute aux gens de ne pas avoir pu le comprendre, de l'avoir éloigné d'eux: „L'accueil aisé, l'esprit liant, l'humeur facile des habitants du pays me rendirent le commerce du monde aimable, et le goût que j'y pris alors m'a bien prouvé que si je n'aime pas à vivre parmi les hommes, c'est moinsma faute que la leur"(Rousseau 2004, 192-193). En transférant le manque de compréhension vers le milieu social, Rousseau se révolteracontre l'organisation de la vie sociale, contre les institutions qui restent endurcies dans l'esprit féodal. Ses Confessions sont la voie par laquelle on dévoile notre propre expérience de vie, accompagnées par des normes, des règles, des mensonges et des hypocrisies qui accentuent sa sensibilité et le font s'approcher davantage de son propre intérieur. C'est à l'intérieur des Confessions qu'il fera sa confession, sans le désir d'être cru. En présentant tous les aspects de la vie, avec de bonnes et de mauvaises choses, avec des expériences qui ne peuvent pas être considérées comme répugnantes, parce qu'elles sont humaines, Jean Jacques se libère de l'étouffement qu'il ressent dans le contexte social. Les Confessions et le regret de ne pas avoir tenu un journal dans lequel il aurait pu retenir des détails de sa vie, surtout un journal de ses voyages, sont des éléments qui animent ses idées et libèrent son âme. Son esprit contemplatif est doublé d'une pensée analytique qui lui permet de présenter sa vie vécue sans regrets, en prouvant sa valeur d'écrivain. Le résultat est une histoire culturelle de la France à trois piliers auxquels on peut se rapporter: Montaigne, Voltaire et Rousseau.

Le fardeau de la naissance et la voie de la délivrance

"Je naquis infirme et malade; je coûtai la vie à ma mère, et ma naissance fut le premier malheurs" (Rousseau 2001, 7) . Ce n'est pas facile de se sentir dominé par le sacrifice de celle

qui nous a donné vie. De là naît le besoin de partager ses pensées avec ceux qui ont l'ouverture pour l'écouter. Les Confessions lui offrent la possibilité de faire une comparaison entre la manifestation de l'imagination du jeune Rousseau et l'imagination qui accompagne sa maturité: "Mon imagination, qui dans ma jeunesse allait toujours en avant, et maintenant rétrograde, compense par ces doux souvenirs l'espoir que j'ai pour jamais perdu. Je ne vois plus rien dans l'avenir qui me tente; les seuls retours du passé peuvent me flatter, et ces retours si vifs et si vrais dans l'époque dont je parle me font souvent vivre heureux malgré mes malheurs" (Rousseau 2004, 231).Il continue ensuite les explications sur la force des souvenirs sur le présent: „Je donnerai de ces souvenirs un seul exemple qui pourra faire juger de leur force et de leur vérité"(Rousseau 2004,231).

Voici comment l'imagination l'a accompagné tout au long de ses étapes évolutives, en lui offrant la chancede se retrouver et les souvenirs qui, par leur force et leur vérité, ont renforcé son besoin de raconter les expériences de la vie vécue. Les voyages qu'il entreprend signifient autant d'occasions pour rafraîchir les idées qui mettent en marche l'esprit. Le changement du paysage naturel, accompagné par l'instabilité des relations avec les personnes rencontrées, développe des sentiments qui lui donnent l'identité. La même forme pour se découvrir soi-même est rencontrée dans *Les mots* de Jean Paul Sartre:"Je commençais à me découvrir. Je n'étais presque rien, tout au plus une activité sans contenu, mais il n'en fallait pas davantage.J'échappais à la comédie: je ne travaillais pas encore mais déjà je ne jouais plus, le menteur trouvait sa vérité dans l'élaboration de ses mensonges. Je suis né de l'écriture: avant elle, il n'y avait qu'un jeu de miroirs; dès mon premier roman, je sus qu'un enfant s'était introduit dans le palais de glaces. Écrivant, j'existais, j'échappais aux grandes personnes; mais je n'existais que pour écrire et si je disais: moi, cela signifiait: moi qui écris. N'importe: je connus la joie; l'enfant public se donna des rendez-vous privés" (Sartre2005,86).

La compréhension moderne de la condition humaine trouve son origine chez Rousseau. Les passions de l'âme restent seulement à l'attention de Descartes et Spinoza les a considérées des affects. Il est nécessaire de faire une association avec le modèle pour la découverte de l'identité chez Sartre. Il considère la liberté comme une condamnation humaine, un rejet dans le monde qui le met dans la situation d'assumer tout accomplissement. En ce qui concerne le fait de se rapporter aux semblables, l'élément de liaison est « le regard », en absence duquel l'homme n'est qu'un objet. Par conséquent, le regard de l'autre brise la solitude qui l'individualise et l'insère dans le contexte, tel un objet ajouté à d'autres objets. C'est ici que naît le besoin de subsistance à côté des autres, de falsification de sa propre identité et le fait d'obtenir un rôle sur la scène de la vie. C'est de cette aliénation sociale que Rousseau nous avait averti, en choisissant un refuge dans l'homme naturel, non corrompu et capable de profiter de toutes les voluptés de la vie. De cette manière on efface aussi les relations hostiles entre les gens, nées en même temps que le regard de l'autre. Et si la sensualité s'inscrit dans les rapports naturels entre les gens, dans la perspective de Jean-Jacques, chez Sartre ce type rapports cache l'hostilité. La conviction de Jean Paul est que les gens s'embrassent pour ne pas se disputer, pour assurer leur liberté intérieure.

En revenant au XVIIIe siècle, Rousseau apprécie tout ce qui appartient au naturel qui lui offre un appui dans l'état de liberté : "J'ai toujours pris un singulier plaisir à apprivoiser les

animaux, surtout ceux qui sont craintifs et sauvages. Il me paraissait charmant de leur inspirer une confiance que je n'ai jamais trompée. Je voulais qu'ils m'aimassent en liberté" (Rousseau 2004,239).Et il continue : "Tous les animaux se défient de l'homme, et n'ont pas tort : mais sont-ils sûrs une fois qu'il ne leur veut pas nuire, leur confiance devient si grande qu'il faut être plus que barbare pour en abuser" (Rousseau 2004, 245). Ce support que la nature lui offre est le support de sa liberté.

Être libre signifie l'absence de dépendances, de toute soumission à son prochain. La condition de cet état naturel est celle invoquée par les stoïques comme étant la liberté intérieure. " Si j'étais resté libre, obscure, isolé, comme j'étais fait pour l'être, je n'aurais fait que du bien: car je n'ai dans le coeur le germe d'aucune passion nuisible. Si j'eusse été invisible et tout puissant comme Dieu, j'aurais été bienfaisant et bon comme lui. C'est la force et la liberté qui font les excellents hommes. La faiblesse et l'esclavage n'ont fait jamais que des méchants. Si j'eusse été possesseur de l'anneau de Gygès, il m'eût tiré de la dépendance des hommes et les eût mis dans la mienne" (Rousseau 2003, 70). Rappelons-nous de Gygès et de l'anneau du pouvoir, ce berger de Lydie sur qui Platon, dans son oeuvre La République, attire l'attention pour prouver le penchant des gens pour l'injustice pour leur propre intérêt. Donc, personne n'est bon debon gré, c'est seulement la contrainte exercée par la loi et le contexte social qui peut apporter l'état de justice. En même temps, l'état de liberté naturelle, inscrite dans le statut humain, ne signifie pas faire ce qu'on veut, mais, plutôt, ne pas faire ce qu'on est contraint de faire par le contexte social ". Je n'ai jamais cru que la liberté de l'homme consistât à faire ce qu'il veut, mais bien à ne jamais faire ce qu'il ne veut pas, et voilà celle que j'ai toujours réclamée, souvent conservée, et par qui j'ai été le plus en scandale à mes contemporains" (Rousseau 2003,72).

La vie comme une suite d'événements

Pour présenter le cours de la vie, Rousseau essaie de s'imaginer un jeu. C'est sa propre manière de calmer ses incertitudes, en faisant recours à un rapport entre les principaux éléments du naturel: "Je me dis : Je m'en vais jeter cette pierre contre l'arbre qui est vis-à-vis de moi ; si je le touche, signe de salut ; si je le manque, signe de damnation. Tout en disant ainsi, je jette ma pierre d'une main tremblante et avec un horrible battement de coeur, mais si heureusement, qu'elle va frapper au beau milieu de l'arbre, ce qui véritablement n'était pas difficile, car j'avais eu soin de le choisir fort gros et fort près". Ce jeu enfantin, auquel participe pleinement l'imagination, est le milieu propice dans l'actualisation d'autres aspects de sa vie. "Je viens de retrouver parmi de vieux papiers une espèce d'exhortation que je me faisais à moi-même, et où je me félicitais de mourir à l'âge où l'on trouve assez de courage en soi pour envisager la mort, et sans avoir éprouvé de grands maux, ni de corps ni d'esprit, durant ma vie. Que j'avais bien raison!" (Rousseau2004, 249). On constate que les éléments fondamentaux présocratiques l'aident à imaginer un état originaire, un état qui n'a pas été touché par les pulsions du corps et de l'esprit.

Sa liberté spirituelle change en même temps que l'événement qui a changé sa vie."Je pris un jour le *Mercure de France*", je tombai sur cette question proposéepar l'académie de Dijon pour le prix de l'année suivante : *Si leprogrès des sciences et des arts a contribué à corrompre ou àépurer les moeurs.* À l'instant de cette lecture je vis un autre univers, et je devins un autre

homme"(Rousseau 2004, 355).De là commence une réflexion qui le dominera, sujet qui peut être actualisé à tout moment. Le discours thématique qu'il a écrit lui a apporté, en 1750, le prix de l'Académie de Dijon; son contenu a été évalué par Diderot, qui lui a fait quelques observations. Un certain épanouissement intellectuel transpose l'auteur dans une nouvelle phase, une force intérieure lui donne le pouvoir de continuer.

L'arrivée à une maturité de réflexion philosophique ne signifie pas un autre état de rapports en ce qui concerne la famille. Il est le même rêveur qui vit en toute liberté, sans le moindre attachement à la paternité, tous ses enfants étant abandonnés."Mon troisième enfant fut donc mis aux Enfants-Trouvés, ainsi que les premiers, et il en fut de même des deux suivants; car j'en ai eu cinq en tout" (Rousseau 2004, 361).La condition de l'homme naturel, libre de toute contrainte sociale, est confirmée par toutes ses expériences de vie. Sa vie amoureuse d'Italie n'a été qu'une analyse sur la corporalité et la gestualité, sur ses propres états affectifs éprouvés. Rousseau s'installe dans le fauteuil du psychanaliste qui écoute les aveux du patient, mais le patient est sa propre mémoire, conduite par sa propre imagination. Il s'agit d'unaveu qui le fait se regarder dans le miroir du temps, en essayant de transmettre, avec un détachement assumé, tout ce qu'il a vécu dans ses expériences intimes. De telles présentations représentent une forme de défoulement des tensions qui l'ont marqué pendant la période italienne et qu'il actualise dans les Confessions."Insensiblement mon coeur s'attachait à la petite Anzoletta, mais d'un attachement paternel, auquel les sens avaient si peu de part, qu'à mesure qu'il augmentait il m'aurait été moins possible de les yfaire entrer ; et je sentais que j'aurais eu horreur d'approcher de cette fille devenue nubile comme d'un inceste abominable. Je voyais les sentiments du bon Carrio prendre, à son insu, le même tour. Nous nous ménagions, sans y penser, des plaisirs non moins doux, mais bien différents de ceux dont nous avions d'abord eu l'idée ; et je suis certain que, quelque belle qu'eût pu devenir cette pauvre enfant, loin d'être jamais les corrupteurs de son innocence, nous en aurions été les protecteurs. Ma catastrophe, arrivée peu de temps après, ne me laissa pas celui d'avoir part à cette bonne oeuvre; et je n'ai à me louer dans cette affaire que du penchant de mon coeur"(Rousseau 2004, 326-327).

Les rapports avec les personnalités qu'il fréquentait dévoile sa position philosophique: "J'endurai longtemps ce choquant abandon et voyant queMme d'Holbach, qui était douce et aimable, me recevait toujoursbien, je supportais les grossièretés de son mari, tant qu'elles furentsupportables. Mais un jour il m'entreprit sans sujet, sansprétexte, et avec une telle brutalité devant Diderot, qui ne dit pasun mot, et devant Margency, qui m'a dit souvent depuis lors avoiradmiré la douceur et la modération de mes réponses, qu'enfinchassé de chez lui par ce traitement indigne, j'en sortis résolu den'y plus rentrer"(Rousseau 2004, 391).

Diderot reste le repère axiologique auquel il se rapporte pour évaluer son oeuvre philosophique:"De ces méditations résulta le *Discours sur l'Inégalité*, ouvrage qui fut plus du goût de Diderot que tous mes autres écrits, et pour lequel ses conseils me furent le plus utiles, mais qui ne trouva dans toute l'Europe que peu de lecteurs qui l'entendissent, et aucun de ceux-là qui voulût en parler. Il avait été fait pour concourir au prix, je l'envoyai donc, mais sûr d'avance qu'il ne l'aurait pas, et sachant bien que ce n'est pas pour des pièces de cette étoffe que sont fondés les prix des académies"(Rousseau 2004, 393).

Pour lui, l'homme est libre dans ses actions et muni d'une âme immatérielle. Voilà pourquoi, même s'il a accepté la Bible, Rousseau n'a pas soutenu le Christianisme tel qu'il était promu, l'homme bon étant un homme éloigné de la personne de Jésus-Christ."La lecture de la Bible, et surtout de l'Évangile, à laquelle je m'appliquais depuis quelques années, m'avait fait mépriser les basses et sottes interprétations que donnaient à Jésus-Christ les gens les moins dignes de l'entendre"(Rousseau 2004, 397).

Imaginons Jean–Jacques contemporain

Le jeu d'idées que nous proposons pour conclure est tout à fait naturel. Il a pour coordonnées le "retour à la nature", la liberté comme trait humain fondamental et le mal qui trouve ses racines dans le contexte social. Pour ce retour à la nature, nous rencontrons la crainte d'éviter le malheur, de revenir à l'état naturel, qui fuit le mal apporté par les dépendances sociales. Pour cet aspect, on invoque Herbert Marcuse, avec son oeuvre "L'Homme Unidimensionnel" où on trouve deux niveaux existentiels humains, l'un de notre existence artificielle dans un contexte social qui nous déforme, en séparant l'humain et le spirituel et qui nous pousse au bonheur technologique et le deuxième, plutôt mal perçu par les contemporains, celui du bonheur idéal, difficile à atteindre dans les conditions du dématèlement du marché des idées et des critères de valorisation.Le bonheur de l'homme contemporain se réduit à la satisfaction de certains plaisirs immédiats, à l'annulation de l'esprit critique par l'acception de la solution du compromis politique, érotique, artistique... Les significations sont vidées de sens et les relations interhumaines acquièrent une forme grotesque, en entraînant l'intérêt du moment" l'univers unidimensionnel entraîne-t-il l'homme à traduire le négatif en positif, l'irrationnel en rationnel, l'aliénation en liberté, le faux en vrai. Et si c'est finalement au superstructurel que Herbert Marcuse consacre l'essentiel de son analyse, c'est parce que, par une régression progressive, le grand Refus est repoussé dans ses derniers retranchements"(Hérichon 1968, 238).

Habermas a souscrit à la thése de Marcuse, cellede la societé qui est arrivée a une industrialisation avancée:"La domination en guise d'abondance et de liberté envahit toutes les sphères de l'existence privée etpublique; elle intègre toute oppositionréelle, elle absorbe toutes lesalternatives historiques. La rationalitétechnologique révèle son caractère politique enmême temps qu'elle devient le grandvéhicule de la plus parfaite domination,en créant un univers vraimenttotalitaire dans lequel la société et la nature, l'esprit et le corps sont gardés dans un état de mobilisation pour défendre cet univers"(Hérichon 1968, 238).

La nouvelle forme de conscience heureuse tranfère la libido vers des aires éloignés de la vie affective, en se transformant en valeur de change. L'effet de cette concentration de l'énergie érotique vers des parties du corps et de l'envirronnement est "l'agression de la lutte pour l'existence: à l'échelle individuelle, nationale, internationale, cette agression détermine le système des besoins"(Marcuse1977, 289). Dans une telle base instinctuelle la lutte politique trouverait sa place. Marcuse met en évidence le fait que "les besoins *non-sublimés*constitueront la base biologique sur laquelle les besoins *sublimés*pourront se développer librement"(Marcuse 1977, 290).Il faudrait qu'il y ait lieu, mais la réalité de nos jours ne le prouve pas, une transgression politique de l'énergie érotique qui pourrait avoir un effet conciliant sur les forces

de répression, en instaurant l'harmonie, la paix dans le monde. Il ajoute encore le fait que les valeurs esthétiques sont celles qui reçoivent la sensibilité et peuvent contrecarrer les forces manipulatrices, agressivement manifestées dans des buts commerciaux. Cette ode à la joie mondiale, imaginée par Marcuse, n'a pas réussi, dans les conditions où "le beurre et les canons" exercent une influence trompeuse sur la vie contemporaine. Ce qui approcherait Marcuse de Rousseau ce serait la confiance dans la *solidarité*humaine, comme un besoin biologique des gens d'être unis pour résister. Une telle solidarité peut trouver son origine dans le contrat social qui unit la justice et l'utilité". Chacun de nous met en commun sa personne et sa puissance sous la suprême direction de la volonté générale; et nous recevons en corps chaque membre comme partie indivisible du tout*"*(Rousseau 2001, 29).L'idée de la volonté générale peut être considérée l'expression des intérêts communs des gens ayant du bon sens, imaginés par Marcuse. L'imagination des deux penseurs configure un homme aliéné par les influences de lavie sociale, "l'intérêt national" étant l'expression de la "volonté générale" D'autre part, le contexte technologique contemporain donne une nouvelle image de la manière dont on administre la vie sociale, en passant d'une rationalité technologique à une rationalité politique qui affecte l'organisation de la nature et de la vie de l'homme. Et voilà comment lebonheur, invoqué comme état naturel, alimenté par le milieu naturel chez Rousseau, se métamorphose dans des illusions immédiates pour résoudre des problèmes insolubles. L'idéal est dépassé par la force de la réalité et estropié dans des formes qui offrent des satisfactions immédiates. C'est à la civilisation que la liberté de la vie est revenue, par la configuration de certaines aires protégées – des parcs, des réservations, des jardins publics. Par rapport à la nature, elle l'a traité de la même manière que l'homme, "comme un instrument de la productivité distructive" (Marcuse1977,412-413).

Le problème que nous nous posons n'est plus celui du bonheur, ni de la beauté, elle acquiert la forme de la conscience du malheur. La socialisation massive s'oppose au développement de la conscience et de la moralité. "Redéfinir les besoins" acquiert "une autre échelle axiologique": les gens ne peuvent plus supporter la production incessante d'armes nucléaires, les chutes radioactives et les aliments contestables, ilsne peuvent pas admettre (...) manquer de divertissements et de moyens d'instruction qui les rendent capables de reproduire les arrangements pour leur défense et/ou leur desctruction. Si la télévision et d'autres moyens de communication en masse cessaient de fonctionner, on pourrait réaliser ce que les contradictions immanentes au capitalisme n'ont pas pu accomplir – la désintégration du système"(Marcuse 1977,418). On ajoute à ces moyens de communication de nouvelles technologies auxquelles nous sommes liés dans le rythme de la vie quotidienne: l'Internet, la téléphonie mobile, les réseaux de socialisation ayant un insoupçonnable potentiel d'expression des anonymes.

En quittant la philosophie critique de l'école de Frankfurt avec l'intention de récupérer l'état demalheur, on introduit en scène Paul Valéry, celui qui dévoile la magie du langage poétique qui "ne parle jamais que de choses absentes"(Valéry 1957, 1324). Le langage du poète est comme le rêve qui laisse l'esprit nourrir des mots qui ne veulent pas de clarté et de précision.

"Dans le rêve, la pensée et le vécu ne se distinguent pas, la pensée ne s'arrête pas au vécu. Elle adhère au vécu, elle adhère entièrement à la simplicité du vécu, aux fluctuations de *l'être* sousles visages et les images de la *connaissance*"(Valéry1996, 177).

Parce que au-delà du rêve, pour acquérir la conscience du malheur, on distingue avec le regard ce qu'on connaît et l'imaginaire produit des fruits sur cette terre. L'état de la vie intérieure, celle qui nous prédispose au rêve, est dépendantde la clairvoyance tibétaine: "La clairvoyance est le seul vice qui rendlibre — libre dans un désert"(Cioran 1973,7).

Pour Cioran, la naissance est un fardeau, une condamnation qu'il réclame avec force :" Je ne me pardonne pas d'être né. C'est comme si, en m'insinuant dans ce monde, j'avais profané un mystère, trahi quelque engagement de taille, commis une faute d'une gravité sans nom. Cependant il m'arrive d'être moins tranchant : naître m'apparaît alors comme une calamité que je serais inconsolable de n'avoir pas connue." (Cioran 1973, 8). Ce fait qu'il ne pardonne pas fait Cioran se détacher de l'extérieurpour vivre un autre état, sa vie intérieure :

"À regarder les choses selon la nature, l'homme a été fait pour vivre tourné vers l'extérieur. S'il veut voir en lui-même, il lui faut fermer les yeux, renoncer à entreprendre, sortir du courant. Ce qu'on appelle "vie intérieure" est un phénomène tardif qui n'a été possible que par un ralentissement de nos activités vitales, "l'âme" n'ayant pu émerger ni s'épanouir qu'aux dépens du bon fonctionnement des organes"(Cioran 1973, 16).

Cioran nous aide le mieux à imaginer l'homme naturel, sans les dépendances et les vices imposés par le contexte contemporain, un homme naturel soustrait au temps, définissant une éternité négative et récupérant la conscience du malheur: "Les autres tombent dans le temps; je suis, moi, tombé du temps. À l'éternité qui s'érigeait au -dessus de lui succède cette autre qui se place au-dessous, zone stérile où l'on n'éprouve plus qu'un seul désir : réintégrer le temps, s'y élever coûte que coûte, s'en approprier une parcelle pour s'y installer, pour se donner l'illusion d'un chez-soi. Mais le temps est clos, mais le temps est hors d'atteinte : et c'est de l'impossibilité d'y pénétrer qu'est faite cette éternité négative, cette mauvaise éternité"(Emil Cioran 1990, 2).

Bibliographie

1. Cioran, Emil.1973. *De l'inconvéniant d'être né. Syllogismes de l'amertume*. Paris : Folio.
2. Cioran, Emil. 1990.*La chute dans le temps*. Paris : Gallimard.
3. Hérichon, Emmanuel. 1968. "Comptes rendus".In *L'Homme Unidimensionnel*.edited by MarcuseHerbert, 238. Paris:Editions de Minuit.
4. Marcuse, Herbert.1977. *Scrieri filosofice*. București : EdituraPolitică.
5. Richardet, Claudet. 2003."Préface". In Rousseau, Jean-Jacques. *Les rêveries du promeneur solitaire*. Genève:Edition du Group Ebooks libres et gratuits.
6. Rousseau, Jean-Jacques. 2001. *Du contract social*. Paris: Maxi-Livre.
7. Rousseau, Jean-Jacques.2003. *Les rêveries du promeneur solitaire*.Genève: Édition du Groupe Ebooks libres et gratuits. https://ebooks-bnr.com/ebooks/pdf4/rousseau_reveries_promeneur_solitaire.pdf
8. Rousseau, Jean-Jacques. 2004.*Les confessions*. Genève.Édition du GroupeEbooks libres et gratuits. Édition en ligne www.rousseauonline.ch, version du 7 octobre 2012.
9. Sartre, Jean- Paul. 2005. *Les mots*. Paris: Hatier.
10. Valéry, Paul.1957. *Poésie et pensée abstraite*.Paris: Gallimard.
11. Valéry, Paul. 1996. .*Criza spiritului și alte eseuri,* Iași: Polirom.

ALEXĂNDRIA, OR THE FIRST INSTANCE OF MONSTERS IN ROMANIAN CULTURE

Alexandru Ionașcu, PhD Student, University of Craiova

Abstract: This study seeks to present the early presence on monsters in Romanian culture, beginning with the popular novel about Alexander the Great and his exploits in foreign lands. Although not very known and not quite part of literature, these popular stories derived from religious traditions, an important part of them apocryphal in nature, with the biblical tradition being important because it allowed new words into the vocabulary, words that described ancient monsters and were adapted into the language, as Oana Uță pointed out.The story is about masculinity regarded as a warrior code and alterity associated with barbarians, with unchardted territories seen as places for monsters that devour whoever tresspasses their deserted realms. From time to time, the text has mysoginistic undertones, but it has not influenced the rest of Romanian literature for a variety of reason, one being the lack of a university before the 19th century. However, it is worth nothing that this popular text is the first instance where the ancient myth of the Amazons appear in Romanian culture, as well as Pliny the Elder's monstrous races.

Keywords: popular novel, Alexander the Great, religious traditions, apocryphal, monstrous races.

Introducere

Alexandria este primul text din spațiul românesc în care apar reprezentări de ființe monstruoase, în sensul descris de Foucault, mix om-animal sau animale cu componentele altor specii. Campaniile oștilor greco-macedonene conduse de Alexandru Macedon împotriva lui Imperiului persan condus de regele Darius al III-lea, de la sfârșitul secolului al IV-lea, au fost mitizate pe măsură ce luptele dintre diadohi (generalii care și-au împărțit cuceririle după moartea lui Alexandru Macedon) au îngreunat călătoriile in Orient. Începând cu Antichitatea târzie, fiecare spațiu cultural a adăugat detalii specifice propriilor tradiții istoric-religioase. Așa cum observa I.C. Chițimia în prefața ediției din 1966: „Între timp, fiecare popor <<și-a însușit>> o <<*Alexandrie*>> a lui, în spiritul culturii și civilizației locale.'' Din spațiul elenist, miturile au fost scrise și s-au răspândit în Evul Mediu, atât în latină, cât și în greacă și în slavonă. În secolul al XII-lea, poeții francezi Lambert le Tort de Chateaudun, Alexandre de Bernay și Pierre de Saint-Cloud au transpus miturile în versuri de douăsprezece silabe, de unde numele versului alexandrin; prima copie pătrunsă în spațiul românesc este descoperită în 1860 (deși apăruse în Transilvania încă din 1620), de către profesorul de liceu Ștefan Neagoe, de unde numele

codicelui care conținea și alte povestiri populare – *Codex Neagoeanus*[1]. La sfârșitul secolului al XVIII-lea și de-a lungul celui următor apar mai multe versiuni cu titluri lungi, precum *Istoria a Alexandrului celui din Machedonia și a lui Darie din Persida împăraților,* pentru ca M. Sadoveanu să publice în mai multe ediții (prima datează din 1909 și ultiam din 1960) un text numit *Istoria marelui împărat Alexandru Macedon, în vremea când era cursul lumii 5260 deani.*[2]

1. Romanul popular

Povestea începe cu un ,,împărat'' al Egiptului antic numit Netinav, priceput în magie și în aflarea viitorului, care, după ce regatul îi este cucerit de ,,Darie-împărat''(acesta a existat cu adevărat, fiind vorba de Darius al III-lea, regele persan care a luptat și a fost înfrând de Alexandru Macedon), ajunge la curtea lui ,,Filip, craiul Macedoniei''(este vorba de Filip al II-lea Macedon, tatăl lui Alexandru). Aici, faraonul egiptean fără regat devine un fel de vraci de curte și o ajută pe Olimpia să nască, prorocind că va avea un fiu care ,,va fi împărat a toată lumea, peste toți împărații.'' Acest faraon fără regat și devenit vrăjitor regal este cel care îi va pune numele Alexandru copilului (în realitate, el fiind tatăl viitorului cuceritor al Imperiului persan, regele Filip fiind plecat când Netinav este chemat la curtea reginei). Sosit la curtea sa, Filip îl însărcinează pe Aristotel să fie preceptorul lui Alexandru. Dacă Aristotel îl învăța pe Alexandru filosofia, Netinav îl învăța secretele astrologiei pentru a fi ,,cetitor de stele, și umbletul planetelor și zodiile cerului.''

Copilăria viitorului cuceritor este legendară și plină de fapte, cum altfel, peste puterile unui om obișnuit: dintre toți războinicii din regat, doar Alexandru reușește să îmblânzească un cal la fel de legendar pe nume Ducipal, ulterior, deși la o vârstă fragedă, biruiește războinici mai în vârstă și, încă în adolescență fiind, înfrânge în luptă un rege rival și îl obligă să plătească tribut Macedoniei. După moartea craiului Filip, devine regele Macedoniei și trimite soli către toate regatele cunoscute, cerându-le să se supună macedonenilor; cetatea Atenei îl sfidează și este cucerită printr-un subterfugiu, pe când cetatea Romei se închină de bunăvoie lui Alexandru și-l primește cu brațele deschise pe tânărul rege macedonean: ,, Și se veseliră acolo macedonenii cu rîmlenii ca frații cincisprezece zile.'' Suntem în zona romanului popular, deci nu putem avea vreo pretenție în privința adevărului istoric ori a vreunei cronologii de bază. Sfidându-l pe Darie-împărat, care, după moartea lui Filip, încearcă să imoună pe tron un rege ales de el, Alexandru strânge oaste și pornește în campania sa de cucerire, moment prielnic pentru apariția ființelor hibride. Astfel, chiar la începutul campaniei și ieșiți din lumea cunoscută pentru a străbate o zonă pustie, macedonenii se luptă cu ființe jumătate oameni-jumătate șarpe, întâlnesc păsări cu trăsături feminine și le înfrâng printr-un vicleșug, o convenție a textului, și le ucid într-un număr neverosimil de mare, o sută de mii, statistica fantastică fiind o altă convenție din acest roman popular. În continuare, este eliberat Egiptul, macedonenii își construiesc o flotă și fondează primul oraș numit Alexandria. În primul popas din Asia, Alexandru ajunge în orașul Troia și află

[1]*Alexandria - Esopia. Cărți populare,* text revăzut de Mihail Sadoveanu, prefață de I.C. Chițimia, Editura pentru Literatură, 1966: detaliile provin din prefața lui I.C.Chițimia, p. VI.
[2]Ibid., VII.

povestea asediului și episodul Paris și Elena, ulterior Ierusalimul se închină macedonenilor și Egiptul este recuperat în urma unui asediu. După două victorii asupra oștilor persane, macedonenii ocupă Babilonul, îl înfrâng din nou pe regele persan petnru a-i lua tronul și continuă campania spre răsărit.

Părăsirea teritoriilor cunoscute este semnalul pentru contactul cu ființe monstruoase, aflate în locuri pustii și a căror descriere ocupă o porțiune semnificativă din text. Pentru început, este ,,locul gadinelor sălbatice'', gadine fiind un archaism pentru fiare, pentru început este vorba de femei hirsute, cu o descriere deloc măgulitoare: ,,și erau păroase ca porcii și cu ochii ca stelele''(evident, fiind vorba de o creație populară și premodernă, misoginismul se află la cote ridicate). Urmează furnici mâncătoare de oameni care, ca în scenariile science fiction, ies din pământ pentru a-ți captura victimele, dar Alexandru ordonă să fie sufocate prin aprinderea focului la intrările de la diferitele vizuini; apare și scenariul herodotian al luptei dintre cocori și pigmei, iar Alexandru îi armează pe pigmei pentru a face față cocorilor. Nu lipsesc oameni sălbatici uciși în același număr neverosimi de mare, ,,o sută de de mare'', moment în care ceilalți generali se întreabă de ce trebuie să meargă prin locuri necunoscute, de îndată ce au cucerit Imperiul persan, dar rămân fideli expediției când realizează că nimeni nu îi poate conduce mai bine ca Alexandru Macedon. În continuare, apar oameni ,,cu șapte picioare și cu șapte mîni'' care nu pot trăi în afara mediului lor, apoi faimoșii capcâini din enciclopedia pliniană și din scrierile pierdute ale lui Ctesias din Cnidos sau Megasthenes, aici fiind numiți ,,cătcăuni'', dar și creaturi care nu apar în aceste texte antice, cum ar fi raci mâncători de oameni, uciși tot printr-un șiretlic – gropi camuflate în care aceștia cad și sunt spintecați de macedoneni – dar și oameni care au descoperit un elixir al tinereții. Alături de acest elixir, femeilor lor seamănă cu amazoanele descrise de istorici ce Strabon, anume, trăiesc separat de bărbați; nu lipsesc nici imagini paradiziace, cu raiul interzis muritorilor. Sunt menționate și țări locuite de oamenii cu un singur picior (faimoșii sciopozi), cu o singură mână, un singur ochi sau cu ,,coadă de oaie''.

Continuând campania, oastea macedoneană îl înfrânge pe ,,Por-împăratul'' și ajunge în India, unde Alexandru împarte bunurile de la curtea fostului rege și se îndreaptă spre țara amazoanelor, unde femeile conduceau, iar bărbații trăiau în afara cetății și erau obligați să muncească și să plătească tribut pentru regina amazoanelor. Tot în cadrul acestei inversări de roluri de gen, bărbații nu participă la creșterea copiilor. Amazoanele sunt obligate la plata tributului și un alt rege este înfrânt, iar Alexandru se întoarce în Babilon, unde se întâlnește cu Aristotel și este întrebat de acesta când va reveni în Macedonia.[3] Alexandru nu doar că nu se va mai întoarce în Macedonia, dar va fi otrăvit și romanul popular se încheie cu trecerea în revistă a modului în care au fost teritoriile cucerite au fost împărțite generalilor macedoneni precum Antioh sau Ptolemeu (în text, apare ca ,,Potolomei'').

[3]Bertrand Russell observă că, în *Politica,* Aristotel nu-l menționează deloc pe Alexandru Macedon și nici nu scrie despre vreun posibil efect al campaniei sale de cucerire în Asia, la fel cum nu scrie nimic despre perși ori despre celelalte populații cucerite de macedoneni, a se vedea *Istoria filosofiei occidentale*, vol. 1, p. 204 și 212.

2. Analiza

Este interesant de scos în evidență faptul că *Alexandria,* desi un roman popular, nu este doar primul text din spațiul românesc în care apar o parte din rasele monstruoase pliniene, dar este și primul text în care apare mitul amazoanelor exact conform scenariilor din textele antichității grecești: femei războinice care nu se conformă monogamiei și cărora bărbații le sunt subordonați, aceștia ocupându-se de treburile casnice. Această inversare a rolurilor de gen este descrisă de Adriana Babeți, dar nu menționează *Alexandria* în capitolul în care scrie despre prezența mitului în spațiul românesc, preferând să se oprească asupra basmelor culese la sfârșitul secolului al XIX-lea de Lazăr Șăineanu. De la basm, Adriana Babeți trece la romanele lui Dimitrie Bolintineanu, *Manoil* (1855) și *Elena* (1862). În textul pregătit de M. Sadoveanu, amazoanele din miturile grecești apar într-un subcapitol numit *Despre țara amazoanelor și alte cuprinsuri și împărății,* fiind vorba de singura instanță în care rolurile de gen sunt inversate, restul romanului popular debordând de misoginism, precum fragmentul în care o femeie îi spune lui Alexandu Macedon că soțul o bate și o jignește, iar răspunsul cuceritorului macedonean din imaginația populară este: ,,Nu e de datoria muierii să pîrască pe bărbat, ci voi să se învețe minte altele ca tine!''. Urmarea fiind că acesta poruncește să i se taie limba femeii drept pedeapsă.

Primul care a întreprins studii extinse asupra scrierilor populare din perioada premodernă (o limită care demarchează epocile anterioare pașoptiștilor și a romantismului reprezentat de Mihai Eminescu) este Nicolae Cartojan. În studiile din anii '30, acesta observa că romanul popular este format prin amestecul de legende biblice și apocrife traduse în cele două țări române, Moldova și Muntenia, încă din secolul al XV-lea (Cartojan 1974:265). Dar ce este romanul popular? Este o îmbinare de mituri, legende sau, așa cum scria N. Cartojan, ,,rămășițe din concepții și credințe de cultură primitivă'', cu autori anonimi, proveniți din rândul maselor populare. Romanul popular circulă oral și suferă multe modificări de-a lungul vremii, în funcție de contextele și influențele culturale. De regulă, romanul popular, ca teme și motive, este anistoric sau, cum se exprima N. Cartojan, ,,trece dincolo de pragurile istoriei.'' Ceea ce explică numeroasele anacronisme din *Alexandria:* unul din generalii macedoneni merge pe uscat și ajunge în ,,Țara Leșască'', Crimeea și ajunge în Transilvania, Moldova și Muntenia, Alexandru renunță la zei grecești ca Amon (de altfel, zeu egiptean), Apollo și Poseidon pentru a îmbrățișa divinitatea monoteistă din iudaism și creștinism (,,mă închin lui Savaot Dumnezeu și mă închin celui ce a făcut cerul și pământul, pe acela măresc ce odihnește pe heruvimi, și-l măresc serafimii''), confuzii precum fluvial Eufrat care curge în India, iar după moartea lui Alexandru, generalii săi își împart, alături de Țara Leșască, Veneția, ,,Inglitera'' și ,,Țara Nemțească'' alături de ,,Țara Franțuzească''.

La fel, tabloul transformărilor culturale suferite vreme de sute de ani de povestea campaniei lui Alexandru este interesant: în spațiul persan, Alexandru este considerat un erou național și întreprinde, la sfârșitul campaniei sale, un pelerinaj la Mecca, în Occident povestea se desfășoară pe un fundal feudal, cu clasele sociale tipice (duci, vasali, șambelani), iar în spațiul românesc totul este localizat, cu voievozi, vornici sau vistierni (Cartojan 1974: 266-267). Povestea intră în spațiul de la nor de Dunăre pe filiera culturii sud-slave (de altfel, al doilea volum din studiul lui N. Cartojan despre cărțile populare din literatura românească este subintitulat ,,epoca influenței sud-slave''), originea fiind bizantină, dar cu influențe din Orientul

Îndepărtat, influențe care constau în „povești, enigme și parabole, încadrate în rama unei povestiri generale.'' Tot influențate de mentalitățile orientale sunt și romanele populare *Varlam și Ioasaf* și *Archirie și Anadan*, în primul fiind vorba de fondatorul buddhismului, Siddharta Gautama, prezentat ca un ascent creștin (Cartojan 1974:267). La fel, Alexandru din manuscrisele bizantine apare, conform lui N. Cartojan, drept un erou creștin. Într-adevăr, în versiunea lui M. Sadoveanu, Alexandru macedon ajunge la Ierusalim și repudiază zeii grecești și în timpul campaniei de cucerire se consideră un reprezentant al monoteismului creștin.

În spațiul românesc, povestea lui Alexandru intră pe filieră sârbească, un manuscris tradus în secolul al XVI-lea, studiul lui N. Cartojan arătând că romanul despre Alexandru prezent la noi este alcătuit „din două straturi de elemente'': un strat cult, presupunând informații și tradiții istorice și stratul popular, format din diverse legende. Ca influențe, la noi textul a inspirat iconografia religioasă a unor artiști populari din secolele XVII-XVIII, picturi bisericești, anumite colinde și legende precum cea despre apa vie și chiar înrâuriri asupra onomasticii: nume ca Darie și Ruxandra intră în cultura noastră o dată cu acest roman popular (Cartojan 1974:288). După cum se poate vedea, romanul popular nu a lăsat urme asupra literaturii culte, G. Călinescu fiind cel care observa, în *Istoria literaturii române...*că toate romanele populare intrate în spațiul nostru au rămas strict la nivelul de „fond cultural'' și *Alixăndria*nu au dus la romanele sau poemele medievale, scurtele fragmente despre iad nu au produs poeme dantești și nici ulterior, poveștile despre ființe monstruoase nu au găsit un Rabelais sau Swift, totul rămânând în stadiu de materie brută:

„Însă un lucru rămîne clar: traducerile acestea sînt un simplu fond cultural care n-a avut îndată nici o urmare literară. Din *Alixăndrie* n-a ieșit romanul lui Alexandru, descinderile infernale n-au găsit un Dante Alighieri, poveștile despre uriași n-au fost prelucrate de un Pulci, Rabelais ori Swift, narațiunile sinodale n-au avut norocul unui Boccaccio, romanele educative n-au inspirat un J.J. Rousseau, jitiea sfîntului cuviosului Antonie n-a întîlnit un Flaubert.'' (G. Călinescu 1986:46).

Cercetarea actuală scoate în evidență psihologia legată de masculinitate din miturile despre Alexandru Macedon. Stephen T. Asma, discutând despre originile și evoluția miturilor despre viața și campaniile regelui macedonean, aduce în prim-plan o scrisoare apocrifă a lui Alexandru către Aristotel[4] și scrie că animalele hibride pot revela animale exotice reale, precum cobre și rinoceri, dar trăsăturile lor au fost exagerate din cauze ignoranței pline de frică [''fear-filled misperceptions'']. La aceste emoții dilatate se adaugăși un așa-numit sindrom al pescarului, adică exagerarea dimensiunilor respectivelor animale (Asma 2009:23). Acesta vede

[4]Cercetarea clasicistă ideea că Alexandru ar fi avut în oastea sa oameni de științî precum botaniști care strângeau informații despre flora și fauna din teritoriile cucerite pentru a le trimite lui Aristotel, a se vedea James S. Romm, *Aristotle's Elephant and the Myth of Alexander's Scientific Patronage*, The American Journal of Philology, Vol. 110, No.4 (Winter, 1989), pp. 566-575.

în luptele lui Alexandru cu ființele monstruoase stereotipii masculine despre curaj și reziliență, cu o lume exotică prezentată drept plină de pericole, dintre care cele mai extreme sunt monștrii, văzuți drept un simbol pentru barbar, iar față de barbari nu există diplomație, deoarece aceștia nu au rațiune și nu pot înțelege decât violența (Asma 2009:23). Cu toate acestea, în tradiția românească, deși masculinitatea este prezentă prin faptele de vitejie extraordinară și detaliile despre generozitatea regelui macedonean, la fel cum nu lipsesc nici exemple de misoginie, povestea are un caracter de basm și transmite o meditație asupra trecerii timpului și a labilității puterii politice.

Concluzii

Romanul popular Alexăndria nu a influențat literatură cultă, principalul motiv fiind, în opinia mea, faptul că prima universitate din spațiul românesc apare atât de târziu, abia în 1860 fiind înființată universitatea ieșeană și patru ani mai târziu cea din București. Prin urmare, rupturile din istoria politică și socială a celor două țări române au prevenit profesionalizarea unei literaturi susținută de instituții profesionalizate, la fel cum dominația bisericii ortodoxe a limitate scrierile populare la mediul religios și a blocat laicizarea temelor. La fel cum observa Oana Uță, monștrii sunt prezenți în toate cărțile populare intrate prin filieră slavă, iar romanele populare s-au bucurat de o mare răspândire, el puțin până la sfârșitul secolului al XVIII-lea (Uță 2013:9), chiar dacă primii poeți romantici de la începutul secolului al XIX-lea nu vor prelua elemente și personaje din aceste creații populare.

Bibliografie

Alexandria - Esopia. Cărți populare, text revăzut de Mihail Sadoveanu, prefață de I.C. Chițimia, Editura pentru Literatură, 1966.

Asma, Stephen T, *On Monsters. An Unnatural History of Our Worst Fears*, Oxford University Press, 2009.

Babeți, Adriana, *Amazoanele. O poveste*, București, Polirom, 2013.

Cartojan, Nicolae, *Cărțile populare în literatura românească*. *Epoca influenței sud-slave*, cuvînt înainte de Dan Zamfirescu, postfață de Mihai Moraru, Editura Enciclopedică Română, București, 1974.

Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, ediție și prefață de Al. Piru, Editura Minerva, București – 1986.

Romm, James S., *Aristotle's Elephant and the Myth of Alexander's Scientific Patronage*, The American Journal of Philology, Vol. 110, No.4 (Winter, 1989), pp. 566-575.

Russell, Bertrand, *Istoria filosofiei occidentale*, volumul I, traducere din engleză de D. Stoianovici, București: Humanitas, 2005.

Uță, Oana, *Hic sunt...monstri: creaturi fantastice și reprezentările lor în textele românești din epoca veche (secolele al XVI-lea – al XVIII-lea)*, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, 2013.

THE STYLISTIC VALUES OF THE ANTHROPONYMS IN THE WORKS OF VASILE ALECSANDRI

Adelina Iliescu, Lecturer, PhD, University of Craiova

Abstract: In this paper we will try to present the stylistic values of the anthroponyms in Vasile Alecsandri's work . The function of the proper name is that of reference and denotation of a certain object. Proper names, by their appearance in a literary text, in comparison with names outside the domain of literary communication, had received a special status.

***Key words**: onomastics, anthroponym, proper names, literary text*

Alecsandri, mai cu seamă în calitatea sa de autor comic, a valorificat expresivitatea antroponimelor contribuind deseori la caracterizarea personajelor.

Dat fiind că o bună parte dintre antroponimele create sau preluate de Alecsandri din fondul onomastic real sunt de tip sufixat (nume individuale, nume de familie, supranume, diminutive, hipocoristice), com încerca să facem o analiză a sufixelor şi a eventualelor lor implicaţii stilistice.

Sufixul cu cea mai mare frecvenţă este *-escu*; ataşat unor substantive (v. *Coţofănescu, Faraonescu, Ghimpiescu, Colivescu*) sau verbe (v. *Serviescu, Cârtescu, Pâcălescu, Răzvrătescu*) menite să sugereze caracterul personajului, acest sufix imprimă numelui propriu rezultat culoarea locală, intenţia lui Alecsandri de a satiriza moravurile precare ale societăţii româneşti fiind probată şi în acest mod. Există însă câteva cazuri în care tema căreia i se ataşează sufixul este străină. Este vorba de *Şloimescu* şi *Moisescu*, ambele numele unor evrei; dacă luăm în considerare replica madamei Ruhala (SD): "Şloim e român nou şi se numeşte acum Şloimescu", suntem îndreptăţiţi să credem că dramaturgul a avut în vedere tendinţa generală a populaţiei de origine evreiască de a-şi adapta numele sistemului onomastic al spaţiului în care s-a stabilit. O problemă asemănătoare ridică numele *Rufinescu*, *Tribunescu* şi *Bursuflescu*, care se pare că sunt adaptări ale unor nume preluate din franceză; primele două au fost semnalate de Charles Drouhet: "jocul de cuvinte asupra numelui ziaristului *Tribunescu*, pronunţat într-adins *Tribulescu* […] trebuie să ne facă să ne gândim la Tribunet-Triboulet (numele bufonului din *Le roi s'amuse* al lui Victor Hugo) pentru a fi înţeles, tot aşa *Rufinescu* nu ne va arăta prin numele său care e însuşirea sa principală […] dacă nu vom avea în vedere pe francezul *rufian* (bărbat ce trăieşte din

banii femeilor, speculându-şi avantagiile fizice)."[1] Originea franceză a radicalului din derivatul *Bursuflescu* e indiscutabilă dacă se ţine cont de analogia pe care o stabileşte Alexandru Piru[2] între *Harţă Răzăşul* şi opera lui Voltaire, *Le comte de Boursouflé*.

Sufixul *-eanu/-an* este tot un sufix personal, dar, spre deosebire de sistemul antroponomastic real, în opera dramatică a lui Alecsandri nu indică decât rareori originea locală şi atunci fără valenţe stilistice deosebite (v. *Trotuşan, Craioveanu*); în cele mai multe situaţii însă el îndeplineşte aceeaşi funcţie ca sufixul *-escu*, raportând personajele care întruchipează anumite tipuri la societatea românească: *Postuleanu* (tipul cetăţeanului a cărui unică preocupare este aceea de a deveni angajat al statului), *Gâlceveanu* (tipul demagogului), *Noureanu* (cetăţeanul posomorât, îngrijorat de soarta politicii), *Stâlpeanu* (tipul boierului tradiţional, interesat de binele ţării) ş.a.

Există unele cazuri în care e exploatată valoarea augmentativă a sufixului *-an*; fie că a creat el derivatul, fie că sufixul exista deja în structura apelativului, Alecsandri a sporit astfel intensitatea calităţii sau a defectului personajului. Bunăoară *Şoiman*, numele bătrânului căpitan al Cetăţii Neamţului, sau *Toroipan*, numele unuia dintre boierii pământeni din *Despot-Vodă* (v. sensul figurat al lui *toroipan* "persoană voinică") sugerează, şi prin raportare la context, vitejia, pe când *Grozan*, numele unui hoţ, indică delincvenţa.

Tot cu valoare augmentativă e utilizat, foarte des, sufixul *-ilă* (de cele mai multe ori sunt porecle date unor personaje de către altele, fie cu intenţia de a jigni, fie cu un ton uşor ironic). Substantive astfel derivate sunt foarte frecvente în limba vorbită; Eugen Câmpeanu consideră că ele au calitatea de "epitete active", aceasta fiind explicaţia frecvenţei şi a productivităţii lor, precum şi a utilizării lor în basme sau în opera unor scriitori din veacul trecut.[3] Graţie capacităţii lui de a exagera calitatea exprimată de cuvântul de bază, numele propriu derivat cu *-ilă* sugerează trăsătura definitorie a personajului care-l poartă: v. *Zorilă, Murgilă* (personaje fantastice în feeria *Sânziana şi Pepelea*), *Ciupilă, Gogoşilă, Napoilă, Buimăcilă*.

Schimbarea genului antroponimelor are implicaţii stilistice; numele maritale obţinute prin derivarea cu sufixele *-easca, -eanca* şi *-oaia* au conotaţii negative, fiind expresia ironiei şi a dispreţului: v. *Ferchezanca, Ghiftuianca, Fespezanca, Acrostiheasca, Pâlcioaia, Putifaroaia, Pupăzambergoaia.* "Femininul dobândit nu este suficient de consolidat pentru a putea acoperi ecoul, destul de puternic, al masculinului şi care se răsfrânge depreciativ asupra persoanei

[1] Charles Drouhet, *Alecsandri şi scriitorii francezi*, Bucureşti, 1924, p. 200-201.

[2] V. Alexandru Piru, Piru, Alexandru, *Introducere în opera lui Vasile Alecsandri*, Bucureşti, Ed. Minerva, 1978, *op. cit.*, p. 151.

[3] V. Eugen Câmpeanu, *Substantivul. Studiu stilistic*, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1975, p. 221.

purtătoare a numelui. Pe o asemenea semnificaţie complexă şi transparentă clădeşte I. L. Caragiale expresivitatea unor nume ca: *Popeasca, Preoteasca, Diaconeasca, Iconomeasca, Piscupeasca, Sachelăreasca* (*Lanţul slăbiciunilor*)."[4] La Alecsandri, efectul e sporit prin cumularea funcţiei expresive a apelativului cu cea a sufixului, eventual a sufixelor (v. *Pupăzambergoaia*: vulgaritatea personajului e sugerată şi prin asocierea celor două sufixe, unul reprezentând pretenţiile de nobleţe, iar celălalt înfăţişând adevăratele însuşiri). Un nume cât se poate de expresiv este *Flaimucoasa*, construit tot prin derivare; sufixul pe care Alecsandri îl utilizează cu valoare moţională are meritul de a crea totodată impresia unei contaminări între două cuvinte cu nuanţă depreciativă.

Dacă ţinem cont de faptul că majoritatea numelor în *-ovici*, de coloratură sârbească, au fost impuse în Bucovina pe cale bisericească, în secolul al XVIII-lea, de către Mitropolia de la Karlowitz şi s-au încetăţenit ca nume de familie printr-o lege austriacă[5] şi că moldovenii contemporani lui Alecsandri considerau Cernăuţiul superior din punctul de vedere al culturii, avem motive să credem că dramaturgul intenţiona să satirizeze atitudinea nefirească a celor care dispreţuiau valorile tradiţionale, afişând descendenţa lor aleasă şi manierele nobile. Cel mai clar caz este cel al *Gahiţei de Rosmarinovici* (IS), dar la fel de evidente sunt şi pseudonimele folosite de tâlharii Pungescu şi Bondici pentru a oferi credibilitate, *Pungescovici* şi *Crastaveţovici*.

Relativ în acelaşi scop e folosit şi sufixul latinesc *-us*, atunci când e ataşat unor teme româneşti; nume ca *Bostanus Coptus, Cartofilus Caesarus Craescus, Ionus Galuscus, Trifonius Petringelus* satirizează latinismul exagerat al ardelenilor. În *Fântâna Blanduziei* şi *Ovidiu* frecvenţa acestui sufix e motivată de cadrul spaţial al acţiunii, Roma antică; trebuie menţionat însă că, pe lângă antroponimele preluate din onomasticonul real (v. *Postumus, Marcianus*), Alecsandri a creat, în stilul său caracteristic, "nume grăitoare": unei teme româneşti îi adaugă sufixul latin pentru a-i da derivatului culoare locală (v. *Gallus, Clevetius*).

Un sufix ce produce de asemenea asocieri de natură etnică este *-ache* sau, în pronunţia moldovenească, *-achi*; "acest sufix antroponimic, de origine grecească (< gr. *-akis*), pătruns în onomastica românească în timpul domniilor fanariote prin antroponime ca *Lascarakis, Dimakis, Ianakis, Manolakis* etc., a devenit repede productiv în română în forma *-ache* în secolul al XVIII-lea […] şi în secolul următor"[6]. Prin acest sufix Alecsandri a creat nume pentru personajele ce întruchipau greci (*Zaharachi, Trufandachi, Manolachi*), diminutive (*Postolachi, Gavrilaki, Moisachi*) şi nume boiereşti (*Nastasachi Bursuflescu, Enache/Enachi Dămian, Dumitrachi*

[4] Idem, *ibidem*, p. 128.
[5] Cf. Simion Dănilă, *Sufixul* ***-ovici/-evici*** *în numele de familie bănăţene , ardelene şi bucovinene*, în CL, XXXI, 1986, nr. 2, p. 145-152.
[6] Ion A. Florea, *Antroponime din Moldova. Note pe marginea NALR Moldova şi Bucovina*, în SO, V, Cluj-Napoca, 1990, p. 323-324.

Ghiftui) întrucât se pare că "refractari la mode şi inovaţii, răzeşii nu au preluat acest sufix, folosit în păturile suprapuse ale populaţiei Moldovei"[7].

Deşi procentul grecilor din opera dramatică a lui Alecsandri este destul de mare, originea lor etnică fiind sugerată şi prin alte sufixe (v. *Monastiropulos, Marathonopulos, Zuliaridi, Mustocsidi, Evghenidis, Avdelas*), nu se poate vorbi de o atitudine şovină; punctul de vedere al autorului, care priveşte diferenţiat urmaşii fanarioţilor şi grecii onorabili, e exprimat de personajul Vântură-Ţară, tipul ţăranului tradiţional din *Lipitorile satelor*: "Ba n-oi tăcea, că eu am cunoscut greci de treabă care-şi cinstea neamu şi murea pentru ţara lor; am cunoscut pe capitanii Costea şi Farmaki din Eterie cu tovarăşii lor… Aceia era oamini, era greci cu inimă; iar nu ca tine, care ştii numai să sugi sângele românilor." (O, VI, p. 488-489)

Sufixul *-ici*, mai puţin frecvent în opera studiată, e ataşat unor teme verbale (v. *Ciupici, Tremurici, Clevetici*) şi are acelaşi rol pe care-l îndeplineşte şi sufixul *-ilă*, de a sugera trăsătura definitorie a celui denominat în acest fel; nuanţa diminutivală pe care o resimte cititorul, apropiind numele de creaţiile din limbajul copiilor, conferă un plus de ironie.

Diminutivele şi hipocoristicele (care, la rândul lor, dau naştere unor noi diminutive) sunt extrem de numeroase în piesele de teatru ale lui Alecsandri, caracterizând în mai mare măsură scrierile comice. Raportate la context sufixele diminutivale atribuie derivatului anumite conotaţii, astfel că unul şi acelaşi sufix ajunge să exprime atitudini diferite: dragostea de tip familial (v. diminutivele folosite de părinţi pentru dezmierdarea odraslelor, precum şi hipocoristicele utilizate de soţi); ironia fină, prietenească; intenţia batjocoritoare a unor personaje faţă de celelalte; dorinţa autorului de a sugera dintru început precaritatea condiţiei personajelor (e vorba de cazurile în care sufixul se adaugă unei teme pretenţioase, trivializând-o: *Platonaş, Solomonică*); elocventă în acest sens e nemulţumirea comisarului care nu înţelege de ce autorul unei piese de teatru l-a numit *Săbiuţă* şi nu *Sabie* (v. *Rămăşagul*).

În mod excepţional un sufix diminutival (*-iţa*) e folosit cu valoare moţională (*Enăchiţa Rufinescu*, soţia lui *Enache Rufinescu*).

Sufixele diminutivale sunt:

- *-iţa*: *Aglăiţa, Smărăndiţa, Clăriţa, Marghioliţa* ş.a.
- *-ica*: *Anica, Florica, Nastasiica, Săftica* ş.a.
- *-ică*: *Avrămică, Costică, Moisică, Stănică* ş.a.
- *-aş*: *Pepelaş, Birmănaş, Egoraş, Fluturaş* ş.a.
- *-iţă*: *Ghiţă, Guguliţă, Ioniţă, Tăchiţă* ş.a.
- *-achi*: v. supra;
- *-uţa*: *Adeluţa, Anicuţa, Ilenuţa, Mărcuţa* ş.a.

[7] Idem, *ibidem*, p. 325.

- *-uţ(ă)*: *Mihăluţă*, *Mumuţă*, *Iorguţ*, *Iţicuţ* ş.a.
- *-uşor/-işor*: *Frănţişor*, *Hărţuşor*, *Iorguşor*, *Leibuşor*, *Niţişor* ş.a.
- *-uc*(masculin)/*-uca*(feminin): *Sănduc*, *Măriuca*;
- *-uleţ* (rar): *Niculeţ*;
- *-iţ (rar*): *Leoniţ(ule)*;
- *-oara* (rar): *Mărioara*;
- *-el* (rar): *Leonel*;
- *-uşa* (o singură apariţie): *Angheluşa*.

Cu excepţia realonimelor (v. *Abdel-Kader*, *Ştefan cel Mare*, *Carol-Quint*, *Octavianus Cesar August*), antroponimele compuse apar în teatrul lui Alecsandri aproape întotdeauna cu conotaţii ironice, depreciative.

De cele mai multe ori avem de-a face cu perifraze care îndeplinesc rolul unor porecle; dacă unul din componente este verb sau de provenienţă verbală, imaginea creată este mai dinamică şi, implicit, mai plastică: v. *Calcănstrachini* (aici efectul e sporit de tautologia care ia naştere prin alăturarea sintagmei "soţia lui Năucescu"), *Gură-Cască*, *Mănâncă-foc*, *Mănâncă-paie*, [*Mihăluţă*] *Spulberatu Haimana*, *Strâmbă-Lemne*, *Papă-Lapte*, *Falcă-bătută*, *Vântură-Ţară*. Aceeaşi concreteţe generatoare de expresivitate o întâlnim şi în cazul compuselor care au la bază un substantiv urmat de un determinant adjectival: de exemplu *Talpă-Lată*, *Ţară-Lungă*, *Limbă-Dulce, Zamă-Lungă*.

Multe dintre compuse îşi datorează expresivitatea în mare măsură fonetismului; cf. *Cocus-Mocus*, *Balamucea-Percea*, *Tingerică-Rumenică*, *Bostanus Coptus* (potenţialul stilistic al sunetelor e discutat mai pe larg în capitolul următor). Legate de această problemă sunt şi numele create de Pepelea pentru a-l ironiza pe zmeu, nume bazate pe un joc de cuvinte ce se realizează prin apelul la aproximativ aceleaşi sunete: *Capra calcă-n peatră, peatra crapă-n patru* şi *Rotofei de tei pe mirişte de mei*; atenţia interlocutorului se centrează astfel asupra formei, distanţându-se de conţinut.

Bibliografie:

Câmpeanu, Eugen, *Substantivul. Studiu stilistic*, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1975

Drouhet, Charles, *Alecsandri şi scriitorii francezi*, Bucureşti, 1924

Drouhet, Charles, *Studii de literatură română şi comparată*, Bucureşti, Edit. *Eminescu*, 1983

Florea, Ion A. , *Antroponime din Moldova. Note pe marginea NALR Moldova şi Bucovina*, în SO, V, Cluj-Napoca, 1990

Piru, Alexandru, *Introducere în opera lui Vasile Alecsandri*, Bucureşti, Ed. Minerva, 1978

Simion Dănilă, *Sufixul* ***-ovici/-evici*** *în numele de familie bănăţene , ardelene şi bucovinene*, în CL, XXXI, 1986, nr. 2,

THE SELECTION OF MATERIALS IN ESP CLASSES

Ana-Maria Demetrian, Lecturer, PhD, University of University of Craiova

Abstract: The selection of materials in ESP classes and implicitly the success of the class fall upon the shoulders of professors and learners alike, each party having to respect their roles though. It is a joint responsibility to get the best possible outcome out of the ESP lessons. It must be stressed also that all the materials have to respond to the study needs and interests of the learners; the materials are not limited to subject specific information as there are many skills that learners have to improve, to refine, to acquire and a variety of materials would perfectly serve such purposes. It is also vital to specify at this point that learners do not start from scratch but they can do with some guidance – especially with professional and specialized guidance – and definitelywith some extra knowledge which should be carefully interconnected with previous knowledge like in a network.
Keywords: ESP materials, task-based activities, topic-based subjects, receptive skills, intensive and extensive reading, intensive and extensive listening, soft skills, hard skills, integrated skills, teaming up, learner-centered teaching, learning principles, roles

The choice of materials to use during the ESP class is of paramount importance for the process of learning. Materials are not only important for the content they carry but also for the language used as well as for the opportunity they offer to learners to develop. As texts plus audio andvideo files are part of the means through which learners acquire the necessary skills in order to be able to communicate in English at work and in life, they should be carefully chosen so that ESP professors can meet the objectives of the lesson(s) being taught. Nevertheless, the selection of study materials should be based on the features of the material – the type of material, its length and the level of the language used in addition to the information put forward – and on the human factor issues – the environmental, organizational, educational aspects as well as the human and individual characteristics of the people involved, i.e. the interaction between course participants and the other elements in the class system.

There are several aspects to cover when selecting the written and spoken discourse to be studied. With the help of the type of discourse chosen for teaching,professors can make learners work on improving their receptive skills and on gaining the necessary knowledge to be able to communicate fluently as well as accurately and as a consequence to be capable of producing written and spoken discourse themselves for there is not and should not be such a thing as an ESP class without integrated skills activities – both work and life situations require competence, even proficiency in using all skills. Moreover,the discourse under the learners' "magnifying glasses" must be not onlyan excellent source of information and a way of broadening

horizonsbut also the basis for exercises of reasoning,of logical thinking, of problem-solving, ofinterpersonal and intrapersonal intelligence, of creativity. ESP professorsindeed have a very difficult and challenging task in deciding what materials to choose for the teaching-learning process to be successful and so they should ask the learners to make suggestions and share their thoughts on this matter in the class. However, ESP professors should not rely entirely on this collaboration for the material selection; they should have a strategy well-thought of for the course and their own selection of materials. The idea is that professors are like the managers in a company, they should be authority figures but not authoritative if they want to attain their goals because any company ruled by a person who is not interested in his/ her people'sopinions and thinking and does not behave professionally and in accordance with his/ her role as a specialist and leader is doomed to failure. Hence, in order to serve the interests of ESP learners and the goals of ESP professors, the materials proposed for studying should include:

- useful information encompassing a wide range of themes presented in various ways;
- new vocabulary, specific and general as well;
- functional grammar structures;

and they should be introduced in such a manner as to allow for:

- frequent possibilities to enhancelanguage skills and other hard skills[1] needed by learners;
- several opportunities to discover the embedded soft skills[2];
- numeroussituations to trigger attention tocommunicative competences.

Contrary to what many might believe, such materials are not taken and should not be taken only from sources specific to the learner's field of study. Not only would they be limiting the learning process but they would also make the lesson dull. On the one hand materials extracted from or about the learner's field of study are indeed relevant to the learners' studies or careers but on the other hand ESP learners' needs go far beyond what these materials can offer. In today's world successful employees and/ or entrepreneurs have to be able to communicate efficiently in an international environment as well as to think out of the box and to empathize with those that interact with them. As ESP learners are the people who aim to be part of this world and who want to take action in this world so that their careers can take off, they must be exposed to complex pieces of information to be used in the introduction of cross-curricular and comprehensive activities, projects and/ or programs.

All of the above can definitely contribute to achieving a successful teaching and learning experience. Nevertheless, there is more to effective teaching and learning than appropriate

[1]"specific, teachable abilities that can be defined and measured, such as typing, writing, math, reading and the ability to use software programs" plus "the proficiency in a foreign language" (https://www.investopedia.com/terms/h/hard skills.asp#ixzz5R95hXbXf) and so on; abilities referring thus to "a person's knowledge and occupational skills" (https://www.investopedia.com/terms/s/soft-skills.asp) – Accessed in May 2016

[2] "character traits and interpersonal skills that characterize a person's relationships with other people" being by comparison to hard skills "more difficult to acquire and change"(https://www.investopedia.com/terms/s/soft-skills.asp#ixzz5R96X6yxN) and "less tangible and harder to quantify, such as etiquette, getting along with others, listening and engaging in small" (https://www.investopedia.com/terms/h/hard-skills.asp#ixzz5R96ESiAE) plus all thought processing skills clearly seen as subjective skills – Accessed in May 2016

material selection based on relevant themes, purposeful tasks, correct language level, and suitable length. When it comes to the study of the written and spoken discourse ESP professors should take into consideration both their role and the role of their learners in the process as well as the possible ramifications of any reading or listening material presented.

ESP classes where reading and listening time can entail progress are classes where reading and listening activities are complex and flexible in the same time. Complexity is not to be perceived as a negative characteristic but as an opportunity to use and develop cognitive skills and many other skills, a factwhich is very likely to imply high intellectual effort but as long as there is willingness to embrace flexibility and a strong passion for teaching on the part of professors and for learning on the part of learners there are benefits. A choice of complex materials and open-ended tasks implies that professors are able to rethink their strategy and adapt quickly to newly created situations while learners are open-minded and determined to learn meaning that lessons are neither dull, nor repetitive and encourage soft and hard skills development along with the improvement and the refinement of existing reading and listening skills. If professors are the ones who are meant to find ways for lessons to be meaningful and engaging, it does not signify that learners are there to be convinced to acquire and/ or to sharpencertain skills. Professors should keep their learners involved and always connected as well as give them confidence during the learning acts. Learners should have the desire to improve their skills and show readiness to do such a thing. Moreover, there should be a strong collaboration between professors and learners in order to make sure that the educational process serves its purpose.

In today's classrooms, teaching performance is translated as orientation towards student activity and acquisition. A good lesson is learner-centered with a focus on the intellect not on memory. Maryellen Weimer also emphasizestoday's learner-centered teaching and its benefits. The class should never contain boring elements; it should be interactive and unexpected. It should cater for its learners' needs, feed its learners' interests and satisfy its learners' curiosity. Additionally, we can say that all classes should be filled with their learners' joy to be there and to study because enjoyment is more than compatible with learning. In such classes, professors are inspiring as well as innovative and have a participative style of management. In *Essential Teacher Knowledge*, often shortened *ETK*, Jeremy Harmer stresses the idea that professors are "at all times facilitators of learning" (146) and in *The Practice of English Language Teaching* he explains that "any role which the teacher adopts – and which is designed to help students learn – is to some extent facilitative" (57). According to him if teachers are "fluent at" changing these roles, then their "effectiveness as teachers is greatly enhanced" (57). Harmer also mentions the term "scaffolding" (*ETK*, 147) to support and in a way to enrich the idea of teachers as facilitators saying that such teaching helps students advance during their developmental process by "providing the framework to hang their knowledge on, just as we use scaffolding to support a structure that is being built" (*ETK*, 147) and he suggests that professors should stay close to provide emotional support to their learners until they are truly independent. Tom Hutchinson, in his article "Making Materials Work in the ESP Classroom," focuses on the educational process from another angle and brings forward some ideas, some "fundamental principles of learning" (71) as he calls them, to show how professors can have positive results with their learners. He affirms that a thorough analysis of learners' needs so as to make materials as relevant as possible

to the learners' necessities and as applicable as possible to the class requirements is what matters in education. Hutchinson further differentiates between targeting "language needs" and "learning needs," i.e. between knowing to identify the needed language items and being able to find the right method to lead learners to gain competence, even proficiency, in English as well as in others skills, we might add.It is a well-known fact that in ESP classesthe materials to be studied are not mere linguistic containers but also carriers of information which is a thought to be properly grasped. ESP professors and learners have to focus both on content and on language because there is no successful outcome in communication without language knowledge and without combining soft skills and hard skills.If we takereading as example, language knowledge is not enough for understanding the message transmitted, other skills are also necessary in order to be able to comprehend texts and to be able to produce any follow-up discourse or engage in any follow-up discourse.

In *Essential Teacher Knowledge* (ETK) Harmer describes the roles professors can have from activity to activity. They can:

- be involved in "transmission teaching" "giving the students information or explaining things" (146);
- be "controllers" during the explanation parts of the class and during the announcement times (146) or while "leading a question and answer session" and "restoring order" if the case may be (58) as he writes in *The Practice of English Language Teaching* or while using scaffolding to instruct and guide in certain situations we canadd;
- be "organizers" to set up, start, demonstrate, provide feedback (146);
- be "evidence gatherers" in group work activity by monitoring (146) no matter if the activity is meant to end in peer evaluation or professor evaluation, an evaluation which has to be focused on what it is known, what has been learned, and what needs further clarifying in both cases;
- be "prompters" encouraging learners to produce new sentences (146) as well as to be creative and analytical both in terms of language acts and ideas or approaches, as it shall be proved that they need;
- be a "resource" for students when necessary (146), a spring of knowledge even;
- be "feedback providers" and carefully correct learners without forgetting to praise efforts (146) and acknowledge development;
- be "editors" and comment, ask, suggest something to make learners think or overthink about what they want to say or do (146), the thing being not to always ask questions so as to get a definite answer, not to judge but maybe to give advice or make suggestions to help learners look at a certain situation from another angle or even challenge learners' assumptions to trigger argumentation;
- be "tutors" if need be (146) or if asked and according to the case indicate another course of action for tutoring such as accessing tutorials online and immersing in further individual practice so that learners can develop autonomy – sometimes professors can tutor by teaming up with other experts from online or with their colleagues who teach the subject of interest in the learners' mother tongue;

- be "comprehensible input providers" (146) exposing learners to "language that is just above their level but which they more or less understand" (82) in order to "acquire language" some say and to "learn" new language others say, but there should not be any exaggeration with involvement during classes on the professors' part.

And in *The Practice of English Language Teaching* Harmer talks also about professors who can:

- be "participants" and join in the learners' "discussions, role-plays, or group decision-making activities" (60) to "enliven things from inside instead of always having to prompt or organize from outsidethe group" (61) because sometimes it can be more enjoyable and more useful to have the professor participating than acting as a resource and indeed this can help give learners a boost;
- be "performers" not only by being active participants in the lessons like shown above but by inspiring through reading aloud for example and thus be also that "teaching aid" learners might need sometimes to realize something or even have an epiphany.

In addition to all these roles, ESP professors have to:

- be course designers as there is no such course as to suit all particular needs and be suitable in all situations, thus an ESP course – even if there is a main English course for a specific subject – should be tailored to correspond with the age, desires, language level, speed of learning, manner of learning, and necessities of the learners being taught especially because we now have "limitless opportunities to engage people's imagination and to provide forms of teaching and learning that are highly customized to them" (Robinson and Aronica, xx);
- be material providers as there is always a must to introduce new pieces of audio and/ or visual material, new texts along with the core material, the subject literature, i.e. new themes to be explored and even subject literature to be updated given the fact that we live in a rapidly changing world characterized by a globalized market dominated by fluctuations in tastes and avidity for state-of-the-art things; and yet professors should not always be the only material providers meaning that sometimes they should team up with their learners in choosing materials or/ and allow their learners to bring materials for study.

Professors should always share their roles with their learners and let them be part of the material selection as well as of the creation of materials to be studied in order to assure the success of the educational process. It is not such a bad idea to team up with learners regarding the way the course unfolds and the materials are used. The English language used in the context of preferred themes becomes easier to learn and motivation increases, which makes of the ESP class the class sought. Both the professor and the learner take turns in being consultants for each other. The professor has the ability to balance skills and language development whereas the learner is the one who has more knowledge and understanding of the subject studied as he is a specialist or preparing to become one. Nonetheless, there are times when even the ESP professor can help the learner with the subject comprehension and the subject orientation because the learner might be a beginner in the field not to mention that the professor can also have the support of field specialists and/ or professors. What is being taught in addition to the specialized subject can be

again the result of professor-learner collaboration and not only. The professor can suggest additional themes to be studied along with the specialized themes and present these extra themes through tasks which are convincing per se, intriguing, thought-provoking and exciting.

In his article about materials that work in ESP classes, Hutchinson enumerates the points to be considered in the teaching process by professors so that ESP classes can become a rewarding experience for learners and pedagogues alike. He implies that good management and understanding of the teaching and the learning process can be beneficial to all participants be them professors or learners. Hutchinson stresses the importance of these aspects of the educational process by drawing up some self-explanatory guidelines:

- "learning is development"
- "learning is a thinking process"
- "learning is an active process"
- "learning involves making decisions"
- "learning a language is not just a matter of linguistic knowledge"
- "second language learners are already communicatively competent"
- "learning is an emotional experience"
- "learning is not systematic"
- "learning needs should be considered at every stage of the learning process" (71-75)

His guidelines do not refer solely to learners but to professors too because once the concept of learning is fully understood by professors and by learners, the educational act entails achievement of goals.

With all this being said, it is much more obvious now that in the selection of materials professors should bear in mind the importance not only of intensive but also of extensive reading and listening during course time and of genres as Harmer points out in his book on *The Practice of English Language Teaching*. As far as the differences are concerned, he makes it clear that in the case of the former learners use their receptive skills with a fixed purpose in mind usually under close supervision of professors who are there to offer guidance if necessary whereas in the case of the latter learners exercise their receptive skills in a more relaxed way without worrying about each word as long as they can get the general meaning, they can decode the message, and they can enjoy the experience. In *Learning Teaching: A Guide for English Language*James Scrivener supports Harmer's claims about reading and listening intensively and extensively by insisting on the idea that the material used for study can be read or listened to with the intention of discovering specific details and giving them thoughtful consideration bygoing back to double-check certain details as much as they can in order to discover/ get the gist. Usually extensive reading as well asextensive listening take up a lot of time and cannot be done entirely during the class but professors can ask learners to do this practice at home and can check learners by having them present summaries or syntheses of the material covered. In his book, Scrivener sheds light on the fact that without accurately understanding the finer details in a piece of material there is no gain when aiming at an intensive study of it and on the fact that extensive reading or extensive listening of any material can become pointless if the aim is not to acquire fluency and get the big picture.

Reading and listening skills are essential skills no matter the educational purpose or the life circumstance, but they are mandatory skills to master especially when it comes to ESP learners because theyhave to be able to succeed in a vast array of situations. ESP learnersneed to be active readers and/or listeners, that isto comprehend, to gather and to process information be it in a top-down manner – "the reader or listener gets a general view" of the material "absorbing the overall picture" (*The Practice of English Language Teaching*, 201) or in a bottom-up manner – "the reader or listener focuses on individual phrases, and achieves understanding by stringing these detailed elements together to build up a whole" (*The Practice of English Language Teaching*, 201) in order to establish rapport, to solve issues, and to be productive. So, it is not far-fetched to see "interactions between top-down and bottom-up processing" of the material studied (*The Practice of English Language Teaching*, 201) which means that sometimes learners need to go back to the material to see if there are relevant elements skipped that can help with the general idea transmitted. And there are times when learners have to combine top-down skills, the skimming and the scanning skills as Scrivener shows too. He mentions that "although scanning is involved with finding individual points from the text without reading carefully through every word of the text, the way that a reader finds that information involves some degree of processing of the overall shape and structure of the text, moving [his/ her] eyes quickly over the whole page, searching for key words or clues from the textual layout and the content that will enable [him/ her] to focus on smaller sections of text that [he/ she] is likely to get answers from" (265). It is all about alternating reading speeds or about increasing or decreasing the level of concentration in the case of listening. For example ESP learners might be in one of the following situations: they have to check whether or not the material given/ found is the needed one and then they quickly listen to or read it while trying to pick up one or two things that can help them differentiate between different materials on the same topic; or they have to listen to many tutorials/ lengthy tutorials or read a lot of materials/ large pieces of text which include specific details, worthy of attention, those bits that they actually need so as to identify the subject and its value meaning that they use their skimming skills but they are also able to notice those points that matter as their scanning skills are running in the background; or they have to decide whether or not to read something in depth, whether or not they have the information needed after covering a piece of material.

ESP professors have to give learners the chance to practice these skills by either bringing materials to class or by asking their learners to bring materials to class. Once in possession of the study materials, professors devise reading and listening activities with a given focus divided into three parts and think of all suitable task types for before, during and after the activity chosen so that learners can exercise and improve their receptive skills and sub-skills. Furthermore, professors should introduce the idea of extensive reading and listening for vocabulary development, for polishing existing knowledge, for broadening horizons, for enhancing thought processing skills be them of an analytical or a creative nature or both.

Reading is defined beautifully and revealingly by McNamara in *Reading Comprehension Strategies: Theory, Interventions, and Technologies*. McNamara writes that "reading is an extraordinary achievement when one considers the number of levels and components that must be mastered" (3) and so can it be said about listening. Written discourse and spoken discourse do

not receive enough attention from ESP professors and are not explored enoughin ESP classes,mainly because teaching materials are usually limited to specialized themes. Any reading and listening material can entail exercises of reasoning, of logical thinking, of problem-solving, of interpersonal and intrapersonal intelligence, or/ and of creativity as well as exercises which are task-oriented and which Harmer describes as sub-skills such as: identifying the topic, predicting and guessing the content, looking for general understanding (skimming),locating specific information (scanning), finding detailed information, interpreting the message(s) (*The Practice of English Language Teaching*, 201-202). Dudley-Evans and St. Johns (1998) pinpoint a few extra crucial skills that should be dealt with in ESP classes and these are:selecting what is relevant for the current purpose; using all the features of the text suchas headings, layout; identifying organizational patterns; understanding relations within a sentence and between sentences; using cohesive and discourse markers; inferring; supporting ideas and examples; processing andevaluating the information during reading/ listening; transferring or using the information while or after reading and/ or listening.

In the world of ESP learners, there is an abundance of tasks which have to be done within a given interval of time, usually a rather short one just as it should happen during ESP classes which should be a recreation of the outside world where the learners live and work. There is need for information analysis in an objective way; for reasoned judgment; for evaluations of dates, facts, figures, phenomena, criteria, research findings; for reasonable conclusions extracted from a set of information; for differentiating between useful and less useful data; for solution findings or problem-solving; for decision-making; for innovation. Every situation has two aspects: one refers to the way people get to a resultin good time and the other refers to the correctness of this result.Therefore, ESP teaching and learning should encompass quite a wide range of activities, most of which are based on reading and listening material covered at a given point in time, and these activities should give learners the possibility of practicing open-mindedness and flexibility;getting involved in collaborative work; using deductive reasoning (as a top-down approach to move from the general to the specific) or inductive reasoning (as a bottom-up approach to generalize based on specific observations) well or combining the two if possible; looking for and choosing new ways to solve something rather than applying the norm which might not work hand in hand with the new tendencies; selecting (the main) ideas from certain materials; taking notes; asking questions so as to reach certain goals be them indirect questions for politeness or thoughtful questions for making analyses, for seeking information or for justly interpreting cases; selecting/ thinking about probing questions for offering support in drawing conclusions which should never be made in haste by ignoring evidence or arguments; avoiding biased input; making plans and arrangements; conducting brainstorming sessions; taking evasive actions and providing evasive answers/ replies, comments; speaking and writing in accordance with the circumstances and the people involved which also implies being aware that register is one thing and politeness level is another; showing cultural sensitivity; rephrasing; drafting and editing; reviewing; and so on.

It is must be acknowledged that ESP materials have to include texts as well as audio andvideo files containing subject specific topics but also the fact that there should be chances for ESP learners to access materials that go beyond general English, are necessary in communication acts

and allow for practice in hard skills and soft skills vital for surviving successfully at work and even in life. Such materials can be literary materials among which novels, poems, films, TV series, and non-literary materials such as (auto)biographies, diaries and blogs, text messages and tweets, articles and editorials, reviews, travel guides, advertisements or commercials, TV shows, news, documentaries, tables and diagrams, face to face lectures and online lessons, etc.

Literary and non-literary materials can be studied, taken as examples and used methodologically to teach various skills. For instance, the interests of the learners of exact sciences or of the employees in the industry or business sectors are not entirely opposed to those of the people activating in the arts fields. Science is not the opposite of art and creativity but on the contrary. Studying literature can help improve creativity, imagination, emotional and social intelligence along with summarizing and storytelling skills. TV shows can be examples of good debates and can contain examples of tackling dilemmas. Critical literary studies, reviews, blogs can be excellent sources for teaching and learning how to draw parallels and make comparisons. Documentaries, advertisements and commercials, travel guides can contain proof of ingenuity as they can exemplify the idea of selection criteria and of accuracy, the principles of emotive language and exaggerations, the features of interpretation given by circumstances, and the necessity and the relevance of details. Articles and editorials, face to face lectures and online lessons, as well as news can draw attention to the difference between something being genuine and something being fake. And the enumeration can continue; there are so many variables that we cannot include them all. From this wealth of sources every type of learner can benefit.

Everything included in ESP classes must have immediate applicability and so it should not be difficult to prove that the types of materials presented above have this characteristic. Working with such materials makes it more than easy to acquire new skills or to polish skills which can be used immediately in daily life, at work, at school: writing an innovative computer program or writing shorter code lines can serve for various technologies and faster processing and implies a high level of creativity used to match or even surpass clients' expectations; showing ingenuity in problem-solving activities just as characters in a bookor in a movie can save the day and make managers, colleagues and/ or clients feel admiration and respect; developing arguments for those negotiation instances encountered often in various books, lectures, on TV and experienced at work and outside work can increase the chances to succeed; having the gift of storytellingcanbe an asset when it comes to hooking the audience during presentations; having cultural knowledge and thusadopting a suitable behavior with clients can help with closing good deals and with working efficiently; processing theoretical aspects and definitions in order to apply them to current debates and issues can make the difference between success and failure in business situations; being endowed with social and emotional intelligencecan help with building good networks and with maintaining rapport with the people around; drawing parallels and making comparisons to prove a pointcan translated as excellent marketing strategies sometimes; being able to read between the lines can uncover hidden message(s) and can be of great importance in risk analysis processes or in SWOT analyses; knowing how to tackle dilemmas can lead to good solutions and thus to overcoming stumbling blocks; dealing with conflicts successfully can enable the continuation of collaboration; being capable of summarizing discourse well can save time and money as summaries are needed in updates and commentaries; identifying narrators and

differentiating between the narrator's opinions and that of somebody else's in a correct manner can help with thepresentation of research findings accurately; working swiftly with direct and indirect speech can be valuable in writing minutes;etc. Moreover, studying facts, opinions and bias can be useful in all domains of life and what better way than that of looking at works of fiction and even non-fictionas explained above so that learners can study better the fine differences between them and see that sometimes a mix of facts, opinionsand even bias are inserted in one type of material (e.g. fiction – historical novels; non-fiction – articles, editorials, reviews, news) whereas other times it is almost impossible or even prohibited, as the case may be, to combine any of these (e.g. fiction – novels, poems; non-fiction – reports, documentaries). The decision to study long or short pieces of material, full or short version of texts and audio/ video files rests with both the professor and the learner once time and needs are considered.

Fiction and non-fiction materials such as those offered as examples here can also serve as examples of discourse types, i.e. descriptive discourse, informative discourse, instructive discourse, persuasive discourse, so much needed in the ESP world and in daily life. Learners have to find out how to identify their characteristics and purpose as well as how to manage to produce their own written or spoken discourse keeping these things in mind because they also need to write reports, emails, memos; to make presentations; to talk at meetings; to help new team members; to communicate internally with colleagues about various subjects; to cope with life challenges among which lectures, tests, rapport building, writing and speaking to people in an array of circumstances; etc. All this require knowledge aboutmaking descriptions, providing information, giving instructions, or using persuasion techniques to obtain the desired outcome.

In addition to the reasons provided above for studying different genres during ESP classes, professors can also think of the reasons given by Harmer in his book on the practice of English language teaching. He mentions introducing interesting topics, having variation in class, being exposed to authentic material, exercising already existing knowledge which is further used to acquire new knowledge, and enriching the possibilities of working on many challenging comprehension tasks.

Instead of a conclusion we could say that there exists a bulk of materials to choose from and as long as the choice is based on sound reasons, good time management, and mutual understanding between professors and learners for the benefit of the educational actprospects are wonderful.In addition, it worth noting also that all the parties involved in ESP classes should realize that success comes only if attention is equally divided between language learning and content interpretation and only if culture sensitivity is taken into account. And last but not least, in order to avoid disappointment, professors and learners alike should understand that the educational process is a team effort and, as James Scrivener points out, "'teaching' does not equal 'learning'" (21), i.e. "teaching does not necessarily lead to learning" (21). It is not enough for professors to do their jobs; learners must put in all their energy and attention as well.

Bibliography

Dudley-Evans, Tony and Maggie Jo St John. *Developments in English for Specific Purposes: A multi-disciplinary approach.* Cambridge: Cambridge University Press, 1998.

Harmer, Jeremy. *Essential Teacher Knowledge: Core Concepts in English Language Teaching.* England: Pearson Education Limited, 2012.

Harmer, Jeremy. *The Practice of English Language Teaching.* Third Edition. Completely Revised and Updated. England: Pearson Education Limited, 2004.
Hutchinson, Tom. "Making Materials Work in ESP Classes" in *ESP in the Classroom: Practice and Evaluation.* Ed. by Dick Chamberlain and Robert J. Baumgardner. England: Modern English Publications & The British Council, 1988.
McNamara, Danielle S. (Ed.).*Reading comprehension strategies: Theory, interventions, and technologies*. Mahwah, New Jersey: Erlbaum, 2007.
Robinson, Ken and Lou Aronica. *Creative Schools*. Great Britain: Penguin Books, 2016.
Scrivener, Jim. *Learning Teaching: The Essential Guide to English Language Teaching.* Third Edition. Oxford:Macmillan, 2005.
Weimer, Maryellen. *Learner-Centered Teaching: Five Key Changes to Practice*. San Francisco: Jossey-Bass, 2002.
https://www.investopedia.com

PRÉNOMS FÉMININS D'ORIGINE HÉBRAÏQUE

Adela-Marinela Stancu
Assoc. Prof., PhD, University of Craiova

Abstract: French first names are connected with the origins of the French population, which has been the result of a number of colonizations, invasions and immigrations. Onomatology is closely related to linguistics, most of the first names bearing a distinct acceptation. In this article, we are going to analyse the masculine first names of Hebrew origin, trying to remark and underline the influence of the Hebrew language on the French anthroponymy, by working out a corpus of first names.
Keywords: anthroponym, first name, influence, loan word, meaning.

Le choix du nom du baptême, comme acte d'amour, est un problème majeur et, en même temps, intime pour la famille, et pour les linguistes, sociologues et historiens il présente un real intérêt, parce qu'il vise une série de faits de langues et divers aspects des relations interhumaines.

En général, le prénom concentre une vaste palette d'émotions et espérances que suscite dans l'âme des parents la naissance d'un enfant. L'attribution d'un prénom met en évidence un ensemble des motivations plus ou moins conscientes, aussi comme une multitude des corrélations qui s'établissent sur le plan historique, spatio-temporel ou familial.

Par le nom de baptême, on crée une liaison tout à fait spéciale entre la personne qui le porte et Dieu. Le choix du prénom se circonscrit à une certaine tradition spirituelle, familiale et nationale.[1] Dans la catégorie des noms du calendrier, on rencontre plus fréquemment des prénoms hagiographiques, donnés après les noms des saints fêtés dans le jour de naissance, du baptême ou à la veille de ces jours. L'histoire des noms de personnes nous dévoile que l'attribution, le choix, l'usage, l'échange et le maintien du nom ont été déterminé par l'ancienne croyance des hommes dans l'utilisation des noms.

Dans l'espace français, le domaine des prénoms est soumis non seulement aux modes qui changent vite, mais aussi à un complexe entier des tendances affectives et sentiments divers. La tradition familiale qui tend à perpétuer l'utilisation des noms était particulièrement forte dès le Moyen Age, étant respectée surtout dans les familles nobiliaires. En présent, les traditions ancestrales interviennent moins dans le choix des noms de baptême, à la différencede la mode dont l'influence s'avère être prépondérante. L'apparition du christianisme a favorisé le culte des saints, ce qui a mené à l'adoption des noms hagiographiques comme noms de baptême pour les

[1] Christian Ionescu, *Mică enciclopedie onomastică*, București, Editura Enciclopedică Română, 1975, p. 20.

tous chrétiens.Dans cette période, le facteur religieux a connu la plus grande ampleur. Cette méthode d'attribuer un nom biblique ou hébraïque à un enfant continue encore à être à la mode.

En analysant l'inventaire onomastique des prénoms féminins français d'origine hébraïque, nous avons constaté qu'ils sont assez nombreux. Nous porterons par la suite une discussion étymologique sur ces prénoms.

Abigaïl a pour origine l'hébreu *Avigayil*, aussi transcrit *Abigail*, composé de *av(i)*- «père» et *gayil* «joie». Le nom est interprété au sens de «père de la joie, père se réjouit». On emploie en françaisla graphie *Abigail* et les formes *Abigaël, Abigaëlle*. Comme nombreux noms bibliques, celui-ci avec ses variantes ont été rares en France.[2]

*Anne*représente la transcription de l'hébreu *Hanna* (*Hannah*) «grâce» mot qui se rattache à *hanan* «pardonner, faire grâce». Une vraie famille de prénoms s'est formée autour de lui: *Ana, Anna, Annie, Annick, Annaig, Annette, Anita, Anou(c)k, Anouchka, Annabelle, Anaëlle*. Parmi les composés, le plus courant et le plus ancien,*Anne-Marie*, associe le nom de la Vierge et celui de sa mère; d'autres combinaisons: *Anne-Cécile, Anne-Charlotte, Anne-Claire, Anne-Gaëlle, Anne-Laure, Anne-Lise, Anne-Sophie* etc. *Anne* a été en Europe l'un des prénoms féminins les plus portés dans la seconde moitié du Moyen Age, à partir de 1400.Il se classait encore au XIXe siècle, seul ou en composition, au quatrième rang. Il a été moins en faveur dans la première moitié du XXe siècle, mais il est réapparu ensuite, surtout en composition.[3]

Bethsabée est la transcription de *Bat-sheva* «fille du serment». La forme usuelle en hébreu moderne est *Batsheva*. Il a été peu utilisé en France.[4]

Dalila, transcrit aussi *Delila*, a un sens incertain, peut-être «mince, déliée, pauvre». Ce personnage apparait dans l'Ancien Testament. Elle devient l'épouse de Samson et réussit à lui faire avouer que le secret de sa force prodigieuse réside dans sa chevelure; elle le rase pendant son sommeil et le livre à ses compatriotes, les ennemis de son mari. Ce prénom est restétrès rare, aussi bien dans la monde chrétien que dans la communauté juive, en raison sans doute de l'aspect négatif qu'a toujours eu le personnage biblique.[5]

Déborah (transcrit aussi *Dvorah*)est un prénom issu de l'Ancien Testament, représentant un nom hébreu signifiant «abeille». Par les mots *dibour* et *davor* auxquels il se rattache, *Déborah* a également le sens de «la parole». Le Déborah biblique, prophétesse et juge, possède les qualités exceptionnelles correspondant à son nom: douceur, esprit combatif, audace, sûreté de jugement. Elle appelle à la guerre d'indépendance contre les Cananéens, rendant aux guerriers leur courage. C'est un prénom relativement fréquent dans les pays anglophones.[6]

Dina est dérivé de *din* «jugement, loi», étant rapproché de *dan* «juger». Dans l'Ancien Testament, Dina est le dernier enfant et la seule fille de Jacob et de Léa. Elle est enlevée par un prince de Canaan et vengée par ses frères qui ont exterminé tous les habitants mâles de la ville.

---

[2] Chantal Tanet, Tristan Hordé, *Dictionnaire des prénoms*, Paris, Editions Larousse, 2000, p. 15.
[3]Idem, p. 45-47; Florence Fourrré-Guibert, *Guide des prénoms*, Paris, Editions Vigot, 2009, p. 28.
[4]Chantal Tanet, Tristan Hordé,*œuv. cit.*, p. 76-77.
[5]Idem, p. 122.
[6]Idem, p. 127; Florence Fourrré-Guibert,*œuv. cit.*, p. 79.

Ce prénom n'a pas été probablement en usage en France avant le XXe siècle et, il est resté, depuis, peu fréquent.[7]

Elie est un prénom hébreu composé à partir de *El* «Dieu» et *Yah* «Dieu», provenant du nom Yahvé ou Jéhovah. Il signifierait «Dieu est Yahvé». Dans l'Ancien Testament, Elie est un prophète. On rencontre les variantes: *Elia, Eliette, Héliette*.[8]

*Elisabeth*représente l'hébreu biblique *Elisheba* dont le sens est controversé; le nom peut signifier «mon Dieu (*Eli*) est serment (*sheba*)» ou «mon Dieuplénitude», le second élément étant rapproche de *shabbat* «repos». En Bible, Elisabeth appartenait à la tribu de Levi. Epouse de Zacharie, elle était stérile, mais elle a bénéficié de la grâce divine et a accouché d'un fils qu'elle a nommé Jean. Le prénom a été assez fréquent au Moyen Age, ensuite au XIIIe siècle, puis a été repris à partir du XVIIIe siècle. Vers les années 1950, il a été moins apprécié.On enregistre les diminutifs *Babette, Betty*, et, comme abréviations *Elise, Elisée*.[9]

*Esther*a pour origine un nom biblique. Il s'agit probablement de l'adaptation du nom de la déesse assyro-babylonienne *Isthar*, variante *Ashtart*. Le sens hébreu serait «myrte». Dans l'Antiquité, le myrte était un symbole de la gloire et de beauté. Dans l'Ancien Testament, un des livres historiques est consacré à Esther.Elle appartenait à la tribu de Benjamin; née en exil et orpheline, elle a été élevée par son cousin. Elle était très belle et a été choisie pour le harem du roi perse Assuérus qui l'a prise pour reine. Devant la menace d'un massacre de juifs à Babylone, Esther a convoqué le roi de les épargner; elle lui a dit qu'elle était juive et, ainsi, a obtenu la défaite des persécuteurs. Elle a demeuré dans la mémoire comme celle qui a sauvé les juifs. Le prénom a été employé par les puritains anglais à partir du XVIIe siècle, mais, en France, il a été en usage plus tard. Il est resté très rare.[10]

Ève représente la transcription de l'hébreu *H'awawah*. Ce nom est habituellement rattaché au mot *hayyah*«vivre». La forme d'*Ève* en hébreu moderne est *Hava*. Elle est la figure par excellence de la femme dans la civilisation judéo-chrétienne. Créée à partir d'Adam selon l'Ancien Testament, elle est «la fleur» de l'Eden et, en même temps, proche du serpent dans la thématique du péché originel. Le personnage est à la fois du côté de l'innocence et de la perversité. *Ève* ou *Éva*ont un emploi modeste au XIXe et XXe siècles. Très courante est la forme composée *Marie-Eve*.[11]

Jessica représenterait le féminin de Jessé, qui pourrait venir de l'hébreu *yichaï* «le cadeau, le don» ou un dérivé de *Yahvé*, le nom de Dieu ou l'hébreu *Isqah*, prénom porté par une parente d'Abraham et qui signifierait «elle a regardé». On enregistre aussi les variantes *Jessie, Jessy, Josy*.[12]

Judith représente l'hébreu *Yehudit* «femme de la tribu de Juda (*Yehudah*)», d'où «la Judéenne, la Juive», avec la valeur d'un nom ethnique. *Yehudah* est glosé dans la Bible «rendre grâce (au Seigneur)». Le masculin hébreu de *Yehudit* est *Yehudi*. Le nom biblique est passé dans

[7]Idem, p. 133; idem, p. 82.
[8]Idem, p. 148-249; idem, p. 90.
[9]Idem, p. 150-151; idem, p. 92.
[10]Idem, p. 163; idem, p. 101.
[11]Idem, p. 169-170; idem, p. 104.
[12]Idem, p. 255; idem, p. 155.

les langues européennes, par exemple, en anglais et en allemand, *Judith*, en espagnol – *Judit*, en italien – *Giuditta*. Le nom a aussi été francisé en *Jude*. *Juda* et *Judas* sont, en français, des noms de famille. Dans l'Ancien Testament, le livre de Judith a une place particulière par son sujet. La ville de Judith est sur le point de capituler, quand celle-ci s'engage auprès des habitants à la sauver. Elle se rend au camp ennemi, assure au général que les habitants vont se rendre et, au cours du repas, l'enivre. Il s'endort et Judith lui tranche la tête. Les Assyriens, épouvantés, s'enfuient. Le prénom, comme d'autres noms de l'Ancien Testament, a été exclus de l'usage au moins jusqu'à l'âge classique et il est demeuré jusqu'à nos jours d'un emploi très marginal.[13]

*Léa*a pour origine l'hébreu *Le'ah*, transcrit en grec biblique *Leia* et, en latin, *Lia*, pour le distinguer de *lea* «lionne». Le nom biblique est traditionnellement interprété au sens de «fatiguée», dérivé de *la'a* «travailler», parce que Léa avait eu les yeux fatigués de pleurer sur son mauvais sort ou parce qu'elle était un modèle d'activité.Plus vraisemblablement, *Le'ah* serait une désignation de la vache ou de la génisse, comme *Rachel*, nom de la sœur de Léa, vient du nom de la brebis. Le français emploie aussi les formes *Lia*, connue au Moyen Age, *Léana*, *Léane*. Dans l'Ancien Testament, Léa est donnée en mariage par son père à Jacob, à la place de la cadette, Rachel, qu'il n'obtiendra qu'après plusieurs années d'attente. Comme beaucoup de noms de l'ancien Testament, le prénom est demeuré presque absent jusqu'au XIXe siècle. A la fin du XXe siècle, le succès de Les a coïncidé avec celui d'un autre prénom biblique, *Sarah*.[14]

Marianne représente la transcription du nom biblique *Myriam*, qui provient de *Marie*. La suite *-mn-* de *Mariamne* s'est transformée en *-nn-*. Le prénom est souvent perçu comme une soudure du composé *Marie-Anne*. *Marianne* est en usage depuis l'époque classique.[15]

Marie est la transcription de l'hébreu *Miryam*, seulement porté dans l'Ancien Testament par la sœur de Moise. Le prénom existe sous la forme *Maria* dans de nombreuses langues occidentales. Le français emploie aussi *Maria* et *Myriam*, écrit aussi *Miriam*. Les diminutifs *Marielle* et *Mariette* sont devenus des prénoms. En combinaison, *Marie* a donné naissance à de très nombreux prénoms dont beaucoup restent vivants. Il est le second élément dans *Anne-Marie, Jeanne-Marie, Louise-Marie, Rose-Marie*. Le prénom est plus souvent en première position: *Marie-Ange, Marie-Anne, Marie-Antoinette, Marie-Cécile, Marie-Chantal, Marie-Charlotte, Marie-Christine, Marie-Claire, Marie-Claude, Marie-Dominique, Marie-Elisabeth, Marie-Eve, Marie-France, Marie-Françoise, Marie-Hélène*, par soudure, *Marylène*, *Marie-Jeanne, Marie-Josèphe, Marie-José(e), Marie-Laure, Marie-Liesse, Marie-Lis, Marie-Louise, Marie-Lou, Marie-Madeleine, Marie-Odile, Marie-Paule, Marie-Pier, Marie-Pierre, Marie-Reine, Marie-Rose, Marie-Soleil, Marie-Thérèse, Marie-Yvonne.Marie* entre aussi dans la formation des prénoms masculins composés: en seconde position, *Guy-Marie, Jean-Marie, Louis-Marie, Paul-Marie*; en première position: *Marie-Antoine, Marie-Françoise, Marie-Jeanne, Marie-Josèphe, Marie-Louise, Marie-René* etc. Le personnage de Marie en tant que vierge mère du Christ est

[13]Idem, p. 261-262; idem, p. 159.
[14]Idem, p. 177; idem, p. 176.
[15]Idem, p. 301.

connu par les Evangiles de Luc et Mathieu. *Marie* n'est pas employé avant le XIe siècle, au moment où le culte prend son essor et devient rapidement prénom féminin par excellence.[16]

Noémie représente la transcription de l'hébreu biblique *No'omi* «agréable, gracieuse» dérivé de *no'am* «joie, amabilité». Dans l'Ancien Testament, Noémie voit mourir son époux et ses deux fils. Elle reste ensuite avec l'une de ses belles-filles, Ruth. Toutes deux se retournent à Bethléem, village natal de Noémie, qui souhaite changer de nom en Marra, qui signifiait «amère». Le prénom a commencé à être apprécié après les années 1970.[17]

*Rachel*a pour origine l'hébreu biblique *ra'hel* «brebis». Dans l'Ancien Testament, Jacob se rend en Mésopotamie pour demander à son oncle Laban une de ses deux filles en mariage. Il rencontre Rachel près d'un puits et Laban la lui promet en échange de sept ans de travail à son service. Passé ce temps, il doit d'abord épouser l'aînée, Léa, et s'engager à nouveau sept années avant d'obtenir Rachel. La jeune femme, peu féconde, enfante Joseph, puis meurt en couche à la naissance de son second fils. Le prénom a été peu utilisé en France jusqu'au XXe siècle, mais sans être absent. Dans les années 1970, il a été à la mode, probablement sous l'influence des pays anglophones.[18]

Rébecca représente la transcription de l'hébreu biblique *Rivka* ou *Ribka*; il a été interprété comme «la rassasiée», signifiant «celle qui a obtenu ce qu'elle voulait». Dans l'Ancien Testament, Rébecca est une femme belle et généreuse, donne pour épouse à Isaac, fils d'Abraham. D'abord stérile, elle a eu pour fils Esaü et Jacob. C'est sans doute l'influence anglo-saxonne qui a favorisé l'emploi de Rebecca en France à partir de 1970.[19]

Ruth est un prénom d'origine hébraïque, de dérivation incertaine. Il pourrait venir d'une racine R – T – H «compatir» et signifierait «la compatissante» ou de R – V – T «désaltérer, charmer» et aurait le sens de «celle qui est désaltérée, la charmée».Dans l'Ancien Testament, Ruth est devenue veuve, quitte son pays et accompagne sa belle-mère Noémie à Bethléem. Pour leur subsistance, elle glane derrière les moissonneurs dans le champ du riche Booz. Un jour, il s'endort à l'écart et elle se couche à ses pieds; peu après il l'épouse et leur fils, Obed, est le grand-père de David, second roi d'Israël. Le prénom a été adopté au XVIIe siècle par les puritains anglais, en particulier par les émigrés des Etats-Unis qui assimilaient leur sort d'exiles à celui de Ruth. Il a été rare à la fin du XXe siècle.[20]

Salomé a été rapproché de l'hébreu *shalom* «paix». Le Nouveau Testament donne le nom de Salomé à une des femmes qui se trouvaient au pied de la croix après la crucifixion.Le prénom a été courant au Ier siècle, à l'époque du Christ. En France, il est resté tabou jusqu'aux années 1980.[21]

*Sarah*représente l'hébreu *Sarah* «princesse». Dans l'Ancien Testament, Sarah, toujours décrite comme très belle, se nomme d'abord *Saraï*. Elle est l'épouse principale d'Abraham et la

[16]Idem, p. 301-303; idem, p. 208.
[17]Idem, p. 336-337; idem, p. 244.
[18]Idem, p. 369; idem, p. 265.
[19]Idem, p. 373; idem, p. 268.
[20]Idem, p. 389-390.
[21]Idem, p. 393-394; idem, p. 280.

mère d'Isaac. On emploie aussi les variantes *Sara, Sarra, Sally*. Le prénom est rare en France avant le XIXe siècle. Il est en usage après les années 1970.[22]

Séphora est un prénom d'origine hébraïque, représentant l'hébreu *tsipora* «oiselle», féminin de *tsipar* «oiseau». Dans l'Ancien Testament, quand Moise est menacé de mort en Egypte, il s'enfuit et se réfugie en Arabie du Nord. Ici il rencontre les sept filles du grand prêtre Jethro et épouse l'une d'elle, Séphora. Le prénom n'apparait pas en Franc avant les dernières décennies du XXe siècle.[23]

Suzanne représente la transcription du nom d'origine hébraïque *shoshana* «lis, rose», fleurs qui symbolisent la beauté ou la pureté. Dans l'Ancien Testament, la chaste Suzanne refuse de céder à deux vieillards qui l'ont observée au bain; ils l'ont accusé d'adultère, mais David, âgé de douze ans, les a interrogé, a dévoilé leur mensonge et ils ont été lapidés. Le prénom a enregistré une large audience dans toute l'Europe après le Moyen Age. Il a connu un fort succès entre 1900 et 1930, puis il a été délaissé, occupant une place modeste à la fin du XXe siècle. Le français emploie aussi les diminutifs *Suzette, Suzon, Susie, Susy, Suzanna, Susan, Sue*.[24]

Yaël a pour origine un nom biblique féminin, emploi particulier d'un mot hébreu signifiant «chèvre sauvage, le chamois». Dans l'Ancien Testament, Yaël participe à la victoire des Hébreux contre les Cananéens, vers le XIIe siècle avant J.C. Il est un prénom assez rare en France.[25]

On constate que les noms de baptême ont un caractère stable en comparaison avec les noms de famille. Le prénom est attribué à une personne en fonction de nombreux facteurs qui changent en temps. Les noms bibliques ont eu une grande influence à travers l'histoire du monde. Doués d'un sens mystique, profond et d'une grande valeur symbolique, les noms de personnes concentrent dans leur structure la multitude des corrélations qui apparaissent entre l'homme et la Divinité ou reflètent les différentes modalités de se rapporter à la tradition familiale, au contexte social-historique etc.

BIBLIOGRAPHIE

Dauzat, A., *Dictionnaire étymologique des noms de famille et prénoms de France*, Paris, Edition Larousse, 1994

Fourrré-Guibert, Florence, *Guide des prénoms*, Paris, Editions Vigot, 2009

Tanet, Chantal, Hordé, Tristan, *Dictionnaire des prénoms*, Paris, Edition Larousse, 2000

[22]Idem, p. 398; idem, p. 284.
[23]Idem, p. 403.
[24]Idem, p. 416; idem, p. 299.
[25]Idem, p. 457; idem, p. 330.

La création dans le monde du numérique: Aspects du mot-dièse dans le discours de/sur la vulgarisation scientifique

Ileana CONSTANTINESCU
Doctorante, Université de Craiova, Roumanie

Abstract:

Numerical speeches are characterized by a multi-level multichannel display, especially at message transmission level. Its first consequence is the rich appearance of forms and content. Our interest goes to the place that the hashtag has in the discourse of scientific vulgarization and we want to see its forms and role in a gender approach: vulgarizers vs vulgarizators.

We will take as examples Twitter messages, which we will classify by way of message creation (hashtag-word, hashtag-phrase, hashtag-expression, etc.) or their purpose (playful, polemic, educational).
Keywords:*hashtag, numerical speeches, scientific vulgarization, discourse.*

Introduction

Les discours numériques sont caractérisés par une multicanalité visible sur plusieurs plans, plus particulièrement au niveau de la transmission des messages. Une première conséquence est la riche créativité des formes et des contenus. Pour le discours numérique de vulgarisation scientifique (ou sur la vulgarisation scientifique) cette création vient comme une complémentarité intéressante et fondamentale. Nous nous intéressons au mot-dièse (lehashtag) lié au discours de vulgarisation scientifique pour en saisir les plans de la créativité et distinguer les formes et les rôles dans le cadre d'une approche genrée.

L'Intérêt pour le thème vient de la comparaison constante que nous allons faire et de la nouveauté absolue (à notre connaissance) d'une telle approche.

La vulgarisation scientifique, définie comme une forme de diffusion pédagogique des connaissances, tente à mettre le savoir à la portée d'un public non-expert. Cette définition nous signale que la vulgarisation scientifique se pose en tant que domaine d'intérêt pour tous.

Le discours de vulgarisation scientifique est un discours intermédiaire entre la science et le grand public. Il est donc un lieu de rencontre entre les connaissances scientifiques et le public non scientifique. Portant les marques d'un discours de médiation, il passe du secteur des scientifiques vers un autre, fréquenté par les non-spécialistes. Pour rendre les choses accessibles, la vulgarisation met en œuvre de nombreuses formules rédactionnelles, innovantes et surprenantes quelquefois par leur étonnante plasticité, comme c'est le cas des formes numériques.

« La science, présentée comme un objet d'amour éveillant le désir, la soif de connaître, est supposée réunir ses « amis » ou « amateurs » en une grande famille.»(Bernadette, 1993)

On qualifie de **numérique** tout ce qui se réfère au système informatique ; le monde numérique est un ensemble de pratiques qui caractérisent notre quotidien. On utilise le terme pour désigner le monde des sons, des images, des vidéos, donc de la technologie qui est devenue indispensable à nos

jours et accessible pour tout le monde : « le mot numérique est de plus en plus présent dans notre vocabulaire. Il est en train de devenir un mot passe-partout qui sert à définir notre quotidien. » (Michaël E. Sinatra, Marcello Vitali, 64).

En fait, le rôle duhashtag est de « diriger » notre quotidien, de nous porter dans un monde commun (comme c'est le cas de Twitter), dans des espaces où il y a des personnes qui pensent (ou non) comme nous, qui ont les mêmes centres d'intérêt.

Parmi ces formes d'expression, le hashtag ou le mot-dièse, l'élément sur lequel repose cette recherche, est un symbole représenté par un croisillon (#). Associé à un mot ou à un groupe de mots, regroupe toute référence à ce terme. Il permet de faire du référencement sur les sites de microblogging. (www.larousse.fr). Le hashtag est analysable selon sa position dans la phrase.

La créativité est un concept utilisé dans de nombreux domaines, mais dans notre cas, (la créativité dans le monde du numérique) elle est profondément affectée par sa la multicanalité, visible sur les réseaux numériques au niveau de la transmission des informations vers le public, informations envisagées sous différentes formes : audio, vidéo, enregistrement. La multicanalié est une caractéristique qui particularise le monde du numérique et lui donne la possibilité de manifester amplement sa création.

Un autre niveau où la créativité est présente, c'est le plan de l'écriture (numérique), donc du langage écrit, où même le visiteur d'un site (le lecteur sur Internet) devient un participant, un créateur responsable de ses messages dont l'originalité et créativité lui appartiennent. Au moment où un lecteur devient participant (on nomme participant toute personne qui intervient dans le discours numérique), donc il commence à écrire des messages, il intervient pour exprimer son opinion, il partage des contenus, il a sa propre page, il est responsable du contenu de ses messages. Quand il visualise des contenus sur un certain thème, il peut réagir, il peut poster ou partager les contenus.

Il est intéressant de voir de quel type de langage il s'agitdans le cadre des messages sur Internet, surtout les messages de vulgarisation scientifique ? Est-ce qu'on parle d'un langage « standardisé » qui « impose aux énonciateurs une contrainte collective qui donne lieu à des jugements de valeurconstitutifs de l'attitude courante» (Gadet, 2003 :32) ou bien il s'agit d'un langage spécifique à ce type d'écriture où les reformulations de termes scientifique, la paraphrase et les marques personnelles abondent.

Ce qui nous intéresse sont les textes sur Twitter, en insistant sur la créativité des messages (des tweets) et on se propose de faire une classification selon le positionnement du hashtag dans le message.

Notre recherche se fixe sur cet aspect et vise à souligner les formules spécifiques pour ce type de message, qui peuvent se constituer en traits définitoires de ce type de discours.

Cadre théorique

L'étude que nous proposons contient une grille d'analyse adaptée d'après celle de Marie-Anne Paveau*Technodiscursivité native sur Twitter. Une écologie du discours numérique, 2013,* (article où la linguiste se propose de montrer que les discours sur Twitter sont «difficilement analysables hors de leur écosystème), et se focalise sur la *technologie discursive* (« l'ensemble des processus de mise en discoursde la langue dans un environnement technologique», page 4), étant aussi basée sur « la

conception dualiste des rapports entre esprit et monde, langage et monde, humain et non humain, et de permettre une pensée postdualiste : il n'y a pas de rupture entre ce qui est humain et ce qui ne l'est pas, entre l'esprit et la matière, le linguistique et l'extralinguistique, le discours et le contexte. » (page3),en bref, on embrasse l'idée d'une continuité, comme chez MAP entre « l'extralinguistique, le discours et le contexte ». Mais on se propose de voir si un message peut changer en fonction du hashtag, si les interlocuteurs peuvent apporter de nouveaux sens à travers les commentaires.

On se focalise donc non seulement sur l'énoncé, mais sur « l'ensemble du système dans lequel il est produit » (ibidem.), c'est-à-dire sur l'environnement.

Le réseau Twitter se prête convenablement à cette analyse. Ayant des dimensions gigantesques, le Twitter est tout aussi diversifié comme thèmes, finalités, investigabilité. Un découpage s'impose. Il sera tout d'abord thématique (la vulgarisation scientifique) et puis technolangagier (observation du hashtag, mot-dièse).

Pour le corpus nous nous sommes arrêtés sur des hashtags des vulgarisateurs scientifiques, et spécialement sur la page de la vulgarisatrice **Florence Porcel,**qui avec le #sexisme, a provoqué beaucoup de discussions sur le sujet qui nous intéresse et nous a permis de faire une différence par genre en ce qui concerne la vulgarisation scientifique sur des réseaux numériques.

Vulgarisateurs vs. Vulgarisatrices. Qui vulgarise le plus ?

La question du sexe dans la vulgarisation scientifique a ouvert plusieurs débats, même parmi les vulgarisateurs. Le nombre de vulgarisateurs dans le domaine de la science sur des réseaux numériques est plus grand que le nombre de vulgarisatrices. Le fragment suivant est pour nous un exemple en ce sens. Posté sur le site scientifique *La science en passant*,il met l'accent sur le fait qu'au moment où la notion de « vulgarisation scientifique » est apparue, l'impact sur les hommes a été plus grand que sur les femmes.

> Dans les années 1960-1970[…] la société s'intéressait très peu aux sujets scientifiques, ce qui était illustré par de nombreux sondages : « les sciences naturelles [intéressent] 15% des hommes adultes, [tandis que], le métier et la géographie intéressent 29% des hommes adultes». Il est intéressant de noter que les sondages n'étaient faits que sur des hommes. Donc, certes, il y a encore des progrès à faire, mais on voit quand même, qu'aujourd'hui, de tels sondages seraient impossibles et que les femmes font bien partie du paysage des sciences!Malgré tout, la vulgarisation scientifique commençait à se développer https://lascienceenpassant.wordpress.com/2018/07/06/la-vulgarisation-scientifique-roles-et-evolutions/

Voilà les premières « erreurs » qui visent « le droit à la science » ou bien l'égalité parmi les participants à ce monde, le monde des scientifiques, parce qu'« à cette époque, les vulgarisateurs (il n'y était pas de vulgarisatrices) réalisaient « cette mission pour remplir une vocation ».

Les femmes et les hommes intègrent leTwitter dans leurs stratégies de communication. Le faible taux de participation des femmes à la vulgarisation (par rapport aux hommes) suscite des questions: est-ce que ces différences sont les conséquences de l'action de « s'exposer » devant le

public? Une femme qui s'expose sur l'Internet et surtout dans desvidéos, s'expose également aux commentaires au caractère sexiste et sexuel?
Est-ce que le public intéressé par la vulgarisation scientifique est majoritairement masculin? Les hommes sont plus intéressés par la science que les femmes?

Communication sur la Toile : l'implication des hommes et des femmes

Pour communiquer sur la toile numérique il est nécessaire de participer effectivement aux actions qu'on regarde, parce que, « la recherche sans exposition à l'examen critique des pairs et même du public, ne veut rien dire. » (Michaël E. Sinatra, Vitali-Rosati, 112), « la recherche n'existe pas sans publication », (idem, 113).

Florence Porcel, l'une des vulgarisatrices scientifiques les plus populaires, est touchée par les commentaires **sexistes** (donc le sexisme peut être un élément important pour la différence H-F) avec lesquels elle doit se confronter chaque fois qu'elle vulgarise : «@FlorencePorcel : Vous comprenez pourquoi à chaque fois que je poste du contenu, je me dis : cette fois, c'est le dernier ? #sexisme, 11:30, 29 mars 2016 »/ @FlorencePorcel : Et pourquoi je m'énerve quand on me fait croire que les youtubeuses scientifiques qui décollent pas, ça n'a rien à voir avec le #sexisme ?, 11:33, 29 mars 2016
« **Bruce Benamran**@epenser 29 mar. 2016@Amelie_Akane @FlorencePorcel ce n'est pas ce qui s'est produit. Florence disait que sa chaîne ne décollait pas PARCE qu'elle est une femme. »
« **Bruce Benamran**@epenser29 mar. 2016 :@FlorencePorcel à titre perso, je pense que le nombre faible de youtubeuses scientifiques est lié à un problème sociétal sexiste, oui. »
« **Taupo**@pierrekerner 29 mar. 2016 :@FlorencePorcel le #sexisme contribue à la disparité du succès entre vidéastes et c'est inacceptable »
« **Byo**@agatheblld 29 mar. 2016 : @FlorencePorcel est ce que tu as des youtubeuses scientifiques à conseiller? ça m'intéresse »

Les discutions sur se sujet : « le sexisme parmi les vulgarisateurs » sont interminables et on peut observer qu'il y a réellement un problème à ce niveau.

Un problème semble être aussi le public, qui, selon les statistiques, (réalisées par des vulgarisateurs) le nombre du public masculin est très grand par rapport au nombre du public féminin.

La chaîne**Scilabus**(vulgarisatrice Viviane Lalande)a réalisé une statistique en ce sens sur une période de 3 ans (2013-2016) et les résultats sont : 87% des hommes regardent la chaîne et seulement 13% des femmes. Les internauts entre 24 et 35 ans sont les plus nombreux.

Florence Porcel a presque les mêmes résultats. Selon son étude, réalisée sur 4 ans (2012-2016), ce sont plus les hommes qui regardent sa chaîne dans un nombre de 89% que les femmes qui sont seulement dans un pourcentage de 11%.

Hashtags d'hommes vs. Hashtags de femmes

Est-il possible d'introduire une coordonnée d'analyse comme celle énoncée dans le sous-titre? Nous pensons que oui et procédons à une analyse comparative entre les deux catégories de hashtags, celle qui apparaissent sur les sites visés par la recherche, divisés selon le critère sexe. Sur l'aspect

quantitatif, l'analyse nous a permis d'observer que le nombre de vulgarisateurs et plus grand que le nombre de vulgarisatrices.

Sur www.lefigaro.fr dans un article *titré 8 chaînes YouTube qui rendent (plus) intelligent (*http://www.lefigaro.fr/culture/2017/04/10/03004-20170410ARTFIG00223-8-chaines-youtube-qui-rendent-plus-intelligent.php), seulement une chaîne est modérée par une femme; la page s'intitule *C'est une autre histoire* et Stéphane Bern vulgarise de la science concernant l'histoire.

E-penser-Bruce Benamran, **DirtyBiology**-Léo Crasset, **MicMaths**–Mickaël Launay, **Scilabus**-Viviane Lalande(femme), **Le professeur Feuillage**-Mathieu Duméry sont seulement quelques vulgarisateurs connus par les internautes selon une étude publiée sur un site scientifique :https://www.journaldugeek.com/2016/09/09/six-youtubeurs-scientifiques-talentueux-recommande-chaudement/

La texture du hashtag. Classification et rôle.

Le « technomorphème » hashtag (Paveau, 2013 :13) a des structures compositionnelles distinctes, précisées par MAP, qu'on va analyser sous une perspective comparatiste : on va observer les hashtags sous forme de sigles, les hashtags qui sont des mots ou des phrases entières ou bien des expressions.

Les rôles du hashtag

Le hashtag (mot ou phrase précédés par le signe #) est utilisé dans un message numérique sous la forme d'une "étiquette", employé pour donner de l'importance aux segments qu'il précède. Il aide les internautes à développer leur présence digitale et permet aux utilisateurs d'accéder aux structures qui contiennent le mot-clé précédé par le signe #. Le signe# aide les internautes à voir les publications en fonction des hashtags qu'on utilise.

Les hashtags laissent place à une certaine créativité, mais ils doivent rester pourtant sous contrôle. Selon MAP, l'énoncé donne des informations sur le hashtag et il a le rôle de contextualiser un énoncé.

Donc il s'agit d'un lien entre l'énoncé qui met en valeur le hashtag et le hashtag qui encadre l'énoncé dans un contexte.

On peut classifier les hashtags aussi selon leur but: ludique, idéologique ou polémique (MAP): De nombreux hashtags sont créés pour jouer, pour discuter, pour faire du lien.
Il y a des hashtags de la haine, des hashtags de l'amour qui visent à produire de la joie, ou du plaisir.

On peut dire qu'il y a trois grands types de hashtags. Tout d'abord le hashtag de contenu. En ce cas, il s'agit des mots-clés qui font partie de notre message. Ce type de hashtag nous aide à attirer l'attention sur notre publication. Une classification par rapport aux genres n'est pas très évidente dans cette catégorie, parce que, le hashtag de contenu a un aspect très général, les hommes aussi bien que les femmes l'utilisent en abondance.

Une situation différente est visible dans le cas des hashtags tendance qui se réfèrent aux mots qui font partie du champ de l'#actualité (#mode, par exemple). En recherchant sur Twitter le hashtag nommé ci-dessus, on observe que les hommes, l'utilisent pour décrire des endroits magnifiques comme

#Actualité | #Strasbourg, pour désigner des évènements #art#artiste#artcontemporain#musee#histoireDeLart#kindle#autobiographie#littérature#livre#actualité#roman#culture#mode ou pour marquer des périodes importantes qui font partie du présent *: Très heureux d'avoir été reçu par l'ancien #president de la #Republique dans son bureau. Un échange incroyable où nous avons pu discuter de l'#actualite, mais aussi de la #France et de l'#avenir.*

Si on introduit le #mode, bien sûr qu'il u aura plus de résultats de femmes qui sont en ses messages plus profondes et mettent l'accent sur ce que signifie tenue vestimentaire, produits cosmétiques ou éléments décoratifs: #décorations#decoration#inspiration#élégance#miroir#mirror#salledebain#bathroom#ideecadeau#interiordesign#bougies#candles#draps#lits#tableaux#beau#mignon#mode#accessoire#maison#home#couple#ikea#brocante#tendancesdéco.

Le troisième type inclut les hashtags de marque.La création de notre propre hashtag ce qui nous permet de fidéliser notre public et de renforcer notre image de marque.Aussi bien les femmes que les hommes mettent l'accent sur ce type.

Voyons comment la technologie discursive se manifeste dans les discours sur Twitter: le message sur Twitter donc, le tweet, est une « forme techodiscursive spécifique » et le hashtag est « un technomorpème » qui représente l'une des caractéristiques fondamentales.

Pour la « mise en discours de la langue, dans un environnement technologique », on a besoin de beaucoup de processus. Tout d'abord les outils technologiques indispensables pour ce type de discours: réseaux, blogs, plateformes ou les outils hors ligne comme les ordinateurs ou les portables qui assurent la communication entre le monde numérique et le lecteur.

Pour MAN, l'environnement est une « alternative critique à celle de contexte courante en analyse du discours […], l'objet d'analyse n'est plus seulement l'énoncé, mais l'ensemble du système dans lequel il est produit » (2013 :3)

Même si un texte sur Twitter n'a que 140 caractères, « il s'inscrit dans l'ensemble des textes produits par une culture en les recyclant et en y apportant de nouveaux sens »

Selon le positionnement dans la phrase (par rapport au tweet), les hashtagssontlibres dans le tweet (début, milieu, fin) et son mode d'intégration est varié: le hashtag peut précéder ou suivre (Marie-Anne Paveau), le texte, en ce cas, il est externe, mais il peut être intégré dans le message alors il est interne.

Exemples des hashtags

Un exemple des hasthag sous forme de sigle serait le hashtag de la vulgarisatrice Florence Porcel, (82.892 abonnés sur Youtube et 36.503 abonnés sur Twitter), qui utilise en le #CQFD, comme sigle et comme lien vers sa chaîne. « Je veux bientôt à l'écriture d'épisodes de #CQFD pour ma chaîne ».

Par rapport au tweet, selon son positionnement dans la phrase, il est interne, situé au milieu.

Les hashtags mots sont peut-être les plus utilisés parce qu'ils sont accessibles et rapides. Le #vulgarisation et un hashtag-mot, externe, en ce cas :*http://ow.ly/iltc30mZpRD #Désinformation#Journalisme#Scientifique**#Vulgarisation*** .

Les hashtags-expressions sont aussi intéressants et variés. ***#SaveTheDate***est un hashtag de ce type, qui dans notre exemple,est un hashtag externe au début de la phrase.*#SaveTheDate Le #Marché#Noël de la Ville de #Pibrac c'est ce week-end, du samedi 15/12 de 14h à 21h au dimanche 16/12 de 10h à 18h30 sur l'Esplanade Sainte Germaine. Plus d'infos : https://bit.ly/2GfCJIP #HauteGaronne.*

Les hashtags- phrases entières peuvent être très utiles grâce au nombre plus grand des informationsdonnées:#seminairespourtous#vulgarisationscientifique#normalesup#mathspourtous#logique#intuitionnismehttps://ift.tt/2EuRN3v.

L'écriture numérique a des traits très intéressants, elle « habite l'ensemble de nos vies et touche aussi et surtout à nos activités purement humanistes », (Michaël E. Sinatra, Vitali-Rosati, 49). Le libre accès à des réseaux numériques a des conséquences on peut dire, créatives parce que chaque vulgarisateur (-trice) peut utiliser des outils propres et originaux.

En conclusion on peut observer qu'à nos jours la vulgarisation scientifique s'impose comme une chose indispensable. Nous sommes tous (ou presque) intéressés par la science et cependant il y a une grande différence observable au niveau du genre. Il est étonnant de voir que les femmes restent dans l'ombre quand il s'agit du « partage de la science » donc de la vulgarisation scientifique. Les raisons énumérées sont peut-être logiques mais, même si pour une femme il peut être difficile de « vulgariser », il nous reste la question « pourquoi selon les sondages le public et majoritairement masculin ? ». On se pose alors la question « est-ce que l'Internet peut *voir* le genre des visiteurs s'ils n'ont pas des pages propres pour être identifiés ». Il y a la possibilité que les femmes qui sont seulement des spectatricessoient plus nombreuses que les femmes qui vulgarisent ou qui réagissent aux messages?

La question du genre dans la vulgarisation scientifique reste pour le moment une chose difficile à délimiter.

Bibliographie

AUTHIER Jacqueline. « La mise en scène de la communication dans des discours de vulgarisation scientifique ». In: Langue française. N°53, 1982. La vulgarisation. pp. 34-47. doi : 10.3406/lfr.1982.5114 8368_1982_num_53_1_5114, dernière consultation : le 10 nov. 2018, [en ligne]http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/lfr_0023-, dernière consultation : le 10 nov. 2018

BAUER Caroline, « Les réseaux sociaux dans la diffusion des articles scientifiques vs vulgarisation » , communication présentée à la Journée Information Scientifique et Technique en SHS 2016, « Rôle des professionnels de l'IST pour offrir une meilleure visibilité aux travaux des acteurs de la recherche en SHS », organisée le 7 déc. 2016, [en ligne], https://bapf2016.sciencesconf.org/data/pages/bauervf.pdf, dernière consultation : le 10 nov. 2018

BENSAUDE –Vincent Bernadette, « Un public pour la science : l'essor de la vulgarisation au XIXe siècle », 1993, p.47-66, [en ligne], dernière consultation : le 10 nov. 2018

PAVEAU, Marie-Anne,«Technodiscursivités natives sur Twitter. Une écologie du discours numérique ». (Revue internationale de sciences humaines et sociales appliquées, Séoul), 2013, 9, pp.139- 176,

HAL archives ouvertes, [en ligne], https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-00859064/document , dernière consultation : le 10 nov. 2018
VITALI-ROSATI Marcelo,SINATRA Michaël,« Pratique de l'édition numérique », chapitre 4, « Pour une définition du numérique », 2015, Montréal, p.63-75, [en ligne], dernière consultation : le 10 nov. 2018
https://www.persee.fr/doc/reso_0751-7971_1993_num_11_58_2304
https://www.parlonspeuparlonscience.com/spip.php?article230
https://www.journaldugeek.com/2016/09/09/six-youtubeurs-scientifiques-talentueux-recommande-chaudement/
www.larousse.fr
www.twitter.com